AMERICAN PHILOSOPHICAL SOCIETY

HELD AT PHILADELPHIA FOR PROMOTING USEFUL KNOWLEDGE

Edward C. Carter II, Librarian

March 8, 2002

Fe Susan T. Go
Head, Southeast Asia Division
Rm. 110-G HHGL-N
The University of Michigan Library
920 North University
Ann Arbor, MI 48109

Dear Ms. Susan Go,

The American Philosophical Society is pleased to grant permission to convert the microfilm copy of the Philippine titles in our H.H. Bartlett Collection into a digital format. The efforts of the University of Michigan Library and the National endowment of Humanities to preserve, conserve and digitize it's Philippine collection will provide scholars with valuable resources previously difficult to access.

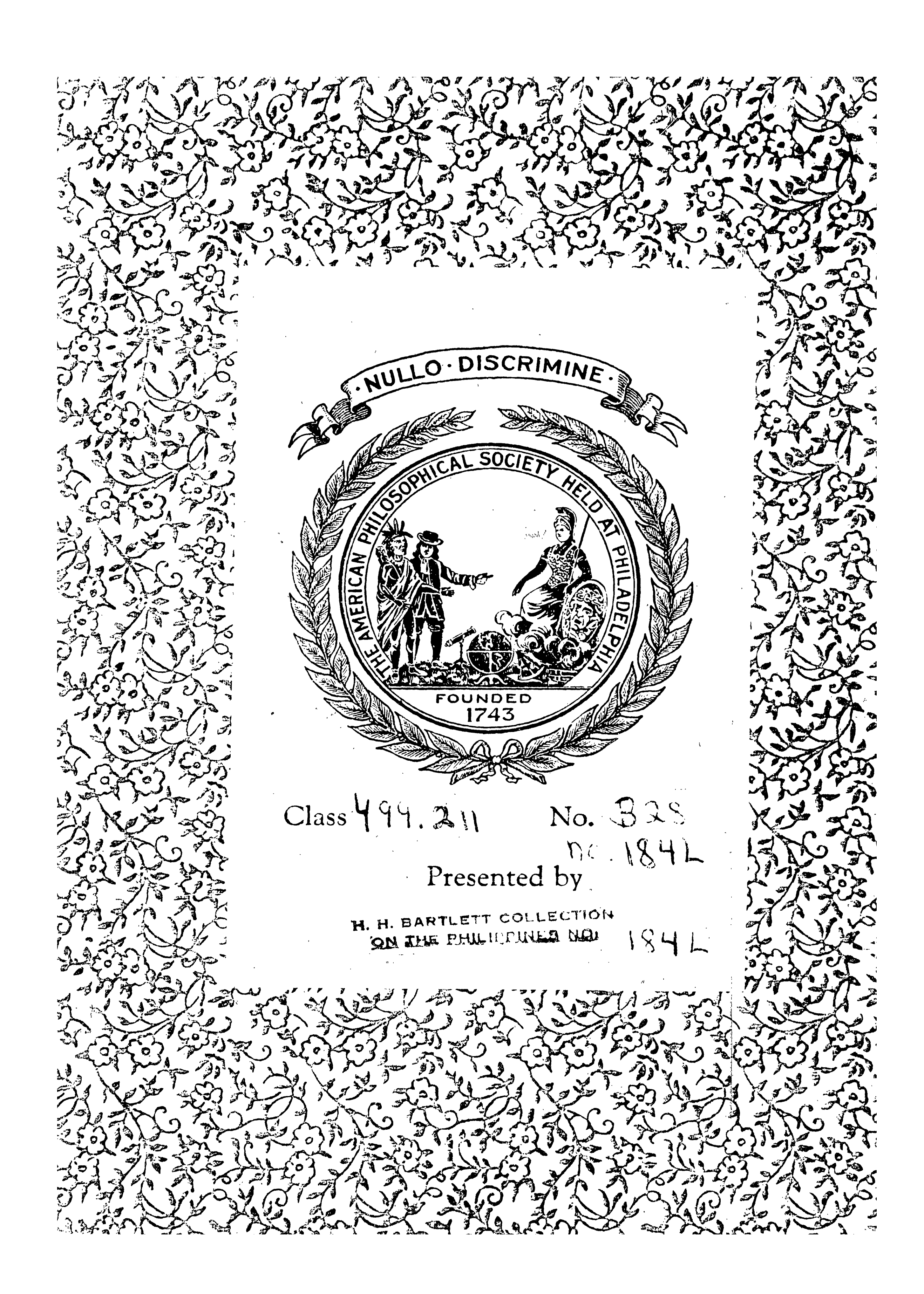
Keep us apprised of the web project's progress, and of course, feel free to contact me should the need arise.

Sincerely,

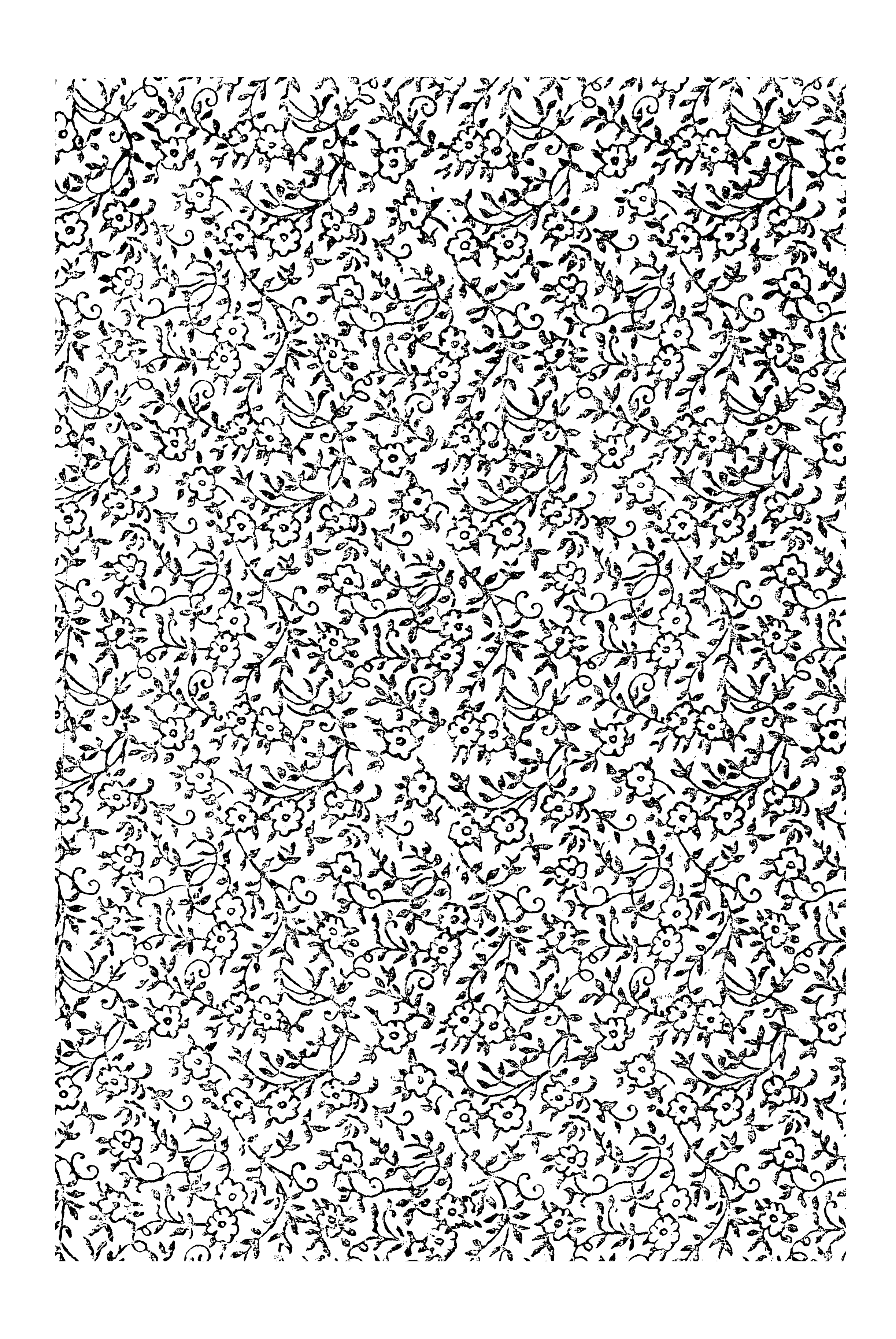
Roy E. Goodman

Roy E. Goodman
Curator of Printed Materials

THE LIBRARY — 105 SOUTH FIFTH STREET, PHILADELPHIA, PA 19106-3386 • (215) 440-3400 • FAX (215) 440-3423

NULLO · DISCRIMINE ·
THE AMERICAN PHILOSOPHICAL SOCIETY HELD AT PHILADELPHIA
FOUNDED
1743

H H Bartlett
Manila, 1935

DICCIONARIO

Hispano-tagalog

POR

Pedro Serrano Laktaw,

maestro procedente de la E. Normal, y regente de la E. Municipal de Binondo.

PRIMERA PARTE.

Con las licencias necesarias.

MANILA:

Estab. tipográfico "La Opinión" á cargo de G. Bautista,

Pasage de Pérez núm. 1, Binondo.

1889.

AL EXCMO. SR.

D. Benigno Quiroga L. Ballesteros.

La campaña que sostiene V. E. por la prosperidad de Filipinas y el desarrollo de la instrucción es un título legítimo á la pública gratitud, con cuyo motivo se permite dedicar á V. E. este primer fruto de su humilde trabajo.

El Autor

Al querido hermano

Dominador Gómez

en señal de cariño

el Autor

PRÓLOGO.

El glorioso pabellón de España, fiel á su misión civilizadora, constituye, hace siglos, un lazo de unión, que identifica en un solo ideal las aspiraciones de la metrópoli y las de este archipiélago.

Con el objeto de est echar tan sagrado vínculo; ante las dificultades que, para esa tendencia unitaria, pueden ofrecer la situación topográfica del país, la diversidad de sus dialectos regionales, y demàs circunstancias; se impone desde luego la unificación del idioma, tanto mas realizable, cuànto que á ella se dirigen desde hace algunas décadas, las aspiraciones así del gobierno, como de la clase popular de las islas Filipinas.

Tal es el propósito que alentó al autor, al acometer la empresa de escribir y publicar este *Diccionario hispano-tagálog* y viceversa.

Procedente de la «Escuela Normal de maestros» de esta capital donde había cursado por el corto espacio de tres años las numerosas asignaturas del profesorado; háse dedicado á la instrucción pública desde los primeros años de su juventud, y entusiasta por la enseñanza del castellano, vió estrellarse sus afanes contra la deficiencia de libros que enseñen al tagálog la equivalencia en su dialecto del vocablo español.

La gramática es un arte que prescribe las reglas del bien decir; pero sin diccionario que proporcione las materias del lenguaje, la gram tica se agita en el vacío; como que sin los materiales necesarios son irrealizables las teorías del arte.

Con tal motivo, el autor, secundando los nobles propósitos del gobierno, se impuso la misión de emprender esta tarea, si se quiere superior á sus fuerzas, dados los recursos que pueden proporcionar sus antecedentes acadèmicos.

No expresamos en forma de elogio esta última circunstancia. La amistad fraternal que desde la infancia nos une con el autor puede hacer sospechosa la imparcialidad del que suscribe. Consignamos un dato y el público sabrá apreciarlo al emitir su inapelable fallo.

La obra se divide en dos partes:

1.a Diccionario hispano-tagàlog.

2.a Diccionario tagálog-hispano.

Una y otra parte hemos examinado al aceptar el inmerecido cargo de prologar la obra y he aquí el resultado de nuestro examen.

En la primera parte encontramos consignados con la debida indicación, todos ó casi todos los verbos irregulares, defectivos é im-

personales, designando los tiempos y personas en que ocurre tal irregularidad. Con esto el estudiante puede tomar por verbos de conjugación regular, aquellos que por lo reducido de la obra no figuran en el diccionario.

Para cada vocablo se da en primer término su significación usual, y luego sus accepciones metafóricas, científicas, artísticas, etc. etc.

Si es derivado, se designa la palabra de que se deriva; y se ha procurado acopiar y señalar aquellos vocablos que separàndose de una rigurosa sintáxis se construyen con preposiciones fijas.

Igualmente trae la primera parte gran número de frases adverbiales y locuciones familiares, cuya equivalencia al tagálog no puede obtenerse por medio de traducción gramatical; y por último se consignan ejemplos aclaratorios para aquellas frases, cuyo uso ó inteligencia ofrece alguna dificultad.

En cuanto á la segunda parte, ó sea al tagálog-hispano, el libro ofrece un concienzudo trabajo y una constancia sin límites.

Condensando en lo posible la obra se señalan las raices ó palabras radicales, añadiendo luego sus derivados y anotando frases adverbiales y familiares que se separan del rigor gramatical y constituyen modismos del dialecto tagálog.

Las partículas tagalas tienen un mecanismo de mucha complicación que suele desesperar á los estraños en el estudio del lenguaje. Importa, sin embargo, su conocimiento, pues siendo de gran trascendencia su uso sintáxico, producen ademas el efecto de alterar la esencia gramatical de cada dicción. LÚPA p. ej. significa *tierra* (sustantivo femenino); anteponiendo la partícula KA, diciendo KALÚPA su significado es diverso; és: *condueño* ó *condueña de la tierra.*—PANAHÓN, *tiempo,* sustantivo masculino; KAPANAHÓN enuncia un adjetivo y significa *contemporàneo, coetáneo.*

Muchas son estas partículas, que, antepuestas ó pospuestas á la palabra radical tagálog, hacen del nombre un verbo, un adjetivo hasta el punto de modificar su significado; y en tan importante materia poco ó nada deja que desear la segunda parte del diccionario.

Tal es el libro que el autor ofrece á la benevolencia del público.

Colmados serán sus afanes, é inmensa nuestra satisfacción, si la obra llegase á contribuir á la difusión del castellano en este archipiélago, que siendo un pedazo de España, debiera ser español en su idioma, como español en su gobierno, español en su religión, en sus sentimientos, en sus hábitos y en sus aspiraciones.

Marcelo H. del Pilar y Gatmaytan.

Kasaysayan nang mañga abreviaturas.

EXPLICACIÓN DE LAS ABREVIATURAS.

a.	Verbo activo.
ablat.	Ablativo.
adj.	Adjetivo.
adv.	Adverbio.
adv. l.	Adverbio de lugar.
adv. de m. adv. m.	adverbio de modo.
adv. t.	Adverbio de tiempo.
agr.	Agricultura.
alb.	Aibeitería.
anat.	Anatomía.
ant.	Anticuado.
arag.	Aragón.
arit.	Aritmética.
arq.	Arquitectura.
art.	Arte.
astr.	Astronomía.
aum.	Aumentativo.
bot.	Botànica.
carp.	Carpintería.
caus.	Causal.
cant.	Cantería.
cir.	Cirujía.
colec.	Colectivo.
com.	Común de dos.
comer	Comercio.
comp.	Compuesto, ta.
conj.	Conjunción.
conj. adv.	Conjunción adversativa
def.	Verbo defectivo.
dem.	Demostrativo.
der.	Derivado.
dim.	Diminutivo.
disy.	Disyuntiva.
esg.	Esgrima.
exp.	Expresión.
extr.	Extremadura.
f.	Sustantivo femenino.
fam.	Familiar.
far.	Farmacia,
filos.	Filosofía.
fís.	Fìsica.
fór.	Fórense.
fort.	Fortificación.
fr.	Frase.
fut.	Futuro imperfecto.
geogr.	Geografía.
geom.	Geometría.
germ.	Germanìa.
ger.	Gerundio.
gram.	Gramática.
imperat.	Imperativo.
imperf.	Pretérito imperfecto.
impers.	Verbo impersonal.
impr.	Imprenta.
indet.	Indeterminado.
ind.	Indicativo
inf.	Infinitivo.
interj.	Interjección.
irón.	Irònico.
irreg.	Irregular.
loc.	Locución.
lat.	latino, na.
m.	Sustantivo masculino.
mat.	Matemáticas.
med.	Medicina.
met.	Metàfora.
mil.	Milicia.
min.	Minerìa.
mod. adv.	Modo adverbial.
mùs.	Música.
n.	Verbo neutro regular.
náut.	Náutica.
neg.	Negativo.
p. a.	Participio activo.
p. p.	Participio pasivo.
palab.	Palabra.
part.	Partícula.

partit.	Partitivo.	reg.	Verbo regular.
perf.	Pretèrito perfecto.	s.	Nombre sustantivo.
pers.	Personal.	subj.	Subjuntivo ó presente de subjuntivo.
pint.	Pintura.		
pl.	Plural.	sup.	Superlativo.
prep.	Preposición.	teol.	Teología
pres.	Presente.	V.	Vease.
poet.	Poética.	v.	Verbo.
pron.	Pronombre.	vet.	Veterinaria.
prov.	provincia.	v. gr.	Verbigracia.
r.	Verbo recíproco ó reflexivo regular.		

PAUNAWA.

1.a Ang dalawang gúhit na patindig (‖) ay nagpapakilalang ibat-ibá ang kahulugang pinag-gagamitan nang *dicción*; toloy ipinaoonawà kung ang kahulugang ito'y gàmit sa kaugaliang pananalitâ nang madlâ ó sa pananalitâ nang ciencia, naglálayag, etc. na ipinakíkilala nang mañga abreviaturang *a*, *met*, *náut*, *cir*, *a.:at*, etc.

2.a Kapag may dalawang guhit na pahigang nagkákapatong (==), ang salitang súsunod sa tandang itó ay babasahing ióona muna ang *dicción*.

3.a Kung íisa ang gùhit na pahigâ (—) ay huag nang iuna ang násabing *dicción*.

4.a Ang letrang may dalang círcunflejo para bagá nitó (^), ay ipangúngusap nang paimpit ang lalamúnan; biglâ kun walang ibang acentong kasamá su pañgungúsap na yaon: para nang *salitâ*, *bagâ*, *pahigâ etc.*—Kung may acentong na uuna ay sa acento nang iyon idídiin ang pañgungúsap at pagdating sa may circunflejo ay íimpitin làmang ang lalamúnan: para nang, *hítâ*, *kútâ*, *hábâ*, *bágâ*, etc.

5.a Ang mañga pañgungúsap na ang habâ nang pagsasalitâ ay nasalsílabang náuuna sa pangwakas, ang tàuag ay *palabra llana ó común:* ang mañga pañgungúsap na ito'y hindí nagdádala nang anomang acento, kun letrang vocal ang dulo, para nang: *cabeza*, ulo; *abogado*, pintakasi; *nuevo*, bagó, etc; dátapua't nilálagyan nang acento kun consonante ang katapusán, v. gr. *estéril*, bàog.

6.a Ang mañga pañgungúsap, na biglâ kung bigkasin ay tinátauag na *palabra aguda*, ang mangá pañgungúsap na ito'y hindi nilálagyan nang acento, kun consonante ang panguakas, v. gr. *cajel*, *dalandan*, ñguni't ina-acentohan kun vocal ang dalo, v. gr. *pató*; *pulá*; *sapó*; etc.

7.a Ang mañga pañgungúsap namang ang hábâ nang pagsasalitá sa kanilá, ay sa silabang pañgatlô búhat sa dulo, ang tàuag ay *palabras esdrújulas:* ito'y láging nagtátaglay nang acento v. gr. *Crisóstomo*, *telégrafo*. etc.

NOTA: Sa matapat na pag-gámit nang mañga babalang itó nanànangan ang mahúsay na pagbibigay nang kahulugan sa isang pañgungúsap, maging sa tagá og, maging sa uikang kastilâ man, at ang kapabayaan nang pagtupad nitó ay pangagalingan nang marâming kamàlian, at kaguluhán.

ADVERTENCIAS

I. La letra que tiene el acento circunflejo se pronuncia guturalmente, ó sea comprimiendo la garganta al pronunciar dicha letra, y también la respiración para que la acentuación sea perfecta. Si es único en la dicción se carga la pronunciación en dicha

ésta; pero si antes del circunflejo hubiese otro acento, la pronunciación se cargará en este y donde se halle el circunflejo se hará la pronunciación gutural ó de compresión laríngea.—Los otros acentos se han usado según ortografía castellana.

II. La letra *h* en tagálog se pronuncia como *j* suave.

III. Las letras *o* y *u*, se sustituyen, lo mismo que la *d* y la *r*, en algunas terminaciones.

IV. Las abreviaturas *ñg* y *mgá*, se leen *nang*, *y mañgá*, respectivamente.

V. La manera como se pronuncia las sílabas *ang*, *ing* ò *eng*, *ong* ó *ung*, *ñga*, *ñge* ó *ñgi*, *ñgo* ó *ñgu*, la explicará mejor el uso ó la viva voz.

VI. La *gi* ò *ge* se pronuncian *gue* ó *gui* respectivamente.

VII. Creemos hacer, por lo que à nuestra humilde persona toca, un servicio á la filología, adoptando la ortografía empleada por sabios orientalistas, tales como el Ab. Favre, don Manuel Troyano, Humboldt, Jacquet, Pardo de Tavera, etc., y, últimamente, por el M. R. P. Toribio Minguella, de la Merced, agustino recoleto, sabio filólogo, autor de varias obras en tagálog, y á quien debemos el curioso cuanto concienzudo trabajo de *Los estudios comparativos entre el tagálog y el Sanscrito*. De esta manera, fácil es distinguir la raiz y los afijos componentes de cada vocablo, se presenta la escritura menos complicada, y la palabra oral se representa con màs exactitud, lo que no sucede con la ortografía hasta ahora empleada.

DICCIONARIO

Hispano-tagálog.

A

Á. prep.. Sa: v. gr. *Ir* Á *Bulakán, paroón* SA *Bulakan, umíbig* SA *Dios, amar* Á *Dios* || Sa may; malápit; sa v. gr. *Está* Á *la entrada del pueblo, naroon* SA, *ó* SA MAY *pagpások nang bayan, ò* MALÁPIT SA *pagpasok nang bayan* || Hangang. v. gr. *De Manila* A *Bulakán hay tres horas de camino, magbúhat sa Maynilâ* HANGANG *Bulakán may tatlong horas na lákad* || Parang... v. gr. Á *la española,* PARANG *kastìlâ, etc.*

ABACERIA f. Tindahan nang sarisàrî.

ABAJO. adv. l. palab. comp. nang *á,* at *bajo.* Sa ibabâ; sa lapag; sa lùpâ || interj. ¡Babâ! ¡Panáog!

ABALANZAR. *a.* comp. ng *à,* at *balanzar.* Pagtimbangín ang lagay ng timbangan, magkáisa bagá nang bigat ang tinitimbang at panimbang. || Isugbá = *á.* r. Sumugbá sa; duma ùhong sa; lumúsob sa = *á los peligros.* Sumugbá, dumalúhong sa manga pangànib.

ABALORIO. m. Mánik.

ABANDERADO. m. *mil.* Ang oficial, na nagdádala nan baudí â. || p. p. nang *abanderar.*

ABANDONADO, DA. p. p. ng *abandonar,* adj. y m y f. Pabayâ; tamad || Ualang ayos.

ABANDONAMIENTO. der. ng *abandonar* m. Kapabayaán.

ABANDONAR. a. Pabayaán; huag kaiingain. || Hiualayán ang anomán, ò ang sínoman. || Talikuran, v. gr. TINALIKURAN *ang mundó,* ABANDONÓ el *mundo.* || r. Magpabayâ. = *á, en,* fr., Pabigay sa; patangay sa; magpakàlulong sa.

ABANDONO. m. Capabayaán. || Pagpapabayâ.

ABANICAR a. der. nang *abanico.* Pumaypay; ó paypayán. || met. Hampasín; ó palóin.

ABANICAZO. m. aum. nang *abanico.* Abanikong malakí, || hampás nang abaniko.

ABANICO. m. Paypay; ó pamay-

pay.—*en abanico, ó de abanico.* loc. adv. Tabas abaniko, ó hitsurang abaniko.

ABANIQUEO. m. der. nğ *abanico.* Pagpapaypay.

ABANIQUERO, RA. m. y f. der. nang *abanico.* Nagtítinda, ó mangagauâ nang abaniko.

ABARATAR. a. comp. nğ prep. *á.* at *baratar*; der. nğ *barato.* Ipagmura. || Magpanğulugí. || n. y r. Mámura, v. gr. ABARATA *el arroz,* NAMUMURA *ang bigàs.*

ABARCAR. a. Lumangkom; sumakmal; lumâkom. || Yakapin; yaposín.

ABARRAGANARSE. r. Manğàlunyâ: pakálunyâ.

ABASTECER. a. irreg. como *agradecer,* Ipaggayak, bigyán nang manğa kakailanğanin || Ipaglaán nang manğa kailánğang di maíilagan. || r. Magtipon; magtingal nğ mğa kakailanğanin.

ABASTO. m. Baónan; tiningal; gayak; laán, etc.

ABATIR. a. Ihàpay. || Ayopin, || Magpahínâ nang loob, ó nang lakás. || n. nàut. Mâlihis ang sasakyàn sa kaniyang dápat tumpahín.

ABDICAR. a Isalin ang korona ó kahariáu.

ABDOMEN. m. anat. Pusòn.

ABDUCIR. a. irreg. como *aducir.* Ihiualay ó ilihís sa gitnâ ang isang kasangkapan nang katawang talagang pinakaúbod ó pinakaeje.

ABEJA. f. Kamumo; pokyotan; liguán.

ABEJÓN. m. Pokyotang lalaki.

ABEMOLAR. a mús. Ilagay sa bemol ang tugtugin.

ABERENGENADO, DA. adj. y p. p. nang *aberengenar.* Kúlay talong; ó tabas talong.

ABETERNO. loc. lat. Kapag karaka na; búhat pa sa mulâmulâ.

ABIERTO, TA. p. p. irreg. nang *abrir,* y adj. Bukás; nakanğanğà || Aliualas; ualang bákod; ualang súkal. || met. Ualang líhim; palagay na loob at lahat ay ipinaháhayag— met. y fam. *Estar con la boca abierta.* Màpatanğa; mápatulalâ sa anomang nákita.

ABISMO. m. Kàlalimlaliman; lálim na hindî maarok. || Ang infierno || met. Ang ualang hangà, ó hindî maabot nang tawo || met. Kapahamakán, panğànib, v. gr. *Apártate de ese* ABISMO, *lumayó ka sa* KAPAHAMAKANG *iyán.*

ABIZCOCHADO, DA. adj. Parang biskotso.

ABJURAR. a. Manumpá sa pagtalíkod sa quináhulugang kamâlian. || Talikurang lubós ang anomán.

ABLANDADOR, RA. m. y f. Pangpalambot.

ABLANDAR. a. Palambotín. || met. Pahinahonin, palambotín ang ugá î = *el tiempo* n. fr. Humupâ, lumubag ang bagsik nang panahón. || r. Lumambot; mayúmî. || Lumubag ang galít.

ABLUCIÓN. f. Paghuhugas. || Paglilínis.

ABNEGACIÓN. f. der. nang *abnegar.* Pagtalikod sa kaibigang sarili; pagtitiís.

ABNEGAR. a. irreg. como *acertar.* comp. nang latin *ab,* at v. *negar.* Talikuran ang sariling gustò || r. Magbatá; magtiís na sumunod sa katoui-

ran, etc. || Supilin ang masamang hìlig nang púsô, at iayos sa katouiran ó sa kabàitan.

ABOBADO, DA, adj. Tangâ; maang; tigil.

ABOCHORNAR a, met. Hiyaín, || Pagalitin, || r. Mahiyà.

ABOFETEAR. a. Tampalín; pagsasampalín.

ABOGADA. f. Babáying tagapamagitan. || Asawa nang abogado.

ABOGADO. p. p. nang *abogar*. m. Pintakasi: tagapagtangol sa úsap.

ABOGAR. n. Magtangol, || Mamagitan; makiúsap.=*por alguno*. fr. Ipagtangol sa ùsap ang kápuâ; ipamagitan.

ABOLENGO. m. Kánunuan.

ABOLIBLE. der. ng *abolir* y adj. Mangyáyaring pawíin, ó alisín; maàalis.

ABOLIR. a. def. hindî guinágamit kundî sa: ger. *iendo*; p. p. *ido*: pres. ind. *imos, is*: imperf. *ía, ías, ía, íamos*: perf. *í, iste, etc.*: fut. *iré, irás, etc.*: imperat. *abolìd vosotros*: imperf. de subj. *iera, irìa, iese etc.*: fut. *iere, etc*. Pawíin; alisán; pawalang halagá; lipulin.||met. y fam. Igibâ; lansagín.

ABOLSADO, DA, p. p. ng *abolsar*. adj. Parang bulsá.

ABOLLAR, a. Yupíin; piingín || r. Mayùpì.

ABOMINABLE, der. ng *abominar* y adj. Kalupitlupit; cahalayhálay.

ABONANZAR, impers. naùt. Luminaw ang panahòn; tumigil ang siguà.

ABONAR, a. Purihin; patotohanang ang isang bàgay ay mabuti. || agr. Pabutihin; patabaín ang lúpâ. || Magpalual; manindigan sa ibá. || Pahusayin ang anomàn.

ABONO, m. Palual; pagpapalual. || agr. Patabâ nang lúpâ.

ABORDAR, n. Mábangâ ang lábì; tagilíran ó tángos nang isang bágay sa ibá. || Sumadsad; pumundò. = *una nave á, con otra*. fr. Mábangâ ang isang sasakyán sa ibá; ó magkábangâ ang sasakyán.

ABORRASCARSE, r. Sumiguá; umunós.

ABORRECER, a. irreg. como *agradecer*. Sumalà; kapootán, kasuklamán. || Iuan; pabayaán. Sinàsabi sa mga ibong kung málamas ang kanilang itlog ay iníiuan. || r. Magkàsuklaman; magkásamaan nang loob.

ABORRECIMIENTO, m. Gálit; poot. || Pagkapoot.

ABORTAR, a. Maagasan, makunan. || bot. Malagas ang bulaklak, na huag maging bunga. || met. Masàyang ang anomang guinágauâ, ò inákalá.

ABORTIVO, VA. adj. cir. Naagas; nakuha. || m. y f. Pangpaagas; pangtunaw nang kabuntisán.

ABORTO. m. Pagkaagas ó agas. || Ang nakuha; ó ipinanganak nang dî panahón. || met. Himalâ.

ABOTOGARSE. r. Mamanás; mamagâ.

ABOTONADURA. f. Bítonisan. || Pagbibitones ó pagkabitones.

ABOTONAR. a. Ibitones. || Bitonisan ang damit. || n. bot. Magbuko ang halaman. || r. Magbitones nang damit.

ABRACIJO. m. der. nang *abrazo* fam. Yákap, yapós.

ABRASAR. a. Supukin. || Pagba-

gahin || bot. Lantahín ang halaman nang malabis na ìnit. || Ubusin; aksayahín ang pag-aárì || Siràin; gibín. || r. Masúnog; matúpok=*de amor*. fr. Matúpok sa pag-guíliw= *en deseos* fr. Matúpok sa nàsà.

ABRAZADERA. f. art. Kasingay; pangyákap.

ABRAZAR. a. Yaposín; yakapin. || Iyákap. || Pumílì; mások sa isang oficio. || Ilágom; ipaquisama. || r. Magyakapán; magsùbaybayan.

ABRAZO. m. Yákap; yapós.—*Darse el último abrazo*. fr. Magpáalaman.

ABREVAR. a. Painomin ang mañga hàyop.

ABREVIACIÓN. f. der. ng *abreviar*. Kaikliin. Pagpapaiklì.

ABREVIAR. a. Iklián. || Daglìin; biglaín.

ABRIGAR. a. Ikanlong || Balabalan; kumutan. || met. Kupkupín; amponín. || r. Magkanlong; kumubli; magbálot=*bajo techado, en el portal*. Sumílong=*del aguacero* fr. Kumanlong sa ulán; ó magpayong, ó magbalàbal at nang dì mabasâ.

ABRIGO. m. Balábal. || Kanlongan sa lamig. || met. Pag aampón; pagkukupkop. || Lugal na kanlong sa hangin.

ABRIR. a. p. p. irreg. *abierto*. || Buksán; ibuká; busbusín || Iwangwang biyakín; palahangin=*a buril*. Dukitin nang buril=*de arriba abajo*. Sipakín. || r. Lumahang; bumuká; mabiyak; bumukadkad. || r. Ipaháyag sa ibá ang sariling líhim; ò magpaháyag: at ang règimen niya sa kahulugang itó ay *á, con*, v. gr. NAGPAHAYAG SA *akin*, SE ABRIÓ *conmigo* ó SE ABRIÓ A *mi*

ABROCHAR. a. Ibitones ang damit.

ABROGAR. a. Pawalang halagá; lipulin ang isang cautusàn.

ABROMARSE. r. mar. Magkalutos ang mañga sasakyán.

ABRUMAR. a. Pahirapan; pasakitan nang matinding bigat. || met. Makayamot; makamuhì; makaabala nang malakí. || r. Mabálot, mabalbat nang úlap.

ABRUTADO, DA. adj. Parang háyop, dáhil sa kamangmañgàn ó kilos na hindì dàpat.

ABSOLUCIÓN. f. Pagpapatáwad, ó pagkalág sa sa'a.

ABSOLVER. a. irreg.: p. p. irreg. *absuelto*, es lo usual: pres. ind. *absuelvo, ves, ve, ven:* imperat. *absuelve tù, va él, van ellos*: subj. *absuelva, vas, va, van*. Kalagán sa isang parátang ó sumbóng, útang ó parusa. || teol. Patauarin ò kalagán sa sala ang isang nañgùngumpisal. || Turiñgan; ó bigyán nang kasaysayan ang anomang bagay na malábô.

ABSONAR. n. irreg. como *acordar*. Huag mátono: madesentonar || met. Umanyoanyô na parang isang tawong bastòs.

ABSORTO, TA. adj. Nápataka; natilihán; nabaghán.

ABSTEMIO, MIA. adj. Ang dì níninom nang álak.

ABSTENERSE. r. irreg. como *tener*. comp. nang *abs*, at *tenerse*. Magpígil, || mañgìlin=*de lo vedado*. fr. Lumayô; umílag sa ibinábawal.

ABSTENCIÓN. f. y

ABSTINENCIA. f. Pañgiñgilin.

ABSTRAER, a. como *traer*. Ihiualay; paghiualayin; ilayô. || r. Hu-

miualay; lumayô.

ABSUELTO, TA. p. p. irregular nğ *absolver*, adj. Pinatáwad; kinalagan. || Layà.

ABSURDO, DA. adj. Sawî; ó laban sa katuíran.

ABUELA. f. Nunong babayi; indâ poon, inang tandâ; ápô; impó || Sínomang matandang babayi.

ABUELO. m. Nunong lalaki; ambâ poon; amang tandà; ápô; inkong. pl. Kánunuan ó manğa ninúnô

ABULTADO, DA. p. p. nğ *abultar* y adj. Malakì ang buntón; lampás ang lakí; matambok.

ABULTAR. a. Lakhán ang buntón, || met. Palampasín ang balità; palakhín | n. Tumambok.

ABUNDANCIA. f. Kasaganáan; kasawaán.

ABUNDANTE. p. a. nang *abundar* y adj. Sagánà; sawà.

ABUNDAR. n. Sumagánà; dumami; kumapal=*de riqueza*. fr. Sumagánâ sa yaman.

ABUR. adv. Adiós: salitâ sa pagpapaálam.

ABURRIDO, DA. p. p. nğ *aburrir*. Nayáyamot; namùmuhî.

ABURRIR. a. Magpagàlit; manuksó; yumamot. || r. Mamuhî, mayamot; mapágod=*en casa*. fr. Mamuhî sa bahay.

ABYECTO, TA. adj. Hámak; ualang halagâ.

ACÁ. adv. l. Dito; dini. || adv. t. Nğayong araw na itó; nğayong oras na itó.

ACABADO, DA. p. p. nang *acabar*, y adj. Yarî; tapòs. || met. Lúmà; matandâ; sirâ.

ACABAR. a. Utasín; tapusin; yaríin. || Saírin; ubusin=*con la hacienda*. fr. Ubusin ang pag aárî=*de venir*. fr. Karárating. || n. Mamatay. || r. Mautàs; matapos; maubos.

ACAECER. impers. ger. acaeciendo: p. p. acaecido: pres. ind. acaece; acaecen: imperf. acaecia; acaecian; perf. acaeciò; acaecieron: fut. acaecerá; acaecerán: subj. *acaezca*; *acaezcan*: imp. acaeciera, acaecería, acaeciese; acaecieran: acaecerìan: acaeciesen: fut. acaeciere: acaecieren: n. Mangyari; magkátaon=*algo à uno*. fr. May mangyaring anomàn sa isá=*en tal dìa*. fr. Mangyari nang gayong araw.

ACALENTURARSE. r. Masínat.

ACALORAR. a. Painitin. || Pagalítin. || Biglaín. || r. Magínit; magálit. =*con, en, por la disputa*. fr. Magínit sa paquiquipagtalo.

ACALLAR. a. comp. nang *á* at *callar*. Patahanín sa pagsasalitâ, ó sa pag iyak. Sauaín. || Amúin. || met. Pahupaín; patahimíkin. || r. Tumahímik.

ACAMPAR. a. comp. nang *à* at *campar*. mil. Ipahinğá ang hukbó sa campamento. || n. y r. mil. Magpahinğá ang hukbò.

ACARDENALADO, DA. p. p. nang *acardenalar*, y adj. Namámasâ; nanğínğitim; pasâpasâ.

ACARDENALAR. a. Pagpasaín ang katauán. || r. Magpasâ.

ACARICIAR. a. Amùin; himanhimanin. || r. Magamuán.

ACARREAR. a. palab. comp. nang prep. *a*, at v. *carrear*. na der. nang *carro*. Hakutin sa carro. || Hakutin sa balíkat, ó sa ibang paraàn. || Pangalínğan; ò maging dahilán nang

anomán=*á lomo* fr. Hakùting iankás, ó ikalgá sa háyop=*en ruedas.* r. Hakutin sa hila, na ilúlan sa hakutang may gulong=*por agua* fr. Hakúting sa ìlog ó sa dágat idaán.

ACASO. m. Pagkakátaon. || adv. Maráhil: sakàlî. || Sa tánongan ay *¿sa bàgay?*

ACATAMIENTO. m. Gàlang; kagalangán.

ACATAR. a. Igálang; pangayopapàan.

ACATARRAR. a. y r. Siponín; másipon.

ACAUDALADO. DA adj. Mayaman.

ACAUDALAR. a. Magtipon nang kayamanan.

ACAUDILLAR, a. Magpúnô sa isang hukbó.

ACCEDER. n. Umayon sa pasiyá, ó ináakalâ nang ibá. || Tumangô; umayon. || Ipagkaloob ang hiníhingî=à *la peticiòn* fr. Máyag sa kahilingan.

ACCESIBLE. adj. Malàlapítan; maáakyat.

ACCESO. m. Paglápit; pagsápit. || Pagagulo. || Kadagliang makipagquilala sa kangínoman. Karaniuang gamíting kasama nang manga adjetivong *fácil*, ó *difícil.*

ACCESORIO, RIA. adj. Nárarating, ò kasama nang kalakhan.

ACCIDENTE. m. Kalidad na kápit lámang. || Pagkakátaon. || Biglang sakít.

ACCIÓN, f. Quílos; gauâ. Anyô. || Kapangyarihang makagauâ nang anomán. || Kumpás nang kamay, ó nang alinmang kasankapan nang katawán, kun nagsásalitâ. || mil. Pagsasalpok nang dalawang hukbó.=*de gracias.* Pasasalámat.

ACECHAR. a. Subukan; silipin; bakayan. || r. Manúbok; bumákay.

ACECHO, m. Panunúbok—*en, al acecho.* mod. adv. Nanúnubok.

ACECINAR. a. Magpindang nang carné. || r. Mangayáyat at manuyóng parang pindang.

ACEDAR, a. Asìman; magpaàsim. || met. Magpagálit; magpasamâ nang loob, || r. Umàsim, mapanis. || Magálit; sumamâ ang loob.

ACEDIA, f. Kaasiman. || Pangangasim nang sikmurâ. || met. Kasaklapán nang ugálî.

ACEDO, DA. adj. Maásim. || met. Masaklap na tawo.

ACEITE, m. Langís; banglís. || Lana.

ACEITERA. f. der. sa *aceite.* Sisidlán nang langís; lángisan.

ACELERACIÓN, f. der. nang *acelerar.* Pagbibiglâ; pagdadalídâlî.

ACELERADO, DA. p. p. nang *acelerar* y adj. Gahàsâ; biglâbiglâ.

ACELERAR, a. Biglaín; dalídalíin; dalósin. || r. Magbiglâ; magdalídalî; máuna; umuna.

ACENDRADO. p. p. nang *acendrar* y adj. Dalisay; lubós; ualang dungis.

ACENDRAR, a Dumalísay nang guintô; pílak, etc. || met. Linisin; dalisáin ang anomán.

ACENTO. m. *mús.* Tono nang boses. || Gram. Kudlit sa ibábaw ng *vocal* na nag papaquilálang mahálâ ang pag bibigkás nang letrang yaón.

ACENTUAR. a. *gram.* Mangúsap nang magaling. || Maglagay nang kudlít sa ibábaw nang *vocal.*

ACEPAR. n. Magugat ang halaman.

ACEPCIÓN. f. Kahulugàn nang isáng salitâ.

ACEPILLADURA. f. Pagkakatam. || Pinagkatamán.

ACEPILLAR. a. Katamín, ó kumatam nang káhoy. || Linisin nang escoba ang damít. || met. Linañgín; husayin ang magaspang na paguugálî nang sínoman.

ACEPTABLE. der. nang *aceptar* y adj. Matátangap; ó karampátang tangapín.

ACEPTAR. a. Tangapín ang iniáalok, ibinibigay. ó ipinagbíbilin na anomàn.

ACEQUIA, f. Sangkáng pátubigan. || Bangbang.

ACEQUIAR. a. Gumawâ nang sangká; lagyán nang sangká.

ACERA, f. Piling nang lansañgan, na, nalálatagan nang baldosa, bató, etc.

ACERADO,DA. p. p. nang *acerar*, y adj. May patalím na súbô.

ACERAR, a, Lagyàn, ó subúan nang patalím ang anománg kasangkápang pamútol, ó sandata, || Halúan nang tintura nang patalím ang túbig, ó ibáng ínomin; ó lubugán ang túbig nang nagbábagang bákal. || r. Maguíng parang bácal.

ACERBIDAD. f. Kasaklapán. || met. Kabagsikán.

ACERBO, BA. adj. Masaklap. || met. Mabañgís.

ACERCA. prep. Tungkol sa; hingíl sa: halimbàuâ, *Hablar* ACERCA *de esto, magsalitâ* TUNGKOL *dito* ó TUNGKOL *sa bàgay na itò*, ang régimen niya'y *de*.

ACERCAR. a. Ilàpit; idàtig. || r. Lumápit; dumátig, = *à la ciudad*. fr. Lumápit sa ciudad.

ACERO, m. Patalím. || met. Sandata.

ACERTADO, DA. p. p. nang *acertar* y adj. met. Támâ; mabuti; ganap.

ACERTADOR, RA. m. y f. Ang tumátamà; ó mapagtamà.

ACERTAR. a. irreg. ger. *ando*: p. p. *ado*: pres. ind. *acierto, tas, ta, tan*: imperat. *acierta* tú, *acierte* él, *acierten* ellos: subj. *acierte, tes, te, ten*. Tamáan. || Màtutuhan, mákita; másunduan. || Mátumpakan; mátagpuan. || Magkátaon. || n. Mátumpak.

ACERTIJO m. Bugtong, palàisipan.

ACERVO. m. Buntón nang malilîít na bágay, para nang pálay etc.

ACETRE. m. Panabô; panimbâ. || Benditahang muntî na dadalhán nang túbig na bendita.

ACEZAR. n. Humíñgal.

ACIAGO, GA. adj. Ualàng pálad; sinásamâ.

ACIBAR. m. Ang katás nang asibal na ito'y mapaít. || met. Kapáitan, kadalamhatian; súkal nang loob.

ACIBARAR. a. Lagyán nang asibar. || met. Magbigay kapáitan; ó kasukalang loob.

ACICALADO, DA p. p. nang *acicalar* y adj. Maquinang. || met. Magandá; malinis at magandá.

ACICALAR. a. art. Pakalinísin; bulíhin ang sandata. || r. met. Pakaayosin; husayin at linisin ang mukhâ, buhok. pananamit, etc.

ACIDEZ. f. Kaasíman.

ÁCIDO. adj. Maàsim. || m. Pag

kakatimplatimplá nang ilàng *sustancias químicas*, na kun tawagin ay *àcido*.

ACIERTO. m. Pagkápaanyô; pagtámâ. || met. Karunuñgang magísip, at kabihasanhán sa guinágauâ. || met. Pagkakátaon.

ACLAMACIÓN. f. der. nang *aclamar*. Sigaw nang sangbayanán sa paghahalal; pagpuri, ó pagtatagumpay.

ACLAMAR. a. Ipagdíwang; ipagáwit, ang sínoman. || Ihalal na ipagsígawan nang madlâ ang sínoman. || r. Dumaing; maghimutok.

ACLARAR. a. Liuanagan, palinawan. || Dalañgan; hawanin. || met. Magpaliwánag; saysaying paliwanagan. || n. y r. Magliwánag; lumínaw; tumíning.

ACLARATORIO, RIA. adj. der. nang *aclarar*. Pangpaliwànag; kasaysayan nang anomang malábong insindihin.

ACLOCARSE, r. irreg. como *acordar*. Humalimhim ang manok. || Maningkayad.

ACOBARDADO, DA. p. p. nang *acobordar*. adj. Takot.

ACOBARDAR. a. Manákot. || r. Matákot.

ACOCEAR. a. der. nang *coz*. Magsikad; ó manikad. || met. Yumúrak; sumiphàyô.

ACOCHARSE. r. Tumágô; magsubsob.

ACODO. m. agr. Suplíng na may tabon.

ACOGER. a. Magpatúloy; ó patuluyin ang kápuâ sa báhay. || met. Magampón. || r. Maghinakdál; magtágô. || met. Magdahilán at nang matakbán ang anomàn, na huag mápansin. || r. Sumalílong.

ACOGIDA. f. Pagpapatúloy: pagtangáp sa kàpuâ tawo. || Pagaampón.

ACOGOLLAR. a. Takpán ang mañgá halamàn. || r. Magtalbós ang halaman.

ACOGOMBRAR. a. adj. Bayubùan; ó tabunan ang halaman at nang lumabás na maputî.

ACÓLITO. m. Ministro sa pagmimisa.

ACOLLONAR. a. Tumákot; ó manákot. || r. Matákot.

ACOMETER. a. Bumangâ; lumaban; dumalùhong, makipaglamas; manibásib. || Magpamuláng gumauâ nang anomán.

ACOMODADIZO. adj. Madalíng maquibágay.

ACOMODADO, A. p. p. nang *acomodar* y adj. Nábabagay. || Mayaman;ginhawa.||Katamtaman. Kung halagá ang pinagùusapan.

ACOMODAR. a. Iayos; ibigay iúkol. || Ilagáy ang anomán sa luga na carampàtan. || Magpayo sa nagkákagalit. || Ilagay sa katungkulan an sinoman. || r. Maquibágay=*à, con s hermano*, maquibágay ó maquipag kásundô sa kanyáng kapatìd.

ACOMODO.m. Katungkulan; há nap bùhay.

ACOMPAÑAMIENTO. m. Pa sama. || Kasama; kaalakbay.

ACOMPAÑAR. a. Sumama; um bay; pumatnúgot. || met. Isama; ida dag ang isáng bagay sa ibá. || r. Ma samasama=*con, de ricos*. fr. Mak sama sa masasalapî.

ACONGOJAR. a. Humapis; y mamot. || r. Mahapis; mayamot: ma

dalamhàtì; madowahagi.
ACONSEJAR. a. Humátol; magpayo. || r. Tumangáp nang hátol; ò pahátol; papayo; sumangúnì.
ACONTECER. impers. ger. aconteciendo: p. p. acontecido: pres. ind. acontece, acontecen: imperf. acontecía, acontecían: perf. aconteció, acontecieron: fut. acontecerá, acontecerán: subj. *acontezca, acontezcan*: imperf. aconteciera, acontecería, aconteciese: acontecieran, acontecerìan, aconteciesen: fut. aconteciere, acontecieren. n. Mangyari.
ACONTECIMIENTO. m. Pangyayari.
ACOPIAR. a. Magtipon; ipunin.
ACOPIO. m. Pagtitipon; pagiìpon.
ACOQUINAR. a. fam. Tumákot; manákot. || r. Matákot.
ACORDAR. a. mús. Pagbagayin ó pagtonohin ang instrumento ó boses. || a. irreg. ger. acordando: pres. ind. *acueerdo, das, da, dan*: imperat. *acuerda* tù, *acuerde* él, *acuerden* ellos: subj. *acuerde, des, de, den*: Pagsangayunan; pagkáisahan ang anomán. || Pagkásundoin. || Ipasiyá. || Husayin ang anomán bago ilagdá. || Ibágay; pagbagayin. || Ipaalaala. || n. Mabagay; máakmâ ang sang bágay sa ibá || Máayos; máalaala; mag-gunamgúnam. || Umayon, ò mañgagkáayonayon; magkáisa-isa; magsang usapán.
ACORDEÓN. m. Kurdión.
ACORNEAR, a. Manuag.
ACORRALAR. a. agr. Kulungín sa kural ang mañgá háyop, || Magkural; magbákod, || Kulungìn ang isá sa makípot, ó gipít na lagay. || met. Gipitín ang sínoman hangáng sa maualán nang málabasan at máisagot. || Tumákot.
ACORTAR. a. y n. Magiklî; magliít, ó magpauntî nang anomán. || r. met. Maumíd; madungô; mahiyâ.
ACOSAR. a. Umùsig; habulin || met. Magpahírap; dumuahagi.
ACOSTADO, DA. p. p. ng *acostar*. adj. Nacahigâ.
ACOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Isandig. || Ihigâ; itagílid. || Ihílig; || r. Mahigâ; humílig. || Tumagílid. || mar. Mañgílid ò lumápit sa pasigan ang sasakián.
ACOSTUMBRADO, DA. p. p. nang *acostumbrar*, y adj. Datihan; bihasa; hiratí; dámag.
ACOSTUMBRAR. a. Hiratihin; papamihasánin. || n. y r. Mamihasa; maratihan; maugalían; mahirati.
ACOTAR. a. Lagyán nang hangá ó tandâ ang pagaáring lùpâ. || Bakuran. || met. Lagyán nang tandâ ang anomán. || met. Kotohan.
ACRE. adj. Masaklap; nanínigid. || met. Ang mapaìt; ó matigás ang ugálì. || Salitáng matigás, at masakit = *de condiciòn*. fr. Masaklap an paguugálî.
ACRECENCIA. f. Karagdagan; paglakí; ò pagdami.
ACRECENTAR. a. n. irreg. como *acertar*, y
ACRECER. a. irreg. como *agradecer*. Lakhán; paramihin; dagdagán. || n. Lumakí; dumami.
ACREDITADO, DA. p. p. nang *acreditar* y adj. Bantog; balítâ.
ACREDITAR. a. Purihin; patotohanang mabuti ang sínoman, ó ang anomán. || Magpatotoó. || r. Magcafama; ó mábantog; màbunyì.
ACREEDOR, RA. m. y f. Pi-

nagkákautañgan. ‖ met. Nádarapat magkamít nang anomán.

ACRIBAR. a. Bumithay. ‖ met. Pagbutasbutasing párang bithay. ‖ r. Magcábutasbutas na párang bithay.

ACRIMINAR. a. Magbúhat, ò buhatan nang casalanang malakí; paratañgan. ‖ Magbigay, ó bigyang sala.

ACRIMONIA. f. Kasaklapán. ‖ Kasuñgitán nang ugálí; katigasang manalitâ.

ACRISOLADO, DA. p. p. nang *acrisolar* y adj. Dalísay.

ACRISOLAR. a. Dumalísay nang gintô ó pílak. ‖ met. Paliwanagan; papagtibayin ang isáng katotohanan.

ACRISTIANAR.a. Fam. Buminyag ó binyagán. ‖ r. Magbinyag,

ACTA. f. Súlat na kasaysayan ñg pinagusapan sa huntá ó kapisanan. Kagamitàn sa plural.

ACTITUD. f. Pagkálagay; kalágayan; ó tayô nang anomán.

ACTIVAR. a. Tulinan; ipadalidalî; umapurà.

ACTIVIDAD. f. Kadalián; kaliksihán; kasipagan.

ACTIVO, VA. adj. Maliksí. ‖ Masipag; maágap. ‖ Madalî; mabísà.

ACTO. m. Gawâ; kílos. ‖ Báwat isà nang bahagi nang komedia. ‖ Ang mañgá *conclusiones*, ò palagay na ipinaglálaban at ipinagtátangol sa mañgá universidades ñg nagáaral doón.

ACTOR. m. Komedianteng lalaki.

ACTRIZ. f. Komedianteng babayi.

ACTUACIÓN. f. der. nang *actuar*. for. Paggawâ nang akto; ó pag akto nang isàng pùnô.

ACTUAL. adj. Kasalukuyan.

ACTUAR. a. for. Gumawâ nang autos, ó umakto. ‖ Sa mañgá universidad ay magtangol nang mañgá *conclusiones*. ‖ met. Magbulaybúlay. ‖ n. Nuynuyin, ó pagarálang mabuti.

ACUÁTICO, CA, adj. y

ACUÁTIL. adj. der. sa latín. Ang náuukol sa túbig ó tumátahan sa tùbig.

ACUCHILLAR, a. Mañgíwà; managà; mamoók. ‖ r. Magpámookan nang espada; ó magiwaán.

ACUDIR, n. Dumaló; gumibik; umabúloy. ‖ Magpalagî sa isàng lugal. ‖ Magsakdal; maghinakdal sa kañgínoman= *al remedio*. fr. Dumulog sa kagámutan, ó sa ikagágaling.

ACUEDUCTO. m. der. sa latin Pádaluyan nang túbig; alulod; sankáng batò, na talagang guinauâ.

ACUERDO. m. Pinagkàisahan; ó pasiyà nang kapisanan.

ACULEBRAR. n. náut. Itàli ang isang láyag sa kaniyang palo.

ACULLÁ adv. l. Doón.

ACUMULADO, DA. p. p. nang *acumular* y adj. Nakabuntón; nagkákasama.

ACUMULAR, a Paglakipin; pagpisanin. ‖ Magtipon; magbuntón ‖ Magbintang; magbúhat ñg anomang sala.

ACUÑAR. a. Magtatak nang salapí; magtalâ. ‖ Magkunyas; ó magkálang.

ACUOSO, SA. adj. der. sa latín. Matúbig.

ACURRUCADO, DA. p. p. nang *acurrucar* y *acurrucuarse*. y adj. Nakapamaluktot.

ACURRUCARSE. r. Mamaluk tot na magbálot; mañgalungkot.

ACUSACION. f. der. ñg *acusar*. Sumbong; hablá.

ACUSE. m. Ang pagtáwag nang bató sa alinmang laró.

ACHACAR. a. Dahilanín; ò sankalanin ang ibá, sa isang masamang gawà.

ACHAQUE. m. Damdam; ó láging sakit. || Ang panahón nang mga babayí, ó regla. || met. Dahilán. || pl. Dahídahilán.

ACHAROLAR. a. Gawing tsarol.

ACHICADOR, RA. m. y f. Pangliít. || naút. Limàs.

ACHICAR, a. Magpalíit; magpauntí. || naút. y min. Maglimás. || r. Lumíit; umuntí. || Kumati.

ACHICHARAR. a Tayantanğing parang satsarón sa apoy, sa hanğin, ó sa ínit man nang áraw. || r. met. Matuyô manğalirang nang làbis ang anomán.

ACHINELADO, DA. adj. Saping pàrang sinelas.

ACHIOTE. m. bot. Atsuete, na kàhoy ó bunğa nitó.

ACHISPAR. a. Lumanğó.||r. Magmaláinibay; ò medio malanğó.

ADAGIO. m. Kasabihán; kauikaán, talinhágâ.

ADALID. m. Púnó nang manğá bayani ó nang sundalo.

ADAMADO, DA. adj Ásal; anyô at mukhang babaye.

ADARGA. f. Calásag.

ADECENTAR. a. com. *acertar.* Linisin, husayin at gayakín nang karampatan. || r. Maglínis, maghúsay nang katawán at manamít nang karampatan. || met. Gumayak; magsoot nang damit na pamistá.

ADECUADO, DA. p. p. nang *adecuar.* y adj. Iúcol; bágay; dápat.

ADECUAR. a. Pagbagayin, pagayosin.

ADELANTADO, DA. p. p. ng *adelantar* y adj. Panğahás. || m. Nang unang panahón ay ang gobernador ng isang malaking lupaín.

ADELANTAR. a. Dalidalíin: mangğuna nang lákad., || Iàgap. || met. Pagpaláin. || r. Lumàlô; humigit sa ibá sa dúnong, ó sa anomán. || r. Umuna; umagap. || n. Másulong sa pagaáral; sa paglakás nanğ katawàn. || *á otros* fr Máuna sa ibá.

ADELANTE. adv. l. Dakoroòn.— *En Adelante.* adv. t. Sa ulíulí; sa háharaping panahón.|| ¡*Adelante*! interj. Súlong.

ADELGAZAR. a. Líitan; nipisán. || Magligís. || r. Magkayàyat.

ADEMA. f. min. Túkod sa manğá mina.

ADEMÁN. m. Quilos; astâ—*en ademàn.* fr. Nakaastang.

ADEMÁS. m. adv. m. Bukod; tánğì: halimbáwâ ADEMAS *de este*; BUKOD *sa rito.*

ADENTRO. adv. l. Sa loob. || interj. ¡Pások!

ADEREZAR. a. Pagigihin. || Pamutíhan. || Pagyamanin. || Guisahìn; ò lutúin ang pagkáin. || r. Gumayak.

ADESTRAR. a. irreg. como *acertar.* Akayin; iturò; sanayín; bihasahin. || r. Mátuto; mabihasa; masanay. =*á esgrimir.* fr. Masánay sa esgrima.

ADEUDADO, DA. p. p. nang *adeudar* y adj. Maùtang; ó maráming útang.

ADHERENCIA. i. Pagkakálankap; pagkakamagának; pagkakásama.

ADHERENTE. p. a. ng *adherir.* adj. Kalàkip; kasama; ó kaugnay nang anomán. || m. pl. Mangá kasan-

kapan nang isang bágay.

ADHERIR. n. y r. irreg. como *herir*. Maquisánib; makiisá sa panukálà nang ibá; kumampí. || n. Kumápit; kumákab ng̃ mahígpit. = *à otro* fr. Kumampí; umayon sa ibá.

ADICIONAR., a. Dagdagán. || r. Máragdagan.

ADIESTRAR. a. Turùan; akayin; sanayin || r. Magsánay.

ADIETAR. a, Papang̃ilinin sa pagkain.

ADINERADO, DA. p. p. nang *adinerar* y adj. Masalapî.

ADITAMENTO. m. Caragdagan; dagdag.

ADIVINANZA. f. Bugtong. || Húlá.

ADIVINAR. a. Humúlà. || Tumúring.

ADIVINO, NA. m. y f. Manghuhúlà.

ADJETIVO. m. gram. Ang salitang isinásama sa ng̃alan nang mang̃á bágay, ng̃ magpapaliuánag nang kanilang kahulugán, para nang *mabuti, masamâ, maputî*, etc.

ADJUDICAR. a. Iposesión nang hukom ang isà sa anomàng pagaárî || r. Umangkín; umárî ng̃ anomán.

ADJUNTO, TA. adj. Kalákip; kasama.

ADMINISTRAR. a. Mamahálà; kumalingâ. || fam. Magpakumpisal; magbigay nang *viático*, ó ibá pang sácramento sa may sakít.

ADMIRABLE, der. nang *admirar* y adj. Kagilágilalás; katakátaká; kahang̃ahángâ.

ADMIRACIÓN. f. der. nang *admirar*. Pangigilalás; háng̃â. || Isá sa mang̃á signo nang pagsúlat na ang hitsura ay ganitó (¡!)

ADMIRAR. a. Makapangilalás, pagtakhán. || r. Mangilalás; matilihán; magtaká = *de un suceso*. fr. Magtaká sa isáng pangyayari.

ADMISIBLE, der. nang *admitir*. adj. Dápat tangapín; ó matátangap.

ADMISIÓN. f. der. nang *admitir*. Pagtangáp.

ADMITIDO, DA. p. p. nang *admitir* y adj. Pinápayagan; tinátangap. —*Mal admitido*. Kinapùpuután.

ADMITIR a. Tumangap. || Ipahintúlot, pumáyag.

ADOBAR. a. Magadobo. || art. Kumultí nang balát.

ADOBO. m. Sabaw na pinagíimbakan nang lamángkati. || Pangkultí.

ADOLECER. n. irreg. como *agradecer*. Magkasakít; magpighatî. || r. irreg. Mahabag.

ADOLESCENCIA. f. Kabaguntawohan; ò kadalagahan. Edad nang tawo búhat sa labing ápat hangang dalawang puo't limáng taón.

ADONDE. adv. l. comp. nang *á* at *donde*. Saán, ó saáng bandá.

ADOPTAR. a. Anakín; kupkupín na párang anák. || Tangapín at sundín ang anománg kaugalián.

ADORAR. a. Sumambá sa Dios. || met. Manintang masákit. || r. Magsintáhang malábis.—ADORAR *á Dios*. fr. SUMAMBA *sa Dios*.—ADORAR *en sus hijos*. fr. SAMBAHÍN, ó SINTAHÍN *sa kanyáng mang̃á anák*.

ADORMECER. a. irreg. como *agradecer*. Patulúgin; alùin at ng̃ mákatulog. || met. Libang̃ín ang isá sa kanyáng ginágauâ. || Pahimpilín ang sákit, dalamháti, etc. || met. Pulpulín ó pahináin ana ísip, pangdamamd,

etc. || r. Máidlip; mákatulog. || Mátahimik. || Humínâ; pumurol ang ísip; magíng maáng, etc. || Mang̃ímay; mamanhid.

ADORNADO, DA. p. p. nang *adornar* y adj. May gayák; nakapamuti; nahíhiyasan.

ADORNAR. a. Pamutihan; gayakán = *con sedas*. fr. Hiyasán nang sutlâ. || r. Maghiyás.

ADORNO. m. Pamuti; hiyás.

ADQUIRIR. a. irreg. pres. ind. *adquiero, res, re, ren:* imperat. *adquiere* tú, *adquiera* él, *adquieran* ellos: subj. *adquiera, ras, ra, ran*. a. Tamuhín; kamtán. || Magakíbat; magtipon.

ADREDE. adv. m. Sadyâ; tinalagá; tikís.

ADUCIR. a. irreg. ger. aduciendo: p. p. aducido: pres. ind. *aduzco*: perf. *aduje, adujiste, adujo, adujimos, adujisteis, adujeron:* imperat. *aduzca* èl, *aduzcamos* nosotros, *aduzcan* ellos: subj. *aduzca, cas, ca,* etc.: imperf. *adujera*, aduciría, *adujese*, etc.: fut. *adujere, res,* etc. a. Maghánay nang matúid; magharáp ng̃ prueba. || Magdagdág nang matuíd na ipagtíbay nang anománg pinagtátalunan.

ADULACION. f. der. nang *adular*. Hítbô.

ADULADOR, RA. adj. Mapanghibô; mápuri.

ADULAR. a. Humíbô.

ADULTERACIÓN. f. der. nang *adulterar*. Pakikiapíd sa may asawa, || Paglalahók nang ibáng bágay sa hindî dápat paghalúan.

ADULTERAR. a. Makiapíd sa may asawa; ó sa hindî asawa. || a. met. Halúan, lahukán ang isáng bágay ng̃ anománg ibá. || Siráin; pasamaín.

ADULTERIO. m. Pagsírâ; panananampalasan; paglilílo sa asawang sarili ó sa asawa nang ibá.

ADULTO, TA. adj. Ang na sa edad na labing-ápat hangang dalawang puo't limáng taón.

ADUNAR a. Ilákip; isáma; isánib. || r. Makisalamúhá; makipísan.

ADVENEDIZO, ZA. adj. Ang tagá ibang lugal, na, naninirahan sa isang bayan, na ualang hánapbúhay. || Himàsok. || Ang tagá ibang lugar.

ADVERBIO. m. Gram. Isá sa siam na bahagui nang pinang̃áng̃alang *oración* sa *Gramática* na isinasama sa verbo at nag àayos at tumítiyak ng̃ kaniyang kahulugán.

ADVERSARIO. m. Kalaban; kaâuay; katalò.

ADVERSIDAD f. Kakulang̃ang pálad; samâ; hírap || pl. Mang̃á karuahaginan; kasaliuaàng pálad.

ADVERSO, SA. adj. Sálang pálad.

ADVERTENCIA. f. Paunáwâ. || Babalâ. || Hàtol, ó payo. || Pagiíng̃at.

ADVERTIDO, DA. p. p. nang *advertir*. y adj. Maíng̃at; sanay; matalas.

ADVERTIR. a. y r. ireg. como *sentir*. Halataín; masdán; uaríin Itáng̃â || Ipagpáuna; || Ibalítâ; ibabalâ || Mápansin; máhalatâ.

ADVIENTO. m. Ang àpat na lingó, na náuuna sa Paskó nang pang̃ang̃anak sa âting Pang̃inoong Jesucristo.

AECHADURA. f. Pinagtahipán; pinagsilihàn, etc.

AECHAR. a. Tahipín; agagín, bithaín.

AECHO. m. Pagsilí; pagagag. || Násili; náagag.

AÉREO, REA. adj. der. sa latín. Nanínirahan sa hángin; nasa hangin. || Punô, ó tigmak nang hángin.

AFABLE. adj. Mapagbigay loob.|| Maámô; banáyad na loob.=*con, para, para con todos*. fr. Mapagbigay loob sa lahat=*en el trato*. fr. Banáyad sa paquiquipagúsap.

AFAMADO, DA. adj. Bantog, bunyî.

AFÁN. m. Pagsusumákit. || Pagpapágod. Lalong kaugaliang plural na gamitin.

AFANARSE. r. Magsumákit; magpakapagal; magpumílit=*en la labor*. fr. Magpakasíkap nang paggawâ=*por ganar*. fr. Magpumílit makáquita.

AFEAR. a. Papangitin. || met. Haláyin; kutyaín. || Humálay; lumabás na mahálay; pumángit.

AFECCIÓN. f. Pagmamahal. || Pagkáuili; hílig; pagkábuhos nang loob sa anomán, ó sa kangínoman. || Dalamhátî, ó anománg ibá pang karamdaman nang púsô.

AFECTUOSO, SA. adj. Maírog; mapagpakítang loob.

AFEITAR. a. Umàhit. || Padparán nang dahon ó sangá ang mgá halaman.

AFEITE. m. Pamúpol sa mukhâ.

AFERRAR. a. Tangnán ng mahigpit. || naút. Tiklopín ang láyag, at supíling ipúgal nang bàkal. || r. naút. Pagpugalin ang dalawang sasakyán nang pangáwit na bákal at nang hindî maglayô. || r. met. Manghávak. || Ipaglaban ang nálalaman. = *á, en su opinión*. Manghávak, manatili sa kaniyang pasiyá.

AFIANZAR. a. Pagtibayin; ó bigyang katibayan=*de calumnia* fr. for. Kunan, ó hingân nang katibayan, ang naghablá, sa sumbong niyá, at nang kun dí matunayan ang kaníang demanda, ay magdusa sa malî niyang sumbong. || r. Maníbay; maglaban= *en, sobre los estribos*. fr. Maníbay sa estribo.

AFICION. f. Pagkáwili; pagkáhílig nang loob, pagguílíw.

AFICIONAR, a. Pawilihin; pagiliwin. || r. Máwili; gumiliw || *á, de alguna cosa*. fr. Máwili sa anomàn.

AFILADERA. f. Hasaán. || Tágisan.

AFILADO, DA. p. p. nang *afilar* y adj. Matalim; matalas; matulis.

AFILAR. a. Ihásâ; itagis; patalimín =*en la piedra* fr. Ihà-â sa batô.

AFINAR. a. Pakagalingín; lubusín ang anomang gawá. || mùs. Tonohin ang mangá instrumento. || Dalisayin ang guintô, etc. || Paquínisin. || r. Magpakahásâ. || Magpakalinis sa anomán.

AFINIDAD. f. Pagkakamagának na gáling sa pagaasaua, pagaanak sa binyag ò sa kumpil, etc. || met. Pagkakátulad; pagkakáwankî.

AFIRMACIÓN. f. der. nang *afirmar*. Pagpapatotoó. || Pagtangô.

AFIRMAR. a. Ipátag || Pagtibayin. || met. Patotohanan. || r. Maníbay; ó maglaban sa anomàn, at nang tumatag. || Manatili na huag magbago sa kaniyang sinabi=*en lo dicho*. fr. Patunayan, ó panatilíhan ang násabi.

AFLICCIÓN. f. Pighatî; hambal; lumbay.

AFLIGIDO, DA. p. p. nang *afligir*. adj. Hapìs, naháhapis.

AFLIGIR. a. Hapisin; habagín. || r. Mahapis.

AFLOJAR. a. Luagán; lubayán. || n. Lumubay; humíná; humungpay; umuntós. || n. Lumamig; gumisaw=*en el estudio*. fr. Tumamlay sa pagaaral. || r. Lumuag.

AFLUENCIA. f. Kasaganáan. || met. Caayahan sa pananalitâ.

AFLUENTE. adj.=*en palabras*. fr. Sagànâ, ó maáyang manalitâ; nakàwiwiling manalitâ.

AFOLLAR. a. irreg. com. *acordar* Hípan ò pahanĝinan nang bulusán ò *fuelle*.

AFORAR. a. Siyasatin at halagahán ang kalákal, dáhil sa buis na ibábayad.

AFORRAR. a Sapnán; aporohan ang damit=*con, de piel*. fr. Susunàn, ó aporohan nang balat. || r. met. Magsuot nĝ maráming damit na pangloob.=*le dinero* fr. fam. Magtipon, ó magtipon nang maraming salapî=*bien ó bravamente*. Kumáing magpakasandat.

AFORRO. m. Susón; sapín, aporo.

AFORTUNADO, DA. p. p. nang *aforrar* y adj. May pá ad; mapá ad.

AFRECHO. m. Darak. Salitâ sa Anda ucía.

AFRENTA. f. Kamurahán; kapalibhasaàn.

AFRENTAR. a. Murahin; hiyaín; palibhasáin=*con denuestos*. fr. Alimurahin nang salitang masasakit. || r. Mahiyâ=*de su estado*. fr. Ikakutyâ ang kaniyang kalagayan.

AFRENTOSO, SA. adj. Nakahíhiyà; nakakúkutyá.

AFUERA. adv. l. Sa labás; sa loal. || adv. m. Sa hayag, sa tanyag. || interj. Tábî. || pl. f. Labàs nĝ báyan.

AGACHARSE. r. Sumubsob; sumukab; sumúkot.

AGALLA. f. Hásang—*Tener muchas agallas*. fr. fam. Magkaroòn nĝ malaking kapanĝáhasan.

AGARENO, NA. adj. Kampón ni Mahoma.

AGARICO. m. bot. Ang tumútubó sa balat nang kàhoy, na tila kabutí.

AGARRADO, DA. p. p. nĝ *agarrar* y adj. Maiámot.

AGARRAR. a. Tangnán; hawakan nang ma igpit. || n. Kumápit; kumagat; tumaós.=*de, por las orejas*. fr. Bitbitín. ó tangnán sa tainĝa. || r. Manĝápit. || met. Magsungaban ang nagkàkagalit=*á, de un hierro*. fr. Manĝápit sa patalím.

AGARROTAR. Pahigpitin ang manĝá táli nang isang bastâ nang isang panĝispike. || Bitayin.

AGASAJAR, a. Pakitáan nĝ loob ang panawohín; tangapín nang boong guiliw ang kápuâ.

AGAVILLAR. a. agr. Magsìpok nang haya. || met. Magtipon nang masasamang tawo. || r. Magsasama ang may masasamáng pamumúhay.

AGENCIAR. a. Humánap nang paraang ipagkamit nang anomang lákad.

AGENCIOSO, SA. adj. Masípag; matiyagâ.

ÁGIL. adj. Maliksí=*de pies* fr. Matuling lumákad.

AGILIDAD. adj. Liksi; tulin. || Kaliksihán.

AGLOMERADO, DA. p. p. nang *aglomerar* y adj. Buntónbuntón: sama sáma.

AGLOMERAR. a. Pagsamahin. || Ibuntón. || r. Magbuntónbuntón.

AGONÍA, f. Hingalô; paghihingalô. || Mahigpit na pagnanàsà nang anomán.

AGONIZAR. a. Tomólong sa mamámatay. || n. Maghingalô; sumingap. || a. fam. Pahirapan; inisín.

AGORAR. a. irreg. pres. ind. *agüero, ras, ra, ran*: imperat. *agüera tú, re* él, *ren* ellos: subj. *agüere, res, re, ren.* Manghúlà ó huláan ang anomàn sa pamagitan nang mangã pamahiín. Mangĩlaw; magabusión.

AGOSTADO, DA. p. p. nang *agostar* at *agostarse*. adj. Tuyô, ó lantà sa ínit.

AGOSTAR. a. Matuyò at madaráng nang malakíng ínit ang anomàn, para nang pananím; damó, etc.

AGOTAR. a. Masâid; saírin; ubusin na ualang itirá. || r. Tumagas; maúbos; matítî.

AGRACIADO, DA. p. p. nang *agraciar*. adj. Magandá; kalugodlugod. || m. Ang pinagkalooban, ó pinagbiyayáan.

AGRACIAR. a. Bigyán nĝ lubós na kayarían, ó ganap na kagandáhan ang anomán at nang kalugdán. || Magbigay; magkaloob nang anomán = *con un destino*. fr. Pagkalooban nang isáng katungkulan.

AGRADAR. a. Magbigay tuâ; magbigay lugód.

AGRADECER. a. irreg. pres. ind. *agradezco*; imperat. *agradece* tú, *agradezca* él, *agradezcamos* nosotros, *agradeced* vosotros, *agradezcan* ellos: subj. *agradezca, agradezcas*, etc. || Gumanting loob; kilalánin ang ùtang na loob. || fam. Magpasalàmat sa anománg tinangap na pálâ, etc.

AGRANDAR. a. Palakhìn; ó magpalakí. || r. Lumakí. || Lumalâ.

AGRARIO, RIA. adj. der. sa latín. Ang náuukol sa lupâ.

AGRAVAR. a. Pabigatín, ó bigatàn. || Palakhín; magpalalâ. || r. Bumigat. || Lumalâ; lumakí.

AGRAVIAR. a. Umapí; umimbí. || r. Magdamdám, ó masaktán; ó sumamâ ang loob sa anománg nangyari, na ináaring kaapihán = *de, por una palabra*. fr. damdamín ang isáng salitâ.

AGREGAR. a. Idagdág; ó dagdagán. || Ilagay ang sínoman sa isáng oficina, dátapwa't waláng sariling úkol, kundî balang na. || r. Makipísan; sumama na lumahok sa ibá. = *á, con otros*. fr. Pumisan sa ibá.

AGRESOR, RA. m. y f. Ang bumábag; nakasùgat, ó natay.

AGRICULTOR, RA. m. y f. Magsasaká; magbubukid.

AGRIMENSOR. m. Mánunukat nang lúpâ.

AGRIO, IA. adj. Maásim; masamâ, ó masaklap ang lása = *al gusto*. fr. Masaklap sa bibig = *de gesto*. fr. Madilím, ó mapaít ang pagmumukhâ, ó kilos.

AGUA. f. Túbig. || náut. Ang sírâ na pinápasukan nang túbig sa mangã sasakyán.— *Aguas menores*. Ihî.— *Aguas mayores*. Táe; dumí.—*Agua dulce*. Túbig na matabang, ó inumín. —*Agua tibia*. Malahiningá; malakukó. —*Agua abajo*. mod. adv. Paluslos; pasùnod sa ágos.—*Agua arriba*. mod. adv. Pasalungà, ó pasungsong sa ágos.

AGUACERO. m. der. nang *agua.* Unós, ó ulán na malakás at súsumandalî.

AGUACIL. m. Agusil.

AGUADOR, RA. m. y f. der. ng̃ *agua.*Magtutubíg; magtatang̃ad;mang iigíb.

AGUAMANIL. m. pal. comp. ng̃ *agua* at *manil.* Hínawan nang kamay. || Tansô ó lupâ na ibaibá ang hitsura, na pinaglálagyán nang túbig na pinaghíhinawán nang kamay, ang karamíhan ay may grifo.

AGUANOSO, SA. adj. der. nang *agua.* Matúbig; tubígtubíg.

AGUANTAR. a. Magbatá; magdálitâ. || met. Umalálay na pumígil. || r. Magpígil; magtiís; huag umimik. || r. Magtíisan.

AGUAR. a. Halùan nang tùbig ang álak, tubâ, etc. || met. Siráin, ó masìrâ ang kasáyahan.

AGUARDAR. a. Maghintay; magantabay; tumalíbâ; magabang.

AGUDEZA. f. Katalasan, ò katulísan nang dulo nang anomán. || met. Katalasan nang ísip; matulis, matalinong sàbi. || met. Sisté.

AGUDO, DA. adj. Matulis; mahàyap. || met. Matalas; matalino. || med. Ang sakít na mabigat at madali=*de ingénio.* fr. Matalínong ísip.

AGUERRIR. v. def. na gámit lámang sa: p. p. aguerrido: pres. ind. nosotros *aguerrimos*, vosotos *aguerrís*: imperf. *aguerrìa, aguerrias,* etc.: perf. yo *aguerrì*, tù *aguerriste*, nosotros *aguerrimos*, vosotros *aguerrísteis*: fut. *aguerriré, rás, rá,* etc.: imperat. *aguerríos* vosotros: imperf. *aguerriría, aguerrirías, aguerriría, aguerrirìamos, aguerrirìais, aguerrirìan:* a. Sanayin; hiratíhin sa pang̃ánib, sa pakikilámas. || r. Masánay, mahirati sa pang̃ánib, pakikidigmâ, etc.

AGUIJADA. f. May tulis na panuldok sa mang̃â bákang panghila.

AGUIJÓN. m. Tíbô na párang karàyom na pangsigíd nang mang̃á háyop; pokyutan, putaktì, etc.

AGUJA. f. Karáyom. || Sípit nang bubok nang babayi. || náut. Paraluman; ò aguhón nang maglalayág. || Kawad na pangawâ ng̃ medias, etc.

AGUJERAR. y
AGUJEREAR. a. der. nang *agujero.* Bumutas; bumusbós. || r. Mabutas.

AGUJERO. m. Butas; silipán; tagubánâ. || Magkakarayóm.

AGUJETA. f. Sintás, ò lingueta na panghigpít nang salawàl; saleko, etc. || pl. Ang mang̃á sakít, ó kirót na nararamdamán pagkatápos nang anománg biglàng pagkapagál.

AGUR. interj. Adios. Salitâ sa pagpapaálam.

AGUSANARSE. r. Uurín; ó tubúan nang uod.

AGUZADO, DA. p. p. nang *aguzar.* adj. Matulis; matalim.

AGUZAR. a. Magtulis. || Hayapan. || Patalimín.

AHÍ. adv. l. Dián. Inihàhalilí namàng sinásabí sa lugal nang *en esto,* ó *en eso.*

AHIJADO, DA. m. y f. p. p. nang *ahijar.* Ináanak.

AHIJAR. a. Anakín; ó parahing anak na túnay. || n. Magkaanak: ito'y salitang sa háyop lámang guinágamit. || Magusbong; magsùlol; magkasupling ang halaman nang panibago.

AHINCO. m. Pagpipílit; pagta-

tamán; ó págpapakasípag sa paggawà; ó pagháнap nang anománg bágay.

AHITAR. a. y r. Magkasúkal ang sikmúrà sa malabis na pagkákain, ó dáhil sa mangà kináin na mahírap matúnaw.—AHITARSE *de comer*, AHITOHIN *sa pagkàkain*.

AHITO, TA. adj. Ang hindí natunaw sa sikmúrâ; ang empatso. || adj. Yamot at muhî sa kapuá.

AHOGADO, DA. p. p. nang *ahogar*. adj. Lugal na masikip at walang símoy nang hangin. || m. Nalúnod.

AHOGAR. a. Uminìs; lumúnod; patayìn ang sínoman sa dî paghingá. || met. Gumipit; umamís, etc. || r. Malúnod; mainís. || Màsamíd.=*de calor*. fr. Mainís sa ínit=*en poca agua*. fr. Malúnod sa kákaunting túbig.

AHORA. adv. t. Ngayón ó ngayong oras na itó.

AHORCAR. a. Bumigtí.||r. Magbigtí. || r. met. Magálit ng malabis.

AHORQUILLAR. a. Tukuran, ó isàbit ang mgà sangang hitik nang bunga at nang dí mabangal. || r. Gawín ang isang bágay na hitsurang sípit nang buhok nang babayi.

AHORRAR. a. Pawalán ang isang alipin at palayáing mabúhay sa sarili. || Magtipid; magarimohán. || met. Umilag sa anomang gawâ; pangánib; ó ibang bágay. || met Umilag sa anomang gawâ; pangánib; ó ibang bágay. || r. Magdahilán.

AHOYAR. a. Humúkay.

AHUECAR. a. Pag-guangin; palukungin; pakukubín. || r. met. Magpalaló; maghambog sa kilos, ó pa, nanamít na tila walâ nang mákakapantay. || r. Gumuang; kumukob.

AHUMAR. a. Paasuhán. || Magtapá. || n. Umasò; magúsok ang anomang nasúsunog. || r. Mapunò nang asó; mangitim sa asó. || Masírà ang anomang nilútô dáhil sa nagamoy ó naglàsang asò.

AHUYENTAR. a. Magpaalís; magpatakbó; bumúgaw. || met. Iwaksí sa loob ang anománg salaguimsim na masamâ, ù nakahàhapis. || Magwacsí nang anomang nánasok sa loob.

AIRARSE. r. Magálit.=*con,contra uno*. fr. Magâlit sa isá=*de la pregunta*, fr. Ikagálit ang tanong=*por aquello* fr. Magálit dáhil doon; ikagálit yaón.

AIRE, m. Hangin. || Tabas nang pagmumukhâ || met. Kapalalúan. || Gandá; kilos sa pag-gawâ ng anomán.

AISLADO, DA. p. p. nang *aislar* y adj. Nátatangî; naglisa.

AISLAR. a. Itángî; ihiwalay sa ibá. || Mápulô: malíbid ng túbig. || r. Tumangî || Lumigpít na lumayô sa kapwâ.

AJAR. m. Lúpang pinagtàtamnan nang báwang. || v. a. Huag palangánan; lampotin ang anomàn. || Lingín; ó alimurahin ang sínoman sa hangad na maapí. || Kumusin; lantahín.

AJEDREZ, m. Larô sa tablero na gayón ang táwag.

AJEDREZADO, DA. adj. Parang tablero, na may mangá kuadrong dalawá ang kúlay.

AJENGIBRE. m. Luya.

AJENO, NA. adj. Sa ibá. Ibá. || Málayô. || met. Hindî bágay; hindî akmâ.=*de verdad* fr. Laban sa katuiran; ibâ=*de razòn*. fr. Kúlang nang ísip, walang katuiran.

AJETE. m. dim. nang *ajo*. Bawang pa múrâ. || met. Sawsáwang

may báwang.

AJO. *m*. bot. Báwang. || met. y fam. Paghahánap na hindî mahùsay, at maramíng tawo ang nagkàkahalô.

AJOBAR. a. fam. Pasanín; aksiwín; ó bitbitín nang kamay.

AJOFAINA. f. Hínauan nang kamay.

AJONJOLI. m. Lingá.

AJUAR. m. Ang mgá pamuti at kasankapang ipinápanhik nang babayi sa kaniyang pagaasawa. || Ang lahat nang mangá kasangkapan sa loob nang bàhay; lamáng báhay.

AJUICIAR. n. Magkabait; magkaísip.

AJUSTAR. a. Iagpáng; iúkol; itapát sa karampatan, para nang pamumúhay, mgá kílos at kaugalián.|| Maglápat; magagpang. || Pakitunguhan; halagahán. || r. Magkásundô. || Magkáisa.

ALA. f. Pakpák. || arq. Pamakpak; sulambî, palantíkan. || mil Ang mangá tagiiran nang isáng hukbò. || náut. Láyag na maliít nang isang sasakyan. || Pakiiás nang sombali ò. || met. pl. Kapangàhasan, na nagbúbuhat sa, malábis na pakitang loob, ó pagkakalíngâ nang isang pùnô.

ALABANZA. f. Puri; pagpupuri. || Pagpuri.

ALABAR. a. Pumuri; ó magpuri; ipaghadák. || r. Magbanság; magmayabang = *de valiente*. fr. Magpangàp matápang.

ALABARDERO. m. Sundálong ang sandata ay sibat na alabarda, na ito'y maraming talím.

ALABASTRO m. Batong yeso, na maputî at maanínag.

ALABEADO, DA. adj. Kibal. Sinásabi sa káhoy lámang.

ALACRAN. m. Atang-atang ò anakláng.

ALAMBICAR. a. Umálak; ó alákin. || met. Pakalinîngin; ó pakasiyasatin ang anomán, hangang sa masáid ang kanyáng buùng kahulugán, halagá ó kaukulán.

ALAMBIQUE, m. art. Alakán.

ALAMBRE. m. Tansóng pulá. || Káwad.

ALAMBRERA. f. der. ng *alambre*. Ni àlang káwad, na panakíp sa pìntô, pagkáin, etc.

ALANCEAR. a. Manibát; manulág; manandós. || r. Magsìbatan.

ALARDE. m. Parangalan; pagmamalakí; pagpapalaiô nang anománg bàgay.

ALARGAR. a. Habáan; dugtungán; tustusán. || met. Habáan ang panahón; laúnan. || Dagdagán ang anomán, para nang: DAGDAGÁN *ang upa*, ALARGAR *el salario, etc.* || Iabot; ibigay. || r. Lumayô: lumihís. || Lumayas. || Humáya. || Lumáon = *á la ciudad*. fr. Sumápit, umabot sa ciudad.

ALARIDO. m. Sigáw; iyák na kahambálhimbál; haguhol.

ALARIFE. m. Maestro sa paggawâ nang báhay na bató.

ALARMA. m. mil. Haláp; babálà; hogyat, ó hudyat at nang gumayak na daglî sa pag handú'ong sa kaáway. || Gúlat sa pagkápansín ng isang pangánib na dî hiníhintay. || Guló.

ALARMANTE. p. a. ng *alarmar*. adj. Nakágugulat.

ALAVANCO. m. Baliwís; bibi.

ALBA. f. Liuayuay. || Tùnikang

maputî nang parî, na gámit sa pagmimisa, at iba pang ceremonias.

ALBACEA. m. Tagatupád nang mañgá bílin sa testamento.

ALBAHACA. f. bot. Sulasi. || Lokoloko.

ALBAÑAL. m. Alulód na lábasan nang mañga dumí.

ALBAÑIL. m. Kantero sa paggawá nang báhay na bató.

ALBAR. adj. Maputî, ó namúmutî.

ALBARCA. f. Paragatos.

ALBARRANA. f. bot. Bákong.

ALBEAR. n. Mamutî.

ALBEDRÍO, ó LIBRE ALBEDRÍO. m. Ang kalayaán nang loob na makapamílî at makagawà nang bálang ibígin.

ALBÉITAR. m. Mangagamot ñg háyop.

ALBERCA. f. Tankè—*casa en alberca.* met. Báhay na ualáng bubóng.

ALBERGAR. a. Magpatúloy sa kápuâ. || r. Manuluyan.

ALBERGUE. m. Pánuluyanan. || Ang yuñgíb na siuugán nang mañgá hàyop, ó halímaw.

ALBOR. m. Kaputián. || Liwayway.

ALBOREAR. n. Magbukángliwánag.

ALBOROTADO, DA. p. p. nang *alborotar.* adj. Maguló; magasò; dalosdálos.

ALBOROTADOR, RA. m. y f. Nangúgulo; mangugulò.

ALBOROTAR. a. Manguló; lumigálig. || r. met. Magulò; maligálig; magálit. || r. Magbulás.

ALBOROTO. m. Ligálig. || Kaiñgayan. || Babag; àway.

ALBOROZO. m. Galî, ó tuáng malakí.

ALBRICIAS. f. Álay; handog dáhil sa katuaáng bagong dumating. || Paragala.

ALBURA. f. Kaputiáng lubós. || bot. Ang ibabaw nang katawán nang káhoy, kung maalís ang balát.

ALCABALA. f. Salúpâ; ó buis sa lugál na pinagtìtindahan.

ALCABALERO. m. Magsasalupâ; ó mániningil nang sa lùpâ.

ALCAHUETE, TA. Ang paralis sa dalawáng naglíligawàn; alkaguete.

ALCAHUETEAR. a. Magparalis sa dalawang naglíligawan; magalkaguete.

ALCAHUETERÍA. f. der. nang *alcahuete.* Pagpaparalis sa naglíligawan, pagaalkaguete.

ALCALDE. m. Hukóm; kápitan nang bayan.

ALCALDÍA. f. der. nang *alcalde.* Katungkulan nang Hukóm, ó ang nasásakupan niyá.

ALCANCE. m. Pagabot. Sa kuenta ay ang kalamañgán nang halagáng nakúkuha at nang naibábayad. || Paghábol. || Ang naáabot nang kamáy, ó nang putók nang baríl, ó nang kanyón, etc. || met. Talino; talas ñg ísip.

ALCANCÍA. f. Alkansiahan.

ALCANFOR. m. Alcanfor.

ALCANFORADO, DA. p. p. ñg *alcanfor.* adj. Ang may lahok na alcanfor.

ALCANFORAR. a. Halùan nang alcanfor.

ALCANZAR. a. Umàbot; abutan; datnán. || Kasabáy; kapanahón (*kung táwo*). || Abotín; dukuañgín. || Magkamìt; magtamó. || Maabot nang ísip; matarok nang baít. || Umàbot; dumatíng; sumápit. || n. Mátaboy; ó máto-

ka sa isá ang anománg bágay. || Makasapat.—*Alcanzar del rey,* tamuhín sa hárî.

ALCAPARRA. f. bot. Púnô; ó buko nang alkaparas.

ALCAPARRÓN. m. bot. Bunga nang *alcaparras.*

ALCATRAZ. m. Binalisungsong na papel. || Ibong pagálâ.

ALCAYATA. f. Pákong sabitán nang anomán.

ALCÁZAR. m. Kútâ. || poet. Báhay nang hárî; ó *palacio.* || náut. Sa sasakyán ay: ang pagitan na magbúhat sa *palo mayor* hangang sa pintùan nang *cámara.*

ALCE. m. Ang binúbuhat sa baraja kung mabalasa na. || Pagalsá nang baraja.

ALCIÓN. m. Ibong *martin pescador.*

ALCOBA. f. Silíd na tulugàn. || Ang kahonkahónang kinálalagyan ng hintutúrô nang timbangan.

ALCOHOLÓMETRO. m. comp. nang *alcohol,* álak at, *metro,* sùkat ó panùkat. Pangrado nang álak.

ALCURNIA. f. Kamaganakan; lahî; lípî.

ALCUZA. f. Sisidlán nang langís.

ALDABA. f. Aldaba; 'káling; bákal na panugtog nang pintô.

ALDEA. f. Pook; nayon; bayanbayanang muntî.

ALDEANO, NA. adj. der. nang *aldea.* Ang túbô ó nanànahan sa isang náyon; ó bàyang muntî. || met. Bastòs; ugàling párang.

ALECCIONAR. a. Turúan; sanayin.

ALEGAR. a. Tumútol; mangatuiran.

ALEGATO. m. Tútol ó pangangatuiran, na, násusulat sa papel.

ALEGORÍA. f. Talinhágâ.

ALEGRAR. a. Magbigáy tuâ at ligaya. || met. Magpasayà; magpagandá. || r. Matuâ; maligáya; magsayá. || Galakín; matuâ. || Uminom nang maráming álak, na huag malasíng, kundî magmalainíbay làmang=*con, de su venida.* fr. Galakín nang kaniyang pagdating.

ALEGRE. adj. Natútuâ; nalíligaya; masayá. || Magandá: para ng MAGANDANG *balitâ,* ALEGRE *noticia.*

ALEGRÍA. f. Katuaán; lugód; ligaya; sayà; galî. || bot. Isang halamang gayòn ang ngalan.

ALEJAR. a. Ilayô; ihiualay. || r. Lumayô; humiualay=*de su casa.* f. Iuan ang kanyáng báhay=*de la verdad.* fr. met. Magsinongalíng.

ALELUYA. f. Wikang hebreo na ang kahulugán ay: Katuaàn.

ALENGUAR. a. Makipagkayárî, ò makitrato nang pagbuís nang anomâng párang ó damuhan, na magíng páwalaan nang túpa.

ALENTADO, DA. p. p. nang *alentar* ad. Matápang.

ALENTAR, n. irreg. como *acertar.* Humingà. || a. Patapangin; buhayin; palakasín ang loob; || r. Manghinápang; lumakas ang loob=*Alentar con la esperanza (à uno)* fr. Patapangin (ang isá) na bigyang pagása.

ALERO. m. arq. Bálisbisan.

ALERTA. f. Táuag na pangisin nang manga bantay, at nang dî silá malingat. || adv. m. Makalinga; maíngat; ginàgamit na kasama nang verbo *estar* ò *andar.*

ALETA. f. Palaypay nang mangá

isdâ; kalapáy; palikpik.

ALETAZO, m. der. nang *aleta.* Hampás nang pakpak; ó nang palikpik.

ALETEAR. n. Mamayagpág.

ALETEO. m. Pamamayagpág.

ALEVE. adj. Mapagupasalâ; súkaban; buhóng na loob.

ALEVOSÍA. f. Kaupasaláan; kasukabán; kataksilán.

ALEVOSO, SA. adj. Sukab; taksil; ó kasukabán; kataksilán.

ALFABETO. m. Baybayin, ó ang pagkakáhanay nang kapisanang letra nang isang wicá. Derivado itó sa griego.

ALFANJE. m. Tabak; kampilan; talibong. || Ísdang espada.

ALFANJAZO. m. der. nang *alfanje.* Súgat na gawâ nang tabak; talibóng ó kampilan.

ALFARERÍA. f. Arte, na nagtútuỏ nang paggauâ nang mangã sisidlang lúpá. || Ang lugal na guinágawan, ó pinagtutíndahan nang mangá sisidláng lúpang nilútô para nang palayok, kamaw, etc.

ALFARERO. m. Mangagawâ ng̃ mangã sisidlàng lùpâ, para ng̃ mangã pilón, oya, pasô, etc.

ALFEÑIQUE. m. Balikutsang sadyâ, na nilútô sa aceite de almendras. || met. Ang tawong manipís, ó mahinâ ang pangangatawán.

ALFERECÍA. f. Sakít na súbâ.

ALFÉREZ. m. mil. Ang oficial nang manga sundalo, na may dalang bandílá.

ALFILER. m. Aspilé. || pl. Salaping itinátaboy sa isang babayi na para gastahín sa kaniyang hiyás, ó pamutí.

ALFILETERO, m. der. nang *alfiler.* Ang taguán nang karáyom at aspi'é.

ALFORJA. f. Súpot na sisidlán nang báon, na nasa-gitnâ ang biak at sa dalawang dulo ang lamán. || Ang baónang pagkáin na kinàkailangan sa paglalakad.

ALFORZA. f. Kúpit sa ladlaran nang damit nang babayi ò bátá, at nang huag sumangâyad. || Alforsa nang damit.

ALGALIA. m. Músang.

ALGARABÍA. f. Ang wikang àrabe, ó wikà nang tagâ Arabia. || met. y fam. Alinmang bágay na sinabi, ò isinúlat na dî máintindihan. || Ing̃ay; sígawang di magkàmayaw nang maraming tawo, na nag sàsabaysabay nang pagsasalitâ, ó pagsigaw, at gayòn din ang pananalitang matulin, na nagkàkapatong-patong ang pang̃ung̃úsap, at dahil dito'y dî maintindihan.

ALGARADA. f. Sígawang malakí nang mangá sundalo sa pagsalàkay. || Ang malang gulong nagkakaing̃ayan.

ALGAZARA. f. Sígawan; híyawan sa alinmang pagsalákay. || Ang ìng̃ay nang madlang nagkakasasama, na kadálasa'y nagbùbuhat sa katuaán.

ÁLGEBRA. f. Arteng nagtúturô nang̃ mang̃a kuenta, at isá sa mang̃á bahagi nang matemàtica. || cir. Arte nang paguulî sa talagang lugal nang mang̃a butóng nalinsad.

ALGO. pron. indet. Bálang na; anomàn. || adv. m. Kamuntî; muntî.

ALGODÓN. m. bot. Búlak. || comer. Sinúlid.

ALGODONAL. m. der. nang *algodón.* Bulakan.

ALGODONAR. a. der. nang *algodón*. Balutin ó siksikán ng búlak.

ALGUACIL. m. Agusil.

ALGUIEN. pron. indet. Sínoman.

ALGUNO, NA. adj. Sínoman; anomán; bálang.

ALHAJA. f. Sangkap; hiyás. || Kasangkapan; ó alahas.

ALHAJAR. a. Pamutihan nang alahas, ó mangá kasangkapan.

ALIABIERTO, TA. adj. Buká ang pakpak.

ALIANZA. f. Pagkakápisan; ó pagkakàsangáyon nang mangá príncipe, ó kaharían nang paglaban sa kaàway. || Pagkakamagának na bùhat sa pagaasawa.

ALIARSE. r. Maglágom; maglákip; magsangáyon; magsamasama.

ALIAS. adv. lat. Bansag; iit. || Pamagat.

ALICAIDO, DA. adj. palab. comp. nang *ala*, at *caido*. Laylay, ó sayad ang pakpák. || met. y fam. Mahínâ; yayat, || Hiráp ang bùhay.

ALICATES. m. pl. Sípit.

ALICIENTE. m. Pangpawili; panghalina=*á, para las grandes acciones* fr. Pangbuyó sá mangá gawang darakílâ.

ALICUOTA. adj. Bahagi; ó kabahagi nang isang kaboowàn.

ALIENTO. m. Hiningá. || met. Tápang.

ALIGAR. a. Itálì; ikawíng; ihá'ô. || Pumílit.

ALIGERAR. a. Gaanán; pagaanín. || met. Dalidalíin. || r. Gumaàn.

ALIJAR. a. náut. Gaanan; ó alisán nang lùlan ang sasakyán. || Ihiwalay ang búlak sa kaniyang butò. || m. Ang lúpang gúbat pa, ó dî sinásaka.

ALIMENTAR. a. Magpakáin; magbigay nang ikabúbuhay. || Magpálakás; magpalakí; magpalagô.

ALIMENTICIO, CIA. adj. Nakákain; ò náuukol sa pagkáin.

ALIMENTO. m. Pagkáin; ikínabúbuhay.

ALINEAR. a. Isagúhit. || Ihánay; pagpantaypantayín ang pagkálagay. || r. Sumagùhit; ó magpantaypantay.

ALIÑAR. a. Pagyamanin; ianyô; pamutíhan; hiyasán. || met. Lutúin ó gisahìn.

ALIÑO. m. Pagyayaman; ayos. || Kasangkapan sa paggawá ng anomán

ALIQUEBRADO, DA. adj. pal comp. de *ala*, at *quebrado, da*. Bal ang pakpak. || met. Nanghínâ; payatì ó mahínâ.

ALIQUEBRAR. a. irreg. como *acertar*. Balíin ó durugin ang pakpak.

ALISAR. a. Linisin; isisín; pakinisin; yasyasín. || m. Ang lugal na punô nang tanim na *aliso*.

ALISTAR. a. Ilistá. || Ihandâ; tumalagá=*en una compañia*. Pumasok na pasúlat sa isang *compañia*=*por socio*. Sumamâ.

ALIVIAR. a. Gaanán. || Magbigay ginhawa, ó kagaanán, kapáhingahan. || met. Dalidalìin. || r. Guminhawa; maibsán; maghimanmán; magpahingá.

ALIVIO. m. Kagaanan; ginhawa; galì.

ALJABA. f. Salongán; suksukan nang palasô.

ALJIBE. m. Tingalan ó tipunán nang túbig sa ulán. Aljibe.

ALJOFAINA. f. Sisidlán nang túbig na hínawan. || Hílamusan; palangana.

ALMA. f. Káluluwa. Nagkakabahabahagi sa: *alma racional*, káluluwa nang tawo:—*alma irracional*, káluwa nang mangã háyop: —at *alma vejetativa*, káluluwa nang mangã káhoy at halaman. || met. Ang tawo: para nĝ *número de* ALMAS, *bilang nang* TAWO; *walàng sumìsipot at nákìkitang isá mang* TAWO *sa plaza, no parece ni se ve un* ALMA *en la plaza.* || Ang nagbíbigay lakás. || Ang pinakapanĝúlo nang anomán. || Ang *conciencia* nĝ tawo. || Kasiglahàn; lakàs, etc.

ALMACÉN. m. comer. Ang báhay ó kamálig na taguán ó pinagbíbilhan nang mĝa kalákal. Almacén.

ALMACENAJE. m. der. nang *almacén*. Ang buis na ibinábayad sa paglalágak ó pagtitingal nang anomán sa isang *almacén*.

ALMACENAR. a. der. nang *almacén*. Itágô sa almacén; itingal.

ALMÁCIGA. m. Dagtâ nang káhoy, na ito'y parang *incienso*. || Agr. Punglaan.

ALMAGRE. m. Lúpang mapulá na may hàlong *óxido*, at ipinagpípinta. Almagre.

ALMASARA. f. Hapitán nang lanĝís.

ALMEJA. f. Kabibi; halaán; solib; lukân.

ALMENDRA. f. Písa; ò almendras. || Sa manĝá bunĝa nang káhoy na may butó ang loob, ay ang butó nang bunĝa.

ALMIDÓN. m. Amirol.

ALMIDONAR. a. der. nang *almidón*. Amirolán; pangasín.

ALMIREZ. m. Lusonglusúnĝang tangsô, ò bató. Almirez.

ALMIZCLE. m. Bágay na mabanĝó, na kinúkuha sa isang parang súpot, na, nasa tabí nang púsod nang háyop na tinàtawag na *desmàn*.

ALMOHADA. f. Unan. || Pundáng putî nang unan.

ALMOHADILLA, f. dim. nang *almohada*. Bárok; ó unanunànang tusukàn nang karàyom; ó panapín sa kurùs nang kabayo at nang hindî masugatan.

ALMOHAZA. f. Bákal na may parang nĝipín, na panglínis nang katawán nang kabayo. Almohaza.

ALMOHAZAR. a. Almohasahin; ó linisin nang almohaza ang kabayo.

ALMÓNDIGA. f. Isang bágay na ùlam. Almòndigas.

ALMONEDA. f. Pagbibilí nang hayág sa madlâ, nang anomàng kasangkapan, damit, etc. Almoneda.

ALMORRANAS. f. pl. Kilmós; balair; ó súgat na tumùtubô sa butas nang tumbong.

ALMORRAMIENTO, TA. adj. May sakit na almoranas.

ÁLMORZADA. f. Ang nalúlulang bágay, huag lámang tunaw, sa dalawang pálad kung pagagapaying itúlong.

ALMORZADO, DA. p. p. nang *almorzar* y adj. Nakapagalmosal.

ALMORZAR. a. y n. irreg. como *acordar*. Magalmosal, ó kumáin nĝ agàhan. || Ito'y ACTIVO kung sinásabi ang kinàkain sa agahan: neutro kung ualang sinásaysay kundî pagaalmosal lámang, at hindî binábangit ang kinákaing bàgay = *de las sobras* fr. Amosalín ang manga labí.

ALMOTACÉN. m. Ang namámahalâ; ó *contratista* nang mangá timbanĝan, at takalán.

ALMUERZA. f. V. ALMORZADA.

ALMUERZO. m. Ang almusal, ó agahan.

ALNADO, DA. m. y f. Pamangkín sa pakinábang, ó anak nang asawáng kaulî.

ALOCADO, DA. adj. May pagka ulól-ulol. || Tungak.

ALOCUCIÓN. f. Salitâ; saysáy sa mangá nasásakupan.

ALOÉ. m. bot. Acíbal.

ALOJADO, DA. p. p. nang *alojar*. adj. Ang nanúnuluyan; ó nakapanuluyan.

ALEJAMIENTO. m. Pánuluyanan; tóloyan. || Táhanan.

ALOJAR. a. Patuluyín; papanuluyanin ang kápuâ || n. y r. Manuluyan.

ALÓN. m. der. nang *ala*. Ang kinátatamnan nğ pakpak nang ibon; ó pakpak na ualâ nang bagwis at balahibo.

ALQUILAR. a. Magpaupá, ó umupa nang anomang kasangkapan, báhay, etc.

ALQUILER. m. Kaupahán, ó pagpapaupâ nang anomán.

ALQUITRÁN. m. Alquitrán.

ALREDEDOR. adv. l. Sa palíbot; sa palíbid. || m. pl. Ang kanognog na palibidlíbid nang isang lugal.

ALTANERÍA. f. met. Kapalalóan; kataasàn nang loob.

ALTANERO, RA. adj. Palàlô; mataás na loob.

ALTAR. m. Dambánâ; mesa na pinagmímisahan, altà.

ALTEA. f. bot. Kastúlî.

ALTERACIÓN. f. der. nang *alterar*. Pagiibá; pagbabago. || Pagkaguló nang madlâ.

ALTERAR. a. Bumago; ibahín; gumuló; lumigálig. || r. Maligâlig; mabaklá=(*el color*) *de una cosa*. Magbago (ang kùlay) nang isang bágay.

ALTERCACIÓN. f. y

ALTERCADO. m. der. nang *altercar*. Pakikipagtalo; ó pagtatalo.

ALTERCANTE. p. a. nang *altercar*. adj. Ang nakíkipagtalo.

ALTERCAR. n. Makipagtalo.

ALTERNACIÓN. f. der. nğ *alternar*. Pagiibaibá; pagbabagobago; pagpapalitpalit; paghahalihalilí.

ALTERNANTE. p. a. nang *alternar*. adj. Ang naghahalili; napápalitan; nabábago.

ALTERNAR. a, Pagibaibahín; pagbagubaguhin. || Makipagíbigan; magkaroón nang pakikisama sa kápuâ. || n. Maghalíhalili sa paggawâ ò pagsasalitâ nang isa ring bàgay.||Magkahalíhalili ang mangá bagay. || Sumalamúhâ=*con los sabios*. Sumalamúhâ sa marurúnong=*en el servicio*. Makihalili sa pagsisilbí.

ALTEZA. f. Gàlang na ibiníbigay sa mangá anak hàrî at sa ibá pang matataás na kaginoohan. || met. Kataasán; kadakilàan.

ALTIBAJO. m. comp. nğ *altì* at *bajo*. esg. Ang tagâ na tinátawag nğ tagálog na bartikal. || pl. Pisongpisong; banğinbanğín; lubaklubák. || met. Pagiibá; ò pagbabago nğ pálad.

ALTÍSIMO, MA. sup. nang *alto*. Kátaastaasan. || m. Ang Dios.

ALTIVEZ. f, Kapusunğán. || Kapalalùan.

ALTIVO, VA. adj. Pusóng. || Palálô.

ALTO, TA. adj. Mataás; matáyog. met. Mahagwáy; matangkád. || met.

Mahirap ó maliwag na maabot, máintindihan ó gawín. || met. Magaling; dakílâ; malakí (kung ang sinásabi ay katungkúlan, ó sala, ó katampalasanan.) || Mahal (kung sa hálagahan, ó paghahalagá.)|| s. m. Taás, ò kataasán. || interj. Tígil, ó hintô; tumígil; para ng kung pinahíhintô ang tropa, ó sinásaway ang isang nagsásalitâ ay winíwikang *alto*. || adv. m. Malakás, ó ilakás ang boses=*de cuerpo*. fr. Mataás ang pangangatawán.

ALTURA. f. Kataasán; taás. || Láyog, ó táyog. || Tuktok nang bundok. || pl. Ang lángit; kalangitán.

ALUCINADO, DA. p. p. nang *alucinar*. adj. Nadídimlan nang ísip; litó.

ALUCINARSE. r. Malitó; máligaw; madimlán nang ísip.

ALUDIR. n. Saysaying bangitín ang anomán.

ALUMBRADO, DA. p. p. nang *alumbrar* y adj. May tàwas. || fam. Malainíbay sa álak; ò lasing ay hindî pa lamang malabis. || s. m. Ang katipunang hànay nang ilaw sa isang lugal; ò bayan.

ALUMBRAMIENTO. m. Pagiilaw; pagpapaliwànag; pagtatanglaw. || Panganganak.

ALUMBRANTE. p. a. ng *alumbrar* adj. Ang umíilaw.

ALUMBRAR. a. Mag-ilaw; magtanglaw; umilaw sa prusisiòn. || met. Magpaliwánag sa ibá nang bágay na dî náiintindihan; magtúro. || Tigmaking basain nang táwas ang anomán. || r. fam. Mabaliw sa álak, ò malasing.

ALUMBRE. m. Tawas.

ALUMNO, NA. m, y f. Discípulo; ináaralan; tinúturuan.

ALUVIÓN. m. Baháng malakí at malakás. || Banlik.

ALZACUELLO. m. *Collar ó cuello* nang ábito nang mangá paring klérigo.

ALZAMIENTO. m. Pagbúhat. || Pagdaragdag nang táwad sa almoneda. || Pagaalsá; pàgkakagulô nang bayan.

ALZAPRIMA. f. Talompanà; pangispiki; panghuit. Alzaprima.

ALZAR. a. Bumúhat; itaàs; balilisín. || Magtayô ó magbangon nang báhay, etc. || Isalokbit, ó itágô ang anomán. || r. Magalsá, || tumindig=*con algo*. fr. Ariin ang anomán; angkinìn=*en rebeliòn*. Magalsá; manghimagsik.

ALLÁ. adv. l. Doón. || adv. t. Noón; ó nang ibang panahón=*voy*. fam. Parírian, ó paróroon akó agad.

ALLANAR. a. Pantaìn; patagin. || met. Madaig; matalo ang anománg kadáhilanan, ó kapinsalaáng nakapípigil. || met. Pumayápâ; sumùpil. || Lumapastangan nang báhay ng may báhay, lában sa kaloóban nang may árì. || r. Sumúkô sa katuiran, ó sa kautusán. || Makipantay, ó makiugàlì sa mabábâ sa kaniyá. || Lumagpak, ó mágibâ ang isang báhay.

ALLEGADO, DA. p. p. nang *allegar* y adj. Malápit; kalapit; katabí || s. m. Kamagának.

ALLEGAR. a. Tipunin; pagdaitíhin; ilàpit; ó isíping ang isang bàgay sa isá || r. Lumápit; sumíping; dumaiti. || n. Dumating.

ALLÍ. adv. l. Dóon; diàn || adv. t. Noòn, ò nang panahong yaòn.

AMA. f. Panginoong babayi; ang may árì.=*de leche*. Sisiwa; yaya.=

de llaves. Babaying alilâ sa bâhay.

AMABILIDAD. f. Kagandahan; kalubayang loob.

AMABLE. der. nang *amar.* adj. Dàpat ibigin. || Mairogín; malubay na loob = *de genio.* Malubay ang âsal = *en la conversación.* Mairog makipagùsap.

AMADRIGARSE. r. Magtàgô sa yungib nang háyop, ó tahanan nang masasamang loob.

AMAESTRAR. a. Turúan; sanayin; akayin.

AMAGAR. a. y r. Ambaán; yumambâ; yaangàn; yumaang. || Mangikó nang anomán at kailán may huag tuparín.

AMAGO. m. Yambâ; ó yaang.

AMAINAR. a. náut. Maglulón; magligpit nang láyag. || n. met. Maglubay.

AMALGAMAR. a. Ihálô; ilahok ang asogue sa ibang metal. || met. Tiponin; pagsamasamahin.

AMAMANTAMIENTO. m. der. nang *amamantar.* Pagpapasuso.

AMAMANTAR. a. Magpasuso; pasusuhin.

AMANCILLAR. a. Dumhán. || met. Siráin; lantahín; papangitin.

AMANECER. irreg. como *agradecer.* || impers. Umumaga; magbukang liwayway. || met. Magmulang sumipot; ó magmulang pahalatâ ang anomán, para nang bait, ó ísip. || n. Domoón; ó dumating sa isang lugal sa pagsíkat nang araw. — *Amanecer un sujeto en tal ò cual parte dumating ò abutan sa isang lugal nang pagbubukang liwayway* || r. Sumipot ò bigláng lumitaw ang isà sa isang lugal nang dì hiníhintay.

AMANOJAR. a. Tumangkás; ò magtangkás.

AMANSAR. a. Paamóin; amakin. || met. Magpatahímik; magpahimpil. || r. Umámô.

AMANTE. p. a. nang *amar.* m. y f. Mininta; sumísinta; umíibig = *de la paz.* Maíbigin sa kapayapaán.

AMAÑAR. a. Gumawâ; ó magui nang anomán, nang madalî at tila dáting nálalamang gawín. || r. Mágawî agad sa paggawâ nang anomàn = *á escribir.* Máakmâ agad sa pagsúlat.

AMAÑO. m. Gawing mahúsay na madáling paggawâ nang anomàn. || m. pl. Manga kasankápang talagá sa paggawâ nang anomàn. || met. Gawî; ó likí; ó paraán sa paggawâ, ó pagkakamit nang anomán.

AMAR. a. Umíbig; gumíliw; sumintá || r. Maglíyagan.

AMARGAR. n. Pumait; sumaklap. || a. Magpasaklap, etc. || Papaitín || r. Pumait.

AMARGO, GA. adj. Mapait. || met. Nakasásamâ nang loob.

AMARGOR. m. y

AMARGURA. f. Kapáitan. || Samâ nang loob.

AMARILLEAR. n. Dumilaw; manilaw.

AMARILLEZ. f. der. nang *amarillo.* Kadilawán; kaputlaán.

AMARILLO, LLA. adj. Madilaw; ó dilaw.

AMARRA. f. náut. Ang lúbid na ipinagpúpugal nang sasakyán sa sadsaran, ó punduhan, na nakatálì sa sinipete, ó sa dalatan. || pl. met. y fam. Pagaampón; pagsasangalang.

AMARRADERO. m. Taliân; ó pinagpúpugalan.

AMARRAR. a. Gapusin; talían; ibanting; ikabit; iyákap; igápos; itálî. =*al àrbol.* Itàlî sa káhoy.

AMARTILLAR. a. Martillohín: ó pukpukín nang martillo. || Balasbasín; ikasá ang baril.

AMASAR. a. Kamalín; masahin.

AMATORIO, RIA. adj. Ang náuukol sa pagíbig; pangpaíbig; gayuma.

AMBICIÓN. f. Malábis na pagnanásang mábunyî, màbantog, ó márangal. || Gútom, ó kasakimán sa kayamanan.

AMBICIONAR. a. Magnàsâ nang anomán nang làbis sa katamtaman, para nang carángalan, etc.

AMBICIOSO, SA. adj. Masakim.

AMBIENTE. m. Ang hàngîng malubay, ó palaypalay, na, nacalílibid sa atin.

AMBIGÚ. m. Pagkáin, nakaugaliang kánin sa gabí, na may maínit at may malamig at páminsanang iniháhayin || Sa sáyawan ay ang mğa ùlam at refresco. || Lugal na pinaghàhayinan nitó.

AMBIGUO, GUA. adj. Walang kasiguruhán; alangán. || Sa gramática ay ang ngalan, ò nombre na ginágamit nang walang tuto sa masculino at femenino.

ÁMBITO. m. Ang lápad; ó nilapadlàpad; palígid; palíbot.

AMBOS, BAS. adj. pl. Kápuâ; ang dalawá=*a dos.* fr. Sabay; kápuâ; silang dalawá.

AMBULANTE. p. a. nang *ambular* y adj. Tawong pagalagàlâ na walang sadyang hantungan saàn man || Kun minsa'y sinásabi sa mangá bágay na, sa tingín, ay tila gumágalaw na pârang buhay.

AMBULAR. a. Gumalagàlâ.

AMEDRENTAR. a. Tumákot; ò takutin.

AMÉN. m. Siya nawâ; gayón nawâ; ó gayón ngà: ito'y wikang hebreo.

AMENAZA. f. Bálâ; paybabálâ.

AMENAZAR. a. Magbálâ; bumàlâ. || Mábingit ò málapit mangyari ang anomán=*con la espada.* Pagbaláan nang hâwak na espada=*de muerte.* Baláang patayín.

AMENIDAD. f. Kalaguàn at gandáng inihàhandog nang karamihang nagkákapisanpísang káhoy, halaman, damó at mangá bulaklak sa párang. || met. Ang kayayahan sa pananalitâ, pabulaklak na nakagáganda sa pananalitâ, at nakapagpapasarap pakingán. || Katámisang makipanayam.

AMIGA. f. Ang maestra nang mangà batang babayi. || met. Kálunyâ binàbabayi. || Kasi.

AMIGABLE. adj. der. nang *amigar.* Ang náuukol sa pagiíbigan.

AMIGO, GA. m. y f. Kaibigan katoto; kalagùyô. || met. Hílig, ó mahílig sa anomàng bágay. || adj. Náuukol sa pagiíbigan. || Ang kálunyâ *Intimo, ó del alma.* Kasi; kapáhaygan; kalúguran.

AMILANAR. a. Manákot, huag makakílos ang tinàkot dáhil pagkasindak. || r. Matákot, etc.

AMILLARAR. a. Balakin ang pagaáiî nang mangá namámayan, iàyong ipamahagi sa kanilá ang abágan.

AMINORACIÓN. f. der. nang *aminorar.*—Paguntî; pagliít. || Pag

báwas; pagpapaliit.

AMINORAR. a. Untián; liitán; bawasan.

AMISTAD, f. Pagiíbigan. || fam. Pangangá'unyà. || Pagaampón.

AMISTAR. a. Pagkàibiganin; pagbatíin; pagkásunduin ang nagkàkagalit. || r. Magíbigan; magbátì, at magkásundô ang nagkákagalit.

AMISTOSO, SA. adj. Ang náuukol sa pagiíbigan.

AMITO. m. Damit na parang panyô, na gámit sa pagmimisa. Amito.

AMNISTIA. f. Ang pagpapatáwad nang Háiî sa lahat, ó sa isá sa nagkásala, lalo't higít sa salang tinátawag na *político*.

AMO. m. Panginoón. || Ang may árì.

AMOBLAR. a. irreg. como *acordar*. Pamutíhan, lagyan nang kasangkapan ó *muebles* ang isang pamamáhay.

AMODORRARSE. r. Magkasakit nang hilik, ò nang tinátawag na *modorra*. || Magtulòg ang may sakít.

AMODORRIDO, DA. adj. Ang may sakít na hilik ó *modorra*.

AMOJONAMIENTO. m. der. ng *amojonar*. Paglalagáy nang hangà ó musòn, at ang katipunan nang mangá bágay na itó.

AMOJONAR. a. Magtayô; ó maglagay nang mangá musòn sa hangahan nang lúpâ, ó búkid.

AMOLADORA. f. Hasaán.

AMOLAR. a. irreg. como *acordar*. Ihásâ; patalimín, etc. || met. y fam. Yamotín; mohiín ang kápuâ. Ang mangá tawong walang pinagaralan lamang ang gumágamit nitong hulíng kahulugán.

AMOLDAR. a. Magbubû; mag hulmá. || met. Iàyos; ituntón ang sínoman sa katuiran, ó kaugalián.

AMOLLECER. a. y n. irreg. como *agradecer*. ant. V. ABLANDAR.

AMONESTACIÓN. f. der. nang *amonestar*. Pangúsap; payo; pangáral. || Pagtatáwag sa simbahan sa ikákasal, ó magpàparî.

AMONESTAR. a. Pagpayohan; pangusapan; aralan. || Itáwag ang mangá ikákasal, ó magpáparî.

AMONTONAR. a. Magbuntón; magtumpók. || r. fam. Magálit na huag dumingìg nang anomàng katuiran.

AMOR. m. Pagsintá; pagíbig; = *propio*. Lábis na pagíbig sa sarili; kapalalúan.

AMORATADO, DA. p. p. nang *amoratar*. adj. Nangíngitim na nagàagaw kúlay talong.

AMORATAR. a. Papangitimín na magagaw kúlay talong.

AMORECER. a. irreg. como *agradecer*. Ipisan ang mangá tupang lalaki sa mangá tupang babayi at nang mangasawa.

AMORÍO. m. der. *amor*. Pagliligaw.

AMOROSO, SA. adj. der. sa *amor*. Masintahin; maírog; dápat ibigin = *con, para con su hijo*. Maírog sa kaniyang anak.

AMORTAJAR. a. Saputan; balutin nang sápot.

AMORTECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Maghimatay.

AMOTINAR. a. y r. Magalsá; manghimagsík nang lábang sa kaniyang púnô. || met. Magkaaligamgam at maguló ang mangá sangkap nang kálulowa, at pangdamdam.

AMOVER. a. irreg. como *mover*! Alisín sa katungkulan.

AMPARAR. a. Kandilihín. || Kumampí; ipagtangol; ipágsangalang. || r. Magtangol sa sarili; ipagsangalang ang sarili, || Sumalilong; paampón.

AMPARO. m. Pagaampón; pagkakandilí.

AMPLIAR. a, Habáan; laparan.

AMPO DE LA NIEVE. m. Kaputian nan busílak. Gàmit sa pagsasabi nang isang kaputiang walang mákatulad.

AMPOLLA. f. Pamamantóg nang balat, ò lintos; guham. || Sisidlang búbog na parang redoma, dátapwa't malakí. || Ang nilálagyan nang álak at túbig na ginágamit sa pagmimisa. || Bulabok ó bulâ nang túbig kung kumúkulô, ó kung umúulan nang malakás.

AMPUTACION. f. der. nang *amputar*. cir. Ang pagpútol nang alinmang lugal nang katawán.

AMPUTAR. a. Putlín ang alínmang bahagi nang katawán, dàhil sa súgat na makabúbulok ó anomàn kayang makasísirâ.

AMUEBLAR. a. Magsangkap, ó pamutihan nang mangà kasankapan ang isang pamamáhay=*de nuevo*. Sangkápan nang mangá bagong kasangkapan.

AMUJERADO, DA. adj. Parang babayi.

AMULETO. m. Anting-anting; dúpil; gulô.

AMURALLAR. a. Kubkubín, ó bakuran nang kútâ.

ANACORETA. m. Ang nagtâtahan sa iláng na walang gawâ kundî kabánalan at pag pepenitensia. || Ermitaño.

ÁNADE. m. y f. Ibong parang baliwís. Itik.

ANALES. m. der. sa lating *annus (año)* pl. Historia, ó kasaysayan nang mangá nangyari sa báwa't isang taón.

ANÁLISIS. f. Ang masaliksik na pagsiyásat nang kabagayán at ng mangà bahagi nang anomán. || met. Pagsiyásat na guinágawâ sa anomang trabajo, ó kasulatan.

ANALOGÍA. f. Pagkakábagay, at pagkakáakmâakmâ. || gram. Unang bahagi nang gramática, na, nagtutúrô nang kagamitán nang báwat isá nang bahagi nang pangungúsap. || Pagkàwangkî.

ANARQUÍA. f. Kawalán nang nagpúpunô.

ANATA. f. Pakinàbang sa sang taòn nang anomang katungkulan.—*media anata*. Báyad na ibiníbigay sa pagpások, ó pagtangap nang isang katungkúlan, etc.

ANATOMÍA. f. Ang pagbusbós nang manga médico nang katawán nang tawo. ó háyop, at nang mákilala at mapagaralan ang pinangágalingan nang sakit; at ang ciencia na nag tútuiô nitò.

ANCA. f. Ang pigî nang háyop. Angkasan.

ANCIANIDAD. f. der. nang *anciano*. Katandaán.

ANCIANO, NA. adj. Matandâ.

ANCLA. f. náut. Sinipete.

ÁNCORA. f. Sinipete.

ANCHO, CHA. m. y f. Lápad; luang; kalaparan; láwak. || adj. Malápad, maluang=*de boca*, fr. Maluang ang bibig.

ANCHOA, y ANCHOVA. f. Isdang halubaybay na inasnán.

ANCHOR. m. der. nang *ancho*. Lápad; luang; kalaparan.

ANCHURA. f. der. nang *ancho*. Kalaparan; kaluangán. ‖ Láyâ, kalayaán.

ANDADERAS. pl. f. der. nang *andar*. Ang tila salakáb na ginágamit ng mangá bátang bagong lumálakad. Andador.

ANDADOR, RA. m. y f. Ang malakás lumákad, ó malakí ang nalálakad. ‖ Ang yào't dito, na dî mátigil; palakad ákad. ‖ pl. Sintás na pamígil sa bátang bágong nagáaral lumákad.

ANDAMIO. m. Tablado; palapala; andamio.

ANDANTE. p. a. nang *andar* adj. Ang naglálakad ‖ mús. Tugtóg na marahan at banàyad nang *música*.

ANDAR. n. irreg. perf. *anduve, viste, vo, vimos, visteis, vieron:* imperf. de subj. *anduviera*, andaría y *anduviesé*, etc.: fut. *anduviere, res, re, remos, reis, ren*. Lumákad; humakbáng. ‖ Gumálâ; lumíbot. ‖ met. Nagsásaysay nang kalágayan nang anomán, at kaisà nang kahulugán nang *estar*, at ganitó ang pagsasabí: *may sakit*, ò *may damdam*, ANDA *malo; malungkot*, ANDA *triste*, etc. ‖ Makialam, ó lumàkad nang anomán, sa halimbáwâ: MAKIALAM, ó LUMÁKAD *nang usapín*, ANDAR *en pleitos*. ‖ Kun may kasama, na particula *á*, at ilang nombre, ang kahulugàn ay gumawâ nang sinásaysay nang mangá nombreng itò, para ng *andar á gatas*, gumápang= *á ascuras*, ó *á tientas*, kumapákapâ, ó umapâapâ. ‖ v. n. Paroón. ‖ interj. nang pagpuri, ò pagayon sa anomán at ang kahulugàn ay *sùlong*, *mabutì* ‖ m. Ang lákad.=*con el tiempo* Makibágay; makiugálî; umayos sa kalakarán nang panahón.

ANDARIEGO, GA. adj. der. ng *andar*. Mapaglakad; ó lákad nang lákad. ‖ Ang malakás at matúling lumákad.

ANDAS. f. pl. Andás; kalandà; langkayan.

ANDRAJO. m. Olapot; alapot; gulanit. ‖ met. fam. na sinásabi sa pagpapawalang halagá sa kangínoman, ò sa anomàn.

ANDRAJOSO, SA. adj. der. ng *andrajo*. Punitpunit ó gulágulanit.

AÑEGACIÓN. f. der. nang *anegar*. Paglubog; pagapaw.

ANEGADIZO, ZA. adj. Lugal na lúbugin sa túbig.

ANEGAR. a Palubugín. ‖ r. Lumubóg; apawan.—ANEGAR *en sangre*. PALUBUGÍN *sa dugô*.

ANEJO, JA. adj. Ang nakadagdag; karugtong; bahaging idinagdag na sakop nang kalakhán.

ANEMOMETRÍA. f. fis. Ang arteng nagtúturô nang págsúkat ng lakás nang hángin. Ito'y dalawang wíkang griego na pinagisá.

ANEMÓMETRO. m. der. nang *anemometría*. fis. Kasangkapang panúkat nang lakás nang hángin.

ANFIBIO, BIA. adj. Ang háyop na nagtátahan sa túbig at sa dalatan, na paris nang palakâ, etc.

ANFIBOLOGÍA. f. Wíkang may dalawang kahulugán. Gáling itó sa griego.

ANGARILLAS. pl. f. Aragárag

angarilla.

ÁNGEL. m. Angel.=*custodio.* Angel na katutúbô; ó tagatánod.

ANGELICAL. adj. der. sa *ángel.* Ang náhahawig; katùlad; ó náuukol sa mangã ángeles. || met. Lubòs nang buti.

ANGINA. f. med. Pamamagâ ng lalamunan.

ANGOSTAR. a; Kiputan; sikpán. || r. Kumípot; sumikip.

ANGOSTO, TA. adj. Masikip; makítid. || Makípot.

ANGUILA. f. Palòs. || Pabukang binhî. || náut. Káhoy na ginágawang parális sa pagbubunsod sa túbig nang sasakyán.

ANGULAR. adj. der. nang *ángulo.* May pánulukan; ó nàuukol sa pánulukan.

ÁNGULO. m. Pánulukan.

ANGULOSO, SA. adj. der. nang *ángulo.* Maraming pánulukan.

ANGUSTIA. f. Hinagpís; pighatî.

ANGUSTIADO, DA. adj. p. p. ng *angustiar.* met. Masakim; marámot. || Nagpípighatî; naghíhinagpis.

ANGUSTIAR. a. Hapisin; magbigay kadalamhatían. || r. Maghinagpís; magdalamhátî.

ANHELAR. n. Maghírap nang paghingã. || Magnásâ nang mahigpit. Ginágamit namang parang activo sa kahulugang itó.

ANHÉLITO. m. Paghíngal; hirap na paghingã.

ANHELO. m. Násang mahígpit.

ANIDAR, n. Magpúgad; mamúgad. || met. Tumahán; tumirá. || met-a. Umampòn.

ANIEBLAR. n. Magúlap; magkulimlim.

ANILLAR. a. art. Gumawâ ng bitling, ó sinsing||Bitlingán; buklurán.

ANILLO. m. Sinsing.||Tagikáw. || Bitling. || Buklod.

ÁNIMA. f. Káluluwa. || art. Butas nang canyon. || pl. Tugtug nang kampánâ sa á las ocho nang gabí, ó ánimas.

ANIMACIÓN. f. der. nang *animar.* Kasiglahán; kasáyahan.

ANIMADO, DA. adj. p. p. nang *animar.* Matápang. || met. Masayá; masiglá: kung ang sinásabi lugal, ó paglulúpong.

ANIMAL. m. Háyop. || met. Ang mangmang. || adj. Ang náuukol sa katawán nang tawo, ó nang hàyop.

ANIMAR. a. der. nang *ànima.* Kàluluwahan, ó papaghinapángin. || met. Pasayahín; pasiglahín.||r. Manghinápang; lumakás ang loob. || Sumiglá.

ÁNIMO. m. Káluluwa. || Tápang hinápang. || Aká â; pagiísip. || *Ánimo* interj. Súlong; lakasán ang loob.

ANIMOSIDAD. f. der. nang *ánimo.* Tápang; kapangãhasan. || met Gálit; pagtatanim sá loob, etc.

ANIMOSO, SA. adj. der. nang *ànimo.* Bayani; matápang=*en los peligros.* Bcô ang loob sa gitnâ nang kapangãnibán.

ANIQUILAR. a. Iowî sa wal sirâin; lipulin || met. Lansagín ó gubaing lubós || r. Máowî sa walâ; m sírâ; ma'ípol. || met. Masírâ nang m lakí ang anomán: para nang katawá pagáuî. || met. Magpakabábâ sa pa bubulaybulay nang sariling kawalà

ANÍS. m. Anís.

ANISADO, DA. adj. Sinangk pàn nang anís.

ANIVERSARIO, IA. adj. Taontaón; sangtaón. || m. Ang misa na ginágawâ sa áraw na kaganapáng isang taón nang pagkamatay at ibá pa.

ANO. m. cir. Tumbong; ó butas nang puit.

ANOCHE. adv. t. Kagabí.

ANOCHECER. impers. irreg. como *agradecer*. Gumabí; dumating sa isang lugal nang nagtâtakip sílim. || Abutan nang gabí sa isang lugal. || r. poét. Magdilim.

ANODINO, NA. adj. cir. y med. Gamót na nakabábawas, ó nagpápauntos nang sakit ó kirot. Ginagamit namang párang sustantivo masculino.

ANOMALÍA. f. met. Kaguluhán; kawalán nang húsay.

ANOMALO, LA. adj. Maguló; kaibá.

ANONADAR. a. Siráin; lipulin. || met. Untián; liitang lubhâ ang anomán. || r. Mañgayupápâ; magpakabábang lubhâ.

ANÓNIMO, MA. adj. Walang ñgálan || m. Súlat na walang pirmà nang gumawâ.

ANOTADOR, RA. m. y f. Tagà pagtandâ.

ANOTADURA. f. y

ANOTAMIENTO. m. Pagtatandâ; ó paglalagay nang tandâ.

ANOTAR. a. Itandâ; ó mag lagay nang tandâ; maglagay nang nota sa anomang súlat.

ANSIA. f. Balisa; págod || Náis; asamasam || Hinagpís.

ANTAGONISTA. m. Kalaban || Katalo; kaagaw.

ANTÁRTICO, CA, adj. astr. Ang tímogan, na tinátawag namang *Polo Sur*. || Añg náuukol sa dákong tímugan nang lúpâ.

ANTE. m. Ang balat nang háyop, na kinultí. || prep. Sa harap || Una.

ANTEAYER. adv. t. Kamakalawá.

ANTEBRAZO. m. anat.. Ang lugal nang kamay na mulâ sa siko hanggang pulsó.

ANTECÁMARA. f. Kabahayán.

ANTECEDENTE. p. a. nang *anteceder*. Ang náuuna, at sinúsundan nang isang bágay. || s. m. Gawâ; salitâ; ó bágay na náuna, na dáhil sa kaniya'y mahúhulaan añg mañgá mangyáyaring hulí.

ANTECEDER, a. Iuna, ó máuna.

ANTECESOR, RA. m. y f. Ang náuna, ó hinalinhán sa alinmang katungkulan. || pl. Magugúlang na pinagmulán nang sínoman.

ANTEDECIR. a. irreg. como *decir* ant. V. PREDECIR.

ANTEDILUVIANO, NA. adj. Ang mañgá tawo at bágay, na náuna sa diluvio universal.

ANTEMANO. (DE) mod. adv. comp. nang *ante*, at *mano*. Pagkaraka.

ANTEMURAL. m. fort. comp. nang *ante*, at *mural*. Kútâ; moog. || met. Tangulan; tagapagsangalang.

ANTENOCHE. adv. t. comp. ñg *ante* at *noche*. Kahapon sa gabí.

ANTEOJERO. m. comp. nang *ante*, at *ojero* der. nang *ojo*. Ang mangagawâ; ó nagbíbili nang salamín sa mata.

ANTEOJO. m. comp. nang *ante* at *ojo*. Pañgita; salamín sa matá.

ANTEPASADO, DA. adj. comp. nang *ante* at *pasado*. Panahong nakaraân na. ‖ m. pl. Mangá magúlang na pinangalíngan. ‖ Kánunuan.

ANTEPECHO. m. comp. nang *ante*, at *pecho*. Bábahan ó palábabahan. ‖ Petsera nang *guarnición* nang kabayo, etc.

ANTEPONER. a. írreg. como *poner*: comp. de *ante*, at *poner*. Iuna; palalúin; magalingín kay sa ibá. ‖ r. Lumálô; máuna; umuna sa ibá. ‖ Magpalalô.—*Anteponer el amigo à otro.* Palalúin ang kaibigan sa ibá.

ANTEPUERTA. f. comp. nang *ante*, at *puerta*. Tábing nang pintô.

ANTEPUESTO, TA. p. p. nang *anteponer*. adj. Náuuna.

ANTERIOR. adj. Náuuna; sinúsundan=*á tal dia.* Nàuuna sa gayong áraw.

ÁNTES. prep., conj., adv. t. Una; bago: láging kung gamitin ay náuuna sa *de* at *que*. ‖ Kung ang sinásalitâ ay panahón, ay ginágamit na parang adjetivo, at ang kahulugán ay NÁUUNA, ó SINÚSUNDAN; para nang *el dia* ÁNTES, *nang* SINÚSUNDAN, ó NÁUNANG *áraw;* ANTES *de ayer*. adv. t. Kamakalawá.—ANTES *del dia.* mod. adv. Pagbubukang liwayway.—ANTES *bién*. conj. adv. Bagkús.

ANTESALA. f. comp. nang *ante* at *sala*. Deskanso nang bàhay.—*Hacer, ó guardar antesala.* Maghintay sa kabahayán.

ANTEVER. a. irreg. como *ver*. V. PREVER.

ANTEVÍSPERA. f. comp. nang *ante* at *víspera*. Ang áraw na sinúsundan nang dispiras nang kapistáhan.

ANTI. prep. na nagbúhat sa wikang griego, na ang kahulugán ay *laban sa*, ó *nálalaban sa*.

ANTICIPAR. a. Iuna; ipagpáuna. ‖ r. Màuna; umuna. ‖ Umágap=*á otro.* Umuna sa ibà.

ANTICIPO. m. Paútang, ó patínga.

ANTÍDOTO. m. med. Lunas.

ANTÍFONA. f. Panalangíng dinádasal; ó kinákanta bago mulán, at pagkatápos nang pagdarasal nang salmos.

ANTIFONAL, ó ANTIFONARIO. m. Librong kinásusulatan nang mangá antífona sa boòng sangtaon.

ANTIGUAMENTE. adv. t. Sa una; nang unang panahòn.

ANTIGÜEDAD. f. Kalaúnang panahón; katandaán; kaunahàn. ‖ Panahòn at mangá pangyayaring matatandâ.

ANTIGUO, GUA. adj. Matandâ; lúmâ. ‖ m. pl. Mangá tawo sa una.

ANTIPARA. f. Panábing; panagasilaw. Kansil.

ANTIPARRAS. pl. f. fam. Salamín sa matá.

ANTIPATÍA. f. Pagkakàalit; dî pagkakáakmâ nang kaloóban, at ugálî nang isa't isang tawo, at gayondín ang dî pagkakàakmâ. ó dî pagkakáayos nang mangá bágay.

ANTIPÁTICO, CA. adj. Násasalungat; náaalit.

ANTÍPODA. m. geog. Ang mangá nanánahan sa kabilâ nitong lúpâ, na nátatapat nang tapat na tapat sa áting mangá paà. ‖ met. y fam. Ang ugálî ó bágay na násasalungat sa ibang ugálî. ó bágay.

ANTIPÚTRIDO, DA. adj. y

ANTISÉPTICO, CA. adj Laban sa pagkabulok.

ANTOJARSE. r. Lihihín; pitahin, nasáing mahigpit ang anomán, na ang karaniwan ay násang dî katowiran at dî kaugalián. Guinágamit lámang sa tatlong persona na iniúuna, ó inihùhulí sa pronombre *me, te, le,* etc. para nang: *se me* ANTOJA, *se le* ANTOJA, *se te* ANTOJA, ANTOJÓ*seme*, etc.

ANTOJO. m. Nàsang mahigpit, at walang kaowtiran.||Lihí; kaibigáng walang tuto.

ANTROPÓFAGO. m. Tawong kumákain nang kápowà tawo.

ANTRUEJO. m. Ang tatlong áraw nang lapás, ó *carnestolendas*. || Bulingbùling.

ANUAL. adj. der. sa latin *annus*, (año). Taontaón, ó nárarapat sa bawat isang taón.

ANUALIDAD. f. Ang sa isang taón.

ANUALMENTE. adv. t. Taontaón.

ANUBLAR. a. Pagkulimlimín. || met. Itàgô; ilingid; magtakip. || r. Magkulimlim ang áraw. || Malantá; masàyang; huag kamtán at mapâwî ang pinakanánasânàsâ, ó nilàlakad.

ANUDAR. a. Mag buhól. || Pagdugtungìn, ibuhol ang dalawang lúbid, ó ibá pang ganganitó. || met Pagsamahin; paglagumin. || r. Mabansot, humintô ang paglakí nang hindî papanahòn; maburil.

ANULAR. a. Pawalang halagà; ó pawalang kabuluhán ang anomang kasulatan. || adj. Ang náuukol sa sinsing; tabas singsing. || Dalíring palásinsingan.

ANUNCIAR. a. Bumabalâ; magbalítâ. || Humúlâ nang manyàyari.= *á uno*. fr. Ibalítâ, ó ipaalam ang ang pagdating nang isá.

ANUNCIO. m. Babalâ; balìtâ. || Húlâ.

AÑADIDURA. f. Dagdag; karagdagan.

ANZUELO. m. Tagâ; kíbâ; bínwit. || met. Híbô; paràyâ.

AÑADIR. a. Ululan; dagdagán || Magdugtong; salopilan; tambalán; magugnay; ugpuñgán = *á lo expuesto*, Idagdag sa nasabi na.

AÑAGAZA. f. Pañgatî. || met. Híbô.

AÑEJAR. a; Imbakín; laonín ang anomán. || r. Magbago ang anomán sa kalaunan, kung bumuti, kun sumamâ man. Sinásabing karaniwan sa álak at mañgá pagkáin. || Malúmá; tumandâ.

AÑEJO, JA. adj. Laón; lúmâ; kupás; lipás || Sinásabi sa àlak na mabuting lubhâ na ang kalidad dáhil sa pagkalaón. || Imbak.

AÑICOS. pl. m. Mañgá pirápirasong maliit nang damit, papel, babasagín, etc.

AÑIL. m. bot. Tínâ; tàyom.

AÑO. m. Taón.

AORTA. f. anat· Ugat na pinakamalakí nang katawán nang tawo.

AOVAR. m. Mañgitlog.

APACENTAMIENTO. m. Pagpapastol nang háyop. || Pastúlan.

APACENTAR. a. irreg. como *acertar*. Pastulán ang háyop; papañginayinin ang háyop; dalhín sa damohan. || met. Bigyán ang kálulowa nang ikabúbuhay na gracia; turùan nang magaling; aralan etc.||r.Magáral.

APACIBILIDAD. f. Kaamùan; ó kalubayang loob.

APACIBLE. adj. Maámong loob; malambot ang ugàlî || met. Kaayaaya; masayá; nakalúlugod.

APACIGUAR. a. Pumayápâ; magpatahímik.||r. Tumahimik; humimpil.

APAGAR. a. Patayín ang apoy; subhán. || met. Lansagín; pawíin ang úhaw, na uminom bagà nang túbig. || r. Mamatay na kúsâ ang apoy, ó ílaw.

APALABRAR. a. Tipanín; tumipán. || met. Maquipagyárî nang sálitaan. || r. Magtípanan.

APALEAR. a. Pumálô; mamálô, na ang gamitin ay káhoy, ò tungkod na káhoy. || Pagpagín nang isang káhoy, ó pamálô ang alikabok.

APAÑAR. a. Kunin; damputín naug kamay. || Mangumít nang ano mán sa harap nang may árì. || Husayin; kumpunihín || Balutin nang damit; balabálang mabute. || Sumulsi, ó kumumpuní nang sírà.

APARADOR. m. Taguán naug mangá kasangkapan, úlam, etc. Pámingalan. Aparador.

APARAR. a. Sumaló; ó saluhin nang kamay, báro etc. ang anomán: sa imperativo kadálasang gamìtin, para nang SALUHIN *mo*, APA RA *tú=con la mano*. Saluhín nang kamay = *en el sombrero*. Saluhín sa sombalilo.

APARATO. m. Gayák; handâ || Pagkáhandà.

APARATOSO, SA. adj. Mahandâ, ó malakí ang gayak. || Maràming kasangkapan.

APARECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Sumipot; lumitaw na biglá ang anomán. || Lumitáw; mákita ang hinàhanap=*en casa*. Sumipot sa báhay=*á alguno*. Pakita sa isá.

APAREJADO, DA. p. p. nang *aparejar* adj. Marúnong; sanay. || Nakahandá.

APAREJAR. a. Igayák; ihandâ, isadyâ. || r. Gumayak; humandâ=*al, para el trabajo* Gumayak sa paggawâ.

APARENTAR. a. Magbalintúnâ; magdáyâ; magpakonowarî.

APARENTE. adj. Balintúnâ; dáyâ. || Konowâ; konowarî. || Dápat; akmâ; bágay; at sinásabing ganitó: *itoy* AKMÁ *sa pangyayàring iyàn, esto ès* APARENT *para ese caso.* || Nákikita; námamasdan: v. gr. APARENTE *está el motivo*, NÁKIKITA *ang dahilàn.*

APARICIÓN. f. der. nang *aparecer*. Paglitaw; pag sipot.

APARIENCIA. f. Ang lagay; hitsura; tingín, ó kita sa labás; ó masid sa imbabaw nang anomán.

APARROQUIAR. a. Mağkaroón nang súkî, ó kabílihan ang isang nagtítinda. || Sukíin.

APARTADO, DA. p. p. nang *apartar*. adj. Maláyô; nakabukod; tángî; tiwalag; layô. || Sa *correo* ay ang mangá súlat na ibinúbukod para ipamigay sa talagang may árî bago gawín ang listà.—*Apartar de sí.* Ilayô; iwıksí sa sarili—*Apartarse á un rincón.* Tumabí sa ìsang súlok.

APARTAR. a. Magbukod, mag tàngî.||Ilayô; ihiwalay; pumayápâ; itiwalag; ilihís. || r. Bumukod; tumángî; tumiwalag; humiwalay; lumihís.

APARVAR. a. agr. Ihánay ang mangá haya sa paggígiikan. || met. Maglagay nang malaking buntón ng anomán.

APASIONAR. a. Ihingil; pawilihin ang loob. || r. Máhingil; ó mawiling lubhâ ang loob=*á la, por la pintura.* Máhilig ang loob sa pintura.

APATÍA. f. Kapabayaán, katámaran; kawalán nang pakiramdám, ó pangdamdam.

APÁTICO, CA. adj. Pabayâ; batugan; walang pakiramdam.

APEADERO. m. Tungtúngang panhikan ò pánaugan sa pagsakay, ó pagbabâ sa kabayo, ó ibá mang háyop na sasakyán.

APEAR. a. Ibabâ; ilunsad; ipanáog sa kabayo, ó carruage ang anomán.||r. Bumabâ; lumungsad;manáog; umibís. Sa sentidong itó kaugalíang gamítin=*al suelo.* Lumungsad sa lúpâ =*del caballo.* Bumabâ sa kabayo= *en el camino.* Bumabâ sa daán.

APECHUGAR. n. Itúlak nang dibdib. || met. Magpasiyá nang anomán, na salansangín ang lahat nang kapinsaláan. || fam. Pahinúhod nang masamâ ang loob.

APEDREADOR. m. Mámumukol; nangháhagis.

APEDREAMIENTO. m. Pamumukol; pangbabató.

APEDREAR. a. Puklín nang batò; batohín.

APEGADO, DA. p. p. nang *apegar,* at *apegarse.* adj. Wilí; buhós ang loob.

APEGARSE. r. Màwili; mábuhos ang loob=*á alguna cosa.* Máwili ang loob sa anomang bàgay.

APEGO. m. Pagkáwili; ó pagkilapat nang loob. || met. Pagíbig.

APELAR. n. for. Umapelà, ó magsakdal bagá su hukom, ó tribunal na mataás, upáng pawalàng kabuluhán ang hátol; na ináaring malî, na inilagdâ nang mabábang hokom, ó tribunal. || Magkàmukhá ang kùlay nang mangá kabayo. || met. Pumiksí; magsakdal; humánap ng igàgamot sa anománg kailangan, ó kasalatán=*á otro medio.* Humanap nang ibáng paraán=*de la sentencia.* Apelahán ang sentencia=*para ante el tribunal superior* Umapelà sa harap nang mataàs na húkuman.

APELMAZAR. a. Paikpikín; tipíin.||r, Mapaikpík; matipî; masinsín.

APELLIDAR. a. Tawàgin nang apelfido ang sínoman. || Bansagán. || Ipagdíwang ang sínoman.

APELLIDO. m, Pangalawang ngalan; pamagat; apellido.

APENAS. adj. m. Bahagyá; bolinyà. || Kagyat; pagkuán. || Hálos walá: v. gr. APENAS *hay gente,* HALOS *walang tawo.*

APÉNDICE. m. Dagdág na inihàhabol sa dulo nang mangá libró.

APERAR. a. Gumawâ nang karita, karitòn, etc. na gámit sa mangá paghahákot sa bukirín.

APERCIBIR. a. Maglaán; ihandâ; igayak ang kailangan sa anomán. || Magpayo; bumatî; magbálâ; ipagpáuna; ipaháyag. || r. Máhalatâ; mápansin. || Gumayàk=*á, para la guerra.* Gumayak sa pakikídigmâ=*contra el enemigo.* Gumayak laban sa kaáway= *de armas.* Maghandâ nang sandata.

APERCOLLAR. a. irreg. como *acordar.* fam. Sakalín. || met. y fam. Kunin nang paumít. || fam. Hampasin sa bátok; patayín nang pasubok ang kápowâ.

APERNAR. n. irreg. como *acer-*

tar. Kagtín ó sungabán nang aso sa paá ang isang háyop.

APERO. m. agr. Mangà kasangkapang kailangan sa pagsasaka. Gayon din ang tawag sa kapisanan nang mangá kasangkapan sa ibang oficio.

APESADUMBRAR. a. Magbigay súkal nang loob, ó magpasúkal nang loob; magbigay lumbay; humapis. || r. Malumbay; sumúkal ang loob = *de la noticia.* Malumbay sa balítâ= *con la noticia.* Ikalumbay ang balítâ.

APESTADO (ESTAR) *de alguna cosa.* fr. fam. Sumagánâ; magkaroòn nang kasaganàan; para nang: *ang plaza ay* SÀGANA *sà gúlay, la plaza* ESTÁ APESTADA *de verduras.* || *do, da.* adj. napípiste; nasàsalot.

APESTAR. a. r. Magkasálot; mag kásakitan. || n. Bumáhô. || Mabulók; makayamot.

APETECER. a. irreg. como *agradecer.* Magpíta; nasàin ang anoman.

APETENCIA. f. Gànang kumáin. || Násâ.

APETITO. m. Pagpipíta, kaibigang kumàin. || met. Násâ.

APIADARSE. r. Maáwâ; mahabag=*de los pobres.* Maáwâ sa mangâ dukhâ.

ÁPICE. m. Dungot. || Ang káuntiuntíang bahagi nang anomán.|| Ang lálong pinakamahírap; malíwag magawâ, ó mangyari.

APIÑADO, DA. p. p. nang *apiñar* y adj. Tabas pinyá, ó parang pinyá ang hitsura. || met, Siksik; mahigpit dàhil sa karamíhan; buntonbuntón.

APIÑAR. a. Ibuntòn || Gawíng tabas pinyá. || r. Mábuntón; magkásiksikan.

APIO. m. bot. Kinsay.

APISONAR. a. Pisunîn ang lùpâ; paikpikín nang pisón.

APLACAR. a. Pahupaín; palubagín; pahinayin. || Payapáin.

APLANADOR, RA. s. y adj. Památag; pamantay.

APLANAR. a. Patagin; pantaín.|| r. Máguhô.

APLANCHADO. m. p. p. nang *aplanchar.* Ang buntòn nang damit na pírinsahin. || Ang pírinsahin, ó damit, na, napirinsà na. || Ang pamimirinsà: para nang *bukas ay araw nang* PAMIMIRINSÁ, *mañana es dia de* APLANCHADO.

APLANCHADORA. f. Tagapamirinsà.

APLANCHAR. a. Mamirinsá.

APLASTAR. a. Pisaín; pipisín; lamoritin ang anomán. || met. y fam. Iwáng litó ang isà, na huag mátutuhan ang sabihin ó isagot.

APLAUDIR. a. Purihing taglay ang sayá at pagkakatowâ.

APLAYAR. n. Bumahâ, na lumágap sa pampang ang túbig.

APLAZAR. a. Tawagin, ó tipanán nang panahòn at lugal na taning. || Ipagpaliban ang anomán.||r. Máliban.

APLICADO, DA. adj. p. p. nang *aplicar.* Masípag; matiyagâ.

APLICAR. a. Ilápat || itàpal; ikápit ang anomàn. || Ibintang. || Ihingil || Ilagay ang isá sa anomàng paghahànap búhay. || r. Magsíkap; magsákit; magsípag sa pagaáral; ó pagkátuto. || met. Magsìkap nang pagkita nang ikabúbuhay=*á los estudios.* Magsípag sa pagaáral.

APOCADO, DA. adj. p. p. nang *apocar.* Mangmang; duag.

APACALIPSI ò APOCALIPSIS.

m. Ang librong sinùlat nang Evangelistang S. Juan, na mangá ipinahiyag ss kaniyá nang Panĝinoong Dios.

APOCAR. a. Untián; iklián; iitán; kiputan. || r. MagpakaLábâ; magpakauntî.

APODADOR, RA. s. y adj. Mapagngĝalan sa kápowá, ó mapaglagay nĝ bansag sa kápowâ.

APODAR. a. Manĝiit; mangbansàg; lagyán nang nĝalan ang kápowâ.

APODERADO, DA. p. p. nang *apoderar* at *apoderarse.* adj. y s. m. May kapangyarihang humarap, ó mánagot sa ngalan nang ibá. Apoderado.

APODERAR. a. for. Magbigay nang kapangyarihan, ó poder sa ibá. || r. Kamkamín; kaniyahín. || Tumalamâ ang anomàn || Tumámak =*de la hacienda.* Kamkamin; agawin ang pagaárî

APODO. m. Iit; bansag; pamagat.

APOLILLADO, DA. adj. comp. nang *á,* at *polilla lo.* der. nang *polilla.* Siráâ; binutas nang tàngâ. || May tàngâ.

APOLILLADURA. f. Butas, ó sírâ nang tingâ.

APOLILLAR. a. met. Siráin nang tángâ. || r. Tangâin. Karaniwang *reflexivo* kung gamítin.

APOLTRONADO, DA. p. p. nang *apoltronarse.* adj. Tamad.

APOLTRONARSE. r. Gumayongayòn, na walang íbig gawín; magtamad.

APOMAZAR. a. Bugâin.

APORCAR. a. agr. Magbayubo nang halaman; ò tabunan ang halaman at nang magbátâ. || r. Magbátâ ang halaman.

APORRAR. n. fam. Maumid; huag makapangúsap.

APORREAR. a. Mogmogín; umugin. || Bugbugín nang panálong káhoy. || r. Magbugbugan || met. Magpakapílit na magísip ó magárai nĝ malaking pagsusumíkap.

APORTAR. n. Dumoong; pumundó sa isang puerto. || Dumating; ò sumápit sa isang lugai na dîináakalâ, hindî man puerto, na may mangá tawong naninirahan, pagkatapus na maglakad na dî alam ang tinútungo. || for. Magdalà: ó maghatid =*Aportar á Cádiz.* Dumoong sa Cadiz.

APOSENTAR. a. Magpatùloy, ò maghandâ nang mátuluyan nang mĝá naglálakad. || r. Manuluyan.

APOSENTO. m. Silid na tulugan. || Pánuluyanang báhay. =*de corte.* Táhanang nakataàn sa mangá alílâ sa *palacio.*

APOSESIONAR. a. Ilagay sa posesiòn.|| Iposesión || r. Pumosesiòn.

APOSTAR. a. Maglagay ó magtayô nang bantay na tawo, ó *caballería* sa isang táning na lugal. || a. irreg. como *acordar.* Tumayâ; pumustá =*al juego.* Pumustá sa larô. || r. Bumantay; umabang sa isang lugal. || Magpustahan =*Apostàrselas á, con fulano.* Makitaió kay Fulano; hamunin si fulano; ò pagbalàan.

APOSTASÍA. f. Pagtalíkod sa pagkakristiano, ó sa dating pananampalataya.

APÓSTATA. m. Ang tumalíkod; ó tumátalikod sa pagkakristiano.

APOSTATAR. n. Talikuran ang pagkakristiano. || Talikuran ang pagsasama.=*de su religiòn.* Tumalíkod

sa kaniyang religión.

APOSTEMA. f. cir. Bagâ; búkol na may nánâ.

APOSTEMARSE. r. Bagaín; magnánâ.

APÓSTOL. m. Inutùsang mangã-tawán; ò kinatawán. || Alagad ni Jesukristo. Apóstol.

APOSTOLADO. m. der. nang *apóstol*. Katungkulan nang pagka-apòstol. || Kapisanan nang mangã Santos Apóstoles.

APOSTÓLICO, CA. adj. Ang nàuukol sa mangá Apóstoles, ò sa Papa. || Tangĩng título nang kaharián nang Hungría.

APOYAR. a. Tumùlong; tumangkílik; umampón. || Pagtibayin; patotohanan ang anomang áral at ibá pa. || Paglabanin; panibayin ang isang bágay na ipátong sa ibá.=Isandal; ibátay.=*con ejemplos*. Pagtibayin ng manga halimbáwâ.=*en ejemplos*. Pagtibayin sa halimbáwâ. || r. Manghá-wak; manálig. || Sumandal. || Magtulungán=*de buenos argumentos*. Manghávak sa mabuĩing argumento.=*en el estribo*. Maníbay sa estribo.

APOYO. m. Tungkod; súhay; tùkod. || met. Túlong; ampón.

APRECIAR. a. Halagahán; ó lagyán nang halagá. || met. Mahalín; mahalagahín ãng anomán.=*en mucho*. Mahalagahing lubhâ.=*por su saber*. Mahalìn dáhil sa kaniyang dunong. || r. Magmáhalan.

APRECIO. m. Halagá; kahalagahán nang anomán. || met. Pagmamahal sa kangínoman, ó sa anomán.

APREHENDER. a. Hulihin. || Gunigunihín.

APREHENSIVO, VA. adj. Matakutìn; magunigunihín.

APREHENSOR. m. Ang dumakip.

APREMIAR. a. Pilitin.||Higpitán. || Mapilitan.

APRENDER. a. Magáral.=*á escribir*. Magàral sumúlat.=*con el maestro*. Magáral sa maestro.=*de otro (alguna cosa.)* Magàral ò mátuto sa ibá nang anománg bágay.=*de cabeza*, ó *de memoria*. Pagarálang isaulo.

APRENDIZ, ZA. m. y f. Ang nagáaral nang oficio, ó hánapbuhay. || Aralán.

APRENSAR. a. comp. nang *à*, at *prensar*. Ipitin; tindihán; ò impitín sa pirinsá, ó hapitán ang anomán. || met. Gipitín; hapisin.

APRESAR. a. Dagitin; sagpangĩn ang anomán nang háyop, na para nang buaya, aso, lawin, etc. || náut Bihagin ang anománg sasakyán.

APRESTAR. a. Ihandâ; ilaân ang kailangan. || r. Gumayak; humandâ.

APRESTO. m. Handâ; gayak báon.

APRESURADO, DA. adj. Dalos-dalos; gahásâ: tulingãg.

APRESURAR. a. Biglaín; dalidalíin.|| r. Magbiglâ; magdalidálî.

APRETADERA. f. Panhigpit ò higpitán. Karaniwang lálong sa plural gamitin.

APRETADERO. m. Bahag.

APRETADO, DA. p. p. nang *apretar*. adj. met. y fam. Marámot || Masikip; mahigpit; masinsín; paikpik.

APRETADOR, RA. m. y f. Panghigpit, ó manghihigpit.

APRETAR. a. irreg. como *ac*

tar. Impitín; higpitín; hapitín; pislín; idiín. || Biglaín; dalidaliín. || Kimisín; pitisin; sinsinin ó salsalín. || Paikpikín. || met. Gipitín; inisín. || met. Hapisin. || Makiúsap nang mahigpit; hinging mapílit ang anomán, na lumùhog ó magbálâ.=*á correr.* Kumarímot nang takbó.=*con los brazos.* Higpitín nang yákap.=*con alguno.* Haraping labanan ang isá; pilitin ang isá. || r. Humigpit; suminsín; mapitis; masiksik etc.

APRETÓN. m. Pagpisil; pagpindot na malakás.|| fam. Hílab na biglâ nang tián sa pagkátae. || Matúling takbó, ng̃úni't maiklî ó súsumandalî. || met. Kagípitan.

APRIESA. adv. m. Madalî; biglâan.

APRIETO. m. Kasikipán; kasikián. || Kagípitan; pagkakailang̃an. || Pang̃ánib.

APRISCAR. a. Kulung̃ín ang mang̃á háyop sa hapunán ó kural. Ginágamit namang parang *recíproco.*

APRISIONAR. a. Ibilangô; kolmahán, || Mábilangô. || met. Magkulong sa báhay.

APROBADO, DA. p. p. nang *aprobar.* adj. Minàmabuti.

APROBAR. a. irreg. como *acordar.* Magaling̃ín: mabutihin.

APRONTAR. a. Tambing ó kagyat maghandâ. || Magbigay agad ó kapagkaraka, nang salapî ó anomán. || r. Humandâ; gumayak agad.

APROPIADO, DA. p. p. nang *apropiar.* adj. Akmâ; bágay.

APROPIAR. a. Ipagkaloob; ibigay sa isá ang anomán. || met. Ibágay; iáyos sa anomán ang dápat màkapit ó máakmá.=*para sí.* Ankinìn,=*á su idea.* Iayos sa ahàlâ niyá.||r. Sarilinin; ariin; kamkamín ang anomang hindî kaniyá.=*para sí (alguna cosa).* Angkinín ang anomán.

APROVECHABLE. adj. der. ng̃ *aprovechar.* Mapakíkinabang̃an.

APROVECHADO, DA. p. p. nang *aprovechar.* adj. Marúnong magsìkap, ó magarimunán nang mang̃á bágay, na, sa ibá ay niwáwalang kahulugán.—*Joven aprovechado.* fr. fam. Binatang may malaking puntahin.

APROVECHAR. n. Makinábang.=*en el estudio.* Mátuto; másulong sa pagaáral. || a. Inotín; samantalahin ó tipunin ang anomán. || r. Kung ang sinásabi ay úkol sa kabáitan, pagaáral, etc. ay: másulong ó mabihasa; mátuto. || Magsamantalá.=*de la ocasión.* Samantalahin ang kapanáhunan.

APROXIMACIÓN. f. der. nang *aproximar.* Pagkakálapit. || Paglápit.

APROXIMAR. a. Ilápit; isíping. || r. Lumápit; dumulóg.=*al altar.* Lumápit sa altà.

APTITUD. f. Karunung̃an; kasanayán; karapatán, ó kasapatang tumupad nang anomang katungkulan ó gágawin. || Kaya.

APTO, TA. adj. May kaya; sapat; dápat; bágay.=*para los estudios.* May kaya, ó bàgay sa pagaáral.

APUESTA. f. Pustá; pustahan. || Pagpustá.

APUNTADO, DA. adj. der. ng̃ *apuntar.* May tulis ó matulis. || May tinik ang dulo.

APUNTALAR. a. Tukuran; suhayan.

APUNTAR, a. Tudlaín; puntahín; sipatin. || met. Itúrô. || Itandâ ó

tandaán; ilistá. || Ipahiwátig; bangitìn ang anomán. || n. Magmulang sumipot ó pahalatâ ang anomán: para nang, MAGMULANG SUMIPOT Ó TUMÚBÔ *ang balbas*, APUNTAR *el bozo;* MAGKA*bait*, ó MAGKA*isip*, APUNTAR *el juicio.* || Pumustá ó tumayâ sa larong monte. || Patulisin, ó tulisan ang alinmang sandata. || r. Kung sa alak ay magmulang umásim. || fam. Maglang̃ó. Kung bago pa lámang tinátablan nang álak.

APUNTE. m. Paglistá. || Tandáan; listahan.

APUÑEAR. a. fam. y

APUÑETEAR. a. Pagsusuntukín; pagdagukin.

APURAR. a. Dalisayin. || met. Osisáing dalisayin ang katotohanan nang balang na, para nang isang salitâ, balitâ, ó kabulaanan. || Ubusin; sayurin.=*á uno.* Pagalitin; muhiin ang isá. || r. Mahapis; magpighatî. || Malitó; matulig.=*en su infortunio.* Magpighatî sa kaniyang kasaliwaang pálad.=*por su infortunio.* Magpighatî; ó huag mátutuhan ang gawín dahil sa kaniyang kasaliwaang pálad.

APURO. m. Kagipitan; kasalatang malakí. || Hapis: dalamhatî.

AQUEJAR. a. Hapisin; pagpighatiín. || Sulsulán; iudyok || Bigatín. || r. Magpighatî. || Magtalostalos.

AQUEL, LLA, LLO. pron. dem. Yaón; iyón.

AQUENDE. adv. l. Dápit dini; dápit dito: dako rito.

AQUERENCIARSE. r. Máwili sa isang lugal. Sa mang̃á háyop lálong gámit.

AQUESE, SA, SO. pron. dem. Iyán. Ng̃ayo'y sa poesía lamang gámit.

AQUÍ. adv. l. Dini; dito. || adv. t. Ng̃ayong oras na itó.=*de Dios.* Ampunín akó nang Dios; tulung̃an, saklolohan akó niyá.

AQUIETAR. a. Patahimikin; patahanín; payapâin. || r. Pumayápà; tumahímik; humupâ.=*con su palabra.* Tumahímik sa kaniyang pang̃úsap ó pang̃iral.

AQUILATAR. a. art. Uriin at nang matantô kung gaano ang kataasán ó kababaan nang úrì nang gintô. || met. Siyasatin ó sayurin ang katotohanan nang anomang bágay.

AQUILÓN. m. Hang̃ing hilágâ. || Hilagaan.

ARA. f. Altar. || Batóng *consagrado*, na nasa ibábaw nang altar at siyang pinag'álatagan nang mang̃á *corporales*.

ÁRABE. adj. Tagá Arabia. || m. Ang wikà ó salitá nang tagà roón.

ARADO. m. agr. Araro. || Tadling.

ARADOR. m. der. nang *arado*. Magaararó; ó ang nagáararo. || Tung̃aw; kágaw.

ARANCEL. m. Listang itinakdâ nang may kapangyarihan, na kinátatandaan nang mang̃á halagáng dápat sing̃ilin sa anomang bagaybágay. Tarifa.

ARAÑA. f. Gagambà. || Arañas na maraming ílaw, na isinásabit sa mang̃á simbahan.

ARAÑADOR, RA. m. y f. Mánganngamot.

ARAÑAR. a. Kamutin; galamusin nang kukó, aspile, etc. ang balat, na mágalusan ó masugatan ng mabábaw. || met. y fam. Magtipon

nang malaking pagsusumákit, na kuhin sa ibatibang lugar, at untîuntî ang kinákailangan sa anomang tinútungo. || r. Mágalusan; makamot na nasugatan ang sariling katawán. || Magkamutin ang dalawang nagkákagalit.

ARAÑO. m. Kulamos; ò ká not. || met. Galos.

ARAR. a. agr. Araruhin ang lúpâ; mag araro; magbúkid.

ARBITRADOR. m. for. Tagahátol na halál nang nangagúusap na siyang huhátol sa úsap nilá.

ARBITRAR. a. for. Humátol na parang *juez árbitro.* || Gumawâ nang boong kalayaán, na nuag makipagalam sa kangínoman. || r. Maghánapbuhay.

ARBITRARIEDAD. f. Kagagawáng udiok nang sariling kaibigàn at labis sa katowiran.

ARBITRIO. m. Kapangyarihang makagawà nang sariling kalooban. || Paraang dî karaniwan sa paghahanĝad magkamit nang anomán. || for. Hatol nang *juez àrbitro.* || pl. Buis ó ambág sa hárì nang mangâ namamayan, na pinagmúmulan nang ginágasta sa pagpapalâ nang bayan.

ÁRBITRO. m. V. ARBITRADOR.

ÁRBOL. m. bot. Kahoy na buhay at malakí ang púnô || náut. Alinmán sa mangâ pinagkákabitan nang láyag sa isang sasakyán, na ang táwag natin ay *árbol* din.

ARBOLADO. m. der. nang *árbol* Kakahuyan; ó karamíhang kahoy. || adj. Makàhoy.

ARBOLAR. a. der. nang *àrbol.* Magladlád ó magbangon nang bandíâ || náut. Lagyán nang albor at iba pang kasankapan sa paglalayàg ang alinmáng sasakyán.

ARBOLARIO, RIA. m. y fam; Mang nang na tawo; ulol.

ARBOLEDA. f. der. nang *àrbol.* Kakahuyan.

ARBUSTO. m. bot. Púnong kíhoy na talagang muntî, para nang gumamela, sampagita, etc.

ARCA. f. Kabáng malakí.

ARCABUZ. m. Astingal; alkabus.

ARCADA. f. Alibadbad; dowal. Lalong karaníwang plural gamitin. || arq. pl. Mangâ sunódsunód na *arco,* para nĝ sa mangâ tulay na batò at mangâ simbahan.

ARCADUZ. m Alulod.

ARCÁNGEL. m. Espíritung mapapálad sa langit, na, nasa ikawalong *coro.*

ARCANO. m. Líhim na ipinakalílinĝidlinĝid at may halagá ||adj. Líhim na tagongtagô.

ARCO. m. Isang bahagi nang kabilugan.=*arco de flecha.* Búsog.—*Arco de caña.* Balantok.—*Arco iris,* ò *arco del cielo.* Bahaghárì; balangaw.

ARCHIVAR. a. Itágò, ó isimpán sa *archivo.*

ARCHIVERO. m. der. nang *archivo.* Ang nagtátanĝan nang *archivo.*

ARCHIVO. m. Taguan ó simpanan nang mangâ papeles ó kasulatan.

ARDER. n. Magliab; magálab; magningas. || met. Magliáb sa gàlit; sa pagibig, etc.=*arderse de cólera.* Magalab sa gálit.=*en deseos.* Magalab sa pagnanásâ.

ARDID. m. Lalang; sílô.

ARDIENTE. p. a. nang *arder.*

ad. Nagníningas; ó maningas; maálab.

ARDIMIENTO. m. met. Katapangan; kapusukán nang loob. || Pagaálab. || Alab.

ARDOR. m. Init; álab; ningas na malakí. Katapangan; kasiglahán. || Nàsâ. || Pagpipílit.

ARDUO, DUA. adj. Lubhang mahírap ó malíwag gawín ó mangyari.

ARENA. f. Buhangin. || Gabok nang gintô. tansô, etc.

ARENAL. m. der. nang *arena*. Kabuhanginan.

ARENAR. a. Buhanginan, ó lagyán nang buhangin. || Buhanginin, ó linisin nang buhangin.

ARENERO, RA. adj. der. nang *arena*. Hakután nang buhangin. || m. Magbubuhangín. || f. Lalagyán nang margaha.

ARENGA. f. Salitâ sa harap nang katipunan ó sa harap nang isang ginoong kagalanggálang. || Salitâ na panghikáyat sa madlâ.

ARENGAR. n. Magsalitâ sa nagkàkatipong marami nang anománg panghikáyat ò pangangatowiran.

ARENILLA. f. Pangmargaha sa súlat.

ARENQUE. m. Isang bàgay na isdang tambán na malakilakí sa kaugalián.

ARETE. m. Híkaw.

ARGAMASA. f. Ang nagkàkahalong buhangin, túbig at ápog, na pamalitada sa bató.

ARGAMASAR. a. Magtimplá ng pamalitada sa bató, ó gumawâ nang pamalitada. || Palitadahan.

ARGOLLA. f. Singsing na malakíng bákal ó tansô.

ARGÜIR. n. irreg. como *huir*. Makipag argumento; makipagmátowiran na salangsangín ang pasiyá ò akálâ nang ibà. || a. Magpahalatâ ng anomang bágay: para nang, *ang liksí at talas nang matá ay* NAGPÁPAHALATA *nang katalinuhan, la viveza de los ojos* ARGUYE *la del ingenio.*

ARIDEZ. f. Katuyoán. || Katuyoang malakí nang lùpâ.

ARILLO. m. pl. Híkaw.

ARISTA. f. Sungot nang pálay, trigo, etc.

ARITMÉTICA. f. Libro, ó arteng nagtùturô nang pagbílang ó pagkuenta. || Unang bahagí nang *matemática*.

ARITMÉTICO, CA. adj. Ang náuukol sa *aritmética*. || m. Ang marúnong nang *aritmética*.

ARLEGUIN. m. Bubo sa komedia.

ARMA. f. Sandata.=*arrojadiza*. Ang itinútudlâ búhat sa maláyô, para nang palasô, etc.=*blanca*. Ang dî itinútudlâ at hindí namàn *de fuego*, para nang punyal; espada, etc.=*de fuego*. Ang kinákargahan nang pulburá, gaya nang pistola, baril, etc. || pl. Ang tropa ò mangá sundalo nang isang kaharián, para nang *las* ARMAS *de España, ang mangá* SUNDALO *nang España*, etc. || Palátandaan nang mangá mahal, ó tandâ nang kamáhalan, na ginágamit nang mangá líping ginoò sa kanilang *escudo* úpang mákilala ang báwa't isá sa kanilá.

ARMADA. f. nàut. der. nang *arma*. Ang katipunan nang manga daóng nang hárì na gámit sa pakikipagbaka sa dágat.

ARMAR. a. der. ng *arma*. Sang-

kapán nang sandata; paarmasán. || Maghandâ nang armás. || nàut. Kung sa sasakyán ay igayak at handaán nang lahat nang kailangan. || met. y fam. Magúmang; maghandâ; magtaán nang anomán: para nang magúmang nang sílô, taanán nang hìbô Ginágamit namang parang *recìproco*, at sinàsabing MAGGAYAK *nang baile*, ARMARSE ó ARMAR *un baile*. || n. Máayos; máanyô. || r. Magbalútì: magarmás ó manandata. =*con un fusil*. Manandata nang baril.

ARMARIO. m. Aparador, na sisidlán nang mangá damit ó kasangkapan.

ARMERÍA. f. der. nang *arma*. Ang lugar na taguán; ó lalagyán ng̃ sandata.

ARMERO. m. art. nang *arma*. Mangagawâ nang armás ó sandata. || Salang̃án nang armás. || Ang tawong nagíng̃at at naglìlinis nang armás sa armería.

ARMONÍA. f. Pagkakàsundô, pagkakáayos at pagkakàakmâ nang mang̃a bágay. || mús. Pagkakàakmang mahúsay nang tíng̃ig nang isang tugtugin.

AROMA. f. bot. Bulaklak nang aroma. || m. y f. Ng̃alang ibiníbigay sa anomang bágay na lubhang mabang̃ó ang samyó.

AROMÁTICO, CA. adj. der. ng̃ *aroma*. Mabang̃ó.

ARPA f. Isang instrumentong *de cuerdas*, na ang táwag natin ay *alpá*.

ARPÓN. m. Salapang.

ARQUEADO, DA. adj. Hubog. || Balantok.

ARQUEAR. a. Hubugin; hutukin; ó humúbog; humútok. || náut. Sukatin ang lulan ó tákal nang mg̃á sasakyàn.

ARQUEO. m. Paghúbog. || náut. Súkat nang lulan ó nang tákal ng̃ isang sasakyán. || comer. Pagsiyásat nang mang̃à salapî, at ibá pang kayamanang nakalamán sa mg̃á kabán.

ARQUITECTO. m. Ang nagáral at nakatátahô nang boong *arquitectura*, at itó ang siyang hánapbuhay.

ARQUITECTURA. f. Arte ng̃ paggawâ nang báhay na batò simbahan, etc. =*hidráulica*. Ang arte nang paggawâ nang mang̃á obra sa tùbig, úpang sila'y magámit na malubay at madalî, para nang mg̃á kanal, prinsá, tulay, lagumbá, etc. =*militar*. Ang arte nang pagtatayô nang mang̃a moog ò kútâ. =*naval*. Ang arte nang paggawâ nang mang̃á sasakyán.

ARRABAL. m. Nayon ó bayan, na, nakasíping ó malápit na malápit sa ibang báyang malakì, ó *ciudad* na pang̃ulo. || fam. Labás nang ciudad.

ARRACADA. f. Híkaw. || f. met. y fam. Ang mang̃á anak na maliit ng̃ isàng babaying 'bao.

ARRAIGADAS. pl. f. náut. Hagdang lùbid sa mang̃á sasakyán, na, nakakabit búhat sa albor hangang sa pinakalábî nang kárang, ó pinakabubong nang daong.

ARRAIGADO, DA. adj. der. ng̃ *arraïgar*. met. Matandâ; támak: pang̃ung̃ùsap na karaniwang sabihin sa mang̃á kasamàn ó *abuso*. || Mayaman sa paglulúpâ.

ARRAIGAR. n. Magugat. || r. Makipanahán, ó manahán sa alinmang lugal, at magkaroón doón nang

mangã pagaáring lùpâ. ‖ met. Mahirati; maugalián; ó maging kaugalián ang anomán =*en la virtud*. Maugalián sa kabáitan.=*en Bulakán*. Manahán sa Bulakán, at magkaroòn doon nang lupaín.

ARRALAR. n. Dumálang.

ARRANCAR. a. Bunutin; bunlutín. ‖ Maglurâ nang plema, ó lumabás ang plema, na magdaán sa biLig. ‖ n. Magbúhat ang isang arkó ó bóbeda sa isang táning na lugal. ‖ Labnutín; bunutin, ó alisíng biglâ ang anomán sa kinálalagyan, para ng pákô, tulos, etc. ‖ fam. Umalís sa anmang lugal. ‖ r.Mabual, mabùnot. *Arrancar de la tierra*. Bunutin sa lúpâ. —*Arrancar de raiz*. Bunutin nang sapol sa ugat.

ARRASAR. a. Patagin; pantaín ang anomàn. Siráin; igibâ; ilagpak sa lúpâ; gubatin. ‖ n. Mag iwánag ang lángit, na mapáwî ang panğanorin. Ginágamit namang parang *recíproco*. —*Arrasarse (los ojos) de, en lágrimas*. Pag'ahùan (ang mangã mata) sa lúhâ. Karaniwang dáhil sa isang biglang pag lating nang anomang malakíng dalamhátî.

ARRASTRADO, DA p. p. nang *arrastrar* adj. Hampaslúpà ó hirap na hirap ang pamumúhay.

ARRASTRAR. a. Kaladkarín; daganasín; sangayarin. ‖ met. Tanğayín; kaladkarín ang ibà sa kaniyang mangã gawâ, etc.=*en su caida*. Tanğayín sa kaniyang pagkahùlog.=*por tierra*. Kaladkarín sa lúpâ. ‖ n. Umúsad; gumàpang. ‖ r. Gumápang sa kahirapan. ‖ Umúsad.

ARREAR. a. Itaboy; iaboy; ò palúin ang mangã háyop at ng lumákad.

ARREBAÑAR. a. Típunin at ligpitíng lahat ang anomán, na walang itirá.

ARREBATADO, DA. adj der. nang *arrebatar*. Dalosdalos; matulin; biglâ; gahasâ ‖ met. Biglabiglá at anománg gawín ay mádalian.

ARREBATADOR, RA, m. y f. Mangangagaw.

ARREBATAR. a. Agawin; labnutín; kuning biglâ ang anomàn; dagitin ‖ n. met. Makahalina; makalátak; makatáwag.=*de, de entre las manos*. Labnuting agawin sa kamay. ‖ r. Magálit na labis; magálab sa gálit.=*de ira*. Magálab sa gálit.

ARREBATIÑA. f. Pakikípangagaw; ó pagaagawán, para nang giná gawâ kung may nag ásabog nang kualtá sa isang pistá ó binyag.

ARREBOL. m. Pulà nang lá ğit. ‖ Kúlay na pulá na ipinápahid nang mangã babayi sa mukhâ.

ARREBUJAR. a. Kumusing balutin; damputín nang pakumós ang anománg bàgay na malambot, na para nang damit, kayo, etc. ‖ r. Magbálot na mabuti nang kúmot ó anománg damit sa hihigán.

ARRECIAR. n. Bumilís; lumubhâ; lumakás; magú ol na untiuntí ang anomán, na para nang hanğin, lagnat, etc. ‖ r. Lumakás; magbagong lakás ang katawàn. etc.

ARRECIFE. m. Lansangang maluang na binató. ‖ náut. Batong malalakí sa tabing dágat, na doón túbô.

ARRECIRSE. r. def. na ginágamit lámang sa mangã sumúsunod na persona at tiempo ger. *arreciéndose*: p. p. arrecídose: pres. ind. nos arrecimos; os arrecís: imperf. me arrecía, te arre-

cías, etc.: perf. me arrecí, te arreciste, se *arrició*, nos arrecimos, os arrecísteis, se *arricieron:* fut. me arreciré, te arrecirás, etc: imperat. arrecíos vosotros: perf. me *arriciera*, arreciría, *arriciese*, etc.: fut. *arriciere*, *arricieres*, etc. r. Mamanhid ó mangímay sa lamig; matùlog ang dugô sa lamig. || r. Mangaligkig=*de frio.* Mangaligkig ò mamanhid sa lamig.

ARREDRAR. a. Paurungin; pabalikín. || Ihiwalay. || Takutin. || r. Magbalik; humiwalay; matákot.

ARREGAZADO, DA. adj. met. Tigadgad; ó pataás ang dulo.

ARREGAZAR. a. Ang dulo nang damit ay balunbunín sa harapán, na kandungín.

ARREGLAR. a. Husayin, itumpak; itungtong sa katuiran ó karampatan ang anoman. || r. Umayon; makibagay. || Makipaghúsay=*à la razón.* Umayos sa katiwala=*con su acreedor.* Makipaghúsay sa kaniyang pinagkakautangan.

ARREGLO. m. Kahusayan, húsay nang pagkáayos ó pagkátalatag nang anoman. || fam. Pinagkasunduan; pinagusapan. || Kasiyahán.

ARREMANGAR. a. Ililís; ó lilisín ang mangas, paá ng salawal, etc. || r. met. y fam. Magpasiya ó ipatúloy na tutuháning kunin ang anomán.

ARREMETER. a. Dumalúsong; daluhungin. || Lumúsob; sumalákay na biglâ=*al, contra el enemigo.* Salakayin, ó lusúbing biglâ ang kaaway || Dumalúhong sa kaaway.

ARRENDAR. a. irreg. como *acertar*. Magpabuis ó ipaarindá. Umarendá ó mamuisan ng báhay, lúpâ ó pagaárî. || Italí, ò ipúgal ng renda ang alinmang háyop na sasakyán; pigílan sa renda ang kabayo at nang masúpil. || Gagarín; ó howarán ang boses ò kilos nang sínoman.

ARRENDATARIO, RIA. m. y f. Namúmuisan.

ARREPENTIRSE. r. irreg. como *sentir*. Magsisi. || Umúrong; tumalíkod; magbago nang akálâ.=*de sus culpas.* Magsísi nang kaniyáng mangà sala.

ARRESTAR. a. Ibílangô. Ngayón ay lálong gámit sa mangá sundalo. || r. Dumalúhong sa anomang gawang lubhang mahírap. || Mangahás=*à un peligro.* Dumalúhong na mangahás sa isang panganib=*á salir.* Mangahás na umalìs.

ARRESTO. m. Pagkábilangô || Kapusukàn sa paggawâ ng anoman.

ARRIAR. a. náut. Ibabâ ang bandilà ò láyag. || náut. Sinàsabi sa mangá lùbid na untiunting iniúulos. At sinásabing *arriar en banda*, kapag biníbitiwang lahat ang lúbid || r. Maghugos: v. gr. ARRIARSE *por un cabo*, MAGHÚGOS *sa isang lùbid.*

ARRIBA. adv. l. Itaás; sa itaàs. || Unahán, ó mangá náuuna kung tungkol sa sùlat. || Kung sa mangà *consulta, escrito, espedientes*, etc. ay kaisá nang: *nasa sa kamay nang makapangyarihan*, at nawíwikâ: *ang consulta ay nároon* SA HÁRI, *la consulta está* ARRIBA. || Kung sa bílang ó takal ay kaisá nang: *pataás* ò *pasulong*, v. gr. *búhat sa isang salapî* PATAÁS, ó PASULONG, *de cuatro reales* ARRIBA. || interj. Panhik.

ARRIBAR. n. Dumoong; sumadsad. || Sumápit; dumating sa isang lugal, sa lúpâ man magdaán. || met.

Magbagong lakás ang katawán. || met. Datnín ó kamtán ang tungong ninánasâ.=*á tierra*. Sumadsad, ó sumápit sa lùpá.

ARRIBO. m. Pagdating. || Pagsadsad.

ARRIESGAR. a. Isapangànib; ipangahás. || r. Sumapangánib; magsápalaran; mangahás=*á salir*. Mangahás na umalis=*en el comercio*. Magsápalaran sa pangangalákal.

ARRIMAR. a Ilápit; idaiti. || met. Íwan, ó pabayaán: v. gr. ÍWAN ò PABAYAÁN *ang pamamahálà sa bàyan nang isang kápitan*, ARRIMAR *el bastòn*, na kaisá nang *dejar el mando;* ÍWAN *ang pagaàral;* ARRIMAR *los libros*, na kaisâ nang *dejar el estudio*. || r. Magsakdal, || Lumàpit; makipisan; makilákip. || Sumandal. || Sumalílong=*á los buenos*. Maglapit; ó sumama sa mabubuti.

ARRIMO. m. Paglalapit; pagsasakdal: pagkakatnig; paglalágom. || Tungkod na pinanghàhawakan.||m. t. Túlong, ampòn; saklolo nang isang makapangyaríhang tawo.

ARRINCONAR. a. Ilagay ang balang na, sa súlok: isasúlok. || met. Alisan ang sínoman nang pamamahálâ; pagkatiwalâ; ó paglilingap na tinatangap. || r. Lumigpit; tumagô ó umílag sa pakikipagalam sa ibá.=*en casa*. Lumigpit sa bahay.

ARRISCADO, DA. Pangahàs; Malakas na loob. || Ang maínam 'álakad, mabinê at maganda ang kilos. || Tikasán.

ARRISCARSE. r. Magpalalô; magmagaling.

ARROBAMIENTO. m. Ang pagkápatigil nang mangá sangkàp na ikinádaramdam nang katawàn, sa pagpailanglang nang kàluluwa dahil sa kataimtimán nang pananalangin sa Dios. || Pagkàmanghâ ó pagtatakáng malaki.

ARROBARSE. r. Sambitlaín ang dili. || Tumigil ang mangá pangdamdam nang káluluwa dáhil sa malaking pagkápailanglang nang kalooban sa pagdidilidili sa Dios.

ARRODILLARSE. r. Lumuhod; manikluhod.

ARROGANCIA. f. Kapangáhasan; kapalalúan, kataasán. || Kahambugán.

ARROGANTE. adj. Palálô; hambog. || Bayani; buhay na loob; malakas; maínam ang tíkas. || Magandang anyô.

ARROGAR. a. Angkinín; arìin ang sa ibá.||r. Umangkín; gumagà ng sa ibá. Sinásabi sa gaya nang mangá sakop na pinamámahalaan, kapangyaríhan ng isá, etc. at la ó na sa mangá hukom na gumàgaga nang sakop nang ibang kápowâ niyá.

ARROJADO, DA. adj. p. p. ng *arrojar*. met. Pangahàs; madalúhong; pusok na loob=*le caràcter*. Pusok na kalooban.

ARROJAR. a. Isugbá; ibalabag; ihagis; itapon. || Umalingásaw ang bangó nang mangá bulaklak || Kung sa mangá astro ay magliwanag, magningning ang síkat || Iborlong; itampo; ilagpak=*de sì*. fr. met. Ipagtábuyan; iwaksí. || r. Sumugbá; dumalúhong; tumalòn; bumulúsok=*à pelear*. Dumalúhong na makipagdamas=*le la ventana*. Tumalon búhat sa bintanâ.=*por la ventana*. Tumalón, na magdaàn nang bintánâ.=*en el*

estanque. Tumalón sa tangkí.

ARROJO. m. Kapangáhasan; katapangan.

ARROLLAR. a. Lulunín; balongbunín. || Laginlinín; ipadpad nang hangin ó túbig ang anomang bágay na mabigat, para nang: ARROLLAR *las piedras*, IPADPAD *ang mgá bató;* ARROLLAR *las casas*, LAGINLININ *ang mangà bàhay, etc.* || met. Piapísing lagonlonín ang mangá kaaway. || met. Guluhín; gipitín ang kalaban hangang mawalán nang isagot. || r. Malulón; mabalunbòn, etc.

ARROPAR. a. Takbán ó balutin nang damit. || Ipaggayak nang damit, ó ipiring nang damit. || r. Magbàlot.=*con sábana*. Magbalot nang kúmot sa katawán.

ARROPE. m. Bagkat bulí; pulot sasá.

ARROSTRAR. n. Mahilig ang loob; ò in halatang may pagkaibig sa anomman. || . Harapín; labanan; tisín ang panganib ó mangá kasakunaán, na huag magpakita nang tákot ó kahinaán ó samà nang loob, =*á los peligros, los peligros*. Harapín nang boong kabuoang loob ang ang mangá kapangánibán=*con, por los peligros*. Labanang sa magsangín ang mangá kapangánibán. || r. Mapangahás; lumaban nang boong tápang na makipagmukháan sa kaáway.

ARROYO. m. Batis; saluysoy.

ARROZ. m. bot. Palay; bigàs.

ARROZAL. m. Palayan.

ARRUAR. n. Gumokgok ang báboy damó pagkáhalatang siya'y inúusig.

ARRUGA. f. Kunot; kubót nang balat ó nang damit; súrì. || Kuluntoy.

ARRUGADO, DA. p. p. *arrugar*. adj. Kovompís, kunotkunot, ó kubotkubot || Kuluntoy.

ARRUGAR. a. Kunutìn; kubutín; kutunín; surìin ó piligesan ang damít, ò ang balàt. || r. Kumunot; mangubot; ó mangunot ang balat; makusot; makubot ang papel, damít. etc.

ARRUINAR. a. Siráin; gibaín. || met. Makàpahamak; makapagbigay nang ma aking kasiraán. || r. Magibâ; masíâ; maghírap, ó mápahamak nang lubós. || Magpáhamakan.

ARRULLAR. a. Ipaghele; ipagáwit; awitin ang sanggol. || a. y r. Sa mangá kalapati, ay ang paglgaw nang barako sa babayi, na humúhuni at iginágilaw ang ulo || met. Magsálitaan nang pag iirogán ang magasawa, ó hindî man, cátapowa't isang babayi at lalaki.

ARRULLO. m. Ang huni ó ang *korrokotok* nang kalapating nangánga-sawa. || Hele; á ô.

ARRUMBAR. a. Iligpìt na isúlok ang isang bagay na parang walâ nang silbí ó kahulugán. || met. Itabí; gipitin ang sinoman sa isang sálitaan.||r. náut. Tumpahín ng sasakyán ang tinatagang daan, nang tinútungong lugal. || r. Tumumpà ang sasakyán sa parúrunan.

ARRUNFLAR. a. y r. Pagsamasamahin; magkásamasama ang barabang magkakamukhâ nang palo sa larong sugal.

ARSENAL. m. náut. Lugal na malápit sa dágat na pinaggágawan ò pinagkúkumpunihan ng mgá sasakyán.

ARTE. f. Katipunan nang mangá áral at regla nang magalíng na paggawâ nang anomán. || Íngat; lalang; katalasan=*militar*. Ang nagtútturò ng

paglúsob at pagtatangol, at nang lahat nang nàuukol sa pagbabaka. —*Nobles artes ó bellas artes.* Ang kapara nang pagpipintá; pag eeskultor, etc.= *liberales.* Yaong ang lálong gámit ay ang pagiísip at talino.

ARTEJO. m. Bukò nang mañgá dalírî; kasukasùan.

ARTERIA. f. Anat. Ang mañgá ugat na pinakaalulód, na dinádaluyan nang dugóng nagmùmulâ sa púsô, na nagkákalat sa boong katawán, at siyang ipinagtàtagal nang búhay.

ARTERÍA. f. Katalasan; astusia ó lalang.

ARTESA. f. Batyáng lamasàn ó pinagmámasahan nang tinápay at nagágamit sa ibá pang kagamitán. || Bangkâ.

ARTESANO. m. der. nang *arte.* Ang nagòopisio nang arteng tinátrabajo nang kamay para ng platero, sastré, etc.

ÁRTICO, CA. adj. astr. Ang dákong hílagaan nang lúpâ; mañgá dágat at lupaing na sa gawing yaón.

ARTICULACIÓN. f. anat. der. nang *articular.* Kasokasóan, ó ugpong nang dalauang butong gumágalaw. Pagwiwíkâ; pangungúsap na malínaw.

ARTICULAR. a. Magwikà; bigkasín ang pañgungúsap nang malínaw. || for. Ilagay ó isúlat ang mañgá panánong sa saksí nang isang úsap. || adj. met. Ang náuukol sa mañgá kasukasúan, ó nang mañgá ugpong ng butó.

ARTÍCULO. m. Bahagi ó kabooán nang isang bágay, na sinánaysay sa súlat, lá ó na sa mañgá periódico || gram. Isang bahagi nang pinañgáñganlang *oraciòn* sa gramática. || anat. Kasukasúan. = *de comercio.* Ñgálang pangkaraniwan nang lahat ñg mañgá bágay na nakàkalakal = *de fé.* Katotohànang ipinaháyag ñg Dios ó nang iglesia = *de la muerte.* Yaong bahagi nang panahong malápit na malápit sa kamátayan. || Paghihiñgalô.

ARTILLAR. a. Sangkapán ò lagyán nang mañgá kanyón ang isang kútà ó isang sasakyàn.

ARTILLERÍA. f. der. nang *arte.* Ang arte nang paggawâ; pagiíngat at paggámit nang lahat nang armás, mákinas at kagamitán sa pagbabaka. || Mañgá kanyón, mortero at ibá pang armás na náuukol sa pagbabaka. || *Cuerpo* ò kalahatán nang mañgá sundalong artillero = *de campaña ó de batalla.* Ang nakatáán sa mañgá ejèrcito, na umalalay at tumúlong sa tropa sa pagbakaka, at nang makaid î nang mañgá kilos at linikuad ikuad nang tropa ò ejèrcito sa harap nang kaáway. = *de á caballo ó ligera.* Ang hiníhila nang mañgá kabayo, at sampong mañgá tawo ay nañgàngabayo rin, at nakakaing tañgá namang tumúlong sa *caballeria*=*de sitio ó gruesa* Ang ginágamit sa paggigibâ nang matibay na moog.

ARTILLERO. m. der. nang *artilleria.* Ang marúnong at nagáral ñg arte nang artillería. || Ang sundalo sa artillería. || Ang umaálagâ nang kanyón; na ibá sa nagaalagâ nang mortero, na ang tàwag naman ay *bombardero* = *de mar.* Ang artillero sa dagat ó sasakyàn.

ARZOBISPADO. m. der. nang *arzobispo.* Karáñgalan at kamáhalan

nang pagkaarzobispo. || Ang kaniyang nasásakupan.

ARZOBISPO. m. Ang obispo sa pangúlong ciudad, at púnò nang lahat nang ibang obispong nasásakupan nang ciudad na yaón.

ASA. f. Bitbitan; taiñga nang anómang kasangkapan.

ASADERO, RA. adj. der. nang *asar*. Ihawín.

ASADO, DA. p. p. nang *asar*. Iníhaw na lamangkati.

ASADOR. m. der. nang *asar*. Ihawán.

ASADURA. f. Bitbit ó mañgá lamang loob nang háyop.

ASAETEAR. a. Panáin; ó pataín sa pánâ || r. Magpanaan.

ASALTAR. a. mil. Loóban; salakaying biglâ ang a inmang kútâ, báhay. etc. || Manghárang; manulisán. || Datnan; salakaying biglâ nang anomán, para nang sakit, tuksó, kamátayan, atc.

ASALTO. m. mil. Pag'úsob; ó pagsalákay sa kútâ. || Panghahárang; pangloloob. || Pagsalakay na biglâ nang anomán, para nang tuksó, sakit etc.

ASAR. a. Magíhaw || Ihilabós, ó ihalabós = *al fuego*. Íhaw sa apoy. = *en parrillas*. Íhaw sa parilla. || r. met. Makaramdam nang labis na ínit, na parang iníihaw. = *de calor*. Mainitang malabis; ó makáramdam nang malabis na ínit.

ASCENDER. n. irreg. pres. ind. *asciendo,-des,-de,-den*: imperat. *asciende* tú, *ascienda* él, *asciendan* ellos: subj. *ascienda,-as,-a,-an*. Pailanglang. || met. Tumaás;ó mátaas; máakyat; mápanhik ñg katungkulan. Ginágamit ding párang activo, sa kahulugang *itaàs, ipanhik, iyakyat*, at nawíwikâ nang ganitó: ITINAÁS, IPINANHIK, INIAKYAT *ni fulàno ang kaniyang mañgà kamagának*, *fulano* ASCENDIÓ *à sus parientes*. = *á otro empleo*. Máakyat; ó itaàs sa ibang katungkulan = *en su carrera*. Mátaas sa kaniyang katungkulan.

ASCENDIENTE. m. p. a. nang *ascender*. Magugúlang, at alinmán sa mañgá kànunuang pinangalingan. || m. Kapangyarihang makasúpil sa sariling kalooban ó sa íbà.

ASCENSIÓN. f. Pagakyat; ó pagpailanglang.

ASCENSO. m. Pagkáakyat; pagkátaas nang katungkulan ó pagkaginoó.

ASCÉTICO, CA. adj. Ang náwiwiling túnay sa ganâp na kabànalan. || Ang mañgá librong nagsásaysay nang mañgá bágay na itó.

ASCO. m. Diri; suklam; naminami.

ASCUA. f. Baga.

ASEADO, DA. p. p. nang *asear*. adj. Malinis. || Maayos.

ASEAR. a. Linisin; pagyamanin; ayusin; pamutihan; pagandahín; || r. Maglinis; magayos, etc.

ASECHANZA. f. Dayang úmang nang kaáway. || Lalang, abat; híbô || Súbok; abang sa pananampalasan.

ASECHAR. a. Magúmang nang dáyâ, ó lalang sa kápuwâ. || r. Magsubukán, magumañgán nang híbò.

ASEDADO, DA. adj. Parang sutlâ.

ASEGURAR. a. Tibayan. || Siguruhin, ó isiguro; kuluñging magaling. || met. Patutuhanan ang anomán. || Sinupin. || met. Hadlangán ang lahat nang ikàpapahamak nang katawán, pamamayan at pagaàri. || Mag

lagay nang sanglâ at kasulatan na ikatítibay nang anomang kargo, trato ó kalákal. || comer. Ipanagot nang *asegurador,* sa pamamagitan nang halagà ò patúbong pinagkàyarian sa *pòliza*, ang lahat ó báwa't isá nang pangànib at kasiraàn na mangyáyaring tangapín sa dágat nang mangá sasakyàng kinálululanan. Nagseseguro rin sa súnog ó ibang pangánib nang báhay, almacén, árì, búhay, etc.

ASEMEJAR. a. Iparis; imukhâ. || r. Magkátulad; màmukhâ; makawangis.

ASENTADERAS. f. pl. fam. Mangà pigî.

ASENTADILLAS. (A.) mod. adv. Sakay babayi.

ASENTAR. comp. nang prep. *à* at *sentar,* v. irreg como *acertar.* || a. Iupô; iluklok; ilikmô. || Biakin. || Patutuhanan; pagtibayin. || I-úat; itandâ || n. Mábagay; ó maanyô || r. Maupô; lumikmô; lumuklok || met. Manirahan; magtayô nang tírahan sa isang lugal. || Dumápô; lumapag ang íbon. || Tumining ang látak || Pumások ó pasúlat sa isang kapisanan.

ASENTIR. irreg. como *sentir.* comp. nang prep. *à,* at v. *sentir,* n. Umayon; makiayon nangtungò nang loob ó pasiyà. || Pumáyag; ipahintúlot=*á otro dictamen.* Umayon sa ibang pasiyá.

ASENTISTA. m. Ang may trato sa harî ó sa bayan, na humanap at maghandâ ng mangá kákanin at ibá pang kailángan ng ejército, presidios, etc.

ASEO. m. Kalinisan; linis || Súsì.

ASEQUIBLE. adj. Ang súkat kamtán ó tamuhín; || Maáabot, mákakamtan.

ASERRABLE. adj. der. nang *aserrar*. Malálagarî.

ASERRADERO. m. der. nang *aserrar*. Lágarian.

ASERRADURAS. pl. f. Kúsot; pinaglagarían.

ASERRAR. a. irreg. como *acertar,* comp. nang *á,* at *serrar.* Lagarín. || met. y fam. Tugtugín nang masamang pagtugtog ang violín.

ASERRIN. m. Kùsot; pinaglagarían.

ASERTO. m. Pagpapatotoó.

ASERTORIO. m. Panunumpâ sa pagpapatotoó.

ASESINAR. a. Patayín ang kápowâ nang masamang pagkáparaan. || met. Maglingó.

ASESINATO. m. Pagpatáy nang dî karampatan sa kápowâ. || Paglilingò.

ASESINO. m. Magliling ó. || Ang natay sa kápowâ sa masamang paraán.

ASESOR, RA. m. y f. for. Ang abogadong sangunían nang gobierno; manghahatol.

ASESTAR. a. Tudlaín; puntahing tutukin || met. Handaán, ó pagakalaan ang ibá nang anomang ikipapahamak.

ASEVERACIÓN. f. der. nang *aseverar*. Pagpapatotoó nang sinabí.

ASEVERAR. a. Patutuhanan; ó pagtibayin ang sinabi.

ASÍ. adv. m. Gayón; ganirí; ganitó; para nitó || part. causal, na kaisá nang *dáhil dito ó doon; anopa't; kayá.*—*Así así.* adv. m. Katatagán; pangkaraniwan.—*Así como así.* Maskè paano, papaánoman.—*Así es.* Ga-

yón ngâ; kayâ ngâ; tùnay.—*Así que*, part. causal. Kayâ; dahil dito ó doón; anopa't.

ASIDERO. m. Hawakán; tatangnán; bitbitan. || Pákaw. || met. Dahílán; ó dahidahilàn.

ASIENTO. m. Uupán; loklokan. || Ang lugal na talagang úpuan nang isá sa alinmang tribunal ó púlong. || Lugal na kinátatayoan nang alinmang báyan ó báhay. || Sa mangá tapayan ay ang *puit*, na nakasákab sa lùpâ kung nakatayô || Látak; tining. || Listahan. || Kabaitan; gúlang nang isip; at niwíwikang: *tawo* ó *babaying* MABAIT ó MAGULANG ANG ISIP; *hombre* ó *mujer de* ASIENTO. || Sa freno ay ang isinúsubò sa bibig nang kabayó.

ASIGNAR. a. Talagahán; tadhanaán. || Ipagkaloob.

ASILO. m. Taguán; pánuluyanan. || Táhanan; kanlungan || met. Ampón; sakdalan; tangkílik.

ASIMILAR. n. y r. Mámukhâ; máwangkî; máwangis; mákapaiis || a. Ihowad; iwangkî; iwangi =*(una cosa) à otra.* Iwangkî ang isang bàgay sa ibá; ó mámukhâ ang isang bàgay sa ibá.

ASIR. a. irreg. pres. ind. yo *asgo:* imperat. *ase* ò *as* tú, *asga* él, *asgamos* nosotros, *asgan* ellos: subj. *asga, gas, ga, gamos, gais, gan* Hawakan; tangnán. || n. y r. Hunáwak tumangan; ó kumápit =*(á uno) del, por el brazo.* Tangnán sa barazo. || r. Kumápit; humáwak || Magáway; ò magbabag; magtàkapan. || Magsungaban ang dalawang nagá way. || r. Magkáhawakan; magkatalo=*á, de la reja.* Mangápit sa rejas.

ASISTIR. n. Humarap; umasistí. || Maglingkod. || Magalágâ.=*à los enfermos.* Magalágâ sa may sakit na parang médico, kaibígan ò alílâ.|| Magsilbí=*en tal casa.* Manilbihan ó tumirà sa gayong báhay, na parang escribiente, alílâ ó anomán. || a. Tumúlong; umabúloy. || r. Magálagaan; magtulungán.

ASMA. f. med. Híkâ.

ASMÁTICO, CA. adj. der. nang *asma.* Híkain; anomang náuukol sa sakit na itó.

ASOCIAR. a. Isamà. || Katulungin; kasamahin. || Isamá; ilákip ang isang bágay sa ibá. || r. Makisamá; makitùlong; sumamá ||Magsasamá.= *á, con los buenos.* Sumamá, ó makipisan sa mabubuti.

ASOLACIÓN. f. der. nang *asolar.* Paggibâ.

ASOLAR. a. irreg. como *acordar.* Gubatin; gibaín. || r. Tumíning.

ASOLEAR, a. Ibilad. || r. Magpaaráw, umitim sa áraw.

ASOMADO, DA. p. p. nang *asomar.* y adj. Nakasúngaw || Nakagitî; || Malainibay sa álak.

ASOMAR. n. y r. Sumingaw.|| Sumipot; gumitî||Humímig. *Asomarse (las lagrimas) á los ojos.* Mangilid sa matà ang lùhâ =*í, por la ventana.* Sumúngaw sa bintanâ. || a. Isúngaw.

ASOMBRADIZO, ZA. adj. Magitlahin; guílalasin.

ASOMBRAR. a. der. nang *asombro.* Liliman; lumílim. || Makádulit; gumitlá. || met. Makamanghâ; makapagtaka. || r. Mágitla; mabaghán; matilihán=*del suceso.* Mabaghán sa nangyari.

ASOMBRO. m. Pagkàdulit; pagkágitla. || Malaking pagkámanghâ ó pagtatakà.

ASOMBROSO, SA. adj. der. nang *asombro*. Katakatakà; nakámamanghâ.

ASOMO. m. Báhid ó tandâ nang anomán. || Hinálâ.

ASONANCIA. f. Pagkakábagay nang tunog ò tìng̃ig. || poet. Pagkakátulâ

ASONANTE. p. a. nang *asonar*, y adj. Nagkákabagay ang tunog ó tíng̃ig. || m. poet. Tulâ.

ASONAR. a. irreg. como *acordar*. Pagtunuhin; pagakmaín ang tunog || r. Máakmâ; mátono || Magkáakmâ; magkatono.

ASOSEGAR. a. irreg. como *acertar*. Pahimpilín; patahimikin.

ASPA. f Dalawang kàhoy ó patpa na nagkákakurus, na hitsurang X. || art. Labayán.

ASPADOR. m. art. Labayán.

ASPAR. a. Maglábay. || Iparipá sa kurús. || met. y fam. Magpahirap.

ASPECTO. m. Pagmumukhâ; hitsura; lagay.

ASPEREZA. f. Kagalasán; gatol; salat. || Bakô nang daán || met. Sakláp nang paguugalî.

ASPERGES. m. lat. Pagwiwisik

ASPIRAR. a. Huming̃á. || Magnásâ; maghang̃ád=*à una dignidad*. Maghang̃ad nang isang kamáhalan.

ASQUEAR. a. Makapandiri; makarimárim; makasuklam; makadúmal. Ginágamit kung minsang parang neutro.

ASQUEROSO, SA. adj. Nakadùdumal; ó makadúdumal; nakasùsuklam ó makasúsuklam. || Marumí || Masuklamin=*á la vista*. Nakasúsuk[illegible] lam sa matà.=*de, para comer*. Nakà[illegible] rírimarim kanin=*en su traje*. S[illegible] laúlâ, maruming manamit.

ASTA. f. Tagdán nang sibat, pik[illegible] etc, ó nang anomang armás na matúl[illegible] at matalim. || Sibat || Súng̃ay.

ASTIL m. Ang tagdán; palarâ[illegible] tangkay na inilálagay sa mang̃á pala[illegible] kol, asarol at iba pang ganitó || Bara[illegible] nang timbang̃an.

ASTILLA. f. Tátal. || Tinghás.

ASTILLAR. a. der. nang *astill[illegible]* Tumatal; ó tatalin. Hindî totoong ka[illegible] gamitán.

ASTILLERO. m. Lugál na pi[illegible] nagg gawan nang mang̃á sasakyán[illegible] || Ang sabitán, armero ó salang̃á[illegible] nang mang̃á baril, pika at sibat.

ASTRO. m. Alinmáa sa mang[illegible] nagníningning sa bobong nang lang̃it[illegible] para nang áraw, boán, mang̃a bituin[illegible]

ASTROLABIO m. astr. Isang[illegible] kasangkápang ginágamit nang mg[illegible] matemático., ang karaníwang pag[illegible] gamitan sa kaniya'y sa kaagatan, n[illegible] máquita ang taás ó láyô nang pol[illegible] at nang mang̃á astro.

ASTRONOMÍA. f. Ang karu[illegible] nùng̃ang nagsásaysay nang lakí, sùka[illegible] at kilos nang mang̃a astros.

ASTRÓNOMO m. Ang maru[illegible] nong nang astronomía.

ASTUCIA. f. Talas; kabihasahan[illegible] lalang; hilô.

ASTUTO, TA. adj. Matalas; bi[illegible] hasa.

ASURCAR. a. agr. Magtudling[illegible] ó magbusbós.

ASUSTAR. a. Gumúlat; gumikla[illegible] || r. Mágulat; mágikla. || Matilihán.=[illegible] *de, con un ruido*. Mágulat, ó ma[illegible]

tákot sa isang úgong=*por un ruido.* Magikla dáhil sa isang úgong.

ATABACADO, DA. adj. Kúlay tabako.

ATABAL. m. Tambol na maliit na karaniwang tugtugín sa mangá ilang pagpipistá. Gimbal.

ATACAR. a. Ilápat na ibitonis ó itálî ang damit sa katawán. || Magtako nang baril. || Labanan ang kaáway; salakayin. || met. Guipitin ang katalo sa pagmamatowid, ó sa anomang hináhangad na kamtán. || r. Maglaban.

ATADERO. m. der. nang *atar.* Panálî; panangkás; pangbigkís.||Tatalián.—*No tener atadero.* fam. Walang wastô at kahusayan sa sinásalitâ ò ginágawâ.

ATADO, DA. p. p. nang *atar,* y adj. Nakatàlî; nakakabit nang pirmé || met. Ang talagang sa kákauntî; kimî sa anomán. || s. m. Balutan nang damit; ó bigkís nang anomán; tangkás; pusód nang sibuyas, etc.

ATADURA. f. Pagtatálî. || Tálî; panálî. || met. Pagkakátalî; pagkakálakip. || Kuliling nang gíod.

ATAJAR. a. der. nang *atajo.* Magbagtás; mamatas. || a. Umábat; sumabat; sabatín; abatan; harangin.||Iklián; hatíin; ò liitán ang anomang lugal, na lagyán nang pahàlang na sawálì, pader na bató, etc. || Sa mangã kómediahan ay tandaán nang gúhit ang *márgen* nang mangã *verso* ó salitang iiwan sa pagkokomedia, na hindi bagà sásabihin ó díditsohin. || met. Putlín; harangin; pigilin ang takbó nang anomán; para nang PUTLÍN, HARAÑGIN Ó PIGILIN *ang apoy;* ATAJAR *el fuego;* PUTLÍN *ang úsap,* ATAJAR *los pleitos, etc.* || r. Madungô; maumid sa hiyà, sa alangálang ó sa tákot.

ATAJO. m. Bagtasan; tápatan.|| Batasan. || Hadlang.—*Ir al atajo.* Sumabad. || Kapisanan; lupon nang marámíng bágay: v. gr. *Un* ATAJO *de ladrones, isang* KAPISANAN Ó LUPON *nang magnanàkaw.*

ATALAYA. f. Tálibaan; tánawan; bantayan. || m. Bantay; talíbâ.

ATALAYAR. a. Tumalíbâ; bumantay sa isang lugal na mataás, na pagmasdán ang nangyáyarî sa boong naáabot nang tanaw. || met. Pagmasdán, ó tanuran ang mangá kilos nang ibá. || r. Magbantayan ang dalawang magkaáway.||met. Magsubukán; magmásiran.

ATAÑER. impers. como *tañer.* Máukol; mátungkol; márapat.

ATAQUE. m. Paglaban. || Pagsalákay; paglúsob sa kaáway. || Húkay na kanlungan nang mangá sundalo, kung nagbábaka. || met. Sakit na biglâ, || Pagtatalo, tákapan.

ATAR. a. Talían; pagkawingín; tangkasín. || met. Gapusin; pugungin. =*de codo à codo.* fr. Balitíin; ipúgal; igapos.=*de piés y manos.* Pangkulín ang paá at kamay. || r. Magapos. || met. Masikî; huag mátutong lumabás sa anomang kagípitan, ó negocio. || Mangãpit; manatili sa anomán. =*à sus opiniones.* Manatili sa kaniyang mangá akálâ.=*en un inconveniente.* Masikî na huag mátutong lumabás sa isang kapinsalaán.

ATARRAJAR. a. Sa mangà panday, ay gumawâ nang *roscas* nang manga turnilló at tuerka, na ang igawâ ay ang kasangkápang tinátawag na

terraja.

ATASCAR. a. Siksikán nang bunót ó himulmol ang puang nang tablá, gaya nang ginagawâ kung nagsísiksik nang bangkâ ó kaskó. Sikiín; bigyang kapinsalaán ang anomán. || r. Mabalahô. || Mábangod sa anomang pagmamatuid ó pagsasalitâ. || Masarhán ang daluyán ó dàanan ng anomán. || Mahirinan; tumilhok.

ATAUD. m. Kabáong; ataul.

ATAVIAR a. Pamutihan; gayakán. || r. Magbihis na magpakarilag; gumayak. = *con, de muchas galas.* Magsuot nang maráming hiyás.

ATAVÍO. m. Hiyás; gayak. || Paggagayak.

ATEMORIZAR. a. Tumákot ó takutin. || r. Matákot = *de algo.* Màgikla sa anomán. = *por algo.* Mágikla dáhil sa anomán.

ATEMPERANTE. p. a. nang *atemperar.* s. y adj. met. Pangalís nang ínit nang katawán.

ATEMPERAR. a. Ilagay ang anomán sa kaniyang kasiyahán at kasukatán. || a. Ilagay ang anomán sa kabagayan; ibágay; husayin. || r. Máanyô; máagpang; málagay sa katamtaman.

ATENCIÓN. f. der. nang *atender.* Kalingâ; pagkakalingâ || Galang. || Paggugunamgúnam || Paglingap; pagtingín; at sinásabing: *sa* PAGTIÑGÍN ó PAGLÍÑGAP *sa kaniyang mangá karapatán; en* ATENCIÓN *á sus méritos* || Pagbibigay lugod; ó pagbibigay loob. || Ang pansín. || pl. Mang gagawín.

ATENDER. a. irreg como *ascender.* Kalingain; pagmasdán. || Pakingàn; batiagín. || Himanmanín; tantoín; bulaybulayin. || Ipagmasakit; kupkupín; amponín. || Lingapin. || Pakialamàn. = *á la conversación.* Kalingáin ò atindihín ang sálitaan. || r. Magkalingaan; magmalásakitan; maglingapán || Pakimatiagán, ó kalingain ang sarili || Maggalangán.

ATENERSE. r. como *tener.* Sumánib; makilakip. || Magkasia. || Umayon; makibágay.

ATENTADO. m. p. p. nang *atentar.* Kagagawàn nang Hukòm na lihis sa matowid. || Alinmang kasalá nang mabigat. || adj. Mahinhín; mabait. || Ang bàgay na ginàgawâ nang malaking pagiíngat at kalihiman.

ATENTAR. a. irreg. como *acertar.* Kumapâkapâ; magapuhap. || Kapkapín; apuhapin. || a. reg. Magakálá ó gumawâ nang laban sa katowíran = *á la vida.* Magakálang pumatay = *contra la propiedad.* Magakálâ nang laban sa pagaárî.

ATENTO, TA. p. p. irreg. n *atentar,* es lo usual. adj. Makalíngâ || Mahinhín; magalang.

ATENUANTE. p. a. nang *atenuar.* adj. Pangpagaàn; pangpaliit ó nagpápaliit; nagpápagaan.

ATENUAR. a Bawasan; liitán gaaná || . Magbawa nang lakás huminâ

ATERIRSE. r. def. na ginágamit lamang sa sumùsunod na persona at tiempo: ger. *atiriéndose:* p. a. aterídose: pres. ind. nos aterimos os aterís: imperf. me ateria, te atería etc.: perf. me aterí, te ateriste, *atiriò,* nos aterimos, os aterís, *atirieron:* fut. me ateriré, te aterirás, etc.: imperat. aterios vosotros imperf. me *atiriera,* ateriría, y *atiriese,* etc.: fut. me *atiriere,* te *atir*

es, etc. Mamanhid; ò mangaligkig sa ginaw; mangatal. ‖ Manigàs ang katawán sa lamig.

ATERRAR. a. irreg. como *acertar*. Igibâ; ilagpak sa lúpâ ‖ a. reg. Sindakín; takutin. Lalong kagamitán sa kahulugang ito. ‖ n. náut. Lumápit sa dalatan ang mangá sasakyán ò daong. ‖ r. Matákot nang malakí; masindak.

ATESTAR. a. irreg. como *acertar*. Siksikín; paulohin; punín; ‖ Ipaloob ang isang bágay sa ibá ‖ a. reg. for. Sumaksí; patotohanan ‖ r. Magpakasandat. ‖ n. t. Mayamot; manuhî sa anomàn.

ATESTIGUAR. a. Sumaksí *de oídos*. Sumaksí sa dinig = *con otro*. Sumaksí sa ibá ò sumaksing kasama nang ibá.

ATEZADO, DA p. p. nang *atezar*. adj. Maitim.

ATEZAR. a. Paitimin; ó papangitimin. ‖ r. Umitim.

ATINAR. a. Tumamâ; matuto; másundô; mátumpak ‖ n. t. Makuhaan; maturingan = *à decirlo*. Mátamaang sabihin = *con la casa*. Tamaan, ò mátutuhan ang bahay.

ATISBAR. a. Magmasid; ó masdang mahúsay. ‖ Pakiramdamán. ‖ r. Magpakiramdaman; magmásiran.

ATIZADERO. m. Pangpaningas; panghig.

ATIZADOR, RA. m. y f. der. nang *atizar*. Magpapaningas nang apoy ó íláw. ‖ Pangáhig; ò pangpaningas nang apoy.

ATIZAR. a. Magpaalab;; papagdubdubín; gatungan. ‖ met. Papagalabin; papagningasin ang mangá pita nang katawán, ó kâlolowa, ó ang mangá kalooban=*la mecha del candil*. Kahigin ang timsim nang ilawán; paliwanágin.

ATLETA. m. Mangbubunô.‖ met. Malakâ at maliksì.

ATMÓSFERA. f. Hanging nakalílibot, ò na sa palibot nang lúpâ, na may kalahók, na mangá singaw nang lúpâ at ibá pa. ‖ Alapaap, at panganoring nakabábalot sa binilogbilog nang mundó hangang sa isang kataasang malakí.

ATMOSFÉRICO, CA. adj. der. nğ *atmósfera*. Ang nauukol sa *atmósfera*.

ATOLLADERO. m. Baláhô; lablàb ‖ met. Kagipitan; kasikiàn ó kahirapang malakí nang paggawâ nang anomán.

ATOLLAR. n. Mábalahô.‖ r. Málusong; málagay sa anomang kagipitang mahírap labasán.

ÁTOMO. m. Ang isang bútil na kálí tiitan nang anomán, na dí sukat mapagháti ó mabahagi ‖ pl. Ang mangá maliliit na nákikita sa sínag nang áraw na namúmulos sa alinmang bútas. ‖ met. Alinmang bágay na lubhang maliít.—*en un átomo*. exp. fam. Sa bágay na lálong maliít ó lubhang maliít.

ATONTADO, DA. p. p. nang *atontar*. adj. Tulig; hangal; muling.

ATONTAR. a. Tuligín; tarantahín. ‖ r. Matulíg, ó matarantá.

ATORARSE. r. Mábalahô. ‖ Màbangod, na huag máipatuloy ang pagmamatowid ó pagsasalitâ ‖ Masarhán ang dinàdaluyan ó paraanan nğ anomàn.‖ Máhirinan; tumilhok.

ATORMENTAR. a. Magpasákit, ó magpahírap.‖ met. Humapis.‖ r. Páhirapan ang sarili. ‖ Magpahirapan.

ATORNILLAR. a. Iturnilió, ó higpitín ang turnilió.

ATRABILIS. f. med. Ang tinàtawag na *cólera negra*. || met. Gálit; ugáling lubhang masakitap.

ATRACADERO. der. nang *atracar*. m. náut. Punduhan; sadsaran ng̃ sasakyán.

ATRACAR. a. náut. Ilápit; ò idaiti ang isang sasakyán sa ibà, ó sa pangpang. || met. Sandatín sa pagkàin ang sínoman. || r. met. y fam. Kumàin at uminóm nang sandatan.

ATRACTIVO, VA. adj. Nakaáanyaya; panghalina; nakahìhila sa anomán. || m. Ang magandang ayos ng̃ pagmumukhâ, pang̃ung̃ùsap, paggawâ at paguugálî, na nakaaanyaya ng̃ loob.

ATRAER. a. irreg. como *traer*. Hikayatin; halinahin. || Makahalina; makalamúyot. || Hititín; kaladkarín: para nang paghitit nang batobalánî sa bákal, nang paghitit nang *azabache* sa giniíkan=*à alguno á su parecer*. Hikayatin ang sínoman sa kaniyang akálâ=*con promesa*. Lamuyutin nang pang̃ákô, ó sa pang̃ákô. || r. Magkàsundô; magkágiliwan.

ATRAGANTARSE. r. Mábara sa lalamunan ang anomán; máhirinan; màbikig; másamid. || met. y fam. Maumid; madung̃ô sa sálitaan=*con una espina*. Mábikig. || a. Dalidaliín: at sinásabi, *no me* ATRAGANTES, *huag mo akong* DALIDALIÍN. || met. Dung̃awin ang isang nakíkipagusap.

ATRANCAR. a. Isarâ; ikáling ang pintô, at sa loob ay trangkahán. || fam. Humakbang nang maluluang. || met. y fam. Bumasa nang lubhang matulin, na lumálaktaw nang mang̃á *cláusula*, ó nagíiwan nang anománg mang̃á pang̃ung̃úsap. || r. Magkulong sa isang lugal, na itrangkâ ang mang̃á pintô.

ATRAPAR. a. fam. Hulihin; sunggabán ang tumàtanan ó nagtátakbo. || Harang̃in; sabatín.

ATRÁS. adv. l. Sa hu'í; sa líkuran; hulihán. || adv. t. Tinalikdang panahòn, ó nakaraang bágay. ||interj. Urong; balík.

ATRASAR. a. Ihulí; íwan; liwagan; luatán. || r. Máhulí; magluat. ||Ginágamit kung minsang parang neutro: v. g. *Ang relos na ito'y* NÁHUHULI, *este reloj* ATRASA. || Huag magbáyad nang útang sa táning na panahón.

ATRAVESADO, DA. p. p. nang *atravesar*. adj. Sulipát. || met. Ang may masamang akálà, ó masamâ ang gawâ. || Ang ásong sarisáring láhî. || Ang mestizo. || Pinaglampasán; pinagtausán. || Nakahambàlang. || Nakapahálang sa ibá.

ATRAVESAÑO. m. Pahàlang || Balakilan.

ATRAVESAR. a. irreg. como *acertar*. Ipahálang, ó maghalang nang káhoy ó anomán, na abot sa magkabikábilang gílid nang daán, batis ó ibáng ganganitó. || Butasin, ó tuhugin nang lampasan; patausín sa magkabikábilá ang espada, bala, etc. || Magdaán; tumawíd. || Pumustá. || r. met. Sumabad. ||Pumahá ang. || Makilahok; makipisan; mamagitan; magmasákit sa gawâ ó trato nang ibá. || Makipagáway. || Kung sa sugal ay: *magpustahan, magtáyaan*=*en el camino* Humálang sa daàn.

ATREVERSE. r. Mang̃ahàs=*á cosas grandes*. Mang̃ahàs na gumawâ nang malaking bagay=*con todos*. Ma-

ngahás na lumaban sa lahat.—*Atrevérsele á otro.* Lapastanganin ang kápowâ; pangahasán.

ATREVIDO, DA. p. p. ng *atrever y atreverse.* adj. Pangahás, || Lapastangan; paslang.

ATREVIMIENTO. m. Kapangáhasan. || Kapaslangin.

ATRIBUIR. a. irreg. como *huir.* Ibintang; ipagbúhat; ihinálâ, iparátang. v. gr. ME ATRIBUYES *la culpa,* ITINÁTABOY *mo,* ó IPINAGBÍBINTANG *mo sa akin ang sala=á otro.* Iparátang sa ibá. || r. Angkinín; ariing parang kaniyà ang anomang gawâ.

ATRIBUTO. m. Báwat isá nang mangá kalidad ó sangkap na sarili, na mabuti ó masamá man, nang isang bágay. || teol. Alinmán sa mangá kabagsikan nang Dios, sa makatuid ang kapangyarihan niyá, karunungan, kagálingan, etc. || Tandâ ó señal, na, nagpápakilala nang kaugalián, at tungkol nang mangá figura: para nang palma, ay tandâ nang pagdidíwang, ang oliva ay tandâ nang kapayapaán, etc.

ATRICIÓN. f. teol. Pagsisisi ó sákit nang loob sa pagkakásala sa Dios, dáhil sa bigat at kapangitan ng mangá kasalanan, ó dáhil kayâ sa tákot sa mangá hírap sa infierno, ó sa di pagkakamit nang kalualhatian, kasama nang tíkâ nang loob na di na muling magkásala.

ATRIL. m. Salangán nang libró sa pagbasa: atril. Lubhang gamit ng mangá músiko sa pagtugtog.

ATRIO. m. Harapang magmulâ sa pintóan hangang sa hagdanan ng mangá palacio. || Harapín nang manga simbahan bago dumating sa pintô.

ATRITO, TA. adj. May pagsisísing *atrición.*

ATROCIDAD. f. der. nang *atroz.* Malaking kabangisán ó kaliluhan. || fam. Kalabisan; kalaloan.

ATRONADO, DA. p. p. nang *atronar.* adj. Dulingás; dalosdalos. || adj. y m. Alb. Sinásabi sa súgat ng paá nang kabayo, na gawâ nang kukó nang kabilang paanan, na tinàtawag nating *ábot.*.

ATRONAR. a. irreg. como *acordar.* Makabingi, makatulig ang íngay ó úgong na malabis nang anomán. || Tuligín; lingawín. || r. Matulig; malingaw na mawalán nang díwâ, dáhil sa úgong nang kulog. || Mamalingming; mamatay ang sísiw sa loob nang itlog dàhil sa pagkádinig nang kulog.

ATROPELLAR. a. Sumagásang biglà sa ibábaw nang mangá tawo. || Pawalang kabuluhán ang mangá kautusán, kagalangán ó ibang bagay na ganganitó. || Dahasín; daanin sa lakás ò kapangyarihan. || Lapastanganin ang isá sa salitâ, na huag bigyang lugal na makasagot ó magmatuid. || r. Magmadalî nang labis ó magdalosdalos sa paggawâ ó pananalitâ=*en los negocios.* Magdalosdalos sa pagnenegocio ó paghahánap bùhay.

ATUFADO, DA. p. p. nang *atufar.* adj. Gàlit.

ATUFAR. a. ant. Magpagálit. || r. met. Magàlit. || Makásamio nang amoy na masangsang at masamâ, na isinísingaw nang anomán. Sinásabi namang ikinìkapit sa álak. || Magmulang masirâ ang álak ó anomang likor dáhil sa anomang singaw na ti-

nangap=*con, de una palabra.* Ikagálit ang isang pangungúsap =*por cualquier cosa.* Magálit dáhil sa anomán.

ATÚN. m. Bangús na malakì.

ATURDIDO, DA. p. p. nang *aturdir* at *aturdirse.* adj. Tulig; lingaw, dalosdalos.

ATURDIMIENTO. m. Pagkahilo; katuligàn; kalingawàn. || Pagkadalosdalos. || Pagkágikla.

ATURDIR. a. Tuligín; bingawín. || Makámanghâ. || Gulatin. || r. Matulig; malingaw; malingming.

ATUSAR. a. Pantaín ò husayin nang gunting ang buhok. || Husayin ang buhok, na basaín nang túbig at sakâ suklaín. Husayin; pagandahín; || r. met. Magkinís; maghúsay na malabis nang katawán at pananamit.

AUDAZ. adj. Pangahás.

AUDIENCIA. f. Ang *acto* nang pagdingig nang mangá harì, at ibà pang may kapangyarihan sa mangá táwong may sásabihin sa kanilá. || Ang *acto* nang pagdingig nang isang nakikipagusap na tangapín ang kaniyang mangá kahilingan.||Húkoman. Audiencia.

AUDITITO, VA. adj. der. sa lating *audiavir.* Ang súkat makáringig. || Ang náuukol sa pangdingig.

AUDITORIO, RIA. adj. m. Katipunan nang nakikinyig.

AUGURACIÓN. f. der. nang *augurar.* Húâ ò panghuhúlâ, sa lipad nang mangá ibon.

AUGUSTO, TA. adj. Kagalanggálang; dakìlâ.

AULLANTE. p. a. nang *aullar.* adj. Nagúungol; humúhulhol.

AULLAR. n. Umúngal; humulhol; umuwang. Ikinákapit làmang sa mangá aso at lobo.

AULLIDO. m. Úngal; holhol; owang.

AUMENTAR. a. Damihan; palakhín; dagdagân. || r. Dumami; kumapal.

AÚN. adv. t. Pa. v. gr. AÚN *estàs aquí? Nárito ka* PA?. AÚN *no. Hindì* PA; *dì* PA. || Namán; bagamán.

AUNAR. a. Pagisahín; ó pagsamahin; tipunin; pagpisanin. || Pagkásunduin. || r. Magsamasama; magpisanpisan, para sa anomang bàgay. || Magkáisaisa; magkásundô ang mangá nagkàkaalit ò nagkagalit. || Sumalamúhâ.

AUNQUE. conj. disyunt. Bagamán· bistâ; sukdang; káhiman. || Kàhit =*No.* Hindî man.

AURÉOLA. f. Sínag sa ulo ng mangá santó.

AURÍCULA. f. Alinmán sa dalawang pinakapakpak ò pinakataingâ mandín nang pùsô.

AURIGA. f. poét. Kotsero.

AURORA. f. Liwánag na nangúnguna sa sìkat nang àraw; bukang liwayway. || Ang pamulâ, ò ang mangà únang panahón nang anomang bagay. || Iinuming pinaglahok na katás nang almendras at pinagbabaran nang kanela. || pint. Kúlay na lumálabas sa pagkakálahok nang putî, pulá at azul.

AURRAUGADO, DA. adj. agr. Lúpang masamâ ang pagkáinang.

AUSENCIA. f. Pagalís; ó pagkawalâ. || Ang panahong walâ ang isang umalis. || Kawalán.

AUSENTARSE. r. Umalís; lumayô; pumánaw.=*de Manila.* Umalís sa Maynílâ.

AUSENTE. p. a. nang *ausentar* at *ausentarse* at adj. Walâ; nalis.

AUSTRAL. adj. der. nang *austro*. Ang nàuukol sa habàgat.

AUSTRIACO, CA. adj. Ang náuukol sa Austria. || m. y f. Tagá Austria.

AUSTRO. m. Habágat.

AUTO. m. for. Utos nang hukòm, na inilagdâ sa anománg *cáusa civil* ó *criminal*.

AUTÓGRAFO. m. Ang súlat na lagdâ nang sariling kamay nang may kathâ.

AUTOR, RA. m. y f. Púnong dahilán nang anomán. || Ang lumaláng nang anomán. || Ang gumawâ ng anomang kasulatan ó libró. Ikinákapit namáng sinásabi sa unang nagpanukálâ at gumawâ nang anomán.

AUTORIDAD. f. Kapangyarihan; pagkapúnô.|| Pùnô.|| Pagkaginoó; karángalan at kamàhalan. || Katutuhanan nang alinmáng bágay; paniniwálâ at pananampalataya sa anomán.

AUTORIZACIÓN. f. der. ng *autorizar*. Kapangyaríhan; kapahintulután. || Pagbibigay kapangyarihan ò kapahintulután.

AUTORIZAR. a. Bigyàn nang kapangyarihan, ó pahintulutang makagawâ ||Papagtibayin, ó legalisahín ng *escribano* ang anomang kasulatan, na gawing *fé pública*. || Patutuhanan ang anománg bágay, nang kapangyarihan, sentencia ò wíkâ nang isang autor. || Purihin=*con su firma*. Pagtibayin ng kaniyang firmá,

AUXILIAR. a. der. nang *auxilio*. Tumúlong; umanpón. || Umabúloy sa naghíhingâ'ô. || adj. y s. m. Tumútulong; ó tagatúlong; pangtúlong. || r. Magtulungán.

AUXILIO. m. Túlong; abúloy || Pagtúlong.

AVALUAR. a. der. nang *avalúo*. Halagahán ó tasahan.

AVALÚO. m. Paghahalagá; pagtasa.

AVANZAR. a. Iuna; isúlong. || n. Magpàuna; sumúlong. || n. mil. Sumúlong na lumaban; lumúsob=*al sitio enemigo*. Sumúlong na tumungò sa lugal nang kaáway=*hácia el sitio enemigo*. Sumúlong sa dakong lugal nang kaàway=*hasta el sitio enemigo*. Sumúlong hangang sa lugal nang kaàway.

AVARICIA. f. Walang tútong pagíbig sa kayamanan. Karamutan; dàmot; kasakimán.

AVARIENTO, TA. der. ng *avaro*. adj., m. y f. Marámot; masakim

AVARO, RA, adj. m. y f. Marámot; masakim. || Mapagimbot=*de riquezas*. Masakim sa kayamanan; mapagimbot nang kayamanan.

AVE. f. Ibon. Tungkol háyop na ang boong katawàn ó kalakhàn nang katawán ay nabàbalot nang balahibo, at dalawá lamang ang paá at dalawá ang pakpak, at ang karamihan ay lumílipad=*de paso*. Ang mangà ibong nagsìsi ípat nang ibang lugal pagdating nang isang kapanáhunan nang báwa't isang taón, at pagkuan ay áalis namán doón=*de rapiña*. Ang mangá sumísilâ nang kápowâ niyá ibon, at iba pang hàyop na kanilang nádadagit at pínapatay, para nang limbás, lawin, etc=*nocturna*. Ang mgá ibong, kung áraw ay nakaligpit, at sa gabi lámang lumílipad; para nang tigkalô, tiktik, paniki, etc.=*silvestre*; *brava*; *montaraz*. Ang mangá kailan ma'y hindî, ò

bihirang mapaámô, at lumálayô nang bayan=*fria*. met. Ang táwong tulóg at maik î ang ísip, ó ang tápang=*zonza*. met. fam. Ang táwong Pabayâ, simplé, makùpad at waláng talas.

AVECINDAR. a. Ipakipamayan. ‖ I ápit ang isang bágay sa ibà. ‖ r. Makipamayan.‖ Málapit, ò mátabi ang isang bágay sa isá=*en un pueblo*. Makípamayan, ó manirahan sa isang bayan.

AVEJENTAR. a. y r. Magmukhang matandâ nang dì panahón, dàhil sa mangâ hírap, ò karamdamang pinagtitiis.

AVE MARÍA. f. Ang abá ginoong María. ‖ Báwa't isá nang maliliít na bútil nang kuintás, at gayón ang itinátawag sapagka't sa pagdaraán sa kaniya'y dinádasal ang panalangîng yaón.=*al ave María*. mod. adv. Sa pagtatakip sílim=*en un ave María*. loc. fam. Sa isang sandalî.

AVENENCIA. f. Pagkakáisa; ò pagkakásundô.

AVENIDA. f. Bahâ. ‖ Ang daán, ó landas. ‖ met. Pagkakáisama; ó pagkakápisan nang maraming bàgay.

AVENIR. a. irreg. como *venir*. Pagayosin. ‖ Pagkásunduin ang mangâ kalooban. ‖ r. Umayon; umayos. ‖ Magkásundô; magkáakma; magkáisa, etc. ‖ Makipagkásundô etc.‖Magkásusundô. ‖ Ang participio pasivo nito'y ginágamit na kasama nang mangâ adverbiong *bien*, ó *mal*. v. gr. *Nagkákasundong* MABUTI Ó MAHÚSAY, *están* BIEN *avenidos; hindî nagkákasundô, estar* MAL *avenidos*. ‖ *Avenirse á todo*. Umayos sa bálang na=*con cualquiera*. Umayon, makipagkáisa sa kangínoman.

AVENTAJAR. a. Palalóin; iuna pahigtín sa ibá. ‖ r. Lumálô; humigit; umuna. ‖ Magkáhigitan =*á otros* Lumalô sa ibá=*en el saber*. Makahigit sa dunong.

AVENTAR. a. irreg. como *acertar*. Hunkoyín; ipahangîn.‖Paypayán ‖ Tangâyin nang hangîn ang anomán. ‖ m. t. y fam. Bugawin; paalisín; iaboy. ‖ r. Kabagan ‖ Mapunô nang hángîn ang anomân. ‖ met. Magtakbó; tumakas; magtumulin nang paglákad, etc.

AVENTURA. f. Pangyayáring kaibá. ‖ Pagkakátaon.

AVENTURAR. a. Ipagbakásakalî; ipagsápalaran. ‖ r. Magsàpalaran; magbakásakalî.

AVENTURADO, DA. p. p. ng *aventurar* y adj. Mápanganib.

AVERGONZAR. a., irreg. como *acordar*. Hiyaín; halayin. ‖ r. Mahiyâ; makutyâ.=*de pedir*. Mahiyang humingî.=*por una mala acción*. Makutyâ dáhil sa isang masamang gawâ; ikakutyâ ang isang masamang kilos.

AVERÍA. f. Ang kasiraang tinátangap nang mangâ kalákal, ò nang mangâ kayo. Kaugaliang iálong sabihin sa mangâ kasiraang tinátangap nang mangâ kalákal sa dágat. ‖ náut. Kasiraang nangyáyari sa daong, dáhil sa lakás nang hangîn ó nang simpok nang alon. ‖ fam. Alinmáng kapahamakân, ò sakunang dî hiníhintay, ó dì inàakalang dàrating. ‖ Ang kapisanan ng sarisaring ibon.‖ Báhay ó lugal na pinagaalagaán ng mangâ íbon.

AVERIADO, DA. p. p. nang *avería*, at *averiarse*. adj. Sirâ.

AVERIARSE. r. der. nang *ave-*

a. Masírâ ó mabulok ang anomán. Karaníwang sabihin sa mangá género at kalákal na dalá ng sasakyân.

AVERIGUAR. a. Palitawín ang katutuhanan. || Usisáin; siyasatin. || Magtanong.

AVERSIÓN. f. Dúmal; suklam, na tinátaglay sa kápowâ, dáhil sa dî pagkakáakmâ nang ugâ î, etc.

AVIAR. a. Ihandâ; ó igayák ang báon. || Dalidalíin ang pagyárî nang guinágawâ. || r. Humandâ; gumayak sa paglákad. || Magbihis.=*de ropa*. Maghandâ nang damit na bábaunin ó kailangan.=*para salir*. Gumayak nang pagalís.

AVINAGRAR. a. Paasimin ang anomán. || r. Umàsim. || Maging súkâ.

AVISADO, DA. p. p. nang *avisar* y adj. Datihan; matunog; matalas.

AVISAR. a. der. nang *aviso*. Magbigay alam; magsabi. || Sumaad. || Magbalítâ; magsumbong.||Magbabalâ; humátol; umáral.

AVISO. m. Balítâ; babalâ.

AVISPA. f. Putaktí.

AVISAR. a. Mátanaw. || r. Makipagkita; dumàlaw ang isá sa kápowâ niyá para makipagúsap nang anomàn.

AVIVAR. a. Pasiglahín; buhayin ang loob, papaginitin; dalidaliin. || Isúlong ang apuy; kahigin ang ílaw at nang lá ong magningas. || n. y r. Magsaúling lakás; lumakàs ulî ang ísang may sakit na naglubhâ na.|| Sumiglá.

AXIOMA. m. Púnong áral; na gawâ nang mangá pantás,

AY. interj. nang sákit ó hírap. || m. pl. Buntong hiningá; aing.—*Ay de mi!* Abâ ko! sa abâ ko!

AYEAR. n. der. nang *ay*. Magbubuntong hiningá; umaingaing; magaay.

AYER. adv. t. Kahapon.=*tarde*. Kahapon nang hapon.

AYO, YA. m. y f. Nang una ay gayón ang táwag sa tagapagalágâ nang bátâ: ngayón ay sa tagapagtúrô sa bàtâ.

AYUDA. m. Túlong; saklolo. || Pintakasi; abùloy.||Ang magtatangad; ó tagaigib, nang mangá pastol. || Lavativa.=*de cámara*. Ang alílang tagaáhit, tagasuklay at tagapagbihis nang kaniyang panginoón.=*de costa*. Ang abúloy na salapî, bukod sa sueldo.

AYUDANTE. p. a. nang *ayudar*. Ang tumútulong; katúlong ó nakatútulong. || m. Katungkúlang militar na may sarisáring grado, at pangalan. May *ayudante general*, *ayudante mayor* at *ayudante de campo*, ayon sa ibatibá nilang tungkol.

AYUDAR. a. Tumúlong. || Sumaklolo.=*(á su hermano) à subir*. Tulungan (ang kaniyang kapatid) na pumanhik=*(à alguno) en una pretención*. Tulungan (ang sínoman) sa isang lákad ó nilálakad=*à bien morir*. Tumúlong sa naghihingalô, ó magpahesùs.

AYUNAR. n. Mangilin sa pagkáin; magkolasión.—*Estar en ayunas*. m. adv. met. y fam. Huag matarok ó huag máintindihan ang isang bágay.

AYUNQUE, ó YUNQUE. m. Palihán.

AYUNTAMIENTO. m. Ang kapisanan nang mangá *alcalde* at *regidores*, na namámahalâ sa isang bayan. || Pagapid.

AYUSTE. m. náut. Dugtong; ó

pagkakádugtong nang dalawang dulo nang lúbid.

AZADA. f. agr. Asarol; panghúkay.

AZADONAR. a. der. nang *azadòn*. Magasarol; asarolín; hukayin nang asarol.

AZAFRÁN. m. bot. Kasubhá.

AZAFRANADO, DA. adj. Kúlay *azafràn*; ó dilaw.

AZAFRANAR. a. der. nang *azafràn*. Tináin nang kasubhâ. || Lahokán; tunawan nang azafrán ang anomán.||Kasubhaán.

AZAHAR. m. bot. Bulaklak nḡ lukbán ó dáyap.

AZÓFAR. m. Tangsóng dilaw.

AZOGAR. a. der. nang *azoge*. Asugíhan; ó lagyán nang *azogue* ang anomán.

AZOGUE. m. Metal na putî at tunaw. Azogue. || pl. Ang manḡá daóng na nakataán sa paghahatid nḡ *azogue* sa América na búhat sa España.

AZOLAR. a. irreg. como *acordar*. carp. Darasín, ò tabtabín nang darás.

AZORRARSE. r. Magparang nákakatulog dáhil sa malubhang sakit ó bigat nang ulo. || Malanḡó nḡ labis.

AZOTACALLES. m. palab. comp. nang v. *azotar*. at s. *calle*. fam. Hampaslúpâ.

AZOTAR. a. der. nang *azote*. Hampasín; palùin.||met. Magpasagiok nang anomán. || r. Magpàlô. || Magpaluán.

AZOTAZO. m. aum. nang *azote*. Làtay na malakí sa puit. || Hampás na malakás.

AZÚCAR. com. Asúkal.=*cande* ó *candi*. *Azúcar piedra*. Asúkal de piedra.=*de flor*. Ang lálong maputî at malinis na asúkal, ó ang lálong refinado.=*de pilòn*. Ang asúkal na kung mapalínaw nang magaling at malagyán na, nang karampátang puntó, ay inilálagay sa manḡá pilóng lúpâ, at nang magkaroón nang gayong hitsura at lumabás na maputî at matigás kay sa pangkaraniwan. =*de lustre*. Ang binayò at sinàlâ. =*de quebrados*. Ang pirápiraso dáhil sa dì tumigás na mabuti.=*de redoma*. Ang ipinápahid sa lunas at lábî nang manḡá redoma na kinálululanan nang *jarabe violado* ò ibang ginàgamit na pangpalubay nang dibdib =*mascabada*. Ang marumí ó kalàmay.=*rojo* ó *roja*. Ang bulâ at mḡà duming napaíibabaw nḡ asúkal.

AZUCARILLO. dim. nang *azúcar*. m. Karamelo.

AZUZAR. a. Magpahuyá; ó magpahiyá. || met. fam. Pagalitin; sulsulán. || r. Maghamonán.

B

BABA. f. Láway na umàagos sa bibig, dáhil sa kasaganáan ó sa ibá kayang dahilán. Gayon din ang táwag sa láway nang sapsap, ó ibá kayang háyop na nagkákatay.

BABADA. f. Butó sa balakang ng̃ háyop.

BABADOR. der. nang *baba*. m. Damit na salùpil sa dibdib, na panáhod nang láway. || Salúpil sa dibdib nang bátâ.

BABEAR. n. der. nang *baba*. Maglaway.

BABEO. m. der. nang *baba*. Paglalaway; pagkakatay nang láway.

BABIA. (ESTAR EN) fr. fam. Malibang, na ibá ang máisip, at huag ang pinagsásalitaanan ó ginágawâ.

BABILONIA. f. fam. Kaguluhán; ó kaing̃ayan nang maraming tawo. —*Es una babilonia.* fr. fam. Na ipinagpapaintindí nang kaguluhang nagbùbuhat sa daksâ nang maráming tawo.

BABOR. m. náut. Tagilírang kaliwâ nang sasakyán, kung nakaharap sa doong.

BABOSEAR. a. Punuín nang láway; tilamsikán.

BABOSO, SA. der. nang *baba*. adj. Naglálaway, mapaglaway. || fam. Ang maiugín at lubhang mapaglingkod sa mang̃a babayi. || met. Marumí; salaúlâ.

BABUCHA. f. Isang klaseng sapín na gámit nang mang̃a turko.

BACALAO. m. Bakalaw. || met. Ang táwong payat at tuyô.

BACANALES. adj. f. y pl. Kapistahan ni Bacò. || f. pl. met. Pagtitipon na ang lugod sa álak at sa kalupaán ang nagháharî. Ginágamit namang parang *sustantivo común*, singular at plural.

BACIA. f. Sisidlán nang pangbasâ nang balbás.

BASIN. m. Tataeán. Basín.

BACO. m. Dios nang álak. || met. fam. Ang álak.—*Ermitas de Baco.* Ang mang̃á tindahan nang álak.

BÁCULO. m. Tungkód na mahábâ, na gámit nang matatandá ó mahihínâ. || met. Kaaliwán; alálay; v. gr. *ang mang̃à anak na mabuti ay isang* KAALIWÁN, ó ALÁLAY *nang àting katandaán; el hijo virtuoso es el* BÁCULO *de nuestra vejez.*

BACHE. m. Hukayhukáy nang mang̃á lansang̃an. || Ang lugal na pinagkúkulung̃an sa mang̃á tupa úpang magpawis bago alisán nang balahibo.

BACHILLER. m. Bachiller. || adj. fam. Ang masalitáng lubhâ at labàs sa panahón, ó walâ sa lugal manalitâ.

BACHILLERA. f. Babaying hunghang, na masalitâ at mapagdunungdunung̃an.

BACHILLEREAR. n. Magsasalitâ nang malabis at walang kasaysayan.

BACHILLEREJO, JA. dim. ng̃ *bachiller*. m. y f. Bachiller na walang nálalaman.

BADAJO. m. Panugtog; dílâ; bayág nang kampánâ. ‖ met. Ang masalitang mangmang at hunghang.

BADIL ó BADILA. m. Pangsúrong maliit nang baga.

BADULAQUE. m. met. y fam. Táwong mangmang; ó maiklî ang katuwiran.

BAF. interj. na guinágamit sa pagpapakilala nang pagkasuklam.

BAGAJE. m. Háyop na kalgahan. Gayon dín ang táwag sa kalgá at sa katipunan nang mang̃á kalgáhang háyop nang isang hukbó.

BAGATELA. f. Bágay na múmuntî ang halagá.

BAGAZO. m. Sápal.

BAH. interj. fam. Na ginágamit sa pagpapahalatâ nang dî paniniwálâ, gálit ó pagkainip.

BAHÍA. f. Lalawigán; look.

BAILABLE. adj. der. nang *bailar*. Alinmáng tugtugin, na masásayawan. ‖ m. Ang sayaw.

BAILADOR, RA. m. y f. Mapagsayaw.

BAILAR. n. der. nang *baile*. Sumayaw; umindák; magtalik. ‖ Umikitikit. = *al son*. Makiugálì; makibágay.

BAILARÍN, NA. m. y f. der. nang *bailar*. Mánanayaw.

BAILE. m. Sayaw.

BAJA. f. Pagbabawas ó pagbabâ nang halagá. ‖ Tandâ ò listá nang nagkúkulang ò nagkákasakit na sundalo, at gayòn din ang táwag sa papeletang ibinîbigay sa kanilà at nang sila'y tangapín sa *hospital*.

BAJADA. f. Pagbabâ ò pagpanáog. Daán sa pagbabâ. ‖ Dalisdís.

BAJAMAR. f. palab. comp. ng̃ *baja*, at *mar*. Kahanganan nang kati nang túbig sa dágat; katíhang malakí.

BAJAR. n. Lumúsong; bumabâ; manáog; tumugpá; lumibís; umibís. ‖ Lumiit; umuntî; at sinásabing LUMIIT, UMUNTÎ, UMIBÍS, BUMABÁ *ang lagnat, lamig*, ó *halagá*, BAJÓ *la calentura, el frio, el precio* ó *valor*. ‖ a. Ibabâ; ipanáog. ‖ Babáan, at sinásabing BAJAR *el suelo;* BABÁAN *ang sahig*. ‖ Yumukô; iyukô; at sinásabi, BAJAR *la cabeza*, YUMUKÔ, ó IYUKÔ *ang ulo*=*á la cueva*. Manáog ó lumúsong sa yung̃ib = *de casa*. Manáog nang báhay=*por la escalera*. Pumanáog sa hagdán, ó ipanáog, na sa hagdán idaán.

BAJEL. m. náut. Daong, at alinmang sasakyang makapaglálayag sa dágat na malakí.

BAJELERO. m. der. nang *bajel*. náut. Ang púnô, ó may árî nang daong.

BAJEZA. f. der. nang *bajo*. Kabulisikan; kababáan nang kilos; kagagawang ugálî nang tawòng hámak ó alipin; kabastusán.

BAJÍO. der. nang *bajo*. m. Pungtód na bukang̃in; pulô sa dágat; kababawan.

BAJO, JA. adj. Mababâ; maliputò. ‖ Mabábaw. ‖ met. Kacutyâkutyâ; hámak. ‖ Yukô, para nang: *cabeza* BAJA, *ulong* YUKÔ. ‖ Kung kùlay ang pinagsásalitaanan ay: *patay na kù-*

lay. || adv. l. Sa ibabà. || prep Sa ilàlim. || adv. m. Pakungbabà. || m. Sa músika ó sa tugtugin ay *bajo.* || Ang puntód na buhangin sa dàgat; kababawan. || Kalaliman; ó lugal na malàlim. || pl. Ang pangloob na damit nang mangà babayi=*de cuerpo.* Pandak=*en su conducta.* Hámak sa kaniyang paguugálì.

BALA. f. Punglò ò bala.

BALADRÓN. m. Búngangaan, ó duág na mapagtapangtapángan.

BALADRONEAR. n. Mamansá, ó magtapangtapangan. || met. Maghangín.

BÁLAGO. m. Dayami, na buô ó mahábâ. || Bulâ nang sabón.

BALANCE. m. Gíwang nang sasakyán ó nang anomán.||comer. Pagbibílang nang kabooán nang kalákal at salapî.

BALANCEAR. der. nang *balance.* n. Magbílang nang kabuoán. || Kumilingkíling; gumiwanggíwang. || met. Magalangán; magalapaap; umalapaap ang loob sa pagpasiyá ó pagpapatuloy nang anomán=*en la duda.* Umaalaalapaap ang loob sa pagaalangán. || a. Pagpantayin ó pagparisin ang bigat ng dalawáng bágay sa timbangan; pagtimbangín sa talaró.

BALANO. m. anat. Dulo nang kabahagi ó nang púnong katawán.

BALANZA. f. Timbangan; talarô. || met. Pagkukúrò, ó paguuwiuwì sa ísip nang katunayan ó kabagayán ng anomán=*de comercio.* Ang estado ng pagpaparis nang nánasok at lumálabas na kalákal sa isang lúpà.

BALAR. n. Umiyák ang mangá tupa=*por algo.* fr. met. y fam. Magnásang mahigpit nang anomán=*de hambre las ovejas.* Umiyák ó umungà sa gútom ang mangá tupa.

BALAUSTRAR. der. nang *balaustre.* a. Barandiliasán, ò lagyàn ng barandiliás.

BALAUSTRE. m. Barandiliás,

BALAZO. m. Támâ nang bala.

BALBUCEAR. n. Umutalutal; umamilamil.

BALBUCIENTE. p. a. nang *balbucir,* y s. y adj. Amil; utal; ngawil.

BALBUCIR. def. na walâ kundî ang p. a. *balbuciente.* Umutalutal || Úutalutal.

BALCÓN. m. Palababahán. || Bintànang malakí, na may barandiliás.

BALDAR. a. Salantaín ang alinmang kasangkapan nang katawán, at mawalang kabuluhán na huàg magámit. Sa larô ng baraja ay *pumalió.* || r. Mabaldá. Lálong kagamitán sa recíproco, at reflexivo=*de una pierna.* Mabaldá nang isang paá=*con la humedad.* Mabaldá sa malamig na singaw nang isang lugal.

BALDE. m. Taong, ó toong; baldé=*de balde.* mod. adv. Walang báyad; kaloob. Murangmura; hàlos walang báyad.—*En balde.* mod. adv. Walang pakinábang; walang máhità.

BALDEAR. a. nàut. der. ng *balde.* Baldihang linisin ang sasakyán.||Magbaldé.

BALDÍO, DÍA. adj. Lúpang bayan, na hindî ginágawá at hindî nagpápastulan ni hindí pinakíkinabangan nang háyop man. || Táwong galà; lagalàg,—*Ese es un baldio.* fr. Iya'y isáng táwong tapón ò lagalag.

BALDÓN. m. Kamurahán; sipháyô.

BALDONAR. a. der. ng *baldón.* Murahin; siphayóin ang sarili.

BALDOSA. f. Lariong parisukat.

BALIDO. m. Iyak nang tupa.

BALIJA. Kabankabanang kátad na lalagyán nang báon nang nañgaglálakbay bayan. || Simpanan nang mañgá súlat na dalá nang *correo* at kung minsan ay sinásabing kapalit nang salitang *correo.* || náut. Palútang ò palitáw; na inilálagay na parang tandâ sa mañgá lugal na mapañgánib sa dágat ó sa ílog.

BALOTA. f. Pelotiliang gámit sa pagbobotohàn ó paghahalal.

BALSA. f. Labák.||Lámò.||Bangkilas ó balsá. || Sa mañgá hapitán ó alakán ay ang pinaglálagyan nang mañgá látak; túbig at ibá pa, na tinátawag nating *balsá* ò *tangké.*

BALSAMERITA. f. der. ng *bálsamo.* Sisidlán nang bálsamo ò pabañgó

BALSAMINA. f. Ampalayá; ó apalayá.

BÁLSAMO. m. bot. Katás, ó dagtâ ng kàhoy na ang ñgála'y bálsamo. || med. Ang lálong pinakamalinis ng dugô natin. || far. Gamot na itinátapal sa mañgá súgat at iba pang sakit. || met. Kaaliwán; lugod.

BALSEAR, a. der. nang *balsa.* Magtawid sa ílog na maglámô, ò mag balsá.

BALUARTE. m. fort. Maliít na kútà || met. Tangulan at saklolo: para nang, BALUARTE *de la iglesia,* TANGULAN AT SAKLOLO *nang iglesia.*

BALUMBA. f. Ang buntón nang maraming bágay na samasama.

BALUMBO. m. Mábunton. Sinásabi sa mañgá bágay na malakí ang buntón kay sa bigát.

BALLENA. f. Dambuhálà.

BALLENATO. m. dim. nang *ballena.* Ang daong na nanghúhuli nang dambuhálâ. || Manghuhuli nang dambuhàlâ.

BALLESTA. f. mil Mákina sa una na gámit sa pagbabaka. || Búsog.

BAMBOLEAR. n. y r. Umugoyugoy; pumalingpáling; gumibanggibang. || Sumuraysúray. Maoyot.

BAMBOLEO. m. Pinalingpáling; iniugoyugoy nang anomán.

BANCA. f. Bankô ||Sugál na monte. || Kahong káhoy na nilúlulanan nang naglálaba, nang hindî tumangap nang lamíg nang singaw nang túbig na ipinaglálaba. || Bàhay na pinaglálagyan nang salaping íbig isimpán, na may pakinabang na nátatangap ang balang naglálagay at may katibayan.

BANCAROTA. palab. comp. ng *banca,* at *roto, ta.* f. comer. Pañgulugi; ó pagkáhapay nang magkakalakal.

BANCO. m. Bangkô.|| Sa mgá sasakyáng ginàgauran, ay ang ùpuang nilúluklukan nang mañgá mangagáod. || Báhay na pinaglálagyan nang salaping íbig isimpán, na dito'y may pakinábang na nátatangap ang bálang naglálagay, at may katibayan. Tinátawag din nating *banco*: para nang *banco de Isabel II* noong áraw, at ñgayo'y siyang *Banco filipino—de arena.* Buntón nang buhañgin; ó kababawang pulós na buhañgin, na tumútubô sa gitnâ nang dàgat at nang mañgá ílog, na dáhil dito'y dì maraanan ang lugal na yaón nang mañgá sasakyán.

BANDA. f. Sakbat ó banda. || Dápit; lado; gawî. v. gr. *De la* BANDA *de*

acà; sa DÁPIT *dito, sa* BANDANG *itò,* ó *sa* BANDÁ *dito, sa* GAWING *itó.*||Sa mañgá magdaragat ay: *tagiliran nang sasakyán.* || Pulutòng; kampón. || Kawan nang ibon.—*Caer ò estar en banda.* fr. náut. Lumawlaw: kayâ sinásabi kapag ang isang lúbid ay dì batak na *cabo que* ESTÁ EN BANDA; *lúbid na* LAWLAW.—*Dar á la banda.* fr. náut. Itagílid ang sasakyán, at nang málinis ó mákumpuni.

BANDADA. f. Kawan nang mañgá íbong sabaysabay na nagsísilipad.

BANDEJA. f. Bandeja.

BANDERA. f. Bandílâ; watáwat = *de paz.* Ang inilálagay nang mákilalang magkaibigan. – *A banderas desplegadas.* mod. adv. Nang boong kalayaán.

BANDERILLA. dim. nang *bandera.* f. Bandibandiláan na ipinápakô nang mañgà torero sa toro.

BANDEROLA. f. dim nang *bandera.* Bandilang muntî. || Ang bandílang muntî na inilálagay sa mañgâ larawan nang pagkabúhay na magulî ni Kristo, ni San Juan at ibá pá.|| Ang kapirasong kayo na nakakabit sa tagdán nang sibat nang mañgà daragón, na, na sa ilálim nang talim.

BANDIDO. m. der. nang *bando.* Tulisán; manghahárang.

BANDO. m. Kautusáng ipinaháhayag sa kalahatán; pagpapaháyag nang kautusán. || Kampon; kampí: kàbig, etc.

BANDOLA. f. Isang instrumentong parang gitarra.

BANDOLERO. m. Manghahárang; tulisán sa mañgá lansañgan.

BANDOLÍN. m. mus. Bandulong muntî na àapat ang kuerdas.

BANDULLO. m. fam. Tián. || Mañgá bituka.

BANDURRIA. f. Bandulóng muntî.

BANQUERO. der. nang *banca.* m. comer. Ang may arî nang bàhay na pinaglálagyan nang salapî, na tinátauag na *casa de banco,* etc. || Sínomang mánãngalakal na may puhúnang malakí. || Montero.

BANQUETA. der. nang *banco.* f. Uupáng muntî, na ginágamit nang mañgá zapatero, at ibà pa.

BANQUETE. m. Piging, ò káinang malakí.

BAÑADERO. m. Lúbalubàn.

BAÑAR. a. Magpalígô || Abutin; makalatan, madilig nang lakí nang túbig nang dágat ó ílog ang anomàn. || Umábot; lumátag; ó mások ang síkat nang áraw sa alinmang lugár. || Kulapulan ang isang bágay nang anomang pangpatíbay. || r. Malígô; mambô.=*con, de lágrimas.* Malígô nang lúhâ=*en làgrimas.* Malígô sa lúhâ.

BAÑERO. der. nang *baño.* m. Ang may árî nang páliguan; ò ang nagaalágâ noòn.

BAÑO. m. Palilìgô; pagpapalígô; pambô. || Páligoan || Ang mañgá túbig na nagágamit sa pagpalígô, at lugal na kinádodoonan. Kaugaliang gamitin sa plural, para nang: *ang mañgá* TÚBIG ó PÁLIGUAN *sa Sibol; los* BAÑOS *de Sibol.* || Ang asúkal na ibinábalot sa anomang bunga nang kàhoy: ang pagkit ó pintá na pinaglubugán nang anomán.

BAPTISTERIO. m. Pinagbíbinyagan.

BAQUETA. f. Paniksik nang tako nang armas de fuego, ó baketa nang

baril. ‖ pl. Panugtog nang̃ tambol, ó baketa nang̃ tambol. ‖ met. Isang bágay na parusa.

BAQUETEADO, DA. p. p. nang *baquetear*. adj. Datihan ó bihasa sa hírap, ò sa paggawâ.

BAQUETEAR. der. nang *baqueta*. a. met. Makayamot; ò yumamot na lubhâ ‖ met. Hiratihin sa hírap.

BARAJA. f. Baraha.

BARAJAR. a. Bumalasa; suksukín ang baraha.

BARANDA. f. Barandiliá; gabay; balandra naug billar.

BARANDAL. m. der. nang *baranda*. Pinakagililan na kinátatamnan nang barandílias.

BARATERO. m. der. nang *barato*. Mapanghingî nang balato.

BARATO, TA. adj. Mura; mabábâ ang halagá. ‖ met. Maluag gawín, ó kamtán. ‖ m. Balato nang mang̃á nagsísipanalo sa sugal. ‖ adv. m. Sa mababang halagá; mura.

BÁRATRO. m. poet. Infierno.

BARATURA. f. der. nang *barato*. Kamurahan; kababáan nang halagá.

BARAUNDA f. Malaking kaguluhán at íng̃ay. ‖ Sigawan.

BARBA. f. Bábâ ‖ Balbás; gumí. ‖ pl. Balahibo ò himulmol nang anomán, kapara nang sa pluma, papel. =*de zamarso*. exp. na pang̃iit sa may makapal na balbás at masamâ ang túbô ò maguló.=*honrada*. met. Ang táwong dapat kaling̃àin at igálang. —*A la barba, en las barbas, en sus barbas*. adv. Sa harap niyá; sa mukhâ niyá.=*Hacer la barba*. fr. Magáhit; ahitin ang balbás. Maglang̃ís; mangbíbô.—*mentir por la barba ó por la mitad de la barba*. fr. fam. Magsinung̃aling na may taglay na kapang̃áhasan at katampalasanan.—*Pelarse las barbas*. fr. met. Magpakita ó magpahalátâ sa kilos nang malaking gàlit at poot.—*Barba á barba*. mod. adv. Mukhàan; tálampakan.

BARBADA. f. der. nang *barba*. Bábâ nang kabayo. ‖ Tanikalang salumbabâ nang freno.

BARBADO, DA. adj. May balbás. ‖ m. Punglang may ugát. ‖ Ang tawo. ‖ Ang alinmán sa mang̃à anak ó supling nang káhoy na buhay, na nagsísitubò sa paibid nang kinátatamnan niyang lúpâ.

BARBAR. n. Magpamulang magkabalbàs. ‖ Magkaugat, ó magugat ang halaman.

BÁRBARA (SANTA.) f. Tíngalan nang pólvora sa mang̃á sasakyán nang harì.

BARBARIDAD. f. Kabang̃isán. ‖ Gawâ ó wíkang walang taròs ó walang tuto; gawâ ó wíkang hunghang; ó gawâ ó wikang lubhang pang̃ahás. ‖ Kakulang̃án nang mabuting pinagaralan ó kílos.

BÁRBARO, RA. adj. Mabang̃ís. ‖ Pang̃ahás, walang taròs. ‖ Bastós na tawo.

BARBEAR. n. der. nang *barba*. Lumukso nang pantay bábâ, at kayâ sinásabi sa mang̃á toro, baka, kabayo at ibá pang hayop na nagsísilundag nang pantay babâ, na: *barbea*. ‖ met. Málapit; ó halos pumantay ang isang bágay sa taas ó galing nang ibá.

BARBECHAR. a. der. nang *barbecho*. agr. Bungkalín; ararohin ang lúpà. Ito'y itinátawag sa unang daán naug araro: sa ikalawá ó ikatló, ó *háló* bagá ay *binar*.

BARBECHO m. agr. Bungkal; ó ang únang paglilinang; ó pagararo na ginágawâ sa lúpâ.||Lúpang araró ó linang na.

BARBERO. m. Mangaáhit nang balbá; mangugupit.

BARBICANO, NA. palab. comp. nang *barba*, at *cano, na.* adj. May uban ang balbás; ó balbás na may uban.

BARBIESPESO, SA. palab. comp. nang *barba* at *espeso, sa.* adj. Masinsín ang balbás.

BARBIHECHO, CHA. palab. comp. nang *barba*, at *hecho, cha* adj. fam. Bagong áhit nang balbás.

BARBILAMPIÑO, ÑA palab. comp. nang *barba*, at *lampiño ña.* adj. Madáang ang balbás; ó walang balbás.

BARBILLA. f. dim. nang *barba.* Dulo nang balbás.||Dulo nang bàbâ. || vet. Pigsang maliit; ó súgat na tumútubô sa ilálim nang dílâ nang mangâ kabayo, at kung lumakí ay siyang dî magpakáin sa kaniyá.

BARBÓN m. dim. nang *barba.* Lalaking mabalbás; ó balbasin.

BARBOQUEJO. m. der. nang *barba.* Salongbabà nang sambalilo ó sakot. || Ang lugal nang á î nang kabayo na tinátalnaan nang barbada.

BARBOTAR. a. fam. Mangùsap nang nagkákakaling, ó nagkàkadaiti ang ngipin, na dî máintindihan ang sinásabi. || Mangúsap nang pangawil; ó pabulongbulong.

BARBUDO, DA. adj. der. nang *barba.* Balbasin.

BARCA. f. Bangkâ, ò sasakyang muntî.

BARCAJE. m. der. nang *barca.* Ang upa sa bangkâ nang pagtawid sa ílog, ó nang paghahákot sa ílog nang anomán.

BARCO. m. Sasakyàn; daong.

BARDAR. a. Lagyàn nang siit ang bakod.

BARGA. f. Ang lugal na lálong matarik nang isang gulod.

BARLOVENTO m. náut. Dákong pinagmúmulan nang hangin.

BARNIZ. m. Pangpakinang. Barniz || Ang púpol na ipinápahid sa mukhâ nang mangâ babayi. *de pulimento.* Ang barniz na kung matuyô ay nagtitigastigas na parang bató.

BARNIZAR. a. Pakinangín; barnisán || r. Magkabarnís.

BARÓMETRO. m. Kasangkapang bùbog, na sa pamagitan nang *azogue* ay nákikilala ang pagbabago nang panahon. Itoʻy sa wíkang griego gá ing.

BARÓN. m. Isang ngá'an nang pagkaginoò, na para namán nang *conde, marqués.*

BAROSANEMO. m. fis. Kasangkápang ikinákilala nang lakás nang hangin. Itoʻy wikang griego.

BARQUEAR. n. der. nang *barca.* Mamangkâ || Hakutin nang bangkâ ang anomán.

BARQUERO. der. nang *barka.* m. Bangkero; mámamangkâ.

BARQUILLA. f. dim. nang *barca.* Bangkang muntî. || art. Tablang muntíng panùkat nang naitátakbo nang sasakyan. || art. Bangkabangkáan na hulmahan nang mangâ pastel.

BARQUILLO. m. dem. ng *barco.* Barkong muntî. || Isang kakanín, na harínang ualang levadura, na may timplang matamís, at ang tabas ay

parang isang bansî, na ang tàwag din natin ay *barquillo*.

BARQUÍN. m. Bubulusang malakí na ginágamit sa mangá pandayan.

BARQUINAZO. m. fam. Kalabog nang katawang nabual ò nahùlog.

BARRA. f. Bákal na panhalikuat nang mabibigat. || Tehong gintô, bákal ó pilak, etc.|| Pulô sa wawâ nang dágat, na buhangin ò bató || Wawâ; sabang. || pl. Sa bastidor nang pagbobordá ay ang dálawang patpat, ó kahoy na ipinalóloob sa káyong panggílid nang káyong binobordahan, na kinákakapitan ó tinatamaan nang lúbid na panghigpit ó pangluag —*Á barras derechas.* mod. adv. Walang dáyâ *de barra á barra* mod. adv. Magkabikabilâ, ó magkabikábilang dulo.—*estirar la barra.* fr. met. Gawín ang boong pagpipipit na magágawâ, ùpang kamtán ang anomàn.

BARRACA. f. Kubo; salong; dampâ.

BARRAGANA. f. Ang babayi na kasamang naninira sa bàhay nang kumakalunya sa kaniyà. || Kálunyang babayi.

BARRANCA. f. Lodlod; húkay nang agos nang túbig sa mangá daàn, etc.

BARREAR. a. Sadhán; pagtibayin nang bákod na matíbay ang anomang lugal, na, nakawatáwak. || Ankupán na pagtibayin ang anomán, nang mangá aldabang bákal ó ibang bágay kayâ. para nang ginágawâ sa mangá baul, etc.

BARRENA. f. Pangbutas. || Barrena; balíbol.

BARRENAR. a. der. nang *barrena.* Butasin nang barrena; barrenahin. || met. Sirâin ang lakad, ó nàsâ nínoman.

BARRENDERO, RA. der. nang *barrer.* adj. Tagapagwalís.

BARRENO. m. Barrenang malakí: itó ang karaníwang kahulugan kung ginágamit sa *masculino* || Butas na gawâ nang barrena. || met. Kahambugán; kataasan.—*Dar barreno.* fr. nàut. Butasin ang sasakyàn at nang lumubog.

BARREÑO. m. Kamaw, pasô. || Langyâ.

BARRER. a. Magwalís; magpalís. || Magpunas. || met. Linising simutín, na huag magiwan nang anomangánomán nang bágay na nakalagay sa isang lugal.

BARRERA. f. der. nang *barro.* Lugal na kinúkunan nang lúpang gagawing saro, palayók, bangâ.||Ang buntón nang lúpâ na nátitira, kung makuha na ang asín. || Ang sálansanang pinagtàtaguan nang kasangkápang lúpâ. || Hadláng nang kútâ, na pinagkákanlungan nang sundalo; sa *plaza de toro* ay ang bákod na káhoy at tablá nang huag makalabás ang toro, at huag makasakit sa nanúnuod: sa mangá tulay at daán ay ang hálang at nang huag makalampás ang mangá nagdáraang hindî pa nagbábayad. || met. Kapinsaláan; hadlang.

BARRERO. m. der. nang *barro.* Mangagawâ nang palayók, pasô, etc. || Kukunán nang lúpang ginagawang palayok, etc.

BARRETA. f. dim. nang *barra.* Landok, ó barreta.

BARRIGA. f. fam. Tiàn; buyón;

at alinmang lugal na pinakamatambok nang isang bágay na para ng balíkat nang tapayan.

BARRIGUDO, DA. adj. der. ng *barriga*, Búyunin; ó malakí ang tiyán,

BARRIL. m. Bariles.

BARRILERO. m. der. nang *barril*. Manggagawâ nang bariles; magbabari és.

BARRILETE. m. dim. nang *barril*. Bariles na muntî.

BARRILLA. f. dim. nang *barra*. Damó na tumùbô sa tabing dàgat, na ang abó niya'y siyang kinúkunan nang *sosa*. || Ang abó nang damong itò.

BARRIO. m. Isang bahagi nang bayan. || Nayon ò barrio.

BARRO. m. Pútik; lúsak. || Mangá sisidláng lúpâ; sa makatowid, ang mangá sáro, pasô, etc. || pl. Mangá mansang mapulapulá na sumísipot sa mukhâ, láló na sa mangá bágong tinútubuan nang balbás.

BARROSO, SA. adj. der. nang *barro*. May pùtik; mapútik ó putikín; lusakín. Parang pútik. || Sinasabi sa mukhang may mansang tinátawag nang kastílang *barros*.

BARROTE. m. Bákal na pangpatíbay na inilálagay ò ikinakabit sa ilálim nang mangá mesa, kabán ó bintánâ. || Ipit nang mangá palárindingan nang báhay.

BARRUNTAR. a. Halatain; sapantah in.

BARRUNTO. m. Paghalatâ; pagpansín.

BARTOLA. f. fam. Tiyân.—*á la bartola*. loc. fam. Patihayâ; nakahiyáyâ, walang anomangináalaala.Ginágamit na kasama nang mangā verbo *echarse* at *tenderse*.

BÁRTULOS. m. pl. met. Mangá kasangkapan at kailángang pinamámahalaan ó negosiong hináhawakan. || Kasangkapan nang báhay.

BARULLO. m. fam. Kaguluhán; dî pagkaká nayaw, pagkakáhalohalô nang sarisáring tawo.

BASA. f. Nakabaung pùnô, at kínátatakaran ó pinanínibayan nang haliging bató, estatua, ô torre. || met. Ang púnô ó dahiláng pinakakáuuwa nang anomang bágay.

BASAMENTO. m. der. nang *basa*. arq. Patakaran nang isang *columna*, at sakop nang pangálang itó ang *cimiento* at ang *pedestal*.

BASCA. f. Alibadbád.

BASE. f. mat. Gùhit na kinátatamnan ò kinàtatakaran nang ibang mangá gúhit. || met. Lugal na pinanínibayan nang anomán.

BASÍLICA. Simbahang marangal. || pl. Kabuoang leyes nang mangâ taga Roma, na ipinahúlog sa wíkang griego nang emperador Basilio.

BASILICÓN. m. far. Gamót sa súgat, na diláw ang kúlay.

BASILIENSE. adj. der. nang *Basilea*. Ang natutungkol sa ciudad ng Basilea.

BASILISCO. m. Háyop na hindî totoó, na inaáring, sa tingín lámang ay nakamámatay.

BASQUIÑA. f. Saya, na karaniwan ay itim.

BASTA. f. Hilbana nang damit bago tahiin || Tahing layôlayô na inilálagay sa kolsón, at nang hindî kumilos ang palamàn sa loob || interj. Siyá na; súkat na; = *con eso*. Súkat na iyá = *le bullas*. Siyá na ang íngay: = *de gritar*. Siyá na ang pagsigaw.

BASTANTE. p. a. nang *bastar.* adj. Sapat; kasapatán || adv. m. Súkat ó kasukatân. Siyá ó kasiyahán.

BASTAR. n. Magká iya; ó magkáhusto; makasiy =*il, para el objeto (á que se destina).* Makasapat, makasiyá sa bágay na pinagtátaanan.

BASTARDEAR. n. Magibà; ó bumabâ ang lagay kay sa lagay na pinagmulán. || met. Sumamâ; pumáñgit.=*de sus antepasados.* Máiba at máhuli sa lagay nang kaniyang mañgá pinagbuhatang magugúlang=*en sus acciones.* Pumáñgit, magíng hàmak sa kaniyang mañgà kilos.

BASTARDILLA. f. Instrumento nang músico, na tila flauta. || adj. Letrang limbag na tila sùlat kamay.

BASTARDO, DA. adj. Ang nagíiba; ó ibá sa kalágayan nang pinagmulán.—*Hijo de bastardo* Anak sa lígaw nang dalawang hindî mangyáyaring pakasal. || Letrang limbag na parang súlat kamay; ó súlat kamay na ang hílig ay sa kaliwâ.

BASTEAR. a. der. nang *basta.* Maghi bana.

BASTIDOR. m. Ang bastidor na buldahan, nang pagpipintá; baskagan; tábing sa komedihan, etc. etc.

BASTILLA. f. Ang tuping itiná tahî sa gilid nang damit nang hindî mangalas.

BASTIMENTO. m. Sadyâ; ó laang mañgá kailañgan sa pagkabúhay nang isang bayan ó hokbò || naut. Daong; sasakyan.

BASTIÓN. m. for. Kútang muntî.

BASTO. m. Bastós. || adj. Magaspáng ó bastós na kasangkapan; bastós na anyô at ugá î nang mañgá tawo sa iláng.

BASTÓN. m. Tungkod.||Tungkód na tanda nang pagkapúnò, na ginágamit nang mañga g f at ibang mañgá oficial. || met. Mando ó kapangyarihang tinátaglay.

BASTONAZO. m. aum. nang *bastón.* Palô ó hampás nang tungkod.

BASTONERO. m. der. nang *bastón.* Tagapamahalâ sa pagsasayaw. || Katúlong nang Alcaide.

BASURA. f. Dumí; ó layak, na nákukuha sa pagwawalís.

BASURERO. m. der. nang *basura* Tagapagtapon nang dumí ó layak || Tapunán nang layak ò dumí.

BATA. f. Kimón; banyakot.

BATACAZO. m. Kalabog; ó lagpak na malakas nang tawong nalingat na nahúlog.

BATALLA. f. Pagbabaka, ó paglalamas nang dalawang ejército, ó nang dalawang daong. Ang *batalla* ay kung nagkakaisa sa pagbabaka ang tatlong arma: infantería, caballería at artillería || Nang unang panahòn ay ang ubod nang ejército. || pint. Ang kuadro nang larawan nang anomang pagbabaka. || met. Ang pagkaguló at di pagkálagay nang ating kalooban.

BATALLAR. n. Magbaka; magbabaka; lumaban || met. Makipagtalo; makipagáway=*con los enemigos.* Makipagbaka sa mañga kaaway.

BATALLÓN. m. Isang bahagi ò pangkat nang regimiento. || met. Kapisanan nang madlâ.

BATATA. f. Patatas.

BATATERO. m. der. nang *batata.* Ang nagtitinda nang patatas.

BATAVO. VA. adj. der. nang *Batavia.* Tagá Batavia.

BATEA. f. Batiâ; pasóng malálim na gà nit sa sarisari. || Daong na maliit na tila kajòn, na ginágamit sa mangá puerto.

BATEL. m. Bote, na sinásakyan sa túbig.

BATELERO, RA. m. y f. der. nang *batel*. Ang namámahalâ nang isang batel ó bote sa túbig.

BATERÍA. f. fort. Hánay nang mgá kanyón; kináhahanayang kútâ. || met. Anomang nakabábakla nang malakí sa loob.=*le cocina*. Mangá kasangkapan sa kosínâ.

BATIDERA. f. der. nang *batir*. Pangnaô nang buhangin at ápog.

BATIDOR. m. der. nang *batir*. mil. Ang nagsísiyasat nang mangá daán at kaparangan, baká may pangánib sa kaáway. || Mangá sundálong nangúnguna sa lákad nang hárî, gobernador, etc.=*le oro ó plata*. Tagapagpá ô nang gintô ò pílak.

BATIR. a. Gubatin; siráin; gibaing i agpak sa lúpâ ang anomang pader, báhay, etc.=*la palma de la mano* || Mamagakpak nang kamay. || Kanawin; batih . || Iwaswás ó iwasíwas ang bandi â. || Lakarán ang pag. gá u || Suklaín ang buh k nang pasalungat at nang mabuhaghag=*mar cha*. Tugtugín ang tambol nang tugtog sa pagl kad. || r. Mangyupápâ, manghí â ng loob sa anomang d litâ, etc. || a. Talunin; daigín; sal kayin ang kaáway. || . Makipaghá nok.

BATISTA. f. Linsong lino, masinsín at maputî.

BATTUTA. f. mus. Ang kumpis nang tugtug nang músiko. Ito'y sa wikang italiano nagbúhat.

BAUL. m. Kabán; baul. || fam. Kumáin nang marami; magpakasandat.

BAUSAN, NA. m. y f. Pamáoy; panàkot; tawotawohang tánod sa mandalâ na may sakbat na sandata ó anomán kayâ, ng mailáp ang mangá háyop at huag manirá doón. || fam. Tungangá; maang.

BAUTISMAL. adj. der. nang *bautismo*. Ang náuukol sa pagbibinyag.—*Romper á uno el bautismo*. Basagin ang ulo.

BAUTIZANTE. p. a. nan *bautizar*, adj. y s. Ang bumíbinyag.

BAUTIZAR. a. Buminyag. || met. Magngangalan sa kápowâ ó sa anomán ng iba sa talagang pangalan.=*à uno* Busan ng túbig ang kapowâ; basaín.

BAUTIZO. m. m. Pagbibinyag ||. Binyag.

BÁVARO, RA. adj. der. ng *Baviera*. Tagá Baviera; ó náuukol sa kahariang yaón.

BAYETA. f. comer. Kayo ó damit na de lana na madá ang at marupok. *Arrastrar bayetas*. met. fam. Magá al sa isang universidad. Lumák d nang anom n pákay.

BAYETÓN. der. nang *bayeta*. m. comer. Bayeta na mabalahibo.

BAYO, YA. adj. Manilawnilaw: karaníwang itáwag sa kabayo na ganitó ang balahibo.

BAYONETA. f. Sandatang matulis na inilà agay sa du o nang bari.

BAYONETAZO. m. aum. nang *bayoneta*. Saksak nang bayoneta.

BAZO m. anat. Lapay; pa î || ant. B gay na kayumanging naníniwaláwnilaw.

BAZOFIA. f. Mismís; símî; pinagkanan. || met. Alinmang bágay na há-

mak at marumí. || met. fam. Pagkiing hindî mahúsay.

BAZUCAR. a. Ulugín ang anomang bàgay na lusáw sa kinásisidlan.

BE. m. Tunóg nang iyak ng̃ tupa. || f. Ng̃alan nang pang̃alawang letra nang alfabeto. || Ang Lúnes nang tagá Persia.

BEATA. f. Babáying may ábito; beata. || Babaying nabúbuhay na ligpit sa kaniyang báhay, at kabánalan lámang ang ginágawâ || fam. Ang babáying mapagpalagî sa simbahan, at lahat nang bágay na pagbabanal ay gináganap; ó ang babáying nagbábanalbanalan.

BEATERIO. m. Báhay nang katipunang mang̃á biata, na may reglang sinúsunod.

BEATIFICACIÓN. f. der. nang *beatificar*. Ang pagpapaháyag ng̃ Papa, na lumúlualhatî na sa lángit ang isang namatay dito sa lúpâ at masàsambang santó.

BEATIFICAR. a. Ipaháyag náng Santo Papa na masásamba ang katoto nang Dios, na, napagkilalang may malaking kabánalan, at lumúlualhatî sa láñgit.

BEATITUD. f. Kalualhatiang walâng hangán. || Gálang at bàting ginágamit sa Santo Papa, na kaisá nang wikang *santidad*.

BEATO, TA. adj. Mapálad; ó ma lualhatî. || Ang waláng ginágawâ kundî kabanalan at malayô sa mang̃á kaugalîang pag ilibang ||irón. Gayon din ang iit sa nagbábanalbanalan ò nagpápakonuaring mabait. || m. Ang alipin nang Dios, na ipinahayag nang santo Papang lumulualhátî sa láñgit.

BEATÓN, NA. m. y f. aum. ng̃ *beato*. irón. Mapagbanalbanalan.

BEBEDERO, RA. adj. der. nang *beber*. Maíinom; ò mabuting inumín. || m. Páinuman nang ibon ó manok. || Lugal na iníinuman ng̃ mang̃á ibon. || pl. Sa mang̃á sastré ay ang mang̃á kayong panusón ó aforo sa bandáng loob nang mang̃á dulo nang damit na para nang sa mangàs ò petsera, at ng̃ makatíbay.

BEBER. a. Uminom; tumungâ; lumaklak; humiphip. || Bumarik *à alguno (los pensamientos)* Hulaan ang iníisip ó iníibig nang sínoman at ng̃ magawâ = *à la, por la salud (de alguno)*. Tumàgay na ipatungkol sa kan̄gínoman at nang ito'y guminhawa ó manatili sa kaginhawahan, etc.—*con un vaso*. Uminom sa isang vaso.=*le, en una fuente*. Uminom sa isang bukal =*n vino (una medicina)*. Inumín sa álak (ang isang gamot).

BEBERRÓN, NA. adj. aum. ng̃ *beber*. Malakás uminom.

BEBIDA. f. Inumin, ó painóm.

BEBIDO, DA. p. p. nang *beber*. adj Ang halos langó na, sa pagkáinom.

BEBERROTEAR. n. fam. Uminom nang untíuntík at madalás.

BECA. f. Kayong pula na ang karaniwa'y de paño, na taglay nang kolegial sa ibábaw nang manto. || Ang plaza nang kolegial. || Ang kolegial.

BECERRO, RA. m. y f Guyà ng̃ baka na walà pang sangtaon.||Ang balat nang bakang batâ, kurti at tuyô na ginagawang sapin.

BEFA. f. Libak; oyam; óroy.||Ang nilílibak.

BEFAR. a. Omoyam; manglibák.|| n. Pagalawin ó ikimot nang kabayo

ang mangá lábì, na abutín ang kadenang muntî nang freno. Verbong ginágamit nang mangá *picador* sa Córdoba. || r. Magòyaman.

BEFO. m Ang táwong makapal ang ngúsô at làbî || Ang ngusô al lábî nang kabayo at ibang háyop.

BEJUCAL. m. der. nang *bejuco.* Lugal na mayantok,

BEJUCO. m. bot. Yantok; owày.

BEJUQUILLO. m. Kadénang munting gintô na nangágaling sa Sunsong, at panghiyas nang mangá babayi sa liig. || mod. Gamòt na pangpasuka na tinátawag na *ipecacuana.*

BELDAD. f. Kagandahan; dikit; dilag ngayo'y guinágamit lamang na sinasabi sa mangá babayi, nang ipagsaysay ang kanilang ínam.

BELFO, FA. adj. Labián, ó makapal ang lábî. || m. Ang lábî nang kabayo.

BELGA. adj. der, nang *Bélgica.* Taga Bélgica.

BÉLGICO, CA. adj. der. ng *Bélgica.* Taga Bélgica; ó ang náuukol sa sa mgà belga; ó ang túbô sa Bélgica.

BELICOSO, SA. adj. Bayani. || Mangbabaka. || Náuukol sa guerra.

BELLACO, CA. adj. Tampalasan; masamá. || Matalas.

BELLAQUEAR. n. Manampalasan; magmasamâ.

BELLAQUERÍA. f. der. nang *bellaco.* Katampalasanan.

BELLEZA. f. Karíkitan; gandá; dilag.

BELLO, LLA. adj. Magandà; lubós ang ínam.—*El bello sexo.* met. Ang mangá babayi.

BENDECIR. a. irreg. ger. *bendiciendo:* p. p. bendecido y *bendito:* pres. ind. *bendigo, ces, ce, cen:* perf. *bendije, jiste, jo, jimos jisteis, jeron:* fut. bendeciré, etc.: imperat. *bendiee* tú, *ga* él, *gamos* nosotros, *gan* ellos: subj. *bendiga, gas, gamos, gais, gan:* imperf. *bendijera,* bendeciría, *bendijese* etc.: fut. *bendijere,* etc. Basbasan ò bendisionàn; magbendisión na sambitlaín ang Santísima Trinidad, ò magdasal na sabayàn nang anomang panalangin.||Itungkó; iálay ang anomang bágay na magaling sa ikádarangal ó ikalálaki nang kapurihán nang Dios ó nang santa iglesia. || Sa tungkól sa párang, mangá sandata at mangá daong, etc. ay pagorasionàn; basbasán at pagdasalán nang mangá ceremonias na itinátaan nang iglesia, nang hingín sa Dios ang kasaganaán ó pagdaraang pálâ nilá. || Gamitin ó bigkasín nang mangá magúlang ang mangá pangungúsap nang paghingî nang mabuting kapalaran nang kanilang mangá anak, kasabay ang pagbasbás sa kanilà ng kurús nang kánang kamay. || Purihin; magalingín.

BENDICIÓN. f. Basbás; ó bendición. || Áwâ nang lángit. || pl. Ang mangà ceremonias nang pagkakasal. Kaugaliang sabíhing *bendiciones nupciales.=episcopal* ó *pontifical.* Ang sa mangá áraw nang malaking kapistahan ay iginágawad nang Papa, mangà Obispo at ibà pang mga Párî, na makaitlong ibasbás kapag sinásabi ang tatlong pangalan nang Santísima Trinidad.—*Es una bendiciòn.* Isang kapalaran.

BENDITO. p. p. irreg. nang *bendecir.* adj. Benditado. || s. y adj. Lumúlualhatî; ó santó. || m. Ang da-

sal na *bendito* y *alabado*, etc. || fam. **Ang** tawong simple at maikli ang **naáabot.** || Mapalad.

BENEFICENCIA. der. nang *beneficio.* Ang kaugalián ó hingil ng loob sa paggawá nang magaling towî na sa ibá. || Ang bahay na kupkupan sa mangá abà.

BENEFICIABLE. adj. der. sa *beneficiar.* Malilinang; mapahúhusay; mapakíkinabangan.

BENEFICIAR. a. Pagkalooban; paghiyasán || Pagpaláin ang mangá lúpâ; pananim at ibá pa at nang pakinabangan ó mamunga nang mabuti. || Alagaan; kalingáin ang anomán at nang pakinabangan.

BENEFICIO m. Ang kagálingang ipinagkakaloob ó tinatanggap || Pagpapalâ || Pakinabang || Ang nákikita sa isang áraw nang pagkokomedia, na ipinagkákaloob sa isang komediante, ó ninátaan kayâ sa anomang kaawaang gawâ. *-A beneficio.* Sa bísà nang; sa lakás nang; sa túlong nang.

BENEFICIOSO. SA. adj. der. nang *beneficio.* Matúlo || Mapagpalâ.

BENEMÉRITO, TA adj. pa. lab. comp. nang *bene*, bien, at, *mérito.* Ang tawong nárarapat sa anomang karángalan ó katungkulan dahil sa kaniyang mangá servicio ó i'lá kayang dahilán.=*le la pàtria.* Ang nádarapat mahalín nang lahat, dáhil sa katibayan nang loob nang pagtatangol sa bayan nang panahong mapangánib.

BENEPLÁCITO. m. Pahintúlot.

BENEVOLENCIA. f. Kabutihan ó kagandahan nang loob.

BENÉVOLO, LA. adj. Mabuting kalooban; ó may pagíbig sa kápowâ. Gáling itó sa latín.

BENIGNIDAD. f. Kaalamang loob; kalambután nang loob. || Kabutihan. || Kabanaan. || met. Kalambutan; kabutihan nang hangin, panahón, etc.

BENIGNO, NA. adj Maálam na loob; malambot na loob. || Maáwain. || Maírog || met. Mabúting lágin ó singaw nang lúpâ, ó nang panahón, etc.

BEODO, DA. adj. Lasing; langò.

BERBERÍ. adj. y

BERBERISCO, CA. adj. der. nang *Berberia.* Tagá Berbería ó ang nàuuk l doon ó sa mangá tagá roón.

BERBIQUÍ. m. Barrena ó pangbutas nang anluwagi, na gi ágamit nang mangagawâ nang bómba at kowitis.

BERENGENA. f. bot. Ta'ong.

BERENGENAL. m. der. nang *berengena.* Lugal na maraming tanìm na talong. *Es ùn berengenal.* Isang kagúsutan.—*Meterse en un berengenal.* Màsok sa negosio o sâ itaang mahírap labasán.

BERENGENAZO. m. aum. nang *berengena.* Hampás nang talong.

BERGANTÍN. m. Daong ó sasakyang maliít na dalawá ang palo at parisukat ang láyag.

BERMEJO, JA. adj. Pulá na lubháng matingkád.

BERMELLÓN. m. Kúlay na pulá. Bermellon.

BERREAR. n. Umiyak ang buló, ò ibà kayáng háyop na kaiyák ng buló. Umungâ.

BERRENCHIN. m. Ang hiningang mainitinit at basábasâ, kung su-

mísingasing ang báboy damó kapagnagágalit || Gálit at iyak nang bátâ.

BERRINCHE. m. Gálit ó poot na malakí. Kaugaliang sa batâ sabihin.

BERZA. f. bot. Koles.

BERZAL. m. Lugal na maraming koles

BESAMANOS. m. comp. nang *besar*, at *manos*. Ang pagdaló nang madlâ sa paghalik sa kamay nang hárî at sa kangínomang anak hárî. || Bátî; gálang, na paghalik sa kamáy.

BESAR. a. Humalik. Hagkán.|| met. y fam. Sinásabi namàn sa mangã bágay na walang búhay, kapag nagkábungô=*en la frente*. Hagkán sa noò=*(la mano) á uno*. Humalik (nang kamay) sa isá. || r. met. y fam. Magkásagupâ; magkábungô nang walâ sa loob, na magkáuntog ang mukhâ, ó ulo. || r. Maghálikan.

BESO. m. Halik. || Paghalik.|| met. Ang pagkakàbangâ, ó pagkakáuntugang malakàs nang mukhâ ó nang ulo. Guinágamit namang sinásabi sa pagkakábunguan nang anomang bágay.=*de Judas*: Ang paghalik na ginágawâ nang may taglay sa loob na tankang pagsusukab.=*de paz*. Ang paghalik na tandâ nang paggiliw at pagiíbigan.

BESTIA. f. Háyop na ápat ang paá || met. Ang tawong mapurol at mangmang.=*de albarda*. Ang asno ò jumento.=*de carga*. Ang háyop na ankasan o kilgahan; paris nang kabayong pinagáankasan nang kalgang ikmò, etc.

BESTIALIDAD. f. der. nang *bestia*. Kahayopan. || met. Malabis na kamangmangán.

BESUCADOR, RA. m. y f. fam. Ang mámumupog nang halik.

BESUCAR. a. fam. Pupugin ng halik.

BESUGO. m. Ngãlan nang isang isdá na ang lamàn ay putî.

BETA. f. náut. Lúbid nang aparejo sa mangã sasakyán.

BETEL. m. bot. Ikmó.

BÉTICO, CA. adj. der. nang *Bética*. Tagá Bética: ngayo'y Andalucia, at ang náuukol sa bayang yaòn.

BEZAR. f. Ang mabílog na parang bató, na nakukuha sa labot nang kambing ó baka. Ginágamit na pangamot sa lason at iba pang sakit.

BEZO. m. Làbing makapal. || met. Ang lamán na bumàbangon sa gilid nang súgat kapag nagnánaknak.

BIBLIA. f. Mangá libró nang matandâ at bagong testamento, ó santong kasulatan. Nang una ay gayón ang itinátawag sa balat nang káhoy na pinagsúsulatan nitó.

BIBLIÓFILO. m. Magustuhin sa libró. Búhat itó sa griego.

BIBLIÓGRAFO. m. Ang nakákikilalang mahúsay nang mangã libró. Ito'y sa griego mulâ.

BIBLIOTECA. f. Lalagyán, ó kapisanan nang maraming libró, ó librería; nguni't karaníwang ingálan itong *biblioteca* sa libreriang may maraming libró at nàtataan sa sangbayanán, na sa isang táning na araw ang sínoman ay makapàpasok doon, na humánap nang librong gustong mábasa doon din.

BIBLIOTECARIO. m. der. nang

biblioteca. Ang may tungkol sa pag-aalágâ at pagiíngat nang *biblioteca.*

BICENAL. adj. Bágay na may dalawangpuong taón; ò umáabot sa dalawang puong taon.

BICOCA. f. Bàgay na walang halagâ; ó kauntî ang halagá.

BICOLOR. adj. Dalawá ang kúlay.

BICHO. m. Ngalang itinátawag sa mangà háyop na mumuntî, para nang butikî, alaklan, etc. || met. Ang tawong katawátawá ô masamà ang tikas.—*mal bicho.* Tawong masamà ang hílig at mapagenredos.

BIELDO. m. y

BIELGO. m. agr. Kalaykay.

BIÉN. m. Kabutihan; kagálingan. || Galing; buti; igi; pagpapá â; pakinábang. Katahimikan; kapayapaán. || pl. Kaginhawahan. || Kayamanan. || Kapag ipinípisan sa alinmang adjetivo ó adverbio ang kahulugán ay *lubhâ:* para nang BIEN malo, LUBHANG *masamâ; BIEN rico,* LUBHANG *mayàman;* at kapag ipinípisan sa verbo ay kaisá nang àting *marami,* ó *mabuti* para nang *comió* BIEN, *kumáing* MABUTI, ó *kumàin nang* MARAMI.

BIENAL. adj. Daladalawang taón; ó naglúluat nang dalawang taón.

BIENANDANZA. f. Mabuting kapalaran.

BIENAVENTURADO, DA. adj. Malualhatî || Mapálad.|| irón. Ang táwong lubhang sinsilio ò walang dî minámabuti at pinaníniwalaan.

BIENAVENTURANZA. f. palab. comp. nang *bien,* at *venturanza.* Kalualhatián. || Kapalaran; ó kaginhawahan. || pl. Ang walong magagaling na kapalaran na iniáaral ni Jesukristo.

BIENESTAR. m. palab. comp. nang *bien* at *estar.* Kalágayang mabuti nang pagkabúhay; kaginhawahan. || Búhay na maginhawa. || Katahimikan nang púsô, pamumúhay, etc.

BIENHABLADO, DA. adj. palab. comp. nang *bien* at *hablado.* Magálang mangúsap; mabait magsalitâ.

BIENHECHOR, RA. m. f. Ang gumàgawâ nang magaling sa kápowâ; mapagkupkop; mapagpálâ.

BIENIO. m. Dalawang taón.

BIENQUERER. a. irreg. como *querer,* palab. comp. nang *bien* at *querer.* Mahalín; giliwin. || Pakaibigin. || m. Pagmamahal; pagíbig.

BIENQUISTO, TA. adj. Minámahal nang lahat. || Hindî nakikialam kangínoman.

BIENVENIDA. f. Báting masayá sa magandang pagdating ng sínoman.

BIGAMIA. f. for. Pagaasawa sa dalawá.

BIGARDEAR. n. fam. Maglayás na magpagayongayón. || Pálulong sa mangá maling pita nang katawán.

BIGORNIA. f. art. Palihán ò tiam, na sa tagilirang itaás ay may nakasangang tulis.

BIGOTE. m. Balbás sa ngúsô; mísay.=*à la fernandina.*—Ang balbás sa ngusô na mahábâ at likaw, na umáabot halos sa tainga.—*Tener bigotes.* fr. met. May tigás at panatili sa kaniyang mangá pasiyá at hindi tumátangap nang payo ng ganoganoón lamang.—*No tener malos bigotes.* loc. fam. Na ipinagsásaysay, na ang isang babayi ay mabuti *ang tikas ó anyô.*

BILBAINO, NA. adj. der: nang *Bilbao*. Tagá Bilbao; ó ang náuukol sa Bilbao.

BILINGÜE. adj. palab. comp. ng̃ latin. Daladawang wikà. Kaugaliang sabihin sa librong nakasúlat sa dalawang wíkà.

BILLAR. ad. Larong billar.

BILLETE. m. Munting súlat sa pagpapábilinan || Súlat na ikinàkalat úkol sa komedia, rifa, etc. Billete.

BIMESTRE. adj. palab. comp. nang latín. Daládalawang buán. || Dalawang buán.

BINAR. a. Halùin ang linang; ó paraanan nang ikalawang daán ng̃ araro, na pahalang kay sa una. Ang unang paglinang ó daan nang araro ang tawag ay *barbecho, barbechar*.

BINARIO. m. arit. Dalawang unidad. || May dalawang bágay.

BINAZÓN. f. agr. Ang paghâlô nang lúpâ; ó pagararo nang ikálawa.

BIOGRAFÍA. f. Salitâ ó kasaysayan nang sarìling bùhay nang isang tawo. Wikang gáling sa griego itò.

BIOGRÁFICO, CA. adj. der. ng̃ *biografia*. Aag náuukol sa biografia.

BIOMBO. m. Panábing na tiklupin; bayubo.

BIPARTIDO, DA. adj. poèt. Nagkakadalawang piraso; nagkákahatì.

BÍPEDO, BÍPEDES. adj. May dalawang paá. Sa latín gáling.

BIRICÚ. m. ant. Pamigkís na balat, na sabitán nang espada.

BIRLAR. a. Uliting itira ang bola sa larong tinátawag na *bolos*, mg-búhat sa lugal na hinintuán nang únang pagkátira. || Pataing minsanín ang sínoman. || met. Kamtàn nang naghihangad ang ináasahang kamtan nang ibang kàpowâ niya naghìhintay rin, para nang *katunkùlan, nililigawan*, etc ||Mang̃ùtang; ó manghiram at huag isaúlî.

BIRLOCHO. m. Birlotse.

BISABUELO, LA. m. y f. Amá ó iná nang nunò; ó núnô sa túhod.

BISAGRA. f. Bisagra.

BISIESTO. adj: Taóng may tatlong daán at ánim napuo't ánim na àraw. Bisistó. Ito'y nangyáyari sa tuing ápat na taón.

BISOJO, JA. Sulipát ang matá; duling.

BISOÑO, ÑA. adj. Sundalong bago. || met. Ang bago sa alinmang oficio, ó hánapbuhay. || Baguhan sa anomán.

BISTURÍ. m. cir. Pang̃adlit; ó panangrá.

BIZANTINO, NA. adj. der. ng̃ *Bizancio*. Ang náuukol sa Bizancio, ng̃ayo'y Constantinopla; tagá roón.

BISARRÍA. f. Kagandahan nang tikas. || Tapang. || Kagandahan nang loob, kasiglahan; karíkitan.

BIZCO, CA. adj. Sulipat ang tingín; duling; kilit.

BIZCOCHO. m. Biskotso.

BIZMA. f. far. Tápal na pangpatíbay nang sikmúrà.

BIZNIETO, TA. m. y f. Anak nang apó; ó apó sa túhod.

BIZQUEAR. n. Magduling.

BLANCA. f. Salapî sa una, na ang halagá ay kalaháting belis. ||Anán. —*Estar sin blanca*, ó *no tener blanca*. Mawalán nang salapî.

BLANCO, CA. adj. Maputî; busilak. || Ang maputing tawo. || Ang

puang na iníiwang walang súlat. || Ang tinùtudlâ nang nagáaral pumánâ ó bumaril; tudláan. || met. Ang tuñgo, ó hú ô na pinúpunta nang ating mañgá nasà = *de tez.* Maputî ang balat—*Quedarse en blanco* fr. Huag magkamit; huag kamtán; huag máintindihan ang pinagúusapan—*Dejar à alguno en blanco.* Kalimutan ang sínoman; ipagpáhuli; huag pagkalooban.

BLANCURA. f. der. nang *blanco.* Kaputián. = *del ojo.* Kalábâ; bilig nang matá.

BLANCUZCO, CA. adj. der. ñg *blanco.* Maputîputî.

BLANDEAR. n. der. nang *blando, da.* Lumambot || Sumunod; pahinúhod. || a Lamuyutin; pahinuhurin ang ibá. || Palambutín.=*con otro.* fr. Magbigay loob sa ibá; makiugálì. || r. Pumalingpáling. || Lumambot.

BLANDIR. a. def. na gàmit lámang sa: ger. *blandiendo:* p. p. *blandido:* pres. ind. *blandimos, ìs:* imperf. *ía, ìas, ìa,* etc. perf. *í, iste,* etc.: fut. *iré irás,* etc.: *blandid* vosotros: imperf. de subj. *blandiera. iria, iese,* etc. fut. *blandiere,* etc. Iwasiwas; painogin; paikitin ang sandata na pakinigkiniging ibálâ ñg kamay.||r. Kuminigkinig na pumalingpá ìng.

BLANDO, DA. adj. Malambot; malatâ. || Magaang. || Tugtog ñg músika na malambot dingín.|| Sinásabi sa panahong templado ó mahúsay bagá ang timplá. || Ang tawong tila babayi at dî akmâ sa paggawâ. || Ang malambot na kalooban at mahúsay makipanayam sa kápowâ=*de ojos.* Mapúñgay ang matá=*al tacto.* Malambot sa salat=*de boca.* Malambot ang bibig=*de corteza.* Malambot ang balat.

BLANDÓN. m. Kandílang malakí. || Kandelerong malakí, na ang táwag nátin ay gayòn din.

BLANDURA. f. Lambot; kalambután, latâ. || Tápal na pangpalambot nang mañgá búkol.||met. Kalubayán; kaambután sa pakikipagùsap at pakikipagharap. || Katámisan nang magíliw na wikà. || Kapabayaán; katàmaran.

BLANQUEAR. a. Paputiín.||Pintahàn nang yeso ang isang pader ò báhay. || n. y r. Mamutî; pumutì.

BLANQUECER. a. irreg. como *agradecer.* Paputiín; linisin; palitawín ang talagang kúlay; pakinangín ang gintô, pílak at ibá pang metales.

BLANQUIZCO, CA. adj. der. ñg *blanco.* Mamutìmuti. || Maputî

BLASFEMAR. n. Magwikà nang katampalasanang laban sa Diós ò sa mañgá santos || Humimáwà; sumumpâ=*contra Dios.* Laitin ang Dios=*de la virtud.* Laitin; pagwikáan ang kabáitan.

BLASFEMIA. f. Pág'áit sa Dios. || Himawâ; lasuâ.

BLEDO. m. bot. Bayangbayang; ó kilítis; halong. —*No importa, ó no valer un bledo.* met. y fam. Huag magkahalagá nang anomán.

BLINDA. f. fort. Kanlóngang mañgá sañga nang káhoy; káhoy na daidaití úpang huag tagusín nang bala nang kaáway.

BLINDAJE. m. fort. Kanlongang laban sa mañgá bomba, granada, etc.

BLONDA. f. comer. Enkaheng sutlâ.

BLOQUEO. m. Bákod na maláyô sa kùtâ, na isinásara sa mañgá daan at

nang howag may makapások na tawo, kákanin, etc. || Pagkubkob sa kútâ, at nang huag madaluhán nang búhat sa labás.

BOBADA. f. der. nang *bobo.* Salitâ; ó gawang hunghang.

BOBEAR. n. Gumawâ ó magpangûsap nang kahunghangñán. || met. Sayangñin ang panahòn sa mangñá gawang walang halagá at walang kapararakan.

BOBERÍA. f. der. nang *bobo.* Salitâ; ò gawang hunghang. || Kahunghang n.

BÓBILIS, BÓBILIS (DE) mod. adv. y fam. Walang gúgol; ó walang hírap. Walang nagastá

BOBO, BA. adj. Mangmang; hangal.

BOCA. f. Bibig; bungñángñá. || Bùngñad. || Sa mangñá kasangkapang may talím ay, ang talím: at sa ibang kasangkapan na para nang martillo, ay ang lugal na kagamitán sa paggawâ. || Kung àlak ang pinagúusapan ay lasa, halimbáwâ: *este vino tiene buena ó mala* BOCA; *ang álak na ito'y may mabuti ó masamang* LASA. —*Boca à boca.* mod. adv. Tálampakan; ó pámukhaan —*boca con boca.* mod. adv. Lubhang magkalapit=*le escorpión.* met. Ang mapaglasuâ; ó mapanírang puri=*espuerta.* met. Ang bibig na malakí at hilat=*del estómago.* Sikmúrâ=*de fuego.* Alinmang armás na kinàkargakan nang pulburá=*de gachas.* Iit na itinátawag sa malubay na malubay at madàlang magsalitâ, na hindî máintindihan; at gayon din ang kung magsalitâ ay naglàlaway na tumítilamsik=*le lobo.* expr. met. na ginágamit sa pagpapahâyag nang isang malakì ó matinding kadilimán. Kaugaliang wikaing *està como boca de lobo, ú oscuro como boca de lobo*; madilim na madilim=*de puerto, ò rio.* Wáwâ=*de risa.* expr. na nagsásaysay nang kabanayaran at kaayahan nang pagmumukhâ at mangñá pangungúsap=*de verdades.* Ang nagsásabi nang malínaw sa kapowâ nang nalálaman ó dinúramdam. Ipinangñíit sa lubhang mapagsinungñaling=*boca rasgada.* Bibig na maluang, na alangñán sa pagmumukhâ ang biyak. =*à boca.* mod. adv. Tálampakan; ó tápatang sinabi —*á boca de cañòn.* mod. adv. Nang lubhang malapit, para ng *le tiró* Á BOCA DE CAÑON, *siya'y binaril* NANG LUBHANG MALÁPIT—*à boca de jarro.* mod. adv. Nagsásaysay ng paginom na walang tasa. – mod. adv. Lubhang malápit – *à boca de costal.* mod. adv. Walang súkat; walang tasa—*á boca de noche.* mod. adv. Sa pagtatakip sílim; nang pagtatakíp sílim; ó gumágabi; ó nang bágong gumagabi—*decir alguna cosa con la boca chica.* fr. fam. Iá ay; ó ialok ang anomán nang pabalat.—*Despegar ò desplegar los labios ó la boca.* fr. Magsalitâ Karaníwang salitíng kasama nang adverbio de negacion *no,* na kaisà nang ating *hindî ó huag.* – *Duro de boca.* Matigás ang bibig. Sinásabi sa kabayong hindî agad sumúsunod sa freno.—*Estar con la boca abierta.* fr. Mápatangña; magtaká sa anománg bàgay na nákikita ò nádiringig. –*Estar con la boca à la pared ò pegada á la pared.* fr. fam. Malagay sa malaking kagípitan, at walang màtakbuhan ó mápagsakdalan.—*Ganar la boca.* fr. Lamuyutin; ó piliting pahinuhurin ang isá, na sumunod sa pasiyá ó opiniong ano.

mán, na mapilitan siyang huag kumibô, ó paraáning huag sabihin ang talagang ipápak i—*guardar la boca.* fr. Huag magpakalabis sa pagkáin. fr. Huag magsabi nang dî karampatan. *Irse de boca, ó írsele á alguno la boca.* fr. Masalitang lubhâ at walang hunos dí î; ó walang lingong likód.—*Irse de boca.* fr. Patangay sa masamang hilig. —*Irse la boca á donde está el corazón.* fr. met. Másalitâ; ó maging bukang-bibig nang sínoman ang nagdáraan sa kaniyang kalooban. Kaisá nang ating kasabihan na *kung anó ang bukang bibig ay siyang lamán nang dibdib.*—*Tapar bocas.* fr. fam. Sansalain; ó pigilin sa pagsasa ítâ nang búhay nang may búhay. —*Tapar, ó cerrar la boca á alguno.* fr. met. Suhulan ang sínoman at nang huag kumibô. Bangitín sa kangínoman ang isang pangyayari ó bigyàn siyá nang isang katowirang lubhang matíbay na huag makátagpô nang máisagot.—*Venirse á la boca.* fr. Idilhay, ó málasahan ang lasa nang anomang kináing na sa sikmúrâ na.—fr. met. Sumúrot sa ísip ang anomang másasalitâ, lalô na sa pagtatanggol sa ibá.—*Boca arriba.* Patihayâ.—*Boca abajo.* Padapâ; pataób.

BOCACALLE. f. palab. comp. ng *boca* at *calle.* Wawâ nang daàn; sabang.

BOCADILLO. m. dim. nang *bocado.* comer. Sintàs ó listóng pinakamakítid sa lahat. || Ang kinakain nang mangá magsasaká sa pagitan nang amosal at tanghalian, para nang kinákain sa magáalasdiez.

BOCADO. m. Súbô || Kagat. || Ang mangá piraso nang kusilbà ó matamís || Ang bákal na freno, na nánasok sa bibig nang kabayo. || Ang lásong ibiníbigay sa kangínoman sa pagkáin.—*¡buen bcoado!.* Salitang ipinagsásaysay nang kagálingan nang isang bágay na hindî kákanin, para nang isang katunkú ang malakás ang kita, etc. —*bocado sin hueso.* met. y fam. Ang katunkúlang malakí ang pakinábang ó nákikita, at kauntî ang pagal.—*caro bocado.* Ang lubhang mahal ó may masamang dulo.

BOCAMANGA. f. palab. comp. nang *boca,* at *manga* Bokaboka; punyós; dulo nang mangás.

BOCANADA. f. Kamumugán; kalagok; ó ang túbig na ma úlulan sa bibig. || Ang asóng pinalálabas sa bibig kung nanánabako.

BOCEAR. n. vet. Pagalawgalawín nang mangá háyop ang lábî at ngùsô, para nang ginágawâ kung kumákain ó umínom.

BOCERA f Ang nátitirang naníkit sa labás nang bibig kung makatàpos kumáin ó uminom.

BOCINA. f. Tambúlî.

BOCHORNO. m. Alinsangan; alisuás. || Ínit nang panahòn. || Pagiínit sa gálit ó kahihiyán. || Pagkahiyâ.

BODA. f. Kasal; baiayi; ó pag tatawó sa kasal. Ginàgamit namang plural, at karaniwang ganitò ang pag gámit nang mabubúting mangúsap.

BODEGÓN. m. aum. nang *bodega.* Kárihan. || Pintá ó larawang kinàpipintahan nang mangá pagkáin.

BODEGONERO, RA. m. y f. der. nang *bodegón.* Magkakarí. || Masamang kosinero.

BODEGUERO, RA. m. y f. der. nang *bodega.* Ang may háwak, ó nagtátangan nang bodega.

BODIGO. m. Tinápay na budigos.

BOFES. m. pl. Bágâ.

BOFETADA. f. Sampal sa mukhâ. || met. Malaking kahihiyán.—*Dar una bofetada* fr. Bigyán nang isang malaking kahihiyán.

BOFETÓN. m. aum. nang *bofetada*. Sampal ò tampal na malakás sa mukhâ.

BOGA. f. Paggáod; pagsaguán. || m. Mangagáod. Ginágamit din sa femenino.—*Estar en boga*. fam. Kaugaliang gamitin; kausuhán.

BOGADOR. m. der. nang *boga*. Mangagàod; mánanagwan.

BOGAR. n. naút. Gumáod.

BOHÉMICO, CA. adj. der. nang *Bohemia*. Ang nauukol sa kahariàn ng̃ Bohemia.

BOJAR. a. náut. Sukatin ang palibidlíbid nang isang pulô. || n. Magkaroón nang ganitó ó gayong súkat ang palibidlíbid. || naut. Layagin ang palíbid nang isang pulô.

BOLA. f. Balang mabilog nang anomang bágay; bola. || fam. Kasinung̃alingan.

BOLEAR. n. Magbillar nang walang interés.

BOLERO. m. Sayaw kastílâ, na ganitó ang ngalan. || RO, RA. m. y f. Ang nagóofisiong sumayaw nang bolero.||fam. Mapagsinung̃aling na lubhâ.

BOLETÍN. m. Papeleta. || Cédula ó papeletang ibínibigay sa mg̃a sundalo, kung dumating sa isang lugal, na kinatatalaan kung saang báhay silá manúnuluyan. || Papeletang ibiníbigay nang makapások sa anomang teatro ó líbangan. Diariong nátataang magsalitâ nang isang tang̃ing bàgay, para nang úkol sa kalákal, pangagamot, etc.

BOLICHADA. mod. adv. fam. Minsan; ó paminsan.

BOLILLO. m. dim. nang *bolo*. || art. Ang ginágamit sa paggawâ ng̃ koldón ó táñî nang kalmén. Buliós. || Ang kayong maputî sa dulo nang mangás nang damit nang kanónigo, ó mang̃a oidor. || Ang mang̃a itinátayô sa gitnâ nang mesa ng̃ billar.

BOLO. m. Bolillong malakí.||fam. Mangmang; sinung̃áling. || pl. Isang bágay na larô.

BOLSA. f. Súpot na lalagyán ng̃ anomàn, na ang biak ay sa gitná, para nang sa mang̃á pu'ubi. || Súpot na lalagyán nang salapî. || Kualta.|| Lung ó. || Ang balat nang bayag ng̃ tawo. || Sa mang̃á mina nang gintô ay ang lugal na kinálalagyan nang gintong dalísay. || comer. Ang hayag na báhay na pinagpùpulung̃ag nang mang̃á máng̃ang̃alakal, may negocio, at iba pang tawong náuukol sa pang̃ang̃a'ákal, etc. para magúsap nang kaníkanilang negosio, sa isang táning na oras nang maghapon.

BOLSILLO. m. dim. nang *bolso*. Súpot na lalagyán nang salapî || Kayamanan; ó pananalapî, at sinasabi: *si fulano'y may* SALAPÎ ó MAYAMAN, *fulrno tiene buen* BOLSILLO. || Bolsang nakakabit sa damit.

BOLSO. m. Sùpot na lalagyán nang salapî.

BOLLAR. a. comer. Maglagay nang tandang tingâ sa mang̃á habi ò kayo, nang mákilala kung saán gawâ. || art. Magkangkak ang platero.

BOMBA. f. Mákina na panghángô ó pangkuha nang tùbig. || Mákina nang túbig na pamatay nang súnog.

||mil. Balang may guang, na gámit sa pagbabaka.—¡bomba! Salitang ipinangb·balat sa mangà pagpipiging nínomang íbig magsabi nang isang dalit, ò magiátagay.

BOMBARDA. f. Mákinang panghagis nang mangà bato sa pagbababaka, na gámit nang una.||náut. Isang bàgay na sasakyang gámit sa pagpalipad nang mangá bomba na itinútudlâ sa kaaway.

BOMBEAR. a. der. nang bom'a. Magpa ipád ng mangá bombang bàkal na patudlâ sa kaáway. || n. Bumombá.

BOMBO. m. Tambol na malakí; tambora ó bombo.

BONACHÓN, NA. m. y aum. ng bueno Masúnurin. pániwalain, at mabait. || Ipinangíit sa tawong lahat ay pinaníniwalàan nang walàng kurokúrô.

BONANCIBLE. adj. Panahong maliwánag at tahímik sa dágat. || Masayá; marikit; tahímik.

BONANZA. f. Línaw nang panahón; katahimikan nang panahón sa dágat. || met. Kasaganáan.

BONAZO, ZA. adj. fam. Táwong tahímik at mabuting talagá ang·ugá î.

BONDAD. f. Kagálingan; igi; galing. || Kaamóan nang loob. || Tinô.

BONETE. m. Pútong na parang gorra, na tinátawag na bonete. || fort. Kanlungan, ó kútang muntî sa labás nang moog, na tabas buntot langaylangayan. || met. Ang paring klérigo: ibá sa fraile, na dito ang táwag nama'y capilla.

BONITO, TA. adj. dim. nang bueno. Magandá, marikit. || m. Ngalan nang isang isdâ.

BOÑIGA. f. Táing báka. Ginàgamit ding itinátawag sa tae nang ibang háyop.

BOQUEADA. f. Ang pagngangá; tikab. Sa paghihingalô lámang ginágamit.

BOQUEAR. n. Ngumangá; tumikab. || Maghingalô. || met. y fam. Magtapós ang isang bágay, ó magubosubós na. || a. Mangùsap.

BOQUERÓN. m. aum. nang boca. Butas na malakí.

BOQUETE. m. dim. nang boca. Pasukáng makípot nang anomang lugal ó bundok. || Butas na talagang inilagay sa pader.

BOQUIABIERTO, TA. adj. palab. comp. nang boca, at abierto, ta. Nakangangà; tangá.

BOQUIANCHO, CHA. adj. palab. comp. nang boca at ancho, cha, Maluang na bibíg.

BOQUIANGOSTO, TA. adj. palab. comp. nang boca at angosto, ta. Muntî, ó makípot na bibíg.

BOQUICONEJUNO, NA. adj. Bibíg konejo. Sinásabi sa kabayong gayón ang bibig.

BOQUIDURO, RA. adj. palab. comp. nang boca, at duro, ra. Kabayong matigás ang bibíg.

BOQUIFRESCO, CA. adj. palab. comp. nang boca at fresco, ca. Kabayong mapaglaway.

BOQUILLA. f. dim. nang boca. Ang buká nang laylayan nang salawal, na linúlusutan nang mangá paà. Hihipán nang instrumento nang músiko. || agr. Butas nang tabon, sa mangá sangkang pátubigan. || Butas ng kahoy na pinagsúsuutan nang ilinálapat nang anloage.

BOQUIMUELLE. adj. palab. comp. nang *boca*, at *muelle*, Kabayong malambot ang bibig. || met. Madalíng mapagdayáan, ó imaneho.

BOQUINATURAL. adj. Kabayong hindî matigás at hindî malambot ang bibig.

BOQUINEGRO, GRA. adj. Háyop na maitim ang ngúsô at ibá ang kúlay nang ibang bahagi nang katawán.

BOQUIRRASGADO, DA. adj. palab. comp. naug *boca* at *rasgado, da*. Kabayong malabis ang loang nang bibig.

BOQUIROTO, TA. adj. palab. comp. nang *boca*, at *roto, ta*, Ang agad nangùngusap; ó agad nábubuyong magsalitâ, na hindî makapagpígil.

BOQUIRUBIO, BIA. adj. met. Walang dî sinásabi. || m. fam. Ang binátang mapagmarikit at mapagpungay nang matá.

BOQUISECO, CA. adj. Bibig na tuyô. || Kabayong hindî naglálalasap nang freno at hindî nagbúbulâ ang bibig.

BOQUITUERTO, TA. adj. Bibig na pilipit ó ngiwî.

BORBOLLAR. n. Bumulubok; sumilakbò ang túbig.

BORBOLLÓN. m. Bulubok; silakbó nang túbig.

BORCEGUÍ. m. Isang klaseng sapín.

BORDA. f. Sa kabundukan ng Navarra ay: *kubo, dampâ*. || náut. Gasá ò lábî nang sasakyán.

BORDADA. f. náut. Ang natátakbo nang makálawang píhit nang sasakyán, kung naglálayag nang pakilik sa hangin; ó patrabesia dáhil sa ang hangin ay nangágaling sa lugal na parùrunan.

BORDAR. a. Magbuldá.=*de, con plata*. Burdahán nang pílak.=*en cañamazo*. Magburdà sa *cañamazo* ó iburdà sa *cañamazo*.=*á tambor*. fr. Magburdá nang kadeneta sa isang bastidor na maliit na parang tambol, ó sa isang bastidor na katatagán.

BORDE. m. Lábî ó gilid nang anomán. || Anak sa lígaw. || adj. Káhoy bundok.—*Al borde de*. m. adv. Sa tabí nang; sa gílid nang.

BORDO. m. Lábî; gasá. || Ang labás nang tagiliran nang alinmang sasakyán. || Tinàtawag ding *bordo* ang sasakyán, halimbáwâ: *Juan se fué á* BORDO, *si Juan ay naparoòn sa* SASAKYÁN.

BORDÓN. m. Tungkod na mataastaàs sa tawo, na ang isang dulo ay bákal, at sa gitnâ at pinakaulo ay may pamuting botones. || Sa mangá instrumentong de kuerdas ay alinmán sa mangá ipinangbabaho na malalaking kuerdas. || Ang paguulit sa pagsasalitâ nang mangá wikang hindî kailàngang pagulitín. || met. Ang umáakay at umàalalay sa ibá.

BOREAL. adj. Hílagaan; ó hilágâ.

BÓREAS m. Hanging hilágâ.

BORGOÑÓN, NA. adj. der. ng *Borgoña*. Taga Borgoña ó ang náuukol sa báyang yaón.

BORLA. f. Lambó; borlas. || Tandâ nang pagkadoktor.—*Tomar la borla*. Maggrado nang *doctor*.

BORNEAR. a. Pihitin; ikíling; itagílid ang anomàn. || arq. Ituid ang

bató sa pagaasintá. Sipatin. ‖ r. Kumíbal ang tablá.

BORNEO. m. Ang pagpíhit; ò pagtatagílid nang anomán. ‖ Pagkíbal.

BORRACHEAR. m. Maglasing nang madalás.

BORRACHERA. f. Kalanḡuhán. ‖ Paglalanḡó. ‖ Piginḡ, na ang pagkakáinan ó pagiínoman doón ay lumálabis sa katatagán. ‖ met. y fam. Pagsasabi nang malakíng kamalian.

BORRACHO, CHA. s. y adj. Lanḡó; lasing. ‖ Biskotsong may hálong álak. ‖ Kúlay moradong bunḡa nang káhoy ò bulaklak. ‖ Sinásabi sa tawong napatátanḡay sa anomang hílig na masamâ nang kalooban, lálô na sa pagkagálit=*de aguardiente* Lanḡó nang aguardiente=*por haber bebido mucho*. Lanḡó sa pagkáinom na malabis.

BORRADOR. m. der. nang *borrar*. Súlat na banhay, ó borrador. ‖ comer. Librong tandáan ó ápuntihan, bago isalin sa linis. ‖ adj. Ang nakabúbura.

BORRAJEAR. a. Sumulatsulat nḡ walang talagang sinúsulat, na párang nagpápatalas làmang nang kamay.

BORRAR. a. Pawíin; burahín. ‖ met. Labúan. ‖ r. Maburá; mapáwî =*de la lista (à uno)*. Borrahín sa listá (ang isá).

BORRASCA. f. Bagyó; sigwá. ‖ met. Panḡánib; kasakunaang dinádaanan sa anomang negosio.

BORRASCOSO, SA. adj. der. nang *borrasca*. Mabagyó; masigwá. ‖ met. Mapanḡánib.

BORRÓN. m. Patak ó dumí nang tintá sa papel. ‖ met. Gawang nakalálabô at nakapúpusiaw sa puri. ‖ met. Alinmang kakulanḡán ò kamaliang nakapápanḡit.

BOSQUE. m. Gúbat.

BOSQUEJAR. a. art. Bumanhay na pumintá nang larawan ò figura. ‖ Maghandâ ò gumawâ nang anomang gagawín nang kamay, na hindî tinátapos ‖ met. Ipaintindí nang may kalabúan ang anomang hinágap ó akàlâ.

BOSQUEJO. m. Banhay na súlat, larawan, etc. Pagbanhay ‖ Kasaysáyang maiklî.—*En bosquejo*. fr. fam. Banhay; maiklî; maguló.

BOSTEZAR. n. Maghikab; ó maghigab=*de hambre*. Maghikab sa gútum.

BOSTEZO. m. Paghihikab. ‖ Hikab.

BOTA. f. Sisidlán nang álak, na balat ó barilis na malakí. ‖ Bota ó saping hangang túhod.

BOTADOR, RA. m. y f. Ang nagtátapon. ‖ carp. Kasangkapan nang manḡá anloage, na ipinagbúbunot nḡ pákô, na hindî makuha nang sípit. ‖ cir. Kasangkapan nang *cirujano* na pangkuha nang bagang. ‖ náut. Tikín.

BOTAFUEGO. m. art. Tagdang may mitsá na pangsuso nang kanyón.

BOTANA. f. Panakip; ó siksik nang botang sisidlán nang álak. ‖ Tápal nang súgat. ‖ Piklat.

BOTÁNICA. f. Ang karunúnḡang nagtútúrô nang kabagayán nang manḡá káhoy at damò. ‖ m. Ang marúnong nang *botànica*, at ináasikasong lubhâ ang bágay na yaón.

BOTAR. a. Itapon. ‖ náut. Ipáling nang úgit, ó timón nang sasakyàn sa dákong kaliwâ ò kanan. ‖

n. Umudlot. ‖ Magsikad ang kabayo. ‖ náut. Magbunsod; ó maglúsong ng̃ sasakyán: halimbáwâ, BOTAR *un buque al agua.* fr. IBUNSOD, ó ILÚSONG *ang isang daong sa túbig.*

BOTARATE. m. Maiklî ang bait. ‖ Mapaghambog.

BOTE. m. Saksak ò budlong nang tulag, palasô ó anomang sandata. ‖ Udlot. ‖ Boteng búbog. ‖ Sasakyang muntî. ‖ Síkad ó sípâ nang kabayo.

BOTELLA. f. Sisidlang búbog; bote; purungò ó prungó.

BOTICA. f. Gamot. ‖ Tindahang pinaggágawan at pinagbíbilhan nang gamot. ‖ Ang gamot na ipinaíinom sa may sakit.

BOTICARIO. m. der. nang *botica.* Ang nagháhandâ; ó nagtítindâ nang gamot.

BOTIJA. f. dim. nang *bote.* Kapsâ; tuytoy; tupak na makípot ang bibig.

BOTÍN. m. Botang maiklî. ‖ Mang̃á áring sinásamsam sa bayan ng̃ kaàway, kung nagdírigmâ.

BOTIQUÍN. m. der. nang *botica.* Kahong maliit nang mang̃á gamot, na dadalhín sa paglákad.

BOTO, TA. adj. Mapurol; salsal. =*de ingenio.* Mapurol ang ísip.

BOTÓN. m. bot. Buko nang bung̃a ó bulaklak nang mangà káhoy ó damó. ‖ Bitones. ‖ bot. Súlol; usbong na nagìging sang̃á.

BÓVEDA. f. arq. Ang mabílog na bubong na bató sa mang̃á simbahan, lutuán nang tinàpay, kamposanto, líbing̃an, at mang̃á táhanan sa mang̃à lúng̃â.

BOYA. f. náut. Palitaw; palútang̃; pátaw; palang̃oy.

BOYANTE. p. a. nang *boyar.* adj. Litaw, bataw; lutang. ‖ nàut. adj. Sinásabi sa sasakyang paalolós sa hang̃in ang paglalayag. ‖ adj. met. Mapàlad; maginhawa.—*Estar boyante.* fr. Mayaman; maginhawa.

BOYAR. n. náut. Lumútang na mulî ang sasakyang natuyuán nang túbig.

BOZAL. m. Buslobuslúang isinúsoot sa bibig ng̃ háyop, at nang ito'y hindî makasírâ nang pananim. ‖ Frenong muntî ó busal sa bibig nang aso, nang hindî makákagat. ‖ met. Mangmang ó hunghang. Sinásabi namán sa mang̃à kabayong dî pa mansó.

BOZO. m. Balahibo, ó balbás na malambot, na tumútubô sa ng̃ùsô nang nagbábagongtawo. ‖ Ang lúbid na suga nang kabayo. na, siyang ibinúbusal sa bibig. ‖ Ang labás nang bibig.

BRACEADA. f. der. nang *brazo.* Imbay na matikas.

BRACEAR. n. der. nang *brazo.* Umimbay; gumaláwad; kumampay.

BRAGA. f. pl. Salawal na malowang na parang bahag lámang.

BRAGUERO. m. der. nang *braga.* Pangbahag sa inúususan ó linúluslusan. ‖ Bahag. ‖ náut. Ang lúbid na itinàtalî sa timón.

BRAGUETA. f. Ang biyak ó buká nang salawal sa harapán. Baragueta.

BRAGUETERO. m. der. *bragueta.* fam. Malíbog.

BRAGUILLAS. f. pl. dim. nang *bragas.* Salawal na muntî at malowang na parang bahag làmang. ‖ m. Bátang muntî na bagong nanánalawal, at lálong karaniwang itáwag sa

bátang maliit ang pangangatawán at masamâ ang tayô ó tabas. || met. Táwong maliit at masamâ ang tabas.

BRAMA. f. Panahong ang mangá usá at ibá pang háyop bundok ay nangaglálandî; ó nanínial.

BRAMAR. n. Umiyák; sumingásing; ngumasab; omoang; umúngal. || met. Umúgong; mamásag sa íngay. Sinásabi sa dágat ó ibang elemento kapag sumísigwa, dahil sa úgong na ibiníbigay nilá. || met. Mapoot; magálit nang labis; magsisigaw sa gálit. = *de furor*. Ngumasab sa gálit.

BRAMIDO. m. Singásing; ngasab nang hàyop na gánid. || met. Ang sigaw ó salitang malàbô nang tawong lubhang galit. || met. Ang malaking íngay ó úgong, na nagbùbuhat sa kalákasan nang hangin, ò sa lakí nang alon sa dàgat kung sumísigwa.

BRAMIL. m. art. Kasangkapan nang anloage na ipinanggúguhit sa káhoy, na may kapirasong tulis na patalim, na siyang gumúguhit. Garanil.

BRANCADA. f. Lambat na hiníhila ó panghárang, na párang kitid.

BRASA. f. Baga.—*Ponerse como una brasa*. Mamulá sa hiyâ ó sa gàlit.

BRASERO. m. der. nang *brasa*. Kalán; dupungán; ó lalagyàn nang baga, || Ang lugal na nakataáng talagang pinagsúsunugan sa mangá hinatulan nang gayón nang *inquisición*.

BRASIL. m. Sapang. || Ang kúlay na pulá, na ginàgamit na pamúpol nang mangá babayi sa mukhâ.

BRASILEÑO, ÑA. adj. der. ng *Brasil*. Taga Brasil, ó náuukol doón.

BRAVA COSA. iron. Bágay na hunghang; ó walâ sa katowiran.

BRAVATA. f. Pagbabàlang mabalásik sa pananákot. Takap.

BRAVEAR. n. Tumakap ò magbálâ nang mabalásik sa pananákot sa kápowâ. || Maghambog na tila may gágawin ay walâ namàn.

BRAVEZA. f. Kabangisán; ó kailapán. || Karahasán; kalakasán; tápang. || Kabilisán at kalakasán nang bagyó. || Karahasán nang dágat kung may bagyó.

BRAVO, VA. adj. Marahás; malakás; matápang. || Marikit; magaling. || Mabangís; ó mailap na háyop. Sinàsabi sa dágat, kapag malakás ò mabilís ang alon. || Bakobakô; banginbangìn; masúkal at hindî linang. || fam. Palálô; ó mapagmatapang; mapagmainam. || met. y fam. Masúngit; magaspang ang ugálî.

BRAZA. f. Dipá. || naut. Lùbid na pamígil nang mangá láyag.

BRAZADA. f. der. nang *braza*. Imbay; galawad.

BRAZADO. m. der. nang *braza*. Kapangkó.

BRAZAJE. m. Paggawâ nang salapî. || naut. Panúkat nang lálim nang túbig.

BRAZALETE. m. der. nang *brazo*. Maniliá; ó galàng na gintô, tumbaga etc., na inilálagay sa baraso nang mangá babayi.

BRAZO. m. Kamay; baraso. Sa mangá háyop na ápat ang paá, ay ang mangá pamáunahan. || met. Ang sangá nang káhoy. || Baras nang timbangan. || met. Tápang; kapangyarihan. || pl. met. Ang mangá nagtátangol ó umáapâ.—*Á brazo partido*. Bà-

rasohan, na walang gámit na armas.

BREA. f. Sáhing. Brea.

BREAR. a. met. Lumigàlig sa kápowâ, salantaín; tumampalasan; ó magbigay súkal nang loob. || met. y fam. Manuksó; manghiyâ; mangĩit =*á golpes*. Salantaín sa pàlô.

BRECHA. f. Butas na gawâ nang bala nang armas de fuego sa mangá pader, ò báhay na bató; wakwak nğ pader dáhil sa támâ nang bala nğ kanyón ó anomán.||met. Ang tinátangap na dalamhátî ó kintal nang áting kalooban sa payo nang ating kápowâ, ó nang sariling kadalamhatián.

BREGA. f. Áway; babag; pagtatalo. || met. Bírô; oyam. Kaugaliang gamíting kalákip nang verbo *dar*.

BREGAR. n. Makitaló. || Makibunô. || a. met Masahin ang tinápay sa tablang kináuupan nang nagmámasa. || n. met. Lumaban sa pangánib ó kahirapan úpang madaig=*con otro*. Makipagtalo; ó makipagbunô sa ibá.

BREÑA. f. Lúpang talabís, bangĩnbangĩn at masùkal na nasa pagitan nang mangá bundok na bató.

BRETAÑA. f. comer. Isang linsò, na nğinalanan nang pangalan nang bayang unang pinaggawán.

BRETE. m. Pangaw na bákal na inilálagay sa paá nang bilangô. || met. Kahirapan; kasikián.—*Estar metido en un brete*. fr. Málagay sa isang kagípitang malakí.

BRETÓN, NA. adj. der. nang *Bretaña*. Nàuukol sa Bretaña. || m. bot. Isang bágay na koles || Supling nang halámang yaón. || m. y f. Tagá Bretaña.

BREVA. f. bot. Ang únang bunga nang higera.

BREVAL. m. Mangá pùnô nang *higos*.

BREVE. adj. Maiklî; madalî. || m. Maikling súlat nang santo papa. || f. mus. Figura at nota nang mùsika—*En breve* mod. adv. Sa madalî; ò maikling panahón; agadagad; kagyat=*de contar*. Maikling salitìn=*en la respuesta*. Maikling sumagot.

BREVEDAD. f. Kadalián; || Kaiklián nang anomang bágay ó pangyayari.

BREVIARIO. m. Librong dásalan nang manga párî. || impr. Klase nang maliit na letra, na ginágamit sa paglimbag nang mangà *breviario*.

BRIBÓN. NA. adj. Alisagâ; ma samang tawo; tampalasan.

BRIBONADA. f. der. nang *bribòn*. Katampalasanan.

BRIBONEAR. n. Magalisagâ; magmasamâ; magtampalasán.

BRICHO. m. Puntás na gintô ó pílak, na gámit sa pagbuburdá.

BRIDA. f. Tálî nang freno; rindá. —*A la brida*. mod. adv. Pagsakay ó pangangabáyong may siyá at freno at laylay na lubhâ ang estribo.

BRIDÓN. m. Ang mángangabayong may siyá at freno at ang estribo ay laylay na lubhâ. || Riendang pangalawá, na inilálagay sa kabayo. || Ang kabayong may siyá at freno, at estribong mahábâ. || poet. Ang kabayong brioso at matikas ang tayô.

BRIGADA. f. mil. Isang kapisanan nang mangá batallón, escuadron ó tropa nang sarisaring armás. || Bahagi nang tropa, na sa *cuerpo*

nang *guardias* nang hárî ay kaisá ng̃ isang *compañia* nang mang̃á dragón. || mil. Sa ibang *cuerpo militar* ay ang táng̃ing bílang nang mang̃á sundalo. || mil. Isang kabilang̃an nang mang̃a háyop na panghila at sampong mang̃á tagapaghatid na tawo na may alágâ sa háyop, na tagapagdalà nang mang̃a kasangkapan sa pagbabaka.

BRILLANTE. p. a. nang *brillar*. s. y adj. Maningning; makisap. || m. Diamanteng maningning.

BRILLANTEZ. f. Kakislapán; kaningningang̃án; tingkad. || Pagkislap.

BRILLAR. n. Magningning. || met. Lumitaw; mamukod sa ibá sa talas nang ísip, gandá, etc. || Máhalata sa labás ang anomang násasaloob.

BRILLO. m. Kilap; ningning.

BRINCAR. n. Lumuksó; lumundag. || met. y fam. Lisanin; laktawang kúsá nang boong pagiíng̃at ang anomàn, at tumung̃o sa ibá, para disimulahín ó ikanlong sa sálitaan ó pagbasa ang anomang pangyayari ó *claúsula*.

BRINCO. m. Luksó; laktaw. || Pagluksó.

BRINDAR. n. Uminom sa kagálingan, ó kapurihàn nínoman. || Magháin; tumágay; magâlay ó magalok nang anomán. || Maganyaya.= *á la salud de alguno*. Uminom ó tumágay nang patungkol sa kagáling̃an nìnoman. = *con la copa*. Tagayan nang kopa, ó tumágay na may háwak na kopa. = *en un convite*. Tumágay sa isang piging. || r. Umálay; ó umalok nang kusá sa paggawâ ng̃ anomán. || Maganyayahán.

BRINDIS. m. Pagtágay; ó paginom sa ng̃alan at patungkol sa kagalang̃án nang ibá. || Salitang sinásabi sa pagtágay.

BRIO. m. Tigás; gilas: at sinásabing *hombre de* BRIOS, *tawong may malaking* LAKÁS ó MAY TIGÁS. || met. Tápang; tigás nang loob. || Tikas; gandá nang kilos.

BRIOSO, SA. adj. der. nang *brio*. May tigás; magílas; salang̃apang.

BRISA. f. Amihan.

BRITANO, NA. adj. der. nang *Bretaña*. Tagá Bretaña ó Inglaterra. Ginágamit namang parang sustantivo.

BROCADO. m. Damit na hinabing sutlâ at pílak; ó sutlâ at gintô na may labor.

BROCAL. m. Lábî nang balong bató; ó bábahan. || Koloong; laloran; ó bikling nang baina nang sandata =*de escudo*. Kalopkop nang gílid ng̃ kalásag.

BROCHA. f. Pincel na buntot nang baka ó balbás nang kambing.

BROCHE. m. Pansará nang damit; káwit.

BROMA. f. Bírô. || Lutos. || Kaskahong ipinaníniksik sa mang̃á cimiento ò úbod nang pader, nang kumagat ang mang̃à bató.

BROMAR. a. Lutusin.

BROMEAR. a. Magbirô; magsisté. || r. Magbiroàn; ò magtuksuhan.

BRONCE. m. Nagkákalahok na tansô at tingâ. || Tangsong dilaw. || poét. || Trompeta ó *clarín*; kanyón.

BRONCEADURA. f. Paglalagay nang kúlay tangsô.

BRONCEAR. a. Gawing kúlay tangsô; ó magpakùlay tangsô; ó pa-

pagkulayin tangsô.

BRONCO, CA. adj. Gatólgatól; bastòs ang pagkágawâ. || met. Ang táwong magaspang ang kaugaliàn at bastos makipagúsap. || Sinásabi sa mañgá instrumentoug masamâ ang tunog, at sa voces nang táwo'y gayon din = *de genio*. fr. Matigás ang ugálî.

BROQUEL. m. Panangà; kalásag na maliit. || met. Tangulan; ó takbuhan sa anomang kagípitan.—*Raja broqueles*. fr. Mapagmatapang; mapagpangap.

BROTAR. n. Lumitaw; sumipot; gumitî sa mañgá káhoy ó pananim ang kanilang mañgá usbong, bulaklak, etc. || a. Kung sa lupaín ang sinásalitâ ay *sumibol* ó *sumipot* ang mañgá damó. || Bumálong ang túbig sa batis ó balón. || met. Kung sa bulútong ó galís. etc. ay *pumúsak* ó *pusakin;* ó *litawàn* nang galís, bulutong, etc. || met. Magmulang sumipot, ó pahalatá ang anomán, para nang bait, loob, etc. = *de, en un peñascal*. Sumibol, sumipot sa isang balábatuhan.

BROZA. f. Yagit; layak. || Sápal; palayat. || met. Ang mañgá bágay na walang kabuluhang sinásabi sa pagsasalitâ ó sa anomang sinúlat. || impr. Ang cepillong panglínis nang tintà sa mañgá molde.—*Servir de toda broza*. fr. Gamitin ang bálang na ó sa balang na.

BRUCES. (Á ó DE) mod. adv. Taob ó pataob; padapâ. Isinásama sa ibatibang verbo, para nang *caerse* DE BRUCES, *mahúlog* NANG PADAPÁ Ó PATAOB; ó *mà*DAPÁ, *má*SUBASOB; *beber* DE BRUCES, *uminom* NANG PADAPÁ.

BRUJEAR. n. Mañgúlam.

BRUJO, JA. m. y f. Mangkukúlam; ó asuang: na ang paniniwálâ nang madláng námamalî ay may hodyatan sa demonio at totoong nakagágawâ nang bálang ibigin. || Lubhang matalas.

BRÚJULA. f. náut. Paraluman; ó agujón sa paglalayag. || Silipán ò puntería. || Alinmang maliit na butas na sinísilipan, at nang mákitang mabuti ang anomang bágay na may kaliitán.

BRUJULEAR. a. Pumíngol; ò pumintà nang baraha. || met. Humúlâ; pagowiowiín ang anomang pangyayari ó negociong nilálakad, sa kilos ó anomang bágay na dápat halataín || Sumílip; manúbok.

BRUÑIBLE. adj. der. nang *bruñir*. Mabúbuli; mapakíkintab.

BRUÑIDO, DA. adj. p. p. nang *bruñir*. Binuli; ó bulí. || m. Pagbuli.

BRUÑIDOR. adj. art. Pangbuli; pangpakinang. || m. y f. art. Ang mangbubuli.

BRUÑIR. a. irreg. perf. ind. *bruñó*; *bruñeron:* imperf. subj. *bruñera*, y *bruñese*: fut. *bruñere*. etc.: ger. *bruñendo*. Bulihin; pakinañgín; pakinisin. || met. Pupulan ang mukhâ, para nang ginágawâ nang mañgá babayi.

BRUTAL. adj. der. nang *bruto*, Parang háyop, ó náhahawig sa háyop. || m. Háyop.

BRUTALIDAD. f. nang *bruto*. Kahayupan. || met. Ang kaikliàn ó kawalán nang ísip ò nang matuid; ang malabis na kagaspañgán ó kabastusán nang ugálî.

BRUTO. m. Háyop. || met. Hunghang; walang wastô. || adj. Bastós;

mangmang.

BRUZA. f. Cepiliong panglinis nḡ kabayo, etc.

BUBA. f. pl. Bubas; katí.

BUBÓN. m. Pigsá sa síngit; ó alínmang malaking pigsá.

BUBOSO, SA. s. y adj. der. nang *buba*. Kátihin; búbasin.

BUCEAR. a. Sisirin; busuhin. || n. Sumísid.

BUCLE. m. Kinulot na buhok; ó buhok na ang pagkákulot ay likaw na parang singsing.

BUCÓLICA. f. Berso ò tulâ, na ang inilálagay na nagsásalitâ ay manḡá pastol ó manḡá tawong parang. || fam. Kákanin; pagkáin.

BUCHE. m. Butsí. || Ang ganáng malùlulang túbig ó álak sa bibig. || Ang anak nang *borrico* na bagong sipot at hangang sumúsuso. || Ang kubót nang damit na hindî lápat sa katawán. || Sa tawo at sa ibang háyop na ápat ang paá ay ang sikmúrâ. || Ang dibdib ó lugal na ináaring pinagtátaguan nang manḡá líhim, at sinàsabi: *no le cupo en el* BUCHE *tal cosa, hindî nagkàsiya sa* DIBDIB *niyá ang gayong bàgay.*

BUÉN. adj. Mabuti; magaling. Ginágamit kung iniúuna sa isang nḡalang sustantivo masculino, para nang BUEN *hombre*, MABUTING *tawo*.

BUENAVENTURA. f. Mabúting pálad, ó magaling na kapalaran. || Panghuhúlang may anito, sa mukhâ ó sa gùhit nang pálad.

BUENO, NA. adj. Mabuti; maigl. || Ang tawong walang masamâ sa kaniyà. || Ang masarap; nakaàaliw. || Malakí; para nang BUENA *calentura*, MALAKING *lagnat*; BUENA *cuchillada*, MALAKING *sûgat nang íwâ nang kampit*. || Sapat. || Kung ginágamit na kasama nang verbo *ser* ang kahuluga'y *katakatakà*; *kaibá*. v. gr. *lo* BUENO *es que quiere enseñar à su padre, ang* KATAKATAKA ó KAIBÁ *ay íbig pang turúan ang kaniyang amà*=*de, para comer*. Mabuting kanin=*de por sí*. Talagang mabutí.

BUENPASAR. m. Maginháwang pamumúhay.

BUEY. m. Bakang lalaking kapón.

BÚFALO. m. Kalabaw.

BUFAR. n. Bumugá; suminḡásing sa gálit ó poot ang toro, kabayo at ibang háyop. || met. Suminḡásing ang tawo sa gálit, na kawangkî nang ginágawâ nang manḡá háyop=*de ira*. Suminḡásing sa gálit.

BUFETE. m. Mesang sulatán ó gámit sa pagaáral.

BUFIDO. m. Bugà; sinḡásing nḡ háyop. || met. Salitâ ó kilos na nagpápahalatâ nang gálit. || Sigaw na malakás ò basag.

BUFÓN. m. Bubo sa komedia. || adj. Tawong mapagpatawá; ó mapagulolululan; mapagbubobubuhan.

BUHO. m. Paós; kuago. || Ang mailap sa kápuwâ tawo.

BUIR. def. na hindî ginàgamit kundî sa INFINITIVO at sa p. p. *buido*. a. art. Pakinanḡín, hayapan, at patalimín ang sandata.

BUJARRÓN. m. Ang nakíkiapid sa kaparis.

BUJÍA. f. Kandilang mapulî. || Kandilang espelma.

BULA. f. Manḡá súlat nang santo Papa. Bula.

BULARIO. m. der. nang *bula*. Kapisanan nang manḡá bula.

BULETO. m. der. nang *bula.* Munting súlat, ò paháyag nang santo papa.

BÚLGARO, RA. adj. der. nang *Bulgaria.* Ang náuukol sa Bulgaria. || m. y f. Tagá Bulgaria.

BULTO. m. Bungtón; bùkol; ó lakí nang anomang bágay. || Larawang káhoy ó tangsô. || Paldó nang anomán. — *Guardar el bulto.* Tumàgô; lnmayô sa pangánib.

BULLA. f. Kaingayan: sigaw ng maraming tawo. || Daló nang maraming tawo; alingasngás. || Guló.

BULLICIO. m. der. nang *bulla.* Alingasngàs nang maraming tawo.|| Káingayan; guló.

BULLICIOSO, SA. adj. der. nang *bulla.* Magalaw. || Mapagbásagulo; mapanguló. || Magaslaw, magasó.

BULLIR. n. irreg. como *bruñir.* Kumulô. || Huag mápakali. || Bumulak; tumilandot.||Kumayaw; kumutô. || met. Sinásabi sa mangá negociong lubhang pinaglálakad at pinagháhanap. || Magyao't ditong lubhá. =*en, por todas partes.* Magyao't dito sa lahat nang lugal.

BUÑUELO. m. Masang linútô sa mantíkâ ó langís, na kung kanin ay isinásaok sa arníbal.

BUQUE. m. Daong; sasakyán.|| Lulan; ó kalulanán nang anomàn.

BURDEL. m. Báhay nang mangá babáying dalahírâ, ò nagpápaupa.

BURGA. f. Bukal nang túbig na maínit.

BURGALES, SA. adj. der. nang *Búrgos.* Ang náuukol sa Burgos. || m. y f. Ang tagaroón sa ciudad na yaón. || Ang hánging nagbúbuhat sa bandang Burgos, ito'y kung na sa España ang nagsásalitâ.

BURIL. m. art. Patalim na matulis, na kasangkapan nang mandudúkit nang bákal, tansô, etc.

BURLA. f. Libak; oyam; bìrô.|| pl. Manga bírô.

BURLADOR, RA. der. nang *burla.* Palabirô; mapagaglahî. || Saro na pag ininumán ay tumátapon ang túbig sa talagang butas na maliliit, at nakabábasâ sa umíinom.

BURLAR. a. Biròin; aglahíin; libakín.|| a. Dumàyâ. || Siráin ang akálâ nang sínoman.=*á alguno.* Biróin ang kápowâ ||r. Magbiroán.||Bumírô; lumibak.=*de sus amos.* Libakín ang kaniyang mangà panginoón,=*con su amigo.* Makipagbiroán sa kaniyang kaibigan.

BURLÓN, NA. m. y f. aum. nang *burla.* Palabirô. || adj. Pabírô.

BUSCA. f. Paghánap. || Ásong pangaso. Kapisanan nang mangá mángangaso at mangá aso.

BUSCADOR, RA. m. y f. der. nang *buscar.* Mapaghanap. || Ang humáhanap.=*por donde salir.* Humánap nang málabasan.=*à uno (la lengua, ó la boca.)* Bígyáng daán ang isá; na magsasalitá nang áyaw sabihin ó inalílihim.

BUSCAR. a. Humànap; hanapin. || Sumundô, adhikaín, || r.Mag hanapàn.

BUSCARRUIDOS. m. palab. comp. nang *buscar,* at *ruidos.* Mapanguló; mapapbásagulo; palaaway; dî mápakali.

BUSCAVIDAS. m. palab. comp. nang *busca* at *vida.* Ang mapagusísâ nang búhay nang ibá. || Ang

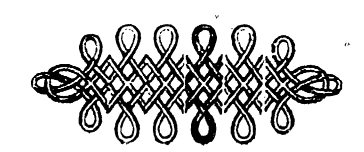
masípag na lubhâ sa paghahánap búhay.

BUSCÓN, NA. adj. aum. nang *busca*. Mapaghanap. ‖ Mapakialam.

BUTACA. f. Wikang gáling sa francés na itinátawag sa malaking silla, mabábâ at ang sandalan ay pahilig sa bandang likod, at mahábâ sa sillang pangkaraniwan.

BUZÓN. m. Ang butas nang tangkeng pálabasan nang túbig. ‖ Butas na pinaghúhulugan nang mangá súlat sa correo. ‖ Pásak na panakip sa butas nang algibe.

BUZONERA. f. Pálusutan nang túbig sa mangá bakuran, ò patio.

C

CABAL. adj. Hustó. || met. Ganap; walang kúlang.

CABALGAR. n. Magpasial na nangángabayo. || a. Sumakay na lumúkob ang alinmang háyop na ápat ang paá sa kaniyang babayi=*à mujeriegas*. Mangabayo nang sakay babayi=*en mula*. Sumakay sa mula.

CABALLA. f. Hasahàsâ, lumahan.

CABALLETE. m. der. nang *caballo*. art. Palupo. || Kasankàpang ipinagpapahirap sa mangá minamartir, na nákakawankî nang pangaw ang butas, at ang tabas ay tila palupo. || Kàhoy na pangmoog nang *cáñamo*. || Ang gúlod nang gitná nang ilong. || Kaballete.

CABALLO. m. Kabayo. || Kabayo sa mangá larong ajedrez at baraja. | Kabayo ó bankó nang maglalagarî. || Sakít na búkol sa síngit; na gáling sa gawang kalupaán. || Kabigàn sa labayán nang sinúlid.

CABAÑA. f. Dalundong; kubo. || pint. Ang kuadrong kinápipintahan nang mangá kubo, mangá pastol, etc. || Katipunan nang mangá háyop na may angkàs na iháhatid sa ibang lugal.

CABECEAR. n. der. nang *cabeza*. Tumangôtangô; magantok; yumukáyok. || Umiling. || Ogoy; bayok nang *carruage*. || a. Magháló nang álak na laón sa lalagyán nang bàgong álak, at nang itoy tumápang. || Magkátig nang banig. || r. Maguntugan.

CABECEO. m. der. nang *cabeza*. Tangô; antok, yokáyok. || Galáw ng ulò.

CABECERA. f. der. nang *cabeza*. Lugal na mataás, ó pinakaloob ng báhay na inúupan sa gitnâ nang isang pagtitípon nang mangá tawong ginoó. || Unan. || Kátig nang banig. || impr. Kintal na inilálagay sa ulo nang pápel na nilílimbagan.—*de cama*. Olonán nang hihigán.—*A la cabecera de un enfermo*. Sa tabí nang may sákit.

CABECILLA, TA. f. dim. nang *cabeza*. Ulong maliit. || m. Púnô nang mangá sowail. || Ang tawong masamâ ang kaugalián at pamumùhay.

CABELLERA. f. der. nang *cabello.* Ang buhok nang ulo, na, nakalaylay sa likod.

CABELLO. m. Ang buhok.—*Asirse de un cabello.* Samantalahin ang lalong káliitliitang bágay at ng̃ kamtàn ang ninánasâ.

CABELLUDO, DA. adj. aum. nang *cabello.* Mahábâ ang buhok.

CABER. n. irreg. pres. ind. yo *quepo:* perf. *cupe; cupiste; cupo; cupimos; cupisteis; cupieron:* fut. *cabrè; cabràs;* etc.: imperat., *quepa é*; *quepamos* nosotros; *quepan* ellos: subj. *quepa; pas; pa; pamos;* etc.: imperf. *cupiera; cabría;* y *cupiese,* etc.: fut. *cupiere,* etc. Magkasia. || Malulan. || Magkalugal; ó makapások. || Mátaboy ang anomán sa isá; mátoka sa kaniyá.=*de piés.* Magkasia nang patindig.=*en la mano.* Magkasia sa kamay.

CABESTRANTE. m. Gilingang panghigit nang lubid sa paghihila ó pagtataás nang mang̃á mabigat na bágay.

CABEZA. f. Ulo. || Púnong namámahalâ; ó púnò nang alinmang katipunan. || Ang pamulâ; ó simulâ nang anomang bágay. || Báua't isá katawo; ó bawa't isang hàyop, ang tawag ay *cabeza* ó *una cabeza.* met. Dúnong; talas nang ísip.=*Tomar de cabeza.* Isaulo; kabisahin.

CABEZADA. f. der. nang *cabeza.* Pagkáuntog; pagkásoko. || Balat nang freno na náyayakap sa ulo nang kabayo: *cabezada.*—*Dar cabezada.* Yumukod; gumàlang.—*Dar cabezadas.* Magyokayok; magantok.

CABEZAL. m. der. nang *cabeza.* Unang maliit. || cir. Ang kapirasong kayo na inilálagay sa hiwà nang súgat nang sangria.

CABEZUDO, DA. adj. aum. ng̃ *cabeza.* Ulohán, ó malakí ang ulo. || met. fam. Matigás na ulo.

CABIDA. f. Lulan; tákal; ó lakí nang isang bágay.—*Tener cabida una cosa dentro de otra.* Magkasia; mápasok ang isang bágay sa ibà.

CABILDO. m. Katipunan nang mang̃á *canónigo* ó pinúnong *eclesiástico.* || Kapisanan nang mang̃á pinúnò nang isang bayan. || Bàhay na pinagkakatipunan nilá.

CABIZBAJO, JA. adj. y

CABIZCAIDO, DA. adj. palab. comp. nang *cabeza,* at *caido.* Yukayok; sung̃ó; subasob; baliling. || Malungkot at nagiisip.

CABLE. m. náut. Lúbid na malakí, na kinátatalian nang sinepete. || Panúkat na may sandaán at dalawang puong dipà.

CABO. m. Dulo; wakás; katapusàn; hangán. || Puluhan. || Sa mang̃à aduana ay *bigkís na maliit,* ó *balutang maliit.* || náut. Alinmán sa mang̃á lúbid nang sasakyàn. || geog. Lupaing mataás, na, nápapasok sa dàgat. || pl. Mang̃á kamay at paá nang mang̃á háyop.—*Al cabo.* m. adv. Sa kádulohan; sa katapusán.

CABOTAGE. m. Paglalayag na dî nálalayô sa baybayin.

CABRA. f. Kambing na babayi.

CABRERO, RA. m. y f. der. nang *cabra.* Pastol nang mang̃á kambing.

CABRESTANTE. m. Mákina sa pagtataás nang mabigat. || Molinete.

CABRILLA. f. dim. nang *cabra.* Kambing na maliit. || pl. Ang pitong

bituín na nangagkàkalapit sa signo nang Tauro: apolon. || Ang luksó nang tísâ sa ibábaw nang túbig, kung ipukol nang pasalisid.

CABRIOLA. f. Luksóng ginàgawâ nang mangà mánanayaw, na maliksingmaliksí.

CABRITO. m. dim. nang *cabra.* Anak na maliit nang kambing.

CABRÓN. m. Kambing na lalaki. || met. y fam. Ang laláking nagpápabayang kálunyain ang kaniyang asawa.

CACAOTAL. m. der. nang *cacao.* Kakawan; ó lugal na maráming tanim na kakaw.

CACAREAR. n. Komókok; pumutak. || a. met, Pakapurihin, palampasín ang sariling kilos ó gawâ.

CACAREO. m. Kalokòtok; kókok; kákak; putak; kotak. || Pagputak.

CACERÍA. f. der. nang *casa.* Pañgangañgaso nang marami na para maglibang. || pint. Ang *cuadro* na kinápipintahan nang isang pañgangañgaso.

CACERINA. f. der. nang *casa.* Lalagyán nang mangá *cartucho.*

CACIQUE. m. Púnô ó hárì sa bayan ó provincia nang Indias. || Alinmán sa mangá tawong principal nang isang bayan. || Ang mapagpakialam.

CACO. m. Ang magnanákaw na matalas. || fam. Matatakutín.

CACHAZA. f. fam. Kakuparan; kariwaráan; kalumayan at kaluatán sa paggawâ ò pananalitâ.

CACHAZUDO, DA. adj. Ang lubhang makúpad na magsalitâ ó gumawâ.

CACHETE. m. Pisngí. || Dágok.

CACHICÁN. m. agr. Pinakapúnô sa pagsasaka. || fam. Matalas; bihasa; suítik.

CACHO. m. Pirásong maliliit ng̃ anomán. || adj. Baluktot; hukot.

CACHORRO. m. y f. Kuâ; bilot. || m. *Cachorrillo.* Pistolang maliit.

CACHUCHA. f. Sayaw kastílâ. || Isang claseng gorro sa ulo na ito'y sapad.

CADA. adj. Balang; báwa't.=*vez.* Towî=y *cuando.* Kailan ma't.

CADALSO. m. Bibitayán.

CADÁVER. m. Bangkay.

CADENA. f. Talikalâ; ó tanikalâ. || Katipunan nang mangá presidario na nagtátapos nang panahong parusa sa kanilá. || arq. Ang pagkakama ó pagkakàlapat nang ulo nang mangá kàhoy. || met. Pagkasúpil.

CADENCIA. f. Pagkakátulâ nang mangá salitâ, gayon din sa verso na gaya sa prosa.

CADERA. f. Balakang.

CADUCAR. n. Magúlian; humínà. || met. Masírâ sa kalumàan. || Lumipas ang kabagsikan; ó lakàs nang isang kasulatan dahilán sa anomàn; mapasó.

CADUCO, CA. adj. Hukluban; úlian. || Madaling mawalâ; ó dì maglúluat. || Gupò.

CAER. n. irreg. ger. *cayendo:* pres. ind. yo *caigo:* perf. èl *cayó;* ellos *cayeron:* imperat. *caiga* él; *caigamos* nosotros; *caigan* ellos: subj. *caiga; gas;* etc.: fut. *cayere; cayeres;* etc. Mahùlog; mabulid; másobasob. || Lumagpak. || met. Mápanaog; máalis sa katungkulan ó saklolo. || Mahúlog sa ibang bágay ang unang hang̃ad. ||

Mahúlog sa kangínoman: ó tumámà sa kaniyá ang hinúhugot na sápalaran. || met. y fam. Mamatay. || Matapos ang maghapon. || Máalaala=*á, hácia tal parte.* Málagay sa gayong lugal; ò sa gawing gayong.=*de lo alto.* Mabulid magbúhat sa ituktok. =*á, en, por tierra.* Málagpak sa lúpâ.=*bien en la silla.* Mábagay; máakmâ sa pagkáupô sa silla.=*por Pascua.* Màtamà sa Paskó.=*á pedasos.* Gumulagulápay; pagod na pagod.= *(bien ò mal un vestido) à alguno.* (Mábagay, ó hindî ang isang damit) sa kangínoman.=*(la maldición) à alguno.* Tumalab ang sumpâ sa kangínoman.=*de cabeza.* Mahúlog nang patiwarik, ó máuna ang ulo.=*de ánimo.* Mabaghán. huminà ang loob.= *en falta.* Mápansin ang salang nágawâ || r. Malaglag; mahúlog; malagas.=*boca abajo.* Mádapâ.=*boca arriba.* Mátihayâ; mátimbuang.=*á pedazos.* Hilaban sa katámaran ó gumulagulápay sa katimaran; manamit nang gulagulanit.=*de sueño.* Magantok nang malabis na huag makapaglaban.=*en el pozo.* Mahúlog sa balón.=*en flor.* Mamatay sa kabinatáan ó sa kasikatan nang edad.

CAFÉ. m. Kapé na iníinom.||Ang báhay na talágang ìnuman nang kapé at iba pang iinumin.|| Túbig na pinaglagáan nang kapé. || Púnò nang kapé.

CAFETAL. m. der. nang *café.* Kapihan.

CAFETERA. f. der. nang *café.* Sisidlàn ó lutuán nang kapé.

CAFETERO. m. der. nang *café.* Ang nagbíbili nang kapé. || bot. Púnò nang kapé.

CÁFILA. f. fam. Kapisanang marami nang anomàn.

CAFRE. m. der. ng *Cafreria.* Ang tawong túbò sa Cafreria, sa Cabo de Buena Esperanza. || Táwong tampalasan at mabangís.

CAGADERO. m. der. nang *cagada.* Tatalían nang mad â.

CAGAJÓN. m. der. nang *cagar.* Tae nang mangá kabayo, mula, burro, etc.

CAGALAR. m. Bituka. || adj, Náuukol sa butas nang puit.

CAGALERA. f. der. ng *cagalar.* fam. Pagbubululós; pagtatapón; pagiilagín.

CAGAR. a. Tumae; dumumí; magbawas. || met. y fam. Siráin ang anomán.

CAGARRUTA. f. Taeng kambing ó tupa.

CAGÓN, NA. m. y f. der. nang *cagar.* Táiin. || met. Duag; matakutín.

CAIDA. f. Pagkahúlog. || Pádalisdisan; sibi. || Lawit, ó pagkálawit.|| pl. Lanang magaspang.|| met. Kasalanan. || Kasaliwaáng palad.

CAIDO, DA. adj. met. Lupaypáy na loob. || Laglag; lagpak.

CAIMÁN. m. met. Ang malíhim; tusu; suítik; saragate at matalas.

CAJA. f. Kabán.|| Ataul.|| Tambol. || Kabang taguán nang salapî sa mangá Tesorería. || Ang guang, ò butas na pinagpápasukan nang anomán, para nang butas na pinagpápasukan nang mitsá nang isang kahoy. || impr. Kahong pitakpitak na pinaglálagyan ng letrang magkakamukhâ. || Ang bahagi nang carruaje na inuupan nang táwong sumàsakay, na ito'y may takip.

CAJERO. m. der. nang *caja.* Ang

may tungkol na tumangap nang salapî sa mañgá tesorería, báhay nang comercio, at gayondín namán sa pamamáyad. ‖ Ang manggagawâ ó magtitindà nang kahuela.

CAJÓN. m. aum. ñg *caja.* Kahón.

CAJUELA. f. dim. nang *caja.* Kahóng maliit. ‖ Palamamán. ‖ Salakuban.

CAL. f. min. y arq. Ápog.—*Ahogar la cal.* Busan ñg túbig ang ápog; subhán ang ápog.

CALA. f. Ang kapiraso, ó kapútol nang anománg buñga nang káhoy na piniraso, at nang mátikman ang lamán. ‖ náut. Look na maliit na kanluñgan sa tabing dágat. ‖ med. Kaliliang pangpatáe. ‖ Ang pagbutas na ginàgawâ sa isang pader, nang mákilala ang kaniyan kapal at pagkáyarî.

CALABACERA. f. der. nang *calabaza.* Púnô nang kalabasa.

CALABAZA. f. bot. Púnô, ó buñga nang kalabasa.—*blanca.* Upo; tibyayong.—*Llevar calabazas* fr. fam. Malaglag sa examen.

CALABAZETE. m. der. nang *calabaza.* Tinuyong matamís na kalabasa. ‖ Mañgá balat nang kalabasa na nakalagay sa pulot, ó minatamís na nakalagay sa malabnaw na arníbal.

CALABOZO. m. Húlò, ó duyo ñg bílanguan. Kalaboso.

CALABRÉS, SA. adj. Ang náuukol sa Calabria. ‖ m. y f. Tagá Calabria.

CALABROTE. m. nàut. Lúbid na maliit nang sasakyán.

CALADO. m. Buldá; labor, ó dúkit sa mañgá metal, káhoy, etc. ‖ Damit na tinátahî nang may húgot. Calado.

CALAFATEAR. a. náut. Magsiksik nang yúnot ò bunot na ninutnot at sáhing ó galagala, sa mañgá síwang nang sasakyàn.

CALAMBRE. m. med. Pulíkat; ñgímì; manhir ó manhid.

CALAMIDAD. f. Sakunâ, ò kasaliwaang palad, láló na kung sumásaklaw sa madlâ.

CALAR. n. Tomiím; tumagós sa anomán ang túbig, tintá, etc. ‖ a. Parisan ang labor nang *encaje ó randa* sa káyong putî. ‖ met. Mataòs na máhalatâ ó mákilala ang líhim ó kabagayán nang anomán, ‖ n. Mások; paloob sa alinmang lugal. ‖ Lumubog ang sasakyán sa túbig. Karaniwang gamiting lalô sa *recíproco.* ‖ adj. Lupaing maráming batong ináapog. ‖ r. Biglang paimbulog na bumabâ ang mañgá ibon at dumágit nang anomán.= Mapigtâ; matigmak = *de agua.* Mapigtâ nang tùbig.

CALAVERA. f. Buñgô. ‖ met. Tawong walang pagaakálâ; ó kákaunti ang bait at pagkukúrò.

CALCAÑAL. m. y

CALCAÑAR. m. Sákong.

CALCEDONIA. f. min. Batong mahalagá na tinátawag na *ágata.*

CALCETA. f. der. ñg *calza.* Ang isinòsoot sa paà bago mag soot nang medias. ‖ met. Ang grillos na bákal na ikinákabit sa bilangô ó nakapresidio.

CALCETÍN. m. dim. nang *calceta.* Medias na maiklî na hangang ibabâ nang kalamnán nang bintî.

CALCINACIÓN. f. der. ñg *calcinar.* Pagaàpog.

CALCINAR. a. Apogin; ò tupukin ang anomàn hangang sa pumutíng

tila ápog.||r. Maging ápog.||met. Maginit nang malabis.

CALCULAR. a. Balakin; kuéntahin.

CÁLCULO. m. Balak; pagkuenta. || Talas; talino. || med. Sakit sa pantog na tinátawag náting *bató*.

CALDEAR. a. Pábagahin; pakainitin. || r. Màgbaga; umìnit na parang apoy ang anomán.

CALDERA. f. art. Kawa; katingáng tangsô ó bákal. Caldera.

CALDERILLA, TA. f. dim. nang *caldera*. Kalderang maliit na ginágamit na dadalhán sa mangá simbahan nang benditang túbig.||Salaping tangsô, ó kualtá.

CALDERO. m. Tansóng timbâ na pansálok nang túbig. || Caldero.

CALDERÓN. m. aum. nang *caldera*. Ang panandâ nang millar, ó isang libo. || Sa mangá maglilimbag ay ang figurang ¶ na ipinánandâ nang mangá párrafo, ó pliego kayâ. || mús. Ang nota ó signo na pagpápahintô ng ibang instrumentò, úpang ang nagkákakanta ó tumútugtog ay makatugtog nang íbig niyang tugtugín.

CALDILLO, TO. m. dim. nang *caldo*. Ang salsang pinakasabaw nang pritada at iba pang lùtô.

CALDO. m. Sabaw. || pl. comer. Ang álak; langís at aguardiente, lálô na kung idáraan nang dágat ang pagdadalá.

CALDOSO, SA. adj. der. ng *caldo*. Masabaw.

CALENDA. f. Ang lisión, ó pagbasa nang tinátawag na *martirilogio romano*, na kinásusulatan nang mangá ngálan at gawâ nang mangá santo at kapistabang nádarapat sa áraw na yaòn. || pl. Únang áraw nang buán sa matandang *cómputo romano* at sa *cómputo eclesiàstico*.

CALENDARIO. m. der. nang *calenda*. Almanake. Kalendario.

CALENDARISTA. m. der. nang *calendario*. Ang gumágawà ó nagtítindá nang kalendario.

CALENTAR. a. irreg. como *acertar*. Painitin, ò magínit nang anomán. Ginágamit namang parang recíproco at ang kahuluga'y; *magínit*; *umínit*. || met. Pagalítin ang kápowà. || Pagalabin ang pita nangkatawan, lálô na ang sa kahalayan.||r. Maglandî, kung sa mgâ háyop ang sinásabi.||r. Umìnit. Magdarang sa apoy, ó sa araw.||Uminom, ó magínuman nang álak.|| Magkáinan. || met. Magalit; magálab; sa poot, ó magínit sa pakikipagtalo=*á la lumbre*. Magdaráng sa baga at nang maalís ang ginaw, ò nang magínit=*en el juego*. Magínit sa larô.

CALENTÓN, (DARSE UN.) fr. fam. Magálit na biglâ.

CALENTURA. f. med. Lagnat.

CALERO, RA. adj. der. nang *cal*. Náuukol sa ápog.||m. Apogán.|| Magaapog.

CALESA. f. Kalesa; karromata.

CALIDAD. f. Kaugalián at kalágayang sarili nang bawa't isaisang bágay; pagkàin: Kalidad. || Kondisiòn, trato ó rekisitong pinagtatratohan na inilàlagay sa alinmang kasulatan. || met. Kamáhalan nang láhî ó dugô. || Kahulugáu.

CÁLIDO, DA. adj. Nakapagbíbigay ínit, at kayâ sinàsabing, *la pimienta es* CÁLIDA, *ang pamintà ay* NAKAPAGBÍBIGAY ÍNIT.

CALIENTE. adj. Maínit=*en ca-*

liente. mod. adv. Agadagad; pagkaraka=*de cascos.* Maínit ang ulo; madaling magálit.

CALIFICAR. a. Magalingín, ó masamaín ang isang bágay, ayon sa lagay at kaugalián. || met. Gawing mahal na tawo ang sínoman; bigyàn siyang puri at karàngalan=*de docto (à alguno).* Ngalanan ó tawáging marunong (ang sínoman). || r. met. Patotohanan nang sínoman ang kaniyang pagkamahal na dugô sa pamagitan nang mangá paraang inilálagdâ ng mangá leyes. || Magpangap na gayo't gayón.

CALIGINOSO, SA. adj. poèt. Sinásabi sa panganùring makapal at madilim.

CALIGRAFÍA.f.Arte ng pagsúlat.

CÁLIZ. m. Kopang gintô ó pílak na ginágamit nang pàrî sa pagmimisa, at gayondín ang táwag natin.|| poet. Baso; ó kopa.|| bot. Kampaniliang kinákakabitan nang mangá dahon at hiblá nang bulaklak.

CALMA. f. Alisuàs; kawalán nang hangin, ó kalmá. || Pagkátigil; pagkátahimik. || Katahimikan; kapalágayan nang loob. || met. Kaiiwagan; kakuparan sa paggawâ ó pagsasalitâ. || met. Tagal; tiyagâ.

CALMENTE. m. p. a. nang *calmar.* med. Pangpahimpil.

CALMAR. n. y r. Tumahímik; pumayápá. || a. Magpatahímik; magpahimpil.

CALOFRIOS. m. pl. Pangiki; ó ngiki.

CALOR. m. Ínit. || met. Kaningasan; tápang; kaliksihán; kadalián.

CALOROSO, SA. adj. der. nang *calor.* Maínit.

CALOSTRO. m. Ang unang gatas nang bágong nanganak.

CALUMNIA. f. Sumbong; ò habìà na hindî totoó.

CALUROSO, SA. adj. der. nang *calor.* Maínit, || Alinsangan.

CALVA. f. Úpaw; úlong walang buhok, ó kalbó. || Sa mangà lupaín ay ang lugal na walang tanim.

CALVARIO. m. Daang pinagéestasionan kung kurismá. || Karamihan nang útang. || met. Ang lugal na tinangapán nang isá nang maraming kadálitaan at súkal nang loob.

CALVINISTA. m. der. nang *calvino.* Kampón ni Kalvino.

CALVO, VA. adj. Úpawin; kalbó. || Lúpang walang damó. || Damit na gasgás ang balahibo.

CALZADA. f. Daán, ó lansangang hayág na may látag na bató.

CALZADO. m. Alinmang pangbálot sa paá, para nang zapatos, bota, etc. at gayon din ang táwag sa alinmang ibinábalot at ipinamúmuti sa paá at sa bintî; at kayâ ang *calzado* ay sampô namang medias at panálî sa kaniyà. || adj. Ang ibon ó manok na may balahibo hangang paá. || Sinásabi namang sa tawong maliit ang noó dahil sa kahabáan nang túbô nang buhok. || Ang háyop na putî ang mangá paá. at ibà ang balahibo nang katawán, na ito'y karaniwan sa kabayo. || pl. Medias, ligas at sapín na hustong gámit nang isang tawo kung nagbíbihis.

CALZADOR. m. Kasankapang pangsoot nang sapín.

CALZAR. a. Sootán ang paá, ó balutin nang medias, sapín, etc. || Kalsohán ang anomán, at nang dî

tumínag. || Tabunan nang lúpâ ang pùnô nang káhoy.

CALZÓN. m. aum. nang *calza*. Salawal na hangang tùhod. Kaugaliàng plural kung gamitin.

CALZONAZO. m. aum. nang *calzon*. Salawal na maluang.—*Es un calzonazos*. fr. met. y fam. Lubhang batugan at anyáyâ. || Duag.

CALZONCILLOS. m. dim. nang *calzones*. pl. Salawal na panusón ó pangilálim.

CALLAR. n. Huag magsalitâ; huag umimik. || Disimulahín nang isá ang náriringig ó nálalamang anomán, na huag umimik, anopa't parang dî pansin ó dî nálalaman. || Humintô nang paghuni: sinásabi sa mangá ibon = *(la verdad) à otro*. Ipagkait ó ilingid (ang katotohanan) sa ibá. || r. Huag umimik; tumahímik.

CALLE. f. Lansangan; daán. || interj. Na ipinagpapaintindì nang pagtataká: kaisá nang ating *ah! aba!*

CALLEJÓN. m. der. nang *ealle*. Daang gipit, daang kípot na napapagitan sa dalawang pader, ó dalawang bundok.

CALLO. m. Lipak.

CALLOSIDAD. der. nang *calloso*. Ang katigasán nang lábî nang súgat. || Lipak.

CALLOSO, SA. adj. der. ng *callo*. May lipak; ó malipak.

CAMA. f. Hihigán: karaníwang intindihing kasama ang banig, kotsón, kúmot at mangá unan, sa salitáng itó. || Ang katre, ó pápag. || Ang kulambô at iba pang ipinamúmuting isinàsabit sa hihigán. || met. Ang lugal na hiníhigan sa pagtúlog nang mangá háyop; para nang CAMA *de conejos*, TULUGÁN *nang mangá conejo*. || Sa araro ay ang átin ding tinátawag na *cama*. || Sa karita ó karitón ay ang *sahig*. || Sa bunga nang milón at ibapang pananim ay ang lugal na nádadaiti sa lúpâ hangang nasasapúnô, at karaníwang nakikilálang agad, mapitás man. || Bawa't isá nang barreta nang freno na kinàtatalian nang rienda.

CAMADA. f. Katipunan nang mangá anak nang isang inahín. || met. Kapisanan nang mangà magnanákaw.

CAMAFEO. m. Labor na *relieve* ò realsado sa batong mahalagá.

CAMALEÓN. m. Hiniángô. || met. Tawong madalíng magbago ng akálâ, dáhil sa interés.

CAMÁNDULA. f. Kuintàs na maiklî at may sampuô, ó tatlong puóng bútil. || Katampalasanan.

CÁMARA. f. Ang pinakamaluang na pitak nang loob nang báhay. || Sa palacio, ay ang lugal na dinódoonan nang Harî sa pagkalíngâ sa nangagsisidulog sa kaniyà. || Sa báhay nang mangá magsasaká ay ang bangán. || Sa mangá sasakyán ay ang na sa bandang hulí na tinítirahan nang mangá general ó capitán. || Sa armás ay lugal na kinálalagyan nang pólvorang kargá. || Ang tae nang tawo. || pl. Pagiilagín; tilasok.

CAMARADA. m. Kasama; kalagùyô; kalaguma sa pagkáin at sa ibá pa.

CAMARERA. f. der. ng *cámara*. Babaying kátiwalâ sa báhay ng malalaking tawo, na sa kápowâ niya'y siyá ang iginágalang nang mahigit.

CAMARERO. m. der. ng *càmara*. Púnong kátiwalâ sa mangá oficina sa palacio nang Harî ò sa báhay ng ma-

lalaking ginoó. || Ang alílang namámahalâ nang tulugán nang mangã dumárating sa isang fonda.

CAMARÍN. m. Ang may pamútíng tataguán sa likod nang altar, na pinaglálagyan nang alinmang larawan, ò nang mangã hiyás at damit sa mgà teatro ay gayón ang táwag sa mangã kuartong bihisán nang mangã komediante bago lumabás sa komedia. || Kamálig; toklong.

CAMARISTA, der. nang *cámara*. f. Dama nang Reina, Princesa ó Infanta.

CAMARO; CAMARÓN. m. Hipon; sugpô.

CAMARONERO. m. nang *camarón*. Maghihipón.

CAMAROTE. m. náut. der. nang *cámara*. Alinmáng silidsilirang tulugán sa mangã sasakyán.

CAMASTRÓN, m. fam. Matalas at bihasang waláng kibokibô, na naghíhintay lámang nang mabuting panahong máigawâ nang pakikinabangan niyà; tuso. Kaugaliang gamiting kasama nang ilang adjetivo, na para ng̃ *bravo, grande*.

CAMBALACHE. m. Pálitan nang mangã bágay na mumunting halagá.

CAMBIAR. a. y n. der. ng̃ *cambio*. Pumalit; ipalit. || Bumago; maglípat=(*la risa*) *en llanto*. Màowi (ang tuâ) sa iyak. || r. Magpálitan; magbago; lumípat=(*alguna cosa*) *con, por otra*. Máowî (ang isang bágay) sa ibá=*en calderilla* (*la peseta*). Ipabariá ang treinta y dos=*de vestido*. Magbihis ng̃ damit.

CAMBIO. m. Pagpapalit; palit; kapalit. || Sa komersio ay ang patùbô sa kualtang ipinadádala sa ibang lugal.

CAMBRAY. m. Linsong kambray, na gawâ sa ciudad na gayón ang ng̃alan.

CAMELLÓN. m. agr. Tudling. || Sa *Montaña* at *Castilla la vieja* ang batiang káhoy na parisukat na páinuman nang baka.

CAMINANTE. p. a. ng̃ *caminar*. adj. Naglálakad. || Nagdáraan, ó viajero.

CAMINAR. n. Lumákad; maglakbay. || met. Sinásabi sa mangã bágay na ualáng kálolowa na kumíkilos, para nang mangã planeta, ílog, etc.=*á, para Manila*. Maglakbay sa Maynílâ, ò pasa Maynílâ=*à pié*. Maglakbay ng̃ lakad; maglakad=*de concierto*. Lumàkad ng̃ nagkàkaisang loob, ó nagkákaayos=*en coche*. Lumákad na nakakarruaje=*con piés de plomo*. Lumakad ng̃ lubhang maíng̃at, at taglay ang malaking pagkukùrô.

CAMINATA. f. fam. Pasial na mahábâ, úpang matagtag. || Viajeng maiklî na ginàgawâ sa paglilibang.

CAMINO. m. Daàn; landás. || Paglalakbay. || Báwa't isà nang hákot, ó dàpit na ginágawâ nang magtatang̃ad ó upahang maghatid nang tùbig ó anománg bágay. || met. Ang paraang nákikita ó nátagpuan sa paggawâ ng anomán=*carretero*. Ang daang mapagdádaanan nang nakakarruaje.—met. Ang pangkaraníwang paraán ng̃ paggawâ=*de herradura*. Ang daang pinagdádaanan lámang nang kabayo, baka, kalabaw, etc.=*trillado*. Lansak at karaniwang daán. met. Ang paraang pangkaraniwan at kaugalián ng̃ paggawâ nang anomán.

CAMISA. f. Bárô. || bot. Bálok ng̃ bung̃a nang káhoy. || Pinaghunusan. || met. Ang pintang ápog, yeso ó lú-

pang putî na inilálagay sa pader, kapagpinípintahang panibago.

CAMISOLÍN. m. dim. ng *camisa.* Damit na may kuello na inilálagay sa ibábaw nang kamisola na pangtakip sa dibdib, ng howag marumhán ang damit sa katawán.

CAMORREAR. n. fam. Makipagbásagulong lágî.

CAMORRISTA. m. f. fam. Pala-away; tákaw áway.

CAMOTE. m. Kamuti.

CAMPAMENTO. m. der. ng *campo.* Ang pagpapahingá nang hukbò. || Lugal na páhingahan nang hukbó. || Hukbóng nagpápahinga.

CAMPANA. f. Kampánâ. || Alinmang bágay na kawangis nang kampánâ. || Ang simbahan ó *parroquia,* at gayondin ang lupaín ò nasásakop nang simbahan ó *parroquia,* at winíwikang: *tales diezmos se deben à la* CAMPANA, *ang gayòng mangá pamagó ay ùtang sa* SIMBAHAN, ó dilî kaya'y: *esta tierra está debajo de la* CAMPANA *de tal parte, ang mangà lugal na ito'y nasàsakop nang* SIMBAHÁN *nang gayóng lugal, ò na sa ilálim nang kapangyarihan nang* SIMBAHAN *nang gayóng lugal.*

CAMPANADA. f. nang *campana.* Tugtog nang kampànâ || met. Eskándalo; kaingayan; káguluhan; pangyayaring bantog sa marami.—*Dar una campanada.* Gumawâ nang isang eskándalo; magbigay kagúluhan sa madlâ.

CAMPANARIO. m. der. nang *campana.* Torreng kinálalagyan nang kampánâ. Campanario.

CAMPANERO. m. der. nang *campana.* Mangagawâ; ó taga tugtóg nang kampánâ.

CAMPANILLA. f. din. nang *campana.* Kampanang muntî; kililing. || anat. Gútil nang lalamunan.

CAMPAR. n. der. nang *campo.* Magpahingá ang hokbó. || Lumàlô sa ibá sa dúnong ó anyô. || Magdíwang. =*con su estrella.* Magtamó nang mabuting pálad; magkaroón nang mabuting lagay. = *de golondro.* Mabúhay sa pawis nang ibá. =*por su respeto.* Magmayabang; magmatapang. Huag pasakop kangínoman.

CAMPEAR. n. Lumabàs sa yungib, at maggalâ sa párang ang mangá hàyop. || Mamukod; mangibá sa lahat sa ínam.

CAMPEÓN. m. Bayani; bantog na mangbabaka: *guerrero.* Ang pamágat na ito'y itinàtawag sa Cid Ruí Diaz de Vivar. || Pámunuan.

CAMPESINO, NA. adj. der. nang *campo.* Náuukol sa pàrang. || s. Ang parati sa pàrang. || Taga párang. || Ang túbô sa lúpâ nang *Campos.*

CAMPIÑA. f. der. nang *campo.* Kabukiran; búkid; párang.—*Cerrarse de campiña.* Manatiling magpakatigás sa kaniyang akálâ.

CAMPO. m. Párang. || mét. Lugal na kálululanan ó pagkákasiyahan nang anomán, maging may katawán man ó walâ. || Mangá pananim, káhoy at ibang sumísibol sa búkid ó párang, at niwíwikâ: *estan buenos los* CAMPOS, *mabuti ang lagay nang* BÚKID, ó *nang* PANANIM *sa bukid* ó *pàrang; están perdidos los* CAMPOS, *sirâ ang* BÚKID *ó* ÁNI ó *ang manga* PANANIM *doón.* || Sa kayong may burdá ay ang lugal na walang labor ó pinakafondo. || Ang hokbong nakagayak sa pakikilamas. || Ang lugal ó

lúpang kinálalagyan nang isang hokbó. = *de batalla*. Ang lugal na pinagdídigmaan nang dalawang hokbó.

CANA. f. Isang panúkat na gámit sa Cataluña at ibang lugal, na may kulangkulang na dalawang vara ang hábâ. || Úban. Karaniwang plural kung gamitin—*Peinar canas*. Tumandâ.

CANAL. f. Pàdaluyan nang túbig; alulod. || Alinmang ugat nang loob nang katawán. || Masculinong ginágamit, kung pádaluyang malaki na binúbuksan para paglayagàn nang manğa sasakyáng mánğanğalakal, para nang CANAL *de campos*, CANAL *de Suez*, at ibá pa. || Ang lugal na kinpot sa dágat, na nasa pagítan nang dalawang pangpang na nagkákatapat, na dinádaanang nang tùbig, para nang dágat na nasapagitan nang Francia at Inglaterra na ang táwag ay CANAL *de la Mancha*, etc.

CANALIZO. m. dim. nang *canal*. Kanal na maliit. || Kanal sa pagitan nang dalawang pulô.

CANALLA. f. Tawong masamâ at bastós ang manğá kaugalián. || Timáwâ.

CANANA. f. Lalagyàn nang *cápsula* nang baril, na nasa bayawang nğ sundalo.

CANAPÉ. m. Kamapé.

CANARIO, RIA. adj. der. nang *Canarias*. Tawong túbô sa isla Canarias. || m. Taga Canarias. || Ibong kanario.

CANASTA. f. Bugsok; kalabogsok, ó buslong maluang ang bibig na may dalawang bitbitan. Màtong.

CANASTO y CANASTRO. m. Mátong.

CÁNCANO. m. fam. Kuto.

CANCELAR. a. for. Pawalang kabuluhán ang alinmang tinátawág na *instrumento público*. || met. Pawiin sa ísip; pawalang kabuluhán. || Bayarang tapusan ang isang útang.

CÁNCER. m. Isang bágay na súgat, para nang kángkaro, bíkat, etc. || Isá sa manğá signos nang *Zodiaco*.

CANCERARSE. r. Magkasúgat nang tinátawag na *cáncer* sa alinmang lugal nang katawàn. || Magbalantukan ang súgat. || met. Sumamâ; pálulong sa gawang dî matowid.

CANCIÓN. f. Áwit; kantá. || met. Bágay na walang kabuluhán.

CANDE. m. Asucal de piedra. V. AZUCAR.

CANDELA. f. Kandílâ. || Ang bulaklak nang *castaño*. || met. Ang puang na nasa pagítan nang *fiel* nang timbanğan at nang *caja* niyá. || Apoy —*Arrimar candela*. Palúin; hampasín —*Acabarse la candela*. Malápit nang mamatay.

CANDELABRO. m. der. nang *candela*. Ang kandelerong malakí na may maràming ílaw.

CANDELERO. m. der. nang *candela*. Tirikán nang kandílâ: *candelero*. || náut. Bákal na tulos sa gílid at ibamang lugal nang sasakyán, na talián nang lúbid. Kung may anillo sa úlo, ang táwag ay *candelero de ojo*, at kung úlo lámang at walang anillo ay *candelero ciego*. V. VELÓN.

CANDELICA, LLA, TA. f. dim. nang *candela*. Kandilang muntî.—*Candelilla*. cir. Kalillang maliit at mahábâ, na kayong inilubog sa pagkit at ibá pang gamot, at ginágamit

sa paggamot sa mangá sakit nang dadaluyán nang íhì.

CANDENTE. adj. Nagbábaga Sinásabi sa mangà metal na maputiputì na sa pagbabaga.

CANDÍ. adj. Asúcal de piedra. V. AZUCAR.

CANDIDATO. m. Ang naghágangad magkamit nang katungkulan, ó kamáhalan. || Ang nápapalagay, ó naboboto sa isang katungkulan.

CANDIDEZ. f. met. Kalinisan nang loob. || Kaputián. || Pagkapániwalain, || iròn. Kapangáhasan; katampalasanan.

CANDIL. m. Tinghoy. || Sumbó; ó sumbohan. || Ang dulo nang súngay nang usá, na mataás sa ibang kakambal niyà. || met. y fam. Ang pinakatukâ nang sombalilo.

CANDILEJA. f. der. nang *candil.* Basong ilawán.

CANDOR. m. ant. Labis na kaputián. || met. Kalinisan at kapalàgayan nang loob.

CANELA. f. Pangalawang balat nang kanelo. Canela.

CANELO. m. bot. Káhoy sa Ceilán, na ang pangalawá niyang balat ay ang *canela.*

CANGREJERO, RA. m. y f. der. nang *cangrejo.* Magaalimangó; magaalimasag.

CANGREJO. m. Alimango; alimásag.

CANGRENA. f. cir. Pamulâ ng pagkabulok nang lamàng may súgat. Cangrena.

CANGRENARSE. r. Mabulok, ó kangrenahen ang lamàn.

CANGRENOSO, SA. adj. der. nang *cangrena.* May kangrena, ó kangrenahín.

CANÍCULA. f. astr. Bituìn nang *constelación,* na tinátawag na *Can mayor.* || Astr. Ang panahong kasabay nang áraw na sumílang at lumubog ang bituíng tinátawag na *canícula,* at sa panahong ito'y malaking lubhâ ang ínit. Tinátawag náting *Tagíbsì* ang panahong itó. || Tagínit.

CANILLA. f. Lulod nang paá: biás nang bintî mulâ sa túhod hangang bukongbúkong, at sa baraso'y mag mulâ sa siko hangang kamay. || Alinman sa mangá butong prinsipal ng pakpak nang ibon. || Sinikuán, ò sikuán. Kasangkápang gámit nang maghahabí, ó bansî na pinagíikiran ng sutlang iháhabi.

CANINA. f. Táeng aso.

CANJE. m. Pagpapalit nang mgá bíhag nang dalawang naciong nag bàbaka, etc. Sa tinátawag na *materias diplomáticas* lámang gámit.

CANJEAR. a. Magpalit nang mgá bíhag, poderes, etc. Ginágamit lamang sa mangá asunto ng *diplomática.*

CANO, NA. adj. May uban. || Uban. || met. poét. May bait; magúlang ang ísip; matalino.

CANOA. f. Bangkâ.

CANOERO. m. der. nang *canoa.* Mámamangká.

CANON. m. Kautusán ó règlang tátag nang katipunang pinúnô nang mangá ministros nang Sta. Iglesia. || Listahan; ó katálogo nang mangá librong banal, na tinátangap nang *iglesia católica.* || Isang bahagi nang Misa na ang pamulâ ay *Tigitur* at nagtatapus sa *Pater noster.* || impr. Isang klaseng letra, ayon sa lakí nitó, || for. Buís nang lúpâ.

CANONGÍA. f. Ang katungkulan nang *Canònigo*, ó pagka *canónigo*.

CANÓNIGO. m. der. nang *canongía*. Ang páring may kanongía. Canónigo.

CANONISTA. m. der. nang *cánones*. Ang nagtútuιô, ó profesor nang *derecho canònico*.

CANONIZAR. a. Ipaháyag at ilagay nang Sto. Papa sa bílang nang mañgá Santo ang sínomang alipin nang Dios na *beatificado* na.

CANOSO, SA, adj. der. nang *cano*. Mauban; úbanin.

CANSADO, DA. p. p. nang *cansar*. y adj. Pagod. || Hapô.

CANSANCIO. m. Pâgod; pagal.

CANTAR. m. f. Áwit. || pl. Ang libró nang mañgá *cántico* ni Salomón. || v. a. Umàwit; magkantá. || Humuni ang ibon. || met. y fam. Magngálit; tumunog sa paglákad ang gulong nang karitón. || fam. Ilathàlâ; ó ipaháyag ang anomang nálilihim=*á libro abierto*. Kantahing kagyat ang anomang tugtugin=*de plano*. Ipaháyag nang tálampakan at walang kakimikímî.=*en voz baja* Umáwit nang marahan.

CANTÁRIDA. f. Hàyop na mumuntî, na may ápat na pakpak, na ginágawang pulbos at ipinagbúbukas nang *caùstico*. || Ang tápal na *cantárida*, na itinátapal sa may sakit. || Ang lintós ó ang *caùstico* ng pagkàtapal nang *cantárida* at kayâ sinásabing: *le han curado las* CANTÁRIDAS, *siya'y pinaigi nang* CAÚSTICO; *purgan bien las* CANTÁRIDAS, *sumásagong mabuti ang* CAÚSTICO.

CANTARÍN, NA. adj. der. ng *cantar*. fam. Ang lubhang mapagawit. | f. fam. Magaawit; mángañganta.

CÁNTARO. m. Bañgá=*à càntaros*. adv. Kung kasama nang verbo *llover, caer, echar,* ay kaisá: *nang sagànâ; nang malakás*.

CANTATRIZ. f, der. nang *cantar*. Babaying magaawit, ó mángañganta.

CANTAZO. m. der. nang *canto*. Hagis nang bató, ó saksak nang talim, ó tulis nang bató.

CANTERA. f. Ang lugal na kinúkunan nang batong ginágawang báhay ó pader, etc. || met. Ang talino, ò dúnong na náhahalatâ sa kangínoman.

CANTERO. m. der. nang *cantera*. Maglalabrá nang bató. || Pangkat nang isang búkid.

CÁNTICO. m. Kantá; áwit sa pagpapasalámat sa Dios na nakasúlat sa mañgá libró santo.

CANTIDAD. f. Bílang kung sa bibilangín; dámi kung sa tinàtakal. || Timbang, súkat, buntón ng anomang bágay, halagâ, etc.

CANTINA. f. Bodega ó taguán ng álak ó túbig sa sílong nang báhay. || Tindahan nang mañgá kákanin at álak na nasa mañgá tabí nang kuartel ó kampamento. || Sisidlán nang báong túbig sa paglalakad. || pl, Dalawang kahong may bitbitan sa pagpapasán, na lalagyán nang pagkàing dinádala arawáraw, na hindî mabàbasà ang nakalamán sa loob. || Ang lugal nang báhay na kinálalagyan nang mañgá túbig na íinumin.

CANTO. m, Bató. || Pagkakantá; áwit. || Tangos; dúlo ò kanto nang anomang bágay ò lugal. || Ang gulugod ó likod nang gúlok, kutsilió, etc. || Kapal nang anomán.

CANTÓN. m. Dákong labás nang pánulukan; eskina. || Bayanbayanan; lúpà. || Ngalan nang isang bayan sa Sungsong.

CANTONEO. m. Guinindaygindáy sa paglákad; gíray.

CANTONERA. f. Pangyákap na tangsô ó bàkal sa mangà pánulukan nang kabán at ibá pa.||Pamúting tangsô ò anomán, na inilálagay sa súlok ng mangá balat nang libró.

CANTOR, RA. m. y f. Tagakantá ó mánganganta. Karaníwang itáwag sa may opisiong magkantà.

CAÑA. f. bot. Kawayan. || Biàs ng kamay, bintî ó nang púnô nang maiz, pálay, etc. || Báliwasan; báway. || Ang útak sa loob nang butó = *de vaca*. Butó ó biás nang bintî nang baka. Gayòn din ang táwag sa útak na nasa loob nitó = *dulce* Tubó.

CAÑADA. f. Pagitan nang dalawang bundok, ó nang dalawang tugàtog na nagkákalapit.

CAÑAFÍSTOLA. f. bot. Baláyong; ò cañafístola.

CAÑAMIEL. f. palab. comp. nang *caña* at *miel*, Tubó.

CÁÑAMO. m. bot. Anábô.

CAÑAVERAL. m. Kawayanán.

CAÑO. m. Alulod; pabuluang; pádaluyan. || Ang yungib na pàlamigan nang túbig. || Sa órgano ay bungbong na malakí ó canyón na pinápasukan at nilálabasan nang hánging nagpápatunog.

CAÑÓN. m. Kanyón. || Lugal na malínaw at walàng lamán nang bagwis nang ibon.

CAÑONAZO. m. aum. ng *cañón*. Ang putok ng kanyón, at kasiraang ginágawâ niyá.

CAÑONEAR. a. Kanyonín, ó kumanyón sa kaáway.|| r. Magkányonan.

CAÑUTILLO. m. dim. de *cañuto*. —Kanutilio; pinulô; bansî; halosán. || Bansing maliit na bùbog, na pamuti sa damit.

CAÑUTO. m. Bias nang kawayan. || Salakuban. || Túkil; bongbong.|| pl. Taguán nang aspilé. || met. y fam. Palasumbong.

CAOBA. f. y

CAOBANA. bot. Káhoy na malakíng sa América tumùtubô.

CAPA. f. Damit na mahàbang nakabalábal sa katawán. Capa. || Ang anománg ipinaíibabaw sa ibang bágay, na itinátakip ó ibinábalot, na para ng yesong ipinintá sa pader, asúkal ó arnibal na ibinábalot sa mangá matamís, etc. || Balatkayô. || Ang nagtátakip, ó alkaguete nang anomàn, para nang ALKAGUETE *nang mangá magnanákaw* CAPA *de ladrones*.

CAPACIDAD. f. Guang ó luang nang anomán na súkat maglulan ó masiglán, para nang baso, tapayan, kamálig, etc.||met. Ang abot, ó talino; ó talas nang bait nang pagkilálang mahúsay nang anomán.|| Tákal; lulan.

CAPADOR. m. Mánganganapon.

CAPAR. a. Kumapòn. || met. y fam. Bumawas; umumít; ó pumútol; at sinásabing: *à Fulano le* CAPARON *el sueldo; si Fulano ay* BINAWASAN ó INUMITÁN *nang kaupahán*; etc. || r. Makapòn.

CAPARROSA. f. Alkaparrosa. Ang túnay niyang ngálan ngayón ay *sulfato de cobre, de hierro, ó de zinc*.

CAPATAZ. m. Ang pinakapúnô nang nagsisipagtrabajo nang anomán. || Ang namámahalâ nang asienda.

CAPAZ. adj. Ang may sapat na luang ó lakí para maglulan nang anomán. ‖ Ang malakí; ó maluag. ‖ met. Sapat; bàgay, kahustuhan sa anomang pinagùukulan. ‖ met. Ang may kayang gumawâ ó magdáos nang anomán. ‖ Matalino. ‖ Sapat na gumawâ nang magaling ò ng̃ masamâ.=*de cien arrobas.* Sapat sa isang daang arroba.=*para su empleo.* May kaya sa kaniyang kutungkulan.

CAPCIOSIDAD. f. Karayaán; kawalàn nang pagtatapat.

CAPELO. m. Sombalílong pulà nang *cardenal.* ‖ Kamáhalan nang pagká *cardenal.*

CAPELLÁN. m. Ang paring may *capellanía.* ‖ Alinmang párî káhit walang *capellanía* ay gayón din ang táwag. ‖ Ang pareng tagá pagmisa sa báhay nang isang ginoó.

CAPILLA. f. Damit na nakalíbid sa liig nang kapa at ábito at ikinúkulubong sa úlo, para nang sa mang̃à fraile. ‖ Katipunan nang mang̃á músiko sa simbahan. ‖ mil. Ang altar na buhatín, na daladalá nang mg̃á sundalo para pagmisahan nang kanilang kapellán. ‖ fam. Ang Fraile. ‖ Lugal na maliit na may altar, na nasa loob nang ibang simbahan ó sa labás kayâ. ‖ Ang *comunidad*; ó katipunan nang mang̃à *capellanes.* ‖ Ang bílanguang kinálalagyan nang mang̃á bíbitayin, at pagbubuhatan nang pagpatung̃o sa bibitayán.

CAPILLO. m. Tukarol nang sangol. ‖ Tukarol na ikinókolobong sa mukhâ nang bátâ sa pagbibinyág.

CAPIROTAZO. m. der. nang *capirote.* Pitik nang dalírî sa ilong.

CAPISCOL. m. Ang paring may katungkúlang mamahálâ sa pagkakantá nang *coro* sa *catedral* ‖ Chantre ó sochantre.

CAPITACIÓN. f. Pagkakábahagi nang mang̃á buís sa tawo sa bayan.

CAPITAL. m. Puhunan. ‖ Pagaárî ó *caudal.* ‖ Ang pagaáring dalá nang lalaki sa kaniyang pagaasawa, at ang *inventario* noón. ‖ *Ciudad* ó báyang pang̃ulo nang isang provincia. ‖ adj. Náuukol sa ulo. ‖ Pùnò. Ginágamit na sabihin sa mang̃á kasalanang pinakaulo ó pinagmúmulan nang ibá, para nang kapalalùan, etc. ‖ met. Ang lubhang malakí ò pinakaprincipal. Sinásabi lámang sa ilang bágay: para nang: *enemigo* ò *error* CAPITAL, *kaáway ó kamàliang* PINAKAPRINSIPAL *ó* LUBHANG MALAKÍ.

CAPITALISTA. m. der. nang *capital.* Namúmuhunan; ó ang may puhunang sarili. ‖ Comercianteng ang negocio niya'y ang *giro* nang *letra de cambio.*

CAPITALIZAR. a. der. nang *capital.* Salapiín ang pagaárî. ‖ com. Idagdag sa puhunan ang mang̃á túbô ó pakinabang na kinita.

CAPITÁN. m. mil. Púnong nag ùutos; kápitan. ‖ Pámunuan.=*del puerto.* Ang may bahálâ nang pagpapalinis nang puerto at kumúkuhang balítâ sa manga sasakyang nánalis at nánasok sa puerto: karaniwang may grado militar.

CAPITANA. f. Asawa nang kapitán. ‖ náut. Pang̃úlong sasakyán sa daong nang hárî, na kinásasakyan nang *general* nang alinmang *armada* ò *escuadra.*

CAPITANEAR. a. Mamúnô. ‖ Mang̃una.

CAPITULAR. m. Ang táwong nápapasok sa alinmang katipunan ò *comunidad*, at may boses na makaboto doón. || adj. Ang nàuukol sa *capítulo* ó *junta* nang alinmang simbahan, ministerio, etc.: *sala* CAPITULAR, *salas na* PINAGHÚHUNTAHAN ó PINAGTÍTIPUNAN, etc. || a. Makipagkayárì; ó gumawâ nang anomang kontrato ó pinagkáyarian. || met. Isúkô; ó ientrega ang isang *plaza de guerra;* ò isang pangkat nang tropa sa ilálim nang isang pinagkáyariang pinag-ùsapan. || Sisihin sa hindî pagtupad na magaling sa kaniyang katungkulan. Karaníwang sinásabi ùkol sa mangá gobernador. || n. Awitin ang mangá *capítulos nang ora canónica.* *=con el enemigo.* Sumúkô, ó makipagkásundô (sa pamagitan nang isang trato) sa kaáway.

CAPÍTULO. m. Ang pagtitipon ó juntang ginágawâ nang mangá pàrì sa mangá táning na panahòn, ayon sa mangá kautusán nang kanilang estatuto, at nang maghalal nang púnô. || Pagsisi sa dî nakaganap sa katungkulan. || Baua't isá nang pagkakápangkat nang isang kasulatan ó librò.

CAPÓN ó CASTRADO. m. Kapón. || fam. Ang kutós sa ulo nang dalíring datô, na ang kamay ay ikom.

CAPONA. f. Súsì, ó yaweng tandâ nang pagkaginoó. || mil. Charreterang walang palawit.

CAPORAL. m. Kabo; ó pámunuan. || Namámahalâ.

CAPOTE. m. Balábal na ginàgamit úpang huag mabasâ sa ulán. Capote. || met. y fam. Simàngot. || met. y fam. Úlap na karaníwang mákita nating nakapùtong ó nakabálot sa bundok. || Ang hindî magkabasas sa sugal. Kaugaliang gamiting kasama nang verbo *dar* at *llevar*.

CAPRICHO. m. Kaisipán ó kaibigáng lowal sa kaugalián, at karaniwa'y walang katowiran.|| Sumpong.

CÁPSULA. f. bot. Bálok na kinásisidlan nang butó nang anomang bunga. || Pangargá sa baril, na may bala at pólvora na, at nabábalot ng kartòn ó metal.

CAPTAR. a. Hikàyatin ang loob, wárì, etc. nang ibá sa malambot na sabi, katámisan ng trato at ibá pang paraán. || r. Mahalina; matáwag ang loob sa pagìbig, paggálang etc.

CAPTURAR. a. for. Dakpìn; ó kapturahin.

CAPULLO. m. bot. Buko nang bulaklak.

CARA. f. Mukhá. || Ang mukhâ; ó harapán nang anomán. || Kung sa salapî at mangá medalla ó relikario ang táwag ay *anverso* —*cara à cara* mod. adv. met. Háyagan.—Sa hárapan ó mukháan.

CARABINA. f. Baril na maiklî na may isang vara làmang ang hábâ.

CARACOL. m. Susô. || Pihâ; pilipit. || Kalígay; sígay. || Hagdánang pasusô.

CARACOLEAR. n. Bumilingbiling; lumibidlíbid; magpapihitpíhit.

CARACOLES. interj. na ipinagpápaintindi nang pagtatakà, sákit ó samâ nang loob, etc.

CARÁCTER. m. Ang tandâ na ipinagkákaiba't ibá nang mangá tawo at nang mangà bágay. || Ang pinagkákakilalanan nang pagkakáiba't ibá nang úkol nang mangá tawo at

mangá bágay. ‖ Ang ugálì nang bá-wa't isá. ‖ Tigás nang loob; katiba-yan. ‖ Tandang hindî mapápawî na ikiníkintal sa kàluluwa nang mangá Sacramentong Bautismo, Confirmación at Orden. ‖ Kamáhalang kaloob sa mangá matatáas na katungkulan at kaginoohán; dangal.

CARAMELO. m. Karamelo.

CARÁTULA. m. Màskara.‖f. Takip na lápat sa mukhâ, na mangá káwad na maliliit at daidaiting lubhâ, nang huag mákagat nang pukyutan, kamumu, etc. sa paglàpit sa kanilang bàhay.

CARATULERO. m. der. nang *carátula*. Ang mangagawâ ó nagtítinda nang màskara.

CARAY. m. V. CAREY.

CARBÓN. m. Úling.=*de arranque*. Ang úling nang mangá binúnot na ugat nang káhoy.=*de cañutillo*. Ang ùling nang sangang maliliit nang kàhoy.—*Carbón de piedra*. Úling na bató.

CARBONADA. f. der. nang *carbòn*. Lamang kating iníhaw, na inilágâ muna. ‖ Himagas na gatas, itlog at matamís, na pinaghalohálô at pinaraán sa mantíkà. ‖ Buntòn nang úling.

CARBUNCO, CARBUNCLO. m. Súlâ ó batong mahalagá. ‖ Isang búkol na gayón ang tàwag.

CARCAJ. m. Bungbong nang palasô. ‖ Pundang pinagsùsuutan nang púnô nang kurus, kung dinádala sa prosesión.

CARCAJADA. f. Halakhák; halikhík.

CARCAÑAL. m. Sákong.

CÁRCEL. f. Bilanguan.

CARCELAJE. m. der. nang *cárcel*. Kalagpangaw; ó báyad na ibinibigay paglabás sa bílanguan.

CARCELERO. m. der. nang *càrcel* Ang may íngat nang bílanguan, ó mangbibilangô.

CARCOMA. f. Unós; bukbok; lutos. ‖ met. Ang alaálang mabigat at lágî nang nagpápahirap nang loob, at nakasísirâ nang katawán nang nagtátaglay noón. ‖ met. Ang tawo ó bágay na untîunting sumísirâ nang pagaárî.

CARCOMER. a. y r. Unusín ó bukbukìn. ‖ Maagnás ó humupang untîuntî ang anomàn, para nang húsay nang katawán, kabáitan, etc.

CARDENAL. m. Ang may *cardenalato*, na silá ay pitong puong *consejeros* nang Papa. ‖ Pasâ; hinólâ. ‖ Làtay.

CARDENILLO. m. Kaláwang nang tansô. ‖ pint. Kúlay na verde na ipinagpípinta.

CÁRDENO, NA. adj. Murado; ó kúlay talong na magúlang.

CARDIALGIA. f. Mahigpit na sakit nang sikmùrâ, na nakaíinis nang púsô.

CAREAR. a. for. Pagharapín ang mangá saksí ó may sala at nang mákilala ang katotohanan. ‖ Kotehohin ó pagwankiing siyasatin ang dalawang bàgay. ‖ Iyaboy ó itungo ang ganado sa isang lugal. Gámit nang mangá pastol. ‖ r. Magpúlong ang dalawà ò marami man, para magtrato ó magkayárî nang anomàn.

CARECER. n. irreg. como *agradecer*. Mawalán; magsalat.=*de lo mas indispensable*. Mawalán nang lálong kailangan.

CARENCIA. f. Kasalatán; ó kawalán nang anomán.

CARESTÍA. f. Kasalatán; kawalán. || Kamáhalan nang anomán.

CARETA. f. Máskarang pangtakip sa mukhâ. || Takip na làpat sa mukhâ, na mangá káwad na maliliit at daidaíting lubhâ, nang huag mákagat nang pukyutan, kamumo, etc. sa paglàpit sa kanilang báhay.

CAREY. Kala.

CARGA. f. Kalgá.||Pasàn. || Dalá; lulan || Gamot na ibiníbigay sa mangá kabayo at nang lumakás ò magkaroón nang tagal.|| met. Buís; *contribución.* || met. Ang mangà katungkulang tinátangap ayon sa kaniyang kalágayan, oficio, etc.||met. Ang mangá pighatî at súkal nang loob. || Ang paglúsob nang isang pankat nang tropa, lálo na ang *caballería.*=*cerrada.* met. y fam. Ang báting masaklap at matigás na sabi.=*consejil ó de la república.* Ang pagmamáginoo sa bayan.

CARGADO, DA. p. p. nang *carga* y adj. met. Tigib. || Punô. || Hitik.=*de espaldas* ò *de razones.* Hukot.=*de vino.* Tigib nang álak.

CARGAMENTO. m. Lulan nang isang sasakyán.

CARGAR. a. Ipasán; isúnong; ipátong; ilulan.||Ikargá. || Dagdagán ang timbang ó bigat nang anomán. || Pasanín; kilikin; pagtuangán.=*á flete.* Yflete; ó isakay ang isang kargá na ibáyad nang flete sa may árî nang sasakyán.=*á, en hombros.* Pasanín=*sobre alguno.* Tindigán ó ipanagot ang sínoman sa kaniyang magíging kakulangàn.—Ungután; pakiusapang malabis.

CARGO. m. Ang pagaátang ò pagpasàn nang anomán. || Útang; ó salapî kayâ at mangá bágay na, na sapamamahálâ nang isang tawo. || met. Kamáhalan; katungkulan. || met. Katunkulang mahigpit nang paggawâ ò pagtupad nang anomán. || Pamamahàlâ; paggobierno. || Ang sála; kakulangàn.

CARIARSE. r. Magkaroón nang sálâ; ó mabulok ang alinmang butó natin.

CARICIA. f. Láyaw; alindog. || Mangá wíkang maírog.

CARIDAD. f. Pagíbig sa Dios at sa kápowâ tawo. || Paglilimos ó limos.

CÁRIES. m. Ang pagkabulok ng butóng may sálâ. || Bukbok ng ngipin.

CARILARGO, GA. adj. comp. ng *cara,* at *largo.* fam. Mukhang habâ.

CARILUCIO, CIA. adj. comp. ng *cari* at *lucio.* fam. Makinang na mukhâ.

CARINEGRO, GRA. adj. comp. nang *cara* at *negro.* Mukhang maitim.

CARIÑO. m. Palàyaw, sintá; pakitang loob; pagmamahal.

CARIÑOSO, SA. adj. der. ng *cariño.* Mapagpalàyaw; mapagpakítang loob; masintahin.

CARIREDONDO, DA. palab. comp. nang *cara* at *redondo.* adj. Mukhang bilog.

CARITATIVO, VA. adj. Mapaglimós, ó maáwain=*con, para con los pobres.* Maáwain sa mahihírap.

CARLEAR. m. Humíngal.

CARMENAR. a. Magnutnot nang bunot at ibá pa, na alisín ang mangá dumí at gusot, at nang matrabaho. || met. y fam. Taluning maubos ang salapî sa larô.

CARNAJE. m. der. nang *carne.* Karné, ò lamangkating inasnán, na bàon sa sasakyán.

CARNAL. adj. der. nang *carne.* Ang náuukol sa katawang lúpà. || Malíbog; náuukol sa kalibugan, para ng̃ *pecado* CARNAL; *kasalanang* KALUPAÁN. || m. Ang panahong hindî kurismá. || Máhilig sa mang̃á kayamanan sa lúpâ; ò sa kamunduhán.

CARNALIDAD. f. der. nang *carnal.* Kalibugan; kamunduhán.

CARNAVAL. m. Lapás; ó ang tatlong áraw na sinúsundan nang bulingbúling. Carnestolendas.

CARNAZA. f. der. nang *carne.* Dapit loob nang kátad. || fam. Karamihan, ó kasaganaán nang lamangkati.

CARNE. f. Lamangkati. || Lamán nang mang̃á bung̃a nang káhoy.||Ang katawán nang tawo=*viva.* Sa súgat ay ang lamang hindî bulok, ó hindî pa náhahawa nang kabulukán =*y sangre.* Kamagának.

CARNERADA. f. Karamihang tupa.

CARNERO. m. Tupa. || Ang lugal na pinaglálagyán nang katawang patay nang tawo. || Ang lugal na pinaglálagyan nang mang̃á butong kinúkuha sa mang̃á líbing̃an=*ciclan.* Ang túpang nátatago ang itlog sa loob ng̃ katawán, at hindî nakabiting gaya ng̃ kaugalían.

CARNESTOLENDAS. f. pl. *Carnaval;* lapàs ó ang tatlong áraw na náuuna sa *miércoles de ceniza.*

CARNICERÍA. f. der. nang *carne.* Tindahan nang karnè.||met. Pagkakámatayan sa digmá.

CARNICERO, RA. m. y f. der. nang *carnicería.* Magkakarné; mámamatay nang hàyop. || adj. Ang mang̃á háyop na lamangkati ang ikinabúbuhay. || Ang táwong mabang̃ís at walang áwà.

CARNOSIDAD. f. Lamáng lumálabis sa mang̃á sùgat ó ibá mang lugal nang katawán. Kuntil. || Lamúkot.

CARNUDO, DA. adj. aum. nang *carne.* Malamán.

CARO, RA. adj. y adv. m. Mahal. || Írog; gíliw.

CARPETA. f. Karpetang sulatán ó taguàn nang mang̃á papel. || Sa mang̃á legajo nang papel ay ang rótulong inilálagay sa labás nang balat, at kinásusulatan nang nakalamán doón, lugal na kinádarapatan etc. || pl. Ang mg̃á kartong takip nang mang̃á legajo.

CARPETAZO. (DAR) fr. Sa mang̃á oficina ay patigilin ang lákad ng̃ isang espediente, na patulugin.

CARPINTEAR. n. Maganluage.

CARPINTERO. m. Anluage=*de blanco.* Ang nagtàtrabaho sa oficina, at gumágawâ nang mesa, bangkô, etc. =*de carretas ó de prieto.* Ang mangagàwâ nang karitón=*de obras de afuera.* Ang gumágawâ nang almasón ò bastidor nang báhay, at hindî nagtátrabaho nang ibá=*de ribera.* Ang mang̃á nagtátrabaho sa mang̃á pábrikang gáwaan nang barkó.

CARRASPERA. f. Sakít, ó katí nang lalamunan, na dáhil dito'y halos dî makalagok nang làway, at may hálong pamamalat.

CARRERA. f. Takbó; síbad. || Daang talagang pátakbuhan. || Ang daang hayag na patung̃o sa ibang lugal. || Ang daang nàlalaang daanan ng̃ alinmang pistà ò procesiong hayag. || met. Pareha nang kabayo. || met. Ang

daàn ó tuñgong sinúsunod nínoman sa kaniyáng mañgá kílos. || met. Ang takbó ó luat nang bùhay nang tawo.|| met. Ang profesión nğ armas ó letra.

CARRETA. f. dim. nang *carro.* Karitòn; kangá; ó karita.

CARRETELA. f. Parang kotse: karretela.

CARRETERA. f. der. nang *carro.* Daang hayag, maluang at maaliwalas, na madádaanan nang mañgá *carruaje.*

CARRETERO. m. der. nğ *carro.* Manggagawâ nğ *carro;* at ang kotserong nagpápalakad nitó.

CARRIL. m. Ang bakás sa lúpâ nang mañgá pagulong nang karruahe at karitón. || Daang makípot. || Ang dinaànan nang araro. || Ang bàkal na talagang dáanan nang gulong nang tranvia ó wagon.

CARRILLERA. f. Pañgá.||pl. Salumbabâ nang sambalilo, salakot, etc.

CARRILLO. m. de *carro.* Karitón ó *carrong* muntî.|| Pisñgí.—*Comer à dos carrillos.* Kumáin nang namúmukol ang dalawang pisñgí.—fr. fam. Magkaroón nang dalawang katungkúlang sabay, na malakí ang pakinábang.—fr. fam. Bigyàng loob ang dalawang magkakontrario, na bigyang matowid ang isa't isá at nang kàpowâ pakinabañgan.

CARRILLUDO, DA. aum. nang *carrillo.* Pisñgihan.

CARRIZAL. m. der. nğ *carrizo.* Katalahibán.

CARRIZO. m. Taláhib.

CARRO. m. Karitón.||Karruaheng walang kaha.||Ang pitong bituín nang *osa mayor.*

CARROZA. f. der. nang *carro.* Kotseng malakí at mariläg. Carroza.|| nàut. Kárang.

CARRUAJE. m. der. nang *carro.* Ang karruahe. || Ang kapisanan nang mañgá karro, kotse, kalesa, etc. na inihàhandâ sa isáng pagbibiahe. Ginágamit din ang pañgungúsap na itó, maging ang sinásabi lámang ay isang karro, kotse, karruaje, etc.

CARTA. f. Sùlat; kalatas; líham. || Alinmán sa dahon nang baraha. ||Mapa.=*blanca.* Ang título nang isang katungkulan, na walang súlat ang lugal nang pañgalan nang bíbigyan noón, at nang màisulat doón ang ibigin. —Sa sugal ay ang barahang hindî figura.=*canta,* expr. fam. na ang íbig sabihin ay, may mañgá katibayang maipagpapatotoò nang sinásabi.=*de crédito.* Ang kasulatang kinálalamnan nang bilin sa ibá, na bigyán ang may dalá noón nang mákakailañgan, sa kuenta nang sumúlat.=*dotal ó de dote.* Kasulatang yárî sa harap nang escribano, na kinásusulatan nang lahat nang alhajas at pagaáring dalá, na dote nang babayi sa pagaasawa= *orden.* Ang súlat na kinálalamnan nang anomang utos.=*pastoral.* Áral na nakasúlat, na ipinadàdala nang obispo sa kaniyang nasásakop.

CARTABÓN. m. Ñgalan nang kasangkapan nang anloage, na pañgúhit ó reglador nilá.

CARTEAR. n. der. nang *carta.* Magsugalsugalan ang sumúsugal at nang matantiá ang larô. || r. Makipagùsap sa súlat; ó makipagsulatán. || Magsulatán.

CARTEL. m. der. nang *carta.* Súlat na idinídikit sa mabábasa nğ madlâ at nang matalastás nang la-

bat ang nálalaman doón.

CARTERA. f. der. nang *carta*. Bulsang balat na sisidlán nang mañgá súlat at papel, nang madalang mahúsay sa bulsá at huag mapúnit. || Takip nang bulsá nang kasaka, etc. Kalupî.

CARTERO. m. der. nang *carta*. Tagapaghatid nang mañgá sùlat.

CASA. f. Báhay. || Ang kapisanang anak, at mañgá tawo nang sang ának. || Ang làhî nang isang apellído, at gáling sa isang pinagmulán. || Alinmán sa mañgá kuadro ng tablero nang damahàn.—*de campo*. Ang báhay na nása labas nang bayan, na bàkasionan nang isang mayaman.

CASACA. f. Kasaka.—*Volver casaca*. met. y fam. Talikuran nínoman ang partidong kinápapasukan at lumìpat sa kalaban.

CASACÓN. m. aum. nang *casaca*. Kasakang malakí, na ipinaíibabaw sa kasaka.

CASADERO, RA. adj. der. ng *casar*. Ang na sa edad nang súkat makapagasawa.

CASAMIENTO. m. Pag aasawa. Kasal.

CASAPUERTA. f. Sílong na dinádaanan nang pagpanhik sa báhay. Salitang gámit sa andalucia at ibang lugal.

CASAQUILLA. f. dim. nang *casaca*. Kasakang maigsî na halos hangang bayawang làmang.

CASCABEL. m. Baimbî. || art. Ang mabílog na nása puit nang kanyón. || met. Ang tawong maiklî ang ísip; salawahang loob.

CASCAJO. m. Buntón nang mañgá batong mumuntî; mañgá pinaglabraháng basag na tapayan, at ibá pang mañgá batong pirapirasò. Kaskaho. || Ang buntón ó kapisanan nang mañgá tuyong bunga nang káhoy, para nang *castañas, avellanas, nuez*, etc. na karaníwang kánin sa paskó nang pañganganak. || Bariá.—*Estar hecho un cascajo*. fr. met. y fam. Lubhâ nang matandâ at mahínâ ó marupok.

CASCAR. a. Basagin; papaglamatin. || fam. Mamálô. || r. Magkalàmat; mabásag; humínâ.

CÁSCARA. f. Balat nang anomang bunga; balat nang káhoy. || Bunót; bao.—*Cáscaras!* pl. fam. Salità na biníbitiwan sa pagtataká.—*Ser de càscara amarga*. fr. fam. na ginágamit sa pagsasabi nang tawong malikot, magasó, salagawsaw at mapagbásagulo.

CASCARÓN. m. aum. nang *cáscara*. Balat nang itlog nang manok at ibá pang ibon. Lálong kagamitán sa balat nang itlog na pinaghalimhimán.||Ang bóvedang, kabiak lámang nang isang boô.

CASCO. m. Bao nang ulo; bungô. || Bibinga. || Lumbó; tábô. || Tapayan; pasô, etc. || Kukó nang kabayo. || Alinmán sa makapal na kapakapa nang sibuyas. || Ang kapa ò ulo nang sombalilo. || náut. Ang sasakyán: hindî kabílang ang mañgá láyag at ibá pa. || pl. Ang ulo nang tupa ó nang baka, na walang ùtak at dílà.—*alegre de cascos*. fam. Ang litólitó, ó maiklî ang ísip, at gumawâ pa'y padalosdalos. || Lasing; ó maláinibay sa álak.

CASERÍO. m. der. nang *casa*. Karamihang báhay. Pook nang báhay.

CASERO, RA. m. y f. der. nang *casa*. Ang may árì nang báhay. || Ang hindî mapagpanaog at maalágâ nang báhay. || Tagapagalágâ nang báhay ó nagkákalingâ. || adj. Ang ginágawâ ó ináalagaan sa báhay ó nàuukol sa báhay, para nang sináing, damit at ibá pang bágay; at gayondín ang mangá háyop, na para nang mangá kalapati, manok, konejo, etc. || Ang ginágawâ sa báhay, sa gitnâ nang mangá kapalágayang loob, na walang kumplimiento, para nang *funcion* CASERA, *punsiong* BÁHAY ó MAGKAKASAMA.

CASI. adv. t. y l. Halos; humigít kumúlang sa; may.—*Casi casi, ò casi que.* expr. mod. adv. Malapitlapit; malápit na malápit.

CASPA. f. Balakúbak; banbán ng sùgat.

CASQUIBLANDO, DA. adj. palab. comp. nang *casco*, at *blando.* Kabayong malambot ang kukó.

CASTAÑUELA. f. Kastanietas. —*Estar como una castañuela.* fr. fam. Lubhang masayá.

CASTELLANO. m. der. *castilla.* Wíkang kastílâ. || adj. y m. y f. Tagá *Castilla* ó náuukol sa *Castilla.* || Gobernador sa kastilló=*á la castellana.* mod. adv. Kaugaliáng kastìlâ; uso ó ugáling kastílâ.

CASTIDAD. f. Kabánalang laban sa kalibugan. || Kalinisan at pagiingat sa kahalayan.=*conyugal.* Ang kalinisang inìingatan nang dalawang magasawa.

CASTIGAR. a. Magparusa. || Magpasákit at humapis. || met. Humúsay; ó bumátî nang alinmang gawâ.

CASTIGO. m. Dusa; parusa=*ejemplar.* Ang parúsang mabigat at dî kaugaliàn, upang mabigyán nang lálong malaking kadalaán.

CASTILLO. m. Moog na nabábakod nang kútâ. Kastillo.

CASTIZO, ZA. adj. der. nang *casto.* Mabuting láhì; malinis ang pinagmulán. || Sinásabi sa estilo nang pagsasalitâ, na dalísay, natural, walang lahok na wíkâ at pangungúsap mang búhat sa ibang lúpâ.

CASTO, TA. adj. Malinis; walang báhid dumí nang kalupaán. || Mahinhín.

CASTRAR. a. Kaponín. || Patoyoín ó dampiín ang mangá sùgat. Ginágamit namang parang *recìproco.* || bot. Putlín ang mangá sangá ng káhoy, at ibá pang halaman, na alisín ang manga nakasúsukal at tuyô.

CASTRÓN. m. Túpang kapón.

CASUAL. adj. Nagkátaon, na hindî sinásadyâ.

CASUALIDAD. f Pagkakátaon.

CASUCHA. f. der. nang *casa.* fam. Bahaybahayan; báhay na munting walang halagá. || Barongbárong.

CASULLA. f. Damit na pangibábaw nang párî kung nagmìmisa. Kasulla.

CATACUMBAS, f. pl. Libingan sa Roma sa ilàlim nan lùpâ, na kinàlalagyan nang katawán nang dî mabilang na mártir.

CATALÁN, NA. der. nang *Cataluña.* adj. Taga *Cataluña*; ó ang náuukol sa provinsiang yaón.

CATALEJO. m. Largavistá.

CATÁLOGO. m. Listá; ó tandáan.

CATAPLASMA. f. Emplasto.

CATAR. a. Tikmán. || Pagusisáin; waríin; pansinín; bulaybulayin; hana-

pin; pagpilitan. || Masdán. Ginágamit namang parang *recíproco.*

CATARATA. f. Bilig sa matá || Talón nang túbig na malakí at mataás. || pl. Panğanúring kargado nang túbig.

CATÁSTROFE. f. Masákit na pangyayaring labás sa kaugalián. || Kasakunaàng malakí.

CATAVIENTO. m. náut. Pabiling; patubiling: grimpulá; púlad.

CATECISMO. m. Katesismo; dásalan; kasaysayan nang áral kristiano.

CATECÚMENO. m. y f. Ang nagáaral nang katesismo ó dasal at manğá misterio nang ating religiong kristiano, ùpang tumangap nang bautismo.

CÁTEDRA. f. Púlpitong úpuan nang *catedràtico.* || Ang karunungan ó bágay na itinúturô nang isang *catedrático.* || Ang katungkulan at pagtutúrô nang *catedràtico.* || met. Ang karángalan nang pagkapapa ó pagkaobispo, at kung minsan ay ang bayan ó lugal na tinítirahan nilà.

CATEDRAL. adj. Simbahang panğulo na kinádoroonan nang Obispo ó Arzobispo at nang kaniyang *cabildo.* Ginágamit namang parang sustantivo sa femenino.

CATEDRÁTICO. m. der. nang *càtedra.* Ang nagtúturô nang alinmang karununğan.

CATEQUIZAR. a. Magtúrô nğ katesismo; ó nang áral at manğá misterio nang áting religiong kristiano. || met. Lamuyutin; ó hibúin ang isá, na gumawâ ó umayon sa anománg bágay na kinalúlupitan ó ináayawang dati.

CATOLICISMO. m. Ang kálahatlahatang kristiano. || Ang sinásampalatayanan nang Iglesia *católica.*

CATORCE. adj. num. card. Labing ápat.

CATORCENO, NA. adj. num. ord. der. nang *catorce.* Ikalabing ápat.

CATRE. m. Hihigán. Catre.

CÁUCE. m. Sangkang pádaluyan nang túbig. || Lunas nang ìlog.

CAUCIÓN. f. Fianza. || Pagiíngat.

CAUDAL. m. Kayamanan; pagaárî. || Salapî. || met. Kasaganáan nang anomán, hindî man salapî ó lúpà. || met. Pagmamahal; pagsiyásat.

CAUDILLO. m. Ang pinakaulo at punong nagmámaneho at nagúutos sa manğá táwong pangbaka, ò taán sa digmâ. || Pámunuan. || Punong nagúutos sa alinmang kapisanan.

CAUSAL. f. der. nang *causa.* Dahilán.

CÁUSTICO, CA. adj. Káustiko, ò tápal na nakasúsugat. || m. Gamot na *cantàrida.*

CAUTELA. f. Pagiíngat. || Talas.

CAUTERIO. m. Gamot na sumúsugat. || cir. Isang kasankapang ginágamit nang manğà *cirujano.* || met. Ang pumípigil ó humáharang nang anomang masamâ.

CAUTIVAR. a. Bumíhag. || met. Pasukúin; supilin ang manğá sangkap nang kàlolowa=*con, por halagos.* Bihagin nang pakitang loob.

CAUTIVERIO. m. Pagkábihag.

CAUTIVIDAD. f. V. CAUTIVERIO.

CAUTIVO, VA. m. y f. Bíhag.

CAVAR. a. Humùkay nang lúpâ. || Dalutdutín; kalkalìn; dukalín. || Kulkulín. || n. Lumàlim. || a. met. Tarukín; ó isiping mahúsay ang anomàn.

CAVERNA. f. Kueva; lungang malakí na pinàpasukan nang tawo.

CAYADO. m. Tungkòd nang pastol, na may káwit ang púnô. || Tungkod nang Obispo.

CAZA. f. Pangangaso.||Mangá háyop na hinúhuli, ó náhuli sa baril, bítag ò anomang paraán. || Pagùsig.=*mayor*. Ang paghuli sa mangá báboy at kalabaw damó, usá, etc.=*menor*. Ang sa mangá tikling, batobató, etc.

CAZAR. a. Mangaso. || Mangatî; mamaril, etc. || met. y fam. Kamtán sa liksí ó sa talas ang anomang bágay na mahírap ó dílî hiníhintay. || met. Hulihin; silúin ang kalooban nang isá sa pakítang loob. || náut. Hatakin ang láyag, at nang tumangap na mabuti nang hangin.

CAZCARRIA. f. Pútik na naníkit, at natútuyô sa ladlaran nang damit. Kaugaliang plural kung gamitin.

CAZO. m. Parang kawálî. na may tangkay na mahàbâ.

CEBADA. f. Sebada.

CEBAR. a. Magpakain nang háyop; magpatabâ ó magpaámô. || Papanibaying isandig; ipàtong; ó itálî sa ibà. || Gatungan; maggátong; ó dagdagán nang langís ang ilawán at nang hindî mamatay. || Magseben. || Magpáin. || met. Paypayán; papagalabin ang anomang hílig ò damdam nang loob. Ginágamit namang parang *recìproco*. || Magsuso nang kuitis ò kastilió || n. met. Kumagat; kumápit ang isang bágay sa ibá, para nang pákô sa káhoy; ó gaya nang tornilió sa tuerka, etc. || r. Magpasásâ; magpakasáwâ.=*(un perro) en carne*. Magpasásâ (ang isang aso) sa karné.

CEBO. m. Pagkáing ibiníbigay sa mangà háyop at nang tumabâ. || Pòlvorang pangseben. || Páin. || met. Ang hìbô ó paràyà na ipinagáalab ng anománg náis natin, etc.

CEBOLLA. f. Sibuyas; lasoná.

CEBÓN. m. Báboy na pinatátabâ. Itinátawag din sa ibang háyop na pinatátabâ.

CECIAL. m. Mangá isdàng tuyô ó dàing.

CECINA. f. Lukbâ; pindang; tapa.

CEDAZO. m. Ag-agan.

CÉFIRO. m. Hanging gáling sa kalunuran. || poét. Hanging palaypalay, saán man magbúhat.

CEGAR. n. irreg. como *acertar*. Mabúlag. || a. Bulagin. || met. Palabúin ang ísip.||Tabunan; bahawin ang isang húkay; sadhán ang isang pintô, etc. || r. met. Mabulagan ó malabùan nang ísip. || Ipahámak ang sarili ó magpáhamakan.|| Magbulagán ó mabúlag=*de cólera*. Mabulagan sa gálit.

CEGUERA. f. der. ng *ciego*. Kabulagán. || Alinmang sakit na mabìgat sa matá,

CEJA. f. Kílay. || Ang panganoring karaníwang nakagúhit sa taluktok ng mangà bundok. || Ang taluktok nang bundok.—*Quemarse las cejas*. Magáral nang boong tamán; ó sunugin ang kílay sa pagaáral.

CEJIJUNTO, TA. adj, fam. Abot ang kílay.

CELAR. a. Kalingain ang pagtupád nang mangá kautusán at katungkulan. || Masdáng magaling ang mangá kilos at tungo nang sínoman, dàhil sa isang hinálâ. || Magta-

kip nang kakulangán; maglingid. || Magselos. || Subukin.

CELDA. f. Silid na taàng tàhanan nang fraile sa kanilang kombento. || Alinmán sa mangá butas nang báhay pukyutan. || met. fam. Kuarto ó silid.

CELEBÉRRIMO, MA. adj. sup. nang *célebre*. Lubháng bantog.

CELEBRAR. a. Purihin. || Ipagpistá. || Ipagdíwang. || Magmisa. || Gawín nang hayag ang alinmang funcion ó trato na taglay ang mangá kailángang rekisito. || n. Ikatowâ; ikagalak ang anomán. || r. Purihin ang sarili, ó magpurihán.

CÉLEBRE. adj. Bantog; bunyî. || met. y fam. Masayá; matówain.

CÉLEBRO. m. Útak sa ulo. Karaníwan ding tawáging *celebro* ang bao nang ulo. || met. Kabáitan; kúrô. || met. Wárì, at imbulog nang ísip.

CELERIDAD. f. Kadalián; katulinan; kabilisán. || Kaliksihán.

CELESTE. adj. der. nang *cielo*. Ang náuukol sa lángit. || Kúlay ò kolor na kawangis nang lángit. || Ang náuukol sa kaluálhatián ó kahárián ng mapapálad na nanónood sa Dios. || Masayá; kawiliwili.

CELESTIAL. adj. der. nang *cielo*. Ang náuukol sa lángit; malowalhátì. || met. Ang lubós na lubós, maligaya at kaayaaya. || irón. Ang tawong walang silbí; hunghang; mangmang.

CELIBATO. m. der. nang *célibe*. Ang pagkabagongtawo. || fam. Ang nanánatili sa pagkabagongtawo.

CÉLIBE. s. y adj. Walang asawa.

CELOSÍA. f. Sologia ò rehas na maliliit na talitálì, na itinátabing sa pintô ó bintánâ, na ang nasa sa loob ang nakátatanaw ay hindî nátatanaw.

CELSITUD. f. Katáasan; kalakhán; kamàhalan. || Tratamientong ibiníbigay sa mangá anak hárì na kaisá nang *alteza*.

CEMENTERIO. m. Líbingan.

CENA. f. Paghapon. || Hapunan.

CENÁCULO. m. der. nang *cena*. Salas na hinapunang hulí nang ating Panginoong Jesukristo.

CENAGAL. m. Kaburakan; kolooy; lablab.

CENAR. a. Humapon.

CENEFA. f. Sanipa; gúhit ó burdá sa gílid nang panyô, kurtina ó pintá nang bàhay, etc. || Sa kasulla ay ang nasa gitnâ, na ang karaniwan ay ibáng káyo ó ibá ang kúlay sa kùlay nang fondo.

CENICIENTO, TA. adj. der. ng *ceniza*. Abuhín, ó kúlay abó.

CENIT. m. astron. Ang dakong itaas ng lángit, na nátatapat sa ating úlo.

CENIZA. f. Abó; agaw—*ò cenizas*. met. Ang mangá labí ó nátira sa alinmang bangkay.

CENIZAL. m. der. nang *ceniza*. Abuhán; pinagáabuhan. || Buntón ng abó.

CENTELLA. f. Lintik. Kaugaliáng sabihin sa hindî totoong matalim. || Pisik; alipato. || poet. Báhid, ó labí, na nátira sa alinmang hílig ó dinámdam nang kalooban. || Kislap.

CENTÉSIMO, MA. adj. der. nang *ciento*. Ikasangdaán.

CENTINELA. f. mil Bantay; tánod. Centinela. Ginágamit namán sa *masculino*.—*Hacer centinela*. Bumantay.

CENTRO. m. Gitnâ; kaibuturán;

kálalimlaliman. || Ang dahilang tinútungo.

CEÑIDOR. m. Pamigkís. || adj. Ang nakabigkís.

CEÑIR. a. irreg. como *teñir*. Pitisin; higpitín ang bayawang, etc. || Potosin; puluputan. || r. Magbigkís.

CEÑO. m. Pañguñgunot nang noò nang may gálít; simáñgot; múñgot. || Ang bigkís, buklod, ó arong nakabilíbid sa anomán. || poèt. Páñgit na hitsura; kadilimán nang anomán.

CEPILLADURAS. f. pl. Pinagkatamán.

CEPILLAR. a. Magkatam. || Magsepilio.

CEPILLO. m. art. Katam. || Eskoba. || Kabankabanang pinaghúhulugan nang kualtang limós sa mañgá simbahan, ó dalá nang nañgíñgilak nang limós.

CEPO. m. Pañgaw. || Kabankabanan; kahong maliit na may súsì at butas na makípot at pahabâ sa gitnâ, na hustó lámang ang kualtang ihùhulog doòn, at inilálagay sa simbahan, mañgá daán at ibá pang lugal na hayag, para paghulugan nang limós.

CERA. f. Pagkít. || Ang kapisanan nang mañgá kandilang pagkit na ginágamit sa isang pistá. || Piling nang lansañgan, na nalálatagan nang baldosa, bató, etc.||pl. Sa mañgá nagáalagâ nang pukyutan ay ang kapisanan nang mañgá butas nang pagkit, na ginágawâ nang pukyutan sa báhay nilá=*aleda*. Ang páhid ó kàunaunahang pagkit na ikinákapol nang pukyutan sa loob nang bàhay nilá=*de los oidos*. Tutulí.

CERATO. der. nang *cera*. m. fam. Nagkákahalong pagkit, lañgís at ibá pa, na gamot sa sùgat.

CERBATANA. f. Sumpit.||Trompetang malingit, na ipinápansol sa taiñga nang biñgí.

CERCA. f. Bàkod, maging bató man, ó kawayan. || adv. l. y t. Malápit.=*de Manila*. Malápit sa Maynìlâ. || adv. m. Tungkol; hingil v. gr. CERCA *de nuestra conversaciòn*, TUNGKOL ó HINGIL *sa ating sálitaan*.

CERCANO, NA. adj. Malápit.=*á morir*. Malápit nang mamatay.

CERCAR. a. Bakuran. || Kubkubín nang maraming tawo ang sínoman, na pagkalumutan; pagtalakupan. || Malipòs; mabatbat.

CERCENAR. a. Bawasan ang mañgá dulo. Palasin. || Iklián; ó bawasan. || Poñgosan.=*de gastos*. Magbawas nang gastá.

CERCIORAR. a. Patotohanan; Ipatalastás; pagtibayin sa ibà ang katotohanan nang anomán.=*(una cosa) á alguno*. Patotohanan; ó ipatalastás (ang isang bágay) sa isá. || r. Talastasing magaling ang katotohanan nğ anomán.=*de una noticia*. Talastasín ang isang balítà.

CERCO, m. Bákod; ó anomang nakalìlibid sa isang bágay. || Pagkubkob nang kaáway sa isang lugal.

CERDA. f. Buntot ó buhok nğ kabayo at ibá pang háyop. || Tutsang nang báboy. || Báboy na babayi. || Ang sílò, na buntot ó buhok nang kabayo ò báboy, etc. na ipinanghúhuli nang ibon. Karaniwang plural kung gamitin.

CERDO. m. Báboy na lalaki. Gayón ang táwag dáhil sa nabábalot nang matitigás na balahibong ang

táwag ay *cerda.* = *de muerte.* Ang may sangtaong mahigit, at kainaman nğ pataín. = *de vida.* Ang walâ pang isang taón, at hindî pa bágay pataín.

CERNER. a. irreg. como *ascender.* Bithayìn; ag-agín. || n. Kung sa mangğá bunğa nang halaman, na para nang pàlay, mais, etc. ay *maglamán ang bunğa ò magmalagatas.* || Malugàs ang bulaklak nang kàhoy. || met. Umulán nang tigatik. || r. Lumákad nang pagindayginday na parang binibithay. || vol. Magtíning sa paglipad ang ibon, na tumígil sa alangğaang, na iginágalaw man bagá ang pakpak, nğúni't hindî nakíkilos sa lugal na kinálalagyan.

CERRAR. a. irreg. como *acertar.* Isará ilàpat; susían. || Ipikit; itíkom. || Tabunan; pasakan ang anomang húkay ó butas. || Hadlangğán; sadhàn; bakuran ang isang lúpâ, nğ hindî pasukin nang háyop. || Ipagbáwal; ipagkait; huag ipahintúlot. || met. Tapusin ang anomàn. || met. Lumaban; piyapisin nang isang hokbó ang ibá.=*la noche.* Gumabing lubós.= *á piedra y à lodo.* Isará nang matibay na matíbay.=*en falso.* Susìan ang isang pintô ó kahón, na huag tumámà sa bakam ang dílà nang kandado, na, anopa't bukás din bagamán nakasúsi.=*con, contra el enemigo.* Piyapisin ang kaáway. || r. Magsará ó magbarà; magkáling; tumíkom. || Tumangí; magmatigás. = *de campiña.* Manatíling magmatigás sa kaniyang akálâ. || Huag sumagot nang tápatan sa itinátanong.

CERRIL. adj. der. nang *cerro.* Ang lùpang bakóbakô at mabató. || Kalabaw, kabayo ó háyop na hindi pa maámô. || Bastós; ùgàling bundok.

CERRO. m. Bundok, na mabató ang karaniwan. | Ang liig, ò gulong-gulungğan nang háyop.

CERTEZA. f. y

CERTIDUMBRE. f. Túnay na pagkáalám; pagkatalastás na lubós.

CERTIFICAR. a. Patotohanan. || r. Talastasín ang katotohanan nang anomán.

CERTÍSIMO, MA. adj. sup. nang *cierto.* Túnay na túnay.

CERVIZ. f. anat. Bátok.—*doblar la cerviz.* fr. Magpakabábâ, at manğayupàpâ. —*Levantar ó erguir la cerviz.* fr. met. Maghambog; magpalalô.—*Ser de dura cerviz, ó de cerviz dura, rebelde, etc.* fr. met. Matigás ang ulo.

CESAR. n. Magtahán; humumpay; tumahímik || Umalis sa katungkulan ú oficiong kinápapasukan. = *de correr.* Tumígil nang pagtakbó = *en su porfía.* Magtahán sa kaniyang pakikipagtalo. = *en su empleo.* Umalís ó máalis sa kaniyang katungkulan.

CESTO. m. Batulang; bugsok; galalán. || Pangnán; buslô.

CIA. f. anat. Alinmang bunğa nang káhoy na nakákain, at maipagpápatabâ sa hàyop. || Sápal.

CICATRIZ. f. Piklat; pílat.

CICATRIZAR. a. Bahawin; pagalingğín ang súgat.||r. Magsará; maghílom; mabáhaw ang súgat.

CICLÁN. m. Isá ang bayag; ó siklang.

CIDRA. f. bot. Sigras; ó sígaras.

CIEGO, GA. adj. Bulag, || Nabúbulagan; nalálabuan nang ìsip ó nang matá. Ginágamit namang parang sustantivo. || met. Pabuluang, ò kanal

na nagsará.=*con los celos.* Nabúbulagan sa panibughô=*le cólera.* Nalálaboan sa gàlit.

CIELO. m. Lángit, || Langitlangìtan. || Kalualhatián. || met. Kaisá rin nang *Dios;* ó *nang kaniyang áwá;* ó *justicia.* || Singaw ó timpîá nang isang lùpâ.

CIEMPIÉS. palab. comp. nang *cien,* at *pies.* m. Alopihan; antipalo.

CIÉN. adj. num. card. Isangdaán. Ginágamit namang sustantivo.

CIENCIA. f. Karunungan. || Dùnong.

CIENO. m. Luad; balahò || Pusálì.

CIENTÍFICO, CA. adj. der. nang *ciencia.* May dúnong || Bágay na náuukol sa karunungan.

CIENTO. adj. num. colect. y m. Sangdaán.

CIERTO, TA. adj. Totoó; tapat; tantô; túnay.—*De cierto.* Túnay —*Si por cierto, cierto que sí.* adv. fam. Túnay ngâ; totoong totoò.

CIERVA. f. Líbay; usang babayi.

CIERVO. m. Sungayán; ó usang lalaki.

CIERZO. m. Hanging hilágâ.

CIFRA. f. Letrang nagkákasilô, na ang karaniwa'y *mayúscula,* at púnô lámang nang apellido ò pangalan, para gamitin sa pagsesello ó sa ibang bágay. || Número.

CIGARRO. m. Sinigarrong tabako. Kung tabakong ang loob ay dì ginâyat ang táwag ay *puro.*

CILICIO. m. Damit ó pamigkís na tanikalang may mangá tiniktinik na ipinagpepenitencia.

CIMA. f. Kaitaasan, ò toktok ng bundok, ò nang káhoy. || Taloktok.

CIMARRÓN, NA. adj. Tawo at háyop na hindî pa maámô; mangá halamang bundok.

CIMENTAR. a. irreg. como *acertar.* Simiéntohan ang bàhay. || Linisin ó dalisayin ang gintô, na paraánin sa tinátawag na CIMIENTO REAL.

CIMIENTO. m. Ang nábabaong kinàbabatayan nang alinmang pader. || met. Pinagmulán at ugat na pinangágalingan nang anomán; para nang kababáan nang loob na siyang pamulá at ugat na pinagbùbuhatan nang kabàitan, at ang pagpapagayongayón nang lahat nang masasamang kaugalían.

CINAMOMO. m. bot. Káhoy na ang bu'akiak, at tatal niya'y mabangó. Sinamumo.

CINCO. adj. num. card. Limá. || m. Ang númerong ganitò ang hitsura 5.

CINCOMESINO, NA. palab. comp. ng *cinco,* at *mecino,* der. nang *mes.* adj. Ang may limang buan.

CINCUENTA. adj. num. card. Limangpuô.

CINCHA. f. Sinsá nang siyá ng kabayo.

CÍNGULO. m. Pamigkís nang párì sa ibábaw nang albá. || Panálì sa bayawang.

CÍNIFE. m. Lamok.

CINTA. f. Listong mahábá at makítid, na sutlâ, sinúlid ó lanang sarisáring kúlay, na ipinanánalì, ó ipinamúmuti sa mangá damit. || Sa pamamalakaya nang isdang atún ay ang lambat na kányamong matíbay.

CINTO. m. Pamigkís na balat.

CINTURA. f. Bayawang.

CIRCUIR. a. irreg. como *huir.* Kobkobín.

CIRCUNCIDAR. a. Tulíin. || met. Bawasan; alisàn; ò ilagay sa katamtaman ang anomang bágay. || r. Magtúlî.

CIRCUNSTANCIA. f. Bigay; kalidad, ó kabagayán. || Pagkakátaon. || Kalágayan. || Dahilán.

CIRCUNVECINO, NA. adj. Kalapit; kanayon; kaapidbáhay.

CIRUJÍA. f. Arte nang paggamot nang mangá súgat, bùkol at pilay.

CIRUJANO. m. der. nang *cirujía*. Ang mangagamot nang pílay, búkol, súgat.

CISCO. m. Gabok nang úling.

CISNE. m. Tagak. || met. Ang poeta ó músikong mabuti.

CITA. f. Típanang áraw, oras at lugal. || Hodyatan; tipàn.

CITERIOR. adj. Dápit dito; dako rito.

CIUDAD. f. Ang bayang malakí ang sakop, para nang Maynílâ.

CIVIL. adj. Ang náuukol sa *ciudad* at sa mangà namámayan. || for. Ang náuukol sa mangá ùsap nang pagaárî. || Magalangín; marúnong makipag kapuwâ tawo.

CIVILIZACIÓN. f. der. nang *civilizar*. Pagkàsulong sa kabihasahán, karíkitan at kaayahan nang ugálì, na tinátamo nang bayan ó ng mangá tawong nagàaral nang mangá karunungan, at kaugaliang mahuhúsay.

CLAMOR. m. Iyak. || Sigaw || Hagulhol; sigaw nang naaásaktan ó nagdádalamhatî nang labis. || Ang tugtog nang kampánà sa mangá patay. || Bulongbúlungan. || Pagsigaw.

CLANDESTINO, NA. adj. Líhim; tagô.

CLARA. f. Putî nang itlog. || fam. Pagtílang sandalî nang ulán. Tílâ.

CLAREAR. n. Magbukáng liwayway. || r. Manganínag. || Mábanaagan.

CLARECER. n. impers. irreg. como *agradecer*. Magbukangliwayway.

CLARIDAD. f. Kaliwanagan. || Pagkaaliwalas. || Liwánag; || Línaw.

CLARO, RA. adj. Maliwànag; || Malínaw. || Malabnaw. || Madálang. || m. Butas; ó bintabintanàan. || Ang pagitan nang anomang bágay, para nang gitnâ nang prusision, ó pagitan nang hilera nang mangá sundalo.

CLAVAR. a. Ipákô; magtárak; itárak. || Tumítig. || met. y fam. Bumírô. || Yumamot. || r. Mátinik; mápakô; màbaon. || Mahiyâ.=*á, en la pared*. Ipákô sa pader.

CLABAZÓN. f. Katipunan nang mangá pàkô.

CLAVEL. m. Bulaklak na marikit at mabangó. Clavel.

CLAVÍCULA. f. anat. Balàgat.

CLAVIJA. f. Pakong tangalin; ó kalabihas.

CLAVO. m. Pákô=*romano* Ang pákong malaking lubhâ ang ulo at may burdá ó palamuti. || cir. Hilatsá na itinátarol sa súgat at nang hindî magsará.

CLEMENCIA. f. Áwâ.

CLEMENTE. adj. Maáwain.

CLIENTE. m. Ang ináampon; ó ipinagtátangkilik.

CLIENTELA. f. Pagaampón. || Tangkílik; ampón.

CLIN. f. Kiling nang kabayo.

CLOCAR. n. irreg. como *acordar*. Humalimhim. || Kumúkok ang humáhalimhim, ó humuni nang *clo clo* ang

humáhalimhim na ibon ò manok.

CLOQUEO. m. Ang pagkúkok ng̃ humáhalimhim na manok ó ibon.

CLUECA. adj. Humàhalimhim.

COBARDE. adj. Duag. || met. Sinásabi sa maramdaming matá ò paninging mahìnâ.

COBARDÍA. f. Karuagán. || Tákot; kadunguán.

COBERTERA. f. Panakip; tungtong. || met. Titatítang babayi.

COBIJAR. a. Takbán; balutin || Amponìn.|| r. Matakbán.||Sumalílong.

COBRADOR. Mániningil; tagapaningil. || adj. Ang àsong nagháhatid sa pang̃inoón nang nápamaril.

COBRANZA. f. Paniningil. || mont. Pagtitipon nang mang̃á nápamaril.

COBRAR. a. Maningil . || Mabáwî ang naging pang̃ulugi ó nawalà. || Magkaroòn: para nang COBRAR *buena fama*, MAGKAROÓN *nang mabuting fama.* || Tipunin; ó pulutin ang mang̃á pinamarilang ibon.=*de los deudores.* Sing̃ilín sa mang̃á nagkákautang. || r. Pagsaulang loob; makabáwî.

COBRE. m. Tangsô. || Bariá.

COCCIÓN. f. Pagkalútô; pagkatúnaw nang kináin sa sikmúrâ.

COCEAR. a. der. nang *coz.* Magsikad; maníkad; tumadiák. || met. y fam. Tumangí; umílag; huag makiayon sa anomàn. || r. Magsikarán. || Magtadiakan.

COCER. a. irreg. pres. ind. *cuezo; cueces; cuece;* cocemos; coceis; *cuecen*: imperat. *cuece* tú; *cueza* él; cozamos nosotros; coced vosotros; *cuezan* ellos: subj. *cueza; cuezas; cueza;* cozamos; cozáis; *cuezan.* Lutùin. || Tunawin nang sikmúrâ ang kináin. || n. Kumulô; sumulak, kung ang pinagsásalitaanan ay bàgay na lusaw, ay sinásabing: *el agua está* COCIENDO, *ang túbig ay* KUMÚKULÔ; *ya* CUECE *el chocolate,* KUMÚKULÔ *na ang sikulate, etc.* || Sumulak sa ásim ang anomang bágay na lusaw, para nang álak, tubâ, etc.=*á la lumbre.* Lutúin, ó pakuluín sa baga =*(la torta) con vino.* Lutúin (ang torta) na lahokàn nang álak.=*(la carne) en agua.* Pakuluàn (ang karné) sa túbig=*en almibar.* Lutúin sa arníbal. || r. Malútô. || met. Magdamdam nang taós sa loob at sa mahabang panahón, nang anomang sákit ò kabalisahán nang púsô.

COCIDO. p. p. nang *cocer.* Lùtô. || m. Ang tinátawag nating laoya ò putsero.—*Estar cocido en alguna cosa.* fr. met. Sanay ò bihasà sa bágay na anomán.

COCINA. f. Pinaglúlutuan. Kusínâ.

COCINAR. a. Mang̃usínâ; maglútô nang pagkáin. || fam. Makitalamítam ang sínoman sa mang̃á bágay na dî náuukol sa kaniyá.

COCINERO, RA. m. y f. der. ng *cocina.* Tagapang̃usínâ, ó tagapaglútô.

COCO. m. Nióg; buko. || Bao ng̃ nióg. || Wod na iba't ibang klase na tumútubô ó sumísing̃aw sa mang̃á binhî at bung̃a nang káhoy. || pl. comer. Mang̃á bútil nang kuintás, na tila káhoy.

COCHAMBRE. m. Bágay na mabáhô, marumí, at naglálamirâ. || Kasalawlaán; karumihán.

COCHINA. f. Báboy na babayi. || Babaying salaúlâ at mabáhô.

COCHINO, NA. adj. Na itiná-

tawag sa tawong salaúlang lubhâ at waláng ayos. ‖ m. Báboy.

CODAZO. m. der. nang *codo*. Siko; bayó ó saksak nang siko.

CODEAR. n. der. nang *codo*. Manikó. ‖ Pagalawgalawín ang siko.

CÓDICE. m. Librong sùlat kamay na kinátatandaán nang mangágawâ ó balítang matatandâ.

CODICIA. f. Pagnanásâ; kasakimán sa kayamanan; imbot.‖ met. Maníngas na pagnanàsâ nang anománg bágay na mabuti.‖Kaimotang lampás.

CODICIAR. a. Magnásâ; magimbot nang mangá kayamanan at ibá pa. ‖ met. Magnásang mahigpit nang anománg gawâng magaling.

CODICILO. m. Isang klaseng testamento.

CÓDIGO. m. Kapisanan nang mangá leyes.

CODO. m. anat. Siko. ‖ Súkat na mulâ sa siko hangang dulo nang kamay.=*geométrico*. Panúkat na may isang talampakan at kalahátî, ó kalaháting vara ang hábâ.

COETÁNEO, NEA. adj. Kapanahón, ó kasabay.=*de César*. Kasabay; ó kapanahón ni César.

COETERNO, NA. adj. teol. Parapárang walang mulâ't katapusán: sinásabi sa tatlong persona ng̃ Dios.

COFRADÍA. f. Kapisanan nang mangá kakapatid ó *cofrades* nang alinmang katipunan, na ang tungo'y páwang mangá gawang kabánalan.

COFRE. m. Kabáng maluang ang takip, balat ang labás at may aporong damit sa loob. ‖ imp. Bahagi nang imprenta, na ito'y isang kuadrong káhoy na pinagsisigangán ng̃ batóng panglimbag.

COGER. a. Hulihin.‖Umabot, dumampot; pumúlot; kumitil; pumitás; sumagip. ‖ Sumipsip ó tumangap, at sinásabing: *la tierra no* HA COGIDO *bastante agua, ang lúpâ'y hindî* SUMIPSIP Ó HINDÎ TUMANGAP *nang sapat na túbig*. ‖ Magkalamán ó maglulan, at sinásabing: *esta tinaja* COGE *treinta arrobas de vino, ang tapayang ito'y* NAGLÚLULAN Ò NAGLÁLAMAN *nang tatlong puong arrobang álak*. ‖ Mátagpuan, mádakip; at sinàsabing: *me* COGIÓ *descuidado*, NÁTAGPUAN *ò* NÁDAKIP *akong nalìlingat; procuré* COGERLE *de buen humor, pinílit kong* NÁDAKIP *siyang masayá*. ‖ Máhuli, para nang: *akoy* NÁHULI *nang gabì, me* COGIÓ *la noche*. ‖ Sungabán; dakpín=*á deseo*. Kamtán ang pinakanánasâ; tumámà sa gustó.=*en el garlito*. Másubok, ó mádakip sa paggawâ ng̃ anomang inalílihim=*por los cabezones*. Buhukán, at salantaìn sa dágok ò pálô=*de la, por la mano*. Tangnàn, ó hatakin sa kamay=*de buen humor*. Hulihin, ò tagpuing masayá ó mabuti ang ulo=*(à alguno) con el hurto (en las manos.)* Dakpín (ang sínoman) ng̃ háwak ang ninákaw (sa kamay). ‖ r. Magsungaban. ‖ Maghulihán.

COGNACIÓN. f. Pagaának; ó pagkakamagának sa parteng babayi.

COGOLLO. m. Talbós; usbong; úbod. ‖ Labong.

COGOTE. m. Kokote.—*Tieso de cogote*. fam. Matigàs ang ulo; palálò.

COHECHAR. a. Sumúhol.

COHECHO. m. Súhol. ‖ Pagsúhol.

COHETE. m. Kuitis.

COINCIDIR. n. Máayon; mákaisa. ‖ Magkátaon; másabay.

COINQUINARSE. r. Magkamansá; marumihán.

COJEAR. a. Tumikâ; humingkod; mapílay; umikâ. ‖ met. Magkùlang sa katuiran.=*del pié derecho*. Umikâ, umikod nang paáng kanan.

COJERA. f. Kapilayán; pagkapílay. ‖ Pagikod; pagtikâ.

COJÍN. m. Lúhuran ó úpuang unan; ó ang pinagpàpatungan nang siyá nang kabayo.

COJO, JA. s. y adj. Pilay; hingkod.=*de la pierna derecha*. Pilay ang paáng kanàn=*de nacimiento*. Pilay na ipinanganak.

COL. f. Koles.

COLA. f. Buntot. ‖ Kolang pangdikit. ‖ Ang hilàhod nang mangá damit, na para nang saya, hábito, etc. ‖ Sa mangá estudiante, ay ang na sa hulihán nang klase. ‖ Dulo nang kayo ó nang anomán.

COLADERA. f. Salaán.

COLADOR. m. Pansàlâ; panálâ.

COLAR. a. irreg, como *acordar*. Sumàlâ; saláin. ‖ Kulahín ó paputiín ang damit. ‖ n. Dumaàn sa alinmang lugal na masikip. ‖ fam. Uminom ng álak. ‖ náut. Lumubog. ‖ r. fam. Pumások, ó paloob nang biglâ at palihim sa isang lugal, na walang pasintábî. ‖ Magálit; ó magdamdam sa anomang birô. ‖ Sumipot nang walang abogabog.

COLCHA. f. Panakip ng hihigán.

COLCHÓN. m. Parang unang maápad na inilálatag sa hihigán.

1 COLEAR. n. der. nang *cola*. Mamaypoy; ó pagalawgalawín ang buntot.

COLEGA. m. Kasama, sa alinmang kolegio, simbahan ò katipunan.

COLEGIR. a. irreg. como *pedir*. Hinuhahin. ‖ Halataín.

CÓLERA. f. met. Gálit; pagkagálit.=*morbo*. m. Sakit na suka at pagiilagín.

COLÉRICO, CA. adj. der. nang *cólera*. May sakit na kòlera ó ang nàuukol sa kólera. ‖ met. Magagalitín; balawís.

COLETA. f. der. nang *cola*. Buhok, na nakalawit sa likod at may tàling kapirasong sintás. ‖ fam. Maikling dagdag nang pangungúsap, ó nang isinúlat.

COLGADERO, RA. adj der. ng *colgar*. Maisásabit, maitátagô. ‖ m. Sabitán; sampayan.

COLGADURA. f. der. nang *colgar*. Mangà kayong pamuti, na isinásabit sa bintánâ, pader, etc.

COLGAR. a. irreg. como *acordar*. Ibitin; isábit, ilawit, ilaylay; isampay. ‖ Pamutihan nang damasko. ‖ met. Bitayin; bigtihìng isábit =*de un clavo*. Isábit sa isang pákô =*en la pared*. Isábit sa pader. ‖ n. Nakabitin.

COLICUAR. a. Magtúnaw; tumúnaw. ‖ r. Matúnaw.

COLINA. f. Tugàtog; burol na walang malalaking káhoy. ‖ Ang binhî nang koles at berza.

COLMAR a. Pauluhin. ‖ met. Pasaganáin; ó bigyàn nang labis at saganâ. ‖ Puspusín=*de gracias*. Puspusín nang biyáyâ. ‖ r. Mamauló. ‖ Mapuspòs.

COLMENA. f. Báhay pukyutan.

COLMENAR. m. der. nang *col*-

mena. Ang kinádoroonan nang mañgà báhay pukyutan.

COLMILLO. m. Pàñgil.

COLOCAR. a. Ilagay ang anomán sa dápat kálagyan. || Italatag. || met. Ilagay sa katungkulan ang sínoman.=*con, en òrden.* Ihánay nang mahúsay.=*por órden.* Italatag nang sunodsunod.=*entre dos cosas.* Ipagitan sa dalawang bágay. || r. Lumagay.

COLOQUIO. m. Pagsasálitaan; ó pagpupúlong nang dalawá ó ilang katawo kayâ.

COLOR. m. Kúlay.||Ang púpul na pulà na ipinápahid nang mañgá babayi sa pisñgí. || Kung ang sinásabi ay damit, ay ang hindî itim ni putî.||met. Dahilán nang paggawâ ñg anomán, may matuid ó walâ man. || pl. pint. Ang kúlay na ipinìpinta.—*Sacar los colores; hacer salir los colores, ò sacar los colores á la cara, al rostro.* etc. Hiyaín ang sínoman.

COLORADO, DA. adj. der. nang *color.* Ang mahàlay at maruming bágay na inilálahok na parang biró sa sálitaan.—*Ponerse colorado.* Mahiyâ.

COLOSO. m. Estátuang malakí sa kaugalián. || met. Ang tawo ò bágay na nañgíñgibang lubhâ sa ibá, dáhil sa kaniyáng talas, dúnong at ibá pa.

COLUMBINO, NA. adj. Ang náuukol ó kamukhâ nang kalapati.

COLUMBRAR. a. y r. Mátanaw; mábanaagan sa maláyô ang anomán, na huag màkilalang mabuti. || met. Máaninaw; máhalatâ, mapaghúlô ang anomán.

COLUMNA. f. Halíging batong mabílog. || Sa mañgá libró ay alinmán sa mañgá bahaging nápapahalañgan nang isang gùhit ó puang na buhat sa itaás hangang ìbabâ. || met Ang tawo ó bágay na pinanánangnan, pinagtátakbuhan ò katulong sa anománg kagípitan.

COLUMNARIO, RIA. adj. der. nang *columna.* May haligi.

COLUMPIAR. a. Iyugoy. || Magugoy. || r. Umugoy.|| met. y fam. Gumíbangíbang sa paglákad; gumiraygíray, maging ugálî ó talagang ginágawâ lámang.

COLUMPIO. m. Duyang lúbid; ó lúbid, na, nakasábit at pinagdúduyanan.

COLLADO. m. Burol.

COLLAR. m. Hiyás, na násasabit ó ibiníbilibid sa liig, at kaugaliang may pamuting batong mahahalagá. Tinátawag din namang *collar* ang mañgá inilálagay na bákal na parusa sa mañgá tulisán, at ang mañgá ini'álagay sa aso. || Tandâ ñg pagkáginoó, para nang *collar del Toisón,* etc.

COLLARÍN. m. dim. nang *collar.* Pangliig nang ábito nang párî. || Makítid na pangliig na inilálagay sa ibang kasaka.

COLLERA. f. der. nang *collar.* Pangliig nang mañgá háyop na panghila.

COLLÓN, NA. adj. fam. Duag.

COMA. f. Kurlit na ganitó an hitsura (,). || mús. Bawa't isá nang bahagi nang tono.

COMADRE. f. Hilot. || Iníina. || fam. Kaapid báhay at kaibigan.

COMADRÓN. m. aum. nang *comadre.* Sálag ò médikong nagpápapanganak.

COMARCA. f. Pangkat nang isang bayan. || Nayon; hibaybay; danay.

COMBATE. m. Pagaáway; digmá;

pagbabaka. || Bangâ. || met. Ang pakikipaglaban sa sariling loob.

COMBATIENTE. p. a. nang *combatir*. Ang nakíkipagbaka, ò nakíkidigmâ. || m. Alinmán sa mangã sundalo nang isang hukbó.

COMBATIR. n. y r. Makipaglamas; makipagbaka. || Magbangâ; maglamas. || a. Lumúsob; lumaban; sumalákay. || met. Hampasín; sasalín. Sinásabi sa mangã bágay na walâng loob, para nang alon, hañgin, etc. || met. Salansangñín; kuntrahín=*con el enemigo*. Makipaglamas sa kaáway.=*contra el enemigo*. Labanan ang kaáway; ó makipaglamas laban sa kaáway=*al otro*. Lusubin ang isá.

COMBINAR. a. Magukolùko!; magbagaybágay nang anomán. || Pagparisin; kotehohin ang dalawáng bágay, na waríin ang pagkakàwankî nilá ó nang ibà pa kayâ. || Tipunin ang mangã sundalo=*(una cosa) con otra*. Iakmâ (ang isang bágay) sa ibá.

COMBUSTIBLE. adj. Ang súkat masúnog ó madaling masúnog; sunugín. Ginágamit namang parang sustantivo.

COMEDERO. m. Ang lugal na pinagkákanan; ó kakanán. || Labangán. || Pasó, etc. na kakanán nang mangã ibon at ibá pang háyop. || adj. Ang makákain, ó súkat makàin.

COMEDIDO, DA. adj. Magálang; mapagpítagan; mahinhín. || Matíning na loob.

COMEDIMIENTO. m. Alangálang; hinhín; pítagan.

COMEDIRSE. r. irreg. como *pedir*. Magpígil; maghinahon. || Magmagalang.

COMEDOR, RA. m. y f. Palakaín; palanguyâ. || m. Lugal na kakanán.

COMENSAL. m. Kasalo sa dúlang, ó sa pagkáin.

COMENZAR. a. irreg. como *acertar*. Mulán ó pamulán; punúan. || n. Magmulâ; magbúhat: at sinásabi, COMIENZA *ahora la misa*, NAGMÚMULÁ *ñgayón ang misa; aqui* COMIENZA *el tratado, dito* NAGBÚBUHAT ó NAGMÚMULA *ang tratado*. || Mamúnò; mañguna.=*á decir*. Mulâng sabihin.=*por poco*. Magmulâ sa kàkauntî.

COMER. a. y n. Kumáin; magpapak. || Mananghálî. || met. Lamunin; siráin; itapon ang pagaárî, ô kayamanan, at sinásabing: *los administradores se lo han* COMIDO *todo*, NILAMON, SINÍRANG *lahat nang mangã taga pamahàlâ*. || met. Ubusin; kanin, siráin, at sinásabing: *el orin* COME *el hierro*; INÚBOS KINAIN *nang kaláwang ang bákal*.=*à dos carrillos*. Kumáin nang namúmualan, at punô ang dalawang pisñgí.—met. Magkaroón nang dalawang katungkulang malakí ang kita.—Samantalahing kunan nang pakinábang anğ dalawang nagkákaalit.=*con un amigo*. Kumaing kasalo nang isang kaibigan=*de mogollón*. Makiupong kumáin nang hindí ináanyahan. Makikáin.=*por cuatro*. Kumàin na parang ápat ó katimbang nang ápat.=*de todo*. Kumáin nang balang na.=*en casa*. Kumáin sa bàhay.=*con su sudor*. Kumáin sa kaniyang pawis.=*de su pan*. Kumáin nang kaniyang hánap.

COMESTIBLE. adj. der. nang *comer*. Makákain. || m. pl. Mangá pagkáin.

COMEZÓN. f. Pagkatí; paggisá

nang balat. || met. Násang mahigpit na dî ikàpalagay.

CÓMICO, CA. adj. Ang náuukol sa komedia. || m. y f. Komediante.

COMIDA. f. Pagkáin. || Panangha-lián; pananangháli.

COMILÓN, NA. m. y f. Palakaín; matákaw.

COMO. adv. mod. Walâng pinag-ibhán sa. || Kapag. || interj. interrro-gativa. ¡Paano? ¡Anó? || Kapara; pa-rang. || Ipinagsúsulit nang pagkàka-wangkî nang dalawang bágay, at ni-wíwikang: *es negro* COMO *el cuervo, maitim na* PARA NANG *wak*=*este*. Para nitó; ganitò = *aquél*. Gayón.||Anó ang lagay: kung ganito'y sa verbo *estar* isinásama, halimbàwâ: CÓMO *está el enfermo*, ANÒ ANG LAGAY *nang may sakit*. || Ayon, halimbáwâ: CÓMO *usted quiera*, AYON *sa ibìgin pô ninyó*, ó KUNG PAANO *pô ang Inyong ìbig*; COMO *dice S. Pablo*, AYON *sa wikâ ni S. Pablo*. || Kung ipinagpápamulâ sa isang tanong ay *anò? bákin?*, halimbáwá ¿CÓMO *no has hecho esto?* ¿ANÒ'T *dì mo ginawâ itó?* ó ¿BAKIN *dì mo itó ginawâ?*

COMPADECER. a. irreg. como *agradecer*. Kaawaán; kahabagàn. || r. Maáwâ; mahabag. || Mahambal=*del pobre*. Maáwâ sa dukhâ=*por sus trabajos*. Mahabag dáhil sa kaniyáng mangá kahirapan.

COMPADRAZGO. m. der. nang *compadre*. Pagkukumpare.

COMPADRE. m. Kumpare. || Kaibigan.

COMPAÑERO, RA. m. y f. der. nang *compañía*. Kasama; kalagúyô. || Kasangá sa larô.||Ábay.=*de viaje*. Kasama nang pagbibiahe=*en las fatigas*. Kasama sa mgá kahirapan, págod, etc.

COMPAÑÍA. f. comer. Pakiki-samá; sámahan. || Lùpong. || Kasama. || mil. Isang kabilangan nang sundalo na pinamámahalaan nang isang kapitán.

COMPARACIÓN. f. der. nang *comparar*. Pagwawangis; pagpaparis; pag-mumukhâ; paghahalimbáwâ—*Poner por comparación*. Ilagay na halimbáwá.

COMPARAR. a. Magparis; mag-wangkî. || Ihalimbáwâ; itúlad; mag-mukhâ; ikoteho.=*(una cosa) á, con otra*. Iparis, ó ihalimbáwâ, ò ikoteho (ang isang bágay) sa ibà.

COMPARECER. n. irreg como *agradecer*. Humarap: dumulog sa pù-nong nagpápatawag.

COMPARTIR. a. Bahaginin; ha-tíin.||Ipamahagi. || Mákasama.=*en dos cestas la fruta*. Hatíin sa dalawang buslô ang bunga nang káhoy. =*entre muchos*. Ipamahagi sa madlâ. || r. Mag-hahátì; pagbahabahaginin.

COMPASIÓN. f. Habag; áwâ.

COMPASIVO, VA. adj. der. ng *compasión*. Maáwain; mahábagin.

COMPATRIOTA. com. Kababa-yan; kaprobinsia, ó kaisá nang tinu-búang lùpá ó kahariàn.

COMPELER. a. Pilitin. || Pigipi-tin.=*(á otro) al pago*. Pilitin (ang isá) sa pagbabáyad.

COMPETENCIA. f. Pagtatalo; paguúsap. || Úkol; katungkulan; pag-kádapat, para nang *el alimentar à los hijos es* COMPETENCIA *de los padres, ang magpakáin sa mañgà anak ay* KATUNG-KULAN ó NÁDARAPAT *sa mañgà magù-lang*; *esto es de mi* COMPETENCIA, *ito'y* NÁUUKOL, ó NÁDARAPAT ó KATUNG-KULAN *ko*. Kaugaliang gamíting ka-sama nang verbo *ser*.

COMPETIDOR, RA, m. y f. Kaagaw; kausáp ó kapangagaw.

COMPETIR. n. irreg como *pedir*. Makiágaw; magagawán; makialí; magkáagaw sa isang bágay na anomán. ‖ Mákapantay; mákamukhâ=*con alguno*. Mákapantay, ó mákaagaw nang sínoman=*en fuerzas*. Mákaisa nang lakás.

COMPLACER. a. irreg como *nacer*. Pagbigyang loob ó lugod ang kápuwâ=*á un amigo*. Pagbigyang loob ang isang kaibigan. ‖ r. Matuwâ; malugod; maligaya sa pagtangap nang anomang minámasarap nang loob. ‖ Magbígayang loob; magsúnuran. ‖ r. Magpakitang loob.=*con la lectura*. Malugod nang pagbabasá.=*de la noticia*. Ikatuwâ ang balítà=*en alguna cosa*. Maligaya sa anomán: làlong kagamitán ang *en*.

COMPLAÑIRSE. r. irreg. como *bruñir*. Ikahambal; ikalunos ang kasaliwaâng pálad nang ibá.

COMPLETAR. a. Ganapín; tapusin; hustuhín.

COMPLETO, TA. adj. Ganap; walang kúlang; lubós.

COMPLICACIÓN. f. der. nang *complicar*. Papkakáhalô nang iba't ibang bágay. ‖ Pagkádamay. ‖ Guló; pagkakásuotsuot.

CÓMPLICE. com. Kasapakat; karámay ó kasama sa sala=*de otro*. Kasama, ó karámay nang ibà sa sala. =*en el robo*. Karámay, ó kasama sa pagnanàkaw.

COMPODRECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Mabulok.

COMPONER. a. irreg. como *poner*. Pagakmaakmaing gawín. ‖ Isundó; itumpak.‖Husayin; pagayusin; ianyô.‖ Kumpunihìn; magulî nang sírâ. ‖ met. Palakasín; iulî; ilagay sa lugal, at sinásabing: *el vino me* HA COMPUESTO *el estómago*; PINALAKÁS, INIULÎ, ó INILAGAY SA LUGAL *nang àlak ang sikmùrâ ko*. ‖ Ayusin; magyaman; papagkásunduin ang nagkákágalit ò dî nagkákaayon. ‖ Sumúlat; kumathâ ng anomang sa pagiísip nagbúbuhat, para nang historia, tugtugin, etc.=*versos*. Tumulâ.‖r. Máhusay; másundô; magkátuto.‖Magkásundô ang nagkákaalit. ‖ Magayos=*al espejo*. Magayos, ò maghúsay sa salamín.=*con sus acreedores*. Makipaghúsay sa kaniyang mangá pinagkákautangan.

COMPRA. f. Pamimilí; pinamilí.

COMPRAR. a. Bumilí; mamilí. ‖ met. Suhulan.=*al contado*. Mamilí nang káliwaan=*al fiado*. Bumilí nang angkatan ò útang=*del, al comerciante*. Bumilí sa mángangalakal.=*por libras*. Bumilí nang librabrá=*en, por cien pesos al caballo*. Bilhín nang sangdaang piso ang isang kabayo.

COMPRENDER. a. Sakupin; saklawín. ‖ Tarukín nang ísip; kilanlín nang bait. ‖ r. Masakop; masaklaw; mápaloob na mápasok sa anomàn. ‖ Matalastás; matarok; maabot nang ísip. ‖ Máwatasan.

COMPRENSIBLE. adj. der. ng *comprender*. Ang maàabot nang bait; ó sùkat matalastás ó maabot nang bait. ‖ Súkat masaklaw.=*al entendimiento*. Maáabot nang ísip.=*para todos*. Máaninaw nang lahat ó máiintindihan nang lahat.

COMPROBAR. a. irreg. como *acordar*. Pagsurutin ó ikotejo, at ng mákilala ang katotohanan; ó hingán

nang anomang pagkákilalanan nang katunayan. || r. Màkita ang katunayan nang anomán sa pagkákotejo ó pagkásurot, etc.

COMPULSA. f. for. Salin na yárî sa *Juzgado* ó *escribanía* na kinuha at kaparis nang dokumento ó utos na original.

COMPULSAR. a. for. Kumuha nang salin nang alinmang dokumento, na may katibayan nang firmá nang *escribano*.

COMPUNCIÓN. f. der. nang *compungir*. Hapis ó lumbay sa pagkakásalang nágawâ. || Pagsisisi.

COMPUNGIR. a. Ikalumbay ó ikalungkot nang loob ang anomán. || r. Malumbay sa sala. || Magsisi.

COMPUTAR. a. Bilangin; ó kuéntahin; balakin ang mangá bílang ng̃ taón, panahón at edad.

CÓMPUTO. m. Kabilang̃an; bálak nang panahón.

COMULGAR. a. Magbigay nang *comunión*. || n. Magkumulgar, ò makinábang=*à uno con ruedas de molino*. Pagsalitán ng̃ malaking kabulaánan; biròin nang mukháan na huag máintindihan.

COMÚN. adj. Kalahatán; kasamahán; lagánap sa marami ó sa lahat, para nang *bienes* COMUNES, *pagaáring* CASAMAHÁN, *pagaárî nang* MARAMI ó NANG LAHAT. || Kalakarán; kaugalián, v. gr. *precio* COMÚN, *halagang* KALAKARÁN ó KAUGALIÁN. || Karaniwan; lágî at lubhang alam. || Hámak; mabábang klase at walang halagá. || m. Ang lahat nang bayan ng̃ isang probinsia, ó mang̃á barrio ng̃ isang bayan, etc. || Ang pànabihan ó kumùn, at ang tapunán nang lahat nang bulok at dumí=*á todos*. Abot ó lagánap sa lahat.

COMUNICAR. a. Ipaháyag; ipagbigay alam ang anomán. || Makipanayam; makipagsulatán sa ibá. || Sumangúnî.=*(alguna cosa) con el hermano*. Ipaháyag ó isangúnî (ang anomán) sa kapatíd=*con esta fecha*. Ipagbigay alam nang petsang itò.=*à su padre*. Ipagbigay alam sa kaniyang amá. || r. Tagós; tuloy, halimbáwâ: *este cuarto* SE COMUNICA *al otro*, *ang silid na ito'y* TULOY ó TAGÓS *doón sa isà*. || r. Magsama; magsangunían. || Magsàlitaan; ò magpáhayagan.=*dos lagos entre sí*. Magkádugtong ó tagós ang dalawang làwâ.=*por señas*. Magsálitaan sa mostrahan.

COMUNIDAD. f. der. nang *común*. Pangkalahatán; ó sa lahat. || Kapisanan nang na sa isang bayan ó kombento, etc. || Katipunan; sámahan.

CONATO. m. Pagpipílit. || for. Tangkâ ó gawang masamâ na minulán, ay hindî làmang náitagpus ó náipatuloy. || Hílig; hingil. || Kasiasatan.

CONCAVIDAD. f. Kahumbakán; kalokong̃an; lokong. || Long̃â; yung̃ib.

CONCAVO, VA. adj. Malukong; humbak. || m. Kalukung̃án; kahumbakán.

CONCEBIR. n. irreg. como *pedir*. Magbuntís: magdalang tawo. || met. Malírip; maakálâ. || Maunáwâ. || r. Máintindihan; matantô; maakálâ.

CONCEDER. a. Magkaloob; magbigay. || Magpahintúlot; tumang̃ô; pumáyag ó ipáyag.

CONCERNIR. impeso. y def. ger. concerniendo: p. p. concernido: pres. ind. *concierne*; *conciernen*: imperf.

concernìa; concernían: subj. *concierna*; *conciernan:* imperf. concerniera; concerniese; concernieran; concerniesen: fut. concerniere; concernieren: Máukol; sarili ni ò nang; mátungkol sa isá; mádapat sa isá.

CONCERTAR. a. irreg. como *acertar*. Husayin; ayusin ang anomán. || Tawaran; pakitungũhan ang anomán. || Pagpayuhan. || Magulî. || Makipagkayárî, makipagtrato nang halagá nang anomán. || Tumipán; tumakdâ; makipaghúsay nang anomang negosio. || Maghandâ; maggayak nang anomán. || Pagtunuhin ang dalawang instrumento.=*uno con otro*. Iagpang ang isá sa isá.—Pagagpangĩn; pagayusin, pagtunuhin ang dalawang instrumento=*la paz entre marido y muger*. Papagkásunduin ang magasawa. =*en, por tal precio*. Magtrato, ó magkayárî sa gayong halagá. || r. Magkásundô; magkàagpang. || Máayos; máagpang ang isang bàgay sa ibá. —Magkàtono ang dalawang instrumento. || Ibàgay; iyayos ang isang bágay sa isá. || Papagkáisahin; papagkásunduin; magkàayon; magkáisa. Magtípanan.

CONCIERTO. m. Pagkakáayos at pagkakàtatag na mahúsay nang mangã bágay. || met. Tipàn. || Pagkakásundô.

CONCILIAR. a. Papagkásunduin; pagpayuhan. =*el sueño*. Mákatulòg. || r. Magkásusundô. || Mahalina ang loob at áwâ. || Mákagalit.=*el respeto de todos*. Igàlang nang lahat; mahalín nḡ lahat. || adj. Ang náuukol sa mangã konsilio. || m. Ang tawong umáasiste sa alinmang konsilio at nakabóboto doón.

CÓNCLAVE. m. Kapisanan nang mangã Kardenal sa paghahalal nang papa. || Lugal na pinagtítipunan nilá. || Huntá ó katipunan nang mangã tawo, na nagpípisanpisan para magpùlong nang anomán.

CONCLUIR. a. irreg. como *huir*. Utasín; yarín; tapusin; idáos; lutasin. =*con las, en las, por las mismas letras*. Matapos sa gayón ding letra. || Hinuhahin. || r. Matapos; mautás. || Magtapostapòs ang anomán.

CONCORDAR. a. irreg. como *acordar*. Iwastô; husayin. || Payapâin; papagkásunduin. || n. Màkaayos; mákawastô; mákaisa; mákamukhâ ang isang bágay nḡ ibá, kaya't sinàsabi sa salin nang isang kasulatan na kaisá nang kaniyang original na: CONCUERDA *con su original*. || r. Magkásundo; magkáayos; magkáisa=*una cosa con otra*. Magkàisa, ó mákaayos ang isang bágay nang ibá.

CONCORDIA. f. Pagkakásundô; pagkakáayos. || *Convenio* ó pagkakásundô nang mangã naguusap. || Katahimikan; kapayapaàn.

CONCUBINA. f. Kálunyang babayi; ó ang babáying nakikipisan sa isang lalaki, na parang asawa niyà.

CONCUBINARIO. m. der. nang *concubina*. Ang may kálunyâ.

CONCULCAR. a. Yumùrak; yurakan. || met. Munlaín, durugin; pawalang kabuluhán ang anomán.

CONCUÑADO, DA. m. f. Bilás.

CONCUPISCENCIA. f. Pagkáhilig na walâng tuto sa mangã kagálingan sa lúpâ. || Násang mahálay; kalupaán.

CONCURRENCIA. f. Pagkakatipor. Pagdaló nang maráming ta-

wo, ò pagkakátagpô nang maraming tawo ó bágay sa isang panahón ó lugal. ‖ Lupon; dalò.‖Tùlong; abúloy.

CONCURRIR. n. Magkápisan; umabúloy; dumaló. ‖ Mangyaring sabay ang anomàn. ‖ Tumúlong. ‖ Mádagdag; dumating na mápatong ang anomán sa ibang dati na. = *á un lugar*. Dumaló sa isang lugal; ó magkapísan.=*con otros*. Makidalong kasama nang ibà. Mákasabay nang ibá. =*con tal cantidad*. Umambag, ó umabúloy nang gayóng halagá. = *(tales calidades) en un sujeto*. Mapisan (ang gayo't gayong kabagayán) sa isang tawo.

CONCHA. f. Balat nang kapís; kala; talabá, etc.

CONCHABAR. a. Pagsamahin; paglakipin. ‖ Sabuatín; sapakatín. ‖ r. Magsápakatan.

CONDENA. f. Parusa.

CONDENAR. a. Hatulan ang may sala, na bigyang parusa. ‖ Pintasán; ò pawalang halagá ang alinmang áral ó pasiyá. ‖ Bigyang sala; pangusapan. = *à presidio*. Iprisidio = *con costas*. Hatúlang magbáyad nang bágay na pinagúusapan at nang nagúgol sa úsap =*en costas*. Hatulang magbáyad nang nagúgol sa isang úsap. ‖ r. Mápakasamang walang hangàn; sumamâ. ‖ Umamin nang kaniyang kasalanan; bigyang sala ang sarili. ‖ Magsisihán.

CONDESCENDER. n. irreg. como *ascender*. Pahinúhod; magbigay loob.‖ Ipahintùlot; paraánin ang anomán.

CONDICIÓN. f. Ásal; kabagayán; kaukulán; lagay.

CONDIMENTAR. a. Maggisá; magpasaráp nang lùtô. ‖ Sangkapán ang pagkàin.

CONDIMENTO. m. Sangkap na nagbíbigay sarap sa pagkáin. ‖ Pagsasangkap nang pagkàin.

CONDISCÍPULO. m. Kasama sa pagaáral.

CONDOLERSE. r. irreg. como *doler*. Damdamín ang hìrap ó sákit nang ibá; magdamdam nang malaking pagkahahabag sa kahirapan ó kasaliwaang pálad nang kápowâ.

CONDONAR. a. Ipatáwad ang parusa ó útang.

CONDUCIR. a. irreg. perf. *conduje; condujiste; condujo; condujimos; condujisteis; condujeron:* imperf. de subj. *condujera; conduciría* y *condujese;* etc: fut. *condujere; condujeres*, etc. Dalhín. ‖ Ihatid; ipatnúgot; ipatnùbay.‖n. Mábagay; máakmâ sa anomang pinagtátaanan.=*á su casa*. Ihatid, dalhín sa kaniyang báhay=*por mar*. Dalhíng sa dágat idaán. ‖ r. Magpatnugután; magpatnubayan.= *bien*. Magugálî nang mabuti; magbait; magpakahúsay = *mal*. Magmasamâ.

CONDUCTO. m. Imbornal; pabuluang. ‖ Alulod. ‖ met. Ang tawong páraanan nang anomang hináhangad.

CONDUCTOR, RA. m. y f. Tagapaghatid; patnúbay.‖met. Maestro.

CONEJO. m. Koneho.

CONEXIÓN. f. Pagkakákawit; pagkakásama; pagkakàugnay. ‖ Pagkakábagay; pagkámukhâ ‖ pl. Pagsasama; pagiibigan.

CONFABULAR. a. Sangunìin. ‖ r. Magsápakatan; magsangunián; magtrato. Karaniwang sa masamang bágay gámit. = *con los enemigos*. Makipagsangunián sa kaáway.

CONFEDERACIÓN. f. Pagkakàlagom; pagkakáisa ng madlâ. Kaugaliáng sabihin sa pagkakásamasama nang mangà príncipe ó kaharián.

CONFERENCIAR. n. y r. Magsálitaan nang anomang bágay.

CONFERIR. a. irreg. como *sentir*. Pagulusin; pagsurutin. || Pagusapán; pagsálitaanan; bulaybulayin ang anomán. || Ipagkaloob; pagkalooban; bigyán nang katungkulan, etc.

CONFESAR. a. irreg. como *acertar*. Ipaháyag, ó isigaw ang nálalaman. || Umamin.||Mangumpisal; magkumpisal. || Kumpisalín. = *de plano*. Ipaháyag na lahat, na huag maglingid nang anomán.=*(el delito) al juez*. Ipaháyag (ang sala) sa hukom. || r. Mangumpisal. || Sumigaw, ó umamin. || Maglaitán.=*de sus pecados*. Mangumpisal nang kaniyang mangà kasalanan. = *con un clérigo*. Mangumpisal sa isang klérigo.=*con arrepentimiento*. Mangumpisal na may taglay na pagsisisi.

CONFESIÓN. f. der. nang *confesar*. Pagpapaháyag nang nálalaman, kúsâ man ó dáhil kayâ sa tinanong. || Pangungumpisal.|| for. Sagot na totoó ó hindî man sa may kapangyarihan ò sa hukom, nang isang bilangô ó kinúkunang tanong, ùkol sa sálang ipinaráratang sa kaniyá. || Ang pagsigaw nang may sala nang nágawâ niyá.

CONFIANZA. f. Pananálig; pag asa; paniniwàlâ; pagkakàtiwálâ. || Tàpang; lakás nang loob sa paggawâ. || Bulong; anás.—*En confianza*. m. adv. Pabulong; paanás.

CONFIDENTE. m. Kapáhayagan; kàtiwalâ; kagawad. || Tagapanúbok; tiktik. || adj. Tapat na loob; hustó; siguro.

CONFÍN. Hangà; hangahan.||adv. Humáhanga.

CONFINAR. n. Humangá; magkáhanga. || Katabí. || a. Idestierro ang isá sa isang lugal na tiyak, na hindî makaáalis doón sa boong panahón nang kaniyang pagkádestierro.=*(á alguno) á, en tal parte*. Idestierro (ang sínoman) sa gayong lugal.=*(Bulakán) con Pampanga*. Màkahanga (ang Bulakán) nang Pampanga. || r. Umalís na kúsâ sa kaniyang bayan. || Lumigpit.=*en, á un rincón*. Lumigpit sa isang súlok, na huag makitalamìtam sa kápowâ.

CONFIRMACIÓN. f. der. nang *confirmar*. Pagkukumpil. || Pagpapatíbay; pagpapatotoó.

CONFIRMATORIO, RIA. adj. for. Auto ó sentensiang nagpàpatibay sa mangà náuna.

CONFITAR. a. Balutin; paligúan nang asukal ang alinmang bunga ng kàhoy.

CONFITE. m. Kumpites.

CONFITERÍA. f. Tindahan ó gagawán nang kumpites. || Arte nang paggawâ nang matamís.

CONFLUENCIA. f. Pagkakátagpô; pagkakápisan. || Pagkakáugnay, ò pinagtagpuán nang dalawang ílog. || Sabang, ó pinagtagpuán nang dalawang daán.

CONFLUIR. n. irreg. como *huir*. Magkàsapong; magkásalapong ang dalawang ílog sa isang lugal.||met. Magkátitipon ang madlâ sa isang lugal.

CONFORMAR. a. Pagayosin; paglapatin; pagbagayin ang dalawá ó maraming bàgay.=*(su opinión) à con*,

la ajena. Iayos (ang kaniyang akálà) sa pasiyá nang ibá. || r. Magkáayos; magkálapat; magkábagay; magkáayon; magkásundô; umayon; sumunod; etc.=*al, con el tiempo.* Makibágay, umayon sa panahòn.=*(los autores) en tal hecho.* Magkáisa (ang mañgá autor) sa pagbabalítâ nang gayong pangyayari.=*en verle.* Umayong makipagkita sa kaniyà.=*con su suerte.* Umayon sa kaniyang pálad.

CONFORME. adj. Náaayos; nábabagay. || Matiis at walang daing sa mañgá kasaliwaang pálad. || Kamukhâ; nagkákaisa.=*á, con su opinión.* Ayon; ó nábababagay sa kaniyang pasiyá.=*(con otros) en su parecer.* Kaisá (nang ibá) sa kaniyang pasiyá.||adv. m. Ayon; ayos.

CONFRICAR. a. Kuskusín.

CONFRONTAR. a. Pagsurutin; pagmukhaín. || Pagharapin. || Idátig; ihangá. || n. met. Magkáhiyang; magkáakmâ. || Magkáharap.|| Máhanga.=*(una cosa) con otra.* Pagsurutin ang dalawang bágay; ikoteho ang isá sa isá. || r. Magkàhaharap.

CONFUSIÓN. f. Kaguluhán. || Kadowahaginan; kahihiyán. || Kalitohán; pagkalitó.

CONGELAR. a. Papamooín ang anomang bágay na tunaw, para nang sabaw, mantíkâ, etc. || Papamanhirín ang alinmang lugal nang katawán.|| r. Mamoô sa lamig. || Mamanhid; manigás sa lamig ang alinmang lugal nang katawán.

CONGENIAR. n. Mákaugalî; mákasundô.=*con alguno.* Màkasundô nang ibá.

CONGOJA. f. Balisa; dawis.||Hapis; hírap; pighatî, etc. || Himatay; hilo.

CONGREGACIÓN. f. der. nang *congregar.* Katipunan; pagpupúlong nang marami. || *Cofradía.*=*de los fieles.* Ang katipunang kristiano.

CONGREGAR. a. Tipunin. || r. Magkatipon; magpisan.

CONJUNCIÓN. f. Pagkakápisan ó pagkakásama. || gram. Bahagi ng̃ *gramática*, na ipinagùugnay nang dalawang salitâ.=*de la luna.* Pagkamatay nang buân.

CONJURACIÓN. f. der. ng̃ *conjurar.* Panghihimagsik; ó pagaalsá laban sa hárî ó sa pùnô.

CONJURAR. n. y r. Manghimagsik; magalsá nang laban sa hàrî. || Magsang̃ayon ó magkáisang gawán nang masamâ ang kápowâ. || a. Dasalín nang may kapangyarihan ang mañgá panalang̃in ó *exorcismos* na lagdâ nang Santa Iglesia.

CONMOVER. a. irreg. como *mover.* Pang̃inigín; pang̃ilabutin. || Balisahin; guluhín.||Palambutín ang loob; panglumuhín. || Ugaín, etc. || r. Kilabutan; mang̃inig. || Mahabag; manglumó. || Maguló; mabalisa, etc.

CONMUTAR. a. Palitàn; halinhán. || Liitán; gaanán ang isáng parusa.=*(una pena) en, por otra.* Halinhán (ang isang parusa) nang ibà.=*(una escopeta) con, por un fusil.* Palitán (ang isang eskopeta) nang isang baril.

CONOCER. a. irreg. yo *conozco*: imperat. *conozca* él; *conozcamos* nosotros; *conozcan* ellos: subj. pres. *conozca*; *conozcas*, etc. Mámukhaan. || Kilalanin, pagmasdán. || Kurúin; matahô; máalaman, etc. || Umintindí. || Siyasatin. || met. Makiapid: v. gr. *Juan no*

CONOCIÓ *muger, si Juan ay hindì* NAKIAPID *sa babayi.=á alguno.* Mákilala ang sínoman. =*á otro de nombre.* Mákilala (ang ibá) sa ngalan.=*en, por la voz á otro.* Màkilala sa boses ang isá. =*de, en tal asunto.* Sumiyàsat, ó makialam nang gayóng bágay. || r. Magkàkilala. || Mákilala; kilalanin ang sarili.

CONOCIDO, DA. p. p. nang *conocer.* m. y f. Kakilala. || adj. Hayag; tanyag; marangal. || Kilalá nang marami.

CONOCIMIENTO. m. Pagkákilala. || Balítâ; babalâ. || Talínô; línaw nang pagiísip. || Papel na kinásasaysayan at pinirmahán nang isá sa pagtangap nang anomán, na ipinangángakong bayaran, isaúlî, ó ibigay sa pinagpápabigyan. || pl. Dúnong; nálalaman.—*Poner en conocimiento de uno.* fr. Ibalítâ; ibabalâ sa isá ang anomán. —*Hacer conocimiento.* fr. Makipagkilala; makipagíbigan.

CONQUISTAR. a. Talunin, ó kamtán, ang alinmang kaharián, ciudad ó provincia, sa pakikidigmâ.||met. Lupigin; sakupin. || met. Mahalina; mahikáyat na sumunod ang kápowâ; máhuli ang kalooban nang kápowâ.

CONREGNANTE. adj. Kasama sa paghahárî.

CONREINAR. n. Makipaghárî sa isang kaharián, na kasama nang ibá.

CONSANGUÍNEO, NEA. adj. Kamagának; kadugô.

CONSECUCIÓN. f. Pagtatamó; pagkakamit nang ninánasâ.

CONSEGUIR. a. y r. irreg. como *pedir.* Tamuhín; kamtán ang násâ.

CONSEJO. m. Hàtol; áral; payo. || Pasiyá. || Mataás na húkumang may iba't ibang ministro at isang presidenteng namúmunô, sa pamamahálâ nang negosio nang gobierno at nang hustisia. || Ang báhay ó lugal na pinagtítipunan nang konseho.

CONSENTIMIENTO. m. Pagpapahintúlot. || Pahintúlot.

CONSENTIR. a. irreg. como *sentir.* Ipahintúlot; ipáyag.|| Konsintihín. || Paniwaláan; sampalatayanang párang túnay ang anomán.||Tiisin; paraànin. || r. Magtíisan; magpáraanan. || Magkunsintihan. || Palayáin ang sarili.

CONSERVA. f. Kusilbá; bukhàyô, at alinmang bunga nang káhoy na minatamís.

CONSERVAR. a. Ingatan; alagàang huag masírà ang anomán. || Magkusilbá, magmatamís. | r. Manatili; mamalágî.=*con salud.* Manatiling malakás ang katawán ò waláng sakit.=*en salud.* Manatili sa lakás nang katawán.

CONSIDERADO, DA. p. p. nang *considerar.* adj. Mapagwàrî.

CONSIDERAR. a. Bulaybulayin isipin; nilayin; kurúin; unawàin.||Wariin. || Masdang maigi. || r. Maggalangán; magpítaganan.

CONSIGNA. f. mil. Mangà utos nang púnô, na ibiníbigay sa bantay, ò sa namúmunò sa isang lugal. || Hudyatan.

CONSOLACIÓN. f. der. nang *consolar.* Kaáliwan; pagaaliw.

CONSOLAR. a. irreg. como *acordar.* Aliwín; libangín. || Abuluyan; ampunín.=*(á uno) de un trabajo.* Aliwín, ò abuluyan (ang isá) sa isang kasikián, ó kahirapan.=*en su aflicciòn.* Aliwín sa kaniyang kadalamhatían. || r. Maaliw; malibang. || Maglibang. ||

Magáliwan. || Maibsán nang hírap.= *con los ejemplos (de otro).* Maaliw ng̃ mang̃á halimbáwâ (nang ibá). =*en los estudios.* Malibang ó maaliw sa pagaáral.

CONSOLIDAR. a. Pagtibayin. || met. Iulî; pagugnayín ang nasìrâ, na pagtibayin. || r. Magtíbay na lálô ang anománg bágay, para nang pagiíbigan, pagsasama, etc.

CONSONAR. n. irreg. como *acordar.* Mátuno. || Magkátuno, ó magkáakmâ ang boses nang mang̃â instrumento. || met. Magkábagay; magkáayos.

CONSORTE. com. Ang karámay at kasama nang ibá sa isang bàgay ó kapalaran. || Asawa. || pl. for. Magkakasamang nakíkipagusap.

CONSTANCIA. f. Katiisán.|| Pananatili. || Katibayan at katapatang loob sa mabuting akálâ.

CONSTANTE. p. a. nang *constar.* Túnay; totoó; may. || adj. Matiís; hindî nagbábago; matíbay na loob; matiyagâ; tapat na loob. =*en la adversidad.* Matiís sa kasaliwaang pálad.

CONSTAR. impers. Túnay; maging totoó. || Málagak; mákintal; mátitik ó másulat ang anomán na magluat, úpang mágamit kung kailang̃an. || Magkaroon nang...: v. gr. MAYROONG *dalawang bahagi,* CONSTA *de dos partes,* etc. Kung nàuuna ó náhuhuli sa preposición *de* ang kahulugaʻy: *makúrô; mahâñgô:* v. gr. *Sa násabi na ay* NAKÚKURÔ Ò NAHÁHAÑGONG, *de lo dicho* CONSTA *que,* ó CONSTA *de lo dicho que,* etc.=*por escrito.* Násusulat, ó másulat. =*en tal libro.* Mátitik, ò nakasúlat sa gayong libró.

CONSTERNACIÓN. f. der. nang *consternar.* Pagkasindak. || Malaking pagkatákot at pamamanglaw ng̃ loob. || Tákot; pagkágikla.

CONSTIPACIÓN. f. der. nang *constipar,* at *constiparse.* Sipón.

CONSTITUIR. a. irreg. como *huir.* Ipundar; itayô; itátag.|| Maging... || r. Mátayô; mábang̃on ò mápundar.

CONSTREÑIR. a. irreg. como *teñir.* Pilitin; pigipitin. || r. Magpumílit; magpilitán.|| Mapílit.||med. Itihin. || Maghírap nang pagdumí.

CONSTRUCCIÓN. f. der. nang *construir.* Paggawâ; pagyárî.

CONSTRUIR. a. irreg. como *huir.* Gumawâ; magtayô ng̃ anomân, para nang isang simbahan, tulay, báhay, etc.|| Isalin; ihúlog ang isang wíkâ sa ibá. || r. Magtayô nang anòmang taán sa sarili: v. gr. NAGTAYÔ AKÒ *nang isang barongbarong* NA PARA SA ÁKIN, ME CONSTRUÍ *una choza.*

CONSUEGRO, GRA. m. y f. Kabalayi; balayi.

CONSUELO. m. Kaàliwan; aliw; galak. || Towâ.

CONSULTAR. a. Magtanong; sumangúnî.=*à los sabios.* Sumangúnî sa marurúnong. =*con los prácticos.* Magtanong sa mang̃á sanay. || r. Magsangunián. || Magwaring mabuti bago gumawâ nang anomán.

CONSUMADO, DA. p. p. nang *consumar.* y adj. Lubós; puspós. Kung tawo ang sinásabi, lubhang bihasa. || Tapós; utàs. Kung ang sinásabi ay ang masasamang gawâ. || pl. m. Sabaw nang lamàn nang bakang bátâ, manok at ibá pang totoong masustansia, na ipinakákain sa may sakit at nang lumakás agad.=*en filosofía.*

Lubhang marunong, ò lubós ang dúnong sa filosofía.

CONSUMAR. a. Tapusin; sayurin; lubusin ang anomán. || r. Matubós; madalìsay ang buti ng̃ anomán.

CONSUMIR. a. Ubusin; tutugin; uturin; tapusin. || Sa misa ay kanin nang pàrî ang kámahalmahalang katawán nang ating P. Jesukristo. || met. Hapisin; pagpighatiín. || r. Maùtod; mapugnaw; maubos. || || Mahapis; malaglag ang katawán sa malaking pagalaala. || Matuyô; mang̃ayáyat.=*al fuego.* Maubos sa apoy =*con la fiebre.* Malaglag ang katawán sa lagnat.=*en la soledad.* Mayamot; malungkot sa pagiisá.=*de fastidio.* Mamuhì; ó mabugnot sa pagkayamot.

CONSUNCIÓN. f. der. nang *consumir.* Pagkapugnaw; pagkatútog. || Pang̃ang̃ayàyat; pagkatuyô nang katawán.

CONTACTO. m. Pagkakádaiti; pagkakáumpog; pagkakásagî. || Pagkakáwankì; pagkámukhâ.

CONTADO, DA. p. p. nang *contar.* y adj. Bihírâ; madálang.||Tiyak. —*al contado.* mod. adv. Káliwaan nang báyad.—*de contado.* mod adv. Pagdaka; agadagad.

CONTAGIAR. a. Makáhawa ng̃ sakit. || met. Makáhawa; ó makahikáyat sa ibá sa masamang halimbáwà. || r. Máhawa. || Magkáhawa.=*con, del roce.* Máhawa sa pagkádaite ó pagkásagî.=*por el roce.* Máhawa dáhil sa pagkásagî ó pagkádaite.

CONTAGIOSO, SA. s. y adj. Nakàhahawa.

CONTAR. a. irreg. como *acordar.* Bumílang; ó bilang̃in. || Kuéntahin. || Salitín; ibalítà ang anománg totoó ó hindî. || Maghatid dumápit. || Isama; ipakibílang ang sínoman sa kalágayan ó klasing kinádarapatan.—*Contar por hecha alguna cosa.* fr. Arîin; ò ipalagay na parang nangyari na, ó yárî na ang anomán.—*Contar los dias, las horas, los momentos.* fr. met. Mainip.=*por los dedos.* Bilang̃in sa dalírì.=*con los muertos.* Ipakibílang sa patay; kalimutang lubós ang sínoman.=*á su hermano lo acaecido.* Ibalítâ, ò sabihin sa kaniyang kapatid ang nangyari.=*con sus fuerzas.* Umasa sa kaniyang lakás.=*por verdadero.* Aríing totoó.

CONTEMPLACIÓN. f. der. ng̃ *contemplar.* Pagmamasid; pakikisama.

CONTEMPLAR. a. Masdán; siasatin; unawáin; bulaybulayin. || Panimbang̃án; suyúin; pagbigyang loob. =*á un niño.* Suyùin ang isang bátâ. =*en la misericordia divina.* Bulaybulayin ang àwâ nang Dios. || r. Pagmasdang mabuti ang sarili. || Magpákitaang loob.

CONTEMPORÁNEO, NEA. adj. Kapanahón; kasabay na nabúhay.

CONTEMPORIZAR. n. Makiugálì; makibágay.=*con su hermano.* Makibàgay sa kaniyang kapatid.

CONTENDER. n. irreg. como *ascender.* Bumábag; bumunó; humàmok. || Makipaglamas.||met. Magtalo; magusap.=*con los coherederos.* Makipagusap sa mang̃á kamana.=*sobre alguna cosa.* Makipagtalo; makipagbabag úkol sa anomang bàgay.

CONTENER. a. irreg. como *tener.* Malulan; magkasia ang isang bágay sa isá; másilid. Ginágamit namang párang *recíproco.* || Sumaklaw. || Maglamàn. || Pigilan; harang̃in; su-

pilin. | r. Mápaloob ang isang bágay sa ibá.|| Masaklaw.|| Magpigilán; magpígil. || met. Magpígil nang loob. || Tumígil.=*en sus deseos*. Magpígil ng̃ kaniyang mang̃á nású.

CONTENIDO, DA. p. p. nang *contener*. y adj. Mahinahon; mapagpígil. || m. Lulan; ó nakalamán.

CONTENTAR. a. Magbigay lugod. || r. Matuwâ; malugod. || Umayon.=*con su suerte*. Umáyon sa kaniyang pálad.

CONTENTO, TA. adj. Masayá ang loob; nalíligaya; natútuwâ; nalúlugod. || m. Tuwâ; lugod.

CONTESTACIÓN. f. der. nang *contestar*. Pagsagot; sagot; paklí; tugón.

CONTESTAR. a. Sumagot; tumugón. || Patotohanan; ayunan ang sinásabi nang̃ ibá. || Pagtibayin ang anomang sinabi.=*á la pregunta*. Sumagot sa tanong; ó sagutín ang tanong. || n. Máayos; máagpang ang isang bágay sa ibá. || r. Sagutín ang sarili. || Magságutan. || Magtalo.

CONTESTE. adj. Nagkákaisa; magkáisa; mákaisa. Sinásabi sa mang̃á saksing nagkákaayon, at sa mang̃á sagot nilá.

CONTIENDA. f. Pagaáway; pagtatalo.

CONTIGO. pron. pers. ablat. ng̃ *singular*. Sa iyó; kasama mo; sa sìping mo.

CONTIGÜIDAD. f. Pagkakálapit; pagkakásiping.

CONTIGÜO, GÜA. adj. Kadaiti; kasiping; kalapit.=*al jardín*. Kasiping, ó katabí nang hàlamanan.

CONTINENCIA. f. Pagpipígil nang kalooban sa masamang hílig; pang̃ing̃ilin.

CONTINENTE. p. a. nang *contener* ó *contenerse*. Naglálaman; naglúlulan; nagpípigil.||m. Kinálalamnan nang anomàn. || Pagmumukhâ; bikas; anyô.

CONTINUACIÓN. f. der. nang *continuar*. Kadugtong; katapusán. || pagpapatúloy; pagtatapós nang anomán.

CONTINUAR. a. Ipatúloy; itagpós ang anomang pinamulán. || Manatili; mamalágî=*en su puesto*. Manatili sa kaniyang kinàlalagyan.=*por el buèn camino*. Magpatùloy, ó mamalágî sa mabuting daán. || r. Magpatúloy; kumálat.

CONTINUO, NUA. adj. Walang likat; lágî; tuloy. || Panay. || Nagkákadugtongdugtong.

CONTONEARSE. r. Guminday; gumiraygíray; kumindí.

CONTONEO. m. Gíray; ginday; kindí.

CONTORCER. a. irreg. como *torcer*. Pilipitin; ikíling. || r. Mamilípit; magpilipit; kumiling.

CONTRA. prep. Laban sa ó kay: v. gr. CONTRA *Juan*, LABAN KAY *Juan*. || Sa harap; tampak; nakaharap, ó paharap; sa may: v. gr. *Itinayô ko ang aking báhay nang* PAHARAP, ó TAMPAK *sa hilàgâ, he levantado mi casa* CONTRA *el norte*. || m. Pagsalangsang; pagsalung̃at. || Kalaban.|| f. Kapinsaláan; kadáhilanan.—*En contra*. m. adv. Laban sa; salung̃at sa.

CONTRABANDISTA. m. Estrabiador.

CONTRABANDO. m. Estrabio.

CONTRACCIÓN. f. de *contraer*. y *contraerse*. Pang̃ung̃ùrong nang mang̃á lítid.

CONTRACORRIENTE. adv. de m. Pasubâ sa agos.

CONTRADECIR. a. irreg. ger. *contradiciendo:* p. p. *contradicho:* pres. ind. *contradigo, contradices, contradice, contradicen:* perf. *contradije, contradijiste, contradijo, contradijimos, contradijisteis, contradijeron:* fut. *contradiré, contradirás, contradirá, contradirémos* etc.: imperat. *contradice* tú, *contradiga* él, *contradigamos* nosotros, *contradigan* ellos: subj. *contradiga*, etc.: imperf. *contradijera, contradiría, contradijese*, etc.: fut. *contradijere*, etc. Salangsangĩn; sowayín; salungatín; itakwil; pasinungalingan ang sinásabi nang kápowâ.|| r. Magsálungatan; magkontrahan.

CONTRADICCIÓN. f. der. nang *contradecir*. Pagsalangsang; pagkontrá; pagsoway. || Pagkakásalungat; pagkakátalo nang anomán.

CONTRADICTOR, RA. m. y f. Masówayin; mapangontrá.

CONTRAER. a. irreg. como *traer*, Pagpisanin; paglakipin.||Liitán; iklián; urungan.||Magkaroón.—*Contraer matrimonio*. fr. Magasawa.—*Contraer amistad*. Makipagíbigan. — *Contraer deudas*. fr. Magkautang.=(*amistad*) *con su igual*. Makipagíbigan sa kapantay niyá.—*Contraer méritos*. Magkaroón ó mapuspós nang karapatán. *Contraer vicios*. Sumamâ ang ugálì; maging bisioso.—*Contraer enfermedad*. Magkasakit. || r. Mangúrong; mangundot.

CONTRAHACER. a. irreg. como *hacer*. Gagarín; parisan; howaràn; tularan. || r. Magkonowarì; magpangap.

CONTRAHAZ. f. palab. comp. nang prep. *cantra* at s. *haz*. Kabalikán.

CONTRAPELO (Á). mod. adv. Pasalungat sa ánit. || met. Pabaligtad; pabalik.

CONTRAPENSAR. n. irreg. como *acertar*. Magbago; magibá nang akálà.

CONTRAPESO. m. palab. comp. nang *contra*, at *peso*. Panimbang. || Kátig; pakaway.

CONTRAPONER. a. irreg. como *poner*. Ihárang; isabat; iharap na ilaban. || Isúrot; icoteho ang isang bágay sa ibá=(*una cosa) à, con otra*. Isabat ò ihàrang ang iang bágay sa ibá. || r. Málaban; másalungat ang isang bágay sa ibá. || Magkásalungat.

CONTRARIO. m. Kalaban; katalò; kaáway; kagalit; kaagaw. || adj. Laban; nàsasalangsang; ó nálalaban. || met. Nakasisírâ.=*á, de muchos*. Nálalaban sa marami.—*al contrario*. mod. adv. Pasalungat; pabaligtad.—*Llevar la contraria*. fr. Salungatín; salansangin.

CONTRASEÑA. f. palab. comp. nang *contra* at *seña*. Hodyatang líhim na siyang agad ipinagkákakilala. || Tandang líhim na ikákikilala. || Papeletang may tandâ, na ibiníbigay sa nasa sa loob ng teatro, kung íbig lumabás at nang mákilala kung bumalik.

CONTRASTAR. a. Labagín; salangsangin.

CONTRATAR. a. Kumuntrato; ó gumawâ nang kontrato. || Mangalákal. || r. Magkontrato; magyárì ng trato.

CONTRAVENCIÓN. f. der. ng *contravenir*. Pagsalangsang; paglabag sa kautusán.

CONTRAVENENO. m. palab. comp. nang *contra*, at *veneno*, Lunas;

ó gamot na laban sa lason. || Pag-iíngat na ginàmit úpang málayô sa pangánib; ó mailagan ang anomang kasiraán.

CONTRAVENIR. n. irreg. como *venir*. Sumuway; sumalangsang; lumabag sa kautusàn.=*á la ley*. Labagìn ang ley.

CONTRIBUCIÓN. f. der. nang *contribuir*. Ambag; buís. || Pagambag.

CONTRIBUIR. n. irreg. como *huir*. Umambag; bumuís. || met. Tumúlong; umabúloy—*Contribuir* ó *contribuirse á, para tal cosa*. Umangbag; ó umabúloy sa gayong bágay. =*con dinero*. Umabúloy nang salapî.

CONTRICIÓN. f. Pagsisísing nagbúbuhat sa pagíbig sa Dios nang higit sa lahat nang bágay.

CONTRISTAR. a. Hapisin; pagpighatiín. || r. Malumbay; mahapis.

CONTRITO, TA. adj. May pagsisísing *contrición*.

CONTROVERSIA. f. Pagtatalo; ó pagtatalotalo sa pamagitan nang mangá argumento..

CONTROVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Ipagmatowid; ipakïpagtalo; matuiran; salangsangìn.

CONTUMELIA. f. Pagalimura; pagalipustang mukháan; ò tálampakang pagláit.

CONTUNDENTE. p. a. nang *contundir*, y adj. Pangbugbog; nakabùbugbog.

CONTUNDIR. a. Bugbugìn; pagpasaín sa hampás. || r. Magbugbugan.

CONTURBACIÓN. f. der. nang *conturbar*. Pagkabalisa; pagkaguló ng loob.

CONTURBAR. a. Balisahin; ligaligin. || met. Guluhín ang loob. || r. Mabalisa. || met. Magulò ang kalooban.

CONTUSIÓN. f. Bugbog; pasâ.

CONVALECENCIA. f. Pagbababagong lakás, ó pagsasaúlî nang lakás nang isang bágong gáling sa sakit. || Báhay ú *hospital* na pinagpápalakasan nang gâling sa sakit.

CONVALECER. n. irreg. como *agradecer*. Magpalakás ó magsaúling lakás ang gàling sa sakit. || met. Manaúlî sa isang bayan ò sa isang tawo, ang dáting lakás ò kaginhawahang nawalà =*de la enfermedad*. Lumakás, ó gumaling sa sakit.

CONVALECIENTE. p. a. nang *convalecer*. s. y adj. Nagpápalakas.

CONVECINO, NA. adj. Kalapit; karátig. || s. Kaapidbáhay.

CONVENCER. a. Hikayating pilitin, na magbago nang akálâ ang isá. || Papaniwalàin. || Probahán; ó patotohanan sa ibà ang anomán, na anopa't huag matutulan. || r. Maniwàlâ; ó paniwaláan ang katotohanan nang anomán.=*con las razones*. Maniwálâ sa pamagitan nang mangà katuwiran.=*de la razòn*. Maniwálâ sa katowiran.

CONVENCIÓN. f. Típanan; pinagkásunduan. || Pagkakáisa; pagkakáayos. || Pagtitipán.

CONVENCIONAL. adj. Pinagkàsunduan; pinagusapan.

CONVENIBLE. adj. der. nang *convenir*. Masúnurin.

CONVENIENCIA. f. Pakinábang; túbô. || Típanan; tratong pinagkáisahan. || Kaginhawahan; kalayaán: v. gr. *Juan es amigo de su* CONVENIENCIA, *si Juan ay maibigìn sa kaniyang* KALAYAÁN ó KAGINHAWAHAN. ||

Hánapbúhay. || pl. Kayamanan; pakinábang; kaginhawáhang tinátangap sa anomán.

CONVENIENTE. p. a. nang *convenir*. adj. Mabuti; bágay; lápat; akmâ; ùkol.

CONVENIO. m. Tipán; sálitaan; trato.

CONVENIR. n. irreg. como *venir*. Umayon; mákaayon; máakmâ.|| Mábagay; máayos; máukol; dápat; márapat.|| Umabúloy; ó dumaló; magtitipon sa isang lugal. || impers. Kailangan, ò magin kailangan; mábagay ó bagay na.=(*una cosa*) *al pueblo*. Márapat, ó mábagay ang isang anomán sa bayan.=*con otro*. Umayon, ò mákaayon nang ibá.=*en pasear*. Umayong magpasial. || r. Magkábagay; magkáayos; magkásundô.=*à, con en lo propuesto*. Umayon, ò magkáayon sa ipinalagay, ó palagay.

CONVENTO. m. Báhay na tírahan nang katipunang mangà fraile, ó monja.

CONVENTUAL. adj. der. nang *convento*. Náuukol sa konvento. || m. Fraileng ang tirá ay sa kombento. || Fraileng fransiskano na may renta ó pagáarî.

CONVERGER. n. mat. Magkápisan sa isang lugal ò punto, na magkátatagpô ang maràming gúhit na matuwid.

CONVERSACIÓN. f. der. nang *conversar*. Sálitaan; pagsasálitaan. || Panayam.

CONVERSAR. n. Magsálitaan; magúsap; magpanayam. || Sumama sa ibá; ó tumirá sa kasamahan nang ibá.=*con alguno*. Makipagsálitaan; ó pumisan sa ibá.=*sobre materias de religión*. Makipagúsap nang úkol sa religión.=*en materias fútiles*. Magsálitaan nang walang kabuluhang bágay.=*à gritos*. Magúsap nang pasigaw.=*en voz baja*. Magúsap nang marahan ó paanás.

CONVERSIÓN. f. der. nang *convertir*. Pagbabalik loob. || Pagbabagó; pagiibá nang anomán. || Pagiging....

CONVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Baguhin; ibahín. || Gawing.... || Papagbaliking loob. || Yowî sa ibá; gawing ibá; ó ihúlog sa ibá ang anomang bágay.=*á otro objeto la cuestión*. Yowî sa ibang bágay ang sálitaan.=*(la hacienda) en dinero*. Salapiín ang pagaáríng lupaín ò *hacienda*. || r. Magbalik loob, || Magbago. || Maging...; máowî sa ibá ang anomán.=*á Dios*. Magbalik loob sa Dios.=*(la alegría) en llanto*. Màowî (ang galak) sa iyak.

CONVEXO, XA. adj. Kukob umbok ò mataás ang gitnâ.

CONVIDAR. a. Anyahan; yayáin; akitin; pigingín.=*á comer à uno*. Anyahang kumáin ang isá.=*con dinero á alguno*. Alayan nang salapî ang sinoman.||r. Humandog; umálay.||Maganyahan.

CONVITE. m. Pagaanyaya. || Piging.

CONVULSIÓN. f. Kilig na may hálong paghihigpit at pangungúrong nang mangá iítid.

CONYUGAL. adj. Náuukol sa magasawa.

CÓNYUGES. m. pl. Ang magasawa. Kung minsa'y ginágamit sa singular, sa isá sa magasawa.

COOPERACIÓN. f. der. nang *cooperar*. Pagtúlong; ó pagtutulungán.

COOPERAR. n. Tumúlong. =*á alguna cosa.* Tumúlong sa anomán. =*con otro.* Tulungan ang ibá; ó tumùlong na kasama nang ibá.

COOPERARIO. m. Katúlong; kasama sa paggawâ.

COOPERATIVO, VA. adj. Nakatútulong.

COORDINAR. a. Husayin; italatag. || Pagakmaín; iakmà. || r. Magkàakmâakmâ; magkáhusayhusay.

COPA. f. Basong may paá; kopa. || Kapisanan nang sangá nang káhoy na buhay. || Ang ulo nang sambalilo. —*Irse de copas.* fr. fam. Maguutot.

COPERA. f. Lugal na lalagyán, ó tatagoán nang mangà kopa.

COPETE. m. Ang buhok na nakatayô sa noó. || Pálong na balahibo sa tuktok nang ibon. || Kilíng nang kabayo, na nakalaylay sa noó. || Pamúting dinúkit na káhoy, na inilàlagay sa tuktok nang mangá salamín, aparador, etc.|| met. Ang taluktok ng bundok. || Sá sorbete ay ang tumpok na lumálampas sa bibig nang kopa.

COPIA. f. Kasaganàan; karamihan nang anomán. || Salin nang isang sùlat, retrato, etc. || Huad.

COPIADOR. m. der. nang *copia.* Tagapagsalin. || Salinán. Sa mangá komersiante ay ang librong pinagsásalinan nang súlat; etc.

COPIANTE. p. a. nang *copiar.* Tagasalin; nagsásalin. Lálong karaniwang *sustantivo masculino,* kung gamitin.

COPIAR. a. Sumalin; ó isalin. || Isùlat ang idinídikta nang ibá. || Howarán.=*del original.* Salinin sa *original.*=*á plana renglòn.* Salinin ang isang súlat nang kamukhangkamukhâ nang sinalinan ang dami ng renglón, na huag magkùlang at lumabis man. Sinàsabi namán sa bàgay na lápat na lápat sa pinagkàkailanganan. || r. Maghúwaran; maggágaran.

COPIOSO, SA. adj. der. ng *copia.* Sagánâ; marami.

COPLA. f. poét. Dalit.

COPLEAR. n. Magdalit.

COPO. m. Binuyó; ò kakamal na bùlak, lana, etc. na susulirin. || Lugal na masinsín nang lambat. || Kabílot na anomán. || Ang pagkopo sa sugal.

COPÓN. m. aum. nang *copa.* Kopang malakí. || Ang kopang gintô ó pílak na pinagtátagoan nang Santìsimo. || aum. nang *copo.* Palakopò sa sugal, etc.

COPUDO, DA. adj. der. ng *copa.* Mayábong.

CÓPULA. f. Tálì, ó pagkakátalì nang dalawang bágay. || Pagapid ó pakikialam nang lalaki sa babayi ò nang babayi sa lalaki.

COQUETA. f. Babaying dáhil sa kapalalóan ó sa anomán, ay nagpípilit makahalina sa marami, at hindî mápaisa ang pagíbig.||Ang pálô nang palmeta sa pálad nang kamay.

CORAJE. m. Tápang; lakás nang loob. || Gálit; poot; panggigìgil.

CORAL. m. Korales: ito'y sa dàgat tumútubô. || adj. Náuukol sa korales. || m. pl. Kuintás na korales.—*Ser fino como un coral, ó mas fino que un coral.* fr. fam. met. Lubhang matalas; lubhang suítik ó lubhang matalino.

CORAZA. f. Balútì; sapyaw.

CORAZÓN. m. anat. Púsô. || met. Tápang; lakás nang loob. || Pagíbig; kabutihan; ó kagandahan nang loob.||

Ang úbod; ó gitnâ nang anománg bágay.—*Blando de corazòn.* fr. Mahábagin; maáwain.—*Cobrar corazón.* fr. Tumápang; lumakás ang loob.—*de corazón.* mod. adv. Tùnay; tapat; palamán sa loob.

CORAZONADA. f. der. nang *corazón.* Tibok, ó kutog nang púsô.

CORCOVA. f. Kakubàan; kabukután.

CORCOVADO, DA. adj. y s. m. y f. Kúbâ; bokot. || adj. Pilipit; kukob. Kung ang sinâsalitâ ay mangá bágay.

CORDAL. f. Bagang, na huling tumútubô sa tawo.

CORDEL. m. Lúbid; kitang, etc.

CORDELAZO. m. aum. nang *cordel.* Hampás nang lùbid; halubid.

CORDERO, RA. m. y f. Anak ng tupa: *cordero* ang táwag hangáng sa magkaroón nang sangtaòng edad, at paglampás dito'y *borrego* namàn hangang sumápit sa dalawang taón. || met. Maámô; mabábang loob; lubhang mabuting kalooban.

CORDIAL. adj. Taós sa púsô; túnay; dalísay. || Náuukol sa púsô.

CORDILLERA. f. Taludtud ng bundok na nagkákasunod; kapisanan nang maraming bundok.

CORDURA. f. Kabáitan sa anomán; kabutihan nang ísip; kaingatan.

CORMA. f. Kulmá na ikinákabit sa paá nang bilangô. || met. Kasikián; bágay na nakakíkimî sa paggawà ng anomán.

CORNADA. f. der. nang *cuerno.* Suag. || Súgat nang suag.

CORNAMENTA. f. Mangá süngay nang isang háyop.

CORNEAR. a. Suagín; manuag.

CORNUDO, DA. adj. der. nang *cuerno.* Sungayán; ó may súngay. || m. met. Lalaking inúulol nang asawa.

CORONA. f. Korona; pútong. || Tuktok nang ulo. || Satsat nang párì. || Kaharián. || met. Dangal; puri; karángalan.

CORONACIÓN. f. der. nang *coronar.* Pagpupùtong nang *corona* sa isang hárî. || Katapusán; hangahan ng isang gawâ.

CORONAR. a. Koronahan; putungan nang *corona.* || met. Tapusin; lubusín ang kayarián nang anomán. || met. Papurihan.=*con, de flores.* Putungan ó koronahan nang bulaklak.=*por monarca.* Koronahang gawing hárì. || r. Magsoot nang *corona.*—*Coronarse de gloria.* met. Mapuspòs nang ligaya at karángalan, dáhil sa mangà gawang mabuti, tanyag at tángì.

CORONILLA. f. der. nang *corona.* Tuktok nang ulo.

CORPORAL. adj. der. nang *cuerpo.* Náuukol sa katawán. || s. pl. Káyong inilálatag nang pári sa ibábaw nang *ara* nang altar, at siyang pinagpápatungan nang *hostia* al *cáliz.*

CORPÓREO, REA. adj. der. ng *cuerpo.* May katawán, ó náuukol sa katawán.

CORPULENCIA. f. der. ng *cuerpo.* Kalakhàn nang pangangatawán.

CORRAL. m. Bakuran. || Baklad; bunuhan. || Kural nang háyop; kulungàn. || Bákod.

CORREA. f. Sintás na balat.

CORREAJE. m. der. nang *correa.* Kapisanan nang mangá sintás na balat, ó lahat nang sintás na balat na kasangkapan sa anomán.

CORRECCIÓN. f. der. nang *corregir*. Pagbáti; pangúsap; pagsaway.

CORREDERA. f. der. ng *correr*. Lugal na pátakbuhan nang kabayo. Tinàtawag namang *carrera, hipódromo* at ito'y siyang lalong kagamitán ngayón. || Ang pangibábaw, ó lalaki nang gilingan. || náut. Lúbid na panùkat nang natátakbo nang sasakyán. || fam. Ang alkagueteng babayi.

CORREDIZO, ZA. adj. der. ng *correr*. Talihabsô; talibugsô.

CORREGIR. a. irreg. como *pedir*. Itumpak ó alisín ang malíng nakalagay sa anomán; husayin. || Pangusapan; batíin. || Parusahan.=*con rigor*. Pangusapan, ò parusahan nang mabigat. || r. Magbago nang ugálì; magpakahúsay. || Maghinahon.|| Magpangusapan; magbatián.=*de una falta*. Baguhin, ó alisín sa sarili ang isang kamalîan.

CORREOSO, SA. adj. Malambot at makúnat, na baluktutín may dî nabábalì.

CORRER. n. Tumakbó. || Humábol. || Tumitis ang pawis. || Tumagistís ang lúhâ. || met. Umàpaw; umagos. || Umánod; dumáloy ang anomang bágay na lusaw. || Kumálat. || Kung kalákip nang preposición *con* ang kahuluga'y: *mamahálâ; managot*. v. gr. *Akò ang* NAMÁMAHALÁ Ò NANÁNAGOT *nitó, yo* CORRO CON *esto*, etc. || Usigin. || Maging kailangan: v. gr. KAILAÑGANG *malaki;* ó *hindì maitálayong*, CORRE *prisa*. || a. fam. Agawin; looban. || met. Hiyaín; aglahíin. ||Arrendahín, =*à caballo*. Tumakbong nakasakay sa kabayo.=*(un velo) sobre lo pasado*. Kalimutan, ó ipatáwad ang nakaraán na.=*al cuidado (de alguno un negocio.)* Málagay sa ilálim nang pamamahálâ ó pananagot (nang sínoman ang isang negosio).=*á rienda suelta*. Magpatakbò nang lubhang matulin.—Pálulong ng walang tuto sa masasamang hílig.=*con desgracia*. Datnán nang kasakunaán sa kaniyang mangà lákad, na huag mápanuto alinmán.=*con alguno (bien ó mal)*. Magkaroón nang pakikisama sa kangínoman (na mabut ó masamâ man.) || r. Mahiyâ; makut-iyâ; magdamdam.||Magtakbuhan; magtákasan.||Magbiroán; magkutyâan. || imp. Kumálat ang balítâ.=*de vergüenza*. Makutyâ sa pagkahiyâ-=*de una falta*. Ikahiyâ ang isang kakulangán.=*por una culpa*. Mahiyâ dàhil sa isang sala.

CORRESPONDENCIA. f. Pagkáayos; pagkáakmâ nang isang bágay sa ibá. || Pagiíbigan. || Pagsusulatán.

CORRESPONDER. n. Gumanting loob. || Máaboy; mátoka sa isá ang anomàn. || Mábagay.=*à los beneficios*. Gantihín ang mangá pagpapálâ.=*(los hechos) à, con las palabras*. Máakmâ (ang mangá gawâ) sa mangá salitâ=*(la gravedad) en un abogado*. Mábagay (ang kapormalán) sa isang abogado. || r. Magsulatán; ó makipagsulatán; magúsap sa súlat.||Magíbigan; magmàhalan.=*con los enemigos*. Makipagsulatán sa mangá kaàway.

CORRESPONDIENTE. p. a. ng *corresponder*. adj. Bágay; úkol. || Kaúkol; katugón. || m. Kasulatán: ito'y hindì lubhang kagamitán na para ng salitang *corresponsal*.

CORRESPONSAL. m.Kasulatán.

CORRIDO, DA. p. p. nang *correr.* y adj. Nahiyâ; nápahiyâ. || met. Táwong matalas at malakí ang nálalaman sa mundò.

CORRIENTE. p. a. nang *correr.* Tumátakbô; nagtátatakbo. || f. Agos nang túbig. || met. Takbó; lákad; kalakarán nang anomán. || adj. Madalî. || Malínaw. || Kalat. || Kaugalián. || Kasalukuyan; ó lumàlakad (na buan ó taon).

CORROMPER. a. Baguhin; siráin ang pagkáyarì ó kalágayan ng̃ anomang bágay. || met. Hibúin; lamuyutin ang isang babayi. || met. Siráin ang mabubuting kaugalián. || Sumúhol, ó magálay nang kualtá, etc. || Bulukìn. || n. Bumàhô; mabulok. || r. Masírâ; mabulok. || met. Sumamâ ang ugálî.

CORRUPCIÓN. f. der. nang *corromper.* Pagkasírâ; pagkabulok nang anomán. Kabulukán. || Báhô. || Sùhol. || met. Bisiong nápasok sa kaugalián, pananalitâ, etc.

CORRUPTIVO, VA. adj. der. nang *corromper.* Pangbulok; nakabúbulok.

CORRUPTO, TA. p. p. irreg. nang *corromper* at *corromperse.* Bulok; nabulok.

CORRUPTOR, RA. m. y f. Máninirà nang mabubúting ugálî, etc.

CORTABOLSAS. m. palab. comp. nang *corta,* at *bolsas.* fam. Tekas.

CORTADERA. f. Kasangkápang pamùtol nang maínit na bákal. || Pamùtol nang báhay pukyutan.

CORTAFRÍO. palab. comp. nang *cortar,* at *frio.* m. art. Kasankapang pamùtol nang bákal na malamig.

CORTANTE. p. a. nang *cortar.* Nakapúputol; nakagìgilit. || m. Magkakarné.

CORTAPLUMAS. palab. comp. nang *cortar* at *plumas.* m. Panasá nang pluma.

CORTAR. a. Putulin; gilitín; hiwáin; gilgilín; patirín; etc. || Sa larô nang baraha ay *alsahìn.* || Harang̃in; pigilin; sansaláin ang lákad ó takbó nang anomán. || met. Sabarín; putlìn ang isang sálitaan; ó pagpupúlong. || Iklìan; magiwan nang ilang bahagi nang sàsabihin, para nang IKLIÁN *ang isang sermón,* CORTAR *un sermón;* etc. || Litohín. || Hiyaín. || Wahíin.—*Cortar de vestir.* fr. Tabasan nang damit; itabas.—met. Siráan ng̃ puri; libakín ang kápowâ.—*Cortar los aires.* fr. Lumipad.—*Cortar los brios, ó los humos.* fr. Pababaing loob; supilin.=*da raiz.* Bunlotín nang sapol sa ugat.=*(una pierna) al enfermo.* Putulan (nang isang paá) ang may sakit.=*por la rodilla.* Putulin, ó tabasin sa túhod. || r. Masugatan; magsugatán. || met. Malitó; huag makapang̃ùsap dáhil sa gúlat ó pagkahiyâ.—*Cortarse vestidos.* fr. fam. met. Magsiraán nang puri.—*Cortar por lo sano.* Tiaking tung̃uhin ang talagang sálitaan, na huag magling̃ong likod.

CORTE m. Talim nang espada, kampit, etc. || Pagpútol; tabas. || f. Alay; paglilingkod; pagestimá: at niwíwikâ. *Hacer la* CORTE *uno, mag*ÁLAY; *pag*LINGKURÁN *ang isá.* || Báyan ó lugal na tinítirahan nang Hárî. || Kapisanan nang lahat nang ábay nang Hárî. || Ábay.

CORTEDAD. f. Kaiklián; kauntián. || met. Kamangmang̃àn; kaumirán; kaiklián nang ísip. || Karuagán;

kakimián. =*de medios* ó *de recursos*. fr. Kasalatán nang pagkabúhay; kahirapan. || Hiyâ; tákot.||Kadaglián.

CORTÉS. adj. Bihasang makipagkápowa tawo; magalangîn; masúyô sa kápowa.

CORTESÍA. f. der. nang *cortès*. Gálang; kagalangân. || Sa sú'at ay, ang mangá salitang magálang na inilálagay sa unahán nang firmá.||Regalo; biyáyâ; kaloob.

CORTEZA. f. Balat; banákal; úpak. || met. Kabastusàn; kakulangân nang mabuting kaugalián at pinagaralan. || Piraso nang tinápay; keso, etc.

CORTEZUDO, DA. adj. der. ng *corteza*. Mabalat; makapal ang balat. || met. Bastós.

CORTINA. f. Tábing; panábing.|| met. Ang nakakàkanlong; ó nakatátabing sa anomán.

CORTINAJE. m. der. nang *cortina*. Kapisanan nang mangá kortina.

CORTO, TA. adj. Kúlang; maiklî; kapós.|| Maliit.|| Kákauntî. || Sumandalî. || met. Umid; kimî; takòt; mahihiín. || met. Maiklî ang ísip, ó pinagaralan. || met. Kúlang nang dílâ, ó híndî marùnong magsaysay nang nálalaman, ó nang na sa loob, etc.—*A la corta ó á la larga.* mod. adv. Málaon at mádalî; bukas makalawá.= *de genio*. Maiklî ang ísip=*en dar*. Datnot magbíbigay; ó marámot.

CORVA. f. Alakalakán nang paá.

CORVO, VA. adj. Hubog; baluktot. || m. Kaláwit.

COSA. f. Bágay na anomán. || Pagiísip; hàkâ. || Pangyayarí; kababalaghán; etc. || Balítâ; salitâ. =*de*. fr. Hálos; humigit kumúlang. =*de entidad*, fr. Bágay na mahalagá, ó malakí. =*de ver*. fr. Nádarapat panuurín; dápat pagtakhán.—*Muchas cosas á tu padre*. Maráming kumustá sa ìyóng amá.—*Cosas del otro jueves*. fr. Lúmang balítâ, ó matandang bágay; kasinungalingan.

COSCORRÓN. m. Untog; páló sa ulo.

COSECHA. f. Ani. || Pagaani. || met. Kasaganaàn.

COSECHAR. a. Umani; anihin.

COSER. a. Tahiín; tumahî; tutusín. || met. Iugnay; ikamá; ikabit.|| Salantaín: v. gr. SALANTAÍN *sa íwâ*, COSER *à puñaladas*=*(la boca) à alguno*. Tapalan ang bibig nang isá; suhulan, ó baláang huag magsalitâ. || r. Matahî; maboô. =*á, con otros*. Dumàtig nang dait na dait sa ibá.

COSIDO. p. p. nang *coser*. y m. Tàhiin; tahî=*(uno) con otro*. Nagkákatahî.

COSQUILLAS. f. pl. Kilitî; kalamkam.

COSQUILLEAR. a. fam. Kilitiín; kumilitî. || Pagalitin.

COSQUILLEO. m. Pagkilitî; pagkalamkam.

COSQUILLOSO, SA. adj. der. ng *cosquillar*. Makílitiin. || met. Lubhang maramdamin at madaling magálit.

COSTA. f. Halagang ibinábayad sa anomán. || Kàhoy na pangbuli ng sapín. || náut. Dalampásig; ó baybay dágat || pl. for. Mangá gastos, na nagúgol sa úsap.—*Condenar en costas*. fr. Hatulang magbáyad nang lahat nang nagúgol sa isang úsap.

COSTADO. m. Tagiliran. —*Estar de costado*. fr. Nakatagìlid.

COSTAL. m. Súpot, ó bayong na malakí. ‖ Pamaikpik nang lúpâ; ó pisón.—*Esa es harina de otro costal.* fr. Iyán ay ibá na.—*Vaciar el costal.* fr. Ipaháyag ang inililihim.—*Estar hecho un costal.* fr. fam. Mápakatabâ. —*Estar hecho un costal de huesos.* Mápakapayat.

COSTAR. n. irreg. como *acordar.* Maghalagang...; ó magkahalagang...: v. gr. *Ito'y* HALAGANG *sampuong piso, esto* CUESTA *diez pesos;* NAGHÁHALAGANG *isang salapî,* CUESTA *cuatro reales.* ‖ met. Makapagpahírap; makapagkasakit; makapagpagastá: v. gr. *Ang bátang iya'y* NAGPÁPAHIRAP; ó NAKAPAGPÁPAGASTA *sa akin nang malakì, ese niño me cuesta mucho.* ‖ Maghírap ng paggawâ nang anomán; ó gawín ng masúkal sa loob para nang PINAGHÍHIRAPAN KONG *lubhang sulatin ang kuadernong iyàn, mucho me* CUESTA *escribir ese cuaderno.*

COSTEAR. a. Pagkagastahàn; panggugulan. ‖ Mamaybay dágat.

COSTILLA. f. Tadyang. ‖ met. y fam. Pagaárî; kayamanan. ‖ fam. Ang babáying asawang sarili.—*Medir á uno las costillas.* fr. Palóin ang isà; hampasín.—*Sacar á uno las costillas.* fr. Papagkagastahín nang malakí ang isá; papagbayarin nang lampás sa halagà.

COSTILLAJE. m. der. nang *costilla.* Kapisanan nang lahat nang tadyang.

COSTO. m. Halagá; gúgol; pagkábili; bilí. ‖ met. Hírap; pagal.

COSTUMBRE. f. Kaugalián; ugálî; ásal. ‖ Kagáwian; anyô. ‖ Ang panahón ó regla nang babayi. ‖ pl. Kaugalián.

COSTURA. f. Tahî. ‖ Pananahî. ‖ Pagkàtahî.

COSTURERA. f. der. nang *costura.* Babaying mánanahî.

COSTURÓN. m. aum. nang *costura.* Tahing magaspang. ‖ Piklat na halatâ at malakí.

COTA. f. Balùtî.

COTEJAR. a. Pagsurutin; paghowarín; pagparising tingnán. ‖ Subukin; ulusin, kung sa takalán.—*(la copia) con el original.* Isúrot ó ikotejo, (ang salin) sa original.

COTIDIANO, NA. adj. Arawàraw; umúulit sa arawáraw; nangyáyari ó ginágawâ sa arawáraw.

COVACHA. f. dim. nang *cueva.* Yungib, ó kuevang maliít.‖Táhanang maliit at marumí.

COYUNTURA. f. Kasúkasuan. ‖ met. Pagkakàtaon. ‖ Pagkakàlakip; pagkakásama—*Hablar por las coyunturas.* fr. fam. Magsasalitâ nang malabis; magtatabil.

COZ. f. Sípâ; síkad nang háyop. ‖ Tadyak. ‖ Síkad nang baril ò kanyón. ‖ met. Upasálâ; kalapastanganan.

CRÁNEO. m. anat. Bungô; ó bao uang ulo.

CRÁPULA. f. Pagkalangó; kalasingán. ‖ Kalibugan.

CRAPULOSO, SA. adj. der. ng *cràpula.* Mapaglangó. ‖ Malíbog.

CRASITUD. f. Katabaán; tabâ. ‖ met. Kalakihán.

CRASO, SA. adj. Matabâ; makapal. Kung kalàkip nang sustantivo *error, ignorancia* at ibá pa, ang kahuluga'y *malakì, dakilâ, malabis,* etc.

CREACIÓN. f. der. nang *crear.* Paglalang. ‖ Ang boong nilalang.

CREAR. a. Lumalang; lalangín.

CRECER. n. irreg. como *empobrecer*. Tumúbô; lumakí; tumaás; lumagô.||Sumagánâ; kumapal; dumami. =*en virtudes*. Lumagô, ó màsulong sa kabáitan.

CRECIENTE. p. a. nang *crecer*. Lumá aki. || f. Paglakí.=*de la luna*. Ang panahong magmulâ sa bágong buán hangang palábâ.

CRÉDITO. m. Paniwálâ || Paútang. || Puri; dang̃al; fama, ó mabuting ng̃alan.—*Dar crédito*. fr. Maniwálâ; sumangpalataya.

CREDO. m. Ang dasal na sumásampalataya.—*Cada credo*. fr. fam. Sa towitowîna; sa báwa't sandalî.—*En un credo*. mod. adv. Sa isang sandalî; sa isang kisap matá.

CRÉDULO, LA. adj. der. nang *creer*. Pániwalain. Madalás gamiting parang *sustantivo* sa *masculino*.

CREENCIA. f. der. nang *creer*. Paniniwálâ; pananampalataya. || Religión, ó sektang sinúsunod nang isá; at sinásabi: *Ibà ang* RELIGIÓN Ó SECTA *nang mang̃á moro kay sa atin, los moros son de diversa* CREENCIA *que nosotros*.

CREER. a. Paniwalaan; sampalatayanan.||Magakálâ; maniwàlâ; maghinágap nang anomán. || Aríing totoó ang anomán. Kung kalákip nang mang̃á modo adverbial, *á macha martillo; á ojos cerrados; á piés juntillas; à puño cerrado; à ciegas*, ang kahuluga'y *paniwalâang matibay* ó *maniwálang matibay*.=*en Dios*. Sumampalataya, ò umasa sa Dios. || n. Maniwalâ; sumampalataya.=*le habladurías*. Maniwálâ sa salîsalitâ.

CREMA. f. Laknip nang gatas.

CREPÚSCULO. m. Liwayway; ò liwánag bago sumíkat ang áraw at kung makalubog na. || met. Unang paggitî nang bait.

CRESPO, PA. adj. Kulot. Kaugaliang sa buhok wikáin. || met. Galit. || met. Pananalitang mahírap kurùin, dáhil sa pagkakáakmang sadyang dinilimán.

CRESTA. f. Pàlong. || Tuktok na balahibo, nang manok at nang ibang ibon, na parang pálong. || Taluktuk nang matataás na bundok.

CRIA. f. Pagaalàgâ sa háyop, ísdâ; etc. || Pagákay nang inahín sa kaniyang mang̃á anak. || Ákay; bulô; inakay. || Katipunan nang lahat nang ákay nang isang inahìn, na ipinang̃anak na sabaysabay. || met. Ang sangol na pinasuso nang magiiwí.

CRIADA. f. Alìlang babaye.||met. Pamalópalô naag damit.

CRIADO, DA. p. p. nang *criar*. y adj. na kung kasama nang mang̃á adverbiong *bien ó mal* at ibang ganganitó, ay ikinákapit sa tawong may *mabuti* ò *masamang pinagaralan:* v. gr. *Si Juan ay isang tàwong may* MABUTING PINAGARALAN, *Juan es un hombre* BIEN CRIADO, etc. || m. Alílang lalaki.

CRIADOR, RA. m. y f. der. ng̃ *criar*. Tagapagalágâ; nagpalakí sa isá; nagiwi. || m. Maykapal; maylalang sa lahat; ang Dios. || f. Sisiwa.

CRIANZA. f. Pinagaralan; kagalang̃àn; gàlang; kabutihan nang ugá'i. Karaniwang lakipan nang salitang *buena*, sa kahu'ugang *mabuting pinagaralan*, etc., at kasama nang *mala*, sa kahulugang *masamang pinagkaugalián; masamang*

pinagaralan, etc.

CRIAR. a. Lumalang. || Kumathâ. || Magpasuso; magiwi; magkandilí. || Magalágâ; magpatabâ nang háyop. || Magtúrô. || met. Magbigay daán; ó magbigay dahilán || Magtátag; magtayô.—*Criar carnes.* fr. Tumabâ.=*á los pechos.* Pasusuhin. Kalingâin ang isá nang tánging pagmamahal. =*con leche de cabras.* Palakhín sa gatas nang kambing.=*en buenas costumbres.* Palakhín sa mabuting kaugalián.

CRIARSE. r. Lumakí; tumaás; lumagô. || r. Tumúbô; sumipot; sumíbol.=*en buenos pañales.* Lumakí sa kaginhawahan ó sa kayamanan: lumakí sa mabuting kaugalián.

CRIATURA. f. der. nang *criar.* Alinmang bágay na nilalang; para nang tawo, háyop, ibon, etc. || Ang sangol. || Bátâ.

CRIBA. f. Bithay.

CRIBADURA. f. der. nang *criba.* Pagbibithay; binithay.

CRIBAR. a. Bithayín. || r. Mabithay.

CRIN ó CRINES. f. Kiling ng̃ háyop.

CRISTAL. m. Búbog. || Salamín.

CRISTIANAR. a. der. nang *cristiano.* fam. Binyagán. || r. Magbinyag.

CRISTIANDAD. f. der. nang *cristiano.* Kakristianuhan. || Pagtalima sa mg̃á kautusán ni Kristong Pañginoón.

CRISTIANISMO. m. der. nang *cristiano.* Kakristianuhan. || Pagkakristiano.

CRISTIANO, NA. adj. der. ng̃ *Cristo.* Náuukol sa religiong kristiana. || m. y f. Binyagan,na tumátalimang lubós kay Kristo.

CRITERIO. m. Ísip; pagkukúrô; bait.

CRUCIFICAR. a. der. nang *cruz.* Ipákô nang padipá sa kurús. || met. y fam. Pasakitan nang malabis. || r. Mamatay na nakapákô sa kurús.

CRUCIFIJO. m. der. nang *crucificar.* Larawan nang ating P. Jesukristong nápapakô sa kurús.

CRUCIFIXIÓN. f. der. nang *crucificar.* Pagpapákô; ó pagpaparipà sa kurús; pagkápakô sa kurùs. || Pagpapasákit sa sarili.

CRUDO, DA. adj. Hilaw. || met. Mabang̃ís; walang áwâ. || Panahong malabis ang lamig. || Mahírap.

CRUEL. adj. Mabang̃ís; gánid; walang áwâ; mabagsik. || met. Hindî matiís; malabis: v. gr. HINDÎ MATIÍS ó MALABIS *ang lamig nang panahón, el tiempo hace un frio* CRUEL=*con, para, para con su esposa.* Walang áwâ sa kaniyáng asawa.=*de condiciòn.* Mabagsik ang paguugálî.

CRUELDAD. f. Kabang̃isán; kawalán nang áwâ; kabagsikán. || met. Kawalán nang túring; dî karunung̃ang kumilala nang útang na loob. || Kasamaán. || Kasaliwaáng pálad.

CRUJIDO. p. p. nang *crujir.* m. Úgong; lagutok; háging nang anoman sa pagkabásag, pagkabaak, etc.

CRUJIR. n. Lumagutok; humáging sa pagkabálî, pagkabaak, etc.

CRUZ. f. Kurós. || Dipá. || met. Bigat,; hírap; kasakitan; dalamhátî. —*Estar en cruz.* fr. Magdipá.—*De la cruz á la fecha.* fr. Búhat sa púnô hangang dulo.

CRUZAR. a. der. nang *cruz.* Ikurùs; ó ipahálang nang pakurús ang anomán sa ibábaw nang ibá. || Pag.

kurusín.||Tawirín ang alinmang daán, párang, ílog, etc.=*(la cara) à alguno.* Tampalín; suntukín sa mukhâ ang isá.=*los brazos.* Ihalokipkip. || r. Magkabit; ó maglagay sa dibdib nang kurùs nang pagkakaballero. || Magkákurus. || Magkádagandagan; magkápatongpatong; magkàsalasalabat ang maráming bágay. || Magkásalubong.=*de brazos.* Maghalokipkip. = *de caballero.* Magsuot nang kurús ng̃ pagkakaballero.=*de palabras.* Magbàtì. Magtalo; magsálitaan nang mabigat.

CUADRA. f. Salas, ó kabahayáng maluang nang isang bàhay. || Caballeriza.

CUADRADO. m. der. sa latín. Panyito nang kilikili nang bárô || geom. Parisukat. || arit. Ang *producto* nang isang número, na iminultiplikang minsan sa kaniyá rin, para ng̃ *veinte* y *cinco*, na *producto* nang *cinco* sa kaniyá rin.—*De cuadrado.* mod. adv. Lubhang mabuti.||DO, DA. adj. Parisukat. || Magaling; lubós. || Matikas; matowid ang tayô.

CUADRAGENARIO, RIA adj. May ápat na puong taón.

CUADRAGÉSIMA. f. der. sa latín. Kurismá.

CUADRAGESIMAL. adj. der. sa latín. Nàuukol sa kurismá.

CUADRAGÉSIMO, MA. adj. der. sa latín. Ápat na puô: ó ikápat na puô. || Náuukol sa kurismá.

CUADRANGULAR. adj. der. sa latín. Ápat ang pánulukan; ó may ápat na pánulukan.

CUADRAR. a. Parisukatin; ò gawing parisukat. || n. Mátapat; màukol; máakmâ ang isang bágay sa ibá. || Mágustuhan.=*(una cosa) à alguno.* Mábagay, ó máukol (ang isang bágay) sa isá.=*(lo uno) con lo otro.* Màakmâ (ang isá) sa isá; magkàakmâ. || r. Towirín ang tindig; ó tikasan ang tindig.

CUADRIENIO. m. Ápat na taón. Gáling itó sa latín.

CUADRIFORME. adj. der. ng̃ latín. May àpat na hitsura: ó may ápat na mukhà; tabas parisukat.

CUADRIL. m. anat. Butó nang balakang.

CUADRILÁTERO, RA. adj. der. nang latín. May àpat na sampad.

CUADRUPEDAL. adj. der. ng̃ latín. May ápat na paá. || Náuukol sa háyop na àpat ang paá.

CUADRÍPEDE. adj. y

CUADRÚPEDO, DA. adj. der. nang latín. Háyop na ápat ang paá. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa *masculino.*

CUAJAR. a. Papamuoín ang anomang bágay na lusaw. || met. Balutin nang pamuti ang anomán, na halos huag mákita, kundî ang pamuti lámang. || n. met. y fam Mangyari; kamtán ang anomán.|| fam. Màiibigan, mágustuhan: v. gr. *Si Juan ay hindî ko* NÁIIBIGAN, *Juan no me* CUAJA. || n. Sikmúrâ nang háyop na ápat ang paá. || r. Mamuô; kumintay; magkintay.=*á uno la sangre.* Mamutlâ ang isá sa tákot; mágulat.

CUAL. pron. rel. Na: v. gr. *Ese es el camino por* EL CUAL *se puede llegar al fin deseado, iyàn ang daán* NA *ikarárating sa ninànasang hanganan.* || part. interrog. ¿Alín? ¿Sino? v. gr. *De estos dos hermanos,* ¿CUÁL *es el mas cuerdo?* ¿*Dito sa dalawang*

magkapatid; ¿SINO, ó ALÍN *bagá ang lalong mabait?* || Kung anó; gayón dín, (ang kahulugán niyá sa pagpaparis *ù oraciones comparativas);* at sa kahulugang ito'y láging kasama nang partícula *tal:* v. gr. CUAL *es Pedro,* TAL *es Juan;* KUNG ANÓ *si Pedro, ay* GAYÓN DÍN *si Juan;* ó GAYÓN DÍN *si Pedro,* KUNG ANÓ *si Juan.* || Kung inúulit sa isang paraang tinátawag na *disyuntiva* nang mañgá gramático; ay kaisá nang àting *ang isà* ó *ang ibá:* v. gr. *Tengo muchos libros,* CUALES *de latín,* CUALES *de romance, mayroon akong maraming libro* ANG IBA'Y *latín,* ANG IBA'Y *kastilâ; de estos tres hombres no hay donde escoger,* CUAL *loco,* CUAL *necio,* CUAL *borrachero, sa tatlong tawong ito'y walang mápilì,* ANG ISA'Y *ulol,* ANG ISA'Y *hunghang,* ANG ISA'Y *manlalàsing.* Sa wíkang kastílâ ang unang *cual* ó *cuales* ay kaisá nang *uno,* at ang ibang náhuhuli ay kaisà nang *otro.*=*de* ENTRE *ellos?* SINO *sa kanilà?*

CUALQUIER. adj. y

CUALQUIERA. adj. Sìnoman; alinmán; anomàn; ó bálang na.=*de los dos.* Sínoman sa dalawá.

CUANDO. adv. de t. Kung; nang; noón; niyòn. || part. interrog. ¿Kailán? Ginágamit namang kapara nang ating *kung minsa'y:* v. gr. *Siempre anda riñendo,* CUANDO *con los criados,* CUANDO *con los hijos, láging nañgáaway,* KUNG MINSA'Y *sa mangá alilà,* KUNG MINSA'Y *sa mangà anak.* —*Cuando mas, ó cuando mucho.* mod. adv. Magpakáluat; magpakaláon. —*De cuando en cuando* mod. adv. Manakâ nakâ; maminsanminsan.—*¿De cuando acà?* Magbúhat kailan? Anó ang dahilan? Paano iyàn?

CUANTÍA. f. Halagà. || Dami. || Kamáhalan; pagkaginoó.

CUANTIAR. a. Halagahán; lagyán nang halagá.

CUANTIOSO, SA. adj. der. nang *cuantía.* Marami; sagánâ. || Mayaman.

CUANTO, TA. adj. na kasama nğ *tanto* kung gamitin sa pagpaparis, at sa unahin nang sustantivo inilálagay, kaisá nang ating *kung gaano; marami; gaya; gayón din:* v. gr. CUANTOS *libros hay en ese armario* TANTOS *en el otro;* ó TANTOS *libros hay en ese armario,* CUANTOS *en el otro:* KUNG GAANO *ang librò sa armariong iyán ay* GAYÓN DIN *ang na sa kabilà;* ò ANG DAMI *nang nàriang librò sa armariong iyán ay* GAYÓN DIN *sa kabilà, etc.* || interj. Karami; kakapal: v. gr. ¡CUANTOS *hombres!* ¡KARAMING *lalaki!* ¡KAKAPAL *na lalaki!* ¡CUANTA *gente!* ¡KAKAPAL ó KARÁMING *tawo!*|| interrog. ¿Ilán? Gaano? Magkano? v. gr. ¿CUÁNTOS *son tus hermanos?* ¿ILÁN *ang kapatid mo?* ¿CUÁNTO *arroz has traido?* ¿GAANONG *bigás ang inihatid mo rito?* ¿CUÁNTO *vale este sombrero?* MAGKANO *ang sombrerong itó.* || Madalás na kaisá nang salitang *lahat:* v. gr. *Lee* CUANTOS *libros ve, binábasa* ANG LAHAT *nang librong mákita; quiere* CUANTO *le ofrezca, ìbig* ANG LAHAT *nang idùlot sa kaniyá.* || Bàlang: v. gr. *Arroja* CUANTO *come, isinùsuka* BALANG *kanin,* ó LAHÁT *nang kánin.—Cuanto mas que* fr. Bukod sa; tánğî sá. —*Tanto cuanto.* fr. Kaunti; kapatak. v. gr. *Dame* UN TANTO CUANTO *de vino, bigyán mo akó nang* KAPATAK *na álak.*

CUARENTA. adj. num. card. Apat na puó.

CUARTA. f. Ikàpat na bahagi ng anomán.

CUARTO, TA. adj. núm. ord. Ikaápat. ‖ m. Ikaápat na bahagi. ‖ Silid. ‖ Kualtá. ‖ pl. Salapî; pananalapî.—*Cuarto á cuarto.* mod. adv. Untîuntî.—*Cuarto sobre cuarto.* fr. Lahát nang salapî; boong halagá na walang kùlang muntî man.—*Ser de tres al cuarto.* fr. Masamang lubhâ; walàng halagáng anomán.

CUATRALBO, BA. adj. Kabayo, ó alinmang hàyop na putî ang ápat na paá.

CUATRERO. m. Magnanákaw nang háyop.

CUATRO. adj. num. card. Ápat.‖ m. Ang número 4.—*Mas de cuatro.* fr. Marami; lubhang makapal na bílang.

CUATROCIENTOS, TAS. adj. num. card. Ápat na daán.

CUBA. f. Tunel, ó bariles na sisidlán nang álak. ‖ Salitang ipinangĩít sa lasing.

CUBERO. m. der. ng *cuba.* Mangagawâ nang tunel ó bariles.

CUBIERTA. f. Takip; suklob; panambil; kulandong; kàrang; kulubong; bálot. ‖ met. Dahilán.

CUBIERTO, TA. p. p. nang *cubrir.* Natátakpan; balot.‖m. Ang huego nang kutsara, kutsilió, tinidor na inilálagay sa pagkáin.‖ Ang inilálagay na pingan, kutsara, kutsilió, tinidor, tinápay ò kanin, baso at servilleta, sa harapán nang bálang isá nang umúupô sa pagkáin. Tinátawag ding *cubierto* ang isang pingang may kasamang servilleta, ó bandehang may takip na servilleta, na ipinagdùdulot ng tinápay, biscotso, etc. sa mangá refresco. ‖ Báhay, ó lugal na may bubóng na nasìsilungan. ‖ Ang mangà úlam na páminsanang inihâhayin sa mesa.—*Ponerse à cubierto.* fr. Magtágô; umílag sa pangànib.‖adj. Tagô; kanlong; líhim.

CUBRIR. a. Takpán; tabunan; atipán; bubungán.‖Balutin. ‖ Kalupkupán. ‖ Pagtakpán. ‖ Dumhán, ò punín nang dumí. ‖ Mapunô; mabálot: v. gr. *Fulano viene* CUBIERTO *de polvo, lodo, etc.; si Fulano'y dumating na* PUNÔ Ó BALOT *nang alikabok, pútik, etc.* ‖ Lukuban, ó asawahin nang háyop na lalaki ang babayi niyá. ‖ Damtán. ‖ Pindungán; kulubungán. ‖ Batbatín. =*de, con ropa.* Balutin nang damit, damtán; takpán nang damit.=*de oprobio.* Siráan nang puri; hiyaín.=*de grande.* Suután sa harap nang hárî ng karángalang *pagkagrande.* ‖ r. Magsuot nang sombrero. ‖ Magtakip; magkulandong; magtalukbong; mabàhaw; magkulubong. ‖ Magdamit; ó magbálot. =*con, de ropa*=Magdamit; magkulubong nang damit; ó magbálot nang damit. =*de grande.* Magsoot; ò tumangap nang karángalang *pagkagrande* sa harap nang hárî.

CUCARACHA. f. Ipis.

CUCLILLAS (EN.) mod. adv. Tingkayad; ó patingkayad.

CUCHARA. f. Kutsara; sandok.

CUCHARADA. f. der. nang *cuchara.* Kasandok; ó ang malulan, ó lulan nang isang sàlok nang kutsara ó nang sandok. ‖ met. Sabad sa sálitaan.—*Meter su cucharada.* fr. met. Sumabad; makialahok sa hindî dàpat pakialamán.

CUCHARATEAR. n. Halúin nang sandok; pagsasandokìn. ‖ met. Makitalamítam sa hindi dápat paki-

alamán; sumabad.=*en todo.* Makitalamítam sa lahat.

CUCHICHEAR. n. Bumulong; umuñgot sa taiñga nang ibá, sa isang hárapan.

CUCHILLA. f. Espada; itak; hapak. || Hibás nang sapatero, na panghìwâ nang kátad.||poèt. Espada; panggapas.

CUCHILLADA. f. der. nang *cuchilla.* Tagâ; íwâ. || Babag; tákapan.

CUCHILLAZO. m. aum. nang *cuchillo.* Tagâ; íwâ.

CUCHILLERÍA. f. der. nang *cuchillo.* Lugal na gagawán, ó pinagtítindahan nang kutsilió.||Ang opisiong mangagawâ nang kutsilìò.

CUCHILLERO. m. der. nang *cuchillo.* Mangagawâ nang kutsilió; magkukutsilió.

CUCHILLO. m. Gúlok; itàk; sundang; pisaw; kampit. || met. Súsog ñg damit, na tulís ang tabas.

CUELMO. m. Sulô.

CUELLIANCHO, CHA. adj. palab. comp. nang *cuello,* at *ancho.* Malápad ang liig.

CUELLICORTO. TA. adj. der. ñg *cuello,* at *corto.*Maiklî ang liig; sikig.

CUELLIERGUIDO, DA. adj. palab. comp. nang *cuello* at *erguido.* Matuid ang liig; naninigas ang liig. || met. fam. Mayábang; palálô.

CUELLIESTRECHO, CHA. adj. palab. comp. nang *cuello* at *estrecho.* Makítid ang liig.

CUELLILARGO, GA. palab. comp. nang *cuello,* at *largo.* Mahábâ ang liig.

CUELLITUERTO, TA. adj. palab. comp. nang *cuello,* at *tuerto.* Pilipit ang liig; baliling.

CUELLO. m. Liig; kuello.

CUENTO. m. arit. Isang líbonglibo. || Salitâ; balitâ. || Sitsit; enredos; bàsagulo.

CUERDA. f. Písî; lúbid; hapín; pitik. || Kuerdas nang biguela, alpá, etc. || pl. Ang mangá lítid nang katawán nang tawo.

CUERDO, DA. adj. May pagiísip; may bait. || met. Mabait; nagbúbulaybúlay muna bago gumawâ ñg anomán. || Marúnong; matalino.

CUERNA. f. Súñgay nang háyop, na guinágawang sisidlàn nang túbig ó álak nang mañgá pastol. || Súñgay || Tambùlî

CUERNO. m. Súñgay. || Tulis; pánulukan. || Tambùlì. || pl. Mañgá tulís nang anomàn, na tabas sùñgay.—*Poner los cuernos.* fr. Magtaksil ang babayi sa kaniyang asawa.

CUERO. m. Kátad; balat. || met. y fam. Mapaglasing; malakás uminom. Madalás sabìhing *estar hecho un cuero,* lañgó: ñgúni't láló ang salitang *pellejo.*—*En cueros, ó en cueros vivos.* mod adv. Hubad; walang damit na anomán.—*Dejar á uno en cueros.* fr. Hubarán; alisán nang pagkabúhay.

CUERPO. m. Katawán. || Tíkas; tayô nang katawán; bayawang. || Ang kapisanan nang lahat nang tawong namámayan ò naninirahan sa isang lugal, bayan, etc. || Bangkay: ñgúni't sa kahulugang ito'y madalás sabihing *cuerpo muerto, cuerpo presente,* etc. || mil. Batallòn; pulutong nang sundalo na kasama ang kanilang púnô.||Kung libró ang pinagúusapan ay bawa't isang libró ó tomo: v. gr. *Ang gayong librería'y máyroong dalawang libong*

TOMO *nang libró, tal librería tiene dos mil* CUERPOS *de libro.* || Ang kapal ó nipís nang mangã káyong sutlâ, lana, etc. v. gr. *Ang káyong itò ay* MANIPÍS, *este tejido tiene* POCO CUERPO *etc.* || Lakí nang anomán.

CUERVO. m. Owak.

CUESCO. m. bot. Butó nang bungã nang káhoy, na paris nang mansana, santol, etc. || fam. Ang utot: na kung tawagin nang malilínis magsalitâ ay *pluma.*

CUESTA. f. Dalisdís; dahilig na lùpâ. || Pangiílak ng salapî; panghihingî nang ambag.—*Cuesta abajo.* mod. adv. fam. Palusong sa bundok.—*A cuesta.* mod. adv. Pasán; dalá sa balikat.

CUESTIÓN. f. Tanong; ó salitang palagay, úpang maabot ang katotohanang íbig mahúlô.||Áway; babag; pagtatalo; pagtataltalan.

CUESTIONABLE. adj. der. nang *cuestionar.* Alangán; páisipan; pagtátalunan, ó mapagtátalunan.

CUESTIONAR. a. Pagtalunan; magtaltalan.

CUEVA. f. Yungib; longib; lungá. =*de ladrones.* met. Báhay na pánuluyanan nang masasamáng tawo.

CUIDADO. p. p. nang *cuidar.* y m. Íngat; pagkakalíngâ. || Sípag.||Pamamahálâ. || Kabá; takot; aligamgam nang loob.—*Estar de cuidado.* fr. Malubhâ; mabigat ang lagay.—*Cuidado conmigo.* Mag íingat sa akin.

CUIDADOSO, SA. adj. der. nang *cuidado.* Maíngat; makalíngâ. || Malinis.=*con, para con un enfermo.* Makalíngâ sa isang may sakit.=*de su hacienda.* Maalágâ sa kaniyang pagaàrî.

CUIDAR. a. Ingatan; alagaán; pamahalàan. || n. Mamahálâ; magpumílit.=*á uno.* Alagaán, ó pagsilbihán ang isá.=*de algo.* Ingatan ang anomán. || r. Magíngat; magpakahúsay; pakaalagáan.—*Cuidarse de...* fr. Lumayô, ó umílag sa...

CUITA. f. Hapis; pighatî; dalamhátî; hinagpís. || Násang mahigpit.

CUITADO, DA. adj. der. nang *cuita.* Nagpìpighatî; naháhapis; malungkot. || Abâ; sálang pálad.||Dungô; duag.

CULADA. f. der. nang *culo.* Bagsak nang puit sa pagkápaupô.

CULANTRILLO. m. bot. Damò na gayón din ang táwag natin.

CULANTRO. m. bot. Kulantró.

CULATAZO. m. der. nang *culata.* Saksak nang kulata. || Síkad nang baril sa pagputok.

CULEBRA. f. Ahas. || Bírô.

CULEBREAR. a. Lumàkad na magpaahasahas; kumiwalkìwal.

CULINARIO, RIA. adj. Náuukol sa kusínâ.

CULO. m. Puit. || Tumbong, ó butas nang puìt. || Pigî nang háyop. Làlong karaniwang táwag ay *ancas.*—*Volver el culo.* fr. Magtakbó.

CULPA. f. Sala; kasalanan.

CULPABLE. adj. der. ng *culpar.* May sala; nakágawâ nang sala. || m. Ang may sala.

CULPADO, DA. p. p. nang *culpar.* y s. y adj. May sala; ó nagkásala.

CULPAR. a. Bigyang sala; sisihin; paratangan.=*(á uno) de omiso.* Paratangan, ó salahín (ang isang) tamad. =*(el atrevimiento) en otra persona.* Iparátang (ang kapangáhasan) sa íbang tawo.=*por haber faltado.* Sisihin dáhil sa pagkukúlang.

CULTIVADOR, RA. m. y f. Manglilinang; magsasaka.

CULTIVAR. a. Bagbagín; ararohin; ó linañgín ang lúpâ. ‖ Sakahin. ‖ Tubán.‖Kung kasama nang mañgá nombreng *talento, ingenio, memoria,* ay *sanávin* ó *linañgín* ang mañgá sankap na itò nang kálolowa, ó magáral. ‖ Kung kasama nang mñgá nombreng *las artes, las ciencias, las lenguas* ang kahuluga'y *magsánay sa kanilá.* ‖ r. Magáral; ó linañgín ang sariii.

CULTIVO. m. Paglinang; pagsaka. ‖ met. Pagtutúrò; pagaàral.

CULTO. m. Gálang; paggálang.‖ Pagsambà. ‖ adj. Marúnong; malinis sumalitâ ó sumúlāt.=*divino,* ó *religioso.* Pagsambá sa Dios. ‖ adj. Magálang; marúnong makipagkápowâ; bihasa.

CULTURA. f. der. nang *culto.* Paglinang nang lùpâ: kung ang sinásabi ay paraán nang pagsasalitâ; *kagandahang sumabi.* ‖ Karunuñgan; pagsisìkap sa anomang ikalíliwanag nang ísip.‖Karunuñgang makipagkápowâ tawo; kagandahan nang kilos.

CUMBRE. f. Taluktok nang bundok. ‖ met. Kadakiláan.

CUMPLEAÑOS. m. Áraw na kapañgánakan sa isá, at kaganapàn nğ bìlang nang taong nalakaran.

CUMPLIDO, DA. p. p. nang *cumplir.* adj. Sagánâ; marami; labis. ‖ Lubós. ‖ Magálang; mahinhìn ang kilos at marúnong makipagkápowâ.‖ m. Kagalañgán. ‖ Sundalong kumplido.

CUMPLIMIENTO. m. Pagtupad; katúparan.‖ Ang pagaalok ó pagaálay, na nagbúbuhat sa pakikipagkápowâ tawo; ó sa kagalañgáng tinátaglay natin sa ating kápowâ. ‖ Katapusán; táning na panahón.

CUMPLIR. a. Tumupad; gumanap. ‖ Hustuhín ang anomán; tagpusìn.=*la palabra, ò con la palabra.* fr. Tuparín ang pañgákô. ‖ n. Makipagkápowâ tawo. ‖ Magbáyad nang útang. ‖ Makasapat; magkásiya.‖ Matapos ang táning.=*con alguno.* fr. Tuparín ang katungkulan sa kápowâ. =*por su padre.* Iganap ang kaniyang amá; ò gumanap sa lugal nang kaniyang amá. ‖ r. Mangyari; matapos. =*en uno (el pronóstico).* Mangyari sa isá (ang húlà).

CÚMULO. m. Buntón. ‖ Duñgit; tuktok. ‖ met. Kasaganáan; karamihan.

CUNA. f. Duyan; aluyán. ‖ met. Bayan ó lùpang tinubúan nang isá. ‖ met. Láhì; ának; ò líping pinagbuhatan. ‖ met. Ugat; ó pinagmulán nang anomán.

CUNAR. a. Alúin; ó iugoy sa dùyan ang bátâ.

CUNDIR. n. y r. Kumálat; lumipánâ; lumagánap. Láló na kung mansá ó duñgis ang sinásabi. ‖ Dumami. ‖ a. Ikálat; isábog ang balitá ó sabisabí, etc.

CUÑA. f. Kunyás; kálang, tások; sabat.

CUÑADA. f. Hípag.

CUÑADO. m. Bayaw.

CUÑO. m. Tatak. ‖ Hulmahan; panatak: ‖ met. Tabas, ó hitsura.

CURANDERO. m. der. nang *curar.* Mangagamot na hindî nagáral.

CURAR. a. Gamutín; pagalingín ang sakit. ‖ Magasín; magdáing nang isdâ ó karné. ‖ met. Pagalingín ang damdam nang kalooban. ‖ n. y r. Gu-

maling sa sakit; humùsay; bumuti; lumakás.=*con baños.* Gumaling sa palígô; ó maggamot nang palígô.=*de una enfermedad.* Bumuti; ó gumaling sa isang sakit.=*en salud.* Magíng̃at ó lumayô sa ipagkákasakit.

CURIOSEAR. n. Sumiyásat ng̃ búhay nang may búhay. || Magayos; maglinis.

CURIOSIDAD. f. Násang makáalam, makatalastâs, ò mátuto ng̃ anomán. || Sínop; siyásat; linis. || Bágay na mainam, ó bihírang mákita.

CURIOSO, SA. adj. Mausísâ; masiyásat. || Malinis; maayos. || Maíng̃at; masínop. || Kakaibá; táng̃î. || Mapílit; matiyagâ.=*de noticias.* Mausísâ; ó magustuhin sa balítâ.=*por saber.* Mapílit sa pagkátuto; matiyagâ sa pagsisiyásat nang anomán.

CURVO, VA. adj. Hubog; baluktot.

CUSER a. Tahiín nang masamâ; pagkubotkubotín; etc.

CUSTODIA. f. Tànod; bantay. || Pagtatánod; pagaalágâ. || Pagaampòn.

CUTÁNEO, NEA. adj. Náuukol sa balat nang tawo.

CUTIS. m. ó f. anat. Ang balat ng̃ tawo.=*atezado.* Kayumanging balat.

CUYO, YA. adj. y pron. poses. y relat, na táng̃ing hindî iniáagpang sa náuuna sa kaniyang salitâ, kundî sa sumúsunod sa kaniyá, bagamân di-nádawit ang sa kaniya'y nang̃úng̃una, at sa áting wíkâ ang katapat niya'y: *na ang kaniyang, ó na may árî nang.* v. gr. *Ang lúpâ,* NA ANG KANIYÁNG *mañgá pananim ay maïnam; la tierra,* CUYOS *plantìos son hermosos; ang babayi,* NA MAY ÁRÎ *nang sombalilo, la mujer,* CUYO *es el sombrero etc.* Ang *cuyo* dito ay kaisá nang *de quien, de la cual, etc.* || Sa tanong ay kaisá nang *kañgino,* ó *kanino* nang áting wíkâ: v. gr. ¿KAÑGINO *ang báhay na itó?* ¿CUYA *es esta casa?* ¿KANINO *ang mañgá panyong iyán?* ¿CUYOS *son esos pañuelos?*

CH

CHA. m. Ang tsá.
CHABACANADA. f. Libak; tuyà. || Wíkang patuyá.
CHABACANAMENTE. adv. m. Patuyâ.
CHABACANERÍA. f. Kabastosán. || Kawalán nang ayos.
CHABACANO, NA. adj. Bastós.
CHABETA. f. Sabat na bákal. || met. y fam. Bait; pagiísip: v. gr. *Perder la* CHABETA, *mawrâ ang* BAIT *ó ang* ÍSIP; *maulol.*
CHABORRA. f. fam. Babáying may labing limá hangang dalawang puông taón.
CHACOLOTEAR. n. Pumilápilatok ang patos na bákal nang paá ng kabayo, dáhil sa kalowagán ó kakulangân nang pákô.
CHACOLOTEO. m. Pilatok, ó pagpilatok nang patos na bákal nang paá nang kabayo.
CHACOTA. f. Pagkakaingay at pagkakatowá, na may hálong táwanan at biruán. || Bírô; agláhî.
CHACOTEAR. n. Magbiruán ng maìngay, at may hálong sálitaan at táwanang malakás.
CHAFARRINADA. f. Dungis, ò mansang nakapàpangit.
CHAFARRINAR. a. Dungisan ang anomàn; papangitin; siráin.
CHAMBÓN. m. Ang mangmang sa larô, ó hindî marunong lumarô. || fam. Mangmang sa pinagaralan ó sa anománg tungkol.
CHAMBONADA. f. der. nang *chambòn.* Kamangmangán; dî karunungan.
CHAMORRA. f. fam. Ulong kutipio ó ahìt.
CHAMUSCAR. a. Salabin, ó isàlab. || Idarang. || met. Dalaín; pagalítin; palibhasáin. || r. Masálab. || Magsálabsaban, ó mag amoy asó ang úlam.
CHAMUSCO. m. y
CHAMUSQUINA f. fam. Pagsasálab; pagdadarang. || met. y fam. Áway; pagtatalo.—*Oler á chamusquina.* Magamoy sálabsaban; magamoy sunog.

CHANCEAR. n. der. nang *chanza*. Magbirô. Lálong kaugalián ngayong gamitin sa *recíproco:* magbiroán; bumirô. — *Chancearse con cualquiera*. Makipagbiruán sa kangínoman. = *de su prójimo*. Bumírô, ò lumibak sa kápowâ.

CHANCERO, RA. adj. der. ng *chanza*. Mapagbirô.|| fam. Mapagpatawá.

CHANCLA. f. y

CHANCLETA. f. Sangkletas; sinelas.

CHÁNCHARRAS MÁNCHARRAS. f. pl. Likwadlikwad; inirîirî; ò dahidahilán at nang huag makágawâ: v. gr. *Juan anda* EN CHÁNCHARRAS-MÁNCHARRAS, *si Juán ay* IRÎIRÎ AT NANG HUAG MAKÁGAWÁ, *etc.*

CHANFAINA. f. Kalútô; ó úlam na tinadtad na bágâ, at ibá pang lamang loob.

CHANZA. f. y

CHANZONETA. f. der. nang *chanza*. Salitang bírô; agláhî.

CHAPADANZA. f. fam. Bírong masakit.

CHAPARRADA. f. Unós; ulang malakàs, biglâ at súsumandalî.

CHAPARREAR. n. Umunós.

CHAPARRÓN. m. Unós.

CHAPATAL. m. Putikan; kolonoy.

CHAPUCERÍA. f. Kagaspangán; kabastusán nang pagkáyarî nang anomán. || met. y fam. Kabastusán ng ugálî, etc.

CHAPUCERO, RA. adj. Bastós at hilakô ang pagkáyarî. || m. Ang panday na mangagawâ nang pákô, pisaw at ibá pang bágay na bastós.|| Ang hilakô anomang gawín. || adj. Tawong bastós.

CHAPURRAR. a. fam. Halúan; lahukán ng ibá ang álak, ó anomang likor. || Magsalitâ nang isang wíkâ, na halúan nang ibá. || Halúan ang isang sálitaan nang mangá bágay na maláyô sa pinagùusapan.

CHAPUZAR. a. Iluglog; ilubog ang ulo sa túbig ó ibulid ang isá sa túbig, na ang ulo ang iuna. = *en el rio*. Ibulid sa ílog nang patiwarik. || r. Magtalón sa túbig, na ang iuna'y ang ulo. || Magtimbugan sa túbig.

CHAQUETA. f. Saketa.

CHARADA. f. Bugtong; paláisipan.

CHARCO. m. Dànaw; labak; sálog; lodlod. || met. y fam. Ang dágat: v. gr. *Pasar el* CHARCO, *tumawid nang* DÁGAT.

CHARLA. f. fam. Katabilán. || Pagtatabil; ó pagsasalitâ nang walang kapararakan.

CHARLAR. n. der. nang *charla*. fam. Magtatabil; magsasalitâ nang walang wastô at kaparakan.

CHARLATÁN, NA. m. y f. der. nang *charlatanería*. Matabil; búngangaan.

CHARLATANEAR. n. fam. der. nang *charlatán*. Magtatabil; magsasalitâ.

CHARLATANERÍA. f. Pagtatabil. || Katabilán.

CHARLATANISMO. m. der. ng *charlatanería*. Katabilán. || Pagmamagaling.

CHAROL. m. Barnís na lubhang makintab.

CHAROLAR. n. der. nang *charol*. Barnisán nang tsarol; tsarolin.

CHARRADA. f. Wíkâ; ò gawang

bastós. || met. y fam. Gawâ; ó pamúting bastós at hindî akmâ.

CHARRO, RA. m. y f. Tawong bastós. || adj. Bastós; bágay na nápakabatbat nang pamuti at kúlay na nakapápangit.

CHASCO. m. Bírô; agláhì. || Pagkahiyá; pagkabigô; ó dì pagkakamit nang hangad.—*Abrir à chasco.* Birúin; aglahíin hangang sa magálit.

CHASQUEAR. a. Ulolín; hiyaín ang kápowâ. || Birúin; aglahíin. || Pasagiokín ang látiko, ò ang lambanog. || n. Umalatiit; lumangitngit; kumulós ang káhoy dáhil sa pangangalírang.

CHASQUIDO. m. Sagiok; langitngit.

CHATO, TA. adj. Pulpol; pangod. || fam. Ilong na sapad; dampà. || Tawong sapad ang ilong.

CHIBA. f. Kambing na bátâ ó dumalaga.

CHIBATO. m. der. nang *chibo.* Kambing na lalaki, búhat sa edad na ánim na buán hangang walâ pang isang taòn.

CHIBETERO. der. nang *chibo.* m. y.

CHIBITAL. der. nang *chibo.* m. Kural; ó kúlungan nang mangá kambing na walâ pang isang taong edad.

CHIBO. m. Kambing na lalaki, na walâ pang isang taón.

CHICO, CA. adj. Munti; maliit. || m. y f. Bátâ.|| Binàtâ; dalaga. v. gr. *Si Juana ay isang* DALAGANG *mabait, mahinhín at masípag; Juana es una* CHICA *virtuosa, modesta y laboriosa.* || Tawagán nang kabataán, na kaisá ng áting *àbay, kaibigan.=de cuerpo.* Maliit ang pangangatawàn.

CHICHARRÓN. m. Satsarón.

CHICHEAR. a. fam. Sutsután; tawàging sutsután ang isá nang *chi chi,* ó *tsit tsit*

CHICHÓN. m. Búkol sa hampás ó sa suntok, lálò na kung sa noó.

CHIFLA. f. Panutsot. || Pagsutsot; pagsípol.

CHIFLADERA. f. der. nang *chifla.* Panutsot.

CHIFLADURA. f. der. nang *chifla.* Pagsutsot. || Sutsot.

CHIFLAR. a. Birúin; oyamín; hiyaín ang kápowâ sa hárapan. || fam. Uminom nang marami at mádalian. Sinásabi sa màngininom nang álak. || n. Sumutsot; sumípol. || r. Magbiroán; maghíyaan. || Mahiyâ; huag kamtán ang anomán. || Uminom ng malabis na álak.

CHILLAR. n. der. nang *chilla.* Tumilî. || Sumagitsit ang nilúlutô. || Sumigaw. || Lumangitngit ang *eje* ng gulong, dáhil sa kakulangán nang langís.

CHILLIDO. m. der. nang *chilla* Tilî.

CHILLÓN, NA. m. y f. aum. nang *chilla.* Tíliin; masígawin. || adj. Kùlay na totoong matingkad; ó na kasúsugat nang matá.

CHIMENEA. f. Dapugan, ó pabuluang na lábasan nang asó. || met. fam. Ulo: at sinásabi sa uminom nang maraming álak: *que se le subió el humo á la* CHIMENEA, *umakyat ang úsok sa* ULO.

CHINCHARRERO. m. der. ng *chinche.* Lugal na masúrot.

CHINCHE. f. Sùrot. || m. met.

Táwong lubhang nakamúmuhî.

CHINCHORRERÍA. f. der. ng *chinchorro*. Kasinongalíngan; kabulaanan. || fam. Sitsit; enredos.

CHINCHORRO. m. Púkot; kitid; taksay.

CHINCHOSO, SA. adj. der. ng *chinche*. met. y fam. Táwong nakayáyamot at mabigat ang ugálî.

CHINELA. f. der. nang *China*. Sinelas.

CHINESCO, CA. adj. der. nang *China*. Náuukol sa *China* ó Sungsong; sarili nang insik. || Náhahawig sa mangá bágay sa Sungsong. || m. Wíkang insik.

CHINO, NA. adj. der. nang *China*. Náuukol sa China, ó sa insik. || m. y f. Insik. || Wíkang insik.

CHIQUICHAQUE. m. Maglalagarî nang troso.

CHIQUILLERÍA. f. der. nang *chiquillo*. fam. Karamíhang bátâ; katipunang pulós na bátang maliliit.

CHIQUILLO, LLA, TO, TA. adj. dlm. nang *chico* y.

CHIQUIRRITICO, CA, LLO, LLA, TO, TA. der. nang *chiquito*. adj. dim. nang *chico*. Bátang maliit. || Bágay na maliit na maliit.

CHIRIPA. f. Sa larô nang billar ay ang *pananàlong nagkátaon* || met. Pagkakátaong mabuti.—*Tener una chiripa*. fr. met. Magkapálad; ó palarin.

CHIRLAR. n. Magsalitâ ng maíngay at madinalasán. || Magsisigaw; tumilî.

CHIRRIAR. n. Sumagitsit. || Umalatiit. || Lumangitngit. || Magngálit. || Tumilî. || fam. Umáwit nang padesentonado.

CHIRRIDO. m. Sagitsit; langitngit; ngálit.

CHIRRÍO. m. Langitngit; ó tunog na matilís nang gulong at eje.

CHISME. m. Sitsit; opat; paghahatid dumápit; enredos. || pl. fam. Mangá bágay na mumunting halagá; kasankápang maliliit, lálô na kung nakasásagabal lámang: at sinàsabi, *quita de ahi todos esos* CHISMES, *alisín mo riàn ang lahat nang* PANGSAGÁBAL *na iyán*.

CHISMEADOR, RA. m. y f. der. nang *chisme*. Mapagsitsit; mapaghatid dumápit.

CHISMEAR. n. der. nang *chisme*. Maghatid dumàpit; omopat.

CHISMOSO, SA. adj. y m. y f. der. nang *chisme*. Mapaghatid dumápit.

CHISPA. f. Tilamsik nang apoy; alipato. || Diamanteng lubhang maliit. || Ambòn. || Talino; talas nang ísip: v. gr. *Fulano tiene* CHISPA, ò *tiene mucha* CHISPA; *si Fulano'y may* TALINO, ò *may malaking* CATALINUHAN ó TÁLAS NANG ÍSIP. || fam. Kalasingán; kalangohán. || met. Liksí; talas.

CHISPEAR. n. der. nang *chispa*. Tumilamsik; magalipato. || Umambón. || Magningning; kumilap.—*Chispear de cólera*. fr. met. Magmurá; maglasuâ sa gálit.

CHISPORROTEAR. n. der. ng *chispa*. fam. Magalipato; magpipisik, para nang nangyáyari sa ílaw kung walâ nang langis.

CHISPOSO, SA. adj. der. nang *chispa*. Maalipato.

CHISTAR. n. Umimik; kumilos na tila may sásalitin. Karaniwang sa pagtangí gamitin: v. gr. *no* CHIS-

TAR, *huag* UMIMIK, *huag* MAGSALITÁ.

CHISTE. m. Salitang malasa at nakatùtuwâ; sisté. ‖ Pangyayáring nakatùtuwâ ó nakátatawa.‖Bírô; agláhî. —*Caer en el chiste.* fr. fam. Másakay; máintindihan.—*Dar en el chiste.* fr. Tamáan; mátapatan; mápalaran ang anomán.

CHOCANTE. p. a. nang *chocar.* Nakagágalit. ‖ adj. Dî kaugalián; kakaibá; katakatakà; lubhang mahàlay.

CHOCAR. n. Máuntog; mábungô nang malakás; magkáuntog. ‖ met. Bakahin; piyapisin; babagin. ‖ met. Makagàlit; makamuhî. ‖ Makatáwag nang pansìn nang sínoman. ‖ Magtalo; magáway. =*á los presentes.* Makatáwag nang pansín nang nangáhaharap.=*con los vecinos.* Mákagalit nang mangá kaapidbáhay.= *(los vecinos) entre sí.* Màgkagalit, ó magaáway ang magkakaapidbáhay.

CHOCARREAR. n. Magbirô ng hindî maínam.

CHOCOLATE. m. Sikulate.

CHOCOLATERA. f. der. *chocolate.* Lutuán nang sikulate; batidor. ‖ Ang asawa nang magsisikulaté.

CHOCHEAR. n. der. nang *chocho.* Magúlian; humínà ang ìsip, dáhil sa katandaán.=*con la vejez.* Magúlian sa katandaán.=*por la vejez.* Magúlian dáhil sa katandaán.=*de viejo.* Magúlian sa katandaán.

CHOCHERA. f. y

CHOCHEZ. f. der. nang *chocho.* Paguúlian; pagkaulianin.

CHOCHO, CHA. adj. Úlian; úlianin. ‖ pl. Matamís na tuyô na ipinamímigay sa mangá bátâ.

CHOFES. m. pl. Bágâ.

CHOQUE. m. Pagkakáuntog; pagkakáumpog. ‖ Salpok; umpog. ‖ mil. Pagdadaop; ó pagbubungô nang dalawang hukbó, na dáhil sa kauntián nang tropa ò sa kadalián nang pagbabaka ay hindî matátawag na *batalla.* ‖ met. Áway; pagtatalo.

CHOQUEZUELA. f. anat. Bayugo nang túhod.

CHORREAR. n. der. nang *chorro.* Tumagaktak; tumúlô; tumilároy.

CHORRETADA. f. der. nang *chorro.* fam. Tagaktak.—*Hablar à chorretadas.* fr. fam. Magsasalitâ ng malabis at patongpátong sa kadalasán.

CHORRO. m. Tilároy; talandoy; bugá nang túbig.—*á chorros.* mod. adv. Masagànâ; párang agos.—*Soltar el chorro.* fr. Magsasalitâ nang malabis. Humalakhak nang malakás; tumawa nang labis.

CHOTO, TA. m. y f. Kambing na sumúsuso pa.

CHOZA. f. Barongbárong; kubo; kubakob; dampâ; dalundong.

CHOZNO, NA. m. y f. Apó sa sákong.

CHUBASCO. m. Unós, uláng malakás na may hálong hangin.

CHULETA. f. Tadyáng nang buló ó nang báboy, na pinirito ó ínihaw at may hálong rekado.

CHUNGA. f. Sayá; towâ; galî. ‖ Bírô.—*Estar de chunga.* fr. fam. Masayá at nagsísiste.

CHUNGUEAR. n. y r. der. nang *chunga.* Magbirô; magsistè.

CHUNGUERO, RA. adj. der. ng *chunga.* Masayá; mapagbírô; mapagaglahî.

CHUPADA. f. der. nang *chupar.* Kasipsip, ó isáng sipsip, ó hitit.

CHUPADO, DA. p. p. nang *chupar.* adj. fam. Payat na lubhâ.

CHUPAR. a. Hititín; sipsipín; ututín. || met. y fam. Ubusin, ò kuning untîuntî ang yaman nang kàpowâ, na daanín sa híbô at sa salísalitâ. || Papangayayatin; pahináin nang sakit. || Himurin. || r. Mangayáyat; matuyô.

CHUPETEAR. a. der. nang *chupar.* Himudhimurin. || n. Magmaibigín sa kákanin.

CHUPÓN, NA. aum. nang *chupar.* m. y f. fam. Mapaginterés sa kápowâ; lintâ; hígad sa kápowâ tawo. || Matákaw nang kakanín.||m. Súlol; supling na tumútubô sa kàhoy. || adj. met. y fam. Suítik; manguumit.

CHURRIBURRI. m. fam. Táwong hámak at nakasúsuklam.

CHURRUSCARSE. r. Masúnog ang pagkàin sa pagkálutô.

CHUS NI MUS (NO DECIR). mod. adv. Huag lumabag at huag sumagot katagâ man.

CHUSCADA. f. der. nang *chusco.* Sisté. || Salitáng katampalasanan.

CHUSCO, CA. adj. Mapagsisté; mapagpatawá.

D

DABLE. adj. Magágawâ; mangyáyari.

DACA. adv. de l. Salitang pinaglangkap na *verbo* at *adverbio* na ang kahulugá'y: *dalhin mo rito; tangkó.*

DÁDIVA. f. Handòg; biyáyâ; bigay; kaloob.

DADIVOSO, SA. adj. der. nang *dádiva.* Mapagbiyáyâ; mapamigay.

DADOR, RA. m. y f. der. nang *dar.* Ang nagabot, ó nagbigay. ‖ com. Ang nakapirmá sa isang *letra de cambio.* ‖ Ang may dalá nang súlat.

DALLADOR. m. der. nang *dalle.* Mangagapas nang damó.

DALLE. m. Pangapas; lílik.

DAMA. f. Babaying ginoó. ‖ Ábay nang Reyna at Princesa. ‖ Alílang kalapit na palágî nang mangá dakílang señora. ‖ Ang babaying iniirog ó nilíligawan nang isá. ‖ Ang kálunyâ. ‖ Larong dama.

DAMASCO. m. Damasko.

DAMASINA. f. y

DAMASQUILLO. m. der. nang *damasco.* Habing parang damasko.

DAMNIFICAR. a. Sumírâ; manganyáyâ; magpahámak; gumawâ ng malakíng kasiraán sa kápowâ.

DANZA. f. Sayaw. ‖ Pagsayaw.

DANZAR. n. Sumayaw. ‖ met. y fam. Manghimások sa anomán.

DAÑOSO, SA. adj. Nakasísirâ; nakasásamâ.

DAR. a. irreg. pres. ind. yo *doy:* perf. *di, diste, dió, dimos, disteis, dieron:* imperf. de subj. *diera, daría,* y *diese,* etc.: fut. *diere, dieres,* etc. Magbigay; magkaloob; magabot.=*de palos, de azotes,* ó *dar palos, dar azotes;* manghambalos; hambalusin; mamálô; manghampás. ‖ Maglagay; magbigay: para nang DAR *remedio, consuelo, etc.,* MAGLAGAY *nang kagámutan,* MAGBIGAY *kaaliwan.* ‖ n. Kung kasama ng ibang nombre at mangá verbong regido nang preposición *en* ang kahuluga'y: mahúlog; mádakip; tumámâ; máintindihan, magpumílit nang paggawâ nang anomán, para nang DAR *en ello,* MAHULAAN *yaón,* ó MÁINTINDIHAN; DIÓ *en esta locura,* NAGPUMÍLIT NANG PAGGA-

WÁ *nang kaululang itó, etc.* || Kung kalákip nang partícula *de* at ibang sustantivo ay nagpàpahayag ng̃ paraán nang anomán, para nang DAR *de espaldas,* MAHÚLOG *nang patihayâ, etc.*|| a. Mamung̃a, para nang *el plátano no* DARÁ *peras, ang ságing ay dî* MAMÚMUÑGA *nang peras.* || Mamudmod, kung sa mang̃á sugarol. || Pintahán; pahiran, ó paliguàn; busan nang túbig, para nang DAR *el verde,* PINTAHÁN Ó PAHIRAN *nang verde,* DARLE *con el agua,* PALIGÚAN Ò BUSAN *siyá nang túbig.* || n. Nakalagay; nakaharap ang anomán sa bandang itó ó sa kabilâ, para nang *la ventana* DA *al norte, ang bintana'y* NAKALAGAY Ó NAKAHARAP *sa sâbalasan.*=*con la carga en el suelo.* Ibagsak, ibalabag; ibabá ang pasàn sa lúpâ. =*golpes con un martillo.* Pukpukín nang isang martilió.=*(á la madera) de blanco.* Pintahán (ang káhoy) nang putî.=*de baja.* Alisín sa katungkulan; burahín sa listá.=*de sí.* Bumánat.—met. Makasamâ, ó makabuti ang anomàn. =*por visto.* Aríin, ò ipalagay na parang nàkita.=*por Dios.* Ipagkaloob alang̃alang sa Dios. =*al fiado* Ipaútang; ipaangkát=*á la estampa.* Ipalimbag; limbagín.=*(fin) á una cosa.* Tapusin ang isang bágay. =*con aire.* Palúin; hambalusin ng̃ malakás.=*(diente) con diente.* Mang̃atal sa lamig. =*contra una esquina.* Mátisod, ó mábati sa isang eskina. Magálit na malabis.=*de barato.* Hinaláin paniwalâan.=*de codo.* Makipagsangunián; makitipán.=*de mano (á un negocio).* Iwan; bitiwan; pawalang halagà ang isang negosio. =*de ojos.* Gumawâ nang ikaiingit nang ibá.=*de mamar.* Pasusuhin.=*en arriendo.* Ipaarrendá. =*en rostro.* Sabihin sa mukhâ; sabihin nang mukháan. || *Darse.* r. Pábigay; pálulong. || Mahirati, maugalián. || Sumúkô. || Sumagánâ.=*á estudiar.* Pábigay sa pagaáral. =*à entender*; Ipaháyag nang tálastasan ang na sa loob =*al diablo.* Magálit. =*á partido.* Umayon, ó pasùpil sa pasiyá nang ibá. =*de las astas.* Magàway; magtalo. =*de cabezàdas; de calabazadas.* Magpagal nang pagiisip; basagin ang ulo sa pagiisip.=*de cachetes.* Magtampalan; magbuntalan.—*No darse por entendido.* Magwaláng bahálâ; howag pansinìn.

DARDO. m. Sulìgî; túnod; pánâ. || Libak.

DE. prep. na ginágamit sa genitivo at ablativo, at ito'y ang ating *nang, sa, ni,* ó *kay* para nang *la ley* DE *Dios, ang utos* NANG *Dios; vengo* DE *Manila; galing akó* SA *Maynilâ; sombrero* DE *Juàn; sombalilo* NI *Juan ó* KAY *Juang sombalilo etc.* || prep. na inilálagay sa unahán nang ng̃alan nang bágay na ginàgamit ó isinangkap sa anomàn, para nang *jarro* DE *plata, sarong pílak,* etc.=prep. sa pagsusùlit nang lamán nang isang bágay; para nang: *un vaso* DE *agua, isang vasong tùbig; una tinaja* DE *tinto, isang tapàyang tinto.* || prep. na ipinápalit sa *por,* at sa ating salitâ'y kaisá nang *sa* ó *dàhil sa,* para nang POR MIEDO, etc., ay sinásabi: DE *miedo no puede responder,* SA Ó DÁHIL SA *tákot ay dî makasagot.* || Iniúuna sa sustantivo sa pagsusúlit ng̃ panahòn: v. gr. DE *dia,* SA *àraw;* DE *madrugada,* SA *madaling àraw.*

DEÁN. m. Púnô sa Katedral.

DEANATO. m. der. nang *deàn.* Kamáhalan, ó katungkulan ng̃ pagka-Deán. || Ang lúpang nasásakop niyá.

DEBAJO. adv. l. Sa ilálim. || Sa sílong; sa ibabâ.=*de la mesa.* Sa ilálim nang mesa.—*Por debajo de cuerda.* Palihim; pailalim.

DEBATE. m. Pagtatalo.

DEBATIR. a. Ipakipagtalo; ipagmatowid.|| Mamook; mañgáway tungkol sa anománg bágay.

DEBELACIÓN. f. d. r. nang *debelar.* Pagpapasúkô; pagsúpil sa kaáway.

DEBELAR. a. Pasukúin; supilin sa pananandata ang kaáway.

DEBER. a. Dápat. || Maging katungkulan ang paggawâ nang anomán. || m. Katungkulan.|| Útang.=*(dinero) al casero.* Magkaútang (nang salapî) sa may báhay.=*de justicia.* Katungkulan nğ pagkahustisia.=*de venir pronto.* Maráhil ay parito agad=*de haber salido.* Maráhil ay umalís.

DÉBIL. adj. Mahínâ; marupok. || met. Ang tawong mahínang loob, at agad napahíhinuhod, ó umúudlot sa towing makásusumpong nang kapinsalaân.

DEBILIDAD. f. der. nang *débil.* Kahinaán. || Kakulañgán nang lakás nang loob, tiyagâ, etc.

DEBILITAR. a. der. nang *débil.* Pahináin. || r. Manghínâ.

DÉBITO. m. Útang. || Kautañgán nang magasawa sa kanilang sarili. Tinátawag namang *débito conyugal.*

DECA. part. aum. Makásampuô ó makapoô nang lakí. Ito'y gáling sa griego.

DECADENCIA. f. Paghínâ; pagkukúlang ó pamulâ nang pagkasírâ nang pagaárî, lakás, etc.

DECAER. n. irreg como *caer.* Huminâ ó manghínâ ang katawán; mabawasan ó masírâ ang puri, pagaàrî, etc.=*de la autoridad.* Humínâ; mabawasan ang kapangyarihan.=*de ánimo.* Humínâ; mál'upaypay ang loob.=*en fuerzas.* Umibis ó masírâ ang lakás.

DECÁLOGO. m. Ang sampuong utos nang Dios.

DECAMPAR. n. Lumákad ang hukbó. || met. Tumakas.

DECANATO. m. der. nang *decano.* Kamáhalan; ó karáñgalan nğ pagká-Dekano.

DECANO. m. Ang pinakamatandá sa lahat, sa isang kapisanan, huntá, etc.

DECAPITACIÓN. f. Ang pagpùgot nang ulo.

DECAPITAR. a. Magpùgot.|| Pugútin, ò putlín ang ulo. || r. Putlín ang sariling ulo. || Magpugután nang ulo.

DECENAL. adj. Ang sumásaklaw, ó umáabot sa sampuong taón. ||Ang nangyàyari towing ikasampuong taón.

DECENCIA. f. Kalinisan; kahusayan; wastô sa pananamit ó pamamáhay.|| Kabaitan at kalinisan sa pagbubukangbibig, kilos, etc. || Kahinhinán.

DECENO, NA. adj. num. ord. Ikasampuô; ikapulô.

DECENTAR. a. irreg. como *acertar.* Mulang putlín; ó gamítin; alisán nang kapútol. || met. Sugatan. || r. Masugatan. || Malapnós ang balat dáhil sa pagkádatay na maluat sa hihigán at pagkákiling sa isang lugal.

DECENTE. adj. Malinis; maáyos; mabait mañgúsap. || Wastô; náuukol; nábabagay sa kalàgayan ó kalidad

nang isang tawo.—*Persona decente.* fr. Tawong may pinagaralan at mabait.

DECIDIR. a. Bigyang pasiyá ó hátol. ‖ Pagpayuhan; iudiok ang isá, na gumawâ nang anomán.=*de todo.* Magpasiyá, ó humàtol sa balang na; pasiyahin sa loob na gawín ang baláng na.=*en un pleito.* Humàtol sa isang úsap.=*á viajar.* Magpasiyá sa loob na magviaje.

DÉCIMA. f. Ikasampuong bahagi.

DÉCIMANOVENA. f. Isà sa mañgá registro nang trompeterìa nang órgano.

DÉCIMO, MA. adj. num. ord. Ikasampuô.

DÉCIMOCTAVO, VA. adj. num. ord. Ikalabingwalò.

DÉSIMOSÉPTIMO, MA. adj. num. ord. Ikalabingpitó.

DÉCIMOTERCIO, CIA. adj. num. ord. Ikalabingtatlò.

DECIR. a. irreg. ger. *diciendo:* p. p. *dicho:* es lo usual: pres. ind. *digo, dices, dice, dicen:* perf. *dije, dijiste, dijo, dijimos, digìsteis, dijeron:* fut. *diré, dirás, dirà,* etc.: imperat, *dì,* tú, *diga* él, *digamos* nosotros, *digan* ellos: subj. pres, *diga, digas,* etc: imperf. *dijera, diria,* y *dijese,* etc. fut. *dijere, dijieres,* etc. Sabihin; wikáin; salitín. ‖ met. Magpahàyag; magpahalatâ nang anomán, para nang: *ang pananamit niya'y siyang* NAGPÁPAHAYAG ó NAGPÁPAHALATA *nang kaniyang kahirapan, su vèstido* DICE *su pobreza, etc.*=*(algo) á otro.* Magsabi (nang anomán) sa ibá.=*en conciencia.* Sabihin ñg ayon sa nálalaman sa konsiensia, ó nang ayon sa inihàhatol nang konsiensia=*de memoria.* Sabihing de memoria ang anomán.=*para si.* Sabihin sa sariling loob.=*(una cosa) por otra.* Ibá ang sàbihin=*en alta voz.* Salitín nang malakàs.

DECISIÓN. f. Pasiyá. ‖ Tigás ñg loob. ‖ Hàtol, ó sentensia.

DECLARACIÓN. f. der. nang *declarar,* at *declararse.* Pagsasaysay; pagpapaháyag. ‖ Kasaysayan. ‖ Saysay; túring; salaysay.

DECLARAR. a. Magpaháyag; saysayín; ilathálâ.=*al pùblico (una cosa.)* Ipahàyag; ilathálâ sa madlâ (ang isang bàgay.)=*en una causa.* Magdeklarasión; ó sumaksí sa isang kausa.=*(una lengua) por otra.* Ihùlog (ang isang wíkâ) sa ibá=*por traidor.* Ilathàlâ, ipaháyag na taksil,‖r. Magpaháyag ñg na sa kalooban.‖Máhayag.‖Lumitaw; sumipot ang isang sakit.=*à sus padres.* Magpaháyag sa kaniyang magugúlang.=*por alguno.* Umayon sa isá.

DECLINACIÓN. f. der. nang *declinar.* Pagkákiling; ó pagkábabâ; paghupâ. ‖ met. Ang paguntî ó pagkukúlang nang anomán.

DECLINAR. a. Ikíling. ‖ Untiàn; bawasan. ‖ n. Mákiling; magkúlang; mabawasan ang kapangyarihan ó lakás. ‖ met. Maùbos; dumating sa hangánang babâ, para nang àraw kung malápit nang lumubog, ay sinásabing: *el sol se va* DECLINANDO. ‖ for. Tumanging siya'y hatulan nang dì niyà totoong púnô, na dápat kumilala ñg kaniyang sala.

DECLINATORIA. f. for. Ang kahíñgian nang isang may ùsap, na siya'y hatulan nang ibang hukom.

DECLIVE. m. Kiling; ó dahilig nang lúpâ.

DECOCCIÓN. f. Pagkalútô.||Pagkatúnaw nang kináin. Karaniwang gamitin sa pagsasaysay nang mangá gamot na damó.

DECORAR. a. Pamutihan; parikitín ó painamin ang anomang bágay ó lugal || Pagarálang isaulo; kabisahin ang anomang lisión, panalangin, etc.

DECORO. m. Kamáhalan, pagkáginoó. || Gálang. | Kabáitan; kahinhinán; kalinisan.

DECOROSO, SA. adj. der. nang *decoro*. Magálang; mahinhín; at mabait ang ugálî.

DECRECER. n. irreg. como *agradecer*. Lumiit; umuntî. || Kumati. || a. Liitán; untián.

DECRÉPITO, TA. adj. Tawo na lubhang matandâ. || m. y f. Matandâ; úlian.

DECREPITUD. f. Katandaang lubhá; pagkaulianin.

DECRETO. m. Pasiyá nang hárî, hukom, etc.

DECHADO. m. Húaran; parisán; ulirán.

DEDAL. m. Diral.

DEDICACIÓN. f. der. nang *dedicar*. Pagaálay; pananagano.

DEDICANTE. p. a. nang *dedicar*. adj. Ang nagàalay.

DEDICAR. a. Iálay; ipanagano. || Magá'ay. || Itaán; italagà. =*al rey*. Iálay, ó ihandog sa hárî. || Ipagkaloob; ibigay. || r. Magtamán; magpumíit.=*á estudiar*. Magtamán nang pagaáral.

DEDIL. m. der. nang *dedo*. Diral na kátad, na gámit nang mangagapas at panday, nang huag masugatan.

DEDO m. Dalírî. =*pulgar*. Hinlalakí.=*indice, saludador*, ó *mostrador*. Hintutùrô.=*medio*, ò *de en medio, cordial*, ò *de corazòn*. Dátô. =*anular*. Susuótang singsing; palásingsingan.= *auricular* ò *meñique*. Kálingkingan.

DEDUCIR. a. irreg. como *conducir*. Hinuháhin. || Bawasin; awasín. for. Itútol; iharap nang isá ang kaniyang mangá katowiran sa may kapangyarihan.=*de lo, por lo dicho*. Hinuhahin, ó hulúin sa sinabi. || r. Mahinuha. || Maawás.

DEFECTO. m. Kakulangán; malî; kasiraán. || pl. impr. Mangá pliegong labis sa paglilimbag.

DEFENDER. a. irreg. como *ascender*. Ipagtangol. || Amponín; kupkupín. || Ipagsangalang; tangkilikin.= *(á uno) de sus contrarios*. Ipagsangalang (ang isà) sa kaniyang mangá kalaban.||r. Magtangol; magsangalang; lumaban; magmatowid.=*contra, de tres*. Lumaban sa tatló.

DEFENECER. a. irreg. como *agradecer*. Bayaran ó tapusan ang isang *cuenta* ó útang.

DEFENSA. f. Pagtatangol; tangkákal. || Tulong. || Sálilungan sa anomang sakunâ. || naút. Mangá plrapirasong lúbid na lúmâ, na isinàsabit sa mangá tagiliran nang sasakyán, at nang kung nilàlapitan nang bangkâ ó bote ay huag náhahasâ,

DEFENSOR, RA. m. y f. der. nang *defensa*. Saklolo; tagapagtangol.

DEFENSORÍA. f. der. nang *defensor*. for. Katungkulan ng *defensor*.

DEFERIR. n. y r. irreg. como *sentir*. Umayon; makiisá.

DEFINICIÓN. f. der. nang *definir*. Kasaysayang malinaw na wa-

lang labis at kúlang, nang kabagayán at kahulugán nang anomán, || Ang pasiyá ó hátol, na, nagpápaliwanag at kumákalag nang anomang pagkakáalit ó pagaálinlangan.

DEFINIR. a. Saysaying maliwánag ang kabagayán at kahulugàn ng̃ anomán.||Magpasiyà; kalagín ang alinmang may pagalang̃án ó duda.

DEFORMATORIO, RIA. adj. Nakapápang̃it.

DEFORME. adj. Páng̃it. || Nakatátakot ang hitsura.

DEFORMIDAD. f. Kapang̃itan. || met. Kamáliang malakí at bastós.

DEFRAUDADOR, RA. m. y f. Magdaráyâ; mang̃aankín; máninirâ ng̃ arî nang may árî.

DEFRAUDAR. a. Ankinín; gagahín; ó kaniyahín ang gawâ nang ibá.||Dayàin. || Sayang̃in ang anomân. ||met. Palabúin; pawíin, para ng̃: PALABÚIN *ang sìkat nang àraw*, DEFRAUDAR *la claridad del sol;* ALISÍN ó PAWÍIN *ang antok*, DEFRAUDAR *el sueño, etc.*=*(algo) al, del depósito.* Gumagá; umumit (nang kauntî) sa habilin ó depòsito.=*en las esperanzas.* Dayáin sa pagasa ó sa ináasahan; ó sayang̃in ang pagasa uang sínoman na huag papangyarihin ang ináasahan.=*en el justo precio.* Dayain sa talagáng halagá.

DEFUNCIÓN. f. Pagkamatay.

DEGOLLADERO. m. Pinagpúpugutan. Lugal nang liig. || Pàtayan; ó lugal na pinagpápatayan. || Bibìtayán.

DEGOLLAR. a. irreg. como *acordar.* Pugutan nang ulo; gilitán ng̃ liig. || met. Siráin; lansag̃ín.

DEGRADACIÓN. f. der. nang *degradar.* Pagkábabâ nang kamáhalan; kasiraán nang puri. || Pagkaapí; pagkáabá.

DEGRADAR. a. Alisàn nang kamàhalan ó katunkulan. || Siráan, nang puri. || Siráin. || r. Sumúkô; magpakabábâ nang dî karampatan. || Masírâ; masáyang.

DEGÜELLO. m. Pagpúgot.

DEHESA. f. Párang na pastulan.

DEHESAR. a. der. nang *dehesa.* Gawing pastulan ang isang lupaín.

DEICIDA. m. Ang matay sa Dios ò kay Kristo.

DEÍCIDIO. m. Pagpatay sa Dios ó kay Kristo.

DEIDAD. f. Kadiosan ó pagkadios. || Ng̃álang ibinìbigay nang mang̃á gentil sa kanilang ginágawang Dios at totoong gámit nang mañg̃á poeta.

DEJADEZ. f. Katámaran; kapabayaán.

DEJADO, DA. adj. Tamad; pabayâ. || Lupaypay ang loob, dahil sa anomang kadalamhatían ó sákit. || Duag.

DEJAR. a. Bitiwan. || Iwan; pabayaán. || Huag gawín. || Magparaàn; magpalipas nang anoman. || Mákalimutan.=*de escribir.* Magpahing̃á; humintô nang pagsúlat.=*con la boca abierta.* Papangilalasín; mápatang̃a.=*(algo) en manos de otro.* Ipagkátiwalâ (ang anomán) sa kamay nang íbá.=*para mañana.* Ipagpabukas.=*por hacer.* Huag gawin.=*(el caballo) à buen recaudo.* Iwan (ang kabayo) sa lugal na seguro ó walang pang̃ánib.=*en cueros, en pelota,* ó *en porreta (à alguno)* Hubarán; nakawan, ó dukhaín (ang isá). Magbi-

gay, at sinásabing: *tal negocio me* DEJÓ *mil pesos, ang gayong negosio ay* NAGBIGAY *sa àkin nang sanglìbong piso.* || Panawan. || Ihabilin; ilágak. || r. Pabayaán ang sarili; limutin ang sariling kagálingan. || Magpaanod.=*de rodeos, de cuentos, de historias.* Huag magpalikuadlikuad; magsalitâ nang tapátan.

DEJO. m. Hanganan; katapusán nang anomán. || Puntó sa pagsasalitâ. || Lasap na nátitira sa bibig, ng̃ anomang bágay na kináin ó ininom

DELACION. f. der. nang *delatar.* Pagsusumbong.

DELANTE. adj. l. Unahán; harap. || adv. t. Una. || adv. m. Sa harap.=*de todos.* Sa harap nang lahat.

DELANTERA. f. der. nang *delante.* Unahán; harapán; mukhâ.

DELANTERO, RA. adj. der. ng̃ *delante.* Ang nàuuna, ó nasa sa unahán. || s. m. Ang kotserong namámahalâ sa kabayong nasa sa unahan.

DELATABLE. adj. p. a. nang *delatar.* Dápat isumbong; ô idenunsia.

DELATAR. a. Magsumbong; magdenunsia.=*(un crimen) al juez.* Idenunsia (ang isang salang mabigat) sa hukom.

DELATOR, RA. m. y f. Ang mapagsumbong; ó nagsumbong. || Sitsit; tagapanúbok.

DELEGACIÓN. f. der. nang *delegar.* for. Pagsasalin nang kapangyarihan sa kahalilí. Comisión.

DELEGADO. p. p. nang *delegar.* m. Kahalilíng sinalinan nang kapangyarihan.

DELEGAR. a. for. Isalin nang púnô ang kapangyarihan sa kaniyang kahalilí. || Magbigay nang *comisión.*

DELEITE m. Lugod; ligaya; lasa; sarap; katamasahán.=*sensual.* Ang tinátangap na lugod nang katawán.

DELETREAR. a. Sabihing isaisahín at bukodbukod bálang isang letra at sílaba; deletrahin; baybayín.|| met. Saysayín; paliwanagan ang anománg malábô at mahírap intindihín.

DELEZNABLE. adj. Madulás; marupok.

DELGADEZ. f. Kanipisán; kauntián. || Nipís; impís.

DELGADO, DA. adj. Manipís; || Mapatpat. || met. Matalino; matulis. || Dalísay, kung sa bágay na lusaw.

DELIBERACIÓN. f. der. nang *deliberar* Pagwawàrî; pagpapasiyá.

DELIBERAR. n. Magwarîwárî; magisipísip; magháká. || Magpalagay nang saririling matowid, at nang lumitaw ang katotohanan.||a. Magpasiyá nang anomàn pagkatapos makapagwárî.=*en junta.* Pagpulung̃in.=*sobre tal cosa.* Magwárî ùkol sa gayong bágay.

DELICADO, DA. adj. Malambot; sariwà. || Mahínâ; payat. || Babasagín. || Masarap. || Mahírap. || met. Matalino; matulis ang ísip; matalas. || met. Madaling magálit: maramdamin.

DELICIA. f. Lugod; towâ; ligaya; aliw.

DELICIOSO, SA. adj. der. nang *delicia.* Kalugodlugod; kaayaaya; kaaliwaliw.

DELINCUENTE. p. a. nang *delinquir.* adj. Ang may sala, ó nagkásala; sumuay sa kautusán.

DELINQUIR. n. Magkásala. ó sumalansang sa kautusán.

DELIRAR. n. Mahibang; mábala-

tong. =*en una cosa*. Mahibang sa anomang bágay.=*por la música*. Mahibáng sa músika.

DELIRIO. m. Pagkahibang; pagkaulol; pagkábalatong.

DELITO. m, Sala. || Kasalanan.

DEMANDA. f. Lúhog; kahíngian.|| Limós na hinihingî para sa alinmang simbahan, ó gawang banal. || Tanong. || for. Hablá.

DEMANDADO. m. for. Ang náhahablá.

DEMANDANTE. p. a. nang *demandar*. Ang may hablá.

DEMANDAR. a. Humingî; lumúhog. || Magnásâ.||for. Maghablá.|| Tumanong. =*ante el juez*. Humarap na maghablá sa hukom.

DEMÁS. adv. m. Bukod; tangî; labis ò malabis. || adj. Kung kasama ng mangà artículo *la, lo, las, los*, ang kahulugán ay: *ang ibá*.—*Estar demás*. fam. Kalabisan ó maging kalabisan. =*de esto*. Bukod sa rito.

DEMASÍA. f. Kalabisan. || Sala; kasamán.—*En demasía*. Malabis.

DEMASIADO, DA. adj. y adv. Malubhâ; labis.

DEMENCIA. f. Kaululán; kasiraán nang bait.

DEMENTAR. a. Ululín.|| r. Maulol.

DEMENTE. adj. Ulol.

DEMOLER. a. irreg. como *absolver*. Gibaìn; tibagìn; igúhô. || r. Mágibâ; masírâ; gumuhô.

DEMOLICIÓN. f. der. nang *demoler*. Paggigibâ. || f. pl. Mangá pinaggibaán.

DEMORA. f. Kaliwagan; pagpapaumatúmat. || Luat; láon; tagal.—*Sin demora*. Agadagad.

DEMORAR. n. Tumigil; humintô; magluat sa isang lugal; magtagal, etc. || Pagluatín.

DEMOSTRAR. a. irreg. como *acordar*. Ipakilala; patotohanan nang malínaw, probahán nang maliwánag. || Ipakita ang katotohanan. || r. Mákita ang katotohanan nang anomán; matalastás, etc.

DEMUDAR. a. Ibahín; baguhin; papangitin.||r. Magálit; mamutlâ; magibá; mabago.

DENEGACIÓN. f. der. nang *denegar*. Pagtangí; pagayaw. || Tangí. || Pagtalikod sa anomán.

DENEGAR. a. irreg. como *acertar*. Itangí; huag ipagkaloob.||r. Tumangí.

DENEGRECER. a. irreg. como *agradecer*. Paitimín; palabúin; padilimín; papangitin. || Siráan nang puri. || r. Umitim; lumábô. || Masiráan nang puri.

DENIGRACIÓN. f. der. nang *denigrar*. Kasiraang puri; upasalá. || Paninírang puri.

DENIGRAR. a. Manírâ ng puri; umupasalà.||r. Masiráang puri. || Magsiraán; maglaitán.

DENIGRATIVO, VA, adj. Nakasísirang puri; nakaúupasalâ; nakalálait.

DENODADO, DA. adj. Pangahás; waláng tákot.

DENOMINACIÓN. f. der. nang *denominar*. Ngalan; táwag; pamagat.

DENOMINAR. a. Ngalanan; pamagatán. || Tawagin nang kaniyang pangalan.

DENOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Murahin; laitin. || Alimurahin; palibhasáin. || r. Magmurahán; magpálibhasaan, etc.

DENOTAR. a. Itúrô; sabihin; iba-

balâ; saysayín.

DENSIDAD. f. der. nang *denso.* Kasinsinán; kalimitan. || met. Kadilimán; kaguluhàn; pagkakásalimoot.

DENSO, SA. adj. Malímit. || Masinsín.||Malápot.||met. Siksik; paíkpik.

DENTADO, DA. adj. der. nang latín. May ngĩpin.

DENTADURA. f. der. nang latin. Ngĩpin; kapisanan nang ngĩpin.

DENTAR. a. irreg. como *acertar,* Ngĩpinan; ò lagyán nang ngĩpin. || n. Magkangĩpin; ó siputàn nang ngĩpin.

DENTELLADA. f. der. nang latín. Pagpapaumpog nang ngĩpin, na ibúbuka aag bibig at biglang itítikom. || Ngàlit.|| Kakagat. || Súgat nagawâ nang kagat.—*Á dentelladas.* mod. adv. Pakagat.

DENTERA. f. nang latín. Pangĩngĩló nang ngĩpin. || met. Ingit.

DENTÓN, NA. aum. nang *diente.* adj. Malalakí ang ngĩpin.

DENTRO. adv. l. ó t. Sa loob, ò nápapaloob.—*à dentro* exp. fam. Pumások; magtuloy.=*de casa.* Sa loob nang báhay.

DENTUDO, DA. adj. der. nang *diente.* Sunkìsunkî ang ngĩpin; ó lubhang malalakí ang ngĩpin.

DENUEDO. m. Tápang; pagkabayani; dahás; siglá.

DENUNCIAR. a. Ibalítâ; magbalitâ nang anomán; humúlâ. || for. Magdenunsia; magsumbong.

DEPLORABLE. adj. der. nang *deplorar.* Kalunoslunos; kahambalhambal.

DEPLORAR. a. Maáwâ; mahabag nang malakí sa kàpowâ. || Damdaming labis ang anomán. || r. Magdamdam nang labis.

DEPONENTE. p. a. nang *deponer.* com. Ang nagsásaysay ò nagdédeklarar.

DEPONER. a. irreg. como *poner.* Iwan; bitiwan; itakwel; iwaksí ang anomán. || Alisán nang katungkulan, kamáhalan ó karapatán. || for. Magsaysay ó magdeklarasión. || Dumumí ó manabì. || Alisin, ó ibabâ ang isang bágay sa lugal na kinálalagyan.=*(á alguno) de su empleo.* Ialìs (ang isá) sa kaniyáng katungkulan.=*en juicio.* Magdeklarar sa juisio.=*contra el acusado.* Magdeklarasión nang laban sa inihablá. || r. Mábabâ; máalis sa katungkulan.

DEPORTACIÓN. f. der. nang *deportar.* Pagpapànaw; pagdedestierro. || Destierro.

DEPORTADO, DA. p. p. nang *deportar.* adj. Ang pinapánaw; ó idinestiero.

DEPORTAR. a, Papanawin; idistiero; itapon ang may sala sa ibang lugal.

DFPOSICIÓN. f. der. nang *deponer.* for. Pagtangap nang deklarasión sa isang may sala ó sa isang saksí. || Pagkawalâ ó pagkábabâ ng katunkulan ó kamáhalan. || Pagtae || Pagsasaysay nang anomán.

DEPOSITANTE. p. a. ng *depositar.* adj. Ang naghabilin, etc.

DEPOSITAR. a. Ihabilin; ilágak, idepòsito. || Itágô. || Ipagkátiwalâ.=*(el dinero) en el Banco.* Itágô, ó idepósito (ang salapî) sa *Banco.*

DEPOSITARIO, RIA. m. y f. der. nang *depósito.* Ang kinálalagakan, ò kinadedepositohan. || adj. Ang náuukol sa depósito.

DEPÓSITO. m. Paghahabilin; pag

dedepósito. || Ang bágay na inihabilin. || Lugal na kinálalagyan ó pinagtàtaguan nang habilin.

DEPRAVADO, DA. p. p. nang *depravar*. adj. Ang may malaking samá at lubhang mahálay na kaugalián; punô nang kasamán.

DEPRAVAR. a. Siràin; pasamaín ang anomán. || r. Sumamâ.

DEPRECACIÓN. f. der. nang *deprecar*. Dalañgin; kahíñgian; pakiùsap.

DEPRECAR. a. Dumalañgin; humiñgî; makiúsap.

DEPRECATIVO, VA. adj. Ang náuukol sa pagdalañgin at pakikiúsap.

DEPURAR. a. Linisin; dalisayin. || Sayurin.

DEPURATIVO, VA. adj. Nakalílinis; ó panglinis.

DERECHA. f. Kamay na kanan; gawíng kanan.

DERECHO, CHA. adj. Matowid; towid. || Ang nasa bandang kanan; ò nakaharap sa kanan. || m. Katowiran. || Ang buís na hiníhiñgî sa mañgà kalákal, pagkáin, mañgá tawo at lúpâ. Karaniwang plural kung gamitin.

DEROGACIÓN. f. der. nang *derogar*. Paglípol; pagsírâ; pagpáwî.

DEROGADO, DA. p. p. nang *derogar*. adj. Lipol.

DEROGAR. a. Lipulin; pawíin ang isang kautusán ó kaugalian. || Sumírâ; bumago nang anomán. || r. Malípol; mapàwî.

DERRAMA. f. Ambag; ílak. Kaugaliang plural kung gamitin.

DERRAMAR. a. Magbubô; magliguak; ibubô; ibuhos. || Ibuluak. Ibudbod. || Isábog. || met. Ipaháyag; ikálat ang anománg balítâ. || r. Mábubô. || Umagos ang alinmang ílog ó batis sa isang lugal. || Magkáhiwahiwalay, na kumálat sa kaguluhan at di pagkakámayaw.=*en, al, por el suelo*. Másabog; ó sumábog sa lúpâ.

DERREDOR. m. Ang palibid ó palibot nang anomang bàgay.—*al derredor ó en derredor*. mod. adv. Sa palibot.

DERRENEGAR. a. irreg. como *acertar*. fam. Kasuklamán; kamuhián.

DERRENGAR. a. irreg. como *acertar*. Balían nang balakang; salantaín sa pálô ang paypay ó ang boong likod.

DERRETIDO, DA. p. p. nang *derretir*. adj. Tunaw. || Lumíliag; gumígiliw.

DERRETIR. a. irreg. como *pedir*. Tunawin; lusawin; ubusin ang salapî, pagaárî, etc. || r. Matúnaw. || Magálab sa pagìbig sa Dios ó sa kápowâ tawo.

DERRIBADO, DA. p. p. nang *derribar*. adj. Gibâ.

DERRIBAR. a. Igibâ. || Tibagìn; ihápay; ilagpak sa lúpâ ang báhay, pader, etc. || Ibulid. || Ilugmok, ibalabag sa lùpá ang sinoman. || Supilin; ayupin.=*en, por tierra*. Ilagpak; ó ilugmok sa lùpâ.=*(à alguno) de una parte*. Ibulid (ang sínoman) búhat sa isang lugal. || r. Málagpak; máhapay; málugmok.

DERRIBO. m. Paggigibâ. || Ang mañgá kasankapang sirâ, na, nákukuha sa paggigibâ.

DERROCAR. a. irreg como *acordar*. Ibulúsok; ibulid ang sínoman búhat sa isang taluktok. || Igibâ; ti-

bagín. || met. Ilaglag; ialís ang isá sa kinálalagyang katungkulan, ó kalágayang mabuti, etc. || r. Mátimbuang; mabual. || Magbúwalan.

DERROTA. f. Rumbo ò dákong tinútumpa nang daong sa pagláyag. || Ang dáan; landás; ò buláos. || Pagkalagalag; pagtatakbuhang waláng tuto nang isang hukbong talunan.

DERRUIR. a. irreg. como *huir*. Tibagìn; siráin; ilagpak. || r. Matibag; masírâ; málagpak.

DESABASTECER. a. irreg. como *agradecer*. Huag bigyán; huag padalhán nang manga pagkáin at bagay na kinákailangang malakí; papagsalatín ang isang tawo, isang bayan ó isang katipunan. || r. Mawalán; maubusan nang mákakain at nang mangá lálong kailangang bágay.

DESABOR. m. Kasamàn; ó kawalàn nang lasa.

DESABOTONAR. a. Kalagín ang pagkábitones. || n. met. Mamukadkad ang mangá bulaklak. || r. Makalag ang pagkábotones.

DESABRIDO, DA. adj. Matabang; hindî mabuti ang lasa. || Ang tawong masamâ ang ugálî.

DESABRIGADO, DA. p. p. ng *desabrigar*. adj. m. Walang nagkúkupkop; walang nagmámasakit. || Walang balábal.

DESABRIGAR. a. Alisán ò hubarán nang damit, kúmot ó bálot. Lágî namang ginágamit sa *recíproco*.

DESABROCHAR. a. Kalagín ang pagkábitones, ó pagkásara nang damit sa katawán. || met. Buksán. || Makalag ang pagkábitones. || r. met. Ipaháyag sa isàng kapalágayang loob ang anomang líhim, etc.

DESACALORARSE. r. Magpalamig, ó magpalipas nang tinátaglay na ínit.

DESACATAR. a. y r. Magkúlang sa kagalangang dápat ibigay sa ibá.

DESACATO. m. Kawalán nang gálang, ó katampalasanan sa mangá pinúnô, ò bàgay na sagrado.

DESACERTADO, DA. p. p. ng *desacertar* y adj. Pamalîmalî, ó malî.

DESACERTAR. a. irreg. como *acertar*. Iligaw; imalî. || r. Máligaw; mámalî. || Huag magkátuto; huag mátumpak.

DESACIERTO. m. Pagkakámalî; kamálian; kawalán nang tuto.

DESACOBARDAR. a. Palakasín ang loob; alisín ang tákot. || r. Tumápang.

DESACOMODADO, DA. p. p. nang *desacomodar*. adj. Walang hánapbúhay. || Salat sa náuukol sa sariling pagkabúhay. || Ang alílá na walang kinápapasukang panginoón.

DESACOMODAR. a. Alisán ng hánapbúhay; ó nang ikinabúhuhay. || Paalisín ang isang alílâ. || r. Umalís sa kinápapasukan.

DESACONSEJADO, DA. adj. Walang tuto; sumpungin; tuloy sa balang máisipan at dî kumúkuhang hátol sa kangínoman.

DESACORDAR. a. irreg. como *acordar*. Distimplahín ang instrumento. || Huag mákatono nang ibá. || r. Huag magkátono ang mangà, instrumento. || Madesentoná ang boses ng kumákanta. || Makalímot; huag máalaala.

DESACREDITAR. a. Puláan; siráan nang puri; pintasán. || r. Masiràan nang puri.=*en su profesión*. Ma-

siráan sa kaniyang katungkulan ó hánapbuhay.=*entre los compañeros.* Masiráan sa mañgá kasama.=*con, para con el pueblo.* Masírâ ò masiráan sa bayan.

DESADEUDAR. a. Tubsín, na bayaran ang mañgi útang. || r. Magbáyad; makabáyad.

DESADORMECER. a. irreg. como *agradecer.* Gisiñgin; pawíin ang antok nang ibá. || met. Alisín ang pamamanhid nang alinmang lugal nang katawán. || r. Mágising; mawalâ ang pagaantok. || Mapáwî ang pamamanhid.

DESADORNAR. a. Alisán nang hiyás ó pamuti. || r. Mahubdán; maalisàn nang hiyás.

DESADVERTIR. a. irreg. como *advertir.* Huag máhalatâ; makaraang huag mápansin.

DESAFIAR. a. Hamunin; dayuhin. || r. Maghamunán.

DESAFIO. m. Hamon; ó paghamon. || Pakikipaglaban.|| Pakikipagtutulán nang matowid.

DESAFORAR. a, irreg. como *acordar.* Siràin; pawalang kabuluhán ang mañgá *fuero* ò *privilegiong* ná uukol sa isá || Alisán ó bawian ang isá nang mañgá *fuero* ó *privilegiong* hináhawakan, dáhil sa anomang nagawang mabigat na sala. Ang *conjugación* nito'y regular sa kahulugang *huag pabuisan ang isang lùpâ* ó *isaúlì ang buìsang lúpà.*

DESAFORTUNADO, DA. adj. Salang pálad; walang pálad.

DESAGRADABLE. adj. der. ñg *desagradar.* Nakagágalit; nakayáyamot; masaklap.=*al gusto.* Masaklap sa lasa, ó sa lasap.=*con, para con las gentes.* Nakayáyamot sa tawo.

DESAGRADAR. a. Makagálit; makayamot; makasamâ nang loob. || n. y r. Mamuhî; mayamot. || Magkáyamutan.

DESAGRADECER. a. irreg. como *agradecer.* Huag kumilala nang útang na loob; huag gumanting pálâ. Gámit namang *recíproco.*

DESAGRADECIDO, DA. p. p. nang *desagradecer.* y adj. Walàng tùring; dî marùnong kumilala ñg ùtang na loob; palamara.=*al beneficio.* Walang turing sa mañga útang na loob.=*con, para con su bienhechor.* Palamara; walang túring sa kaniyang pinagkákautañgan nang loob.

DESAGRADO. m. Samâ; ò sukal nang loob. || Simáñgot.

DESAGUADERO. m. Pabuluang; imbornal. || met. Dahilán; ó láging daán nang pagkakagastá, na ikinaúubos nang pagaári, ipinagkákautang at ipinaghìhirap.

DESAHOGADO, DA. p. p. *desahogar.* y adj. Pusong; walang hiyâ. || Aliwalas; hawán. || Nakahíhiñga sa pagkabúhay; ó may pinagdádagisunan.

DESAHOGAR. a. Paaliwalasin ang loob. || Ibuntó, || Pagaanín; paluagín ang lagay. || Ipahàyag sa íbà ang sùkal nang loob.=*(una pena) en su amigo.* Ipaháyag ibuntó (ang isang pighatî) sa kaniyang kaibigan. || r. Magaliw nang loob; magpalamig; magpahiñgá. || Makabáyad sa ùtang. || Ipaháyag sa ibá ang taglay na súkal nang loob.=*de su pena.* Magaliw nang kaniyang hírap.=*con otro.* Magpaháyag sa ibà nang nasa sa loob.

DESAHUCIAR. a. Pawíin sa loob

nang sínoman ang pagasa nang pagkakamit nang kaniyang hináhañgad. Ginàgamit namang parang recíproco. || Mawalán nang pagasa ang médico sa paggaling nang ginàgamot niyá. || Paalisín ang namumuísan nang isang bágay, pagka't natapus na ang panahón nang kaniyang trato.

DESAIRAR. a. Huag mahalín; huag kaliñgain ang kápowâ tawo ó ang anomán. || Halayin; pawalang halagá.

DESAIRE. m. Kawalán nang tikas, nang gandá, etc. || Ang dî pagkalíñgâ ó pagpapawalang halagá sa kâpowâ.

DESALABAR. a. Puláan; pintasán.

DESALADO, DA. p. p. nang *desalar*. adj. Walang pakpak. || met. Daglîdaglî.

DESALAR. a. Alisán nang pakpak. || Alisán nang asín. || r. Magmadalî nang malabis. || Magnasang mahigpit. || Magsumíkap nang labis sa pagkakamit nang anomang bágay. || Maalisán ó mabawasan nang asín.

DESALENTAR. a. irreg. como *acertar*. Inisín. || met. Pahináin ang loob; takutin. || r. Humiñgal. || Matàkot; lumupaypay ang loob.

DESALIENTO. m. Panghihínâ ñg loob; kadowagán. || Pagkukùlang nang lakás. || Paghihírap nang paghiñgá.

DESALIÑO. m. Kawalán nang ayos. || met. Katámaran; kabatuganan.

DESALIÑADO, DA. adj. Walang ayos.

DESALMADO, DA. adj. Walang áwâ; tampalasan.

DESALMIDONAR. a. Alisán ñg almirol ang damit.

DESALTERAR. a. Patahimikin; payapáin ang ligálig. || r. Mátahimik; pumayápâ.

DESALUMBRADO, DA. p. p. nang *desalumbrar*. adj. Walang tuto; pinagdídiliman.

DESALUMBRAMIENTO. m. Kawalán nang tuto; kabulagán.

DESAMARRAR. a. Kalagán ñg talî; ilayô; bitiwan. || r. Makalag sa pagkátalî; mabugnós.

DESAMORTAJAR. a. Alisàn ñg sápot. || Hukayin sa pagkálibing. || r. Mahubdán nang sápot; maahon sa pagkálibing.

DESAMPARAR. a. Pabayaán; iwan. || Tampuhán. || Umalís; lumayô sa isang lugal.

DESAMPARO. m. Pagpapabáyâ; pagiíwan. || Pagiisá.

DESANDAR. a. irreg. como *andar*. Bumalik. || Lakáring mulî ang nalákad na.

DESANGRAR. a. Alisán, ò kunan nang maraming dugô ang isà. || Paagusin ang dugô. || met. Limasín ang isang sápâ, tanké, etc. || met. Papamulubihin ang isá, na gastahín at ubusing howag mámalayan ang kaniyang pagaárì. || r. Maubusan nang dugô; paagusin ang sariling dugô, sa pagbibigtí, ó pagpapakamatay na kúsâ.

DESAMINAR. a. Pahinàin ang loob; takutin. || r. Maduag; manghínâ ang loob.

DESANUDAR. a. Kalagín; bugnusín ang buhol. || met. Paliwanagan; husayin ang nagkákasuotsuot at guló. || r. Mabugnós; makalag ang pagkábuhol.

DESAPACIBLE. adj. Nakamúmuhi; nakayáyamot; nakabábagot.

DESAPARECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Màtagô; mawalang biglâ sa masid; magmalikmátâ. | Biglang mapáram sa masid.

DESAPAREJAR. a. Kalagán sa pagkásingkaw ang háyop. || naut. Alisín; siráin ang gayák na kasangkapan nang alinmang sasakyán.

DESAPASIONAR. a. Alisín ó pawíin ang pagkáwili, ó pagkàhilig nang loob sa anomán. || r. Mapáwî ang paggíliw.

DESAPEGARSE. r. Maalís ang pagkáhilig nang loob sa ânomán.

DESAPRETAR. a. irreg. como *acertar*. Luagán; lubayàn ang higpit. || r. Lumuag; lumuang.

DESAPROBAR. a. irreg como *acordar*. Pintasán; masamaín; huag aprobahan, etc. || Ihúlog ang nagé-examen. || r. Mápintasan; mahùlog sa examen.

DESARMAR. a. Samsamàn nang sandata. || Kalasín; tangalìn. || met. Pahupaín, v. gr. PINAHUPÁ *ang gálit niyá, le* DESARMÓ *su cólera*. || r. Maalisán nang sandata. || Mapayápâ.

DESARRAIGAR. a. Bunutin ñg sapol sa ugat. || met. Pawíin; alising lubós ang anománg hílig na masamâ. || met. Paalisín; pap nawin ang isá sa kaniyang tinátahanan. = *del ánimo*. Mapàwî sa alaala.

DESARRAPADO, DA. adj. Lúmà at gulágulanit ang suot na damit. || Nagbàbasahan.

DESARREGLADO, DA. p. p. nang *desarreglar*. adj. Ang lumálalô sa katamtaman; walang ayos sa anomán. || Walang tuto; walang wastô.

DESARRENDAR. a. irreg. como *acertar*. Huag pabuísan: itígil ang pagpapaarrendà. || r. Mawalán nang bumuis sa isang bàgay. || Maalisán ñg renda ang kabayo.

DESARROLLAR. a. Ikadkád. || Iladlad. || r. Lumagô kung sa káhoy lumakí; tumabá kung sa tawo ó háyop. || Lumipáná.

DESARROPAR. a. Hubdàn; alisán nang damit. || Mahubdán.

DESARRUGAR. a. Bintarín; banatin; alisín ang kubot. || r. Mabánat; maúnat.

DESASENTAR. n. irreg. como *acertar*. Huag màanyô; huag máakmâ. || Huag mábagay. || Makapàñgit; isamâ nang loob.

DESASEO. m. Kawalán nang wastô; kasalaulaán.

DESASIR. a. irreg. como *asir* Bitíwan, ó bituán; butawán. || Ihiwalay; bakbakín. || r. Mamitiw ó bumitiw. = *de malos hábitos*. Mamitiw, ó humiwalay sa masasamang kaugalián.

DESASOSEGAR. a. irreg. como *acertar*. Balisanhín; bagabagin. || r. Mabalisa.

DESASOSIEGO. m. Balisa; kabalisanhàn; dî pagkálagay.

DESASTRADO, DA. adj. der. *desastre*. Kúlang ó sálang pálad. || Tawong gulàgulanit ang pananamit.

DESASTRE. m. Sakúnâ; kasaliwaang pálad.

DESATACAR. a. Kalagín ang mañgá koldón; pagkábitones, ó pagkábuhol nang anomán. || Alisín ang kalgá nang baril. || r. Makalag; ó maalís ang pagkátalî, ó pagkábitones nang salawal.

DESATAR. a. Kalagín; kalasín. || met. Tumúnaw; magkanaw; magtúnaw. || Saysayín; paliwanagan ang ano-

mang bágay na malabong kurúin. || r. Máhusô. || met. Lumálô sa pagsasalitâ, ó paggawâ. || met. Mawalâ; mapáwî ang kadunguán, ó tákot.

DESATENCIÓN. f. der. nang *desatender*. Kawalán nang gálang ó nang kalíngâ.

DESATENDER. a. irreg. como *acertar*. Pabayaàn; howag pansinín. || Pawaláng kabuluhán; huag pagpítaganan ang dápat igálang.

DESATENTAR. a. irreg. como *acertar*. Siráin ang ísip; ululín; guluhín ang loob. || r. Magsasalitâ, ó gumawâ nang tuloytuloy, na parang ulol. || Mawalang pítagan.

DESATENTO, TA. p. p. irreg. nang *desatender*. adj. Walang kalíngâ; walang gàlang.

DESATERRAR. a. irreg. como *acertar*. Hangúan ang mina nang lúpâ, ó batong pirapirasó, na, nakaaabala sa gumágawâ.

DESATINADO, DA. p. p. nang *desatender*. adj. Buhalhal; dalosdalos; walang wastó. || Tulig; tulingag.

DESATINO. m. Kabuhalhalán. || Katulingagán. || Kaululán; kamálian.

DESATOLLAR. a. Alisín sa pagkábalahô. || Ahunin sa kagípitan ó kasikián. || r. Maalís sa pagkàbalahô.

DESATRACAR. a. naút. Ilayô ang isang sasakyán sa kápowâ ó sa pundúhan; itúlak.

DESATRAER. a. irreg. como *traer*. Ihiwalay; ilayô ang isang bágay sa ibá.

DESATRAMPAR. a. Linisan ang pádaluyan, ó pabuluang nang anomang nakasúsukal sa kaniyá.

DESATURDIR. a. Alisín ang pagkatulig, ó kalingawán. || r. Maalís ang pagkalingaw.

DESAVENENCIA. f. Pagkakáalit.

DESAVENIR. a. irreg. como *venir*. Pagkagalitín; pagalitin. || Pakagalitan. r. Magkáalit; magkásirâ.=*con alguno*. Màkabiduâ nang ibá.=*(los unos) con, de los otros*. Mangagkasirá ang isa't isá. =*(dos) entre sí*. Magkasirâ ó huag magkáakmâ ang dalawá.

DESAVIAR. a. Iligaw nang daán. || Alisán, ó huag bigyán nang báong kinákailangan sa anomán. || r. Máligaw. | Mawalán nang báong kinákailangan.

DESAYUNAR. r. Kumáin nang agahan. || fr. met. Makátangap nang únang balitâ nang anomán.=*con chocolate*. Magagahan; ó magalmusal nang sikulate.=*de alguna novedad*. Makátangap nang unang balitâ nang anomang sakuná.

DESAZOGAR. a. Alisán nang *azogue*.

DESAZÓN. f. Kawalàn nang lasa, ó kasamán nang lasa. || met. Súkal; dalamhátî nang loob. || met. Kabalisahán; bigat; ò tamlay nang katawán.

DESBANCAR. a. Alisán nang bangkô. || Ihápay ang monte. || Patosin; agawan nang kaibigan, etc.

DESBARATADO, DA. p. p. nḡ *desbaratar*. y adj. Masamang pamumúhay; kaugaliang masamâ. || Máninirà nang pagaári.

DESBARATAR. a. Siráin; gibaín. || mil. Guluhín; lansagìn; siráin ang hánay nang kaáway. || Itapon; siráin ang kayamanan. || r. Mágibâ; masírá.

DESBARATO. m. Pagsírâ.

DESBARRIGADO, DA. p. p. ng *desbarrigar*. y adj. Manipís ang tiàn.

DESBARRIGAR. a, fam. Wakwakìn; ó lapáin ang tián.

DESBASTAR. a. Buguasán; tapiasán; banhaín.

DESBASTE. m. Tapiàs; bugwás.

DESBASTECER. a. irreg. como *agradecer*. V. DESABASTECER.

DESBAZADERO. m. Lugal na halomigmig ò basâbasâ at madulás.

DESBECERRAR. a. Awatin sa suso ang mangã bisiro.

DESBOCADO, DA. p. p. nang *desbocar*. adj. Kanyón ó baril na maluang ang bibig kaysa katawán ó puit. || Sinásabi namán sa alinmang kasangkapan, na sirâ ang bibig, ó kung kaparis nang martilió ay gastado ó bingaw ang tinátawag na bibig, na ito'y ang ipinúpukpok. || met. Mapagwikâ nang mahálay at katampalasanan; masamang bibig.

DESBOCAR. a. Alisán nang bibig ang anomán, para nang saro, tapayan, etc. || n. Lumabás sa alinmang lugal na makípot. || r. Karaniwang sabíhin sa kabáyong nagsúsumikad nang takbó at áyaw sumunod sa freno. || met. Magsabi nang katampalasanan ó kahiyahiyâ. || Pálulong na lubòs sa masasamang hílig.

DESBONETARSE. a. Alisàn ng bonete. || r. Maalisán nang bonete.

DESBORDAR. n. y r, Umàpaw sa làbî; lumágap—*Desbordarse (el rio) en la arena*. Lumágap (ang ìlog) sa buhañgin.=*por los campos*. Umápaw, ó lumágap sa pàrang.

DESBRAVECER. n. irreg. como *agradecer*. Magpígil; maglùbag ang gálit. || Maglubay ang sasal nang agos ò nang hángin, || a. Mansohín ang isang háyop na simarón. || met. Pahupaín ang gálit; pahinahonin ang nagágalit.

DESBRUJAR. a. Maagnás; màgibâ; matibag nang ontîontî.

DESCABALGAR. n. Umibís sa kabayo; ó sa alinmang kinásasakyang háyop.||Ibabâ ang kanyón sa kinálalagyan; ó ilaglag ang kanyòn sa putok nang kápuwà kanyón.

DESCABEZADO, DA. p. p. ng *descabezar*. adj. Walang ulo. || Labás sa matuíd; paulol.

DESCABEZAR. a. Pugutan; alisán nang ulo. || met. Putlán ang dulo ò pinakaulo nang anomán, para ng káhoy, karáyom, etc. || Pamulang daigín ó talunin ang kapinsaláan ó nakasisiking anomang bágay. || r. Basagin ang ulo sa pagiisip nang tungkol sa anomang bágay, na dî màtumpakan. || agr. Sa magsasaká ay, *maggiik.=con en alguna cosa*. Basagin ang ulo sa pagiisip nang anomang bágay.

DESCABRITAR. a. Awatin sa suso ang mangã anak nang kambing.

DESCABULLIRSE. r. irreg. como *bruñir*. Tumakas; makahulagpós.

DESCAECER. n. irreg. como *agradecer*. Manghínâ nang untîuntî ang katawán, kapangyarihan, etc. || Maubos ó matútog na untîuntî ang paga árî.

DESCAECIMIENTO. m. Panghihínâ; panglalambot. || Pañgañgayáyat. || Pagkálugamî. || Panghihínâ ng loob.

DESCALABRAR. a. Sugatan sa ulo. || met. Makapagbigay balisa, ó

ligálig. || fam. Itáwag sa simbahan ang mañgá ikákasal. || Sirain; guluhín. || Patakasin ang kaáway.=*á gritos*. Ligaligin; patakbuhín sa sigaw.

DESCALZO, ZA. adj. Walang sapín; walang sinelas.

DESCAMINADO, DA. p. p. ng *descaminar*. adj. Ligaw; ó lihís sa daán.

DESCAMINAR. a. Ilihís sa talagang daán; iligaw. || Imalî; iligaw ang sínoman sa daang matowid, na ibuyó sá hindî dápat. || met. Hulihin, ó samsamín ang mañgá kalákal ó ibang bágay na báwal, ó hindî nagdáraan nang registro, na ibig ipások nang líhim. || r. Máligaw. || fam. Mámalî.

DESCAMISADO, DA. adj. Walang bárô; hubad. Ipinangíit sa lub hang dukhâ.

DESCAMPADO, DA. adj. Malinis; aliwalas; walang súkal.

DESCANSADERO, m. der. ng *descansar*. Páhingahan.

DESCANSADO, DA. p. p. nang *descansar*. y adj. Nápapahinga; dî pagod; walang alaala, panátag.

DESCANSAR. n. Magpahingà; magpahingalay; humintô. || met. Mapáwî ang mañgá kahirapan ó ligálig na taglay. || Humílig. || Matúlog. || Maníbay na mápatong ang isang bàgay sa ibá. || Umasa; manangan.|| *del trabajo*. Magpahingá sa pagtatrabajo; magpalipas nang pagal ó hírap.=*(el amo) en el criado*. Umasa (ang pañginoòn) sa alílâ.=*en el Señor*. Lumualhatî sa Dios.

DESCANSO. m. Kapáhingahan; katiwasayán. || Kaginhawahan. || Ang kinátatakaran ó kinátutungtuñgan nang isang bágay.

DESCANTAR. a. Alisán; ó linisan nang mañgá talim ò kanto ang anomán.

DESCAÑONAR. a. Alisán nang bagwís ó pakpak. || Salungatín nang áhit, pagkatapos nang áhit na paayón. || met. y fam. Ubusin ang lahat nang salapî nang isá sa larô ó sa ibang paraán. || r. Maalisán nang pakpak.

DESCARADO, DA. adj. Ang dî nahíhiyâ at walang gálang magpañgusap at gumawâ nang hindî dápat.

DESCARGAR. a. Alisán, ó bawasan nang kargá. || Ibsán. || Paputukín, ó alisán nang kargá ang mañga *armas de fuego*. || met. Iligtás ang isá sa anomang kargo ó katungkulan. Ibuntó.=*(el colera) en, contra, sobre el inocente*. Ibuntó (ang gálit) sa walang sala. || r. Iwan ang katungkulan. || Máligtas; ó maalisán ang isá ng anomang kalíngâ, ó katungkulan. || Magputok na kúsâ ang alinmáng armas de fuego.=*de alguna cosa*. Maibsán ang anomán; ò máligtas sa anomán.

DESCARNADOR. m. Panghilamán; kudkuran.

DESCARNADURA. f. Paghihilamàn; pagkudkod.

DESCARNAR. a. Maghilamán; maghimay.||Kudkurín; kayurin.||met. Igibâ; ò alisín ang isang pankat ng anomán. || Ilayô; ó ilihís ang sìnoman sa mañgá lamáng bayan.||r. Maging butot balat; mañgayáyat.

DESCARO. m. Kapusungán. || Katampalasanan, kapangáhasan; kawalán nang gálang.

DESCARRIAR. a. Isinsay ang isá sa daán; ó sa katowiran. || Itiwalag ang háyop sa kasamahán. || r. Màtiwalag; máhiwalay. || Másinsay sa matowid. || Sumamâ.

DESCARRÍO. m. Pagtiwalag; pagkísinsay; pagkáligaw. || Pagsamâ.

DESCASCAR. a. Talupan; upakan. ||r. Matalupan; maalisán nang balat. || met. Magsasalitâ nang malabis at walang pígil, na kun minsa'y masasamâ at kung minsay kahambugàn.

DESCASPAR. a. Alisán nang balakùbak. || r. Maglinisán nang balakúbak. || Mawalán nang balakúbak.

DESCASTADO, DA. adj. Ang dî malapit, ò walang loob sa mañgá kamagànak, kaibigan at ibang pinagkákautañgan nang loob.

DESCENDENCIA. f. Ának, ó mañgá inanak; lipî.

DESCENDER. n. irreg. como *ascender*. Bumabâ; manáog; lumibís. || Umánod; tumagas. || Magbúhat ó mangáling sa isá, para nang pagbubúhat nang mañgá anak at inapó sa isang amá. || Magmulâ; ó magbúhat ang isang bágay sa ibá. =*al patio*. Manàog sa patio.=*de buen linaje*. Magbúhat sa mabuting lipî.=*en autoridad*. Mábabâ sa katungkulan ó kamàhalan. =*por la escalera*. Manáog sa hagdán, ò manáog na sa hagdán magdaán. || a. Ibabâ; ipanáog.

DESCENDIENTE. p. a. nang *descender*. Inapó; láhî.

DESCENSO. m. Pagpanáog; pagbabâ. || met. Pagkáalis; ó pagkábabâ sa katungkulan.

DESCEÑIR. a. irreg. como *teñir*. Kalagín; luagán. || Alisín ang bigkís. || r. Makalag; maalís ang pamigkís, ó tàlî.

DESCERRAJADO, DA. p. p. nang *descerrajar*. y adj. Tawong lubhang masamá ang pamumúhay at gayák ang loob sa kasamán.

DESCERRAJAR. a. Tinkabín; tinkàgín ang *cerradura*. || fam. Iputok ang baril ó ibang *armas de fuego*. || r. Matinkab ang kandado.

DESCLAVADOR. m. Pangbúnot nang pákô.

DESCLAVAR. a. Bunutin ang pàkô. || Alisín ó tangalín sa pagkápakô. || r. met. Matangal ang alinmang batong mahalagá sa pagkáengaste. || Maalís sa pagkápakô.

DESCOBIJAR. a. Hubarán. || Pabayáan; huag ampunín.

DESCOJER. a. Biklarín; buklatín ang pagkàlulon, ó ang pileges.

DESCOGOLLAR. a. Alisán ng usbong; talbusán. || r. Maalisán nang usbong.

DESCOLAR. a. irreg. como *acordar*. Alisín sa pagkásabit; ihugos. || Tangalín sa kinásasabitan ang mañgá pamuting damasko, kortina, etc. || r. Magdausós; maghugos na bumabâ sa isáng lúbid, súhay, etc. || met. Bumabâ sa isang lugal na mataás at tarik. v. gr. *ang mañgá pastol at háyop ay* NAGSÍSIPANAOG *sa bundok, los pastores y los ganados* SE DESCUELGAN *de la montaña, etc.* || Malaglag sa pagkásabit. || met. Sumipot ng walang abogabog.=*en un cesto*. Maghugos na sumilid sa isang buslô.=*con una noticia*. Magsabi nang isang balítang makátatawa ò pahangal.=*al jardín*. Maghugos na bumabâ sa halamanán.=*de la, por la ventana*. Mag-

dausós, ó maghugos sa bintánâ.

DESCOLAR. a. Papusiawín; papangupasin. || r. Mamusiaw; mangupas.

DESCOLORIDO, DA. adj. Maputlâ; kupás; pupás. || Namùmutlâ.

DESCOLLAR. n. y r. irreg. como *acordar*. Mamukod; mangibá. || Manaig sa ibá sa talas nang ísip, bait, dúnong, tápang, gandá, at.

DESCOMEDIDO, DA. p. p. ng *descomedirse*. adj. Malubhâ; labis. || Walang gálang; buhong; talipandás; tampalasan.

DESCOMEDIRSE. r. irreg. como *pedir*. Mamaslang; mangahás; mawalan nang pitagan.

DESCOMPASADO, DA. p. p. nang *descompasar* at *descompasarse*. adj. Lagpós nang lakí ó nang hábâ sa kabagayán.

DESCOMPASARSE. r. Mawalán nang gàlang.

DESCOMPONER. a. irreg. como *poner*. Siráin.||Tangalin; lansagín; kalagin; guluhín.||Pagkagalitín ang nagkákasundô. || r. Magkúlang sa karampatang kagalangán; magingay ó magalboroto. || Mabulok. || Magkagalit.=*con alguno*. Makipagkagalit, ó magálit sa isá.=*en palabras*. Magingay; ó magsasalitâ nang masamâ.

DESCOMPOSICIÓN. f. Pagsirâ, pagtangal; || Pagkalag. || Pagkabulok; kakulangán nang hinhín ó kaugaliang mabutí. || Pagkagulò.

DESCOMPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *descomponer* at *descomponerse*. adj. Sirâ, tangal; kalag; guló. || Pangahás; bastós; magaslaw; walang pítagan.

DESCOMULGADO, DA. p. p. nang *descomulgar*. adj. Lubhang masamang tawo; deskomulgado.

DESCOMULGAR. a. Iwálay ang sínoman sa kasamahán nang mangá kristiano.

DESCONCEPTUAR. a. Puláan; siráan nang puri. || r. Masiráan nang puri.

DESCONCERTAR. a. irreg. como *acertar*. Guluhín, siráin ang ayos at mahúsay na pagkáhanay ó pagkáyari. || met. Lituhín; tuligín, ò hiyaín. || Pagkagalitín. || r. Magkàalitalit. || Magkálinsad. || Magsabí ó gumawâ nang walang tuto. || met. Malitó. || Magulumihanan; masindak.

DESCONCORDIA. f. Pagkakáalit; pagkakasirâ.

DESCONFIADO, DA. p. p. ng *desconfiar* at *desconfiarse*. y adj. Walang kátiwalâ; hindî palagay ang loob; hindî umáasa.

DESCONFIANZA. f. Kawalán ó kakulangán nang pagasa, ò paniniwálá, etc.

DESCONFORME. adj. Hindî kaayon; ó hindî kaparis. || Hindî ayos.

DESCONFORMIDAD. f. Hindî pagkakáayon; dî pagkakábagay; ó dî pagkakáisa.

DESCONOCER. a. irreg. como *conocer*. Malimutan; huag màkilala; huag málaman.||Huag kilanlín; ipagkailâ. || Magkunuaring hindî alam; ó dî nâpapansin ang anomang bágay. || r. Huag mákilala; huag magkákilala.

DESCONOCIDO, DA. p. p. ng *desconocer*. adj. Palamara; walang túring; hindî marúnong kumilala nang útang na loob. || Hindî alam; hindî kilalá.=*à sus favorecedores*. Walang

túring sa mangá nagsísigawâ nang magaling sa kaniyá.=*de sus paisanos.* Huag mákilala nang kaniyang mangá kababayan, dakil sa nagibá. =*para todos.* Hindî alam nang lahat.

DESCONSENTIR. a. irreg. como *sentir.* Huag konsintihín: iùrong ang pahintú'ot.||r. Huag magkonsintihan.

DESCONSOLAR. a. irreg. como *acordar.* Hapisin; pagdalamhatiín. || r. Magpighatî; magdalamhátî.

DESCONSUELO. m. Pighatî; hapis; dalamhàtî. || Kasaliwaang pálad. =*del estómago* Kahinaán nang sikmúrâ.

DESCONTAR. a. irreg. como *acordar.* Bawasin; awasín.||Bilángiñg panibago. || r. Maawás; magbawas; maa'ís.=*de una suma.* Awasín sa isang kabuoán.

DESCONVENIR. n. y r. Máiba ó magkáiba nang pasiyá.||Huag magkáayos. || Huag magkásundô.

DESCORDAR. a. irreg. como *acordar.* Alisán nang kuerdas ang instrumento. || r. Maalisán ó mawalàn nang kuerdas.

DESCORDERAR. a. Awatin sa suso ang anak nang tupa.

DESCORNAR. a. irreg. como *acordar.* Alisán nang súñgay ang háyop; puñgulán. || met. Basagin; ó hampasín ang ulo. || r. Maalisán ó mabalían nang súñgay.

DESCORTÉS. adj. Walang gilang; walang modo; palambang.

DESCORTESÍA. f. Kawalàn ñg gálang.

DESCORTEZAR. a. Upakin ó bakbakín ang balat nang káhoy. || Pawíin ang kabastusín at masamang ugáli na pinagkalakhán nang isá. || r. Mañgalukábkab; mabakbak ang balat.

DESCOSER. a. Tastasín ang tahî. || r. met. Ipaháyag ang dápat ilíhim.

DESCOSIDO, DA. p. p. nang *descoser* at *descoserse.* adj. Walang bait na mañgúsap; anoma'y ipinahá-háyag.

DESCOYUNTAR. a. Palinsarín ang butó sa kaniyang lugal. || Mayamot; mamuhî. || r. Málinsad ang butó.

DESCRECER. n. irreg. como *agradecer.* V. DECRECER, na siyang lálong kagamitán.

DESCRÉDITO. m. Kasiraán ñg puri; ò pagkasírâ nang puri.

DESCRESTAR. a. Alisán ò puñgusan nang pálong. || r. Maalisán nang pálong.

DESCUARTIZAR. a. Lapañgín ang katawán, na pagapáting bahagi. || Hatiíng pagpirápirasuhín ang anomang pagkáin at nang máipamahagi.

DESCUBRIR. a. Buksán; ilitaw; isipot. || Ipaháyag ang líhim. || Màtagpuan ang nátatagô ò nálilihim. || Abutín nang masid. || Matahô ang anomang bágay. || Itanyag. || Siyasatin.||r. Magpúgay; magalís nang sombalilo. || Magkátanawan. || Málitaw; mátanyag.||Magpaháyag.=*á uno.* Magpahàyag sa isá.=*con un amigo.* Makipagpáhayagan sa isang kaibigan.

DESCUERNO. m. fam. Paghálay.

DESCUIDADO, DA. p. p. nang *descuidar* at *descuidarse.* y adj. Walang íñgat. || Tamad; pabayâ.

DESCUIDAR. a. Kaliñgatán; kalibañgán. || Pabayaán. || n. y r. Ma-

lingat. || Magpabayâ.=*de, en su obligación*. Magpabayâ sa kaniyang katungkulan.

DESCUIDO. m. Pagkalingat; kapabayaàn; katámaran.

DESCULAR. a. Alisán nang puit; siráin ang puit. || r. Maalís ang puit.

DESDAR a. irreg. como *dar*. Itangí ó bawíin ang náibigay na. Hindî itó gámit.

DESDE, prep. Mulâ; búhat.||Mangáling.

DESDECIR. a. irreg. como *contradecir*. Pasinungalíngan ang sínoman.||n. met. Màiba sa pinangalingan, na sumamâ bagá. || Huag máayos sa ibà.=*de su caràcter*. Máiba ó huag mábagay sa kaniyang ugálî. || r. Pagbalikán ang nasabi na; bawíin ang násabing kamálian.=*de su promesa*. Pagbalikán ang pangákô.

DESDÉN. m. Siphàyô; pagpawalang halagá; ilap.

DESDENTADO, DA. p. p. nang *desdentar*, y adj. Tipô; walang ngipin.

DESDENTAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán ó lagasan nang ngipin. || Tipúin; lansagín ang ilàn ó lahat nang ngipin. || r. Malagasan; matipuan ó mawalang untîuntî ng ngipin.

DESDICHADO, DA. adj. Salang pálad; sawing kapalaran. || Dukkâ; salat; abâ.=*de mí*. Sa abâ ko.=*del que nace con mala índole*. Sa abâ nang ipinanganak na may masamang ugali.=*en paz*. Sawíng pálad sa panahón nang kapayapaan.=*para gobernar*. Sálang pàlad mamahálâ.

DESDOBLAR. a. Ilátag; ikadkad; biklarín. || r. Mákadkad; málatag.

DESDORAR. a. Alisán nang dorado. || met. Mansahán ang puri ng kàpowâ. || r. Masírâ; maalís ang dorado nang anomán. || Masiraán nang puri.

DESEAR a. Magnásâ; maghangad; magpita. || r. Magnasaàn ang dalawang nagíibigan.

DESECAR. a. Patuyuín ang anomán. || r. Matuyô; mangalírang.

DESECATIVO, VA. adj. Panuyô; pantuyô; nakatútuyô.

DESECHAR. a. Pintasán; pawalang halagà; iwaksí; howag tangapín; itakuil.=*del pensamiento*. Iwaksí sa ísip. || r. Magtakuilan; magpintasan.

DESECHO. m. Pinagpilían.||Ang bágay, na, sa kalumàan at labis na pagkágamit ay dî na magsilbí. || met. Púlâ; libak. || Látak; labí.

DESEDIFICAR. a. met. Magbigay nang masamang halimbáwâ.

DESELLAR. a. Alisán nang sello ang sùlat; pliego ó anománg bágay. || Maalisán nang sello.

DESEMBARAZADO, DA. p. p. nang *desembarazar* y adj. Walang súkal; aliwalas; hawán. || Walang kímî. || Pátag.

DESEMBARCADERO. der. ng *desembarcar* y adj. m. Doongan.

DESEMBARCAR. a. Iahon sa sasakyán ang lulan at dalhín sa dalatan. || n. y r. Umahon. Ginágamit namáng parang *recíproco*. || met. Umibís sa karromata ó karruahe. || met. y fam. Manganak, kung buntis ang pinagúusapan.=*de la nave*. Umahon nang sasakyán.=*en Manila*. Umahon sa Maynílâ.

DESEMBARCO. m. Pagahon.

DESEMBAULAR. a. Hangùin ang násisilid sa baul. || met. Kunin

ang anománg nakasilid sa talega, kaha ó sa anomán. || met. y fam. Ihingá sa ibá ang dinádamdam sa loob.
DESEMBEBECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Màalis sa pagkámanghâ ó pagkátulalâ; pagsaulang loob, etc. || Maalís sa maling paniniwálâ.
DESEMBELLECER. a. irreg. como *agradecer*. Bawasan nang ínam. || Papangitin. || r. Mawalâ ang ganda; mapáwî ang ínam. || Pumángit.
DESEMBOCADERO. m. Lábasan. || Bitás, ò wáwâ nang paglabàs sa dágat.
DESEMBORRACHAR. a. Alisín ang kalanguhán nang isá. || r. Maalís ang pagkalangó.
DESEMBOSCARSE. r. Lumabás, ó málabas sa gúbat.
DESEMBRAVECER. a. irreg. como *agradecer*. Paamúin; mansuhín. || met. Pababáin ang loob. || r. Umámô. || met. Bumábang loob.
DESEMBRIAGAR. a. Pawíin ang kalanguhán nang sínoman. || r. Mapàwî ang kalasingán.
DESEMEJANTE. adj. Ibá; bindî kaparis. = *de los otros*. Hindî kaparis nang ibá.
DESEMEJANZA. f. Kaibhán; dî pagkakáparis.
DESEMPALAGAR. a. Alisín ang súyâ.
DESEMPARENTADO, DA. adj. Walang kamagának, || Ulílang lubós.
DESEMPEDRAR. a. irreg. como *acertar*. Bakbakin ang látag na bató. || r. Maalís; mabakbak ang látag na bató.
DESEMPEÑAR. a. Tubsín ang sanglâ. || Tubsín sa pagkakaútang ang kápowâ. || Tumupad. || Kunin, ó hangúin ang ibá sa kagipitan ó kahihiyang kinálalagyan. || r. Maalís sa pagkakaùtang ang kápowâ.=*de sus deudas*. Makaahon, makabáyad sa kaniyang mangá útang.
DESEMPOBRECER. a. irreg. como *agradecer*. Hangùin sa kahirapan. || r. Makaahon sa karukhaán.
DESEMPOLVAR. a. y
DESEMPOLVORAR. a. Alisán; pagpagán nang alikabok. || r. Maalisán nang alikabok.
DESEMPONZOÑAR a. Alisán nang kamandag. || Iligtás ang sínoman sa nátangap na kamandag. || r. Maalisán nang kamandag.
DESENAMORAR. r. Pawíin ò pakupasin ang pagíbig nang isà. || r. Mapàwî ang pagíbig sa isá.
DESENASTAR, a. Alisán nang tagdán, ó alisín sa astâ.
DESENCAJAR. a. Tangalíng biglà sa pagkálapat, ó sa kinálalapatan. || r. Maalís sa pagkálapat.
DESENCAJONAR. a. Alisín, ó hangúin sa kahòn.
DESENCALLAR. a. Ibunsod, ó ialís sa pagkásadsad. || n. y r. Mábunsod, ó máalis sa pagkábara.
DESENCAPOTAR. a. Alisán; hubarán nang kapote. || Patayoín ang ulo nang kabayong may ugáling patungó kung lumákad. || met. y fam. Ihayag ang anománg líhim. || r. Mapáwî ang gálit. || Magálisan nang kapote.
DESENCARCELAR. a. Hangúin sa bilanguan; paalpasín. || r. Mahángô sa bílanguan; makaalpás.
DESENCARECER. a. irreg. como *agradecer*. Ibabâ ang halagá ng

anomang ipinagbíbili; ipagmúrahan. ||r. Mámura.

DESENCENAGAR. a. Alisín sa pagkábalahô. || met. Hangùin ang isà sa pagkálubalob sa bisio. || r. Makaahon sa pagkábalahô. || Íwan ang masamang pamumùhay.

DESENCERRAR. a. irreg. como *acertar*. Kunin sa pagkàkulong.|| Pawalán. || Hangùin; ilabas.|| met. Ipaháyag ang nálilihim; ipakita ang nàtatagô. || r. Málabas.

DESENCLAVAR. a. Bunutin sa pagkápakô. || met. Alisín nang pagahasâ ang sínomàn sa lugal na kinálalagyan.||r. Maalís sa pagkápakò.

DESENCLAVIJAR. a. Alisán nḡ klabihas.||r. Maalisán.

DESENCOJER. a. Ilátag; iúnat; banatin; bikarín. || r. Mawalâ ang kadunḡuán. || Magsayá. || Mabánat; mabiklad.

DESENCOLAR. a. Bakbakín sa pagkàkola; pakñitín. || r. Mabakbak; maalís sa pagkákola.

DESENCOLERIZARSE. r. Maalís ang gálit; mátahimik.

DESENCORDAR. a. irreg. como *acordar*. Alisán nang kuerdas ang instrumento.

DESENCORVAR. a. Tawirín ang kabuktután, ó unatin ang kabaluktután.||r. Tumuwid; maúnat ang baluktot.

DESENCRUDECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawíin ang kahilawán ó katigasán nang anomán. || Alisàn nang hiaw.||. Labhán sa lihiá ang sutlâ at nang mapáwî ang tìgás, at pasuking mabuti nang tínâ. || r. Mapáwì ang kahilawàn ò katigasán nang anomán.

DESENCRUELECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawíin ang bagsik ó banḡís nang sinomán.||r. Mapáwî ang banḡís ó bagsik.

DESENFADADO, DA. p. p. nḡ *desenfadar*. adj. Maluwag na loob; walang gálit. || Malowag ang anyô at kílos. || Malowang; aliwalas.

DESENFADAR. a. Palowagín ang loob; alisín ang gàlit. || r. Maalís ang gálit, lumuwág ang loob.

DESENFADAR. a. Buksàn ó kalagín ang paldó.

DESENFRENAR. a. Alisán nḡ freno ang kabayo, || r. Igomon sa bisio at kasamaán. || r. Magálit nang lábis. || Málábas sa katatagán. || Mágumon sa bísio.=*en los vicios*. Mágumon sa manḡà bisio.

DESENFRENO. m. Pagbubukang bibig na malabis at labás sa mabubuting kaugalián. || Pagbubúhay na masamâ.=*del vientre*. Pagtatalasok nḡ matulin.

DESENFUNDAR. a. Alisán nḡ pundá ó bálot.

DESENFURECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Lumubag; humupâ ang gálit.

DESENGANCHAR. a. Alisín sa pagkásabid; pagkákawit, ò pagkásingkaw. || Kalagin. || r. Máalis sa pagkásabid; makalag.

DESENGAÑAR. a. Ipakilala ang pagkakàmalî. || Pagsabihan nang tapat. || r. Mákilala ang kamáliang sarili.=*de un error*. Mákilala ang isang kamalián,

DESENGROSAR. a. irreg. como *acordar*. Nipisán; bawasan nang kapal. || n. Manḡayáyat.

DESENGRUDAR. a. Alisán nḡ

engrudo || r. Máalis sa pagkádikit ng engrudo.

DESENHEBRAR. a. Alisín ng hiblá ang karáyom.

DESENHORNAR. a. Hangóin sa hurnó ang anomán.

DESENLAZAR. a. Kalagín ang sílô ó pagkásilô. || met. Husáying paghiwáhiwalayín; liwanagan || r. Makalág sa pagkásilô. || Maghiwalay ang magasawa.

DESENLUTAR. a. Alisàn; hubarán nang luksâ. || n. y r. Magalís ng luksá.

DESENMARAÑAR. a. Husayin ang guló nang sinúlid, buhok, etc. || met. Liwanagan; ó husayin ang anomang bágay na maláb̂ô at guló. || Mátuklasan ang anomang pakanang líhim. || r. Mahúsay ang anomang guló.

DESENMOHECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang ámag. || r. Maalisán nang ámag. || met. Tumalas ang ísip; sumíkat.

DESENMUDECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Makapangúsap; maalís ang kapipihan.||a. Alisín ang kautalán ó pagkapipi. || Gamutín ang pagkapipi, etc. || r. Makapangúsap; mawalâ ang pagkapipi. || met. Magsalitâ ó iwan ang pagkawalang kibô.

DESENOJAR. a. Payapáin; ó palubayín ang gálit nang sínoman. || r. met. Malibang ang kalooban; ó maalís ang gálit.

DESENREDAR. a. Husayin ang pagkakásigalot. || r. Umalís; ó maalís sa anomang kinálalagyang hírap, pangánib ó kagipitan =*del lazo*. Máalis; makakalag sa sílô.

DESENROLLAR. a. Unatin; kadkarín ang nalúlulon.

DESENSAÑAR. a. Alisín; ò pawíin ang gálit. || r. Maalisán nang siá.

DESENSOBERBECER. a. irreg. como *agradecer*. Pababáin ang loob. || r. Bumábang loob; maalís ang kapalalúan.

DESENTENDERSE. r. irreg. como *acertar*. Magmaangmaángan; magbalôbalong hindî nakápapansin ó dî náiintindihan ang anomán. || Ligtaán ang anomán, na huag isama sa sálitaan.

DESENTERRAR. a. irreg. como *acertar*. Hukàin sa pagkábaon; butbutín; bunkalín. || Palitawín ang nàlilihim. || met. Ipaalaalá ang nalílimutan.=*del, de entre el polvo*. Butbutín; alisín sa pagkábaon sa alikabok. || r. Maalís sa pagkábaon.

DESENTIERRAMUERTOS. m. Ang may masamang ugáling manirang puri sa mangá patay na.

DESENTORPECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawíin ang ngímay nang alinmang lugal nang katawán. || Alisín ang kadunguán nang isá. || r. Maalís ang pangingímay. || Maalís ang kadunguán; mabúhay ang loob.

DESENTRISTECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawíin ang lungkot nang ibá; pasiglahín. || Aliwín. || r. Maaliw; sumayà.

DESENTUMECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisín ang pangingímay, ó pamamanhid nang alinmang lugal nang katawán. || r. Maglubay ang pamamanhid.

DESENVENDAR. a. Alisán ng tálî ó benda. || r. Maalisán nang tálî ó *venda*.

DESENVOLTURA. f. Kaliwanagan; kadaglián at kalinisang sumalitâ na walang udlot. || Kadalahiráan.

DESENVOLVER. a. irreg. como *absolver*. Ikadkad; ilátag ó iladlad ang nabábalot ó nalúlulon. || met. Saysaying paliwanagan ang isang bágay na malábong waríin. || r. Mákadkad; máladlad; málatag. || Lumakí; lumagô, etc.

DESENVUELTO, TA. p. p. nang *desenvolver* at *desenvolverse*, adj. Lalaki ó babaying mahílig sa kalupaán; walang kakimìkímî. || Pangahás.

DESEO. m. Násâ; pita; náis; adhikâ.—*Tener deseo de riqueza*. Magnásâ nang kayamanan.

DESEOSO, SA. adj. der. nang *deseo*. Nagnánasâ; nagpípita, ó nagiibig nang anomán. || Mapagpita.=*de gloria*. Mapagnásâ nang karángalan.

DESERCIÓN. der. nang *desertar*. f. Pagtatanan nang sundalo. || for. Pagtalíkod na ginágawâ nang naghháhabla sa apelasiong iniharap.

DESERRADO, DA. adj. Támâ; walang kamálian ò ligtás sa kamálian.

DESERTAR. n. y r. Magtanan ang sundalo. || fam. Iwan ang mangá pagpupúlong na dáting dinádalohan. || for. Pabayaán ang *causa ó apelación*. || Tumalíkod sa mangá kasama.=*de sus banderas*. Tumalíkod sa kaniyang bandílâ.

DESERTOR. m. Ang sundalong nagtanan.

DESESPERACIÓN. f. der. nang *desesperar*. Pagpapatiwakal; kawalang lubós nang pananálig. || Gálit na malabis.

DESESPERAR. a. Alisàn nang pagasa ang kápowá || met. Pagalíting lubhâ. || n. Mawalán nang pagasa.=*de mejorar*. Mawalàn nang pagasang humúsay. || r. Magpatiwakal; magpakamatay. || met. Mainip na lubhâ.

DESFALCAR. a. Kulangan. || Sumírá nang kualtà. || r. Makulangan; masírâ ang salaping na sa pamamahálâ nang isá.

DESFALCO. m. Pagkukúlang; ó kakulangán. || Pagsírá nang salaping pinamàmahalaan.

DESFALLECER. a. irreg. como *agradecer*. Panghinàin. || n. Himatayín. || r. Manghìnâ; maghimatay.

DESFAVORECER. a. irreg. como *agradecer*. Huag kupkupín; pagkaitàn nang túlong. || Huag ayunan at ang apaín ay ang kalaban. || Makasamâ; makasìrâ.

DESFLOCAR. a. irreg. como *acordar*. Gawìng *flecos* ang gilít nang kayo na tinastasán nang hilatsà.

DESFLORECER. n. irreg. como *agradecer*. Malagas ang bulaklak.

DESFORTALECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang lakás, bisâ, tíbay, etc. || Igibâ ang isàng moog; alisán nang bantay.

DESGOBERNAR. a. irreg. como *acordar*. Guluhín ó siráin ang mabúting lákad nang kapamayanán ó isang pinamámahalaang katipunan; pamahaláan nang masamâ ang isang pamamàhay, na anomàng gawín ay pagulóguló. || r. Máhiwalay sa karampátang kabáitan, na, náuutos sa pakikipagkápowâ tawo.

DESGAJAR. a. Bangalín. || Pilingín. || Wahíin. || Baakín. || r. Máhiwalay ang anomán, ó magkáhiwa-

lay ang anománg nagkakakatnig. || met. Mawalâ ang damit ó balat nang katawán. || Mabaak.

DESGANA. f. Kawalán nang gustong kumáin; tabang. || met. Suklam; muhî sa anomán. || met. Kakulangàn nang pagsisikap; katamlayán; ó katàmaran sa anomán.

DESGANAR. a. Patabangín ang loob. || r. Tabangán sa pagkáin. || met. Mayamot; masúyâ sa dáting kúsang ginágawâ.

DESGRACIA. f. Kasaliwaang pálad; sakunâ. || Kawalán nang magampón. || Pagkakasakit.

DESGRACIADO, DA. adj. Sálang pálad; buísit.

DESGRANADERA. f. Panglugás; panghimay.

DESGRANAR. a. Lugasín; himayín. || r. Malugás. || r. Masírâ ang lalagyán nang seben nang *armas de fuego*.

DESGUARNECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang *guarnicion*. ó pinakapamuti.

DESHACER. a. irreg. como *hacer*. Siráin; lansagín; tastasín. || Pugnawín ||Labugín.||Magpauntî; magpaliit.||Lansagín; patakbuhín ang isang hukbò. || Matúnaw ang anomán.||Hatìin; biakín ang anomán. || r. Masírâ; malansag. || met. Mahapis nang labis; matuyô sa dalamhátî. || Mapáram ó mawalâ sa tingín. || Masalantâ nang labis, para nang DESHACERSE *los labios*, MASALANTÁ NANG LABIS *ang ngúso't làbî*.=*á gritos*. Magtitilî ng malabis; magkakasat nang malabis at may kahálong sigaw.=*de alguna alhaja*. Ipagbilí; ó ipamigay ang anomang alahas.=*en llanto*. Magiiyak; ó maghimutok nang malabis.

DESHALAJAR. a. Alisán nang pamuting kasangkapan ang isang báhay.

DESHELAR. a. irreg. como *acertar*. Tunawin ang isang bágay na namúmuô sa lamig, na gaya nang *hielo*. || met. Pasiglahín; sulsulán. || Painitin ang nangíngimay sa lamig na lugal nang katawàn. || r. Matúnaw sa ínit ang anomang namúmuô sa lamig. || Maginit ang katawang nanglálamig.

DESHERBAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán; bunutan nang damó. || r. Malantá; malooy ang mangá damó.

DESHEREDAR. a. Alisán nang mana; huag papagmanahin. || r. met. Málayô at mangibà sa kaniyang familia sa mangá kilos at kaugalián, na sumamâ at maging hámak. || Mawalán nang mana.

DESHERRAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán nang bákal ang paá nang kabayo. || Alisán nang tanikalâ, esposas, etc. ang bilangô.

DESHERRUMBRAR. a. Alisán nang kaláwang.

DESHIELO. m. Pagtutunaw; ó pagkatúnaw nang hielo ó nang anomang namúmuô sa lamig.

DESHILACHAR. a. Magnotnot; ó maghilatsá nang kayo. || r. Manutnot; matastás ang hilatsá.

DESHINCAR. a. Bunutin ang nápapakô ò nábabaon. || Iangat ang túhod sa pagkáluhod. || r. Mabùnot sa pagkápakô.

DESHINCHAR. a. Alisín ó pahupaín ang pamamagâ. || met. Iwan; lisanin ang kapalalúan ó kahambugán.

DESHOJAR. a. Lagasin ang dahon; ó alisàn nang dahon ang anomán. || n. y r. Malagas ang dahon.

DESHOMBRECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Higtín; kibìn ang balìkat.

DESHONESTIDAD. f. Kahalayan; kalibugan.

DESHONESTO, TA. adj. Mahàlay. || Salaúlâ; malíbog.

DESHONOR. m. Kasiráan nang puri; sipháyô; kamurahàn.

DESHONRA. f. Kasiraán nang puri. || Paninírang puri.

DESHONRAR. a. Manirang puri. || Mang̃oyam. || Gahisín ang isang babayi. || r. Masiráan nang puri. || Magóyaman.

DESHORA. f. Walâ sa oras; alang̃án sa oras.

DESHUESAR. a. Alisán nang butó. || r. Maalisán; ó mawalán ng̃ butó.

DESHUMEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Patuyuín; alisín ang pagkabasâbasâ. || r. Matuyô; mawalâ ang pagkabasâbasâ.

DESIDIA. f. Kapabayaàn; katámaran; katamlayán.

DESIDIOSO, SA. adj. Pabayâ; tamad; anyáyâ. || Maiumí.

DESIERTO. m. Ilang.

DESIGNIO. m. Akálâ; násâ; panukàlà.

DESIGUAL. adj. Hindî paris; ibá. || Hindî pantay; paliwak; towalî; kibit. || Bakôbakô. || met. Mahírap; malakí ang pang̃ánib. || Salawahang loob.

DESINTERESADO, DA. adj. Walang interés; walang násâ sa pílak.

DESISTIR. a. Huag ituloy; ó iúrong ang bantâ.= *del intento*. Iúrong ang akálâ.

DESLEIR. a. irreg. ger. *desliendo:* pres. ind. *deslío, deslíes, deslíe, deslíen:* pref. él *deslió*, ellos *deslieron:* imperat. *deslíe* tù, *deslía* él, *desliamos* nosotros, *deslían* ellos: subj. pres. *deslía, deslías, deslía*, etc.: imperf. *desliera*, desleiría, y *desliese*, etc.: fut.: *desliere*, etc. Lusawin; kanawín sa túbig, álak, etc. ang anomán. || r. Malúsaw; mákanaw.

DESLENDRAR. a. irreg. como *acertar*. Hingutuhan, ò alisàn nang lisâ. || r. Maghíniksikan, ó magàlisan nang lisâ.

DESLENGUADO, DA. p. p. ng̃ *deslenguar*. adj. Matalas; walang hiyâ; masamâ at walang pìtagang mang̃úsap.

DESLENGUAR. a. Putlán; alisán nang dílâ. || r. Mawalán nang hiyang magpang̃usap nang dî dápat.

DESLIGAR. a. Kalagán; alisán nang tàlî. || met. Husayin ang anomang sálitaan. || r. Makalag.

DESLIZ. m. Pagkádulas; paggùlong. | met. Pagkakàmalî; pagkakásala. || Kasalanan.

DESLIZADERO, RA. adj. der. nang *desliz*. Madaling makádulas. || m. Lugal na madulás.

DESLIZADIZO, ZA. adj. der. nang *desliz*. Nakádudulas agad. || Madulás.

DESLIZAR. n. Mádulas; màdapilas. || r. Magdulás; magdausós. || Humagpós; pumulangós. || met. Magsabi, ó makágawâ nang anomán, na parang nalingat at dî sinàsadyâ; mádapilos sa paggawâ ó pananalitâ.=

al, en el vicio. Mahúlog; ò mádulas sa bisio.

DESLUCIDO, DA. p. p. nang *deslucir* y adj.: sinásabi sa tawong walang dañgal at gumastá man nang kaniyang pagaárî at magbigay puri sa sarili ay hindî marùnong. ‖ Sinàsabi ring namán sa gumágawâ nang anomang bágay na hay·g nang walang lasa at ínam, na hindî ipagkapuri. ‖ Walang kintab.

DESLUCIR. a. irreg. como *lucir*. Mansahàn; laìngin. ‖ Siráan nang puri. ‖ r. Masiráan nang puri.

DESLUMBRADO, DA. p. p. ñg *deslumbrar*. adj. Silaw; alañgàn ang loob.

DESLUMBRAR. a. Makasílaw nang matá ang malabis na kasaganáan nang ílaw. ‖ met. Bigyán nang pagaalañgán at kaguluhán nang loob ang ibá, na huag mákilala ang túnay na tuñgo ó akálâ nang isá. ‖ Pamanghaín; papagtakhín. ‖ Bigyán nang ipagalañgán nang loob. ‖ r. Masílaw; mabulagan, etc. ‖ Mámanghâ. ‖ Malingaw.

DESLUSTRAR. a. Alisín ang kinang ó dilag nang anomán. ‖ Papusiawín. ‖ met. Pumúlâ. ‖ Siráin ang halagà nang anomán. ‖ r. Mawalán nang ínam ó hitsura.

DESMAJOLAR. a. irreg. como *acordar*. Bunutin ó bawasan nang sañgá ang káhoy na tinátawag na MAJUELO. ‖ Luagán ò kalagín ang táling panghigpit nang sapín. ‖ r. Lumuag: makalag ang tálî nang sapín.

DESMAMAR. a. Awatin sa suso.

DESMANDADO, DA. adj. Masúwain.

DESMANTECAR. a. Alisán ñg mantíkâ ó tabâ. ‖ r. Maalís ang tabâ.

DESMARRIRSE. def. na hindî lubhang kagamitán: ger. desmarriéndose: p. p. desmarrido: pres. ind. nos desmarrimos; os desmarrís: imperf. me desmarría; te desmarrías; se desmarría; nos desmarríamos, etc.: perf. me desmarrí; te desmarriste; se desmarrió; nos desmarrimos, etc.: fut. me desmarriré; te desmarrirás, etc.: imperat. desmarríos vosotros: imperf. me desmarriría, me desmarriese, etc. fut. me desmarriere, etc. r. Mañgayáyat; manghínâ. ‖ Mamanglaw; malungkot.

DESMAYAR. a. Makadesmayo; makahilo. ‖ Hapúin. ‖ n. Mapalas. ‖ met. Masírâ ang tápang; humínâ ang loob. ‖ r. Mahìlo; mawalâ ó tumígil ang pangdamdam at huag makákilalang tawo. ‖ Mahapô.

DESMAYO. m. Pagkahilo; pagkawalâ nang lakás ó nang pandamdam. ‖ Pagkahápô.

DESMEDIRSE. r. irreg. como *pedir*. V. DESCOMEDIRSE.

DESMELAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán ó kunan nang pulot ang báhay pukyutan.

DESMELENAR. a. Isábog ang buhok; ò ilùgay. ‖ r. Málugay; másabog ang buhok.

DESMEMBRAR. a. Ihiwalay; putlín ang baháging alinmán nang katawán. ‖ Hatíin; pagbahabahaginin. ‖ Ihiwalay ang isang bàgay sa kasama. ‖ r. Magkáhiwalay; magkáwatakwatak ang mañgá bahagi nang isang bágay.

DESMENTIR. a. irreg. como *sentir*. Sudsurán; suwatàn; pasinuñgalingan ang kápowâ. ‖ Máiba; málayô

sa pinangalingan. || met. Disimulahín ang anomán, úpang huag mákilala. =*á los testigos*. Pasinungalingan, ó suwatán ang mangá saksí.= *(una cosa) de otra*. Máiba (ang isang bágay) sa ibá. || r. Magmintís; masinungalíngan. =*en la promesa*. Masinungalíngan sa pangákô. || r. Magpásinungalingan.

DESMENUZAR. a. Himayín; liitán; munlayín; durugin. || met. Siyasating maigi sampong káliitliitan ng anomán. || r. Mahimay; madúrog.

DESMEOLLAR. a. Alisán nang útak.

DESMERECER. a. irreg. como *agradecer*. Mawalán nang halagá. || Huag márapat; mawalà ang karapatàn. || Siràan nang puri. || Mábabâ sa dating lagay. || Masiráan.

DESMESURA. f. Kawalán nang pítagan. || Kalabisan.

DESMESURADO, DA. adj. Malagpùs ang lakí; labis sa kaugalián.

DESMOCHAR. a. Pulakín; pungíin ó alisán nang gawíng itaás ang anomán, na pabayaàng pàrang pugot.

DESMOGAR. a. Manial, ó mamungol ang usá.

DESMOGUE. m. Paninial; pamumungol.

DESMOLADO, DA. adj. Walang bagang.

DESMORALIZAR. a. Siráin ang mahuhúsay na kaugalián. || r. Sumamâ, ó masírâ ang kaugalián.

DESMORONADIZO, ZA. adj. Tibagín; agnasin.

DESMORONAR. a. Siráin; tibagín nang untîuntî ang anomán. || r. Matibag; maagnás.

DESMULLIR. a. irreg. como *bruñir*. Alisín ang lambot; patigasín ó paikpikín ang dating buhaghag. || r. Maalís ang kalambután; mapaikpik.

DESNARIGADO, DA. p. p. nang *desnarigar*, at *desnarigarse*. adj. Walang ilong, ò lubhang maliit ang ilong. || Dapil ang ilong.

DESNARIGAR. a. Alisán nang ilong; bungiin. || Suntukín sa ilong ang kápowâ. || r. Mabungían; masaktàn ang ilong.

DESNATURALIZADO, DA. adj. Mabangís; waláng àwâ; walang túring.

DESNEVAR. n. irreg. como *acertar*. Matúnaw ang namúmuong túbig, na tinàtawag na *nieve*.

DESNUDAR. a. Hubarán. || Alisán nang bálot ó pamuti ang anomán, para nang: ALISÁN NANG BÁLOT ò PAMUTI *ang mangá alta*, DESNUDAR *los altares*. || r. Maghubad. =*de la ropa*. Maghubad nang damit.

DESNUDEZ. f. Kahubarán; kawalán nang damit. || Kadukhaán.

DESNUDO, DA. adj. Hubad hubô. || Ang gulágulanit at marum ang pananamit. || Walang pamuti. || met. Hubad sa karapatàn, etc. || met. Maliwànag; hayag. || Dukhá.

DESOBEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Sowaín. || Labagín; hamakin. || r. Sumoway; lumabag.

DESOBEDIENCIA. f. Kasuwayán, ó pagsuway: paghámak.

DESOBEDIENTE. p. a. nang *desobedecer*. adj. Masúwain; suwail.

DESOBSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Alisín ang nakaháharang. || Gámutín ang pagiite. || Linisin.

DESOCUPACIÓN. f. der. nang

desocupar. Kawalán nang gawâ, ó pagkawalang gawâ. || Pagpapagayon-gayón.

DESOCUPADO, DA. adj. p. p. nang *desocupar*. Walang gawâ || Walang lamán.

DESOIR. a. como *oir*. Huag pakingán; huag pansinín. || Pawalàng kabuluhán ang daing, etc. || r. Huag pansinín ang sarili. || Huag magpansinan.

DESOLACIÓN. f. der. nang *desolar*. Pagkágibâ; pagkasírang lubós nang anomán. || met. Hapis; pighating malakí.

DESOLAR. a. irreg. como *acordar*. Lansagín; gunâin; gubatin. || fam. Hapisin; pahirapan; pagpighatiín, etc. || r. Masirâ; máwalat.

DESOLDAR. a. irreg. como *acordar*. Alisín ang hìnang; bakbakín ang pagkáhinang, etc.

DESOLLADO, DA. a. adj. Pusong; walang hiyâ, || Lapnós.

DESOLLAR. a. irreg. como *acordar*. Anitan nang balat ó kátad; katiran. || Lapnusín. || met. Magbigay nang malakí at mabigat na kasiraàn sa kápowâ, maging sa puri man, pagaárî kayá, etc. || r. met. y fam. Maganitán. || Maanitan. || Mawalang lubós nang kahihiyán, etc.

DESÓRDEN. m. Kaguluhán. Ginágamit ding *femenino*. || Kalabisan; kalagpusán.=*en la administración*. Kaguluhán; ó kawalang tuto sa pamamahálâ.

DESOREJAR. a. Pungusan nang taingà. || r. Magpingulán. || Mawalán nang tainga.

DESORILLAR. a. Alisán nang gilid ang kayo ò ang anomán. || r. Maalisán nang gílid.

DESOSAR. a. irreg. pres. ind. *deshueso, deshuesas, deshuesa, deshuesan:* imperat. *deshuesa* tú, *deshuese* èl, *deshuesen* ellos: subj. pres. *deshuese, deshueses, deshuese, deshuesen.* Alisán nang butó; ó ihiwalay sa lamán ang butó. || a. reg. sa kahulugang: *huag mangahàs*.

DESOVAR. a. Mangitlog ang isdâ.

DESOVE. m. Pangingitlog nang mangá isdâ.

DESPABILADERAS. f. pl. Gunting na panútog nang titis ó pabilo.

DESPABILADURA. f. Tinitisan; ò abong pinagtutugan. || Pagtitis nang tinitisan.

DESPABILAR. a. Tutugin; ò alisín ang abó ó tinitisan nang ìlaw. || met. Tapusing dalîdalíin ang anománg bágay, para nang pagaárî ó pagkáin. || Gisingin ang ísip, ang loob etc. || r. Mágising.

DESPACIO. adv. m. Dahandahan; inotinot; hinayhínay. || adv. l. Sa mahábâ ò maluat na panahón. || met. interj. Marahan. || Sinásabi namang *vamos* DESPACIO, MARAHAN *tayong lumàkad*, ó DAHANAN *natin ang làkad*.

DESPACHAR. a. Lutasin; idaos. || Dalîdalíin. || Ipadalá; ó magpadalá. || fam. Pumatay. || fam. Magtindá; ó magdespatsá, sa isang tindahan. || r. Magmadalî.

DESPARRAMADO, DA. p. p. nang *desparramar*. y adj. Maluang; tiwangwang; malápad. || Násasabog; waták; nakakálat.

DESPARRAMAR. a. Isambúlat; isábog.||met. Magsábog nang pag-

aárî, na lansagín at ubusin. ‖ Ibulagsak. ‖ r. Sumambúlat; sumábog.‖ met. Mátapon; masáyang.

DESPAVESADURA. f. Paglùtog nang tinitisan.

DESPAVESAR. a. Tutugin ang titis. ‖ r. Matagtag ang tinitisan.

DESPAVORIDO, DA. p. p. ng̃ *despavorir*. y adj. Takot na takot; gulat na gulat.

DESPAVORIR. n. def. Ang verbong ito'y sa mang̃á tiempo at personang sumúsunod lámang gámit: p. p. *despavorido:* pres. ind. *despavorimos, despavorís:* imperf. *despavoría, rias, ria, riamos, ríais, rían:* perf. *despavorí, riste, riò, rimos, rísteis, rieron:* fut. *despavoriré, rirás, rirá, riremos, riréis, rirán:* imperat. *despavoríos* vosotros; imperf. *despavoririà, rìas, ría, rìamos, ríais, rían*. Sidlán nang malaking tàkot at pagkágulat; masindak; mang̃undot sa tákot. Ginágamit namán sa *recíproco*.

DESPEADURA. f. Paninikal ng̃ paà sa paglalakad.

DESPEARSE. r. Maníkal ang mang̃á paá sa malabis na paglalakad.

DESPECHAR. a. Papagputukín ang loob sa dalamhátî ó gálit. ‖ r. Magàlit; magpatiwakal.

DESPECHO. m. Poot; gálit na labis; pagpapatiwakal. ‖ Ingit. ‖ Panibughô.

DESPECHUGAR. a. Alisán ng̃ pitsó ang ibon. ‖ met. Ipaháyag ang nasa sa loob.‖r. met. Matiwangwang; maalisán nang bàlot ang dibdib. ‖ Maalisán nang pitsó ang ibon.

DESPEDAZAR. a. Lasaín; ó monglaìn ang anomán. ‖ met. Siráin ang puri; pagpighatiín ang pùsô ‖ r. Mamonglay; madúrog.‖ Masírâ; maluray. ‖ Magmonglayan.

DESPEDIR. a. irreg. como *pedir*. Itudlâ; itúlak: para nang DESPEDIR *la lanza ó piedra*, ITUDLÁ ó ITULAG *ang sibat ó bató*. ‖ Palayasin; ipagtaboy. ‖ Ipatnùgot ó ihatid sa pagalís. ‖ r. Paálam; pasintábî=*del amigo*. Paálam sa kaibigan.

DESPEDRAR. a. irreg. como *acertar*. r. V. DESEMPEDRAR.

DESPEGAR. a. Bakbakín; puknatín. ‖ r. met. Mapuknat; mabakbak; ó máhiwalay sa pagkáwili sa anomán.=*del mundo*. Málayô; ó mapaknit ang loob sa mundó.

DESPELLEJAR. a. Kataran; ò alisán nang katad. ‖ Anitan; lapnosin. ‖ r. Mahadhad; mang̃alukabkab; matiklap; mahadhad. ‖ Malapnós.

DESPENSA. f. Taguán nang mang̃á pagkáin, ó pámingaian; despensa. ‖ Mang̃á pagkaing nakagayak. ‖ Ang kabooán nang lahat na pinamilí na gágamitin sa pagkain sa arawáraw.

DESPEÑAR. a. Ibulúsok; ó ibulid ang isang bágay sa isang lugal na mataás ó bang̃inbang̃ín. ‖ r. Magpatibulid búhat sa isang lugal na mataás. ‖ r. met. Pàbigay na walang tuto, at walang wariwárî, sa anomang bisio ó hílig na masamâ nang katawán=*al, en el mar*. Magtalòn sa dágat. =*por la ladera*. Mabulid na gumulonggúlong sa libís.=*de lo alto*. Mabulid búhat sa ituktok.

DESPERDICIADOR, RA. m. y f. Mapagaksayá; alibughâ.

DESPERDICIAR. a. Aksayahín; sayang̃in ang anomán; siráin; ipagtapón. ‖ r. Maaksayá; masáyang.

DESPERDICIO. m. Pagkasírâ

pagaksayá nang pagaàrî ó nang anomang bágay. || Maliliit na labí nang anomán, na hindî na pakíkinabañgan. || Pinagritasuhan.

DESPERECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Magpakahírap; mag pakasàkit; magpakamatay sa paghahañgad magkamit nang anomàn.

DESPEREZARSE. r. Magínat.

DESPEREZO. m. Ínat; ó pagiinat.

DESPERNAR. a. irreg. como *acertar*. Putlàn nang paà; saktán ó salantaín ang paá. || r. Mabalían nang paá; mapílay.

DESPERTADOR, RA. m. y f. Tagagísing; pangísing.

DESPERTAR. a. irreg. como *acertar*. Gisiñgin; pukawin. || met. Ipaalala; sariwáin ang anomang nalílimutang bágay. || a. met. Papagwariwariin; papagisipin. = *del sueño*. Gisiñgin sa pagkákatulog. = *à golpes*=Gisiñgin sa pálô =*al que duerme*. Pukawin ang natútulog. || r. Mágising. || Maggisiñgán ang nagháhalinhínang bumábantay. || n. y r. Mágising ang loob; mabúhay ang púsô; tumalas, etc.

DESPESTAÑAR. a. Alisàn ñg pilikmatà. || r. Malagas ó malugás ang pilikmatá.

DESPEZAR. a. irreg. como *acertar*. Bahagining pagbukdinbukdín ang bilong nang báhay, úpang magawâ ang karampatang tabas sa báwa't isang batò. || Regular ang *conjugación* nitó sa kahulugang: liitán ó tabtabán ang isang dulo nang kanyón at nang máipaloob sa ibá.

DESPIERTO, TA. p. p. irreg. nang *despertar* y adj. Gising; ò nágising. || Matalas ang ísip. || Buhay na loob.

DESPIOJAR. a. Humiñguto; huminiksik. || met. fam. Hañgúin sa karukhaàn ang sínoman. || r. Maghiniksik. || Máahon sa karálitaan.

DESPLACER. a. irreg. como *placer*. Pasamaín ang loob; pagalitin. || r. Sumamâ ang loob; magálit.

DESPLEGAR. a. irreg. como *acertar*. Ikadkad; iladlad. || met. Linawan at saysaying maliwánag ang anomang bágay na malábong intindihín. || Ipakita nang isá kung hangang saán ang kaniyang kaya, naabot, tiyagâ, etc. || r. Máladlad; màkadkad. || Lumínaw ang bágay na malábô.

DESPLUMAR. a. Alisán nang bagwís, ó pakpak ang ibon. || met. Ubúsing kunin ang pagaárî nang sínoman sa híbô at tamís nang dílâ. || r. Mañgùlag. || met. Mawalán ñg pagkabùhay.

DESPOBLADO. p. p. nang *despoblar*. m. Párang; ilang. Karaniwang lalong sabihin sa naging bayan ñg unang áraw at ñgayo'y walang tawo.

DESPOBLAR. a. irreg. como *acordar*. Alisán nang tawo ang isang lugal. || met. Linisan; alisán: v. gr. LINISAN *nang kàhoy*, ò ALISÁN *nang káhoy ang isang búkid*, DESPOBLAR *de àrboles un campo*. || Pauntiín ñg malakí ang bilang nang tawong nanánahan, ó nang mañgá bágay na nakalagay sa isang lugal: v. gr. PINAPAGKALAHATÎ *nang kólera ang bayan*, *el cólera* DESPOBLÓ *medio pueblo*, PINALÍIT *nang sùnog ang tubuhan*, *el incendio* DESPOBLÓ *el cañadulce*. || r. Mawalán nang nanínirahan sa isang lugal. = *de gente*. Mawalán nang tawo.

DESPOJAR. a. Agawan; samsa-

mán nang pagaàrî ang kápowâ. ‖ Hubarán nang damit. ‖ r. Maghubad; mahubarán.=*de la ropa.* Maghubad nang damit.

DESPOJO. m. Pagàgaw; pagsamsam. ‖ Ang naiwan nang isang hukbó sa pagtakbò ó pagkatalo, ó ang nálabi sa isang nabagbag na sasakyàn. ‖ Ang ulo, paá, buntot at ibá pang lamang loob nang mangã pinápatay sa matadero. ‖ pl. Ang mangã labí ó tirá nang anomán, para nang ANG MANGÁ LABÍ Ó TIRÁ *sa dúlang ó sa pagkáin,* LOS DESPOJOS *de la mesa ó comida.* ‖ Ang mangã kasangkápang magágamit nang isang nágibang báhay.

DESPOLVAR. a. Alisán nang alikabok.

DESPOLVOREAR. a. Pagpagán nang alikabok. ‖ met. Iwaksi; ó pawíin sa sarili ang anomán.

DESPORTILLAR. a. Palahañgin; piñgasin; buñgíin. ‖ r. Lumáhang. ‖ Mabùñgî.

DESPOSADO, DA. p. p. nang *desposar.* adj. y s. Ang bagong kasal.

DESPOSAR. a. Ikasal. ‖ n. y r. Pakasal; ó magasawa.=*con soltera.* Magasawa sa dalaga.

DESPOSORIO. m. Pagdedesposada; ò pagkakasal.

DESPRECIABLE. adj. Hámak; maláit.

DESPRECIAR. a. Hamakin. ‖ Siphayùin; pawalang halagá; labagín. ‖ Limutin ang anomang nakagágalit. ‖ r. Pawalang halagá ang sarili. Magsiphayuán.

DESPRECIO. m. Paghámak; pagsipháyô. ‖ Paglímot.

DESPUÉS. adv. t., l. y ord. Sakâ; mámayâ; kasunod; pagkatapus; sa hulihán; pagkâ =*de su padre.* Sa hulihán nang kaniyang amá; ó kasunod nang kaniyang amà.=*de cena.* Pagkahapon.

DESPUNTAR. a. Pudpurín; alisán nang dulo.‖Duñgutàn.‖n. Magpamulang sumìbol at magusbong ang pananim, ó káhoy. ‖ n. Magpahalatâ nang talas at katalinuhan. ‖ met. Mañguna; mañgibá; mamukod.=*el dia, ó el sol.* Magbukang liwayway.=*de ingenio.* Lumìtaw; ó mañgibá sa katalasan nang bait.=*por la pintura.* Mamukod sa pagpipintá. ‖ r. Masalsal; mapañgod.

DESQUIJARAR. a. Sapakin ang bibig, na baakín sampong síhang.‖ r. Masápak ang bibig.

DESQUILATAR. a. Ibabá ang kilatis nang gintô. ‖ r. Mábabâ nang kilatis.

DESQUITAR. a. r. Bumáwî nğ pañgulugi, ò pagkatalo.‖Manghigantí.—*Desquitarse de la pérdida.* Bumáwî nang pagkatalo.=*en el juego.* Bumáwî sa larô.

DESQUITE. m. Pagbáwî. ‖ met. Panghihigantì.

DESRABOTAR. a. Alisán nang buntot ang tupa at nang lumakí at tumabâ agad. ‖ r. Maalisán nang buntot.

DESRANCHARSE. r. Humiwalay sa rancho.

DESTAJERO. m. y
DESTAJISTA. m. Mamakyaw nang anománg gagawín.

DESTAJO. m. Pakyaw. —*á destajo.* mod. adv. Pakyawan. Pahalobhalob; labis; kalabisan.—*Hablar á destajo.* Magtatabil.

DESTAPAR. a. Alisàn nang takip ang anomán; buksán. || r. Màbukas; mátiwangwang.

DESTECHAR. a. Alisán nang bubong; laslasín ang atip. || r. Maalisán nang atip.

DESTEÑIR. a. irreg. como *teñir*. Alisán nang tínâ; pawíin ang kúlay. || r. Maalisán nang tínâ.

DESTERRAR. a. irreg. como *acertar*. Idestierro.||Papanawin. || Palisín ang sínoman sa isang lugal, sa kabagsikan nang pagkahustisia. || Alisàn nang lúpâ ang anomán. || met, Iwaksí; ilayô sa sarili ang anomán, para nang DESTERRAR *la tristeza*, IWAKSÍ Ó ILAYÓ SA SARILI *ang kalungkutan.=(á uno) à una isla.* Idestierro (ang isà) sa isang pulô.=*de su pátria.* Papanawin sa lúpang tinubúan. || r. Pumánaw na kúsâ sa kaniyang lúpang tinubúan. || Lumayô; umílag sa kapisanan nang kápowâ.

DESTERRONAR. a. Buhaghagín; ó durugin ang mañgà tiningkal. || r. Mabuhaghag; madùrog ang mañgá tiningkal.

DESTETADERA. f. Pañgáwat sa suso. Kasankápang sa háyop ginágamit.

DESTETAR. a. Awatin; iwàlay sa suso.|| met. Iwálay ang isang anak, na ilayô sa láyaw nang kaniyang pamamáhay || r. Bumitaw na kúsâ sa suso.

DESTETE. m. der. nang *destetar*. Pagaáwat sa suso.|| Pagkáawat. || Panahón nang pagaáwat.

DESTILAR. a. Alakin; ò magálak. || n. Tumúlô; tumìtî nang patakpatak ang anomang bágay na basâ. || Salàin ang tùbig sa batong salaán at nang lumínaw.

DESTILATORIO. m. der. nang *destilar*. Lugal na pinagáalakan. || Alakán.

DESTINAR. a. Itaán; italagá; iúkol ang isang bágay sa anomán. *=(algo) á, para tal uso.* Itaán (ang anomán) sa gayong kaukulán.

DESTITUIR. a. irreg. como *huir*. Alisán nang katungkulan. || r. Maalisán.

DESTORCER. a. irreg. como *absolver*. Kalasìn ang pilí ó pagkápili. || r. Mañgalás sa pagkápilî.

DESTORNILLADOR. m. art. Pañgalag nang tornilió.

DESTORNILLAR. a. Kalagín ang tornilió. || r. Makalag; ò lumuag sa pagkátornilio. || Malitò; malímang sa paggawâ ó pananalitâ, na huag mátumpak.

DESTRENZAR. a. Kalagín ang pagkátirintas. || r. Makalag ang pagkátirintas.

DESTRIPAR. a. Alisán nang bituka; hinaínan. || Kunin, ó hangùin ang palamàn ó paloob nang anomán.||r. Magpáluwaan nang bituka ang dalawang nagáaway.

DESTROCAR. a. irreg. como *acordar*. Siráin ang pálitan, na kúnin ulî nang báwa't isà ang talagang kanikaniyá. || r. Masírâ ang pálitan.

DESTRONAR. a. Ibabâ; ó ipanáog nang trono. || Alisán nang kaharián.

DESTROZO. m. Kasiraán; pagsìrâ nang anomán.

DESTRUCCIÓN. f. der. nang *destruir*. Pagkasírâ; pagkálugsô; pag-

káwakwak nang malakí na halos dî na maisásaulî.

DESTRUCTOR, RA. m. y f. Manglulugsô; mapanírâ.

DESTRUIR. a. irreg. como *huir*. Ilugsô; igibâ; gibín; siráin. || met. Agawin ó hadlangán ang pagkabúhay nang kápowâ. || met. Tunawin; ó aksayahín ang pagaárî ó kayamanan. || Lipulin. || r. Mágibâ; masírâ; malípol.

DESUNIÓN. f. der. nang *desunir*. Pagkakáhiwalay; paghihiwalay. || met. Pagkakáalit; ò pagkakagalit.

DESUNIR. a. Paghiwalayín. || met. Magpàsok, ó maghatid nang ipagkákaalit nang nagkákasundô. || Ginágamit namán sa *recíproco*.

DESUSADO, DA. p. p. nang *desusar*. y adj. Hindî kaugalián; hindî gámit; lipás.

DESVALIDO, DA. adj. Walang nagáampon; ulilang lubós. || Dukhâ; salat.

DESVANECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawíin; paramin.||Magbigay lugal na tubúan nang kapalalúan ang ibà. || Ipagpalalô. || r. Mapáwî. || Mapáram.|| Makasingaw; mawalâ ang espìritu nang anomán. || Maghambog; magpalalô. || met. Sumakit ang ulo; mahilo; maibay.

DESVANECIMIENTO. m. Kapalalùan. || Pagkahilo. || Pagkapáwî nang anomán.

DESVARIAR. a. Mahibang. || Mábalatong.

DESVARÍO. m. Gawâ, ó wíkâ na walang tuto. || Pagkahibang. || Kasalawahán; pagkaalisagang loob.

DESVELAR. a. Pumúyat; mamúyat. || r. Mapúyat; ó magpuyat. || Maglámay. || met. Pakaingatan; pagsikapan; pagtamanàn nang malakí ang anomang nasa sa kaniyang kargo, ó ninánasang kamtán.

DESVENAR. a. Ihiwalay ang mangá ugat sa lamán. || met. Kunin; ó ihiwalay sa kinálalagyan ang mangá bágay na tinátawag nang kastilang *venas*, para nang metal ay kunin sa ilálim nang lúpâ, at ang mangá hiblá sa halaman.

DESVENTAR. a. irreg. como *acertar*. Palabasín ang hangin; alisán nang hangin. || r. Mawalán ng hangin ang isang lugal, na dating may nakúkulong na maraming hangin.

DESVENTURA. f. Kasaliwaán; ó kakulangang pàlad. || Sakunâ.

DESVENTURADO, DA. adj. Sàlang pálad. || Dukhâ. || Marámot at lampás nang sakim, na sampong sariling katawán ay pinagdádamutan. || Nápakaumid.

DESVERDECER. n. irreg. como *agradecer*. Kumupas ang kamuráan ó kasariwâan.

DESVERGONZADO, DA. p. p. nang *desvergonzar* y adj. Walang hiyâ; buhong.

DESVERGONZARSE. r. irreg. como *acordar*. Mawalàn nang hiyâ.

DESVERGÜENZA. f. Kawalán nang hiyâ. || Gawâ ò wikang kawalanghiyaán.

DESVIAR. a. Ilihis; ilisiâ; iliwás. || Isinsay; awatin. || r. Lumihís. || Málihis; màlisiâ; máliwas.=*del camino*. Málihis; ó máligaw nang daán.

DESVÍO. m. Pagkáliwas; ó pagliwás. || met. Dî pagalumánâ; pagkasuklam; dî pagasikaso dáhil sa da-

lang gálit ó sa kawalán nang pag mamahal. || Paglayô.

DESVIRTUAR. a. Alisán nang bìsâ ó virtud ang anomán. || r. Mawalán nang bísâ.

DESVOLVER. a. irreg. como *absolver*. Araróhing ulî; bungkalín ó halóin ang lúpâ.

DETENCIÓN. f. der. nang *detener*. Pagluluat; pagkabalam; pagkátigil.

DETENER. a. irreg. como *tener*. Pigilin; pahintoín. || Balamín; itáyong; bingbingñín.||Ibilangô; piitín. || Pigilan; sangahín; harangñin. || r. Maglaón; mabálam.||Humintô; tumígil. || met. Magbulaybúlay. || Magpígil = *á la, en la mitad del camino*. Tumígil sa kalágitnaan nang daán. = *con los obstáculos*. Mapígil; mabalam náng mangñá kapinsalaán.

DETERIORAR. a. Siráin; lansagín. || r. Masírâ.

DETERMINACIÓN. fr. der. nğ *determinar*. Pagpapasiyà sa sariling loob. || Tadhanâ. || Kapangñáhasan; tápang; pagkabayani.||Tining nang loob.

DETERMINAR. a. Takdaán; taningñan. || Liwanagan; saysayín ang anomán. || for. Sumentensia. || Magpasiyá.

DETESTABLE. adj. Kalupitlupit; kasuklamsuklam.

DETESTAR. a. Masamín; kalupitán, ó kasuklamán ang anomán. || r. Magtániman; magkásuklaman.

DETRACCIÓN. f. der. nang *detraer*. Pagmura; pagsiphâyô; parungit. || met. Pagsirang puri sa kangñínoman sa súlat ó sa sálitaan. || Paglalayô; paglilihís nang anomán.

DETRACTAR. a. Sumírang puri; sumiphâyô sa súlat ó sa sálitaan. || r. Málayô; málihis. || Magsiraán.

DETRAER. a. irreg. como *traer*. Ilayô; ilihís. || Siráan nang puri. || r. Malibang; málayô, || Magsiraán.

DEUDA. f. Útang. || Kasalanan.

DEUDO. m. Kamagának. || Pagkakamagának. || Hinlog.

DEUDOR, RA. m. y f. Ang nagkákautang; ó may útang.

DEVANADERA. f. Ulakán.

DEVANAR. a. Magulák; magkidkid nang sinúlid, sutlâ, etc.

DEVASTAR. a. Siráin; lansagín; ó ilugsô ang isang kaharián, ó bayan. || r. Mágibâ; málugsô ang isang pamamayan.

DEVOLUCIÓN. f. irreg. nang *devolver*. Pagsasaúlî; ó paguulî.

DEVOLVER. a. irreg. como *absolver*. Isaúlî ang árî nang ibá.||Isaúlî ang hiram. || Ibalik sa dáting lagay, ang anomán. || Gumantì nang ùtang na loob. || Bayaran ang útang. || r. Magsaulián. || Manaúlî.

DEVORAR. a. Lamunin. || Monlayín. || Sayurin.

DIA. m. Áraw na lumálakad. = *de precepto*. Áraw na pangñilin. = *natural*. Ang hustong 24 horas.

DIADEMA. m. y f. Sintás ó fajang muntî na ibiníbigkis sa ulo nang mangñá hárî nang unang panahón, sa lugal nang korona nang panahón ngñayòn; sa likod ay nakabuhol at búhat sa búhol na ito'y nakalaylay sa mangñá balíkat ang mangñá dulo nang sintás. || Korona ó sínag na inilálagay sa mangñá larawan.

DIAFANIDAD. f. Panganganínag, na para nang sa salamín.

DIÁFANO, NA. adj. Madálang; nangánganinag. || Malínaw.

DIALECTO. m. Wíkà, ò salitâ sa isang lugal.

DIALOGO. m. Sálitaan sa súlat ó sa bibig, nang dalawá ó marami.

DIAMANTE. m. Batong lubhang mahalagá, makilap, malínaw at matigás sa lahat nang bató.

DIAMANTINO, NA. adj. der. ng̃ *diamante*. Ang náuukol sa *diamante*. || met. Matigás na parang *diamante*; ó sakdal nang bang̃ís ang pag-uugàlî.

DIAMANTISTA. der. nang *diamante*. m. Ang tumàtabas, ó nagéengaste nang diamante at ibá pang mahalagang batò.

DIÁMETRO. m. geom. Ang gúhit na matowid, na humàhatî sa *círculo;* dumáraan bagá sa gitnang-gitnâ nang isang bílog.

DIANA. f. mil. Tugtug nang mang̃á sundalo, na ginágamit sa madaling áraw.

DIARREA. f. med. Pagiilagín; bululòs; kursó.

DIBUJO. m. Arteng nagtúturô ng̃ paggúhit ó pagdidibuho. || Ang dibuho. || Pagdidibuho.

DICIEMBRE. m. Ikalabing dalawá at katapusang buán nang taòn.

DICTAR. a. Sabihing untîuntî ang mang̃á salitâ, at nang máisulat nang ibá, samantálang sinásabî; idiktà. || met. Udiukán. || Kung kasama nang mang̃à salitang *leyes*, *precepto*, *órdenes* at ibá pang ganganitó, ang kahuluga'y: *magkaroón*, ó *magtañgan nang kapangyarihan*, ó *mando*, etc.

DICTERIO. m. Kalapastang̃anan; salitàng masaklap na nakasásakit.

DICHA. f. Kapalaran.

DICHO, CHA. p. p. irreg. nang *decir*, y adj. Nàsabi; nábangit. || m. Salitâ; sabi; wíkâ.

DICHOSO, SA. adj. der. nang *dicha*. Mapálad.=*con; en su estado*. Mapálad sa kaniyang kalágayan.

DIDÁCTICO, CA. adj. y

DIDASCÁLICO, CA. adj. Ang náuukol at nábabagay sa pagtutúrô.

DIENTE. m. Ng̃ipin.=*canino*, ó *angular*. Páng̃il.=*de ajo*. Bútil ó kabútil na báwang.=*de leche*. Sa mang̃á kabayo at ibá pang háyop na ápat ang paá, ay bawa't isá nang ápat na ng̃íping tumútubô sa harap, dalawá sa itaás, at dalawá sa ibabâ. =*incisivos* ó *cuneiformes*. Ang ápat na ng̃iping pangharap.

DIESTRA. f. Kanang kamay. || Dakong kanan.

DIESTRO, TRA. adj. Kanan, ó gawing kanan. || Náuukol sa kanan. || Bihasá. || Sanay.=*en cantar*. Bihasáng umáwit.

DIEZ. adj. num. card. Sampuô. || m. Ang número 10, na ang halaga'y sampuô. Sa mang̃á romano ay ísang X. || adj. num. ord. Ikasampuô, para nang: *dia* DIEZ, *ang áraw na* IKASAMPUÔ, ò IKASAMPUONG *àraw*.

DIEZMAR. a. Kumuha ó humúgot nang isá sa bálang sampuô. || Magbáyad nang diezmos sa santa Iglesia. || Parusa, na kung marami ang may sala ay humúhugot nang isá sa balang sampuô. || Salutin; patayán nang marami ang kaáway.

DIEZMERO. m. Ang nagbábayad; ó máníningil nang diezmos.

DIEZMESINO, NA. adj. Ang

sampuong buán; ó náuukol sa sampuong buán.

DIEZMO, MA. m. y f. Ikasampuô; ikapulô. || Hunòs na ikapuô. || m. Ang ikasampuong bahagi nang anomán.

DIFAMACIÓN. f. der. nang *difamar*. Paninírang puri. || Pagkasírâ nang puri.

DIFAMAR. a. Siráan nang puri. || Magpaháyag sa madlâ nang kasiraáng puri. || r. Masiráang puri.

DIFERENCIA. f. Kaibahán; ó pagkakáiba. || Hindî pagkakáisa. || Pagkakáalit. || Kalabisan.=*le uno á otro.* Kaibahán nang isá sa isá.=*entre lo finito y lo eterno.* Kaibahán nang may katapusán sa walâ.

DIFERENTE. adj. Ibá; dî kamukhâ.

DIFERIR. a. irreg. como *sentir.* Ipagpalumatlùmat; itàyong. || n. Máiba. || r. Magkálumatlumat.

DIFÍCIL. adj. Mahírap; malíwag mangyari ó magawâ. || Malíwag liripin.=*de explicar.* Malíwag; ó mahírap salaysayín.

DIFLUIR. a. irreg. como *huir.* Tumagas; lumabás sa kilábot.

DIFUNTO, TA. adj. Patay. || m. y f. Bangkay; ang namatay.

DIFUSO, SA. adj. p. p. irreg. nang *difundir*. Maluang; maláwak. || Maláwig; malírot.

DIGERIR. a. y r. irreg. como *herir.* Tunawin ó matúnaw ang kináin sa sikmúrâ.

DIGESTIBLE. adj. Madaling matùnaw sa sikmúrâ; mangyàyaring tunawin nang sikmúrâ.

DIGESTIÓN. f. Pagkatúnaw ng̃ kináin sa sikmùrâ.

DIGNARSE. r. Marapatin; ó dálitain; pagingdapatin.=*de aceptar.* Marapating tangapín.

DIGNIDAD. f. Dang̃al; sanghayâ. || Kamáhalan. || Katungkulan. || Karapatàn.

DIGNO, NA. adj. Dápat. || Nádarapat sa kamáhalan nang isá. || Úkol.

DIGRESIÓN. f. Pagkalibang sa pagsasaysay, na dáhil dito'y, ang sinásabi ay nálalayô sa talagang sálitaan.

DILACIÓN. f. der. nang *dilatar.* Paglalaón; pagkabálam.

DILAPIDAR. a. Aksayahín ang pagaàrî sa masamang paggúgol. || r. Mátapon; maaksayá.

DILATADOR, RA. m. y f. Mapagumatúmat; mapagbukasbukas. || cir. Kasankápang pangbukás at pangpaluang nang anomang búkol, etc.

DILATAR. a. Launan; iliban; balamín. || Habáan; palaparin ang anomang bàgay, at nang sumakop nang malaking lugal. || met. Ikalat, ibantog, at sinásabing: IKALAT ó IBANTOG *ang ñgalan* ó *kapurihán*, DILATAR *el nombre ò fama.*=*(una cosa) hasta mañana.* Ipagpabukas.=*de un dia á otro.* Pagbukàsbukasin; ipagpabukas.=*á, para otro mes.* Ipagpaliban nang ibang buan. || r. Malaunan. || Lumápad; umúnat.

DILATORIA. f. Paguumatúmat; pagbubukasbukas.

DILATORIO, RIA. adj. Ang nakalálaon, na dî ikalutas nang isang kausa.

DILECCIÓN. f. Pagíbig; pagsintang malinis.

DILECTO, TA. adj. Iníibig; gi-

liw; írog.

DILEMA. m. Isang bágay na argumento, na may dalawang palagay na nagkákalaban at nagkákahalô sa isang paraán, na kung tangihán ò aminin ang alinmán sa dalawá, ay maipakíkita ang mágustuhang patutuhanan.

DILIGENCIA. f. Ágap at kasipagan sa anománg gawâ. || Dalî; liksí. || met. Lákad; abala; ò gawâ.

DILIGENTE. adj. Maágap; masípag. || Maalágâ. || Maliksí; madalî; masiglà. =*en su oficio.* Maalagâ sa kaniyang katungkulan.=*para cobrar.* maliksí, ó masigàsig sa panininĝil.

DILUIR. a. irreg. como *huir.* Ikanaw ang anomán sa túbig, álak etc. || r. Mákanaw.

DILUVIO. m. Gúnaw. || Paglubog nang lúpâ sa kasaganaán nang túbig, ó sa lakí nang bahâ. || met. y fam. Kasaganáang lubhâ nang anomán, para nang: KASAGANÁAN *nang salitâ,* DILUVIO *de palabras.*

DIMANACIÓN. f. der. nang *dimanar.* Pagbukal; pagbubúhat, ó pangagáling nang anomán sa isang bágay.

DIMANAR. n. Bumukal ang túbig. || met. Magmulâ; mangáling ang isang bágay sa ibá.=*de otras causas.* Magbúhat sa ibang bágay.

DIMENSIÓN. f. Sùkat; tákal; ò lakí at lápad nang isang bágay. || geom. Sùkat nang hàbâ, lakí at taás nang anomán. || mús. Ang sùkat nang *compás* nang isang tugtog.

DIMES Y DIRETES (ANDAR EN). fr. Makipagtalo.

DIMINUCIÓN. Paguntî; pagliit; pagkukúlang. — *Ir en diminución.* Umuntî.

DIMINUTIVO, VA. adj. Nagpápaliit; nakabábawas. || Pangbawas.

DIMINUTO, TA. adj. Kùlang.|| Lubhang muntî.

DIMISIÓN. f. der. nang *dimitir.* Pagbitiw, ò pagrerenunsia sa katungkulan, ó tinátangnang anomán.

DIMITIR. a. Bitiwan ang katungkulan. || r. Magrenunsia.

DINAMARQUÉS, SA. adj. der. nang *Dinamarca.* Tagá Dinamarka, ó nátutungkol sa kahariang yaón.

DINERAL. m. der. nang *dinero.* Malaking kayamanan, ó buntong malakí nang salapî.

DINERILLO. m. dim. nang *dinero.* Bariá. || Salaping kákauntî.

DINERO. m. Salapî.

DIÓCESI. f. y

DIÓCESIS. f. Ang nasásakop na pinamámahalaan nang isang Obispo ò Arzobispo.

DIOS. m. Dios.

DIPTONGO. m. Pagkakásama nĝ dalawáng letrang *vocal,* na sabay kung bigkasín at iisang sílaba silang dalawá.

DIRIGIR. a. Ipuntá; itunĝo. || Ituid ang tunĝo nang anomán. || Itúrò. || Patnugutan; panĝunahan. || Pamahaláan; lagdaàn nang regla sa pagpapalákad na mahùsay nĝ anomán. || Iálay ang anomang gawâ na bukal sa sarili.=*á, hàcia Kalumpit,* Itunĝo sa, ó sa may dákong Kalumpit =*(à otro) en un pleito.* Patnugutan; akayin (ang ibá) sa isang úsap. || r. Paroón; patunĝo; dumaló. —*Dirigirse la palabra.* Magsálitaan.

DISCERNIR. a. irreg. como *sen-*

tir. Kilanling malínaw ang kaibhán nang isang bágay sa ibá- || Bulaybulayin ang pagkakáiba ng̃ isa't-isang bágay sa pamamagítan nang mang̃í pangdamdam nang kálolowá. || for. Ibigày nang Juez ang anománg kargo sa isá, para nang isang komisión, etc. || r. Mákilala; mapaghúlô ang pagkakàiba.

DISCIPLINAR. a. Turúan; aralan. || Hampasín. || r. Magturuán. || Maghampás. || Maghampasan.

DISCIPULO, LA. m. y f. Ang tinúturuan, ó nagáaral.

DISCONVENIR. n. irreg. como *venir.* V. DESCONVENIR,

DISCORDANCIA. f. Pagkakáiba nang mang̃à bágay; dî pagkakáisa.

DISCORDAR. n. irreg. como *acordar.* Magkàiba; magkáalít. || Howag magkáisa.|| Howag magkábagay. || mus. Howag magkátuno ang isang tugtugin, ó ang mang̃á instrumento. =*de sus compañeros.* Máiba sa kaniyáng mang̃á kasama.=*en, sobre tal cosa.* Magkáalit sa, úkol sa gayong bágay.

DISCORDE. adj. Hindî nagkákaayon nang kalooban, pasiyá at tung̃o. || met. Hindî tono.

DISCREPANCIA. f. Pagkakáiba; ó dî pagkakáisa; nang mang̃à bàgay na pinagparis.

DISCRETO, TA. adj. Mabait; matalino, at timtiman. || m. y f. Sa ilang katipunan, ay ang tawong inihalal na tumúlong sa pùnô, at tánung̃an nang mahúsay na pamamahá'â nang kapisanan.

DISCULPA. f. Ang matuwid at dahilang ibiníbigay at nang makailag na paniktang sala.

DISENTERÍA. f. med. Pagtataé na may kasàmang dugô at plema.

DISENTIR. r. irreg. como *sentir.* Magkáiba; huag magkàisa. || Huag umayon; huag maniwálâ.

DISFAMAR. a. Manirang puri. || met. Mamintás.

DISFAMATORIO, RIA. adj. Nakasísirang puri; ó pagsirang puri.

DISFORME. adj. Kúlang sa tabas, sa pagkakábagay, ó sa súkat. || Pàng̃it. || Ang lubháng nápakalaki at alang̃an sa kápowâ.

DISFRAZAR. a. Ibahín ang hitsura nang isang bàgay at nang howag mákilala. || met. Pagtakbán. = *con buenas apariencias.* Pagtakbán; ó balutin nang mabuting anyô. || r. Magsuut nang anománg damit na howag ikákilala sa kaniyá. || r. met. Magpakunuarî.|| Magbalôbalô. || Magbalatkayô.=*de moro.* Magsuot moro. =*con, en traje humilde.* Magsuut ng̃ damit mahírap, ó magbalôbalong mahírap.

DISFRUTAR. a Kamtàn; tamuhín. || Magtamasá nang anomán, na walang hiláhil at hírap.= *de buen sueldo.* Magkamit, ó magtamasá ng̃ mabuting sueldo.

DISFRUTE. m. Pagkakamit; pakikinábang; pagtatamasá nang anomán.

DISGUSTO. m. Samâ ng̃ lasa; saklap. || Sámaan nang loob; pagkakáalit. || Súkal nang loob; pighatî. || met. Yamot, ó kayamután sa anomàn; gálit. || Suklam.

DISIMULAR. a. Magkunowarìng hindî pansín, ó disimulahín. || Pagtakbán; ilingid. || Alintanahin. || Ihálô ang anomán sa ibá at nang ho-

wag mápansin. || Magpatáwad.||Magbalatkayô. || Magpáraanan nan kanikanilang kakulangán.

DISIMULO. m. Pagkukunowarî, ó pagbabalòbalong hindî pansín ò hindî alam ang anomán. || Pagpapabayâ, ó pagalintánâ || Paglilíngid.

DISIPADOR, RA. m. y f. der. nang *disipar*. Máninirâ; mapagtapón nang pagaárî.

DISIPAR. a. Isábog; pawíin: at sinásabi, ISINÁBOG ó PINÁWÎ *nang áraw ang mañgà pañganorin, el sol* DISIPÓ *las nubes*. || Magsábog; magtápon nang àrî. || r. Makasingaw; suminĝaw.

DISLOCADURA. f. der. nang *dislocar*. Pagkáalis nang butó sa talagang lugal, ò paglinsad nang anomán.

DISLOCAR. a. Ialís; ilinsad sa lugal. || r. Málinsad ang pagkakálapat nang anomán.

DISMINUIR. a. irreg. *huir*. Untián; kulañgan; bawasan. || r. Umuntî; mabawasan.

DISOLUBLE. adj. Kálagin, ó makàkalag; tunawín ó mangyáyaring matúnaw.

DISOLUTIVO, VA. adj. Makatútunaw; makakákalag; nakatútunaw; nakakákalag.

DISOLVER. a. irreg. como *absolver*. Kalagín. || met. Paghiwalayín ang nagkákalakip. || Kanawin; tunawin ang anomàn sa túbig, álak, etc. =*en vino*. Kanawín, ó tunawin sa álak. =*con aguardiente*. Tunawin nĝ aguardiente. || r. Makalag.||Matùnaw.

DISONANCIA. f. Tunog na nakabábagot. || mús. Ang dî pagkakáakmá nang mañgá tono.

DISONAR. n. irreg. como *acordar*. Tumunog nang dî maínam. || met. Huag máayos; huag magkáayos ang mañgá bágay na dápat magkáaakmâ. || Masamaín ang anomán, etc.

DISPARATE. m. Gawâ ó wíkang labás sa matowid.

DISPENDIO. m. Gúgol ó gastang malabis. || met. Kùsang pagaaksayá nang búhay, puri, etc.

DISPENDIOSO, SA. adj. der. nang *dispendio*. Magùgol; magastang lubhâ.

DISPERSIÓN. f. der. nang *dispersar*. Pagkakátiwatiwalag; pagsàbog.

DISPERSO, SA. adj. Tiwátiwalag; sabog sa ibatibang bayan ó lugal. || Sa milìcia ay ang dî nàlalagay sa alinmáng *cuerpo*, at tumítira sa bayang maíbigan.

DISPERTAR. a. irreg. como *despertar*. V. DESPERTAR.

DISPIERTO, TA. p. p. nang *dispertar*. adj. Gising.

DISPLACER. def. como *placer*. a. Bigyán nang súkal nang loob.|| r. Sumamâ ò sumùkal ang loob.

DISPLICENCIA. f. Samâ nang loob; kawalán nang gustó. || Bagot; yamot.

DISPLICENTE. adj. Nakasásamâ nang loob; ó nakawáwalâ nang ĝustó. || Bugnot; walang kibô; masuñgit.

DISPONER. a. irreg. como *poner*. Ihánay; italatag. || Magpasiyá. || Maghandâ; ihandâ. || Pamutihan.=*á bien morir*. Igayak sa mabuting pagkamatay.=*en hilera*. Italatag na ihilera.=*por secciones*. Pagpangkatpang-

katin.=*de sus bienes.* Mamahàlâ nang kaniyang mangá pagaárì. || r. Gumayak. || Humandâ.=*à, para caminar.* Gumayak sa paglákad.|| n. Gumayak; humandâ.=*sus cosas.* fr. Gumawâ ng testamento at ibá pang pagsisíkap, upang mamatay na pàrang mabuting kristiano.

DISPUTA. f. Pagaáway; pagtatalo. || Pagtatákapan.

DISPUTAR. a. Makipagtalo, ò ipakipagtalo; ipaglaban ang anomán. || Makipagtákapan. || n. Kung ginágamit na kasama nang partícula *de, por, sobre, acerca de* at ibá pa, sa áting wikâ ay *makipagtalo nang úkol* ò *tungkol sa.*=*con su hermano.* Makipagtalo sa kaniyang kapatid. || r. Magagawán. || Magtalo.

DISTANCIA. f. Pagitan; láyô; ó pagkakálayô. || met. Kaibhán nang isang bágay sa ibá.

DISTANTE. p. a. nang *distar.* adj. Maláyô; nálalayô. || Palak.

DISTAR. n. Maláyô. || met. Mába nang malakí.=*(un pueblo) de otro cuatro leguas.* Málayô (ang isang bayan) sa isá nang ápat na leguas.

DISTENDER. a. irreg. como *acertar.* cir. Makapagpamánat na lubhâ nang balat na may súgat ó may tápal.

DISTINTO, TA. adj. Ibá. || Malinaw; maliwánag; walang guló.

DISTRACCIÓN. f. der. nang *distraer.* Pagaaliw; pagkalibang. || Labis na kalayaán sa pamumúhay at kaugalián.

DISTRAER. a. irreg. como *traer.* Libangin. || Iliwás. || Ilayô sa mabait at mahúsay na pamumúhay ang sínoman, sa pamagitan nang masasamang halimbáwâ. || r. Malibang; magaliw. || Máliwas sa talagang tungo ò akàlâ. || Maglíbangan. || Makalìmot.=*con, por el ruido.* Malibang sa, ó dáhil sa íngay.=*en cazar.* Magaliw sa pangangaso.=*de la conversación.* Malibang; ó malingat sa sálitaan.

DISTRIBUCIÓN. f. der. ng *distribuir.* Pamamahagi; pangangàyaw. || met. Pagtatátag; ó pagtatalatag na karampatan nang mangá bágay.

DISTRIBUIR. a. irreg. como *huir.* Ipamahagi; ipangayaw; ipamudmud. || Italatag; ó ilagay nang mahúsay at karampatan ang anománg bágay.=*en los bajeles la tropa.* Bahaginin sa mangà sasakyán ang tropa. =*entre los necesitados.* Iàyaw; ó bahaginin sa mangá nagsásalat. || r Mábudbod; mabahagi.

DISTRITO. m. Nasásakop nang isang húkuman, etc.

DISTURBIO. m. Pagkaguló; pagkasírâ nang katahimikan. || Guló.

DISUADIR. a. Pagpayuhan; hikayatin ang sínoman na magbago nang akálâ sa pamagitan nang mabubuting pangùsap.||r.Mapagpayuhan.

DISUASIÓN. f. der. nang *disuadir.* Pagpapayo; paghikáyat; paglamúyot.

DISUASIVO, VA. adj. Nakahíhikayat. || Panghikáyat.

DISYUNCIÓN. f. Paghihiwalay; ó pagkakáhiwalay.

DISYUNTIVO, VA. adj. Nagpàpahiwalay; ó nakapagpápahiwalay.

DIURÉTICO, CA. adj. med. Pangpaíhî.

DIVERGENCIA. f. opt. Pagkakàhiwalay nang sínag. || met. Pagkakáibaibâ nang akálâ

DIVERGENTE. adj. Sinag na náhihiwalay sa kasamahán.||met. Ibá; salungat.

DIVERSIDAD. f. Pagkakáiba; dî pagkakáparis. || Kasaganaán.

DIVERSIÓN. f. Pagaaliw; paglilibang. || Áliwan.

DIVERSO, SA. adj. Ibà; dî kamukhâ.=*de los demàs*. Kakaibá sa ibá.=*en caràcter*. Dî nagkákamukhâ nang ugálî. || pl. Marami; madlâ; bagaybágay.

DIVERTIDO, DA. p. p. nang *divertir*, y adj. Masayá; masiglá.||Mapagpatawá.

DIVERTIMIENTO. m. der. nḡ *divertir*. Pagkalibang; paglilibang. || Pagkalinḡat.

DIVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Libanḡín. || Ilayô; ilihís. || med. Tawagin ó batakin sa ibang lugal ang manḡá *humores* nang katawán. || r. Màlayô ang ísip sa ta agang tunḡo,=*en pintar*. Magaliw sa pagpipintá. || r. Malibang; magaliw. || Magáliwan.=*con un amigo*. Makipaglibang sa isang kaibigan.

DIVIDIR. a. Hatíin; paghiwalayín. || Bahaginin; ipamudmud ang anomán sa madlà. || met. Paglayuin ang manḡà kalooban, na pasukan nang ipagkákaalit. || arit. Magpartir.=*con muchos*. Hatíin sa marami.=*entre muchos*. Bahagining iáyaw sa madlá.=*por mitad*. Biyakín.=*en partes*. Pagpangkatpankatín. || r. Humiwalay sa sámahan ó pakikilagúyô.|| Maghiwàhiwalay. || Magkáhiwalay.

DIVIESO. m. Pigsá ó búkol.

DIVINIDAD. f. Pagkádios. || Kadiosan.

DIVINO, NA. adj. Ang náuukôl sa Dios. || met. Lubhang magaling; labis nang buti.

DIVISA. f. for. Ang pagaáring minana sa amá nang bàwa't isá. || Sagisag; ó tandâ sa pananamit, ò sa alinmáng lugal na litaw, at nang mákilala ang pagkamahal na tawo, grado, etc.

DIVORCIO. m. Paghihiwalay nḡ magasawa. || met. Paghihiwalay nang manḡà bág·y na dáting nagkákasama.

DIVULGAR. a. Ilathálâ; ipaháyag sa madlâ; ilatlat. || a. Máhayag; málathalâ.

DOBLADILLO, LLA. adj. dim. nang *doblado*. Balísaksakan.||m. Lupî sa gílid nang damit. || Sinúlid na matíbay na gámit sa paggawâ nang medias.

DOBLADURA. f. Lupî; bálî.

DOBLAR. a. Dagdagán ang anomang bágay, na pagibayuhin ang dami. || Tiklupín; ilupî; baluktutín.|| met. Supilin ang sínoman, na ibuyong magísip ó gumawâ nang ibá sa unang inakálâ.=*á palos*. Salantaín sa pálô.=*de un golpe*. Baluktutín sa isang hampás. || n. Dumublás; ó tumugtog ang kampánâ nang tugtug patay. || Lumikô nḡ daán. || r. met. Pahinúhod; pumáyag.

DOBLE. adj. Ang may ibayong lamán ó bigat, kaysa pinagpápari san. || Sa kayo at ibá pá ay: *makapal* ó *may katawán*. || Balísaksakan ó malakí ang panḡanḡatawán. || Dalawáng susón; ó dublé. || met. Sukab mapagpailalim. || Magdaràyâ. =*de la medida*. Dalawá nang tákal ó súkat

DOBLEGAR. a. Hutukin; supi

lin. || r. Mahútok. || Masúpil; sumúkô.

DOBLEZ. m. Lupî; bálî. || Pagkakàsuson. || met. m. y f. Pagdaráyâ.

DOCE. adj. num. card. Labingdalawá. || num. ord. Ikalabingdalawá.

DÓCIL. adj. Masùnurin. || Malumánay. || Madaling turúan.=*al mandato*. Masúnurin sa iniùutos.=*de condición*. Malumánay; ó malambot ang ugàlî.=*para aprender*. Madaling magáral; madaling turúan.

DOCILIDAD. f. der. nang *dòcil*. ||Kalambután nang ugálî. || Katalasan nğ ulo at kadaliang màtuto nang anomán.

DOCTO, TA. adj. Marúnong; paham; bihasa; matalino.=*en teologia*. Matalino sa teolohía.

DOCTOR, RA. m. y f. Ang nagtúturô nang anomang *ciencia* ó arte. || Ang tumangap nang gradong *doctor* sa isang *universidad*, gradong lálong mataás sa lahat nang màkukuha sa isang *facultad*. Sa sínomang *médico* ay kaugaliang *doctor* ang táwag walâ mang gradong ganoòn.=*en medicina*. Doctor sa pangagamot.

DOCTORA. f. Ang asawa nang médiko. || fam. Babáying nagpápangap bihasa.

DOCTORAL. adj. der. nang *doctor*. Ang náuukol sa pagkadoktor. || m. Plaza nang *doctoral* sa mangğá *canónigo*.

DOCTRINA. f. Áral. || Karunungğan ó *ciencia*. || Ang kasaysayan nğ áral kristiano, na ipinangğáğaral sa bayan nang mangğá párî.

DOCUMENTO. m. Áral na magaling na ibinibigay sa kápowà, lálô ang náuukol sa paghihiwalay sa kaniyá sa masamâ. || Kasulatan; katibayan.

DOGAL. m. Lúbid na may sílô, na itinátalî sa liig nang kabayo at ginàgamit din namang pangbítay.

DOGO. m. Ásong pangğaso; ó panghuli nang háyop.

DOLENCIA. f. Sakit; damdam.

DOLER. n. irreg. Sumakit. || Magdamdam nang sakit. || Mahabag; maáwâ. || Magdamdam sa kalooban; ó magsentimiento. || r. Magsisi. || Damdamín nang loob ang dî pagkágawâ nang ninánasâ. || Mahabag; maáwâ.=*(con un amigo) de los trabajos de otro*. Makipagdamdam (na kasama nang isang kaibigan) sa mangğà kahirapan nang ibá.=*de los pecados*. Magsisi nang mangğá kasalanan.

DOLIENTE. p. a. nang *doler*. adj. Ang nasásaktan. || f. Ang lugal na sumásakit. || m. y f. May sakit.

DOLO. m. Dáyâ.

DOLOR. m. Sakit; kirot; antak. || met. Dalamhátî; hapis. || Pagsisisi.

DOLOROSO, SA. adj. der. nang *dolor*. Kasakitsákit; kahabaghabag.|| Nakasásakit; ó nakapagbibigay sákit.

DOMAR. a. Paamúin; mansohín. || met. Supilin. || Turúan nang pakikipagkápowâ tawo ang isang tagabundok. || Umámô.

DOMESTICIDAD. f. Kaamúan nang loob.

DOMÉSTICO, CA. adj. Ang talagang sa báhay; ó náuukol sa báhay. || Háyop, na sa bàhay inálagaan. || Alílang sa báhay nagsísilbi. Ginágamit namang parang *sustantivo* dito sa huling kahulugàn.

DOMESTIQUEZ. f. Kaamúan

nang háyop, maging natural kung tùrô man.

DOMICILIO. m. Lugal, ó báhay na táhanan.|| Ang pananahán sa isang lugal.

DOMINANTE. p. a. nang *dominar.* adj. Nanglálakilaki na íbig makapangyari.

DOMINAR. Mamahálang parang panğinoón; makasúpil; manglakilaki. || n. Manğibà; mamukod sa taás ang alinmang bundok, báhay, etc. || r. Magpígil; supilin ang sarili.

DOMINGO. m. Lingó. || Ingô.

DOMINIO. m. Kapangyarihan nang báwa't isá, na gumámit at mag. pasiyá sa bágay na sariling árì. || Pagpupúnô sa kápowâ. || Nasásakupang bayan ó manğá lúpâ nang isang hárî ò *república.* Karaniwang plural na gamitin sa kahulugang itó.

DON. m. Álay; kaloob; ó regalo. Biyáyâ. || Gawî ó habilidad sa paggawâ nang anomán.

DONAIRE. m. Kainámang manğùsap. || Kagandahan nang panğanğatawán; karìkitan.

DONANTE. p. a. nang *donar.* Ang nagkákaloob.

DONAR. a. Magkaloob sa ibá nang anomán.

DONATARIO. m. der. nang *donar.* Ang pinagkákalooban nang pagaárî. || adj. Náuukol sa *donaciòn.*

DONCELLA. f. Babaying hindî pa nakákikilalang lalaki. || Ang alilang babaying kalapit na lágî nang kaniyang panğinoón, at nanánahî ó nagbúburdâ, sumùsuklay sa kaniyà, etc.

DONDE. adv. l. Saan.—*donde no.* mod. adv. Kung hindî.—*donde quiera.* —mod. adv. Saàn man.—*por donde.* Kayâ; dáhil dito.

DOQUIER Ó DOQUIERA. adv. l. Saán man.

DORMILÓN, NA. m. y f. der. nang *dormir.* Matutulugín.

DORMIR. n. y r. irreg. ger. *durmiendo:* pres. ind. *duermo, duermes, duerme, duermen:* perf. él *durmiò,* ellos *durmieron:* imperat. *duerme* tú, *duerma* él, *durmamos* nosotros, *duerman* ellos: subj. pres. *duerma, duermas, duerma, durmamos, durmàis, duerman:* imperf. *durmiera,* dormiría, y *durmiese,* etc.: fut. *durmiere, res, re,* etc.: ger. *durmiendo.* Matùlog; humimlay. || a. Magpatúlog, para nang: *di à la criada que* DUERMA *al niño, sabihin mo sa alilang babayi na* PATULUGIN *ang bátâ.*|| met. Pabayaán.=*á pierna suelta* ò *tendida.* Matúlog nang palagay, at walang anomang alaala.=*con el niño.* Matúlog na kasiping nang bátâ.=*en paz.* Matúlog na mabuti; matúlog nang mahimbing. || n. y r. met. Tumahímik; humimpil ang dáting walang tahán nang galaw. || Mákatulog.=*á la serena.* fr, Matúlog sa hamog.

DORMITAR. n. Máagaw tulog.

DORMITORIO. m. Tulugang silid.

DORSO. m. Kabalikán; likod.

DOS. adj. num. card. Dalawá. || Kung kasama nang ibang *sustantivo* ang kahuluga'y *ikalawà,* para nang *á* DOS *del mes,* IKALAWÁ *nang buan.* || s. m. Ang dos.—*dos à dos.* mod. adv. Dalawa't dalawá; ò dalàdalawa. Karániwang sabihin sa dalawang magkasama na lában sa dalawá namán, maging sa larô man, ó babag ó anomán.

—*de dos en dos*. mod. adv. Daládalawa. Sinásabi sa lákad ó hilerang daládalawa.

DOSCIENTOS, TAS. adj. num. card. pl. Dalawang daán.

DOSEL. m. Baldokín.

DÓSIS. f. Dami nang gamot na iníinom nang may sakit sa towing íinom. || Dami ò tumpok nang anomán.

DOTE. m. y f. Bigaykaya; pasunod na dala nang babayi, na ipinápanhik sa lalaki sa pagaasawa nilá. || Hiyás; kagálingan. || pl. Mangá biyáyang kaloob nang Dios sa isá, para nang talino nang ísip, etc.

DRIZA. f. naút. Banting, ò lúbid na pangtaás ó pangbabâ nang láyag.

DUBITACIÓN. f. Pagaalangán.

DÚCTIL. adj. Makúnat na malambot, para nang lástiko.

DUDA. f. Pagaalangán, ó duda. || Pangambá.

DUDAR. n. Magalangán; magurongsulong ang loob. || a. Angangín; huag paniwalaán.=*de alguna cosa*. Magalangán sa anomang bágay; angangín ang anomán.=*en salir*. Magalangán sa pagalís.=*entre el sí y el no*. Magalangán kung dápat tumangô ó tumangí.

DUELA. f. Báwa't isang piraso nang tablá nang bariles.

DUEÑO, ÑA. m. y f. Ang may árî; panginoón.

DULCE. adj. Matamís.||met. Masarap; malinamnam, || Ang metal na madaling gawín.=*al gusto*. Masarap; ò matamís sa lasap.=*para oir*. Masarap dingín.=*de, en el trato*. Mahúsay makipagùsap; ó matamís ang ugálî.=*de almibar*. Ang kinusilbá; ó inilútô sa arníbal.=*de platillo*. Alinmang matamís na tinuyô at kinumpites.

DULZOR. m. der. nang *dulce*. Katamisán, ó tamís.

DULZURA. . der. nang *dulzor*. Katamisán. || met. Kasarapán. || Kahusayan nang ugàlî.

DUODÉCIMO, MA. adj. num. ord. Ikalabingdalawá.

DUOMESINO, NA. adj. Ang may dalawang buán; ó náuukol sa dalawang buán.

DUPLICAR. a. Dalawahín.||Pagibayuhin ang dami. || Salitíng makálawa ang anomán.

DURACIÓN. f. der. nang *durar*. Láon; pananatili; pagtatagal.

DURADERO, RA. adj. Matagal; ó magtátagal.

DUREZA. f. Katigasán.

DURO, RA. adj. Matigás. || Balakiot. || Matigás magsabi ó magutos; mabagsik; mabangís. || Matigás ang ulo. || Lubhang marámot. || Bastòs, || Mapurol ang ulo.=*de corazón*. Matigás na pùsô.=*de cascos*, Lubhang mapurol ang ulo; ó malíwag umintindí.

E

EBANISTA. m. der. nang *ébano*. Ang nagtátrabaho nang ébano at ibá pang káhoy na mahalagá.

EBRIEDAD. f. der. nang *ebrio*. Kalanĝuhán.

EBRIO, BRIA. adj. Lanĝó; lasing.

EBRIOSO, SA. adj. der. nang *ebrio*. Mapaglanĝó, ó malalánĝohin.

EBÚRNEO, NEA. adj. Ang sinangkapán nang gáring, para nang *estàtua* EBÚRNEA, *estátuang* GÁRING.|| Párang gáring.

ECLESIASTÉS. m. Isá sa manĝá libro sagrado na súlat ni Salomón.

ECLESIÁSTICO, CA. adj. Ang náuukol sa iglesia. || m. Párî.

ECLIPSE. m. astr. Láhô, ó pagkátagô sa ating matá nang liwánag nang alinmáng *astro*, dáhil sa nakakákanlong na ibá.=*total*. Pagkukulimlim na lubós nang isang astro.=*parcial*. Pagkukulimlim nang isang pangkat na alinmán nang isang *astro*.

ECO. m. Alinĝawnĝaw; alituat; uliyao; tinĝig.

ECONOMÍA. f. Pagtitipid. || Maayos na pamamahálâ nang anomán. || Kasalatán. =*política*. Karunúnĝang nagsásaysay nang kayamanan nang isang *nación*, at nang manĝá dahilán ó paraán nang kaniyang pagsùlong ó paghupâ.

ECONÓMICO, CA. adj. der. nĝ *economía*. Matipid; maayos; mabúting mamanihálâ na walang inaaksaya. || Nàuukol sa *economìa*.

ECONOMIZAR. der. nang *economía*. Tipirín. || Magtipon.

ECHADERO. m. Tulugán; páhinĝahan.

ECHAR. a. Itapon; iwaksí. || Itaboy; paalisín. || Ibunsod. || Isáboy. || Ayon sa *sustantivo* na kalákip ay gayòn din namán ang kahulugang tinátaglay niyà, para nang MAGUSBONG, MAGBULAKLAK, *etc. ang manĝá halaman*, ECHAR *retoños*, ECHAR *flores*, *etc. las plantas*. || Kumáin, ó uminom nĝ anomàn. || Gámit namang parang *re-*

cíproco, at sinásabing ECHARSE *un trago de agua*, UMINOM *nang isang lagok na túbig*. ‖ Maglaga'y; magkabit: para nang ECHAR *á la puerta un cerrojo*, LAGYÁN ó KABITÁN *ang pintô nang isang kandado*. ‖ Susían; sadhán: v. gr. ECHAR *la llave, susían*, ò *sadhán*. ‖ Iowî sa anomán ang isang bágay: v. gr. ECHARLO *á juego*, IOWÎ ó ARÍING *larô*; ECHARLO *á buena parte*, MAGALIÑGÍN ó ARÍING *magaling*. ‖ Mamahagi; mamudmod, at sinásabi; ECHAR *cartas*, MAMAHAGI *nang baraha, etc.* =*en, por tierra*. Ibalabag; ilagpak sa lúpâ. =*de casa*. Paalisín sa báhay; ipagtaboy.=*de ver*. Halataín; máhalatâ.=*à buena parte*. Magalingín.=*mano à una cosa*. Tulungang yaríin ang isang bágay.=*de una cosa*. Gamitin ang isang kasankapan ó bágay na anomán. = *la mano á alguna cosa*. Tangnán.—*Echarla de guapo, de valiente*. Magtapangtapangan; magmayabang. ‖ r. Tumimbuang; umúnat; magpakahigâhigâ.‖ Dumalùhong; sumugbá. =*à los piés*. Manikluhod sa harap nang isá; magdapâ sa harap ng isà.=*á, en por tierra*. Manikluhod; magpakabábâ.=*por los suelos*. Magpakabábâ; magpakaabâ; magpakahámak.—*á dormir*. Matúlog; magpabayâ.

EDAD. f. Taong dalá nang isá mulâ nang ipanganak: edad.

EDECÁN. m. mil. Ofisial na may tungkol na maghatid at magpaháyag nang mangá kautusán nang *general*.

EDICTO. m. Kautusán; útos, ó dekretong hayag sa madlâ nang isang *príncipe* ó *magistrado*.

EDIFICAR. a. Magbangon nang bàhay, etc, ‖ met. Magpasunod nang mabuting halimbàwâ sa ibá. ‖ r. Mátayô; màbangon ang isang báhay, etc.‖ Másunod ò mágaya sa gawáng magalíng na nákita sa ibá.

EDIFICATIVO, VA. adj. Gawàng nakahíhila sa ibá sa mabuti.

EDIFICIO, m. Bàhay; palasio, etc.

EDUCAR. a. Aralan. ‖ Turùan; palakhín.=*(á sus hijos) en el temor de Dios*. Palakhín (ang kaniyang mangá anak) sa tàkot sa Dios. ‖ r. Magáral.

EDUCIR. a. irreg. como *aducir*. Kunin, ó hangúin ang isang bágay sa ibá.

EFECTUAR. a. Ipatúloy na gawín ang anomán; totohanin. ‖ r. Mátuloy.

EFEMÉRIDES. f. pl. Librong kinásusulatan ng nangyáyari sa arawáraw.

EFERVESCENCIA. f. Pagsilakbong malabis nang dugô ó ng anomán. ‖ met. Kabalisanhán; álab at pagiínit nang kalooban.

EFICACIA. f. der. nang *eficaz*. Bísâ; lakás; kapangyarihang gumawâ.

EFICAZ. adj. Mabísâ; malakàs; masidhî.

EFIGIE. f. Larawan. Lalong karaniwang itáwag sa larawan ni Jesukristo at nang mahal na *Virgen*.

EFUNDIR. a. Ibuhos; ibubô.

EFUSIÓN. f. der. nang *efundir*. Pagkábuhos; pagkábubô nang anomang lusaw na bágay. Lalong karaniwang sabihin sa dugô. ‖ Pagsasayá.

ÉGIDA. f. met, Kalásag; sálilongan; tangulan.

EGOISTA. m. Ang walang kiníkilala at walang nàlalaman kundî ang gawang kagálingang sarili.

EGREGIO, GIA. adj. Marilag; marangal.

EJE. m. Eje ó pahálang, na ang mangà dulo ay násusuot sa gitnâ nang ikinákabit sa kaniyá, at siyá ang inìinugan, para nang kinásusuutan at inínugan nang isang rueda ò pagulong.

EJECUTAR. a. Gawín. || Bitayin ang may sala. || for. Embargohín ang árì nang may útang, at nang makabáyad.

EJECUTIVO, VA. adj, Bigláan; dî naipaghíhintay; ó dî naitátayong.

EJEMPLAR. adj. der. nang *ejemplo*. Nakapagbíbigay nang mabuting halimbáwâ.|| Húwaran sa paguugálî.|| Tularán; parisán. || Salin. || Parusa na dápat pagkunan nang pagkadalâ ó pagiíngat, nang hindî pamarisan ang masamang gawâ.

EJEMPLO. m. Halimbáwá; pasunod. || Gawang dápat tularan.

EJERCER. a. Gumawâ; tumupad; ó tumangan nang isang katungkulan. =*(su autoridad) en, sobre el reo.* Gawín; tuparìn (ang kaniyang kapangyaríhan) sa may sala.

EJERCITAR. a. Sanayin. || Papagaralin nang anomán; suwayín.= *(á uno) en la paciencia.* Sanayin (ang isá) sa pagpaparayâ ò pagpapasiensia.|| r. Magsánay. =*á, en correr.* Magsánay sa, ò nang pagtakbó.=*en obras de caridad.* Magsánay nang pagkakaáwanggawâ.

EJÉRCITO. m. Hukbó; || Pulutong.

EJIDO. m. Lúpang *comunal* na hindî tinátamnan; at hindî tinátrabaho, at karaniwang gìikan at páhanğinan lámang nang ani.

El. art. m. Ang.

ÉL, ELLA. ELLO. pron. pers, Siyá.

ELACIÓN. f. Kapalalùan; kalakhang loob. || Katáasan nang ísip; kamáhalan; kadakiláan, etc.

ELECCIÓN. f. der. nang *elegir.* Paghahalal; pagpílî.

ELECTO. p. p. irreg. nang *elegir.* m. y f. Ang náhahalal, ó nápapalagay sa katungkulang anomán.

ELECTOR. m. Ang nagháhalal. || Báwa't isá sa mangá *príncipe* sa Alemania, na naghàhalal nang Emperador.

ELEGANTE. adj. Marikit; butìhin; makinis. || Maìnam magsalitâ ó manamit.

ELEGIR. a. irreg. como *pedir.* Ihalal. || Ipalagay. || Pumílî. || r. Máhalal; mápalagay.

ELEMENTAL. adj. der. nang *elemento.* met. Káunaunahan; pamulâ; pinakaugat.

ELEMENTO. m. pl. Ang manğá pinakaugat, at mulang pinagbùbuhatan nang karunungan.

ELEVACIÓN. f. der. nang *elevar.* Pagtataás. || Taás; táyog. || met. Pagkátaas sa alinmang katungkulan. || Kapalalùan. || Kadakiláan.

ELEVADO, DA. p. p. nang *elevar.* y adj. met. Mataás; dakílâ.

ELEVAR. a. Itaás. || met. Ilagay ang isá sa lugal na marangal at mataás na katungkulan; ibunyî.=*(los ojos) al cielo.* Itaás (ang manğá matá) sa lánğit.=*de la tierra.* Itaás; ò iangat sa lúpâ.=*(á uno) sobre las nubes.*

llagay (ang isà) sa alapaap; pakapurihin. ‖ r. met. Mawalán nang díwâ; tumígil ang mañgá sangkap nang káluluwa, dáhil sa pagbubulaybúlay nang anomán. ‖ Pasukan nang kapalalúan. ‖ r. Mátaas; pailanglang.=*al, hasta el cielo*. Pailanglang sa, hangang láñgit.=*por los aires*. Pailanglang sa impapawid.

ELOCUENCIA. f. Ang kabiha sanhán at kaayahang mañgúsap na nakaháhalina at nakalálamuyot nang loob sa dumídiñgig.

ELOCUENTE. adj. Ang bihasa at kayaáyang mañgúsap, na nakaáanyaya nang loob.

ELOGIAR. a. Purihin. ‖ r. Purihin ang sarile.

ELOGIO. m. Pagpuri sa kabutihan at karapatán nang kápuwâ.

EMANACIÓN. f. der. nang *emanar*, Pagsiñgaw. ‖ Pangagáling. ‖ Siñgaw nang anomán.

EMANAR. n. Manggáling; magbúhat ang anomán sa ibà.

EMBADURNAR. a. Kulapulan =*de lodo*. Kulapulan nang pútik. ‖ r. Mapunô nang dumí; mákulapulan.

EMBALAJE. m. Pagbabàlot; pagbabastâ nang kalàkal. ‖ Bálot; ó balat na kinásisidlan nang kalákal. ‖ Halagá nang pagbálot ó sisidlán.

EMBALAR. a. comer. Balutin; ó ikahòn ang kalákal. ‖ r. Mabálot; mákahon.

EMBARAZADA. adj. y s. f. Buntís.=*de seis meses*. Buntís nang ànim na buán.

EMBARAZAR. a. Umabala; sumikî.‖Buntisín. ‖ r. Maabala; masikî; maluatán. ‖ Malitò. =*con la ropa*. Masikî sa, nang damit.=*en la respuesta*. Malitó; ò masikî nang pagsagot.

EMBARAZO. m. Abala.‖Kabuntisán. ‖ Kaumirán.

EMBARAZOSO, SA. adj. der. nang *embarazo*. Nakaáabala; nakasísikî.

EMBARBECER. n. irreg. como *agradecer*. Tubúan nang balbás; magkabalbás.

EMBARCACIÓN. f. der. nang *embarcar*. Sasakyán.‖Paglulan ó pagsakay sa daong. ‖ Ang panahong ipinaglúluat sa paglalayag, búhat sa isang lugal hangang sa ibá.

EMBARCADERO. m. der. nang *embarcar*. Lugal na dóoñgan.

EMBARCAR. a. Ilulan; isakay. ‖ met. Ipások ang isá sa isang *oficina* ó hánapbuhay. ‖ r. Lumulan; sumakay. ‖ Pumások na sumama sa isang oficina ó hánapbuhay. =*de pasajero*. Sumakay na pasahero.=*en un vapor*. Lumulan sa isang bapor. =*para España*. Lumúlang patuñgo sa España.

EMBARCO. m. Paglululan; pagsakay sa daong.

EMBARGAR. a. Embargohín; ilitin. ‖ Sansalàin; abalahin. ‖ Maimbargó. ‖ r. met. Matilihán; mawalán ñg díwâ.

EMBARNIZADOR. m. Mangbabarnís.

EMBARNIZAR. a. Barnisán.

EMBARQUE. m. Pagsakay sa daong.

EMBARRAR. a. Kapulan nang pútik. ‖ Putikan, ó punín nang pútik. ‖ met. Guluhín ang anomán. ‖ r. Mábalahô; másoot sa isang gusot.

EMBARRILAR. a. Isilid sa bariles.

EMBASTECER. n. irreg. como *agradecer*. Tumabâ; pálaki ang katawàn. || r. Maging bastós.

EMBATE. m. Hampás, ò simpok na malakás nang alon. || Pagdalùhong, ó paglúsob na biglâ; paghandulong. || m. pl. Mangá kasaliwaáng pálad; mangá kapáitang sa ri i nang búhay.

EMBAUCAR. a. Dayáin; upatán; lamuyutin. || r. Mádayâ.

EMBAULAR. a. Isilid sa baul. || met. y fam. Kumáin nang lubhang marami.

EMBEBECER. a. irreg. como *agradecer*. Libangín. || Tulalâin; hangalín. || r. Mátanga; mápatulalâ. =*en mirar*. Malibang sa pagmamasid.

EMBELECO. m. Dáyâ; kasinungalingang nakaáanyaya nang loob.

EMBELESAR. a. Papagtakhín; pamaangín. || r. Matigilan; magtakà. || Malugod.=*con un niño*. Malugod. sa isang bátâ.=*en oir*. Maligaya ng pagdingig

EMBELESO. m. der. nang *embelesar*. Pagkámaang; pagtatakà. || Bágay na nakapagtátaka.

EMBELLECER. a. irreg como *agradecer*. Painamin; pagandahín. || r. Dumikit; gumandà.

EMBERMEJECER. a. irreg. como *agradecer*. Papulahín. || met. Hiyaín. || r. Mamulá. || met. Mahiyâ.

EMBESTIDA. f. der. nang *embestir*. Paghandulong; paglaban.

EMBESTIDURA. f. Paghandulong.

EMBESTIR. a. irreg. como *pedir*. Handulungín; labanan; bangaín. || Daluhungin. || Sabatín ang kápowâ na hingán nang limós, ó utangan sa oras ó lugal na dî karampatan.=*con, contra el leòn*. Lumaban sa león; makibangâ sa león.

EMBETUNAR. a. Kapulan ng betún.

EMBLANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Palambutín. || n. Lumambot. || r. met. Mahabag.

EMBLANQUECER. a. como *agradecer*. Paputiín; ó papamutiín. || r. Mamutî.

EMBOBAR. a. Patangahín; imanghâ; litohín. || r. Mátanga; mámaang. =*con, de, en algo*. Mátanga sa anomán.

EMBOBECER. a. irreg. como *agradecer*. Hangalín; tulalaín. || r. Maging tigil; maging tangà.

EMBOLSAR. a. Ipamulsá. || r. Magpamulsá nang anomán.

EMBOLSO. m. Pagsisilid sa bulsá.

EMBORNALES. m. pl. naút. Pabuluang; ó butas na pálabasan nang tùbig.

EMBORRACHAR. a. Langohín; balasingín; tubahin.||r. Maglangó; malangò. = *con, de aguardiente*. Malangó nang, sa aguardiente.

EMBOSCAR. a. mil. Iabang ang isang pulutong na tawo, dátapua't nakakanlong. || r. Magsuot sa kadilimàn nang gúbat.=*en el monte*. Magsuot sa gúbat.

EMBOSQUECER. n. irreg. como *agradecer*. Manggúbat. || r. Magsuot sa gúbat; manganlong sa gúbat.

EMBOTAR. a. Salsalín ang talim nang armàs. || Isilid sa bote ang anomán. Kaugaliang sa tabako sa-

bihin. || r. fam. Magbota; ó magsuot nang botas. || Mapudpod.

EMBOTELLAR. a. Isilid sa botella ang anomán.

EMBOZAR. a. Takbán nang kapa ò balábal ang mukhâ, na ang ilitaw lámang ay matá. || Busalán ang kabayo ó aso. || met. Ikanlong; pagtakbán nang salitâ ó kilos ang anomán at nang huag makúrô. || r. Magbálot; ó magbalábal, na takpán pati mukhâ.=*con, en el capote.* Magbálot nang kapote, na takpán sampong mukhâ.

EMBRAVECER. a. irreg. como *agradecer.* Pabanĝisín. || Pagalitin. || n. met. Mabúhay; manaríwâ; lumagô ang kamáhalan. || r. Bumanĝís. || Magálit.||Sumasal: kung sa hanĝin at ibá pang elemento.

EMBREAR. a. Kapulan nang sáhing.

EMBRIAGAR. a. Langohín.|| r. Malanĝó. || met. Mawalang díwâ.=*con, de vino.* Malanĝó sa álak.

EMBRIAGUEZ. f. Kalanĝuhán. || met. Pagkasírâ nang ulo.

EMBRIDAR. a. Lagyán nang rienda ang kabayo; ò ang alinmang hàyop na panghila.

EMBROLLAR. a. Guluhín. || r. Maguló.

EMBROLLO. m. Pagkaguló; kaguluhán. || Sitsit; hatid dumápit.

EMBROLLÓN, NA. m. y f. Mapangulò.

EMBRUTECER. a. y r. irreg. como *agradecer.* Maging párang hàyop, na pumurol ang ísip, sumamâ ang ugálî, maging bastós ang manĝá kilos, malimutan ang nálalamang kaugaliang mahúsay, etc.

EMBUDO. m. Balisunsong. || Embudo. || met. Líhô; tarampáś; enredos.

EMBUSTE. m. Kasinunĝalinĝan. || pl. Kasankapang maliliit, at muntî ang halagà, na karaniwang gámit nĝ babayi.

EMBUSTERÍA. f. der. nang *embuste.* fam. Kasinunĝalinĝan; dáyâ.

EMBUSTERO, RA. m. y f. Sinunĝáling; bulaán.

EMBUTIR. a. Siksikàn; saksakán. || Ipaloob; ilápat na isipit ang anomán sa ibá, na parang boô.=*de algodón.* Siksikán nang búlak.=*(una cosa) en otra.* Ilápat na ipaloob (ang isang bágay) sa ibá. || r. fam. Magpakasandat. || Sumaksak; ò sumínĝit sa pagitan nang anomán.

EMÉTICO, CA. adj. Pangpasuka *(gamot).* Kaugaliang *sustantivo masculino* kung gamitin.

EMETIZAR. a. der. nang *emético.* Halúan nang *emético* ang anomang bàgay. || Painomin nang *emético.*

EMIGRAR. a. Umalís sa kaniyang bayan, at sa ibá tumahán.

EMINENCIA. f. Taás; ó kataasán nang lúpâ. || met. Taás nang ísip; karánĝalan. || Táwag na ibiníbigay sa manĝá *cardenal* nang *santa Iglesia romana,* at sa *gran maestre* nang *religión ni San Juan.*

EMINENTE. adj. Mataás; matáyog. || met. Dakílâ.

EMITIR. a. Ikálat ang manĝá *papel de banco.* || Sabihin; ó ipaháyag ang sariling pasiyá.

EMOLUMENTO. m. Pakinábang; ó báyad na tinátangap sa anomang katungkulan, bukod sa sueldo. Karaniwang plural kung gamitin.

EMPACHO. m. Hiyâ. || Kasikián;

pagkaumid.=*ó empacho de estómago.* Ahito; ó dî pagkatúnaw sa sikmurâ nang kináin.

EMPALAGAR. a. Makasúyâ; makasunok. || met. Makapágod; makayamot. || r. Masúyâ; masunok, mayamot.=*de todo.* Masúyâ; mayamot sa balang na.

EMPALAGO. m. Súyâ; sunok. || met. Tamlay; suklam.

EMPALAGOSO, SA. adj. Nakasùsuyâ; nakasúsunok. || Tawong nakamúmuhî ang ugálî.

EMPALAR. a. Tuhugin; durúin sa isang tuhugan, na para nang ginágawâ sa lílitsunin.

EMPAÑAR. a. Lampinán: ò balutin sa lampín ang sangol. || met. Dumhán ang sariling puri, ó ang sa ibá. || r. Lumábô; kumulimlim. || Masiráan nang puri.

EMPAPAR. a. Tigmakín; pigtaín. =*de agua.* Tigmakín nang túbig.= *(la sopa) en el caldo.* Pigtaìn (ang sopas sa sabaw. || Matigmak; mapigtâ; tumiim. || Maempatsá ó ahituhin. =*(la lluvia) en la tierra.* Tumiim (ang ulán) sa lúpâ.

EMPAPELAR. a. Balutin nang papel. || Diktán ó balutan nang papel ang isang silid, baul, etc. || met. Pormahán nang káusa.

EMPAQUE. m. Pagbabálot; pagbabastâ. || fam. Ang anyô nang isá, na ayon dito ay nagkákagusto tayo ó nayâyamot sa unang pagkákita.

EMPAREDAR. a. Kulungín ang sínoman sa isang lugal na nabàbakod nang pader.

EMPAREJAR. a. Ipantay. || Pantaín; palasin.||Pagagapayin.=*con otro.* Iagápay sa ibá. || n. Umabot na màpantay ang sínoman sa náuuna sa kaniyâ. || Magkáisa; magkáparis ang dalawang bágay.

EMPATAR. a. Pagpantaín ang dami nang *voto.* || r. Magkáisa ang dami nang mangâ *voto.*

EMPATE. m. Pagkakàpatas nang *voto.*

EMPEDERNIDO, DA. p. p. nang *empedernir* at *empedernirse.* Tumigàs na parang bató; mawalán nang pangdamdam.

EMPEDERNIR. n. def. na ginágamit lámang sa mangá sumùsunod na tiempo at persona: p. p. empedernido: pres. ind. empedernimos; empedirnís: imperf. empedernía; empedernias; etc.: perf. empedernì, empederniste; *empedirniò;* empedernimos; empederníSteis; *empedirnieron:* fut. empedernirè; empedernìràs; etc.: imperat. empederníos vosotros: imperf. *empedirniera,* empedernirìa; *empedirniese,* etc.: fut. *empedirniere; empedirnieres;* etc. Patigasing parang bató. || r. Tumigàs; manigàs na parang bató. || r. met. Tumigás; ó magpakátigas tigas ang kalooban.

EMPEDRADO. p. p. nang *empedrar.* y m. Látag na batò, na talagang inihánay na mahúsay sa dinádaanan. || Paglalàtag nang batò.

EMPEDRAR. a. irreg. como *acertar.* Latagan ang lúpâ nang lapatlápat na bató. || Punín nang tísod at sarisáring bágay na sùkal ang isang lugal.=*con, de adoquines.* Latagan nğ *adoquin.* || r. Maging bató; ó batohín ang daán.

EMPEINE. m. Pukló. || Pusón. || Buni.=*del pié.* Bubong nang paá. Ang táwag nang mangá *anatómico*

ay TARSO.

EMPEINOSO, SA. adj. der. ng̃ *empeine*. Búnihin.

EMPELLAR. a. Itúlak; ó ipagtúlakan. || r. Magtulakán.

EMPELLÓN. m. Túlak.

EMPEÑAR. a. Isanlâ. || Pilitin.|| Magempeño; ó papamagitan sa kápowâ. || Tumayô; mang̃ákô. =*(uno su palabra) con otro.* Itang̃ô (nang isà ang kaniyang pang̃ung̃úsap) sa ibá. || r. Magkaútang. || Magpumilit. || Mamagitan; makiúsap.=*con el juez.* Makiúsap sa hukom.=*por el reo.* Ipamagitan ang may sala.=*en una cosa.* Pagpilitan ang anomán.=*en mil duros.* Magkautang; ó másanlâ nang isang libong pisos.

EMPEORAR. a. Pasamaing lálô. || n. y r. Sumamâ; ó bumigat ang damdam.

EMPEQUEÑECER. a. irreg. como *agradecer*. Paliitín. || r. Lumiit.

EMPEZAR. a. irreg. como *acertar*. Magpasimùnô. || Mulán; ó pamulán: v. gr. MÚMULAN *búkas nang mánanahî ang bárô, la costurera* EMPEZARÁ *mañana la camisa*, etc. Ng̃uni't ACTIVO man itó, ay nagíging neutro ò impersonal kapag ang sumùsunod sa kaniyá ay preposisión *á* na may kasamang verbo neutro ò impersonal: v. gr. EMPIEZA Á *llorar;* UMÍIYAK *na, ya* EMPIEZA Á *llover*, UMÚULAN *na*, etc.||n. Magmulâ: para nang, NAGMÚMULÁ *na ang misa, ya* EMPIEZA *la misa.*||Magpamulang mangyari ang talagang kaugnay nang ipinaìintinding sinásabi, v. gr. NAGMÚMULÁ *na si F., ya* EMPIEZA *F.*, (nagmúmulá na bagang magsalitâ, magulolulolan, etc.); NAGMÚMULÁ *na ang mang̃á kampànâ, ya* EMPIEZAN *las campanas* (nagmúmulâ na bagà nang pagtugtog ó nang pagtulig sa átin;) NAGMÚMULÁ *na ang mang̃à usà, ya* EMPIEZAN *los venados* (nagmúmulâ nabagang nínial ó nang paggálâ sa paghànap nang pagkáin. =*á brotar.* Gumitî; ó magpamulang gumitî =*con, por tal pregunta.* Mulan nang, sa gayong tanong.=*por lo difícil.* Mulán sa mahìrap.=*en poco.* Mulan sa kakauntî. || r. Magpamulâ.

EMPLASTECER. a. irreg. como *agradecer*. pint. Pantayîn nang pastâ ang bakôbakô nang tablá ó kayo, at nang mápintahang mabuti.

EMPLEADO. m. May empleo; ó may katungkulan.

EMPLEO. m. Katungkulan.||Hánapbuhay. || Paguúkol.

EMPLUMECER. n. irreg. como *agradecer*. Magkapakpak ó magkabalahibo; ó mulang tubúan nang pakpak ó balahibo ang ibon.

EMPOBRECER. a. irreg. pres. ind. *empobrezco:* imperat. *empobrezca* él; *empobrezcamos* nosótros; *empobrezcan* ellos: subj. pres. *empobrezca; empobrezcas;* etc. Dukhaín; papamulubihin ang kâpowâ. || n. y r, Madukhâ; maghírap.

EMPODRECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Mabulok.

EMPOLTRONECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Magtamad; maging anyáyâ, etc.

EMPOLLAR. a. Magpasísiw; humalimhim; lumimlim. || r. Maging sísiw ang itlog.

EMPONZOÑAR. a. Kamandagán. || met. Siráin; sayang̃in ang anomán. || r. Mákamandagan.

EMPORCAR. a. irreg. como *acordar*. Dumhán; salaulaín ang anomàn. || met. Sayángin. || r. Marumhán.

EMPRENDER. a. Mulán; ó pamulân. Karaniwang sinásabi sa bàgay na mahírap gawín.=(*alguna obra) por sí solo*. Pamulán (ang anomang gawâ) sa ganang sarili.

EMPRESTAR. a. Magpahiram; magpaútang. || Tumúlong.

EMPRESTITO. m. Pagpapaútang; pagpapahiram. || Ang hiniram, ó ipinahiram. || Útang.

EMPUJAR. a. Itúlak; isúlong. || met. Ialís ang sínoman sa empleo ó lugal na kinálalagyan.=*á la calle*. Itúlak sa daán.=*hasta derribarse*. Itúlak hangang sa mabual.=*hácia la calle*. Itúlak sa dàkong daán.=*contra la pared*. Itúlak na pabalabag sa pader. || r. Magtulakàn.

EMPUJE. m. Pagtutùlak; pagaalís. || Síkil.

EMPUÑADURA. f. der. nang *empuñar*. Pagkimkim; ó pagháwak nang sandata. || Puluhan; tatangnàn. || met. Ang pasimulâ naug alinmang *discurso* ó salitâ.

EMPUÑAR. a. Hawakan; tangnán; kimkimín ang espada, bastón, etc. sa puluhan.

EMULACIÓN. f. der. nang *emular*. Panaghíling banal; ó hílig nang ating loob sa pagkáibig pumaris at lumálô ra ibá. Karaniwang sa mabùting kahulugán gàmit.

ÉMULO. m. Kataló; kalaban; kaagaw. Karaniwang gamitin itó ng mangá poeta sa mabuti.=*del ministro*. Kalaban; ó kaagaw nang ministro.=*en poesía*. Kapangagaw sa pagtulâ.

EN. prep. Sa; nang; doón. || Kapag isinama na iniuna sa nombre ay nagsásaysay nang lugal, panahón ó paraán nang pangyayari nang mangá sinásaysay nang verbo. v. gr. *Juan está* EN *Manila, si Juan ay náròon* SA *Maynílà* (lugal); *esto sucedió* EN *pascua, ito'y nangyari* NANG *paskó* (panahón); *le dijo* EN *broma, sinabi sa kaniyá* NANG *pabirô* (paraán).

ENAJENAR. a. Ilípat sa ibá ang pagaárì.||met Ululín; siráin ang loob. || r. Mawaláng dílì; mápatulalâ; masírâ ang ulo.

ENALTECER. a. irreg. como *agradecer*. Purihin. || Idangal. || Ilagay sa mataàs na kalágayan. || Mádangal; mátaas.

ENAMORADO, DA. p. p. nang *enamorar*. y adj. Naníninta.

ENAMORAMIENTO. m. Paninintá; pagliligaw.

ENAMORAR. a. Makahalina ng loob. || Ligawan; sintahín. || r. Mábuhos ang loob sa kápowâ; sumintá.|| Magsintahan.=*de alguno*. Malugod; mábuhos ang loob sa isá.

ENANO. m. y f. Enano. || adj. met. Pandak; mabábâ sa kaugaliáng taás nang kápowâ niyá.

ENARDECER. a. irreg. como *agradecer*. Paginitin; pagalabin. || Papagningasin. || r. Magálab; sumiglá.

ENASTAR. a. Itagdán, ó tagdanán; polohanan.

ENCABELLECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Magkabuhok; tubùan nang buhok.

ENCADENAR. a. Itanikalâ; tanikalaán. || met. Ikatnig; ikawíng; idugtong. || met. Supilin ang kápowâ na huag makagawâ nang sarí

ling kaloóban. || r. Mátanikalâ; mákawing.

ENCAJAR. a. Ipaloob nang lápat ang isang bágay sa ibá; iagpang. || Isuksok. || met. fam. Magsalitâ ó gumawâ nang labás sa panahòn, ó dî akmâ sa pinagusapan. || r. Sumuot sa isang lugal na masikip: na para nang guang nang isang pader, ô sa kasinsinán nang tawo sa isang pistá, etc. || Makáisip. =*en la reunión*. Sumoot na paloob sa isang pagkakatipon.

ENCALVECER. n. irreg. como *agradecer*. Mapánot, ò makalbó. || a. Panutin; kalbuhín.

ENCALLAR. m. Mábara ang sasakyán. || met. Màpasok nang walang málay sa isang bágay na hindî nàlalamang labasán. || a. Ibará.=(*la nave*) *en la arena*. Ibarà (ang daong) sa buhangin.

ENCALLECER. n. irreg. como *agradecer*. Maglipak. || a. Papaglipakín.

ENCAMINAR. a. Itùrô nang daán; ipatnúgot. || r. Tumumpà; patungo; ilagay ang boong pagpupumílit na ikaáabot nang hináhangad. =*á tal parte*. Patungo sa gayong lugal.

ENCAMPANADO, DA. adj. Húgis kampánâ.

ENCANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Papagbagahin hangang sa mamutî sa pagbabaga. || r. Magbaga.

ENCANDILAR. a. Makasilaw.|| met. Masírâ ang loob; masílaw sa masid ò sa palsong matowid. || fam. Isúlong ang baga: padagabdabín ang apoy. || r. Mamulá ang matá ó ang mukhâ sa pagkáinom na malabis ng álak, ó magdamdam sa loob nang anománg kahalayan. || Masílaw.

ENCANECER. a. irreg. como *agradecer*. Paputiín ang buhok. || met. Patandaín; pagmukhaing matandâ. || poet. Pamutiín. v. gr. PINAPAMUTÎ *nang alikabok ang buhok niyá, el polvo le* ENCANECIÓ *el pelo*. || r. Tumandâ. =*en los trabajos*. Ubanin; tumandâ sa pagtatrabaho ó sa hìrap,

ENCAÑAR. a. Padaloyin; ó padaanin ang túbig sa alulod. || Magalulod. || Ulakín ang sutlâ ó sinúlid sa bansî, at nang máisilid sa sikuán.

ENCARCELACIÓN. f. der. ng *encarcelar*. Pagbibilangô; pagpiit.

ENCARCELAR. a. Ibilangô; piitìn.

ENCARECER. a. irreg. como *agradecer*. Mahalán; taasán ang halagà. || met. Pakapurihin ang isang bágay. || r. Mámahal, ó mátaas ang halagá.

ENCARGADO, DA. p. p. nang *encargar* y m. y f. Ang kátiwalâ, ó pinagkákatiwalaan.

ENCARGAR. a. Ipagbilin. || Ihabilin. || Ipagkátiwalâ. || r. Magbahálâ; tangapìn nang ísá ang pagbahálá ng paggawâ nang anomán. || Umupô, ò máupô sa isang katungkulan. =*de un negocio*. Mamahálâ ng isang negosio.

ENCARGO. m. Bilin; ó pagbibilin.

ENCARNADO, DA. adj. Pulá; mapulá. || m. Ang kùlay buhay na lamán, na ipinípintá sa larawan.

ENCARNECER. n. irreg. como *agradecer*. Tumabâ; magkalamàn; lumakí ang pangangatawán.

ENCARRUJARSE. r. Mangilìn; mangulot.

ENCASAR. a. cir. Magulî ng butóng lumisiâ.

ENCASCABELADO, DA adj. Punô nang baimbî ó *cascabel*.

ENCASQUETAR. a. Isuot na ipakálapatlápat ang sombalilo ó gorra sa ulo. || met. Papaniwaláin ang isá sa anomang hindî dáting pinaníniwalaan; ó dî nákikiálang magaling. || r. Manatiling magpakatigás sa anomang nàisipan.

ENCENAGARSE. r. Mábalahô.|| met. Pálubalob sa masamang pita ng katawán. = *en vicios*. Pálubalub sa bisio.

ENCENDER. a. irreg. como *ascender*. Paningasin. || Sindihán; susohan. || met. Papagningasin; papagalabin. v. gr. PAPAGNIÑGASIN *ang dugô*, ENCENDER *la sangre*. || Labolín; ó papagbagahin.=*t, en la lumbre*· Isindì; ò sunugin sa baga. || r. Magínit; mamulá; magálab. || Magálit = *en ira*. Magálab sa gálit.=*eontra su amigo*. Magálit sa, laban sa kaniyang kaibigan.

ENCENTAR. a. irreg. como *acertar*. V. DECENTAR.

ENCERADO. p. p. nang *encerar*. y m. Pinagkitán. || Pisarang tablá na pinintahán nang itim, at sinùsulatan nang mangá bátâ sa eskuélahan.

ENCERAR. a. Pagkitán; punín ó mansahán nang pagkit. || r. Mapunô; mámansahan nang pagkit.

ENCERRAR. a. irreg. como *acertar*. Kulungin; itágô; susían. || met. Ipaloob. || Magkaroón nang lamán ó tinágô; para nang *ang kahong iyán ay* MAY TINÁGONG *ó* MAY LAMANG *mahahalagang librò, ese cajón* ENCIERRA *preciosos libros*.||Kubkubín; bakurin; kulungín. || r. Magkulong. || r. met. Lumigpit; lumayô sa mundó. || Mákulong.

ENCÍA. f. anat. Gilàgid.

ENCICLOPEDIA. f. Boong kapisanan nang lahat nang karunungan.

ENCIERRO. m. Pagkukulong.|| Pagkáligpit. || Kúlungan.||Bílanguang masikip, tagô at nálalayô sa *carcel*. || Ang pagpapások sa toro, sa talagan kúlungan.

ENCIMA. adv. l. Sa ibábaw. || Sa itaás; ó hùlô; v. gr. *Fabio sentò sus realos* ENCIMA *de Lérida, itinayô ni Fabio ang kaniyàng real* SA HÚLÔ ó SA ITAÁS *nang Lérida*. || adv. m. Pátong: v. gr. *diò cuatro pesos, y otros dos* ENCIMA; *nagbigay nang ápat na piso, at dalawá pang pisong* PÁTONG.

ENCINTA. adj. Buntís. Sa tawo lamang gàmit.

ENCISO. m. Lúpang pinangíngìnainan nang tupang bágong pangának.

ENCLAUSTRADO, DA. adj. Nàkukulong, ó nasásadhan sa *claustro, convento ó monasterio*.

ENCLAVAR. a. Ipákô; itulos; itírik. || met. Tuhugin; sibatín nang lampasan.

ENCLAVIJAR. a. Pakúan at ng huag magkáhiwalay, dátapuat pákong káhoy, ò patpat ang ilagay. || Lagyàn nang klabihas ang isang instrumento.

ENCLOCAR. n. y r. irreg. como *acordar* y

ENCLOQUECER. n. irreg. como *agradecer*. Humalimhim.

ENCOBIJAR. a. Takbán.

ESCOGER. a. Papangundutìn; papangurungìn. || Pakuyumpisín.||Kibi-

tín. || met. Takutin. || r. Mangùrong; mangundot. || Matàkot; madungô. || Mamítig. =*de hombros.* Kibitín ang balíkat, sa pagpapahalatâ nang kayawán.

ENCOGIDO, DA. p. p. nang *encoger* at *encogerse*, y adj. Dungô; takot. || Kuyumpis.

ENCOGIMIENTO. m. Pangungúrong; pangungundot. || met. Kaumiràn; kadunguán.

ENCOLADURA. f. Ang pagkákola; pagdidikit nang kola nang ano mán. || Lugal na idinikit nang kola.

ENCOLAR. a. Idikit nang kola.

ENCOLERIZAR. a. Pagalitin; magpagálit. || r. Magálit.

ENCOMENDAR. a. irreg. como *acertar.* Ipagbilin; itagobilin. || Ipagkátiwalâ. || Bigyán nang *encomienda;* ò gawing *encomendador* ang isá.||n. Magkamit ó magkaroón nang *encomienda.* || Magpakumustá.=*(la casa) á un criado.* Ipagkátiwalâ (ang báhay) sa isang alilâ. || r. Sumakamay nang ibá, na umasa sa kaniyang túlong at pagaampón.=*á Dios.* Tumáwag sa Dios; patúlong ó umasa sa túlong nang Dios.=*en manos de otro.* Sumakamay nang ibá, na umasa sa túlong niyá.

ENCOMIENDA. f. Bilin. || Kamáhalang may sueldong karampatan o *renta,* na ibiníbigay sa ibang mangà *caballero* nang *órdenes militares.* || Ang kurùs na nakatahî sa ibábaw nang *capa* ó damit nang mangá *caballero* nang *órdenes militares.* || Ampón; alágâ. || pl. Pakumustá.

ENCOMIO. m. Pagpuring taós sa loob.

ENCOMPADRAR. n. fam. Makikumpare; makipagkaibigan.

ENCONAR. a. Papamagaín; papagnaknakín.||Pagalitin.||r. Mamagâ; magnaknak ang súgat. || met. Magálit; mapoot.

ENCONO. m. Gálit; pagtatanim sa loob.

ENCONTRAR. a. irreg. como *acordar.* Pakipagkitáan. || Salubungin. ||Másalubong; másapong; mátagpuan. || Mápansin; mámasdan. v. gr. *ako'y* NAKÁPAPANSIN *nang maraming malî sa súlat mo, yo* ENCUENTRO *muchos defectos en tu carta, etc.* || Ipalagay; aríing... v. gr. *Iyán ay* IPINALÁLAGAY KONG *ó* INÁARÍ KONG *masamâ, eso lo* ENCUENTRO *malo.* || Pagalitin; ô pagkagalitín. =*con un obstàculo.* Másapong sa isang kapinsalaán. || r. Magkábungô; magkàumpog. || Magkátagpô; magkita. || Magkáalit ang mangà akálâ. =*con un amigo.* Masapong sa isang kaibigan. || Dumoón sa: v. gr. *Ang iyong anak ay* DÓROON *kahapon sa kaniyang búkid, tu hijo* SE ENCONTRABA *ayer en su sementera.*

ENCORAR. a. irreg. como *acordar.* Balutin ó sapnán nang kátad. || Isilid sa kátad. || Papagbalatín ang súgat. || n. Magbalat ang súgat.

ENCONTRÓN. m. Salpok, bungô; umpog.

ENCORDAR. a. irreg. como *acordar.* Kuérdasan, ò kabitán nang kuerdas ang instrumento. || Bigkisán ó taliang mahigpit nang kuerdas; balibiran nang kuerdas. || r. Mabalibiran nang kuerdas ang anomán.

ENCORECER. a. irreg. como *agradecer.* Papagbalatín; bahawin; pagalingín ang súgat.||r. Magbalat; mabáhaw ang súgat.

ENCORNAR. a. irreg. como *acordar*. Kalupkupán nang súngay. || Lagyán nang pulúhang súngay. || Sowagín. || r. Magsówagan.

ENCORRALAR. a. Bakuran. || Kulungín sa kural. || r. Mások sa kural; mápaloob doón.

ENCORVAR. a. Baluktutín; hubugin; hutukin. || r. Bumaluktot; humúbog. || Yumukô. || met. Ayunan ò kilingan ang sínoman, maging walâ man sa katowiran.

ENCOVAR. a. irreg. como *acordar*. Ipások; ó isilid sa yungib ò sa ibang ganganitó. || met. Itágô, kulungín. || r. Paloob; magtàgô sa yungib.

ENCRASAR. a. Palaputin.||r. Lamápot.

ENCRUCIJADA. f. Salapungan nang daán.

ENCRUDECER. a. irreg. como *agradecer*. Patigasìn; pakunatin; hilawín, etc. || met. Pasaklapín; paginitin. || r. Mahilaw; tumigás. || met. Magàlit; magtanim sa loob.

ENCRUELECER. a. irreg. como *agradecer*. Pabangisín; pabagsikín sa sulsol. || r. Bumangís, ó magbangís; bumagsik.

ENCUADERNACIÓN. f. der. ng *encuadernar*. Pananahî at pagbabá lot nang librò. || Ang balat na pasta, pergamino, etc. nang isang librô.

ENCUADERNAR. a. Tahiín at balatán ang libró, etc.=*á la rùstica*. Balatán nang papel lámang. || met. Palakhín sa ásal párang.

ENCUBERTAR. a. irreg. como *acertar*. Balutin nang kayo ang anomán. Lálong karaníwang sabihin sa kabayo, kapag binàbalot nang itim, tandâ nang pagluluksâ: nang una, ay binábalot nang kátad at patalim sa digmâ.

ENCUBRIR. a. Kanlungán; itàgô; ilingid; ikailâ. || Sumakiaw; sumàkop. || Pagtakpán. || r. Magtákipan.

ENCUENTRO. m. Salpok; bungô; bangâ. || Pagkátagpò; pagkàkita. || Pagkakáalit; pagkakáhiduâ.

ENCUMBRADO, DA. p. p. nang *encumbrar* y adj. Mataás; matàyog. || met. Dakílà.

ENCUMBRAR. a. Itaás; ilagay sa taluktok. || met. Pakapurihin. || n. Manhik sa taluktok. || r. Mátaas. || Magbambog; magpalalô. || Mamukod; lumitaw nang higit sa ibá.=*á, hasta el cielo*. Mataas hangang lángit.=*sobre sus compañeros*. Mamukod; sumíkat nang higit sa kaniyang mangá kasama.

ENCUNAR. a. Iduyan ang sangol. || r. Sumakay sa duyan ang bátâ sa sarili niyà kun malakilakí na.

ENCHANCLETAR. a. Sankletasin; magsankletas.

ENCHARCADA. f. Labak.

ENCHARCARSE. r. Maging labak; ó mapunô nang túbig ang isang lugal. || Lumánaw. || Mábalahô.=*de agua*. Uminom nang maraming túbig.=*en un pantano*. Mábalahô sa isang kuluoy.

ENDEBLE. adj. Mahínâ. || Marupok; lapok.

ENDECHA. f. poét. Áwit na malunkot, na tila panambitan.

ENDENTAR. a. irreg. como *acertar*. carp. Ngipinan ang dalawàng kiho, at sakâ paglapatin ang ngipin.

ENDENTECER. n. irreg. como *agradecer*. Tubúan nang ngipin.

ENDEREZAR. a. Tuwirín. || Ita-

yô: kung ulo ang sinásabi. || met. Pamahaláang magaling; husayin. || n. Patungo sa isang lugal. || r. Tumuwid. || Magtapunán nang sabi.—*Meterse à enderezar tuertos.* Makitalamitam sa bàgay na dî dapat pakialamàn.

ENDEUDARSE. r. Magkaùtang; mábaon sa útang.

ENDULZAR. a. Tamisán; ó lagyàn nang matamís. || met. Gaánan; pasarapín ang anomang gawâ. || r. Tumamís. || met. Gumaán ang anomang hírap, etc.

ENDURECER. a. irreg. como *agradecer.* Patigasín. || met. Palakasín ang katawan at nang may ipagtagal sa pag gawâ. || met. Patigasín ang púsó. || r. Tumigás ang katawàn. || Bumangis; bumagsik. || Lumalá ang gálit, etc.=*al trabajo.* Lumakás ang katawán sa paggawâ.=*con, en, por el ejercicio.* Tumigás; ó lumakás sa pagsasánay.

ENEMIGO. m. Kaáway; kalaban.

ENEMISTAD. f. Pagkakáalit; pagtatàniman.

ENEMISTAR. a. Pagawayin; ihidwá; papagkagalitín.=*á uno con su amigo.* Ihidwâ ang isá sa kaniyang katoto. || r. Magkagalit; magtániman.

ENERGÍA. f. Bisá; lakás; ó bagsik nang anomán. || Tápang; lakás nang loob.

ENÉRGICO, CA. adj. May bagsik; bísâ, ó lakás, na makagawâ agad nang anomán.

ENERGÚMENO, NA. m. y f. Ang tawong sa paniniwálá nang madlâ ay ináalihan nang demonio.

ENERO. m. Ang unang buan nang taon.

ENERVAR. a. Pahinàin; ò magpahínâ nang katawán. || met. Pahináin ang lakás nang isang *argumento* ó pagmamatuwid. || r. Manghínâ; kumupas ang lakás. || met. Pumurol; manghínâ ang mangá sankap nang kàluluwa ó katawán.

ENFADADIZO, ZA. adj. Magagalitín; mayámutin.

ENFADAR. a. Yumamot; bumagot; magpagálit. || r. Mayamot; mabagot; mamuhî.=*con, contra alguno.* Magálit sa, laban sa kangínoman.=*de la réplica.* Mapoot sa sagot.=*por poco.* Ikamuhî; ikagálit ang munting bàgay.

ENFADO. m. Yamot; gálit; muhî. || Inip.

ENFADOSO, SA. adj. Nakayáyamot; nakagágalit.

ENFERMAR. n. Magkasakit. || a. Makapagkasakít; ó papagkasaktín. || met. Pahináin.=*del pecho.* Sumakit ang dibdib; dibdibin.

ENFERMEDAD. f. Sakit; damdam. || met. Alinmang láging hílig ó bisio nang isà.

ENFERMERO, RA. der. nang *enfermo* m. y f. Tagapagalágâ nang may sakit.

ENFERMIZO, ZA. der. nang *enfermo.* adj Masasaktín. || Nakapagkákasakit.

ENFERMO, MA. adj. May sakit; may damdam. || Mahíná.=*con calentura.* May sakit na lagnat.=*del higado:* May sakit sa atay.

ENFIERECERSE. r. irreg. como *agradecer.* Bumangís; magbangís

ENFLAQUECER. a. irreg. como *agradecer.* Payayatin; pahináin. || met. Magpahínâ nang katawán. || n. y r. Mangayáyat. || met. Mawalán ng loob; madesmayá.

ENFRANQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Palayáin.

ENFRENAR. a. Suotán nang freno ang kabayo. ‖ met. Supilin.

ENFRENTE. adv. l. Sa tapat; sa harap.

ENFRIADERA. f. Pálamigan ng̃ túbig.

ENFRIADERO. m. Lugal na pàlamigan.

ENFRIAR. a. Palamigín. ‖ met. Tinplahín; ó palamiglamigín ang lakás at silakbó nang hílig nang ating kalooban. ‖ r. Lumamig.‖ Tumamlay.

ENFURECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagalitin; puutín. ‖ r. Magálit nang labis. ‖ Sumasal ang hang̃in ó sigwá.=*con, contra alguno*. Magálit sa, ó laban sa isá.=*por todo*. Ikagálit ang bálang na.=*de ver injusticia*. Mapoot na makákita nang mang̃á dî katowiran.

ENGALANAR. a. Suotán; pamutihan; damtán nang marikit. ‖ r. Maghiyás; magsuot nang maínam. =*con, de flores*. Maghiyás; ó magpamuti nang bulaklak.

ENGAÑADOR, RA. m. y f. Magdaráyâ.

ENGAÑAR. a. Dumáyâ; bumalino; tumalimuang. ‖ Papaniwaláin sa dî totoò. ‖ r. Maniwálâ sa hindî totoó; aríing totoò sa loob ang hindî. ‖ Magkámalî; malímang. =*con, por las apariencias*. Mámalî nang paniwálâ; mámalî sa masid.=*en la cuenta*. Malímang sa bílang ó pagkuenta.

ENGAÑO. m. Dàyâ; límang. ‖ Pagdàyâ.

ENGASTAR. a. Magkalupkop; magengaste.=*con perlas*. Engástehan ng̃ perlas.=*en oro*. Iengaste sa gintô.

ENGOLFAR. n. Mápalaot, ó málaot ang isang sasakyán. Gámit namán sa *recíproco*.‖r. met. Pásuot; ó másuot na lubhâ sa anomán.‖Pahila; padalá sa anomang pagiísip ó hìlig ng̃ púsô. =*en cosas graves*. Másuot sa mabibigat na bàgay.‖a. Ilàot; ó ipások sa *golfo* ang sasakyán.

ENGORAR. a. irreg. como *acordar*. Bugukín nang manok ó nang ibon ang itlog.

ENGORDADOR, RA. m. y f. der. nang *engordar*. Ang nagpápatabâ; ó mapagpatabâ. ‖ adj. Pangpatabâ.

ENGORDAR. a. Patabaìn. ‖ n. y r. Tumabâ. ‖ met. Yumaman.

ENGRANDAR. a. Lakhán; dagdagán.

ENGRANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Lakhán; dagdagán.‖ met. Padakiláin; parang̃alín. ‖ Palakhín sa balítâ.‖r. Lumakí. ‖ met. Mádang̃al.

ENGRASAR. a. Lang̃isán; ó lagyán nang tabâ ang anomán. ‖ Pahiran; ó mansahán nang tabâ. Ginágamit namán sa *recíproco*.

ENGREIMIENTO. m. Kapalalúan. ‖ Paghahambog.

ENGREIR. a. irreg. como *reir*. Pagpalaluín; pasukan nang kahambugán. ‖ r. Magpalalô; maghambog.

ENGROSAR. a. irreg. como *acordar*. Kapalán; dagdagán ang kapal. ‖ met. Dagdagán; damihan. ‖ n. y r. Kumapal; dumami.

ENGRUMECER. a. irreg. como *agradecer*. Papagbutilbutilín; pagbilutbilutín, ang isang bágay na lusaw. ‖ r. Magkábutilbutil; magkábilotbilot.

ENGULLIR. a. irreg. como *bruñir*. Lunluning dalidálî na huag ng̃ ng̃uyaín. || met. Agad maniwálâ sa anomang kabulaánang balítâ.

ENHAMBRECER. n. irreg. como *agradecer*. Madayukdok.

ENHAMBRENTAR. a. irreg. como *acertar*. fam. Makagútom.

ENHEBRAR. a. Suután nang sinúlid ang karáyom; hiblahán. || met. y fam. Magkatnigkatnig; magkawitkáwit nang mang̃á halimbáwâ, refran, etc.

ENHESTAR. a. irreg. como *acertar*. Ituwid ang tayô; tayugan. || r. Tumuwid; maging tikasán ang tayô.

ENHITAR. a. Tuhugin nang sinúlid ang anomán. || met. Magsabí ng̃ walang tuto at dugtongdugtong na bágay, para nang magdugtongdugtong nang *sentencia*, *refràn*, etc. || Ihelera.||met Husayin.||r. Pumatung̃o; tumumpá sa anomán.

ENJAMBRE. m. Kawan nang pukyutan. || met. Karamihan; kakapalán nang tawo ó nang anomán.

ENJAULAR. a. Kulung̃ín sa haula. || met. Ipások ang isà sa bílanguan. || r. Mákulong sa haula.

ENJOYAR. a. Hiyasán; pamutihan nang hiyás. || Sa mang̃á platero ay magengaste nang mahalagang bató sa isang alahas.

ENJUAGADIENTES. m. fam. Ang tùbig ò *licor* na minúmumog at nang malinis ang ng̃ipin.

ENJUAGAR. a. Banlawán. || a. Hugasan ang bibig. || r. Magmúmog.

ENJUAGATORIO. m. y

ENJUAGUE. m. Pangmúmog; pagmumúmog.

ENJUGAR. a. Patuyuín ang basang damit. || Pahirin ang lúhâ, pawis, etc.=*las lágrimas al amigo*. Aliwín ang kaibigan.=*(ropa) á la lumbre*. Patuyuíng idaráng (ang damit) sa baga. || r. Mang̃ayàyat. || Magpáhid nang toalla at nang matuyô ang pagkabasâ. || Matuyô.

ENJUNDIA. f. Linuap, ó tabâ sa loob nang tián nang háyop. Làlô na ang sa ibon.

ENJUTO, TA. p. p. irreg. nang *enjugar*, y adj. Tuyô. || met. Payat; patpatin, ó tuyô ang katawán. || m. pl. Mang̃a tinghás na pangparikit ng̃ apoy. || Mugmog nang tinápay.=*de carnes*. Payat; walang lamán.

ENLACE. m. Paglalákip; pagpipisan. || Pagkakákawit; pagkakàsílô.|| met. Pagkakamagának. || Pagkákasal, ò pagaasawa.

ENLAZAR. a. Talían; silúin ang anomán. || Lagyán nang sílô. || Pagdugtung̃ín; pagkawitin; pagsilúin.=*(una cosa) à, con otra*. Ikawing (ang isang bágay) sa ibá.

ENLENZAR. a. írreg. como *acertar*. Balutan; ó diktán nang kayo ang tablá, sa lugal na may pang̃ánib na lumáhang at sa mang̃á sugpong. || r. Mabálot nang kayo ang sugpong nang tablá't ang lugal na may pang̃ánib na lumáhang.

ENLODAR. a. Putikan, ó dumhán nang pútik. || met. Dung̃isan; sayang̃in; siráin ang dikit at halagá. || r. Magpunô; ò mapunô nang pùtik.

ENLOQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Siráin ang ísip. || Ululín ang kàpowâ. || n. y r. Maulol; ó masìrâ ang ulo; mabaliw.=*de amor*. Maulol sa pagíbig.

ENLUCIR. a. irreg. como *lucir*.

Pintahán nang yeso ó ápog ang pader, at nang pumuti. || Linisin; pakintabín; bulihin ang kasangkápang metal.

ENLUTAR, a. Luksaàn, ò balutan nang luksá. || met. Pangulimlimín. || Lipusín nang hírap, dalamhátî, etc.

ENLLENTECER. a. irreg. como *agradecer*. Palambutín. || r. Lumambot.

ENMAGRECER. a. irreg. como *agradecer*. Payayatin. || n. y r. Mañgayáyat.

ENMALECER. a. irreg. como *agradecer*. Pasamaín; siráin. || r. Sumamâ; masírâ.

ENMARAÑAR. a. Gusutín; pagsuutsuutín ang sinúlid, buhok, etc.|| met. Palabúin; guluhín ang isang bàgay, na ang maghúhusay ay maghírap, kaya't sinàsabing *ang isang úsap ay* NAGULÓ Ó LUMABÓ, *que un pleito* SE HA ENMARAÑADO. Gámit din sa *recíproco*.

ENMARILLECER. a. irreg. como *agradecer*. Panilawín. || r. Manilaw.

ENMASCARAR. a. Suotán nang máskara; kabitán nang máskara ang mukhâ. || r, Magmáskara.

ENMELAR. a. irreg. como *acertar*. Kulapulan nang pulot. || met. Tamisán; sarapán. || n. Magpulot ang pukyutan. || Tumamís; sumarap.

ENMENDAR. a. irreg. como *acertar*. Husayin; pawíin ang kasiraán nang anomán, ó ang makapápangit sa isáng bágay. || Ituwid; tuwirín ang kamálian. || Saulan; tamtamàn; bayaran ang mañga kasiraán. || Baguhin. || r. Magpakahúsay; magbago nang ugáling masamâ.= *con, por los buenos consejos*. Magpakahúsay ó humúsay sa, ó dáhil sa mabubuting hátol.= *de mentir*. Magbáwa nang pagsisinungaling.

ENMIENDA, f. Pagbago, ó pagbabago nang anománg kamálian. || Gantí, ò báyad. || for. Kabayarán sa mañgá nágawang kasiraán.

ENMOHECER. a. irreg. como *agradecer*. Punín nang ámag.||r. Amagin, ó magkaámag.

ENMOLLECER. a. irreg. como *agradecer*. Palambutín. || r. Lumambot.

ENMUDECER. a. irreg. como *agradecer*. Pipihin. || met. Sabatín at nang huag magpatuloy magsalitâ. || n. Mapipi; huag makapangúsap. || met. Huag umimik, kung kailán dápat mangúsap.

ENNEGRECER. a. irreg. como *agradecer*. Paitimín; tináin nang itim ang anomán. || r. Umitim; mañgitím.

ENNOBLECER. a. irreg. como *agradecer*. Puspusin nang kamáhalan. || Itanyag; ibunyî. || met. Pamutihan; pagyamanin ang anomang *ciudad* ó *templo*, etc. || met. Bigyang dañgal at kamáhalan. || r. Mapuspos nang kamàhalan.

ENNUDECER. n. irreg. como *agradecer*. Magkabuhol. || Maburil ang kahoy.

ENOJADIZO, ZA. adj. der. ng *enojado*. Magagalitín; bugnot.

ENOJAR. a. Pagalitin; ò magpagalit. || r. Magálit. || a. Bumalisa; bumásagulo. || r. met. Sumasal; lumakás ang hañgin at alon, etc.= *con, contra el malo*. Magálit sa masamang tawo.

ENOJO. m. Gálit; poot. || Tampó; muhî.

ENORGULLECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagpalaloán. || r. Magpalalô, magkaroón nang kápalalôan.

ENRALECER. a. irreg. como *agradecer*. agr. Dalangan ang halaman, at nang lumagô. || r. Dumálang ang pananim ó kakahoyan.

ENRAMADA. f. Bálag; damara, ó pamuting mangà sangá nang kahoy na ginágamit sa mangá pistá. || Mangá sangá nang káhoy na buhay.

ENRANCIARSE. r. Umantá.

ENRARECER. a. irreg. como *agradecer*. Buhaghagín. || r. Mamohaghag.

ENREDADOR, RA. m. y f. Mapanggguló. || Mapaghatiddumápit. || Maibigín sa sitsit.

ENREDAR. a. Silúin. || Guluhín; pagkawitin. || Likutìn. || Mandala; mamantí. || Maghatid nang ipagkákaalit. || met. Isuot ang isá sa isang kahihiyán. || r. Magulò; magkagulò; magkásuotsuot. || Mangàlunyá; pakálunyâ. || Makipagtalo. =*(una cosa) á, con, en otra*. Másoot (ang isang bágay) sa ibá, na maguló; magkásuotsuot.=*de palabras*. Magtalo; magtákapan.

ENREDO. m. Guló; pagkakásuotsuot nang anomán, para nang sinúlid at ibá pa. || Likot; kalikután. || met. Sitsit; kasinungalingan; enredos.

ENRIQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Payamanin. || Pagyamanin. || Padilagín. || n. y r. Yumaman. || Dumilag.=*de ciencia*. Yumaman sa dúnong. || a. met. Pamutihan; hiyasán.=*con, de galas*. Pagyamanin nang, sa hiyás.

ENROBUSTECER. a. irreg. como *agradecer*. V. ROBUSTECER.

ENRODAR. a. irreg. como *acordar*. Parusahang ikabit sa gulong. Ang parusang ito'y nang panahón ng *inquisición*, at sarisáring paraán ang paggawâ.

ENROJECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagbagahin. || Tináin; pintahán nang pulang matingkad. || n, y r. Magbaga. || Mamulá; pumulá.

ENRONQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Papamausin. || n y r. Mamáos; mamalat.

ENROÑECER. a. irreg. como *agradecer*. Ihawa ó lipusin nang galís na tinátawag nang kastílang *roña*.

ENROSCAR. a. Kidkirín; likawin. || Ikidkid; íkid. || r. Kumilíkid; luminkis; pumulúpot.

ENRUINECER. n. y r. Maging hámak; magkaroón nang ugáling hámak.

ENSALZAR. a. Itaás; ibunyî; purihin. || r. Mátaas sa kamàhalan. || Mábunyî.||Magbunyìan. || Purihin ang sarili.

ENSAMBLAR. a. Pagkatnigín; paglapatin; pagkambaling mahúsay ang mangá piraso nang káhoy.

ENSANCHAR. a. Laparan; luwangán. || Biklarín. || Bisaklatín. || r. met. Magyabang; magpalalô: magmataás. || Lumowang; mabiklad.

ENSANDECER. n. y r. como *agradecer*. Masírâ ang ísip; maging maang ó tulalá.

ENSANGRENTAR. a. irreg. como *acertar*. Dungisan; tigmakín ng dugô. || met. Maglágak sa *historia* nang kahambalhambal na alaala. || r. Mapoot; magálit nang labis sa

isang pakikipagtalo. || Malígô; mabalot nang dugô. || met. Magpátuluán nang dugô ang nagkákagalit.=*con, contra alguno*. Mapoot nang malabis sa isá.

ENSARTAR. a. Magtúhog nang bùtil. || met. Magsalitâ nang samotsámot at walang kahinusayan. || r. Magkulong sa isang lugal na makípot; magpatongpátong doòn,

ENSAYAR. a. Subukin; tikmán. || Sanayin. || Siyasatin; uriin; tingnán ang kalidad nang gintô, pílak, etc. || r. Magsánay.=*á cantar*. Magsánay umáwit.=*en el canto*. Magsánay sa pagáwit.

ENSEBAR. a. Pahiran nang sebo. || r. Mapunô nang sebo.

ENSENADA. f. Look nang dágat; ó likong malakí bago umabot nang pasigan; lungos.

ENSEÑANZA. f. Áral; pagtutúrô; ó túrô.

ENSEÑAR. a. Aralan; turúan.|| Ipakita, ó itúrô.=*á leer*. Turúang bumasa. || r. Mahirate; mágawî.=*á buenos ejemplares*. Mágawî sa mabutin halimbáwâ.

ENSERES. m. pl. Mangá kasankapan; mangá bagaybágay.

ENSILLAR. a. Lagyán nang siyá ang kabayo, ó ang alinmang háyop.

ENSOBERBECER. a. irreg. como *agradecer*. Hilahin sa kapalalúan; udyukán nang kapalalúan. || r. Magpalalô. || met. Sumigwá ang dágat; ó lumakí at sumasal ang alon sa dágat.

ENSOGAR. a. Sugahan; ó isuga. || Balibiran nang suga. || r. met. Magbigtí.

ENSOÑAR. a. ant. V. SOÑAR.

ENSORDECER. a. irreg. como *agradecer*. Bingihín; pabingihín. || n. y r. Mabingí. || met. Magbingíbingihan.

ENSORTIJAR. a. Balisusuín; kulutín ang buhok, sinúlid, etc. || r. Makulot; ó mangulot.

ENSUCIAR. a. Dumhán; ó mansahán. || met. Dungisan ang káluluwa, puri, kamáhalan nang gawang hindî dápat. || r. Mátae; ó màihì sa damit na suot, sa hihigan, etc, || Palamúyot; padalá sa súhol ò regalong iniáalay sa kaniyá. || Marumihán.

ENTALEGAR. a. Isilid sa súpot; ó italega.

ENTALLECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Lumakí; magsúlol ang mangá halaman ó káhoy; magsupling. || fam. Magkaróon nang mabutí ó pángit na tikas.

ENTARIMAR. a. Tarimahan; ó lagyán nang tarima. || r. Paloob, ó magsuot sa mangá tarima.

ENTARQUINAR. a. Lagyán ang lúpâ nang patabang pusálî ó laboab. || Dumhán ang anomán nang pusálî ó laboab. || r. Mapúnô; ó madumhán nang laboab.

ENTECO, CA. adj. May sakit; payat; mahinà.

ENTENADO, DA. m. y f. Pamankìn sa pakinábang.

ENTENDER. a. irreg. como *ascender*. Matantô; mabatid; máintindihan||Mátutuhan; mákilala; matarok. || Umintindí; mamahálâ; gumawâ; humátol. v. gr. *Ang hukom na* UMIINTINDI ó HUMÁHATOL *sa úsap na itó, el juez que entiende de esta causa, etc.* || Umakálâ; maghinágap: halimbáwâ, *yo* ENTIENDO *que esto es mejor*

que aquello, INÁACALÁ *ko* ó HINÍHINAGAP *ko na ito'y lalong mabuti sa roón.*=*de alguna cosa.* Mamahàlâ; umintindí nang anomang bágay.=*en sus negocios.* Mamahálâ nang kaniyang mangá hánapbuhay. || r. Magkákilala; magkáintindihan. || Mákilala; matarok ang sarili. || Magsasama na magkàsangayon sa paggawâ ó paglikad nang anomán, na iisa ang maging tungo at hangad.=*con alguien.* Makipagintindihan sa isá.=*por señas.* Magkàintindihan ó màintindihan sa mustiá.

ENTENDIDO, DA. p. p. nang *entender* y adj. Marúnong; bihasa; matalino.

ENTENDIMIENTO. m. Bait; ísip. || Talas nang ísip ó nang ulo-

ENTENEBRECER. a. irreg. como *agradecer*. Padilimín; palungkutín. || r. Dumilim; lumungkot.

ENTERNECER. a. irreg. como *empobrecer*. Palambutìn. || r. Lumambot; ó manglambot. || a. met. Papanglumuhín; hikayating mahahabag. || r. Manglumó; mahabag.

ENTERNECER. a. irreg. como *agradecer.* Palambutín; pasariwáin. || met. Panglumuhín. || r. Lumambot; manaríwâ. || met. Manglumó; mahab[illegible].

[illegible]ERNECIMIENTO. m. Pang[illegible]glalambot; habag.

E[illegible] RA. adj. Buô; lubós. || Hàyo[illegible]agín; ò hindî ka[illegible]. || me[illegible]alakás ang ka[illegible]. || Banal. [illegible] matíbay [illegible]. || Katawa[illegible]hirang [illegible]. || fam. M[illegible]insin [illegible] *damit).*

[illegible]RRA[illegible]R. a. irr[illegible]

tar. Ibaòn; ilibing. || Sumama ó makipaghatid sa libing. || Mátirang mabúhay. v. gr. *Itóng bátâ at malakás kay sa atin ang* MÁTITIRANG MABÚBUHAY ó SIYANG MAGLÍLIBING *sa ating lahat, este, que es el mas jòven y robusto* HA DE ENTERRARNOS *á todos.* || r. Tumalikod sa mundó na mások sa isang *convento* ó lumayô sa katipunan nang kàpowâ. Karaníwang lálong sabihing *sepultarse en vida.*

ENTIBIAR. a. Pagmalakukuhín; ó pagmalahiningahín ang túbig ó anomàn. || met. Bawahan ang ínit ó pusok nang kalooban sa paggawâ ng anomán. Gámit namang parang *recíproco* sa lahat nang kahulugang itò.

ENTIERRO. m. Libing; ó paglilibing. || Báunan; líbingan.

ENTIGRECERSE. irreg. como *agradecer.* Magálit; magngálit na parang tigre.

ENTONCES. adv. t. Niyón; ò noón; nang panahong yaòn; ó nang pagkakátaong yaón. || Kun gayón.

ENTONTECER. a. irreg. como *agradecer.* Hangalin. || Baliwìn. || n. Mahangal; mabaliw.

ENTORTAR. a. irreg. como *acordar.* Pilipitin; ikíling. || Pisakin ang matá. || fam. Busugín; buyáin nang torta. || Ipaloob sa torta. || r. Mapilípit. || Mapísak. || Magpisakán. || Magpakabúyâ; magpakasandat nang torta.

ENTRADA. f. Pasukán. || Pagpások. || met. Kapangyarihang makagawâ nang anomán. || Pamulâ nang anománg kasulátan, libró, etc. | Pakikipagíbigan ó *amistad.* || Báwa't isá nang mangá ùlam, na kasunod na idinúdulot sa sopas, ngúni't hindî totoong malalakí na gaya nang *pu-*

chero at *asado.*

ENTRANTE. p. a. nang *entrar-s.* y adj. Ang pumàsok ó pápasok.

ENTRAÑA. f. Lamang loob ng̃ katawán, para nang bágâ, pùsô, etc. Plural na lalong karaniwang gamitin. || pl. met. Úbod; gitnâ: v. gr. || ÚBOD *nang lúpâ,* ENTRAÑAS *de la tierra, etc.* || Kalooban; loob. || met. Kaugalián ó paguugálî nang isang tawo, at sinásabi: *tawong mabuting* KALOOBAN Ó KAUGALIÁN, *hombre de buenas* ENTRAÑAS.

ENTRAÑABLE. adj. Taós; ò taimtim sa loob.

ENTRAÑAR. a. Patausín sa loob. || n. Manaós; ó pagtausán ang púsô. || r. Makisama; makipagíbigan nang boong púsô. || Umíbig nang taimtim sa loob.

ENTRAR. a. Ipások; ipaloob.|| Isúbô, na ilápat ang isang bágay sa ibá. || Pamulán: v. gr. PAMULÁN *ang librò,* ENTRAR *el libro, etc.* || n. Lusubin. || n. Pumások sa isang katipunan, para nang ENTRAR *en la clase de caballeros,* PUMÁSOK *sa klase nang mang̃á ka allero, etc.*=*à saco.* Looban; salakayin.=*con, à uno.* Makipagúsap nang anomán sa isá, ó makipagtrato nang anomán.=*en la iglesia.* Mások sa simbáhan.=*de rondòn.* Mások sa isang lugal nang walang babalâ, na parang dating kapalágayang nang loob ang dáratnan doon.=*en edad.* Tumandâ. || r. Paloob; màsok. || r. Makisalamúhâ.

ENTREACTO. m. Ang pagitan nang dalawang *acto* nang isang komedia.

ENTREGAR. a. Ibigay; ientrega sa kamay ó sa *poder* nang ibá ang anomán ò ang sínoman.||Ipagkánulo.=*(la carta) à otro.* Ibigay (ang súlat) sa ibá. || r. Sumakamay nang ibá, na sumunod sa gustó ó panihálâ niyá. || Pàbigay; pálulong sa anomán. || Padalá; pahila. || Mamahálâ.|| Umasa.=*al estudio.* Pálulong sa pagaáral.=*de un establecimiento.* Mamahálâ ng̃ isang *establecimiento.*=*en brazos de la suerte.* Umasa sa kapalaran.

ENTREJERIR. a. irreg. como *huir.* Ipàsok ó ipaloob sa ibá.

ENTRELUCIR. a. irreg. como *lucir.* Sumíkat nang makulimlim. || Magliwánag nang malamlam. || n. y r. Mamanaag ó mábanaagan nang bahagyâ.

ENTREMEDIAS. adv. t. y l. Sa pagitan, (ó nang dalawang lugal ò panahón).

ENTREMORIR. n. irreg. como *dormir.* Maubos ò mamatay nang untîuntî, gaya nang isang ílaw kung kinúkulang nang langís.

ENTREOIR. a. irreg. como *oir.* Máuliniga.n. || r. Makáulinig.

ENTREPARECERSE. r. irreg. como *agradecer.* Mang̃aníinag. || Máhawig; màkahawig.

ENTREPERNAR. a. irreg. como *acertar.* Isípit ang paá sa dalawang hítâ nang ibá || r. Magkásipit ó magkásoot ang mang̃á hítâ.

ENTREPONER. a. irreg. como *poner.* V. INTERPONER.

ENTRESACA. f. Pagpílî; paghùgot. || Pagpútol nang kàhoy sa bundok.

ENTRESACAR. a. Pílíin; halawín; hirang̃in. || Pumútol nang káhoy sa bundok.=*(todo lo bueno) de un libro.* Halawín (ang lahat nang pi-

nakamabuti) sa isang librò.

ENTRETEJER. a. Ibalàkî; ó isalit sa paghabi. ‖ Ikamá ang isang bàgay sa ibá. ‖ met. Ihàlô; isalit.

ENTRETENER. a. irreg. como *tener*. Libangín; aliwín. ‖ r. Magaliw; maglibang.=*con ver la tropa*. Magaliw nang panonood sa tropa.=*en leer*. Maglibang sa pagbasa.

ENTRETENIDO, DA. p. p. ng *entretener*, y adj. Masistihin; masayá ang ugálî.‖Meritorio na walang sueldo sa isang *oficina*. ‖ Libang; ò nalílibang.

ENTREVER. a. y r. irreg. como *ver*. Mábanaagan.

ENTREVERADO, DA. adj Salitsalit.

ENTREVISTA. f. Pagkikita at paguúsap nang dalawá ò madlâ sa isang lugal. ‖ Típanan.

ENTRISTECER. a. irreg. como *agradecer*. Lungkutín ó bigyang lungkot; lumbayín.‖Palungkutín. ‖ r. Malungkot; malumbay=*con, de la noticia*. Malungkot sa balítà.=*por mala suerte*. Malumbay dáhil sa masamang kapalaran.

ENTULLECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Malumpó. ‖ met. Mátayong; máhintô ang anomán. ‖ a. met. Itàyong; ihintô ó pahintuín.

ENTUMECER. a. irreg. como *agradecer*. Pangimayin ang alinmang lugal nang katawán ‖ r. Mangímay.

ENTUMIRSE. r. Mamanhid. ‖ Mangúrong ang lamán.

ENTURBIAR. a. Labúin; ó labúan ‖ met. Guluhín; padilimín. ‖ r. Lumàbô. ‖ Maguló ang anomang katalatag na mahúsay.

ENVAINAR. a. Isálong ang sandata sa kaluban.

ENVANECER. a. irreg. como *agradecer*. V. ENSOBERBECER.

ENVEJECER, a. irreg. como *agradecer*. Lumáin; patandaín, para nang: *ang mañgá kahirapan at ang panahòn ay* NAGPÁPATANDÁ *sa tawo, los trabajos y los años* ENVEJECEN *á los hombres; at ang malabis na paggámit ay siyang* LUMÚLUMÁ *sa mañgâ kasangkapan, y el mucho uso* ENVEJECE *á las cosas*.=*en los negocios*. Tumandâ sa paghahánapbuhay.=*con, por los disgustos*. Tumandâ sa, dáhil sa manga súkal nang loob. ‖ n. y r. Tumandâ; malùmá. ‖ Magluat; tumagal ang anomán.

ENVENENAMIENTO. m. Paglason.

ENVENENAR. a. Lasunin ‖ r. Málason.

ENVERDECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Manaríwâ ang párang.

ENVÉS. m. Kabalikán. ‖ fam. Likod; líkuran.

ENVESTIR. a. irreg. como *pedir*. V. INVESTIR, verbong lalong kagamitán at maínam dingín.

ENVIAR. a. Utusan; ó paparunín sa isang lugal. ‖ Ipadalá; ipahatid=*(à alguno) à la botica* Paparonín (ang isá) sa *botica*.=*á pasear*. Ipagtaboy nang masaklap na sabi; ipagtábuyan.=*con un presente*. Papagdalhín nang isang álay ó regalo=*por vino*.=Utusang kumuha nang álak.

ENVIDIA. f. Pangimbulo; kapanaghilían.

ENVIDIABLE. adj. Nakapangĩngĩmbulo.

ENVILECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang kamáhalan; gawing busabos at hámak || r. Maging hámak.

ENVITE. m. Pustá. || Pagaálay nang anomán.

ENVIUDAR. n. y r. Mabao.

ENVOLTORIO. m. Balutan; bigkís nang damit, ô nang anomán. || Kapintasan ó sirâ nang depanyo, dáhil sa pagkáhalô nang̃ ibang bágay na lana, na hindî ukol sa habing yaón.

ENVOLVER. a. irreg. como *ab solver*. Balutin; tungkusín; balibiran. || Ilahok; ipakisama. || Gusutín; paghalóhaloin=*con papeles*. Balutin nang papel=*en, entre lienzo*. Tungkusin; ó balutin sa linsò. || r. Magbálot; || magbalábal. || r. met. Makihálô: makilahok na pagitnâ sa karamihan. || met. Mangbabaye; mangãlunyâ. || met. Málahok sa gitnâ nang madlâ =*con manta*. Magbálot, ò magbalábal nang kúmot na makapal=*en sábana*. Magbálot sa kúmot na manipís.

ENVUELTO, TA. p. p. irreg. nang *envolver*. Nabábalot; nàlalahok, etc.

ENZURDECER. n. írreg. como *agradecer*. Maging kaliwete.

EPIDEMIA. f. Sálot; ó pagkakamatay; sakit na manakânakang dumádapó sa bayan at ipinagkàkamatay nang marami: may *epidemia* nang bulútong, kung sakáli't ang sakit na itó ang ipinagkàkamatay nang madlá sa isang lugal; may *epidemia* ng CÓLERA, lagnat, etc.

EPIDERMIS. f. anat. Ang bálok, na nasa kâibabawan ng̃ ating balat.

EPIFANÍA. f. Pagsipot. || Ang pagsambá nang tatlong haring *mago* kay Jesús.

EPIGLOTIS. f. anat. Tilào, ò kampaniliá nang lalamunan.

EPISTOLAR. adj. Náuukol sa súlat.

EPITAFIO. m. Súlat; ó karátula sa ibábaw nang libing.

EQUIDAD. f. Katapatán. || Pagkakáisa. || Kabanayaran; ó kabàitan sa paglalápat, ò pagtupad ng̃ mang̃à kautusán, na ang lálong ináatindi ang akìlâ nang naglagdâ at hindî ang letra niyá. || Matuwíd na paghahalagá nang ipinagbíbili.

EQUIDISTANTE. adj. p. a. ng̃ *equidistar*. Magkasingláyô; ô magkaisá nang láyô.

EQUIDISTAR. n. geom. Magkáisa ang pagkakálayô.

EQUILIBRAR. a. Timbang̃ín; ò pagtimbang̃ín ang bigat. || r. Magkátimbang; matimbang. || r. met. Pagparehonin.

EQUILIBRIO. m. Pagkakátimbang; tatag.

EQUINOCCIO. m. astron. Panahong magkasingluat ang gabí at áraw, at ang áraw na sumísikat ay nasa sa signo nang Aries at Libra.

EQUIPAGE. m. Kapisanan [illegible] lahat nang bàon at mang̃á [illegible] han sa paglalakbay [illegible]

EQUITATIVO [illegible] Náaayon sa matowi[illegible] at ma-bait sa pagtu[illegible] utos. || Katam[illegible] halagá.

EQ[illegible] f. Pagk[illegible] p[illegible] akáisa at pagk[illegible] ba[illegible] halagá at pagm[illegible] sa

dalawá ó madlang bágay. || Pagkakáwangkî.

EQUIVALENTE. p. a. nang *equivaler*. s. y adj. Kasinghalagá; katimbang.

EQUIVALER. a. irreg. como *valer*. Mákahalaga; mákaisa nang halagá.

EQUIVOCACIÓN. f. der. nang *equivocar*. Malî; pagkakámalî.

EQUIVOCAR. a. Imalî; litohín. || r. Mámalî; ó magkámalî; malitó. =*en algo*. Mámalî sa anomán.

ERA. f. Panahòn; luat nang isang panahóng alinmán. || Gíikan; ó pinaggígiikan. || Kama nang lúpâ na pinag tátamnam nang gúlay sa isang hàlamanan.

ERGUIR. a. def. sapagka't ang 1.ª persona nang presente de *indicativo* ay hindî ginágamit: ger. *irguiendo:* p. p. erguido: pres. ind. tú *irgues* ó *yergues;* él *irgue* ó *yergue*, nosotros erguimos; vosotros erguís; ellos *irguen* ó *yerguen:* pref. él *irguiò;* ellos *irguieron*: imperat. *irgue* ó *yergue* tú; *irga* ó *yerga* él; *irgamos* nosotros; erguid vosotros; *irgan* ó *yergan* ellos: subj. pres. *irga* ó *yerga*; *irgas* ó *yergas*; etc: imperf. *irguiera*, erguiría, *irguiese;* etc: fut. *irguiere*, etc. Itayô; ó ituwid. || Itaás ang ulo; i[illegible]wid; papanigasín ang liig. || [illegible]hambog; magpalalô. || Magálit[illegible]gol ang katowiran ng [illegible] huag mangiló ka[illegible]

[illegible]ang dî pa binà[illegible] kailán mán.

[illegible]antivo mas[illegible] Kung [illegible]

[illegible]ZAR. [illegible] Papa[illegible]gin; panindigín ang buhok. || Punìn nang tinik. || r. Mangalísag; manindig ang mangá buhok. || Mangalikag.

ERRANTE. p. a. nang *errar*. y adj. Galâ; palakadlákad sa ibatibang lugal.

ERRAR. a. irreg. ger. errando: p. p. errado: pres. ind. yo *yerro;* tú *yerras;* él *yerra;* erramos; errais; ellos *yerran*, imperat. *yerra* tú; *yerre* él; erremos nosotros; errad vosotros; *yerren* ellos: subj. pres. *yerre; yerres; yerre;* erremos; erreis; *yerren;* etc. Imalî. || Iligaw. || Huag tamáan. || n. Màligaw; lumakadlákad na walang tinútungo. || Màsinsay; málihis: mámalî. || Maghampaslúpâ; sumampiadsampiad.

ERRATA. f. Malî sa pagsúlat; ó paglilimbag.

ERRÓNEO, EA. adj. Malî; ligaw.

ERROR. m. Kamálian. || Kasiraán.

ERUCTAR. a. Dumilhay; ó dumighal.

ERUCTO. m. Dilhay; ó dighal.

ERUDITO, TA. adj. Marúnong; bihasa. =*en matemática*. Bihasa; ó paham sa *matemática*.—*Erudito á la violeta*. Ang mapagdunongdunongan, bago'y kákauntî ang nálalaman.

ERUPCIÓN. f. Pagsingaw; ó singaw na anomán sa balat. || Pagputok nang *volcàn*; ó pagbubugá nang apoy nang *volcàn*.

ESCABROSO, SA. adj. Hindî pátag; banginbangín. || met. Matigás; ó masamang ugálî. || Mahìrap.

ESCABULLIRSE. r. irreg. como *bruñir*. Humagpós sa kamay. || met. Makapulangós; makatakas; makasa-

lingit na makatanan. =*entre, de entre, por entre la multitud.* Makahagpós na makatanan sa gitnâ nang marami.

ESCALA. f. Hagdang buhatín. Mayroong káhoy nitó, lúbid, etc.|| met. Ang lugal ó puertong karaniwang dinádaanan nang mangá sasakyán, na binibilhan nang kailañgan sa paglalayag.

ESCALAR. a. Sumalákay na mások sa alinmang lugal, na magdaang maghagdán. || Bumutas nang isang pader, bubong, etc. at doon magdaang maghagdán. || r. Sumalákay.

ESCALDADO, DA. p. p. nang *escaldar* y adj. Dalâ.

ESCALDAR. a. Baalián. || met. Dalián. || r. Madalâ.

ESCALERA. f. Hagdán; hagdanan.

ESCAMA. f. Kaliskís. || Gawing tabas kaliskìs, ò parang kaliskís. || met. Dalaín ang kápowâ. || r. Madalâ. || Magdamdam at málayô ang loob.

ESCAMPAR. n. Tumílâ ang ulán. || met. Tigilan ang paggawâ nang anomán. || a. Linisin ang isang lugal. || r. Mahawan. || Lumínaw.

ESCANDECER. a. irreg. como *agradecer.* Pagalitin; pootín. || r. Mapoot nang malabis.

ESCAÑO. m. Bankong may sandalan, na maùupan nang marami.

ESCAPAR. n. y r. Tumanan; makawalâ; makaligtás.|| Makapuiás; mamahulagpòs.=*à la calle.* Tumanan na sa daán paroón.=*con vida.* Makatanang buhay.

ESCARBADIENTES. m. Panghiningà.

ESCARBAOREJAS. m. Panghinulì.

ESCARBAR. a. Kutkutín; kulkulín. | r. Magálisan nang balakbak; ó maghíñgutuhan.

ESCARMENTAR. a. irreg. como *acertar.* Dalaìn; ó bigyang kadálaan. || n. Manghinuha; ó muhang kadalàn sa nákitang anomàn at nàdanasan sa sarili ó sa ibá, nang mailagan sa háharapin ang mahúlog sa pangánib. Kung sa ibá nangyari ang anomán ay sinásabing ESCARMENTAMOS *en cabeza agena;* ñguni't kung sa sariling katawán natin nangyari ang mangá kasaliwaang pálad, ay sinásabing ESCARMENTAMOS *en cabeza propia.*.

ESCARNECER. a. irreg. como *agradecer.* Libakín; uyamín. || r. Mauyam. || r. Maglibakan. || Mahiyâ.

ESCARNIO. m. Paglibak; paguyam.

ESCASEAR. a. Pagdamután. || Magbigay nang kákauntî, at masama sa loob ang pagbibigay. || Tipirín. || n. y r. Magsalat.

ESCASEZ. f. Kasalatán.|| Túmal.

ESCASO, SA. adj. Kúlang; damot; salat. || Marámot; malabis nang tipid.=*de dinero.* Salat sa pananalapî =*en pagar.* Marámot; makúnat magbáyad.=*para lo mas preciso.* Damot para sa lalong kailañgan.=*de bienes de fortuna.* Hirap ang búhay. =*de luces.* Mangmang.

ESCATIMAR. a. Bawasan; untián; tipirín; liitán hangang mangyáyari ang anomán.||Kupitan. || r. Magkupitán, ó magtípiran.

ESCLARECER. a. irreg. como *agradecer.* Linawan. || met. Liwana

gan. || met. Padilagín; gawing mahal na tawo ang sínoman. || n. Magbukang liwayway. || r. Luminaw; lumiŕánag. || Maging mahal.

ESCLARECIDO, DA. p. p. nğ *esclarecer*. y adj. Marilag; mahal na tawo; bunyî. || Maliwánag; malínaw.

ESCLAVITUD. f. der. nang *esclavo*. Pagkaalipin.

ESCLAVO, VA. m. y f. Alipin.

ESCOBA. f. Walís; palís.

ESCOCER. n. irreg. como *cocer*. Humapdî; kumirot; gumisá ang balat. || met. Masukalan nang loob. || r. Magdamdam. || Mahapdián.

ESCOCIMIENTO. m. Panghahapdî; kirot. || met. Súkal nang loob.

ESCODA. f. Piko na panglabrá nang batò.

ESCOGER. a. Pumílî; humalaw; humírang.=*en el, del montón*. Humalaw sa buntón.=*entre varias cosas*. Mamílî sa maraming bàgay.=*para, por muger*. Hiráñgiṅg maging asawa.

ESCOLLO. m. Batong malalakí sa ilálim nang túbig, na nakalubog at hindî nátatanaw na mabuti. || Tuod na bató. || met. Pangánib. || Kapinsalaán.

ESCOMBRAR. a. Alisán nang kaskaho; ò linisan nang anomang nakasúsukal ang isang lugal.

ESCOMBRO. m. Mangá ápog at kaskaho na gàling sa gibang báhay na bató.

ESCONDER. a. Itàgô; ikait; ikanlong. ilíhim || r. Magtágô; magkanlong; lumigpit=*al peligro*. Magtágô sa kapangánibán=*de alguno*. Magtágô; pakait sa kápuwâ.=*en casa*. Magtágô sa bahay=*entre los àrboles*. Magtágô sa gitnâ nang kakahuyan.

ESCONDRIJO. m. Lugal na tagô, at bàgay na kanlungan at taguán nang anomán.

ESCOPLO. m. Pait.

ESCORIA. f. Taeng bákal; dumí nang alinmang metal na nákukuha sa paglulútô. || met. Bágay na hámak at patapón.

ESCOZOR. m. Hapdî; kìrot; gisá nang balat.

ESCRIBIR. a. Sumúlat.=*de, sobre historia*. Sumúlat nang úkol sa historia. =*en español*. Sumúlat nang wìkâng kastílâ.=*por el correo*. Sumùlat na ipadalá sa *correo;* ò sumúlat sa *correo*. || r. Másulat. || Pasúlat; pasilid sa padrón nang isang bayan. || Palistá; ó pumások sa alinmang katipunan, para nang sa pagsusundaló, ó sa isang *congregaciòn*. =*á la mano*. Isùlat ang idinídikta nang ibá.

ESCRITURA. f. Súlat; títik.|| Pagsùlat. || Kasulatan ó *documento*.|| Ang Biblia, ò Sagrada Escritura.

ESCROTO. m. anat. Ang balat ó súpot nang dalawang itlog nang tawo.

ESCUADRA. f. Eskuala. || Bahagi nang isang boong *armada naval* nang hárî, na may kasamang ilang sasakyáng maliit na kailangan. || Isang kabilangan nang sundalo na magkakasama at na sa ilálim nang pamamahálâ nang isang *cabo*.

ESCUADRÓN. m. mil. Pulutong, ò bahagi nang isang *regimiento* nang *caballerìa*. Tinátawag din namang *escuadron* ang isang bahagi nang hukbó na may *infan-*

teria at *caballería.*

ESCUCHAR. a. Pakingán; makimatyag; manainğa.=*en silencio.* Manaínğa nang wa'ang imik.

ESCUDILLA. f. Mangkok; suliaw.

ESCUDO. m. Kalásag. || met. Kanlunğan; kublihan sa anomang panğánib.

ESCUDRIÑAR. a. Siyasàting maíngat ang anomán.

ESCULPIR. a. Idùkit ó lilukan. || Dumùkit; ò lumabrá nang káhoy ò bató, na gáwing larawan ó lagyán nang labor.=*en màrmol.* Idùkit sa mármol.=*á cincel.* Ilílok nang *cincel.*

ESCUPIDURA. f. Lurâ. || Paglurâ.

ESCUPIR. a. Lurán. || Lumurâ. || Maglúraan.=*al, en el rostro.* Lurán sa mukhâ.

ESCUPITINA. f. fam. Lurâ. || met. Paglulúraan.

ESCURRIR. a. Patitíin. || n. Tumítî. || r. Dumulás, umusós. || Humagpós. || Makatánan.=*al suelo.* Dumulás; mádulas sa sahig.=*entre, de entre las manos.* Humagpós sa kamay.

ESCÚSA. f. Dahilán.

ESE, ESA, ESO. pro. y adj. dem. Iyán. - *eso mismo; eso es; eso, eso.* mod. adv. Gáyon ngâ; iyán ngâ; túnay ngâ; síyâ ngâ.

ESFERA. f. geom. Bílog na parang bola. || poét. Ang lánğit. || met. Ang kalágayan ó kalidad nang isang tawo, at sinásabi: *si fulano ay* TAWONG GINOÓ, ò MABÁBÁ, *fulano es hombre de* ALTA ESFERA ó BAJA ESFERA.

ESFÉRICO, CA. adj. der. nang *esfera.* Ang náuukol sa *esfera;* ó mabílog na para niyá.

ESFORZADO, DA. p. p. nang *esforzar* y adj. Matápang; bayani.

ESFORZAR. a. irreg. como *acordar.* Palakasín. || Patapanğin; papanghinapanğin. || r. Manghinápang. || Magpumílit; magsumíkap; magsumákit.=*á, en, por trabajar.* Magsumákit nğ pagtatrabaho; ó magsumákit nang paghahánapbuhay.

ESFUERZO. m. Pagsusumákit. || Tápang; liksí. || Túlong; abúloy.

ESLABÓN. m. Pamingkî; binalon. || Bákal na tágisan nang kampit nang magkakarnè. || Báwa't isá nang tagikaw, nang tanikalâ. na nagkákakawit.

ESLABONAR. a. Pagkawingkawinğìn ang tagikaw na bákal, na gáwing kadena. || met. Pagugnaìn ang bahagi nang isang *discurso* ó nang anomán. Gámit din itong parang *recíproco.*

ESMERO. m. Malaking pagsusumákit na lumabás na mahúsay ang anomán. || Malaking kalinisan sa panğanğatawán, pananamit at pamamáhay.

ESÓFAGO. m. Lalamunan.

ESPABILADERAS. f. pl. Panútog nang pabilo.

ESPACIO. m. Kalaparan; tákal nang isang lúpâ ó lugal. || Pagitan nang lugal ó panahón. | Luat: [illegible] || Puang; pagitan.

ESPACIOSO, SA. a[illegible] nang *espacio.* Malápad; m[illegible]; malá-wak. || Maaliwala[illegible] M[illegible]bága'; madálang.

ESPAD[illegible] [illegible]spada. || Ang [illegible]linis h[illegible] nang espada. [illegible] sabi[illegible] ay MABUTING [illegible]

NANG ESPADA, *fulano es* BUENA ESPADA.

ESPALDA. f. anat. Likod. Karaniwang plural kun gamitin. || pl. Líkoran nang anomán.=*de molinero*. Ang malápad at matambok ang mañgá paypay, at malakás.

ESPALDILLA. f. der. nang *espalda*. anat. Paypay nang likod.

ESPANTADIZO, ZA. adj. Magitlahin; magulatín.

ESPANTAJO. m. Pamáoy; panákot; pamúgaw.

ESPANTAR. a. Takutin; gitlahìn; baklahín. || Bubuhín; bugawin. || r. Magtaká; mangilalás. || Mágulat.=*al, con el estruendo*. Mágulat sa kagungkong.=*de, por algo*. Mágikla sa anomán.

ESPANTO. m. Sindak; gùlat. || Pananákot; bálâ.

ESPAÑOL, LA. adj. Ang náuukol; ó nárarapat sa España. || Kastílâ. || Wíkang kastílâ.—*á la española*. mod. adv. Ugáling kastílâ; ò parang kastílâ.

ESPARCIR. a. Isambúlat; ikálat; ibudbod.|| met. Ipanabi sa madlâ ang anomán. || r. Másambulat. || Mákalat sa madlâ.|| Maglibang; magaliw.

ESPAVORIDO, DA. adj. Natátakot; gulat.

ESPECIA. f. Alinmán sa mañgá sangkap na pangpasarap sa nilúlutô, para nang pamintá, kanela, anís, etc.

ESPECIAL. adj. Tañgì; walang pañgalawá; walang kapara; bukod.|| met. Masarap na lubhâ.

ESPECIFICAR. a. Saysaying isa isahín ang anomán. || Nuynuyín.

ESPECTADOR, RA. m. y f. Ang tumitingin. || Nanùnuod. || Ang naghíhintay na nakamasid.

ESPEJO. m. Salamín sa mukhâ, na ang likod ay mayroong páhid na *azogue*.

ESPEQUE. m. Pangsual; pañgispike.

ESPERA. f. Paghihintay.||Tàning na panahón nang isang hukom sa paggawâ nang anomàn, para bagá nang pagbabáyad; paghaharap nang *documento*, etc. || fam. Katiisán.

ESPERANZA. f. Pagasa; pananálig. Ginágamit din sa plural.

ESPERANZAR. a. Paasahin; bigyán nang pagasa. || r. Magkaroòn nğ pagasa.

ESPERAR. a. Asahan; hintayín. =*á que venga*. Hintaying parito.=*de Dios*. Asahan sa Dios (na sa kaniyá bagá mangaling).=*en Dios*. Umasa ó manálig sa Dios. || r. Maghintay. || *Esperarse*. ¡Hintay; dahandahan!

ESPEREZARSE. n. Magínat. V. DESPEREZARSE.

ESPEREZO. m. Ínat; ó pagiínat.

ESPESAR. a. Palaputin. || Sinsinán, || r. Lumápot. || Suminsín.

ESPESO, SA. adj. Malápot; malímit. || met. Marumí.

ESPESURA. f. Kalaputan; kasinsinán; kasukalan; kasiitàn. || met. Karumihán.

ESPETAR. a. Durúin; tuhugin; ó ilagay sa durúan ang karné, isdâ, etc. || Ipàkô; ibaòn ang anomang bàgay na matulis. || r. Magmagaling, na sampong liig at katáwan ay patigasín.

ESPETERA. f. Sabitán nang karné, isdâ, etc. at nang mañgá kasangkapan sa kusìnâ. Gayon din ang

itinátawag sa lahat nang kasangkapan sa kusínâ.

ESPÍA. m. y f. Tagapanúbok; tiktik.

ESPIAR. a. Subukan; tiktikàn; masdán. || náut. Magaspía ang sasakyán at nang másulong ó mátabi.|| r. Magsubukán; magmásiran.

ESPIGA. f. Úhay. || Ang púnô, ó *puño* nang espada. || Pákong bákal na walang ulo.

ESPIGAR. a. Mamúlot nang úhay, na, naiwan sa linang ó sa giikan; maghimálay. || carp. Lagyán nang espiga ang kàhoy, na isásabak ó ilálapat ang dulo sa kápowâ káhoy na may butas. || n. Magùhay; sumápaw. || met. Lumaking biglâ; ó pátaas ang isá.

ESPINA. f. Tinik; tìbô; subiang. || Salubsob. || met. Agamàgam nang loob; *escrúpulo*.

ESPINAZO. m. anat. Gulugod.

ESPINEL. m. Kitang na pañgisdâ.

ESPINILLA. f. anat. Lulod nğ bintî.

ESPINOSO, SA. adj. Matinik. || met. Mahírap.

ESPIRAR. a. Humiñgá. || Sumiñgaw; umaliñgásaw ang bañgó ò báhô nang anomán. || Palakasìn ang loob; papanghinapañgin. || n. Malagot ang hiniñgá; mamatay. || met. Matapos: v. gr. NATAPUS *ang buan*, ESPIRÓ *el mes*.

ESPÍRITU. m. Díwá; dili. || Káluluwa *(ang làlong karaniwang kahulugàn)*, || Tápang; tigás nang loob. || Talino; talas nang isip.

ESPIRITUAL. adj. Ang náuukol sa káluluwa.

ESPLÉNDIDO, DA. adj. Marilag. || Mapagbiyáyâ; maluag ang kamay. || poét. Maaluningning.||Sagànâ.

ESPLENDOR. m. Luningning; dilag. || met. Kamáhalan.

ESPOLAZO. m. Saksak nang tahid, ó nang espuela.

ESPOLÓN. m. Tahid. || met. y fam. Tíbak.

ESPONJOSO, SA. adj. der. nğ *esponja*. Buhaghag.

ESPONTANEO, NEA. adj. Kùsâ; bukal sa loob.

ESPOSAS. f. pl. Pañgaw na bákal, na ikinákabit sa mañgá manikâ nang kamay.

ESPUELA. f. Bákal na matulis, ó may tiniktinik, na ikinákabit sa sákong nang sapìn, at panundot sa kabayo. || met. Babalâ, pangbuyó nğ loob.

ESPUERTA. f. Batulang; pungké; kurípot. || met. Bibig na maluang.

ESPULGAR. a. Manghiñguto; manghiniksik. || met. Siyasatin; usisaing maigi hangang káliitliitan nğ isang bágay. Gámit naman sa *recíproco*.

ESPUMA. f. Subó; bulâ.

ESPUMADERA. f. der. nang *espuma*. Panágap nang bulâ.

ESPUMAJEAR. n. der. nang *espuma*. Bumulâ.

ESPUMAJOSO, SA. adj. der. nang *espuma*. Mabulá.

ESPUMAR. a. Sagapan nğ bulâ.|| n. Bumulâ.

ESPUMOSO, SA. adj. Mabulâ; ó magíging bulâ.

ESPUTO. m. Lurâ; láway.

ESQUELA. f. Súlat na ipinadàdalang karaniwan sa kaibigan, na ito'y isang papel na nakalupî sa kahabâan.

ESQUERO. m. Pamigkís ò salakúbang balat.

ESQUINA. f. Gawing labás ng̃ pánulukan.

ESQUIVEZ. f. Paglayô; pang̃ing̃ílag. || Ilap.

ESTABILIDAD. f. Paglakí; panatili.

ESTABLE. adj. Lágî; matagal; matíbay.

ESTABLECER. a. irreg. como *agradecer*. Magtayô; magbukás nang isang tindahan, *colegio*, etc.|| r. Manirahán; tumirá sa isang lugal.

ESTABLO. m. Hapunán; ó silung̃án nang mangá hàyop, na ito'y may bubong, at doon silà nagpápahinga at kumákain.

ESTACA. f. Tulos; ùrang.||Bákod na mang̃á sang̃á nang káhoy, na itinútulos sa lúpâ. || Pakong bákal na may isang talampakan ang hàbâ, na ginágamit sa pagpapákô nang malalakíng kasankapan nang báhay.

ESTADO. p. p. nang *estar*,. m. Lagay; kalágayan. || Ang *clase* ó kalágayan nang báwa't isá, na siyang dápat pagayosan nang kaniyang pamumúhay, para nang ESTADO *de soltero*, KALÁGAYAN *nang bagongtawo*, ó PAGKA*bagongtawo*.

ESTAFA. f. Panunúbâ; pagkuha nang salaping talagang hindì bàbayaran.

ESTAFAR. a. Manúbâ; manekas.

ESTALLAR. n. Magputok; mabiyak sa lakás nang anomán, na biglang pumutok nang matunog; tumagúpak. || Kumagungkong. || met. Magputok sa gálit, kapalalóan, ò ibá kayang damdam nang kalooban.

ESTALLIDO. m. Putok, ó tunog; tagúpak sa pagkabiyak. || Pagputok; pagtagúpak.

ESTAMPAR. a. Limbagín. || met. Ilimbag; ikintal na ilarawan ang anomán, para nang letra, etc.=*á mano.* Limbagín nang kamay.=*en papel.* Ilarawan sa papel.=*sobre tela.* Ilarawan sa kayo.=*contra la pared.* Ihampás; ibalabag sa pader.=*Estampar un bofetón en el rostro.* Bigwasán nang isang tampal na malakàs na mákintal ang kamay sa mukhâ. || r. Málimbag; mákintal.

ESTAMPERÍA. f. Tindahan ng̃ mangá estampá. || Pinaglílimbagan; ò ginágawan nang estampá.

ESTANCAR. a. Binbing̃ín; ampatín. || r. Mabingbing.

ESTANDARTE. m. Bandílâ.

ESTANGURRIA. f. med. Balisawsaw. || Bansî na kaugaliang gámit sa pagíhî nang binábalisawsaw.

ESTAÑO. m. Tingaputi.

ESTAR. irreg. pres. ind. yo *estoy*; tú estás; èl está; estamos; estáis; están: perf. *estuve; estuviste; estuvo; estuvimos; estuvisteis; estuvieron:* imperat. está tú; esté él; estémos; estéis; estèn: subj. esté; estés; estè; etc.: imperf. de subj. *estuviera*, estaría, y *estuviese*; etc.: fut. *estuviere*, etc.: v. aux. na kun kalákip nang ibáng *verbo*, ang umíiral na kahulugán ay ang sa kaniyang kasama, at ginágawang pantulong lámang, úpang makonhugar ang *gerundio*, para ng: *estar leyendo*, bumasa; *estar paseando*, magpasial, etc. || n. Dumoón; na; sa.—*á, bajo la órden de otro.* Mápasa pamamahálâ; ó málagay sa ilālim nang pamamahálâ nang ibá.=*bien el vestido á uno.* Màbagay ang damit

sa isá.=*de vuelta.* Nagbàbalik.=*de cuidado.* Malubhá; mabigat ang sákit.=*con cuidado.* Magíngat.=*de luto.* Magluksâ; luksâ.=*en casa.* Sumabá. hay; ò dumoón sa báhay.=*en pié.* Nakatindìg. Magtagal; manatili ang anomán.=*entre enemigos.* Magitnâ nang mangà kaáway; màgitnâ sa kaáway.=*en los huesos.* Manihang, na maging butò at balat.=*para salir.* Paalís; ó áalìs na.=*por alguno.* Màibigan, ò mápilîng ayónan ang isá.=*por suceder.* Bagong mangyari; ó dí pa nangyáyari.=*sin sosiego.* Walang katahimikan; walang kapáhingahan.=*sobre sí.* Magpakaíngat; magmamasid na mabuti. Manatiling boô ang loob; huag masindak. || r. Tumígil, magluat.

ESTATUIR. a. irreg. como *huir.* Itátag; iùtos; ipasiyá. || r. Mátatag.

ESTATURA. f. Taás nang isang tawo búhat sa ulo hangang talampakan.

ESTE, TA, TO. pron. Yarí; itó; irí. || s. m. Sílanganan. || Hangin sa áraw.

ESTERCOLAR. a. Patabaán ng dumí ang lúpâ. || n. Tumae ang hàyop.

ESTERCOLERO. m. der. nang *estiércol.* Ang tagapagwalís at tagahákot nang dumí. || Lugal na buntunan nang dumí.

ESTÉRIL. adj. Dí namùmunga.|| Báog: para nang lúpang di tubúang mabuti nang pananim; káhoy na dí namúmunga; ó babaying dí nagáanak. || met. Tagbaísí; panahong túyot.=*de, en frutos.* Salat nang, sa bunga.

ESTERO. m. Ang paglalátag ng banig; ó panahóng ang boong báhay ay nilálatagan nang banig dáhil sa lamig. || Sápâ; batasan, ó alinmang ílog na ang wáwà ay na sa kàpowâ rin ílog. Kung ílog, na ang wáwâ ay nasa sa dágat, ang táwag ay *rio.*

ESTIÉRCOL. m. Tae nang alinmang háyop. || Alinmang yagit ò káhoy na bulok na magágawang patabâ.

ESTILO. m. Kaugalián; gawí.

ESTIMACIÓN. f. der. nang *estimar.* Halagá. || Pagmamahal. || Pagíbig.

ESTIMAR. a. Halagahàn. || Mahalín. || Giliwin.

ESTIRAR. a. Batakin; banatin; hilahin; higitín. || Papagluatín. || r. Magínat; umínat.

ESTOCADA. f. Saksak; tàsak, ulos nang dulo nang sandata. || Súgat na gawâ nang saksak.

ESTOLIDEZ. f. Lubós na kamangmangán.

ESTÓLIDO, DA. adj. Lubhang mangmang.

ESTOMACAL. adj. Ang mabuti, ó náuukol sa sikmúrâ.

ESTÓMAGO. m. anat. Sikmúrâ.

ESTOMATICÓN. m. farm. Tápal na pangpalakás nang sikmúrâ.

ESTOPA. f. Yùnot.

ESTORAQUE. m. Kamangyán.

ESTORBAR. a. Abalahin; gambaláin; sikiín. || Sawataín. || r. Magkáabalahan.

ESTORBO. m. Abala; ligálig; kasikián.

ESTORNUDAR. n. Magbahín.

ESTORNUDO. m. Bahín; pagbabahín.

ESTRADO. m. Karurukán; ó lugal na may pamuti at siyang tangapan nang dálaw, may alfombra, unang sandalan, taburete, etc. ‖ pl. Sa mangá tribunal ay ang lugal na pinagháhatulan.

ESTRAGO. m. Kasiraáng malakí; pagkálugsó.

ESTRATAGEMA. Lalang sa pakikidigmá. ‖ met. Lansí.

ESTRAZA. f. Basahan; kapirasong damit na gulanit, magaspang at lúmâ ‖ Papel na lubhang bastòs.

ESTRECHAR. a. Kiputan; kitiran. ‖ met. Pilitin; piitín. ‖ Yakapin. ‖ r. Mangundot; mangùrong. ‖ Magliit nang gastá.=*de ànimo.* Matákot; maduag.=*en los gastos.* Magtipid ng paggastá.

ESTRECHEZ. f. Kakiputan; kasikipán. ‖ Kakitiran. ‖ Higpit; iklî ng panahòn. ‖ met. Mahigpit na pagiíbigan. ‖ Kasalatán; kagípitan.

ESTRECHO, CHA. adj. Makítid. ‖ Masikip; mahigpit. ‖ fam. Salat; kúlang.‖Pagkakamagának na malápit; pagiíbigang mahigpit. ‖ m. Pangánib; kasalatán.=*de medios.* Salat sa lálong kailangan; kúlang nang pagkabúhay; mahírap.

ESTRECHURA. f. der. nang *estrechez.* Kagípitan. ‖ Kasikpán. ‖ Kakitiran.

ESTREGAR. a. irreg. como *acertar.* Kuskusín; hilurin.‖Ikuskós; ikusot; pagkaskasín.

ESTRELLA. f. astr. Bituín; tálâ at ibá pang nagníningning sa bubong nang lángit, liban sa áraw at buan. ‖ Kapalaran.=*de Venus.* Tanglaw daga.=*matutina.* Tálâ sa umaga.

ESTREMECER. a. irreg. como *agradecer.* Yanigín; payanigín. ‖ Gulatin; papanginigín. ‖ r. Kuminig. ‖ Yumanig.

ESTREMECIMIENTO. m, Panginginig.

ESTRENAR. a. Ipamago; mulang gamitin ang anomàn, para ng ESTRENAR *un vestido*, MULANG ISUOT ó GAMITIN *ang isang damit.* ‖ r. Máunang gumawâ nang anomán.

ESTREÑIR. a. irreg. como *teñir.* Paghirapin nang pananabí. ‖ r. Huag mápanabi, ó tibhín.

ESTRÉPITO. m. Kalabog; ò kagungkong na lubhang malakás, ó lubhang malabis nang úgong.

ESTRIBAR. a. Itoón; ibátay; isíkad. ‖ n. Sumálig; maniín. ‖ met. Manímbay; manálig.

ESTRIBOR. m. naút. Tagilírang kanan nang sásakyàn.

ESTROPAJO. m. Pamunas. ‖ met. Bágay na walang halagá ó labí; táwong hámak.

ESTRUENDO. m. Úgong na malakás, na umáalalad. ‖ met. Kaingayang malakí; dî pagkakámayaw. ‖ Handâ, ò gayak na lugbang maínam.

ESTRUJAR. a. Pigaín.=*á alguno.* Pindutín ang isá nang malakás. ‖ r. Mapigâ. ‖ Mangundot; mangúrong.

ESTUCHE. m. Kaluban; suksukan nang mangá kasankapang para nang kutsilió, pangbordá, etc.

ESTUDIANTE. p. a. nang *estudiar* y m. Ang nagáaral. ‖ Ang mangá tawong ang talagang gawâ ay magtúrô sa mangá *komediante* nang kaníkanilang papel.

ESTUDIANTIL. adj. der. nang

estudiante. fam. Ang náuukol sa estudiante.

ESTUDIAR. a. Magáral. Sa mañgà *comediante*, ay basahin na ulit-ulitin ang papel, na náuukol sa bawa't isá at nang matandaán.=*con los Jesuitas*. Magáral sa mañgá Jesuita.=*en buen autor*. Magáral sa mabuting autor.=*para médico*. Magáral nang pagmemédiko.=*sin maestro*. Magáral nang walang maestro.=*á uno*. Taruking kilalanin ang isá. || r. Kilalanin ang sarili; magkílalanan nang ugálì; magtàrukan.

ESTUDIO. m. Pagaáral. || Lugal na pinagtúturuan nang *gramática*.|| Añg *despacho* nang abogado at nang sínomang marúnong.

ESTUDIOSO, SA. adj. der. ñg *estudio*. Masìpag magáral.

ESTULTO, TA. adj. fam. Mang mang; hunghang.

ESTUPEFACCIÓN. f. med. Pagkápatigil; pagkàhimlay na parang patay. || met. fam. Pagtataká; gilalás.

ESTUPEFACTO, TA. adj. fam. Tígil; tulalâ. || Kagilágilalas.

ESTUPENDO, DA. adj. Katakataká, kamanghâmanghâ.

ESTUPIDEZ. f. Lubhang kamang mangán; ó malabis na kapurulán ñg ìsip.

ESTÚPIDO, DA. adj. Lubhang mangmang; ó lubhang mapurol umintindí.

ESTUPOR. m. met. Pagtataká; pangigilalás.

ESTUPRAR. a. Pilitin; gahisín ang dalaga.

ESTUPRO. m. Paggahís sa isang dalaga.

ETERNO, NA. adj. Walang mulâ at hangà. || met. Lubhang matagal na dì nasísirâ.

ETIMOLOGÍA. f. Pamulâ; ó ugat na pinagbúbuhatan nang mañgá pañgungũsap.

ETIOPE. adj. Taga Etiopia ò náuukol doón.

EUNUCO. m. Lalaking kapón, na tagapagalágâ sa mañgá babaying nakúkulong sa *serrallo*. || Sa historiang matandâ at nang oriente ay ang ministrong katulongtúlong nang alinmang hárî.

EUROPEO, EA. adj. der. nang *Europa*. Tagá Europa ó ang nàuukol doón.

EVACUACIÓN. f. der. nang *evacuar*. Pagaalís nang lamán nang anomán. || Pagaalís, ó pagalís nang mañgá tropang tánod sa isang lugal.|| med. Pagtae.

EVACUAR. a. Alisán nang lamán. || Alisín; ialìs sa isang bayan, kútâ, etc. ang mañgá nároroong tropa nang kaáway. na nakasalákay. || Tapusin. || med. Ilabás; alisín ang masasamang *humores* sa katawán. || Umalís; ó iwan ang isang lugal.=*el vientre*. fr. Tumáe.=*un negocio*. Tapusin; ó iwan ang isang *negocio*.

EVADIR. a. Ilagan ang anomang pañgánib ò kahirapan. || r. Umílag; lumayô sa anomang pañgànib.

EVAPORACIÓN. f. der. nang *evaporar*. Siñgaw nang túbig, na napailanglang dáhil sa ínit nang áraw ó apoy.

EVENTO. m. Pangyayari. || Pagkakátaon.

EVIDENCIA, f. Katotohanan; maliwánag na pagkákilala sa anomán.

EVIDENTE. adj. Malínaw na malínaw; lubhang maliwànag, na anopa't hindî mangyáyaring pasukan ng̃ pagaalang̃án. || Túnay; totoò.

EVITABLE. adj. der. nang *evitar*. Ang maiilagan; ò dàpat ilagan.

EVITAR. a. Ilagan; lihisán ang anomán; ò pagiing̃átang huag mangyari ang anomán. || Hadlang̃án ang anomang makasísirâ. || Layuán ang anomang makasásamâ.

EXACCIÓN. f. Panining̃il nang buis, ó *contribución*.

EXACTO, TA. adj. Làpat. || Ganap; || Túnay; totoò. || Maágap=*en el cumplimiento de su deber*. Maágap sa pagtupad nang kaniyang katungkulan.

EXACTOR. m. Máning̃il; ó tagatangap nang buis.

EXAGERACIÓN. f. der. nang *exagerar*. Pagpapalakí sa sabi nang anomán, na ang munting bágay kun ibalítâ ay malabis sa túnay na nang yarì.

EXAGERAR. a. Pakapuñihin; palakhín sa sabi ang anomán.

EXALTACIÓN. f. der. nang *exaltar*. Pagkábunyî; pagkábantog. || Pagkápanhik sa isang katungkulang mataás.

EXÁMEN. m. Pagsisiyàsat; pagsusísâ.

EXAMINAR. a. Sulitin. || Siyasatin. =*(á uno) de gramàtica*. Sulitin (ang isá) nang *gramàtica*.

EXÁNIME. adj. Hindî nakámamalay tawo; parang patay. || met. Lubhang mahínâ at nakalagay na lámang; hinimatay; nawalang díwá.

EXASPERAR. a. Saktán; pahapdiín ang isang lugal na maramdamin ó talagang masakit. || met. Magpagálit; magpasamâ nang loob sa kápowâ. || r. Masaktán. || Mapoot; magàlit.

EXCAVAR. a. Hukayin; kutkutín. || agric. Kutkutín at alisín ang lúpang nakatabon sa palígid nang halaman.

EXCEDER; a. y r. Lumálô; lumampás.—*Exceder (una cosa) á otra*. Humigit (ang isang bágay) sa isá. =*en mil pesos*. Lumampás sa sanglibong piso.

EXCELENCIA. f. Ang kadakiláan at halagá nang anomán na ikinátatang̃î sa kápowâ niyá. || Gálang na ibiníbigay sa isang ginoò, ayon sa kaniyang karapatán ó katungkulan.

EXCELENTE. adj. Ang nátatang̃î, ó namúmukod sa ibá sa galing; lubhang magaling.

EXCELSO, SA. adj. Lubhang mataás; dakílâ. || me. Kapurihang nag pápákilala nang tánĝing kagàling̃an nang isang tawo, ó nang anomán, na pinaglálakipan nang salitang itó. || m. Kun may kasamang *artículo* EL sa unahán, ang kahuluga'y: *Dios*.

EXCEPTO. adv. m. Bukod; labás; táng̃î sa ibá. || Táng̃î sa; bukod sa; pasubálî.

EXCEPTUAR. a. Itáng̃î; ibukod; ilabàs ang sínomang tawo ó anomán sa kasamahán nang ibà, ò sa karaniwang mangyari, etc. || Magpasubàlî. =*de la regla*. Ilabás sa regla ó kalakarán.

EXCESIVO, VA. adj. der. nang *exceso*. Labis; lampás; lagpós.

EXCESO. m. Kalabisan; kahigtán. || Kamalian; kasalanang mabigat. || Kayamóan.

EXCITAR. a. Hikayatin; pukawin. || Ibuyó. || r. Mahikáyat. || Mábuyo. = *á la virtud.* Hikayatin sa kabáitan.

EXCLAMACIÓN. f. der. nang *exclamar.* Pagkásigaw nang isang may dalamhátì, ginágalak, ó nagágalit.

EXCLAMAR. n. Mápasigaw sa gálit, dalamhátì, etc.

EXCLUIR. a. irreg. como *huir.* Ilabás; huag isama.=*(á uno) de alguna parte ó cosa.* Ilabàs (ang isá) sa isang lugal ò sa anomang bágay. || r. Málabas; huag mápakibilang.

EXCLUSO, SA. p. p. irreg. ng *excluir.* Lual; labás; hindì kabílang.

EXCREMENTO. m. Tae. || Dumí, maging sa bibig mangáling, tainga, ilong, ó sa anomang bágay na bulok.

EXCUSA. f. Dahilán; ò pagdadahilàn.

EXECRAR. a. Sumpaìn; laitin; kasuklamán nang malakí. || r. Masuklam. || Maglaitán.

EXHAUSTO, TA. adj. Simot, sagad. || Salat.

EXHORTACIÓN. f. der. nang *exhortar.* Pagpapayo; pangangárai. || Payo; áral.

EXHORTAR. a. Payohan; pangaralan. || Lamoyotin.=*á la perseverancia.* Pagpayuhan sa pananatili sa magaling.

EXHUMACIÓN. f der. nang *exhumar.* Paghúkay nang bangkay; ó nang mangá butó nitó.

EXHUMAR. a. Humúkay ng bankay; ó nang mangá butó nang isang patay. || Hangóin.

EXIMIR. a. Iligtás ang isá ó ilabàs sa anománg katungkulan, etc. || r. Máligtas; málabas sa anomán. = *de las contribuciones.* Ilabás; ó málabas sa mangà *contribucìon.*

EXORBITANTE. adj. Lubhang lagpós; malabis.

EXPEDIR. a. Despatsahín; ipadalá; magpadalá.

EXPEDITO, TA. adj. Malinis; walang súkal. || Tuloytuloy.

EXPENSAS. f. pl. Gúgol; gastá.

EXPERIMENTAR. a. Tikmán; subukin; masdán. || r. Mátikman; màsubok.

EXPERTO, TA. adj. Bihasá; sanay.

EXPIACIÓN. f. der. nang *expiar.* Pagbabáyad; ó pagtubós nang sala; pagganap nang parusa. || Pagtitiís nang hìrap, dáhil sa nágawang kamalian.

EXPIAR. a. Tiisín; ganapín ang parusa sa nágawang kamalian.=*un delito.* Ganapín nang may sala ang mangá parusang lagdâ nang mangá tribunales.

EXPLICACIÓN. f. der. nang *explicar.* Kasaysayan; pagsasaysay.

EXPLICAR. a. Itùrô; saysayín; ipatalastás na maliwánag ang anomàn. || r. Magpáhayagan nang nasa loob.

EXPLORAR. Nuynuyín; siyasating matamán ang anomang bágay. || Masdán; subukan.

EXPLOSIÓN. f. fis. Pagputok na biglâ nang anomán, na parang kulog katunog, dahilan sa lakás ng hángin ò *vapor* na nakúkulong doon, at walang labasan. || met. Pagkábulalas nang tinìtimpî sa kalooban.

EXPONER. a. irreg. como *poner,*

Ihayag; ipatanaw sa madlâ. || Saysaying paliwanagan. || Ipángat. || r. Pumángat.

EXPOSICIÓN. f der. nang *exponer*. Pagsasalaysay. || Kasaysayang túnay nang anomang bágay na mahírap kurûin. || Lugal na hayag na pinagtítipunan nang sarîsaring bágay, na pinamuhunanan nang pagal nang tawo, úpang mapagkilala nang madlâ at mapasúlong ang pagbibilí. || met. Pangánib.

EXPÓSITO, TA. adj. Sanggol na tapon, ò púlot.

EXPRESAR. a. Saysaying maliwánag ang anomán. || r. Magpaháyag; magsabi.

EXPRIMIR. a. Pumigâ, ó pigâin.

EXPROFESO, SA. mod. adv. Sadyâ; tinalagá; talagá.

EXQUISITO, TA. adj. Lubhang maínam; ó tángî nang ínam.

EXTÁTICO, CA. adj. Nawáwalang díwâ; sinambílat ang díwâ.

EXTENDER. a. irreg. como *ascender*. Habáan; laparan. || Unatin; banatin. || Ikadkad; iladlad; italátag; ilàtag. || met. Itátag; isùlat ang *escritura*, etc. || Ikalàt; ipaalam sa marami. || Lakihán ang gámit ò sakop na lúpâ. || met. Ikalat ang anomang *oficio*, kaugalián, etc. na hindî dating gawî. || r. Lumátag; humàbâ; kumálat. || Umabot hangang sa...=*á*, *hasta mil pesos*. Umabot sa, hangang sa sanglibong piso.

EXTENUACIÓN. f. der. nang *extenuar*. Panghihínâ; pangangayáyat.

EXTENUADO, DA. p. p. nang *extenuar*. Mahínâ; yayat.

EXTENUAR. a. Pangayayatin; panghináin. || r. Manghínâ; magkayáyat.

EXTENUATIVO, VA. adj. der. nang *extenuar*. Nagpápayayat; nagpápahinâ.

EXTERIOR. adj. Na sa loob; na sa labás nang isang bágay. || m. Anyô; kilos nang sínomán.

EXTERMINAR. a. Lipulin. || met. Lalasín. || r. Malípol.

EXTERMINIO. m. Pagkalìpol. || Pagpapaalís.

EXTERNO, NA. adj. Bágay na ginágawâ; ó námamasdan sa labás. || Labás nang anomán.

EXTINGUIR. a. Payapâin ang lagablab ò ningas. || Lipulin; pawîin. Sinàsabi nan án sa mangá karamdaman nang áting loob, para nang: PAYAPÁIN, ALISÍN, Ò LIPULIN *ang mangà pagtatániman*. EXTINGUIR *los odios*. Ginágamit namang parang *recìproco*.

EXTIRPAR, a. Bunuting sapol sampong ugat. || met. Lipulin; pawîing lubós na walang itirá.

EXTRAER. a. irreg, como *traer*. Kugutin; ó kuning ilabás.

EXTRAMUROS. mod. adv. Labás nang kútâ nang isang *ciudad*.

EXTRANGERO. m. Tagá ibang kaharián. || RO, RA. adj. Túbô; ò gáling sa ibang lúpâ.

EXTRAÑO, ÑA. adj. Ibang tawo. || Túbô; ó búhat sa ibang lúpâ. || Hindî kaofisio. || Kaibá; tángî; bukod sa ibá.

EXTRAORDINARIO, RIA. adj. Ang nálalabas sa kaugalián; dî karaniwan. || Lubhang malakí. || Lubhang litaw, etc. || m. Ang *correo*ng biglang pinalálakad dáhil sa ísang

kailáñgang mádalian. || Ang úlam, na idináragdag sa talagang pagkáing kaugalián.

EXTRAVAGANCIA. f. Pañgañgaibá; ó pagkátangî sa ibá sa kaulu'ân nang pagiísip at paggawâ. || Gawâng kakaibá.

EXTRAVAGANTE. adj. Kaibá; dî kaugalián; ó lubhâng táñgî sa ibá sa kabastosán ó kaululán.

EXTRAVIAR. adj. Kaibá; dî kaugalian, ó lubhang táñgî sa ibá sa kabastusán ó kaululán.

EXTRAVIAR. a. Iligaw; isinsay nang daán. || r. Máligaw; máwaglit. || met. Mámalî. = *á otra cuestión.* Máligaw; ó máowî sa ibang sálitaan. =*del camino.* Másinsay nang daán.

EXTREMIDAD. f. Dulo; wakás. || Dungot. || pl. Ang ulo, paá, kamay at buntot nang mañgá háyop, lálô na sa mañgá kinákain. Ginágamit din itó sa pagsasaysay nang paá at kamay nang tawo.

EXTREMO, MA. adj. Dulo; wakás. || Malabis; malubhâ || m. Ang púnô, ó dulo nang anomán. || Káduluhan.

EXTREÑIR. a. y n. irreg. como *teñir.* V. ESTREÑIR.

EXTRÍNSECO, CA. adj. Labàs; imbabaw.

EXUBERANCIA. f. Kasaganáang malabis.

EXUBERANTE. adj. Malagpós nang dami; lubhang sagánâ.

F

FABRIL. adj. Ang náuukol sa gawâ nang kamay.

FABULOSO, SA. adj. Ang náuúkol sa *fábula*. ‖ Ang hindî totoó. ‖ Katakatakâ; kamanghâmanghâ.

FÁCIL. adj. Madalî; malubay. ‖ Madaling pahíbô; ó pahinúhod sa masamâ. Kun madalî sa magaling ang táwag ay *dócil*; *prudente*. ‖ Mairugín; malíbog (kun sa babayi). = *á todos*. Malubay sa lahat. = *con, por, para con sus inferiores*. Maluag sa ó para sa kaniyang mangã nasásakop ó nalálakhan. = *de entender*. Madaling kurúin. = *en creer*. Madaling maniwálâ.

FACILIDAD. f. der. nang *fàcil*. Kalubayàn; kadalián. ‖ Kagasohán.

FACILILLO, LLA. adj. dim. nang *fàcil*. Madalî.

FACILITAR. a. Alisín ang nakagàgambalâ sa anomán. ‖ Hawanan. ‖ Tulongan at nang mádalî.

FACINEROSO, SA. adj. Masamáng tawo; delingkenté; tulisán. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

FACSÍMIL. m. y.

FACSÍMILE. m. Salin na kamukhangkamukhâ nang firmá ó súlat ng̃ isang tawo.

FACTIBLE. adj. Ang magágawâ; ó súkat magawâ. ‖ Ang manyáyari; ó sùkat manyari.

FACTOR. m. com. Ang tawong tagapamilí; tagapagbilí; at pinagbíbilinan nang anomang kailang̃an ng̃ isang mánganḡalakal. ‖ Utusán; ó kàtiwalâ nang *comisario de guerra* ó ng̃ asentista, na mamahagi nang pagkáin sa tropa.

FACTURA. f. Papel na kinátatalaan nang mangà kalàkal na ìpinadádala sa ibang lugal, sampô nang halagà nang báwa't isá at nagastá sa kanilá sa paglululan.

FACTURERO. m. der. nang *factura*. comer. Librong salinán nang mangã *factura*.

FACULTAD. f. Kapangyarihan; kabagsikang makagawâ nang anomán. ‖ Ang *ciencia* ó *arte*, para nang *facultad* nang leyes, *facultad* nang

pintura. || Sa mangá *universidad* ay ang katipunan nang mangá *doctor* ó *profesores* nang alinmang *ciencias* para nang *facultad nang teología*, ó *medicina*. || Pahintúlot. || pl. Kayamanan; ò pagaárî.

FACULTAR. a. Bigyang kapangyarihan. || Pahintulutan; pagkaloobán.

FACULTATIVO, VA. adj. der. nang *facultad*. Ang náuukol sa isang *facultad*. || Ang náuukol sa kapangyarihan; ó kapahintulutang taglay nang isá, na makagawâ nang anomán. || m. Ang *médico*.

FACUNDÍA. f. Kaayahan; kadalián sa pagsasalitá. || Talas nang ísip.

FACUNDO, DA. adj. Maaya; maluag mangúsap.

FACHA. f. fam. Tabas; pagmumukhá.

FACHADA. f. der. nang *facha*. Mukhá; harapán nang báhay, simbahan, etc. || met. y fam. Pagmumukhâ; kias; at sinásabi: *fulano tiene gran* FACHADA, *si fulano'y may dakilang* PAGMUMUKHÁ Ó KIAS. || met. Portada nang mangà librò.

FAENA. f. Gawang malakì at mádalian. || fam. Gawâ.

FAJA. f. Pamigkís. || mil. Insignia nang *general* na ibinibigkis sa bayawang. || Alinmang gúhit sa pintô, para nang mangá gúhit ò listong inilàlagay sa kísameng may pintá.

FALACIA. f. Dáyâ; kasinungalingan.

FALAZ. adj. Magdaráyà; sinungáling.

FALDA. f. pl. Ang alinmang damit nang babayi na nagbúhat sa bayáwang hangang ibabà, para nang saya, etc. || Palawit. || met. Ibabâ; ó lugal na mabábà nang bundok. || Sinapupunan, at sinàsabing; *isà* SINAPUPÚNAN *ang batâ, tener en la* FALDA *á el niño.*

FALDEAR. n. Maglakad sa gilod nang bundok.

FALDELLÍN. m. dim. nang *falda*. Saya.

FALDISTORIO. m. Uupán ng Obispo, na walang sandalan at sa mángà ilang *funciones fontificales* lámang ginágamit.

FALDRIQUERA. f. Bulsá nang damit.

FALIBLE. adj. Ang may pagsala; ó mangyáyaring mámalî.

FALSARIO, RIA. adj der. nang *falso*. Mámamalso. || Ang sanay gumawâ; ó magsabi nang kadayâan ó kasinungalingan.

FALSEABLE. adj. der. nang *falsear*. Madádayâ; mapápalso.

FALSEAR. a. Dayâin; palsohín ang anomán. || n. Humínâ; dumupok.

FALSEDAD. f. der. nang *falso*. Kadayaán; kasinongalingan.

FALSIFICADOR, RA. m. y f. Mámamalso.

FALSILLA. f. Papel na mayroong gúhit na tintá, na inilálagay sa ilálim nang ibang papel na malinis, at nang ang anínag nang mangá gúhit niyà ay maging regla sa pagsúlat.

FALSO, SA. adj. Hindî túnay: kasinungalingan. | Magdaràyá; mapagkonowarî. || Salaping hindî mabuti.

FALTA. f. Kawalán; kakulangán. || Kasalanan. || Sala.— *Hacer falta.* Maging kailangan.

FALTAR. n. Magkúlang; mawalâ. || Maubos; matagpós. || Sumala; lu-

mihís. || Maglagot. || Mabugnós.=*á la palabra.* Magsinungaling; huag tuparìn ang ipinangákô. =*de alguna parte.* Mawalâ sa isang lugal.=*en algo.* Magkúlang sa anomàn; magkásala.

FALTO, TA. adj. Kúlang; salat. =*le juicio.* Kúlang nang bait.

FALTRERO, RA. adj. Magnanákaw nang háyop.

FALTRIQUERA. f. Bulsá nang damit; bulsiko.

FALLAR. a. for. Hatulan; senténsiahan. || n. Huag mangyari; sumala.

FALLECER n. irreg. como *agradecer.* Mamatay. || Matapos.

FALLECIMIENTO. m. Ang pagkamatay. || Kamátayan.

FALLO, LLA. adj. Sa ilang larô nang baraha ay: kawalán ó kakulangán nang alinmang palo. Ginágamit na kasama nang verbo *estar*, at sinásabi: ESTOY FALLO *á oros, ako'y* WALANG *oros; ò* FALLÓ *akó sa oros.* Ginágamit namang parang *sustantivo masculino*, at sinásabi: *tengo* FALLO *á espadas, mayroon akong* PALLO *sa espada* || for. Lagdang hátol nang hukom sa isang *càusa.*

FAMA. f. Kabantugán; kabunyián; fama.

FAMILIA. f. Kasangbahay na nasásakupan nang isang pangínoón, ó nang pinakapùnò nang isang pamamáhay, para nang mangá ali à, anak, at ibá pa. || Isang lípì, ó ának.

FAMILIAR. adj. Ang náuukol sa *familia.* || Ang karaniwan at kaugaliang gawín nang isá. || m. Ang láging kasalamúhà nang isá at may kapalágayang loob sa kaniyá. || Alinman sa mangá anak, alilà, at ibá pang nasásakop nang isang pangínoón.

FAMOSO, SA. adj. der. nang *fama.* Bantog; bunyî.

FÁMULO. m. Ang nanìnilbihan sa isang *comunidad* ó *colegio.* || Alilâ.

FANFARRÓN, NA. adj. fam. Mayábang; palálô.

FANFARRONADA. f. Kayabangan; kahanginan.

FANFARRONEAR. n. Magpalalô: maghambog; magsabì nang kahanginan.

FANFARRONERÍA. f. Salitâ at kílos pa álô; kayabangan.

FANGAL. m. der. nang *fango.* Kaputikan; kaburakan. || Kolonoy.

FANGO. m. Pútik; búrak.

FANGOSO, SA. adj. der. nang *fango.* Mapútik; mabúrak. || Burakburak.

FANTASÍA. f, Kinikitá; guniguní.

FANTASMA. f. Ang larawan nang anomang bágay, na nákikintal sa áting ísip ó alaala; kinikitá. || Ang tawong palá'ô at mapaglakílakihan. || Tigbálang, ó panákot na ipinanínindak sa mangá mangmang.

FANTASMÓN, NA. m. y f. aum. nang *fantasma.* Lubhang hambog.

FANTÁSTICO, CA. adj. der. nang *fantasía.* Guniguní. || Hindî totoó. || Kunuwàrî. || met. Palálô; mayábang.

FARDAR. a. Damtán ang kápowâ; ó bigyàn nang mangá damit na kailangan at nang magayos.

FARDO. m. Bastang malakí nang anomán.

FARFULLAR. a. Sumalitâ nang lubhang madalás at patongpátong. ||

met. y fam. Gumawâ nang padalos-dalos at walang kahusayan.

FARMACÉUTICO, CA. adj. ng *farmacia*. Ang nátutungkol sa *farmacia*. || m. Ang *boticario*.

FARMACIA. f. Karunúngang nagtúturô nang pagkilala, paghahandâ at pagtitimplâ nang gamot. || Lugal na pinaggágawan nang gamot.

FARMACOPEA. f. Librong kinásasaysayan nang mangá karampátang gàmot; paraán nang paghahandâ at pagtitimplá noón.

FARSANTE, TA. m. y f. Komediante.

FAS, ó POR NEFAS (POR). mod. adv. Sa paáno mang paraán; magkáanohan man.

FASTIDIAR. a. Makayamot; makasùyâ; makasáwâ. || r. Mayamot; sumáwâ; mamuhî = *de leer*. Magsáwâ ó mamuhî sa pagbasa.

FASTIDIO. m. Yamot. || met. Súyâ; sunok.

FASTIDIOSO, SA. adj der. ng *fastidio*. Nakayáyamot; nakagágalit. || met. Nakasùsuyâ; nakasúsunok.

FATAL. adj. Sálang pálad. || Masamâ; pangahás.

FATALIDAD. f. der. nang *fatal*. Kasaliwaáng pálad.

FATIGA. f. Pagal; ò págod na malabis; hápô.

FATIGAR. a. Pumágod; ó makapágod. || Pagalitin; muhiin. || r. Mapágod; magpagal = *de andar*. Mapágod; ó mahapô nang paglalakad. = *en buscar*. Mapagal sa paghahanap. = *por alguna cosa*. Pagpagalán ang anomán.

FATIGOSO, SA. adj. Pagal; págod. || Nakapápagod; mahírap.

FATUIDAD. f. der. nang *fatuo*. Kahangalán; kahunghangán. || Kapalalúan.

FÁTUO, TUA. adj. Hangal. || Mapagmayabang.

FÁUCES. f. pl. Lalamunan.

FAUSTO, TA. adj. Kahalak-halak; maligaya. || m. Handâ ó gayak na malakí.

FAVOR. m. Pagaampón; biyáyâ. || Túlong. || Dangal.

FAVORECER. a. irreg. como *agradecer*. Tulungan; amponín; abuluyan; kupkupín. || r. Magtulungán, magkupkupan. = *de alguna persona ó cosa*. Pakupkop; sumalílong.

FAZ. f. Mukhâ. || Karayagán.

FÉ. f. Pananampalataya; pananálig. || Pagpapatotoò; paniniwálâ. || Katotohanan; pagtatapat.

FEALDAD. f. Kapangitan. || met. Samâ; hálay; lupit. || Kalupaàn; gawang pángit at mahálay.

FEBRERO. m. Ikalawang buan nang taón na may 28 áraw, at kun *bisiesto* ang taón ay 29.

FEBRÍFUGO, GA. adj. med. Ang nakaáalis nang lagnat. Ginágamit namang *sustantivo masculino*.

FECUNDACIÓN. f. der. nang *fecundar*. Pagpapalagô; pagpapabunga.

FECUNDAR. a. Palagoín; papamungahin. || r. Mamunga.

FECUNDIDAD. f. der. nang *fecundo*. Kalagoán; pagkapalabungá; pagkapaláanakin. || Katabaàn nang lúpâ; na maskí anó ang itanim ay agad tumùtubô, yumáyabong at namùmungang madali.

FECUNDIZAR. a. Palagoín; patabaín; papamungahin.

FECUNDO, DA. adj. Malagô; mabunga. || Sagánâ. || Matabâng lúpâ. || Paláanakin.=*en recursos.* Sagànâ sa pinagáanhinanhin.=*de palabras.* Sagánâ sa dílà; ò saganang manalitâ.

FECHA. f. Bílang nang panahón; *fecha.*

FECHAR. a. Lagyán nang *fecha* ang alinmang sinúlat; pètsahan.

FECHORÍA. f. Gawang masamâ ò pángit.

FELICE. a. poét. Mapálad.

FELICIDAD. f. Pálad ó kaginhawahang tinátamasa nang isá.

FELIGRÉS, SA. adj. Ang tawong nasásakop nang isang simbahan ó *parroquia.*

FELIGRESÍA. f. Ang boong sakop na mangá tawo ó lúpâ nang isang simbahan.

FELIZ. adj. Mapálad; maginhawa.

FELONÍA. adj. Kaliluhan; kasukabán.

FEMENIL. adj. Ang náuukol sa mangá babayi; ò bágay na sarili nilà.

FEMENINO, NA. adj. Ang sarili nang mangá babayi at talagang úkol sa kanilá.

FEMENTIDO, DA. adj. Sinungáling; taksil. || Masamâ; marawal na ugálì.

FENECER. a. irreg. como *agradecer.* Tapusin; lutasin. || n. Matapos; mamatay; mautás.

FEO, EA. adj. Pángit. || Nakasúsuklam; mahálay; nakagágalit. v. gr. *Acción* FEA, *kilos* ó *gawang* NAKASÚSUKLAM, MAHÁLAY Ó NAKAGÁGALIT.

FERAZ. adj. Malagô; matabâ; mabunga; sagánâ.

FÉRETRO. m. Kabaong; kalandá.

FERMENTAR. n. Sumubó; kumulô sa sarili ang anomang bágay na tunaw na hindî ginágatungan para nang tubâ kung bagong umàasim, etc.

FEROCIDAD. f. Bangís; ò kabangisán.

FEROZ. adj. Mabangís.

FERRUGINOSO, SA. adj. Ang may hálong bàkal, ó kawankî nang bákal.

FÉRTIL. adj. Sagánâ sa pagbubunga. || Malagong lùpâ. =*de, en granos.* Sagánâ nang, sa bútil.

FERTILIDAD. f. Kalaguán; katabaán nang lúpâ.

FERTILIZAR. a. Patabaín ang lùpâ. || r. Tumabâ; lumagô.

FERVIENTE. adj. met. p. a. ng *fervir.* ant. Maningas; maálab; mabísâ.

FERVOR. m. Kainitan; ínit.||met. Kaningasan; kaalaban nang loob.

FERVOROSO, SA. adj. der. ng *fervor.* Maálab; mabísâ.

FERRAR. a. irreg. como *acertar.* Kalupkupàn nang patalim ó bákal.

FESTEAR. a. y

FESTEJAR. a. Pistahín; alayan ang kápowâ. Lálong gámit sa kahulugang *alayan* ó *suyùin.*

FESTÍN. m. Piging.

FESTIVIDAD. f. Kapistahan. || Katalinuhan; kaayahan ó kasáyahan sa pananalitâ.

FESTIVO, VA. adj. der. nang *fiesta.* Mapagsisté; masayá.

FETICIDA. com. ó m. y f. Ang tumùnaw; ó pumatay sa bátâng kabuntisán sa tián nang iná.

FETICIDIO. m. Ang pagpatay ó paglúsaw nang sangol na nasa tian.

FETIDEZ, f. Kabahûang ma'abis.

FÉTIDO, DA. adj, Lubhang mabáhò.

FETO. m. Ang sangol na kabuntisán pá; ò na sa tian pa nang iná.

FIAMBRE. adj. Pagkáin na talagang pinalàlamig at nang hindî mainit na kanin para nang jamon, eskabetse; paksiw, etc. Gámit na parang *sustantivo*.

FIAMBRERA. f. Buslô, ó kahong dadalhán nang mangã pagkáing malalamig.

FIAR. a. Akôin; tindigán sa útang ang ibá. || Magpaankat. || Ipagkátiwalâ.=*(algo) á, de otro.* Ipagkátiwalâ (ang anomán) sa ibá.=*en sí.* Umasa sa sarili. || n. y r. Umasa; manálig=*de, á, en alguno.* Manálig; magkátiwalâ sa isá.

FICCIÓN. f. der. nang *fingir*. Pagpakonowarî; balatkayô. || Salísalitâ; kasinongalingan.

FICTICIO, CIA. adj. Kunowâ; hindî totoó. || Kathâ; kabulaanan.

FIDEDIGNO, NA. adj. Dápat paniwalâan.

FIDELIDAD. f. Katapatang loob; pagtatapat,

FIEBRE. f. med. Lagnat.

FIEL. adj. Tapat, at matíbay na loob. || Mabíning kristiano. || Támà; hustó: para nang isang relòs na ang làkad ay tapat sa talagang oras na dápat, ang táwag ay *fiel.* || Sa mangã timbángan ay ang kapirasong bákal na patindig, na, nakatanim sa kalàgitnaan nitó.=*á, con, para con sus amigos.* Tápat na loob sa kaniyang mgá kaibigan.=*en su creencia.* Matìbay sa kaniyang paniniwálâ.

FIERA. f. Háyop na mabangĩs, at hindî napaáamô, at mahílig sumilâ nang kápowâ. || met. Táwong wa'ang áwà, palálô at lubhang magagalitín. || Gánid.

FIEREZA. f. der. nang *fiera.* Katampalasanan at kabangĩsán. || Sa háyop ay kabangĩsán at kailapàn. || met. Kapangĩtang nakasùsuklam sa matá nang nagmámasid. || Malabis na kapalalùan.

FIERO, RA. adj. Mabagsik; mabangĩs. || Pángĩt; matigàs na pagmumukhâ. || Bagol. || met. Katakottákot.

FIERRO. m. Bákal.

FIESTA. f, Tuwâ, galak; pagsasayá; ò paglilibang.|| Biró; agláhî.||Áraw nang pistá. || Kapistahan; ò pagpipistá.

FIJAR. a. Ibaón; ipákô; itírik. || Itátag.=*(el pañuelo) en la pared.* Ipákô (ang panyô) sa pader.=*por las paredes.* Ipákô sa mangã pader. || r. Manatili; lumàgî sa isang luga!; doon tumirá.||Magpasiyà sa sarili.=*en un pueblo.* Tumirá sa isang bayan, na doón lumágî na.

FILANTROPÍA. f. Pagíbig na malakí sa kápowâ tawo.

FILÁNTROPO. m. Ang may malaking pagíbig; ó namúmukod sa pagíbig sa kápowâ tawo.—*El divino filántropo.* Si Jesukristo.

FILIAL. adj. Ang náuukol sa anak.

FILIPINO, NA. adj. der. nang *Filipinas.* Ang tawong túbô dito sa Filipinas, ó bágay na náuukol dito.

FILO. m. Talim.—*dar un filo.* mód. adv. Ihàsâ; patalimín.

FILTRACIÓN. f. der. nang *fil-*

trar. Pagtalas nang anomang bágay na lusaw sa kinásisidlan.

FILTRAR. a. Salâin ang langís tùbig, etc. ‖ r. Tumalas.

FILTRO. m. Salaán. ‖ Gayuma.

FIN. m. Katapusán; wakás. ‖ Tuñgo; pákay; sadyâ ó tumpà; ó dahilang iginágawâ nang anomàn: v. gr. *este es el* FIN *porque ha hecho tal, itó ang* DAHILÁN *kayâ ginawâ ang gayón;* ó *itó ang* TUÑGO ó TUMPÁ, *etc.*

FINADO, DA. m. y f. der. nğ *fin*. Ang namatay. ‖ met. Nasírâ.

FINAL. adj. der. nang *fin*. Pangwakás; pandulo. ‖ m. Katapusán; dulo.

FINALIZAR. a. Utasín; tapusin ang anomang ginágawâ. ‖ n. y r. Matapos; mautás.

FINAR. n. Mamatay.

FINGIDO, DA. p. p. nang *fingir* y adj. Nagpápangap; mapagpaimbabaw; nagpàpakonowarî ‖ Sukab.

FINGIR. a. Ipagbalòbalô. ‖ r. Magpangap; magbalóbalô. ‖ Isaloob ang hindî nangyáyari.

FINO, NA. adj. Dalísay; lubhang magaling. ‖ met. Butihín; magandá. ‖ Maírog. ‖ Matalas; matalino ang ísip. ‖ Magaling.

FIRMAR. a. Pumirmá; ó pirmahán.=*con su nombre*. Pirmahán nğ kaniyang pangalan.=*de propia mano*. Pirmahán nang sariling kamay.=*en blanco*. Pumirmá sa papel na walang súlat na anomán.=*por otro*. Pumirmá sa nğalan ó sa lugal nang ibá.

FIRME. adj. Matíbay; matatag; maglúluat na panahón; pirmé.=*de hombros*. Bálikatan; bálisaksakin ang pañgañgatawán.=*en su palabra*. Pirmé sa kaniyang pananalitâ.

FIRMEZA. f. Katibayan; tatag; tamán.

FISCAL. adj. Ang náuukol sa kayamanan nang kaharián; ó nang madlang namàmayan. ‖ m. *Fiscal;* ó ministrong namàmahalâ nang *fisco*. ‖ met. Ang nagsísiyasat nang mañgá gawâ nang ibá.

FISGA. f. Bulos; salapang. ‖ Birô; oyam na ginágawâ sa kápowâ nang padisimulado.

FISONOMÍA. f. Ang pagmumukhâ nang bàwa't isang tawo.

FLACO, CA. adj. Payat; yayat. ‖ met. Mahìnâ ang katawán. ‖ met. Mahínang loob; madaling mábuyo. ‖ m. Ang síâ; ó hílig na lálong gawî nang isá.=*de estòmago*. Mahínâ ang sikmúrâ.

FLAGELACIÓN. f. Paghampás; ó paghahampás.

FLAQUEAR. n. Mañgayáyat; manghíná. ‖ met. Málupaypay; manghìná ang loob.=*en la fé prometida*. Magkúlang sa pañgákông pagtatapat.

FLAQUEZA. f. der. nang *flaco*. Kapayatán. ‖ Kahinâan. ‖ Karupukán. Sala, ó gawâng masamâ, na nágawâ dáhil sa karupukán nang loob, lálô na ang úkol sa kalupaán.

FLATO. m. Kábag; angkak.

FLATULENTO, TA. adj. der. nğ *flato*. Nakakákabag; kinàkabagan.

FLECHA. f. Pánâ; palasô; túnod. ‖ fort. Moog na dalawá ang mukhâ at tagiliran.

FLECHAR. a. Mamánâ; ó pumánâ. ‖ r. met. Umírog; mábihag ang pùsò sa pagíbig.

FLECHAZO. m. aum. nang *flecha*. Pagpánâ. ‖ Bugbog; ó súgat na gawá nang pánâ.

FLEJE. m. Buklod nang tunel, maging kàhoy ó bákal, báging ó lapat man.

FLETAR. a. Upahan; ó pakiawing buisan ang boong isang sasakyán ó bahagi niyá.

FLETE. m. Upa ò báyad sa sasakyán nang kalákal na inilúlulan; ó nang pagkápakiaw.

FLEXIBLE. adj. Malambot; báluktutin. || met. Ugàlî ó kaloòbang sunodsùnuran sa pasiyà nang ibá = *á la razòn.* Madaling umayon sa matuid.

FLOJEDAD. f. der. nang *flojo.* Kahináan; karupukán; ó dupok. || met. Katámaran; kaanyayâan.

FLOJO, JA. adj. Malowag. || Mahínâ. || met. Tamad; halaghag; pabayâ; makúpad.= *de cabeza.* Mahìnâ; mapurol ang ulo. = *en, para la fatiga.* Walang tagàl sa págod.

FLOR. f. Bulaklak. || Atay nang lúpâ; ang lalong pinakamahúsay nang anomán. || Ang ibábaw nang lúpâ, na nátatanaw nang matá.

FLOREAR. a. der. nang *flor.* Bulaklakàn; ó pamutihan nang bulaklak. || Magsalìtâ nang maínam na sabi sa mangá babayi.

FLORECER. n. irreg. como *agradecer* y der. nang flor. Mamulaklak.|| met. Sumíkat sa dúnong, yaman, pagkabayani, etc. = *en sabiduría.* Sumíkat sa dúnong.

FLOTAR. n. Lumútang. || a. Kuskusín; kusutín.

FLUIR. n. irreg. como *huir.* Bumukal.

FLUJO. m. Ang kilos. ó takbó ng mangá lusaw na bágay.

FLUVIAL. adj. Ang náuukol sa mangá ílog.

FOFO, FA. adj. Malambot, bughaghag at marupok.

FOGÓN. m. Dapog; kalán. || Ang bútas nang *armas de fuego,* na pinaglálagyan nang *seben.*

FOGOSIDAD. f. der. nang *fogoso.* Kapusukán nang loob; bilís; siglá.

FOGOSO, SA. adj. Pusok na loob; ò lubhang buhay na loob.

FOLLAR. a. irreg. como *acordar.* Hipan nang bulos ó *fuelle.* || Balutin, ó pamutihan nang mangá dahong sarîwâ nang kàhoy.

FONDEADERO. m. Doòngan; punduhan.

FONDEAR. a. Arokín; sukatin ang lálim nang túbig. || Siyasatin ang mangá sasakyán bakâ may dalang estrabío. || Kunin sa ilálim nang túbig. || met. Pakasiyasatin; pakaliningin; tarukín ang isang bágay hangang sa mahúlò ang kaniyang kabagayán ó pinagmulán. || n. náut. Pumundó; sumadsad.= *Fondear con la quilla.* Ibarà; hilahin sa dalatan,

FONTANAL. adj. Ang náuukol sa bukal. || Lugal na maráming bukal nang túbig.|| m. Bukal nang túbig.

FORAGIDO, DA. adj. Ang pusakal na tulisán. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

FORÁNEO, NEA. adj. Tagá íbang lugal.

FORASTERO, RA. adj. Túbô sa ibang bayan.||m. Ang tagá ibang bayan, ó nangíngibang bayan.

FORCEJAR. n. y

FORCEJEAR. n. Magpumilit. || met. Manglabán.

FORMIDABLE. adj. Katakuttàkut. || Ang lubhang nápakalaki; ò

nápakadakilâ.
FORNICACIÓN. f. der. nang *fornicar*. Pagapid ó pakikiapid sa hindî asawa.
FORNICAR. a. Makiapid; umapid.
FORRAJE. m. Damong sarisárî, na ipinakákain sa kabayo. || fam. Kasaganâan at pagkakáhalô nang maraming bágay na mumunting halagá.
FORRO, RRA. adj. Sapín; susòn nang dámit; aporo.
FORTALECER. a. irreg como *agradecer*. Tibayan. || Palakasín. || met. Panghinapangin; palakasín ang loob. || r. Tumíbay. || r. Lumakás. || Tumápang.
FORTALEZA. f. Tìbay. || Tápang. Lakás.
FORTUITO, TA. adj Nagkátaon.
FORTUNA. f. Kapalaran. || met. Kayamanan.
FORZAR. a. irreg. como *acordar*. Pilitin; dahasín; pigipitin; etc. || r. Magpumílit; magsíkap.
FORZOSO, SA. adj. Sápilitan.
FORZUDO, DA. adj. der. nang *fuerza*. Lubhang malaká.; pisigàn.
FRACASAR. a. Masirâ; magkálagotlagot; mabásag ang anomán. || Mápahamak; masáyang.
FRACTURA. f. Báli; básag; láhang. || cir. Pagkabálí; ó pagkadúrog nang butó.
FRAGANCIA. f. Kabangŭhán. || met. Ang mabuting ngālan at pagkábantog nang kabáitan nang sinoman. || Kasalukuyang paggawâ nang anomang sala.
FRAGANTE. adj. Mabangŏ.
FRÁGIL. adj. Marupok; babasagín. || met. Ang táwong marupok na loob; ó madaling mábuyo sa anomang sala, láló na sa nálalaban sa kalinisan. || Madaling lumipas.
FRAGILIDAD. f. der. nang *frágil*. Karupukán. || Kadaliang mahùlog sa gawang masamá. || Kamálian: karaniwang sabihin sa náuukol sa kalupaán.
FRAGMENTO. m. Mangà piraso nang anomán. || met. Kapiraso; ó bahágìng nátira nang alinmang libró, ó súlat.
FRAGOSO, SA. adj. Bakôbakô; masúkal na lubhâ at mahírap lakaran, dàhil sa kasukalan. || Suotsuot. || Lubhang maúgong; ó makagunkong.
FRAGUA. f. Pandayan; labulán.
FRAGUAR. a. der. nang *fragua*. Pumanday. || met. Umísip; umaká â.
FRANCO. CA. adj. Mapagbiyáyâ; magandang loob. || Tálastasang magsalitâ || Walang inalílingid. || Aliwalas. || Salaping *francés* na halos kahalagà nang átiug sikápat labindalawá.=*i, con, para, para con sus amigos.* Magandang loob sa kaniyang mangá kaibigan.=*en decir*. Tàpatang magsalitâ.
FRATERNA. f. Bátî, ó pangùsap na masaklap.
FRATERNAL. adj. Náuukol sa magkakapatid; sarili, ó para nang pagiibigang magkakapatid.
FRATERNIDAD. f. Pagkakáisa, at pagkakàsundô nang magkakapatid; ó pagsasamang para nang sa magkakapatid.
FRATERNIZAR. n. Magsasámang parang magkakapatid.
FRATERNO, NA. adj. Ang náuukol sa magkakapatid.
FRATRICIDA. com. Ang natay

sa kapatid. Ginágamit namang parang *adjetivo*.

FRATRICIDIO. m. Pagpatay ng̃ sínoman sa kaniyang sarili̇ng kapatid.

FRAUDE. m. Dáyâ.

FRAUDULENCIA. f. Dáyâ; ó kadayâan.

FRAUDULENTO, TA. adj. Magdaráyâ. || May hálong kadayâan.

FRECUENCIA. f. Kadàlasan; límit; dalás.

FRECUENTAR. a. Ulitíng madalás ang isang gawâ. || Magmadalás. || met. Magpalagî sa isang bàhay.

FRECUENTE. adi. Madalás.

FREGAR. a. irreg. como *acertar*. Punasan. || Kuskusin nang malakás. || Isisín; hudhorín; hugasan nang lihiá ó túbig ang mang̃á pinggan ó ibang kasangkapan.

FREIR. a. irreg. como *reir*. Lutûin sa mantíkâ ang anomán; ó pirituhin. || met. Pahirapan; pasakitan. || Muhîin. =*con, en aceite*. Pirituhin nang, sa lang̃ís.

FRENESÍ. f. Masasal na pagkahibang dáhil sa lagnat. || met. Gawang ulol.

FRENTE. f. Noó. || com. Ang mukhâ nang báhay, simbahan, etc. || Sa *medalla* ó kualtá ay ang kinálalagyan nang larawan nang santò ó nang hári.

FRESCO, CA. adj. Saríwâ. || met. Bagong nangyari. || Buó ang loob at dî nabábakla sa mang̃á pang̃ánib ó kasaliwaang pálad. || m. Kalamigán; lamig.

FRESCURA. f. der. nang *fresco*. Lamig na katatagán; kasariwâan. || Kayabung̃an; kalagoán nang isang lugal. || met. Kapang̃áhasan; katampalasanan.

FRIALDAD. f. der. nang *frio*. Kalamigan; lamig; ginaw. || met. Katámaran at kapabayaán sa paggawâ. || Tamlay; kawalán nang pagíbig.

FRIO, IA. adj. Malamig; maginaw. || m. Lamig.

FRIOLENTO, TA. adj. Magínawin.

FRIOLERA. f. Bágay na muntî ang halagá.

FRISAR. a. Itindig at kulutín ang mang̃á balahibo nang kabalikán nang isang kayo. || n. Makiugalì; makibágay. || met. Málapit sa; tumuntong sa; umabot sa. =*(una moldura) con otra*. Isánib; paabotín (ang isang moldura) sa isá. =*(una cosa) en desvergüenza*. Gumúhit; ó tumuntong (ang isang bágay) sa kawalanghiyaàn; ò maging kawalanghiyaàn na.

FRITO, TA. p. p. nang *freir*, at *freirse*. Pinirito; ó linútô sa mantíkâ.

FRÍVOLO, LA. adj. Walang halagá.

FRONDOSIDAD. f. der. nang *frondoso*. Kayabung̃an nang sang̃à at pagdadahon. || Kalaguán.

FRONDOSO, SA. adj. Mayábong; malagô.

FRONTERO, RA. adj. Nátatapat. || adv. l. Sa tapat. || m. Unanunánang ikinákabit sa noò nang bátà at nang másubsob ma'y huag masaktán.

FROTACIÓN. f. der. nang *frotar*. Pagkuskós; pagkusot.

FROTAR. a. Kuskusín; kusutín. || Hilurin.

FRUCTÍFERO, RA. adj. bot. Palabung̃á; namúmunga.

FRUCTIFICADOR, RA. m. y f. Ang nagbúbungâ. || adj, Nagpípabungâ.

FRUCTIFICAR. a. Mamungâ.|| met. Pakinabangan; magbigay kapakinabangán.

FRUGAL. adj. Ang dî lumálampas sa katamtaman kung kumáin at gumastá.

FRUGALIDAD. f. der. nang *frugal*. Kasiyahán; kasukatán sa pagkáin, etc.

FRUNCIMIENTO. m. Pagkukutón. || met. Pagdaráyà at pagkukunuwarî.

FRUNCIR. a. Kutunín ó piligesan ang damit ò anomang kayo. || Pakutonín ang noó. || r. Magkunot.

FRUTA. f. Bungâ nang alinmang káhoy, na nakákain. Lalong kaugaliang tawaging *fruta* ang napápayapak na bungâ nang kahoy, para nang siko, lansones, peras, etc.=*del tiempo*. Bungâ sa panahón. —met. Sinásabi rin namán sa mangâ bágay, na nangyayaring para nang lagnat sa panahon nang amihan, etc.

FRUTERO, RA. m. y f. der. nang *fruta*. Ang nagtítinda nang bungâng káhoy. || Ang pingán ò pinggnáng lalagyán nang bungâng káhoy.

FRUTO. m. Bungâ nang káhoy. || Alinmang pinakíkinabangang bungâ nang lúpá. || met. Pakinábang. || pl. Ang ani.

FUEGO. m. Apuy. || Súnog.||met. Bihay; ának ó *familia*: v. gr. *tal lugar tiene tantos* FUEGOS, *ang gayong lugal ay mayroong gayong bilang na* BÁHAY, Ó ÁNAK.

FUELLE. m. Babu'usán. || met. Pangânuring nakapútong sa mangà bundok, na karaniwang palátandaan nang hangin. || met, y fam. Palasumbong.

FUENTE. f. Bukal. || Pingang malakí. || met. Ugat na pinangàgalingan ó pinagbúbuhatan nang anomán.

FUERA. adv. l. Labás ò sa labás.—*fuera de*. mod. adv. Bukod sa; liban sa.=*de fuera*. mod. adv. Sa labás.—*fuera de casa*. Sa labás nang báhay.

FUERTE. adj. Matíbay. || Malakás; matigás. || Matápang; || Mabísâ.|| met. Katakottákot; labis. v. gr. FUERTE *rigor*, KATAKOTTÁKOT, ó LÁBIS *na bagsik*. || Matigàs na paguugálî. || m. Kútâ; moog.=*de genio*. Matigás na paguugálî.=*en razones*. Malakás; mabísâ sa pagmamatuid.

FUERZA. f. Lakás. || Pagpílit; pagdahás. || Tápang; bísà. || Kapal; tíbay; tigás. || Lugal na bakod nang kútâ. || Paglaban. || pl. Ang mangâ sundalo at ibá pang gám;t sa pakikidígmâ.

FUGA. f. Pagtakas; pagtanan.

FUGITIVO, VA. adj. Ang madaling nakaráraan, na tila tumátakas. || m. Ligaw; layás; tanan. || adj. met. Natátapos; nawáwalâ agad; sásandalî.

FULGENTE. adj. Maningning; maaloningning.

FUMAR. n. Manabako; humitit nang sigariliò.=*con tenacillas*. Manigariliò na gumámit nang sípit.=*en pipa*. Magkuako.

FUMOSO, SA. adj. Nagáaso; maasó.

FUNDAR. a. Magtayô; magtátag nang isang bayan, bàhay, etc. || met.

Pagtibayin nang mangá katowíran at mahúsay na dahilàn ang anomán. || r. Manangan sa anomang katowiran, dahilán, etc.=*en razón.* Manangan sa matowid.

FUNDICIÓN. f. der. nang *fundir.* Pagbubúbô. || Ang *fábrica* na pinagbùbubuan nang mangà tansô, bákal, etc.

FUNDIDOR. m. Mangbubùbô. Ginágamit namang parang *recíproco.*

FÚNEBRE. adj. Malungkot; malumbay. || Mahambal na bágay. || Náuukol sa paglilibing.

FUNERAL. adj. Ang ùkol sa paglilibing. || s. m. Ang pag ilibing na may músiko. Ginágamit din sa *plural.*

FUNERARIO, RIA. adj. Náuukol sa libing.

FUNESTO, TA. adj. Kahambalhambal at salang pálad; kahapishapis.

FURIOSO, SA. adj. der. nang *furia.* Lubhang galit, na halos tila ulol dáhil sa kagalitan. || Baliw; sirâ ang ísip. || Marahás; katakottákot. || met. Lubhang malakì at lampás; at sinásabing: *kayamanang* LAMPÁS *at* LUBHANG MALAKÍ, *caudal* FURIOSO = *al oirlo.* Lubhang galit sa pagkádingig noón. = *con la, contra la, por la mentira* Lubhang galit sa, dáhil sa kasinungalingan. = *de ira.* Baliw sa kagalitan.

FUROR. m. Gálit na malabis.

FURTIVO, VA. adj. Ang ginágawâ nang patagô at párang panakaw. || Báwal.

FUSIBLE. adj. Ang súkat matunaw; ó matútunaw.

FUSILAR. a. der. nang *fusil.* Barilin.

FÚTIL. adj. Kákauntî ang halagá; ó walang kabuluhán.

FUTURO, RA adj. Dárating; panahong háhalili. || m. y f. Ang magíging asawa.

G

GABAZO. m. Bagaso; ó sápal ng naalilis nang tubó.

GABELA. f. Buís.

GACETA. f. Diario nang gobierno na nagkàkalat nang balítang nang nangyáyari sa kaharián, *provincia*, lá ô na, sa náuukol sa Gobierno at kautusán nang mangã pinúnô =met. Mapaghatiddumápit.

GACETERO. m. der. nang *gaceta*, Ang gumágawâ nang *gaceta;* at gayondin ang nagbíbili nitó. || Ang mapagbulaán.

GACETISTA. m. der. nang *gaceta*. Ang may ugàling magbasá nang *gaceta*. || Ang mapagbalitâ nang anomang nábabago.

GADITANO, NA. adj. der. ng *Cádiz*. Tagá Cádiz; at ang nàuukol sa *ciudad* na yaón.

GAJO. m. Ang sangá nang káhoy. || Piling; lihà. || Ang sunodsunod na bundok, na nagbúhat sa isang pinakapangulo.

GALA. f. Pananamit na mahúsay, na kaugaliang sa mangã áraw nang pistá isuot. || Kaayahan sa pananalitâ ó paggawâ nang anomán.

GALAFATE. m. Magnanákaw na matalas. || Ang tawong malisioso sa gawâ at pananalitâ.

GALAMERO, RA. adj. Matákaw; palakaín.

GALÁN. m. Butihín. || Ang naglíligaw sa isang binibini.

GALANO, NA. adj. der. nang *galán*. Mabuti ang gayak. || met. Magaling; matalino, para nang MAGALING ò MATALINONG *pagpapáris*, GALANA *comparaciòn*.

GALANTEAR. a. Pagtamanang hulihin ang kalooban nang isá; suyûin. Bagamán lalong kaugaliang gamitin nang ùkol sa babayi.

GALANTEO. m. Paglilingkod sa isang babayi; ó paglígaw.

GALÁPAGO. m. Pawikan. || Ang káhoy, na, kinákakabitan nang sudsod nang araro. || Ang hulmahan nang tìsâ. || met. Tampalasan, na mapagkonowarî at maíngat.

GALARDÓN. m. Gantí; pálá; bihis sa isang naglingkod nang tapat at namukod sa mabuting gawâ.

GALARDONAR. a. Gantihín; pagpalâin ang isá.

GALBANA. f. fam. Katámaran; kapabayâan; ó katamlayán sa paggawâ nang anomán.

GALBANERO, RA. adj. fam. y

GALBANOSO, SA. adj. Tamad; batugan; anyáyâ. || Nakaáanyaya sa katámaran.

GALERÍA. f. Kabahayang mahábâ at dî totoong malowang, na may maráming bintánâ, at túkod na haligi at talagang pàsialàn ó sabitàn nang mangã́ *cuadro*, pamuti at ibá pang bágay na mahalagá. || Kapisanan nğ maraming *cuadro* nang larawan, paises, etc. || Daán nang mina sa ilálim nang lúpá.

GÁLICO. m. Sakit na nakáhahawa, na, búhat sa gawang kalupaán.

GALILLO. m. anat. Tilào; kampaniliá nang lalamunan.

GALIMATÍAS. m. Pananalitang malábô dáhil sa dî karampatang paggámit nang isang panğunğúsap; ò dáhil sa kaguluhán nang paraán nğ pagsasalítâ. || Guló; kaguluhán.

GALOPAR. n. der. nang *galope*. Magsabay paá ang kabayo. || a. Sumayaw nang *galop*. ó sabay paá.

GALOPE. m. Takbong sabay paá nang kabayo.—*al, á, de galope*. mod. adv. Mádalian; walang tigiltígil.

GALOPÍN. m. Alílá sa kusínâ. || Sinomang bàtâ na gulágulanit ang dámit at marumí. || Tampalasan; walang hiyâ; walang puri at walang pinagaralan, at walang ginàgawâ kun dî mabúhay sa págod nang ibá, ò manùbâ. || met. y fam. Táwong sinomán na kákauntî ang hiyâ at sanay sa kaululán.

GALLARDÍA. f. der. nang *gallardo*. Kagandahan; ínam nğ tikas.

GALLARDO, DA. adj. Marikit; butihin. || Magandang tikas; matápang. || met. Dakílâ: v. gr. GALLARDO *pensamiento*, DAKILANG *pagìisip*.

GALLEGADA. f. der. nang *gallego*. Kapisanan, ó lúpong nang mangã́ gallego, kun nagsìsialis sa kanilang lúpâ. || Salitâ ó kilos gallego.

GALLEGO, GA. adj. der. nang *Galicia*. Tága Galicia; ó náuukol doón.

GALLETA. f. Tinápay na walang *levadura* at makálawang nilúlutô.

GALLINA. f. Inahing manok. || met. Ang duag ó matatakutín. At sa kahulugang ito'y *masculino* ang karaníwang paggímit; at sinàsabi: *si Luis ay* DUAG AT LUBHANG MATATAKUTIN, *Luis es un* GALLINA.

GALLINAZA. f. der. nang *gallina*. Tae nang inahing manok.

GALLINERO, RA. m. y f. der. nang *gallina*. Magmamanok. || Tangkal; ó kúlungan nang manok. || Hapunán nang manok.

GALLO. m. Manok na lalaki. || Tahílang panğulo nang bubunğán. = *silvestre*. Manok na labúyô.

GANA. f. Kaibigán ó násâ.

GANANCIA. f. Panalunan; túbô; pakinábang.

GANANCIAL. adj. der. nang *ganancia*. Ang náuukol sa panalunan ó túbô. || pl. Ang pagaáring nàkita ó nátubô sa boong panahong ipinagsama nang magasawa: tinátawag namang *bienes gananciales*.

GANANCIOSO, SA. adj. der. nğ *ganancia*. May pakinábang; ó matúbô.

GANAPÁN. f. Tagapagpasán; kargador.

GANAR. a. Magtúbô; makinábang.

|| Makákita. || Manalo sa sugal. || met. Daigín; lalúan ang ibá. || Kamtán ang anomán.=*al ajedrés.* Manalo sa larong ajedres.=*con el tiempo.* Kamtam sa kalaunan.=*de los turcos.* Talunin sa mangá turko.=*de comer.* Makákita nang màkain ó nang ikabúbuhay.=*(mucho dinero) en el comercio.* Makinábang (nang maráming salapî sa pangangalákal.=*en talento.* Lalúan sa talas nang ísip.=*por la mano.* Umágap; umuna sa ibá sa paggawâ ó pagkakamit nang anomán.

GANDUL, LA. m. y f. Anyáyâ; pabayâ; pasampiadsampiad.

GANGOSO, SA. adj. Humal. || adj. Pahumal; ó náuukol sa kahumalán.

GANGRENA. f. cir. Mulâ nang pagkabulok nang lamán nang súgat.

GANGRENAR. a. Bulukín. || r. Mabulok ang lamán; kangrenahin.

GANGUEAR. n. Magsalitâ nang pahumal.

GANGUEO. m. Kahumalán.

GANSA f. Gansâng babayi.

GANSO. m. Lalaking gansâ || m. y f. Ang tawong bastós at masamang pinagkaratihan, mangmang at mabágal.

GANZÚA. f. Bákal na baluktot ang dulo, na panalungkit nang mangá kandado. || fam. Ang magnanákaw na matalas, at mabuti man ang pagkátagô ay nakúkuha. || Ang matalas magnákaw nang líhim nang ibá.

GAÑIDO. p. p. nang *gañir.* y m. Ang hulhol nang aso at nang ibáng háyop, kung nasásaktan.

GAÑIR n. irreg. como *bruñir.* Humulhol ang aso nang malungkot at paós. Sinásabi namán sa tawong namámaos, at bahagyâ na makapagsalitâ at máringig ang boses.

GAÑOTE. m. Gulonggulungán.—*Apretar el gañote.* fam. Bigtihín; bitayin.—*Cortar el gañote.* Putlán ng liig.

GARABATO. m. Kaláwit; panungkit. || Ang sabitán nang damit, na ito'y bákal na palikaw sa itaás. || pl. Ang súlat na masamang pag kásulat. || met. Ang mangá pángit na kílos nang dalírî at nang kamay; pagkukurós na walâ sa lugal.

GARANTIR. a. def. na sa mangá sumúsunod lámang ginágamit: pres. ind. nosotros *garantimos;* vosotros *garantìs:* imperf. *garantía; garantías,* etc.: perf. *garantì; garantiste; garantió; garantimos; garantìsteis; garantieron:* fut. *garantiré; garantirás;* etc.: imperat. *garantid* vosotros: imperf. *garantiría; garantiese;* etc.: fut. *garantiere,* etc. Tindigàn; sagután; panagután. || Bigyán nang *garantìa* ó katibayan.

GARBANZAL. m. der. nang *garbanzo.* Ang lùpáng maráming tanim na garbansos.

GARBANZO. m. Garbanzo.

GARBO. m. Tikas; ìnam nang kilos at tindig nang katawán. || met. Kagandahan nang loob.

GARBOSO, SA. adj. der. nang *garbo.* Tikasán.||met. Magandang kalooban.

GARFÍO. m. Káwit; panungkit. || Bákal na baluktot nang paitaás, na, pinagsásabitan nang damit.

GARGAJEAR. n. Dumáhak; lumurâ nang kanighalâ. || a. Punín nang kanighalâ ang anomán; ó kanaghalaán.

GARGAJEO. m. Pagdáhak; pagtikhim.

GARGAJIENTO, TA. adj. der. nang *gargajo.* Madahakín; mapaglurâ nang kanighalâ.

GARGAJO. m. Kanighalâ.

GARGANTA. f. Lalamunan. || met. Alinmang lugal na makípot ng isang bundók, ílog ó nang anomán. || arq. Ang bahaging lálong maliit at makìpot nang haligi ó *columna*, barandiliás at ibá pang gaya nitó.

GARGANTADA. f. der. nang *garganta.* Ang anomang bágay na tunaw na pamìnsang lumabás sa lalamunan, na sumama sa pagdilhay.

GÁRGARA. f. Ang pagmumúmog, na pinabùbulabok ang túbig sa lalamunan. || pl. Ang gamot na taang bùlabukin sa lalamunan.

GARGARIZAR. n. Pabulabukìn sa lalamunan ang minúmumog.

GARGÜERO ó GARGUERO. m. Lalamunan.

GARITA. f. fort. Bantayan; ó kubùkubuhang bató ó tablá, na parang farol na mataás, na may dudùngawán sa tagiliran, at siyang silungán nang bantay. || Ang silid na maliit, na, nakalagay sa tabí nang loob nang pintôan nang silong, na tirahan nang portero at nang nákikita ang pumápasok at lumálabas. || Ang kumón na íisa ang butas.

GARITERO. m. der. nang *garito.* Ang may pasugal sa báhay. || Ang láging nakíkipagsugal.

GARITO. m. Lugal; ó bàhay ng sùgalan. || Ang salapî nang sapintô sa sugal.

GARLITO. m. Kasankapang panghuli nang isdâ. || met. Hibô; silô na iniúumang sa kápowâ.

GARRA. f. Ang paá nang hàyop ó ibon, na, may kukong matutulis, baluktot at matigás. || pl. met. Ang kamay nang tawo na may kukong mahahábâ.—*Echar à alguno la garra.* mod. adv. Hulihin; dakpin ang isá.

GARRAPATA. f. Tungaw. || mil. fam. Sa batallón nang manga dragòn, ay gayón ang táwang sa mangà kabáyong walâ nang kabuluhán, at gayon din sa manga tawong nagáalagâ sa kanilá.

GARROTE. m. Bambó. || Bítay; ó bibitayán.

GARROTILLO. m. Pamamagâ nang loob nang lalamunan.

GARZA. f. Tagak.

GASTABLE. adj. der. nang *gastar.* Ang súkat magastá; ó magágasta.

GASTAR. a. Gumastà; gumùgol. || Gasgasín; sirâín; harumpakín; ubusín; para nang: GASTAR *el vestido,* GASGASÍN ó HARUMPAKÍN *ang damit;* GASTAR *el vino,* UBUSIN *ang àlak.* Gámit namang parang *recìproco.* || met. Gulatin; siraìn; ilugsô ang isang kahariàn, ó *provincia.*=*(el dinero) en convites.* Gugulin (ang salapî) sa mangà pagpipiging =*de su hacienda.* Gumastá nang kaniyang pagaárî.

GASTO. m. Gúgol; paggastá.

GÁSTRICO, CA. adj. med. Ang úkol sa sikmúrâ.

GASTRÓNOMO. m. Ang maibiging kumáin nang masarap at saganâ.

GATA. f. Púsang babayi.—*á, de gatas.* mod. adv. Pagapang.

GATEAR. n. der. nang *gato.* Gumápang. || Umukyabit. || a. fam. Ma-

ng imot ang púsâ. ‖ Mangumit.

GATERA. n. der. nang *gato*. Butas na daraanan nang púsâ sa pader, bubungán ò pintûan at nang makapaglabás pumások.

GATO. m. Púsâ ‖ Ang súpot na taguán nang salapî. ‖ TO, TA. adj. fam. Ang tikas; ò mapangumit.

GAVILÁN. m. Lawin. ‖ Ang dulo ò kalíkaw nang letra. ‖ Káwit na bákal.

GAZMOÑO, ÑA. adj. Nagbàbanabanálan; ò konowâ áy mabait.

GAZNATE m. Lalamunan; gulónggulungán.

GEMECER. n. irreg. como *agradecer*. Humibikhibik na halos dî makahingâ.

GEMELO, LA. m. y f. Kambal; ó báwa't isá nang dalawang magkapatid na sabay ipinanganak. ‖ m. pl. Mankuerna; ó botones sa punyós. ‖ Ang salamín sa matá ó *larga vista*, na dalawá ang dáhon para maitigin nang sabay ang dalawang matá.

GEMIDO. m. y p. p. nang *gemir*. Hibik; aing; ò paghibik; pagáing.

GEMIR. n. irreg. como *pedir*. Humibik; humalinghing. ‖ met. Magpalahaw; ó umiyak ang hayop. ‖ met. Mapiit.

GENEROSIDAD. f. der. nang *generoso*. Kamáhalang mana sa magugùlang. ‖ Kamàhalan at gandá ng paguugálî at kalooban. ‖ Katakasán nang loob sa mangá gawang mahihírap.

GENEROSO, SA. adj. Mahal na tawo. ‖ Magandang loob; mapagaampón sa kàpowâ. ‖ Magaling; mahùsay kay sa ibá.=*con, para con los pobres.* Maáwain sa mangá salantâ.=*de ánimo.* Totoong magandang kalooban.

GENTE. f. Tawo. ‖ Ang mundó; ang madlâ; ang karamihan nang tawo. ‖ Pulutong. ‖ Ang tawo sa boong kahárián. ‖ fam. Ang angkan ó kamaganakan: v. gr. *¿Anò pô ang lagay nang inyong* ANGKÁN Ó KAMAGANAKÁN? —*Ang boô kong* ANGKÁN Ó KAMAGANAKAN *ay mabuti ang lagay; ¿cómo está su* GENTE *de V.?—toda mi* GENTE *está buena.* ‖ pl. Ang lahat nang tawo; ang lahat nang *nación*.

GENTIL. adj. Magandang tikas. ‖ Halatâ; ò litaw: v. gr. GENTIL *desvergüenza*, HALATÁ Ó LITAW *na kawalanghiyaàn.* ‖ n. Ang hindî binyagan.

GENTILEZA. f. der. nang *gentil*. Gandá nang tikas. ‖ Karikitan. ‖ Karunungang makipagkápowâ tawo.

GENUFLEXION. f. Pagluhud; pagkipaluhod.

GERMEN. m. Pinangalingan; ugat; muâ. ‖ Binhî nang anomán.

GESTO. m. Kilos nang mukhâ; ngíbit; ngiwî. ‖ met. Mukhâ; ó pagmumukhâ, para nang: *hombre de buen* GESTO, *tawong mabuti ang* MUKHÂ.

GINETA, ó GENETA. f. Isang hìyop na ápat ang paá, at pulá ang kúlay. ‖ Sibat na maiklî, na ang bákal ay dinorado, at may borlas na palátandaan nang pagkakapitán sa infantería nang una. ‖ Isang bágay na buis nang háyop; na ibinábayad ng una. ‖ Arte nang pangangabayo.

GINETE. m. Sundalong nangángabayo at nang una ay nagdádala nang sibát at kalásag, at maiklî ang estribo. ‖ Ang nàsasakay sa kabayo; ó naùgangabayo.

GIRAR. n. Umíkit; pumíhit. || Magpalígid. || Magpadalá nang letrang palit salapî, sa ibang lugal. = *de una parte à otra.* Magpaligidlígid sa iba't ibang lugal. = *en torno.* Magpaíkit; magpalígid. = *hàcia la izquierda.* Pumíhit sa gawing kaliwâ. = *por tal calle.* Magpalígid sa gayong daán.

GLORIA. f. Puri; ó kapurihán. || Kalualhatián; lualhátî || Lugod; galak; at sinásabi sa masípag magáral na: *su* GLORIA *es estudiar, ang kaniyang* LUGOD Ó GALAK *ay ang magáral.*

GLORIARSE. r. Magbansag; mamansá nang labis; || Magpala'ô. || Maligaya; magdamdam nang malaking towâ. = *de alguna cosa.* Ikatowâ; ipagpalalô ang anomán. = *en el Señor.* Ikaligaya ang isang mabuting pangyayari, na purihin ang Dios na nagkaloob noón.

GLORIFICADOR, RA. m. y f. Makalùlualhatî; ó nagbìbigay kalualhatiàn. || adj. Nakalúlualhatî.

GLORIOSO, SA. adj. der. nang *gloria.* Puspós nang kalualhatián. || Ang pumúpuri at namámansa nang labis sa sarili.

GLOTÓN, NA. m. y f. Palakaín; matákaw.

GLOTONERÍA. f. der. nang *glotón.* Síbâ; tákaw na malabis.

GLUTINOSIDAD. f. der. nang *glutinoso.* Kalagkitán.

GLUTINOSO, SA. adj. Malagkit.

GOBERNAR. a. irreg. como *acertar.* Pamunûan; pamahalâan. || met. Manaignáig; makapangyari: v. gr. *Ang bàtâng ito'y siyang* NANÁNAIGNAIG *sa kaniyang magugúlang, este niño es el que* GOBIERNA *à sus padres.* || n. Magpùnô; mamahálâ.

GOLFO. m. geog. Baraso nang dágat na malaki ang pagkápaloob sa lúpâ; para nang *golfo* nang Lingayen, sa Pangasinán. || Láot.

GOLONDRINA. f. Langaylangayan; kampapalís.

GOLOSINA. f. Kakanín: para nang bunga nang káhoy, kalámay, marúyâ, etc. || Ang násâ; ó náis sa anomán. || met. Alinmang bágay na malakí ang ínam kay sa pakinábang.

GOLOSO, SA. adj. Matákaw ng kakanín; masíbâ.

GOLPE. m. Salpok; bungô; ò bangang malakás at biglâ; pasâ ó búkol na gawâ nang pagkábangâ. || Karamihan; kakapalán; kasaganâan nang anomán: v. gr. GOLPE *de gente,* KAKAPALÁN Ó KARAMIHAN *nang tawo;* GOLPE *de agua,* KARAMIHAN Ó KASAGANÁAN *nang tùbig.* || Kasaliwâang pàlad na biglang dumating. || Katog; kabog. || Tapik; tampî.

GOLPEAR. a, Batibatihin; paspasán; dagukan; etc. || Tumuktok; kumatog. || Salantaín sa hampás.

GOMA. f. Dagtang tumítigas; ó goma.

GORDO, DA. adj. Matabâ; matambok. || Maraming tabâ; mamantíkâ. || met. fam. Táwong makapangyarihan at mayaman: karaniwang kung sabihin ay *pàjaro gordo.* || m. Tabâ; ò mantíkâ. = *de cara.* Malakí; matambok ang mukhâ.

GORDURA. f. Tabâ. || Linab. || Aligí (kun sa alimásag; alimango, etc.) || Katabaán, ó kalakhán nang pangangatawin nang tawo ó háyop man.

GORGOJEARSE. r. Bukbukín.

GORGOJO. m. Bukbok; unòs.

GORGOJOSO, SA. adj. Bukbukin; únosin.

GORRA. f. Tukarol; gorra.

GOTA. f. Túlô; patak. || Sakit na himatay.

GOTEAR. n. Tumúlô nang patakpatak; ó pumatakpatak; tumulotulô.|| met. Magbigay ó tumangap nang untíuntî.

GOTERA. f. Túlô; ó butas na pinagbúbuhatan nang túlô. || Ang lawit na kayo sa palíbid nang dosel ó nang langitlangitan nang kulambô, na ginágawang pamuti sa katre.

GOTOSO, SA. adj. Hímatayin.

GOZAR. n. Magkamit; magtamó. || Makinábang; tumangap. || r. Malugod; matowâ ang loob sa anomán.= *con, en el bien común.* Ikalugod ang kagálingan nang madlâ. = *de alguna cosa.* Tumangap; ó makinábang nang anomán.

GOZO. m. Towâ; lugod; galak. || Ang lagablab nang malilíit na sangàng tuyô, kun sinúsunog. || pl. Dalit na ináawit sa Vírgen ó sa mangá Santos.

GRACIA. f. Biyáyâ; túlong nang Dios. || Kaayahan; karíkitan ng pagmumukhâ, ugálî, etc. || Sisté; ó salitang masayá at may lamán. || fam. Pangalan nang báwa't isang tawo. || Patáwad. || pl. Salàmat.

GRACIOSO, SA. m. y f. der. ng *gracia.* Ang bubo sa komedia. || adj. Táwong mapanghalina ang mukhà. || Marikit. || Mapagsisté; mapagpatawá.

GRADA. f. Baítang. || Ang tarima, na nakalagay sa ibabâ nang altà, at siyang tinùtuntungan nang nagmímisa. || pl. Ang mangá hagdán; ó kapisanan nang mangá baitang nang hagdang nakalagay sa boong harapán nang simbáhan ó malalaking edificio.

GRADADO, DA. adj. der. nang *grada.* Baibaítang.

GRAMIL. m. Garamil; ó kasankapang pangúhit nang anloage sa káhoy.

GRAN. adj. Dakílâ; lubhâ. Ito'y *contraccion* nang *grande.* || Ang pangulo sa alinmang kalágayan ó bágay.

GRANADERO. m. Sundalong mataás ang tindig kay sa ibá.

GRANDE. adj. Malakí. || Dakílâ; marangál.=*de cuerpo.* Malakí ang pangangatawán. = *en, por sus acciones.* Dakílâ sa kaniyang mangá gawâ.

GRANDEZA. f. der. nang *grande.* Kalakhàn. || Kadakilâan at kapangyarihan. || Ang kamáhalan ng pagká-*grande* sa España.

GRANDOR. m. Lakí.

GRANERO. m. der. nang *grano.* Bangán; balî; tambúbong. || met. Ang lùpâ, kaharián ó báyang masagánâ sa pananim na ikinabúbuhay ng tawô.

GRANO. m. Bútil; binhî. || Ang timbang ikadalawang puô't ápat na bahagi nang isang *escrùpulo,* na kaisá nang timbang nang isang katatagáng bútil nang *cebada.* || Grano, na tumútubô sa katawán.

GRANUJA. f. Bungang lagás sa tangkay nang ubas. || Ang butó sa loob nang bungá nang ubas, at nang ibà pang bunga nang káhoy na siyang binhî tuloy. || Ang saragateng batâ na salìdaan lumakí at pagalágalâ. || Ang kapisanan nang mangá batang itò.

GRASA. f. Linab; tabâ; sebo. || Ang dumí nang damit, na gàling sa pagkàsuot sa katawán.

GRATIFICACIÓN. f. der. nang *gratificar*. Gantí; bihis. || Upa, na dagdag sa talagang kabayarán.

GRATIFICAR. a. Gantihín; bihisin. || Pagbigyang lugod; ò bigyang loob.

GRÁTIL. m. naut. Gílid ng láyag, na nágagawî sa palo.

GRATIS. adv. m. Walang báyad; bigay lámang.

GRATITUD. f. Pagkilala, ó pagganti nang ùtang na loob.

GRATO, TA. adj. Nakalúlugod; kalugodlugod:=*al, para el oido*. Nakalúlugod sa taiñga.=*de recordar*. Kalugodlugod alalahanin.

GRATUITO, TA. adj. Walang báyad; bigay lamang.

GRATULAR. n. Bigyang lugod ang kápowâ. || r. Malugod; matuwâ.

GRAVAR. a. Kalgahán; dagdagàn; bigatán, etc.

GRAVE. adj. Mabigat. || fam. Malakí. || met. Walang kibô. formal at nakapagbíbigay alañgálang. || Maiíwag gawín. || Mahírap.

GRAVEDAD. f. der. nang *grave*. Kabigatán. || Kahinhinán; kapormalán. || met, Kadakilâan. || Halagá.

GRAVÍSIMO, MA. adj. sup. ng *grave*. Lubhang malakí; ó lubhang mabigat.

GRAVOSO, SA. adj. Mabigat; nakayáyamot. || Mahal; Lubhang mataás na halaga.=*al pueblo*. Mabigat sa bayan.

GREDA. f. Lúpâng putí at malagkit, na pañgalís nang mansá.

GRESCA. f. Kaiñgayan; pagtatalo; pagaáway; kaguluhán.

GREY. f. Ang kawan ó *rebaño* ng tupa, kambing, etc. || met. Ang kapisanan nang mangá kristiano, na pinamámahalâan nang isang pári na talagá nilang púnò.

GRIBAR. n. naut. Málihis sa tinútumpa.

GRIETA. f. Bitak; ó litak.

GRIETARSE. r. Magbitak; lumihang.

GRIETOSO, SA. adj. Bitakbitak.

GRILLO. f. Kámaksî. || Túbò ng binhî, maging nakatanim man ò hindî pa, para nang túbô nang pàlay, na, nakahasik, ó kung hindi man ay dahil sa nalamigán.||pl. Pangaw na bákal sa paá. || pl, met. Alinmang bágay, na, nakasísikî, at nakabábagal ng kilos.

GRIMA. f. Suklam; kilig sa pagkákita nang anomán. || Pañgiñgilábot sa tákot.

GRITADOR, RA. m. y f. der. nang *gritar*. Ang sumísigaw.

GRITAR. n. Sumigaw; humiyaw; magpalahaw.

GRITERÍA. f. der. nang *grito*. Sígawan; híyawan,

GRITO. m. Sigaw; hiyaw.—*A gritos*. m. ad. Pasigaw.

GRITÓN, NA. adj, der. aum. ng *grito*. Sìgawìn; mahíyawain.

GROSERÍA. f. Kagaspañgán; ó kabastosán nang anyô ò ásal nang walang pinagaralan. || Kahañgalán.

GROSERO, RA. adj. Magaspang; bastós. || Hañgal.

GROSOR. m. Kapal; ò kakapalán nang isang bágay.

GROSURA. f. Tabâ. || Lamang loob nang háyop, ulo at mañgá paá.

GRUESA. f. Ang kapisanan ng labindalawang *docena* nang anomang bágay na maliliit at magaán.

GRUESO, SA. adj. Makapal.=

met. Ang pagiísip na pu'pol ó malàbô. || Malakí. || Magaspang; bastós. || m. Kapal; ó lakí nang anomán.|| Boses na maúgong.=*de cuello*. Makapal ang liig.

GRUIR. n. irreg. como *huir*. Sumigaw ó umiyak ang típol.

GRUÑIDO. p. p. nang *gruñir* y m. Gukgok; ngasab nang báboy. || met. Pangúsap na maiklí at masaklap.

GRUÑIR. n. irreg. como *bruñir*. Gumukgok; ngumasab ang báboy. || met. Sumimángot at bumulongbulong sa paggawâ nang anomán.

GRUPA. f. Angkasan; ò dápit puitan nang kabayo.

GRUPO. m. Lupon; ó lumpòn.|| Tumpok.

GRUTA. f. Lungà sa mangá bundok na balábatohin; yongib. || pl. Ang matatandang *edificio* sa ilàlim nang lùpâ, na magpangayón ay mayroon pa sa Roma.

GUACHAPEAR. a. Tampisawín ang túbig. || n. Tumunog ang patos na bákal na alinmán, dáhil sa masamâ ang pagkápakô, para nang patos nang paá nang kabayo, kung maluag.

GUADAÑA. f. Pangapas; ílik. || Kiâ na panungkit nang dahon ò nang anomán; kaláwit. || met. Ang kamátayan.

GUADAÑEAR. a. Gapasin.||Kalawitin. || n. Gumapas.

GUADAPERO. m. Ang bataang tagapaghatid nang pagkáin sa mangá mangagapas.

GUANTADA. f. der. nang *guante*. Tapik; sampal.

GUANTAZO. m. aum. nang *guante*. fam. Tapik; tampal. || Hampàs ng guantes.

GUANTE. m. Damit na ibinábalot sa kamay at mangá dalíri; guantes. || fam. Kamay, at sinásabí: *echar el* GUANTE, *abutín nang* KAMAY.

GUAÑIR. n. irreg. como *bruñir*. Gumukgok ang biik. prov. Extr.

GUAPEAR. n. fam. Magpakita nang katapangang loob sa mangá panganib. || Manamit nang maínam.

GUAPEZA. f. der. nang *guapo*. fam. Kasiglahán; pagkabayani. || met. Kagandahang manamit; ó nang pagmumukhâ.

GUAPO, PA. adj. fam. Masiglá; bayani. || fam. Marikit manamit, at mahúsay sa pagharap kangínoman. || fam. Magandá ang pagmumukhâ.

GUARAPO. m. Tubâ nang tubó na maasimasim, at talagang ínumin. || Balasubas nang tubó; ó básî.

GUARDA. com. Bantay; tanod. || f. Paybabantay. || Pagtupad nang anomang utos.

GUARDACABRAS. palab. comp. nang *guardar*, at *cabra*. m. pl. Ang pastol nang mangá kambing.

GUARDAMANO. palab. comp. nang *guardar*, at *mano*. m. Guarnición nang sable; ó nang alinmang armas de mano.

GUARDAR. a. Ingatan; alagâan; bantayán.|| Tumupad.|| Simpanin; impukín.=*rencor*. Magtanim sa kápowâ; magimpok nang gálit.=*bajo, con llave*. Susîan; itágô sa may súsî.=*en la memoria*. Simpanín; ingatan sa ísip.=*entre algodones*. Ipaloob sa búlak; itágô sa búlak.=*para simiente*. Impukíng para binhî. || r. Magíngat; magtágô.=*de algo*. Magìngat sa ano-

mán.

GUARDASOL. m. Páyong.

GUARDIA. f. Pagtatánod. || Mañgá sundalong bantay; ó mañgà tawong sandatahán, na tumátanod ò nagáalagâ sa alinmang lugal ò sa isang tawo. || m. Sundalong nagtàtanod sa hárî.

GUARDOSO, SA. adj. Matipid; maímot.

GUARECER. a. irreg. como *agradecer*. Amponín; kupkupin; lukuban.|| Iñgatan; ikanlong sa pañgánib. || r. Magkanlong; magtágô sa pañgánib. || Paampòn; sumalilong; palúkob.= *en una choza*. Sumílong sa isang kubakob.=*de la lluvia*. Kumanlong sa ulán.

GUARIDA. f. Kueva; yuñgib; ó gúbat na pinagtátaguan nang mañgá háyop sa paglayô sa anomang pañgánib. || Ampón; ò sálilongan nang pagílag sa pañgánib. || met. Ang lugal; ó mañgá lugal na karaniwang táhanan at madalás parunán nang isá, at sinásabing: *tiene muchas* GUARIDAS, *may maraming* TÁHANAN ó PÁROONAN.

GUARNECEDOR, RA. m. y f. Naglálagay nang kalupkop, ó pamuti.

GUARNECER. a. irreg. como *agradecer*. Pamutihang kalupkupán nang burdá, sintas, enkaje, sutlâ, gintô, etc. || Magengaste sa gintô ò pílak nang diamante ò ibang batong mahalagá. || Lagyán nang bantay na tropa ang isang lugal.=*(un vestido) con encajes*. Pamutihan (ang isang damit) nang enkaje.=*de oro*. Kalupkupán nang gintô.=*de perlas*. Engástehan nang perlas.

GUARNICIÓN. f. Pamuti; kalupkop. || Engasteng gintô, pílak ó anomang metal na pinagkákabitan nang diamante at ibá pang mahalagang bató.

GUARNICIONERO. m. der. ng *guarnición*. Ang gumágawâ at nagtítinda nang *guarnición* nang kabayo.

GUARRO, RRA. m. y f. Báboy. || fam. Ang tawong marumí at salaúlâ.

GUAYABA. f. bot. Buñga nang bayabas.

GUAYABO. m. bot. Púnò nang bayabas.

GUBERNAMENTAL. adj. Ang nátutungkol sa pamamahálâ ng isang kaharián, *provincia*. etc.

GUBERNATIVO, VA. adj. Ang náuukol sa gobierno.

GUBIA. f. Lukob.

GUEDEJA. f. Ang nakalaylay na buhok sa noó at sa sentido. || Ang kiling nang león sa noó.

GUEDEJAR. a. Labnutín; sabunutan ang mañgá buhok na naglaylay sa noó.

GUEDEJUDO, DA. adj. der. ng *guedeja*. Ang may maraming buhok na naglaylay sa noó.

GUERRA. f. Pagbabaka; digmâ; pamuok nang dalawang kaharián ó bayan. || met. Pagkakáalit.= *abierta*. Hayag na pagkakagalit.

GUERREADOR, RA. der. nang *guerra*. m. y f. Mangdirigmâ.

GUERREAR. a. der. nang *guerra*. Bumaka; mamook. || met. Lumaban; sumoway; tumútol.

GUERRERO, RA. adj. der. nang *guerra*. Ang bayani at may hílig sa pakikidigmâ.||m. Bayani; mandirigmâ.

GUIA. f. Patnùgot. || Ang nagtùturô at pumápatnugot sa ibá, ng̃ magawâ ó kamtán ang tinútung̃o. Ginágamit namang parang *masculino* sa dalawang kahulugang itò.

GUIAR. a. Pang̃unahan; ipatnúgot; itúrô. || met. Akayin; ò turùan ang ibá sa anomang ginágawâ. || r. Patang̃ay; sumunod sa pasiyá nang ibà. =*por la rázón.* Sumunod sa katuwiran.

GUILLOTINA. f. Kasangkapan, ò mákina, na pamúgot nang ùlo nang bíbitayin sa tagâ, na ginámit sa Francia.

GUILLOTINAR. a. Pugutan ng̃ ulo sa bibitayán.

GUIÑADA. f. Kindat.

GUIÑAR. a. Kindatàn. || naút. Pagpalingpaling̃in ang doong nang sasakyán sa pamagitan nang timón.

GUIÑO. m. Kindat.

GUIÓN. m. *Cruz,* ó bandílâng maliit, na nang̃ùng̃una sa paglákad nang *Arzobispo,* etc. || Ang bandílâng maliit na isinásama sa prusisión, na ang táwag din nàtin ay *guion.* || met. Ang nang̃úng̃una; nagtútuiô; at umáakay sa isá.

GUIRIGAY. m. Pang̃ung̃úsap na malàbô at mahírap intindihín. || met. Kaing̃ayan.

GUIRNALDA. f. Koronang saglitsaglit na bulaklak, ó mang̃ã sang̃ang may dahon. || Pútong.

GUISADO. p. p. nang *guisar* y m. Ginisá.

GUISAR. a. Maggisá. || met. Maghúsay; magkumpuní nang anomàn.

GUISO. m. Sabaw na sinankapán nang rekado, at isinásalsa sa ginisà.

GUISOTE. m. der. nang *guiso.* Ginisang hindî masarap.

GUITARREAR. n. Maggitará; ó magtutugtog nang gitara.

GUITARRERO. m. der. nang *guitarra.* Maggigitara; ó mangagawâ at nagtítinda nitó. || m. y f. Mapaggitará.

GULA. f. Kayamôan sa pagkáin at paginom.

GULUSMEAR. a. fam. Magkaìn nang kakanín.

GUSANEAR. n. der. nang *gusano.* Kumutô.

GUSANERA. f. der. nang *gusano.* Ang súgat ó lugal na mauod, ó inúnod. || met. fam. Ang hílig na làlông nagháharî sa kalooban.

GUSANIENTO, TA. adj. der. nang *gusano.* May uod; ó inúuod.

GUSANO. m. Uod. || met. Ang tawong mabábâng loob at abâ.

GUSTAR. a. Tikmán; lasapín; namnamín. || Magkagustó. || Magaling̃ín. || a. Nasàin; mágustuhan. =*del vino.* Tumikim nang álak. =*de bromas.* Magkagustong magbirô; magustuhing magbirô.

GUSTATIVO. m. Panlasap.

GUSTILLO m. dim. nang *gusto.* Ang lasap ó lasa nang anomang kinákain, ó tinítikman.

GUSTO. m. Pangnamnam. || Lasa; lasap; namnam. || Ang násâ; lugod; ó ligaya; pagkáibig sa anomán. || met. Ínam.

GUSTOSO. SA. adj. der. nang *gusto.* Masarap. || met. Masayá; natótowâ. || Mainam; nakatótowâ. = *al paladar.* Masarap ang lasa; ó masarap sa bibig.

GUTURAL. adj. Ang sarili nang ó náuukol sa lalamunan.

H

HABA. f. Bunga at punô nang patánî.

HABANO, NA. adj. der. nang *habano*, Mangà bágay na gawâ, ó gáling sa Habana.

HABAR. m. Lùpâng sagánâ sa tanim na patánî.

HABER. v. aux. na katúlong sa pag*conjugar* nang ibang *verbo*. || a. ger. habiendo: p, p. habido: pres. ind. *he; has; hemos* ó habemos; habeis; *han:* imperf. había; habías, etc.: perf. *hube; hubiste; hubimos; hubisteis*; *hubieron:* pert. plusc. había habido, etc.: fut. *habré; habrás; habrá; habrémos; habréis; habràn:* fut. perf. habré habido, etc.: imperat. *hé* tù; *haya* él; *hayamos* nosotros; habed vosotros; *hayan* ellos: subj. *haya; hayas;* etc.: imperf. *hubiera; habría; hubiese:* etc.: perf. haya habido: pret. plusc. hubiera; habría; y hubiese habido, etc.: fut. *hubiere*, etc.: fut. perf. Hubiere habido, etc. || a. Magkaroòn; mayroón. || Másumpungan; mákita. || impers. y def. pres. ind. *hay*: ang ibáng persona nitó ay kamukhâ ng *tercera persona* nang *verbo* HABER *activo*. Magkaroón; may; mangyari. || m. Pagaárî; sueldo. Sa kahulugang ito'y karaniwang plural kung gamitin.=*á las manos*. Matagpuan; màkita; ankinín; kunin.=*de pasear*. Magpapasial ó kailangang magpasial.—*Haberlas* ó *habérselas con alguno*. Makipagtalo; makipagáway sa kanginoman; makipagsálitaan; makipanayam sa kápowâ.—*Haber*, ó *tener á uno por confeso*. Ipalagay ò aríing umamin, ang náhahablang dî humarap sa takdang panahong ibinabalâ sa kaniyà nang pagharap sa púnong nagpasabi ó bumabalâ.

HABICHUELA. f. Gúlay na *habichuelas*.

HÁBIL. adj. Bihasa; puntás; mabait; sanay at sapat makapagmaneho nang isang *oficina* ó anomang tungkol.=*en la lectura*. Sanay sa pagbasa.=*para el empleo*. Sapat na makatangan nang empleo.

HABILIDAD. f. der. nang *hábil*.

Karunuñgan; kahusayang gumawâ ng̃ anomàn. || Liksì at ínam gumawâ ng̃ anomàn.

HABITABLE. adj. Matítirahan; matátahanan.

HABITACIÓN. f. der. nang *habitar*. Báhay; ó silid na táhanan.|| Pagtirá.

HABITADOR, RA. adj. m. y f. y

HABITANTE. p. a. nang *habitar*. adj. Ang nanínirahan sa isang báhay ó lugal.

HABITAR. n. Tirahán. || Manahán; ó tumahán sa isang lugal ó báhay.=*con un amigo*. Tumirang kasama nang isang kaibigan sa isang lugal; ó tumirá sa isang kaibigan. =*en tal parte*. Tumirá sa gayong lugal.=*entre fieras*. Tumirà sa gitnâ nang mang̃á gánid.

HÁBITO. m. Pananamit nang bawa't isá, ayon sa kaniyang kalágayan ó lúpâng tinubúan. || Kaugalîan; pinagkaratihan. || Ang *hábito* nang párì.

HABITUAL. adj. der. nang *hábito*. Gawì; sakit na dati ó lágî na.

HABITUALIDAD. f. der. nang *habitual*. Kagáwian.

HABITUAR. a. Papamihasnin; pamaratihin. || r. Mamihasa; maratihan.=*al frio*. Maratihan sa ginaw.

HABLA. f. Ang salitâ ó pananalitâ. || Wíkâ.

HABLADO, DA. p. p. nang *hablar*. Kung kasama sa unahán niyá ang adverbiong *bien* ó *mal*, para ng̃ *bien* HABLADO, ang kahuluga'y *mahinhìn* ó *mahúsay* MAÑGÚSAP; *mal* HABLADO, *masamang* MAÑGÚSAP..—*bien hablado*. Ang malinis mang̃úsap, at marúnong gumámit nang pananalitâng agpang sa kaniyang akálâ.

HABLADOR, RA. m. y f. der. nang *habla*. Masalitâ; masabí.

HABLADURÍA. f. Salitâng nakayáyamot at nakasásakit sa ibá; salisalitâ.

HABLANCHÍN, NA. m, y f. Masalitâ; bibigàn.

HABLAR. n. Magsalitâ; mang̃úsap. || Makiúsap. || Kumaúsap. || a. Salitín; sabihin.=*con alguno*. Kumaùsap, makipagúsap sa sínoman.=*de alguna cosa*. Salitín ang anomang bágay.=*en, sobre alguna cosa*. Magsalitâ nang úkol sa anomang bágay.=*entre dientes*. Magsalitâ nang pang̃awil.=*sin ton ni son*. Magsasalitâ nang walang pùnô't dulo ó walang kahusayan.

HABLISTA. m. Ang mahúsay at nakáwiwiling manalitâ.

HABLILLA. f. dim. nang *habla*. Sabisabí; salisalitâ.

HACEDERO, RA. adj. der. ng̃ *hacer*. Ang magágawâ; ó madaling gawín.

HACEDOR, RA. m. y f. der. nang *hacer*. Tagagawâ; tagatupad. || Kátiwalâ; ó namamahalâ. || Mangagawâ; may gawá. || Ang maliksing gumawâ. || Ang Dios.

HACENDADO, DA. adj. nang *hacienda*. Malúpâ; ó mariming pagaáring lúpâ

HACENDAR. a. Pagkalooban ng̃ lúpà: para nang ginawâ nang hárì sa mang̃á unang kumunkistá nang isang báyan. || r. Mamilí nang lùpâ ó *hacienda* sa isang lugal.

HACENDEJA. f. dim. nang *hacienda*. Ariarîan.

HACENDOSO, SA. adj. Makalíngȃ; masíkap.

HACER. a. irreg. ger. haciendo: p. p. *hecho:* pres. ind. yo *hago:* perf. *hice; hiciste; hizo; hicimos; hicisteis; hicieron:* fut. *haré; harás; hará; harémos; haréis; harán:* imperat.: *haz* tù; *haga* èl; *hagamos* nosotros; haced vosotros; *hagan* ellos: subj. *haga; hagas; haga;* etc.: imperf. *hiciera; haría; hiciese;* etc.: fut. *hiciere,* etc. Gumawâ, gawín. ‖ met. Umísip; ó yumárì nang bágay na gawâ nang ísip; para nang HACER *un poema, tumulâ* ó GUMAWÁ *nang isang tulâ,* etc. ‖ Maglulan; maglamán: v. gr. *esta tinaja* HACE *cien arrobas de aceite, ang tapayang ito'y* NAGLÚLULAN ò NAGLÁLAMAN *nang sandaang arrobang langîs,* etc. ‖ Makapagbigay; ò maka; v. gr. HACER *sombra,* MAKAPAGBIGAY *lilim* ó MAKÁ*lilim.* ‖ Magtipon: para nang HACER *gente,* MAGTÍPON *nang tawo* ‖ n. Lumagô; tumùbò: para nang HACER *los árboles,* LUMAGÔ ó TUMÚBÔ *ang mañgá káhoy,* etc. ‖ Màbagay; málapat; máayos: v. gr. *aquello* HACE *bien aquì, yaón ay* NÁBABAGAY ó NÁLALAPAT *dito,* etc. ‖ May; ò mag: v. gr. HACE *ocho dias,* MAY *walong àraw;* HARÁ *diez dias,* MAG*sásampuong àraw,* etc.=*à todo.* Maakmâ; mábagay sa anomán: walang dì minámagaling. = (*mucho*) *con poco trabajo.* Yumárì (nang marami) sa kákaunting pagal=*le ò del valiente, de ò del hombre.* Magmatapang; magtapangtapañgan.=*en regla ò en toda regla.* Gawing mahúsay na mahúsay na walang anománg kúlang. ‖ Lumihís; dumagíson; umísod; dumoondoón.

HÁCIA. prep. Dako; dápit sa; sa may.=*donde.* Dako saán.

HACIENDA. f. Árì; ó pagaárì.‖ Lúpang sinásaka. ‖ pl. Gawà; ò gagawing báhay.

HACINA. f. Mandalâ; ó salansán nang bigkisbigkís na anomán.

HACINADOR, RA. m. y f. der. nang *hacina.* Mangbibigkis; ó tagapagbigkís. ‖ adj. Pangbigkís.

HACINAMIENTO. m. der. ng *hacina.* Pagbibigkís; pagkábigkis.

HACINAR. a. Salansanín ang nagkákabigkisbigkis na anomán. ‖ met. Tipunin; ibuntòn.

HACHA. f. Kandiìâng malakingmalakí. ‖ Palakol; palathaw.

HACHAZO. m. aum. nang *hacha.* Hampàs nang kandiìâng malakí; tagâ nang palakol.

HACHEAR. a. Tistisín nang palathaw ang káhoy. ‖ n. Palakolín; ó pukpukín nang palakol.

HALAGADOR, RA. m. y f Mapanghíbô ‖ adj. Panghíbô.

HALAGAR. a. Amôin; paghibôhibôin.

HALAGO. m. Ámô; híbô; himanhiman.

HALAGÜEÑO, ÑA. adj. Nakahíhibô; nakaháhalina.

HÁLITO. m. Ang hiningâ. ‖ Ang singaw nang anomang bàgay. ‖ poét. Ang paiaypalay at kawiliwíling símoy nang hañgin.

HALLAR. a. Matagpuan; matuklasan; mapuot. ‖ Mámasdan. ‖ Siyasatin. ‖ Mákilala; máintindihan sa pagkukúrô.=*en todo.* Makialam sa lahat; sumoot saanman. ‖ r. Kaharap; màkakarap. ‖ Dumoón.=*á, en*

la fiesta. Dumoòn sa pistá.=*con cien pesos.* Magkaroòn nang sandaang piso.=*(un bolsillo) en la calle* Makápulot (nang isang supotsupotan) sa daan.=*le comer.* Makítagpò nang mákain.

HALLAZGO. m. Pagkákita; pagkápulot; pagkátagpô || Ang bigay na nátagpuan. || Ang ganting ibiníbigay sa nagsásaulî nang nápulot.

HAMACA. f. Duyang malakí. Hamaka.

HAMAQUERO. m. der. nang *hamaca.* Ang nagpápasan nang hamaka. || RO, RA m. y f. Maghahamakà, ó nagtítinda ó gumágawâ nang hamaka.

HAMBRE. f. Gútom. || Kasalatán nang pamumunga nang anomán, lá ô na ang sa pálay. || met. Gútom ó násâng maningas sa anomán.

HAMBREAR. a. Gutumin ang kápowâ. || n. Magùtom.=*Estar hambreando* Mamulubi; magsalat.

HAMBRIENTO, TA. adj. der. nang *hambre.* Gutom; ó magugutumin. || Ang náuukol sa may gútom. || met. May malaking násâ.

HAMBRÓN, NA. adj. aum. nḡ *hambre.* Dayukdok.

HARAGÁN, NA. adj. Alisagâ; pagayongayón. Karaniwang gamíting *sustantivo.*

HARAGANEAR. n. der. nang *haragàn.* Magpagayongayón; magalisagâ; magtagò sa gawâ.

HARAGANERÍA. f. der. nang *haragàn.* Pagpagayongayòn; kaalisagáán.

HARAPIENTO, TA. adj. der. nang *harapo.* Gulágulanit at marumí. Ginigamit namang parang *sustantivo.*

HARAPO. m. Ulapot; gulanit.

HARAPOSO, SA. adj. der. nḡ *harapo.* Gulágulanit.

HARINA. f. Tuyông galapong nang trigo; harina. || met. Ang gabok na pino nang anomang bágay na matigàs, para nang sa tansô, bákal, etc.

HARNERO. m. Bithay.

HARTAR. a. Busugín; buyâin. || r. Mabusog; mabúyâ. || Mayamot; masúyâ.=*con fruta.* Mabúyâ sa búngang káhoy.=*de esperar.* Mayamot nang paghihintay.

HARTAZGO. m. Kasandatán; híab sa malabis na pagkàkain.

HARTO. p. p. irreg. nang *hartar* at *hartarse* y adj. Bùyâ; sáwâ. || Sapat; labis.

HARTURA. f. Kabusugán; kasaganâan. || Yamot; muhî sa anomán.

HASTA. prep. Hangán. || conj. At sampong: v gr. HASTA *su madre pidiò,* SAMPONG *kaniyang iná ay humiñgî.*

HASTÍO. m. Salokások; súyâ. || met. Yamot; muhî.

HAZ. m. Bigkís; ó kapangkong anomán. || met. Karayagán; mukhâ; balat.—*Haz de la tierra.* Ang ibábaw nang boong lúpâ.

HAZAÑA. f. Gawang marilag at táñgî. || Gawang páñgit at maláit.

HAZMEREIR. m. Ang nagíging áliwan, dáhil sa kilos at pagmumukhang kaibá sa kápowâ niyá.

HEBILLERO, RA. m. y f. der. nang *hebillá.* Ang gumágawâ at nagtítinda nang *hebillas.*

HEBRA. f. Hiblá.||pl. poét. Buhok,

HEBRAISMO. m. der. nang *hebreo.* Ang ley ni Moisès. || Ang salitang hebreo.

HEBREO, EA. adj. Ang náuukol sa mangá Hebreo ò Israelitas. || m. y f. Ang sumúsunod sa ley ni Moisés. || Ang salitang hebreo. || Ang *Sagrada Escritura* na wíkàng hebreo. || fam. *Mercader* na mapagpatúbô nang labis sa karampatan.

HECHICERÍA. f. der. nang *hechicero.* Pangagáway. || Dikit; gandá. || Pamahiín.

HECHICERO, RA. m. y f. Mangkukùlam. || met. Ang tawong, dahil sa gandá niyà at grasiang taglay ay nakahaháhalina nang kalooban at paggíliw nang kápowâ.

HECHIZAR. a. Mangúlam. || met. Makahalina nang loob dáhil sa ínam, gandá ó mangá grasiang taglay.

HECHIZO. m. Kúlam. || Gayuma. || Pangúlam, at ibá pang bágay na pamahiín. || met. Ang tawo, ó bágay na nakaháhalina nang loob.

HECHO. m. Gawâ; kagagawàn. || Pangyayari; sakunâ. || Bágay na pinagsasalitaanan. || CHO, CHA. p. p. irreg. nang *hacer*, na siyang kagamitán at adj. Sanay: datihan. || Magúlang; hustong hustò=*un Adán.* Gulágulanit; hubad.

HECHURA. f. der. nang *hecho.* Pagkágawà; kayarìan. | Gawâ; yári. Hitsura.

HEDENTINA. f. der, ng *hedor.* Ang amoy na mabáhô at lubhang masidhì, at ang lugal na pinangágalingan nitò.

HEDER. n. irreg. como *ascender.* Bumáhô; bumantot; umangís. || met. Makayamot; makamuhì.

HEDIONDEZ. f. Báhô; ó kabahôan.

HEDIONDO, DA. adj. Mabáhô. |, met. Ang tawong nakayáyamot at mahírap pakisamahan.

HEDOR. m. Báhô; lansá; angís; lantot.

HELABLE. adj. der. nang *helar.* Ang súkat mamuô; ó manyáyaring tumigás sa lamig.

HELADIZO, ZA. adj. der. ng *helar.* Ang madaling mamuô; ó agad namúmuô sa lamig.

HELADO, DA. p. p. ng *helar* y *helarse*, y adj. Ang lubhang malamig; ó namúmuô sa lamig. || met. Manghâ; ò nakámanghâ; natigilan.|| Mapanipháyô, mapangdowahagi. || m. Sorbete; ó alinmang totoong malamig na inumín.

HELAR. a. irreg. como *acertar.* Papamuoín nang lamig ang sabaw, túbig, etc. || Papamanhirín nang lamig ang alinmang lugal nang katawàn. || met. Gulatin. || Pahinàin; ó patabangín ang loob. || r. Mamuô sa lamig ang anomán; tumigás sa lamig. || met. Mápatigil; ó matigilan; mámanhà. || Matákot; manglupaypay ang loob. || Manlamig=*de frio.* Manigás sa lamig; mamoô sa lamig.

HELIÓMETRO. m. Kasangkápang panúkat nang àraw.

HELMÍNTICO. adj. med. Lában sa bulate.

HEMBRA. f. Ang háyop na babayi. || met. Kun ang sinásalitâ ay *corchete, tornillo,* súsì at ibá pang ganganitó. ay, ang *piezang* may bútas ó kabkab, na pinagsúsuotan. || Ang molde na bùbuan nang inihù-

hulma. || Ang babayi.

HEMISFERIO. m. geom. Kalahátì nang isang mabílog na parang bola.

HEMORRAGIA. f. med. Balingũyngõy. || Alinmang pagtùlô nang dugô, na nangágaling sa alinmang lugal nang katawàn, para nang sa puit, ó pagíhì, etc,

HENAR. m. Damuhan; ó alinmang lugal na tinútubuan nang maraming damó.

HENCHIDURA. f. der. nang *henchir*. Pagkapunô. || Pamamantog,

HENCHIMIENTO. m. der. ñg *henchir*. Pamumunô, || Kasaganâan.

HENCHIR. a. irreg. como *pedir*. Pamantogín. || Punìn; siksikín= *(el colchón) de algodón*. Siksikín (ang colchón) nang búlak.—*de aceite la tinaja*. Punín nang langĩs ang tapayan. || r. Mamantog. || Mapunô; mamauló; masiksik.

HENDEDURA. f. der. nang *hender*. Litak; bitak; liat; tagobánâ || Làhang; lámat.

HENDER. a. irreg. como *ascender*. Sipakín; palahañgin; palitakìn, paglamatin. || poét. Magdaang mabilís sa ibàbaw nang tùbig. || Daanan nang araro ó araruhin. || met. Wahîin; daanang salangsañgín ang mañgá kapinsanan ó nakaáabalang anomàn || r. Mabiak; mabaak; lumáhang, || met. Dumaang sumagásâ sa kakapalán nang tawo ó nang anomán.

HENDIBLE. adj, Maáaring mabiak, ó lumáhang. || Lahañgín; bákín.

HENDIDURA. f. der. nang *hender*. Bitak. || Láhang. || Lámat; liat, etc.

HENIL. m. der. nang *heno*. Lugal na tatagúan nang damong *heno*.

HENO. m. Damong itinátagô, na matuyô may kinákain nang baka, kabayo, etc.

HEÑIR. a. irreg. como *teñir*. Masahin, na para nang pagmasa nang gágawing tinápay.

HERBAR. a. irreg. como *acertar*. Kultihìn nang damó ang mañgá kàtad.

HERBAZAL. m. der. nang *hierba* Lugal na madamó.

HERBECER. n. irreg. como *agradecer*, der. nang *hierba*. Gumitî; sumipot ang damó ó halaman, sa lúpâ.

HERBÍVORO, RA. adj. Ang háyop na ang ikinabúbuhay ay damó.

HERBOLARIO. m. Ang tawong dî nagáral, ay nañgùñguha nang mañgá damong pangamot, at ipinagbíbili yaon. || met. Ang tawong katawatawá at kaibá ang kilos at paguugálì.

HEREDAD. f. Búkid na sinâsaka. || Pagaàring mañgà lúpâ.

HEREDAR. a. Magmana. || Pamanahan. || met. Magkaroón; ò magmana; kumuha ang mañgá anak nang paguugálì, hílig, etc. nang kaniyang magugùlang. || Magmulí.

HEREDERO, RA. m. y f. Ang magmámana; ò nagmana. || met. Ang nakákuha ó nagmulì sa kaniyang magugúlang nang paguugálì.

HEREDITARIO, RIA. adj. Náuukol sa mana; minana; ó manamanahan.

HERENCIA. f. Mana; ò kamanahán. || Pagmamana.

HERÉTICO, CA. adj. der. ñg *herejía*. Ang náuukol sa erehía, ò

sa *herege.*

HERIDA. f. Súgat; hadhad; híwâ. || met. Alipustâ; kadowahaginan. || met. Ang hírap at hapdî nang kalooban.

HERIDO, DA. p. p. nang *herir.* y adj. Nasugatan; ó may súgat. || Kung ang pagsasabi sinasamáhan ng̃ adverbio *mal;* para nang MAL *herido,* ang kahulugán ay: MABIGAT *ang súgat.*

HERIDOR, RA. m. y f. Ang sumúgat ó nanúgat.

HERIR. a. irreg. ger. *hiriendo:* pres. ind. *hiero; hieres; hiere; hieren:* perf. él *hirió;* ellos *hirieron:* imperat. *hiere* tú; *hiera* él; *hiramos* nosotros; *hieran* ellos: subj. *hiera; hieras;* etc.: imperf. *hiriera; heriría; hiriese;* etc.: fut. *hiriere,* etc. Sumúgat; bumugbog. || Iwâan. || Tugtugín ang instrumentong de kuerdas.=*con un cuchillo.* Iwâan nang isang kutsilió. || Kung ang áraw ang sinásabi ang kahuluga'y: matamaan nang áraw ang anomán. || Kung ang sinásabi ay mang̃á instrumento *de cuerdas,* ang kahuluga'y: tugtugín. || Umalipustâ; dumuwahagi. || Bagbagín; lunusin ang púsô. || r. Masugatan. || Magiwaán.

HERMAFRODITA. com. Bínabayi; ó baláying anyô at ugáling lalaki.

HERMANAR. m. der. nang *hermano.* Pagpisánin; pagayusin; paglakipin. Ginágamit namang parang *recíproco.*

HERMANAZGO. m. der. nang *hermano,* y

HERMANDAD. f. der. nang *hermano.* Pagkakapatid. || met. Pagiibigang mahigpit. || met. Ang pagkakàagpang nang mang̃á bágay.

HERMANICO, LLO, TO. m. dim. nang *hermano.* m. Kapatid na muntî.

HERMANO, NA. m. y f. Kapatid.=*mayor.* Kapatid na matandâ; pang̃ánay.=*menor.* Kapatid na bátâ; bunsô.=*carnal.* Kapatid sa ama't iná.=*uterino.* Kapatid sa iná.=*político.* Bayaw.

HERMOSEAR. a. der. nang *hermoso.* Parikitín; painamin; padilagín.

HERMOSO, SA. adj. Marikit; magandá; maínam.

HERMOSURA. f. Dikit; gandà; ínam.

HERNIA. f. Luslós; usós ó potro.

HERNIOSO, SA. adj. der. nang *hernia.* Inúususan ó potroso.

HERPES. m. pl. Buni.

HERPÉTICO, CA. adj. der. ng̃ *herpes.* Búnihin.

HERRADOR, RA. m. der. ng̃ *herrar.* Mangbabákal nang kabayo.

HERRADURA. f. der. nang *hierro.* Bákal na patos nang mg̃à paá nang kabayo. || Pagbabákal nang paá nang kabayo.

HERRAJE. m. der. nang *hierro.* Kalupkop; ó patos na bákal.

HERRAMIENTA. f. der. nang *hierro.* Ang lahat nang kasankápang patalim ó bákal nang mang̃á anluage, kantero, etc. || met. y fam. Ang lahat nang ng̃ípin.

HERRAR. a. irreg. como *acertar.* Bakalan, ó lagyán nang patos na bákal ang paá nang kabayo. || Maghero. || Kalupkopán nang bákal ang anomán.

HERRERÍA. f. der. nang *hierro.* Pagpapanday; ú *oficio* nang panday. || Pandayan.

HERRERO. m. der. nang *hierro.* Panday.

HERRERÓN, m. der. aum. ng *hierro.* Ang panday na hilakô at dî maálam.

HERRÍN. m. der. nang *hierro.* Kaláwang.

HERRUMBRAR. a. der. nang *hierro.* Papaglasáhing bákal ang túbig ò álak. || r. Maglàsang bákal. || Kalawañgin.

HERRUMBRE. f. der. nang *hierro.* Kaláwang.

HERRUMBROSO, SA. adj. der. nang *hierro.* Makaláwang; ó kálawañgin. || Lasang kaláwang.

HERVENTAR. a. Pakulûang minsan ang anomán.

HERVIR. a. irreg. como *sentir.* Pakulûin. || n. Kumulô || met. Kung ang dágat ang sinásalitâ ay: *umalon nang maùgong at mabulâ.* || Sumagánâ; kumutô ang anomán. || met. Sumilakbó ang dugô, etc.=*(un lugar) de, en gente.* Kumutô (ang isang lugal) sa tawo.

HERVIENTE. p. a. nang *hervir.* adj Kumùkulô.

HERVOR. m. Ku'ô. || Pagkulô, || met. Ang ùgong at paggalaw ng túbig sa dágat, na tila kumúkulô.|| met. Kapusukán at dî pagkápalagay nang kabataán.

HERVOROSO, SA. adj. der. ng *hervor.* Pusok na loob.

HETEROGENEIDAD. f. der. nang *heterogéneo.* Ang pagkakàhalô nang ìbatibang bágay; pagkakáibaiba.

HETEROGÉNEO, NEA. adj. Ibaibà (ang bahagi ó sangkap.)

HEZ. f. Látak; || pl. Tae; dumì.

HIDALGO, GA. m. y f. Dugô, ò lípîng mahal. || adj. Ang náuukol sa isang ginoò ó lìping mahal. || met. Magandang loob; mahal na ugálì.

HIDALGUÍA. f. Ang pagkaginoó; pagkalìpîng mahal. || met. Kagandahan nang loob; kalakhán nang púsô.

HIDRÁULICA. f. Karunuñgang nagtútûrô nang pagpapadáloy at pagpapanhik nang túbig.

HIDRÓMIEL. m. Túbig na hinalûan nang pulot.

HIDROPATÍA. f. Pangagamot nang túbig.

HIDROPÁTICO, CA. adj. Ang náuukol sa pangagamot nang túbig.

HIEDRA. f Galamay amô; balíti; etc.

HIEL. f. Apdó. || met. Kapàitan; kasamán nang lasa. || pl. met. Mañgá kahirapan; kasaliwaán nang pálad; samâ nang loob.

HIELO. m. Ang pamumuô nang túbig dáhil sa lamig. || Ang namúmuông túbig dáhil sa malabis na kalámigan.

HIERRO. m. Bákal. || met. Sandata; ó anomang patalim na kasankapan, para nang kampit, pika, sudsod nang araro, etc, || Gero nang háyop. || Kadena, grillos, etc. na inilálagay sa mañgá bilangô.

HÍGADO. m. Atay. || met. Tápang. Kaugalîang plural kun gamitin.

HIGIENE. f. Ang bahagi nang pangagamot, na nagtútûrô nang paraang huag ipagkasakit, ò nang paglayô sa sakit.

HIGIÉNICO, CA. adj. der. ng *higiene.* Ang náuukol sa paglayô ó pagílag sa ipagkákasakit.

HIGO. m. Buñgang pangalawá ng *higuerra.*

HIJASTRO, TRA. m. y f. der. nang *hijo*. Pamankín sa pakinábang.

HIJO, JA. m. y f. Anak. || Usbong; súlol. || met. Bunga nang ísip ó nang katalinuhan.=*unigénito*. Anak na bugtong.=*primogénito*. Anak na pangánay.=*natural*. Anak nang lá gong tawo at dalaga.

HILACHA. f. Lamuymoy.

HILACHOSO, SA. adj. der. ng *hilacha*. Malamuymoy.

HILANDERO, RA. m. y f. der. nang *hilar*. Mánunulid. || m. Lugal na pinagsúsuliran.

HILAR. a. Sumúlid. || Umísip at pagugnayugnayín nang ísip ang manga bágay.

HILAZA. f. Hilatsá; hiblá; nutnot.

HILERA. f. Pila ó hilera. || Taludtod. || Batakán ó kasankapan ng mangá platero na pinagbábatakan nang gintô at nang maging hilo, na ito'y isang plansang bákal na maraming butas.

HILO. m. Sinùlid. || Hilong gintô, pílak, ó ibá mang metal. || met. Pagkakádugtong; ó pagkakáugnayugnay nang isang *discurso*, ó *sermón*, etc.

HILVÁN. m. Hilbana.

HILVANAR. a. Ihilbana. || met. Gumawâ ó magakálâ nang anomán, nang mátulinan at dalidálì.

HIMENEO. m. poét. Kasal; pag pipiging sa kasal; balayi.

HINCAPIÉ. m. Paglalabang ipinanínikad ang paá, at nang tumatag.

HINCAR. a. Ipákô; itírik.=*la uña*. Magnákaw ;manùbá.—*Hincarse de rodillas*. Lumuhod.

HINCHA. f. Gálit; pagtatanim,

HINCHADO, DA. p. p. nang *hinchar* at *hincharse*. met. Palálô.

HINCHAR. a. Pamantugín; pamagín. || r. Mamagâ; mamantog. || m t. Maghambog.

HINCHAZÓN. f. f. Pamamantog; pamamagâ. || met. Kapalalûan.

HIPAR. n. der. nang *hipo*. Magsinok. || Humágak dáhil sa kalabisan nang pagal. || met. Magnásâ nang mahigpit.

HIPO. m. Sinok. || met. Násâ; náis; ó pítang mahigpit. || met. Gálit; poot; ó pagtatanim sa loob.

HIPOCRESÍA. f. Pagbabanalbanalan; pagkukunowarî; pagbabalintúrâ.

HIPÓCRITA. adj. Mapagkunuwarî; mapagbanalbanalan. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

HIPÓDROMO. m. Lugal na pátakbuhan nang kabayo.

HIPOTECA, f. Sanglang lúpâ ó pagaárî, sa salapíng búisan, ò anomang kinuhang ságutin.

HIPOTECABLE. adj. der. nang *hipotecar*. Maisásanlâ; ó súkat máisanlâ.

HIPOTECAR. a. Isanlâ ang anomang bágay sa isang ságutin; ilagay na *hipoteca*.

HISOPEAR. a. der. nang *hisopo*. Mangwisik nang *hisopo*.

HISOPO. m. Pangwisik nang tùbig na bendita sa simbahan.

HISPÁNICO, CA. adj. der. ng *Hispania*. Ang náuukol sa España.

HISPANIZAR. a. Gawing kastílâ; ó pagkastilâin.

HÍSPIDO, DA. adj. Matigás ang buhok ó balahibo.

HISTÉRICO, m. Sakit nang bá-

haybatâ. || adj, Ang náuukol sa báhaybatâ.

HISTORIA. f. Salitâ at balítang túnay nang mangá nangyáring nakaraán na, at nang mangá bágay na litaw at namúmukod nang bàlang kapanàhunan.

HISTORIADOR, RA. m. y f. der. nang *historia*. Ang sumúsulat nang *historia*.

HISTORIAR. a. Gumawâ: magsalità; ó sumùlat nang *historia*.

HISTÓRICO, CA. adj. der. ng *historia*. Ang náuukol sa *historia*.

HOCICADA. f. der. nang *hocico*. Sungkal; sumbang nang ngúsô nang báboy, etc.

HOCICAR. a. Sulasurin; sumbangín nang ngúsô. || n. Mábabag ang ngúsô sa pagkàdapâ. || met. Mahùlog na mapilitan sa kamay nang isà, dahil sa walang mátakbuhan.=*con, contra, en alguna cosa*. Mábabag ang ngúsô sa anomán; mábakô sa anomang bágay, na huag maipatúloy ang ináakalâ.

HOCICO. m. Ngúsô nang báboy, kalabaw at ibà pang hàyop, na ang ilong ay ngúsô tuloy. || Ang ngúsô nang tawo kapag lubhang makapal. || met. y fam. Pagmumukhâ: at sinásabi: *Fulano tiene buenos* HOCICOS, *si Fulano'y may mabùting* PAGMUMUKHÁ. || met. Simángot; pagngùsô.

HOCICUDO, DA. adj. der. nang *hocico*. Ngusuán.

HOGAÑO. adv. t. fam. Ang taong itó; ó sa taong itò.

HOGAR. m. Pinagàapuyan; ápuyan; ó lugal nang báhay na pinaggágatungan: kapag tumaás nang may ápat na dankal ay karaniwang tawaging *fogón*. || met. Báhay; ó táhanan.

HOGUERA. f. Sigâ.

HOJA. f. Dahon.

HOJALATERÍA. f. der. nang *hojalata*. Arte nang paggawâ nang mangá kasankapang *hoja de lata*. || Tindahan nang mangá kasankapang itó.

HOJALATERO. m. der. nang *hojalata*. Ang gumágawâ nang *hoja de lata*, ò kasankapang *hoja de lata*. || Ang nagbíbili nitó.

HOJARASCA. f. Buntón nang manga dahong laglag sa lúpâ. || Malabis na yábong nang pagdadahon nang mangá káhoy ó pananim. || met. Bágay na walang kabuluhán; kasaganâan nang salitâng walang kahulugán; pangákông dì tútuparin.

HOJEAR. a. Buklatín ang dahon nang isang *libro ò cuaderno*. || Basahin nang patakbó.

HOJOSO, SA. adj. der. nang *hoja*. Madahon; *mapojas*.

HOJUDO, DA. adj. der. nang *hoja*. Dahunán; ó maraming dahon.

HOLGADO, DA. p. p. nang *holgar* y adj. Walang gawâ. || Maluang; malakí; labis sa ilálagay. || met. Ang nakaráraang mahúsay sa kaniyang pamumúhay at may lumálabis pa sa nákikita.

HOLGANZA. f. Kapáhingahan; pagpapahingá; pagaaliw.

HOLGAR. n. irreg. como *acostar*. Magpahingá, pagkatapos nang anomang gawâ. || Magpagayongayon. || Huag magámit (kun kasangkapan. || r. Maglibang; magaliw. || Maaliw. =*con, de alguna cosa*. Maglibang; maaliw sa anomán.

HOLGAZÁN, NA. adj. Alisagâ; tigagal; mapagpagayongayón. Giná-

gamit namang parang *sustantivo.*

HOLGAZANEAR. n. Gumayongayón; magalisagâ. || Maghampaslupâ.

HOLGAZANERÍA. f. Pagpapagayongayón; kaayawang gumawâ.

HOLGÓN. m. fam. Ang walâng iníisip kundî magaliw.

HOLGURA. f. der. nang *holgar.* Katowaán; paglilibang. || Kaluagán.

HOLLADURA. f. der. nang *huella.* Pagyasak; pagyúrak.

HOLLAR. a. irreg. como *acostar.* Yasakín; yurakan. || met. Siphayûin. || Ayupin; dowahaginin.||Pawalang kabuluhán; huag pagpítaganan ang anomán; sowaín;; libakín.

HOLLEJO. m. Bilok, ó balat na manipís nang anomang gúlay ó bungang káhoy.

HOLLÍN. Ágiw nang kusínâ, na maitim at langislangis.

HOMBRACHO. m. aum. nang *hombre.* Lalaking báisaksakan at malakas.

HOMBRE. m. Tawo. || Lalaki.|| Ang sumápit na sa ikadalawang puô at limang taón. || Ang lalaking asawa nang isang babayi. || Kung may kasamang *artículo* EL sa unahán, ang kahuluga'y: *ang sangkatawohàn.*

HOMBRO. m. Balìkat.

HOMBRÓN. m. aum. ng *hombre.* Malakíng lalaki, || met. Lalaking marangal at matalino.

HOMBRUNO, NA. adj. der. nang *hombre.* Ang náuukol sa tawo; ó nahahawig sa tawo.

HOMENAJE. m. Panunumpang hayag sa ganap na pagtatapat sa isang harî ó panginoón. || Gálang; pítagan. || Álay; handog.

HOMICIDA. com. Ang natay sa kápowâ.

HOMICIDIO. m. Pagpatay sa kàpowâ.

HOMINICACO. m. der. nang *hombre.* Lalaking duag, at madaling pahinúhod.

HOMOGENEIDAD. f. der. ng *homogéneo.* Ang pagkakámukhâmukhâ at pagkakáisa nang kalidad at kabagayán nang anoînàn.

HOMOGÉNEO, NEA. adj. Nagkákamukhá at nagkákaisa nang kalidad, etc.

HONDA. f. Lambanog,

HONDO, DA. adj. Malàlim || met. Tagô; nakasúlok.

HONDONADA. f. Lubak; ó bakô nang lúpâ. || Bangín.

HONDURA. f. Lálim; ó kalaliman.

HONESTIDAD. f. Kahinhinán. ||Kalinisan at kahusayan ng wastô ng pangangatawán at pananamit. || Kabáitan at kalinisan ng loob, at karunungang mangílag at magíngat sa kahalayan. || Karunungang makipagkápowà tawo.

HONESTO, TA. adj. Malínis at maàyos. || Mahinhín; mabait mangúsap. || Maíngat sa kahalayan.

HONGO. m. bot. Kabutí.

HONOR. m. Puri; dangal. || Kamáhalan. || Kahinhinán, at kalinisan nang babayi sa gawang mahálay, at ang kapurihang nagbùbuhat sa mangá kabáitang itó. || Pagdidíwang.

HONORABLE. adj. der. nang *honor.* May dangal; ó dápat ipagdangal; kagalanggálang.

HONORÍFICO, CA. adj. der.

nang *honor*. Ang nakapagbíbigay dangal.

HONRA. f. Puri; dangal. || Pítagan; gálang. || Kalinisan at kahinhinán nang babayi. || pl. Mísang patay.

HONRADEZ. f. der. ng *honra*. Gawâ at kaugaliang matowid, na sarili nang tawong may puri.

HONRADO, DA. p. p. nang *honrar*, y adj. May puri; mabait. || Marangal.

HONRAR. a. Papurihan; magbigay puri. || r. Magkapuri. || Malakhín; magalingín; ipagkapuri. = *con la amistad de alguno*. Malakhín; ipagkapuri ang makipagíbigan sa isá. =*de complacer á un amigo*. Ipagmápuri ang magbigay loob sa isang kaibigan.

HONROSO, SA. adj. der. ng *honra*. Ang nakapagbíbigay puri. || Kapuripuri.

HORA. f. Oras.

HORADACIÓN. f. der. nang *horadar*. Pagbutas; pagkabutas.

HORADAR. a. Butasin nang lampasan.

HORADO. m. Butas na tagós.

HORARIO, RIA. adj. der. ng *hora*. Ang náuukol sa horas. || m. Ang palápalasoang maiklî nang relós, na, nagtúturô nang oras.

HORCA. f. Bibitáyán.

HORCAJADAS (Á). mod. adv. Pasaklang: paraán nang pagsakay sa kabayo.

HORIZONTAL. adj. Pahigâ; pamatagan.

HORMA. f. art. Hulmahan.

HORMERO. m. der. nang *horma*. Ang mangagawâ ng hulmahan.

HORMIGA. f. Langam; kuítib, etc.

HORMIGOSO, SA. adj. der. nang *hormiga*. Ang náuukol sa langam; náhahawig sa langam. || Nilálangam; sinírâ nang langam; punô nitô.

HORMIGUEAR. n. der. nang *hormiga*. Kumatí; gumisá ang balat na tila ginágapangan nang langam. || met. Kumutû ang tawo sa dami.

HORMIGUEO. m. der. nang *hormiga*. Pagkatí; paggisá nang balat. || Dî pagkápalagay; kabalisahán na búhat sa maálab na pagnanásâ nang anomán.

HORMIGUERO. m. der. nang *hormiga*: Táhanan nang langam. || met. Lugal na maráming tawo, na walang tahán nang gálawan.

HORNEAR. n. Magopisio nang paghuhurnó.

HORNERO, RA. m. y f. der. nang *horno*: Maghuhurnó; ó tagá paghurnò.

HORQUILLA. f. dim. nang *horca*. Kalaykay na sangá nang kàhoy; sabitán. || Sípit nang buhok nang mgá babayi.

HORRENDO, DA. adj. Kasuklamsuklam; katakottákot; kakilákilabot.

HÓRREO. m. Bangán.

HORRIPILACION. f. der. ng *horripilar*. med. Kilig, ó pangingilábot na dináramdam nang nagíginaw dáhil sa lagnat ó ibá mang sakit. || Pangingilábot at paninindig nang buhok. || fam. Pangangaykay dáhil sa tákot.

HORRIPILAR. a. Papangilabutin; papanindigín ang buhok; ma-

kàgulat. || r. Mangilábot; mágulat; matákot.

HORRIPILATIVO, VA. adj. Nakágigitla; nakatàtakot; nakapanínindig nang buhok.

HORRÍSONO, NA. adj. Yaong ang úgong ó tunog ay nakapangíngilabot.

HORROR. m. Tákot na malakí, na may kahàlông pangingilábot. || Hilakbot.

HORRORIZAR. a. Papangilabutin. || r. Mangilábot; manhilakbot; siglán nang malaking tákot.

HORROROSO, SA. adj. der. nang *horror*. Nakapangíngilabot. || fam. Ang lubhang pángit.

HORTALIZA. f. Gúlay na halaman; ó tungkol inàalagaan sa laguerta, na pangùlay.

HORTELANA. f. der. nang *huerto*. Babáying asawa nang *hortelano*.

HORTELANO. m. der. nang *huerto*. Maghahalamán.

HORTICULTURA. f. Arte ng pagsasaka nang isang hálamanan.

HOSPEDAJE. m. Pagpapatúloy at pagkalingâ sa nanúnuloyan. || Panunuluyan.

HOSPEDAR. a. Patoloyin ang kápowâ tawo sa kaniyang báhay at alagaán. || Pasunûin. || r. Manuluyan.

HOSPEDERÍA. f. Pánuluyanan; túluyan.

HOSPEDERO. m. Ang nagkákalingâ sa nanùnuluyan. || Ang may árî nang báhay na pánuluyanan.

HOSPICIANO, NA. m. y f. der. nang *hospicio*. Pulubing tumátahan sa *hospicio*, ò sa báhay nang pinagkákaawaanggawàan.

HOSPICIO. m. Báhay na tàhanan nang mangà pulubi at nangíngibang báyang mahihírap.

HOSPITAL. m. Báhay na pinagáalagaan sa mangá may sakit na dukhâ, at doon silá ginágamot nang walang báyad.

HOSPITALIDAD. f. Pagpapatúloy sa walang tùtuluyan. || Pagkátira nang may sakit sa *hospital*. || Ang mabuting pagtangap sa nangíngibang bayan.

HOSTAL. m. y

HOSTERÍA. f. Báhay na pánuluyanan nang nangaglálakad, na may handang pagkáin sa nagbábayad na tumùtuloy doón.

HOSTIGAR. a. Sundansundang birûin; oyamín; balisahin; ó dowahaginin ang kápowâ.

HOSTILIDAD. f. der. ng *hostil*. Pamumuksâ sa kaáway sa panahon nang digmâ.

HOSTILIZAR. a. Ipanganyáyâ; puksaín ang kaáway.

HOY. adv. t. Ngayong áraw na itó. || Ngayong panahong itong kasalukuyan.—*De hoy en adelante ò de hoy mas*. Magbúhat ngayong áraw na itó.

HOYA. f. Húkay na malakí sa lúpâ. || Libingan. || Libing. || Lubak.

HOYO. m. Yungib. || Húkay. || Báunan.

HOYOSO, SA. adj. der. nang *hoyo*. Malumbak; mahúkay. || Mayungib.

HOZ. f. Linkaw; lílik; pangapas, etc.

HOZADERO. m. Lugal na sinúsumbangan nang báboy.

HOZADURA. f. Pagsumbang; sumbang. || Pinagsumbañgang húkay.

HOZAR. a. Sumbañgín nang bàboy ang lúpâ; ó magsusumbang.

HUECO, CA. adj. Guang. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || met. Palálô; hambog. || m. Pagitan nang panahón ó lugal. || met. *Oficio* ò katunkúlang *vacante.*

HUELGA. Panahong walang gawâ. || Pagaaliw; paglilibang. || Pagpapahiñgá.

HUELLA. f. Bakás nang yápak. || Pagyúrak. || Ang ibàbaw ó mukhâ nang baitang na tinátapakan nang paá. || Bakás nang anomán.

HUELLO. m. Lúpâng tinútung tuñgın. || Yàpak, ó pagyápak nang kabayo. || Talampakan nang mañgá háyop.

HUERFANO, NA. adj. Ulila, Ginágamit namang parang *sustantivo.*

HUERO. adj. Bugok.||met. Walang lamân at lasa; walang kabuluhán.

HUERTA. t. Hálamanan.

HUESA. || f. Báunan; líbiñgan,

HUESOSO, SA. adj. der. nang *hueso.* Ang náuukol sa butò; parang butò. || May butó.

HUESPED, DA. m. y f. Panauhín; nanúnuluyan; súnô.|| Ang may ári nang báhay na pánuluyanan.

HUESUDO, DA. adj. der. nang *hueso.* Butuhán; ó mabutó.

HUEVA. f. Itlog nang isdâ.

HUEVERO, RA. m. y f. der. nang *huevo.* Magiitlog; ó máñgañgalakal nang itlog. || adj. fam, Magustúhing kumain nang itlog.

HUEVO. m. Itlog.

HUIDA, f. Pagtakas; pagtakbó. || Luang nang butas na paglàlapatan nang mukhâ nang káhoy.

HUIR. n. y r. irreg. pres. ind. *huyo; huyes; huye;* huimos; huís; *huyen:* imperat. *huye* tú; *huya* él; *huyamos* nosotros; huid vosotros; *huyan* ellos: subj. pres. *huya; huyas; huya; huyamos;* etc.: imperf. *huyera, huirìas, huyese:* etc.: fut. *huyere; huyeres:* etc. Magtanan; ó tumanan; tumakas. || Magdaán; makalipas (kun panahon ó edad ang sinásabi). || Umílag; lumayô.=*á la sementera.* Tumanan; ò umuwî sa búkid na doon magtágô.=*del pueblo.* Tumakas; ó umalís sa bayan.

HUMANIDAD. f. Ang *naturaleza* nang tawo; ó pagkatawo.||Katawohán. || fam. Katabaán; lakí nang katawân. || Karupukán nang púsô nang tawo, na siyang ikinahúhulog na madalî sa sala, Karupukán ó kahináang sarili nang tawo. || Kaalamang loob. || Kabanayaran.

HUMANITARIO, RIA. adj. Maibigin sa kàpowá niyá. || Nagsísikap nang ikagágaling nang kapowâ tawo.

HUMANO, NA. adj. Ang sarili, ó náuukol sa tawo. || met. Maáwâin; maálam na loob; ó malubay na kalooban. || m. pl. Ang tawo.=*con los vencidos.* Maawâin sa mañgà talunan. =*en su comportamiento.* Malubay; banáyad sa kaniyang paguugálî.

HUMAREDA. f. der. nang *humo.* Karamihan; ó kasaganaán nang asó. || Guló; dî pagkakámayaw.

HUMAZO. m. aum. nang *humo.* Asó, na makapal at masinsín.

HUMEANTE. p. a. nang *humear.* adj. Umasò. || poét. Saríwâ; bágongbago.

HUMEAR. n. Umasó; umúsok. ‖ Málabi ang anomang báhid nang sámaan nang loob, pagkakagalit, ó pagtatànimian.

HUMEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Basâbasaín. ‖ r. Mamasâmasâ, ó magbasâbasâ.

HÚMEDO, DA. adj. Halumigmig.

HUMILDAD. f. Kababâang loob; kapakumbabâin. ‖ Pagpapakababâ. ‖ Kababaán nang pagkatawo.

HUMILDE. adj. Mabábâng loob. Ang walang kamáhalan; mababang pagkatawo.

HUMILLACIÓN f. der. nang *humillar*. Pagsúkot; pagpapakabàbâ.

HUMILLAR a. Yumukod; ò iyukod ang alinmang lugal nang katawán. ‖ met. Pababâin ang loob. ‖ Ihápay ang kapalalûan at kahambugán nang sínoman. ‖ r. Magpakabábâ nang loob; mangayupápâ; ó magpakumbabâ; magpakaabâ.=*á alguna persona ò cosa*. Magpakumbábâ sa kanĝinoman, ó sa anomán.=*ante Dios*. Mangayupápâ sa harap nang Dios.

HUMO. m. Asó; úsok. ‖ pl. Mangá báhay. ‖ Kapalalûan; kahambugán.

HUMOR. m. Katás nang katawán. ‖ met. Ugàlì. ‖ met. Mabúting kalágayan nang katawàn sa paggawâ nang anomán.

HUMOSO, SA. adj. der. naug *humo*. Umasó; ó maasó.

HUNDIBLE. adj. der. nang *hundir*. Lúbugin; túnâin.

HUNDIR. a. Ilubog; ipailálim. ‖ met. Ayupin, pahirapan nang matindì. ‖ met. Lansagin; sirâín; ilagpak sa lúpâ. ‖ r. Lumubog. ‖ Gumiliw. ‖ Maáyop. ‖ Máguhô; lumusot.=*en el oprobio*. Lumubog sa púlâ.

HURACÁN. m. Bagyó na may ipoipo at masasal.

HURAÑERÍA. f. Kaayawàng makilahok sa kàpowâ tawo.

HURAÑO, ÑA. adj. Ang lumálayô at nagtátago sa tawo. ‖ Maláyô sa kápowâ.

HURGAR. a. Halíin; lambugín. ‖ Kalikutin; dutdutín. ‖ met. Ibuyó; pagpayuhan.

HURTABLE. adj. der. nang *hurtar*. Nakawín; maáaring nakawin.

HURTADILLAS (Á). mod. adv. fam. Patagô; palihim; panakaw. ‖ Pasaglit; pasumásumandalî.

HURTAR. a. Magnákaw; umumit.=*le la tela*. Kumúpit; tumabas sa kayo.=*en el precio*. Umitán; dayâin sa halagá. ‖ r. Umílag; lumihís.=*á los ojos de otro*. Umílag; tumàgô sa masid nang ibá.

HURTO. m. Pagnanákaw; pangungumit. ‖ Nákaw; ninákaw.—*á hurto*. mod. adv. Patagô; panakaw.

HUSMA, (ANDAR Á LA). fr. fam. Pagamuyamuyín ang anomân, úpang matalastás. ‖ Mangamoy.

HUSMEADOR, RA. m. y f. Ang nangángamoy ó nagsísiyasat nang anomang nálilihim.

HUSMEAR. a. Amuyán. ‖ met. y fam. Siyasatin nang lihim. ‖ n. Magpamulang bumàhô; ó magkaamuy ang anomán, lálô na ang lamángkati.

HUSO. m. Sudlán; ulakán. Kasankipan sa pag susúlid. ó paguulak.

I

ICTIÓFAGO, GA. adj. Ang walang ikinabúbuhay kundî isdâ.

IDA. f. Pagalís; pagyáo. || met. Kabiglaànan, gálit na dî napigílan.

IDEA. f, Akàlâ; ísip. || Pakanâ. || Bantâ.

IDEAR. a. y r. Magakálâ; umísip nang anomàn. || Kumathâ.

IDEM. m. Gayundín; yaondín.

IDÉNTICO, CA. adj. Katúlad; kapara; kaparis; kaisà.

IDENTIDAD. f. Pagkakámukhâ, pagkakáisa, etc.

IDIOMA. m. Salitâ: nang isang nasión, ò kaharián.

IDIOTA. m. y f. Lubhang mangmang na tawo.

IDIOTEZ. f. Sakdal na kamangmangán; katangahán.

IDÓLATRA. adj. der. nang *ídolo*. Ang sumásamba sa anito; palaanitó. || met. Ang umíirog nang labis at walang tuto sa isang tawo ó sa anomang bágay.

IDOLATRAR. a. Sambahín ang anito. || met. Iruging malabis ang anomán ó ang sínoman.

IDOLATRÍA. f. der. nang *ìdolo* Pagaanito. || met. Pagìbig na labis at walang tuto sa anomán.

ÍDOLO. m. Anito. || met. Ang bágay na pinakaìibig nang labis.

IDÓNEO, NEA. adj. May kaya; ó bihasa sa paggawâ.=*para alguna cosa*. May kayang gumawâ ó gumanap nang anomang bágay.

IGLESIA. f. Katipunan nang lahat nang kristianong pinagpùpunuan nang Papa. || Simbahan.=*mayor*. Ang pangúlong simbahan sa báwa't isang bayan.=*militante*. || Ang katipúnan nang lahat nang binyagang tapat na loob, na, nangabùbuhay sa mundong itó.=*triunfante*. Ang kapisanan nang lahat nang kristianong lumúlualhàtî na sa lángit.

ÍGNEO, NEA. adj. Apoy; ó kakalidad nang apoy; párang apoy ang kùlay.

IGNICIÓN. f. quim. Pagaapoy nang anomàn; ó pagbabaga.

IGNÍVOMO, MA. adj. poét. Bu-

múbuga; ó lumúlurâ nang apoy.

IGNOMINIA. f. Kamurahang hayag sa marami. ‖ Kaayupan.

IGNOMINIOSO, SA. adj. der. nang *ignominia*. Nakadùdustâ; nakasísirang puri. ‖ Kadustádustâ.

IGNORANCIA. f. Kamangmangán.

IGNORANTE. p. a. nang *ignorar*. adj. Mangmang; hindî marunong; ó hindî nakaáalam.

IGNORAR. a. Huag màlaman, huag matantô.

IGUAL. adj. Kaparis; kapara. ‖ Katùlad; kamukhâ.=*á, con otro*. Kapara; kapantay nang ibá.=*en fuerzas*. Kapantay; pantay nang lakás. ‖ Kapantay. ‖ Pantay; pátag

IGUALAR. a. Pantayín. ‖ Patagin; padparín. ‖ n. Mápantay; máalas; máparis.=*(una cosa) à, con otra*. Ipantay; máparis (ang isang bágay) sa isá.=*en la medida*. Pagpantayín sa súkát ó sa tákal. ‖ r. Pumantay; tumúlad; pumaris.=*á, con otro*. Tumúlad; pumantay sa ibà.=*en saber*. Màpantay; magkápantay sa dúnong.

IGUALDAD. f. Pagkakámukhâ; pagkakáparis. ‖ Pagkakáayos. ‖ Pagkakápantay.

IGUALMENTE. adv. m. Gayundín. ‖ Parapara. ‖ Namán.

IGUANA. f. Bayáwak

IJADA. f. Himpakhimpakán. ‖ Sakit sa lugal na yaón.

ILEGAL. adj. Labás sa katowiran; ó laban sa matowid. ‖ Likô; sínsay.

ILEGIBLE. adj. Dî mabasa.

ILÍCITO, TA. adj. Hindî dàpat; sinsay ó lihís sa matowid.

ILIMITADO, DA. adj. Walang hangganan.

ILIMITAR. a. Huag lagyán nang hangá, ó táning. ‖ r. Málabas; lumampás sa gúhit.

ILUMINACIÓN. f. der. nang *iluminar*. Pagiílaw. ‖ Pamuting maráming ílaw.

ILUMINAR. a. Magílaw; magpamuti nang maráming ílaw. ‖ teol. Liwanagan nang Dios ang kalooban nang tawo. ‖ met. Liwanagan ang ísip. ‖ r. Mátuto; lumiwánag ang bait.

ILUMINATIVO, VA. adj. Makalíliwanag; ó súkat makaliwànag.

ILUSIÓN. f. Hiràyâ; akálâng malî.

ILUSIVO, VA. adj. Malî; kunowâ; nakadádayâ.

ILUSO, SA. adj. Dináyâ; ó nádadayâ. ‖ Malî; ligaw sa akálâ.

ILUSORIO, RIA. adj. Ang súkat makádayâ; ò makàmalî. ‖ Walang halagá.

ILUSTRACIÓN. f. der. nang *ilustrar*. Liwánag at kalinawan nğ ísip. ‖ met. Kadilagán nang isang tawo ò nang anomán. ‖ Karunungan; kabihasnán. ‖ Kaliwanagan nang loob na biyáyâ nang Dios.

ILUSTRAR. a. Liwanagan; buksán ang pagiísip. ‖ Liwanagan ang anomán. ‖ teol. Liwanagan nang Dios nang kaniyang biyáyâ ang kalooban nang tawo. ‖ met. Padilagín. ‖ r. Mabihasa; dumùnong. ‖ Maging dakílâ, ó mahal na tawo.

ILUSTRE. adj. Marilag. ‖ Dakílâ; bantog.

ILUSTRÍSIMO, MA. adj. sup. nang *ilustre*. Lubhang marilag; kàdilagdilagan. Gálang na ibinibigay sa mangá guinoong Obispo at Ar-

zobispo, at ibá pang matataàs na tawo.

IMAGEN. f. Larawan.

IMAGINACIÓN. f. der. nang *imaginar*. Ahâ; kùrô; dilidili.

IMAGINAR. a. Akalàin; isipin; kurûin.||r. Maniwàlâ.||Magakálâ; magháká.

IMAGINATIVO, VA. adj. Mapagísip.

IMÁN. m. Batobalâní.|| met. Panghalina. || Páríng mahometano.

IMBÉCIL. adj. Tangá; tulalâ; mahínâ ang isip.||Duag. || Mahínâ ang katawán.

IMBECILIDAD. f. Kayayatan at kahinâan. || Katulalaán; kaiklián; ó pagkasirásirâ nang ísip.

IMBERBE. adj. Walâ pang balbás; ò hindì pa tinútubuan nang balbás.||Bàtâ, kákauntì ang nadáranasan sa mundó.

IMBORNAL. m. Pabuluang; pàdaluyan.

IMBORRABLE. adj. Hindî mabúbura; ó dî mapápawì.

IMBUIR. a. irreg. como *huir*. Uralìan; ibuyó; papaniwalâin. || Ihílig. =*(á alguno) de alguna cosa*. Uraliàn (ang isá) nang anomán,=*(á uno) en buenas obras* Ibuyó (ang isá) sa mabuting gawâ,||r. Mituto; máhilig ang loob; mábuyo.

IMITACIÓN. f. der. nang *imitar*. Paghuad; pagtúlad.||Huad; kahuad.

IMITAR. a. Howarán; gagarín.|| Tularan.=*á uno*. Tularan ang isá. || r. Maggágaran nang kaugalián, kilos, etc.

IMPACIENCIA, f. Kainipán; inip; yamot. || Násâng mahigpit.

IMPACIENTAR. a. Yamutín; muhiìn ang kápowâ. || r. Mainip; mayamot.

IMPACIENTE. adj. Maínipin; walang tiyagâ at pagtitiis.||Dî mapalagay; dî màpakali.=*con, de, por la tardanza*. Dî màpakali ó naínip sa ó dáhil sa kaluatán.

IMPALPABLE. adj. Ang dî mahípô; ó dî másalat halos dáhil sa kaliitán ó kanipisán.

IMPAR. adj. Walang kaparis; gansal.

IMPARCIAL. adj. Walang kiníkilingan.

IMPASIBILIDAD. f. Pagkawalang dálitâ. || Katapangan; kabayanihan.

IMPASIBLE. adj Walang damdam; walang dálitâ, ò dî nagdádalitâ. || Buô ang loob.

IMPAVIDEZ. f. Tápang; kabuoàn nang loob.

IMPECABLE. adj. Hindî magkákasala.

IMPEDIDO, DA, p. p. nang *impedir* y adj. Ang hindî makagawâ at hindî man makalákad dáhil sa baldado ang alinmang lugal nang katawán.=*de un brazo*. Baldado ng isang baras.=*para trabajar*. Walâng kayang makagawâ.

IMPEDIMENTO. m. Kapinsalâan; dahilang dî ikàtuloy.||Alinmán sa mangá dahilang ikinasísawî sa matowid; ó ikinawáwalâ nang kabuluhán nang *matrimonio*.

IMPEDIR. a. irreg. como *pedir*. Pigilin; sansalâin; sawataín. || Hadlangán. || r. Malumpó; mabaldá; masalantâ.

IMPENETRABLE. adj. Dî ma-

tagós; dî matarok.=*á todos.* Dî matagòs nìnoman.=*en su secreto.* Dî matarok sa kaniyang lìhim.

IMPENITENCIA. Dî pagsisísing tikis; pagpapatiwakal.

IMPENITENTE. adj. Ang áyaw magsisi.

IMPENSADO, DA. adj. Nagkátaon; hindî tinátalaga; ó dî hiníhintay. || Ginawâ nang hindî inìsip muna.

IMPERCEPTIBLE. adj. Ang dî máramdaman; dî máriñgig; ó dî máaninaw ó dî malírip.

IMPERDIBLE. adj. Dî mawáwalâ.

IMPERFECTO, TA. adj. Hindî ganap. || Dî yárî.

IMPERIO. m. Kapangyarihan; kabagsikang lubòs. || Ang mañgá báyang nasásakop nang Emperador. Tinátawag din namang gayón ang alinmang kahariang malakí at mayaman, bagamán ang namumúnô ay hindî Emperador. || Kapalalûan.

INPERTERRITO, TA. adj. Walan tákot; walang kabá.

IMPERTINENCIA. f. Kabutingtiñgán; kadiwarâan.||Gawâ ò salitang walâ sa lugal at lual sa kapanáhunan.

IMPETUOSO, SA. adj. Gahásâ; dalosdalos. || Pusok na kalooban.

IMPIEDAD. f. Kakulañgán ñg pagganap sa mañgà banal na utosnang *religiòn.*

IMPÍO, ÍA. adj. Hindî gumágaganap sa iniúutos nang *religiòn;* banday.

IMPLACABLE. adj. Hindî mapahinahon; dî mapalubay.=*en la via.* Dî mapagpayuhan kung nagágalit.

IMPLICACIÓÑ. f. der. nang *implicancia.* Pagkakáalit nang dalawang salitâ.

IMPLORACIÓN. f. der. nang *implorar.* Pagdaing; paghiñgî nang áwâ.||Pagdaláñging kalankap ay lùhâ.

IMPLORAR. a. Idaing; lumúhog na humiñgî nang anomán; dumaláñgin.

IMPONER. a. irreg. como *poner.* Lagyán nang kundisión.|| Paratañgan. ||Turûan nang kailañgang mátutuhan sa isang katunkulan.||Makatákot; makaalañgalang.

IMPORTAR. n. Kailañganin; maging kailañgan ang anomán. || a. Magkahalagá; mámahal. || comer. Magpások nang kalákal na búhat sa ibang lúpâ.=*(mucho) á alguno.* Maging kailañgang (lubhâ) nang sínoman.=*(géneros) de Inglaterra á, en Filipinas.* Magpàsok sa Filipinas (ñg génerong) búhat sa Inglaterra.

IMPORTE. m. Halagá; boong kahalágahan nang anomàn.

IMPORTUNAR. a. Yamutín; makamuhî sa paghiñgî nang anomán.=*con sùplicas.* Muhiín sa pakiúsap.

IMPORTUNIDAD. f. Kaurirâan. || Kamuhîang nagbúbuhat sa malabis na tanong, ó pagkamasabí nang sínoman.

IMPORTUNO, NA. adj. Lual sa panahón, ó sa pinagùusápan. || Maurírâ; nakayáyamot.

IMPOSIBLE. adj. Dî súkat mangyari; ó lukhang mahírap magawâ. || Walang daán; di maàarî.

IMPOSTURA. f. Bintang; ó parátang na masamâ. || Pakunuarî; ò híbò; ó kasinuñgalingang mukhang totoó.

IMPOTENCIA. f. Kahinâan; kawalán nang lakás ó kapangyaríhan. ‖ Ang kawalán nang lakás na magkaanak.

IMPOTENTE. adj. Walâng lakás; bisâ ó kapangyaríhan. ‖ Waláng káyang magkaanak.=*contra la mala fortuna.* Walâng lakàs na lumaban sa masamang kapalaran.=*para el mal,* Walâng bísang dumaig sa sakit.

IMPRACTIBLE. adj. Hindî magawâ; mahírap gawín. ‖ Hindî malakaran; ó mahírap lakaran.

IMPRECACIÓN. f. der. *imprecar.* Pananalangîng mangyari sana ang masamang ninanasâ. ‖ Sumpa sa kapowâ.

IMPREGNARSE. r. Matigmak.

IMPRESIÓN. f. der. nang *imprimir.* Bakás; tandâ; pagkàkintal. ‖ Paglilimbag. ‖ met. Ang alaala ò kintal, na inalálagak nang anomán sa áting alaala ó kalooban. ‖ Hapis; lunas na gawâ nang anomang námasdan.

IMPRESIONAR. a. Màtanim; màkintal sa loob. ‖ Makahapis; makalunos. ‖ r. Mahapis; malunusan.

IMPRESO, SA. p. p. nang *imprimir.* m. Limbag; ó nilimbag.

IMPRIMIR. a. Limbagín. ‖ Ikintal. ‖ met. Ipalamàn; italâ sa loob ang anomang bágay. ‖ Mákintal sa ísip ang anomán.=*con, de letra nueva.* Limbagin nang bagong letra.=*en el ánimo.* Ikintal sa ísip.

IMPROBAR. a. irreg. como *acordar.* Pintasán; masamain, etc.

IMPROPERIO. m. Pagmura; pagpalibhásâ sa kápowâ nang mukhâan. ‖ Suat; sumbat.

IMPROPIO, PIA. adj. Angat; malàyô; dî bágay.=*á, de, en, para su edad.* Angat; alangán sa kaniyang edad.

IMPROVISACIÓN. f. Ang biglang paggawâ nang anomán, na hindî na inísip at dî man inihandâ. Lálong kaugaliang sabihin sa mangá *discurso, sermón* at tulâ na ginágawâ nang piganitó.

IMPROVISO, SA. adj. Biglâ; kadingatdíngat ay nangyarí. ‖ Kaginsaginsá

IMPRUDENCIA. f. Kawalân, ó kakulangán nang bait.

IMPRUDENTE. adj. Walâng bait.

IMPUDENCIA. f. Kawalân nang híyâ; kalibugan.

IMPUDENTE. adj. Walâng hiyâ; malibog; mahálay.

IMPUDICIA. f. Kahalayan; kalibugan.

IMPÚDICO, CA. adj. Malíbog. ‖ Mahálay. ‖ Walâng hiyâ.

IMPUGNACION. f. der. nang *impugnar.* Pagsalansang.

IMPUGNAR. a. Salansangín ang kapowâ. ‖ r. Magsálansangan.

IMPUNE. adj. Ang hindî binigyang dusa.

IMPUREZA. f. Karumihán. ‖ met. Kahalayan; kalibugan.

IMPUTACIÓN. f. der. nang *imputar.* Pagpaparátang; pagbibintang. ‖ Bintang.

IMPUTADOR, RA. m. y f. Ang nagbíbintang.

IMPUTAR. a. Magbintang; magparátang.

INACCESIBLE. adj. Dî marating; dî malapitan. ‖ met. Mahírap masúyô.

INADMISIBLE. adj. Hindi matangap; ó hindî tinátangap.

INADVERTIR. a. irreg. como *advertir*. V. DESADVERTIR.

INANIMADO, DA. adj. Walang káluluwa; ò walang búhay. ‖ met. Walang siglà.

INAPETENCIA. f. Tabang; kawalán nang gustong kumàin.

INAPLICADO, DA. adj. Tamad; pabayâ.

INAPRECIABLE. adj. Walang kahalagá; ó hindî maháhalagahan dáhil sa kaniyang kamáhalan, ínam, etc.

INAUDITO, TA. adj. Ang kailán ma'y hindî náriñig. ‖ met. Kaibà; katakatakâ.

INCANSABLE. adj. Walâng pàgod; ó dî marúnong mapágod. ‖ Matagal.=*en el trabajo.* Matagal sa paggawâ.

INCAPACIDAD. f. Kawalán nğ kaya. ‖ Kamangmañgán; kakapusán nang ísip.

INCAPAZ. adj. Walang kaya, ó karapatán. ‖ Walang kabuluhán. ‖ met. Mangmang.=*de heredar.* Walang karapatáng magmana. =*para su empleo.* Walâng kaya para sa kaniyang katungkulan.

INCÁUTO, TA. adj. Walang ingat.

INCENDIAR. a. Sunugin; susuhan. ‖ r. Masúnog.

INCENDIO. m. Súnog.

INCENSACIÓN. f. der. nang *incensar.* Pagsuub nang *incienso.* ‖ met. Pagmápuri.

INCENSAR. a. irreg. como *acertar.* Suubín nang *incienso.* ‖ met. Hibûin; langisán. ‖ Purihin nang labis.

INCERTIDUMBRE. f. Pagaalangân. ‖ Kawalán nang katutuhanan.

INCESANTE. adj. Walâng tahán; walang tígil; walang humpay.=*en sus tareas.* Walang tígil sa kaniyang mañgà gawâ.

INCIERTO, TA. adj. Hindi totoó; ó hindi siguro, ‖ Kabulaanan.

INCITAR. a. Uralian; udiokàn; ibuyó. ‖ Mungkahiin.=*(á alguno) á resistir.* Uraliang lumában ang sínoman.=*contrà otro.* Udiukin nang laban sa ibá.

INCIVIL. adj. Kúlang nang àral; ó walang pinagaralang mahúsay na kaugalián.

INCLEMENCIA. f. Kawalán nang áwà. ‖ met. Malabis na lamig ó ínit nang panahón.

INCLEMENTE. adj. Walâng habag.

INCLINACIÓN. f. der. nang *inclinar.* Pagyukod; paghílig. ‖ met. Hílig nang loob. ‖ Ugá î.

INCLINADO, DA. adj. der. nang *inclinar.* Tuñgó; yukô. ‖ Sunday. ‖ Hilig; hingil.

INCLINAR. a. Ihílig; itungó; iyukô. ‖ Ihingil; igawî. ‖ met. Pagpayuhan. ‖ n. Máwankî; máhowad.=*(á alguno) á la virtud.* Igawî; lamuyutin (ang sínomang) sa kabáitan. ‖ r. Yumukod. ‖ Mágawî ‖ Máhilig ang loob sa anomán; ó magkaroón nang talagang hílig sa anomán. ‖ Tumuñgong lumákad sa.=*á la adulación.* Mahilig sa magdilàdilâ.=*hasta el suelo.* Yumukod hanggang lúpâ.

ÍNCLITO, TA. adj. Marílag; bantog.

INCLUIR. a. irreg. como *huir.* Ipalamán; ilahok; ilankap; sakupin;

isama.=*en el número.* Ipakibílang. =*entre los buenos.* Ipakilahok sa mababait. || r. Másama; málahok; masakop.

INCLUSA. f. Báhay na pinaglálagyan at pinagtúturuan sa mañgá sangol na tapon.

INCLUSIÓN. f. der. nang *incluir.* Paglalákip; paglalahok.

INCLUSIVE. adj. y adv. m. Kalákip; sakop; nasásaklaw.

INCLUSO, SA. p. p. irreg. nang *incluir.* Kalákip.

INCOAR. a. Pamulán; ó pasimulán.

INCÓGNITO, TA. adj. Hindî kilalá; dî nákikilala. =*de incógnito.* mod. adv. Aayaw pakilala.

INCOMBUSTIBLE adj. Ang dî masúsunog.

INCOMODAR a. Umabala; magpagálit. || r. Maabala; maligálig. || Magálit.

INCOMPARABLE. adj. Walang kapara; ó walang kahulílip.

INCOMPASIVO, VA. adj. Waláng habag; waláng áwâ.

INCOMPLETO, TA. adj. Kúlang.

INCOMPRENSIBLE. adj. Dî matingkalâ; dî matarok nang ísip.=*á, para los hombres.* Dî matingkalâ nang ìsip nang tawo.

INCONSTANCIA. f. Dî pagkápalagay; kaalisagaán. || Kasalawahang loob.

INCONSTANTE. adj. Salawahang loob; alisagâ.=*en su proceder.* Alisagâ sa kaniyang mañgá akálâ ó gawâ.

INCONSÚTIL. adj. Walang tahî. Karaníwang lálông sabihin sa *túnica* ni Jesukristo.

INCONTINENCIA. f. Kawalán nang pagpipígil nang loob, láló na sa náuukol sa gawang kalupaán.=*de orina.* med. Balisawsaw.

INCONTINENTE. adj. Walang pagpipígil. || Ang dî napípigil. || adv. t. Agadagad; pagdaka; karakaraka.

INCONTINENTI. adv. t. Agadagad; karakaraka.

INCONTRASTABLE. adj. Dî masúpil. || Dî madaig nang pañgañgatuiran. || met. Ang hindî mapagpayuhan; ó hindî malamùyot.

INCORPORACIÓN. f. der. nang *incorporar.* Pagbabahog; pagkakábahog. || Paglahok; pagsama. || Ang pagupô nang nakahigâ.

INCORPORAR. a. Ibahog; isama; ihálô, ilangkap. || Iupô; isandig ang nakahigâ.=*(una cosa) á, con, en otra.* Ilankap; isama (ang isang bágay) sa íbá. || r. Maupô; sumandig ang nakahigá; ó maupô || Makipisan; lumákip sa ibá.

INCORPÓREO. REA. adj. Walang katawán.

INCORREGIBLE. adj. Ang dî mabáit; sowail; áyaw magbait.

INCORRUPTIBLE. adj. Ang hindî nabúbulok || met. Ang dî mahikáyat sa masamâ; ó mahírap hikayatin sa masamâ.

INCREDULIDAD. f. Kawalán nang pananampalataya; ó dî paniniwálâ.

INCRÉDULO, LA. adj. Walâng pananampalataya; walâng paniniwálâ. || Ang hindî agad naníniwalá.

INCREIBLE. adj. Ang hindî mapaniwaláan; ó mahírap paniwaláan. || Katakatataká.=*á, para todos.* Mahírap

paniwalâan nínoman; hindî paníniwalâan nínoman.

INCREMENTO. m. Dagdag; paglalâ; paglakí.

INCREPACIÓN f. der. nang *increpar*. Paggásá; pagbátî nang pagasâ.

INCREPAR. a. Gasâan; kagalitan.

INCUBACIÓN. f. Paghalimhim nang manok at ibà pang ibon.

INCULCACIÓN. f. der. nang *inculcar*. Paĝuulit. || Kasinsinang lubhâ nang anomán.

INCULCAR. a. Saginsining higpitán. || Ulituliting lubhâ sa isá ang isang bágay =*en el ánimo*. Ulitulitin sa isá ang anomán at nang mátanim sa ìsip niyà; isilid sa ìsip nang isá ang anomán. || r. Manatili; huag magbago sa kaniyang náakalà; ó nápilì.

INCULPABLE. adj. der. nang *inculpar*. Walâng kasalanan; ó hindî mabíbigyang sala.

INCULPAR. a. Pagbintangin; bigyang sala.

INCULTO, TA. adj. Hindî lawag; masùkal na lúpà; ó hindî sinásaka. || met. Tawo, ó bayang bástos ang pagúugáì, at mangmang.

INCUMBENCIA. f. Ang katungkulang gumawâ nang anomán.

INCURABLE. adj. Hindî magamot; malalâ; ó mahírap nang mapagaling. || met. Ang walang kagámutan.

INCURIA. f. Kapabayâan; katámaran.

INCURIOSO, SA. adj. Pabayâ; walang alágà sa kaniyang mangá bágay.

INCURRIR. a. Lăging *preposición* EN ang *régimen* niyá kung gamitin: v. gr. MAGKÁ*sala;* ó MAKÁGAWÁ *nang sala*, INCURRIR *en falta*.

INDAGAR. a. Siyasatin; tuntunín, etc

INDECENTE. adj. Mahálay; masamâ. || Marumí. || Bastos.

INDECISO, SA. adj. Alanĝán; ó nagsásalawahan. || Urongsulong. = *en, para obrar*. Urongsulong nang paggawâ.

INDEFINIDO, DA. adj. Ang hindî masaysay. || Ang walang tiyak na hanganan.

INDELEBLE. adj. Hindî mapáwì: dî mabúburra.

INDELIBERACIÓN. f. Kawalán nang pagwawárî.

INDEMNE. adj. Labás sa panĝánib.

INDEMNIZACIÓN. f. der. nang *indemnizar*. Pagbabáyad; kabayarán nang kasirâang nangyari ó nágawâ.

INDEMNIZAR. a. Bayaran ang nágawang kasirâan. || r. Bumáwî nang kasirâan.

INDÍSPONER. a. irreg. como *poner*. Pagalitín, ó pagkagalitín. || Makapagkasakit. || r. Magálit. || Makagàlit. || Magkaramdam.

INDESTRUCTIBLE. f. Ang hindî masísirâ at dî malálansag.

INDICIO. m. Ang alinmang tandang ikinápapansin nang nálilihim ó nátatagô.

INDIGENCIA. f. Kadukhaán; kasalatáng malabis nang pamumúhay.

INDIGENTE. adj. Dukhâ; pulubi.

INDIGESTAR. a. Makaempatsá. || r. Huag matúnaw sa sikmúrà ang

kináin; maempatsá.

INDIGESTIÓN. f. der. nang *indigestar*. Dî pagkatúnaw nang kináin sa sikmúrâ; empatso.

INDIGESTO, TA. adj. Hindî natútunaw sa sikmúrâ; nakaèempatsa. || Gahàsâ; matigás makipagúsap.

INDIGNACIÓN. f. der. nang *indignar*. Gálit; poot. || Pagkagálit.

INDIGNAR. a. Pagalitin; makagálit. || r. Magálit; mapoot. =*con, contra alguno*. Magálit sa kápuwâ =*de, por una mala acción*. Mapoot sa, dàhil sa isang masamang kilos.

INDIGNO, NA. adj. Marawal; ó hindî dápat.||Hámak.

INDISOLUBLE. adj. Ang dî makákalag; ò mahírap mapaghiwalay. || Hindî matúnaw.

INDISPENSABLE. adj. Sápilitan; kápilitan.||Kailañgang lubhâ.

INDISPOSICIÓN. f. der. nang *indisponer*. Kakulañgán nang karapatán at pagkágayak sa anomán. || Munting damdam; tamlay nang katawán.

INDISPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *indisponer*. adj. Hindî nágagayak. || May damdam.

INDIVISIBLE. adj. Ang dî mangyáring mabahagi.

INDIVISO, SA. adj. Hindî mabábahagi, ó dî naháhatî.—*pro indiviso*. mod. adv. for. Mana, ò pagaáring hindî pa nabábahagi.

INDÓCIL. adj. Matigàs ang ulo; suail.

ÍNDOLE. f. Ugálî, ò hílig nang isa't isá.

INDOLENTE. adj. Ang dî marúnong mahikáyat. || Pabayâ; tamad.

INDOMABLE. adj. Ang dî mapaámô; dî masúpil.

INDÓMITO, TA. adj. Hindî pa napaáamô. || met. Ang dî pa nasúsupil. || met. Mahírap supilin.

INDUCCIÓN. f. der. nang *inducir*. Pagàkit; paguràlì. || Buyó.

INDUCIR. a. irreg. como *deducir*. Iudiok; udiokán; akitin; uralian; || Ibuyó. =(*á uno*) *à pecar*. Ibuyó (ang ibá) sa pagkakásala.=*en error*. Ibuyò sa kamálian. || r. Magúralian; magudiukan.

INDUCTIVO, VA. adj. Nakaáakit; nakahíhila.

INDULGENCIA. f. Kadaliang magpatáwad, ó magparaán nang kamalián nang ibá. || Pagpapatáwad; kawas na ipinagkákaloob nang Iglesia sa sala.

INDULGENTE. adj. Mapagpatàwad; maawaín; malambot ang ugálî. || Mapagbigay loob.=*con, para, para con el prójimo*. Malambot na loob sa kápowâ; mapagbigay loob sa kápowâ.

INDULTO. m. Biyáyâ, ó *privilegio* na ipinagkákaloob sa isá at nang makagawâ nang anomán, na kung walâ nito'y dî magágawâ. || Patáwad sa sala na kaloob nang púnô.

INDUSTRIA. f. Lalang. || Liksí at hílig sa paggawâ nang anomán. || Hánapbuhay na siyang pinagkákakitaan. || Ang pagal, ó pagtatamang ginúgol sa pagsasaka, pañgañgalákal, etc. *de industria*. mod. adv. Talagá; sadyâ.

INEFABLE. adj. Dî masaysay; dî masáyod.

INEPTITUD. f. Kawalán nang kaya, ó dúnong.

INEPTO, TA. adj. Walang kaya

ó dunong sa paggawâ nang anomàn. || Mangmang.

INERME. adj. Ang walang sandata.

INESCRUTABLE. adj. Hindî matarok; dî malìrip: ó hindî mangyàring mata'astás.

INESTIMABLE. adj. Lubhang mahalagá; dî mangyáring mahalagahán nang karampatan; ó walang kahalagá.

INFAMACIÓN. f. der. nang *infamar*. Paglibak; pagsírang puri.

INFAMAR. a. Siràan nang puri. || r. Masirâan nang puri.

INFAMATIVO, VA. adj. der. ng̃ *infamar*, at

INFAMATORIO, RIA. adj. der. nang *infamar*. Paniráâ nang puri; ó makasísirang puri.

INFAME. adj. Walang puri; walang dang̃al. || Masamâ; kalaitláit; hámak.

INFAMIA. f. Kamurahán, kasiraàn nang puri. || Kasamaán; kahamakán ó pagkahámak.

INFANCIA. f. Kasangulán.||Ang edad nang tawo magmulâ sa pagkápang̃anak hangang pitong taon.|| met. Ang unang kalágayan nang isang bágay sa kaniyang pagsipot ó pagkátayô, para nang: *ang* KASANGULÁN *nang mundo* ó *nang isang kaharián*, *la* INFANCIA *del mundo* ó *de un reino*.

INFANTE, TA. m. y f. Sangol; ó batang walâ pang pitong taón. || Ang anak nang hárî ó *príncipe* na sumúsunod sa pang̃ánay.||Sundalong lakad, ó na sa *infantería*.

INFANTERÍA. f. der. nang *infante*. Tropang lakad.

INFANTICIDA. com, der. nang *infante*. Ang natay sa sangol.

INFANTICIDIO. m. der. nang *infante*. Pagpatay sa sangol.

INFANTIL. adj. der. nang *infante*. Ang náuukol sa sangol ò sa batâ na walâ pang pitong taón.

INFATUAR. a. Hang̃alín; ululín. || r. Mahang̃al; maulol.||Maghambog.

INFECCIÓN. f. Pagkabulok; báhô. || Pagkáhawa.

INFECTIVO, VA. adj. Nakáhahawa. || Nakasásalot sa kasamán nang amoy.

INFELICIDAD. f. Kasaliwaang pálad.

INFELIZ. adj. Sawî, ò kúlang pálad.

INFERIOR. adj. Mabábâ; ò na sa ilalim nang ibá. || Nasásakupan nang kápowâ; ó hulí sa kápowâ.= *á otro*. Mabábâ kaysa ibà.=*en talento*. Hulí sa talas nang ísip.

INFERIORIDAD. f. Kababâan.

INFERIR. a. y r. irreg como *herir*. Hinuhahin. || Manghinuha.

INFERNAL. adj. Tagá infierno; ó náuukol doòn. || met. Lubhang masamá.

INFERNAR. a. irreg. como *acertar*. Ihúlog ang kápowâ sa infierno; ó maging daan nang ikahúlog nang kápowâ sa walang hangang hìrap sa infierno. || met. Yamutin; guluhín.

INFICIONAR. a. Makáhawa. || Sirâin; bulukìn. || met. Hikayatin; hilahin; tang̃ayín ang sínoman sa masamang áral ò halimbáwâ. || r. Máhawa; mabulok; masírâ.

INFIEL. Hindî tapat na loob; lilo. || Dî binyagan.=*á su amigo*. Sukab sa kaniyang kaibigan.

INFILTRARSE. r. Tumagós ang

anomang bágay na tunaw; tumalamak.

INFIMO, MA. Lubhang mabábâ; ó kábababababaan.|| Káhamakhamakan.

INFINIDAD. f. Ang pagkawalang hangá at katapusán. || Karamihan.

INFINITO, TA. adj. Walang katapusán. || Lubhang marami; ó lagpós nang dami.

INFLAMACIÓN. f. der. nang *inflamar*. Pagaálab; pagniningas. || Álab; ningas. || Pagiínit nang katawán, na kadálasa'y may kasamang pamamagâ. || met. Pagaálab nang loob at nang mangá násâ nang púsô.

INFLAMAR. a. Papagalabin; papagningasin. || met. Papagningasin ang mangá pita nang loob at nang púsô. || r. Magningas; magàlab. || Mamulá ang balat at maginit.=*de, en ira*. Magálab; mamulá sa gálit.

INFLEXIBLE. adj. Hindî mahútok; dî mabaluktot. || met. Matigás na loob na hindî malamùyot nang anomán.=*á los ruegos*. Hindî malamúyot sa pakiúsap.

INFLEXIÓN. f. Paghúbog; ó húbog. || Tunkol sa boses ay: ang pagtataás, ó pagbababâ na ginágawâ; ang tuno nang boses.

INFLUENCIA. f. Sakdalan.|| Pagaampón; pagtùlong. || met. Ang pamamagitan nang isà sa alinmang bàgay, at ang alangálang sa kaniyà ng tawo, d hil sa kaniyang dangal, kapangyarihan ó pakikisama.|| met. Ang biyáyâ at húlog nang Dios, sa kálulowa nang tawo.

INFLUIR. n. irreg. como *huir*. Mamagitan.

INFLUJO. m. Hínakdalan. || Túlong; lakás. || met. Ang halagá at kapangyarihan nang isang tawo, na siyang ikinaáalangalang nang kàpowâ; pamamagitan sa anomang *negocio*.

INFORMACIÓN. f. der. nang *informar*. Pagbabalítâ nang anomán; pagbibigay alam at kasaysayan; pagsangúnî. || Usísâ; pagsiyásat.

INFORMAR. a. Magsabi; magbalítâ; magbigay kasaysayan nang anomán. || r. Magusísâ; sumangúnî. =(*á alguno) de, en, sobre alguna cosa*. Balitâan (ang kápowâ) nang náuukol sa anomán.

INFORTUNIO. m. Pagkápahamak; kasaliwaán, ó kawalang pálad. || Hírap; dàlitâ.

INFRACCIÓN. f. der. nang *infringir*. Pagsírâ; paglabag sa kautusàn ó pinagkàsunduan.

INFRACTOR, RA. m. y f. Ang sumírà ó lumabag; sumísirâ nang kautusán, ó pinagkásunduan.

INFRINGIR. a. Labagín ang isang kautusán.

INFRUCTÍFERO, RA. adj. Ang hindî namúmunga. || met. Ang hindî pakíkinabangan.

INFRUCTUOSO, SA. adj. Walang pakinábang; ó hindî magágamit sa talagang pinagadhikaán.

INFUNDADO, DA. adj. Walang pinagpápatakaran; ó walang *fundamento*.

INFUSIÓN. f, Pagbabábad nang anomán sa álak, túbig, etc. na igágamot. || Pagbubuhos nang túbig sa pagbibinyag.

INGENIO. m. Talino; bait. || Ang tawong matalino at matalas ang ísip. || Alinmang mákina.=*de azúcar*. Kabiawan.

INGENIOSO, SA. adj. der. nang *ingenio.* Matalino; matalas ang ísip.

INGÉNUO, NUA. adj. Tapat na loob. || Tapat; totoó.

INGERIR. a. irreg. como *sentir.* Isaksak ang sañgang saríwâ nang káhoy, sa tátâ ó hùkay na talagang ininandâ sa katawán nang kàpowâ káhoy. at nang mabúhay na kalákip nitó.

INGINA. f. Síhang; ó pañgá.

INGLE. f. Síñgit.

INGLÉS, SA. adj. der. nang *Inglaterra.* Tagá Inglaterra, ó náuukol doón. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || m. Ang wíkang inglés.

INGRATITUD. f. Paglímot; ò dì pagkilala nang ùtang na loob. || Kapalamarahàn sa pinagkákautañgan nang loob.

INGRATO, TA. adj. Palamara; ó hindî marúnong kumilala nang útang na loob. || Masamâ ang lasa, ó amoy; ó masamâ sa dìñgig; magalás ó hindî mabuting hipûin.

INGRESO. m. Pagpások. || Pasukán. || Nánasok na salapî, etc.

INHÁBIL. adj. Walang kaya at talino sa paggawâ nang anomán. || Ang dáhil sa anomang kapintasan ó nágawang sala ay hindî makapagkamit nang katungkulan.=*en el estudio.* Walang kaya sa pagaáral.=*para el empleo.* Walang talinong humáwak nang isang katungkulan.

INHABILIDAD. f. Kawalán ñg kaya at dúnong. || Kapintasan; ó sala sa pagkakamit nang anomang katungkulan.

INHABITABLE. adj. Walang tumátahan; ó hindî matahanán.

INHESTAR. a. irreg. como *acertar.* V. ENHESTAR.

INHUMANIDAD. f. Kabañgisàn; kawalán nang áwâ; kabagsikan.

INHUMANO, NA. adj. Mabañgís; walâng áwâ; mabagsik.

INICIAL. adj. Unang letra nang isang salitâ, *verso,* etc.

INICUO, CUA. adj. Lubhang masamâ; walang gawang matowid. || Tampalasan.

INIMITABLE. adj. der. nang *inimitar.* Hindî mapáparisan; mahírap mahowarán.

INIQUIDAD. f. Katampalasanang malakí; gawâ na lubhang labás sa katowiran.

INJURIAR, a. Humimáwâ; umalípustâ sa gawâ ó sa wíkâ.||Saktán. || r. Maglaitán; maghìmawâan.

INJUSTO, TA. adj. Dî tapat; lual sa matowid; likô.

INMACULADO, DA. adj. Walang duñgis; walang mansá.

INMATURO, RA. adj. Hindí hinog; wala sa kapanáhunan.

INMEDIACIÓN. f. Pagkakálapit; pagkakásiping. || Karátig; kalapit.

INMEDIATAMENTE. adv. m. Sa síping; sa pìling. || adv. t. Pagdaka; tambing; kagyat.

INMEDIATO, TA. adj. Kalapit; kasìping. || Maápit; karátig =*á la ciudad.* Malápit sa *ciudad.*

INMENSIDAD. f. Kalawakan; dî mabilang na súkat; walang hangá. || Karamihan; kakapalàn.

INMENSO, SA. adj. Walang hangá; maláwak; dî masúkat. || Dî mabilang.

INMENSURABLE. adj. Ang dî mangyaring masúkat ang lakí. sa

INMERSIÓN. f. Paglulubog

túbig ò sa anomang *líquido*, nang isang bágay.

INMINENTE. adj. Nagbábalâ; ó malápit nang mangyari.

INMOBLE. adj. Dî matínag. ‖ Ang dî gumágalaw; ó dî kumíkilos. ‖ Matíbay na kalooban; hindî nagbábago sa naging pasiyá ó sa náibigan.

INMODERADO, DA. adj. Walang tuto; lampás sa katamtaman;

INMODESTIA. f. Kagaslawin.

INMODESTO, TA. adj. Magaslaw.

INMOLACIÓN. f. der. nang *inmolar*. Pagaálay nang búhay.

INMOLAR. a. Magálay nang anomang *sacrificio*, na pugutan ang iniáalay. ‖ r. Iálay ang sariling búhay.

INMORTAL. adj. Hindî namámatay; walang kamátayan.‖met. Ang nagtátagal nang mahábang panahòn.

INMORTALIDAD. f. Kawalán nang kamátayan; ò walang pagkamatay. ‖ met. Kaluatán nang anomán sa alaala nang tawo; pagluluat na mahábang panahón sa alaala.

INMOVIBLE. adj. at

INMÓVIL. adj. Dî matinag; dî magalaw; dî makilos. ‖ Ang dî kumíkilos.

INMUDABLE. adj. Ang dî mangyáring maibá; ò dî mabago; ang di nagíiba ó di mabábago.

INMUNDICIA f. Dumì; yagit. ‖ Karumihán. ‖ met. Kahalayan; kalupaán.

INMUNDO, DA adj. Marumí at nakasúsuklam.

INMUTABLE. adj. Hindî magbábago; hindi nagìiba.

INMUTAR. a. Bagohin ang anomán. ‖ met. Makapanhínâ; makasindak; makabago nang katawán, pagmumukhâ o kalooban. ‖ r. Mamutlâ; masindak; mahiyâ, etc.

INNAVEGABLE. adj. Dî malayagan; dî mapamankaán.

INNECESARIO, RIA. adj. Hindî kailangan.

INNEGABLE adj. Dî maikákailâ; dî maipakikipagtalo.

INNUMERABLE. adj. Dî mabílang; ó mahírap bilangin.

INOBEDIENTE. adj. Suwail; ó masùwain.

INOCENTE. adj. Walang sala; ‖ Walang málay. Ginágamit namang parang *sustantivo* kung minsan. ‖ Musmos na walâ pang bait. ‖ Ang dî makasásamâ; ó hindî masamâ.= *del, en el robo.* Walang málay sa pagnanakawán.

INODORO, RA. adj. Walang amoy.

INOFICIOSO, SA. adj. for. Gawang laban sa matowid; ó sa ipinagúutos nang ley.

INOPINADO, DA. adj. Ang nangyáring hindî hiníhintay; ò dî iniakalang mangyari.

INQUIETAR. a. Abalahin; tigatigin,‖r. Mabalisa.=*con, de, por las hablillas.* Mabalisa nang dáhil sa mangà sabisabi.

INQUIETO, TA. adj. Balisá; ligalig. ‖ Magasò; magaslaw.

INQUIETUD. f. Kabalisahàn; at dî pagkàpalagay. ‖ Ligálig; bagábag; tigátig.

INQUIRIR. a. irreg. como *adquirir*. Siyasatin; usisâin.‖Ipagtanong na matamán at maíngat ang isang bágay; sigasigin; amoyán; pakibalitaán.

INSACIABLE. adj. Walâng sáwâ; || Walang kabúsugan; masíbâ = *de dinero*. Walâng sáwâ sa salapî. = *en sus deseos*. Walâng kabúsugan sa kaniyang mangá násâ.

INSACULACIÓN. f. der. nang *insacular*. Pagsisilid sa súpot ó sa bangâ nang mangá sósorteohing pañgalan, na ilálagay sa isang katungkulan.

INSACULAR. a, Ilagay sa súpot ó sa bangâ ang mangá pangalan nang tawong sósorteohin na taàn sa anomang kaukulán.

INSANABLE. adj. Malubhâ; dî gumaling.

INSANIA. f. Kasiraán nang ísip; pagkaulol.

INSANO, NA. adj. Sirâ ang ulo; ulol.

INSECTO. m. Háyop na may pakpak, ñgùni't ang katawán ay tila ang sa uod at walang butò sa gulugod, para nang putaktí, lángaw, etc.

INSEGUIR. m. irreg. como *pedir*. Tumuloy; magtuloy.

INSENSATEZ. f. Kamangmangán; kahunghangán.

INSENSATO, TA. Walâng pangdamdam. || Hindî máramdaman; ó hindî máaninaw nang matá nang bait. || met. Ang dî marùnong maáwâ, = *á los injurias*. Walang pangdamdam; ó hindî marúnong magdamdam nang kaalipustaán.

INSEPARABLE. adj. Dî mapaghiwalay; dî makahiwalay. = *de la virtud*. Dî mákahiwalay nang kabaitan; ó láging kasama nang kabáitan.

INSEPULTO, TA. adj. Hindî nábabaon.

INSERCIÓN. f. der. nang *insertar*. Pagpapalamán; pagsasama nang isang bagay sa ibá.

INSERTAR. a. Ipalamán; ipaloob; ilákip. = *en el periódico*. Ilamán; ó isilid sa *periódico*.

INSERTO, TA. p. p. irreg. nang *insertar*. adj. Nápapalaman, etc.

INSERVIBLE. adj. Hindî magámit. || Walang kapararakan.

INSIGNE. adj. Bantog. || Dakílâ.

INSIGNIA. f. Tandâng marangal na pinagkákakilalanan nang kamàhalan ó pagkaginoo; sagisag. || Bandílâ; ó estandarte.

INSIGNIFICANTE. adj. Walâng kahulugán. || met. Walâng halagá; walâng kasaysayan; hámak.

INSINUAR. a. Bangitìn ang anomán. || Ipahiwátig nang bahagyá ang gustó, ó násâ sa anomán. || for. Iharap sa hukom ang anomang kasulatan at nang pamagitanan nang kaniyang kapangyarihan. || r. Hulihing untîuntî ang kalooban nang isá. || met. Mások sa pùsô nang banáyad at untîuntî ang anomang *vicio*, kabàitan, etc.

INSÍPIDO, DA. adj. Walâng lasa; ò masamâ ang lasa. = *al gusto*. Masamâ ang lasa.

INSIPIENCIA. f. Kamangmangán. || Kawalán nang bait.

INSIPIENTE. adj. Mangmang; walâng bait.

INSOCIABLE. adj. Táñging loob; ó táñging kalooban na walâng kaugálî ó hindî nakíkiugalî. || Hindî marunong makipagkápowá tawo.

INSOLACIÓN. f. der. nang *insolar*. Sakit nang ulo na gáling sa malabis na pagpapaaraw.

INSOLAR. a. Ibilad; ilagay sa áraw. || r. Magpaaraw: magkasakit dáhil sa malabis na ínit nang áraw.

INSOLDABLE. adj. Hindî mahíhinang ||met Kamá iang hindî mabábago.

INSOLENCIA. f. Katampalasanan; paslang. || Kapangáhasan. || Kawalanghiyaàn.

INSOLENTE adj. Tampalasan; pangahás; paláló; walang hiyâ.

INSOLVENTE. adj. Ang walang ikabáyad.

INSOMNE. adj. Puyat; dî nákakatulog. || Dî mákatulog.

INSOMNIO. m. Púyat; ò pagpupuyat.

INSONDABLE. adj. Hindî matarok. || met Hindî maabot nang bait; di malíirip.

INSOPORTABLE. adj. Ang dî mabatá; ó dî matiís. || met. Ang lubhang nakamúmuhî at nakagágalit.

INSPECCIÓN. f. Ang pagsisiyásat; pagtánod at pagkakalíngâ nang ùkol sa mabúting pagpapalákad nang kautusán. || Ang katungkúlang magtánod, mamahálà at magkalíngâ nang anomán. || *Oficina ó cargo* nang *inspector*.

INSPECCIONAR. a. der. nang *inspección*. Siyasatin at pangasiwáang mahúsay ang anomán.

INSPECTOR, RA. m. y f. Ang kumákalingâ at nagsísiyasat nang anomán.

INSPIRACIÓN. f. der. nang *inspirar*. Ang pagsinghot nang hangin at pagpások nitó hangang bágâ, kung tayo'y humíhinga. || met. Pagpúkaw nang Dios sa áting loob. || Pagiísip ó bágay na biglang dumápô sa àting pagiísip.

INSPIRAR. a. Pukawin; ò gisingin ang loob sa anomán, para ng patapangin, palakasín ang loob, etc. || met. Pukawin; ó liwanagan nang Dios ang pagiísip ó kaloobarı nínoman. || Singhutín ang hangín sa paghingá, na umabot hangang bágâ.

INSPIRATIVO, VA. adj. Nakapùpukaw nang loob; nagpápatapang, etc.

INSTANTÁNEO, NEA. adj. Súsumandalî; isang kisapmatá.

INSTANTE. p. a. nang *instar*. m. Sandalî, kisapmatá —*al instante*. mod. adv. Agadagad; papdaka.—*Cada instante*. Tuwítuwî; sa báwa't sandalî.

INSTIGACIÓN. f. der. nang *instigar*. Pagurálî; pagupat.

INSTIGAR. a. Uralîan; upatàn; sulsolán; ulukin.

INSTILAR. a. Ilagay nang patakpatak; ó ipatak nang untîuntî ang anomán sa ibang bágay. || met. Ipások ó isilid nang dahandahan sa pagiìsip ang anomán, na huag máramdaman, para nang isang áral, sulsol, etc.

INSTINTO. m. Ang gawing talagà nang háyop, na humánap nang ikabúbuhay at mangílag namàn sa kaniyang ikasásamâ. || Ang pagkasi nang Espíritu Santo, kung sa pagiísip ang sinásabi.

INSTITUCIÓN. f. der. nang *instituir*. Paglalang; pagtatàtag; ó pagtatayô nang anomán. || pl. Katipunan nang mangá púnông aral.

INSTITUIR. a. irreg. como *huir*. Lumalang; kumathâ || Itàtag; magtátag. || Magtayô; ó magpundar nang anomang *colegio, escuela*, etc. || Mag

túrô; umàral. ‖ r. Málagay na púnô, etc. ‖ Mátayô ang anomán.

INSTRUCCIÓN. f. der. nang *instruir*. Pagtutùrô; pagára'.‖Utos; kautusán.

INSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Turûan; aralan. = *(á alguno) de, en, sobre alguna cosa*. Turûan; (ang isá) n ng úkol sa, ó nang anomang bagay. ‖ r. Mátuto; magáral.

INSTRUMENTO. m. Kasankapan.‖Pang; vgr. INSTRUMENTO *aratorio*, PANG*saka*.‖for. Kasulatan, ò *escritura* na pangsaksí sa úsap.=*músico*. Instrumento sa pagtugtog nang *música*.=*de viento*. Ang tinútugtog nang bibig, ó hiníhipan.=pl. *neumàticos*. Ang mangá instrumentong *de viento*.

INSUFICIENTE. adj. Dî sapat; kúlang; kapós.

INSUFRIBLE. adj. Walang pagtitiís. ‖ Hindî madálitá; dî matiís.

INSULSO, SA. Walâng lasa; matabang.

INSULTAR. a. Umalimura, lumáit; magwíkâ sa kápuwâ. ‖ r. Mag murahán; maglaitán. ‖ med. Himatayín; mawalán nang diwâ.

INSULTO. m. Pagalipustá; pagalimura; pagwiwikâ sa kapowâ tawo ng katampalasanan.‖Paghandulong na biglâ sa kápowâ, na walang sabisabí. ‖ med. Paghihimatay; ó dating nang biglâng sakit.

INSUPERABLE. adj. Hindî ma lalûan; dî madaig.

INTACTO, TA adj. Hindî nahíhipô; dî nasásalang. ‖ Hindî nagágalaw ‖ Hindî napagúusapan. ‖ met. Dalísay; walang báhid dumí.

INTEGRAL. adj. filos. Bahaga ó mangá bahaging isinangkap si; paggawâ nang isang kabooán. ‖ Ganap.

INTEGRIDAD. f. Kabuoán; pagkalubòs nang isang bàgay, na walang anománg kúlang. ‖ met. Ang kalidad nang tawong lubos ang buti, walang interés at mabait. ‖ Ang kadalisayan ó kalinísan nang pagka*virgen*.

ÍNTEGRO, GRA adj. Ganap; buô; walang kúlang. ‖ Walang interés, mabait, at malinis ang kaugalián.

INTELECCIÓN. f. Pagkáintindí; pagkatalastás.

INTELECTIVO, VA. adj. Ang mangyáyaring umingtindí; ó makabatid nang anomán. ‖ s. f. Pangintindí; pangbatid.

INTELECTUAL. adj. Ang nàuukol sa pagiìsip; ó sa bait. ‖ *Espìritu;* ó walang katawán.

INTELIGENCIA. f. Bait; pangintindí. ‖ Pagkàkilala; pagintindí. ‖ Kahulugán. ‖ Kata'inuhàn sa anomàn.‖ Pagkakàalam; ó pagkakáintindihang lihim nang dalawá katawo ó marami man.

INTELIGENTE. adj. Matalino; matalas ang ísip. ‖ May pangintindí. =*en matemáticas*. Matalas sa *matemàtica*.

INTELIGIBLE. adj. Madalîng intindihín. ‖ Malìnaw dingín.

INTEMPERIE. f. Ang pagke destemplado nang panahón; ó nang *humores* nang katawán nang tawo.

INTEMPESTIVO, VA. Wa'â sa kapanáhunan; labás sa panahón.

INTENCIÓN. f. Akálâ; tikâ.

INTENCIONAL. adj. Tinalagá; sinadyâ; inakálâ.

INTENTAR. a. Magakálâ; bantaín; pagpilitan; magtíkâ. || for. Ipalagay; sabihin sa *juicio* nang nagháhabla ang kaniyang *demanda*. || Tikmán; subukin.=*(un mal) á, contra alguno*. Magakálâ; magbantâ, (nang masamâ) sa, laban sa sínoman.

INTENTO. m. Akàlâ; tíkâ; bantâ || Tungo nang loob.

INTERCADENCIA. f. Pagkawalang tuto nang pamumùhay at ugàlì nang isá. || met. Kaguluhán nang tibok nang pulsó. || met. Kasalawahán nang loob.

INTERCALACIÓN. f. der. ng *intercalar*. Pagsisingit; pagsasaglit.

INTERCALAR. a. Ipagitan; isingit; isaglit. || r. Sumíngit.

INTERCEDER. n. Mamagitan; idalangin; ipakiúsap, etc. || Kalarahín ang isá at nang magkamit nang anomang biyáyâ; ó màligtas sa anomang pangánib ó kasamán. || Mápagitan; ó másingit ang isang bágay sa ibá.=*con alguno*. Mamagitan sa kápowâ.=*por otro*. Ipakiúsap; ipamagitan ang ibá.

INTERCEPTACIÓN. f. der. nang *interceptar*. Pagkuha nang anomán sa may dalá, bago dumating sa talagang pagdádalhan; paghàrang.

INTERCESIÓN. f. der. nang *interceder*. Pagkalará; pamamagitan.

INTERCESOR, RA. m. y f. Pintakasi; taga pamagitan. || adj. Namámagitan.

INTERCUTÁNEO, NEA. adj. Ang na sa pagitan nang balat at nang lamán; ó pagitan nang lamán at balat. Kaugaliang sabihin úkol sa *humores*.

INTERDECIR. a. irreg. como *contradecir*. Ipagbáwal; ibáwal.

INTERÉS. m. Pakinábang; túbô. || Imbot; hangad. || Halagang sarili nang báwat isang bágay. || Hílig nang kalooban sa anomang nakaháhalina nang púsô nang isà. || pl. Kayamanan; ó mangá pagaárî.

INTERESADO, DA. p. p. nang *interesar*, y adj. Ang lumálakad ó nagmámasakit nang anomán. || Mapagnasâ; ó mapagimbot nang hindî kaniyá.

INTERESAR. n. Samantalahin; kumuhang, pakinábang sa anomán. || Makinábang. || a. Isamá ang isà sa anomang hanapbùhay. || Hikayatin, ó lamuyutin; iudiok. || r. Màsok, ó makisamá sa anomang *negocio*. || Magmasákit. || Magpumílit.=*con alguno*. Mamagitan; magmasákit sa kápowá=*por el pobre*. Ipagmasákit ang dukhâ=*en algùn negocio*. Sumamá sa isang *negocio*.

ÍNTERIN. m. Pagkáinterino. || adv. t. Hangang dî. || Samantálang.

INTERIOR. adj. Loob; kálooblooban; kaibuturán. || Náuukol sa kalóoban. || m. Ang kalooban nang tawo.

INTERJECCIÓN. f. gram. Isang bahagi nang *gramàtica*, na gámit sa pagsasaysay nang dináramdam na anomán nang áting loob, sa pamagitan nang isang katagâng wíkâ, para nang ay, ah, bah, oh, etc.

INTERLINEAL. adj. Ang isinùsulat sa pagitan nang dalawang talátâ ó *renglòn*.

INTERLUNIO. m. *astron*. Ang pagkamatay nang buán; ó ang panahong walâ siyang liwánag.

INTERMEDIAR. n. Mápagitan. || met. Mamagitan.

INTERMEDIO, DIA. adj. Na sa pagitan. || Namámagitan. || m. Pagitan; ngíngî. || Ang sayaw, tugtog ng *música*, etc., na ginágawâ sa pagitan nang mangá *acto* nang isang *comedia*. || Báwa't isá nang pagpapahingá, na, ang telong malakí nang komedíahan ay inihúhulog muna.

INTERMINABLE. adj. Walang katapusán; ó walang hangán.

INTERMISIÓN. f. der. nang *intermitir*. Humpay; likat; pagkáhintô nang anomán.

INTERMITENCIA. f. med. Pagtahàn nang lagnat; ó nang ibang sakit., na tátaha't bábalik ulî.

INTERMITENTE. p. a nang *intermitir*, y adj. Tátahan at muling bábalik na súsulong.

INTERMITIR. a. Itahán nang dî lubhang maluat ang anomàn. || Humpayán, itigil at sakâ muling ipatùloy. || r. Máhintô muna.

INTERNACIÓN. f. der. nang *internar*. Pagpapaloob. || Pagpások.

INTERNAR. a. Ipások; ipaloob. || n. y r. Mások; paloob. || r. met. Tarukín ang kalooban ó líhim nang ibà; ó ang anomang íbig máaman na hindî natátahô.

INTERNO, NA. adj. Na sa loob. || Náuukol sa loob ó sa kalooban.

INTERPOLAR. a. Isalit; isíngit. || Ihintó; ó ipahingang sandalî ang paggawâ nang anomán at sakâ ipatùloy. || r. Masingit; mápasok ang isang bágay sa ibá.

INTERPONER. a. irreg. como *poner*. Isalit ang ibang bágay sa ibà. || Isípit. || Ipagitan. || Lagyàn nang anomán ang pagitan nang ilang bágay. || met. Pakalará; paampón; papamagitanin. || for. Umapelar.=*por otro*. Ipamagitan ang ibá. || r. Mamagitan. || Pagitnâ.=*entre los contendientes*. Pagitnâ sa mangá nagtatalo ó nagáaway.

INTERPRETAR. a. Saysayín ang kahulugán nang anomán. || Arìin ó intindihín nang mabuti ó masamâ ang anomang salitâ ò kilos.=*del griego al latín*. Saysayin ang anomang nakasúlat sa wikang griego na ihúlog sa latín.=*de hebreo en castellano*. Saysaying hangûin sa hebreo at ilagay sa kastìlâ.

INTÉRPRETE. com. Dalubasâ, ó *interprete*. || met. Alinmang bàgay na nagsísibing magpakilala nang na sa kalooban nang isá.

INTERREGNO. m. Panahóng walang hárî ang isang kaharián.

INTERROGACIÓN. f. der. ng *interrogar*. Tanong. || Ang *signo* ng *ortografía* na ginágamit sa pagsusùla't nang tanong; sa pamulâ nang tanong ay (¿), at sa katapusán ay itó (?).

INTERROGAR. a Tumanong.

INTERROGATORIO. m. for. Mangá tanong; ó pagtatanong na ginágawâ sa may sala, ó sa mangá saksí, ó sa sinomang kahálô sa úsap na pinagsásalitaanan.

INTERRUMPIR. a. Abalahin; sansalâin ang anomán. || Ihintô ang anomán. || r. Máhintô; maabala, mábalatong.

INTERSECARSE. a. geom. Magkákuros ang dalawang gùhit.

INTERSECCIÓN. f. geom. Lugal na pinagkákakurusan nang dalawang gúhit; ò ang gúhit na ipinagkàkahatî nang isang *cuerpo* ó ng anomán.

INTERSTICIO. m. Pagitan ng dalawang anomán; ó nang dalawang bahagi nang isang bágay. || Pagitan nang panahón.

INTÉRVALO. m. Ang pagitan. || Aguat nang panahòn.

INTERVENIR. n. irreg. como *venir*. Mamagitan. || Makialam. || a. Alagâan; tanuran ang anomán at ng gawing mahúsay. = *en un negocio*. Makialam sa isang *negocio*. = *por alguno*. Ipamagitan ang sínoman.

INTESTADO, DA. adj. Ang namatay na walang *testamento*.

INTESTINO, NA. adj. Na sa loob. || m. anat. Bituka.

INTIMA. f. Bálâ; tángâ; ó pagtatángâ.

INTIMACIÓN. f. der. nang *intimar*. Pagbabáiâ; pagtatángâ.

INTIMAR. a. Ibanalâ; ipaháyag ang anomán. || r. Mások; sumilid sa loob. || Magkàgiliwan; makipagíbigan.

INTIMIDAD. f. Pagiíbigang mahigpit.

INTIMIDAR. a. Takutin; manákot. || r. Matákot.

ÍNTIMO, MA. adj. Kaibuturán; kalooban. Sinásabi naman sa pagiíbigan lubhang mahigpit; at sa kaibigang kinábubuhusan at kinápapalagyan nang loob.

INTITULAR. a. Lagyán nang ngalan ang anomán. Ginágamit namang parang *recíproco*.

INTOLERABLE. adj. Hindî madálitâ; dî matiís. || Hindî maparáraan.

INTRAMUROS. mod. adv. Loob nang isang *ciudad*, *villa*, ó lugal.

INTRANSITABLE. adj. Lugal na dî madaanan.

INTRANSITADO, DA. adj. Lugal na hindî dinádaanan.

INTRASMUTABLE. adj. Hindî nagíiba; dî nagbábago.

INTRATABLE. adj. Hindî mákasundô. || Hindî madaanan. || met. Masúngit; pagahagahasâ.

INTREPIDEZ. f. Katapangan; kabuoán nang loob sa pangánib. || Sadyang kapangáhasan; ó kawalang lingong likod.

INTRÉPIDO, DA. adj. Matápang; walang gúlat. Karaniwang sabihin sa walang lingong likod; ó walang pagwawárî sa ginágawâ ò sinásalita. || Pangahás; madalúhong.

INTRIGA. f. Gawang pailalim; enredos; lalang.

INTRIGANTE. p. a. nang *intrigar*, adj. y m. y f. Ang mapagpailalim; mapagenredos; mapanitsit.

INTRIGAR. n. Magpailalim; magenredos; manitsit.

INTRINCACIÓN. f. der. nang *intrincar*. Pagkagusot; pagkakásuotsuot; pagkaguló.

INTRINCAR. a. Guluhín; gusutín ang anomàn. || met. Palabûin; ó guluhin ang hánay nang isang salitâ. || r. Magusot; maguló.

INTRÍNSECO, CA. adj. Loob; ó kálooblooban; sariling kaugalián ó kabagayán.

INTRODUCCIÓN. f. der. nang *introducir*. Pagpások; pagpapaloob, || met. Pasimulâ; ó *prólogo* nang libró ó nang anomán. || Pagpások nang anomang kaugaliang nábabago.

INTRODUCIR. a. irreg. como *conducir*. Ipások; magpások ó papasukin ang anomán sa isang lugal; isúlat sa librong tandâan ang anomang tinangap. || a. Palagyán nang

pamulâ ó *introducción.* || Ugaliin ang anomán. || r. Mások; manghimások. || Makisalamúhâ. || Tumaintim; tumaós. || Makitalamítam. = *á consejero.* Manghimasok na tagapagpayo. = *con los que mandan.* Makisalamúhâ sa mañgá nagúutos ó namámahalâ = *en, por alguna parte.* Mások; paloob sa isang lugal na alinmán. = *entre las filas.* Mások sa hánay ó hilera.

INTRÓITO. m. Pamulâ nang isang bàgay. || Mulâ ó pasimulâ ñg mîsa.

INTUICIÓN. Wárî || f. teol. pagkákita at pagkákilalang malínaw sa Dios. || filos. Ang pagkákilalang lubhang malínaw sa anomán, na pàrang nákikita.

INTUITIVO, VA. adj. Ang ná uúkol sa pagkákilalang malinaw sa Dios ó sa anomang bágay. || Sarili ò náuùkol sa wárî.

INUNDACIÓN. f. der. nang *inundar.* Paglubog nang lúpâ sa bahâ. || Pagápaw; paglánap nang túbig. || met. Labis na kasaganaán ñg anomán.

INÚTIL. adj. Walang kabuluhán. || Walang kaya, etc. = *para caudillo.* Walang kayang mamúnô.

INVADEABLE. adj. Hindì matawirán; ò dî matawid.

INVADIR. a. Looban; dahasin; salakayin; pasuking pílit ang alinmang lugal. || met. Pasukin; pakialamán ang sakop nang ibá.

INVÁLIDO, DA. adj. Mahínâ; salantâ. Karaniwang sabihin sa sundalong matandâ ò baldado. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || m. pl. Ang sinásahod nang mangá sundalong retirado sa pagkainútil.

INVARIABLE. adj. Hindî nagíiba, ó dî nagbábago; hindî maíibá; ó dî mabábago.

INVASIÓN. f. der. nang *invadir.* Pagloob; pagsalákay.

INVASOR, RA. m. y f. Ang nangloob. ò sumalàkay.

INVECTIVA. f. Salitang masaklap at mariín na laban sa isang tawo, ò sa anomán. || Láit; pagmura.

INVENCIBLE. adj. Dî masahô; dî madaig.

INVENCIÓN. f. der. nang *inventar.* Adhikâ; lalang. || Dáyâ. || Kathâ.

INVENCIONERO, RA. m. y f. nang *invencion.* Mapaglalang. || Magdaráyá. || Makathâ.

INVENTARIAR. a. Sulatin, ó gawín ang *inventario.* || Ilagay; ipások sa *inventario* ang anomán. || met. Salaysayín ang mañgá gawâ at kílos na katuâ nang sinomán.

INVENTARIO. m. Listahan nang mañgá pagárí, at ibá pang mañgá bágay, na nárarapat sa isang tawo ò sa isang kapisanan, na bukodbukod at mahúsay ang pagkálista.

INVERISÍMIL. adj. Walang bakàs katotohanan; maláyô sa katotohanan.

INVERNADA. f. der. nang *invierno.* Ang panahòn nang *invierno,* ò panahóng namúmuô sa lamig ang túbig.

INVERNADERO. m. der. nang *invierno.* Táhanan kung panahón nang *invierno.*

INVERNAR. n. irreg. como *acertar.* Magparaán nang *invierno* sa isáng lugal, ó doon mag*invierno.* || Magdaán ang panahón nang *invierno,* ne ito'y ang taglamig at panahong na-

mùmuô ang túbig sa mañgá lúpáng na sa sábalasan. || mil. Magsiowî ang tropa sa talagang kuartel nang *invierno*.

INVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Guluhìn ò pagligawìn ang hánay nang anomán. || Gugulin sa. . . . . .

INVESTIGAR. a. Pagpilitang palitawín ó siyasatin ang anomán.

INVESTIR. a. irreg. como *pedír*. Bigyán nang kapangyarihan lakás, etc.

INVETERARSE. r. Tumandâ; malúmâ. || Manatili sa dating lagay hangang sa tumandâ ó malúmâ.

INVICTO, TA. adj. Hindî matalo; ó towî na'y mànanalo.

INVIOLABLE. adj. Ang hindî dàpat paslangîn ni salangín. || Ang dápat igálang. || Buô; walang sírâ.

INVIOLADO, DA. adj. Boô; ganap; malinis; hindî natítinag.

INVISIBLE adj. Ang hindî mákita, dáhil sa kaliitán, ó talagang hindî maabot nang tingín; ó dahil sa may tagibúlag, para nang mañgá espíritu.

INVOCACIÓN. f. der. nan *invocar*. Pagtáwag; paghingî nang tùlong.

INVOCAR. a. Tumíwag; ó dumalañgin na humíngî nang túlong; paampón. || Tawagin; salitín ang ñgalan.

INVOLUNTARIAMEMTE. adv. m. Napilitan; hindi gustó. || Dî tinalagá. || Dì kinúsâ.

INVOLUNTARIO, RIA adj. Hindî kúsâ; hindî gustó. || Náialaban sa kalooban.

IR. n. irreg ger. *yendo:* p. p. *ido:* pres. ind. *voy*; *vas*; *va*; *vamos; vais; van*: pref. *fui*; *fuiste*; *fué*; *fuimos*; *fuisteis*; *fueron:* imperat. *ve* tù; *vaya* el; *vayamos* nosotros; *id* vosotros; *vayan* ellos: subj. pres. *vaya*; *vayas*; *vaya*, *vayamos*, *vayais*; *vayan*: imperf. *fuera*; iría; *fuese*: fut. *fuere*; *fueres*; *fuere*; etc. Yumáo; humayo; lumákad. || Dumayo. || Paroón; tumungo sa ibang lugal. Gámit namang parang *recíproco*. || Pumustá; tumayâ: v. gr. VAN *diez á que sucedìò tal cosa;* NÁPUPUSTA, ó PUSTÁ *ang sampuô na nangyari ang gayóng bagay*. || Mangháwak; ò mañgápit: v. gr. *en eso* VA *la vida ò la honra á fulano, diyàn* NANGHÁHAWAK ó NAÑGÁÑGAPIT *ang bùhay ó puri ni fulano*. || Patungo; patumpà, at niwíwikâ: *este camino* VA *à tal parte, ang daang ito'y* PATUÑGO *sa gayong lugal*. || Kung kasama nang ibang salitâ ay nagsásaysay nang paraán nang pagläkad, ó kung paano ang paglákad; para nang IR *á caballo, mañgabayo;* IR *á pié, maglakad;* IR *bien, mabuti ang làkad*, etc. || Kung kasama nan *preposicion* CON ang kahuluga'y taglayín, ó dalá ang kahulugang sinàsabi nang nombre; at niwíwika: IR *con miedo*, LUMÁKAD *na may dalang tákot*, ó LUMÁKAD *na natàtakot;* IR *con cuidado, magíñgat, etc. etc.*=*á hácia Bulakán*. Tumungo; paroón sa, sa may Bulakàn.=*bajo custodía*. Lumákad na may kasamang bantay ó tánod.=*con su padre*. Lumàkad na kasama nang kaniyang ama; mákaayon nang kaniyang amá. =*contra alguno*. Usigin; ó kontrahin ang sinoman.=*de un lado á otro*. Magpakabikábilâ.=*en carruage*. Magkarruage.=*entre bayonetas*. Lumákad na nabábakod ng sundalong sandatahán nang baril na may ba-

yoneta.=*para viejo.* Patungo sa katandaàn ó sa pagtandâ =*por pan.* Kumaón; paroong kumuha nang tinàpay.=*sobre alguno.* Sundàn ang isá na huag hiwalayàn nang matá. || r. Mamatay; maghingalô. || Umalis; humayo. || Tumalas; tumúlò; v. gr. *el agua ó vino* SE VA, *ang túbig ó àlak ay* TUMÁTALAS *ó* TUMÚTULO; *el vaso* SE VA, *ang vaso ay* TUMÁTALAS. || Máduias, v. gr. IRSE *los piës,* MÁDULAS *ang paá.* || Masáyod; maúbos ang anomàn. || Mágawak; mapùnit ang dàmit; maùmâ. || Máutot; ò mátae nang walang málay. =*de la mano.* Mabitiwan; humag pós sa kamay.=*á uno la mano.* Lumálô sa pagbibigay ó sa pagsasankap nang anomán =*con la corriente.* Umalulós sa agos: huag sumalangsang sa kangìnoman; makibágay.= *de copas.* met. fam. Umutot; ó máutot.=*de la memoria.* Malimutan.= *de la boca.* Másabi; makabitiw nang salitâng dî dápat.

IRA. f. Gálit; poot.||Násâng manghigantí.||met. Ang bagsik; bangîs ó sasal nang mangà *elemento.*

IRACUNDO, DA. adj. der. nang *ira.* Magagalitín.

IRASCIBLE. adj. der. nang *ira.* Ang náuukol sa gálit.||Ang magagalitín, masungit.

IRIS. m. Bahaghárì; balangaw.|| met. Àng namámagitang nagpapayo sa nagkákagalit, at nang magkásundô.

IRONÍA. f. poét. Tuyâ.||Palibhásâ.

IRÓNICO, CA. adj. der. nang *ironìa.* May lamáng tuyâ ò kapalibhasâan. || Mapanuyá.

IRRACIONAL. adj. Walâ, ó salat sa katowiran, para nang háyop. ||Ang násasalansang sa matowid, ó labás sa katowiran. || arit. y geom. Ang walang súkat ó bílang.

IRRADIAR. a. Magsábog ng liwánag ang isang bàgay sa ibá, para nang áraw na nagsásabog nang kaniyang liwanag sa lúpâ at sa ibang *planetas.* || Magningning,

IRREDIMIBLE. adj. Ang hindî mangyáring matubòs.

IRREFLEXIÓN. f. Dî pagwariwárì; ó kakulangìn nang pagwawàrì.

IRRELIGIOSO, SA. adj. Kúlang sa pagganap sa katunkúlang binyagan || Ang nálalaban sa pagkabinyagan ò sa *religiòn.*

IRREMISIBLE. adj. Hindî maipatáwad; ó walang kapatawaán. || met. Lubhang kailangan.

IRRESISTIBLE. adj. Hindî mangyaring sowayin; dî mapaglabanan. || Dî madaig.

IRRESUELTO, TA. adj. Walang pasiyá; urongsulong.

IRREVERENCIA. f. Kawalân nang gálang, ó hindî paggálang. || Ang nálalaban sa karampátang paggàlang.

IRREVERENTE. adj. Walâng gàlang. || Laban sa kagalangàn.

IRREVOCABLE. adj. Hindì mabábago; dì maúurungan; di mapawáwalang kabuluhán.

IRRISIBLE. adj. Katawatawá; dàpat ikátawa; nakátatawa.

IRRISIÓN. f. Birô; libak; oyam; paghamak; etc. || Hílat matá.

IRRISORIO, RIA. adj, Nakátatawa at nakahâhalinang birûin.

IRRITAR. a. Pagalitin. || Pawalang halagá ang anomán. || r. Magálit.

IRRUPCIÓN. f. Biglang paglùsob na walang anoanó nang mangá kaáway. || met. Biglang pangyayari nang anomang bágay, na walang abogabog, at sagáná nang dumatal, para nang pagputok nang *volcán* na masagánáng apoy, *azufre*, at batong nagbábaga, at tùbig na kumúkulô ang ibinúbuga.

ISLA. f. Pulô; ó lúpang nalílibid magkabikábilâ nang dàgat ó ílog. || met. Isang báhay; ó katipunan ng mangá báhay, na nalílibid nang daan sa lahat nang lugar.

ISLEÑO, ÑA. adj der. nang *isla*. Tagapulô at ang náuukol sa pulô

ISLOTE. m. der. nang *isla*. Pulông muntî at malinis, na walang anomang káhoy. || Batong malakì at mataás, na, nakapulô sa dágat.

IZAR. a. naut. Batakin sa lúbid ang anomán at nang máiadlad sa tuktok nang tagdán ó *palo*.

IZQUIERDA. f. Kaliwâ.—*A la izquierda, por la izquierda, sobre la izquierda*. Sa dakong kaliwâ.

IZQUIERDEAR. n. met. Lumihís sa iniúutos nang katowiran at nang kabàitan. || Pumuntá sa masamâ.

IZQUIERDO, DA. adj. Dakong kaliwâ. || Kaliwâ. Sinásabi rin namán sa háyop na kung tumakbó ay papikî.

J

JABALÍ. m. Báboy damòng lalaki.

JABALINA. f. der. nang *jabalì*. Báboy damóng babayi.

JABATO. m. Ang biik nang báboy damó; bùlaw.

JABÓN. m. Sabón.

JABONADO. der. nang *jabòn*. p. p. nang *jabonar*, y m. Pagsasabón. Ang damit na putî, láló na ang maninipís na sinásabon, ó nasabón nawan nang sabón.

JABONADURA. f. der. nang *jabonar*. Pagsasabòn.||pl. Pinagsabunán,

JABONAR. a. Sabunin. || met. y fam. Tratuhin sa salitâ ang sínoman nang masamâ; batiin nang masaklap na sabi.

JABONCILLO. m. dim. nang *jabón*. Sabong mabangó: tinátawag namang *jabón de olor*.

JABONERA. f. der. nang *jabón*. Kahuelang lalagyán nang sabong panglinis nang kamay, etc. || Babáying nagtítinda nang sabòn.

JABONERÍA. f. der. nang *jabón*. Ang pinagtítindahan; ó pinaggagawan nang sabón.

JABONERO. m. der. nang *jabón*. Magsasabón.

JACTANCIA. f. Pamansá; ó pamamansag. || Kayabangan.

JACTANCIOSO, SA. adj. Mapamansá; maparangalan. || Mapaghangín.

JACTARSE. r. Mamansá; ò mamansag. || Maghangín. = *de noble*. Mamansang mahal na tawo.

JACULATORIA. f. Panalanging maiklì at maningas.

JADEAR. n. Humíngal; humangos.

JADEO, m. Hínga'; ó paghíngal.

JAEZ. m. Lahat nang pamúting ilinálagay sa kabayo at nang umínam, para nang pamuting sintas na ilinàlagay sa kiling, etc. pag malaking pistá, kayâ ang tawag ay *medio jaez*, kung kalaháti lámang nang kiling ang tirintás.||met. Kalidad nang anomang bágay.

JALEAR. a. Ipahuyá; ó magpahuyá.||Pasiglahín ang nagsásayaw, na

pagakpakán nang kamay. || r. Umikitíkit nang mahúsay sa pagsasayaw; sumayaw nang *jaleo*.

JAMÁS. adv. t. Kailán man. Kung kasama nang mañgá adverbiong *nunca* at *siempre* ay naghíbigay nang lálong lakás sa pangúngúsap, v. gr: *nunca jamás, kailán ma'y hindî*, etc.

JAMERDANA. f. Ang lugal na tapunán nang mañgá duming hinàhangô sa tiyán ó sa bituka nang mañgá háyop na pinápatay sa *matadero*.

JAMERDAR a. irreg. como *acertar*. Linisin ang mañgá bituka at lamang loob nang mañgá háyop na para nang baka, kalabaw, báboy. etc. || met. Linisin, ó hugasan nang mádalian.

JAMONA. s. y adj. na sa femeníno lámang ginágamit at ang kahuluga'y: babaying lampás na sa kabataán; ñguni't hindî namán matandâ pa, at mataás at malakí ang katawán.

JAQUE m. Palálô ó mapagmatapang ay duag.|| interj. na sinásalitâ sa kápowâ at nang lumihis ó lumayô. || Lansé sa larong *ajedrez*.

JAQUECA. f. Malaking sakit nang ulo, na karaniwang kalahatî lámang ang sumásakit.

JARANA. f. Íngay; kaguluhán. || Bireán, kàtowaang may káiñgayan.

JARANEAR. n. Magiñgay; ó maghíyawan. || Magkàtowaan.

JARANERO, RA. adj. Mapagharana. || Masayá; mapagpatawá.

JARCIA. f. Bágay na samotsámot, na talagang tinipon at iniúukol sa anomán.||naút. Ang mañgá lúbid nang isang daong. Karaniwang p'ural kun gamitin. || Ang kapisanan nang mañgá kasangkapan sa pañgiñgisdâ.

JARDÍN m. Hálamanang àliwan. || Sa mañgá sasakyán ay ang *común* ó pánabihan. || Ang mansá nang batong esmeralda.

JARDINERO, RA. m. y f. ng *jardín*. Maghahalamán.

JARREAR. m. fam. Kumadlô; ó sumálok na madalás nang túbig ó álak, na saro ang gamitin. || Magpakasandat nang álak.

JARRERO. m. der. nang *jarro*. Magsasaró. || Ang nagáalagâ nang túbig ó álak na nakasilid sa saro.

JARRETE, m. Alakalakán nang paá nang háyop.

JARRICO, LLO, TO. m. dim. nang *jarro*. Maliit na saro.

JARRO. m. Saro.

JARRÓN. m. aum. nang *jarro*. Sarong malakí.

JASPEAR. a. Lagyán, ó pintahán nang *jaspe*.

JÁULA. f. Kúlungan nang mañgá ibon ó nang mañgá ulol; *jáula*.

JAYÁN, NA. m. y f. Tawong mataás, malakí at lubhang malakás.

JAZMÍN. m. Jazmín.

JEFE, FA. m. y f. Púnô.

JEMAL. adj. der. nang *jeme*. Sangtumúrô ó singhàbâ nang sangtumúrô.

JEME. m. Tumúrô; ó hábâ nitó. || fam. Ang mukhâ nang babayi, at sinásabi, *may mabuting* PAGMUMUKHÁ, *tiene buen* JEME, etc.: kaha. lagá. namán nang salitâng PALMITO.

JENGIBRE. m. bot. Luya.

JERGÓN. m. Pundang malakí na parang *colchon*, at punô nang giniikan; pinagputlán nang papel, etc. na gi-

nágawang hihigán. || met. Damit na masamâ ang pagkagawâ at hindî lápat. || met. Táwong matabâ at mabágal. || fam. Tiyán.

JERIGONZA. f. Bágay na malábô, gusot at mahírap intindihín. || Kilos, ó anyô na kaibá at pángit.

JERINGA. f. Labatiba; hiringá. || || met. y fam. Pagpílit; ó pagtútol, na nakayáyamot.

JERINGAR a. Labatibahin; hiringahín. || met. y fam. Makayamot sa kaulitan. || Ipahámak ang kápowâ. || r. Maglabatiba. || Mayamot. || Mápahamak.

JESUSEAR. n. der. nang *Jesús*. Ulitulitín ang wíkâng Jesús; ó magjejesús.

JETA. f. Lábî at ngúsong makapal.

JETUDO, DA. adj. der. nang *jeta*. Labián; ó ngusuán. || met. Nakasimángot; nakunúngot.

JIBA. f. Kahukutân; kakubâan. ||met. y fam. Kagípitan; gálit; yamot; at sinásabi: *Fulano me ha hecho una* JIBA, *ako'y* GINIPIT ò PINAGÁLIT *ni Fulano.*

JIBADO, DA. adj. der. nang *jiba*, y

JIBOSO, SA. adj. dir. nang *jiba*. Kúbâ.

JÍCARA f. Tasa na ínuman nang síkulate.

JICARAZO. f. der. nang *jícara*. Kasukabang pagpapainom nang lason.

JIFERÍA. f. der. nang *jífero*. Opísiong mámamatay nang baka, báboy, etc.

JIFERO, RA. adj. Ang náuukol sa *matadero*, ó sa pitayan nang háyop; at ginágamit namang ang kaluluga'y *marumí, salaúlâ.* || s. m. Ang kampit, gúlok, pisaw, na pamatay at panglaplap nang baka, báboy, etc. || Mámamatay nang baka, etc.

JIGOTE. m. Pagkáing tinadtad, para nang dinuguàn, etc.

JIMENZAR. a. irreg. como *acertar*. Lagasin ang bungang tuyô nang *lino* ó *cáñamo*, sa pálô nang káhoy ò pukol nang batò.

JOCOSIDAD. f. Kasáyahan, at pagkamapagpatawá.

JOCOSO, SA. adj. Masayá at mapagsisté; nakátatawa.

JORNADA. f. Ang nalálakaran sa maghapon nang isang nagbíbiahe. || Ang paglalakad; ó pagbibiahe, bagamàn lumampás sa isang áraw. || Paglalakad nang mangá sundalo na patungo sa pakikidigmâ || met. Ang panahón nang búhay nang tawo, at ang pagpánaw namán nang kálulowa sa búhay na itò.

JORNAL m. Upa sa maghapon nang nagáaraw.=*á jornal.* mod. adv. Araw: ó upang araw.

JORNALERO. m. der. nang *jornal*. Mágaaraw; upahàn nang araw; mánunulong.

JOROBA. f. Kakubâan. || met. y fam. Kadiwarâan at pagabalang nakayáyamot.

JOROBADO, DA. s. y adj. der. nang *joroba*. Bukot; kúbâ.

JOROBAR. a. fam. Yumamot; makamuhî sa malabis na kaulitan. || Gawín nang dî maínam ang kápowâ.

JÓVEN. adj. Binátâ; bagongtawo; dalaga. || Ang na sa edad na labing ápat hangang dalawang puo't isang taon. Ginágamit namang parang *sus-*

tantivo.

JOVIAL. adj. Masayá ang ugálì at maámong loob.

JOVIALIDAD. f. der. nang *jovial.* Kasàyahan nang ugálì at kaamôing loob.

JOYA. f. Hiyás: ó gintô man at pílak na lubhang mahalagà at magandá ang pagkáyarî, at may engasteng mahahalagang bató. || Ang premiong ibinibigay sa kaliksihán at talas. || pl. Ang boong hiyás, pamutì at pananamit nang isang babayi, láló sa pagpanáog sa bàhay kung ikákasal.

JOYANTE. adj. Habing sutlâ na lubhang pino at makintab.

JOYEL. m. der. nang *joya.* Hiyás na muntî, na kung minsa'y walang bató.

JOYERÍA. f. der. nang *joya.* Tindahan nang mañgá hiyas at ibà pang pamuti. || Platería.

JOYERO. m. der. nang *joya.* Ang nagtítinda nang hiyás. || Platero.

JUBILACIÓN. f. der. nang *jubilar.* || Sueldo nang pagkaretirado; pagtangap nang retiro.

JUBILAR. a. Bigyán nang *jubilación.* || met. Itabì; iligpit ang anomang bágay na hindî na magámit =*del empleo.* Bigyán nang *jubilación* sa katunkulan. || r. Magtamó, ó magkamit nang *jubilación.*

JUBILEO. m. *Indulgencia;* ó patàwad na lubôs, na ipinagkákaloob nang Papa sa lahat nang kristiano, sa manakânakang panahón, at pagkakailañgan.

JÚBILO. m. Towâ; galak; sayá; ó kasàyahan.

JUDAISMO. m. der. nang *judío.* Ang *religión* nang mañgà judìo.

JUDIADA. f. der. nang *judìo.* Kabañgisán. || Malabis na pagtutùbô.

JUDICATURA. f. Katungkulang humátol; paghátol. || Karapatán ó katunkulan nang *Juez* at panahong ipinaglúluat, ó nilakaran sa gayong katungkulan.

JUDÍO, DIA. adj. der. nang *judìo.* Ang náuukol sa mañgà judío. || m. y f. Tawong tùbô sa Judea. || Ang sumúsunod sa lúmâng ley. || Wíkang panglàit at pañgalimura, na kaisá nang salitâ nating *háyop, aso, etc.* || met. Mapagpatùbô.

JUEGO. m. Paglilibang; paglalarô. || Larô. || Sugal. || Kapisanan nang mabubúting *carta* sa sugal. || Kabilañgan nang madlang bágay, na nanagkàkaayosayos sa kanilang sarili, para nang *juego* nang libro, *juego* nang alahas, etc.

JUEZ. m. Ang may kapangyarihang humátol. || Hukom.

JUGADA. f. Paglalarô. || met. Bíro ó agláhì sa hindî dápat aglahîin.

JUGADOR, RA. m. y f. Ang naglálarô; ó nagsùsugal. || Palasugal. | Ang may táñging liksí at lubhang malinis sa pagsusugal.

JUGAR. a. irreg. pres. ind. yo *juego;* tú *juegas;* él *juega;* ellos *juegan:* imperat. *juega* tú; *juega* él; *juegen* ellos: subj. prest. *juege; jueges; juege; juegen:* Maglarô; ilarô; magaliw. || Matalo sa larô: v. gr. *Fulano* HA JUGADO *cuando tenia,* IPINATALO SA LARÔ *ni Fulano ang lahat niyang pagaàrî.* || Pagalawín; ó gamitin ang alinmang lugal nang katawán. =*á los naipes.* Magsugal; maglarô nang baraha. =*al gallo.* Mag-

sábong.=*(unos) con otros.* Mangagsusugal; mangaglarô nang baraha.=*de manos.* Magbirô nang kamay. || n. Maglilikot; maggagalaw.||Magbirô. || Maglarô.—*Jugar con.* Paglaruán.

JUGLAR. adj. der. nang *juego.* Ang náuukol sa paglalarô. || s. m. Ang mapagbirô at mapaglarô nang masamâ sa kàpowâ.

JUGLARESA. f. der. nang *juego.* Babaying mapaglarô nang masamâ.

JUGO. m. Katás. || met. Ang mahalagá; ò pinaká may kabuluhán nğ anomán.

JUGOSO, SA. adj. der. nang *juego.* May katás. || met. Makatás; ma*sustancia.*

JUGUETE. m. der. nang *juego.* Laruàn; ayamèn. || Bírô; agláhî.

JUGUETEAR. n. der. nang *juego.* Maglarô; maglibang; maglilikot.

JUGUETÓN, NA. adj. aum. nğ *juego.* Mapaglarô; magalaw.

JUICIO. m. Bait. || Pasiyá. || Kabáitan; kalinawan nang bait.=*final.* Paghuhukom sa sangkatawohán.

JUICIOSO, SA. adj. der. nang *juicio* Mabait. || Gawang mabait.

JULIO. m. Ikapitong buan nang taón.

JUMENTO. m. Hàyop na parang kabayo; ito'y hindî túbô dito. || met. Ang tawong mangmang at masamâ.

JUNIO. m. Ikaánim na buan nang taón.

JUNTA. f. Págpupùlong: *junta.*|| Katipunan.||Ang pagkakálakip nang dalawá ó maraming bágay.

JUNTAMENTE. adv. m. Kasama; sampón; patí. || adv. t. Kasabay.

JUNTAR. a. Pagpisanin; tipunin; ò ipunin. || Pagagapayin.=*(alguna cosa) á, con otra.* Ipisan; ó iagápay (ang anomán) sa ibá. || r. Magtitipon; magsamasama.||Magagápay; magkatníg. || Lumahok. || Magdátig; maglankap. || Pumisan. || Makiapid; sumíping ang lalaki sa babayi. || Magbuig sa unan.

JUNTILLAS. *(Á piè)* loc. fam. Pantay paá; ó sabay ang paá na magkadaiti.=*ó á piè juntillo.* met. Buong pagmamatigás; lúbos na pagpipílit, bagaman malî ang itinútutol.

JUNTO, TA. p. p. irreg nang *juntar.* adj. Nagkákapisan; kalapit.|| adv. m. Paminsan; kasabay. || Kasama; malápit.

JUNTURA. f. Sugpong; ó pinagsugpungán; sánib.

JURAMENTAR. a. Papanumpaín. || r. Mapilítang manumpâ. || Manumpâ.

JURAMENTO. m. Panunumpá- || Sumpâ.

JURAR. a. Panumpaàn. || Quilanlín ang isang Hárì; ó kumilala sa Hárì, na kalàkip ang panunumpang magtátapat at maglílinkod sa kaniyá. =*de hacer ó no hacer alguna cosa.* Panumpaang gágawin ó hindî ang anomán =*en vano.* Manumpâ sa dî kailanğan, ó dî tutoó.=*por su nombre.* Panumpaán sa nğálan níyá.=*Jurársela ó jurárselas á alguno.* Ipanğákông manhíhiganti sa kápowâ, etc. || r. Manumpâ.

JURISDICCIÓN. f. Kapangyaríhang makapamahálâ, magutos at humáto'. || Nasásakupang lugal ó *provincia.*||Ang kapangyarihan nang anomán sa ibá.

JURISDICCIONAL. adj. Ang

náuukol sa *jurisdiccion.*

JUSTAR. m. Lumaban; makipaghámok sa isang torneo.

JUSTICIA. f. Kabáitang humíhikayat na ibigay sa bawa't isá ang talagang kaniyá. || Katowírang pagbibigay sa isa't isá nang kaníkaniya. || Katowiran. || Kapisanan nang lahat nang kabánalan. || Parusa; ó kaparusahang hayag.

JUSTICIERO, RA. m. y f. ng̃ *justicia.* Ang gumágawâ ó nagpápagawà nang tungtong sa pagkáhustisia. || Ang mabagsik magparusa.

JUSTIFICACIÓN. f. der. nang *justificar.* Katapatán; pagkáayos sa matowid. || Pagpapatotoó. || Katotohánang ipinanínniwalâ sa anomán.

JUSTIPRECIAR. a. Halagahán; tasahan nang karampatan.

JUSTIPRECIO. m. Halagá; katasahang karampatan.

JUSTO, TA. adj. Ang gumágawâ nang tapat at ayon sa katowiran. || Tapat ò náaayon sa katowiran. || Ang nabúbuhay nang lubòs na pagsunod sa utos nang Dios. || Hustó; walang kúlang. || s. m. y f. Banal.

JUVENIL. adj. Ang náuukol sa kabatâan; ó pagkabinátâ.

JUVENTUD. f. Kabatâan; ó edad na dalawang puô at limá hangang ápat na puô. || Kabinatâan; ó katipunan nang mang̃á binátâ. || Kadalagahan.

JUZGADO. p. p. nang *juzgar.* y m. Tribunal; ó lugal na pinaghàhatulan. Húkuman.

JUZGAMUNDOS. com. Mapagupasalâ. || Mapanglibak.

JUZGAR. a. Hatulan; hukumán, || Kurúin; magpasiyá. || Isipin. || Ariing.=*por deshonra,* Aiing mahálay, ó nakasísirang puri.=*de alguna cosa.* Hatulan ang anomán; isipin.|| =*en alguna cosa* Humátol sa anomang bàgay.

L

LA. art. f. Ang. || s. m. Ikaánim na *voces* nang *escala* nang *música*.

LÁBARO. m. Estandarte, ó bandílâng romana, na magbúhat sa panahón ni Constantino ay nilagyán nang *cruz* at *cifra* nang ñgalan ni Kristo. || Ang únang letra nang pañgalan ni Kristo.

LABERINTO. m. Lugal, na talagang ginawán nang maraming daán, na, nagkákakuroskuros at nang magkáligawligaw ang na sa loob, at húag mâtutuhan ang labasán. || met. Bágay na magulò at suotsuot. || Kaguluhán,

LABIA. f. fam. Ang kaayahan, kasagánâan at karunùñgang sumabi. || Katámisan nang dilâ sa pananalitâ.

LABIAL. adj. der. nang *labio*. Letrang tinítikom muna ang lábî kung ipañgúsap para nang B. at ñg P. etc. || anat. Náuukol sa ñgúsô at lábî.

LABIO. m. Lábî: ô gílid nang alinmang sùgat, vaso ò ibangbágay. || Lábî; ñgúsô. || pl. Ñgúsô't lábî.—*labio superior*. Ñgúsô.—*labio inferior*. Lábî.—*No descocer ó no despegar los labios*. Huag umimik; huag sumagot.

LABOR. f. Ang paggawâ nang anomán; ang gawâ ó trabaho. || *Dibujo* sa damit; ó burdâ. || Pananahî; pagbuburdá, etc., na pawang gawang babayi. || Kailan mang gamíting kasama nang *artículo* LA ang kahuluga'y; Eskuélahan nang mañgá bátang babayi, at sinásabing: *sacar la niña de* LA LABOR, *kunin ang batang babayi sa* ESKUÉLAHAN, *etc.* || Pagsasaka; ó sinásaka. || Báwa't isang tudling sa lúpâ nang araro. || Sa mañgá mangagawâ nang tísâ at larió ay báwa't isang libo nitò.

LABORABLE. adj. der. nang *labor*. Ang sùkat magawà; ó magágawâ. || Masásaka.

LABORIOSIDAD. f. der. nang *labor*. Kasipagan; sípag; síkap.

LABORIOSO, SA. adj der. nḡ *labor*. Masípag; trabahador.|| Mabigat; ó mahírap gawín.

LABRADA. f. Lúpang linang na: ó bunkal na.

LABRADERO, RA. adj. Ang magágawâ; bágay sakahin, masásaká.

LABRADÍO, DÍA. adj. Lúpâng sakahìn.

LABRADO, DA. p. p. nang *lobrar* y adj. Kayo na may burdá. || m. Ang búkid na linang, ó araró na.

LABRADOR. m. Magsasaká; mag-aararó || m. y f. Ang may sarîling lúpâ at siya rin ang sumásaka. || Tagá búkid, ó tagá párang; ó túbô man sa bayan at hindî nagsásaka, ang pag-uugalî at pananamit ay kaîsà nang magsasaká. || adj. Ang nagtátrabaho; ó makapagtátrabaho.

LABRADORESCO, CA. adj. der. nang *labrador*. Ang náuukol sa mag-sasaká at sarili niyà. || Tagabúkid; túbong párang.

LABRANTÍN. m. Magsasakang dukhâ, ó kákaunti ang pagaárî,

LABRANTÍO, TÍA. adj. agr. Lupang sakahìn; ó árarohin

LABRANZA. f. Pagsasaka; || Lupang sakahín. || Pagáaring lúpâ.

LABRAR. a. Gumawâ; magtrabaho sa isang opisio. || Ararohin ang búkid; magsaka; magbúkid. || Magburdá; manahì; ò gumawâ nang trabahong babayi. = *à martillo*. Gawín; ó yarîin sa pukpok.

LACAYO. m. Alílâ, na ang talagang tunkol ay sumunodsunod sa kaniyang pangínoón, maging lakad man, nangángabayo, ó sa líkuran nḡ *carruage*; ò kaagápay nang *cochero* sa unahán nang *carruage*.

LACERAR. a. Pagpirápirasohin; punitin; munglaín; durugin ang ano mán. || r. Maghampàs; mag*penitencia*.

LACERIA. f. Kahirapan; kadukhaán. || Hírap; dálitâ.

LÁCIO, CIA. adj. Lantá; laying. || Mahínà; malatâ.

LACÓNICO, CA. adj. Maiklî; madalî.

LACRAR. a. der. nang *lacre*. Ihawa nang sakit, súgat, || met. Sirâin ang pagaárî, ó hanapbuhay nang kàpowà. || Idikit nang *lacre*. || r. Máhawa nang sakit; etc.

LACRIMAL. adj. Ang náuukol sa lúhâ.

LACRIMOSO, SA. adj. May lúhâ; luhaán.

LACRIS. m. Romero.

LACTACIÓN. f. y

LACTANCIA. f. Ang pagsuso nang bàtà; at ang panahong isinúsuso.

LACTANTE. m. Sumùsuso.

LACTAR. a. Magpasuso; ó pasusuhin. || n. Sumuso.

LACTARIO, RIA. adj. y

LÁCTEO, TEA. adj. Ang náuukol sa gatas; ò kamukhâ nang gatas.

LACTÍCINIO. m. Gatas, ò alínmang pagkáing hinalûan nḡ gatas.

LACTÍFERO, RA. adj. anat. Ang dinádalûyan; ó pinagdáraanan nang gatas, hangang sa dumating sa utong nang suso. || May gatas; gatasgatás.

LACTUMEN. m. med. Dusdós at galís nang mangâ batang sumúsuso.

LADEAR. a. Ikíling; itagílid. || Agapayanan; samahan =*(una cosa) á, hácia tal parte.* Ikíling (ang isang bágay) sa, sa mày dakong gayón. || n. y r. Kumíling; tumagílid. || Mamíling; ó maglakad sa piling nang bundok. || met. Lumihís sa daang matowid. || r. met. Kilingan; iáyô ang anomán; padalá, ò pahiía sa anomang bágay. || Gumawî sa.=*á. hácia tal parte.* Kumíling sa gayong gawî.=*(alguno, à otro partido.* Umayon; ò sumama (ang sinoman) sa ibang partido.=*con un compañero.* Sumama sa isang kaibigan; na umagápay sa kaniyà nang paglákad.

LADEO. m. der. nang *lado.* Kíling; ó pagkákiling; pagkátagilid.

LADERA. f. Libís; ó dahilig ng̃ bundok.

LADERO, RA. adj. Píling; tagiliran.

LADINO, NA. adj. met. Matalas magmasid; madaling humalatâ.

LADO. m. Tagiliran. || Tabí; gílid nang anomán. || Ang kabiak ng̃ katawán. || met. Ang tawong nagkúkupkop sa isá: v. gr. *he tenido fortuna en dar con buenos* LADOS, *nagkapálad akong nakátagpô nang mabuting* MAGKUPKOP, etc. || Lugal; gawî; bandá.

LADRA. f. Pagtahul.

LADRAR. n. Tumahul; kumawkaw ang aso. || met. Bumálâ; gumírî; magbibig lámang na hindî namán gumágawâ nang anomán. || met. Salangsang̃ín; kontrahín ang sinásabí ó ginágawâ nang ibá.=*á la luna.* Kahulàn ang buan. Magsikad bagá sa bató; babagin ang pader; ó ilaban ang bangâ sa tápayan, na para ng̃ kasabihán nang tagálog.

LADRIDO. m. Tahul; ó kahul nang aso. || met. Pintás; iit; libak na ikinàkapit sa ibá.

LADRILLADO. m. Látag na larió.

LADRILLAL. m. der. nang *ladrillo.* Lugal na gagawàn nang larió.

LADRILLAZO. m. aum. nang *ladrillo.* Saksak, ó hampàs nang larió.

LADRILLERO. m. der. nang *ladrillo.* Maglalariò.

LADRILLO. m. Larió. || Ang burdá, ó tahî na hitsurang larió ó tabas larió, na nakalagay sa kayo.

LADRÓN, NA. m. y f. Magnanákaw; tekas.

LADRONERA. f. der. nang *ladrón.* Taguàn nang magnanákaw. || Pagnanákâw. Sinàsabi. sa pagbibilí nang labis sa karampátang halagá: v. gr. *ito'y isang* PAGNANÁKAW, *esto es una* LADRONERA.

LADRONERÍA. f. der. nang *ladròn.* Pagnanákaw. || Kawan nang magnanákaw.

LADRONESCO, CA. adj. der. nang *ladròn.* fam. Ang nàuukol sa magnanákaw; sarili nilá. || Púlong nang mang̃à mananákaw.

LADRONICIO. m. der. nang *ladròn.* Pagnanákaw.

LAGAÑA. Mùtâ; dírâ.

LAGAÑOSO, SA. adj. der. nang *lagaña.* Mùtâin; dírâin.

LAGAR. m. Tankeng maliit, na pinaggígiikan nang ubas, at nang makuha ang katás, na ginágawang álak.

LAGARTIJA. f. Hingbubuli; butikî.

LAGARTIJERO, RA. adj. der.

nang *lagartija*. Háyop na nangá-ngain nang butikî.
LAGARTO. m. Tukô; himbubuli, etc. || Kalamnán nang baraso; ó dagádagaan. || fam. Magdaráyâ; sanay magpalikuadlikuad.
LAGO. m. Láwâ. || Dagatdagatan.
LAGOTEAR. n. Maghimanhiman; maghimashimas; maglangĩs at nang kamtán ang anomán.
LAGOTERÍA. f. fam. Paglalangĩs; paghimas; pagsàmô.
LAGOTERO, RA. adj. Mapaglangĩs; mapagbalbàs.
LÁGRIMA. f. Lùhâ. || Tùlô nang dagtâ.
LAGRIMAL. adj. der. nang *làgrima*. Dadaluyang lúhâ.
LAGRIMAR. n. der. nang *lágrima*. Lumúhâ; magluhâ ang matá.
LAGRIMEAR. n. fam. Magluhâ; umiyak.
LAGRIMOSO, SA. adj. der. ng *làgrima*. Luhâluhaán. || Luhaín.||Nakáiiyak. || Káhoy na tumùtulô ang dagtâ.
LAGUNA. f. der. nang *lago*. Dágat, na magkabikàbilá ay nalíligid nang lúpâ; làwâ; dagatdagatan.
LAGUNAJO. m. dim. nang *laguna*. Labak.
LAGUNERO, RA. adj. der. ng *laguna*. Ang náuukol sa láwâ.
LAGUNOSO, SA. adj. der. nang *laguna*. Lugal na maraming labak ó láwâ.
LAMA. f. Banlik. || Lúmot, na nakalútang sa dágat, lá ô na kung maságuá.|| Habing sinaitàn nang gintò ó pilak. || m. Pári nang mangã tagà gawing kalunuran nang Tartaria, na kasiping nang Sungsong.
LAMEDAD. m. der. nang *lama*. Kabanlikán; ó lugal na mabanlik.|| Kaputikan.
LAMEDURA. f. Paghímod.
LAMENTACIÓN. f. der. nang *lamentar*. Panambitan; taghoy. || Báwa't isang bahagi nang taghoy ni Jeremias, na, tinátawag na *Trenos*.
LAMENTAR. n. y r. Managhoy; manambitan; mananĝis.=*de, por la desgracia*. Managhoy dáhil sa kasaliwaang pálad.
LAMENTO. m. Panaghoy; daing; panambitan.
LAMEPLATOS. m. Salitâng pangiit sa matákaw.
LAMER. a. Dilâan; himurin. || met. Sumágî nang marahan at malubay ang anomán sa ibá, para ng túbig nang isang ílog ó batis na umàagos nang marahan sa mangã buhangin ó sa tabí nang pangpang.
LAMIDO, DA. p. p. nang *lamer*, y adj. met. Ang lubhang gasgás na sa pagkágamit.
LAMOSO, SA. adj. der. nang *lama*. Mabanlik; malùmot. || Tinútubuan nang lúmot.
LAMPACEAR. a. der. nang *lampazo*. náut. Punasan nang *lampazo* ang sahig at tagiliran nang sasakyán.
LÁMPARA. f. Ilawán; ó lámpara.
LAMPARERO, RA. m. y f. der. nang *làmpara*. Ang nagàalagâ nang lámpara, na siyang naglílinis, naglálangis at nagsísindi. || Ang gumăgawâ ó nagtítindâ nang lámpara.
LAMPARÍN. m. dim. nang *lámpara*. Ang bákal ò tansong bilog nang làmpara nang simbahan, na, pinaglálagyan nang basong ilawàn.

LAMPAZO. m. náut. Basahang pamunas na *làmpazo* ang ngalan.

LAMPIÑO. adj. Ang laláking walang balbás; ó madálang ang balbás.

LAMPO. m. poét. Liwànag, ò sínag na biglâ at nawawalâ rin agad, na katùlad nang kidlat.

LANA. f Balahibo nang tupa, ó *carnero*, na hináhabi at ginágawang damit. || Ang damit na lana. || met. y fam. Salapî.

LANAR. adj. der. nang *lana*. Háyop na may balahibong lana. || Náuukol sa lana.

LANCE. m. Pagtatapon; pagwawaksí; pagtudlâ. || Pagbabalibag. || Ang pagpupukol nang dala; paguúmang nang bukatot, etc. na ipinangíngisdâ, at ang nahuhuli noon. || Lansí; abang. || Áway; pagkakagalit. || Pangánib. || Pagkakátaon.

LANCEAR. a. Sibatín; tulagìn nang sibat.

LANCERA. f. der. nang *lanza*. Salangán nang sibat, ò nang su'ígî.

LANCERO. m. der. nang *lanza*. Ang sundalong sibat ang sandata. || Ang gumágamit, ó may dalang sibat, para nang mangá *vaquero* at *torero*. || Ang mangagawâ nang sibat.

LANCETA. f. dim. nang *lanza*. Panangrá; panghilas; pangadlit.

LANCETADA. f. y

LANCETAZO. m. der. nang *lanceta*. Súgat na gawá nang *lanceta*. || Pagsaksak, saksak nang *lanceta*.

LANCETERO. m. der. nang *lanceta*. Suksukan ó taguán nang *lanceta*.

LANCHA. f. náut. Isang klaseng sasakyán, na tinítikinan ó ginágauran: ginàgamit na panghákot sa sasakyán, nang kalakal ó nang anomán.

LANCHADA. f. der. nang *lancha*. Ang lulang nadádala nang paminsan nang isang *lancha*.

LANERÍA. f. der. nang *lana*. Pinagtítindahan nang *lana*.

LANERO. m. der. nang *lana*. Nangángalakal nang *lana*. || Ang lugal na taguán nang *lana*.

LANGARUTO, TA. adj. fam. Táwong mahaguay at patpatin ang katawán; ó bágay na mahábâ at makítid.

LANGOSTA. f. Bálang, na háyop. || met. y fam. Ang matakaw, na inúubos ang anomang màtagpuan: tinátawag ngang bálang ang mangá bàtâng nanglòloob nang isang pámingalan, at inùubos ang lahat ng màtagpuan doon.

LANGUIDECER. n. irreg. como *agradecer*. Manghínâ; mangayáyat.

LANGUIDEZ. f. Kapayatán. || met. Kahinâan; kawalán nang tagal; latâ.

LÁNGUIDO, DA. adj. Payat; mahínâ; malatâ. || met. Mahínâ ang loob at mahiman.

LANÍFERO, RA. adj. der. nang *lana*. poét. Ang may lana; ó namámahalâ nang *lana*.

LANIFICIO. m. Arte nang paggawâ, ó nang paghabi nang *lana*; ó nang anomang kasankápang *lana*.

LANILLA. f. der. nang *lana*. Balahibo nang mukhâ nang *paño*. || Káyong *lana* na manipìs at may hálô. || Ang malambot na pinakabùlo nang halaman.

LANOSIDAD. f. Bulo ng mangá dáhon ó bunga nang ilang mangá káhoy.

LANOSO, SA adj. y

LANUDO, DA. adj. Mabalahibo; mabulo; ò maráming bulo. || Mukhang *lana*.

LANZA. f. Sibat; tandós; tulag. || Sa *carruage* ay ang baras, na, nagígitnâ nang dalawang kabayo, at doon nakatàî ang mangá tanikalâ nang petsera nang guarnición, at ng tumuid ang lákad nang *carruage*. || Sundalo na sibat ang sandata.

LANZADA. f. der. nang *lanza*. Tásak nang sibat; ó súgat na gawâ nang sibat.

LANZADERA. f. der. ng *lanza*. Sikuán; ó kináiikiran nang sinúlid na panghabi.

LANZAR. a. Ibulúsok; itudlâ; ibulid; itapon nang biglâ at malakás. Ginágamit namang parang *recíproco*. Palayasin; itabuy. || Bitiwan, pawalán. =(*flechas*) *á, contra el adversario*. Itudlâ (ang mangá pánâ) sa kalaban. =*del puesto*. Ibulid sa kinálalagyan. || r. Bumulúsok. || Dumalúhong; sumalákay.=*al, en el mar*. Tumalón sa dágat. =*sobre el enemigo*. Lusubin ang kaáway.

LANZÓN. m. aum. de *lanza*. Sibat na maiklî at malakí.

LAPICERO m. der. nang *làpiz*. Lalagyán nang *làpiz* ó tagdang kinàkabitan nang *lápiz*.

LÁPIDA, f. Batong buhay ò tansô, na nilálagyan nang letra.

LAPIZAR. m. Ang mina nang *lápiz*. || a. Magdibujo; ó gumùhit ng *lápiz*.

LARDAR. a. y

LARDEAR. a. Pahiran; lahirán; ó pupulan nang tabâ ó mantikâ ang inaíihaw. || Siksikan ang inihaw ng hiníwâng tabâ.

LARGAR a. Bitiwan; pawalán. || Tustusàn; butawán; ibugnós ng untiuntî. || náut. Iladlad ang bandílâ, láyag, etc. || r. náut. Tumùlak na paláot ang sasakyán; lumayô sa pangpang ó sa kapowâ sasakyán.|| Umalís nang walang kibô, mádalian at patagô. || Tumakas.

LARGO, GA. adj. Mahábâ.|| met. Mapagbiyàyâ; magandang loob. || Sagánâ; labis. || Maláwak. || náut. Hindî nakatálî: vgr. HINDÎ NAKATÁLÎ *ang lúbid na iyan, está* LARGO *ese cabo*. || m. Hàbâ; ò kahabâan.=*de manos*. Magaan ang kamay; ó mapanakit, na pagkuay búbuhatin ang kamay sa kápowâ.=*en dar*. Sagánang magbigay.

LARGOR. m. Hábâ; ó kahabâan.

LARGUERO. m. der. nang *largo*. Tutop ò barrote sa kahabáan, na ini álagay sa báhay, ó sa anomang gawang anluague.

LARGUEZA. f. der. nang *largo*. Hábâ; ó kahabáan. || Kabiyayáan; ó awà sa kápowâ.

LARGURA. f. der. nang *largo*. Kahabáan.

LASCIVIA. f. Kalibugan; ó pagkâhilig sa kalupaán. || Násâng malabis sa anomán.

LÁSTIMA. f. Habag; áwâ; hináyang. || interj. Sayang!

LASTIMAR. a. Manakit; ó saktán. || Sumúgat. || Dowahaginin; upasalaín ang puri ó kamàhalan nang sínoman. || r. Masaktán; masugatan. || Mahabag; maáwâ; manhináyang. || Magdamdam. || Dumaing; managhoy. =*con, en, contra una piedra*. Masaktán; mábabag; mâtisod sa isang bató.=*de la noticia*. Magdamdam sa

balítâ.

LASTIMERO, RA. adj. y.

LASTIMOSO, SA. adj. der. ng *lástima*. Kakináhinayang; kahabag-habag; nakahìhinayang.

LATERAL. adj. Ang náuukol, ó na sa tagiliran nang isang bágay. || met. Pahiwás.

LATERANENSE. adj. der. ng *letrán*. Ang nàuukol sa simbahan nang San Juan de Letrán, para ng mangá pári sa simbahang yaon ang tàwag ay: *padres lateranenses;* ang konsiliong ginawâ doon ay *concilio lateranense*.

LATIDO. p. p. nang *latir*. || m. Kibot; tibok. || Kimpot. || Ang kahol na pahintóhintô nang aso, kung ipinangángasà at nákikita, ó násusundan ang talagang hináhabol. Gayón din ang karaniwang táwag, sa iyak nang aso kung nasásaktan.

LATIGAZO. m. der. nang *látigo*. Hampás nang *látigo*. || Lapad; ò pag'apad. || Sagiok nang *làtigo*. || met. Ang kasiraang dî iníisip, na nágawâ sa kàpowâ; ó ang bátîng mapait na dì tinátalaga.

LÁTIGO. m. Látigong balat; kumpás na lùbid, ó anomang bágay na panghampás sa kabayo. || Ang lúbid na ipinangtátaas nang bàgay na íbig timbangín.

LATIGUEAR. n. der. nang *làtigo*. Magpasagiok nang látigo.

LATIGUERA. f. Lúbid na tálì at panghigpit nang tila balútang ikinákabit sa likod nang isá.

LATIGUERO. m. der. nang *látigo*. Ang mangagawâ; ó nagbíbili ng mangá *látigo*.

LATÍN. m. Ang wikâng latín.

LATINAJO. m. der. nang *latín*. fam. Masamang pagkálatin. || pl. Gayón ang táwag sa malabis at nakasúsuyang pagbangit ó pagsasabi ng mangá textong wikâng latín.

LATINEAR. n. der. nang *latín*. Maglalatín sa súlat ò sálitaan.

LATINIDAD. f. der. nang *latín*. Ang wikâng latín.

LATINISMO. m. der. nang *latín*. Kaugaliang sari i; ó talágang paraan nang pagsasalitâ nang latín.

LATIR. n. Tumibok; kumatig. || Kumahol ang aso nang patlangpatlang sa pagkákita ó pagsunod sa hináhabol na háyop.

LATITUD. f. Kalaparan nang anomàn. || Ang boong linapadlápad, hábâ at lowang nang isang *provincia*, báyan, etc. || geogr. Ang súkat na mulâ sa isang lugal hangang as *linea equinoccial* na ang binìbilang ay ang grado nang *meridiano*.

LATO, TA. adj. Maláwak; mahábâ.

LATÓN. m. Tansông múrâ ang pagkadilaw.

LATONERO. m. der. nang *latón*. Ang mangagawâ at nagbíbili nang mangá kasankápang tansong dilaw.

LATROCINIO. m. Pagnanákaw; ó láging kaugaliang sumírâ ó kumúha nang árì nang ibá.

LAUDABLE. adj. Kapuripuri; ò dápat purihin.

LAUREA. f. *Corona;* ó pùtong sa ulo.

LAUREADO, DA. p. p. nang *laurear*, y adj. May pútong na *laurel*.

LAUREANDO. ger. nang *laurear*. || m. Ang malàpit nang tuman-

gap nang grado sa isang *universidad.*

LAUREAR. a. Putuñgan nang *laurel.* || met. Papurihan; bigyán ng gantí. || Maggrado sa isang *universidad.*

LAUREL. m. Káhoy na *laurel:* || met. *Corona;* pagdidíwang, gantí; ó pálá.

LAURO. m. met. Dangal; kapurihán; tagumpay. || Gantì; palâ; pakinàbang.

LAVA. f. Bigay na tunaw at nagníniñgas, na inilùluâ nang mañgà *volcán* sa panahón nang pagputok. || Sa mina ay ang paghuhugas nang metal, at nang maalís ang dumi.

LAVACARAS. m. pl. fam. Ang mapagbalbás; mapaglangìslangìs; mapaghibóhibô.

LAVADERO. m. Lugal na lábahan. || Batyâ.

LAVADO. m. Lábahin; ó nilálabhan; pagalabá.||fam. Walang hiyâ.

LAVADOR, RA. m. y f. Ang naglálaba. || Bákal na panglinis nang mañgá *armas de fuego.*

LAVADURA. f. Paglalabá. || pl. Tùbig na pinaglabhán.

LAVAMANOS. m. pl. Hìnawan nang kamay. || Ang lalagyán nang túbig na hinawan nang kamay, na may isang pansol ò *grifo* na dinááraanan nang túbig.

LAVANDERA. f. Babaying ang *oficio* ay maglabá; naglálaba.

LAVANDERO. m. Laláking ang *oficio* ay maglabá.

LAVAPLATOS. m. Tagapaghúgas, ó tagapagpunas nang pingán.

LAVAR. a. Labhán. || Alisán ng dumi ó mansá ang anomàn. || Maghugas nang anomán. || met. Linisin; alisín ang anomang duñgis, ò kasiraang puri. =*con, en sangre la ofensa.* Labhán nang, sa dugó ang kaiowahaginan. || r. Maglinis; maghilamos; magpunas.=*la cara.* Magpunas nang mukhâ. =*las manos ó los piés.* Maghugas, ó maghinaw nang kamay ó paá.

LAVATORIO. m. Paghuhugas. || Panglangás; ó panghugas. || Hínawan nang kamay. || Ang *ceremonias.* nang paghuhugas nang paá kung *Jueves Santo.*

LAVAZAS. f. pl. Pinaghugasan; ó pinaglabhang túbig.

LAXANTE. p. a. nang *laxar* y adj. Nagpápaluag.

LAXAR. a. Paluagín; palambutín.

LAZADA. f. Buhol na talihabsô nang sinúlid, sintás, ó ibang ganganitò || Talibugsô.

LAZARETO. m. Hospital, na nasa ilang, na pinaglálagyan sa mañgá nagbúbuhat sa lugal na ang hinálâ ay may sakit na nakáhahawa.

LAZARILLO. m. Bàtâng umáakay sa bulag; mañgaakay.

LAZO. Sílô, ó buhol na talihabsô nang listón, ó ibang ganganitò, na ginagawang pamuti, para bagá nang sílô nang *corbata.* || met. Paráyâ; úmang.

LEAL. adj. Tapat na loob. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

LEALTAD. f. der. nang *leal.* Katapatàn, ò pagkatapat na loob.||Yaong pagíbig na ipinakíkita nang háyop sa tawong nagáalagâ sa kaniyá.

LECCIÓN. f. der. nang *leer.* Pagbasa. || Ang pagtutúrô nang maestro sa nañgagáaral || Ang lisiong ibinígay nang maestro, na pagaralan

nang mangá tinúturuan.||met. Aral; tùró. || Pangyayari, ó halimbàwâng nákikita sa ibá at nang mátuto tayo nang karampátang gawìn.

LECCIONCICA, LLA, TA. f. dim. nang *lección*. Lisiong maiklî.

LECCIONISTA. m. der. ng *lección*. Maestro nang mangá bàtâ, na lumílibot at nagtútuturô sa bahaybahay.

LECTIVO, VA. adj. Ang panahón, ó áraw na may áral sa mangá *colegio* ò *escuela*.

LECTOR, RA. m. y f. Ang bumábasa. || *Catedrático*. ó ang nagtútuturô nang filosófía, teología, ò moral sa manga *comunidades religiosas*.

LECTORADO. m. der. *lector*. Ang ordeng *lector*, na pangalawà sa mangá *òrdenes menores*.

LECTORÍA. f. der. nang *lector*. Katungkulan ng pagka*lector* sa mangá *comunidad*. nang *fraile*.

LECTURA. f. Pagbasa.

LECHE. f. Gatas nang tawo, ó nang háyop. || Dagtâ; gatâ nang alinmang bunga, ó butó nang bungá nang káhoy, na dinikdik ó niligís. —*de leche*. fr. Sumúsuso: bágay na sinankapan nang gatas.

LECHERA. f. der. nang *leche*. Babaying maggagatás. || Sisidlán ng gatas. || adj. Háyop na gatasán. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa kahulugang itó. || Ang tila gatas.

LECHERÍA. f. der. nang *leche*. Tindahan nang gatas.

LECHERO. m. der. nang *leche*. Lalaking maggagatás. || adj. Ang may gatas; ó tila gatas.

LECHIGADA. f. der. nang *leche*. Ang kapisanan nang mangá háyop na maliliit, na gáling sa isang panganganak, at samasámang inaalagaan sa isang lugal, para nang mangá inianak na paminsan nang inahing báboy, etc. || met. Kapisanan nang maráming tawo na iisa ang *oficio*, ó ang pamumùhay na ginágawâ. Karaniwang wikàin sa masasamang tawo, ó hámak.

LECHO. m. Hihigang tinútulugan. || met. Sa mangá *carreta*. ó *carretón* ay ang sahig ó lunas na pinaglálagyan nang kalgá. || Lunas ng ilog.

LECHÓN. m. der. nang *leche*. Biik na lalaki, na sumúsuso pa; kulig.|| Báboy na lalaki. || met. Ang tawong marumi, salaúlâ at walang ayos.

LECHONA. f. Biik ó kulig na babayi na sumúsuso pa. || met. Babaying marumí, salaúlâ at walang ayos.

LECHUGA. f. bot. Halàmang litsugas.

LECHUGADO, DA. adj. der. nang *lechuga*. Parang dahon nang litsugas.

LECHUZA. f. Kuago.

LEER. a. Basahin.||Bumasa.||Magtúrò nang hayag ang isang *profesor* nang alinmang *ciencia*. || met. Tarukín; matarok; ó mákilala ang kalooban nang kàpowà, sa napagmámalas na mangá kilos ó pagmumukhâ; ó máhalatâ ang anomang bàgay na lihim na nangyari sa ibá. || r. fam. Mákilala ang sarili.

LEGACÍA. f. y

LEGACIÓN. der. nang *legar*. Karángalang pagká *legado*.||Katunkulan; ò kargo nang *legado*. || Ang nasásakupan; ó pinamámahalaan nang isang *legado*. || Panahong ipinaglúluat sa ka.

tunkulang itó.

LEGADO. p. p. nang *legar.* || m. Kaloob; pamana. || Súgô na kinatawán nang isang mataás na púnô, na, makialam nang anoman. || Párî na sinúgô nang Papa na lumugal sa ñgalan niyá sa alinmang *concilio*, ó sa píling nang isang *príncipe.*

LEGAL. adj. Matowid; nátutungtong sa *ley*, ó katowiran. || Tapat na pamamahálâ nang *cargo.*

LEGALIDAD. f. Katowiran; katotohanan; ó tapat na pagtupad nang katungkulan nang báwa't isá.

LEGALIZACIÓN. f. der. nang *legalizar.* Ang pagpapatotoó nang katibayan ó nang katunayan nang isang kasulatan ó *documento.*

LÉGAMO. m. Ang búrak; pusàlî.

LEGAÑA. Mútâ.

LEGAR. a. Magpamana; ó magiwan sa testamento nang kaloob sa isang tawo. || Utusang katawanín ang isà.

LEGATARIO, RIA. m, y f. Ang táwong iniwanan, ò pinagkalooban nang mana sa testamento; nagmana.

LEGENDARIO. m. Ang libróng kinásusulatan nang mañgá búhay ng santó, na iníñgatan nang una sa mañgá *catedral* ó *monasterio.*

LEGIBLE. adj. Mabábasa; magaang basahin.

LEGIÓN. f. Bílang na walang úlat nang mañga *espíritu*, ó tawo.

LEGISLADOR, RA. m. y f. Ang naglagdâ at nagtátag nang mañgá kautusán; ò mangá leyes.

LEGISLAR. a. Maglagdâ; gumawâ: ò magtátag nang leyes.

LEGISTA. m. Ang abogado; letrado, ó profesor nang leyes ò *derecho.* || Ang nagáaral nang leyes ó *derecho.*

LEGÍTIMA. f. for. Ang mana, na nádarapat sa báwa't isá ñg mañgà anak na túnay, sa pagaaring naiwan nang kanilang magúlang nang mamatay.

LEGITIMAR. a. Patutohanan, ò bigyán nang kalinawan ang tíbay nang anomán, áyon sa mañgá leyes na sinùsunod. || Kilanling anak na túnay ang ísá.

LEGÍTIMO, MA. adj. Ang náaayon sa mañgá leyes, ó sa katowíran. || Ang túnay at walang pinagibhán.

LEGO, GA. adj. Ang hindî nagórden, ó hindî nagkaórden nang pagpapárî. Gínágamit namang parang *sustantivo* || Ang tawong mangmang. || m. Ang uldog.

LEGUA. f. Sùkat nang lúpâ na ibatibá ang hábâ sa bawa't *nación.* Ang leguang nàuutos sa atin, ó *legua legal española* ay may dalawang puong libong talampakan ó *piè;* at sa ganitong leguas ay dalawang puô ang nánasok sa báwa't ísang tinátawag na *grado.*

LEGUMBRE. f. Gulayìn; ó mañgá bunga nang halaman, na para nang bátaw, sítaw, áyap, etc.

LEIDO, DA. p. p. nang *leer.* || adj. Ang maraming nábasa, at tawong may maràming balítâ at malaking dúnong.

LEJANÍA. f. Láyô.

LEJANO, NA. adj. Maláyô.=*de la fuente.* Maláyô, sa bukal.

LEJOS. adv. t. y l. Maláyô; dî palak. || adj. pl. Lubhang maláyô = *de su tierra.* Malàyô sa kaniyang lúpâ.

LELO, LA. adj. Tulalâ; hangal.

LENDRERA. f. der. nang *liendre*. Sáyod nang bulok, na pangkuha nang kuto. || Ulong makuto.

LENDROSO, SA. adj. der. ng *liendre*. Kútuhin; makuto.

LENGUA. f. Dílâ || Wikâ; salitâ. || Ang sinásalitâ. || Bayag nang kampánâ. || Ang *fiel* nang timbangan. || Pananalitâ.—*Andar en lenguas*. Maging tungo nang sálitaan nang madlâ.

LENGUAJE. m. der. nang *lengua*. Wikâ; ó sariling pangungúsap nang bálang *nación*. || Ang gawing sarili nang báwa't isá sa pagsasalitâ at pagsùlat.

LENGUARAZ. adj. der. nang *lengua*. Marúnong at sanay sa dalawá ó ilan mang bágay na wíkâ. || Uslak; walang pìgil ang dílâ; pangahás magsalitâ.

LENGÜETA. f. dim. nang *lengua*. Tiláo. || Ang *fiel* nang timbangan. || Pinakadílâ nang anomán. || Sinná.

LENGÜETADA. f. der. nang *lengua*. Ang pagkuha nang anomàn, na dilâ ang ipinangúguha. || Paghímod.

LENIDAD. f. Kalambután; kabanayaran.

LENIFICATIVO, VA. adj. y

LENITIVO, VA. adj. Ang panglambot; pangaliw; pangpalubay sàkit. || m. Gamot na pangpahimpil. || met. Pangpalubay loob.

LENTITUD. f. der. nang *lento*. Kabanayaran; kalowatán nang pag káyaû nang anomang bágay.

LENTO, TA. adj. Banàyad.||Mabágal.=*en resolverse*. Mabágal mag pasià.=*para comprender*. Mabágal; maluat umintindî.

LEÑA. f. Káhoy, ó patpat na pangátong. || met. Palô; hampás.

LEÑADOR, RA. m. y f. der. ng *leña*. Mángangahoy; magkakahoy.

LEÑERA. f. der. ng *leña*. Taguán; ó tálaksanan nang káhoy.

LEÑERO. m. der. nang *leña*. Mángangahoy; magkakahoy. || Ang may tunkol na mamilí nang káhoy, na kailángang gamitin sa isang báhay. || Taguán, ò talaksanan nang káhoy.

LEÑO. m. Kálap, ó kàhoy na bual at walá nang sangá. || Bàol. || met. Ang tawong maikli ang pagiisip at walang abilidad; ang walang pang damdam.

LEÓN. m. Leon: halímaw na túbô sa *Africa*.||met. Ang táwong magagalitin at mabangís.

LEONERA. f. der. ng *león*. Lugal na kúlungan nang león.||met. Bahay nang súgalan.

LEÓNICA. adj. Ugat sa ilálim nang dílâ.

LEOPARDO. m. Háyop na mabangís, na àpat ang paá: ito'y túbô sa Africa at Asia.

LEPRA. f. Sakit sa balat, na nakàhahawa.

LERDO, DA. adj. Mabágal. Karaniwang sa háyop sinásabi. || met. Tawong makúpad at maganit umintindí ó gumawâ nang anomán.

LESIÓN. f. Súgat; bugbog; gurlis.||met. Anomang kasiraán; ó pagkasírâ.

LESIVO, VA. adj. Makasàsamâ; makasísirâ.

LESNA. f. Pangbutas nang *zapatero* nang balat.

LESTE. m. Sa magdaragat ay ang hinging gáling sa araw. || Ang

lugal na nágagawî sa Sílanganan, na tinátawag namang *Este, Solano* ó *Levante*.

LETAL. adj Makamámatay; nakamámatay.

LETRA. f. Súlat; ó letra. || Ang túnay na kahulagán nang isang salitâ, *sentencia* ó hátol. || pl. Ang *carrera* nang *ciencia*.

LETRADO, DA. adj. der. nang *letra*. Ang paham; bihasa; at matalino. || fam. Ang tawong mapagdunongdunungan at masalitâ, ay walang kapararakan. || m. Abogado.

LETRINA. f. Pánabihan; ó kumón. Tinátawag namang *casilla, común, cuarto excusado, etc.*

LEVADIZO, ZA. adj. Buhatín; ó buhatbúhat. Lálông karaniwang sabíhin sa mangá tulay.

LEVANTAMIENTO. m. Ang pagbabangon; ó pagtatayô nang anomán. || Pagtayô; paglakí nang anomàn. || Panghihimagsik; ó pagaalsá nang bayan. || Katáasan; kadakiláan.

LEVANTAR. a. Ibangon; itaás; buhatin; damputín. || Itowid. || r. Bumangon; bumalikuás; tumindig.=*con lo ageno*. Gumagá; ó umangkín nang árî nang ibà.=*contra su padre*. Manghimagsik laban sa kaniyang amá.= *de la silla*. Tumindig sa sillang kináuupan. || a. Magtayô; magpundar; lumalang nang isang bágay. || Palakasín ang loob; patapángin. || Mahalán; ó itaás ang halagá. || Ilakás ang boses, itaás ang puntò ng músika. || Iligpit; dalhín sa ibang lugal ang anomán, para nang isang tindá, ani, etc. || Sualín; huitín; tikuasín.= *(lás manos) al cielo*. Ipagtáasan (ang mangá kamay) sa lángit.=*de cascos*. Lamuyotin; ibuyó sa sulsul at nakahahalinang pangákô, na gumawang huag magkùrô.=*del suelo*. Angatín; itaás sa lúpâ ó sahig.=*en alto*. Ipagkalat; sirâan nang puri.=*por las nubes*. Pakapurihin ang sínoman; purihin nang labis.= *sobre todos*. Palalûin sa lahat.

LEVANTE. m. Sílanganan.||Hangin sa áraw.

LEVAR. a. náut Itaás ang sinipete. || r. náut. Tumùlak ang daong, na maglayag.

LEVE. adj. Magaán. || met. Ang muntî ang halagá.

LEVEDAD. f. der. nang *leve*. Kagaanán.||met. Pagkasalawahang loob.

LEVITA, m. Sacerdote sa báyang Israel na húgot sa *tribu ni Leví*. || f. Ang damit na *levita*.

LEVÍTICO. m. Libró nang matandang testamento, na pangatló ng libró ni Moisès.

LEY. f. Utos; kautusán; ley.||Rereligiòn:at niwíwikang *ang* RELIGIÓN *nang mangá mahometano, la* LEY *de los mahometanos*.

LIAR. n. Bigkisín.||Magtálî; magkalawâs; magbankat.—*Liarlas, ó liàrselas*. Tumakas; mamatay.

LIBERAL. adj. Magandang loob. || Madaling gumawâ nang anomán. || Arteng náuukol sa pagiísip. || Mahilig; ó maibigín sa kalayaán. || Maláyâ.=*con todos*. Magandang loob sa lahat.

LIBERALIDAD. f. Kagandahan nang loob. || Kalakhán nang púsô.

LIBERTAD. f. Kalayaán ng tawo na gumawâ ó dî gumawâ ng bálang ibigin.||Kalayaang makapangúsap, ó gumawâ nang anomán.||Ang

lagay nang dî alipin. || Kalayaán ng̃ sínomang walang nakasùsupil at su mákop. || Katalipandasán.|| Kapang̃áhasan: v. gr. *àking* PINAÑGAHASÁNG *sinúlat ang líham na itó, me tomo la* LIBERTAD *de escribir esta carta.*

LIBERTADO, DA. p. p. nang *libertar.* adj. Pang̃ahás. || Talipandás. || Layâ.

LIBERTAR. a. Timawâin ang sínoman; kunin sa pagkaalipin. || Ilabás; iligtàs; tubusin ang isá sa anomang katunkulan, kahirapan, pagkakaùtang etc. || Iligtás, at sinásabi sa isang bíbitayin: INILIGTÁS *siyá nang mabuting abogado sa bibitayán ó sa bilangúan, el buen abogado le* HA LIBERTADO *de la horca ó del presidio.=de la Cárcel.* Timawâin sa pagkábilangô ó sa bílanguan || r. Matimáwâ; máligtas, etc.=*del peligro.* Matimáwâ sa pang̃ánib.

LIBERTINAJE. m. Kawalán ng̃ tuto at pitagan sa kalinisan nang ugálî, maging sa gawâ at sa wíkâ man. || Paglulong sa mang̃á pita ng̃ katawán. || Ang kawalàn nang gàlang sa *religiòn.*

LIBERTINO, NA. adj. Ang napábigay nang lubós sa kalupaán. || m. y f. Ang anak nang naging alípin.

LIBERTO, TA. m. y f. Ang naging alipin.

LIBIDINOSO, SA. adj. Malíbog.

LÍBITUM, (AD). loc. lat. Kalooban; náisipan nang báwa't isá sa sarili; náibigan.

LIBRA. f. Panimbang na may labing ánim na *onza* ang bigat. || Ikapitong *signo* nang *Zodiaco,* na nàtatapat sa Setiembre.=*esterlina.* Salaping inglés na kahalagá nang mahigit na limang piso nang ating salapî.

LIBRAR. a. Kunin; hang̃ûin; ó iligtás ang isá sa kahirapang dinàraanan. || Iligtàs sa anomang pang̃ánib, ó kapahamakán ang sínoman. || Magbigay; magentrega. || Hatulan. || Maglagdâ; ó magbigay nang *órden* ó *decreto.* || n. y r. Máligtas.

LIBRAZO. m. aum. nang *libro.* Librong malakí. || Hampás nang libró.

LIBRE. adj. Layâ. || Ang may kapangyaríhang gumawâ nang bálang ibigin. || Natimáwâ; hindî na alipin. || Hindî nakabilangô. || Talipandás; sowail. || Tuloytuloy ang bibig; walang pígil. || Lugal, ó bàhay, na nagiisá at walang kalapit. || Ang walang asawa. || Walang nakasásakop, ni nakapamamahálang ibá; at sinásabi itó sa tawong walang ama't iná, ó walang pang̃inoòn, ó punong nagúutos sa kaniyà. || Ligtàs; nakalabás; ó nakawalâ sa anomang hírap ó pang̃ánib: v. gr. *ako'y* LIGTÁS, LABÁS, *etc. sa hìrap, estoy* LIBRE *de penas.* || Inosente, ò walang kasalanan.=*de peligros.* Ligtás sa pang̃ánib.=*en hablar.* Layang mang̃ú́sap; tuloytuloy mang̃úsap.

LIBREA. f. Ang pananamit na ipinasúsuot sa ibang mang̃á alílâ, na para nang *cochero, lacayo,* etc.

LIBRERÍA. f. der. nang *libro.* Ang nagbíbili nang libró.||Kapisanan nang mang̃á librong nakalagay sa estante, na iníingatan nang isang *comunidad,* ó nang isang tawo at ginagamit niyà.

LIBRERO. m. der. nang *libro*

Ang nagbíbili nang librò. || Ang tumátahî at nagbábalat nang libró.

LIBRETA. f. dim. nang *libra.* Sa Madrid ay gayón ang tàwag sa tinàpay na isang librá ang timbang. || dim. nang *libro.* Librong muntî, na walang súlat.

LIBROTE. m. aum. nang *libro.* Librong malakí. || Librong masamá.

LICENCIA. f. Túlot; ó pahintúlot. || Ang malabis na kapangáhasan; ó katalipandasán sa pagsasalitâ, ó sa gawâ. || Grado nang *licenciado.*

LICENCIADO, DA. p. p. nang *licenciar.* adj. Ang nagpápangap marùnong. || m. Ang may gradong *licenciado.* || Sundalong may *licencia.*

LICENCIAR. a. Pahintulutan; tulutan. || Paalisín; palayasin. || Bigyàn nang gradong *licenciado.* || Bigyán ang mangá sundalo nang pahintùlot na makalabás nang túluyan. || r. Máhilig ang loob sa kalupaán; dumawal ang ugálî. || Magka*licencia.*

LICENCIOSO, SA. adj. der. ng *licencia.* Pangahás. || Mapangálunyâ. || Talipandás.

LÍCITO, TA. adj. Matowid; tapat. || Náayos sa matowid.

LICOR. m. Ang bágay na tunaw, na para nang tubâ, álak, etc.

LICORISTA. m. der. nang *licor.* Ang gumágawâ; ó nagbíbili nang *licor.*

LICUACIÓN. f. der. nang *licuar.* Pagtùnaw, paglúsaw: para nang pagtúnaw nang gintô, pìlak, etc.

LICUAR. a. Tunawin; lusawin ang anomán. || r. Matúnaw.

LID. f. Pagbabaka; paghahámok. || met. Pagtatalo; pagmamátowiran.

LIDIAR. n, y r. Makipagbaka; makipamook; makipagàway. || met. Lumaban. || met. Makitungalî; makisama sa tawong nakayáyamot at nakaúubos nang *paciencia.* || a. Lumarô; ó makipaglaban sa isang toro, leon, etc. sa gitnâ nang plaza. =*con, contra infieles.* Makipaghámok sa, ó laban sa mangá dî binyagan.=*por la fé.* Ipaglaban; ò ipagtangol ang pananampalataya.

LIEBRE. f. met. Lalaking duag. || Háyop na lubkang kamukhâ ng *conejo* at malakí sa rito.

LIENDRE. f. Lisâ.

LIENZO. m. Hinabing lino, ó *cáñamo;* linsó. || fort. Ang bahagi ng moog, na matuid magmulâ sa isang baluarte hangang sa isá. || Ang harapàn nang *edificio,* ó ang pader na matuid sa tagilíran.

LIGA. f. Bitik; ligas na sutlâ, sinulîd ó anomàn, na ipinagtátalî nang medias sa paá. || Panálî; tálî. || Patdá. || Ang pagkakáisa nang mangà *Príncipe* ò Hárî, na magpisanpisan at magmásakitan sa paglaban sa kaáway. || Ang bahaging maliit nang ibang metal, na inilàlahok sa gintô ó sa pílak, kung ginàgawang salapî, alahas ó kasankapan, at siyang nagpapababâ nang úrî.

LIGADURA. f. der. nang *liga.* Tálî. || Pagtatálî. || met Pagkasúpil.

LIGAMENTO. m. der. nang *liga.* Pagkakàlakip; pagkakátalî. || anat. Lítid.

LIGAMIENTO. m. Pagtatálî; pagkàtalî; etc. || met. Pagkakáisang loob.

LIGAR. a. Talìan; bigkisán. || Paghalùin ang mangá metal sa pagtutúnaw. || met. Paglakipin; pagsanibin

ang mañgá kalooban.=*(una cosa) á, con otra.* Itálì; ilákip; ihálò (ang isang bàgay) sa ibá. ‖ r. Maglagomlágom; magsamasama.=*con, por su promesa.* Másanib; málagom sa ó dàhil sa kaniyang pañgákô.

LIGEREZA. f. Liksí; tulin; ó katulinan. ‖ met. Dî pagkápaisa nang loob; kasalawahán ó kabowayán ñg loob; kagasohán. ‖ Gaán; ó kagaanán.

LIGERO, RA. adj. Maliksí; matulin; madalî. ‖ met. Magaán. ‖ Kauntî ang halagá. ‖ met. Pagkaing madaling matúnaw. ‖ met. Salawahang loob; magasò. ‖ Túlog na mabábaw = *de lengua.* Matulin ang dilâ; tuloytuloy magsalitâ.=*en afirmar.* Madaling magpatotoó; agadagad magpápatotoo.

LIJA. f. Pagi: lija.

LIJAR. a. Pagihin; kiskisin ñg *lija.*

LILILÍ. m. Híyawang dî magkámayaw nang mañgá moro, kung sila'y nagpípista ó nakìkipagbaka.

LIMA. f. Kíkil. ‖ met. Hùsay, linis nang mañgá gawang sa ísip dinaán, ò ginawâ nang ísip. ‖ Alulod na malakí sa mañgá pánulukan nang mañgá báhay na bató,

LIMADURA. f. Pagkíkil. ‖ Pagkákikil ‖ pl. Pinagkikilan.

LIMAR. a. Kikilan; alalín. ‖ met. Paginamin at husayin ang anomang gawà ó yárî nang pagiísip.

LIMITACIÓN. f. der. nang *limitar.* Paghahangá, ó paglalagay ñg hangahan. ‖ Ang nasásakop nang isang húkuman.

LIMITADO, DA. p. p. nang *limitar,* y adj. Maiklî; kákauntî. ‖ Tawong maiklî ang ísip.=*de talento.* Maiklî ang bait.=*en ciencia.* Kapós; maiklî sa dúnong.

LIMITÁNEO, NEA. adj. der. ñg *límite.* Ang náuukol sa hangahan, ó malápit sa hangahan nang isang kaharián, *provincia,* etc. ‖ Kanugnog.

LIMITAR. a. Lagyán nang hangahan ang isang lúpâ. ‖ met. Iklián; sinsinín. ‖ Bawasan. Ginágamit namang parang *recìproco.*

LÍMITE. m. Hangà. ‖ Hangahan.

LIMÍTROFE. adj. der. nang *límite.* Kahangá; kanugnog.

LIMO m. Banlik; pútik.

LIMÓN. m. Dáyap.

LIMONADA. f. der. nang *limón.* Túbig na hinalùan nang asúkal at katás nang dáyap, na para inumin.

LIMONAR. m. der. nang *limón.* Dayapan; ó lugal na maráming tanim na dáyap.

LIMOSNA. f. Limós.

LIMOSNERO, RA. adj. der. ñg *limosna.* Ang nagbìbigay nang limós; ò manglilimós. ‖ Mapaglimós. ‖ m. Sa mañgà *palacio* nang Hàrì, ò nang mañgá mahal na tawo, ay ang talagang may tunkol na magbigay nang limós sa mañgá pulubi. ‖ Kahong pàlimusan.

LIMOSO, SA. adj. der. nang *limo.* Punô nang banlik; mabanlik. ‖ Nàuukol sa banlik. ‖ Banlikbanlik.

LIMPIA. f. Paglilinis.

LIMPIADERA. f. *Cepillo,* na panglinis nang damit.

LIMPIADIENTES. m. pl. Panghiningá; sipan.

LIMPIADURA. f. Paglilinis, linis. ‖ pl. Pinaghugasan; pinaglinisan.

LIMPIAOIDOS. m. pl. Panghinulí.

LIMPIAR. a. Linisin; ó maglinis; alisín ang dumí. ‖ met. Dalisayin. ‖

fam. Magnákaw, umumit; at sinásabi: *me* LIMPIARON *el pañuelo*, NINÁKAW ó INUMIT *sa ákin ang panyô.*|| fam. sa súgal ay *talúnin* ò *matalo:* v. gr. *me* LIMPIARON *á la malilla quinientos pesos*, TINALO ò NATALO *nilà akò sa malilla nang limang daang piso.*=*de yerbas malas la sementera.* Bunután; alisán nang masasamang damó ang búkid.=*con, en el lejía.* Linisin nang, sa lihiá ||r. Maglinis; magalis nang dumí. || Magpunas. || Mag páhid. || fam. Tumakas, tumanan.— *Limpiarse de calentura.* || Máglitas sa lagnat.=*con pañuelo* Magpáhid nang panyô =*en el pañuelo.* Magpáhid sa panyô; maglínis sa panyô.

LÍMPIDO, DA. adj. Malinis. || Malínaw. || Makinang.

LIMPIEZA. f. Kalinisan. || met. Ang kálinislinisang paglilihí kay Gi noong Santa María. || met. Kalinisan nang loob; kalinisan nang katawán na walang báhid kahalayan.

LIMPIO, PIA. adj Malinis. || Hawán. || Walang halô. Karaniwang sabihin sa pálay ó bigás.=*de manos.* Walang interés na masamâ.=*en su traje.* Malinis sa kaniyang pananamit.

LINAJE. m. Láhì; kamaganakan; hinlog. || met. Ang kalidad; ó pinagbuhatan nang isang bágay.

LINDAR. m. Humangâ; máhangâ; mákanugnog.=*(una tierra) con otra.* Máhangâ; makanugnog (ang isang lûpâ) nang ibá.

LINDE. m. Hangahan nang búkid, ó paglulúpâ.

LINDERO, RA. adj. der. nang *linde.* Náhahangâ; ó nakahangá. || m. Hanganan.

LINDEZA. f. Karíkitan; kainàman. || Gawâ ó wíkang may lamán at nakasásakit.|| Katalipandasàn; matulis na pangungúsap.

LINDO, DA. adj, Marikit; maínam. || m. fam. met. Ang laláking malabis magáayos at makáhihimas nang katawán, na tila babayi at kung tawagin ay *Lindo Don Diego.*

LINDURA. f. der. nang *lindo.* Karíkitan. || Gawâ ó wikang nakalúlugod.

LÍNEA. f. Hábâ; ò kahabâan. || Renglón, gúhit; taludtod. || *Clase,* ó kalidad. || Ang pagkakásunodsunod nang pagaànak, magmulâ sa kánunuan hangang káapoapohan ó pabalik || met. Hangahan.

LINEAL adj. der. ng *línea.* Ang náuukol sa *linea,*

LINEAR. a. Gumúhit; ó maggùhit.

LINFA. f. Ang katás na parang túbig ng ating katawàn.||poèt. Túbig.

LINFÁTICO, CA. adj. der. nang *linfa.* med. Ang marami, ó masagánâ sa *linfa,* at ang náuukol sa humores na itó.

LINGUAL. adj. Ang náuukol sa dílâ. Sinásabi itó sa mangâ letra *consonante,* na dílâ ang pinaká *principal* na gámit.

LINTERNA. f. Isang farol, na may tatangnán sa likod.

LIÑO. m. Taludtod ó hilera ng mangá káhoy ó halaman.

LIO. m. Bálot; bigkís nang anomán.

LIQUEFACCIÓN. f. Pagtutúnaw. || met. Paghuhúsay; pagpapaliwánag,

LIQUEFACER. a. irreg. ger. liquefaciendo: p. p. *liquefacto*: ind. pres. yo *liquefago;* tú *liquefaces,* etc,

perf. *liquefice*; *liqueficiste*; *liquefizo*; *liqueficimos*; *liqueficisteis*; *liqueficieron*: fut. *liquefaré*; *liquefaràs*; etc: imperat. *liquefaz* tù; *liquefaga* él; *liquefagamos* nosotros; liquefaced vosotros; *liquefagan* ellos: subj. *liquefaga*; *liquefagas*; etc: imperf. *liqueficiera*; *liquefarìa*; *liqueficiese*; etc: fut. *liqueficiere*. etc. Tunawin; lusawin. || r. Malúsaw.

LIQUEFACTIBLE. anj. Mangyáyaring matùnaw; ó matùtunaw. || met. Mahúhusay; mapalíliwanag; ó malilinis.

LÍQUEN m. bot. Halamang gamot sa dibdib.

LIQUIDABLE. adj. der nang *liquidar*. Matútunaw; ó manyàyaring matúnaw.

LIQUIDAR. a. Tunawin. || met. Paliwanagan; husayin; saysayín. || r. Matúnaw; malúsaw.

LIQUIDEZ. f. Pagkalúsaw; pagkatúnaw.

LÍQUIDO, DA. adj. Lusaw; tunaw. || met. Ang kabuoán ng nagiging kalamangán, kun pagsurutin ang *cargo* at *data*, para nang *deuda* LÍQUIDA, *útang na* KABUOÁN, etc.|| Maliwánag; hindî mangyáyaring pagdudahan ó pagalangananán.

LIRA. f. Instrumentong de kuerdas, nang una.

LIRONDO, DA. adj. Malínis. V. *Mondo*.

LISIAR. a. Saktán; bugbugín; baliin ang alinmang bahagi nang katawán. || r. Masaktán; mabalîan nang butò, etc,

LISO. adj. Makinis; malinis. || met. Malínaw.

LISONJA. f. Hibô; pagbabalbás; tuyâ.

LISONJEADOR, RA. m. y f. der. nang *lisonja*. Mapagbalbás; mapanuyâ.

LISONJEAR. a. der. nang *lisonja*. Humibô; magdilâdilà at nang máhuli ang loob nang kápowâ. || Manuyâ. || met. Makalugod; makáwili, para ng músika, áwit, na nakalúlugod sa dingig, etc.|| r. Umasa.=*de conseguir un empleo*. Umásang magkákamit nang isang katunkulan.

LISONJERO, RA. adj. der. ng *lisonja*. Mapagbalbàs; mapaglangís; mapanuyâ. Ginágamit namang parang *sustantivo*. || Ang nakalúlugod; nakáwiwili; nakaáaliw.

LISTA. f. Listong papel, kayo ò anomán. || Gúhit nang damit.

LISTADO, DA. adj. May gúhit. Karaniwang sinásabi sa kayo.

LISTO, TA. adj. Maliksí; masípag; maágap. || Matalas.

LISTÓN. m. Sintas; ó listòn. || carp. Piraso nang tabang makítid at mahábâ na ginágawang pangmarko at ibá pá. || aum. nang *lista*. Listahan; tandâang malakí.

LISTONERÍA. f. der. nang *listòn*. Karamihang sintás, ó listón.|| *Fàbrica* na pinaggágawan nang *listón*.

LISTONERO, RA. m. y f. der. nang *listòn*. Mangagawâ nang *listòn*, nagtítindà nang *listón*.

LISURA. f. Kalinisan; kapatagan at kinang nang ibábaw nang anomán. || met. Kalinisan at pagkatapat na loob.

LITE. f. for. Úsap.

LITIGANTE. p. a. nang *litigar*. Karaniwang gamiting parang *sustantivo masculino*: nakíkipagusap; ó ang may úsap.

LITIGAR. a. Makipagusap.‖met. Makipagtalo: makipagáway. = *con, contra un pariente.* Usapin ang isang kamagának. = *sobre una herencia.* Makipagusap nang úkol sa isang mana. ‖ r. Magusap.

LITIGIO. m. Úsap. ‖ met. Pagtatalo; pagaáway.

LITIS. f. Úsap.

LITISCONTESTACIÓN. f. for. Sagot sa hablá ó sa demanda.

LITISEXPENSAS. f. pl. for. Ang sagot sa hablá ó sa demanda.

LITOGRAFÍA. f. Arte nang pagdidibuho sa bató, na pagkúkunan nang maraming salin nang isang *dibujo,* ó súlat na ipinámamahagi.

LITOGRAFIAR. a. Magdibuho ó sumúlat sa batò.

LITÓGRAFO. m. Ang may *oficio,* na magbibuho ó sumùlat sa bató, na pagkùkunan nang salin.

LITORAL. adj. Ang náuukol sa gílid ó pasigan nang dágat. ‖ m. Ang pasigan; ó baybay dágat.

LITRO. m. Takalán, na, sa Francia únang ginámit, at ang lamán ay tatló nang ating gátang.

LIVIANDAD. f. Gaán; ó kagaanàn nang anomán.‖met. Kabuayán; ó kasalawahang loob. ‖ Kalibugan.

LIVIANO, NA, adj. Magaán. ‖ met. Dî mápaisa; salawahang loob; madaling màbuyo. ‖ Malíbog. ‖ pl. Bágâ.

LÍVIDO, DA. adj. Kúlay talong; nangíngitim.

LIZA. f. Aligasín; bának, etc. ‖ Ang kapatagan, na isinadyang paglabanan ó pagbunuán nang dalawá ò marami mang tawo. ‖ Pagbababag; pagpapamuok.

LO. art. n. Ang *artículo neutro* na inilálagay sa unahán nang mañgá *adjetivong* ginágamit na parang *sustantivo,* para nang LO *bueno,* ANG *mabuti;* LO *malo,* ANG *masamâ,* etc.

LOA. f. Puri; pagpuri.

LOABLE. adj. der. nang *loar.* Kapuripuri.

LOADO, DA. p. p. nang *loar.* y adj. Pinúpuri.

LOAR. a. Purihin.

LOBANILLO. m Bukling; bíkî; etc ‖ Palálanahan nang manok.

LOBATO. m. dim. nang *lobo,* y

LOBEZNO. m. dim. nang *lobo.* Anak na muntî nang lobo.

LOBO, BA. m. y f. Háyop na àpat ang paà, na, nákakamukhâ ng aso. ‖ fam. Kalañguhàn; pagkalasing. ‖ f. Babaying nagpápaupa nang puri.

LÓBREGO, GA. adj. Madilim. ‖ met. ¡Mapanglaw;; malunkot na lugal.

LOBREGUECER. a. der. nang *lóbrego.* irreg. como *agradecer.* Palunkutín; papanglawín ang isang lugal. ‖ n. Gumabí.

LOBREGUEZ. f. der. nang *lóbrego.* Kadilimán; kapanglawang malakí.

LOCO, CA, adj. y s. m. y f. Ulol; baliw. ‖ Tawong maiklî ang ísip, ò walang tuto; hunhang. ‖ met. Lubhang masamâ: v. gr. *año* LOCO, *taong* MASAGÁNÁ; *cosecha* LOCA, *aning* MASAGÁNÁ. *etc.* = *de amor.* Ulol; hibang sa pagíbig = *de atar.* Walang tuto; paulolulol. = *por los estudios.* Haling sa pagáaral.—*Estar loco por, con su nieto.* Maulol sa kaniyang apò; ó magkaroón nang malaking paggíliw sa kaniyang apó.

LOCUAZ. adj. Masalitâ; masabi; matabil.

LOCURA. f. Kaulolán; kapusongán.

LODAZAL. m. der. nang *lodo.* Kaputikan; kalusakan. || Púsalian.

LODO. m. Pútik; lablab; kulunoy.

LODOSO, SA. adj. der. ng̃ *lodo.* Mapútik; putikán; ó punô ng̃ pútik.

LOGRAR. a. Kamtán; tamuhín ang anomang hináhang̃ad.||Samantalahin.||Magtamasâ.=*del superior alguna gracia.* Kamtàn sa púñô ang anomang biyáyâ ó pálâ.

LOMA. f. Burol; gulod.

LOMBRIGUERA. f. der. nang *lombriz.* Lungâ nang bulatî; ò ang butas nang bulati sa lúpâ. || Lugal na mabulati.

LOMBRIZ. f. Bulati. = *solitaria.* Ápad.

LOMO. m. Balakang. Lalong kaugaliang gamiting plural.||Sa háyop, ay ang buong gulugod, ó likod. || Likod nang líbró, nang gúlok, etc. || Ang buntón ng lúpâ ng̃ bàlang tudling, na tila gulugod || pl. Ang mang̃a tadyang.

LONA. f. Balindang.

LONGANIMIDAD. f. Katiisán; tíbay nang loob sa mang̃á sakunâ.

LONGÁNIMO, MA. adj. Matíning na kalooban.

LONGANIZA. f. Kapirasong bituka, na nilamnán nang tinadtad na lamân nang báboy na nirekaduhan.

LONGEVIDAD. f. Kahabâan ng búhay; katandaàn,

LONGEVO, VA. adj. Lubhang matandâ; ó mahábâ ang búhay.

LONGINCUO, CUA. adj. Maláyô. || Nálalayô.

LONGITUD. f. Hábâ nang anomán. || geog. Ang lâyô nang isang lugal sa unang meridiano, na ito'y sa *grado* nang *ecuador* biníbilang.

LONGITUDINAL. adj. der. ng̃ *longitud.* Nàuukol sa hábâ; ó ginawâ nang ayon sa kahabaán.

LONGUERA. f. Lúpâng habâ at makítid.

LONJA. f. Alinmang bágay na mahábâ, makìtid at manipís: para ng̃ isang pirasong kátad, na pahabâ, makìtid at manipís, ang táwag ay *lonja de cuero.* || Pationg makítid, na mataás kay sa lúpâ sa daan, na kaugaliang siyang kinálalagyan ng̃ pintô nang simbahan, ò ibang *edificio.*

LOOR. m. Puri, ó pagpupuri; kapurihán.

LORD. m. Título nang pagkamahal na tawo, at pang̃ulo nang ta s sa Inglaterra.

LORENZANA. f. Linsò, ó kayong magaspang na habi sa báyang ganitò rin ang ng̃álan, na sakop nang Galícia.

LORO. m. Loro. || adj. Ang may kúlay morado na lubhang magúlang.

LOSADO. p. p. nang *losar,* y m. Ang may látag na losa.

LOSAR. a. Latagan nang losa.

LOTE. m. Bàlang isá nang bahagi nang isang kabuoan, na ipinang̃áng̃ayaw sa marami.||Baraja nang larong lotería.

LOTERÍA. f. der. nang *lote,* Rifa ó lotería.||Larong karat.

LOTERO m. der. nang *lote.* Ang namámahala nang lotería.

LOZA. f. Mang̃á kasankápang lúpang fino at makinang, para nang pingán, tasa, etc.

LOZANÍA. f. Kasariwâan at lagô nang pananim.||Sa tawo at sa háyop ay: gandá at liksì, na, nagbùbuhat sa lakás nang katawán at kawalán nang damdam.

LOZANO, NA. adj. Malagô; mayàbong, || met. Marikit; magandá ang kilos at anyô.

LUCERNA. f. der. nang *luz*. Alitaptap. || Isang lámpara na gayón ang táwag.

LUCERO. m. der. nang *luz*. Tálâng bakero; ó tanglaw daga. || met. Kinang; dilag. || poét. Matá.

LUCIDEZ. f. der. nang *luz*. Kaliwanagan; línaw.

LUCIÉRNAGA. f. der. nang *luz*. Alitaptap.

LUCIDO, DA. p. p. nang *lucir*, y adj. Makilap. || Makinis. || Marilag.

LUCIR. n. irreg. ind. pres. yo *luzco:* imperat. *luzca* él; *luzcamos* nosotros; *luzcan* ellos: subj. *luzca; luzcas; luzca;* etc. Magniningning; kumilap; kumintab.||Magliwànag.||Sumìkat. || n. y r. Lumálô; humigit sa ibá.||Mákatimbang; ó makatamtam ang pakinábang sa pagal ó hírap nang pagkígawâ nang anomán, at sinásabi: NABÁBAYARAN ó NATÁTAMTAMAN *ni Juan ang kinákain, á Juan le* LUCE *lo que come.*||r. Magpakarikit; magpakaayos sa pananamit, etc.||Mangiba; mamukod sa dikit.||Magsuot ng damit na maínam.

LUCRATIVO, VA. adj. der. nang *lucro*. Matùbô; ó nagbíbigay pakinábang.

LUCRO. m. Pakinábang; túbông nákukuha sa anomán.

LUCROSO. SA. adj. der. nang *lucro*. Malakí ang pakinábang, nákukuha.

LUCTUOSO, SA. adj. Ang malumbay at dápat ikátangis.

LUCHA. f. Pagbubunô; bunô. || met. Pagtatalo. || Pagbabaka; paghahàmok.

LUCHAR. n. Magbunô. || Magtalo. || Magbabag; magbaka ó maglamas.

LUDIBRIO. m. Upasàlâ; libak; uyam.

LUDIR. a. Ibungô: iságî.=*(una cosa) con otra.* Ikiskís ang isang bàgay sa ibá. || r. Mábungô; mákiskis. || Magkáinkil; magkákiskis.

LUEGO. adv. t. Pagdaka; tambing; agad; pagkuán. || Sakâ; bago; mámayâ.

LUGAR. m. Lugal. || *Ciudad;* báyan; ò nayon. || met. Katungkulan; kináuupan. || Dahilán; daán: v. gr. *nagbigay* DAHILÁN ó DAAN *na siya'y kagalitan* ó *batiin, dió* LUGAR *à que le reprendiese.*

LUGAREÑO, ÑA. adj. der. ng *lugar*. Ang tawong túbô sa alinmang munting bayan at ang náuukol doón. Ginágamit namang parang *sustantivo*. || Ang náuukol sa isang munting lugal, para nang kaugalián ó salitâ sa isang barrio. || m. y f. Ang nanánahan sa isang munting bayan ó sa isang pook.

LÚGUBRE. adj. Malunkot; nakalùlumbay.

LUIR. a. reg. mar. Másagî; mádagil ang anomán sa ibá.||a. irreg. como *huir*. Bayáran ó tubsín sa pagkásanlâ.

LUJO. m. Lagpós na pagtatamasa sa ínam nang pananamit, pamamáhay, etc.

LUJOSO, SA. adj. der. nang *lujo.* Mapagtamasá nang bágay na marikit.

LUJURIA. f. Kalibugan. || met. Ang kalabisan; ó kalagpusàn sa anomán.

LUJURIOSO, SA. adj. der. nang *lujuria,* Malíbog.||met. Malagpós.

LUBRE. f. Apoy; ílaw ||met. Dilag; karíkitan.||pl. Ang lúlog, batong pinkían at binalon.

LUMBRERA. f. der. nang *lumbre.* Ang nakalíliwanag; ó nakatátanlaw, para nang áraw, buán, etc. || met. Ang marangal na tawo, na sa kaniyang magaling na gawâ at áral ay nakatúturô at nagpápaliwánag nang bait nang ibá. || Butas na nasa itaas nang mangá pader ó bubong nang mangá báhay na bató ó simbahan, na siyang pasukán nang liwánag.

LUMINAR. m. Alinmàn sa mangá astro, na nagníningning sa bubong nang làngit.

LUMINARIA. f. Ang luminario, ó ilaw sa durungawán, natandâ nang pagsasayá. || Ilaw sa *Santísimo Sacramento.* || pl. Salaping ibiníbigay sa mangá ministro at alilâ nang hàrì, na para gastahín sa pagluluminario.

LUMINOSO, SA. adj. Maliwánag; maningning.

LUNA. f. Ang buang sumís kat. || Ang búbog nang salamin sa matá, sa mukhâ ó nang *larga vista.*

LUNACIÓN. f. der. nang *luna.* Ang síkat nang búan, mulâ sa unang pagsílang hangang sa pagpapatay; ò ang panahòn nang isang kahustú; hang síkat nang buán sa lángit.

LUNAR. m. Nunal.||met. Mansá; dumí sa kapurihán, na, nagbúbuhat sa anomang masamang nágawâ. || adj. der. nang *luna.* Ang náuukol sa buán.

LUNÁTICO, CA. adj. der. ng̃ *luna.* Manakânakâ'y sinúsumpong ng̃ pagkaulol, ó nang pagkasírâ nang ísip.

LUPANAR. m. Bàhay nang mangá babaying masamâ ang pamumúhay.

LUSTRE. Kinang; ningning; kilap. || met. Dilag; kaligayahan; karángalan. || Ang betùn, ó pangpakinang na ini álagay sa sapín.

LUSTRO. m. Bálang limang taong hustó.

LUSTROSO SA. adj. der. ng̃ *lustre.* Makinang; makilap.

LUTERANISMO. m. der. *lutero.* Ang *secta* ni Lutero. || Ang katipunan nang mangá sumúsunod sa àral ni Lutero

LUTERANO, NA. adj der. ng̃ *Lutero.* Ang náuukol kay Lutero, at ang sumúsunod sa kaniyang *secta.*

LUTO. m. Luksâ. || pl. Ang mangá kayong itim, na ginàgamit sa simbahan ó sa báhay kung may patay, na isinásabit sa mangá bintánâ ò pader, kung may patay.

LUZ. f. Liwánag; ílaw; tanglaw. || Kaliwanagan nang ísip; dúnong. || Ang marilag na tawo, na nakapagtútúrô at nakaáaral sa ibá, dáhil sa kaniyang magaling na áral ò gawâ. || Ang áraw na lumálakad.

LL

LLAGA. f. Súgat na hindî gawâ nang patalim, kundî nang masasamang humores, || met. Hapdî nang loob.

LLAGAR. a. der. nang *llaga*. Sugatan; punuin nang súgat.

LLAGUICA, LLA, TA. f. dim. nang *llaga*. Súgat na muntî.

LLAMA. f. Niñgas; lagablab. || met. Pagaàlab nang loob. || Bagsik at lakás nang anomang nasâ ó hikáyat nang loob.

LLAMADA. f. Pagtáwag. || Ang tandâ, na inilálagay sa isang sinùlat, nang matáwag ang áting pansín at maibabalâ ang anomán. || mil. Tugtog nang tambol ò trompeta ng̃ mang̃á sundalo, at nang hawakan ng̃ tropa ang sandata at magsihánay na gumayak sa pagdigmâ.||Kaway.

LLAMADOR. m. Ang tagatáwag. || Panugtog na bákal, na nakakabit sa pintô.

LLAMAMIENTO. m. Pagtáwag. || Tugtog nang Dios sa áting púsô. ||Ang pagtáwag; ò pagbátak sa isang lugal nang anomang humores, na nasa sa ibang bahagi nang katawán.

LLAMAR. a. Tawagin; kawayán. || Dapitin; sunduín. || Kumaway. || Kurokín. || Manalang̃in; huming̃î nang túlong. || Magpang̃alan; maglagay nang iit.||met. Batakin sa isang lugal ang anomán, para nang BATAKIN *sa ibang lugal ang púnô nang sakit*, LLAMAR *á otra parte la causa de la enfermedad.*=*la sed.* fr. Makaúhaw. Karaniwang sabihin sa mang̃á pagkáing maaanhang at maàlat. || Tumugtog; tumáwag.=*á la puerta.* Tumugtog sa pintô.=*con la mano.* Kawayán; tawagin nang kamay.=*de tú á otro.* Tawaging huag pupûin ang ibá.=*por señas.* Tawagin sa kaway ó sa mustrà. || r. Magkaroón ng̃ gayarí at gayong pang̃alan ò apellido: v. gr. *¿Còmo* TE LLÁMAS? *¿Anong* PAÑGÁLAN MO?—ME LLAMO *Pio, ang* PAÑGÁLAN KOY *Pio.*=*á engaño.* Tumalíkod sa pinagusapan dáhil sa náhahalatang dàyâ.

LLAMARADA. f. der. ng̃ *lla-*

ma. Álab; lagablab; dagabdab; liab. ‖ met. Biglang pamumulá nang mukhâ. ‖ Pagiínit; pagaálab nang loob, na súsumandalî.

LLAMATIVO, VA. adj. Pagkáing nakaúuhaw. Karaniwang lalong gamiting parang *sustantivo* sa *masculino.*

LLAMEAR. a. der. nang *llama.* Magálab; magdagubdob.

LLANA. f. Kutsara nang *cantero;* na pangpalitada nang bató.‖Kapatagan; ò mukhâ nang dahon.

LLANADA. f. der. nang *llana.* Lúpang kapatagan.

LLANEZA. f. der. nang *llano.* Kapalágayan nang loob at kahinahonan sa pakikipagúsap. ‖ Kawalán nang gálang.

LLANO, NA. adj. Patag; pantay. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa *masculino.*‖ Palagay na loob; mahinahon. ‖ Yano: sinásabi sa pananamit na walang pamuti. ‖ Malínaw:

LLANTA. f. Yantás; ó patos na bàkal nang gulong nang karitón, kalesa, etc.

LLANTO. m. Iyak; hagulhol; panangis. ‖ Pagiyak.

LLANURA. r. der. *llano.* Kapatagan. ‖ Lúpâng pàtag.

LLARES f. pl. Mangá tanikalang nakasàbit sa tapat nang kalán, na may isang kaláwit na pinagsásabitan nang *caldera* na ilàlagay sa apoy.

LLAVE. f. Súsî; ó yawe. ‖ Ang paraang ikaàalam nang anomang nàtatagô ó nálilihim.‖met. Ang pamulâ, na ikinádadalî nang pagkilala nang anomán.

LLAVECICA, LLA, TA. f. dim. nang *llave.* Súsîng maliit.

LLAVERO, RA. m. y f. der. nang *llave.* Ang nagíingat; ó tagapagtagô nang súsî nang isang plaza, *ciudad, palacio,* simbahan, báhay, etc.‖m. Ang kinátutuhugan nang mangá súsî.

LLECO, CA. adj. Ang lúpâng kailanma'y hindî pa sinásaka; y hindî binábagbag.

LLEGADA. f, Pagdating; pagdatal.

LLEGAR. n. Dumating; sumápit. ‖ Pumántay; umabot. ‖ Magluat ng gayón at gayóng panahón. ‖ Abutín; ó kamtan ang hináhangad. v. gr. UMABOT *na naging general,* ó KINAMTAN *ang naging general,* LLEGÓ *á ser general: ang baró ay* UMÁABOT *sa tùhod, la camisa* LLEGA *à la rodilla.* =*al pueblo.* Dumating sa bayan.=*de Manila.* Dumating na magbúhat sa Maínilâ.=*á saber.* Málaman: mábalitaan.=*en carruaje.* Dumating na nagkakaruage.=*á pié.* Dumating ng lakad. ‖ r. Lumápit; dumulog; makilàkip.

LLENA. f. Pagbahâ nang àpaw sa pangpang.

LLENAMENTE. adv. m. Sagànâ.

LLENAR. a. Punuín; ó punín. ‖ Magalingin; máibigan ang anomán: v. gr. MINAGALING *ko* ò NÁIBIGAN ko *ang matuid ni Luis, me* LLENÓ *la razón de Luis.* ‖ met. Lipusín. v. gr. *siya'y* NILIPÓS ó PINUNÔ *nang pàlà, le* LLENÓ *de favores, etc.*=*con su nombre el pueblo.* Punín; ó pagsikipín sa kaniyang ngalan ang bayan.=*de agua.* Punin nang túbig.=*de palay el troje.* Punín nang pálay ang bangán. ‖ r. Masandat; mabusog.=*la boca.* Mamualan.‖Malipós v. gr. NALIPÓS *nang*

galis, SE LLENÓ *de sarna.*

LLENERO, RA. adj. der. nang *lleno.* for. Ganap; lubós.

LLENÍSIMO, MA. adj. sup. ng̃ *lleno.* Punongpunô; sagánangsagánâ; lubhang ganap.

LLENO, NA. adj. Punô; lipós. || med. Pulsong malakás ang kitig. || m. y f. fam. Kasaganâan. || Kalubusán nang húsay, dikit, etc. || Palabâ; kabilugan nang buàn.=*de alegria.* Lipós nang towâ.

LLEVA. f. y

LLEVADA. f. der. nang *llevar.* Pagdadalá; paghahatid.

LLEVADERO, RA. adj. der. ng̃ *llevar.* Magaang pakisamahan. || Mabàbata; matítiis || Magaang tiisín; magaang makisama.

LLEVADOR, RA. m. y. f. Ang tagapagdalá.

LLEVAR. a. Dalhín doón; ihatid; bitbitín.||Isuot ang damit.||Kamtán; tamohín.=*(agua) à casa.* Magdalá (nang túbig) sa báhay.=*con paciencia.* Atimín; tiisín.=*de vencida.* Mulang madaig.=*en peso.* Bitbitín. Dalhin ang anomán at pang̃asiwâan. =*por divisa una cruz.* Taglaying sagisag ang isang kurús.=*á bien.* Magaling̃ín.=*à cuestas.* Pasanín; balikatin.|| r. Padalá; patang̃ay. || Magsama.= *(bien) con el hermano.* Makisamang (mahúsay) sa kapatid.=*de una pasión.* Patang̃ay sa isang gawing masamâ.

LLORADUELOS m. pl. fam. Ang láging naghíhimutok at inaíiyak ang kaniyang mang̃á kadálitaan.

LLORAR. n. Umiyak; tumang̃is; lumuhâ. || r. met. Malumbay; maghimutok dáhil sa kasakunaán at kasaliwaang pálad. || n. Pumatakpatak ang anomang bágay na tunaw.=*de gozo.* Umiyak sa galak.=*por sus pecados.* Itang̃is ang kaniyang mang̃á sala.=*hilo á hilo.* Umiyak nang walang iikat.

LLORIQUEAR. n. der. ng̃ *lloro.* Maghihimutok na lágî.

LLORIQUEO. m. der. nang *lloriquear.* Paghihimutok na lágî.

LLORO. m. Pagiyak; pagtang̃is.

LLORÓN, NA. adj. aum. nang *lloro.* Íyakin; matang̃isín. || Isang klaseng *plumaje,* na ang pinakabuhok ay nagduklay.

LLOROSAMENTE. adv. m. Umiyak; luhâluhaán.

LLOROSO, SA. adj. der. nang *lloro.* Ang mukhang bagong gáling sa pagiyak. || Bágay na nakáiiyak at nakaháhambal.

LLOVEDIZA. adj. Tùbig na ulán,

LLOVER. impers. ger. Lloviendo; at p. p. llovido: pres. ind. *llueve; llueven:* imperf. llovía; llovían: perf. llovió; llovieron: fut. lloverà; lloveràn; || subj. llueva; lluevan: imperf. lloviera; lloveria; lloviese; llovieran; lloverían; lloviesen: fut. lloviesen (*). Umulán.=*á cántaros, à mares, à chorros.* Umulán nang malakás na párang ibinúbuhos.=*(trabajos) en, sobre una familia.* Umulán (nang hirap) sa isang ának.=*sobre mojado.* Dumatal ang anomang sakunâ nang hindî pa nalúluatang nangyáyari ang

(*) Ginámit ni CERVANTES na sinasabi *yo lloverá,* bagamán ang pinapagsabi ay isang baliw na tawo.

ibá ó nang halos katátapos pa lámang na nakararaan ang ibang hírap.

LLOVIDO. p. p. nang *llover*, y m. Ang sumásakay nang líhim sa sasakyang patungo nang Indias, at hindî napakikita kundî nasa láot na.

LLOVIZNA. f. dim. nang *lluvia*. Ambón; angí.

LLOVIZNAR. n. é imp. der. *llovizna*. Umambón.

LLUVIA. f. Ulán. || met. Karamihan; kasaganâan; v. gr. KASAGANÁAN Ó KARAMIHAN *nang gawâ* ò *kahirapan*, LLUVIA *de trabajos*, etc.

LLUVIOSO, SA. adj. der. nang *lluvia*. Maulán.

M

MACEADOR. m. der. nang *mazo*. Magmamasó; ó tagapagmaso.

MACEAR. a. der. nang *mazo*. Masuhin, ó pukpukín nang maso. || Bayuhin. || n. met. Makipagtalo na ulituliting sabihin ang isang bágay.

MACERAR. a. Palambutín ang anomán sa pagkábabad, ó sa pukpok. || met. Pasakitan; supulin ang katawàn nang mangá pahìrap, etc. || Dikdikín; bayuhìn; ó pukpukín ang anomang káhoy ó halaman at nang lumabás ang katás.

MACETA. f. Pasong másetasan. || Ang puluhan nang *taco* ng billar.

MACICEZ. f. Tigàs; sinsín, katibayan; kasinsinán.

MACILENTO, TA. adj. Yayat putlâin at malungkot.

MACIZAR. a. Siksikin; tipîin.

MACIZO, ZA. adj. Masinsín; tipî; matíbay. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa *masculino*. || met. Matatag; matíbay. || Pisigán; batíbot.

MÁCULA. f. Mansá; dungis sa puri ò sa ugálì.

MACHOCA. com. Ang tawong mabigat ang ugálì, at nakayàyamot magsalitá. || f. Pangbayó.

MACHACADERA. f. der. nang *machaca*. Pangbayó; pamitpit. || Báyuhan.

MACHACADOR, RA. m. y f. Manbabayó; mandudúrog.||adj. Pangbayó; pangdúrog.

MACHACAR. a. Durugin; bayuhín, bugbugín; dikdikín. || n. met, Makipagtalo at ipíli ang anomán. hangang sa makamuhì.

MACHACÓN, NA. adj. Maúlit; maurírâ.

MACHADO. m. Palakol na pamútol nang kálap, ó nang báol.

MACHEAR. n. der. nang *macho*. Maganak nang maraming lalaki ang háyop.

MACHETAZO. m. aum. nang *machete*. Lapad ó tagâ nang *machete*.

MACHETE. m. Hapak.

MACHO. m. Háyop na lalaki.

MACHORRA. f. fam. Babaying háyop na hindî nagâanak.

MACHOTE ó MACHOTA (Á) mod. adv. Sa pálô nang maso.||met. Paáno man; padalosdalos.

MACHUCADURA. f. Pagbayò, pagdúrog. || Pagkadùrog.

MACHUCAR. a. Bugbugín sa hampás.

MACHUCHO, CHA. adj. Tahímik; mabait, matalino. || Magúlang ang ìsip.

MADAMA. f. Wíkâng *francés* na ang kahuluga'y: *señora.*

MADEJA. f. Lábay. || Ang lalaking tamad at pabayâ.

MADEJETA. f. dim. ng̃ *madeja.* Lábay na maliit.

MADERA. f. Káhoy; kálap.= *del aire.* Súng̃ay.

MADERADA. f. der. nang *madera.* Kapisanan mang̃à kálap.

MADERAJE. m. der. nang *madera.* Kapisanan; kasaganâan nang mang̃á kahoy, na kailáng̃an sa pagtatayó nang simbahan, báhay, etc.

MADERAMEN. m. V. *Maderaje.*

MADERERÍA. f. der. ng̃ *madero.* Ang tindahan nang kálap; ó lugal na simpanan nang kálap.

MADERERO. m. der nang *madero.* Magkakalap. || Anloage.

MADERO. m. Kálap na malakí at mahábâ, na ang karauiwan ay *cuadrado.*

MADERUELO. m. dim. nang *madero.* Kálap na muntî at *cuadrado.*

MADRASTRA. f. der. nang *madre.* Ali sa pakinábang; ó asawang kaulî nang amá.||met. Alinmang bágay na nakayáyamot ó nakasísikî.

MADRAZA. f. aum. nang *madre.* fam. Inang mapagbígay loob at malabis magpaláyaw sa mang̃á anak.

MADRE. f. Iná; imâ. || Ang babaying nang̃anak na. || Salitang itinàtawag sa mang̃á *religiosa.* || met. Ang dahilán, púnò at ugat na pinagbúbuhatan nang anománg bágay. || Ang báhay-bátâ (sa mang̃á babayi) || Ang látak nang álak ó sùkâ. || Ang lunas nang ílog.

MADRECICA, LLA, TA. f. dim. nang *madre.* Inang: tàwag na mairog sa iná.

MADRIGUERA. f. Ang yung̃ib na táhanan nang mang̃á *conejo* at ibá pang hayop. || met. Ang kanlong na lugal na pinagtátaguan nang mang̃á may masamang pamumúhay.

MADRILEÑO, ÑA. adj. y m. y f. der. nang *Madrid.* Ang túbò sa Madrid at ang náuukol sa *villang* itó.

MADRINA. f. der. nang *madre.* Ang iníina; ó babaying nagháwak sa bátâ sa pagbibinyag. Gayón dín ang táwag sa babaying ábay sa pagkakasal. || Ang babaying nagaampon sa isang tawo sa anomang nilálakad. || Puntal; ó haliging káhoy.

MADRONA. f. fam. Ang babaying malabis makáiibig sa kaniyang mang̃á anak.

MADRUGADA. m. Ang madaling áraw; ang pagbubukang liwayway. || Ang pagbabang̃on sa madaling áraw; ó paggising na lubhang maaga.— *de madrugada.* mod. adv. Sa pagbubukang liwayway; lubhang maaga; ó magangmaaga.

MADRUGADOR, RA. m. y f. der. nang *madrugada.* Ang masípag gumísing nang maigangmaaga.

MADRUGAR. m. Gumísing nang madaling áraw, ó nang maágaang-maaga. || met. Umágap.

MADURACIÓN. f. der. nang *madurar*. Pagkahinog; ó pagpapahinog.

MADURADERO. m. der. nang *madurar*. Ang lugal na páhinugan nang bunga nang káhoy.

MADURAR. a. Pahinugín. || met. Ihandâ ang mangã́ paraang ikàdadalî nang pagkakamit nang anomán. || n. y r. Mahinog. || met. Magkaedad; magkabait at lumagô ang ísip.

MADURATIVO, VA. adj. Nakahíhinog. || m. Pangpahinog. || met. Ang paraang ginàgawâ sa tawong makulit magkaloob nang anomán, at nang malamùyot at mapalambot ang loob, at agad pahinúhod.

MADUREZ. f. der. nang *maduro*. Kahinugán; pagkahinog nang bunga nang káhoy. || met. Ang kabàitan at katalinuhan sa pagkabùhay at sa anomàn.

MADURO, RA. adj. Hinog. || met. Mabait; matalino; marúnong.

MAESTRA. f. Ang babaying nagtúturô. Lálô nang kaugaliang tawaging gayón ang nagtúturô nang *labor*, ó ibang *oficio* sa mangã́ bátâng babayi. || met. Alinmang bágay, na nakapagtúturô at nakabúbukas nang ísip.

MAESTRESALA. m. Pangulong alilâ, na nagsísilbi sa mesa nang panginoón, at siyang unang tumítikim nang anomang pagkain bago idúlot sa mesa, úpang ang panginoón ay huag màlason,

MAESTRÍA. f. Kabihasnán at kaliksihang gumawâ ó magtúrô nang anomán, || Ang pagkamaestro.

MAESTRO, TRA. adj. na si násabi sa mangã́ bágay, na dáhi sa siyang pinaka*principal*, ò dáhi sa pagkáyaring lubhang mahúsay ay maipalálagay na hówaran nang kipowâ niyá, para bagá nang isang súsing lubhang marikit at mahúsay ang pagkágawâ, ay tinátawag na: *llave maestra*, etc.|| Alinmang bágay, na, nakaàaral ó nakapagpápaliwanag nang ísip: gaya nang kawikaang *ang historia ay siyang* MAESTRA *nang pamumúhay*.||met. Sinásabi namán sa háyop na mabuti ang pagkáturô, para nang *perro* MAESTRO, *asong* MABUTI ANG PAGKÁSUPIL AT PAGKÁTURÔ.||m. Ang nagtútuiô nang anomang karunungan ó arte. || Ang sanay at bihasa sa isang *oficio*, at yaón ang kaniyang ikinabúbuhay; para nang MAESTRO *sastre*, MAESTRO *carpintero*.

MÁGICO, CA. m. y f. Magsasalamankà.||adj. Ang náuukol sa *mágia*.

MAGÍN. m. fam. Ísip; dili. || Talino; talas nang ìsip.

MAGISTERIAL. adj. Ang náuukol sa maestro at sa pagtutúrô.

MAGISTERIO. m. Ang pamamahálâ at paraán nang pagtutúrô nğ maestro sa mangã́ tinúturuan. || Pagkikilos mataás na tawo, at kahambugán sa pananalitâ at sa paggawâ nang anomán.

MAGISTRADO. m. Ang pùnô sa isang kabarián, bayan, etc. para nang Hárì, *Alcalde Consejero*, etc. || Ang katunkulan, ó kamáhalan nğ pagkahukom, pagkaoidor, etc.

MAGISTRAL. adj. Ang náuukol sa maestro. || m. Isá sa ápat na katunkulang *de oficio* nang *canónigo*, na

ang tunkol ay mangáral ó magsermón. Ginágamit namang parang adjetivo sa kahulugang itó, na sinásabi: *canongía* MAGISTRAL ó *canonicato* MAGISTRAL.

MAGISTRATURA. f. Katunkulan at karángalan nang *magistrado*, at panahòng nilálakaran sa katunkulang itó. || Kapisanan; lupong nang mangá *magistrado*.

MAGNANIMIDAD. f. Kalakhán at kagandahan nang púsô. || Kadakilâan at gandá nang kalooban.

MAGNÁNIMO, MA. adj. Ang may malakí at marangal na púsô.

MAGNATE. m. Tawong lubhang marangal at pangulo sa isang kaharián, *ciudad*, bayan, etc. || Máginoo.

MAGNÉTICO, CA. adj. Ang náuukol sa batobalánî. || Ang may virtud na makahitit, ó makahalina nang ibang bágay. || Párang batobalanî.

MAGNETISMO. m. Ang bagsik na taglay nang batobalánî, na humitit ó makahila sa bákal.

MAGNIFICAR. a. Padakilâin; parikitín; painamin.||Purihin; itanyag; ibunyî. || r. Màbunyî.

MAGNÍFICAT. m. Dalit na dinádasal nang mahal na Vírgen sa pagpupuri sa Dios; at gayòn ang táwag dáhil sa ang salitang itò ay siyang pamulâ nang dalit na yaón.

MAGNIFICENCIA. f. Kagandahang loob; kaluwagán nang kamay sa malaking pagkakagúgol; ang hílig nang púsô sa mangà dakílang gawâ.

MAGNÍFICO, CA. adj. Dakílâ; mahal; marangal. || Marangal na pangálang ibinîbigay sa matataàs na táwo.

MAGNITUD. f. Ang lakí nang anomán. || met. Ang kadakilàan ó dilag nang anomàn.

MAGNO, NA. adj. Dakílâ; marilag.

MAGRO, GRA. adj. Payat.||Kákauntî ó walang anomang tabâ.

MAGULLADURA. f. Pasâ; bugbog nang lamán

MAGULLAMIENTO. m. Pagbugbog.

MAGULLAR. a. Papagpasaín; bugbugín.

MAHOMETANO, NA. adj. der. nang *Mahoma*. Ang náuukol ó sumúsunod sa *secta* ni Mahoma.

MAHOMETIZAR. n. nang *Mahoma*. Mások ó sumunod sa *secta* ni Mahoma.

MAHÓN. m. Kayong sinùlid na masinsín, matíbay, at kúlay anteado ang karaníwan.

MAIDO. m. Ngiaw.

MAINEL. m. Barandiliá nang hagdán.

MAITINES. pl. Dasal sa madaling áraw, sa hapon, at sa hating gabí na ginágawâ nang mangá *canònigo*.

MAÍZ. m. Maìs.

MAIZAL. m. der. nang *maíz*. Maisan.

MAJADA. f. Lugal na silungán nang háyop kun gabí, at tulugán nang pastol.

MAJADERÍA. f. Wíkâ ò gawang mangmang, labás sa kabáitan at nakamùmuhî.

MAJADERO. m. adj. der. nang *majadería*. met. Ang tawong mangmang at matigás ang ulo. || Lugal na pinagmàmasahan.

MAJAR. a. Masahin. || Durugin; dikdikín.||met. Yamotín; muhiín.

MAJESTAD. f. Kadakilâan; karângalan. Ngãlang sa Dios lámang itinátawag, at ngãyo'y ginàgamit sa mangã Hárî.||Kadakiláan; kamáhalan nang paggawâ nang anomán. || Ang kapormalán at kamáhalang nakikita sa pagmumukhâ, ó kílos nang sìnoman.

MAJO, JA. adj. Ang tawong sa kaniyang mangã kilos, paguugálî, at pananamit ay nagtátaglay nang kaunting kalayaán, ayos at dikit, na sarili nang tawong ugálî ang lagay, at hindî mahal na ásal. || Mapagmatapang; matápang; mayábang.

MAL. m. Ang samâ; ó masamâ. || Kasiraàn, ó kapalibhasâang sarili, ò nang pagaárî.||Sakit.||adj. Bágay na masamâ: para nang MASAMANG *áraw*, MAL *dìa;* MASAMANG *sakit*, MALA *enfermedad, etc.*

MALA. f. Súpot na kátad, ó tablá, na pinagdâdalhan nang súlat sa *correo.*||*Correo.*

MALACOSTUMBRADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *acostumbrado.* Masamang kinágawîan; masamang pinamihasnán.

MALANDRÍN, NA. adj. Masamâ; tâmpalasan.

MALAVENIDO, DA. adj. pal. comp. *mal*, at *avenido.* Mabigat ang ugàlî; hindî marúnong makiugálî sa kàpowâ.

MALAVENTURA. f. palab. comp. nang *mal*, at *ventura.* Kasamán, ó samang pálad.

MALAVENTURADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *venturado.* Sawing kapalaran; ó kúlang pálad.

MALBARATADOR, RA. m. y f. Mapagtapón; mapagaksayá nang pagaárî.

MALBARATAR. a. Ipagbilí ng walâ sa halagá ang pagaárî; aksayahín ó sirâin ang pagaárî. || Sayangin.

MALCASAR. a. palab. comp. ng *mal*, at *casar.* Ipakasal ang anak sa isang salat sa mangã sankap na kailangan sa ikáwawastô nang matrimonio. || n. y r. Magasawa, ó pakasal nang walang tuto.

MALCASO. m. Kataksilàn; kasukabàn.

MALCOMIDO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *comido.* Kúlang sa pagkáin; hindî busog.

MALCONTENTO, TA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *contento.* Masùkal ang loob. || Mapangulò; suail.

MALCORTE. m. Paglabag sa mangã kautusang náuukol sa pagpútol nang káhoy sa bundok, paguúling nang káhoy at ibá pa.

MALCRIADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *criado.* Ang hindî inàaralan; masamang pinagkaugaliàn; walang pinagaralan. || Bastós na ugàlî.

MALDAD. f. Kasamán. || Ang gawang masamâ.

MALDECIDOR, RA. m. y f. Mapanírang puri. || Mapanumpâ; mapaglasuâ.

MALDECIR. a. irreg. ger. *maldiciendo:* p. p. reg. maldecido: p. p. irreg. *maldito:* ind. pres. *maldigo; maldices; maldice;* maldecimos; maldecís; *maldicen:* perf. *maldije; maldijiste; maldijo; maldijimos; maldijisteis; maldijeron:* fut. maldeciré ò *maldiré;*

(*) maldecirás ò *maldirás;* maldecirá ó *maldirá;* maldeciremos ó *maldirémos;* maldeciréis ó *maldiréis;* maldecirán ò *maldirán:* imperat. *maldice* tú; *maldiga* él; *maldigamos* nosotros; maldecid vosotros; *maldigan* ellos: subj. pres. *maldiga;* etc.: imperf. *maldijera;* maldeciría; *maldijese;* etc.: fut. *maldijere;* etc. Tuñgayawin; sumpaín; murahin.||Siráan nang puri; manírang puri. || Mamúlâ; manírâng puri.=*al prójimo*. Sumpaín; siráang purí ang kápowâ.=*de todo*. Puláan ang balang na; bala na'y tinuñgayaw. || r. Magsumpâan; mag siraán nang puri.

MALDICIENTE. p. a. nang *maldecir*. adj. Mapagmurá; mapagtuñgayaw; mapanumpâ; mapamulâ.

MALDICIÓN f. der. nang *maldecir*. Sumpâ; mura; tuñgáyaw; dustâ.

MALDISPUESTO, TA. adj. May damdam; may sakit.

MALDITA, f. fam. Ang dílâ.—*Soltar la maldita*. Huag pigilan ang dílâ; magsasalitâ ng katampalasanan, etc.

MALDITO, TA. p. p. irreg. ng *maldecir*, at *maldecirse*, y adj. Ang tawong masamang lubhâ ang paguugálî at mañgá gawâ. || Tampalasan. || Ang *condenado* ó pinarusahan sa infierno. || fam. Anoma'y wa â: at sinásabi, WALANG ANOMANG *panyong nátira sa akin*, MALDITO *el pañuelo me ha quedado*.

MALECÓN. m. Pilápil; ó tambak na lùpâ ò bató, na itinátayong panghangá ó pangdefensa sa túbig.

MALEDICENCIA. f. Panglilibak; paninírang puri; pagmura.

MALEFICENCIA. f. Ang hílig, ó kaugaliàng gumawà nang masamâ.

MALEFICIAR. a. Siráan ang sínoman. || Kulamin.

MALÉFICO, CA. adj. Ang nanínirâ sa kàpowâ; sukab. || Mankukúlam.

MALESTAR. n. Kabalisahán ng loob. || Tamlay; ó bigat ng katawan. || Damdam na bumábalisa sa atin, at hindî masaysay.||Kasalatán sa pamumúhay.

MALÉTERO. m. der. ng *maleta*. Ang mangagawâ, at nagbíbili nang maleta.

MALEVOLENCIA. f. Ang gálit, ó pagtatanim sa loob na tinátaglay sa kápowâ tawo.

MALÉVOLO, LA. adj. May masamang kalooban; ó mahílig sa paggawâ nang masamâ.

MALEZA. f. Ang kasaganâan nang masasamang damó na nakasísira sa mañgá pananim. || Kasukalan.||Ang kasinsinán nang pagsasañgá at pagdadahon nang ibang kàhoy na maliliit, na nagíging tila gúbat ang kinálalagyan, para nang kulotkulutan, káhoy dalaga, etc.

MALGASTAR. a. Sirâin; itapon; aksayahín ang árî.

MALHABLADO, DA. p. p. ng *malhablar*, y adj. Pangahás magsalitâ nang dî dîpat; dî nahíhiyang magsalitâ nang masamâ.

MALHECHO. p. p. irreg. nang *malhacer*. m. Gawang masamâ. || adj

(*) Ginàgamit ang *maldirá*, *maldirás*, ni Fr. Luis de Granada sa kaniyang *Guía de pecadores*.

Masamang hitsura; pilipit; kúbà; etc. Adjetivong inilálapat sa tawong masamá ang tabas nang katawán.

MALHECHOR, RA. m. y f. Ang gumágawâ nang lihís sa katowiran; para nang tulisán; magnanákaw, etc.

MALHERIR. a. irreg. como *sentir*. Sugatan nang mabigat; makasúgat nang mabigat. || r. Masugatan nang mabigat.

MALICIA. f. der. nang *mal*. Kasamán: (nang isang bágay na masamâ ó nang *vicio)*. || Ang pagkáhilig nang loob sa masamâ, ó sa nálalaban sa kabáitan. || fam. Hinálâ; ó agamágam nang loob, at sinàsabing: *ako'y may mañgà* HINÁLÀ *na ito'y hindî gayòn maráhil, tengo mis* MALICIAS *de que esto no sea asì.* || Hínálâ; ó palagay na masamâ: v. gr. *iya'y* HINALA *mo*, ó PALAGAY *mong masamâ; esa es* MALICIA *tuya.*

MALICIAR. a. Paghínalâan; pagsalooban nang masamâ ang ibá.||r. Magsaloob; maghinágap; magbintang =*de cualquiera.* Maghinálâ sa kañgínoman; paghinalàan ang sinoman =*en cualquiera cosa.* Magsaloob sa anomán.

MALICIOSO, SA. adj. der. nang *malicia.* Mapaghinálá, palábintañgin. || May dayâ; punô nang kasamàn.

MALIGNIDAD. f. Kasamán. || Hilig nang loob na sadyâ sa masamâ.

MALIGNO, NA adj. Ang mahílig sa pagaakálâ, ó paggawâ nang masamâ. || met. Masamâ; ó nakasísirâ.

MALINTENCIONADO, DA. pal. comp. nang *mal*, at *intencionado.* May masamang násâ; ó tawong láging masamâ ang iniisip.

MALMANDADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *mandado.* Hindî marùnong sumunod. || Ang kung gumawâ nang anomán, ay masamâ sa loob ang pagsunod; suail.

MALMETER. a. palab. comp. nang *mal*, at *meter*. Ibuyó; sulsulán ang ibà na gumawâ nang masamà. || Siráan ang kápowâ.

MALMIRADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *mirado*. Walang gálang; walang pagtiñgín. || Hindî tinítingnan; ó hindî iginágalang.

MALO, LA. adj. Masamâ; nakasásamâ ||Pángit; maiáit.||Masamâ ang pagùugàlî at pamumúhay. || May sakit. || Mahírap, para nang: *si B. ay* MAHÍRAP *pagsilbihàn, B. es* MALO *de servir*, etc. || fam. Malikot; magalaw; mapagbásagulo. Karaniwang sabihin sa batâ. =*con, para, para con su padre.* Masamâ sa, para sa kaniyang amá.=*de condiciòn.* Masamâ ang pagugalî.

MALOGRADO, DA. p. p. nang *malograr*, y adj. Nasáyang; ò namatay nang hindî panahón.

MALOGRAR. a. Sayañgin; huag samantalahin ang anomán, para nang pagkakátaon, nang panahón, etc. || r. Masáyang; maaksayá; mápagayon lámang ang hináhañgad.

MALPARADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal* at *parado.* Ang nagdamdam nang malaking kasiraán sa anomán, para nang pagkahúog nğ katawán, ó lakás, dáhil sa isang naging sakit na maluat; ang pagkasírâ nang pagaári, pagiíbigan, etc.

MALPARIDA. f. palab. comp. nang *mal* at *parida.* Ang babaying

inagásan; ó nakunan.

MALPARIR. n. palab. comp. ng̃ *mal,* at *parir.* Makunan maagasan.

MALPARTO. m. palab comp. nang *mal,* at *parto.* Pagkaagas; pagkakuha nang kabuntisán.

MALQUERENCIA. f. palab. comp. nang *mal,* at *querencia.* Pagtatanim sa kápowâ.

MALQUISTAR. a. Sirâan; ò sirâin ang kápowâ tawo: v. gr. SINIRA *siyá nang kaniyang' mañgá hapatid sa kápitan, le* MALQUISTARON *sus hermanos con el Gobernadorcillo.* || r. Masírâ; ó masirâan sa kápowâ: v. gr. *Si Juan ay* NASIRA *sa àking amain, Juan* SE MALQUISTÓ *con mi tio.* || Magkasirà.=*con su amigo.* Masírâ sa kaniyang kaibigan.

MALQUISTO, TA. adj. Nasirâan sa ibá; ó kinagágalitan nang kápowâ. || Nakakasuklaman; ó nakasukalan nang loob nang kápowâ.

MALROTAR. a. Itapon ang pagaári. || r. Magtapón nang àrî.

MALSANO, NA. adj. palab. comp. nang *mal,* at *sano.* Nakasísirâ nang katawán; ò masasaktín.

MALSÍN. m. Ang mapamarali; ó mapagsalitâ nang laban sa kápowâ tawo.

MALSONANTE. adj. palab. comp. nang *mal,* at *sonante.* Mahálay dingín.

MALSUFRIDO, DA. adj. palab. comp. nang *mal,* at *sufrido.* Hindî maálam magtiis; walang pagbabatà.

MALTRAER. a. irreg. como *traer.* palab. comp. nang *mal.* at *traer.* Salantaín; lamugín.—*Traer á mal traer.* exp. fam. Pagalín: huag mápahinga.

MALTRATAR. a. palab. comp. nang *mal,* at *tratar.* Huag palanganan; sirâin:. gamitin nang masamang paggàmit. || Alipustaín; salantaín; dowahaginin; tampalasanin.

MALTRATO. m. palab. comp. nang *mal,* at *trato.* Pagdowahagui; pagpaslang; pagpapahírap.||Masamang paggámit nang anomán.

MALUCO, CA. adj. fam. Masasaktín; mahínâ.

MALVA. f. Malbas; kulotkulutan.

MALVADO, DA. p. p. nang *malvar,* at *malvarse,* y adj Lubhang masamâ.

MALVAR. m. Kamalbasán; ò lugal na maráming malbas. || a. Sirâin; pasamaín. || r. Sumamâ.

MALVASÍA: f. Isá sa mangá kalidad nang ubas, na sadyang matamis at mabangò. || Álak na gáling sa ubas na itó.

MALVERSACIÓN. f. Ang masamang paggúgol, ó paguúkol nang anomán. || Pagaksayá; pagtatapón.

MALVERSADOR, RA. m. y f. Mapanírâ nang árî; mapagaksayá.

MALVERSAR. a. Siráin; gugulin ang salapî sa bágay na ibá sa talagang pinagúukulan.

MALVIVIR. n. palab. comp. ng̃ *mal,* at *vivir.* Mabúhay nang walang ayos.

MALLA. f. Ang báwa't isá nang matà nang dala, bukatot, etc.; ó balang pagitan nang dalawang buhol nang pagkálala nang dala, etc. || Balútî.

MALLERO, m. der. nang *malla.* Mangagawâ nang dala, bukatot, etc.|| Mangagawâ nang balútî.

MAMA. f. anat. Suso.

MAMÁ. f. Inà; inang.

MAMADA. f. der. nang *mama.* Ang panahong isinúsuso nang bátâ.

MAMADERA. f. der. nang *mama.* Isang *cristal*, na parang redoma, atmay tankay na *cristal* din, na ang bibíg ay isinàsabak sa suso nang babayi, at saka híhititin sa tankay at nang makuha ang gatas, na hindî makaya nang bátâ, at nang ang suso ay lumanbot.

MAMADOR, RA. m. y f. Ang humíhitit sa *mamadera*, kung nagbábawas nang gatas ang mangã babayi.

MAMAR. a. Susuhin; ó sumuso; ututín. || fam. Kanin, lamunin.=*la virtud con, en la leche.* Másuso ang kabaitang kasabay nang gatas.

MAMOSO, SA. adj. Malakàs sumuso.

MAMOTRETO. m. Ang libró ó kuadernong pinagsúsulatan nang mangã bágay na íbig tandaan at nang máhusay pagkatapos. || met. Ang tawong lubhang matabâ at bagol.

MAMPARA. f. Kansel; bayubu; ó panábing sa pintô.

MAMULLAR. a. Magutot sa pagkáin.||Mangũsap na hindî màwatasan.

MANADA. f. Kawang muntî nang mangã tupa ó kambing.||Isang dakot na damó; ò ang dami nang damó, pálay, etc. na masásakmal nang kamay.||fam. Pulutong nang tawo.

MANADERO, RA. adj. Ang bumúbukal.||m. Pastol nang isang manada.||Bukal nang túbig.

MANANTIAL. adj. Ang túbig na bumùbukal.||m. Ang bukal ò binúbukalan nang túbig; batis.||met Ang ugat at pinagmulán nang anomán.

MANAR. n. Bumukal; bumàlong. || met. Magbúhat; magmulâ; màngáling ang isang bágay sa ibá,|| met. Sumagànâ ang anomàn; lumánap=*(sangre) de la herida.* Bumálong ang (dugô) sa súgat=*(un campo) en agua.* Lumánap (ang isang párang) sa túbig.

MANCA. f. fam. Ang kaliwâng kamay.

MANCEBA. f. Bábayi; kálunyâ; kaagulo.

MANCEBO. m. Bagontawong kabataán. || Sa ibang *oficio*, ó arte ay ang upahán nang araw ò buán.

MANCILLA. f. Dungis; mansá.

MANCIPAR. a. Supilin; alipinin. || r. Maging alipin; maalipin.

MANCO, CA. adj. Putol ang kamay. || Kimaw; ó pinkol; mankó. || met. Kúlang nang bahaging lalong kailangan: sinásabi sa mangá sùlat, *discurso*, etc.=*de la derecha.* Mankó nang kánang kamay.

MANCOMÚN (DE). mod. adv. Pinagkàkaisahan nang dalawá ó ng madlâ.

MANCORNAR. a. irreg. como *acordar.* Supilin ó amakin ang torong hindî pa mansó, na ipúgal ng daiti sa lúpâ ang mangá súngay at nang huag makakilos.

MANCHA. f. Dungis; mansá; bátik. || met. Kasiraán nang puri.

MANCHADO, DA. p. p. nang *manchar*, y adj. Madungis; ó may mansá.

MANCHAR. a. Dumhán; dungisan. || met. Siráan nang puri ang

kápowâ. || r. Magsiraán nang puri. || Magkámansahan. || Mamansahán.=*con, de, en lodo.* Mansahán nang pùtik; putikan.

MANDA. f. Pagaálay; pagbibigay, || Kaloob; ó pamana, na nábibilin sa testamento.

MANDADERA. f. Babaying utusán nang mangá *monja* sa labás ng̃ *monasterio.*

MANDADERO, RA. m. y f. Utusán. || m. Lalaking utusán nang mang̃á páring *religioso,* sa labas ng̃ *convento.*

MANDADO. m. Utos; kautusán. || Bilin; ó pabilin.

MANDAMIENTO. m. Utos; atas nang pùnô. || Bâwa't isá nang sampuong utos nang Dios, at ng̃ limá nang Santa Iglesia. || pl. fam. Ang limang dalírì nang kamay, kung ginágamit sa pagkáin sa lugal ng̃ kutsara at tenedor; ó sa pagpaparusa sa kàpowâ; at sinásabi: *kumáin nang* KAMAY, *comió con los* CINCO MANDAMIENTOS; *pinarusahan siyang* TINAMPAL, *le castigó con los* CINCO MANDAMIENTOS. || for. Ang nakasúlat na utos nang hukom.

MANDAR. a. Magutos; iutos. || n. Mamahálâ; gumobierno. || a. for. Magkaloob; magpamana sa isá nang anomang bágay sa testamento. || Mang̃ákô; magálay; magalok ng̃ anomán. || Magpadalá nang anomán. || r. Gumalaw; kumilos na magisá; lumákad. Karaniwang sabihin sa may sakit.

MANDARÍN. m. Sa suusong at ibang kaharián ay ang namámahalá nang isang *ciudad,* at siyang humúhukom sa mang̃à taga roon.

MANDATARIO. m. Utusán, ó pinagúutusan. || for. Pinamanahan sa testamento.

MANDATO. m. Utos; bilin.

MANDÍBULA. f. Síhang; pang̃á.

MANDO. m. Kapangyarihan ng̃ isang pùnô sa mang̃á nasásakop niyá. || Katunkulan.

MANDOBLE. m. Tagâ, ó hampás na dalawang kamay. || met. Masaklap na bátì.

MANDÓN, NA. adj. Ang nang̃áng̃ayâng malabis nang kaniyang kapangyarihan. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

MANDRÍA. m. Ang táwong dung̃ô, walang kabuluhán at duag.

MANDUCAR. a. fam. Kumáin.

MANDUCATORIA. f. fam. Pagkáin;

MANCA. f. Lùbid na panálì ng̃ mangá kamay nang háyop.

MANCAR. a. Talián ang pamá unahan nang kabayo.

MANERA. f. Ang paraán nang paggawâ nang anomán. || Ang pagugálì. || Barageta nang saya. || pl. Ang mang̃á kilos nang isá.

MANFLA. f. fam. Babayi; kálunyâ.

MANGA. f. Mangás. || Ang bahagi nang *eje* na kinasusuotan at iníikitan nang gulong. || Bituka nang bomba, lá ó na ang sa súnog. || Dala, na pang̃isdâ.

MANGLAR. m. Látì; latìan; ó lugal na naggúgubat sa kàhoy na pangátong.

MANGO. m. Puluhan; tankay. || Tagdán.

MANGONADA. f. der. ng̃ *manga.* Hampás nang baraso, ó nang mangás. || Tàbig.

MANGOTE. m. aum. nḡ *manga*. fam. Mangás na maluang at mahábâ. || pl. fam. Mangás na itim na pangibabaw, na ginágamit sa pagtatrabaho sa *oficina*, at nang hindî magasgás ang mangás nang *frac* ó *le vita*.

MANGUERA. f. náut. Balindang na tabas mangás at may alkitrán, na panglimás nang túbig sa sasakyán.

MANGUETA. f. Pantog na pang-*lavativa*. || Pingá, ó panghikuat. || Aldaba nang pintô ó bintánâ.

MANIATAR. a. Talîan; ó gapusin ang mangá kamay.

MANICORTO, TA. adj. Maiklî ang kamay. || met. May kaimutan.

MANIFACTURA. f. Gawâ, ó yárî nang kamay. || Kayarían at hitsura nang isang bágay.

MANIFESTACION. f. der *manifestar*. Pagpapaháyag; pagpapakilala.

MANIFESTAR. a. irreg. como *acertar*. Ipaháyag; saysayín; ipatalastás; ipakilala ang anomang nálilihim. || r. Pakita.||Patalastás.||Magpaháyag nang na sa kalooban, ó ináakalâ.|| Máusisâ.

MANIFIESTO, TA. p. p. irreg. nang *manifestar*, y adj. Tanyag; hayag; malínaw. || m. Súlat na pinagkakakilalanan nang katunayan nang anomán. || Ang pagtatanyag nḡ *Santísimo Sacramento*, at nang sambahín nang madlâ.

MANILARGO, GA. adj. palab. comp. nang *mano*, at *largo*. Mahábâ ang kamay. || met. Maluag ang kamay; mapagkaáwang gawâ.

MANILLA. dim. nang *mano*. Galang.

MANIOBRA. f. Alinmang bágay na ginawâ nang kamay. || mil. Pagsasánay nang tropa sa paraán nḡ pakikidigmâ. || met. Gawâ.

MANIOTA. f. Ang lúbid, ò suga na itinátalî sa pamáunahan nḡ kabayo, kun ipinúpugal ó isinísilong.

MANÍPULO m. Sagradong kasankapan, na isinásabit sa kaliwang kamay nang Párî, sa ibábaw nang albá, na ang tabas nitó'y para rin nang estola, maiklî lámang.

MANIR. def. at walang ginágamit kundî ang mḡá persona at tiempong náririto: pres. ind. manimos; manís: imperf. manía; manías: perf. maní; maniste; manió; manimos; manísteis; manieron: fut. maniré; manirás: etc.: imperat. manid vosotros: imperf. maniera, maniría, maniese; etc. fut. maniere, etc. a. Itingal ang lamangkatí hangang kinábukasan, at nḡ lumambot at talabán nḡ sangkap.

MANIROTO, TA. adj. Mapagbiyáyang lubhâ.

MANIVACÍO, CÍA. adj. fam. Walang anomang taglay sa kamay.

MANJAR. m. Pagkáing anomán, na lútô at kákanin na lamang.|| Alinmàn sa kapisanan nang bawa't isang pintá, ó palo nang baraha.||met Pagaaliw; paglilibang, na nagpàpatibay at nagpápahusay nang katawán, nagpapalagô nang ísip, etc.

MANJARRADA. f. Pagkáing saganá.

MANO. f, Kamay. || Ang dalawang pamáunahan nang háyop na ápat ang paá. || Sa magkakarnè ay alinmán sa ápat na paá nang háyop, kung putol na.=*derecha*. Kanan.=*izquierda*. Kaliwâ. || Halo. || Pangligís. || Pangmulí nang sikulate, na ito'y

46

isang batong bilog na mahábâ. || Balang bílang na limá.=*de cazo. fam.* Pañgiit sa kaliwete ó sa kung gumawâ ay kaliwang kamay ang gawî.=*de gato* Ang pulbós na pamúpol sa mukhâ nang mañgá babayi.

MANOJO. m. der. nang *mano.* Tankás nang anomàn, || Kakamal; kabigkís; kimpal; haya; súkong at anomang bigkís nang damó ó nang ibang bágay, na madádampot ó mabibitbit nang isang kamay.

MANOPLA. f. der. nang *mano.* Balútì na ibinábalot sa kamay. || Látikong gàmit nang kotsero.

MANOSEAR. a. der. nang *mano.* Lamasin; himilìn; kamalín nang kamay ang anomán.

MANOSEO. m. der. nang *mano.* Paglamas; paglamùtak.

MANOTADA. f. der. nang *mano.* Tampal; dágok. || Tampî.

MANOTEAR. a. der. nang *mano.* Sampalín; dagukan. || n. Ikumpás na malabis ang kamay sa pagsasalitâ, at nang mapalinawan, ó maipakilala ang damdam nang ating loob.

MANOTEO. m. der. nang *mano.* Pagsampal. || Pagkumpás na malabis sa pananalitâ.

MANQUEAR. n. der. ng *manco.* Ipakita nang isá ang kaniyang kamangkohán: ó magmankumankuhan.

MANQUEDAD. f. Kamankuhán. || met. Kasiraán; ó kakulangán.

MANSEDUMBRE. f. Kababâan; kalubayán, ò kaamûan nang loob, ó nang paguugálî.

MANSEJÓN, NA. adj. der. ng *manso.* Háyop na lubhang maámô.

MANSIÓN. f. Pagpapahingì; pagtigil sa isang lugal. || Páhingahan; hantungan; tírahan.

MANSO, SA. adj. Maámô, ó malubay na loob.|| met. Tahímik; mabábâng loob; maálam na loob.=*de corazón.* Maàlam na loob=*en conversar.* Malubay makipagùsap.

MANTA. f. Kúmot na makapal at mabalahibo.

MANTECA. f. Tabâ; mantíkâ. || Ang langís na lumúlutang sa gatas pagkalú.ô. || Langís nang kakaw, manî at ibá pang bungang káhoy

MANTECOSO, SA. adj. der. nang *manteca.* Mamantíkâ; ó náwawankî sa mantíkâ. || Malinamnam.

MANTEL m. Mantel.

MANTELLINA. f. Lambong; inawak. || Damit na parang panyong malápad na tinátalukbong nang mañgá señora sa ulo, at ibinábalot hangang balíkat, ó kalahàtì nang katawàn.

MANTENEDOR, RA. m. y f. Ang namámahalâ sa larông pàris ng *torneo, carrera* nang kabayo, etc.=*de, en un torneo.* Namámahalâ nang, sa isang torneo.

MANTENER. a. irreg. como *tener.* Magpakáin; mantinihín; ipaglaàn ang ibá nang ikabúbuhay. || Alalayan. || Alagaán ang anomán at ng huag masírâ. || Ipaglaban; ipagtangol ang anomán. || for. Papanatilihin; ampunín ang isang tawo sa *posesiòn,* ó paghaháwak nang anomán =*(correspondencia) con alguno.* Makipagsulatán sa kangínoman.=*(la casa) en buen estado.* Alagâan (ang pamamáhay) na panatilihin sa mabuting lagay. || r. Manatili; mamalágî. || Mabúhay; kumáin nang hánap na sarili. =*con, de pan.* Mabúhay sa; ó kumáin nang tinápay.=*en paz.* Mana-

tili sa katahimikan.

MANTENIENTE (Á). adv. mod. Sa boong lakás nang kamay; dalawang kamay; ò sapuhín nang dalawang kamay.

MANTENIMIENTO. m. Pagpapakáin; pagkáin. || Pagkabùhay; ó ikinabúbuhay.

MANTEO. m. Ang *capang* itim na mahábâ at may kuello, na ipinaíibabaw nang mangã *Clerìgo* sa kanilang *hábito*.

MANTEQUERA. f. der. ng *manteca*. Ang kasankapang pinaggágawan nang *mantequilla*; at gayon din ang pinaglálagyan nang inihàhayin sa mesa.

MANTEQUERO, RA. m. y f. der. nang *manteca*. Nagtítinda nang *mantequilla*.

MANTEQUILLA. f. dim. nang *manteca*. Laknip nang gátas nang baka, na hinalúan nang asúkal ó asín at sakâ binatí.

MANTERA. f. der. nang *manto*. Babaying mangagawâ nang manto.

MANTERO, RA. m. y f. der. nang *manta*. Ang humàhabi nang mangã kúmot na makakapal at may balahibo.||Ang nagtítinda nang mangã kúmot na itó.

MANTO. m. Inawak; ó lambong: gayon din ang tâwag sa itinátalukbong sa ulo at katawán, na hangang bayawang at nakatálî rito. || Ang mahalagang pananamit nang mñgá Hárî, *príncipe*, *caballero*, etc, na, nakabalábal sa balíkat at nakahilàhod hangang lúpâ. || Aag damit nang mangã *colegial*, na parang *hàbito*. || met. Ang nakatàtakip; nakakakanlong sa anománn.

MANUAL. adj. der. nang *mano*. Gagawín nang kamay.||Madaling imaneho; madaling ilípat sa ibang lugal. || Magaang unawâin. || Masúnurin at malambot ang ugàlî.

MANUBRIO. m. Ang tatangnán nang alinmang kasankapan.

MANUFACTURA. f. Gawâ ng kamay.

MANUMISIÓN. f. der. ng *manumitir*. for. Pagtimáwâ; ó pagpapawalâ sa alipin.

MANUMITIR. a. Pawalán; ó timawâin ang alipin.

MANUPRECIAR. a. Halagahán ang isang bágay na yárî ng kamay.

MANUPRECIO. m. Ang halagà, ó kaupahán nang gawâ nang kamay.

MANUSCRITO, TA. adj. Súlat kamay. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

MANUTENCIÓN. f. Ang pagpapakáin. || Pagbibigay nang ikabúbuhay. || Pagpapálâ at pagaampón.

MANZANA. f. Mansanas.||Sa malalaking pamamayan ay báwa't isang pook na maráming báhay na daidaiti, at nalílibot nang daán, na siyang ikináhihiwalay sa ibang pook. || Ang tuktok nang *puño* nang espada.

MANZANAL. m. der. nang *manzana*, y

MANZANAR. m. der. *manzana*. Lúpâng may tanim na maráming *manzana*.

MAÑA. f. Liksí; talas. || Katalinuhan. || Kaugalían; hílig. || Bíkas. || Lalang.

MAÑANA. f. Umaga. || adv. t. Bukas. || met. Ang panahong dárating. || Hindî malúluatan: v. gr. HINDÎ MALÚLUATAN *at dàrating ang mañgá sasakyàn*, MAÑANA *vendrá la flota*,

MAÑANICA, TA. f. dim. nang *mañana*. Umágang-umaga.

MAPA. m. Mapa. ‖ Mangibá sa lahat; humigit sa ibá: v. gr. *ang báyan nang Baliwag ay* NAÑGÍÑGIBA, ó MAHIGIT KAYSA IBÁ *sa sombrero; el pueblo de Baliwag es la* MAPA *de los sombreros*.

MÁQUINA. f. Mâkina.‖met. Kapisanan nang marámìng bahaging kabuoan nang isang bágay. ‖ met. fam. Káramihan; ó kasaganâan: v. gr. *mayroón akong* MARAMING LIBRÓ, *tengo una* MÁQUINA *de libros*. ‖ met. y fam. Ang báhay ó *edificio* na malaki at marañgal: v. gr. *yaong dakìlà nang* LAKI AT MARAÑGAL NA EDIFICIO *nang Escorial, aquella gran* MÁQUINA *del Escorial*.

MAQUINACIÓN. f. Lalang; sílô; paráyâ.

MAQUINARIA, f. der. nang *máquina*. Ang karunuñgang nagtúturô nang paggawâ nang *máquina*. ‖ Kasanan nang mañgá *màquina*.

MAQUINISTA. com. der. nang *màquina*. Ang gumágawâ nang *máquina*.

MAR. m. y f. Dágat. Itó'y may sarìsaring ñgalan ayon sa lùpang kinálalagyan ó kinátatabihan. ‖ met. Tinátawag din namang gayón ang ibang malalaking láwâ, para nang *Caspio*, nang *Muerto*, etc. ‖ met. Along mataás sa dágat; kung may siguá ò may malakás na hangin.—*alta mar*. Laot nang dágat.—*mar alta* Ang dágat na maalon dáhil sa siguâ.

MARAÑA. f. Dáwag.‖Kasukalan nang damó. ‖ Ang gusot nang sutlâ, sinúlid, etc, at ang hinabing kayo na ginamitan nitó, ‖ met. Ang pagkagusot sa ulakán ó labayán ng̃ sutlâ ò sinúlid. ‖ met. Ang kasinuñgalingang ibinangon at nang maguló ó masirâ ang anomang hañgad nang ibá.

MARAÑERO, RA. adj. der. ng̃ *maraña*. Máhílig sa básagulo; ó mapagbásagulo.

MARAVEDÍ. m. Belis; ó marabilís.

MARAVILLA. f. Katakatakang pangyayari. ‖ Pagtataká.—*á las mil maravillas*, mod. adv. Lubhang magaling.

MARAVILLAR. a. Papagtakhìn; pamanghaín. ‖ r. Magtaká; mangilalás; màmanghâ.

MARAVILLOSO, SA. adj. nang *maravilla*. Kahañgáhangâ; katakataká. ‖ Magaling na lubhâ.

MARBETE. m. Kapirasong papel na inilálagay sa dulo ng̃ mañgá bulós nang kayo, na kinàsusulatan nang bìlang nang hábâ nang bulòs na yaòn.

MARCA. f. Ang *provincia*, at sinásabi PROVINCIA *nang Bulakán*, PROVINCIA *nang Maynílà*; MARCA *de Bulakán*, MARCA *de Manila*. ‖ mil. *Cartabòn* na pansùkat sa *recluta* ó *quintos*. ‖ Talâ; tandâ; tatak,‖Panandá; panatak; pangtalâ. ‖ Pagtatatak; pagtatandâ.

MARCAR. a. Talaán; ó markahán. ‖ met. Mápansin; o máhalata sa kápowâ ang anomang bágay na súkat mahalín. ‖ met Itaàn; itunkol.= *à, con hierro*. Tatakán; ò herohan nang bákal.

MARCIAL. adj. Ang náuukol sa digmâ ò pagbababaka. ‖ Formal at tápatan; ó tálastasan sa pakikipagúsap ó sa pakikisama.

MARCHALIDAD. f. Katapatàn at pagkahayag na loob. || Pagkaanyông bayani.

MARCO. m. Markó; tumali; ó paina nang pintô; at iba pang ganganitó. || Kalahatîng librá, na timbang sa gintô ò pílak. || Howaran na pinagkùkunan nang bigat at tákal ng̃ mang̃á panimbang at takalán.

MARCHA. f. Paglákad; pagtúlak. || mil. Ang tugtog nang trompeta, tambol ó *música*, na taàn sa paglákad nang tropa at pagdadang̃al sa mang̃á pùnô.

MARCHANTE. p. a. ng̃ *marchar*. || m. Mánğang̃alakal. || adj. Náuukol sa *comercio*, ó pang̃ang̃alákal. || Mabuti; mahúsay na kalidad; matátangap.

MARCHAR. n. y r. Lumákad; umalís; tumúlak.

MARCHITABLE. adj. der. ng̃ *marchitar*. Lantahin; kupasín.

MARCHITAR. a. Lantahín; pakupasin, yumîin; laing̃in. || met. Payayatin; pahinâin at pakupasin ang gandá. || r. Malantá; kumupas; matuyô. || met. Mang̃ayàyat; humínâ. || Pumáng̃it; kumupas ang gandâ.

MARCHITEZ. f. Pagkalantá. || Panghihínâ; pang̃ang̃ayáyat. || Pagkupas nang gandá.

MARCHITO, TA. adj. Lantá; yumî; kupás; tuyô.

MAREA. f. der. nang *mar*. Ang paglakí at pagkati nang túbig sa dágat. || Ang lugal nang pasigan ng̃ dágat na lumùlubog, kung lakí ang túbig. || Ang palaypalay na hang̃ing nagbùbuhat sa dàgat.

MAREAJE. m. der. nang *mar*. náut. Tung̃o, ò daang tinàtaglay sa paglalayag nang mang̃à sasakyán.

MAREANTE. p. a. nang *marear*, y adj. Ang may *oficiong* maglayag.

MAREAR. a. Palayagin; ó palakarin ang sasakyán at pamahalâan sa paglalayag. || Magtindà nang hayag. || met. y fam. Pagalitin; papaginitin ang ulo: v. gr. *huag mong* PAPAGINITIN, ó MUHIÍN *ang ulo ko, no me* MAREES *la cabeza*. || r. Magálit; mamuhî; magínit ang ulo. || Malúlâ; mahilo; alibadbarán sa paglalayag. || Mabasâ ang mang̃à kalákal sa paglalayag.

MAREJADA. f. der. nang *mar*. Gúlong; álong malakí; dalúyong.

MARE MAGNUM. loc. lat. Kasaganáan; kalakhàn; ò kaguluhán ng̃ anomán.

MAREO. m. der. nang *mar*. Lúlâ ó pagkalúlâ. || met. y fam. Muhî; pagkayamot.

MARETA. f. der. nang *mar*. Ang untîunting paglakí nang alon sa dàgat, dáhil sa hang̃in.

MÁRFIL. m. Gáring.

MÁRGEN. m. y f. Gílid; tabí; pangpang, etc. || Sa papel ay alinmán sa mang̃á nota ò babalâ, na ini álagay sa gílid niyá.

MARGENAR. a. Iwanan ang papel na sinùsulatan ó nilílimbagan, nang kapirasong puang na malinis sa tabí. V. MARGINAR.

MARGINAL. adj. der. nang *márgen*. Ang nasa *márgen;* ò náuukol sa *márgen*.

MARGINAR. a. Itandâ; ó isúlat ang anomán sa *márgen* nang isang sùlat ó *escrito*.

MARÍA. f. Ng̃alang kátamistamisan at kagalangálang nang Iná ng̃

Dios. || fam. Ang kandílâng putî, na inilálagay sa itaás nang tenebrário.

MARICÓN. m. Lalaking anyong babayi at duag.

MARIDABLE, adj. Pagsasama at pamumúhay, na nádarapat sa magasawa.

MARIDAJE. m. Ang pagkakásama, at pagkakáisang loob nang magasawa. || met. Ang pagkakàlakip. ó pagkakàayos nang ilang bágay, para nang pagkakàayos nang dalawang kúlay na pinagakmâ, etc.

MARIDAR. n. Magasawa; pakasal. || a. met. Paglakipin; pagsamahin; ikasal.

MARIDILLO. m. dim. nang *marido*. Ang asawang masamâ at hàmak. Sinásabi itó sa lalaki.

MARIDO. m. Ang lalaking asawa nang isang babayi.

MARIMACHO. m. Lalakinin; ó babaying ang lakì nang pangangatawàn at anyô ay tila lalaki.

MARIMORENA. f. fam. Pagaáway; pagtatákapan.

MARINA. f. der. nang *mar*. Baybayin; baybay dágat. || Mangá sasakyán ó *armada* nang isang kahárián. || Sundalong dágat.

MARINAJE. m. der. nang *mar*. Katunkulan nang sundálong dágat. || Ang katipunan nang mangá *marinero*, ó nang mangà magdaragat.

MARINERO. m. der. nang *marino*. Ang tawong dágat; ó naglálayag. || Susô, na gayon ang ngalan. || adj. na sinásabi sa daong, na nakahandâ at maipagdáragat na.

MARINESCO, CA. adj. der. ng *marino*. Ang náuukol sa mangá *marinero*; ó sarili nang mangà *marino*.

MARINO, NA. adj. der. nang *mar*. Ang náuukol sa dágat. || m. Ang nagáral nang arte nang paglalayag; ó ang nagsísilbi sa *marina*.

MARIPOSA. f. Paroparó.

MARISCAL. m. Ang naglálagay nang patos na bákal sa paá nang kabayo. = *de campo*. Pangalawá nang *teniente general*.

MARISCAR. a. Manalabá; manusô; manahong; etc.

MARISCO. m. der. nang *mar*. Ngálang itinátawag sa tunkol makákaing túbò sa dágat, at may balat na para nang kapís, tahong, talabá, etc.

MARISMA. f. der. nang *mar*. Lúpáng lumúlubog kun lakì ang tùbig sa dágat; ó ang túbig sa ílog na mulâ rin sa dágat. || Pasigan ng dágat.

MARITAL. adj. der. nang *marido*. Ang nàuukol sa lalaking asawa.

MARÍTIMO, MA. adj. der. ng *mar*. Náuukol sa dágat ó doon tumúbô, para nang talabá, kapís, etc.; ò nakalapit sa dágat para ng puerto, pasigan, etc.

MARITORNES. f. Babaying masamâ ang tabas, bagol at walang nálalamang gagawín, at may pagkatalipandás.

MARLOTA, f. Pananamit moro, na tila *sayo* nang *vaquero*,

MARMITA. f. Palayok na tansô, na may takip at tatangnang bákal.

MARMITÓN. m. Ang bataán sa kusínà; ó batang utusán sa kusínà.

MÁRMOL. m. Batong mármol.

MARMOLISTA. m. der. nang *mármol*. Ang gumágawâ nang kasangkapang mármol.

MARMOLIZAR. a. der. nang *mármol*. Gawing hitsurang mármol, ó imukhâ sa mármol.

MAROMA. f. Lùbid na malakí.

MARQUÉS. m. Ngalan nang isang pagkaginoong mataás.

MARQUESA. f. Babaying asawa nang *marqués;* ó nabao sa *marqués;* ó talagang ginoò na may títulong gayón. || Ang pinakabubong na lona nang *tienda de campaña.* || Táwag na ipinangíit sa babaying pisak ang matá.

MARQUESINA. f. Bubong na lona nang *tienda de campaña,* na silungán sa ulán ò sa áraw.

MARQUETA. f. Piraso ó buntón nang pagkit ó tínâ na hindî pa yàrî; ó hindî pa nahúhusay ó dî napagpápalà. May ibáibang timbang at hitsura.

MARRANO, NA. m. y f. Báboy. || adj. Salaùlâ; nakaiírimarim.

MARRAR. n. Magkúlang; mámali. || met. Málihis na matowid.

MARTILLADA. f. der. nang *martillo.* Pukpok; pá'ô nang *martillo.*

MARTILLAR. a. Pukpukín ng *martillo.* || r. Magpukpukan nang *martillo.*

MARTILLAZO. m. aum. nang *martillo.* Pukpok na malakás nang *martillo.*

MARTILLO. m. art. Martillo. || Ang tawong pumápayapâ, ó pumùputol nang anomán, para nang MÁMAYAPA ò MÁMUMUTOL *nang erehía* ó *nang mangà bisio,* MARTILLO *de las heregías* ó *de los vicios.*

MÁRTIR. com. Ang nagtiis ng kamátayan ó ibang pahírap, dàhil sa pagíbig kay Jesukristo, at pagtatangol nang túnay na religíón. || met. Ang nagtítiis nang malalaking kahirapan.

MARTIRIO. m. Ang kamàtayan, ó mangá kahirápang dinádalitâ, dahil sa pagíbig kay Jesukristo, ó pagtatangol nang túnay na religión. || Alinmang kahirapang matagal at lubhang malakí.

MARTIRIZAR. a. Pahirapan; ò pataín ang kápowâ, dàhil sa pagtatangol nang túnay na religión. || met. Pasakitan; pagpighatiín.

MARTIRILOGIO. m. Ang libró, ó listáhang kinàsusulatan nang ngalan nang mangá mártires; at gayondín ang kinàtatalaan nang lahat nang kilalang santo.

MARZO. m. Ikatlong buán nang taon, áyon sa áting *cómputo.*

MÁS. adv. comp. Láló; mahigit; lampás; malakí; marami.=*de cien pesos.* Mahigit sa sandaang piso. || conj. advers. Ngúni; dátapuâ; kundî. —*á mas.* mod. adv. Bukod sa; ó bukod pa sa.—*á mas y mejor.* mod. adv. Malakí; magaling.—*ni mas ni menos.* expr. Walang labis at kúlang; walang pinagibhán.

MASCAR. a. Nguyaín; ó ngumuyâ.||Magsalitâ nang malábô, na hindî máintindihan.

MÁSCARA. f. Susonsusong papel na ginawang mukhang tawo, at ang karaniwa'y masamâ ang hitsura, at itinátakip sa mukhâ. || Pananamit na lubhang tángî ang hitsura na talagang ginawâ at nang huag mákilala ang may suot.||Ang piging, na ang lahat nang umáabuloy doón ay naka*máscara* || met. Dahilán; takip; balatkayô. || com. Ang tawong may

takip ang mukhâ at nang huág má-kilala.

MASCULINO, NA adj. Ang sa-rili, ó náuukol sa lalaki. || met. Pa-nanalitâng mabagsik at buhay na buhay.

MASILLA, TA. f. dim. ng̃ *masa*. Munting masa. || mil. Ang salaping tinítipon nang mang̃á sundalo at *cabo* sa kanilang *capitàn*, na laán sa ka-nilang dinádamit.

MASLO. m. Púnô nang buntot nang mang̃á hàyop.

MASTELERO. m. der. nang *mas-tel*. náut. Ang albor na muntî, na nakagapus ó nakakabit sa dulo ng̃ albor na malakí nang alinmang sa-sakyán.

MASTICAR. a. Ng̃uyaín; lubahín sa bibig. || Bumulonbulong.

MASTIGADOR. m. Ang inilà-lagay sa bibig nang mang̃á kabayo, na tila freno at nang hindî maka-pang̃agat, at makakáin man.

MATACANDELAS. m. pl. Pa-matay nang ìlaw.

MATADERO. m. Ang pátayan nang háyop na ipinagbíbili sa plaza. || met. Panghayok nang pagal ó pangpahírap: v. gr. *ang maglakbay nang lubhang maláyô arawàraw ay isang* PANGHAYOK NANG PAGAL, *el ir tan lejos todos los dias es un* MATADERO.

MATAFUEGO. m. Ang bom-bang pamatay nang súnog. || pl. Ang bombero, ó alinmang tawong sa mang̃á *ciudad* ay talagang iti-naang umabúloy sa pagpatay nang súnog.

MATALOTAJE. m. Ang mang̃à handang pagkáing dinádala ó biná-baon sa sasakyán. || met. y fam. Ang kapisanan nang mang̃á bágay na sa-mutsámut.

MATANZA. f. Ang pagpapatay, ó pagpatay, lalô na kung bàboy.|| Buntón ó kapisanan nang mang̃à bá-boy na patain. || Ang pagkakamatay na gawâ nang pagbabaka, ó pag-aáway. || met. Pagsisíkap; pagpipilit; ò pagpapakamatay sa anomán: v. gr. *Ang boô kong* PAGSISÍKAP, PAGPIPÍLIT; ó PAGPAPAKAMATAY *ay ang siya'y mag-bago, toda mi* MATANZA *es que èl se corrija*.

MATAR. a. Pumatay sa kápowâ. || Pataín ang álab, ó liab, para ng̃ PATAÍN *ang ìlaw ò apoy*, MATAR *la luz* ò *el fuego*. || Subhan. || met. Yu-mamot; makamuhí nang salitang ma-ng̃à wálang kabuluhán: v. gr. NIYÁ-YAMOT *akò nang tawong itò nang ma-raming mang̃á tanong na paulol, este hombre me* MATA *con tantas preguntas*. || r. Magbigtí; magpakamatay.|| Mag-pátayan. || met. Magsumákit.=*á tra-bajar*. Magsumákit nang paggawâ.= *con un necio*. Makipagtalo; makipag-áway sa isang hunghang.=*por con-seguir alguna cosa*. Magsumákít; mag-pakamatay sa pagkakamit nang ano mang bágay.

MATARIFE. m. Mámamatay ng̃ háyop na itinítinda sa bayan.

MATASANOS. m. pl. fam. Iit sa masamang *médico*.

MATASIETE. m. Mayábang; hambog.

MATERIA. f. Ang bàgay na isi-nankap sa anomán, ó mangyáyaring magawang anomàn. || Nánâ; hígâ. || met. Alinmang bágay na pinagúusa-pan: at sinásabi, *iya'y* BÁGAY *na ma-hábâ, esa es* MATERIA *larga*. || met.

Dahilán; pinagmulán.

MATERNAL. adj. Ang náuukol, ó sarili nang iná.

MATERNIDAD. f. Ang pagkainà.

MATERNO, NA. adj. Ang nàuukol, ó sarili nang iná.

MATIZ m. Ang pagkakásalit at pagkakabagaybágay nang sarîsaring kúlay. || Bátik.

MATIZAR. a. Pagsalitín nang maayos na pagkakáakmâ ang mangá kúlay, at nang lumabás na maínam sa tingín. || Lagyán nang bátik.=*con, de colores*. Batikan nang kùlay na mahuhùsay ang pagkakáayos.||r. Magbatikbatik.

MATORRAL. m. Ang párang na masúkal at madáwag.

MATOSO, SA. adj. Madáwag; ó naggúgubat sa káhoy na dádalawang taon ang búhay.

MATRACA. f. Pagupak, ó palakpak. || Bírô; oyam na ipinangaaglahî. Karaniwang gamiting kasama nang verbo *dar*.

MATRAQUISTA. com. der. ng *matraca*. Ang palabirô; mapanglibak. || Ang tagatugtog nang *matraca*.

MATRICIDA. com. Ang natay sa sariling iná.

MATRICIDIO. m. Pagpatay sa sariling iná.

MATRÍCULA. f. Listang kinátatalaan nang ngalan nang mangá tawo nang isang kapisanan.

MATRICULAR. a. Isúlat ang ngalan sa *matrícula*. || r. Pasúlat; ó mag*matrícula*

MATRIMONIAL. adj. der. ng *matrimonio*. Ang nàuukol sa matrimonio; sarili nang matrimonio ò nang magasawa.

MATRIMONIO. m. Isà sa mangá *sacramento* nang Santa Iglesia, na nilalang ni Jesukristo úpang mabigyang dangal at kabánalan ang pagaasawa. || fam. Ang magasawa; pagasawahàn, at niwíwikang: *sa silid na ito'y may nátitirang* MAGASAWA, ó *isang* PAGASAWAHÁN, *en este cuarto vive un* MATRIMONIO.

MATRITENSE. adj. der. nang *Madrid*. Ang túbô sa Madrid at ang náuukol sa marangal na *villang* yaon.

MATRIZ. f. Bahaybátâ.||Ang hulmahan nang letrang panglimbag. || adj. met. Bágay na pinakapangulong pinangalingan nang ibang kaparis niyà. || Ang kasulatan ó *escritura*, na naíiwan sa *protocolo* nang *escribano*, na pinagkúkunan nang salin nang anomang pinagkáyarian nang mangà nagsiotorgá noón: tinátawag namang *registro* ó *protocolo*.

MATRONA. f. Babaying ginoó at banal, na púnô sa isang pamamàhay. || Hílot.

MATUTINO, NA. adj. Ang nádarapat sa mangà oras sa umaga.

MAULA. f. Bígay na hámak at walang kagamitán. || Kasukabàn; paráyâ. || Ang paragalang ibiníbigay sa alílâ nang ibá. || com. fam. Mapangùtang na magbáyad dílì, ó mahírap magbáyad.

MAULERÍA. f der. nang *maula*. Tindahan nang retaso; ò pinagtabasan nang sarîsaring kayo. || fam. Kasuitikan; kadayaán.

MAULERO. m. der. nang *maula*. Ang nagtitinda nang pinagtabasan nang sarísaring kayo.||met. Sinungáling at magdaráyang marúnong mag-

lingid nang masamang násâ, na hindî agad máhalata.
MAULLADOR, RA. adj. Mangí-yawing pùsâ.
MAULLAR. n. Ngumiaw.
MAULLIDO. m. y
MAULLO. m. Ngiaw nang pùsâ.
MAUSOLEO. m. Líbingang ma-rilag.
MÁXIMA. f. Hátol, ó áral na pat-nùgot ò pangákay sa mabubuting ga-wâ; púnong áral.
MÁXIME. adv. m. Lalonglálô; unauna: wìkâng latín na ginágamit nang kastílâ.
MÁXIMO, MA. adj. sup. nang *grande*. Lubhang malakì; singkad: ó walang kasing lakí sa kápowâ niyá.||Malakíngmalakí.
MAYO. m. Ikalimang buán nang taon, ayon sa ating *cómputo*.
MAYOR. m. Ang púnô nang isang kapisanan.||Ang *oficial primero* nang alinmang *oficina*. || adj. com. Malakì; pangulo; ó magaling kaysa ibá. || pl. Ang mangá magúlang; kánunuan; ó pinangalingang mangà tawo.=*de edad*. for. Ang tawong su-mápit na sa edad na takdâ nang mangá leyes, na makapamahálâ sa sarili, at huag magkailangan nang *tutor* at *curador* man.
MAYORAL. m. Ang púnô nang mangá pastol.||Púnô nang mangá kot-sero. || Ang pámunuan nang mangá mangagapas. || *Capataz* nang mangá preso.
MAYORDOMA. f. Ang baba-ying asawa nang *mayordomo*.
MAYORDOMÍA. f. Pagkama-yordomo; ò katunkulan at *cargo* nang mayordomo.
MAYORDOMO. m. Ang pang-u'ong alilà; ó ang pinagkákatiwa-lâang tumánod nang pagaárì, ó nang loob nang báhay.
MAYÚSCULA. adj. y s. f. Le-trang malakí na pangmulâ nang ngalan, ó nang anomang súlat.
MAZMORRA. f. Bílanguang na sa ilálim nang lúpâ.
MAZO. m. Palakol na káhoy na pamukpok ó pangbayó. || Pangasod; halo. || Tangkás ó bigkís na maliit nang kalákal ò anomán: v. gr. *Pag-bilhán pò ninyò akò nang* KABIG-KÍS ò *isang* TÁLÌNG *pluma, listón, etc, véndame V. un* MAZO *de plumas, cintas*, etc. || met. Tawong mabigat at nakamúmuhî.
MAZORCA. f. Púsô: gaya nang sa mais at ibá pang katúlad nitó.
MEADA. f. Íhî. || Bakás, ó basâ nang íhî sa sahig.
MEADERO. m. Iihán; pànubi-gan.
MEADOS. m. pl. Íhî; ó mangá íhî.
MEAR. n. Umíhî; manubig. || a. Paihîin.
MECEDERO. m. Pangháló; pang-halúkay.
MECEDOR, RA. m. y f. Ang humáhalo; ò manghahálô. || Tagapag-ugoy. || Panghálô.
MECEDURA. f. Paghálô. || Pag-uugoy.
MECER. a. Uguyín; ó iugoy. || Halûin at nang magkàhalô ang ano-mang bágay na tunaw. || r. Umugoy; umugáog. || Gumíbay; guminday.
MECHA. f. Mitsá; ò timsim.
MECHAR. a. der. nang *mecha*. Magmitsá; magtimsim.

MECHERA. f. der. nang *mecha.* Panlagay ó pansuot nang mitsá.

MECHERO. m. der. nang *mecha.* Balumbong; ó lalagyán nang mitsá ó timsim.

MECHOSO, SA. adj. der. nang *mecha.* Mamitsá; ó maráming mitsá; matimsin.

MEDIA. f. Gitnâ; kalahátî. || Medias na lampàs túhod ang hábâ, na ibá sa tinátawag na *calcetìn,* na itó nama'y ang medias na háhangang ilálim nang kalamnang bintî, || Kagitnâ; ó kágitnaan.=*noche.* Hátîng gabí.

MEDIACIÓN. f. der. nang *mediar.* Pagdating ó pagabot sa kalágitnaan. || Pamamagitan; ó pakikiúsap sa kápowâ. || Pamagitanang awatin ang nagkákagalit, at papagkásunduin.

MEDIANERO, RA. adj. Tagapamagitan; pintakasi; nagtátankakal.

MEDIANO, NA. adj. Katatagán ang úgalî.=*de cuerpo.* Katatagàn ang pangangatawán.=*en talento.* Ugálî ang talas nang ísip.

MEDIANTE. p. a. nang *mediar.* Ang nápapagitan. || adv. m. Tunkol sa; sa pamagitan nang; alangálang; etc.

MEDIAR. n. Umabot sa kalahatián; ò mákalahatî. || Mamagitan. || Mamanhik. || Magpayo sa nagkákagalit, || Mápagitan; mápagitnâ =*con alguno.* Mamagitan sa kangínoman. =*en una cuestion.* Mamagítan sa isang sálitaan ó pagkákagalit.=*entre los contrarios.* Mamagitan; pagitnâ sa nagkákagalit. =*por un amigo.* Ipamagitan; ipakiúsap ang isang kaibigan.

MEDIATO, TA. adj. Kalapit; malàpit. || Kasíping.

MEDICAMENTO, m. Gamot.

MEDICASTRO. m. der. nang *médico.* Mangagamot na hindî nagáral; ó walang nálalaman.

MEDICINA. f. Karunungang nagtúturô nang pangagamot, at nang paglayô sa ipagkákasakit. || Gamot.

MEDICINAL. adj. der. nang *medicina.* Ang náuukol sa pangagamot. || Gamot, ô kagámutan. || Bágay na may bísâng magpagaling nang sakit.

MEDICINAR. a. Gamutìn. || -r. Maggamot.

MEDICIÓN. f. der. nang *medir.* Pagsùkat.

MÉDICO, CA. adj. Ang náuukol sa pangagamot, ó sa gamot, para nang *cienciang* NÁUUKOL SA PANGAGAMOT ó *ciencia nang* PANGAGAMOT, *ciencia* MÉDICA. || m. Mangagamot, ó *médico.*

MEDIDA. f. Panúkat; takalán- May maraming *clase* nitó, ayon sa *clase* at dami nang tátakalin ó súsukatin, || Sùkat; tàkal; ó pagsúkat; pagtákal: v. gr. *ang* SÚKAT, ó TÁKAL; ó PAGSÚKAT *nang lúpâ, la* MEDIDA *de la tierra,* etc. || met. Kabáitan ó bait: v. gr. MABAIT *magsásalitâ;* ó MABAIT *makipagúsap, habla con* MEDIDA.

MEDIO, DIA. adj. Kalahatíán; kalahátî. || Ang dî pa hustó ang kayarián: v. gr. HINDÎ PA LÚTÔ, ó SÁLABSABAN *ang pagkàihaw nang isdâ, esta* MEDIO *asado el pescado.* || m. Gitnâ; kalágitnaan; pagitan. Ang inilagay ó ginàmit na paraán at nang kamtán ang anomán. || pl. Pagaárî; kayamanan; pananalapî.

MEDIODIA. m. Tanghálî; ó ka-

tanghalián. || náut. Habágat na hangin.

MEDIR. a. irreg. como *pedir*. Sukatin; takalin; tarulin. =*el suelo*, fr. Mahigâ na magpahingá; mápahigá; mátimbuang.=*á palmos*. Dankalín. =*por varas*. Barahin.=*(una cosa) con otra*. Sukatin ó isúkat (ang isang bàgay) sa ibá. || r. Masúkat. || r. met. Magpígil; maghinahon sa pagsasalitâ ó paggawâ nang anomán. =*con sus padres*. Magpakagálang sa kaniyang magugúlang.=*en las palabras*. Maghinahon sa pananalitâ

MEDITACIÓN. f. der. nang *meditar*. Pagwawàrî; pagbubulaybúlay; pagaalaala. || Pagdidilidili; pagninílay.

MEDITAR. a. Bulaybulayin; nilayin. || n. y r. Magwárî; magísip; magkúrô. = *en, sobre un proyecto*. Magwárîwarî, ukol sa isang akálâ. =*entre sì*. Warîin sa sarili.

MEDITERRÁNEO, NEA, adj. Ang nagígitnâ nang dalawang lúpâ, para nang *mar mediterráneo*, na ito'y magbúhat sa *Gibraltar*, ay nagígitnâ nang lùpâ nang Europa, Asia at África hangang sa *Canal de Suez*.

MEDRA. f. Paglagô; pagsúlong; pagdami nang anomàn.

MEDRANA. f. fam. Tákot.

MEDRAR. n. Lumagô; tumùbô ang mangá pananim: dumami; lumakî ang mangá háyop. || met. Yumaman; umigi ang búhay.=*en el comercio*. Yumaman sa pangangalákal.

MEDROSO, SA. adj. Duag; matakutín. || Nakatátakot.

MÉDULA. f. Útak sa butò; ó lamán nang loob nang butó nang tawo ó nang háyop, at nang loob nang mangá halaman ó káhoy. || *especial*. anat. Ang útak nang butó nang gulugod.

MEDULAR. adj. der. nang *médula*. Ang náuukol sa útak sa butó, etc.

MEJILLA. f. Pisngí.

MEJOR. adj. comp. nang *bueno*. Lálông magaling; ó lálông mabutí. || Magaling pa kaisá. || adj. m. Lalong mabuti; lalong matowid.—*mejor que mejor*. fr. Lalong mabuti.

MEJORA. f. Karagdagan; mulâing; buti; pagsúlong; lamang; paglagô nang anomán. || Ang ikalimá. ó íkatlong bahagi; ò ikalimá at ikatlong bahaging nagkápisan, na iníiwan nang amá ó nang iná sa sínoman sa kaniyang mangá anak, bukod sa talagang mana.

MEJORAR. a. Husayin; palakhín ang anomán; pagalingín; pagpalâin. || for. Magiwan, ò magbigay sa testamento nang *mejora*, na taán sa kangínoman sa mangá anak. || Magdagdag sa táwad na halagà. || n. y r. Gumaling; guminhawa sa sakit. || r. Lumagay, ó málagay sa lugal, na mahúsay kaysa dáting kinálalagyan. || Yumaman; humúsay ang búhay ó ang panahón.

MEJORÍA. f. Pagbuti; pagigi. || Kahigtán sa ibá.

MELADA. f. der. nang *miel*. Ginàyat na tinápay na pinalutong sa baga, at ibinàbad sa pulot.

MELADO, DA. adj. Kúlay pulot. Sa kabayo karaniwang sahihin.

MELANCOLÍA. f. Lumbay na malakî at lágî; pighatî.

MELANCOLIZAR. a. Hapisin; lumbayín; pagpighatiín; bigyang sin-

dak. || r. Mahapis; malumbay; magpighatî.

MELAR. n. irreg. como *acertar*. Magpulot, ó maging pulot ang tubâ nang tubó sa kákukulô. Salitâng gàmit nang mingingabiaw. || Magpulot ang pukyutan.

MELAZA. f. der. nang *miel*. Ang látak nang pulot.

MELENA. f. Ang buhok, na nakalaylay sa mukhâ, lálò na ang tumátakip sa matá. || Buhok na lugay: at niwíwikang, *naka*LÚGAY, *estú* EN MELENA.

MELENUDO, DA. adj. der. ng̃ *melena*. Mabuhok, ó malagô ang buhok.

MELERO, RA. m. y f. der. ng̃ *miel*. Magpupulot. || m. Lugal na taguán nang pulot.

MELINDRE. m. Isang klaseng matamìs na mabuti ang lasa. || Listong makítid na makítid. || Ang pagmamahinhín at tumpik na malabis at talagang ginágawâ làmang.

MELINDROSO, SA. adj. der. ng̃ *melindre*. Mapagmapinò; mapagtumpik at lubhang pihikan. || Masailan; pihikan.

MELÓN. m. Melòn.

MELONAR. m. der. nang *melòn*. Mílunan; ó lúpâng may tanim na melón.

MELONERO, RA. m. y f. der. nang *melòn*. Magmimilòn.

MELLA. f. Típô; bing̃as; bíng̃aw; láhang; putok. || Yúpî; ping̃as. || Ang puang ó kùlang. Sinásabi itó sa puang pa naíiwan sa isang bágay, na naáansan nang dáting nàlalagay ó naliasíng̃it doón, para nang kúlang ó kuang sa gilágid, kapag naalís ang isang ng̃ípin.

MELLADO, DA. p. p. nang *mellar*, y adj. Tawong tipô; ó kúlang nang ng̃ipin. || Píng̃at; piing.

MELLAR. a. Bing̃awin; bung̃îin; bing̃asin ang anomán. || Yupìin; ping̃utin. || met. Sirâin ang anomán, para nang puri, dang̃al, etc.

MELLIZO, ZA. adj. Kambal.

MEMBRUDO, DA. adj. der. ng̃ *miembro*. Bálisaksakin; batíbot; malakás ang pang̃ang̃atawán.

MEMO, MA. adj. Mangmang. || Lalaking anyong babayi, matatakutín at lubhang dung̃ô. Làlóng kagamitán ang salitang itò sa, *hacerse memo*, na ang kahulugaʼy: magtang̃atang̃ahan; magmaangmaang̃an ang àayaw umayon sa ipinalálagay sa kaniyá ó áayaw gawín ang hiníhing̃î sa kaniyá nang ibá.

MEMORAR. a. der. nang *memoria*. Umalaala, ó alalahanin; isipin ang anomang íbig máalaala. || Magpaalaala nang anomán. || r. Máalaala; máisipan.

MEMORIA. f. Alaala; gunamgúnam. || Puri; dang̃al ó *fama*. || Apunte; ó listahan nang gastos; ó nang anomang dì íbig mákalimutan. || pl. Kumustá; ó pakumustá.

MEMORIAL. m. der. nang *memoria*. Ang librò ò *cuadernong* tandâan; ó ápuntihan nang anomang bágay na íbig matandaán. || Ang papel ó *escrito* na kinásusulatan nang karáing̃an at paghing̃î nang anomang ninánasang kamtán, alang̃álang sa mang̃á karapatán ó dahilang násasaysay rin sa papel na yaón. || adj. Ang náuukol sa alaala.

MEMORIALISTA. m. der. nang

memorial. Ang may opisiong gumawâ nang *memorial*, ó karáingan.

MEMORIOSO, SA. adj. der. nang *memoria*. Matatandáin.

MENAJE. m. Ang mangâ kasankapang buhatín; ó napaglilipatlipat sa loob nang isang báhay, para ng taburete, katre, bankô etc.

MENCIÓN. f. Pagpapaalaala; pagbangit.

MENCIONAR. a. Ipaalaala; bangitín; ó ibalîtâ. || r. Mábangit; mápagusapan.

MENDACIDAD. f. Ang kaugaliang magsinungaling. || Kasinungalingan.

MENDICACIÓN. f. der. nang *mendigar*. Pagpapalimós.

MENDICANTE. adj. Ang pulubing nanghíhingî nang limós, sa plasa, ó sa mangâ bahaybahay. || pl. Ang *religión* na ang kanilang regla ay manghingî nang limós.

MENDIGAR. a. Magpalimós. || met. Magmakaáwâng makiúsap sa kapowâ nang boong kaamûan at pagpapakabábâ, na paggawà nang magaling.

MENDIGO, GA. m. y f. Pulubing nanghíhingî nang limós sa bahaybahay.

MENDIGUEZ. f. Pagpapalimós.

MENDOSO, SA. anj. Malî; ligaw.

MENDRUGO. m. Kapirasong tinápay na labí sa pagkáin.

MENEAR. a. Ulogín; tuguyín; galawín; kansutín; tinagin; ugaugin. || met. Pamahalâan; imaneho ang anomang *negocio* ú *oficina*=*la cabeza*. Umiling *(negando)*; tumangô *(afirmando)*. || r. Gumalaw; kumilos; tumínag; kumimot; umugâ. || Kumislot. || Magtulin nang paglákad.

MENEO. m. Gíbang; ginday; kilos. || met. y fam. Pangúsap; parusa.

MENESTER. m. Kailangan; kakulangàn. || pl. Ang mangá kasankapan, ò mangâ bágay na kagamitán sa anomán.—*Ser menester*. fr. Maging kakulangán; ó maging kaílangan ang anomán.

MENESTEROSO, SA. adj. Salat; nagdádahop, maràlitâ.

MENESTRA. f. Bulanglang; laksá. || Gúlay na tuyô. Lálong kaugaliang gamitin sa plural,

MENGUA. f. Kakulangán. || Pagbabawas. || Kahirapan; kasalatán sa anomán. || met. Kasirâan nang puri, lalongláló ang nagbúbuhat sa kaduagán ó kahinâán nang loob.

MENGUADO, DA. p. p. nang *menguar*. apj. Duag. || Mangmang. || Sirâ ang ulo; ó kúlang nang ísip. || Maràmot at masakim pa.

MENGUANTE. p. a. nang *menguar*. || f. Ang pagtutuyô nang ílog ò batis kun tagínit. || Pagaalangâang; ò panahong alangâang ang túbig sa ílog ó sa dágat. || Pagdudurog nang buán. || met Ang pagliit; ó paghínâ nang anomán.

MENGUAR n. Lumiit; umuntî. || Magkúlang; mabawasan. || Tumagás; kumati ang ílog, ó dágat.

MENOR. adj. comp. nang *pequeño*. Lálòng maliit; ò maliit kaysa; muntî, || com. Ang hindî pa dumárating sa edad na karampátang ipinahíhintulot nang mangá leyes na makapamahálá nang kaniyang pagaárì ó makagawâ nang ibigin: sinásabing *menor de edad*, ang na sa ganitong kalágayan. || m. Ang páring

Franciscano. || Bunsô.

MENORÍA. f. Ang kababâan ng̃ kalágayan kaisa kápowâ, at pagkálagay sa ilálim nang pamamahâlâ nang ibá. =*de edad.* Kabataán; ó pag ká*menor edad.*

MENOS. adv. de comp. Muntî; kauntî; kúlang.=*de cien pesos.* Kúlang na sandaang piso. || adv. m. Liban.—*A menos que.* adv. m. Pasubálî sa.

MENOSCABAR. a. Liitán; bawasan ang anomán. || met. Iklián. || Sirâin. || Masírâ; mabawasan.

MENOSCABO. m. Pagliit; pagkukúlang; paguntî.

MENOSPRECIAR. a. Arîing hámak; ó hamakin. || Waling kabuluhán. || Pintasán.

MENOSPRECIO. m. Kauntîan, ó kawalán nang pagmamahal. || Pag hámak; pintàs

MENSAJE. m. Pasabi; pasúgô; bilin.

MENSAJERO, RA. m. y f. der. nang *mensaje.* Súgô; tagapamalítâ sa ibá. || Babalâ; balità.

MENSTRUACIÓN. f. der. nang *menstruo.* Ang sakit nang tiàn ng̃ babayi; ó panahón nang babayi, na pumápanaog buanbuan.

MENSTRUAL. adj. der. nang *menstruo.* med. Ang nàuukol sa panahón nang babayi.

MENSTRUAR. n. *med.* Panaugan nang panahón, ó sakit nangtian ang babayi; panahonín.

MENSTRUO. m. med. Ang nanánaog na dugô sa mang̃á babayi buanbuan. Tinátawag din namang gayon ang *pagdumì.*||adj. *med.* Ang náuukol ó nâdarapat sa ugaling nanánaog buanbuan sa babayi: || Buanbuán; ó bálang buàn.

MENSTRUOSA. adj. y f. der. ng̃ *menstruo.* med. Babáying may sakit nang tián-

MENSUAL. adj. der, nang *mes.* Buanbuán; ó báwa't buan.

MENTADO, DA. der. nang *mentar.* Bantog; balítâ.

MENTAR. a. irreg. como. *acertar.* Bangitin; sabihin; ipaalaala ang anomán.

MENTE. f. Bait; ò ang kapangyarihan nang káluluwa, na ikilala nang anomàn. || Kalooban || Ísip.—*Tener en la mente.* Isaísip; ing̃atan sa ísip.

MENTECATERÍA. f. Kamangmang̃án; kakulang̃án nang bait.

MENTECATO, TA. adj. Mangmang; walang pagiísip; ulol.

MENTIDERO. m. fam. Ang lupunang lugal nang mang̃á tawong naggayongayón.

MENTIDO, DA. p. p. nang *mentir.* Kasinung̃aling̃an.

MENTIR. n. irreg. como. *sentir.* Magsinung̃aling; magbulaán. || Magkámalî; ò maliín ang anomán. || Màsalung̃at; ó huag máayos ang isang bágay sa ibá. || Huag magkáayos. || r. Magsínong̃aling̃an.

MENTIRA, f. Kasinung̃aling̃an. || Malî nang mang̃á súlat

MENTIROSO, SA. adj. der. ng̃ *mentira.* Mapagsinung̃aling; bulaán.|| Kabulaanan; kasinung̃aling̃an: v. gr: *yaman ò pagaàrîng* KABULAANAN ó KASINUÑGALIÑGAN, *bienes* MENTIROSOS. || Malî.

MENUDEAR. a. Gawing madalás ang anomán; ò palagîing gawín;

Si Juan ay NAGPÁPALAGÎ *sa bàhay na itó* ó NAGMÁMADALAS *nang pagdálaw sa bàhay na itó, Juan* MENUDEA *sus visitas en esta cosa.* || Saysaying ibalítâ ó isùlat, na isaisahìn ang anomán. || n. Mamalítâ; sumùlat nang mangá bàgay na walang kabuluhán at hindî dápat.||Mangyáring madalás; sumagánâ.

MENUDEO. m. der. nang *menudo.* Pamamarati; pagmamadalás ng paggawâ nang anomán. || Pamamalitâng lubhang matalastás.||Pagtitingî; ó pagbibilí nang untíuntî.

MENUDERO, RA. m. y f. der. nang *menudo.* Ang namámakiaw; ó nagbíbili nang untîuntî. || Nagpápabuis; ó nangúngupahan nang untíuntî.

MENUDO, DA. adj. Maliit; muntî; manipís. || Walang kabulohán. || Hámak; ó mabábàng tawo. || Masiyàsat; makalíngâ. || pl. m. Ang mangá paá, dugô at lamang loob ng mangá háyop na pinápatay sa *mercado.* || Sa manok at ibon ay mangá liig, pakpak, paá at mangá lamang loob. || pl. Kualtang bariá.

MEÑIQUE. adj. Kàlingkingan. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || fam. Lubhang maliit.

MEOLLO. m. Útak. || Pagiísip; bait.

MEÓN, NA. adj. Íhiin; palaihî.

MEONA. f. Babayi. Kaugalíang wikáin sa bátâng babaying bágong panganak.

MEQUETREFE. m. fam. Táwong mapakialam; mapanguló at walang pakinábang.

MERCA. f. fam. Pamimilí; pinamilí.

MERCADEAR. n. Mamilí; mangalákal.

MERCADER. m. Magkakalakal; ó mángangalakal. May ibatibang ngalan ayon sa bágay na kinàkalakal, para nang MÁÑGAÑGALAKAL *nang kayo,* MERCADER *de tejidos;* MÁÑGAÑGALAKAL *nang sarîsarî,* MERCADER *de chucherías,* etc.

MERCADERÍA. f. Kalákal, at lahat nang ipinagbíbili sa mangá tindahan, *almacén,* etc. || Ang pangangalákal; ó pagka*mercader.*

MERCADO. m. Tiangi; baraka; pariàn ó lugal na pinagkákapisanan at pinamímilhan nang kayo, isdâ, karné at ibá pang kalákal.

MERCANCÍA. f. Pamimilí at pagbibilí nang sarîsaring kalákal. || Tungkol nakákalakal na bàgay, para nang kayo, pagkáin, etc.

MERCANTE. p. a. nang *mercar.* || m. Mángangalakal, ó *mercader.* || p. a. nang *mercar,* at adj. Ang namímili. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || Ang náuukol sa mángangalakal; ó sa pangangalákal; ó sa kalákal.

MERCANTIL. adj. Náuukol sa nangángalakal; ò sa mangá kalákal. || Ang sasakyán ó baikòng talagá sa kalákal.

MERCAR. a. Mamilí.

MERCED. f. Paragala; kaloob; bigay.

MERCENARIO. m. Ang nagáaraw; ó nagpápaupa nang araw. || Upahán. || Ang mangá sundalo ó tropang tagá ibang kaharián, na kinákatulong sa pakikipagbaka, sa ilálim nang isang pinagkásunduang upa sa kanilá.

MERCERÍA. f. Ang pangangalákal nang untíuntî at nang mangá bágay na tigkakauntî ang halagá; pagbaliwás.

MERCERO. m. Ang nangingalakal nang untíuntî; magbabaiwás.

MERCURIAL. adj. der. nang *mercurio*. Ang náuukol sa *mercurio*, ó *azogue*. || May hálong *azogue*.

MERCURIO. m. Azogue.

MERCHANTE, m. Ang mánganğalakal na naglálakad; ó nagpápalípatlipat sa ibatibang lugal. Tinátawag namang *marchante* nang ibá. || adj. Ang sasakyang talagá sa kalakal. || Ang namímili.||Ang náuukol sa pangangalákal; sa mánganğalakal; ó sa kalákal.

MERDOSO, SA. adj. Nakarírimarim; salaúlâ; etc.

MERECER. a. n. y r. irreg. como *agradecer*. Márapat; magkaroón nang karapatán. || Kamtán. || Márapat pagpalâin ó parusahan.

MERECIDO. p. p. nang *merecer*. m. Ang dusa, ó parusang katampatan sa may sala: v. gr. *llevó su* MERECIDO, *nagkamit ò nagdalà siyà* NANG BÁGAY SA KANIYANG KASAMÁN. || DO, DA. adj. Dápat; tapat.

MERECIMIENTO. m. Karapatán.

MERENDAR. n. irreg. como *acertar*. Magminindal. Ginágamit namang parang *activo*. || Subukan ang ginágawâ nang ibà. || Sa larô ay manílip nang baraha. || Máunang magkamit nang anomang nilálakad, na may kaagaw.

MERENDONA. f. aum. nang *merienda* Minindal na malakís, ó sagànâ.

MERIENDA. f. Minindal; ó pagkáin sa pagitan nang pananghalián at hapunan.

MÉRITO. m. Karapatán; ò katowirang dápat ipagkamit nang bawa't isá nang pálâ, ó parusa. || Galing at ínam nang isang gawâ. || fam. Kakubâan; kabukután.

MERITORIO, RIA. adj. der. nang *mérito*. Dápat bigyang gantí ó pálâ; ó dápat gantihín. || m. Ang pumápasok sa isang opisina na hindî binábayaran, at naghíhintay doon nang anomang pálâ ò kálagyan.

MERMAR. n. Magkúlang; mabawasan.

MERO, RA. adj. Dalìsay; walang hálô.

MES. m. Buang lumálakad, na bàwa't isa'y may 30 àraw, ó 31, ó 29 || Ang panahón, ó sakit nang tián nang mangâ babayi. || Ang kaupahán sa alílâ, na úkol sa isang buán.=*corriente*. Ang lumálakad na buàn.=*mayores*. pl. Kabuanan; ó kagampanán nang kabuntisan.

MESA. f. Dúlang; látok; ó mesa. || met. Pagkàin: at sinásabing: si *fulano'y may mabúting* PAGKÁIN, *fulano tiene buena* MESA =*franca*. Yaong pinakákain ang bálang dumating, na walang pinípilì. =*gallega ó de gallegos*. fam. Ang kúlang nang pagkáin; ó dahop nang pagpapakáin; kúlang nang kanin kung kumàin ò kun maghandâ.

MESAR. a. Subunutan.||r. Labnutín nang mangá kamay ang buhok ó balbás na sarili.

MESERO. m. der. nang *mes*. Ang upahán nang buanan at may pakáin.

MESIAS. m. Sùgô: sinásabi kay Jesukristo.

MESIAZGO. m. der. *Mesias.* || Ang karañgalan nang pagkáMesías.

MESÓN. m. Kárihang may tulugán, lalagyán nang kabayo, etc., na ang tumútuloy ay nagbábayad.

MESONAJE. m. der. nang *mesón.* Ang daán ó lugal na mayroong maráming *mesón.*

MESONERO, RA. m. y f. der. nang *mesón.* Ang magkakarí na may handang tulugán nang mangá nagsìsipanuluyan, at naghábandâ nang maging kailangan nang mangá naglálakad, na humíhintô sa kanilang báhay-kàrihan, at nang mangá háyop na dalá nilá. || adj. Ang nangáñgasíwâ ó nagúutos sa *mesón.*

MESTIZO, ZA. adj. Ang anak nang magasawang nagkákaiba nang dugô ò lùpang tinubúan, para nang kastílâ at tagàlog, ó tagálog at *insic* etc. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

MESURA. f. Kapormalán nang kilos at paguugàlì. || Kagalangán; kabinîan; hinhín. || Kasukatán; kabáitan sa anomang ginágawâ ó sinásalitâ.

MESURADO, DA. p. p. nang *mesurarse.* Mahinhín; banàyad.||Maíñgat.

MESURARSE. r. Magpormal; maghinahon.=*en las palabras.* Maghinahon sa pananalitâ.

METAMORFOSIS. f. met. Pagbabago; pagiibá.

METER. a. Ipaloob; isilid; ipások. || Isiksik; isìngit. || Ipások nang palihim ang anomang kalákal, at ng hindî ibáyad nang buis.=*miedo.* Takutin; manákot.=*bulla.* Magiñgay.=*i barato.* Guluhín ang anomang íbig ipaháyag nang ibá; sirâin; hamakin ang bágay na lalong mahalagá.=*(dinero) en la caja.* Magpások; maglagay (nang salapî) sa *caja*=*(una cosa) entre otras varias.* Isiksik (ang isang bágay) sa gitnâ nang ibá; ipaloob sa ibá.=*por medio.* Pagitnâ.||r. Pumások; gumíit; paloob. || Mápasok; mápasal. || Makitalamítam; makialam=*à valiente.* Magtapangtapangan.=*con alguno.* Makipagtalo; makipagáway sa kápowâ.

MEZCLA. f. Hálô; bahog. || Paghahálô. || Pagkakásalit nang saríssaring kúlay sa damit. || albañ. Ang ápog at buhangìng hinálô sa túbig, na tinátawag nating *palitada.*

MEZCLAR. a. Ihálô; ibahog; igawgaw.=*(una cosa) con otra.* Ibahog (ang isang bàgay) sa ibá. || r. Lumahok; humálô; makihambúlâ; makihalubilo.=*con mala gente.* Makihalubilo sa masasamâ.=*en alguna cosa.* Sumuot na humálô, ò sumama sa anomán.

MEZQUINDAD. f. Karukhaán; kasalatan. || Karamutan; kaigutan; ó ímot.

MEZQUINO, NA. adj. Dukhâ; salat. || Marámot; maígot.

MEZQUITA. f. Simbahan nang mangá kampón ni Mahoma.

MIEDO. m. Tákot; kaba; pangambá; lagim.=*cerval.* Ang lubhang malakí; ó malabis na tákot.

MIEDOSO, SA. adj. der. nang *miedo.* Duag; matatakutín.

MIEL. f. Pulot.=*silvestre.* Pulotpukyutan ò nang kamumo.

MIEMBRO. m. Bahaging alinmán

nang katawán nang tawo, ó nang hàyop.

MIENTRAS. adj. t. Samantala; hañgang;—*mientras tanto*. mod. adv. Samantala.—*mientras cuando*. adv. t. Nang; ó nang panahong.

MIERDA. f. Tae.||Dumí ó mansá.

MIÉS. f. Úhay. || Panahón nang ani ó nang paggapas.||met. Katipunan nang mañgá tawong nagsikilala nğ ating santa fé, ó malápit nang kumilala.

MIGA. f. Ang loob na malambot nang tinápay. || Ang buntong maliit nang anomang bágay na durog, ò piràpirasong maliliit. || pl. Ang maliliit na piraso nang tinápay.

MIGAJA. f. der. nang *miga*. Ang maliliit na piraso nang tinàpay, na tumátapon ó nadúdurog sa paghíwà. || met. Pisasong maliliit at durog nang anomán. Karaníwang plural na gamitin, kung ang sinásabi ay *mumo nang kanin ó tinápay*. || met. y fam. Walâ; ó halos walâ. || pl. Ang mañgá tirá ò labí; mañgá retaso.

MIGAR. a. Pagpiıápirasohin nang maliliit ang tinápay.||r. Magkápirapiraso nang maliliit.

MIL. adj. num. card. Libo. || met. Lubhang marami; walang bílang. || pl. Libolibo.

MILAGRO. m. Himalâ; kababalaghán. || interj. Abá!

MILAGROSO, SA. adj. der. nğ *milagro*. Kahimáhimalâ; katakataká; kababalaghán. || Mapaghimalâ. || met. Kaibá.

MILÉSIMO, MA. adj. num. ord. der. nang *mil*. Ikasanglibo; ó ikaisanglibo. || f. Ikaisanglibong bahagi.

MILLÓN. m. arit. Ang siam na daán, siam na puô at siam na libo, na dinagdagàn pa nang isang libo.

MILLONARIO, RIA. s. y adj. der. nang *millón*. Lubhang mayaman; singkad nang yaman.

MIMAR. a. Umulayaw; karínyohin; ó palayawin; alindugín, ||r. Magálindugan.

MINA. f. Pabuluang sa ilálim nğ lúpâ, na páraanan nang túbig, at gámit sa ibá pa. || Lugal na hinúhukayan at kinùkunan nang bákal, tansô, gintô, etc. sa ilálim nang lùpâ, ò mina. || met. Ang hánapbúhay, na sa kaunting págod ay malakí ang pinakíkinabang ó tinútubô. || Buntong malakí nang salapî; tinágong salapî na lubhang marami.

MINADOR, RA. m. y f. der. nang *mina*. Ang nanhúhukay; ó mangagawâ nang lungâ sa *mina*.

MINAL. adj. der. nang *mina*. Ang náuukol sa *mina*.

MINAR. a. der. nang *mina*. Humúkay; ó magbukás nang lungâ ó daán sa ilálim nang lùpâ. || met. Gumawâ nang lubós na pagpipílit at tiyagâ, úpang kamtán ang anomán. Lálô na kung palihim ang paggawâ.

MINORACIÓN. f. der. nang *minorar*. Paguuntî; pagbabawas. || Paguntî; pagliit.

MINORAR. a. Bawasan; kulañgan; untián. || n. y r. Umuntî; magkúlang.

MINORATIVO, VA. adj. Nakabábawas; ò nakapagpápauntî. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa *masculino*.

MINUCIOSIDAD. f. Kadiwaráan; kaurírâan na hangang káliitliitang bàgay ay naúusisá.

MINUCIOSO, SA. adj. Madiwárâ; lubhang mauiñâ at masiyásat.

MINUSCULA. f. Letrang maliit.

MIO, MIA. pron. pos. Akin; ko.

MIOPE, ó MÍOPE. com. Ang mahìnâ ang matá ò maikli ang paningín, bagamán bátâ pa.

MIRADA. f. Suliap; tingín; masid na nagpápahayag nang pagíbig, gálit, etc. || Pagtingín; pagmamasid.

MIRADO, DA. p. p. nang *mirar*, y adj. Mabait; mahinahon.—*mal mirado.* Kinapópootan nang kápowâ.

MIRADOR, RA. m. y f. Ang tumátanaw. || m. Tánawan; talibâan; batyawan.

MIRAMIENTO. m. Pagtingín; pagmamasid. || Pagliñgap; pagmamasákit; ó pagbubúlay nang anomán. || Gálang; pakundañgan.

MIRAR. a. Tumingín; magmasid. || Aninawin. || Tanawín. || Igálang; pagpítaganan. || Mahalín; liñgapin; tingnán ó ipagmasakit ang anomán. || Máharap: para nang, *ang áking báhay ay* NAKAHARAP *sa sílañganan, mi casa* MIRA *al oriente*, etc. || met. Bulaybulayin; isíping maigi ang anomán.=*con buenos ojos.* Mahalín; máibigan; magaliñgín.=*por alguno.* Tingnàn ó mahalín ang kápowá.=*por encima.* Masdán nang paraán làmang, ó patakbò. || r. fam. Magtaglay nang kabàitan sa anomang ginágawâ ó sinásalitâ. || Magdañgan. || Magmásiran. =*al espejo.* Manalamín nang mukhâ.

MIRÓN, NA. m. y f. Ang malabis makátitingin. || Nanónood.

MISERABLE. adj. Kúlang pálad. || Abâ; kahabaghabag. || Marámot; salat at dungô.

MISERACIÓN. f. Áwà; habag.

MISEREAR. n. Magtipid nang labis, na sampong katawang sarili ay pinagdádamutan.

MISERIA. f. Kasaliwaang pálad. || Kasalatán; dálitá; kahirapan. || Karamutan at malabis na katipirán, na sampong katawang sarili ay pinagkákaitan nang kailañgan. || Bágay na kákauntî; ò lubhang kauntî. v. gr. *pinadalhàn akò nang* LUBHANG KÁKAUNTÎ, *me envió una* MISERIA.

MISERICORDIA. f. Áwâ; habag. || Biyáyâ; patáwad.

MISERICORDIOSO, SA. adj. der. nang *misericordia.* Maawaín. = *con, para, para con los desvalidos.* Maawaín sa mañgá salantâ.

MÍSERO, RA. adj. Kúlang pálad; saliwang pálad; abâ; kahabaghabag.

MISERO, RA. adj. der. nang *misa.* Ang maibiging makinyig nang maráming misa. || Ang pàring mapagmisá

MISIÓN. f. Bilin; tungkol na ibinigay sa ibá. || Paglalakbay sa bayanbayán nang mañgá *religioso* sa paglalátag nang *evangelio.* || Ang bayan, kaharián, ó lugal na pinañgáñgaralan nang *evangelio* nang mañgá misionero. || Gùgol; ó gastá sa anomán.

MISIONARIO. m. der. nang *misión*, y

MISIONERO. m. der. nang *misión.* Ang páring naglàlatag nang *evangelio.*

MISMO, MA. pron. personal. Din; ó rin; ngâ: v. gr. *Ang espadang ito'y siyà* RIN *ginámit kay amá, esta espada es la* MISMA *que sirvió à padre; akò* RIN *ang gàgawâ niyán, yo* MISMO *haré eso*, etc. Ga-

yon din; ó kamukhâ; ò iyandin; ó ganyan din: v. gr. GAYON DING *kúlay;* ò KAMUKHÁ *nang kùlay; ang kúlay* RING IYAN; ó GANIYANG *ding kùlay, del* MISMO *color.*—*Por lo mismo.* mod. adv. Kayâ. —*Ahora mismo.* Ngayón din; agadagad.

MISTELA. f. Iinumín, na pinaghálông aguardiente, túbig at matamìs, at kaunting kanela; ò inarobá.

MISTERIO. m. Talinhàgâ; hiwágâ; ó *misterio.* || Ang líhim ó *secreto* nang mangã *negociong* malakì. || Alinmang bágay na mahìrap tarukín ng ísip.

MISTO, TA. adj. Kahálô; kalahok. || Magháló; ó nakahálô. || Halóhalô. Karaniwang gamiting làlô na parang *sustantivo.* || Lahok.

MISTURA. f. Kahàlô. || Pagkakáhalô ó pagkakásama.

MISTURAR. a. Ihàlô; isama; paghalûin; paglahukín.

MITAD. f. Kalahatián; kalàgitnaan. || Kalahátî.

MITIGACIÓN. f. der. nang *mitigar.* Paglubay; pagbabawas nang bagsik ó tigás nang anomán: v. gr. *Ang* PAGLUBAY *nang kirot ò sakit, la* MITIGACIÓN *del dolor.*

MITIGAR. a. Palubayín; bawahan ang bangĩs nang anomán. || Pahupaín.

MOBILIARIO. m. Kasangkapan sa pamamáhay, sa isang *oficina,* etc.

MOBLAR. a. irreg. como *acordar.* Lagyán; sadyaán ang pamamáhay nang mangã kasankapang gámit

MOBLE. adj. Gálawin.

MOCADERO. m. Pamáhid nang ilong.

MOCARRO. m. Ang úhog na nákalingãtang hindî pináhid, ay nakabitin sa ilong.—*santo mocarro.* Larô na pinagpápahiranan nang úling ang isá, at ang mátawa ay siyá namang tátayô, na papápahid sa madlâ.

MOCEAR. a. der. nang *mozo.* Magbinatâ. Karaniwang wikâin sa mangã kalikutang náuukol sa kalupaán.

MOCEDAD. f. der. nang *mozo.* Kabataán; ò edad nang kabaguntawohan. || Ang likot na sarili nang kabaguntawohang edad. Karaníwang sabihin úkol sa hilig sa kalupaán.

MOCERO. adj. Mahílig sa kalupaán at mahingil sa babayi; mapangbabayi.

MOCETÓN, NA. aum. nang *mozo.* || m. y f. Ang binatang malakí at malakás.

MOCIÓN. f. met. Balisa nang loob. || Ang tugtog nang Dios sa loob nang tawo. || Ang bágay na ipinalagay nang isá ó isinaysay sa gitnâ nang isang pagpupúlong at nang pagkásunduang gawín ó bigyang pasiyá.

MOCO. m. Úhog. || Alinmang bágay na tila ùhog. || Ang tumátapong dumí nang bákal, kun nagbábagang pinùpukpok sa palihán. || Ang túlô nang kandílâ, na umáanod sa tagiliran, ó nakadikit kayâ dito.

MOCOSO, SA. adj. der. nang *moco.* Úhugin. || Walang halagá. || met. Paslit.

MOCHIL. m. Alílâ nang magsasaká, na tagapaghatid nang anomán sa mangã nagtátrabahong na sa gitnâ nang búkid.

MOCHILA. f. Ang sisidlán nang sundalo nang kaniyang damit, na ito'y nakatálî sa likod.

MOCHILERO. m. der. nang *mochila*. Ang tagapagdalá nang *mochila* nang mangá sundalo. Karaníwang lalong wikâing *mochiller*.

MOCHUELO. m. Kuago.

MODA. f. Kaugalián; uso. Karaniwang lalong sabihin sa mangá kaugaliang bágong lumálakad nang pananamit.

MODELO. m. Hùwaran; parisán; ulirán.

MODERACIÓN. f. der. ng *moderar*. Kasiyahán sa anomán. || Paghahalagang mabábâ ó katamtaman. || Hinhín.

MODERADO, DA. p. p. nang *moderar*, y adj. Na sa kasiyahán; na sa katamtaman; ò katatagán.

MODERAR. a. Ilagay sa katatagán ang anomán, na ilagan ang kalabisan. || Babâan ang mataás na halagá ng anomàn.||r. Magpígil; maghàwak nang loob. || Lumagay sa katamtaman. =*en las palabras*. Magpígil; maghinahon sa pananalità.

MODERNO, NA. adj. Bago; hindî pa nalálaon. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

MODESTIA. f. Kabinîan; kahinhinán.

MODESTO, TA. adj. Mabínî; mahinhín; timtiman.

MÓDICO, CA. adj. der. ng *modestia*. Katatagàn; mababâ (kun halagá ang sinásabi).

MODIFICACIÓN. f. der. ng *modificar*. Paglalagay sa talagang karampatan. || Pagbago nang anomán.

MODIFICAR. a. Ibahín; ò husayin ang anomán. || Ilagay ang anomán sa talagang karampatan. || Baguhin. || r. Mabago.

MODISTA. com. der. ng *moda*. Ang sumúsunod sa uso. || f. Ang babaying tumátababas at gumagawâ ng mangá usong damit at nagtítinda noon.

MODO. m. Kasiyahán; ó kasukatán sa pagsasalitâ; ó sa paggawâ nang anomán. || Gálang; pítagan ||Paraán nang paggámit; ó nang paggawâ nang anomán. || Ang kilos ò anyô nang isá.—*al modo*. mod. adv. Katùlad.—*á modo*. mod. adv. Para ng; kaparis.—*de modo*. mod. adv. Anopa't; kun gayón.

MODORRA. f. Sakit na hilik.|| Alinmang malálim na túlog, hindî man sakit. || Ang nasísirasirâ nang bunga nang káhoy.

MODORRAR. a. Makapaghilik; ó makapagkasakit nang hilik. || r. Magpamulang masírâ ang bunga ng káhoy, na lumanbot bagá at magibà ng kúlay. || Magkasakit nang hilik.

MODORRO, RRA. adj. Ang may sakit na hilik. || met. Walang pansín; mangmang; hindî marúnong magmasid.

MOFA. f. Libak; tuyâ; úroy.

MOFADOR, RA. m. y f. y adj. der. nang *mofa*. Mapanglibak; mapanuyâ.

MOFAR. a. Manglibak manuyâ. || r. Manglibak; magtúyaan.=*de un forastero*. Libakìn ang isang tagá ibang lugal.

MOFLETE. m. f. Pisnging lubhang matambok, na tila namámagâ.

MOFLETUDO, DA. adj. Pisngihan.

MOGOLLÓN, (DE). mod. adj. fam. Walang abogabog; hindî ináanyahan ay dumaló.||Sa gùgol nang ibá;

gastá nang ibá.

MOGOTE. m. Bundok na maliit, na nakatayô at nábubukod sa ibá. || Punsó. || pl. Súngay nang usà na bagong tumútubô at ganitó ang tàwag hangang sa maging sangdankal.

MOHARRA f. Sibat na muntî sa tagdán nang bandílâ.

MOHATRA. f, Pagbibílihang líhim; ò pakonowarî. || Pamimilí nang anomán nang walâ sa halagà; ò pagpapatúbô nang labis.

MOHECER. a. y r. irreg. como. *agradecer*. Amagin; magkaàmag.

MOHINA. f. Gálit; ó pagtatanim sa kápowâ; bagot.

MOHINO, NA. adj. Gálit. || Kabáyong maitim ang ngúsô. || Malumbay; hapís.

MOHO. m. Ámag. || Katámaran; ó kawalán nang hingil sa paggawâ, na nagbúhat sa láging pagpapagayongayón.

MOHOSO, SA. der. nang *moho*. Ámagin; maámag.

MOJADA. f Pagbasâ; ó pagkabasâ. || Súgat na gawâ nang anomang bágay na matulis.

MOJADURA. f. der. nang *mojada*. Pagbasâ; ó pagkabasâ; basâ.

MOJAR. a. Basaín; isawsaw. || r. Mabasâ. || Magbásâan.

MOJICÓN. m. Buntal; ó suntok sa mukhâ; dungol.

MOJIGANGA. f. Pistang mará míng nagsúsuot nang *máscara* na mangá hitsurang háyop. || Bírô. || Bágay na kaibá, na tila ipinangliílibak.

MOJIGATO, TA. adj. Mapagkunowâ; mapagbalatkayô. || Mapagbanalbanalan.

MOJÓN. m. Hangahan; hangá; ò musón. || Buntón. || Larong tanga.

MOJONACIÓN. f. der. nang *mojonar*. Paglalagay nang hangahan.

MOJONAR. a. Lagyán nang hangahan.

MOJONERA. f. der. nang *mojón*. Lugal na kinàtatayoan nang musón.

MOLDE. m. Búbûan. || Markahan ó molde. || Kapisanan nang letrang panlimbag. || met. Ang táwong hówaran nang kápuwâ sa anomán.

MOLDURA. f. der. nang *molde*. Ang káhoy, bákal, bató ò anomang dinúkit ó binurdahán, na inilálagay na pamuti sa bàhay, pilar, etc.

MOLDURAR. a. Maglabor nang dúkit sa káhoy, ò sa anomán. || Magmuldura.

MOLE. adj. Malambot. || f. Kalakhàn ó lakí nang anomán, at gayondín ang bigat; makatawán.

MOLÉCULA. f. Munting bahagi nang isang bágay, na dî súkat mahàtî.

MOLEDERO, RA. adj. Ang malíligis; ó mangyáyaring mamulí.

MOLEDURA. f. Pagligís. || Ang naligís; ó dami nang paminsang niligís. || Panligis; múlihan. || Lígisan; ó pangmulí. || Pàgod. || Pamágod.

MOLENDERO, RA. m. y. f. der. nang *moler*. Mangliligís; mangmumulí.

MOLER. a. irreg. como *absolver*. Ligisín; gilingin; dikdikín; alilisin; etc. || met. Abalahin; yamutín; ó moléstiahin ang kápowâ sa kaulitan, ò sa pakiúsap at ibá pang ganganitó. || Mapagal nang labis: v. gr. *ako'y* LUBHANG PAGAL *sa paggawâ, estoy* MOLIDO *de trabajos*. || Sumírâ; sumalantâ: v. gr. *Ang sepiliong ito'y* su

MISIRÁ *nang damit, este cepillo* MUELE *la ropa;* SÁSALANTAIN *ko ikaw sa pàlô, te he de* MOLER *á palos.*=*à coces.* Salantaín sa síkad.=*con súplicas.* Yamutín sa pakiúsap. || r. Mapágod na lubhâ sa pagtatrabaho.

MOLERO. m. der. nang *muela.* Mangagawâ; ó nagbíbili nang gilingan.

MOLESTAR. a. Yamutín; pasukalin ang loob; balisanhín ang kápowâ; ligaligin. || Pagurin.=*(à uno) con visitas.* Yamutín (ang isá) sa kádadalaw. || r. Mayamot. || Mapágod || Magpagurán.

MOLESTIA. f. Yamot; balisa; muhî; pagal.

MOLESTO, TA. adj. Nakayáyamot; nakagàgalit. || Napápagal.=*á todos.* Nakayáyamot sa madlâ.

MOLETA, f. dim. nang *muela.* Batong mármol na ginàgamit nang mangá pintor na panligís nang *color;* ó nang mangá *boticario* nang gamot sa *botica.* || Kasankapan nang mangà impresor na ipinanglíligis nang tintá. || Sa mangá *oficina* ó *fábrica* nang *cristal* ay ang kahong bató, ó pizarra na pankinis at pangbuli nang *cristal.*

MOLICIE. f. Kalambután.||Láyâ. || Kahalayan; ó kasalanang laban sa kalinisan.

MOLIENDA. f. der. nang *moler.* Pagligìs; pagdúrog. || Ang naligis; ó dami nang niligís na paminsan. || Lígisan; múlihan; ó panligís. || met. Pagal; págod. || Pamagal; pamágod. || Pangyamot.

MOLIFICACIÓN. f. der. nang *molificar.* Pagpapalambot.

MOLIFICAR. a. Palambutín.

MOLIFICATIVO, VA. adj. Nagpípalambot; ó nakapagpápalambot.

MOLINERO, RA. adj. der. ng *molino.* Pangligís; pandúrog; ó náuukol sa álilisan ó sa pandúrog. || m. Ang mangigíling; ó ang may íngat ng *molino* at nagtátrabaho doòn.

MOLINETE. m. dim. nang *molino.* náut. Bilingbílingan; ó molinete.

MOLINILLO. m. dim. nang *molino* Gilingang muntí. || Panligís na muntî.

MOLINO. m. Álilisan; gilingan; ó alinmang màkinang pandúrog ó panligís nang anomán. || met. Ang tawong dî mákali at mapangbásagulo. || Ang lubhang nakamúmuhî.|| fam. Bibig.=*arrocero.* Gilíngan nang pálay.

MOLONDRO, ó MOLONDRÓN. m. Tamad; anyáyâ at walang pinagaralan.

MOLLAR. adj. der. ng *muelle.* Malambot; madalíng basagin ó hatiin. Karaniwang sabihin sa almendràs, pílì etc. na hindî lubhang matigás ang balat.||Ang karneng walang tabâ at walang butó. || met. Ang madaling mahíbô.||Bágay na malakì ang ibinibigay na pakinábang, sa kaunting págod.

MOLLEAR. n. Sumunod sa diin ò sa pisil. || Mahùbog sa lambot.

MOLLEDO. m. Kalamnán; ó alinmang lugal nang katawán na malamán at mabílog. || Ang durog ng tinàpay.

MOLLEJA. f. Búkol; ó mabílog na lamang tumúbô sa ilálim nang balat nang hayop. || Balumbalunan.

MOLLEJÓN. m. aum. nang *molleja.* || met. Tawong lubhang ma-

tabâ at mahínâ; ó at lubhang malamig na loob.

MOLLERA. f. Bumbunan.

MOLLETA. f. Gunting na pangalís nang titis nang kandílâ. || Tortang may hàlong gatas at sadyâ nang sarap.

MOLLETE. m. Tinápay na mabílog, buhaghag at maputî.||Pisngíng malamán at mabílog.

MOLLETUDO, DA. adj. der. nang *mollete*. Ang tawong matambok ang mangá pisngí.

MOLLINA. f. Maráhang ulán, na parang ambón.

MOLLIZNA. f. Ambón.

MOLLIZNAR, ó MOLLIZNEAR. n. Umambón.

MOMENTÁNEO, NEA. adj. der. nang *momento*. Sùsumandalî; madaling gawín; ó agadagad nagágawâ; saglit; kisapmatá.

MOMENTO. m. Sandalî || Halagá; kabuluhín; ó bigat: v. gr. *Ito'y bàgay na kàkauntî ang* HALAGÁ ó KABULUHÁN, ó *kákauntî ang* BIGAT ó KAUKULÁN, *esta es cosa de poco* MOMENTO.—*al momento*. mod. adv. Agad agad; pagdaka.—*por momentos*. mod. adv. Lágî na.

MOMIO, MIA. adj. Payat; walang tabâ.

MOMO. m. Ngíbit; ngiwî; bírô. || Bubo; ó mapagpatawà. || *Cariño.*

MONA. f. Amô, ó ungong babayi. || fam. Ang nangágagad sa ibá; ó gumágawâ nang anomán at nang maparisan lámang ang ibá. || Paglalangó. || Langó; lasing.

MONACAL. adj. der. nang *monaco*. Náuukol sa mangá monje, ó fraile.

MONACATO. m. der. nang *monaco*. Ang pagkàmonje; ó kaugalián at regla nang mangá monje ó fraile.

MONACILLO. m. Munisilió.

MONACORDIO. m. Isang instrumentong *de cuerdas*, na tinútugtog na parang piano.

MONADA. f. der. nang *mono*. Ngiwî; ngíbit. || Paguulol-ululan.||Nakamùmuhing pagsasaelán.

MONAGO, ó MONAGUILLO. m. Munisiliò.

MONARCA. m. Hárî.

MONARQUÍA. f. der. nang *monarca*. Ang kahariang nasàsakupan nang isang hárî || Ang porma nang gobierno nang isang kaharián, na íisang tawo lámang ang namámahalâ, alinsùnod sa nakatátag na mangá leyes.

MONÁRQUICO, CA. adj. der. nang *monarquia*. Ang náuukol sa *monarca* ó sa *monarquìa*.

MONASTERIO. m. *Convento* nang mangá monje. || Alinmang bàhay nang mangá *religioso* ó *religiosa*.

MONÁSTICO, CA. adj. Ang náuukol sa kalágayan nang mangà monjes ó nang monasterio.

MONDA. f. Ang paghawan; paglinis at pagpútol nang mangá sangang tuyô, at sangang malalábay, na nakasúsukal lámang sa káhoy. Sinásabi rin namán sa ibá pang paglilinis. || Panahong bágay ipaghawan nang káhoy.

MONDADIENTES. m. pl. Panghininga.

MONDADURA. f. Pagtálop; pagkakayas; pagsapsap; pagkalis. || Pinagtalupan; pinagbalatán; pinagkayasan; etc. Plural na lalong kauga-

liang gamitin dito sa mañgá huling kahulugán.

MONDAOREJAS. m. pl. Panghinulí.

MONDAR. a. Kalisán; linisin; kayasan; talupan; balukan; sapsapán. || Gupitán nang buhok. || met. Agawin; nakawin ang pagaárî nang ibá, lálô na ang salapî.

MONDEJO. m. Isang bágay na palamán, ó paniksik sa tián nang báboy ó tupa.

MONDO, DA. adj. Malinis at wa'â anomang hálô.

MONDONGA. f. fam. Panglibak; ó hámak na táwag sa mañgá alílang babayi, na kaisá nang mañgá táwag na *alìlâ sa kusina; ó tagapunas nang sahig*.

MONDONGO. m. Ang mañgá bituka at tian nang hàyop, lálô na ang sa tupa. || Mañgá sangkap sa paggawâ nang *morcilla, longanisa*, etc.

MONDONGUERO, RA. m. y f. der. nang *mondongo*. Magmiminudensia ó ang naglúlutò at nagtítinda nitó. || adj. Nàuukol sa *mondongo*.

MONEDA. f. Kuarta. || fam. Salapî.=*amonedada*. Salaping túnay. = *corriente*. Ang salaping matuling gastahín. = *de vellón*. Ang tansong salapî; ó barià.=*menuda*, ó *suelta*. Ang salaping maliliit ang halagá, para ñg kakahatiin, sikapat labingdalawâ, etc. =*metàlica sonante*. Salaping tùnay, at hindî *papel de banco*, ni *pagaré*.

MONEDAJE. m. der. nang *moneda*. Buís na ibinábayad sa pagpapagawâ nang salapî sa hárì.

MONEDAR. a. der. ñg *moneda*, y

MONEDEAR. a. der. nang *moneda*. Gawing salapî ang gintô, pilak ó tansô; salapiín.

MONEDERÍA. f. der. nang *moneda*. Ang *oficiong* gumawâ nang salapî. || Báhay na pinaggágawan ñg salapî.

MONEDERO. m. der. nang *moneda*. Ang gumágawâ nang salapî.

MONERÍA. f. der. nang *mono*. Ñgíbit, ñgiwî at ibá pang kilos ñg katawán, na nakalúlugod at kaugaliang gawín nang mañgá bátâ. || Bágay na walang kabuluhán. || Kapisanan nang mañgá ungô.

MONESCO, CA. adj. der. nang *mono*. fam. Paguugáling sarili nang matsing; ó ang kapáris nang mañgá kilos, ñgiwî at pagmumukhâ nang ungô.

MONETARIO. m. der. nang *moneda*. Kapisanan nang mañgá salapî; at *medalla* nang ibatibang panahón at lugal. || Kasankapang kinálalatagang mahúsay nang mañgà bágay na ító. || adj. Náuukol sa salapî.

MONICIÓN. f. Babalâ; pagpapahàyag; ó pagtatáwag. Karaniwang sabihin sa tatlong táwag, na ginágawà sa simbáhan kung may magáasawa, at sa pagpaháyag sa madlá nang *excumunión* at ibá pang parusa.

MONIGOTE. m. Ñgalang itinátawag nang karamihan sa mañgá uldog; at gayondín sa tawong mangmang sa kaniyang ofisio; at sa tawong talagang tàngî, mangmang at walang námumuañgan.

MONILLO, LLA. adj. der. nang *mono* at *mona*. m. Pananamit babayi na lápat sa katawàn at mulâ sa liig hangang bayawang lámang at walang ladlaran at mangás man.

MONIPODIO. m. fam. Sangusapang pinagkásunduan nang marami, na ang tungo ay masamâ.

MONISES. m. pl. Salapî.

MONITOR. m. Tagababalâ; tagapagsabi; ó mangbabalâ. || Ang nagtátawag sa simbahan nang ngalan nang mangá ikákasal ò magpápari.

MONITORIA. f. for. Útos na isinúlat nang *tribunal eclesiástico*, sa pagpapaharap sa isá sa tribunal na yaón.

MONITORIO, RIA. adj. Ang nagbábalitâ. Tagapangúsap.

MONJA. f. Ang monja. || pl. Gayón ang táwag nang mangá báta sa maliliit na baga, na nátitira sa papel na sinúnog at untîunting nangamámatay at tíla naglálakaran.

MONJE. m. Ang banal, na nagtítira sa ilang; ò *ermitaño*. Tinátawag ding gayon sa panahong itó ang fraile.

MONO, NA. adj. Bágay na pulido at marikit; nakalúlugod. || m. Ungô; matsing; amô; bakúlaw. || met. Ang táwong gumágagad nang kilos at nginibitngíbit nang ungô.

MONTAÑA. f. Bundok; kabundukan.

MONTAÑÉS, SA. adj. der. nang *montaña*. Ang náuukol sa bundok.|| Ang tawong túbô sa bundok.

MONTAR. n. Pumanhik; ó sumakay sa anomán || met. Magkahalagà ang anomán. || Sumakay; umabot ang ùtang, *cuenta*, etc. sa isáng halagang anomán=*á caballo*. Sumakay sa kabayo; mangabayo=*en cólera*. Magálit. || a. Íengaste ang bató sa alahas.

MONTE. m. Bundok. || Gúbat. || met. Malaking kapinsalaán; ó abala. fam. Ang ulong mahabangmahábâ ang buhok; ó suotsuot ang buhok.

MOÑO. m. Pusod nang buhok nang babayi. || Balahibo nang ibon sa tuktok, na tila pálong.

MOÑUDO, DA. adj. der. nang *moño*. May pusod. || Manok na tuktukin.

MORADA. f. Táhanan; pamamáhay. || Pananahán ò pagtirá sa isang lugal.

MORADOR, RA. m. y f. Ang tumátahan sa isang báhay, ó lugal.

MORAR. n. Tumirá; ó manirahan sa isang lugal.=*en despoblado*. Manirahan sa ilang.=*entre salvajes*. Tumirá sa gitnâ nang manga tawong gúbat; ó makisamang manahán sa mangá tawong gùbat.

MÓRBIDO, DA. adj. Ang mey sakit, ó nakapagkákasakit. || Malambot.

MORBO. m. Sakit.

MORCILLA. f. Bituka nang báboy, tupa ó baka na may lamang dugong sinankapán nang *recado*.

MORCILLERO, RA. m. y f. der. nang *morcilla*. Ang mangagawâ; ò nagtítinda nang *morcillas*. || adj. Náuukol sa *morcilla*.

MORDAZA, f. Kasankapang ipinagpáparusa, na parang busal, na ikinákabit sa bibig at nang hindî makapangúsap. || Pangípit ò kulmà nang bibig.

MORDEDURA. f. der. nang *morder*. Pagkagat. || Kagat.

MORDER. a. irreg. como *absolver*. Kagatín; sagpangín; kibitín. || Gasgasín; ó kaskasing untiuntî, para nang pagkíkil, ó pagpagi nang ano·

mán. || met. Manírâ nang puri; mang-libak. || n. Magkàgatan. || met. Mag-siraán nang puri.

MORDICACIÓN. f. der. nang *mordicar*. Katí nang balat, na may kahàlong tila dùrô nang karáyom; ó katí nang balat kung tinátagulabay.

MORDICANTE. p. a. nang *mordicar*. adj. Nakapamámantal; nagpápakati; nakatátagulabay.

MORDICAR. a. Kumatí na parang dinúdurô nang karáyom ang balat.

MORDICATIVO, VA. adj. Nakapamámantal; nakakákati.

MORDIDO, DA. p. p. nang *morder*, y adj. met. Kúlang; bawás. || Kinagatán.

MORDIENTE. m. Ang pangpatíbay ò pangpakápit nang kúlay ó durado, na ipinápahid sa káhoy ó damit ná íbig pintahán, durúduhin ò tinâin at nang manirá ang kùlay.

MORDISCAR. a. Kagatkagatín nang marahan, na huag masugatan ang kinákagat.

MORDISCO. m. y

MORDISCÓN. m. aum. nang *mordisco*. Kagat na hindî masakit. || Kakagat; ó ang nakùkuha nang mañgá ñgipin sa pagkagat.

MORENO, NA. adj. Kayumangí. =*de rostro*, Kayumangí ang mukhâ.

MORIBUNDO, DA. adj. Ang naghíhiñgalô; ò malàpit nang mamatay.

MORIGERACIÓN. f. der. nang *morigerar*. Kasukatán sa ugálî at pagkabúhay; ó katatagán ang paguugálî at pamumúhay.

MORIGERAR. a. Ilagay sa katamtaman ang paguugálî; pamumúhay at ibá pa. || r. Magpìgil; lumagay sa katamtaman.

MORIR. n. irreg. como *dormir*: p. p. irreg. *muerto*, ang siyang gámit. Mamatay. || met. Matapus; mautás ang anománn, maging walâ mang búhay. || Nasâing mahigpit ang anomán, na tila mamàmatay, kung hindî kamtam.=*á manos del contrario*. Mamatay sa mañgá kamay nang kaáway.=*de enfermedad*. Mamatay sa sakit.=*de poca edad*. Mamatay nang kabataán.=*en gracia*. Mamatay sa grasia.=*en olor de santidad*. Mamatay sa kabánalan. || r. Mamatay; ò mawalán nang pangdamdam ang alinmang lugal nang katawán.=*por alguno*. f. Umíbig nang malabis sa sínoman.=*de frio*. Mamatay sa lamig.

MORISCO, CA. adj. der. nang *moro*. Ang náuukol sa mañgá *moro*. || m. Morong binyagan, na nátira sa España nang únang panahong palayasin doon ang mañgá kasama nilá.

MORISQUETA. f. Sinaing; kanin. || fam. Dáyâng lalang, na kaugaliang sarili nang moro. || Gawâ, na talagang ipinangdáravâ; ipinangláłalang; ó ipinanglílibak sa kápowà.

MORO, RA. m. y f. y adj. Ang túbô sa Mauritania, provincia nang Africa. || adj. fam. Ang álak na walang hálong túbig, kasaluñgat nang álak na may túbig na ang táwag ay *cristiano*, dáhil sa ang wika'y binyágan na.

MOROSO, SA. adj. Mabágal; tamad.

MORRAL. m. Buslôbuslúan; ó súpot na ibinítin sa ulo nang hàyop at nang makákain naglálakad

man. || Sa mangá mángangaso ay ang súpot lambat na pinagsísiglan nang báon at nang huli.

MORRIÓN. m. Ang isinùsuot sa u'o nang mangá bayani, na gámit sa pagbabaka, na ito'y parang salakot at kung minsay mayroong plumaje.

MORTAJA. f. Sápot at ibá pang ibinábalot sa patay.

MORTAL. adj. May kamátayan; ò supil sa kamátayan. || Ang nakamàmatay; ó makamàmatay sa kàluluwà ó sa katawàn. || Ang tila patay; ó malápit nang mamatay: v. gr. *Si Juan ay naging* TILA PATAY *sa gùlat ò sa dalamhàtì, Juan se quedó* MORTAL *de susto ó de pesadumbre.* || Malínaw; siguro: v. gr. *Ang mañgá senyal ay* MALILÍNAW, ò SIGURO, *las señas son* MORTALES.

MORTANDAD. f. Pagkakamatay; pagkakasalot; sálot.

MORTERETE. m. der. nang *mortero.* Kanyong muntì, na láging gámit nang artillero sa pagsalbá. || Berso na pinapùputok kung pistá.

MORTERO. m. Lusong na muntì, na dikdikan nang anomán. || Batong buhaghag na pinagsásalaan ng túbig na pinalílinaw. || Ngalan nang *armas de fuego* sa artillería, na pinagkákargahan nang mangá bomba, granada, etc.

MORTÍFERO, RA. adj. der. ng *muerte.* Nakamàmatay.

MORTIFICACIÓN. f. der. ng *mortificar.* Pagpapasákit sa sariling katawàn; pagpipígil ó pagsùpil sa kalooban. || Kapighatián; kasukalán ng loob. || Pangpasùkal nang kalooban.

MORTIFICAR. a. Pasakitan; hapísin; bagabagin. || r. Pasakitan ang sarili; pagpigilan ang kalooban, ò supilin ang píta nang katawàn.

MOSÁICO, CA. der. nang *Moisés,* y adj. Ang náuukol kay Moises. || Ang pinamutihan nang sarísaring kúlay na bató. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

MOSCA. f. Lángaw. || fam. Salapî. || Ang tawong nakayáyamot at mabigat ang ugálî. || met. Masidhing katí nang balat, na nakabábalisa. || pl. fam. Ang mangá tilamsik nang baga.

MOSCARDA. f. dim. nang *mosca.* Bángaw na maliit.

MOSCARDÓN. m. aum. nang *mosca.* Bángaw.|| Bubúyog.|| met. Ang tawong nakamùmuhî sa bigat nang ugálî at pagkatampalasan.

MOSQUEAR. a. der. nang *mosca.* Bugawin ang lángaw. || met. Sumagot nang tila nagágalit. || a. Magdamdam sa salitâ nang kápowâ. || Iwaksí; ilayô ang mangá kapinsalaán.

MOSQUEO. m. der. nang *mosca.* Pagbúgaw nang lángaw.

MOSQUERO. m. der. nang *mosca.* Pangbúgaw nang lángaw, ò isinásabit na panghuli nang lángaw, at sakâ sinúsunog.

MOSQUINO, NA. adj. der. ng *mosca.* Náuukol sa lángaw.

MOSQUITERO, RA. m. y f der. nang *mosquito.* Kulambô.

MOSQUITO. m. Lamok. || fam. Ang tawong mapagpalagî sa tindahan nang álak.

MOSTAZA. f. bot. Kíluâ. || Sa mángangaso ay ang pinakamaliit sa siam na *claseng* kilalá na perdigones.

MOSTRAR. a. irreg. como *acor-*

dar. Ipakita; ipatanaw. ‖ met. Saysayin; ipaunáwâ. ‖ Magkunuarî; disímulahín; magpangap. ‖ Magpakita; magpakilala, para nang MAGPAKITA *nang tápang*, MOSTRAR *valor*, *etc*.‖Itúrô.‖ r. Tumanyag; pakita; patanaw; pakilala: v. gr. PAKILÁLANG *kaibigan*, MOSTRARSE *amigo;* IPAKILALA ó IPAKITA *ang pagkaprincipe*, MOSTRARSE *príncipe*. ‖ Magpákitaan; magparángalanan.

MOTA. f. Himulmol nang kayo; hilatsá ‖ Pilápil.

MOTEJAR. a. Mangiit; mamintás. ‖ Bansagán ang kápowâ; mamúlà =*(à uno) de ignorante*. Bansagán; ó iitín (ang isà) na mangmang.

MOTÍN. m. Pagaalsá. ‖ Paglabag; panghihimagsik nang madlâ; laban sa mangá pinúnô.

MOTIVAR. a. Magbigaydaàn ó dahilán. ‖ Ihánay ang katowiran! saysayin ang dahilang iginàgáwâ ng anomàn. ‖ Itákad.=*(un decreto) con, en buenas razones*. Itákad (ang isang kantusán) sa mabuting katowiran.

MOTÓN. m. náut. Kalô. ‖ Tangkalag. Ito'y sarísarî ang hitsura at lakí.

MOVEDIZO, ZA. adj. der. ng *mover*. Madaling gumalaw. ‖ Gálawin; ó madaling galawín.‖met. Halaghag na kaloóban.

MOVER. a. irreg. pres. ind. *muevo; mueves; mueve;* movemos; moveis; *mueven:* imperat. *mueve* tú; *mueva* èl; *muevan* ellos: subj. *mueva; muevas;* etc. Galawín. ‖ Kilusin; tinagin.‖ Gibaín. ‖ Ilipat. ‖ Udiukán; ibuyó. ‖ Maka... v. gr. MOVER *á lágrimas*, MAKÁ*iyak*. ‖ met. Magbigay daán. ‖ r. Gumalaw; kumilos. ‖ Lumípat.

MOVILIDAD. f. Ang kapangyarihang taglay nang anomán, na makagalaw.‖Dî pagkápanatag; ó ang pagbabago nang anomán. ‖ met. Kasalawahán.

MOVIMIENTO. m. Paggalaw; pagugâ. ‖ Kilos. ‖ Kabalisahán nang lôob. ‖ Hindî pagkálagay.

MOZO, ZA. adj. Ang bagontawo; ó dalaga. ‖ Ang malàpit nang magasawa, may edad man. ‖ m. Alílâ; utusán. Nagsásaysay nang talagang tungkol nang báwa't isá sa pamagitan nang isang *sustantivo* na may *preposición* DE sa unahán: v. gr. UTUSÁN *sa cocinâ*, MOZO *de cocina*, etc.

MUCOSIDAD. f. der. nang *moco*. med. Bágay na parang úhog; ó uhoguhog.

MUCOSO, SA. adj. der. nang *moco*. Parang úhog. ‖ Úhugin.

MUCRONATA. f. ánat. Butong malambot na nakalagay sa bungángâ nang sikmúrâ.

MUCHACHADA. f. der. nang *muchacho*. Gàwâ; ó ásal bátâ. ‖ Anyô na sarili nang bátâ. Salitâ na ipinanglílibak sa hindî na bátâ.

MUCHACHEAR. n. der. nang *muchacho*. Gumawâ nang gawang bàtâ.

MUCHACHERÍA. f. der. nang *muchacho*. Gawang bátâ. ‖ Kilos; ó ásal batang muntî. ‖ Karamihan, ó lupon nang nagíingay na mangá bátâ.

MUCHACHEZ. f. der. nang *muchacho*. Pagkabàtâ; ó kalàgayan ng bátâ.

MUCHACHO, CHA. m. y f. Bátâ; ó ang hindî pa sumásapit sa pagkabágontawo.

MUCHEDUMBRE. f. der. nang

mucho. Karamihan; kasaganáan; púsak.

MUCHO, CHA. adj. Marami; sagánâ. ‖ Madlâ.—*Muchos de los presentes.* Marami sa mañgá náhaharap. —*Tener en mucho*. Mahalagahín; ó pakamahalín.

MUDA. f. Pagbabago; pagiibá.‖ Bihisan; damit. ‖ Pañguñgúlag nang balahibo nang ibon; ò panahón ng pañguñgúlag.

MUDANZA. f. Pagbabago; pagiibá nang anomán.

MUDAR. a. Baguhin; ibahín. ‖ Lípat. ‖ Bihisan ang damit.‖Mañgúlag ang balahibo nang ibon. | met. Baguhin ang pasiyá ó hátol.=*(alguna cosa) à otra parte.* Lipat *(ang anomàn)* sa ibang lugal.=*de intento.* Baguhin ang akálâ; ò magbago ng akálâ.‖r. Magbago nang pamumúhay ó ásal, etc. ‖ Magbihis. =*de casa.* Bumago nang báhay.=*en otro.* Magbago; magibá.

MUDO, DA. adj. Pipi. Sinásabi rin namán sa nápakawalang kíbô.

MUEBLAJE. m. der. ng *mueble.* Ang kasankapan nang loob nang bàhay, para nang taburete, mesa, sofá, etc.

MUEBLE. adj. Pagaáring naililipat sa ibang lugal. ‖ Kasankapan nang loob nang pamamáhay.

MUECA. f. Ngíbit; kibit; ngíwî. ‖ Pagngiwî, sa panglilibak.

MUELA. f. Batong pañgibábaw nang gilingan. ‖ met. Bílog; lupon ng nagsàsalitaan. Bugaán; hasaán nang patalim. ‖ Bagang.

MUELLAJE. m. Buís na sinísiñgil sa mañgá sasakyang dumùdoong sa isang lugal, na ito'y itinátaang gugulin sa mañgá pagpaparikit at paghùsay nang punduhan.

MUELLE. adj. Malambot; malatâ; suabe. ‖ m. Patalim na malambot at ibá pá, na ikinákabit sa mañgá mákina ó kasankapan, at ng kung diíinán ó bungoin ay gumalaw ó yumutyot, para nang muelle nang kalesa, *carruage*, etc. ‖ Punduhan ng mañgá sasakyàn sa tabing dàgat ó ílog na pinaghábanguan nang lulan.

MUERTE. f. Kamátayan. ‖ Pagkamatay. ‖ Pagpatay. =*natural.* Ang pagkamatay na ugálî nang tawo, na gàling sa sakit.=*violenta.* Ang pagkamatay sa lason, bigtí, bítay at ibá pang ganganitó.—*Luchar con la muerte.* fr. Maghiñgalô nang maluat.

MUERTO, TA. p. p. irreg. ng *morir.* adj. Ang ápog ó yesong sinubhán. ‖ met. Kupás; mahínâ; lipás. Sinásabi sa kúlay at sa katalinuhan nang isip nang tawo.‖m. Ang bangkay, ò patay na tawo; namatay.

MUESCA. f. Kútab; sábak na paglálapatan; ákab; bakam.

MUESTRA. Ang pirasong maliit nang alinmang kayo, damit, káhoy, bákal, etc; ó ang kauntî nang anomang kalákal na ipinakíkita ò ibiníbigay at nang mákilala ang kaniyang kalidad. ‖ Húwaran; ó parisán nang anomán, para nang materia sa pagsúlat, etc. ‖ Ang letrerong inilàlagay sa harapán nang tindahan. ‖ met. Tandâ; bakás nang anomán.

MUGER. f. Babayi. ‖ Ang sariling asawa nang isang lalaki.

MUGERIEGO, GA. adj. der. ng *muger.* Náuukol sa babayi. ‖ Lalaking mapañgàlunyâ. ‖ Karamihang babayi.

MUGERIL. adj. der. nang *muger.* Ang sarili at náuukol sa babayi.

MUGERONA. f. aum. nang *muger.* Babaying malakí ang pañgañgatawán at mataás.

MUGIDO. p. p. nang *muger.* Uñgâ; ñgawâ nang baka, ò toro.

MUGIR. n. Umuñgâ ang baka; ang sa mañgá toro ang táwag ay *bramido.*

MUGRE. m. Ang mansang lañgís, mantíkâ, etc.; dumí o libag nang damit, nang lana etc.

MUGRIENTO, TA. adj. der. nang *mugre.* Malibag; libagán.

MUHARRA. f. Sibat sa dulo ñg tagdán nang bandílâ.

MUIR. a. irreg. como. *huir.* prov. arag. Gatasan; gumatas.

MULADAR. m. Tapunán nang yagit. || met. Ang alinmang nakadúduñgis, ò nakasísirâ.

MULAR. adj. der. nang *mula.* Náuukol sa mulo ó mula.

MULATERO. m. der. nang *mula.* Nagpápaupa, ó nagáalagâ nang mañgá mula.

MULATO, TA. adj. Tawong anak nang isang taga Europa at isang tagarito, ó taga Afrika, ó Amèrika. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || Kayumangí.

MULETA. f. der. nang *mula.* Mula na bátâ pa. || Ang káhoy na may pahálang, na isinásabak sa kilíkili nang pilay at nang makalákad.

MULETADA. f. der. nang *mula.* Karamihan nang mula; ò nang kàhoy na panakbibi nang pilay sa kilíkili, na kinàkalakal.

MULETO, TA. m. y f. der. ñg *mula.* Mula na bátâ pa.

MULTA. f. Ang parúsang salapî sa anomang naging sala ó kamálian. Multá.

MULTAR. a. Multahán; ó maglagdâ nang parúsang salapî na laban sa isá, tunkol sa anomang sala ò kamalíang nágawâ.

MULTIFORME. adj. Ang may marami ó sarîsaring hitsura.

MULTIPLICACIÓN. f. der. ñg *multiplicar.* Ang pagdami; ó paglipánâ nang anomán. || arit. Reglang nagtúturò nang pagmùmultiplicar ñg isang nùmero sa ibá.

MULTIPLICADOR, RA. m. y f. der. nang *multiplicar.* Ang nagpápadami, ó nagpápakapal nang bìlang nang mañgá bágay. || m. Arit. Númerong ipagpáparami, ó ipagmùmultiplikar nang anomang bágay ó halagá.

MULTÍPLICANDO. m. arit. Ang bágay ó halagang parárамihin ó pinárarami.

MULTIPLICAR. a. Paramihin; pakapalìn ang bilang nang tawo ó nang anomán. || n. y r. Dumami, kumapal. Itó ang kaugaliang gamitin, láló na kung ang sinásabi ay pagdami na búhat sa pagaanak. || arit. Paramihin ang isang bágay nang makáilang dublé, na gaya nang bílang na sinàsaysay nang pañgalawang número.

MULTIPLICIDAD. f. y

MULTITUD. f. Karamihan; kasaganaan. || Dami; kapal.

MULLIR. a. irreg. *bruñir.* Bughaghagín.

MUNDO m. Ang kapisanan nang lahat nang tawo at ibà pang na sa ibábaw nang lúpâ. ||Sandaigdig; sang-

líbután; ú mundò. || fam. Marami; makapal: v. gr. *Ang báhay na ito'y pinapagkagúgol akò nang* MAKAPAL *na salapî, esta casa me costò un* MUNDO *de dinero* || Paraán nang pamumúhay, at pakikisama sa kápowâ. || Hilig sa masayang pagbubúhay, láyaw nang katawán at mangá pitang masasamâ.

MUNICIÓN. f. Mangá pagkáin at kasankápang kailangan ng isang hukbó. Nagkákahatî sa tinátawag na *municiones de boca*, na ito'y ang náuukol sa pagkáin; at *municiones de guerra*, na itó nama'y ang mangá sandata, pananamit at ibá pang gamit sa pakikidigmâ.

MUNIFICENCIA. f. Ang kamáhalan nang ugálî at kagandahan ng loob.

MUNÍFICO, CA. adj. Ang tawong mahal na ugálî at magandang loob.

MUNIFICENTÍSIMO, MA. adj. sup. ng *munìfico*. Lubhang mahal na ugàlî at lubhang magandang loob.

MUÑECA. f. Ang maníkâ ng kamay; kamaó; ò galanggalangán. || Maníkâ; ó tawotawóhang babayi, na laruin nang mangá bátâ. || fam. Ang dalagang walang kabuluhàn at hambog.

MUÑECO. m. Maníkâng lalaki; ó tawotawóhang laruan nang mangá bátâ. || fam. Ang bagongtawong tila babayi at walang kabuluhán. || Laláking nápakatiit.

MUÑIR. a. irreg. como *bruñir*. Babalaing magtitipon ang mangá kakapatid nang isang *cofradia* sa isang pagpupúlong, pistá, líbing, etc.

MURAL. adj. der. nang *muro*. Ang nauukol sa kútà.

MURALLA. f. Kútâ; muog.

MURAR. a. der. nang *muro*. Bakurin at kulungín nang kútâ ang alinmang *ciudad, castillo* ó bayan.

MURCIÉLAGO. m. Kabagkabag; báyakan.

MURMUJEAR. n. met. Bumulongbulong.

MURMULLO. m. Ang íngay; ó úgong nang sálitaan, làlô na ang sa marami, na walâ nang máwatasan kundî ang káingayan lámang. || Ang úgong nang agos, ò nang mangá dahon nang káhoy na pinápagpag ng hangin. || Pagmura; ó paglibak sa hindî kaharap.

MURMURACIÓN. f. der. nang *murmurar*. Ang pagwiwikâ nang masamâ; ò pagmura sa hindî kaharap. || Paninírang puri

MURMURAR, a. Umúgong, ó lumagasaw ang agos nang tùbig sa pagdaraan sa buhangin, batò ò sa inángusang dinádaanan. || Bumulongbulong, sa hindî pangyayari nang ginùgusto. || Magmurá; magwikâ sa hindî kaharap, na pintasán ang mangá gawâ ó wíkâ nitó; manirang puri. =*del prójimo*. Manirang puri sa kápowâ.

MUSA f. Isà sa mangá diosdiosan nang unang panahón, na ang palagay nang mangá poeta ay nangágtitira sa bundok nang Helikon ó Parnaso, at sa kanilá ináaring nagbúhat ang mangá karunungan, lálô na ang pagtulâ, pintura, mùsica, etc. || Ang pagkapoeta ó pagkabersista.

MUSELINA. f. Kayong muselina.

MUSEO. m. Lugal na sadyang nálalaan sa pagaáral nang mangá karunúngan, para nang música, pin-

tura at ibá pa. || Lugal na pinagíimpukan nang mañgá sarîsaring bágay. na ùkol sa mañgá karunuñgan at mañgá arte, para nang mañgá *artificiong* yárî nang *matemàtica*, mañgá larawan ó pintura, medalla etc. || Ang kapisanan ó kinátatalatagang mahúsay nang madlang salapî at medalla nang ibatibang lugal ó panahón.

MÚSICA. f. Música; ó kapisanan nang mañgá músiko. || Katipunan ng mañgá tugtuging nakasúlat sa papel, na para kantahin ó tugtugín: v. gr. *Sa lalagyán nang papel na itó nátatagô ang* TUGTUGIN *ó* KANTÁ *sa capilla, en esta papelera se guarda la* MÚSICA *de la capilla.*

MUSICAL. adj. der. nang *música.* Ang náuukol sa tugtugin ó sa mùsica.

MÚSICO, CA. adj. Ang nàuukol sa tugtugin ó sa música, para nang *kasankapan* ó *instrumento* NANG MÚSICA, *instrumento* MÚSICO; TUGTUGING *nakasúlat sa papel, composición* MÚSICA. || m. y f. Ang may *oficiong* músico; ó marunong nang música.

MUSITAR. n. Magsalítâ nang nagkákakaling ang ñgipin; bumulongbulong.

MUSLO. m. anat. Hítâ.

MUSTIO, TIA. adj. Lantá! laing. || met. Malumbay; namámanglaw.

MUTACIÓN. f. Pagbabago; pagiibá.

MUTILACIÓN. f. der. nang *mutilar.* Pagpútol; ó pinagputulan nang alinmang kasankapan nang katawán. Karaniwang wikâin sa katawang buhay.

MUTILAR. a. Putulin; ó ihiwalay ang alinmang kasankapan nang katawán. || Pumútol; magbawas; ó alisín ang alinmang bahagi nang anomang bàgay, para nang PUTLÍN ó BAWASAN *ang dasal,* MUTILAR *el rezo;* ALISÍN *ang isang pankat nang hokbô,* MUTILAR *el ejército,* etc.

MUY. adv. m. Lubhâ; totoong; v. gr. LUBHANG *mabuti,* ó TOTOONG *mabuti;* MUY *bueno;* LUBHANG *masamâ;* MUY *malo.*

N

NÁCAR. m. Taklobo, ó ang balat nang kinùkunan nang perlas. Nácar. || met. Alinmang bágay na kawankî nang kú'ay nang loob nang balat nang perlas.

NACARADO, DA. adj. der. ng *nácar*. Ang kúlay kapís; ò kùlay *nácar*. || Ang nabábatbat ó napamúmutihan nang *nàcar*. || May *nàcar*.

NACARAR. a. der. nang *nàcar*. Gawíng parang *nàcar* ó kapís ang isang bágay. || Batbatín; kalupkupán nang *nàcar*.

NACER. n. irreg. ger. naciendo: pres. ind. yo *nazco:* imperat. *nazca* él; *nazcamos* nosotros; *nazcan* ellos: subj. pres. *nazca; nazcas; nazca; nazcamos*, etc. Ipangãnak; lumabás sa maliwánag. || Tumùbô; gumitî ang tùbô nang halaman; ó tubûan; sipután nang balahibo ò pakpak ang katawán nang háyop. || Magbúhat ó mangáling sa isang ának ò familia. || met. Sumíkat; sumílang; mitak ang araw, bituìn, etc.||met. Magmulâ ang isang bágay sa ibá, na doón mangáling ang pagkabágay. || met. Sumíbol; ó bumálong, at sinásabi: SUMÍSIBOL ó BUMÁBALONG *ang mañgá batis* ó *ìlog*, NACEN *las fuentes* ó *rios*, etc ||met. Lumakí sa anomang kaugalián ó hílig nang katawán.=*con fortuna*. Ipangãnak nang may pálad; ó ipangãnak na mayaman.=*de piés*. Mapalarìn sa anomang ákalâin ó lakarìn.=*esto de aquello*. Mangáling; magbúhat itó doon.=*en Manila* Ipangãnak sa Maynílâ.=*para trabajar*. Ipangãnak na taán sa kahirapan. || r. Sumíbol; sumipot nang kúsâ ó ng walang nagtátanim ang alinmang halaman.

NACIDO, DA. p. p. nang *nacer*, y adj. Katutùbô. || Lápat; bágay at akmâ. || Ipinangãnak.||m. Pigsà; bágâ; etc.

NACIENTE, p. a. nang *nacer*, y adj. Ang gumígitî; ó bagong sumísipot. || met. Ang bágongbago pa lámang.

NACIMIENTO. m. Kapangãnakan; pangãngãnak.||Ang pangãngãnak

sa ating P. Jesukristo.|| Ang pagtúbô ó paggitî nang pananim ó binhî. || Pagsiboi; ó paggitî nang mangã bulaklak, buko, etc. || Lugal na tinubúan nang sínoman. || Húlô nang ílog. || Láhî, ò pinagbuhatang ankán nang isang tawo.|| Pinangalingan nang anomang bágay.

NACIÓN. f. der. nang *nacer*. Pagtúbô; pagsipot; pangañganak, at sinásabi: *Bulag na* SUMIPOT, ò *bulag na* IPINAÑGANAK ò TUMÚBÔ, *ciego de* NACIÓN. || Katipunan nang mangà nanánahanan sa isang *provincia*, *ciudad* ó *caharián*.—*de nación*. mod. adv. Tagà; ó túbô sa. Salitang ipinagpápahayag nang tinubúang lúpâ nang isá.

NACIONAL. adj. der. nang *nación*. Ang náuukol sa *nación*, ò sa kaharián nang nagsásalitâ ó nang mangã kinákausap. || Ang náuukol sa alinmang *nación* ó kaharián.

NACIONALIDAD. f. der. nang *nación*. Ang pagíbig sa tinubúang lúpâ. || Kalidad ó sariling kaugalián, etc. nang isang *nación*.

NADA. f. Kawalán; walâ; anoma'y walâ. Sinásabi sa mangã bágay, sa tawo ay hindî. ||adv. de neg. Walâ; paano ma'y hindî maging paano ma'y hindî. || adv. Hámak.

NADADERA. der. nang *nadar*. Timbulan.

NADADERO. m. der. nang *nadar*. Lugal na malálanguyan; ó lánğuyang lugal.

NADADOR, RA. m. y f. der. nang *nadar*. Ang sanay ò malakás lumanğoy.

NADAR. n. Lumanğoy. || Lumúmútang ang anomang bágay. || met. Sumagánâ; magtamasá; ó lumútang sa..., para nang isang masalaping lubhâ ay sinàsabing SAGÁNA ò NAGTÁTAMASA, ó LUMÚLUTANG *sa gintô*, NADA *en oro*.=*de espaldas*. Lumanğoy nang pahimbalanğay; ó maghimbalanğay.

NADIE. pron. indet. Walâ sinoman; ó sínoman ay hindî. Sa tawo lámang ginàgamit.

NADO. m. Lanğoy.—*á nado*. adv. m. Palanğóy; ó nilanğoy. || met. Masákit; lubhang mahírap.

NAGUAS. f. pl. Náguas.

NAIPE. m. Baraha.

NALGA. f. Pigî; ó bawa't isà nang dalawang kalamnán nang puit.

NALGADA. f. der. nang *nalga*. Ang lamán nang báboy sa pigî, na tinátawag namang *pernil*. || Hampás sa pigî.

NALGUDO, DA. adj. der. nang *nalga*. Pigián; ó matambok ang pigî.

NALGUEAR. n. der. nang *nalga*. Gumalawgalaw nang malabis ang pigî sa paglákad.

NAO. f. Sasakyán; daong.

NAPOLITANO, NA. adj. der. nang *Nápoles*. Taga Nápoles; ó ang túbô doón. || Ang náuukol sa *ciudad* na yaón. || Sa larong tresiete ang pagkakápisan nang tatlong batong tinátawag nating *politana*, na bùhat din sa salitang itó, at masamâ lámang ang pagsasábing pinagkaugalián.

NARANJA. f. Bunğa nang lukbán ó súhâ. || Bala nang kanyòn na singlakì nang lukbán.

NARANJADO, DA. adj. der. ng *naranja*. Kúlay súhâ.

NARANJAL. m. der. nang *na-*

ranja. Lukbanan; ò lugal na maráming tanim na lukbán.

NARANJERO, RA. m. y f. der. nang *naranja.* Maglulukbán; ó nagtítinda nang lukbán.

NARANJO. m. Ang púnò nang lukbán. || met. fam. Ang tawong mapurol ang ulo at mangmang.

NARCÓTICO, CA. adj. *med.* Pangpatùlog.

NARICICA, LLA, TA, f. dim. nang *nariz.* Ilong na maliit.

NARICÍSIMO, MA. adj. sup. ng̃ *nariz.* fam. May ilong na lubhang malakí.

NARIGAL. f. der. nang *nariz.* fam. Ilong.

NARIGANTE. adj. der. ng̃ *nariz.* fam. May malaking ilong.

NARIGÓN, NA. adj. Malakí ang ilong. || m. aum. nang *nariz.* Ilong na malakí.

NARIGUDO, DA. adj. der. *nariz.* Ang may mahábang ilong. || Tabas ilong; ó hitsurang ilong.

NARIZ. f. Ilong. || Pang̃amoy. || Bawa't isá nang butas nang ilong. || Ang dalawang butas nang ilong. =*remachadas.* pl. Ilong na dapil.

NARRA. f. bot. Asanâ.

NARRACIÓN. f. der. nang *narrar.* Pagsasaysay; ó kasaysayan ng̃anomán.

NARRADOR. m. der. nang *narrar,* Ang nagbàbalitâ; nagsásaysay.

NARRAR. a. Saysayín; ò ibalitâ ang anomang pang̃yayari.

NARRATIVO, VA. adj. y

NARRATORIO, RIA. adj. Ang náuukol sa pagsasaysay; ó nasàsaklaw nang pagsasaysay.

NASA. f. Bubo na panghuli ng̃ isdâ; ò lambat na panálâ, na may galang ang bibig at untíuntìng kumíkipot na parang mang̃ás.

NASAL. adj. Ang nádarapat; ó náuukol sa ilong.

NATA. f. Laknip nang gátas. || met. Ang pinakàpang̃ulo at pinakamahúsay nang anomán.

NATACIÓN. f. Ang arteng nagtúturô nang paglang̃oy. || Ang paglang̃oy.

NATAL. adj. Náuukol sa kapang̃ánakan. || m. Ang áraw nang kapang̃ànakan.

NATALICIO, CIA. adj. Náuukol sa áraw nang kapang̃ánakan. Karaniwang itáwag sa mang̃á pagpipistá at pagkakatuwâng ginágawâ sa áraw nang kapang̃ánakan. || m. Ang áraw nang kapang̃ánakan.

NATÁTIL. adj. Ang lumúlutang sa túbig.

NATATORIO, RIA. adj. Lugal na sadyang páliguan at láng̃uyan. || Náuukol sa paglang̃oy.

NATILLAS. f. dim. nang *nata.* pl. Minasang harina, gatas, itlog at matamís na nilútô.

NATIVIDAD. f. Kapang̃ànakan. Karaniwang lálong sabihin, sa pang̃ang̃anak kay Jesus, sa Vírgen at kay S. Juán Bautista, tatlong pang̃ang̃anak na ipinagpípista nang Santa Iglesia. || Ang paskó nang pang̃ang̃anak kay Jesukristo.

NATIVO, VA. adj. Nàuukol sa kapang̃ánakan. || Katutúbô; sarili.

NATURAL. adj. Ang nàuukol sa naturaleza; ó náaayos sa kabagayán ó sa kaugalián nang báwa't isang lágay. || Tùbô sa isang lúpâ, ó báyan: v. gr. TÚBÔ SA Ó TAGÁ *Bula-*

kán ang táwong iyán, es NATURAL *de Bulakán ese hombre.* Ginágamit namang párang *sustantivo.* || Ay yárî ó ginawâ, na walang dáyâ ó há'ông anomàn. || Tapat na loob; ò hindî marúnong magdáyâ sa anomán. || Kaugalían ó karaníwang mangyari. || m. Ang ugálî; pagloloob; ó híìg nang báwa't isá. Sinásabi namán sa háyop.

NATURALEZA. f. Ang kabagayán nang bálang bágay, para ng̃: KATAWOHÁN *nang tawo,* NATURALEZA *del hombre.* || Kapisanan nang boong nilalang. || Ang bísâ; ò kalidad nang báwa't isang bàgay.||Klase. ó kalidad: v. gr. *Hindî akó nakákakita nang mang̃á kàhoy na gayong* KLASE ó KALIDAD, *no hé visto árboles de tal* NARALEZA. — *humana.* Ang pagkatawo ò katawohán: v. gr. *Sa boong* SANGKATAWOHÁN *ay hindî makátatagpô n̄g ganitong tawo, en toda la* NATURALEZA *humana no se hallará hombre como este.*

NATURALIDAD. f. Ang pagkáayos nang mang̃á bágay sa talagang kaugalián. || Katapatang loob.|| Ugáling banáyad at katamtaman, at kilos na hindî pinagaralan.

NATURALISTA. m. der. nang *naturaleza.* Ang nakákikilala, at sanay sa *historia natural.*

NATURALIZAR. a. Tangapíng párang kababayan, ò tùbô sa kaharián, ang isang tawong tagá ibang lúpâ; ó dilî kaya'y, ang mang̃á bágay na búhat sa isang lugal ay gamitin ó arîing pàrang sarili ó dáting ginágamit.

NAUFRAGAR. m. Málubog; mabagbag; mabásag ang sasakyán. Sinásabi namán sa tawong *nabagbag* ó *nálubog.* || met. Masírà; ó lumabás na masamâ ang anomang iníakalâ ó *negocio.*

NAUFRAGIO. m. Ang pagkàlubog; ó pagkabàsag; ó pagkabagbag nang sasakyán sa dágat. || met. Kasirâan ò kapahamakáng malakí, pang̃ulùging malakí, kasaliwaang pálad na malakí.

NÁUFRAGO, GA. adj. y m. y f. Ang nabagbag; nabásag; nágiwa ò nálubog sa láot nang dágat. Tinàtawag din namang gayón ang isdang *pating.*

NAÚSEA. f. Alibadbad; suklam; dimárim ó pagsamâ nang sikmúrâ na tila íbig másuka.||met. Muhî ó yamot sa anomán. Plural na lálông karaníwang gamitin sa lahat niyang kahulugán.

NAUSEABUNDO, DA. Nakıáalibadbad; ó nakàsusuka. || Alibadbarin at palasuká.

NAUSEAR. n. Inàalibadbaran; ó sumamâ ang sikmúrâ na tila íbig másuka.

NAUSEATIVO, VA. adj. y

NAUSEOSO, SA. adj. der. ng *naúsea.* Nakaáalibadbad; nakàsusuka.

NÁUTA. m. Magdaragat; ó marinero.

NÁUTICA. f. Ang karunung̃an, ó arte nang paglalayag.

NÁUTICO, CA. adj. Náuukol sa paglalayag. || s. Maglalayag.

NAVAJA. f. Labasang pang̃áhit. || Tárî. || Ang páng̃il nang bàboy damó, dàhil sa kawankî nang tárî. || met. Ang dílâ na mapaglasuâ at mapanirang puri.

NAVAJADA. f. der. ng *navaja,* y

NAVAJAZO. m. aum. nang *navaja.* Sùgat nang íwà nang labasa; ó saksak nang labasa.

NAVAJERO m. der. nang *navaja.* Taguán; ó lalagyán nang labasa, lálô na ang sa mangã barbero. || Damit na panglinis nang labasa.

NAVAJICA, LLA, TA. f. der. nang *navaja.* Labásang maliit.

NAVAJÓN. m. aum. nang *navaja.* Labasang malakì.

NAVAJONAZO. m. aum. nang *navajazo.* Saksak; ó súgat na gawâ nang labasang malakí.

NAVAL. adj. der. nang *nave.* Náuukol sa mangã sasakyán, at sa paglalayag.

NAVE. f. Sasakyán; daong. || Sa mangã simbahan at ibá pang ganganitó ay ang tinátawag nating kanyón.

NAVECILLA. f. der. nang *nave.* Sasakyáng muntî. || *Naveta* na lalagyán nang *incienso.*

NAVEGACIÓN. f. der. nang *navegar.* Paglalayag. || Ang karunungan, ó arte sa paglalayag.

NAVEGADOR. m. y

NAVEGANTE. p. a. nang *navegar.* adj. y s. m. Maglalayag.

NAVEGAR. n. Maglayag; magdagat. Ginágamit naman kung minsang parang *activo.* || met. Mangalákal na magtawid dágat. || met. Maglakbay bayan na dumaán nang dágat. || a. Ipagdagat ang kalákal. =*à, para España.* Lumáyag na patungo nang España.=*con buen viento.* Maglayag nang may mabuting hangin.=*contra la corriente.* Másalungat ò másubá sa agos.=*en un vapor.* Magdagat na sumakay sa isang vapor.

NAVETA. f. der. nang *nave.* Sasakyang muntî. || Lalagyán nang *incienso.*

NAVIDAD. f, Kapangánakan. || Ang áraw nang pangangának kay Jesús. || Ang edad, ó mangá taón ng pagkatawo, at sinásabi sa isang may edad, na, *tiene muchas* NAVIDADES.

NAVIERO. m. der. nang *nave.* Ang may árì nang sasakyang makapaglálayag sa dágat na malakí.

NAVÍO. m. Sasakyán; daong.

NAZARENO, NA. adj. der. ng *Nazaret.* Tagá Nazaret, ó ang náuukol doón. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || Sa báyang hebreo ay ang nátataan sa paglilinkod sa Dios: hindî umíinom nang anomang bágay na makalálangô, at hindî nagáahit ni naggúgupit man nang buhok.

NEBLINA. f. der. nang *niebla.* Úlap na makapal at mabábâ.

NEBULOSO, SA. adj. der. nang *niebla.* Maúlap; ó balot nang úlap.

NECEAR. n. der. nang *necio.* Magsabí nang kahunghangán; ó makipagtalo nang pahunghang.

NECEDAD. f. Kamangmangán. || Gawâ, ó salitâng hunghang. || Kahunhangán, ó kamáliang pinapanatili, sa katigasán nang ulo.

NECESARIA. f. Kumón.

NECESARIO, RIA. adj. Mádalian at sàpilitang mangyàyari. || Kailangan.=*á, para la vida.* Kailangan sa búhay.

NECESIDAD. f. Pagkakailangan: kasalatán.||Pangánib.=*menor.* Pagíhì. =*mayor.* Pagdumì.

NECESITADO, DA. adj. Salat; mahírap ang búhay.

NECESITAR. a. Pilitin; kailanga-

nin||.n. Magkailangan; magsalat.=*le auxilios*. Magkailangan nang tùlong. =*para vivir*. Kailanganin sa pamumùhay.

NECIO, CIA. adj. Mangmang; hangal.||Hunghang. Sinásabí namán sa bàgay na ginágawâ ó sinásalitâ nang pahunghang.

NECROLOGÍA. f. Tandàan nang nangamatay.

NEFANDO, DA. adj. Kalaitláit; nakahíhiyâ.

NEGABLE. adj der. nang *negar*. Maitátangi; maipagkákailâ.

NEGACION. f. der. nang *negar*. Pagtangí; pagiling.||Kawalán; ó kasalatán nang anomán.

NEGADO, DA. p. p. nang *negar*. adj. Lubós na walang kaya sa anomán; salat na salat sa anomán. =*de intendimiento*. Salat na salat sa pagiísip. =*para todo*. Walang kaya sa anomán.

NEGAR. a. irreg. como *acertar*. Itangí; ipagkaiâ; itatuâ. || Pahindî; ipagkait. || Ipagbáwal. || Makalímot; ó lumayô sa dating hingil. || r. Tumangí; umayaw; magdahilán sa paggawâ nang anomán. =*á alguno*. Pakiilà.

NEGATIVA. f. Pagiling. || Pagtangí.

NEGATIVO, VA. adj. Tumátatuâ; ó náuukol sa pagtatuâ ó pagtangí.

NEGLIGENCIA. f. Kapabayaàn; katámaran.

NEGLIGENTE. adj. Tamad; pabayâ. =*en, para recaudar*. Pabayâ sa paniningil.

NEGOCIABLE. adj. der. nang *negociar*. Manénegosio.

NEGOCIANTE. p. a. nang *negociar*. Mángangalakal; magbabaliwàs. =*en vinos* Mangangalakal nang álak. =*en palay* Mángangalakal nang pàlay.

NEGOCIAR. n. Mangalákal.||Sumúhol. || a. Pamahalaan ang anomán.

NEGRECER. n. irreg. como *agradecer*. Umitim.

NEGRO, GRA. adj. Maitim; itim. Kadálasang *sustantivo* kung gamitin. ||Marumí.||met. Lubhang mapanglaw. || Kúlang pálad; wàlang pálad. || m. y f. Tawong maitim; ò ita.

NEGRURA. f. der. nang *negro*. Kaitimán.

NEGRUZCO, CA. adj. der. nang *negro*. Maitim; nangíngitim.

NEMA. f. Tatak; sará nang súlat. || Oblea; *lacre* na panará nang súlat.

NÉMINE DISCREPANTE. loc. lat. Walang kapintasan ang lahat.

NENE. m. fam. Batáng maliit.

NEÓFITO. m. Bágong binyagan.

NEOMENIA. f. Ang unang áraw nang buan sa lángit.

NERVIO. m. Litid. || Ang pinakamatíbay ò pinakamalakás nang anomang bàgay. Ang lakás; ò bagsik nang katowiran. || *Cuerdas* nang instrumento.

NERVIOSO, SA. adj. der. ng *nervio*. Malítid. || Dahon nang káhoy na maugat. || met. Ang pananalitang may matitíbay at nakahíhikayat na pangangatowiran.

NERVOSO, SA. adj. der. nang *nervio*. Malítid. || Maugat.

NERVUDO DA. adj. der. nang *nervio*. Litirán. || Malakás.

NESGA f. Súsog; sudyâ; panyito nang damit; sesgo nang saya.

NETO, TA. adj. Malinis; wagás; dalísay; taganás. || Ang kabuoán ng̃ nàtira sa isang *cuenta*, kung mabawas na ang ginastá.

NEUMÁTICO, CA. adj. Náuukol sa hang̃in, para nang *máquina* NEUMÁTICA, etc.

NEUTRAL. adj. der. nang *neutro.* Ang walang kiníkiling̃an; ó walang kinágagawîan ang loob na anomang bágay, na mahigit kay sa ibá.

NEUTRALIDAD. f. der. nang *neutral.* Ang pagkawalang kiníkiling̃ang anomang kinágagawîan nang loob na mahigit kay sa ibá; pagkawalang isang pasiyá.

NEUTRO, TRA. adj. gram. Ang ng̃alan nang género nang nombre, na hindî *masculino* ni *femenino*, at inilálakip sa *adjetivo.* || Sa verbo ay ang hindî *activo*, ni hindî *recìproco:* at sa wikang griega at latín ay ang hindî *pasivo.* || Walang kiníkiling̃an.

NEVADO, DA. p. p. nang *nevar*, y adj. Ang maputîng parang busílak.

NEVAR. impers. at sa mang̃á sumúsunod na tiempo at persona làmang ginágamit. ger. nevando: p. p. nevado: pres. ind. *nieva:* imperf. nevaba: perf. nevó: fut. nevará: subj. *nieve:* imperf. nevara, nevaria, nevase: fut. nevare: n. Umulán nang *nieve* ó busílak. || a. met. Paputiin; sabugan nang putî

NEVERA. f. der. nang *nieve.* Lugal na tingalan nang *nieve*, || met. Táhanang lubhang malamig.

NEVERÍA. f. der. nang *nieve.* Tindahan nang *nieve* ó *hielo.*

NEVERO, RA. m. y f. der. ng̃ *nieve.* Ang nagtítinda nang *nieve* ó *hielo.*

NEVOSO, SA. adj. der. nang *nieve.* Laging may *nieve* ó may *hielo;* ó manieve.

NICHO. m. Guang ó kabkab na talagang inihúkay sa pader, at ilagyán nang mang̃á estatua. || Alinmang guang na talagang ginawâ, na lalagyán nang anomán, para nang sa mang̃á *campo santo* ay ang guang na pinaglàlagyan nang bankay, ó pinaglílibing̃ang loob nang batò.||met. Ang lugal ó katunkulan, na karampatang paglagyàn sa isá, ayon sà kaniyang karapatàn.

NIDADA. f. der. nang *nido.* Kapisanan nang mang̃á itlog ò inakay nang isang púgad.

NIDAL. m. der. nang *nido.* Páng̃itlugan; pugarán. || Pang̃atî. || met. Pinagmulàn; ó fundamento nang anomán. || Lugal na pinagpápalagyan at inúurung̃an nang sínoman. || Lugal na pinagtátaguan at pinagùmpukan nang anomán.

NIDIFICAR. n. Magpúgad ang mang̃á ibon.

NIDO. m. Púgad; sálay; páng̃itlugan. || Pinagmulán; ó dahilán nang anomán. || met. Ang *tinubùang* báhay at táhanang sarili nang báwa't isà, at sinásabi: *ang bàhay* ó *báyang* TINUBÚAN, *el patrio* NIDO. || Púgad, ó taguán nang masasamang tawo, at sinásabi: *Ang báhay na iya'y isáng* PÚGAD ó PUGARÁN *nang mang̃à kaululán, esa casa es un* NIDO *de picardias.*

NIEBLA. f. Úlap na mabábâ at makapal. || Sakit sa matá, na ang táwag natin ay *bilig.* || met. Kagulu-

hán at kadilimán, na siyang hindî ikákilalang maigi nang anomán.

NIETO, TA. m. y f. Apó. || met. Ának.; inapò.

NIEVE. f. Busílak ó túbig na namomuô sa lamig at lubhang maputî, na lumálagpak sa lúpâ. || met. Ang malabis na putî nang anomán.

NIMIEDAD. f. Kalabisan; kalalúan; ó kalagposán. || fam. Kauntián. || fam. Kaumirán; kadunĝuán. Gayon ang kahulugang ipinahíhintulot nang kaugalián, bagamán ang pinagbuhatan niya'y lubhang ibá nang kahulugán.

NIMIO, MIA. adj. Lagpós; malabis.||Muntî; walang kakabukabuluhán. || Lubhang masùsî; lagpós na kadiwarâan.=*en sus cosas.* Masúsî at malabis nang kadiwarâan sa kaniyang manĝá bágay.

NINGÚN. adj. y

NINGUNO, NA. adj. neg. Walâ sínoman; walâ anomán; ó anoma'y walâ. || Walang halagang anomán.=*de los presentes.* Sínoma'y hindî sa manĝá kaharap.=*entre tantos.* Walâ sínoman sa madlâ; ó walang halagang anomán sínoman sa madlâ.

NIÑA. f. Bátâng babayi.||Ang itim nang matá; balintatawó nang matá. —*niñas de los ojos.* expr. Ang tawo ó bágay na lubhang pinakamámahal.

NIÑADA. f. der. nang *niño.* Kilos; ó salitâng bàtâ, na alanĝang tingnan sa sinomang may edad.

NIÑEAR. n. der. nang *niño.* Gumawâ nang kílos ó gawang bátâ; na alanĝán sa tawong may ísip na.

NIÑERA. f. der. nang *niño.* Babaying tagapagalágâ nang bátâ.

NIÑERÍA. f. der. nang *niño.* Gawang bátâ. Sinásabi tunkol sa kanilang manĝá paglalarô at pagaaliw. || Kauntián, ò kawalán nang halagá nang anomán. || Salitâ ó gawang walang kahulugàn, ò salîtâ at gawang bátâ.

NIÑETA. f. der. nang *niña del ojo.* Itim nang matá; ó balintatawó.

NIÑEZ. f. der. nang *niño.* Kabataán: ó ang edad nang tawo búhat sa pagkápanĝanak hangang pitong taon, at kaugaliang gamítin hangang sa pagbabaguntawò nang isá. || met. Ang pamulâ ó kaunaunahang panahón nang anomán.

NIÑO, ÑA. adj. Bátâng walâ pang pitong taón. || Ang kákauntî ang nálalaman sa mundó; ó kákauntî ang nálalaman sa anomán. || || met. Ang dalosdalos at tuloytuloy sa anomang màakalâ, na hindî muna isiping mahúsay.=*de la rollona.* Ang tawong may edad na ay ugálî at kilos bátâ pa.=*de teta.* Pásusuhin; sangol.

NÍTIDO, DA. adj. poèt. Malinis; malínaw; maluningning.

NITRAL. m. der. nang *nitro.* Lugal na pinagkùkunan nang *nitro.*

NITRERÍA. f. der. nang *nitro.* Lugal na pinagsísinupan nang *nitro.*

NÍTRICO, CA. adj. der. nang *nitro.* Ang náuukol sa *nitro.* Karaniwang itáwag sa *ácido* na ganitó ang nĝalan.

NITRO. m. Isang bágay na párang salitre, na lubhang gámit sa manĝá *arte* at sa *botica.*

NITROSO, SA. adj. der. nang *nitro.* May hálông *nitro.*

NIVEL. m. Pámatagan; patitis. Nivel. || Kapatagan nang lúpâ. || met.

Lubhang pagkakápantay nang anomán.

NIVELACIÓN. f. der. nang *nivelar*. Pagninivel; ó pagsisiyásat ng̃ kapatagan ò pagkakápantay nang anomàn. || Pagpátag ó pagpapàtag, pagpapantay nang anomàn.

NIVELAR. a. Kilalanin; siyasatin sa pamagitan nang *nivel*, kung pátag ó pantay ang anomán. || Patagin; pantayín ang anomán. || Pagtimbang̃ín. || met. Taglayín ang katowiran at kasukatán sa anomang ginàgauâ.—*Nivelarse á lo justo*. Lumagay sa katamtaman, ó sa katampatan.=*con sus compañeras*. Pumantay sa kaniyang mang̃à kasama.

NO. adv. n. Hindî; huag.

NOBLE. adj. Dugong mahal; mataás na lípî. || Magaling; marang̃al.|| Máginoo.=*de, en linaje*. Lípîng mahal; lípîng ginoó.=*en sus acciones*. Máginoo sa kaniyang mang̃á kílos.

NOBLEZA. f. Kamáhalan; kataasán nang dugô. || Kagáling̃an; kabutihan nang anomán.||Katapatang loob; kamáhalan nang ugálî.

NOCIVO, VA. adj. Masamá; nakasísirâ.

NOCTURNAL. adj. der. nang *nocturno*, y

NOCTURNO, NA. adj. Náuukol sa gabí; ginágawâ sa gabí. || Ang naglàlakad nang nagíisa at láging malunkot. ||m. Alinmàn sa tatlong bahagi nang *maitines*.

NOCHE. f. Gabí. || met. Kaguluhán; kadilimán; kalunkutàn nang anomán.=*buena*. Simbang gabí.=*toledana*. Ang gabing hindî itinútulog nang muntî man.=*y dia*. expr. Lágî; ò áraw at gabi.

NODRIZA. f. Sisíwa; tapapagpasuso.

NOMBRAMIENTO. m. Paghahalal; pagbangit nang ng̃alan. || Nombramiento, ó kasulatang kinátatalaan nang ng̃alan at katunkulang ibinìbigay sa tumátangap nang alinmang *cargo* at *oficio*.

NOMBRAR. a. Tawagin; ó sabihin ang pang̃alan nang sínoman ó nang anomán. || Bangitín; turing̃an. || Ihalal; ó ipalagay ang isá sa anomang katunkulan ó sa ibáng bágay. =*(á alguno) para tal empleo*. Ihalal (ang isà) sa, ó para sa gayong katunkulan.

NOMBRE. m. Ng̃alan, ó pang̃alan; táwag. || Pagkábantog; ò fama. || Bansag; íit.

NÓMINA. f. Listahan nang mang̃á pangalan nang tawo ò nang anomang bágay. || fam. Ang sueldo ò upa sa mang̃á tawo nang isang *oficina*, at karaniwang sabihin: *ngayo'y kinuha námim ang* SUELDO ó UPA, *hoy hemos cobrado la* NÓMINA.

NOMINACIÓN. f. der. nang *nominal*. Paghalal. || Kasulatang kinàtatalaan nang ng̃alan at katunkúlang ibiníbigay sa isang tawo.

NOMINAL. adj. Ang náuukol sa pang̃alan.

NOMINAR. a. Sabihin ang ng̃alan nang sínoman ó nang anomán. || Bangitín, turing̃an.

NON. adj. Gansal. || pl. Ang tawong kapag nakátanging minsan ay mahírap nang magbago nang salitâ. || Ang sunodsunod na pahindî. || Ang mang̃á bílang na gansal.

NONAGENARIO, RIA. adj. Ang may edad na siam na puong

taon; ó bágay na naglálaon nang gayong panahón.

NONAGÉSIMO, MA. adj. Ikasiam na puô.

NONAGONAL. adj. Ang nàuukol sa bílang na siam.

NONÁGONO. m. geom. Ang *figurang* pátag na may siam na sampad at siam na pánulukan.

NONATO, TA. adj. Hindî ipinanganak. Sinásabi sa hindî ipinanganak nang kúsâ, kundî binusbòs nang *cirujano* ang tian nang iná.

NO OBSTANTE. adv. m. Bagamán.

NORIA. f. Lagumbá; ó mákinang pangpanhik nang tùbig sa mangá pinítak. ‖ met. Alinmang bágay ò *negocio,* na walang pakinábang na anomán, ay lubhang malakí ang pagal.

NORIAL. adj. Náuukol sa *noria.*

NORTE. m. Hilàgâ; hílagaan. ‖ met. Patnúgot; tagaákay. ‖ Tungo; tumpá.

NOSOTROS, TRAS. pron. pers. Kamí; tayo; kitá; etc.

NOTA. f. Tandâ; kintal. Ang nakalagay na tandâ sa gílid nang papel na may súlat, at ito'y karaniwang pangpaliwànag ó dagdag sa násusulat na doòn. ‖ Pintás; ó kapintasan sa mangá gawâ nang sínoman. ‖ Pagdidiktá. ‖ Paglilistá nang hindî íbig malimutan at nang máalaala agad.

NOTABLE. adj. Halatâ; pansinin. ‖ Labis nang lakì; dakílâ.

NOTAR. a. Tandaán; kintalán; markakán. ‖ Masdán; halataìn, ó makáhalatá. ‖ Maglistá.‖Magdiktá. ‖ Batiin; libakín ang gawâ nang kàpowâ. ‖ Maníráng puri; notahan.=*con piedra blanca.* Tandaán nang batong putî.=*(à alguno) de indolente.* Notahan ang isá na tamad.=*(la nobleza) en su proceder.* Libakín; pintasán (ang kaginoohan) sa kaniyang pasiyá ó mangá gawâ.

NOTICIA. f. Pagkatahô; pagkákilala nang anomán. ‖ Balítâ; babalâ.

NOTICIAR. a. Ibalítâ; ipagbigay alam ang anomàn. ‖ r. Magbálitaan.

NOTICIOSO, SA. adj. der. nang *noticia.* Nakábalitâ; nakáalam. ‖ Marúnong; matalino.

NOTIFICACIÓN. f. der. nang *notificar.* for. Pagbabalâ sa pamagitan nang *justicia.*‖Pagbabalítâ; pagpapaháyag.

NOTIFICAR. a. for. Babalaìn ng *justicia.* ‖ Magbalítâ; magpaháyag.

NOVECIENTOS, TAS. adj. num. card. Siam na raán.

NOVEDAD. f. Bago; nàbabago; ó bagong litaw. ‖ Kababalaghán. ‖ Pangyayaring nábabago; balítâ. ‖ Sakunâ; ligamgam.

NOVEL. adj. der. nang *nuevo.* Bago, ò baguhan. ‖ Pahat.

NOVELA. f. der. nang *nuevo.* Mangá historia ó salitâng pinagtahítahî lámang na páwang hindî totoó, at karaniwang nangyayárî, ó maáring mangyarî. ‖ Kasinungalingan; pakunuwaring anomàn.

NOVELERÍA. f. der. nang *novela.* Salitâng pinagtahítahî lámang. ‖ Ang pagkáhilig nang loob sa mangà bágay na itó. ‖ Hílig nang loob sa anomang nàbabago.

NOVELERO, RA. adj. der. ng *novela.* Maibigín sa anomang nába.

bago, kasinungaligan at mangá balitâ. || Salawahang loob.

NOVENA. f. der. nang *nueve*, y

NOVENARIO. m. der. nang *novena*. Pagsisiam; pagnonovena.

NOVENO, NA. adj. num. ord. der. nang *nueve*. Ikasiam. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

NOVENTA. adj. num. card. Siam na pùô.

NOVENTÓN, NA. adj. der. ng̃ *noventa*. Ang may edad na siam na puong taón.

NOVIA. f. Babaying bagong kasal. Tinátawag din namang gayón ang malápít nang ikasal. || Kasintahan; nilíligawan.

NOVICIO, CIA. adj. der. nang *nuevo*. Baguhan; ó bágong pások sa alinmang *religòn* at hindî pa *profesado*. || Ang nagáaral nang anomán. || Ang lubhang mabínî at maayos sa kaniyang mangá kilos.=*en el mundo*. Baguhan sa mundó.

NOVIEMBRE. m. Ikalabing isang buan nang taón.

NOVILUNIO. m. Bágong buán; ó kamátayan nang buán sa láng̃it.

NOVILLA. f. Bákang bátâ, bùhat sa edad na tatlong taon hangang ánim, at dî mansò.

NOVILLADA. f. der. nang *novilla*. Katipunan nang bákang hindî pa mansó. || Pagpipistang may *juego de toro*, at bátâ ang mang̃á bákang ginágamit.

NOVILLERO. m. der. nang *novilla*. Kural na kùlung̃an nang mang̃á bátâng baka. || Ang nagáalagâ nang mang̃á bátâng baka, na iniwáwalay sa kasamahán.

NOVILLO. m. Torong bátâ na hindî pa mansó. || fam. Ang lalâking pinagtátaksilan nang asawa.

NOVIO. m. Lalaking bagong kasal, ò malapit nang ikasal. Tinátawang din namang gayón ang bagong kapápasok sa anomang katunkulan ó *estado*.

NOVÍSIMO, MA. adj. sup. ng̃ *nuevo*. Bágongbago. || m. Báwa't isá nang mang̃á huling dárating sa tawo, na ito'y ang *kamàtayan*, *paghuhukom*, *infierno* at *láñgit*.

NUBARRÓN. m. aum. nang *nube*. Pang̃anorin; ó dilim na malakí ng̃ ulán.

NUBE. f. Alapaap; pang̃anorin; úlap. || met. Ang kakapalán nang maráming bágay na anomán, na nakadìdilim sa áraw ò sa láng̃it na parang alapaap. || met. Alinmang bágay na nakatátakip sa ibá, na para nang pagtakíp at pagpapadilim nang úlap sa liwánag nang áraw. || cir. Bilig sa matá; kalábâ; ó pílak nang matá na bago pa lámang. || Dumí, ó mansá nang batong mahalagá.

NUBLADO. p. p. nang *nublar*. || m. Pang̃anorin; ó dilim nang ulán. || met. Samá nang loob; kabalisahàn.

NUBLOSO, SA. adj. Balot nang úlap. || met. Saliwâng pálad; abâ.

NUCA. f. Bátok.

NUDILLO. dim. nang *nudo*. || m. Bukó nang dalírî.

NUDO. m. Buhol. || Sa mang̃á káhoy ay ang pinagsáng̃ahán; matá ó bukó. || met. Ang sigalot, ó pagaalang̃án nang paniniwálâ sa anomán. =*gordiano*. Alinmang buhol na suotsuot, ò hindî makalag.

NUDOSO, SA. adj. der. nang

nudo. Maráming buhol; bukuhán; salimuot.

NUERA. f. Manúgang na babayi.

NUESTRO, TRA. adj. y pron. poses. Amin; atin; natin. || m. pl. Ang mangá kasamahàn; kaugalì; kaopisio ó kaisá nang nagsásalitâ nang wíkang itó.

NUEVA. f. Bagong balítâ; ó anomang bàgay na bago.

NUEVAMENTE. adv. m. Bago; hindî nalúluatan. || Ulî.

NUEVE. adj. num. card. Siam. || Ikasiam. || m. Ang número 9.

NUEVO, VA. adj. Bágong gawà; bàgong yárî. || Bagong dinĝig; bágong kita. || Ang dagdag; ò bagong ipinunô sa anomán. || Aralán. || Baguhan.

NUEZ. f. Búnĝa nang *nogal;* ò *nuez*. || Sa lalaki ay ang butong nakalimbutod nang gulonggulungán, na nasa gitnâ nang líig sa may ilálim nang bábâ.

NULIDAD. f. der. nang *nulo*. Kawalán nang katibayan; kawalán nang halagá; ò nang karapatán nĝ halagá; ó nang karapatán nang anomán. || Alinmang kakulanĝán ó pintás, na nakabábawas nang halagá ó pagmamahal sa anomán: v. gr. *Si fulano'y may ilang* KAPINTASAN ó KAKULAÑGÁN, *fulano tiene algunas* NULIDADES.

NULO, LA. adj. Walang halagá; walang kasaysayan. || Hindî dápat dàhil sa anomang sálâ ò kapintasan. || met. Walang kaya; kapós nang ìsip.

NUMERABLE. adj. der. nang *numerar*. Mabibilang; binìbilang.

NUMERACIÓN. f. der. nang *numerar*. Pagbìlang; pagbibílang. || Ang ùnang bahagi nang *aritmética*, na nagtùturô nang pagsúlat at pagbasa nang número. || Paglalagay nĝ número, nang pagkakásunodsunod.

NUMERAL. adj. der. nang *número*. Ang sarili nang bìlang ó número, ó náuukol dito.

NUMERAR. a. Bumílang; bilanĝin. || Lagyán nang número; ó numerohán ang mangá dahon nang librò, balutan ó ang anomán.

NUMERARIO. adj. der. nang *número*, Ang náuukol sa número. || m. Salapî.

NUMEROSIDAD. f. der. nang *numeroso*. Karamihan; kakapalán nĝ mangá bibilanĝing bágay.

NUMEROSO, SA. adj. der. nĝ *número*. Marami; makapal ang bílang.

NUNCA. adv. t. Káilan man ay hindî; ó hindî káilan mang panahón. —*nunca jamás* mod. adv. Hindî magpakailán mang panahón.

NUNCIATURA. f. Ang katungkulang magdalá nang balítâ ninoman sa ibà. || Ang tinàtawag na *tribunal de la Rota de la Nunciatura apostólica* sa España, na ito'y ang húkuman at tàhanan nang *embajador* nang Papa sa *kahariang* yaon.

NUNCIO. m. Ang tagapamalitâ; ó namámalitâ. || Ang súgô, ó *embajador* nang Papa sa báwa't kahariang kristiano. || Sa Toledo ang táwag ay gayón sa *hospital* na pinagkùkulunĝan at pinaggágamutan sa mangà sirâ ang ulô.

NUNCUPATIVO. adj. for. Nĝalan nang testamentong hindî isinúsulat, kundî sinásabi lámang nang bibig sa harap nang limang saksí.

Ginágamit namang parang *sustantivo.*

NUNCUPATORIO, RIA. adj. Kasulatan nang pagaálay sa kangínoman nang isang sinúlat na ginawâ, para bagá nang libró. || Paghahalal na heredero sa isá, ó pagkakaloob nang anomang katunkulan, na nakasúlat sa papel, at gayon ang táwag sa kinásusulatang papel.

NUPCIAL. adj. Ang náuukol ó nátataan sa pagkakasal at sa piging nang kasal. || Náuukol sa matrimonio.

NUPCIAS. f. pl. Ang pagkakasal at pagtatawò sa kasal. || Pagbabalayi.–*Primeras nupcias.* Unang pagaasawa.

NUTRIMENTAL. adj. Ang nakákain; ó makabúbuhay.

NUTRIR. a. Patabaín; palakhín; pakanin. || met. Dagdagán, ó bigyán nang lakàs.||r. Tumabâ; lumakás ang katawán; kumáin. =*con manjares sustanciosos.* Tumabâ sa pagkáin nang mususustansiang bágay. =*de, en buena doctrina.* Lumusog sa mabuting áral.

NUTRITIVO, VA. adj. Ang may bísâng bumúhay; makapagpalakás; makapagpatabâ, etc.

NUTRIZ. f. Sisiwa; tagapagpasuso.

Ñ

ÑAGAZA. f. Pangating ibon. || met. Híbô; sílô; paiáyâ. || Kasinungalingan; katámisan nang dílâ.

ÑAQUE. m. Buntón nang mangã bágay na walang halagá.

ÑOÑERÍA. f. der. nang *ñoño.* Pagkaulianin. || met. Kahinâan.

ÑOÑO, ÑA. adj. fam. Ulianin; mahínâ sa katandaán.

O

OASIS. m. Kapirasong lúpâng malagô, may maràming káhoy at bukal, na karaniwang tumúbô sa gitnâ nang mangà ilang ó desiertong buhangin nang Asia at África. || met. Páhingahan.

OBCECACIÓN. f. der. nang *obcecar*. Kabulagán; kadilimán nang ísip.

OBCECAR. a. Bulagin; padilimín ó palabûin ang ísip ó matá. Ginágamit namang parang *recìproco*.

OBEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Sumunod; sundín; pintuhuin; tumalima; umayos sa pasiyá, ó kaibigán nang ibá, etc. = *al superior*. Sumunod sa púnô.

OBEDIENCIA. f. Pagsunod; pamimintuhô; pagtupad. || met. Ang kabanayaran nang háyop sa pagsunod sa nagtúturô at sumúsupil sa kaniyá.

OBEDIENTE. p. a. nang *obedecer*, y adj. Masúnurin.

OBESIDAD. f. Ang tabâ; ó katabaang lagpós nang katawán nang awo.

OBESO, SA. adj. Malagpós ng katabaàn; malunak.

ÓBICE. m. Abala; kasikián; kaabalahán; kapinsalaán: hadlang.

OBJETAR. a. Sumagot, magmatowid.

OBJETO. m. Bàgay na anomàn. || Akálâ; ísip; tungo; túkoy nang paggawâ nang anomán.

OBLACIÓN. f. Álay; hayin; ò paghahayin sa Dios.

OBLIGACIÓN. f. der. nang *obligar*. Katunkulang magbigay ó gumawâ nang anomán; tunkol. || Ang kasulatang kinálalagyan nang pangákô sa pagtupad nang anomán.

OBLIGAR. a. Pilitin; pigipitin. || Hulihin; dakpín ang kalooban nang ibá sa sùyô. = *(al usurpador) á restituir*. Pilitin (ang gumagá) na isaúlî ang ginagá. || r. Mapilitan. || Managot. || Magpilitán.

OBLIGATORIO, RIA. adj. Sápilitan.

OBLONGO, GA. adj. Talohabâ.

OBRA. f. Gawâ. || Yárî. || Lalang;

kapangyarihan; at sinásabi; *sa* LALANG ó KAPANGYARIHAN *nang Espíritu Santo, por* OBRA *del Espíritu Santo.* || Ang pagal na nagúgugol; ó ang panahong ginágamit sa paggawâ nang anomán.

OBRADOR, RA. m. y f. Mangagawâ; ó tagagawâ. || m. Ang *oficina* ó lugal, na pinaggágawan nang mañgá gagawín sa kamay, para nang *oficio* nang mañgá anluage, pandayan, at ibá pang ganganitó.

OBRAR. a. Gumawâ; ó gawín ang anomán. || n. Magkursó dáhil sa gamot na ininom; ó umubrá ang purgá.=*à ley* Gumawâ nang ayon sa katowiran.

OBRERO, RA. m. y f. der. nang *obra.* Ang gumágawâ; magpapaupá; ò trabajador.||Ang nagpápaupa nang araw.

OBSCENIDAD. f. Kahalayan; kalibugan.

OBSCENO, NA. adj. Mahálay; malíbog.

OBSCURECER. a. irreg como *agradecer.* Padilimín; palabûin; dumhán; papañgitin. || r. Magdilim.

OBSCURIDAD. f. Dilim; kadilimán.||met. Kaguluhán.

OBSCURO, RA. adj. Madilim; malàbô; maitim. || met. Guló.

OBSECUENTE. adj Masúnurin; mapagbigay loob; masúyô.

OBSEQUIAR. a. Maghandog.|| Maglinkod; sumunod; sumùyô, at magbigay loob sa kápowâ, lálô na sa mañgà pinùnô. || Hulihin ang loob nang babaying inìirog.

OBSEQUIO. m. Handog. || Paglilinkod. || Súyô.

OBSEQUIOSO, SA. adj. der. ng *obsequio.* Mapaglinkod; mapagbigay; loob; masúnurin.=*con, para con sus padres.* Mapagbigay loob sa kaniyang magugúlang.

OBSERVACIÓN. f. Pagmamasid. || Ang námasdan; ò nákita. || Pagtupad; katúparan nang anomang kautusán, etc. || Báti; pangúsap. || Panunúbok.

OBSERVADOR, RA. m. y f. Mapagmasid. || Maíñgat sa pagtupad nang alinmang katunkulan.

OBSERVANCIA. f. Kagalañgàn. ||Pagtupad; pagsunod nang ganap sa ipinagúutos.

OBSERVAR. a. Magmasid; masdán; malasin.||Tumupad; ò tuparing mahúsay ang anomang katunkulan ó ipinagúutos.

OBSTÁCULO. m. Abala; kapinsalaán; hadlang.

OBSTINACIÓN, f. der. nang *obstinar* y *obstinarse.* Katigasán ñg ulo; pagpipílit na malî. || Katigasán nang anomán. || Pananatili sa kamálian.

OBTINARSE. r. Mamalágî sa sariling pasiyá at akálâ; sumuay; tumútol na huag palamuyot sa iniáaral nang katowiran. Karaniwang sabíhin sa namámalagî at nagpàpakatigas ñg loob sa kasalanan, na áyaw magbagong loob.=*en el error.* Manatiling magpakatigás sa kamalián.=*contra alguno.* Tumútol ó lumabag nang mahigpit sa kangínoman.

OBSTRUIR. a. irreg. como *huir.* Sadhán; pasalan. || r. Masadhàn; mápasalan.

OBTENER. a. irreg como *tener.* Tamuhín; kamtán. || Magkaroón. =*del superior el permiso.* Kamtán

sa púnô ang pahintúlot. || r. Mákamtan; mátamo.

OBTUSO, SA. adj. Pulpol; mapurol; pudpod.||met. Mahìnâng umintindí; mapurol ang ìsip.

OBVENTICIO, CIA. adj. Nagkátaon.

OBVIAR. a. Ilagan; layuán ó ilayô; ilihís; ialís; ó alisín ang anomang nakasásamâ ó nakaáabala. || Umabala; sumikî; sumalansang.

OBVIO, VIA. adj. Ang nákikita. || met. Malínaw; maliwánag.

OCASIÓN. Pagkakátaon. || Dahilang igihawâ nang anomán. || Pangánib. || Kapanáhunan; ó panahong karampatan.

OCASIONAR. a. der nang *ocasiòn*. Maging dahilán nang anomán. ||Bigyang daán na magawá ang anomán. || Humikáyat. || Isapangánib; ò ilagay sa pangànib.

OCASO. m. Paglubog; ó paglib-lib nang alinmang astro.||Kalunuran. met. Kamátayan.

OCCIDENTAL. adj. der. nang *occidente*. Gawing kalunuran, ó náuukol sa kalunuran.

OCCIDENTE. m. Kalunuran.

OCÉANO, ú OCCÉANO. m. Ang dágat na malaking nakalílibid sa lúpà. || met. Ginágamit sa pagsasaysay nang mangá bágay na dî masabi nang dílâ ang lakí.

OCIO. m. Pagpapahingá sa paggawâ. || Pagpapagayongayòn; kapabayaán. || Paglilibang; pagaaliw.

OCIOSIDAD. f. der. nang *ocio*. Pagpapagayongayón; paguusioso.

OCIOSO, SA. adj. der. ng *ocio*. Pagayongayón; walang gawang anomán. || Walang kahulugán; walang halagá.

OCTÁGONO, NA. adj. geom. Figurang pàtag na may walong sampad at walong pánulukan.

OCTAVO, VA. adj. num. ord. Ikawaló. || num. partit. Ikawalong bahagi.

OCTOGENARIO, RIA. adj. Ang may walong puong taong edad.

OCTOGÉSIMO. MA. adj. num. ord. Ikawalong puô.

OCTOSILÁBICO, CA. adj. y

OCTOSÍLABO, BA. adj. May walong sílaba. Sinásabi sa mangá tulâ na ganitò ang súkat nang báwa't talátâ.

OCTUBRE. m. Ikasampuông buan nang taón natin.

OCTUPLAR. a. y

OCTUPLICAR. a. Palakhín ng makàwalo; ó multiplikahín nang *ocho*.

OCULAR. adj. Ang náuukol sa matá; ó matá ang ginágamit sa paggawâ.

OCULTACIÓN. f. der. nang *ocultar*. Paglilingid; pagtatágô nang anomang bágay.

OCULTAMENTE. adv. m. Líhim; palihim. || Patagô.

OCULTAR. a. Itágô; ikanlong; ilingid; ikailâ. || Ipagkait; huag sabihin; ó ipaglihim ang karampátang sabihin.=*(alguna cosa) á, de otro*. Ipagkait; ikanlong (ang anomán) sa ibá.

OCULTO, TA. adj. Tagô; líhim; kailâ.—*en oculto*. mod. adv. Patagô; palihim.

OCUPACIÓN. f. der. nang *ocupar*. Gawâ; abala. || Katunkulan; kaabalahán. || Pagkuha; pagsamsam nang anomán.

OCUPAR. a. Kunin; samsamín;

ang anomán. || Kamtán; tamuhin ang anomán, || Gamitin ang isang lugal, na upán, higàn, lagyán nang anomán, etc. || Tirahán ó tahanán ang isang báhày. || Bigyán nang mágawâ ang sínoman. || Abalahin ang kápowâ. met. Tamohín ang tàngîng paglíngap nang kápowâ.=*(el pensamiento) con, en especies diversas.* Abalahin; gamitin (ang pag-iísip) sa sarisáring bágay.=*(à algu-no) en un trabajo.* Bigyán (ang isá) nang isang màgawâ; pagawín (ang sínoman) nang isang gawâ || r. Gumawâ; magtrabaho nang anomán. || Kumalíngâ nang anomán. =*en trabajar.* Gumawâ; magtrabaho.

OCURRENCIA. f. Pagkakátaon; pangyayáring hindî tinátalaga. || Ang biglang pagbukal sa ísip nang anomán; ò biglang pagsúrot sa ísip.|| Sumpong.

OCURRIR. n. Umágap; magpáuna; sumalúbong. || Mangyari; magkàtaon.||Biglâng sumúrot, ó sumunpong sa ísip ang anomán. || Dumaló sa isang lugal.

OCHAVA. f. der. nang *ocho.* Ikawalong bahagi.

OCHAVADO, DA. adj. der. ng̃ *ocho.* Ang may walong sampad at walong pánulukan.

OCHAVEAR. n. der. nang *ocho.* fam. Gumastà nang untíuntî; magdamot nang labis.

OCHAVO. m. der. nang *ocho.* Salapîng kastílâ, na ang halaga'y kulangkulang na isang beles nang atin.

OCHENTA. adj. num. card. Walong puô.

OCHENTÓN, NA. adj. der. ng̃ *ochenta.* fam. Ang táwong may walong puong taong edad, at ang hindî man umáabot sa gayong edad, sa pagmumukha'y tila mairoón na.

OCHO. adj. num. card. Waló.|| adj. num. ord. Ikawaló. || m. Ang número *ocho.*

OCHOCIENTOS. adj. num. card. Walong daán.

ODIAR. a. Kagalitan; kapootán; ó magàlit; mapoot. || r. Magkágalitan; magtániman.

ODIO. m. Gálit; pagtatanim sa loob.

ODIOSO, SA. adj. der. nang *odio.* Nakagágalit; nakalùlupit; nakapópoot. || Mapagtanim. = *à todos.* Nakapópoot sa tanán.

ODORÍFERO, RA. adj. y

ODORÍFICO, CA. adj. Mabang̃ó.

OESTE. m. Kalunuran.

OFENDER. a. Sumúgat; sumakit; manampalasan; bumugbog sa kápowâ. || Dustaín; alimurahin sa wíkâ ó sa gawâ ang kápowâ. || Makayamot; makarumí. Sinásabi sa mang̃â bágay na masamâ sa ting̃ín ó sa pang̃amoy, para nang masamang amoy ò mahálay na gawâ, etc. =*(al prójimo) de palabra.* Murahin; laitin ang kápowâ. =*en la fama.* Siráan nang puri. || r. Magálit; mapoot; magdamdam sa anomang bágay ó salitâng dî mabuti. || Magpaslang̃an; magsákitan.=*con, de alguna cosa.* Magdamdam sa anomán.

OFENSA. f. Kalapastang̃anan; pagpaslang sa kápowâ. || Pagsakit sa kápowâ. || Pagalipustâ. || Paglabag sa utos nang Dios.

OFENSOR, RA. m. y f. der. nang *ofensa.* Ang dumustâ; umalimura; snmakit; sumúgat ò gumawâ nang masamá sa kápowâ.

OFERENTE. adj. Ang nagáalay; ò naghàhasdog. Karaniwang *sustantivo* kung gamitin.

OFERTA. f. Kapangakuang magbigay, tumupad, ó gumawâ nang anomán, || Álay; handog; alok.

OFICIAL, LA. m. y f. der. ng *oficio*. Ang gumágawâ sa alinmang opisio. || Ang marunong sa kaniyang opisio; dátapua't hindî pa nagíging maestro. || Sa *milicia* ay ang mulâ sa alfèrez na pataás. || Ang *oficial* ò empleado sa isang *oficina*, na na sa ilálim nang pamamahálâ nang isang púnô ó *gefe*.|| Ang *verdugo*. || adj. Katunkúlang gawín; ò *de oficio*, at hindî bágay na *particular*.

OFICINA. f. der. nang *oficio*. Lugal na pinaggágawan nang anomang *oficina*.

OFICINISTA. m. der. nang *oficina*. Ang nápapasok sa isang *oficina*.

OFICIO. m. Ang *oficio;* ó katunkulan nang bálang isá. || Ang dasal na katunkulan sa arawáraw nang mangá párì. || Ang papel na kinàlaagyan nang anomang kautusán ò Ibabalâ nang isang púnô, at yaong pinaglàlagyan namán nang sagot nang pinagpúpunuan, ngunì't úkol na lágî sa kanilang katunkulan ó *cargo*.

OFICIOSIDAD. f. der. nang *oficioso*. Síkap; sípag.

OFICIOSO, SA. adj. Masíkap; masípag; maalágâ. || Mapakialam.

OFRECER. a. irreg. como *agradecer*. Mangákô; iálay; maghandog.|| Maghayin sa Dios. || Managano; mamago. || Ialok; iàlay. || fam. Mások sa tindahan nang álak na uminom doòn. || Ipakita; itanyag. || r. Sumagila; sumalagimsim; ó sumùrot na biglâ sa ísip ang anomán. || Mangyari; magkátaon. || Umálay; umalok ng kúsâ na maglinkod sa kápowâ.=*á alguno*. Umalok na magsilbí sa kápowâ.=*por servidor*. Umálay na maglílinkod.=*de acompañante*. Umálay na sásama.

OFRENDA. f. Álay; hayin; handog na ibinìbigay sa Dios ó sa mangà Santos.

OFUSCACIÓN. f. der. nang *ofuscar*. Panglalàbô nang matá.||met. Kadilimán; ó pagdidilim nang bait.

OFUSCAR. a. Palabûin at bigyán nang ibang kahulugán kaysa talagang sariling kasaysayan.||r. Lumábô; magdilim ang ísip ó ang matá. || Malabûan.

OIDO. m. Pandinig. || Taínga. || Ang butas nang *armas de fuego*, na siyang lalagyán nang seben.

OIR. a. irreg. ger. oyendo: p. p. oido: pres. ind. yo *oigo;* tú *oyes; él oye;* nosotros oimos; vosotros oís; éllos *oyen:* pref. oí; oiste; *oyó;* oímos; oísteis, *oyeron:* impert. *oye* tù; *oiga* èl; *oigamos* nosotros; oid vosotros; *oigan* éllos: subj. pres. *oiga; oigas;* etc: imperf. *oyera; oiria; oyese;* etc: fut. *oyere; oyeres;* etc. Makinyig; duminig; makimatyag. || Dingín; batyagín; pakingàn.=*misa*. Sumimbá.=*de, en confesión*. Kumpisalín. || r. Máringig.

OJAL. m. der. nang *ojo*. Butas nang damit na susuután nang bitones; uhales.

OJALÁ! interj. Káhimanawarî! ¡Ipahintúlot ó ibigin nawâ nang Dios! ¡Mano na! Siyá nawâ ó gayòn nawâ.! ¡Hárì ngâ!

OJALADERA. f. der. nang *ojal.* Babaying maguuhalés.

OJALAR. a. der. nang *ojal.* Maglagay nang uhales; ò maguhales.

OJEADA. f. der. nang *ojo.* Suliap; sílay

OJEAR. a. der. nang *ojo.* Tumítig; tumingín nang maluat sa isang lugal; masdán. || Itaboy; iaboy ang háyop na ipinangángaso. || Bugawin; bumùgaw nang anomán. || r. Mabúgaw.

OJERA. f. der. nang *ojo.* Pangangalumatá; panluluok nang matá. || Pangingitim nang talúkap na ilálim nang matá, na nagpápakilala nang pagkapúyat ò anomang damdam.

OJERIZA. f. der. nang *ojo.* Gálit; poot sa kangínoman.

OJEROSO, SA. adj. der. nang *ojo,* y

OJERUDO, DA. adj. nang *ojo.* Nangíngitim ang ilálim na talùkap nang matá, dáhil sa púyat ó anomang damdam; nangangalumatá; nanglúluok ang matá.

OJETE. m. der. nang *ojo.* Butas na mabílog nang damit, na sinùsuutan nang asintós. || fam. Tumbong; ò butas nang puit.

OJETEAR. a. Maguhetes; ó maglagay nang uhetes.

OJIALEGRE. adj. Ang masayá ang matá, buhay at maliksì

OJIZARCO, CA. adj. Azul ang matà; ó bulagaw.

OJO. m. Matá. || Butas nang karáyom, ne pinagsúsuotan nang sinúlid.||Butas nang palakol, at ibá pang ganganitó. || Ang nakalútang na patak nang langìs sa túbig. || Ang *arco* nang tulay. || met. Ang íngat; ò alágâ sa anomàn. || Ang báwa't isà ng guang nang loob nang tinápay ó *queso,* Ang báwa't isá nang síwang nang pagkátahî nang lambat.

OLA. f. Alon; dalúyong.

OLAJE. m. der. nang *ola.* Pagkakásunodsunod nang alon.

OLEADA. f. der. ng *ola.* Malaking alon, at mabilís. || met. Galaw; ó kiaw nang maraming tawo. || Gùlong, ó salpuk nang alon.

OLEAGINOSO, SA. adj. Malangìs.

OLEAGE. m. der. nang *ola.* Pagkakásunodsunod nang alon.

OLEAR. a. Pahiran uang santo óleo ang may sakit.

ÓLEO. m. Langís. || Ang santo óleo na ginágamit nang mangá Párì sa mangá *sacramento* at ibá pang *ceremonias* sa simbahan. Karaníwang plural na gamitin, at sinásabi: *santos óleos.* Kun singular, ang *Extramauncion,* ó pagpapáhid nang Santo óleo sa may sakit.

OLEOSO, SA. adj. der. ng *óleo.* Malangís.

OLER. a. irreg. pres. ind. yo *huelo;* tú *hueles;* el *huele;* ellos *huelen;* imperat. *huele;* tú; *huela;* él; *huelan;* éllos; subj. pres. *huela; huelas;* etc. Máamoy; amuyán. || met. Mátuklasan; málaman ang anomang nakalíhim.|| n. Umamoy; umalingásaw ang bangó ò bahô nang anomán.=*á rosas.* Magamoy rosas.

OLFATEAR. a. Amoyamoyán. || met. y fam. Siyasatin; tiktikán; batbatang matamán. || r. Máamuyan.

OLFATO. m. Pangamoy; iniàamoy.

OLFATORIO, RIA. adj. der. ng

olfato. Náuukol sa pangamoy.

OLIMPIADA. f. der. nang *olimpia*. Pagpipistang kaugaliang gawín nang mangá griego sa tuwing ikàpat na taón sa *ciudad* nang Olimpia.

OLIMPO. m. poèt. Lángit. ‖ met. Ang katáasan ó karángalan nang mangà bágay.

OLISCAR. a. Amoyamoyán nang mahúsay, at hanapin nang pangamoy ang anomán. ‖ met. Siyasatin; tiktikàn ó pagpililang matahô ang anomàn. ‖ n. Magkaamoy; ó magmulang bumáhô ang anomán.

OLIVAR. m. der. nang *olivo*. Lugal na maraming tanim na púnô ng *olivo*.

OLOR. m. Amoy. ‖ met. Pagása. ‖ Pangákô; pagaálay nang anomán. ‖Ang dahilang ipinaghíhinalâ sa anomang nálilingid; ó bago pa lámang mangyáyaring bágay. ‖ met. Pagkábantog; ò *fama*

OLOROSO, SA. adj. der. nang *olor*. Masangsang ang amoy; maamoy. ‖ Mabangó.

OLVIDADIZO, ZA. adj. der. ng *olvidar*. Malilimutín. = *Hacerse olvidadizo*. fr. Magbalóbalông malilimutín.

OLVIDADO, DA. p. p. nang *olvidar*. adj. Nalimutan; ó nalílimutan.

OLVIDAR. a. Malimutan; makalìmot; limutin. ‖ r. Makalimot. ‖ r. Maglimután ang dalawang nagíibigan. = *de la lecciòn*. Makalímot ng lisión.

OLVIDO. m. Pagkalímot. ‖ Paglímot; ó pagkapáwî nang pagmamahal na dáting tinàtaglay sa anomàn.

OLLA. f. Palayok; balangâ; etc. ‖ Lauya; ò *puchero*. ‖ Ipoipo; ulîulî.

OLLAZO m. der. nang *olla*. Hampás; umpog nang palayok.

OLLERÍA. f. der. nang *olla*. Ang pinaggàgawan; ò pinagtítindahan nang palayok. ‖ Ang kapisanan nang palayok at ibà pang sisidlang lúpâ.

OLLERO. m. der. nang *olla*. Magpapalayok.

OLLETA. f. der. nang *olla*, y

OLLICA, TA, ú OLLUELA. f. der. nang *olla*. Palayok na muntî. ‖ Sinduksindukán.

OMBLIGO. m. anat. Púsod. ‖ Ang úbod, ó gitnâ nang anomang bágay.

OMBLIGUERO. m. der. nang *ombligo*. Ang pamigkís sa púsod nang bátâng bagong panganak, at nang manirá ang tápal, hangang sa matuyông mabuti ang púsod.

OMISIÓN. f. der. nang *omitir*. Kakulangán nang pagtupad nang anomán. ‖ Katámaran; kapabayaán.

OMISO. p. p. irreg. nang *omitir*. y adj. Tamad; pabayâ.

OMITIR. a. Pabayâan; huag gawín. ‖ Ligtaán; lisanin. ‖ r. Mapabayâan; máligtaan.

OMNIPOTENCIA. f. Lubós na kapangyarihan sa anomán; ó kapangyarihan sa lahat. Bágay na sarili lámang nang Dios.

OMNIPOTENTE. adj. Makapangyáyari sa lahat; ó lahat magàgawâ. Kapangyaríhang sarili nang Dios.

OMNISCIO, CIA. adj. Maálam nang lahat.

OMOPLATO. m. anat. Butó ng paypay.

ONCE. adj num. card. Labing isá. ‖ Kung minsa'y ginágamit na

adj. num. ord. Ikalabingisá. v. gr. Á ONCE *del mes actual*, IKALABINGISÁ nang buang lumalákad. || m. Ang número 11.

ONCENO, NA. adj. der. nang *once*. Panglabingisá; ikalabingisá.

ONDA. f. Alon.

ONDEADO, DA. p. p. nang *ondear*, y adj. Alonalón.

ONDEAR. n. Umalon; suminpok. || r. Pumagápagaypay sa hihip ng hangin ang anomang nakabitin, para nang isang bandilâ, etc.

ONEROSO, SA. adj. Mabigat; mahírap.=*á para uno*. Mabigat sa isá.

ONZA. f. Ikalabing ánim na bahagi nang isang librá. || Panimbang na gayòn ang ngalan. || Salapî, na ang halaga'y labing ánim na piso. || Isang háyop na ápat ang paá, na gayón ang táwag.

ONZAVO, VA. adj. Ikalabing isang bahagi nang anomàn Karaniwang lá'ong gamiting parang *sustantivo*.

OPACO, CA. adj. Ang hindî matagós nang liwánag, na hindî paris nang *diàfano*, na ito'y ang nangánganinag. || Madilim. || met. Malunkot.

ÓPALO. m. Isang *claseng* batong putî at matigás.—*òpalo noble*. Batong mahalagá na *ópalo* rin, dátapua'y may sarîsaring kùlay na maririkit sá loob.

OPCIÓN. f. der. nang *optar*. Ang kapangyarihan; ó kalayaang makagawâ ó makapagpalagay nang anomán; ó karapatang maipalagay sa anomang katunkulan.

ÓPERA. f. Komediang nakalagay sa tugtògin; ó inihúlog sa tugtog.|| fam. Alinmang gawang suotsuot at malàwig, maging yàrî man nang kamay ó nang ísip.

OPERABLE. adj. der. nang *operar*. Magágawâ.

OPERACIÓN. f. der, nang *operar*. Paggawâ. || Gawâ.

OPERARIO, RIA. m. y f. Ang nagtátrabaho, ó gumágawâ sa alinmang *oficio*.

ÓPIMO, MA. adj. Sagánâ; mamalagô; masarap.

OPONER. a. irreg. como *poner*. Salangsangín; salongatín. || Isalangsang. || r. Sumalangsang.

OPORTUNIDAD. f. Kapanáhunan; ó mabuting panahón, at lugal na igawâ nang anomán.

OPORTUNO, NA. adj. Ang ginágawâ, ó nangyáyari sa karampatang panahón, at kun kailán bágay na gawín ò mangyari.||Akmâ; agpang. =*al, para el logro*. Agpang sa pagkakamit.=*en las rèplicas* Akmâ; agpang na sásagot.

OPRESIÓN. f. der nang *oprimir*. Paginís. || Paghigpit. || Pighatî. || Pagkaalipin.

OPRIMIR. a. Uminís; magpahírap. || Higpitín, pitisin; pigaín ang anomán. || Pagpighatiín. || Alipinin.=*con su autoridad*. Inisín nang kaniyang kapangyarihan.

OPROBIO. m. Dustâ; ó kadustaán; kapalibhasaán; kasiraán nang puri. || Pagpalibhásâ; sipháyô.

OPROBIOSO, SA. adj. der. ng *oprobio*. Nakadúdustâ; nakasísirâng puri.

OPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *oponer*, y adj. Laban, ó nàlalaban; násasalungat.

OPUGNAR. a. Salungatín; salansañgín nang boong lakás. || Salakayin ang isang plaza.

OPULENCIA. f. Kasaganâan nğ pagaárî. || Kayamanan.

OPULENTO, TA. adj. Mayaman; masagánâ sa pagaárî.

ORACIÓN. f. der. nang *orar.* Pagsasalitâ; paghahánay nang matowid sa harap nang madlâ, úpang malamúyot silang gumawâ nang anomán. || Lúhog; daing. || Dasal; panalañgin.

ORAR. n. Magsalitâ sa harap nğ madlâ, na sila'y lamuyutin ó pahinuhurin sa anomán; hulihin ang kanilang kalooban. || Manalañgin; magdasal. || a. Ilúhog; ipakiúsap.=*en defensa de uno.* Ipagtangol ang kápowâ sa harap nang madlâ sa kabagsikan nang masarap na pananalitâ.=*por los difuntos.* Ipanalañgin ang mañgá patay.

ORATE. com. Sirâ ang ísip; ulol. || Tawong maiklî ang ísip.

ORBE. m. Kabilugan; bílog.||Ang mundó; ó ang sangsinukuban.

ORBICULAR. adj. der. nang *orbe.* Mabílog; bilog.

ÓRBITA. f. Ang húkay na kinásisidlan nang matá.

ÓRDEN. amb. Saysay; húsay nğ pagkálagay nang anomán; taluntón; talátag. || Regla: ó paraang tinùtunton sa paggawâ nğ anomán. || Pagkakásunodsunod nang mañgâ bágay.|| Utos; ó kautusán. || Ikaánim na *sacramento* nang Santa Iglesia.—*En órden á.* Úkol sa; tunkol sa.

ORDENANDO. ger. nang *ordenar.* m. Ang malápit nang maggrado; ò tumangap nang pagkapárî.

ORDENAR. a. Husayin; ilagay sa katampatan ang anomán; || Magutos; magbilin nang anomang bágay. || Abután nang grado; ó pagkapárî. || r. Maggrado; magpárî.—*Ordenar, y ordenarse de sacerdote.* Ordenan at magórden nang pagkapárî.=*eu filas.* Husaying ifila.

ORDEÑADERO. m. der. nang *ordeñar.* Palayok; ó bañgâng gatasán.

ORDEÑADOR, RA. m. y f. der. nang *ordeñar.* Ang gumágatas sa háyop.

ORDEÑAR. a. Gumatas; ó gatasan ang háyop.

ORDINARIO, RIA. adj. Karaniwan; kalakarán; kaugaliang mangyari. || Hámak; walang halagá. || Ang hukom nang isang *provincia.*

OREAR. a; Pahañginan; iyangyang 'sa hañgin ang anomán. || Patuyuín sa hañgin. || r. Magpalamig; ó lumabás sa báhay at nang makátangap nang hañgin.

ORECER. a. irreg. como *empobrecer.* fam. Gintoín; ó gawing gintô.

OREJA. f. Tainğa. || Pandiñgig. || met. Ang gawang maghibohíbô sa kápowâ, maghatid dumápit at magsitsit.

OREJEAR. n. der. nang *oreja.* Pagalawgalawín; ó ipagaypay nang háyop ang tainğa. || met. Gawín ang anomán nang masamâ sa loob.

OREJUDO, DA. adj. der. nang *oreja.* Ang bàgay na may tainğa. || Ang may malakí at mahàbâng tainğa.

OREO. m. Símoy nang hángin; hañging marahan na sumásagilang nagpàpatuyô sa anomán. || Lugal na

yangyangan.

ORFANDAD. f. Pagkaulila. || met. Ang kawalang magampón.

ORGANERO. m. der. nang *órgano*. Ang mangagawâ at nagkúkumpuni nang òrgano.

ORGANISTA. com. der. nang *òrgano*. Ang may opisiong tumugtog nang órgano.

ORGANIZAR. a. Timplahín at husayin; arreglahín ang anomán.

ORGULLO. m. Kapalalûan. || Kaliksihán.

ORGULLOSO, SA. adj. der. ng̃ *orgullo*. Paláló. = *con, de, por su caudal*. Ipinagpápalalô ang kaniyang yaman. = *en el aspecto*. Paláló sa hitsura.

ORIENTAL. adj. der. nang *oriente*. Ang nauukol sa sílang̃anan.

ORIENTE. m. Ang bagong pagsipot; ò paglitaw nang anomán. || Sílang̃anan; silang̃an. || Hang̃in sa áraw. || met. Ang kabataán nang tawo.

ORIFICIO. m. Butas.

ORIGEN. m. Pamulâ; pinagbuhatan; ugat; ó pinangalíng̃an nang anomang bágay. || Ang báyang tinubûan nang isá; ó pinagbuhatan ng̃ kaniyang ának. || Ang ának; ó mang̃á núnông pinangaling̃an. || met. Pamulâ; ó dahilán nang anomán.

ORILLA. f. Ang tabí; hangà; ó gílid nang anomán. || Laylayan nang damit ó kayo. || Pangpang; palanas; baybay. || Píling; ó tabí nang daán. || Hang̃ing marahan at lubhâng malamig, na parang sumùsuot hangang butò, at niwíwikâ: LUBHANG MALAMIG *ang sumìsimoy* NA HÁÑGIN, *corre* MALA ORILLA. || met. Hangahan; katapusán nang anomàn.

ORILLAR. a. met. Tapusin; husayin ang anomán. || n. Magdaàn sa tabí; mang̃ilid. || a. Iwanan nang gílid ang kayo. || Tutupán ang gílid nang kayo.

ORILLO. m. Gílid nang depanyo, na karaniwang magaspang kay sa kabuoàn.

ORÍN. m. Kaláwang. || met. Dung̃is nang puri, kàluluwa, etc. || pl. Íhî.

ORINA. f. Íhî.

ORINAL. m. der. nang *orina*. Iihán.

ORINAR. n. der. nang *orina*. Umíhî; manubíg. Ginágamit kung minsang parang *activo*, halimbáwâ: UMIHÎ *nang dugô*, ORINAR *sangre*. || r. Máihî; mápanubig.

ORINECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Kalawang̃in; mabálot ng̃ haláwang.

ORINIENTO, TA. adj. der. ng̃ *orín*. Kalawang̃in; balot nang kaláwang.

ORIUNDO, DA. adj. Túbô; búhat; gáling sa isang lugal na alinmán.

ORLA. f. Pamuting inilálagay sa laylayan nang damit. || Uriá.

ORLAR. a. Pamutihan ang gílid ó laylayan nang anomán.

ORNAMENTAR. a. Pamutihan; hiyasán; gayakán.

ORNAMENTO. m. Pamuti; gayak. || pl. Ang mang̃á kasankápang ginágamit nang mang̃á Parî sa loob nang simbahan. || met. Ang mang̃á ugálî at mahùsay na gawî nang tawo, na siyang ikinágigiliw sa kaniyá ng̃ kápowâ.

ORNAR. a. Pamutihan; hiyasán; gayakán.

pinagúusapan ay buhok. || Alahas; ó mangá hiyàs na gintô nang babayi. || met. Ang kayamanan. =*de copela*. Gintông dalisay.

OROPEL. m. Aropel; oropel.|| met. Ang bágay na walâ mang kabuluhán ay pinapagkákahalaga dáhil sa kapalalûan ó nang makáulol sa kápowâ. || Ang mangá salitâng mataginting at maiínam, na walang kahulugán. || met. Ang mangá pamuti at hiyás na suot nang isá.

OROPELERO. m. der. nang *oropel*. Magaaropel.

ORQUESTA. f. Ang katipunan nang mangá *músicong* tumútugtog sa isang kòmediahan, ó sa isang *concierto*.

ORTIGA. f. bot. Lípá; lípay.

ORTODOXO, XA. adj. Kristianong sumásampalataya nang matíbay sa mgá áral nang Santa Iglesia, *católica, apostólica romana*. || Gayon din ang táwag sa mangá bágay, na náuukol sa Santa Iglesia romana.

ORTOGRAFÍA. f. Arteng nagtúturô nang mahúsay at karampatang pagsúlat nang mangá pangungúsap, at nang kun basahin ay lumabàs ang tùnay na tunog at kahulugán nang isinúlat.

ORTÓGRAFO. m. der. nang *ortografia*. Ang nagtùturô at bihasa nang ortografía.

ORTOLOGÍA. f. Arteng nagtùturô nang pagbigkàs, ó pagsasalitâng magaling nang mangá pangungúsap.

ORUGA. f. Uod na sumísingaw sa mangá dahon nang halaman, at kadálasa'y naninirâ nang dahon, at siyang nagiging paroparò.

ORZUELO. m. Gulìtí. || Patibong na panghuli nang ibon, dagâ ó ibang hàyop.

OSADÍA. f. Kapangàhasan.||Banal na kaningasan at lakás nang loob.

OSADO, DA. adj. Pangahàs.

OSAR. n. Mangahás. || m. Húkay na lalagyán ó taguán nang butó ng pàtay.

OSARIO. m. Húkay ó balòn na pinaglálagyan at pinagtítingalan nang mangá butò nang patay. || Alinmang lugal na may butó nang tawo.

OSCILACIÓN f. der. nang *oscilar*. Yanig; ugoy; ginibanggíbang.

OSCILAR. n. Umugoy; umindáyog. || Manginig; mangatal.

ÓSCULO. m. Halik.

OSCURAMENTE. adj. m. Madilim. || Maguló; suotsuot. || Mahálay.

OSCURECER. a. irreg. como *agradecer*. Padilimìn; labûan; palabûin. || met. Papangitin; sirâin ang halagà at ínam nang anomàn. || met. Palabûin; padilimín ang katutuhanan ó katunayan nang anomán, at ng huag mákilala; ò maging tila ibá. || impers. Gumabí; dumilim. || r. Mawalâ ang anomán.||Magdilim; dumilim; mangulimlim; lumábô.

OSCURIDAD. f. Kadilimán. || Kasukalan nang gúbat ò bundok.|| met. Ang abâ at mabábâng pinagbuhatan nang anomán, lálô na ang sa láhî. || met. Kadilimán nang ísip. || met. Kaguluhán ó kadilimang magsaysay nang sinásabi ó sinúsulat.

OSCURÍSIMO, MA. adj. sup. ng *oscuro*. Lubhang madilim; madilim na madilim.

OSCURO, RA. adj. Madilim. || met. Hindî kilalá ang pinangalingan: nagbúhat sa abâ at mabábâng làhî.

|| met. Malábông magsaysay nang anomang sinásabi. || pint. Maitim; ò maitimitim.||Ang halos hindî mákita.

OSIFICARSE. r. Maging butó.

OSTENSIÓN. f. Pagpapahàyag; ó pagpaparangalan; ó pagpapakita ng anomán.

OSTENSIVO, VA. adj. Mapagpakita; mapagparangalan nang anomán.

OSTENTACIÓN. f. der. nang *ostentar*. Pagpapakita; pagpaparangalan; pagpapaháyag. || Karángalan; ò karíkitang litaw.||Pagmamarikit.||Pagpapalalô.

OSTENTAR. a. Ipakita; ipaháyag; ilitaw ang anomàn at nang panuurin nang ibá ang ínam. || n. Ipagmagaling; ipagpalalô; ipagmarikit ang anomán.

OSTENTATIVO, VA. adj. Mapagparangalan; mapagmarikit.

OSTENTOSO, SA. adj. Marilag; dakílâ at dápat tanhalín.

OSTRA. f. Talabá.

OSTRAL. m. der. nang *ostra*, y

OSTRERA. f. der. nang *ostra*. Lugal na matalabà; ó pinagáalagâang talagá nitó.

OSTRO. m. Talabá. Sa ibang lugal ay tinátawag na *ostrones*, at kung minsa'y *ostiones*. || Habágat na hangin.

OSUDO, DA. adj. der. nang *hueso*. Butuhàn; ó maráming butó.

OTORGAR. a. Pahinúhod; tumangap; tumangô sa hiníhingî; ò itinátanong nang kápowa. || for. Mangákô; umamin; makipagkásundô sa harap ò sa pamagitan nang may kapanyarihan, na tútupad nang anomán. || for. Gumawâ nang anomang kasulatan sa harap at pamagitan ng may kapangyarihan.

OTRO, TRA. adj. Ibá; isá.—*otro que tal*. loc. fam. Kamukhâ; pagkakámukhâ.

OTROSÍ. adv. m. Bukod sa rito. || m. for. Alinmán sa mangá kahíngian sa *escrito*, na isinúsunod sa pinaká*principal*.

OVAL. adj. Taluhabâ.

OVALADO, DA. p. p. nang *ovalar*. Taluhabâ; tabas itlog.

OVALAR. a. der. nang *oval*. Taluhabaín ò gawing taluhabâ.

OVEJA. f. Tupang babayi.

OVEJERO. m. der. nang *oveja*. Pastor nang tupa.

OVEJICA, LLA, TA, JUELA. f. dim. nang *oveja*. Tupang muntî.

OVEJUNO, NA. adj. der. nang *oveja*. Náuukol na mangá tupa.

OVILLAR. a. der. nang *ovillo*. Kumidkid; ó magbola nang sinúlid, sutlâ, etc. || Bumílot nang anomán. || r. Mabílot.

OVILLO. m. Bola; ó íkid na mabilog nang sinúlid ò sutlâ. || met. Bágay na gusot at nabíbilot.

OVÍPARO, RA. adj. Ang háyop na gáling sa itlog, at nangingitlog namán.

OXEAR. a. Bugawin ang mangá manok at ibá pang háyop, na kaugaliang ináalagâan sa báhay.

OXTE. interj. Layô; ílag; sùlong. —*Sin decir oxte ni moxte*. fr. Walang kibokibô; walang pasintábî.

OYENTE. p. p. nang *oir*. adj. Ang nakíkinyig nang sinásalitâ; nanánainga.

P

PABELLÓN. m. Ang bubong na lona ó kàyong makapal, na mabílog sa ibabâ at maluang, at ang gitnâ ay pataas na matulis, at siang kinàtutukuran nang halíging káhoy: ito'y gámit nang mañgá sundalo sa *guerra*. at nang mañgá naglálakad sa ilang, at ang mañgá gilid nito'y sa estáká itinátalî. || Kulambô. || Bandílâ nang kaharián, na iwináwagayway sa mğá tribunal at ibá pang báhay nang hárî.

PÁBILO. m. Mitsá nang kandílâ.

PACER. a. irreg. como. *nacer*. Pastulan ang háyop. || n. Mañgináin nang damó ang háyop. Maraming *gramáticos* ang nagpápalagay na *defectivo* dî umanó ang verbong itó. Ang minámatuid ay dáhil sa dî raw masásabi nang tawong *yo* PAZCO, *ako'y* NAÑGIÑGINAIN; ñgunit; ¿hindî bagá madalás nating mákita sa mañgá *fábula*, na ang mañgá háyop ay pinapagsásalitâ? kung gayo'y ¿anong dî ikapagsàsabi nilá nang *yo* PAZCO ò NOSOTROS PACEMOS?

PACIENCIA. f. Pagtitiis: kabánalang nagtútúrô nang pagbabatá nang anomang kahirapan, karálitaan, kamurahán at karuwahaginan. || Kabagalan, ó kaluatán sa paggawâ nang anomang dápat gawìn agadagad.

PACIENTE. adj. der. nang *paciencia*. Mapagtiís; mapagbatá. || m. May damdam; may sakit.

PACIFICACIÓN. f. der. nang *pacificar*. Pagtahímik; pagpayápâ.||Kapayapaán; katahimikan.

PACIFICADOR, RA. m. y f. Mámamayapâ; pumayápâ nang anomang gulô ó sigalot.

PACIFICAR. der. nang *paz*. Payapâin; patahimikin.

PACÍFICO, CA. adj. der. nang *paz*. Tahímik; walang kibô; maibigín sa kapayapaán. || Ang walang ligálig sa kaniyang kalágayan.||Payápâ.

PADECER. a. irreg. como *agradecer*. Damdamín; magdamdam; magtiís nang anomang sákit, ó sakit, kasiraán, etc.=*por Dios*. Magtiís; ó magkasákit alangalang sa Dios.

PADECIMIENTO. m. Pagtitiís; pagdaramdam. || Damdam; sákit.

PADRASTRO. m. der. ng *padre*. Amaín sa pakinábang, ó asawang kaulî nang inà.||met. Alinmang kaabalahán; ó dahilang nakasísikî ó nakasísirâ sa anomán.||Salinsing nang dalírî; ò ang balat sa tabí nang kukò nang kamay, na, namámaligtad at masakit.

PADRE. m. Amá; tàtay; tata. || met. Alinmang bágay na pinangalingan; ó pinagbuhatan nang ibá. || met. Ang umáampon at nagkákalingang parang amá sa isá. || Ang párî, ay tinátawag namang gayon din, tandâ nang paggálang sa kanilá. || pl. Ang amá at iná. || Ang kànunuan.

PADRINO. m. der. nang *padre*. Ináama. || met. Ang umáabuloy; tumùtulong sa isá sa kaniyang mangá akálâ, hangad, paghúsay ó pagkápanuto sa anomán.

PADRÓN. m. Listahan nang tawong tumátahan sa isang bayan. || Malaking haliging batò na 'may súlat, na nagpápaalaala nang anomang pangyayaring litaw. || met. Ang kapintasang hayag; ò kasiraang puring nálalagak sa alaala nang madlá, na nagbúhat sa anomang gawang masamâ. || fam. Ang amá, na malabis magmahal at magpaláyaw sa kaniyang mangá anak.

PAGA. f. Pagbabáyad. || Báyad.|| Upa; kaupahán. || Sueldo sa isang buán. || Ganting paggìliw at ibá mang bágay na mabuting gawâ.

PAGADERO, RA. adj. Ang bábayaran sa isang táning na panahón; ó madaling bayaran. || m. Ang panahòn, ó táning, na ipagbábayad nang útang; ó nang kasalanang nágawâ.

PAGADO, DA. p. p. nang *pagar*. adj. Kaayaaya; kawiliwili.=*de sí*. fr. Palàbô; hambog.—*Estamos pagados*. Impás na tayo.

PAGAMENTO. m. Pagbabáyad; ó pagbibigay nang upa. || Pamamáyad.

PAGANISMO. m. der. nang *pagano*. Kapisanan nang mangà dî binyagan.

PAGANO, NA. adj. Ang sarili, ó nàuukol sa mangá hindî binyagan. || m. Ang tumitira; naníniraban sa párang. at bihírang umowî nang bayan. || Hindî binyagan. || fam. Ang nagbáyad ó gumastá sa isang paglulùpong ó sámahan, nang lahat ng ginámit ó kináin nang ibá.

PAGAR. a. Magbáyad.||met. Magdusa dàhil sa nágawang kasalanan. || Gumanting loob.—*en oro*. Bayaran nang gintô.—*con, de su dinero*. Bayaran nang salapî niyá.=*por otro*. Ipagbáyad ang ibá.=*al contado*. Bayaran nang káliwâan; ó kaliwaán ng salapî.=*de contado*. Bayarang agad-agad.—*Pagarse con, de buenas razones*. Máhuli ang loob; mahíbô; ó mahikáyat sa mabuting pangangatowiran.

PAGARÉ. m. Papel na kinásusulatan nang útang at katunkúlang pagbabáyad nitó, sa isang tàning na panahón.

PÁGINA. f. Mukhâ nang dahon nang libró.

PAGO. m. Bàyad; pagbabáyad.|| Gantí.

ORNATO. m. Pamuti; gayak.

ORO. m. Gintô. || met. Ang kúlay nang gintô. Làlô na kung ang

PAGODA. f. Simbahang kinálalagyan nang mañgá anito nang hindî binyagang mañgà taga Sunsong, Siam at India. Tinátawag ding gayón ang mañgá anitong sinásamba doón.

PAIS. m. Kahariàn; *provincia;* báyan; ó lugal. || pint. Ang pintá nang mañgá lugal, tawo, at báhay sa parang, baybay dágat, etc.

PAISANO, NA. adj. der. nang *pais*. Kababayan; ka*provincia*. Tinátawag nang mangá militar na paisano ang tunkol hindî sundalo, sa mañgá lugal nilang dinádaanan ó hiníhintuan.

PAJA. f. Giniikan; dayami; kugon; ó pinagyagitán nang anomang damó. || met. Alinmang bágay na magaán. || mer. Pinagpilîan nang anomán. || pl. Hindî hùhuli; gayon din namán: v. gr. *Si Piô ay lubhang matápang, Pio es muy valiente;* at ang sagot: *at si Juan ay* HINDÎ HÚHULI; *pues Juan* PAJAS.

PAJAR. m. Taguán; ó lalagyán nang ginikan. || Báhay giniikán.

PAJAREAR. a. der. nang *pájaro*. Mañgibon. || met. Gumayonggayón.

PAJARERA. f. der. nang *pájaro*. Háulang malakí na pinagkúkulungan nang íbon.

PAJARETA. f. V. PAJARERA.

PAJARERO. m. der. nang *pájaro*. Magiibón; ó nangángalakal ng ibon.

PAJARILLA. f. Himpakhimpakàn. Láló na ang sa báboy.

PÁJARO, RA. m. y f. Ibon. Lalonglálô na ang mumunting íbon, na para nang maya, púgô, lañgaylañgayan, etc. || met. Maíngat; matalas at matalim ang ísip.

PAJE. m. Alílang lalaki na ang tunkol ay sumamasama sa pañginoón, umasisté sa mesa, at ibá pang gawang báhay, na malinis kaysa ginágawâ nang ibang alilâ.

PAJERO, RA. m. y f. der. nang *paja*. Ang nagháhatid, ó naglálakô nang dayami.

PAJIZO, ZA. adj. der. nang *paja*. Ang balot nang giniikan; ó bágay na pulós na giniikan. || Ang kúlay giniikan.

PAJUELA. f. dim. nang *paja*. Mitsà ó anomang bágay na inilubog sa lañgís, azufre, etc., na ipinagpáparikit nang apoy ó pansindí nang anomán.

PALABRA. f. Salitâ; pañguñgúsap; wikâ. || Pañgákô; ó katibayan nang pañgákô.=*de Dios* ó *divina*. Ang Evangelio; Santong kasulatan, mañgá sermón at áral nang mañgá Párî.=*ociosa*. Ang walang tinítiyak na tuñgo, at sinásalitâ lámang úpang makaraán ang panahón ó malibang. =*pesada*. Ang wíkâng masakit ò mabigat.=*preñada*. Wíkâng may lamán.

PALABRADA. f. der. nang *palabra*. Pagwiwíkâ; pagláit; pagmumurá.||Pagsasabi nang mahálay, ó hindî dápat.

PALABRERÍA. f. der. dang *palabra*. Karamihan nang salitâ na páwang walang kapararakan.

PALABRERO, RA. s. y adj. der. nang *palabra*. Masalitâ, ó madaling mañgákô ay hindî namán marúnong tumupad.

PALABRIMUJER. m. Lalaking *voces* babayi.

PALABRITA. f. dim. nang *palabra*. Wíkâng nanúnuot sa púsô, at

sinásabi: *binuluñgàn ko siyá nang mañgà ilang* WÍKANG NANÚNUOT SA BUTÓ Ò SA PÚSÔ, *le dije cuatro* PALABRITAS *al oido.*

PALABROTA. f. der. nang *palabra.* Wikâng masamâ ò bastós.

PALACIEGO, GA. adj. der. nang *palacio.* Ang nátutunkol sa *palacio.* || m. y f. Ang naninilbihan; ó tumítira sa *palacio* at nakaáalam nang mañgá kaugalián doón.

PALACIO. m. Báhay na tàhanan nang Hárî.||Alinmang báhay na malakí at batbat nang yaman, na tinítirahan nang mañgá mahal na tawo. || Ang báhay na pinagpañganakán sa isang lípîng mahal at nilakhán niyá.

PALADAR. m. Ñgalañgala.||met. Ang lasa nang pagkáin.||Panglasap. || Lasap; lasa; ó násâ sa anomán.

PALADEAR. a. Lasapín. || met. Magkagustó sa anomán; masarapán. ||Linisin ang ñgalañgalá nang háyop, at nang makálasa nang pagkáin. || n. Dumiládilâ ang bátâng bagong panganak, pagpapakilalang ibig nang sumuso.

PALADEO. m. Paglasap.

PALADINO, NA. adj. Hayag; malínaw at tanyag.

PALANCA. f. Pingá.||Panghikuat; panual.

PALANCADA. f. der. nang *palanca.* Hampás nang pingá. || Sual; hikuat nang pingá.

PALAZO. m. Hampàs nang pala ó saguán, ó nang anomang káhoy.

PALCO. m. Palenke na pánuuran nang komedia ó pistá. Ñgayón ay gayòn ang tawag sa tila *balcòn,* na hatîhating may mgá úpûan sa teatro.

PALETILLA. f. dim. nang *paleta.* Saguansaguanan; ó saguang lubhang muntî. || Butong malambot at maputî sa buñgáñgâ nang sikmúrâ.

PALIACIÓN. f. der. nang *paliar.* Ang pagtatakip; ó paglilíhim nang anomán.

PALIAR. a. Pagtakpán; itágô; ikanlong ang anomán. || med. Pahimpilín ang sakit.=*(alguna cosa) con otra.* Takpán (ang anomàn) nang ibang bàgay.

PALIDECER. n. irreg. como *agradecer.* Mamutlâ.

PALIDEZ. f. Paninilaw; putlâ; pamumutlâ nang balat.

PÁLIDO, DA. adj. Namúmutlâ; maputlâ; naninilaw; barak.=*de color.* Maputlâ ang kúlay.=*de miedo.* Barak sa tákot.

PALILLERO. m. der. nang *palillo.* Magpapalitó; ó nagtítinda nang palito na panghiningà. || Lalagyán ng panghiningá.

PALILLO. m. dim. nang *palo.* Kàhoy na muntî; patpat; tinting. || Kasankapan sa paggawâ nang medias, puntas, *encaje,* etc. || Panghiningá. || met. Ang pagpupúlong, kung matapos kumàin. || Alinmán sa baketang panugtog nang tambol. || Alinmán sa bolillós nang billar.

PALINODIA. f. Hayag na pagbago ó pagbáwî nang sinalitâ. Hindî ginágamit kundî sa kawikaang: *cantar la* PALINODIA, *pagbalikán, ó baguhin ang* SINALITÁ.

PÁLIO. m. Kapa.||Ang suot nang mañgá Arzobispo at nang ibang Obispo, na parang *faja,* maputî, tatlong dálî ang lápad at may ánim na *cruz* na itim, na nakasàbit sa balikat han-

gang dibdib. || Palió sa simbahan, na ginágamit sa prusisión ó sà Santísimo.

PALIZA. f. der. nang *palo.* Pálò. || Pagpálò.

PALIZADA. f. der. nang *palo.* Ang lugal na kubkob nang istákâ. || Bákod na istákâ, at nang hindî kanín nang túbig ang pangpangin ò nang lumihís ang agos.

PALMA. f. Sasá; káong, etc. || Ang tandâ nang pagdidíwang. || Pagtatagumpay. || Ang pananalo ng̃ mártir sa kapangyarihan nang tagá infierno. || Ang tandâ nang pagkáVirgen. || Pálad nang kamay.

PALMADA. f. der. nang *palma.* Tampal. || pl. Ang pamamagapak ng̃ kamay, dáhil sa katowâan.

PALMADICA, LLA, TA. f. dim. nang *palmada.* Tapik.

PALMAR. adj. der. nang *palma.* Ang may isang dankal; ó nàuukol sa dankal. || Maliwánag; hayag. || m. Lugal na malúyong, masasá, maniog, etc. || n. Mamatay.

PALMARIO, RIA. adj. der. nang *palma.* May isang dankal; ó náuukol sa dankal. || Maliwánag; hayag. || m. Lugal na maraming tanim na lùyong, sasá, etc.

PALMATORIA. f. der. nang *palma. Candelerong* may tatagnán sa gílid.

PALMEADO, DA. adj. der. nang *palma.* Ang paá nang mang̃á ibong tùbig, na ugnay ang mang̃á dalìrî ng̃ isang tila balat na manipís, para ng̃ pato, gansâ, etc.

PALMETA. f. der. nang *palma.* Káhoy na lapad, na pamàlô sa pálad nang bátâ, at *palmeta* rin ang tàwag natin. || Ang hampás nang palmeta sa pàlad.

PALMITIESO, SA. adj. Kabayong ang kúkô ay matigás at tayô.

PALMITO. m. dim. nang *palmo.* Kadankal. || met. Mukhâ, at sinásabi: *may mabuting* PAGMUMUKHÁ, *tiene buen* PALMITO.

PALMO. m. Dankal.

PALMOTEAR. a. der. ng̃ *palma.* Tampalín. || n. Pagupakín ang pàlad nang mangá kamay.

PALMOTEO. m. der. ng̃ *palma,* Pagpagupak; ó pamamagupak nang pálad ng̃ kamay, dáhil sa katowâan. || Hampás nang palmeta. || Sampal.

PALO. m. Káhoy. || Alinmang káhoy na párang *varang* malakí at mahábâ, na tinútunkod at ginágamit sa ibang bágay. || Pàlô; hampás nang káhoy. || pl. Mangâ albor nang sasakyán.

PALOMA. f. Kalapati. || met. Ang tawong tahìmik ang ugálì at walâng kibô.=*brava,* ò *silvestre.* Batobató.

PALOMAR. m. der. nang *paloma.* Kalápatihan; ó bàhay kalapati.

PALOMEAR. n. der. nang *paloma.* Manghuli nang kalapati, ó batobató. || Magalágâ nang kalapati.

PALOMERA. f. der. nang *paloma.* Lugal na walâng báhay at káhoy man, na tampak sa hangin. || Lantad. || Báhay nang kalapating ináalagaan sa bàhay.

PALOMERÍA. f. der nang *paloma.* Bankulong; ó panghuli nang kalapati ó batobatóng nagdáraan.

PALOMERO. m. der. nang *paloma.* Magkakalapatí; magbabatobató.

PALOMINA. f. der. nang *paloma.* Tae nang kalapati, ó ng̃ batobató.

PALOMINO. m. der. nang *paloma.* Inakay nang kalapati, ò nang batobató. || fam. Ang mansá nang tae, sa gawing likod nang damit.

PALOMO. m. Ang lalaki nang kalapati, ó nang batobató.

PALOR. m. Pamumutlâ; putlâ; paninilaw nang balat.

PALPADURA. f. y

PALPAMIENTO. m. Ang pagdamá; pagsalat; paghípô nang kamay.

PALPAR. a. Hipôin; damahìn; salatín. || Kapaín; apuhapin. || met. Mákilalang maliwánag ang isang bágay na párang nàhipô.=*con, por sus manos.* Hipôin nang kaniyang kamay. || r. Maghipuàn.

PALPEBRA. f. Talúkap nang matá.

PALPEBRACIÓN. f. Kinurapkurap; ó kinibotkibot nang talúkap nang matá.

PALPITACIÓN. f. der. nang *palpitar.* Kabá nang dibdib. || Tibok ng̃ púsô.

PALPITAR. n. Kumabá ang dibdib; kumutob. || Tumibok ang alinmang lugal nang katawán.

PALURDO, DA. adj. Bastos. Karaniwang itàwag sa tawong búkid.

PAN. m. Tinápay. || met. Lahat nang pagkáing kaugaliang ikinabúbuhay nang tawo, para nang kanin, maiz, kamote, etc. dito sa atin. || || Ang trigo ó pálay, at niwíwikâ: — *May maraming* TRIGO ó PÁLAY *nang taong itó, hay mucho* PAN *este año.*

PANADEAR. a. der. nang *pan.* Tinapayin; ó gawing tinàpay ang trigo.

PANADERÍA. f. der. nang *pan.* Pagtitinápay. || Lugal na tínapayan, ó gagawàn nang tinápay.

PANADERO, RA. m. y f. der. nang *panaderìa.* Magtitinapay.

PANADIZO. m. Tungâ, na tumútubô sa dulo nang dalírî.

PANAL. m. Bâhay pukyutan.

PANCHO. m. Tiyán.

PANDORGA. f. Ang babaying lubhang matabâ, mahínâ, tamad at mabágal ang kilos.

PANERA. f. der. nang *pan.* Ang taguán nang bigás, trigo, pálay, harina ó tinápay. || Bang̃án.

PANTALÓN. m. Salawal. Karaniwang plural kung gamitin.

PANTANO. m. Labak; láwâ, na kulong at walang lábasan nang túbig; kuluoy; lablab. || Kapinsalâan; kaabalahang malakì. || Pátubigan; ó patùbig.

PANTANOSO, SA. adj. der. ng̃ *pantano.* Lugal na malabak; maláwâ. || Maráming patúbig. || met. Punô nang kaabalahán; ò kadáhilanang ikinalíliwag na ipagtamò nang hináhang̃ad.

PANTEÓN. m. Simbahan sa Roma nang mang̃á sarísarîng dioses ng̃ una, at ng̃ayo'y ang tinàtawag na Santa María de la Rotunda. || Ang *bòvedang* mabílog at marikit ang pagkáyarî, na ang palìbid ay maráming *nicho,* na pinagbàbaunan nang bankay nang mang̃á Hárî, mang̃á Príncipe at nang mang̃á lípîng mayaman.

PANTÓGRAFO. m. Kasankapan na gámit sa pagpapaliit nang dibuho.

PANTORRILLA. f. Bintî.

PANTORRILLUDO, DA. adj. der. nang *pantorrilla.* Bintîan; ó malakí ang bintî.

PANZA. f. Tián. Kagamitang ipagsaysay nang malakíng tián. || Balíkat nang isang kasankapan, para nang tapayan, bañgâ at ibá pang sisidlán.

PANZADA. f. der. nang *panza*. Budlong nang tiàn. || Kasandatán; ó hílab nang tián sa malabis na pagkákain ó pagkáinom.

PANZÓN. m. aum. nang *panza*. Buyunín; ó malakí ang tián.

PANZUDO, DA. adj. der. nang *panza*. Ang may malakíng tian; buyunín.

PAÑAL. m. der. nang *paño*. Lampín.||Ladlaran nang likod nang bárô. || Alinmang damit na kinàbabalutan nang anomán. || pl. Ang boong kasuotan nang bátâng bagong pañganak. || met. Kasangulán; ò kabataán. || Ang káunaunahang pamulâ nang pagaandukhâ at pagáral sa isang bátâ.

PAÑO. m. Kayong lana, na ang táwag nátin ay *de paño*. || met. Alinmang daramting sutlâ, kányamo, sinúlid, etc. || Pekas nang balat nang mukhâ. || naút. Láyag nang sasakyán. =*de manos*. Pámahiran nang kamay. *de mesa*. Ang mantel.

PAÑOLERÍA. f. der. nang *paño*. Ang tindahan nang panyô.

PAÑOLERO, RA. m, y f. der. nang *paño*. Magpapanyô.

PAÑUELO. m. dim. nang *paño*. Panyô; bírang.

PAPA. m. fam. Salitâng itinátawag nang bátâ sa kaniyang amá, na kaisá nang áting *amang*, *amá*, *tátang*, *tata*, etc.

PAPADA. f. Lambî; ò lamán ng̃ ilàlim nang bábâ.

PAPAL. adj. der. nang *papa*. Náuukol sa papa.

PAPARRUCHA. f. Ligaw na balítâ; balítâng malî.

PAPEL. m. Papel. || Súlat na anomán.||Alinmang papel na sinulatan ó nilimbagán, na hindî natátabing libró.

PAPELEAR. a. der. nang *papel*. Maghalukay nang papel sa paghánap nang anomang balítâ, ó ibang bágay na íbig málaman.||met. Magmalaking tawo; magyabang.

PAPELERA. f. der. nang *papel*. Sulatán, na may pitakpítak na lalagyán nang papel. || Karamihan nang papel na may súlat.

PAPELERÍA. f. der. nang *papel*. Kapisanan nang mañgá papel na sabog. Lálông karaniwang sabihin sa gusot at sirásirâ. || Tindahan nang papel.

PAPELERO. m. der. nang *papel*. Ang gumágawâ, ó nagtítinda nang papel.

PAPELOTE. der. nang *papel*. m. y

PAPELUCHO. m. der. nang *papel*. Papel ò súlat na hámak ò walâng kabuluhán.

PAPERA. f. Bikî; ó baíkî.

PAPIROTADA. m. der. nang *papirote*. Ang hampás nang kamay sa bátok ó sa mukhâ.|| met. Kahunghañgang salitâ; wikâng nakalálait. Karaníwang sabihing: *papirotada de res vacuna*.

PAPIROTE. m. Pitik sa mukhâ, sa noó ò sa alinmang lugal nang ulo.

PAPO. m, Lamàn nang ilàlim nang bábâ. Lálong kagamitang itáwag sa

butsé nang ibon.

PAPUDO, DA. adj. der. nang *papo*. Malamán ang bábâ. Karaniwang sabihin sa íbong malakí ang butsé ó lambî.

PAQUETE. m. Balutang muntî. || Balutan nang maraming súlat, na nasásadhang parang pliego. || Sasakyang tinátawag na *paquebot*.

PAR. adj. Kamukhâ; kaparis; katùlad na lubós, || arit. Ang númerong pares; ó hindî gansal. || m. Ang dalawang bágay na magkaparis at magkasama.—*à pares*. mod. adv. Dalawa'tdalawá.—*de par en par*. mod. adv. Nakatiwangwang; bukás na bukás. Sinásabi sa mañgá bintánâ, pintô, etc.

PARA. prep. Sa; ó para sa: v. gr. *Ang panyô ay* SA ó PARA SA *akin*, *el pañuelo es* PARA *mì;* SA ó PARA SA *atin*, PARA *nosotros*.—*para siempre*. Sa magpakailán man. Tunkol sa ibá pang paraan nang paggamit niró ay mákikita sa *gramática práctica*, na aming ipalílimbag. —*para que*. Nang.

PARÁCLETO, ó PARÁCLITO, m. Mañgaaliw, ó tagaalíw sa mañgá binyagan. Sinásabi lámang sa Espíritu Santo.

PARADA. f. Paghintô; pagtígil.|| Lugal na hintûan. || Lugal na siní silungan ò pinagtítipunan nang mañgá baka. || Salapî na paminsang itinátayâ sa paglalarô. || Ang isang singkaw; ó isang parehang kabayo na panghalili at nang mádalî ang pagplákad, na nakaabang sa isang malayong lugal. Ginágamit din namang itinátawag sa lugal na kinálalagyan ó pinagáabangan.

PARADERO. m. Hantungan; hintûan. || met. Ang hangà; ó katapusán nang anomàn. || Nasápit; kináhantungan.

PARADIGMA. m. Halimbàwâ; húaran; parisán.

PARADOJO, JA. adj. Kakaibang umísip.

PARADOR. m. Ang humíhintô, ò hintûin. || Ang kabayong madalîng pahintuín. || Kárihan na hantungan nang mañgá *carruage*, *calesa*, etc., na ang kaugalia'y may maluang na patio ó bákod at maráming pàsukâng pintúan.

PARAFRASEAR. a. Saysayín nang isa sa sarísarîng paraán ang isang *sentencia* ò salitâ.

PARÁFRASIS. f. Kasaysayan ñg isang hátol at nang madaling máintindihan.

PARAGUAS. m. Páyong.

PARAISO. m. Lugal na kaayaaya na pinaglagyán nang Dios sa áting núnông kay Adan. || Ang làñgit ó kalualhatiang kinálalagyan ñg mapapálad || met. Alinmang lugal na maligaya ó bágay na nakalúlugod.

PARAJE. m. Lugal; pook.

PARALIZAR. a. Pigilin; ihintô || Itígil. || r. Mátigil; máhintô. || Mamatay ang alinmang lugal nang katawán.

PARAMENTAR. a. Pamutihan; gayakán ang anomán.

PARAMENTO. m. Gayak; pamuti. || Alinmang kayo na ibinábalot sa anomán.

PÁRAMO. m. Párang na palís, walâng anomang káhoy, malunkot, hindî sinásaka at walâ isa mang tàhanan, || met. Alinmang lugal na tu-

toong malamig at ilang.

PARANGÓN. m. Pagpaparis; ó pagmumukhâ. || Pagkáhuad; pagkáparis.

PARANGONAR. a. Iparis; pagmukhaín; ó pagsurutin ang dalawang bágay at nang mákita kung magkamukhâ.

PARANINFO. m. Ináama sa kángay. || Ang nagbábalitâ nang anomang katowâan ó kabinhawahan.

PARAPETAR. a. Tayuán nang kanlungan; lagyán nang moog. || r. fort. Magkanlong sa kabilâ nang kùtâ ó moog; ó sa kabilâ nang anomang mapagkákanlungan.

PARAR. m. Humintô; tumígil; humantong. Madalás na gamiting *recíproco.* || Mahùlog; mápa sa kamay; ó sa sakop nang isá ang anomang bágay. || Ang isang bágay ay máowí sa ibá; ó maging ibá kay sa ináasahan ó hiníhintay. || a. Pigilin; pahintuín.=*á la puerta.* Tumayó; ó humintô sa tabí nang pintô.=*en casa.* Humantong sa báhay. || r. met. Tumígil; humantong; humintô.=*á reflexionar.* Tumìgil na magnílay.

PARASOL. m. palab. comp. ng prep. *para* at *sol.* Páyong sa áraw.

PARCA. f. poèt. Ang kamátayan.

PARCIAL. adj. Kabahagi; bahagi; ó náuukol sa bahagi nang isang kabooán. || m. Ang kampón; kampí; ó kakampí nang isá. || Marúnong makipagkápowâ tawo.

PARCIALIDAD. f. Ang pagsasamasama nang mangá ilang nagkákasangayon, at nagkakaisang gumawâ nang anomán. || Kampón; kasamahán. || Pagiíbigan; paggigiliwàn. || Pagtingín; ó paglíngap sa anomán ó sa kanginoman, na siyang dahilang madalás na ikinálilikô nang matuid na pagiísip.

PARCO, CA. adj. Damot; salat; ó matipid sa paggámit nang anomán. Katatagàn sa pagkáin at sa paginom; ó hindî kumákain ó umíinom, kundî sa kasiyahán.=*en la comida.* Kasiyahang kumáin.

PARCHAZO. m. aum. nang *parche.* Tápal; ó patseng malakí. || fam. Bírô; libak; oyam.

PARCHE. m. Ang kátad, ó pergamino nang tambol. || Tápal; patsé. || met. Alinmang bágay na tapal ng anomán; at gayon din ang siksik o retokeng masamâ ang pagkágawâ, na nakapápangit, làlô na sa mangá retrato ó nakapintang anomán.

PAREAR. a. Paglakipin na pagparisin; ó pagmukhaín ang dalawang bágay. || Pagdaladalawahín ang anomán.

PARECER. m. Pasiyà; hátol. || Pagmumukhâ at pangangatawán ng isá. || v. n. irreg. como *agradecer.* Sumipot; lumitaw; pakita; mákita. || Humarap. || Mátagpuan. || Humátol; magpasiyá tunkol sa anomán. Kadálasang gamiting parang *impersonal.* =*ante el juez.* Humarap sa hukom. =*en alguna parte.* Sumipot ó mátagpuan sa isang lugal. || ó PARECERSE. r. Mámukhâ; mákawankí; magkámukhâ; mákatulad.=*á su padre.* Mámukhâ sa kaniyang amá. || *de cara.* Mámukhâ; mákatabas nang mukhâ; magkámukhâ=*en el andar.* Mákawankî ng lákad.

PARECIDO, DA. p. p. nang *parecer.* adj. Kamukhâ; kawangis,

kawankî. Kung kasama nang mañgá adverbiong *bien* ó *mal*, ang kahulugán ay *mabuti ang pagmumukhâ*, ó *maínam ang kilos nang katawán*, *bién* PARECIDO: *masamâ ang pagmumukhâ*, ò *pañgit ang mañgá kilos nang katawán*, *mal* PARECIDO. || m. Sa mañgà pintor ay pagkakámukhâ, ó pagkakáwankî.

PARED. f. Pader. || pl. met. Ang sarîling báhay nang báwa't isá.

PAREJA. f. Pagkakásama nang dalawang bágay na magkamukhâ, ò magkaisá. || Ang kasayaw.

PAREJO, JA. adj. Ang kaisá; kaparis; ó katúlad nang ibà.

PARENTELA. f. der. nang *pariente*. Anak; ó kamaganakan || Pagkakamagának.

PARENTESCO. m. der. nang *pariente*. Pagkakamagának. || Kamaganakan. || Láhî.

PARIDA. adj. y s. f. Ang nañganak, ó kapangáñganak pa lámang.

PARIDAD. f. Pagmumukhâ; pagpaparis nang isang bágay sa isá, na pinagháhalimbawâan. || Pagkakáparis nang mañgá bágay.

PARIENTE, TA. m. y f. Kamagának; hinlog. || met. fam. Kalapit; kamukhâ; ó kawankî. || fam. Ang asawa.

PARIR. a. Mañganak. || Mañgitlog: kung sa ibon ó isdâ. || met. Saysayín nang mahúsay ang anomang nások sa ísip. || Mangáling ang isang anomán sa ibá. || n. Lumabás sa maliwánag ang anomang nálilihim.

PARISIENSE. adj. der. nang *Parìs*. Taga París; at náuukol sa bayang itò.

PARLAMENTAR. n, der. nang *parlamento*. Makipagsálitaan; makipagpúlong; makipagúsap nang anomàn sa madlâ.

PARLANCHÍN, NA. adj. fam. Matabil; mapagsalitâ nang walâng kabuluhán; mapagsabì nang hindî dápat salitìn. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

PARLAR. a. der. nang *parla*. Magsalitâ nang tuloytuloy; ò walâng gatid. || Magtatabil; magtalás. || Kadálasang sabihin sa mañgá ibong nakahùhuad nang *voces* nang tawo. || Ipaháyag ang dàpat na ilíhim; ó sabihin ang dî kailañgang ipaalam.

PARLERO, RA. adj. der. nang *parla*. Masabí; matabil; bibigán. || Mapaghatiddumápit; ó mapagdalá ñg *chismes* kun saansaan; ò hindî marúnong magtágô ó magíngat nang líhim.

PARLOTEAR. n. Magsasalitâ ñg walâng kabuluhán at malabis. || Ipaháyag; salitín ang boong nálalaman.

PARPADEAR. n. der. nang *pàrpado*. Magkukurap; ó kumurapkurap. Lálông kaugaliang gamitin ang *pestañear*.

PÁRPADO. m. Talúkap nang matá.

PARRA. f. Ubas na nakabálag,|| Sarong pandak at maluang, na may dalawang tatagnán, at karaniwang pinaglálagyan nang pulot.

PARRAL. m. der. nang *parra*. Bálag. || Ang ubas na hindî nákapon; at maraming supling. || Sarong malakí, na lalagyán nang pulot.

PARRICIDA. com. Ang natay sa kaniyang amá at inang túnay. At tinátawag din namang gayón, ang natay sa kañgínomang kamagának,

ó parang magúlang.

PARRICIDIO. m. Ang pagpatay sa sariling magúlang; ò sa kangíno-mang kamagának.

PARRILLA. f. Boteng lùpâ, na maluang ang puit, at makípot ang bibig. || pl. Ihawàng tila rejas; na may paá, at pulós na bákal.

PÁRROCO. m. Ang *cura* sa isang bayan.

PARROQUIA. f. der. nang *párroco.* Ang simbahang pinagkákalingâan sa mangá nasásakop na kálulowa nang isang *cura,* at pinagbíbigyan nitó sa kanilà nang mangà *sacramento.* || Ang katipunan nang mangá binyagang nasásakop nang isang *cura.* || Ang súkì ó mangá súkì, na kabílihan nang isang nagtítinda.

PARROQUIAL. adj. der. nang *parroquia.* Ang nádarapat ó náuukol sa *parroquia.* Ginágamit na parang *sustantivo femenino* sa lugal nang wikâng *parroquia.*

PARSIMONIA. f. Kabáitan sa anomang ginágawâ.

PARTE. f. Bahagi; ò kapiraso nang isang bágay. || Lugal. || Pangkat. || for. Ang nakíkipagusap. || Gawî; tagiliran. || Kung ginábamit na kasama nang *preposición* Á, at nang mangá pronombreng ESTA at AQUELLA, ang kahulugaʻy *hangang sa panahong itò,* ó *nang panahong yaòn:* v. gr. *Búhat nang taong nagdaàn* HANGANG SA PANAHON ITÓ *ay marami ang nagsísidaing nang nervios, desde el año pasado* Á ESTA PARTE *muchos se quejan de los nervios.* || met. Ang kiníkilingan; ináayunan; ò kampì nang sinoman. || m. Ang parte, ò súlat na babalâ, na ipinadádala sa *correo* ng isang pinúnô para sa kápowâ pinùnô. =*inferior.* Gawing ibabâ. Kung ang tawo ang sinásabi ay, ang katawán kalankap ang boô niyang pangdamdam.=*superior.* Gawing itaás. Ang kalulowá; kasama ang boô niyang ipinangyáyari, para nang bait, alaala, etc. || f. pl. Ang kabahagi; ó púnông katawàn. || Ang mangá katutúbông biyáyâ nang kálulowa at hiyás nang katawán, para nang talas nang ísip, gandá nang pangangatawán, etc.= *naturales,* ó *vergonzosas.* Ang púnông katawán.

PARTEAR. a. der. nang *parto.* Magpapanganak sa isang buntís, ang hílot ó *médico.*

PARTERA. f. der. nang *parto.* Hilot. Karaníwang lálông tawaging *comadre.*

PARTERO. m. der. nang *parto.* Sálag.

PARTICIÓN. f. der. nang *partir.* Paghahátì; pagbabahagi nang anomán.

PARTICIPACIÓN. f. der. nang *participar.* Pagpapahayág; pagbibigay parte ó pagsasabi nang anomang dàpat ipaháyag ó ibalìtâ. || Kapartí; ó kabahagi sa anomán.

PARTICIPANTE. p. a. nang *participar,* y adj. Kahatì; ó may kabahagi sa anomán.

PARTICIPAR. a. der. nang *parte.* Magbigay parte; ó magbalítâ. || n. Magkaroón nang kabahagi, ó kaparté sa anomán; ó máabuyan; mabahaginan nang anomán.=*del, en el robo.* Makibahagi; makialam sa nákaw.

PARTÍCULA. f. der. nang *parte.* Munting bahagi nang anomán; kapirangot; dungot.

PARTICULAR. adj. Ang sarili; ó tângîng náuukol sa anomán. || Dî kaugalián; ó manakànakâng mákita || Bukod; tángî. || m. Ang tawong walâng katunkulan sa bayan; ó walâng título ó katunkulang ikinaíiba sa kápowâ niyà. || Alinmang bágay na pinagsásalitaanan: v. gr. *Magsálitaan tayo nang* BÁGAY *na itó, hablemos de este* PARTICULAR.

PARTICULARIZAR. a. Saysayín ang anomán, na isaisahíng paliwanagan ang boô niyang kabagayán. Itàngî ang sínoman sa pagmamahal, pagtingín, etc. || r. Mátangî; mamukod; mangibá. || Mapoot, ó matowang malabis sa isá.=*con su sobrino.* Giliwing malabis kay sa ibá ang kaniyang pamankín.=*en el vestir.* Mátangî; mamukod sa pagdadamit.

PARTIDA. f. Ang pagalís; ó paglípat sa ibang lugal. || Ang kamátayan || Kasulatan nang pagkabinyagan; pagkákumpil; pagkákasal; at pagkálibing. || mil. Isang kabilangan nang mangá sundalong pasa sa ibang lugal. || Isang partida nang anomán, para nang partida nang asukal, pálay, ect.

PARTIDOR. m. Ang namámahagi; ó tagapamahagi.||Panghátî; ò pangbiak; pamútol. || arit. Ang tinátawag na *divisor* sa *dividir*. || Ang nagbíbiak; ó tagasibak nang anomán.

PARTIR. a. Humátî; bumiak. || Bumaak; sumibak; lumapang; tumipak. || Lapangín; pisangin; gayatin.|| Basagín ang butó ó balat na matigás nang anomán at nang makuha ang lamán. || Magbahagi; ó bahaginin. || Mamahagi.||n. met. Magpasiyá ang isang nagáalangan ó natítigilan. || n. y r. Lumayô; humiwalay, || Umalís; tumúlak.=*á, para Pampanga.* Tumúlak na patungo nang Kapangpangan ó para Kapangpangan. =*(algo) con otros.* Bahaginan (nang anomán) ang ibá.=*de España.* Umalís; tumúlak sa España.=*en pedazos.* Gayatin; pagpirapirasohin.=*entre amigo.* Bahaginin sa mangá kaibigan; ó nang magkakaibigan.=*por mitad.* Hatîin.

PARTITIVO, VA. adj. der. nang *parte.* Ang mangyáyaring mahátî. || Ang nagsaysay nang bahaging maihàhatî sa isang kabuoang alinmán, para nang: kalahatî; ikápat; ikapuô; ikasangdaan; etc.

PARTO. m. Pangananak. || Ang ipinanganak. || met. Alinmang bàgay na bukal sa pagiísip nang tawo, at pinalitaw sa maliwánag. || Pangyayari; kababalaghang hiníhintay.

PARVA. f. Haya, ó ùhay na nakahandang gígiikin; ó nagiik na, ay hindî lámang naihíhiwalay pa sa mangá bútil na lagàs.||met. Buntón; ó bílang na malakí nang anomán.

PARVEDAD ó PARVIDAD. f. der. nang *parvo.* Kauntián; kaliitán. || Ang kinákain sa umaga nang mangá *colación.*

PARVO, VA. adj. Muntî; maliit.

PARVULEZ. f. Kaliitán; kauntiàn.

PÁRVULO, LA. adj. Maliit. Karaniwang lalong gamiting parang *sustantivo* sa kahulugang: *bátà, ó sangol.* || met. Mangmang; inosente ó madaling ululín. || Mabábàng loob; dungô; duag; hámak.

PASADERO. adj. Ang madaling makaráraan.||Katatagán ang buti; makaráraan. || Matítiis; maparáraan. ||

m. Ang tulay; ó túlayang anomán, at nang makatawid sa isang batis, sanká ó pútik.

PASADIZO. m. Daang makípot na tápatan, maging sa báhay man ó lúpâ kayâ. || met. Alinmang paraang nagágamit sa paglìpat sa ibang bágay.

PASADO, DA. p. p. nang *pasar*. adj. Lampás nang pagkahinog; lunot. ||Lagpós sa karampatang lagay || Lúmâ; matandâ; lipás.

PASAGONZALO. m. fam. Tapik, tinkîng marahan at biglâ.

PASAJE. m. Paglípat; ò pagpasaibang lugal. || Buis na ibinàbayad sa pagdaraán sa alinmang lugal. || Lugal na dinádaanan. || Ang salapîng ibinábayad sa barkong sásakyan; ó kinásasakyan nang pagpasaibang lugal. || mús. Paglípat sa ibang tono.

PASAJERAMENTE. adv. m. Paraàn làmang; ó madaling nagdaán; ó dî nagluat.

PASAJERO, RA. adj. Daraánan; ò pinagdádaanang lágî nang madlâ. || Madalîng makaraán; ó hindî naglúluat. || m. y f. Ang naglálayag, ó naglálakad, na patungo sa ibang lugal.

PASAMANO. m. Gabay; palàbabahan. || Burdang *trencillas*; ó galong gintô sa gílid nang kayo ó nang anomán.

PASAPORTE. m. Ang pahintúlot ó súlat na ibiníbigay sa isà nang mangá pinúnò, at ng makapa sa ibang húkuman ò bayan. || met. Kapahintulután sa paggawâ nang anomán.

PASAR. a. Magdalà; maghatid nang anomán sa ibang lugal. || Ilípat; ibago. || Iabot. || Tawirín: v. gr. TAWIRÍN *ang ílog*, PASAR *el rio*. || Magpadalâ: v. gr. MAGPADALÁ *nang isang bilín*, PASAR *un recado*. || Lumagpós; lumampás: v. gr. LUMAGPÓS ó LUMAMPÁS *sa gùhit*, PASAR *la raya*. ||Tamaós; maglampás ò maglagós. || Máowî; ó maging: v. gr. *Ang tawa ay* NÁOWÎ *sa iyak*, ó NAGING *iyak*, *la risa* PASÓ *à llanto*. || Ulíting bilangin. || Lumálô; humigit sa ibá. Ginágamit itong parang *neutro*.||Paraanin; disimulahín: v. gr. PINARAÁN ò DINISIMULÁ *na kitang madalás, ya te* HE PASADO *muchas veces*. || n. Mabùhay na maginhawa. || Makaraàn: v. gr. NAKARAÁN *ang gàlit*, PASÒ *la cólera*. =*à cuchillo*. Pagpugután.=*de Manila à Ilokos*. Lumípat na magbúhat nang Maynílà at pasa Ilokos. =*de cien pesos el gasto*. Lumampás sa daang piso ang gúgol.=*en silencio*. Paraanin; huag bangitín; ilingid. = *entre montes*. Magdaàn sa pagìtan nang bundok; ó sa gùbat. =*por cobarde*. Arîing duag. =*por una cosa*. Paraanin; atimín. || n. y r. Lumípat; tumawid; bumago nang lugal; tumulay; maglagós; dumaán. || impers. Mangyari; magkaroón nang anomang sakunâ ó may mangyáring anomán.||r. Matapos; makaraán.||Malimutan; lumampás ang pagkahinog ó kapanáhunan nang anomán; masírâ ó mabulok ang anomán. =*al enemigo*. Lumípat na sumama sa kalaban. =*con poco*. Magkásiya sa kákauntî; makaraán sa kákauntî.=*de la memoria*. Malimutan.=*(la manzana) de madura*. Malunot; ó masírâ (ang manzana) sa kahinugán.

PASATIEMPO. m. Paglilibang; pagaaliw. || Áliwan; líbangan.

PASCUA. f. Paskò.=*de Natividad ó de Navidad*. Ang paskò nang pa-

ngãngãnak sa áting P. Jesukristo.=*de Resurrección, de flores,* ó *pascua florida.* Ang paskó nang pagkabúhay na magulî. || pl. Ang magbúhat sa Paskó nang pangãnganak hangang tatlong hárî.

PASCUAL. adj. der. nang *pascua.* Náuukol sa paskò.

PASEADERO. m. der. nang *paseo.* Pásialan.

PASEADOR, RA. adj. der. *paseo.* Mapagpasial; ò palapasial. || m. Pásialan.

PASEAR. a. Ipagpasial ó ipasial. Karaniwang sabihin sa kabayo. || n. Magpasó ang kabayo; lumákad ang kabayo nang paso natural. || Magpasial; gumálâ.=*(la calle) á una dama.* Magpalaging umábat sa daang tinítirahan nang isang binibini. || r. Gumalágalâ; gumayongayón; lumibotlíbot. || Magpasial; maglakadlakad. =*con otro.* Magpasial na kasama ng ibá; magpasial nang may kasama. | *en, por el campo.* Magpasial sa párang.

PASEO. m. Pagpapasial. || Pásialan.

PASIBLE. adj. Ang mangyáyaring magdamdam, ó magkadálitâ.

PASICORTO, TA. adj. Ang maiiklî ang hakbang.

PASILARGO, GA. adj. Maluluang ang hakbang.

PASIÓN. f. Pagkakasákit; pagdurusa; ó paghihírap nang pinarúrusahan at ang pagkamatay. || Ang mangã hírap at kamátayang tiniis nang ating P. Jesukristo dàhil sa tawo. || Alinmang pagkáhilig; ó malabis na pagkagulò nang loob sa anomán. || Ang malabis na pagtingín, ò paglíngap sa kàpowâ. || Ang *afición,* ó mahigpit na hílig nang loob sa anomán, para nang: *Si Fulano'y may* AFICIÓN Ó MAHIGPIT MA HÍLIG NANG LOOB *sa pintura, Fulano tiene* PASIÓN *á la pintura.*

PASITO. m. dim. nang *paso.* Hakbang na maliit. || adv. m. Marahan; maíngat. || Salitang mahínâ; paanás—*à pasito.* mod. adv. Marahangmarahan at maíngat.

PASMO. m. Sakít na pasmá. || met. Pagkámaang; pagkápataka; pagkámanhâ nang malakí.

PASMOSO, SA. adj. der. nang *pasmo.* Nakámamaang; nakátataka.

PASO, SA. adj. Bunga nang káhoy na pinatuyô. || m. Hakbang; lagdaw ó laktaw. || Paglípat. || Baitang. || Paraán; landás; ò dáanan sa pagpasaibang lugal. || Bakàs nang paá sa paglàkad. || pl. Ang paglákad nang anomán; ó pagpipílit na màkamtan ang anomang hináhangad.

PASQUÍN. m. Súlat na idinídikit sa hayag, na laban sa mangã pùnô ó sa gobierno.

PASTA. f. Minasang iba'tibang bágay na durog. || Minasang harina sa mantíkâ, na ginágamit sa paggawâ nang pastel, empanada, etc. || Ang minasang harina, na ginágawang *fideos.* || Ang binubông gintô, na hindî pa tinátrabaho. || Minasang papel na dinúrog, na ginàgawang *cartón.* || Ang kayo na binayó at minasa na ginágawang papel. || Balat nang libró. || met. Ang malabis na kalambután nang ugálî; ó kadalangãn sa pagsasalitâ ó sa paggawâ.=*de chocolate.* Tabliá nang sikulate.—*buena pasta.* met. Ugálîng mahinahon, ma-

lambot at tahímik.

PASTAR. a. Magpastol; ó pastulán ang mangá háyop. || n. Manginàin nang damó sa párang ang háyop.

PASTEL. m. Minasang harina, na may mantíkâ at may lamankating tinadtad sa loob, binálot nang ibá pang lálong masarap na masa, at sakâ nilútô sa hurnó. || Ang pagsapote nang baraha. || met. Sálitaan; ò tratong líhim nang ilán, sa paggawâ nang anomang masamâ.

PASTELERA. f. der. nang *pastel*. Ang babaying asawa nang magpapastel.

PASTELERÍA. f. der. nang *pastel*. Ang gàwâan at pinagtítindahan nang pastel. || Ang arteng nagtútur̂ò nang paggawâ nang pastel.

PASTELERO, RA. m. y f. der. nang *pastel*. Magpapastel; ó mangagawâ at nagtítinda nang pastel. || fam. Ang naglálagay, ó gumágamit nang mangà gamot na pangpahimpil lámang, sa lugal nang tùnay at mabísâ.

PASTOR, RA. m. y f. Ang pastol. Karaniwang kung intindihin ay ang nagáalagâ at nagkákalingâ nang mangá tupa. || Ang *cura*, ó sinomang pàrî na mayroong mangá táwong pinamámahalâan, at may katunkulang magkalíngâ sa kanilá. = *universal* ó *sumo*. Ang Papa.

PASTOREAR. a. der. nang *pastor*. Magaboy nang mangá háyop sa pastulan, at alagaán samantalang nangínginain. || met. Bantayán at kalingâing masínop nang mangá Pàrî ang kanilang mangá nasásakop na tawo, na pamahalâan at ipatnúgot sa kabánalan.

PASTOREO. m. der. nang *pastor*. Pagpapastol nang háyop.

PASTORÍA. f. der. nang *pastol*. Ang pagkapastol; ò katunkulan at gawâ nang pastol. || Kapisanan nang mangá pastol.

PASTOSO, SA. adj. der. nang *pasta*. Malambot; malatâ.

PATA. f. Ang paá nang mangá háyop.

PATADA. f. der. nang *pata*. Síkad; sípâ; tadyak. || f. Lákad: v. gr. *Aking pinagkagugulan itó nang maráming* LÁKAD, *me ha costado esto muchas* PATADAS. || Bakás nang paá sa nilakaran.

PATALEAR. n. der. nang *pata*. Kumasag; kumarag. || Dumábog; dumarag.

PATALEO. m. der. nang *pata*. Darag; ó kasag nang paá dáhil sa anomang sakit na dináramdam, ó dáhil sa paniníkad. || Tunog nang síkad, hakbang, darag, etc.

PATEAR. a. der. nang *pata*. Pagtatadyakán; pagsikaràn. || n. Dumábog; dumarag; magtatadyak sa gálit. || Maglakad nang malabis sa pagsisíkap na magkamit nang anomán. || met. Magálit na lubhâ; mapoot na labis.

PATENA. f. Agnòs; ó *medalla*. || Ang pingang muntî, na gintô ó pilak na dinorado, na ginàgamit ng̃ pàrî sa pagmimisa, at pinaglálagyan nang hostia, mulâ sa makapag *Pater noster*, hangang makinábang.

PATENTE. adj. Hayag; litaw. || met. Malínaw; madalîng mákilala ó màintindihan. || f. Ang *cédula* nang pangangalàkal na binábayaran sa Estado.

PATENTIZAR. a. Ihayag; itanyag ang anomán.

PATERNAL. adj. Ang sarili at náuukol sa amá.

PATERNOSTER. m. Amá namin. || fam. Ang buhol na malakí at mahigpit.

PATÍBULO. m. Bibitayán.

PATITUERTO, TA. adj. Ang tawo ó háyop na piliwak ó pilipit ang paá. || Piliwak; likólikô.

PATIZAMBO, BA. adj. Pilipit nang palabás ang paá.

PATO, TA. adj. Pantay; patas. Karaniwan sa larô gámít na sabihin: PANTAY, ó PATAS *ang basas, las bazas son* PATAS. || Ítik; bibi; pato.

PATOCHADA. f. Wikâng palibak at bastós.

PATÓN, NA. adj. aum. nang *pata*. Ang malakí ang paá at masamâ ang tabas.

PATRAÑA. f. Balítâ; ò salitâng gawágawâ lámang,

PATRAÑERO. RA. adj. der. nang *patraña*. Mapagbalítâ; ó mapagsabí nang kasinungalingan.

PÁTRIA. f. Ang bayan, ó lúpâng tinubûan nang isang tawo.= *celestial*. Ang lángit ó kalualhatián.

PATRIARCA. m. Ngalang itinátawag sa mangá tawong pinagmulán nang makakapal at malalaking ának, na nábabasa sa lúmâng testamento. Ngálang mahal na ipinagkákalooh nang Papa sa ibang pinúnô nang Santa Iglesia.||Alinmán sa nagtátag nang mangá *òrdenes religiosas*.

PATRIALCAL. adj. der. nang *patriarca*. Ang náuukol sa *patriarca*.

PATRIMONIAL. adj. der. nang *patrimonio*. Ang náuukol sa áríng minana sa magugúlang. || Ang nádarapat sa isá sa ganang kaniyang amá ó tinubûang lúpâ.

PATRIMONIO. m. Ang árî, ò kayamanang minana sa magúlang= *real*. Ang mangà kayamanan; ó pagaárî nang *corona*.

PÁTRIO, TRIA. adj. Náuukol sa bayang tinubûan.||Náuukol sa amà; ó bùhat sa amá.

PATRIOTA. m. der. nang *pátria*. Ang may pagíbig at pagmamasákit sa báyang tinubûan.

PATRIOTISMO. m. der. nang *pátria*. Pagíbig sa bayang tinubûan.

PATROCINAR. a. Amponín; kalingâin; tulungan.

PATROCINIO. m. Pagaampón; pagkakalíngâ. || Ampón; túlong.

PATRÓN, NA. m. y f. Tagapagampón; pintakasi.||Ang may kargo at namámamahalâ nang sasakyán. || Ang santong pintakasi nang isang simbahan, kaharián, ó bayan, etc. || Ang may árî ó pinakamatandâ nang báhay na pinanúnuluyanan. Salitâng kagamitán nang mangá sundalo. || Hówaran; parisán; patrón nang damit ó nang anomán.

PATRONO. m. Tagapagampón; tagapagtangol; pintakasi.

PATRULLA. f. Nagrórondang mangà sundalo.

PATRULLAR. n. Magronda ang mangá sundalo,

PATUDO, DA. adj. der. nang *pata*. fam. Malakí ang mangá paá.

PAULATINO, NA. adj. Mabagal; ó mahiman gumawâ ó magpasiyá.

PAUSADO, DA. p. p. nang *pausar*, y adj. Ang mahiman; ó makù-

pad gumawâ. || Mabágal.

PAUSAR. n. Tumígil; humintô.

PÁUTA. f Papel na may gúhit na gâmit nang mangá batâ sa pagaáral nang súlat Ganitó rin ang táwag sa pinaghúhulmahan nang papel na itó. || met. Alinmang kasankàpang gámit sa paggawâ nang anomán, na siyang sinúsunod.||met. Húwaran; parisán: v. gr. *Ang bùhay nang mañga santó ay siyá nàting* HÚWARAN ó PARISÁN, *la vida de los santos es nuestra* PÁUTA.

PAUTAR. a. Magpáuta nang papel; ó guhitan sa páuta ang papel. || met. Maglagay, ó maglagdâ nang reglang áalinsunurin sa paggawâ ng anomán.

PAVESA. f. Ang abò nang ílaw, ó nang anomang bágay na naging abó sa pagkasúpok.

PÁVIDO, DA. adj. poét. Duag; matatakutín.

PAVIMENTO. m. Sahig na bató, pingàn ó larió, nang isang báhay, simbahan, etc.

PAVONEAR. n. y r. Magmagaling; magpalalô dáhil sa gandá, yaman, etc. || a. fam. Libangín ang kápowâ; ò papagnasâin nang anomàn.

PAVOR. m. Tákot na malakí, na may kahálông kabá nang dibdib, sindak, ò tákot sa pagkádulit.

PAVORIDO, DA. adj. Malakí ang pagkatâkot at pagkágulat. || Sindak na sindak.

PAVOROSO, SA. adj. der. nang *pavor*. Nakasísindak, nakádudulit || Gulat na gulat.

PAZ. f. Kapayapaán; katahimikan nang loob. Isá sa mangâ biyáyâ ng Espíritu Santo. || Ang kapayapaán, o katahimikan nang kahariár, bayan, etc. || Pagkakásundô.

PE Á PA (DE) mod. adj. Lubós; búhat sa pamulâ hangang katapusán; buô.

PEAJE. m. Ang buís na ibinábayad sa paglalabás at pagpapások nang kalákal, ó sa pagdaraán sa isang lugal.

PEAJERO. m. der. nang *peaje*. Ang naníningil nang buís sa kalákal na lumálabas at pumápasok, ó nagdáraan.

PEANA. f. der. nang *pié*, y

PEAÑA. f. der. nang *pié*. Ang kinálalagyang tuntungan nang alinmang larawan. || Ang tarima nang altar, na tuntungan nang páiî kung nagmímisa.

PEBRADA. f. y

PEBRE. f. Isang bágay na sawsawang may pamintá at ibá pang hálô. || Sa ibang lugal ay gayón ang tàwag sa pamintà.

PECA. f. Pekas nang mukhâ.

PECADO. p. p. nang *pecar*. || m. Sala; kasalanan. || Ang kalalûan ó kalabisan sa anomán. || fam. Ang diablo; ó tuksó, at sinásabi: *Ikaw ay ang* TUKSÓ ó *ang* DIABLO, *eres el* PECADO.

PECADOR, RA. m. y f. der. nang *pecado*. Ang nagkásala; ó makasalanan. || Ang supil sa kasalanan; maáaring magkásala. || f. fam. Patùtot.

PECAR. n. Sumalansang sa utos nang Dios; ó magkásala. || Magkúlang sa anomang katunkulan.=*con la intención*. Magkásala sa ísip.=*contra la ley*. Málihis; magkúlang sa

kautusán.=*de ignorante*. Magkúlang; magkásala dáhil sa kamangmangán.

PECERA. f. der. nang *pez*. Tapayan, ó globong pábiyayan nang mangá isdâng sarísarìng kùlay, na nagsísilbing áliwan, lalagyán nang lintâ, etc.

PECINA. f. der. nang *pez*. Tankeng páwalâan nang isdâ; páisdâan.

PECOSO, SA. adj. May pekas; ó mapekas.

PECTORAL. adj. Ang náuukol sa dibdib. || Mabuti sa dibdib. || m. Ang *cruz* na tandâ nang karángalan nang pagkàObispo, na isinásabit sa ibábaw nang dibdib.

PECULIO, m. Ang pagaárì, ó salapîng ipinahíhintulot nang magúlang ó panginoón, na gamitin ò ipangalákal nang anak ó nang alílâ. || Pamuláing; pasarili. || met. Ang salapîng sarili nang bawa't isá.

PECUNIA f. fam. Salapî.—*numerata pecunia*. for. Salapîng túnay.

PECUNIARIO, RIA. adj. der. nang *pecunia*. Úkol sa salapî.

PECHERA. f. der. nang *pecho*. Kapirasong kayo na panakip sa dibdib. || Petsera nang bárô ó nang kamisola. || Pitsera nang *guarnición* nang kabayo. || fam. Ang labás nang dibdib, iálô na sa kabayo,

PECHO. m. Dibdib. || Suso nang babayi: nang hindî mahálay dingín, ay sinásabing *pecho*. || met. Ang kalooban nang tawo. || met. Tápang, lakás nang loob; tíbay at tiyagâ. || Ang buís nang pagaárì.

PECHUGA. f. der. nang *pecho*. Ang pitsó nang manok ó nang ibon Sapagka't nagkákahatî nang dalawá, ay karaniwang kung tawagin ang boong pitsò ay *pechugas*, at kun kalahátì ay *pechuga*. || met. y fam. Dibdib nang tawo.

PEDANTE. p. a. nang *pedantear*, ||m. Ang maestrong naglílibot sa bahaybahay at nagtùturô nang *gramática* sa mangá bátâ. || Ang mapagdunungdunungan ay mangmang.

PEDANTEAR. n. Magdunungdunungan. || Magpangap marùnong

PEDANTERÍA. f. der. nang *pedante*. Pagdudunungdunungan; pagsasabí nang mangá dì karaníwang salitâ, lalonglálô sa harap nang mangá hindî nakaáabot. || Kamangmangán.

PEDAZO. m. Isang bahagi nang anomán; kapútol; kapiraso nang anomàn. || Limpak nang karné, ó isdâ || Pidpid nang káhoy.=*de alcornoque; de animal; de bruto*, etc. expr. na ipinagsásabi nang kawalâng nálalaman; ó nang kamangmangán ng sínoman; kahayupan niyá, etc.

PEDERNAL. m. der. nang *piedra*. Batong lubhang matigás at malínaw, na ginágawang pinkîan. || met. Ang malabis na katigasán nang anomán. || Tawong mab ngis at walâng áwâ. a

PEDESTRE. adj. der. nang *pié*, Ang naglálakad; ó lakad nang paá. || met. Pankaraniwan; ó táwong walang hindî mabuti sa kaniyá, ó hindi marúnong magálit.

PEDICOJ. m. Kandirit.

PEDIDO. p. p. nang *pedir*. || m. Ang ambag na hinîhingî nang hárì sa kaniyang mangá sakop, kung may dumárating na kailangan. Ngayo'y ang buís nang mangá bayan. || Listahan nang sarísarìng bágay na hi-

hihingî nang isang mangangalakal sa kápowâ niyà ó sa isang *fabricante*. || Kahílingan; ó kahíngîan.

PEDIGÜEÑO, ÑA. adj. der. ng *pedir*. Lubhang mapanghingî, na nakayáyamot.

PEDIMENTO. m. Kahíngîan.— *á pedimento*. mod. adv. Sa kahíngîan.

PEDIR. a. irreg. ger. *pidiendo*. p. p. pedido: pres. ind. yo *pido;* tú *pides;* el *pide;* nosotros pedimos; vosotros pedis; ellos *piden:* perf. pedí; pediste; *pidiò;* pedimos; pedísteis; *pidieron:* imperat. *pide* tú; *pida* él; pidamos nosotros; pedid vosotros; *pidan* éllos: imperf. *pidiera;* pediría; *pidiese;* etc.: fut. *pidiere:* etc. Humingî; lumúhog. || Ibigin ò nasâin. || Manghingî. || Halagahán ang kinákalakal. || Hilingín ang anomán. || Ipagdemanda; ihablá.=*(limosna) á los ricos*. Humingî (nang limós) sa mayayaman.=*al fiado*. Ankatín; ó hingîn nang ankat.=*en justicia*. Magdemanda; ó magsakdal sa harap ng may kapanyarihan.=*para las ánimas*. Hingìn nang patungkol sa mangá káluluwa.=*contra alguno*. Magdemanda laban sa kangìnoman.

PEDO. m. Utot.

PEDORRERA. f. der. nang *pedo*. Ututin; palautot. || pl. Ang salawal na mahigpit; ó lápat na lápat sa katawán.

PEDORRERO, RA. adj: der. nang *pedo*. Ang útutin; ò may kaharap man ay umùutot.

PEDRADA. f. der. nang *piedra*. Pagpukol; ó pamumukol nang batò: || Pukol; pasâ nang pukol; ó súgat nang pukol nang bató. || met. Paríngig na salitâ. || Ang sílô nang listón na karaniwang ilagay nang babayi sa tagiliran nang ulo.

PEDREGAL. m. der. nang *piedra*. Kabatuhán; ó lugal na punô nang batong maliliit.

PEDREGOSO, SA. adj. der. ng *piedra*. Lugal na mabató. || Ang binàbalisawsaw, ó binábato at dáhil dito'y naghìhirap umíhî.

PEDREJÓN. m. der. nang *piedra*. Batong malaking nakakálat.

PEDRERA. f. der. nang *piedra*. Ang mina nang bató; tíbagan.

PEDRERÍA. f. der. nang *piedra*. Kapisanan nang mahahalagang bató, para nang diamente, rubí, etc.

PEDRERO. m. der. nang *piedra*, Ang manlalabrá nang bató: tinátawag din namang *cantero*.||Kanyong maliit na ang ikinákarga'y bató at *metralla*. || Maglilimbanog.

PEER. n. Umutot.

PEGAJOSO, SA. adj. Malagkit; pánikitin. || Nakáhahawa. || met. Malambot at nakaháhalina: v. gr. *Voces* NA MALAMBOT AT NAKAHÁHALINA, *voz* PEGAJOSA. || met. Sinásabi sa katunkulang may hináhawakang kuartá, na dáhil dito'y madalî ang mábuyò sa hindî dápat.

PEGAR. a. Ilápat; ikatnig; idaiti; ilapit ang anomán sa ibá.||Idikit; ihákab; itahî; ikabit ang anomán.||Ihampás; ipálô; idakdak; ibatí ang anomán sa ibá. || Hampasín; palûin.||Susuhan; sunugin; ó sulsulán nang apoy ang anomán: v. gr. SINÚSUHAN *nang apoy ang bàhay*, PEGÓ *fuego á la casa*.=*(una cosa) à, con otra*. Idikit: ó mádikit (ang anomán) sa ibang bàgay. =*á, contra, en la pared*. Idikit sa pader: ó idakdak sa pader.=*sobre*

la mesa. Sumuntok sa mesa. || n. y r. Makáhawa. Ginágamit namang parang *recíproco.* || Kumápit; ó tumúbô: v. gr. KUMÁPIT ó TUMÚTUBÔ *na ang mañgà damóng itinanim,* PEGAN *ya las yerbas que las trasplantaron.* || Manikit. || Máwiling lubhâ sa anomán.=*los piés.* Huag makahakbang; huag makakilos sa kinálalagyan.=*las sábanas al cuerpo.* Magmaibiging malabis sa pagtúlog.

PEGOTEAR. n. fam. Pumanhik sa ibang báhay sa oras nang pagkáin nang hindî ináanyahan.

PEGUJAL. m. Pasarili; pamuláing. || met. Muntîng pagaárî, ó aríarîan.

PEGUJALERO. m. der. nang *pegujal,* y

PEGUJARERO. m. der. nang *pegujal.* Ang magsasakang may maliit na saka; ó maggaganadó na may muntîng paghaháyop.

PEINADA. f. der. nang *peine,* y

PEINADO, DA. p. p. nang *painar.* adj. der. nang *peine.* Ang lalaking malabis na butihìn, na párang babayi. || m. Magandang ayos at pagkásuklay nang buhok. || f. Pagsusuklay: v. gr. *Ako'y* MAGSÚSUKLAY, *voy à darme una* PEINADA.

PEINADOR, RA. m. y f. der. nang *peine.* Ang mánunuklay ó tagapanuklay nang buhok. || m. Damit, na binábalabal kung nagsúsuklay, ó nagáahit.

PEINADURA. f. der. nang *peine.* Pagsusuklay. || Mañgá pinagsuklayáng buhok.

PEINAR. a. der. nang *peine.* Sumuklay; ó suklayìn. || met. Husayin; ó linisin ang balahibo nang alínmang háyop. || Sumàgî nang marahan; ó humásâ. Karaniwang gamitin nang mañgà anloage, at sinásabi: *Ang dahong itó nang bintánâ ó pintô ay* HUMÁHASA ò SUMÁSAGÎ *doon sa isá; esta hoja de ventana ò puerta* PEINA *con la otra.*

PEINE. m. Suklay || Súyod sa paghabe. || Ang butó nang bubong nang paá.

PEINERÍA. f. der. nang *peine.* Ang pinaggágawan, ó tindahan nang suklay.

PEINERO. m. der. nang *peine.* Ang gumágawá; ó nagtìtinda nang suklay.

PEINETA. f. der. nang *peine.* Peineta.

PEJE. m. Ang tawong matalino, masípag at madalîng gumawâ nang anomán. || Isang isdâ.

PEJIGUERA. f. fam. Alinmang bágay na malakí ang págod kaysa pakinábang.

PELADA. f. der. nang *pelo.* Ang kátad nang tupa, na inalisán nang balahibo, kung mapatay na ang háyop na itò.

PELADERO. m. der. ng̃ *pelo.* Lugal na banlîan at pinaghíhimulmulan nang mañgá ibon ò báboy.

PELADO, DA. p. p. nang *pelar.* adj. met. Bundok, búkid ó párang na walâng anomang káhoy at damó.

PELADURA. f. Ang paganit; ó pagtálop nang anomán.

PELAFUSTÁN, NA. m. y f. Hampás lúpâ; pasampiadsampiad.

PELAGALLOS. m. fam. Hampás lúpâ; ò tawong hámak at walâng hánap búhay.

PELAMBRAR. a. Ibábad ang

kátad sa túbig at ápog, at nang malagas ó maánit ang balahibo. || Magkultí nang balat.

PELAMBRE. m. Ang kapisanan nang kátad na kinúkulti. || Ang lahat ng̃ balahibo nang katawán: kaugaliang iniindihing, ang balahibong nabúnot na ó kinalís, at láló na ang mang̃á inalís nang máng̃ung̃ulti. || Ang pinaghálông túbig at ápog na pang̃ultí sa balat. || Ang kapanután nang lugal na dápat magkaroón nang buhok.

PELAMBRERO. m. Mánğung̃ulti.

PELANDUSCA. f. fam. Dalahirâ, ó babaying malikot sa lalaki.

PELAR. a. der. ng̃ *pelo.* Anitin; ó umànit. || Himulmulán ang ibon. || Alisán nang balat; talupan: sinásabi tunkol sa mang̃á almendras, pilî at ibá pang ganganitó. || met. y fam. Sa larô ay *talunin* ang lahat nang salapî nang kalaban. || met. Talupan; hubarán nang pagaârî ang kápowâ sa paraang masamâ. || r. Mapánot; makalbó.

PELARUECAS. f. fam. Ang babaying dukhâ, na nabùbuhay sa pag hahabi, ó sa paggawâ nang sinúlid, ó sa pagdurugtong nang habihín.

PELDAÑO. m. Baítang.

PELEA. f. Pagaáway; pagtatalo; pagbabaka. || met. Pagsasabong nang manok; ó pagbababag nang háyop. || met. Ang pagiíng̃at; pagpipílit na ginàgawâ sa pagdaig sa mang̃á násâ at pita nang katawán || met Kahirapan; kapágalan; tiyagâ sa paggawâ; ò sa paghahang̃ad magkamit nang anomán.

PELEAR. a. Babagin; awayin; bakahin. || Makipaghámok; makipag lamas. || met. Paglabanan at pagpilítang supilin ang mang̃á pita at hilig nang loob; ò magkásalusalubong na magkátatalo ang mang̃á pita at hílig nang loob. || Pagtiyagaán; pagsikapan; pagpagalán at nang kamtàn ang anomán; ó nang madaig at masúpil ang anomang kapinsalaán.=*á puñadas.* Magpànuntukan; babagin; pagsusuntukín.=*en defensa de.* Makipaghámok sa pagtatangol nang.=*por la pátria.* Ipagtangol ang bayang tinubûan. || r. Magbababag; magaáway ang dalawá ó marami man.=*uno con otro.* Magbabag.=*por alguna cosa.* Pagawayan ang anomán.

PELECHAR. n. der. nang *pelo.* Sumipot; tumúbô ang unang buhok ò balahibo; ó mulîng tubûan pagkapang̃ùlag. || met. y fam. Magmulang umigi ang pamumúhay; ó magpamulang yumaman.

PELEONA. f. Babag; áway. || Pagkakagalit; pagtatalo.

PELIAGUDO, DA. adj. Ang háyop, na mahábâ at pino ang buhok para nang *conejo*, kambing na maliit, etc. || met. y fam. Ang bágay na lubhang mahírap gawìn ò isipin. Ang tawong matalas.

PELIBLANDO, DA. adj. Malambot ang buhok.

PELICANO, NA. adj. Maputî ang buhok; úbanin.

PELÍCANO. m. Pagálâ.

PELICORTO, TA. adj. Maiklî ang buhok; utod ang buhok.

PELÍCULA. f. Bálok; lámad.

PELIGRAR. n. Mápang̃anib; susumapang̃ánib. || met. Mápang̃at; málagay sa pang̃inib.=*á, en la subida* Màpang̃anib sa pagpanhik.

PELIGRO. m. Panganib.

PELIGROSO, SA. adj. der. ng *peligro*. May panganib.||met. Tawong mapagbásagulo at pangahás.

PELILARGO, GA. adj. Mahábâ ang buhok.

PELILLOSO, SA. adj. Makíliitiin, ó maíngat at masailan sa pakikipagtrato sa kápowâ, na pinápansin sampong káliitliitang bágay.

PELINEGRO, GRA. adj. Maitim ang buhok.

PELIROJO, JA. adj. Mapulá ang buhok.

PELITIESO, SA. adj. Ang matigás at nangángalisag ang buhok.

PELMACERÍA. f. fam. Kabagalan; kakuparan sa paggawâ.

PELMAZO. r. Anomang bágay na mahigpit; ó lápat nang labis sa katatagán; masinsín. || Ang pagkáing hindî natúnaw sa sikmúrâ, at nátira doon. || met. Ang tawong makúpad at lubhang matamilmil; ò ang nanakayáyamot; ó madiwárâ.

PELO. m. Balahibo. Karaniwang intindihíng ang lahatlahat nang balahibo, at sinásabi: *Balot nang* BALAHIBO *ang katawán, está cubierto de* PELO *el cuerpo.* || Buhok. || Bulo nang káhoy. || met. Balahibo nang sutlâ, lana, etc. || Balahibo nang damit. || Ang sakit na bagâ nang suso nang babaye, dáhil sa namúmuông gatas.=*arriba.* mod. adv. Salungat. =*de aire.* Símoy na lubhâng mahínâ nang hangin, na hindî máramdaman, at sinàsabi: *Walâ* KAMUNTÎ MANG HAÑGIN, *no corre ni un* PELO *de aire.*

PELÓN, NA. adj. aum. nang *pelo.* Walâng balahibo; panot; ó madálang na lubhâ ang buhok. || met. Ang maiking lubhâ ang pagiísip, ó hirap na hirap, at walâ kauntî mang pagkunan nang ikabúbuhay.

PELONERÍA. f. fam. Kadukhaán; kasalatàn.

PELOSO, SA. adj. der. nang *pelo.* Mabuhok; makapal ang buhok.

PELOTÓN. m. aum. nang *pelota.* Pelotang malakí. || Buhok na nagkákasuotsuot, guló, ó nabíbilot. || mil. Isang pulutong na sundalo. || Buntón nang tawo; kawan.

PELUDO, DA. adj. der. nang *pelo.* Makapal ang buhok.

PELLA. f. Ang binílog ó binílot na anomàn, na binalumbón, at saká hinigpit nang pabilog. || Ang binubong metal, na hindî pa tinátrabaho. || Ang tabâ nang katawán, na lumálabas sa balat ó sumásama sa pawis. || Salapîng násirâ, ó ùtang.

PELLEJA. f. Balat; kátad, na nakahiwalay sa lamán. || fam. Babaying langó.

PELLEJERÍA. f. der. nang *pelleja.* Lugal na pinagkúkultihan at pinagtítindahan nang mangá kátad. || Ang *oficiong* magtindá ó magkultí nang kátad. || Buntón nang kátad.

PELLEJERO, RA. m. y f. der. nang *pellejo.* Magkakatad; ó nagbíbili at nagkúkultî nang kátad.

PELLEJO. m. Kátad; ó balat ng háyop. || Ang balat nang tawo. || met. Ang bálok nang ibang bunga nang káhoy. || met. y fam. Langô; lasing.

PELLIZCAR. a. Kurutín; piralin. || Kumuha nang kauntî, ó nang kapiraso nang anomán. || r. met. Magkaroón nang násâng malakí sa anomán.

PELLIZCO. m. Pagkurot; pagpí-

ral.||Kurot; píral. Ang pirasong muntì nang anomán, na kinuha ò kinurot sa kaboôan.

PENA. f. Parusa. || Págaalaala; hapis; ò pighatîng malakì nang loob. || Hírap; sákit; dusa nang katawán, =*capital*. Bítay; ó parusang ináalisan nang búhay ang nagkásala.=*pecuniaria*. Ang parusang magmultá ng̃ salapî.

PENACHO. m. Ang plumaheng inilálagay sa ulo nang kabayong panghila, kung malaking pistá.||met. Ang balahibong tíla pálong nang mang̃á katala, kilákil, etc. || fam. Kapalalûan; kayabang̃an.

PENADO. DA. p. p. nang *penar*. adj. Mahírap na gawâ. || Nahihirapan.

PENAL. adj. der. nang *penar*. Ang nàuukol sa parusa, ó sa hírap.

PENALIDAD. f. der. nan *pena*. Kahirapan; kasakitan; kahapisan.

PENANTE. p. a. nang *penar*. adj. Ang naghíhirap; ó nagdúrusa.

PENAR. a. der. nang *pena*. Parusahan; pasakitan; pahirapan. || n. Magkasákit; maghírap; ó magtiís ng anomang hírap ó kasakitan. || Maghing̃alông maluat.=*de amores*. Magdálita sa pagíbig.=*en la otra vida*. Maghírap sa kabilang búhay.=*por los hijos*. Magtiís nang hírap; mag dálitâ dáhil sa mang̃à anak.

PENCA. f. Dáhong may tiniktinik at matulis nang anomán, para nang diliwàriw, etc. || Balàbâ. || met. Ang suplinang kátad ò *baqueta* na ipinápalô nang verdugo sa may sala.

PENCAZO. m. aum. nang *penca*. Ang hampás nang *penca*.

PENDEJO. m. Balahibo sa pusón at sa síng̃it; bulbol. || fam. Ang tawong lubhang duag; ó inúukol nang kaniyang asawa.

PENDENCIA. f. Áway; babag; tákapan.

PENDENCIAR. n. Magáway; magtákapan.

PENDENCIERO, RA. adj. der. nang *pendencia*. Palaaway; palausap.

PENDER. n. Mábitin. || Masakop ang isang bágay nang ibá.=*de un cabello*. Mábitin sa isang buhok.=*en la cruz*. Mábitin sa *cruz*.

PENDIENTE. p. a. nang *pender*. Nábibitin; dahilig; tarik. || f. Ang dalisdís nang isang lupaín. || m. Híkaw.

PENDOLISTA. m. Ang matulin at maínam ang súlat. || Sinung̃áling; magdaráyâ.

PENDÓN. m. Ang bandílâng muntî, na gámit nang mang̃á sundalo, at nang mákilala ang báwa't isá nang regimiento, at batallong napasasa digmâ. || Ang bandílâ sa mang̃á simbahan ó *cofradía*, na nakakabit sa isang tagdang mataás, at may dalawang dulong tulís sa ladlaran || Ang supling nang káhoy sa katawán. || fam Iit na inilálapat sa lalaki, at lálô na sa babayi, na mataás, masamâng lumàkad at walâng ayos.

PÉNDULO, LA. adj. Nábibitin; nakabitin; dalisdís na lupaìn. || m. Anomang bágay na nakabitin, at magalaw, para nang híkaw; palawit etc.

PENEQUE. m. fam. Lang̃ó; lasing.

PENETRAR. a. Tumagòs ang anomán sa kilábot nang isang bágay;

tumalamak. ‖ met. Mákilala; matarok ang anomang bágay na mahírap intindihín ó gawín, ó ang kalooban nang kápowâ. ‖ n. Manuot; manaliksik; tumalama, para nang panunuot at pananaliksik nang lamig hangang butò; pananaliksik sa púsô nang dinííringig na taghoy. ‖ met. Manaimtim; tumalab ang hapdî nang sakit; dalamhatî, ó ibá pang gangaǹitò. ‖ Paloob; sumuot sa loob nang isang lugal, may kahirapan ó kasikipán man. =*en el bosque*. Sumuot sa gúbat.=*entre, por entre las filas*. Paloob, ó sumuot na pagitnâ sa fila. =*hasta las entrañas*. Tumagós; sumuot hangang sa úbod.=*por lo más espeso*. Sumuot sa lálông masinsin. ‖ r. Maniwálâ; pahinúhod sa anomán.

PENÍNSULA. f. Lúpàng likíd nang tùbig, at kákauntî ang nakakabit sa ibang lúpâng malakí.

PENINSULAR. adj. der. nang *península* Ang túbô; ó náuukol sa península.

PENITENCIA. f. Ang *sacramento* nang pangungumpisal, na ikinalílinis sa sala. ‖ Kabánalan, na ito'y ang pagsisising lubós sa nágawang kamálian, at pagtitíkâng matíbay na hindî na muling magkásala. ‖ Pagpapasákit sa sariling katawán, at pagpipígil nang kalooban. ‖ Parusa; dusa.

PENITENCIAR. a. Parusahan nang karampatan sa sala: karaniwang intindihing ang iniáatas nang párî.

PENITENCIARIO, RIA. adj. y s. m. der. nang *penitencia*: Ang páring may tunkol na magpakumpisal sa isang simbahan: ngayón ay karángalang *canónigo*.

PENITENTA. f. Ang babaying nagkúkumpisal.

PENITENTE. adj. Ang náuukol sa parusa. ‖ com. Ang nagpèpenitencia. ‖ Ang nagkúkumpisal. ‖ fam. Kasama sa anomang gawâng katampalasanan. ‖ Ang sa mangá prusisión nang mahal na áraw, ó mangá pagrorogativa ay may suot na túnika, nang pagpepenitencia.

PENOSO, SA. adj. der. nang *pena* Mahírap na bágay. ‖ Ang may hírap; nagdáramdam nang sákit.

PENSADO (DE). mod. adv. Tinalagà; sadyâ.

PENSAMIENTO. m. Ísip; panimdim; háká. ‖ Pagiísip; ó pagbubulaybúlay. ‖ met. Ang malabis na liksí, ó kadaglián. ‖ Ang pangulong bágay nang isang kasulatan, at báwa't isá nang namúmukod na nakalamán doong pagiísip. ‖ Hinálâ; ligamgam nang loob.

PENSAR. a. irreg. como *acertar*. Isipin; akalâin. ‖ Bulaybulayin; siyasating mahúsay ang anomán. ‖ Kurûin; hakâin; nilayin. ‖ Magbantâ; ó magakálâng gumawâ nang anomán. ‖ Bigyán nang damó ó pálay na kakanin ang háyop, na paris nang kabayo. =*en, sobre alguna cosa*. Isipin; bulayin ang anomán.=*entre sí*. Bulaybulayin sa ganang sarili.=*para consigo*. Bulayin sa sarili.

PENSATIVO, VA. adj Ang nagiisip, at nakatangá sa anomán. ‖ Panimdimin.

PENSIL. adj m. Hálamanang kalugodlugod.

PENSIÓN. f. Buís sa taontaòn nang lúpà, báhay, etc. ‖ Isang báyad

ó sueldo na bùanan, ó táonang ibiníbigay nang hárì sa isang tawo, dàhil sa anomang ginawáng *servicio.* ‖ met. Ang pagal na kakambal nang pamamahálâ nang anomán.

PENSIONADO, DA. p. p. nang *pensionar*, y adj. Ang tawong may tinátangap na *pensiòn*.

PENSIONAR. a. der. nang *pensiòn*. Pabuisan; ó lagyán nang buis.

PENSIONARIO. m. der. nang *pensión*. Ang namúmuisan; ò bumúbuis.

PENSIONISTA. com. der. nang *pensiòn*. Ang may katowírang maningil at tumangap nang anomang *pensión*. ‖ Ang tumátahan sa *colegio*, ó sa isang báhay, na nagbábayad sa kaniyang pagaáral, ó kinàkain.

PENTATEUCO. m. Ang bahagi ò lugal nang Biblia, na kinálalagyan nang limang libró, na sinúlat ni Moisés.

PENTECOSTÉS. m. Kapistahan nang mangá judió sa pagaalaala sa ley, na ibinigay nang Dios sa bundok nang Sinaí. ‖ Ang kapistahan ng pagpanáog nang Dios Espíritu Santo, nang makaakyat na sa lángit ang àting P. Jesukristo.

PENÚLTIMO, MA. adj. Pangilawá búhat sa dulo.

PENURIA. f. Kasalatàn nang mangá bágay na lálông kailangan, ó nang alinmán sa kanilá.

PEÑA. f. Batong malakí at hindî pa linís.

PEÑASCO. m. der. nang *peña*. Batong malakingmalakí at mataas; ò bundók na bató.

PEÑASCOSO, SA. adj. der. ng *peñasco*. Bundók, ó lugal na maraming malalaking batóng tumùtubô.

PEÓN. m. Ang lumálakad; ó naglálakad. ‖ Ang upahán nang araw; ó *peón*. ‖ Sundalong lakad. ‖ Alinmán sa labingdalawang pirasong anomán, na ginágamit sa larông dama. = *caminero*. Ang nagpápalâ nang daán.

PEONERÍA. f. der. nang *peón*. Ang lupaing nagágawâ nang isang tawo sa maghapon.

PEOR. adj. comp. irreg. nang *malo*. Lálông masamâ; masamâ pa.

PEORÍA. f. der. nang *peor*. Pagbabawas; ó pagkukùlang; ó pagkasírâ nang anomang bágay; ó ang paglalak ng samâ, ó nang kasírâang námamasdan sa kaniyá.

PEPINAR m. der. nang *pepino*. Lugal na maraming tanim na pepino.

PEPINICO, LLO, TO. m. dim. nang *pepino*. Malingit na pepino.

PEPINO. m. Pepino.—*Pepino de S. Gregorio.* Tabúgok; tabúbok.

PEPITA. f. Ang butó nang alinmang bunga nang kàhoy, ó halaman, na siyang nagágamit na binhî tuloy, para nang sa milón, peras, etc. ‖ Sakit nang manok na tinátawag nátin *tigak* ó *tula* ‖ Ang pulbós nang gintông nákukuha sa mangá ílog at batis. ‖ Ang piraso nang gintông pulós at hilaw pa. = *de S. Ignacio*, ó *pepita katbaloñgan*. Ang pepitang gamot.

PEPITOSO, SA. adj. der. nang *pepita*. Mabutó. ‖ Ang manok na may sakit na tigak, ó tula.

PEPÓN. m. Pakuán na kinákain.

PEQUEÑEZ. f. der. nang *pequeño*. Kaliitán; kauntián. ‖ Kasangulán.

PEQUEÑO, ÑA. adj. Maliit; muntî. || Bátâ. || Mabábâ; dukhâ. Kasalungat nang wíkâng mataàs na tawo; ó mayaman.

PERA. f. Bunga nang peras.|| Balbás sa bábâ. || met. Ang pagaárî; ò katunkúlang malakí ang kita, at kákaunti ang pàgod.

PERADA. f. der. nang *pera.* Minatamís na kináyod na peras.

PERAL. m. der. nang *pera.* m. bot. Pùnò nang peras.

PERALEDA, f. der. nang *pera.* Lugal na maraming tanim na peras.

PERCATAR. n. Isipin; bulaybulayin; pagingatan.

PERCIBIR. a. Tumangap; sumáhod nang anomàn, na para nang salapî, sueldo, buís ó pakinábang sa taontaón. || Malasmasín; olinigin; batyagín ang anomán. || Matahô; mákilala ang anomán.

PERCIBO. m. Pagkámanman; pagkáolinigig; pagkábatyag nang auománn. || Pagkatantô; pagkákilala nang anomán. || Pagtangap; ò pagsàhod nang anomán.

PERCUDIR. a. Sirâin ang balat ó ang pinakamukhâ nang anomán; sirâin ang kinang nang pangibábaw; ò dalapdapín ang anomán.

PERCUTIR. n. Umumpog; mábungô ang isang bágay sa isá.

PERDER. a. irreg. como *ascender.* Iwalâ. || Sayangin; sirâin; itapon: ipatalo; aksayahín ang anomán. || Papaghirapin; itapon ang árî nang kápowâ. || Huag kamtán ang anomang pinakananasanásâ. || Siráan ng purî; ó nang pagaárî ang kápowâ. || Mangulugi; mawalán; masirâan. || Matalunan.|| Kung kasama nang ilang nombre ay *magkúlang,* v. gr. MAGKÚLANG *sa karampàtang paggálang,* PERDER *el respeto debido,* etc.=*al, en el juego.* Matalo sa larô.=*de vista.* Mawalâ sa masid. || r. Mawalâ; masírâ; masáyang; mápahamak.||r. Máligaw; máwaglit. || met. Mágipit; masikî na huag makátagpô nang labasàn. || Pálulong; pábigay nang lubòs sa masasamang pita nang katawán. || Mabagbag; málubog sa túbig. Gumíliw; umírog nang labis. || Magmáliw; lumipas.=*de vista.* Mapáram sa tingin.=*en el camino.* Màligaw sa daán.

PERDICIÓN. f. der. nang *perder.* Pagkasírâ; kasiraán; pagkawalâ; pagkáligaw. || Pagkàpahamak; pagkápakasamâ. || Pagíbig na malabis. || Pagkáparool sa infierno. || Ang dahilán, ó pinagbuhatan nang kasiraán.

PERDÓN. m. Ang patáwad; ò kapatawarán; pagpapatáwad. || fam. Ang patak nang langís, sáhing ó anomang bágay, na umàanod at nagdírikit.

PERDONAR. a. Patawarin; ó magpatàwad.

PERDULARIO, RIA. adj. Ang lubhâng pabayâ sa kaniyang mangi pagaárî at sa sariling katawán; alibughâ; aksayá.

PERDURABLE. adj. Lagî na; ó walang hangán. || Ang umáabot ng mahábâng panahón.

PERECEAR. a. Papagluatín; ò pagluматlumatin ang anomán sa kapabayaán, ó dáhil sa katámaran.

PERECER. n. irreg. como *agradecer.* Matapos; mawalâ || Mamatay. || Maghírap; madukhâ. || met. Mábabad sa sala; ó mápakasamâ sa in-

fierno.=*de hambre.* Mamatay sa gútom. || r. Magnásâng mahigpit. Karaniwang sabíhin sa kalakhán nang pagìbig, na *namàmatay sa pagíbig* ò *pagnanásà.*=*de risa.* Mamatay nang tawa.=*por alguna cosa.* Magpakamatay sa anomán; pakanasâin ang anomàn.

PEREGRINACIÓN. f. der. ng̃ *peregrinar.* Ang pang̃ing̃ibang bayan. || Ang paglalakbay sa isang simbahang pinang̃akûang dayuhin, para ng̃ pagpasá Antipolo, etc. || Ang panahón nang búhay na itó, na pag katapos ay sakâ pa lámang tayo máuuwî sa láng̃it na siyang talagang bayan.

PEREGRINAR. n. Mang̃ibang bayan. || Maglakbay sa isang simbahang pinang̃akûang dayuhing pagsimbahán, ó pagdasalán. || Mabúhay sa mundong itò, na nilálakaran nátin nang pagpasaláng̃it.=*á regiones extrañas.* Maglakbay; maglibot sa lugal na dî kilalá.=*por el mundo.* Maglibot sa mundó.

PEREGRINO, NA. adj. Ang nang̃íng̃ibang bayan. || Ang naglálakbay sa isang simbahang pinang̃akûan. || met. Kaibá; bihírâng mákita, || Dakílâng kagandahan. || met. Ang nabúbuhay sa mundong itó.=*de Antipolo.* Nandayuhang dumálaw sa Antipolo.

PERENNE. adj. Lágî; walâng likat; paratì.

PEREZA. f. Katamaran. || Tamlay. || Kapabayaán. || Kakuparan; bàgal.

PEREZOSO, SA. adj. der. ng̃ *pereza.* Tamad; batugan; anyáyâ; pabayâ. || Mabágal; makúpad.

PERFECCIÓN. f. Kayarîang lubós nang anomán. || Ang galing, ó kahusayang lubós ng̃ anomán. || Gandá; *gracia* ó galing na tàng̃î nang isang tawo, láló nang babayi. || Ang mataás na grado nang kabánalan ó kabáitan.

PERFECCIONAR. a. Pakahusayin; ó pakalubusín ang pagkáyarî nang isang bàgay, na huag maglabí nang lálông maliit na kapintasan.

PERFECTO, TA. adj. Ganap; lubós; sakdal. || met. Ang may mataás na kabánalan; ò lubhâng banal at mabait. || Magandá; marikit na lubós. || Lubós nang galing, ó nang buti. Sanay.=*ante Dios.* Lubhâng banal, ò lubhâng malinis sa matá nang Dios.

PERFIDIA. Kaliluhan; kasukabán; kataksilán.

PÉRFIDO, DA. adj. Taksil; sukab; lilo.

PERFORAR. a. Butasin; ó lagyán nang butas.

PERFUMAR. a. der. nang *perfume.* Suubin; ú pasohán nang mabang̃ó ang anomán; pabang̃ohán. || met. Magpahalimúyak nang amoy na mabang̃ó ó mabáhô.=*con incienso.* Suubín nang *incienso.* || r. Magpabang̃ó; gumámit nang pabang̃ó.

PERFUME. m. Suob; ó panuob na mabang̃ó. || Ang amoy na mabang̃ó, ó nagbúbuhat sa anomán. || Pabang̃ó.

PERFUMERÍA. f. der. nang *perfume.* Lugal na pinaggágawan; ó Pinagtítindahan nang pabang̃ó.

PERFUMISTA. com. der. nang *perfume.* Ang mangagawâ ó nagtitinda nang pabang̃ó.

PERICIA. f. Karunungan; kabi-

hasnán sa alinmang arte.

PERIGALLO. m. Lambî, ò lalambî nang manok, na karaniwang nangágaling sa malabis na katandaán ò kayayatan. || fam Ang tawong mataàs at patpatin ang katawán.

PERILLÁN, NA. adj. fam Matalas at bihasa sa kaululán at pagdaráyâ. || Kúlang nang hiyâ at kamáhalan.

PERITO, TA. adj. Bihasa; marúnong; sanay sa anomang karunúngan ó arte.

PERJUDICAR. a. Makasamâ; makasírà. || Tampalasanin. || r, Masiraán.

PERJUDICIAL. adj. Nakasásamâ; nakasísirâ; ó makasásamâ.=*á, para la vista.* Nakasásamâ; ó masamâ sa matá.

PERJUCIO. m. Kasiraáng tinátangap ó nangyáyari.

PERJURAR. n. Manumpâ nang kasinungalingan; ó nang hindî dápat. || Manumpâ nang madalás, na búhat sa masamâng pinagkaugalian, ó dàhil kayâ sa pagpapatíbay nang kasinungalingan. || r. Magkúlang sa pangákông pinanumpáan.

PERJURIO. m. Panunumpá nang hindî totoó; ó ang pagtalíkod; hindî pagganap sa pangákông pinanumpaán.

PERJURO, RA s. y adj. nanumpâ nang hindî totoó; ó hindî tumútupad sa ipinanumpâ.

PERLÁTICO. CA. ay Ang may sakit na *perlesía;* at ang náuukol sa sakit na itó.

PERLERÍA. f. der. nang *perla.* Kapisanan; ó karamihan nang perlas.

PERLESÍA. f. Sakit sa mangá lítid, na siyang ikinamámatay nang alinmang bahagi nang katawán.

PERLINO, NA. adj. nang *perla.* Ang may kúlay *perlas.*

PERMANECER. n. irreg. como *agradecer.* Lumagî; manatili; managal.=*en su lugar.* Manatili sa kaniyang kinálalagyan.

PERMANENCIA. f. Paglágî; pamamamarati; ó hindî pagbabago.

PERMANENTE. p. a. ng *permanecer.* adj. Lagî; ó hindî nagbabago.

PERMANSIÓN. f. der. nang *permanecer.* Paglágî; pamamarati,

PERMISIÓN. f. der. nang *permitir.* Pagpapahintúlot; túlot.

PERMISIVO, VA. adj. Ipinahí hintulot.

PERMISO. m. Pahintúlot; ó kapahintulutáng gumawâ, ó makapagsabi nang inàakalâ.

PERMISTIÓN. f. Pagkakáhalo halô nang mangá bágay na lusaw, ó pinaghalông mangá lusaw na bábay. Salitâng gámit nang mangà *boticario.*

PERMITIDERO, RA. adj. Maipahihintúlot; ó maaàring ipahintúlot.

PERMITIR. a. Ipahintúlot; ó pahintulutan. || Pabayaan; huag pigilin ang mangyáyari, na karampátang sawataín. Ipáyag. || Ipagkaloob. || r. Pakita; mangahás.

PERMUTA. f y

PERMUTACIÓN. f. der. nang *permutar.* Pagpapalit; ó pagpapálitan.

PERMUTAR. a. Pagpalitín; ó ipamalit ang anomán.=*(una cosa) con, por otra.* Palitán (ang Isang bàgay) nang ibá; ipagpalit.

PERNETAS, (EN). mod. adv. Lilís, ò litaw ang bintî; walâng sinelas ó sapín.

PERNIABIERTO, TA. adj. Sakang.

PERNICIOSO, SA. adj. Nakasísirâ nang malakí; masamâ. =*á las costumbres.* Nakasísirâ nang mabuting kaugalián. =*para los jóvenes.* Masamâ para sa kabataán.

PERNIQUEBRAR. a. irreg. como *acertar.* Balîin; pilayin ang paá. || Umugin; ò durugin ang hìtâ ó bintî. || r. Mabálî; madúrog ang hítâ. | Mapílay; mabálî ang paá. Itó ang lálông kagamitàn, ang *activo* bihírâ.

PERNITUERTO, TA. adj. Pilipit ang paá.

PERNOCTAR. n. Matúlog sa isang lugal; ó doon daanan ang boong magdamag.

PERO. m. Isang *claseng manzanas.* || Kapintasan; kasiraàn: v. gr. *Si Juan ay walang* KAPINTASAN Ó KASIRAÁN, *Juan no tiene* PERO. || conj. advers. Dátapowâ; ngùnî.

PEROL. m. Tansò; pòhiâ.

PERPENDICULAR. adj. geom. Gúhit ó planong patayô, at nakatuntong ng tuid sa kápowâ gúhit ó plano, at sa magkabikábilâ niyá ay magkaisâ ang lakí nang párulukan; patindig.

PERPETRACIÓN. f. der. nang *perpetrar.* Ang paggawâ ng anomang dakílâng kasalanan.

PERPETRAR. a. Makágawâ ng dakílâng kasalanan; ó magkàsala ng malakí.

PERPÉTUO, TUA. adj. Lágî. || Maglùluat magpakailàn man.

PERPLEJIDAD. f. Pagaalangán nang loob.

PERPLEJO, JA. adj. Alangán; ó alanganin ang loob.

PERRA. f. Asong babayi. || met. Paglalangó. || Muhî; bugnot na sù. sumandalî.

PERRERO. m. der. nang *perro.* Ang may tunkol na magpalabás nang aso sa loob nang simbahan. || Ang nagáalagâ nang mangà asong ipinangángaso. || Ang maibiging magalílá nang aso. || met. Ang manguulol sa kápowâ.

PERRO, RRA. m. y f. Aso. || met. Táwag na hámak, pangpalibhásâ at pangláit, lálô na sa mangà moro at judío. || Dàyâ; pagulol sa kápowâ, at karaniwang sabihing: *Mang*ULOL; ó *mang*DÁYA; *dar* PERRO.

PERRUNO, NA. adj. der. nang *perro.* Náuukol sa aso.

PERSECUCIÓN. f. der. nang *perseguir.* Pagúsig; pagdowahagi. || Ang kahirapan; ó pagal nang katawán ó kálulowa. || Ang lúhog, ó pakiúsap na lubhang maúlit at nakayàyamot, na ang tungo ay nang úpang pahinúhod sa kahíngîan ang síno man.

PERSEGUIR. a. irreg. como *pedir.* Sundán; habulin; buntután. || Sundansundán; ó usigin saan man paroón. || Duwahaginin; yamutín; siraán ang isá sa boong manyáyari at kayang gawín. || Lumuhoglúhog; ò makiúsap nang lágî.

PERSEVERANCIA. f. Katiyagaár; katamahán; pananatili. || Katibayan nang loob sa dî pagbabago sa kabáitan; ó sa mabuting bágay na pinamulàn. || Pagluluat na mahábâng panahòn nang anomán.

PERSEVERAR. n. Manatili; mamalágî; magtamán. || Mamarating mahábâng panahón. =*en su intento*. Manatili sa kaniyang akálâ.

PERSIGNARSE. r. Magkurús; magantandâ ||Magtaká; mangilalâs sa anomang rákikita ó nádiringig. Karaníwang sabihing gayón sapagka't kaugalián nang nagtátaka ang magkuròs. || fam. Pamulán ang pagbibilí nang anomang bágay.

PERSISTENCIA. f. Katiyagaán sa anomàn.

PERSISTIR. n. Magtamán; magtiyagâ; magmatigás. || Magluat ang anomán nang mahábâng panahón.=*en el error*. Manatiling magmatigás sa kamálîan.

PERSONA. f. Tawo. || Ang lalaki ó babaying sínoman, làlô na kung hindî alam ang ngalan. || Anyô nang pangangatawán. || Táwong may mataás na kapangyarihan ó katunkulan.

PERSONAL. adj. der. nang *persona*. Ang náuukol sa isang tawo at sarili niyá.

PERSPICACIA. f. Katalasan nang matá. || met. Katalasan nang ìsip; ó nang pangintindí.

PERSPICAZ. adj. Matang matalas, na malàyô ang naáabot. || met. Matalas na pagiísip; ó tawong may matalinong ísip.

PERSPICUIDAD. f. Kalinawan; panganganínag; kaliwanagan. || met. Kaliwanagang mangúsap; at kalináwang magsalitâ at magsaysay nang anomán.

PERSPICUO, CUA. adj. Malínaw; maanínag; maliwánag. || met. Ang tawong maliwánag magsalítâ at magsaysay nang anomán. || Ang salitâng malínaw at madalîng intindihín.

PERSUADIR. a. Uralîan; papaniwalâin; papahinuhuring pilitin sa mahúsay na pagmamatowid, ó nakaáanyayang pananalitâ. =*á hacer alguna cosa*. Papahinuhuring pílit na gumawâ nang anomán.=*con, por buenas razones*. Uralîan nang mabuting matowid; papahinuhurin sa mabuting matowid. || r. Mauralîan; mapílit na maniwálâ.=*á esperar*. Mapilitang maghintay.

PERSUASIÓN. f. der. nang *persuadir*. Pagurálî; pagámô. || Kúrô; paniniwálâ.

PERTENECER. n. irreg. como *agradecer*. Mátaboy; mátungkol; máukol sa isá ang anomàn. || Mádapat; ó maging sarili nang isá ang anomán. || Máukol; mátunkol sa anomàn, ó sa kangínoman ang isang bágay. =*(la herencia) al mayor*. Mátaboy (ang mana) sa matandâ.=*á tal familia*. Máukol sa gayong ának.

PERTENECIENTE. p. a. nang *pertenecer*. Náuukol; nátutunkol; úkol; ó tunkol. || adj. Bágay, ó nábabagay sa anomang tinùtungô.

PERTINAZ. adj. Matigás ang ulo. || Sowail.=*de carácter*. Sowail; ò matigàs ang ugálî.=*en el yerro*. Matigás ang ulo sa kamálîan.

PERTINENTE. adj. Ang nàuukol sa anomán.||Akmâ; ó ayos. Kung hindî akmâ; ang táwag ay *impertinente*.

PERTURBACIÓN. f. der. nang *perturbar*. Ligálig; kaguluhán.

PERTURBAR. a. Manguló; lumigálig. || Sabarín ang nagsásalitá. ||

r. Maligálig.

PERVERSIDAD. f. Malabis na kasamân.

PERVERSIÓN. f. der. nang *pervertir*. Pagligálig; pagbibigay kagúluhan, ó kasiraán. || Pagsamâ; pagdool. || Kasamân nang paguugálî; kamalián nang isip.

PERVERSO, SA. adj. Ang lubhàng masamâ ang kaasalàn, pamumúhay, at ang pagganap sa mangá katunkulan nang sariling kalágayan.

PERVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Sirâin ang mabubuting kaugalián, etc. || Pasamaìn. || r. Sumamâ ang ugálî. || Masírâ ang mabubuting ugálî, etc.

PESA. f. Panimbang. || Timbang nang anomàn.||Pabató nang relój; ó nang anomán.

PESADEZ. f. Kabigatàn. || Katigasán nang ulo; kaulitang nakagágalit; kabigatán nang paguugálî. || Malabis na katabaán nang pangangatawán. || met. Pagal; págod.

PESADILLA. f. Bangùngot.

PESADO, DA. p. p. nang *pesar*. || adj. Mabigat; matindí. || Malálim; ó mahimbing na túlog. || Mabágal.|| Nakamúmuhî, nakayáyamot. || Magalitín. || Matigás ang ulo; mabigat ang ugálî.=*de cuerpo*. Mabígat ang katawán; mabágal.=*en la conversación*. Nakayáyamot makipagúsap; mabigat makipagsálitaan.

PESADUMBRE. f. Bigat; kabigatán. || Kadalamhatián; súkal nang loob; dalamhátî; hapis.

PESAR. m. Dalamhátî; pighatî; lumbay. || Pagsisisi. || v. n. Mabigat; ó magtimbang... v. gr. *¿Gaano ang* BIGAT Ó TIMBANG *nitó? ¿Cuànto* PESA *esto?* || Magkahalagâ; ó mádapat mahalín ang anomán. || Pagsisihan ang anomán. || met. Tumalamâ; tumalab sa loob ang anomán. || a. Timbangín; ó tumimbang. || Pakabulayin ang katowiran nang anomàn at nang mákilala; tayahin.=*al pecador*. Pagsisihan nang nagkásala.=*de sus culpas*. Pagsisihan ang kaniyang mangá sala.

PESAROSO, SA. adj. Nagdádamdam; nagdádalamhatî; nagsísisi; nasúsukalan nang loob.

PESCA. f. Pangingisdâ.||Opisiong mangisdâ. || Ang pinangisdâ.

PESCADERA. f. der. nang *pescado*. Ang babaying nagtìtinda ng isdâ.

PESCADERÍA. f. der. nang *pescado*. Lugal na pinagtítindahan nang isdâ.

PESCADERO. m. der. nang *pescado*. Ang lalaking nagtítinda nang isdâ.

PESCADO. m. Isdâ.

PESCADOR, RA. adj. der. nang *pescado*. Mángingisdâ; ó nagbíbili ng isdâ. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

PESCAR. a. Mangisdâ.||Kumuha; pumúlot; umumit nang anomán. || Másubok; ó máhuli ang isá sa pananalitâ ó sa gawâ, kung kailán hindî ináakalâng mádarakip. || met. Kamtán; tamuhín ang hináhangad ò ninánasâ.

PESCOZADA. f. der. nang *pescuezo*, y.

PESCOZÓN. m. aum. nang *pescuezo*. Pagbátok; ó suntok sa liig ó sa bátok.

PESCOZUDO, DA. adj. der. ng *pescuezo*. Batukán; ò malakí ang bá-

tok ó liig.

PESCUEZO. m. Liig. || met. Kapalalúan; kahambugán; at niwíwikâ: *Magkaroón nang* KAPALALÚAN, *tener* PESCUEZO; *maglitaw nang* KAHAMBUGÁN, *sacar el* PESCUEZO.

PESEBRE. m. Labangãn; sabsaban: ó kakanán nang háyop.

PESEBRERA. f. der. nang *pesebre*. Kapisanan; ó hánay nang maraming labangãn.

PESETA. f. Sikápat labindalawá.

PÉSIMO, MA. adj. sup. nang *malo*. Kásamasamáan; lubhâng masamâ.

PESO. m. Bigat; tindí; timbang. || Panimbang; pabigat; pàtaw. || Bigat; halagá nang anomán. || Ang ating salapîng *piso*, na may walong saikápat. || met. Dalá; kalgá; alágâ.

PESPUNTAR. a. Dumispunté; ó dispuntihín.

PESPUNTE. m. Dispunté.

PESQUERA. f. der. nang *pesca*. Pángĩsdâan; ó paláisdáan.

PESQUERÍA. f. der. nang *pesca*. Pangĩngĩsdâ; ò pagiisdâ. || Paláisdâan.

PESQUISA. f. Paguusísâ; pagsiásat.

PESQUISAR. a. Usisâin; siasatin.

PESTAÑA. f. Pilikmatá. || Ang palikpik nang kayo sa loob, kun matahî na. Tinátawag din namang gayón ang pangparikit na palikpik sa labàs.

PESTAÑEAR. n. der. nang. *pestaña*. Kumisap; kumurap.

PESTAÑEO. m. der. nang *pestaña*. Kurap; kisap ó kusap.

PESTE. f. Sálot; ò sakit na nakáhahawa at ipinagkákamatay nang marami. || Alinmang sakit, na hindî man nakáhahawa, dátapowa't siyang ipinagkákamatay nang madlâ. || Alinmang bagay na masamâ; ó makasásamâ nang malakí. || Masamâng amoy. || met. Ang pagkasírâ nang mabubuting kaugalián, at pagkálulong sa kahalayhálay na mangã kasamán. || met. Ang malabis na kasaganâan nang anomán. || pl. Pagmumurá; paglalasuâ; at niwìwikâ: *Mag*MURÁ, *mag*TUÑGAYAW, *echar* PESTES.

PESTÍFERO, RA. adj. der. nang *peste*. Makasásalot; ó makapípiste; ó makasísirâ nang malakí. || May amoy na lubhâng masamâ.

PESTILLO. m. Káling na may muelle, na pansará nang pintô sa dapit loob. || Pansarang hasòhasô.

PETACA. f. Kalupî; lalagyán ng̃ *cigarrillo*, tabako, ó hitsó. Petaka.

PETAR. a. fam. Magbigay loob; magbigay towâ.

PETATE. m. Banig. || fam. Sinungãling; mánunubâ. || Tawong hámak. || Apellido.

PETICIÓN. f. der. nang *pedir*. Paghingî. || Kahíngĩan; panalangĩn.

PETIMETRE. m. Ang malabis makapagáayos sa kaniyang katawán at kilos, at mapagsunod nang moda.

PETITORIA. f. der. nang *pedir*, fam. Náuukol sa kahìngĩan; ó ang kinálalamnan nang kahíngĩan. || m. fam. Ang lubhâng maúlit at nakamùmuhìng paghingî ó paglúhog.

PETO. m. Balútì sa dibdib. || Tagdán nang kaláwit.

PÉTREO, TREA. adj. Mabató; balábatohin. || Ang parang batô.

PETRIFICAR. a. Gawín, ó patigasing parang batò ang anomán. ||

r. Tumigás; ò maging tila bató ang tigás nang anomán.

PETROSO, SA. adj. Mabató.

PETULANCIA. f. Katampalasanan; kapangáhasan; kawalân nang hiyâ.

PETULANTE. adj. Tampalasan; pangahás; walâng hiyâ.

PEZ. f. Isdâ.

PEZON. m. Tangkay nang bunga nang káhoy. || Utong nang suso. || Ang dulo nang *eje* nang gulong, na nakalabás nang kauntî sa masa.

PEZONERA. f. Sabat nang dulo nang *eje*.

PEZUÑA. f. Kukó nang baka, kalabaw, tupa, etc., na nagkákahatîng tila dalirî.

PIADA. f. Siap. || Ang háwig ng pananalitá sa ibá, at sinásabi: *Si Juan ay* KAHÁWIG MANALITÁ *nang malakí ni N, Juan tiene muchas* PIADAS *de N.*

PIADOR, RA. m. y f. Ang sumísiap.

PIADOSO, SA. adj. der. nang *piedad.* Maáwâin; mahábagin. || Bágay na banal.

PIAN PIAN; PIAN PIANO. mod. adv. Utayútay; dahandahan; inotinot.

PIAR. n. Sumiáp. || Tumáwag; sumigaw nang boong pagdaing, at pagmamakaámô sa paghingî nang anomán. =*por alguna cosa.* Ipagmakaámông hingín ang anomán.

PIARA. f. Kawan nang mangá báboy.

PICA. f. Tila sibat na mahábâ.

PICADA. f. Ang tukâ, ó súgat na gawâ nang tukâ.

PICADURA. f. der. nang *picada.* Pagtukâ. || Súgat na gawâ nang tukâ; ó nang dúrô nang anomang matulis. || Ang kagat; sigid ó súgat na gawâ nang alinmang ibon, ó háyop na paris nang langam, ahas, putaktí at ibá pang ganganitó.

PICANTE. p. a. nang *picar.* Ang nanínigid. || m. Hanghang. || met. Salitâng matulis.

PICAPEDRERO. m. Manlalabrá nang bató; ó *cantero.*

PICAR. a. Tusukin; tuldukín. || Sigirín; tukaín. || Tumukâ. || Tadtarín nang maliit ang anomán. || Manukâ ang manok ó ibon. || Dawihin; kibitín nang isdâ ang panhuli ó binuit. || Kumatí ang balat. || Mahanghangán nang pagkáin. || Kumáin nang patamitamilmil, na parang nanhíhinukâ. || Patulinin ang takbò nang kabayo. || Turûan at sanayin ang kabayo. || met. Pagalitin ang kápowâ; ò ibuyó ang ibá nang salitâ ó mangá kilos na nakayáyamot.=*con un alfiler.* Tudlukín nang isang aspilé.=*con fuerza.* Durùin nang malakás.=*de todo.* Manghinukâ nang bálang na.=*en pedazos menudos.* Tadtarín; ò gayatin nang maliliit. || r. Masírâ ang damit, at sinásabi: NASIRÁ *ang damit sa pulilián,* SE PICÓ *la tela de polilla.* || Mabulok; masirâ ang anomang pagkáin. || met. Magálit; mapoot. || Maghambog; magmagaling; magpalalô: v. gr. MAGHAMBOG, ò MAGMAGALING *na mayaman,* PICARSE *de rico.* || Màdurô; mátibô.=*con alguno.* Magálit sa kangìnoman.=*en el juego.* Magálit sa pakikipaglarô.=*por una chanza.* Ikagálit ang isang birô.

PICARDÍA. f. Gawâng hàmak; katampalasanan. || Kalikután ng bàtâ. Gawâng mahálay.

PÍCARO, RA. adj. Hámak; magdaráyâ; sanay sa panguulol sa kápowâ. || Walâng kahihiyàn at kamâhalan. || Matalas; pusakal; at bihasang magpalikuadlikuad. || Mapagpatawá; masayá.

PICO. m. Tukâ nang ibon. || Dùlong matulis nang anomang bàgay, para nang tulis ó dulo nang *trespico*, sombalilo, etc. || Ang *pico* nang *cantero*, na panglabrá nang bató. || Ang bibig nang tawo, at sinàsabi: *Iñgatan mo ang iyong* BIBIG, *guarda el* PICO. || met. Ang kaluagán at kaayahang manalitâ.

PICOTAZO. m. aum. *pico*. Saksak; ó pilatok nang tukâ sa anomang bágay na tinukâ ó pinagtutukâ.

PICOTEAR. a. der. nang *pico*. Pagtutukín; ó pagtutukain; tumukâ. n. met. Magtatabil, || r. Magtákapan. || Magtúkâan ang ibon.

PICUDO, DA. adj. der. nang *pico*. May tukâ || Malakí ang tukâ. || Ñgusuán; ó malakí ang ñgúsô. || met. Matabil.||Mapagsalitâ nang labis at walang kaparararakan.

PICHÓN. m, Inakay nang kalapati.

PIDIENTERO. m. der. nang *pedir*. Nagpápalimos; pulubi.

PIDO. m. fam. Paghiñgî.

PIÉ. m. anat. Paà. || met. Haligi; ó pinanínibayan nang anomán. || Ang púnô nang isang káhoy; ó paanan niyá. || Látak; tíning. || Sa larô ay: kulàtad, ó hulí. || Talampakan: panúkat, na sa báwa't isang *vara* ay tatló ang nánasok. || Daán; ó dahilang iginawà nang anomán: v. gr. *magbigay* DAÁN, *dar* PIÉ, etc. || Dulo nang súlat. || Paanan.

PIEDAD. f. Kabànalang humíhikayat nang paggálang; paglilinkod at pagdadañgal sa Dios, sa mañgá magúlang, etc. || Gawâng kabánalan. || Áwâ; habag.

PIEDRA. f. Bató. || met. Ang katigasán nang anomán.=*alumbre*. Tawas.=*amoladera; ó de amolar*. Bugaán.=*azufre*. Asupré. = *de lumbre*, ò *de chispa; piedra de escopeta;* ò *de fusil*, Pantiñgan; pinkîan.=*imán*. Batobalánî. =*pómez*. Pangbúgâ; búgâ.

PIEL. f. Balat. || Kàtad nang hàyop.

PIERNA. f. Bintî. || Sa mañgá hàyop na ápat ang paá at sa ibon ay *hìtâ*. || met Alinmang bahagi ñg isang kabuoán, para nang PINAPA ó PAPA *nang kúmot*, PIERNA *de sàbana etc*.

PIEZA, f. Piraso; ó bahagi nang anomân. || Alinmang kasankapan sa pamamáhay, para nang kutsara, palayok, etc. || Bulós nang kayo. || Ang silid, ò alinmang pangkat nang bàhay. || Ang kanyón nang artillería. || Peón nang damahán. || Ang mapagpatawà; ò mapagulolulolan.

PIGMEO, MEA. adj. y m. y f. Tawong nápakababâ; ó nápakaliít.

PILAR. m. Sahurang batong parang batyâ sa mañgá batis, na sadyàng ginawâng tálunan nang tùbig. || Haliging bató. || Hangahang bató sa mañgá daán.

PILÓN. m. aum. nang *pila*. Tálunan nang túbig, na talagang ginawâ sa mañgá batis at nang maging lábahan, ínuman nang mañgá háyop at magámit pa sa ibá. || Asúkal na buông binùbô sa pilòn. || Pabató nang timbañgang *romana*, na

tabas kampánâ.

PILLADA. f. fam. Kabastusán; kapangáhasan at kawalang pinagaralan; kapíliuhan.

PILLAJE. m. Pagnanákaw; pagágaw; panghahárang.

PILLAR. a. Mangharang; mangágaw nang anomán. || Hulihin; dakipín.

PILLASTRE. m. Dakíâng pillo.

PILLERÍA. f. Katipunan nang mangá tawong pangahás, walâng pinagaralan. || Katampalasanan; kapíliuhan.

PILLO, LLA. adj. fam. Walâng pinagaralan at tampalasan.

PIMIENTA. f. Pamintà.

PIMPOLLECER. n. irreg. como *agradecer*. Magusbong; magmúrâ.

PIMPOLLO. m. Usbong; talbós. || Ang bulaklak na malápit nang mamukadkad. || fam. Ang binátâng magandá ang tikas.

PINCHAR. a. Tudlukín; pagduruín ang anomán. || Mádurô.

PINCHAZO. m. der. nang *pincho*. Tudlok; dúrô.

PINCHO. m. Panudlok; pandúrô.

PINDONGUEAR. n. fam. Maghampás lúpâ; lumakadlákad sa daán na walâng tinútungô. || Tumakbotakbó sa daán.

PINGÜE. adj. Matabâ. || Marami; sagánâ.

PINTADO, DA. p. p. nang *pintar*. adj. met. Bátik; batikbatik; ó talagang sarisarî ang kúlay.—*al más pintado*. loc. Sa lálông marúnong; sa lálông bihasa; sa lálông matalino ang ísip.

PINTAR. a. Magpintá; ó pintahàn. || met. Saysayín nang malínaw sa súlat ang anomán. na parang ipinintá. || n. Magpamulâng mahinog ang bunga nang káhoy =*(á alguno) con sombrero*. Ipintà (ang sínoman) nang nakasombalilo.=*de azul*. Píntahán nang asul. || r. Magpúpol.

PINTORREAR. a. der. nang *pintar*. Magpintà nang walâng kapararakan ó walâ sa lugal, na dungisan lámang nang sarísarîng kúlay ang pinìpintahan.

PIO, PIA. adj. Banal; maawâin; masintahin sa Dios; mahábagin. || m. Ang siap nang sísiw; ó nang alinmang ibon. || Násâng mahigpit at malakingmalakí.

PIOJO. m. Kuto; hánip.

PIOJOSO, SA. adj. der. nang *piojo*. Kútuhin; ò makuto. || met. maràmot; salat.

PIPA. f. Ang pinagháhakutan; ó lalagyang pinagtátagûan nang àlak, na para nang bariles, etc. || Kuako; patúpat.

PIPAR. n. Magkuako; magpatúpat.

PIPIAR. n. Sumiap ang inakay nang ibon.

PIQUE. m. Dalamhátî; tampó; sámâan nang loob. || Paglilinkod at láging pagpapakita ng loob sa isang nilíligawan.—*á pique*. mod. adv. Mápanganib; mábingit; mápangat.—*Echar á pique*. loc. Palubugìn ang isang sasakyán. || met. Sirâin; lansagín ang anomán.

PIQUERA. f. Butas nang báhay pukyutan. || Bútas nang bariles sa isà nang dalawá niyang mukhâ, na pátuluan ó pálabasan nang álak. || Metsero ó lalagyán nang mitsà.

PIRATA. m. Tulisán sa dágat.

|| met. Ang tawong malupit at walang àwâ sa mangã kahirapan nang ibá.

PIRATEAR. n. der. nang *pirata*. Manghárang; ó mangbíhag nang mangã sasakyán sa dàgat.

PIRATERÍA. f. Panghahárang sa dágat. || Pangbibíhag nang sasakyán sa dágat. || met. Pagnanákaw; pagsírâ nang árî nang ibá.

PISA. f. Pagtápak.||Tadyak; síkad.

PISADA. f. Yápak; yabag; tápak. || Bakás nang tápak. || Sípâ; síkad; tadyak.—*Seguir las pisadas*. fr. met. Parisan ang ibá; sundìng lubós ang halimbáwâ nang ibá.

PISAR. a. Yumápak; tumuntong. || Yumúrak. || Paikpikín; pisunín ang anomán.||met. Yurakan; pawalâng halagá ang anomán: v. gr. PAWALANG HALAGÁ, ó YURAKAN *ang kamáhalan*, PISAR *las honras* ó *dignidades, etc.* || n. Mátuntong; mápatong ang anomán sa ibá. || r. Magkátakapan.

PISCINA. f. der. nang *pez*. Pábiayan nang isdâ, na karaníwang nakalagay sa mangã hálamanan.||Ang lugal na pinagbábaunan nang abó ng búlak, ó nang kayong ipinagpúpunas nang santo óleo; ó nang túbig na bendita, at nang ibá pang ginágamit sa mangã *sacramento*.

PISO. m. Pagtápak. || Tápak. || Sahig: sa kahulugang itò lálông gámit.

PISONEAR. a. Pisunín; ó paikpikín ang lúpâ.

PISOTEAR. Pagyapakàn; ó lapirutin nang yápak ang anomán.

PISTA. f. Ang bakás nang yápak nang háyop.

PISTADERO. m. Pangñápit; pangpigâ.

PISTAR. a. Hapitin; katasín; pigaín ang anomàn.

PITAR. n. Sumutsot; patunugìn ang pito. || a. Magbáyad.

PITO. m. Panutsot; pito.

PITONA. f. Sawá.

PÍXIDE. f. Kabankabanang tataguán nang anomán. || Ang *copón* na lalagyán nang santísimo.

PIZCA. f. fam. Karampot; kamuntî nang anomán.

PIZCAR. a. fam. Kumurot; piralin. || Kumuha nang kauntî nang anomán.

PIZCO. m. fam. Kurot; piral.

PIZPERETA. adj. Babaying maliksí at matalino.

PIZPERINA. f. Buhay na loob; maliksì. Sa babayi sinásalitâ.

PLACABILIDAD. f. Kadaliang masawatâ, ó humupâ nang anomán, na para nang ínit, silákbó nang gálit, etc.

PLACATIVO, VA. adj. Mangyáyaring mapígil; ó makapípigil; makasàsawatâ.

PLACENTERO, RA. adj. Masayá; maligaya.

PLACER. impers. y def. na, sa mangã sumúsunod na *tiempo* at *persona* lámang ginágamit: pres. ind. *place:* imperf. *placia:* perf. *plugo:* fut. *placerá*: subj. pres. *plazca, plega*, ó *plegue*: imperat. *pluguiera*, y *pluguiese*: fut. *pluguiere*: ginágamit din namang parang *reflexivo*. Malugud; matuwâ. Makalugod; magbigay lugod.||m. Galak; lugod; tuwâ; kasáyahan.||Kalooban; pahintúlot.

PLACIBLE. adj. Nakalúlugod; nakatútuwâ. || Masayá.

PLÁCIDO, DA. adj. Tahímik. ||

Nakalúlugod.

PLAGA. f. Kahirapan; ó kasalatang malakí na para nang pagkakagutum, bálang, sálot at ibá pang ganganitò. || Ang kasiráang malakì; ó sakit na mabigat na dumatal sa kangĩnoman. || met. Alinmang kasaliwâang pálad, kahirapan ó dalamhátì. || met. Ang kasaganâan nang anomang bágay na nakasàsamâ.

PLANCHADORA. f. Babaying mamimirinsá.

PLANCHAR. a. Pirinsahín; ó mamirinsá.

PLANTA. f. Talampakan nang paá. || bot. Alinmang pananim ó halamang dî nagbábaging, ó hindî gumágapang, para nang pálay, mabulo, sili, talong, etc. || Pagtatanim. || Pananim; tanim: at sinásabi, *¡pagká inam nang* PANANIM *na talong na nàroon sa gayong lugal! ¡qué buena* PLANTA *de berengenas hay en tal parte!*

PLANTACIÓN. f. der. nang *plantar*. Pagtatanim.

PLANTADOR, RA. m. y f. Ang Mananánim; ó nagtátanim. || m. Ang kasankapan sa pagtatanim, na itó'y isang pirasong bákal ó patpat na matulis.

PLANTANAL. m. Sagingan.

PLÁNTANO. m. Ságing.

PLANTAR. a. Magtanim. || met. Magtírik; magtayô: v. gr. MAGTÍRIK, ò MAGTAYÔ *nang isang kurús,* PLANTAR *una cruz, etc.* || met. Isalugal ang isang bàgay; ò ilagay ang isang bágay sa talagang karampatang lugal. || met. Ilagay ang sínoman sa isang lugal: v. gr. INILAGAY *siyá sa bìlangũan, le* PLANTÓ *en la càrcel,* etc. || Dumating agad; ó sumápit agad sa isang lugal: v. gr. *Dalawang oras lámang ay* DUMATING ò SUMÁPIT *nang Malulos, en dos horas* SE PLANTÓ *en Malolos.* || Humintô ang háyop, na paghirapang mapaalís ó mapalákad sa lugal na hinintuán.

PLANTARIO. m. der. nang *planta.* Punlâan.

PLANTEL. m. der. nang *planta.* Punlâan.

PLANTÍO, TÍA. adj. der. nang *planta.* Lúpâng may tanim; ó matátamnan. || m. Pagtatanim. || Lugal na pinagtátamnang kasalukuyan; ó ang kapisanan nang mangã pananim.

PLAÑIDERA. f. Ang babaying inúupahang sumama at umiyak sa libing. || Pagiyak; paghagulgol.

PLAÑIDO. m. Panaghoy; panambitan at iyak.

PLAÑIR. n. irreg como. *bruñir.* Umiyak na manambitan at humagulhol.

PLASMAR. a. Kumapal; ó gumawâ nang kasankapang lúpâ na para nang saro, palayok, etc.

PLASTECER. a. irreg. como *agradecer.* Siksikán nang galagala; pastaán ang mangã puang nang tablang pípintahan.

PLATA. f. Pílak. || met. Salapî. —*Comò una plata.* mod. adv. Malinis at marikit. Lubhâng mahalagá; lubhâng pinagháhabol, etc.

PLATANAL. m. y der. nang *plàtano,* y

PLATANAR. m. der. nang *plátano.* Sagingan.

PLÁTANO. m. Ságing.

PLATEADO, DA. p. p. nang *platear,* y adj. Kúlay pílak; pinílak.

PLATEAR. a. Pilakin; ó balutin

nang pílak ang anomán.

PLÁTICA. f. Sálitâan. ‖ Pangáral; ò pangangáral.

PLATICAR. a. y n. Makipagsálitâan; mangáral.

PLATO. m. Pingán; dinúlang. ‖ Ang úlam, ó pagkàing inihâhayin sa pingán. ‖ Ang kaugaliang pagkáin.

PLAYA. f. Pasigan; ó dalampásig; baybay nang dàgat.

PLAZA. f. Lugal na malakí, na pinagtitindahan sa bayan: tiangi; ó parián. ‖ Harapân nang isang bàhay; na malowang at may tanim na káhoy. ‖ Plaza. ‖ Katunkulan; *oficio.* ‖ Ang pagkásulat sa librong tandâan nang kùsâng pumápasok na sundalo.

PLAZO. m. Táning na áraw; tipàn; palúgit.

PLEAMAR. f. náut. Kapisanán, ò lakí nang túbig sa dágat.

PLEGADURA. f. Ang pagpipileges; pagkukútón; paglulupî; ó paglulòn nang anomán. ‖ Paguulak; pagkidkid. ‖ Pileges; lupî; ó kidkid nang anomán. ‖ Súrî.

PLEGAR. a. irreg. como. *acertar.* Pilegesan; kutunán. ‖ Tiklupán; lupián.‖Magsúrî. ‖ Lulunín. ‖ Kidkirín; ulakín ang sutlá ó sinúlid. ‖ r. Pahinùhod. ‖ Kumobot; mangundot. ‖ Malulón.

PLEITEADOR, RA. m. y f. der. nang *pleito.* Palausap; ó tákaw úsap.

PLEITEAR. a. der. nang *pleito.* Makipagusap; makipagtalo.=*con, contra alguno.* Makipagusap sa, laban sa kanginoman.

PLEÍTO. m. Úsap‧‖ Paguusap; pagtatalo.‖Babag; áway. ‖ Pagbabaka.

PLENARIO, RIA. adj. der. nang *pleno,* Buô; lubós.

PLENILUNIO. m. Palabâ; ò kabilugán nang buán.

PLENITUD. f. der. nang *pleno.* Ang kabooán, ò kapupunán nang anomán. ‖ Kasiganâan. ‖ Kasinkarân.

PLENO, NA. adj. Punô; buô. ‖ Sinkad.

PLIEGUE. m. Pileges; súrî.

PLOMO. m. min. Tingâ. ‖ met. Bala. ‖ met. Pabató.‖met. y fam. Ang tawong mabigat ang ugálî at nakayáyamot.

PLUMA. f. Pakpak; bagwis; balahibo. Báwa't isá nang alinmán sa mangá bàgay na itó, na, nakabábalot sa katawán nang mangá ibon, manok, etc. ang táwag ay *pluma.* ‖ Ang panúlat, na pakpak nang gansâ; ó ang patalim na panúlat, na ang táwag ay *pluma de acero.* ‖ met. Ang liksí at ínam sumúlat.‖met. y fam. Kayamanan; pagaárî, at sinásabi: *Si Fulano'y may* PAGAÁRÎ, ó *may* PAKPAK, *Fulano tiene* PLUMA. ‖ fam. Ang utot.=*en sangre.* Pakpak na kúluguhin; ó may kulugó.—*buena pluma.* met. Ang mahùsay sumùlat.—*Echar buena pluma.* fr. met. Makaahon sa hírap ó sa kadukhaán, at yumaman. —*Llevar la pluma à alguno.* fr. fam. Tagasúlat nang sínoman.

PLUMISTA. m. der. nang *pluma.* Ang may oficiong sumúlat. ‖ Ang manggagawâ nang plumaje.

PLUVIÓMETRO. m. Panùkat ng dami nang túbig na iniúulan.

POBLACIÓN. f. der. nang *poblar.* Kabilangan nang tawo sa isang kaharián, provincia, bayan. ‖ Ang ciudad, provincia, bayan ó lugal na may nanánahan. ‖ Kabayanan; mabáhay.

POBLADO. p. p. nang *poblar.* || m. Ciudad; bayan; ó nayon. || adj. Mabáhay.

POBLAR. a. irreg. como *acordar.* Lagyán nang tawo ang isang lugal na walâng nanánahan; dalhán nang tawo ang lugal na kákauntî ang namàmayan, para nang Joló, Balábak, etc.||Punín; pagsikipín. v. gr. PINUNÔ *nang tanim na kàhoy ang kaniyang búkid,* POBLÒ *de árboles su sementera;* PINUNÔ ó PINAPAGSIKIP *sa himutok,* POBLÓ *de clamores.* || r. Mapunô ng tawo; dumami ang tawo sa isang lugal. || Yumábong; magdahon nang sagánâ ang káhoy ó halaman.

POBRE. adj. Mahírap ang búhay, dukhâ; salantâ. || Salat; kùlang: v. gr. *Ang wikâng itó ay* SALAT ó KÚLANG *sa salitâ, esta lengua es* POBRE *de voces.* || Abâ; mabábâ ang halagá. || Kùlang palad. || Tahímik; mabábâng loob at mabuting ugálî.—*¡Pobre de mí!* interj. ¡Sa abâ ko!

POBRETÓN, NA. adj. aum. ng *pobre.* Lubhâng mahírap; dukhang-dúkhâ. Ginágamit na parang *sustantivo.*

POBREZA. f. Karukhaán; kahirapan nang búhay. || Kasalatán nang anomán. || met. Kahinàan nang loob; kadunĝuán.

POCERO. m. der. nang *pozo.* Mangagawâ nang balòn. || Manglilinis nang balón; ò nang buntunan nang súkal.

POCILGA. f. Kulunĝán nang báboy. || met. Alinmang lugal na marumí at mabáhô.

POCO, CA. adj. Kauntî; kapatak; ilan. || adv. m. Kauntî; muntî; munsing. || adv. t. Sumandalî; saglit; sa maikling panahón—*Poco á poco,* mod. adv. Marahan; hinayhínay: untíuntî. —*¡Poco á poco!* interj. Dahandahan¡ —*Poco menos.* adv. m. Halos.—*Á poco.* mod. adv. Sa sandalî; sa sumandalîng panahòn.—*en poco; por poco.* mod. adv. Kauntî na; kamuntî na.

PODA. f. Pagpútol nang manĝá sanĝá nang káhoy na lumálabis nĝ lagô. || Panahong ipinagpúputol nang sanĝá nang káhoy.

PODAR. a. Putlán nang sanĝang lumálabis ang manĝá káhoy at pananim, at nang lumagô at mamunĝa.

PODER. a. irreg. ger. *pudiendo:* p. p. *podido:* indic. pres. yo *puedo; puedes; puede;* podemos; podeis; *pueden:* perf. *pude; pudiste; pudo; pudimos; pudisteis; pudieron:* fut. *podré; podrás; podrá; podrémos; podréis; podrán:* imperat. *puede* tù; *pueda él;* podamos nosotros; poded vosotros; *puedan* ellos: subj. pres. *pueda; puedas; pueda;* podamos; podais; *puedan:* imperf. *pudiera, podrìa,* y *pudiese;* etc.: fut. *pudiere;* etc. Mangyari; makaya. || Magkaroón nang lakás na gumawâ, magtiís, ó lumaban.||impers. *Puede ser.* Maráhil; ó hindî maláyô. || m. Ang kapangyarìhang magutos; ó gumawâ nang anomàn. || Ang katipunang sundalo sa dalatan at sa túbig nang isang kahariàn. || Ang kasulatang yárî sa harap nang isang *escribano,* na kinálalagyan nang kapahintulután nang isà, ó nang kapangyarihan niyang ibiníbigay sa ibá, at nang sa lugal niyá at sa kaniyang panĝalan, ay makagawâ nang anomán. Ginágamit namang plural sa kahulugang itó.

PODERDANTE. com. Ang nagbíbigay nang kapangyarihan sa ibá na makapamahálâ nang árî niyá, at makapanagot sa harap nang sínoman sa ñgalan niyá.

PODERHABIENTE. m. Ang kinatawang binigyán nang kapangyarihang makapamahálâ nang árî nang ibá, at makaharap sa ñgalan nitó sa alinmang húkuman.

PODEROSO, SA. adj. der. ng *poder*. Makapangyáyari, ó makapangyarihan. || Mayaman; maginhawa ang búhay. || Dakílà; marañgal. || Mabìsá; para nang *kagámutang* MABÍSÁ, *remedio* PODEROSO. = *á, para triunfar.* Makapangyarihan, ó may lakás na magtagumpay.

PODRECER. a. irreg. como *agradecer*. Bulukín. || n. y r. Mabulok.

PODREDUMBRE. f. Ang pagkabulok. || Nakabúbulok || met. Dalamhátî; o hapis nang loob na kindî masaysay. || Kabulukán; nánâ.

PODRIR, ó PUDRIR. a. irreg. ger. pudriendo: p. p. podrido: indic. pres. pudro; pudres; pudre; pudrímos, ò podrimos; pudrís, ó podrís; pudren: impef. pudria, ó podria; pudrias, ó podrias; etc.: perf. pudrí; ó podrí; pudriste, ò podriste; pudrió; pudrimos, ó podrimos; pudristeis, ò podristeis; pudrieron; fut. pudriré, ò podriré; etc.: imperat. pudre tú; pudra él; pudramos nosotros; podrid ó pudrid vosotros; pudran éllos: suj. pres. pudra; pudras; etc.: imperf. pudriera; pudriría ò podriría; y pudriese: fut. pudriere; etc. Bulukín; buugín; lapukín; gatuín. || Yamutín; hapising lubhá; bigyán nang malaking samâ nang loob ang sínoman. || r. Mabuog; magató; malapok; mabulok. || n. Mamatay; nálibing; nabulok.

POEMA. m. Ang verso; ó tulâ.

POESIA. f. Ang arteng nagtúturô nang pagtulâ. || Ang tulâ; ó *verso*. || pl. Ang mañgá sinùlat na tulâ ó *verso* nang mañgá poeta ó magpopoplosá.

POETA. f. Mánunulâ; magbeberso; ó magpoplosá.

POETASTRO. m. der. nang *poeta*. fam. Ang masamâng tumulà.

POÉTICO, CA. adj. Náuukol sa tulâ, ó sa *poesía*.

POETISA. f. Ang babaying bersista.

POETIZAR. n. Tulaín; bérsohin. || Padilagín ang isang súlat na hindî *verso*, na pamutihan nang tíñgig at gandá na háwig nang *verso*.

POLEA. f. Kalô.

PÓLICE. m. Hinlalakí.

POLIGAMIA. f. Ang kalágayan nang isang lalaki na kasal sa maraming babayi nang sabaysabay; ó nang isang babáying gayon din sa maráming lalaki.

POLÍGLOTO, TA. adj. Ang librong násusulat sa maraming wíká. || m. Ang tawong bihasá nang sarísarîng wíká. || f. Ang sagrada Biblia, na nilimbag sa sarísarîng wìkâ.

POLILLA. f. Táñgâ; ò poliliá. || met. Ang nakaùubos; ó nakasísirâ na hindî pansín, ó dî náhahalatâ.

POLIN. m. Paralis.

POLISÍLABO, BA. adj. Ang salitâ na maráming sílaba.

POLITÉCNICO, CA. adj. Ang nakasásaklaw nang maraming karunuñgan, ò arte.

POLÍTICA. f, Ang arte, ó karunungang nagtúturô nang mabuting pamamahálâ, paglalagdâ nang mañgá leyes at mañgá kautusán, sa ikátatahimik at ihúhusay nang namámayan || Ang mabùting paguugàlî at karunungang makipagkápuwâ tawo.

POLÍTICO, CA. adj. Ang nátutunkol sa *política.* || Mabuti ang ugálî at marùnong makipagkápowâ tawo. || Ang tawong marúnong at sanay sa pamamahálâ at paghúsay nang isang kaharián; ó marúnong nang *política.*

POLTRÓN, NA. adj. Alisagâ; tamad; áyaw gágawâ.

POLTRONEAR. n. fam. Magpagayongayón.

POLTRONERÍA. f. Katámaran; kaalisagaán.

POLTRONIZARSE. r. Magalisagâ; magpagayongayòn; lumayô sa paggawâ.

POLVAREDA. f. der. nang *polvo.* Ang asó nang alikabok, na gawâ nang hihip nang hangin.

POLVIFICAR. a. der. nang *polvo.* fam. Pulourín.

POLVO. m. Alikabok; alabok.|| Gílik; gabok, etc.

POLVOREAMIENTO. m. der. nang *polvo.* Pagalagay nang gabok sa anomán; pagkakaalikabok.

POLVOREAR. a. der. nang *polvo.* Gabukán; ó budburàn ó sabugan nang alabok ang anomán. || r. Mágabukan.

POLVORIENTO, TA. adj. der. nang *polvo.* Balot, ó punô nang alikabok.

POLVORIZAR. a. der. ng *polvo.* Pulbusín; gabokín.

POLVOROSO, SA. adj. Maalikabok; ò punô nang alikabok.

POLLA. f. Dumalagang manok.

POLLASTRO, TRA. m. y f. der. nang *pollo.* Sísiw na malakilakí na. || fam. Tawong lubhâng matalas.

POLLERÍA. f. der. nang *pollo.* Tindahan nang manok. || Tankal. || Karamihang tandang at dumalagang manok.

POLLO. m. Sísiw; inakay nang alinmang ibon, lá'ô na ang sa manok. || Ang inakay nang pukyutan. || met. y fam. Ang tawong matalas, maliksí at matalino.

PÓMEZ. f. Búgâ: ito'y batóng magaan at parang bulâ.

PONDERACIÓN f. der. nang *ponderar.* Ang pagiíngat at pagtimbang nang sinasabi at ginágawâ. || Pagpapalakí nang anomán sa salitâ. || Pagtimbang nang anomán.

PONDERAL. adj. Ang náuukol sa timbang ó sa bigat.

PONDERAR. a. Tumimbang; timbangìn. || Warìin; bulaybulayin, at isiping pakagalingñín ang anomán. || Palakhín sa sabi; ó pakapurihin ang anomán. || r. Purihin ang sarili. = *de delicado (un manjar).* Pakapurihing masarap (ang isang pagkáin.)

PONDERATIVO, VA. adj. Ang mapagpalakí; ò may ugàling magpalakí nang anomán. || Mapamalítâ nang labis.

PONDEROSIDAD. f. Kabigatán; kalakhán.

PONEDERA. f. der. nang *poner.* Ang manok, ó ibong nangìngitlog na. || m. Pùgad na pángitlogan.

PONER. a. irreg. ger. *poniendo:* p. p. irreg. *puesto* (ang gámit): indic. pres. yo *pongo:* perf. *puse; pusiste;*

puso; pusimos; pusisteis; pusieron: fut. *pondré; pondrás; pondrá;* etc.: imperat. *pon* tú; *ponga* él; *pongamos* nosotros; poned vosotros; *pongan* éllos: subj. *ponga; pongas;* etc.: imperf. *pusiera; pondrìa; y pusiese;* etc.: fut. *pusiere;* etc. Ilagay; maglagay. ‖ Ihandâ; igayak: v. gr. IHANDÁ *ang pagkàin,* PONER *la mesa* ó *la comida.* ‖ Isá ang. ‖ Itátag; ilagay; para nang: *Búhat sa Bulakàn hangang Maynílâ* INILÁLAGAY Ó ITINÁTATAG *ay àpat na leguas, de Bulakán à Manila* PONEN *cuatro leguas.* ‖ Ipalagay, gaya nang IPALAGAY *nating ito'y gayón ang nangyari,* SUPONGAMOS *que esto sucedió así.* ‖ Tumayâ; pumustá, at sinásabi: TUMÁTAYA AKÓ, Ó AKO'Y PUMÚPUSTA *nang isang daang piso,* PONGO *cien pesos.* ‖ Ipaubáyâ; ó pabayaán ang anoman sa pasiyá ó kalooban nang ibá: v. gr. IPINAÚUBAYA KO *pô sa inyò, lo* PONGO *en V.* ‖ Isúlat sa papel ang idinìdikta nang ibá. ‖ Mangitlog ang ibon ó manok. ‖ Gamitin: at niwíwikâ, GAMÍTIN *ang boong lakás,* PONER *toda la fuerza, etc.* ‖ Ibìngit, para nang: *Siyà ay* IBINÍÑGIT KO *sa isang pañgánib, le* PUSE *á un peligro.* ‖ Magdagdag. ‖ Murahin; alipustaín; tampalasanin ang kápowâ. ‖ Idaiti; v. gr. IDAITI *(ang mañgà hità) sa kabayo,* PONER *(las piernas) al caballo.=(á uno) á oficio.* Ipások; ilagay (ang isá) sa *oficio,* ó hánapbùhay. *=al sol.* Ibilad sa áraw. *=de costado.* Itagilid.*=(mal á una persona) con otra.* Síráan (ang isang tawo) sa ibá.*=de paticas (á uno) en la calle.* Ipagtábuyan ang kápuwâ.*=(alguna cosa) en tal paraje.* Ilagay (ang isang bágay) sa gayong lugal.*=en ejecuciòn (alguna cosa).* Gawín ang anomán.*=por mediador.* Ilagay na tagapamagitan. ‖ r. Lumagay. ‖ Gumawâ, ó magtrabaho nang palamán sa loob at taglay ang boong katiyagaán. ‖ Salungatín ang ibá; ó makipagkagalit. ‖ Lumubog; lumúnod ang áraw ó ang alinmang astro sa kalunuran. ‖ Dumating agad sa paróroonan.*=á escribir.* Umupong sumùlat. *=(bien) con Dios.* Magbalik loob sa Dios.*=de rodillas.* Lumuhod. *=de uñas* Magmatigás na tumangí. *=en camino.* Lumákad; ó tumúlak na maglakad.*=en cuclillas.* Tumingkayad.

PONIENTE. p. a. nang *poner.* ‖ m. Kalunuran.

PONTAJE. m. y

PONTAZGO. m. Upa sa pagtawid nang tulay.

PONTEAR. a. Gumawâ; ó magtayô nang tulay.

PONTIFICADO. m. der. nang *pontifice.* Ang karáñgalan at karapatán nang pagkáPapa. ‖ Ang panahong nilakaran nang isang Papa sa paghàwak nang katungkulang itó; ò ang panahong ipinagluat nang isang Obispo ó Arzobispo sa pamamahálâ nang kaniyang nasásakop.

PONTIFICAL. adj. der. nang *pontifice.* Ang náuukol sa Santo Papa, ó sa alinmang Obispo at Arzobispo. ‖ m. Ang kapisanan nang lahat ng isinúsuot at ginágamit nang Obispo ó Arzobispo sa paggawâ nang mañgá *oficio divino.* ‖ Ang librong kinásusulatan nang mañgá *ceremonias* na ginágawâ ng Papa ó nang Obispo.

PONTÍFICE. m. Ang Obispo ó Arzobispo nang isang lúpâ.—*Ponti-*

fice; Sumo Pontífice; Pontífice Romano, Ang Papa.

PONZOÑA. f. Kamandag; lason. || met. Áral na nakasísirâ sa mabuting kaugalián.

PONZOÑOSO, SA. adj. der. ng̃ *ponzoña*. Makamandag; malason. || met. Ang nakasísirâ sa kálulowa, ó sa mabubuting kaugalián.

POPA. f. náut. Ang hulì nang sasakyán.

POPULACHO. m. Ang mang̃á tawong pinakalátak nang bayan.

POPULAR. adj. Ang náuukol sa bayan. || Ang sa bayan; ó sa namámayan. || Ang tawong ginígiliw at minámahal nang bayan, dáhil sa kaniyang mabúting pagpapasunod.

POPULARIZAR. a. Purihin; itanyag ang sínoman ò ang anomàn sa bayan. || Mápuri; mátanyag sa bayan.

POPULOSO, SA. adj. *Ciudad;* bayan ó lugal na lubhâng makapal ang tawo.

POQUITO, TA. adj. Mahínâ ang loob, ó ang katawán. adv. de m. y t. Kamuntî; kauntî.=*á poco, á ò poquito*. mod. adv. Dahandahan; inot-inot.—*A poquitos*. mod. adv. Untíuntî; untikuntik; pirápiraso.—*De poquito*. mod. adv. Duag; ó walâng malaking nálalaman sa ginágawâ.

POR. prep. Nang; sa; kapalit nang; para; hindî; dahil sa.

PORCIÓN. f. Ang halagá, ó bahágiug kinuha sa kalakhán. || met. Ang dami nang úlam na ibinibigay arawáraw sa isá sa kaniyang pagkáin. Làlô na sa katipunan ó *comunidad*.

PORDIOSEAR. n. Magpalimós, Sinásabing *pordiosear*, dáhil sa ang paghing̃í ay alang̃álang sa Dios.

PORDIOSERO, RA. adj. Pu'ubi; nagpápalimos. || met. Hàmak; abâ.

PORFÍA. f. Pagtatalo; pagtútol; pagpipílit.

PORFIADO, DA. p. p. nang *porfiar*. y adj. Suail; masúwayin; matútol; dî mapasúkang hátol.

PORFIAR. n. Makipagtalo; magulit.=*con, contra alguno*. Makipagtalo sa, laban sa isá.=*en la disputa* Magulit sa pakikipagtalo.=*hasta morir*. Tumútol hangang sa mamatay.=*sobre tal punto* Makipagtalo úkol sa gayong bágay.

PORO. m. Kilábot; ò mang̃á butas na mumuntî nang balat, na siyang dinláraanan nang pawis.

PORQUÉ. conj. caus. Sapagkâ; dáhil sa; palibhása'y. || inter. r. ¿Bakin? ¿bàkít.? || m. fam. Ang dahilán; katowiran ó bàgay ng̃ anomán. || Bahagi nang anomán.

PORQUERA. f. der. nang *puerco*. Ang dimón na hihigàn at tahanan nang báboy damò sa bundok.

PORQUERÍA. f. der. nang *puerco*. Libag; dumí ó yagit. || Kababuyan; kasaláulaan. || Kabastusán; kawalán nang gálang at pinagaralan. || Alinmang bágay na kapatak; ó kákauntî ang halagá. || Ang mang̃á kakanín, bung̃a nang káhoy ó gúlay na nakasisirâ, at hindî mabuting pagkanín.

PORQUERIZA. f. der. nang *puerco*. Kulung̃án nang bàboy.

PORQUERIZO. m. der. nang *puerco*, y

PORQUERO. m. der. ng̃ *puerco*. Ang nagáalagâ nang báboy.

PORQUETA. f. Ipis.

PORRAZO. m. aum. nang *porra*. Ang dágok nang *porra*, na ito'y isang káhoy na ihináhakab sa kamay, mabílog at may tulistu'ís, at ginágamit sa panununtok, na ang táwag ng̃ tagálog ay *pitsikuerno*. || Buntal; tulag; ó saksak nang anomang bágay na hindî matulis. || Ang búkol; pasâ; ó pagkàhampas sa pagkahúlog.

PORTADOR, RA. m. y f. Ang may dalá nang anomán.

PORTAL. m. Ang loob nang pintôang malakí nang sílong nang báhay. Gayòn ang táwag, dáhil sa doon nakalagay ang pintôang malakí na pasukán. || Pintôan nang *ciudad*

PORTALERO. m. der. nang *portal*. Ang tánod sa pintô nang *ciudad* ó nang bayan, na nagúusisà nang anomang nánasok na dápat ipagbáyad.

PORTALON. m. aum. nang *portal*. náut. Lugál na kináʼalagyan nang hagdanang panhikan sa barkó.

PORTAR. a. Magdalà; maghatid. || r. Kung kasama nang mang̃á ad verbiong *bien* ó *mal* ó ibang gangganitó, ang kahulugán ay: *magpaka galing;* ó *magpacasamâ*: v. gr. MAGPAKAGALING KA, Ó MAGPAKÁBAIT KA, PÓRTATE *bien; Si Juan ay masamâ* ANG INÚUGALÎ, *Juan* SE PORTA *mal*.

PORTÁTIL, adj. Lipatín; ó magaang ipag ipatlípat.

PORTAZGO. m. Upa sa pagdaraán sa alinmang lugal.

PORTE. m. Ang kaupahán sa pagdadalá nang anomán sa ibang lugal. || Ang paguugálî; gawî at kilos nang isang tawo sa sarili niyá, at sa pakikiharap at pakikisama sa kápowâ. || Kamáhalan; ò taás nang dugô at pagkatawo. || Ang lakí; ó lulan nang anomán.

PORTEAR. a. Magdalá; ó maghatid nang anomán sa ibang lugal.

PORTENTO. m. Alinmang bágay ó pangyayari, na dáhil sa hindî kaugaliang makita ay nakapangigilalas ó nakasísindak. || Himalâ.

PORTENTOSO, SA. adj. der. nang *portento*. Katakatataká; walâng kapáris; kaibá; kahangáhangâ; kasindaksindak. Sinàsabi itó sa mang̃à bágay, na, ó dàhil sa hindî dáting nanyáyari, ó hindî kaugaliang mákita.

PORTERÍA. f. Ang pintûang malakí nang báhay, na siyang pinaka*principal* || Ang opisiong portero.

PORTERO, RA. m. y f. der. ng̃ *portero*. Ang tawong tumátanod ng̃ pintôan, at nagsásabi sa pang̃inoòn, kung may dumárating na sínoman, etc.

PORVENIR. m. Ang mangyáyari pa lámang; ó panahong dárating.

PORVIDA. f. Sumpâ; ó panunumpâ na ang búhay nang Dios at ng̃ mang̃á Santos ang binábangit.

POS (EN). mod. adv. Sa likod; ó sa líkuran. || Sa hulí; ó sa hulihàn.

POSADA. f. Pamamáhay nang báwa't isá. || Pánuluyanan, na ang tumúloy doon ay nagbábayad. || Kuarto nang mang̃á alílang babayi, sa báhay nang mang̃á ginoó.

POSADERAS. f. pl. Pigî.

POSAR. n. Manuluyan. || Magpahing̃á. || Dumápô. Kung ibon ang sinásabi. =*en, sobre alguna parte*. Magpahing̃á; dumápô (ang ibon) sa isang

lugal. || a. Bitiwan ang dalá, at magpahingá. || Tumáning.

POSEER. a. May; magkaroón; arîin; kamtàn ang anomàn. || met. Mátutuhang lubós ang anomán; masakyang magaling ang ano nang bàgay. || Masúpil ang sari i. || Mákilala at mátutuhang mahùsay ang papel na háwak, na saysayín at gamíting tùnay na túnay.

POSESIONAR. a. Iposesión; ò bigyân nang posesiòn. || r. Magposesión; ó kumamkam nang anomàn.

POSIBLE. adj. Mangyáyari; magágawâ. || m. pl. Ang mangá pagaárî; kayamanan ó hánapbuhay; at niwìwikâ: *ang aking mañgá* ÁRÎ, ó PAGHAHÁNAP *ay dî umáabot diyán, mis* POSIBLES *no alcanzan á eso.*

POSITIVO, VA. adj. Túnay; totoò.

POSPELO (Á). mod. adj. Pasa ungat.

POSPONER. a. irreg. como *poner*. Ihulí; ipagpáhuli; ó isahulí. || Mababâin; ó mahalìn ang isang bágay nang hulí kaysa pagmamahal sa ibá.=*(una persona ó cosa) à otra.* Ihulí (ang isang tawo ò isang bágay) sa ibá. || r. Máhuli. || Málagay sa hulí.

POSTE. m. Haligi, || met. Ang parusa sa mangâ *colegio*, ó *escuela*, na ito'y pinatátayô nang tuíd na tuid ang isá.

POSTEMA. f. Pigsá; bágâ ó búkol na may nánâ sa loob. || met. Ang tawong mabigat ang ugálî at n kayáyamot.

POSTERGACIÓN. f. der. nang *postergar*. Pagkáhuli; pagkaantala.

POSTERGAR. a. Ipagpáhuli; antalahin; ó ilagay sa hulihán ang anomán. || r. Máhuli.

POSTERIDAD. f. Anak; inapó.

POSTERIOR. adj. Hulì, náhuhuli.=*à otro.* Hulí sa ibá.

POSTERIORIDAD. f. der. ng *posterior*. Pagkáhuli; kahulihán.

POSTILLA. f. Lang̃ib.

POSTILLOSO, SA. adj. der. ng *postillo*. May lang̃ib.||Malang̃ib || Párang lang̃ib.

POSTRACIÓN. f. der. nang *postrar*. Kahinânan; hinâ; panglalatâ na gáling sa lunkot ò sa isang naging sakit.

POSTRAR. a. Pasukûin; supilin; ó igibâ; ilagpak ang anomán. || Payayatin; pahinâin ang isá. || r. Magdapâ; manikluhod; lumuhod. || Mang̃ayáyat; manghínâ. || Mang̃ayupàpâ.=*á sus piés.* Manikluhod; magdapâ sa kaniyang mangá paá.=*de dolor.* Málugmok sa hapis.=*en cama.* Mádatay sa hihigàn.=*en, por tierra.* Magdapâ sa lúpâ.

POSTRE. adj. Hulí; ò náhuhuli. || m. Ang matamís na himagas, ó bung̃a nang káhoy at ibá pà, na inihâhayin sa katapusán nang pagkáin. —*Á la postre.* mod. adv. Sa kàtapusán; sa hulí; ó sa káhulihan.

POSTRE. adj. y.

POSTRERO, RA. adj. Katapusán; hulí; ó nàhuhuli.

POSTRIMERÍA. f. Báwa't isá nang mang̃à dárating na hulí sa tawo, *kamátayan, paghuhukom, infierno* at *kaluathatiàn.* Lálông kaugaliang plural kung gamitin: *postrimerias.* || Ang mang̃à huling panahón nang bùhay nang tawo.

POSTURA. f. Tayô; pagkàlagay. || Pagpupunlâ nang mang̃à halaman,

ò káhoy na maliliit pa. || Táwad; halagang pinagkáyarian. || Pustahan; ó pustá. || Itlog; ó pangingitlog.

POTABLE. adj. Maiinom; inomìn.

POTENCIA. f. Kaya; bagsik ò bísá; kapangyarihan: at karaniwang ang nagpápakilala kung anó itó, ay ang mañgá adjetivo nilang kalàkip v. gr. POTENCIA *auditiva, pandiñgig ó ang* KAPANGYARIHANG *idiñgig;* POTENCIA *visiva, pangtiñgìn ó pangmasid, etc.* || Kapangyarihan; lakìs. || Alinmán sa mañgá ipinangyáyari ñg kálolowa, na ito'y ang: *bait, alaala* at *loob.* || Kahariàn.

POTENTADO. m. Ang hárî ó príncipeng makapangyarihan. || Táwong makapangyarihan at mayaman.

POTRANCA. f. der. nang *potra.* Kabayong babayi na wa'â pang tatlong taong mahigit.

POTREAR. a. fam. Pagalitin; biruin; tuksohin ang kàpuwâ.

POTRO, TRA. m. y f. Kabayong lalaki ò babayi man, na magbúhat sa pagkàpañganak hangang maghalili nang ñgipin, na ito'y sa ikápat na taón at kalahátî humigit kumúlang. || m. Mákinang gámit sa pagpapasákit sa kápuwâ. || fam. Usós na sakit. || met. Alinmang nakapagpápahirap at nakayáyamot nang malakí.

POTROSO, SA. adj. der. nang *potro.* fam. Úsusin; linúluslusan; ó inùusan. || fam. Ang táwong tahímik ang pamumúhay at mapapalarín.

POYO. m. Bangkô, ó mñgá uupang batò.

POZA. f. Labak; púsalîan,

POZO. m, Balón. || Ang lugal na malálim; ó pinakapúsod nang ilog. || met. Anomang bágay na punô, ó malálim ò siksik ñg anoman, kaya't sinásabi sa isang tawong pantás at matalino, na: BALÓN *nang karunuñgan,* POZO *de ciencia.*

PRACTICABLE. adj. Magágawâ; madalîng gawín.

PRACTICAR. a. Gawìn; sanayin; ó gawing lágî ang anomàn.|| Mag-*práctica.*

PRÁCTICO, CA. adj. Náuukol sa paggawâ. || Sanay; bihasá. =*en la guerra.* Sanay sa digmâ.

PRADERÍA. f. der. nang *prado.* Lugal na maraming pastulan nang háyop. || Kapirasong búkid na may malalagông damó na mapagpápastulan.

PRADO. m. Pastulan. || Ang lugal na maraming tanim na káhoy na inilálagay sa malápit sa *ciudad* at nátataang pásialan at líbañgan.

PRECAUCIÓN. f. Pagiíñgat; pagíilag sa anomang kaabalahán, kasiraán, ó pañgànib.

PRECAVER. a. Iñgatan; ilagan ang anomang pañgánib. || r. Magíñgat; umílag.=*contra el mal.* Magíñgat sa; umílag sa ikasísirâ.=*del aire.* Magíñgat sa hañgin; kumanlong sa hañgin.

PRECAVIDO, DA. p. p. nang *precaver.* adj. Matalas; maìñgat; marùnong lumayô sa pañgánib.

PRECEDENTE. p. a. nang *preceder.* Una; ó náuuna.

PRECEDER. a. Iuna; máuna. || met. Mahalín ang sínoman ó ang anomán, nang higit sa ibá. || Iuna; ó pahigtín ang isang bágay sa ibá.

PRECEPTO. m. Utos; ó kautusán. || Regla ò kasaysayan, na isinúlat úpang mákilalang mahúsay, ò

magawâng magaling ang itinúturo nğ isang arte ò karunungan. || Ang utos nang Dios.

PRECIADO, DA. p. p. nang *preciar*. Mahalagá; magaling. || Hambog; mapagmagaling.

PRECIAR. a. Halagahán. || Mahalín; || r. Magmagaling; magpangap. =*de sabio*. Magpangap na marùnong.

PRECIO. m. Halagà; pagkábili. || met. Pagmamahal.

PRECIOSO, SA. adj. der. nang *precio*. Magaling; mahalagá. || Masayá; siksik nang pagkamapagpatawà.

PRECIPICIO. m. Bangín. || Kíbubuliran.||met. Pagkasírá nğ pagaárî; ó lubós na paghihírap; pagkápakasamâ, ó pagkahúlog nang kálulowâ sa kasalanan.

PRECIPITADO, DA, p. p. nğ *precipitar*. adj Dalosdalos; pauloúlo; pabiglábiglâ. || m. guim. Tíning nang anomang bágay na lusaw.

PRECIPITAR. a. Biglaín; dalídalîin ang anomán. || Ibulid; ibulúsok, isugbá; itúlak búhat sa isang mataás ó malálim na lugal.||met. Isapangánib ang sínoman; ibíngit sa ikipapahamak. || r. Bumiglábiglâ; dumalosdalos.||Magpangusap nang walâng tuto; gumawâ nang walâng tarós, || Tumalón sa isang malálim na lugal. || Dumalúhong. || Magtumulin. = *al, en el rio*. Tumalón sa ílog.=*en obrar*. Magtumulin nang paggawâ. =*de, desde, por la ventana*. Tumalóng magbùhat sa; tumalòn na magdaan sa bintánâ.

PRECIPITOSO, SA. adj. Dahilig; madulás. || met. Biglàbiglâ.

PRECISAR. a. Piliting gumawâ nang anomán, na huag patutulin; pigipitin. =*(á uno) á confesar la culpa*. Pagipitin (ang isang) magpaháyag nang sala; hangang sa ipaháyag ang sala.

PRECISO, SA. adj. Kailanğan; sápilitan; hindî maiiwasan at mailagan man. || Malínaw. || met. Nakabukod; hiwalay; putol.

PRECITADO, DA. p. p. nang *precitar*. y adj. Ang nasabi na; ó naturan na.

PRECITAR. a. Iunang sabihin; turinğang una.

PRECONOCER. a. irreg. como *conocer*, Mákilalang agad; mahulâan.

PREDECIR a. como *decir*. Hulâan; ibabalâ ang anomán, bago mangyari.

PREDESTINADO. p. p. nang *predestinar*. || m. Ytinaán nang Dios na magkikamit nang lànğit, búhat sa mulàmulâ pa.

PREDESTINAR. a. Ytaang maaga ang anomán sa isang tinútunğo ó sa anomang hanğad.

PREDECIR. a. irreg como *contradecir*. Hulâan.

PREDICACIÓN. f. der. nang *predicar*. Panğangàral; pagsesermòn. || Áral; panğaral; ó sermón.

PREDICADOR, RA. m. y f. der. nang *predicar*. Ang nanğanğaral; ó mánğanğaral.

PREDICAR. a. Ipaháyag nang malínaw, ó ipatalastás ang anomán. || Ipanğáral; manğáral. || met. Batiin nang bátîng matigás ang sínoman sa kaniyang gawâng masamâ. || Pakaputihin ang sínoman.

PREDICCIÓN. f. der. nang *predecir*. Húlà.

PREDILECCIÓN. f. Pagmama-

hal nang tángì; malabis na pagmamahal.

PREDILECTO, TA. adj. Minàmahal nang labis; ó pinakamàmahal.

PREDISPONER. a. irreg. como *poner*. Ihandâ; igayak na maaga; agapan. || Igayak ang loob sa pagtangap nang anomán. Ginágamit namang parang *recìproco*. || r. Mágayak; gumayak; humandâ.

PREFERENCIA. f. Kahigtán; kaunahán nang sínoman sa kápowâ, ó nang isang bágay sa ibá.

PREFERIBLE. adj. Dápat mahalín; ó dápat magalingín.

PREFERIR. a. irreg. como *sentir*. Magalingín; mahalin ang isang bágay kay sa ibá; mahalagahín.=*(una cosa) á otra*. Magalingín; mahalìn (ang isang bágay) kay sa ibá.

PREGÓN. m. Táwag. || Pagtatáwag. || met. Pagpuring hayag at malabis sa isá.

PREGONAR. a. der. nang *pregón*. Magtáwag; ó ipaálam sa madlâ ang anomán. || Magduro; maglakô na isigaw ang anomang ipinagbíbili. || met. Ipaháyag; ipaálam sa marami ang anomang nálilihim. || met. Sabihin sa háyagan ang anomán.

PREGONERÍA. f. der. nang *pregón*. Opisiong magtáwag.

PREGONERO, RA. adj. der. nğ *pregón*. Tagapamalítá; ó ang nagkákalat nang anomang balítâ. || m. Magtatáwag.

PREGUNTA. f. Tanong.

PREGUNTAR. Magtanong; tumanong. || Sulitin.=*(una cosa) à alguno*. Itanong (ang isang bágay) sa isá.=*para saber*. Magtanong at nang mátuto; ó ipagtanong at nang málaman.=*por un compañero*. Ipagtanong ang isang kasama.=*à un niño*. Sulitin ang isang bátâ.

PREGUNTÓN, NA. adj. Matanong; mauríâ; ó lubhâng matánungin.

PRELACÍA. f. Kamáhalan at katunkúlang pagkapúnô nang Iglesia, para nang pagkáPrior, pagkáObispo, pagkáArzobispo, etc.

PRELUCIR. a. irreg. como *lucir*. Magningning; mamukod nang liwánag.

PREMATURO, RA. adj. Maaga; ò walâ pa sa kapanáhunan. || for. Ang babaying hindî pa sumásapít sa edad na makapagasawa.

PREMEDITACIÓN. f. der. nang *premeditar*. Ang pagbubulaybúlay; ó pagwawaríwarî nang anomán bago gawín. || for. Pagaakálâ, pagiisipísip at pagkagayak na gumawá nang anomang kamálîan.

PREMEDITAR. a. Bantaín ang anomán; ò waríwarîin bago gawín. || for. Akalâin; bantaín at igayak ang loob sa paggawâ nang anomang kamálîan.

PREMIAR. a. Gantihín; bihisin; pagpalâin.

PREMIO. m. Gantí; bihis; pálâ. || Patùbô sa salapîng hinalili.

PREMORIR. n. irreg. como *morir*. Mamatay na máuna sa ibá.

PREMURA. f. Pagmamadalî; kadalián. || Kasalatán; kahigpitàn.

PRENDA. f. Sanlâ. || Hiyás, ó alahas. || Tandâ ó saksíng katotohanan nang anomán. || met. Katibayan nang anomán. || Ang iníibig nang

taòs sa púsô, para nang asawa, mangã anak, túnay na kaibigan, etc. || Alinmang hiyàs ó pamuting katutúbô nang tawo, para nang isang mataás at matalinong pagiísip, gandá nang tikas, etc.

PRENDAR. a. Humingî nang anomang sanlâ, na katibayan nang pagkakaútang. || Máhu i; mádakip; ó masukatan ang kalooban nang sínoman. || r. Máhilig ang loob sa kangíoman ó sa anomàn; mábuhos ang loob.=*de su modestia*. Máhuli ang loob; mábuhos ang loob sa kaniyang kahinhinán.

PRENDER. a. Sungabán; tangnán ang anomán. || Hulihin;; dakpín ang sínoman. || Sulsulán; susuhan ng apoy. || n. Magnawnaw ang halaman; magugat.=*(las plantas) en la tierra*. Magugat ang halaman; ò kumápit (ang mangã pananim) sa lúpâ || Magdikit; magliab ang apuy. || r. Maghiyás; ó magsuot nang alahas ang babayi.

PRENDIDO. p. p. nang *prender*. m. Ang mangã alahas nang babayi, láló na ang sa ulo: pamuti.

PRENSA. f. Hapitán; tindihan ó pangtipî.

PRENSAR. a. Hapitin. || Ipitin; ó impitín; daganán. || Pirinsahín.

PRENSISTA. m. der. nang *prensa*. Ang upahán sa imprenta, na nagtátrabaho sa mákina nang panglimbag.

PREÑADO, DA. adj. Sa *femenino*, ay alinmang babaying tawo ò háyop na *buntis*. || Ang pader na kumbô, at malápit nang lumagpak. || met. Punô; ó sagáná nang túbig. || Salitâng may lamán, ó bágay na may lamán, ngùni't hindî agad mápansin nang mahínâ ang pangwárî. || m. Kabuntisán,

PREÑEZ. f. Kabuntisán. || met. Ang hindî pagkábunsod ó hindî pagkàtuloy nang anomang hiníhintayhintay mangyari. || Kagulohán; ò kadilimán nang anomang bágay na ipinahíhiwatig.

PREORDENAR. a. Iutos nang maaga; ó iágap na ipagbilin.

PREPARACIÓN. f. der. nang *preparar*. Paghahandâ; paggayak; pagsasadyâ nang anomán.

PREPARAR. a. Maghandâ; maggayak || Babalaín; igayak ang isang tawo sa anomán. || Gumawâ; ó tuminplá nang gamot. Ito'y sa mangã *boticario* at *médico*. || r. Humandâ; gumayak; sumadyâ.=*à, para alguna cosa*. Gumayak sa, para sa anomàn.=*contra algun mal*. Humandâ lában sa anománg kasakunaán.

PREPARATIVO, VA. adj. Ang inihandá; ó iginágayak. || Handâ; ó gayak.

PREPOTENTE. adj. Lubhâng makapangyarihan.

PREPUCIO. m. anat. Balat na nakabábalot sa dulo nang kabahagi nang lalaki.

PRESA. f. Pagdakip; paghuli. || Huli; dakip; ó mangã bágay na násamsam sa kaáway. || Sankang pádaluyan nang túbig. || Ang kukó nang mangã ibong mandaràgit.

PRESAGIAR. a. Humúlâ; ó ibabalâ ang bago pa lámang mangyáyari.

PRESENCIA. f. Pagharap; pagasistì. || Ang tikas; ó tayô nang katawán; tindig; pangangatawán. || Ang

gayak. || met. Ang pagkaalaalang kasalukuyan; ó pagpapaalaala nang anomán. =*de ánimo.* Kabuoán nang loob; tàpang.—*En, á presencia.* Sa harap nínoman; sa nákikita niyá.

PRESENCIAR. a. Humarap; harapín.

PRESENTACIÓN. f. der. nang *presentar.* Pagharap. || Kapistahan ng̃ paghahayin sa templo kay Ginoong Santa María, nang kaniyang mang̃á magúlang.

PRESENTAR. a. Iharap; ipakita; ipakilala; ipagbilin.||Maghandog; magálay; magregalo sa ibá nang anomán. || Ipalagay ang sinoman sa isang katunkulan.=*(el huesped) à su amigo.* Ipakilala ò iharap at ipagbilin (ang nanúnuluyan) sa kaniyang kaibigan. || r. for. Humarap sa hukom. || Humandog; umálay; umalok sa paglilinkod sa kápowà.||Magpresentá.=*al Rey.* Humarap sa Hárì. =*de luto.* Dumaló nang nakaluksâ.

PRESENTE. adj Nakaharap; ó na sa harap. || Kasalukuyan (ito'y sa panahón).||m. Álay; handog.—*al presente,* ò *de presente.* mod. adv. Ng̃ayón.

PRESENTIR. a. irreg. como *sentir.* Mákinikita; màguniguni; kumutog sa loob ang anomang bago pa lámang mangyáyari. || Hulâan ó mahulâan.

PRESERVACIÓN. f. der. nang *preservar.* Pagligtás; pagkanlong sa sa pang̃ánib.

PRESERVAR. a. Ing̃atan; ipagadyá; ilayô sa pang̃ánib. || r. Máligtas sa pang̃ánib.—*Preserver* ó *preservarse del daño.* Iadyá, ó màligtas sa kapahamakán.

PRESERVATIVO, VA. adj. Pangligtás; ó makapaglíligtas. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa *masculino.*

PRESIDENTE. p. a. nang *presidir.* m. Ang nagpúpunô; pang̃ulong namámahalâ at nagúutos sa isang katipunan, lúpong nang marurúnong, etc.

PRESIDIR. a. Magpùnô sa alinmang *junta,* kapisanan etc, || Mang̃ulo; maging *principal;* ò pinakahaligi nang ibang bágay.=*en una junta.* Mamúnô sa isang *junta* ó pagpupúlong.

PRESIÓN. f. fis. Paghápit; pagpigà nang anomán.

PRESO, SA. p. p. irreg. nang *prender.* Bilangô. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

PRESTACIÓN. f. for. Pagbuìs; pagátag; pagbibigay nang *contribución* sa hári.

PRESTADO.—*de prestado.* mod. adv. Hiram; sinandálî; hinalili.—*Pedir prestado.* fr. Manghalili ng̃ salapî.

PRESTAR. a. Magpahiram; magpasandálî. || Tumúlong; umabúloy.|| far. Bumuís; bayaran ang kabuisan nang anomán.||Ang verbong ito'y tumátangap nang ibatibang kahulugán, kung isinásama sa ilang nombre, ayon sa kahulugán nang salitâng sinásamahan. v. gr. PRESTAR *paciencia,* paraanin, tiisín: PRESTAR *el oido,* makinyig: PRRSTAR *oidos,* asikasohin, ó namnamín ang náriring̃ig: PRESTAR *silencio,* tumahímik at makinyig; PRESTAR *juramento,* sumumpâ, etc.||n. Gamitin; pakinabang̃an.|| Mahíbô; mahila.=*(dinero) á interés,* Magpabuís nang salapî.

PRESTEZA. f. der. *presto*. Kadalián; katulinan; kabiglaán; bilís.

PRESTO, TA. adj. Madalî; maliksí; masípag. || Nakahandâ; gayak. || adv. de t. Agadagad; pagdaka; daglî.=*á, para correr*. Nakagayak na tumakbó.=*en obrar*. Maliksing gumawâ.

PRESUMIDO, DA. p. p. nang *presumir*, y adj. Hambog; palàlô.

PRESUMIR. a. Magsapantáhâ; magbintang; maghinálâ || n. y r. Magmagaling; maghambog; magpangap. =*de docto*. Magmarunong; magpangap na marúnong.=*de, en una persona tal perfidia*. Hinalâin sa isá ang gayong kaliluhan.

PRESUNCIÓN. f. der. nang *presumir*. Sapantáhâ; hinálâ; bintang. || Kahambugán; kapalalûan.

PRESUNTUOSIDAD. f. Kapalalûan; ò pagmamagaling; ó malabis na pagasa at pagkakátiwalâ sa sarili.

PRESUNTUOSO, SA. adj. Siksik nang kapalalûan; labis nang pagkahambog.

PRESUPONER. a. irreg. como *poner*. Hakâin; ipalagay sa loob. || Itátag na balakin ang magúgugol sa anomán.

PRETAL. m. Ang kátad, na nakakabit sa harap nang isá, at nakasakbibi sa dibdib nang kabayo.

PRENDER. a. Pagpilitan ang anomán.||Magakálâ; nasâín; hangarín.

PRETERIR. def. ga ginágamit lámang sa infinitivong nábanggit na; sa p. p. *preterido*, at sa ger. *pretiriendo*: á for. Huag itítik sa testamento ang pagpapamana, ò dílî sa mangá talagang dápat magmana.

PRETÉRITO, TA. adj. Ang nangyari na ó nakaraán na. || gram. Isá sa mangá *tiempo* nang *verbo*, na nagsúsulit nang anomang nakaraán na.

PRETEXTAR. a. Magdahilán.

PRETEXTO. m. Dahilán; ó dahídahilán.

PRETINA. f. Bayawang nang damit. || met. Alinmang nakabigkís ó nababilibid sa isang bágay.

PREVENCIÓN. f. der. nang *prevenir*. Pagágap. || Bàlâ; utos; ó bilin. || Pagiíngat. || Pagsasabi; pagbabalâ.

PREVALECER. n. irreg. como *agradecer*. Manaig; lumálô.

PREVALER. Es ant. V. *Prevalecer*, su sinónimo.

PREVENIDO, DA. p. p. nang *prevenir*. adj. Handâ. ó náhahandâ; gayak; ó nágagayak. || Nátatalaga. || Punô; sagánâ, at sinásabi: *ang fraskong ito'y* PUNÔ, *este frasco está* PREVENIDO. || Maíngat.

PREVENIR. a. irreg como *venir*. Iágap; ihandâ. || Kilalaning maaga; ó mákilala; mápansing agad ang anomán. || Tangâan. || Umágap; unahan ang ibà.||Ilagan; layuán ang anomán. || Itadhanâ; ibabalâ; ò ibalítâ sa ibá ang anomán.=*al criado*. Itadhanâ ang anomán sa alílâ; ó tadhanaán ang alílâ.=*(á uno) de, sobre alguna cosa*. Balâan; pagsabihan (ang isà) nang úkol sa anomang bágay. || r. Gumayak; humandâ.=*al, contra el peligro*. Gumayak sa, laban sa pangánib.=*de, con lo necesario*. Maghandá nang kailangan.=*para un viaje*. Gumayak; ó maggayak para sa isang viaje.

PREVER. a. itreg. como. *ver*

Tignán muna. || Pagingãtan; kilanlín; hulâan ang manyáyari.

PRIESA. f. Pagmamadalî; pagbibiglâ.

PRIETO, TA. adj. Itim; ó maitim. || Mahigpit.

PRIMAZGO. m. Pagpipinsan.

PRIMEAR. n. der. nang *primo.* fam. Paulol; magpabayang u'olín. || r. Magtawagán nang pinsan.

PRIMER. adj. Una; káunaunahan.

PRIMERIZO, ZA. adj. der. ng *primero.* Ang una; ò minámahigit kaisa ibá. || f. Nañgáñganay.

PRIMERO, RA. adj. Una; káunaunahan; muna.=*de, entre todos.* Una sa lahat.

PRIMICIA. f. der. nang *primero.* Ang unang bunga nang anomán; pamago.

PRIMITIVO, VA. adj. nang *primero.* Una; náuuna; ó hindî nagbúhat sa ibá.

PRIMO, MA. adj. Una: káunaunahan. || Marilag; lubhang marikit; sanay; datihan. || m. y f. Pinsan: kung anak nang amaín ó àling buô, ang táwag ay *primo hermano,* at sa mgá sumúsunod ay *primo segundo, tercero,* etc. || fam. Ang ita. || fam. Ang tawong simple at madalîng u'ulín.

PRIMOGÉNITO, TA. adj. Pañgánay. Ginágamit namang párang *sustantivo.*

PRIMOR. m. Kaliksihàn; dunong; kalinisan at kagálingang gumawâ ó magsalitâ nang anomàn. || Ang gawâ ó salitâng lubhang marikit.

PRIMOROSO, SA. adj. nang *primor.* Marikit; maínam na lubós. || Bihasa; sanay; datihan.

PRINCIPAL. adj. Ang una at higit kaysa ibá sa kalágayan at halagá. || Ginoò; máginoo. || Pùnô; ó pinakaulo sa anomàn. || m. Puhunan. || Púnô; pañgulo nang isang báhay nang *comercio, fàbrica, almacén,* etc.

PRINCIPIANTE. p. a. nang *principiar.* m. Baguhan, ó bagong nagáaral nang anomán.

PRINCIPIAR. a. Magpúnô; magmulâ nang anomán.=*con, en, por tales palabras.* Mulán nang, sa gayong pañgungúsap.

PRINCIPIO. m. Pamulâ; mulâ; pùnô. Pinagbuhatan; pinagmulán.

PRINGADA. f. Tinápay na dinalípay at ni'ú'ô sa mantíká. || Mansá nang langís, ó mantikâ.

PRINGAR. a. Mantikâan; ó pahiran nang mantíkâ. || Mansahán; dungisan nang lañgís ó mantíkâ. || Parusahan nang kumùkulông lañgís. || fam. Sugatang padugôín. || r. Mamansahán nang lañgís, ó bágay na lañgislañgís.=*con, de grasa.* Mamansahin nang tabâ.

PRINGOSO, SA. adj. May lañgìs; may mantíkâ; may linab.

PRINGUE. amb. Mantíká; ó lañgís na lumálabas sa iníhaw ó sa anomán, kung nakasálang sa apoy. || met. Ang dumí; pagkit ó anomang dumírikit at nakarúrumi sa damit.

PRISA. f. Pagmamadalî; pagbibiglâ. || Balisa. || Guló; kaguluhán at pagaáway na masidhî at lubhâng magu'ó.

PRISIÓN. f. Pagdakip; pagtañgan; pagsungab. || Ang bílangûan. || Gapos; ó tálî nang ibong náhuli. || pl. Tanikalâ; grillos ó pangaw na ikinákabit sa bilangô.

PRIVAR. a. Ilitan; samsamán. ||

Pagbawalan. || n. Magkaroón nang kapalágayang loób; ó makasalamuhâ nang isang púnô =*con el rey*. Makisalamúhá; maging kapalágayang loob nang hárî.=*(á alguno) de lo suyo*. Sinsamán (ang isá) nang ta lagang kaniyá. || r. Iwan; pabayâang kúsâ ang anomang kagalingan ó paktkinabangan: v. gr. IWANG KÚSA *ang mañgá kayamanan*, PRIVARSE *de las riquezas, etc*. || Himatayín. || fam. Malasing agad; malangó nang madalî.

PROA. f. náut. Doong nang sasakyán. || Tungo; tinútumpa nang sa sakyán.

PROBAR. a. irreg. como *acordar*. Tikmán; tayahin; subukin. || Siyasatin. || Tayahin; patigsahin. Patutuhanan sa gawâ ó sa wikà man ang anomán. || n. Mábagay; máhiyang; máakmâ. Karaniwang gamitin na kasama nang mañgá adverviong *bien* ó *mal*, at sinásabi: *Ang gayong timplá nang lúpâ ay* NÁHIHIYANG, ó HINDÎ NÁHIHIYANG *sa katawán ni Juan, tal clima* PRUEBA BIEN, ó PRUEBA MAL *á la salud de Juan*.=*á saltar*. Subukin; tayahing lumundag.=*de todo*. Tikmáng lahat. || r. Masúbok; mapatutohanan, etc.

PROBIDAD. f. Kamáhalan at kalinisan nang ásal, nang kalooban at mañgá gawâ; kabáitan.

PROBO, BA. adj. Lubhâng mahal ang paguugálî, at ang mañgá gawâ at kaasalán ay lubós na malinis; mabait.

PROCAZ. adj. Walâng hiyâ; pañgahás.

PROCEDER. m. Paguugálî; gawâ; pasiyá; palákad; hátòl. || v. n. Másunod; mangáling; magmulâ; magbúhat ang isang bágay sa ibá. || Ipatùloy ang paggawâ nang anoman. || Magugálî; magásal nang mabuti ò masamâ. || Gawín; pamulán ang anomán. || for. Máukol; màdapat sa tawong pinagúusapan: v. gr. *Ito'y* NÁUUKOL Ó NÁDARAPAT, ó *hindî* NÁUUKOL ò *hindî* NÁDARAPAT *kay Fulano, esto* PROCEDE ó *no* PROCEDE *con Fulano* =*contra alguno*. for. Pormahán nang kausa; ò ipaghablá ang sínoman.=*á la elección*. Pamulán; ipatúloy ang paghahalal ó pageelecciòn.=*(una cosa) de otra*. Magbúhat (ang isang bàgay) sa ibá.=*con cuidado*. Gawing máingat.

PRÓCER. adj. Mataás; dakílá. || Táwong ginoó; ó mataás ang katunkulan.

PROCERIDAD. f. der. nang *prócer*. Kataasán; kadakilâan.||Lagô; lakí. Maging tawo ó halaman man.

PROCLAMA. f. Táwag; ò paháyag sa madlâ. Karaniwang gamitin sa pagtatáwag na ginágawâ sa simbahan, sa mañgá ikákasal ó magpápari.

PROCLAMACIÓN. f. der, nang *proclamar*. Pagpapaháyag sa bayan nang anomang kautusán, bando, ó ibà pang bágay na ipinaáalam sa lahat, nang boong kabantogán.

PROCLAMAR. a. Ipagtáwag ang anomán, úpang mápagkaalaman nang lahat. || Ipagbantog ang pamulâ nang paghaharî nang sinoman.

PROCURADOR, RA. m. y f. Pintakasi; ó tagalákad nang anomán. || m. Ang gumágawâ ó gumàganap nang anomang bágay sa pañgalan nang iba, alangálang sa kabagsikan nang bigay na pahintúlot nang tùnay

na may ári. || Sa mañgá katipunan ó *comunidad* nang fraile, ang táwong may hàwak at nagmámalasakit nang mañgá bágay nang kalahatáng kasama ò kapatid sa hábito.

PROCURADURÍA. f. Ang *cargo*, ó katunkulan nang *procurador*. || Ang opisina nang *procurador*.

PROCURAR. a. Pagpilitang kamtán ang anomang hináhangad; pagsakitan. = *para sí*. Pagpilitan para sa sarili. = *de ir*. Pagpilitang makaparoòn.

PRODIGALIDAD. f. Kaalibughaán; pagaaksayá nang sariling árî. || Kasaganâan; karamihan.

PRODIGAR. a. Aksayahín; ipagtapóng lubhá ang anomán. || Magbigay nang sagánâ ó labis.

PRODIGIO. m. Kababalaghán; himalâ.

PRÓDIGO, GA. adj. Alibughâ; mapagtapón nang pagaárî. || met. Mapagbiyáyâ. = *de sus caudades*. Mapagbiyáyâ; ó mapagtapón nang kaniyag mañgá pagaárî.

PRODUCIR. a. irreg. como *lucir*. Kathaín; lalañgin || Mamuñga. || Magbigay pakinábang ó kasiraán.

PROFANAR. a. Paslañgín; huag igálang nang karampatan ang isang sagradong bágay. || Dumhán; sirâan nang puri.

PROFANO, NA. adj. Ang hindî sagrado; ó hindî gámit kundî sa mundó. || Nálalaban sa paggàlang sa mañgà sagradong bágay. || Ang mahílig sa mañgá láyaw sa mundó. Ginágamit namang parang *sustantivo*. || Ang walâng gálang sa mañgá sagradong bágay.

PROFECÍA. f, Panghuhúlâ; ó hulâ.

PROFERIR. a. irreg. como *sentir*. Wikàin; bigkasín nang dílâ.

PROFETA. m. Ang lalaking kinasihan nang Dios na makahúlâ ng dárating. || Manghuhùlâ.

PROFETIZAR. a. Humúlâ.

PROFICUO, CUA. adj. May pakinábang.

PRÓFUGO, GA. adj. Lagalag; palakadlákad. || m. Ang nagtátagô at nang huag magsundalo.

PROFUNDAR. a. y

PROFUNDIZAR. a. Palalimin; ò hukayin ang isang bágay at nang lálòng lumálim. || met. Tarukìn; bulaybulayin at siyasating mahùsay ang anomán at nang matalastàs na mabuti. Ginágamit namang parang *neutro*.

PROFUNDO, DA. adj. Malálim; mahírap tarukín. || met. Malakì; dakílâ, para nang: MALAKÍNG *katalinuhan*, DAKILÁ ò TÁÑGING *katalinuhan*, *erudiciòn* PROFUNDA; MALAKÍNG *kagalañgán*. PROFUNDA *reverencia*.

PROFUSIÓN. f. Malabis; ò lagpós na paggastá. || Kasaganâang malabis.

PROFUSO, SA. adj. Malabis; lagpòs; sagánâ. || Malabis gágasta,

PROGENIE. f. Láhî; ának; ó ankán.

PROGENITOR. m. Magúlang na pinagmulán; ó pinagbuhatang kánunuan.

PROGRAMA. m. Babalâ sa madlâ. || Ang bágay na ibinigay ó ipinalagay, na áalinsunurin sa isang examen, pagsasalitâ sa gitnâ nang isang katipunan, etc.

PROGRESAR. n. Másulong at

bumuti sa anomán.

PROGRESO. m. Pagbuti; paggaling at pagsúlong sa anomán.

PROHIBIR. a. Ipagbáwal. || Sumansálâ; tumángĝâ; sawaín.

PROHIJAR. a. Kupkupín at parahing ának na túnay ang isà. || met. Iparàtang sa isá ang hindî ginágawâ.

PRÓJIMO. m. Kápowâ tawo.

PROLE. f. Ang mangĝá anak; inanak; láhî || met. Bungĝa; supling.

PROLIJIDAD. f. Kahabâang malabis nang anomàn. || Diwárâ; kadiwarâan; bágal; malabis na luat sa paggawâ nang anomán.

PROLIJO, JA. adj. Mahábâng lubhâ. || Lubhâng maluat.||Madiwárâ.

PROLONGADO, DA. p. p. nĝ *prolongar*, y adj. Habà; ó malaki ang hábâ sa luang. || Matagal.

PROLONGAMIENTO. m. Pag hahábâ. || Pagtatagal.

PROLONGAR. a. Habâan.||Luatán; tagalàn.=*(el plazo) á alguno.* Habâan (ang táning na panahón) sa isá. || r. Magluat; humábâ.

PROMEDIAR. a. Paghatîin ó bahaginin ang isang bágay nang patàs na patás, ó halos walâng kahigtán ang isang bahagi sa isá. || Ma magitan sa dalawá ó sa marami, na humúsay nang anomán.

PREMEDIO. m. Kalágitnâan; kalahatián.

PROMESA. f. Pangĝákô; panata.

PROMETER. a. Mangĝákô; ò ipangĝákô ang anomán. || Ipagbálâ =*(un aguinaldo) à alguno.* Pangĝakûan (nĝ aguinaldo) ang sínoman.=*en matrimonio.* Mangĝákông pakákasal; ipangĝákông ipakakasal.=*por esposa.* Ipangĝakong maging asawá. || r. Umasang magkákamit; maghintay. || Umálay sa Dios, ó sa mangĝá santos, na maglinkod sa kanilá. || Magtángĝôan; ó magpángĝakûang pakasal.

PROMISCUAR. n. Maghálô nĝ isdâ at karné sa isang pagkáin, sa áraw nang *vigilia.* || Maglahok.

PROMISCUO, CUA. adj. Halóhalô. || Ang may dalawang kahulugàn, ó magágamit sa alinmang paraán at gayon din ang kináoowîan.

PROMOCIÓN. f. der. nang *promover.* Ang paglákad, ó pagpipílit na magkamit nang anomán. || Pagkítaas nang katunkulan.

PROMONTORIO. m. Tagudtod; ó matáyog na pantok nang lùpâ; ó lùpâng lubhâng mataás. || met. Anomang bágay na lubhâng malakí ang buntón, at nakasúsukal na lubhâ. || geogr. Tangĝos na mataás nang lúpâ, na nápapaloob sa dágat.

PROMOVER. a. irreg. como *absolver.* Lakarin ang anomang bágay at piliting kamtán ó tapusin. || Itaás nang katunkulan ang isá.=*(á uno) à algun empleo.* Itaás (ang isá) sa alinmang katunkulan.

PROMULGAR. a. Ipaháyag ang anomàn sa harap nang madlâ; ipagtáwag.

PRONOMBRE. m. gram. Bahagi nang pangĝungĝùsap na inilálagay sa lugal nang ngĝalan at nang ito'y huag pagulitín.

PRONTITUD. f. Kadaglián; katulinan; kaliksihán. || Katulisan; ó katalinuhan nang isip.

PRONTO, TA. adj. Matulin; madalî. || Nakahandâ; nakagayak. || m. Gálit; ínit nang ulo; bugnot.=*á, para todo.* Madalî sa anomán.=*de genio.*

Madalîng magálit.=*en responder.* Matuling sumagot.

PRONUNCIACIÓN. f. der. ng *pronunciar.* Pagbigkás; pagsasalítâ ng anomang pangungúsap. || Paraán ng pagsasabi nan isang salitâ.

PRONUNCIAR. a. Ipangúsap, ò mangúsap; wikâin; salitín. || for. Ilagdâ ang *sentencia.* || r. Magalsá; manghimagsik laban sa pinûnò.

PROPAGAR. a. Paramihin; pakapalín ang anomán.=*en, por el mundo.* Ikalat, isábog sa mundó. || r. Dumami; kumapal; kumálat. || Másabog.

PROPALAR. a. Ilathálâ; ipanabi ang náli ihim na bágay. || r. Málathalâ; mapagkaalamán.

PROPASAR. a. Lagpusán ang karampatan. || Gumawâ, ó magwíkâ nang lagpòs sa katowiran at karampatan.=*á, en alguna cosa.* Lumagpós; lumabis sa anomán.

PROPENDER. n. Máhilig; màhingil sa anomán.=*á la clemencia.* Máhilig sa pagkaáwâ.

PROPENSIÓN. f. Hílig; hingil; gawî nang loob.

PROPICIAR. a. Pahupaín ang gálit; palubagín ó palambutín ang kalooban nang kápowâ,

PROPICIATORIO, RIA. adj. Pangpalambot nang loob; pangpahupâ nang gálit. || m. Gintông parisukat ang tabas, na sa *ley antigua* ay siyang inilalagay sa ibábaw nang *arca del testamento.* || Ang mangá santò, larawan at mangá *reliquias,* sapagka't sa pamagitan nilá at dàhil sa kanilá ay nagkákamit táyo nang biyáyâ ng Dios.

PROPICIO, CIA. adj. Maámông loob at mahílig na gumawâ nang magaling sa kàpowâ; maáwain.=*al ruego.* Mahínohorin; maáwain sa lúhog nang kápowâ.=*con los vencidos.* Maáwain sa mangá talunan.

PROPIEDAD. f. Nasásakop. || Áring sarili; kayamanan. || Katutúbông hílig; kaugaliang sarili. || met. Pagkímukhâ; pagkáhuad na lubós.

PROPINAR. a. Ipainom; ò magpainom. || Magbigay nang gamot; ò humátol nang igágamot.

PROPINCUO, CUA. adj. Kalapit; malápit. Karaniwang sa pagkakamagának sabihin.

PROPIA, IA. adj. Sarili. || Bágay; àkmâ; lápat sa anomang pinagìàtaanan. || Kamukhâ; katúlad.=*de la ignorancia.* Sarili nang kamangmangán.=*al, para el caso.* Akmâ sa pangyayari. || m. *Correo*ng nag lálakad, na nagdádala nang mangá súlat na mádalian ó mahalagá. || pl. Pagaárî nang bayan; ò *propios* nang bayan.

PROPONER. a. irreg. como *poner.* Ipalagay; sabihin ó ialok. || r. Màpalagay. || r. Magpasiyá; magtíkàng gumawâ ó dilì nang anomán.=*(algo) à sus compañeros.* Magpalagay (nang anomán) sa mangá kasama niyà at nang gawín.=*(á alguno) en primer lugar.* Ipalagay (ang sínoman) sa primer lugar.

PROPORCIÓN. f. Pagkakálagay; pagkakáayaw nang anomán; ayos. || Ang karunungan; ó kabihasanhán sa anomang bágay. || Pagkakátaong mabuti.

PROPORCIONADO, DA. p. p. nang *proporcionar,* y adj. Katatagán; ó bágay sa pinagkákailanganan; kasiyahán.

PROPORCIONAL. adj. Katamtaman; nábabagay.

PROPORCIONAR. a. Pagbagayin; ibágay. || Ihandâ; igayak ang anomán at nang kamtán ang ninánasâ. || Magkaloob, magbigay; magpahiram; magpasandálî.=*á las fuerzas.* Ibágay sa lakás ò sa kaya. || r. Maghandâ; maggayak, maglaán nang úkol sa sarili.

PROPÓSITO. m. Tíkâ; bantâ || Tungo; akálá; ahâ. || Pinagúusapan; pinagtútunguhan.—*á propósito.* mod. adv. Bàgay; akmâ —*de propósito.* mod. adv. Sinadyâ; kinúsâ.—*fuera de propòsito.* mod. adv. Lual; labás; ò walâ sa panahon.

PRÓROGA. f. y

PROROGACIÓN. f. der. nang *prorogar.* Palúgit na panahón.

PROSAPIA. f. Angkán; làhî, ó ának na pinagmulán.

PROSEGUIR. a. irreg. como *pedir.* Ipatúloy; isúlong; ituloy. || Manatili.=*con, en la tarea.* Magpatùloy nang, sa paggawâ.

PROSPERAR. a. Paginhawahin; payamanin. || n. Guminhawa; bumuti ang búhay.

PRÓSPERO, RA. adj. Mapálad; maginhawa.

PROSTITUIR. a. irreg. como *huir.* Ipagbilí ó kalakalin ang puri. || Siràin ó pahamakan ang kamàhalan nang anomán. || r. Mangalákal nang sariling katawán. || Magpakahàmak sa pagámit nang kapangyarihan, etc.

PROTECCIÓN. f. Pagaampón; pagtatankílik || Ampón; tankílik.

PROTEGER. a. Umampón; tumankìlik. || Tumúlong.=*(à alguno) en sus designios.* Tulúngan (ang isá) sa kaniyang mangá akálâ. || r. Magampónan; magtulungán.

PROTO. adj. Wíkâng griego na ang kahulugán ay: *Una; ó pañgulo.*

PROTOMÁRTIR. m. Ang káunaunahang naging martir.

PROTOMÉDICO. m. Pañgulo nang mangá *médico.* || Unang *médico.*

PROVECHO. m. Pakinábang; hitâ. || Magaling; ó kagálingang ginágawâ sa ibá. || Pagkásulong sa kabánalan, ò sa karunungan. || Pálâ; tamò.

PROVECHOSO, SA. adj. der. nang *provecho.* Mapakinábang; ó may pakinabang. || Mabuti. = *al, para el pueblo,* Pakíkinabangan nang bayan; ó mabuti sa bayan.

PROVEER. a. Maglaán; magtipon; magimpok; ó maghandâ nang pagkáin, ó ibang bágay na kailangan sa anomán. || Pamutihan nang kailangang bágay; punin. || Magpasiyá. || Magbigay; magkaloob sa kápowâ nang isang katunkulan ó nang anomán; maghalal. || for. Hatulan nang hukom ang isang *causa.*=*á la necesidad del pueblo.* Maghandâ nang kailangan nang bayan.=*(la casa) con, de víveres.* Ipaglaán (ang pamamàhay) nang mangâ pagkaing kailangan. || r. Magtalasok; magkursó. || Maglaán ng kailangan sa sarili.

PROVEIDO. p. p. nang *proveer,* || m. Ang auto, ò pasiyá ng hukom.

PROVENIR. n. irreg. como *venir.* Magbúhat; mangáling; magmulâ.

PROVISIÓN. f. Tiningal; handâ; laang mangá pagkáin ó ibang bágay. || Ang kautusang lagdâ nang mangá húkoman sa pangalan nang hárî, lálô na ang sa mangá *consejo* at *audien-*

cia. || Ang pagkakaloob, ó pagbibigay nang anomang katunkulan.

PROVOCACIÓN. f. der. nang *provocar*. Paghamon; pagsusulsol; udyok.

PROVOCAR. a. Magsulsol; humikáyat. || Aglahìin; pagwikâan; magpagálit; humamon. || fam. Isuka,= *á ira*. Pagalitin.=*(á alguno) con malas palabras*. Pagwikâan; ó hamunin nang masasamâng pañgungùsap.

PROVOCATIVO, VA. adj. Nakapípilit; nakahíhikayat.||Mapagaglahî. || Mapaghamón; mapanghikáyat.

PROXIMIDAD. f. Kalapitan; pagkakálapit.

PRÓXIMO, MA. adj. Malàpit. || Kalapit.=*á morir*. Malápit ng mamatay.

PRUDENCIA. f. Kabáitan; hinahon. || Katimtimang loob.

PRUDENTE. adj. Mabait at mahinahon. || Timtimang loob.

PRUEBA. f. Pagpapatutoó. || Katutohanan. || Tikim; súbok.

PUA. f. Tulis; subiang. || Tinghis. || Pasolo. || Báwa't isá nang ñgipin nang suklay nang habihán; ó nang panuklay nang buhok, peineta, etc. || Ang pákô nang trumpó. || met. Dalamhátî; subiang nang púsô. || Ang tawong matalas; suítik at maliksí sa gawâng masamá.

PUBERTAD. f. Edad nang tawo na pamulâ nang pagbabagontawò ò pagdadalagá, na itó sa lalaki ay pagsakay nang labingápat na taon, at sa babayi ay labingdalawâ.

PÚBES ó PUBIS. m. anat. Pukló.

PUBESCER. n. Sumápit; umabot sa pagbabagontawó ò sa pagdadalagá.

PUBLICAR. a. Ipahíyag; ipaalam sa lahat; ilathálâ ang anomán at nang mapagkaalamán. || Ipagsabisabí, ó ipanabi ang nálilihim.

PÚBLICO, CA. adj. Hayag; litaw; alam nang madlâ.||m. Ang sangbayanán; ó katipunang alinmán ñg marami.—*en público*. mod. adv. Sa háyagan; ó sa hayag.

PUCHERA. f. Palayok. || Laoya; ó *puchero*.

PUCHERO. m. Palayok na muntî kay sa *puchera*. || Laoya; ó *puchero*. || met. Ñgiwî; ò ñgíbit, na náuuna sa pagiyak. || Ang kaugaliang pagkáin nang sínoman; ó pagkaing pañgarawáraw, maging anomán yaon.—*hacer pucheros*. fr. met. Magiyakiyakan; ó magkonowaring tila iiyak.

PUDENDO, DA. adj. Mahálay; pángit; kahiyáhiyâ. || m. Kabahagi; ó púnông katawán. *partes pudendas*. pl. Ang kabahagi ó púnông katawán.

PUDICICIA. f. Kahinhinán at kalinisan nang paguugálî at mañgá kilos; pagkálayô nang loob sa kalupaán; ò kaugaliang banal na pagláyô sa kahalayan.

PÚDICO, CA. adj. Malinis; mahinhín; maláyô sa kahalayan at mahihiín.

PUDIENTE. adj. Mayaman; makapangyarihan.

PUDOR. m. Kahinhinán; kalinisan; hiyâ.

PUDRICIÓN. f. der. nang *pudrir*. Pagkabulok. || Kabulukán.

PUDRIDERO. m. Búlukan; ó lugal na pinagbúbulukan.

PUDRIMIENTO. m. Pagkabulok; kabulukán.

PUDRIR. a. como. *podrir*. Bulukín; boogín; etc. ‖ r. Mabulok; maboog. ‖ Mainip; mayamot; magkasakit.=*de, por todos*. Mayamot sa balang na; ikagálit ang balang na.

PUEBLO. m. Bayan. ‖ Ang kapisanan nang lahat nang tawong namámayan; ò nanànahan sa isang lugal. ‖ Ang tawong bayan ó polistas.

PUENTE. amb. Tulay.=*colgante*. Ang nakasábit na tulay.=*levadiza*. Tulay na buhatín ó tangalin.

PUERCO, CA. adj. Salaúlâ; marumí; walâng ayos. ‖ met. Walâng gálang at pinagaralan man. ‖ m. y f. Báboy.—*Puerco montés: Jabalí: Puerco salvaje*. Báboy damó.

PUERICIA. f. Edad nang tawo, na, nasa pagitan nang kasanggulán at kabaguntawohan ó kadalagahan, na ito'y mulâ sa pitong taón hanggang labingãápat.

PUERIL. adj. Náuukol sa bátâ. ‖ Kilos; gawâ; ó salitâng bátâ.

PUERILIDAD. f. Salitâ; ó gawâng bátâ. ‖ Bágay na walâng kabuluhán.

PUERTA. f. Pintô. ‖ met. Pasukàn; ò alinmang butas na làbasan ó pasukán, lálô na sa lungâ nang mangã háyop. ‖ met. Daán; paraán; ó pamulâ nang paglákad, paggayak, ó pagtatátag nang isang negosio ó nang anománg bágay. ‖ Sapintô; ò upa, ó báyad na ibiníbigay sa pagpások sa isang lugal.=*trasera*. Ang pintô sa likod nang báhay. Ang tumbong.—*à puerta cerrada*. mod. adv. Líhim; ò palihim.—*cerrarse todas las puertas*. fam. Kulangìng lubòs sa kinákailangan.—*tomar las puertas*. fr. Umalís; lumabás sa pintô.

PUERTO. m. Doongan nang mangã sasakyán; sadsaran. ‖ Ang bulaos, ó daang na sa pagitan nang mangà bundok. ‖ met. Takbuhan; sakdalan. *tomar puerto*. fr. Dumoong; sumadsad sa punduhan. ‖ met. Magtakbó; magkanlong; magtágô sa isang sigurong lugal, upang máligtas sa pangànib.

PUÉS. conj. continuat. Yàmang; yáyamang; at; ngâ. ‖ conj. advers. Sapagkâ; ngúnì. ‖ conj. caus. Yáyang; yámang; yáyamang; at; kayâ. ‖ part. interrog. ¿Bàkin, ó bákit? ¿Ano? ¿Ay anó? ‖ part. afirmat. Siyá ngâ; oo.

PUESTO, TA. p. p. irreg. nang *poner* at *ponerse*. ‖ m. Ang lugal. Maging lugal mang kinálalagyan nang anomán; ó lugal mang itinaang gagawán; ó lugal na pinagtítindahan ó pinagbíbilhan nang mangã bágay na ipinagtítingî; ó tinítirahan man ng tropa; ò táyoan nang bantay na sundalo.‖Katungkulan; *oficio*.‖Kurákurâ; ó lugal na tálibáan nang namámamaril ó nangãngaso. ‖ Ang kalágayan nang anomán.—*Puesto que*. conj. Bagamàn; yáyamang; yámang.

PUF. interj. Wíkâng ipinagsásaysay nang anomang lubhâng mabáhô ò lubhâng masamâng amoy, na nàsasamyo.

PUGNAR. n. Lumaban; umáway; makipagbabag; ó makipagáway.‖Magpumílit at ulitulíting hingîn ang anomàn, upang kamtán.‖Magtamán nang boong tíyagâ. ‖ Tumútol nang maluat =*con, contra otro*. Makipaglaban sa ibá.=*en defensa de otro*. Tumútol; ó lumaban sa pagtatangol sa ibá.=*para, por escaparse*. Magpumílit na tumakas.

PUJANZA. f. Malaking lakás; kayang malakí.

PUJAR. a. Magdagdag nang táwad sa halagá nang anomang biníbili, ó ipinagáalmoneda || Gumahís; dumagís. || Umunounó sa pagsasaysay nang anomán, na huag masabisabi ang ibig salitín. || fam. Ngumiwî; ó isamâ ang mukhâ nang bagong máiiyak; ó nang kagàgaling sa pagiyak. =*contra, con los obstáculos.* Gahisíng labanan ang mangã kapinsalaán.= *en, sobre el precio.* Magdagdag nang tàwad sa halagà.

PUJO. m. Sakit na daragís.||met. Ang malaking násâ na kamtán ang anomán. || met. Ang malaking gustong mábulalas ang iyak ó tawa.

PULCRO, CRA. adj. Marikit; butihín; malinis. Sa tawo kaugaliang sabihin.

PULGA. f. Kutong aso; pulgás.

PULGAR. m. Hinlalakí.

PULGARADA. f. der. nang *pulgar.* Pira; kurot || Dálí; kadá î.

PULGOSO, SA. adj. der. nang *pulga.* Pulgasin; ó mapulgás.

PULÍDEZ. f. y

PULIDEZA. f. Kalinisan; kahinhinán; kagandahan; karìkitan; kainaman.

PULIMENTO. m. Kintab; kinang; kinis; pagkábali.

PULIMENTAR. a. Bulihin; pakinisin; pakintabín ang anomàn. || r. Kuminis; kuminang.

PULIR. a. Pakinisin; bulihin ang anomán. || Husayin.||Pamutihan; pagbutihin ang anomán. || r. Magàral ng mabuting kaugalián at kilos.

PULMÓN. m. anat. Bágâ.

PULMONÍA. f. der. nang *pulmón.* Sakit na pamamagâ nang bágâ sa lamig.

PULPA. f. Lamáng malambot ng karné. || Lamán nang mangã bungã nang káhoy: at ang ùbod ó pinakaútak nang káhoy na pangátong.

PUNDONOR. m. Puri; kamáhalan.

PUNIBLE. adj. Karampatang parusahan ó dápat magkaroòn nang dusa.

PUNICIÓN. f. Parusa. || Pagpaparusa.

PUNTA. f. Tulis. || Dulo; dungit; dungot. || Sa usá ay báwa't isá ng dalawang pinakasangãng maliit nang súngay, na nasa may kálagitnâan ng súngay na kalakhán. || Ang súngay nang toro. || met. Tangos; tangway; lúngos nang lúpâ, na humáhangã sa tùbig. || Bagwis nang ibon. || met. Ang kasim nang anomang bágay na bagong umáasim.

PUNTADA. f. der. nang *punta.* Dùrô nang karáyom, sa tinátahìng damit. || Tudlok; dùrô.

PUNTAL. m. Pasikad; túkod; súhay; sùkî. || Tampok; ò tulis nang lúpâ. || met. Katibayan; pinaninibayan.

PUNTAPIÉ. m. Sípâ; síkad; tísod.

PUNTIAGUDO, DA. adj. Matulis; matilos.

PUNTILLA. f. dim. nang *punta.* Puntás na makitid.—*de puntillas.* mod. adv. Patiad; ó tiad. Paraán ng paglàkad na hindî isinásayad ang sákong.

PUNTILLAZO. aum. nang *punta.* m. y

PUNTILLÓN. m. aum. nang *pun-*

ta Sípâ; síkad; tísod.

PUNTUAL. adj. der. nang *punto.* Masípag; maágap sa paggawâ nang anomán sa talagang kapanáhunan at hindî pinalùlumatlumat ò dî inaántala. || Túnay; támâ; totoó. || Bágay; dápat; ó nádadapat; akmâ.

PUNTUALIDAD. f. der. nang *puntual.* Ágap; sìpag sa paggawâ ng̃ anomán sa talagang kapanáhunan. || Pagkátamâ; pagkábagay; pagkádapat sa talagang pinagtátaanan. || Tamán; tiyagâ.

PUNZADA. f. Súgat nang dúrô, saksak, etc. || Sundot. || met. Ang dalamhàtî nang loob. || met. Sakit na nakabábalisa at manakânakâng sumumpong, ng̃uni't palalâ nang palalâ ang dating.

PUNZAR. a. Saksakín; budlong̃ín; tulagín; sundulín. || met. Papagdamdamín nang anomang kapighatián.

PUNZÓ. (COLOR DE) m. Kúlay apoy na matinkad.

PUNZÓN. m. Pang̃ohetes; pangbutas; panudlik; etc.

PUÑADA. f. Suntok; dágok.

PUÑADO. m. Dakot; karakot.

PUÑAL. m. Sundang na pangíwâ; ó *puñal.*

PUÑALADA. f. der. nang *puñal.* Saksak, ó sùgat na gawâ nang íwâ nang *puñal* ó sundang. || met. Malaking kadalamhatiàn na biglâng dumating.

PUÑETAZO. m. der. nang *puñete.* Dágok; suntok.

PUÑETE. m. Suntok; dágok. || Galang; ó galanggalang̃áng inilálagay sa kamay.

PUÑO. m. Suntok; ó kamay na nakasuntok. || Dakot; karakot. || Punyós nang bárô. || Puluhan; ó tatangnán nang alinmang sandata, bastós ó kasankapan. —*De propio puño.* mod. adv. Nang kamay na sarili.

PUPILA. f. Balintataw ng̃ matá. || Ang ulilang bátâng babayi na walâ pang dalawang puô at limang taong edad, at nasa ilálim nang kapamahalaán nang isang *tutor* ó *curador.*

PUPILAJE. m. Ang kalágayan ò pagkálagay nang bátâng ulila, na pinamámahalâan nang isang tutor. || Ang kalágayan nang isang nagbábayad sa ibá nang pagkáin at alágâ sa pagkátira: v. gr. *Magbáyad nang pagkáin at alágâ sa pagkátira, estar à* PUPILAJE. || Ang nasa ilálim nang kapangyarihan nang nagpápakain. || Ang báhay na tírahan nang mang̃á nagàaral at hindî man nagáaral, na nagbábayad nang pagkáin at pagkátira.

PUPILERO, RA. m. y f. der. nang *pupilo.* Ang tumátangap; ò nagpápatira nang *pupilo* sa báhay niyá.

PUPILO. m. Bátâng lalaking ulila, na nagkákailang̃an nang *tutor.* || Ang tumítira sa báhay nang ibá, at nagbábayad doón nang kinàkain at alágâ.

PUREZA. f. der. nang *puro.* Kalinisan; kadalisayan nang anomán. || Kawalán nang báhid dung̃is ng̃ salang kalupaán: ó ang pagkavirgen. || met. Kalinisan nang ugálî.

PURGA. f. Purgá.

PURGACIÓN. f. der. nang *purgar.* Paglilinis; pagdalísay. || Pagtatalasok dáhil sa ininom na purgá. || Ang panahón, ó dugông nanánaog buanbuan sa mang̃á babayi.

PURGAR. a. Linisin; dalisayin

ang anomán, na alisán nang boong nakapápangit ó hindî nábabagay. || Purgahín. || Linisin; pawîin ang mangá sala. || met. Dalisayin; pakalinisin. || Bayaran; tamtamán ng anomang parusa ó pagtitiís, ang kabahagi ó kabooán nang parusang náuukol sa nágawang sala. || Maghírap sa purgatorio. || Umaguasa ang súgat; ó paaguasahin ang súgat. Gámit namang parang *neutro.* || poét. met. Supilin ang mangá hílig na masamâ nang katawán.—*Purgar* ò *purgarse con cremor.* Magpurgá nang *cremor.*=*de los pecados.* Magbáyad sa nàgawang sala; maglinis nang sala.

PURGATIVO, VA. adj. Nakalilinis; ó makapúpurga.

PURIFICACIÓN. f. der. nang *purificar.* Paglilinis; pagdalísay. || Ang pagsisimbá nang mahal na Virgen sa kaniyang ának na si Jesus, at kapistáhang ginágawâ sa ikalawâ ng febrero. || Sa misa ay ang paghuhugas nang *caliz* kung mainom na ng párî ang dugong mahal nang áting Pangìnoón.

PURIFICAR. a. Linisin; dalisayin ang isang bágay. || r. Maglinis; magpakalinis.=*de la mancha.* Maglinis; ó magalis nang dungis.

PURÍSIMO, MA. adj. sup. nang *puro.* Malinis na malinis; lubhâng dalísay.

PURO, RA. adj. Malinis; dalísay; wagás. || Sakdal. || Malinis tumupad nang katunkulan; ó pagka*justicia.* || Tibubos.

PUS. m. med. y cir. Nànâ; kabulukán nang súgat.

PUSILÁNIME. adj. Duag; matatakutín.

PUSILANIMIDAD. f. Karuagán; kahinâan nang loob.

PÚSTULA. f. med. y cir. Langib.

PUTA. f. Patútot; hitad.

PUTAÑEAR. m. fam. Magpatútot.

PUTATIVO, VA. adj. Ang ináaring amà, kapatid, etc., bagamán hindi tùray na amá, ni kapatid, etc.

PUTREFACCIÓN. f. Pagkabulok. || Bulok; ó kabulukán.

PUTREFACTIVO, VA. adj. Nakabùbulok; ó makabúbulok.

PÚTRIDO, DA. adj. Bulok; sirâ.

Q

QUE. pron. *relativo.* Na; ang. || pron. *interrogativo.* ¿Anò?.

QUEBRADA. f. Talabís na lúpâ; ó bañginbañgin sa pagitan ng̃ bundok.

QUEBRADERO. m. Mangbabásag.

QUEBRADIZO, ZA. adj. der. nang *quebrar.* Babasagín; siraín; malutong.||Mahínâ ang katawán. || met Mabuay na loob.

QUEBRADO, DA. p. p. nang *quebrar* y adj. Nañgulugi; ó nasirà ang puhunan. || Linúluslusan. || Mahinâ. = *de color.* Mahínâ ang kúlay; namúmutlâ.

QUEBRADOR, RA. m. y f. Ang bumábasag; ó sumísirâ nang anomán. || met. Ang sumásalansang; ó sumúsoway sa kautusán.

QUEBRADURA. f. der. nang *quebrar.* Kabasagán; pagkabásag. || Usós; ó luslós nang kabahagi.

QUEBRAJA. f. der. nang *quebrar.* Láhang; litak; ó bitak nang káhoy, ó nang anomán.

QUEBRAJAR. a. der. nang *quebraja.* Biyakín; palahañgin.

QUEBRAJOSO, SA. adj. der. nang *quebraja.* Marupok; siraín; lahañgín; etc.

QUEBRANTABLE. adj. der. ng̃ *quebrantar.* Mangyáyaring madúrog, ó masirâ, ò salañgin, ó sowayín, etc.

QUEBRANTADOR, RA. m. y f. Dumúdurog; mapanirâ; lumabag ó sumuway sa kautusán. || Ang nagpápahinâ; ó sumísirâ nang lakás.

QUEBRANTADURA. f. Ang pingas; ó bálî nang anomán.

QUEBRANTAMIENTO. m. Ang pagsírâ nang̃ anomán, || Pagkasírâ. || Sírâ. || Pagtanan sa bílangûan; pagsírâ nang alinmang lugal na kinálalagyan at nang makatakas. || Pagal. || Dî pagkápalagay dáhil sa nádaramdamang kabalisahán nang katawán. || Paglabag; pagsoway.

QUEBRANTAR. a. Durugin; basagin; balîin. || Palahañgin; papaglamatin. || Dikdikín; ligisín. || met. Salansañgín; labagín; sowayín ang anomang salitâ, kautusán, ó pañgàkô.

|| Yumamot; mamágod ó pumàgod; magpasùkal nang loob. || Siràín, ò palubagín ang gálit; lamuyutin; ò papahinuhurin. || r. Humínâ; mahúlog ang lakás.=*con, por el esfuerzo.* Mapágod na malabis sa, dáhil sa pagpipíit.=*de angustia.* Humínâ; manglumò sa hinagpís nang loob.

QUEBRANTO. m. Pagdúrog; pagbásag; pagligis; pagsirâ. || Panghihìnâ; pan̄gan̄gayáyat. || Kasiraang malakí na tinangap. || Áwâ; habag. || Hapis.

QUEBRAR. a. irreg. como. *acertar.* Balîin; basagin; durugin.||Baluktutín; pilipitin; pututin: v. gr. BALUKTUTÍN Ó PILIPITIN *ang katawán,* QUEBRAR *el cuerpo.* || Sowayìn; salangsan̄gín. || Pahimanin; ilagay sa katatagán ang lakás ò bagsik nang anomàn.=*por lo mas delgado.* Malagot sa pinakamaliit. Salitâng ipinagsúsulit na ang dukhâ ó mahínâ ang lagay ay siyang karaniwang nápapailalim ò daigdaigan. || r. Malagot; mabásag; mabàlî. || Ususán. || Malito; manglupaypay ang loob.=(*él ánimo*) *con, por las desgracias.* Manglupaypay (ang loob) sa, dáhil sa man̄gá kasaliwaang pálad. || n. Man̄gulugi sa pan̄gan̄galákal. || Masírâ; kumupas; lumamig sa pakikipagíbigan sa kápuwâ, dáhil sa anoman ipinagkáalit ò ibang kadàhilanan.=*(el corazòn) á alguno.* Durugin (ang púsò) nínoman; papanglumuhín sa habag ang púsô nínoman.=*en tal cantidad.* Man̄gulugi sa, nang gayong halagá.

QUEDADA. f. der. nang *quedar.* Pagpapaiwàn; pagpapalumagak sa isang lugal.

QUEDAR. n. Málagak; màtira. Ginágamit namang parang *recíproco.* || Málabi; ó lumabis: v. gr. NÁLABI, Ó LUMABIS *ang dalawá,* QUEDARON *dos.* =*á deber.*=Magkaútang.=*con un amigo en tal* ó *cual cosa.* Makipagkayárî sa isang kaibigan nang gayong bágay.=*con su amigo en el salón.* Málagak na kasama nang kaniyang kaibigan sa salón.=*de asiento.* Manirahan; mátira sa isang lugal na doòn na mabúhay.=*de piés.* Nakatayô; nakatindig.=*en casa.* Mátira sa bàhay. =*por cobarde.* Arîing duag.

QUEDITO, TA. dim. nang *quedo.* adj. Tahímik; walâng kibô. Ito'y may lakás lámang ipan̄gúsap kaysa *quedo.* || adj. m. Anás; bulong; marahan.

QUEDO, DA. adj. Tahímik; walâng kibô. || adv. m. Anás; bulong. || Maín̄gat; dahandahan.

QUEHACER. m. Gawà. Karaníwang lálông plural kung gamitin.

QUEJA. f. Daing; himutok.||Sumbong. || Hinanakit.

QUEJARSE. r. Dumaing; maghimutok. || Hamalinghing || Magsumbong; maghablá.=*á grito herido.* Dumaing; ò magiiyak nang pasigaw. =*á uno de otro.* Isumbong sa isá ang kápowâ.

QUEJICOSO, SA. der. nang *queja.* adj. Lubhâng madáingin, at ang kadálasan ay walâng pùnô't dulo.

QUEJIDO. p. p. nang *quejar,* y *quejarse.* m. Daing; himutok; halinghing.

QUEJOSAMENTE. adv. m. May daing; madaing; padaing.

QUEJOSO, SA. adj. der. nang *queja.* Dumàdaing; naghíhinanakit; naghíhimutok.

QUEJUMBROSO, SA. adj. der. nang *queja*. Malabis makádadaing nang walâng pùnô't dulo; lubhâng madáingĩn.

QUEMA. f. Pagsúnog. || Súnog. || Ang nasúnog.

QUEMADERO. m. Sunugàn; ó lugal na pinagsùsunugan.

QUEMADOR, RA. m. y f. Mánunúnog. || Tagapagsúnog nang anomán.

QUEMADURA. f. Súnog; pásô; lintós; paltòs sa apoy.

QUEMAR. a. Sunugin; silabín. || Pasûin. || met. Sirâin; ipagbilí nang walâ sa halagà ang anomán. || r. Masúnog; matúpok. || Magdamdam; magàlit. || Mainip; mayamot. || met. Masúpok ang púsô nang anomang damdam, ó hí ig nang loob.=*con, de, por alguna palabra*. Magdamdam; masaktàn sa isang salitâ; ó damdamín ang anomang sabi.

QUEMAZON. f. Pagsùnog; ó pagkasúnog. || Init na malabis. || Katí nang balat. || Pagbibilíng mura, ó walâ sa halagá. || met. Salitá, ó katowirang masaklap ò nakagágalit. || Ang pagkagálit sa masakit na salitâng nádingĩg, ó tinangap.

QUERELLA. f. Daing. || for. Hablá; paghahablá.

QUERELLADOR, m. y

QUERELLANTE. p. a. nang *querellar*. m. Ang nagháhabla; ó may hablá; may sumbong.

QUERELLARSE. r. Dumaing; maghimutok; mmaghoy. || for. Maghablá; magdemanda. || Magpaháyag nang samâ nang loob.=*al, ante el juez*. Maghablá sa hukom; ó humarap sa hukom na magsakdal.=*contra, de su vecino*. Maghablá laban sa kaniyang kaapidbàhay; ipaghablá ang kaniyang kaapidbàhay.

QUERELLOSO, SA. adj. der. nang *querella*. Ang may hablá; ó nagháhabla.||Dumàdaing; madáingĩn. || Tákaw úsap.

QUERENCIA. f. der. nang *querer*. Lugal na pinagkaratihan nang háyop. || met. Báhay, ó lugal na kináwiwilihan nang isá.

QUERER. a. irreg. pres. ind. *quiero; quieres; quiere;* queremos; quereis; *quieren*: perf. *quise; quisiste; quiso; quisimos; quisisteis; quisieron*. fut. *querré; querràs; querrà; querrémos; querrèis; querràn*. imperat. *quiere* tù; *quiera* él; queramos nosotros; quered vosotros; *quieran* éllos: subj. *quiera; quieras; quiera;* queramos; querais; *quieran:* imperf. *quisiera; querría; quisiese;* etc : fut. *quisiere*. etc. Nasâin; pitahin ang anomán. || Umíbig; sumintá. || Giliwin. || Magakálâ. || Magpasiyá. || Umayon; makiisá. || Magkagustó. || r. Maggiliwán. || Magkáibigan. || m. Kalooban; násâ; híllig nang loob.

QUERIDO, DA. p. p. nang *querer*. adj. Iniibig. Ginàgamit namang parang *sustantivo* m. y f. Nangíngĩbig; naníninta. || Kaagulo; kálunyà.=*de todo el mundo*. Ginígiliw ng lahat.

QUERUBÍN. m. Ang mangã ángeles ó sinomang espìritung malowalhátî sa unang *coro* sa lángĩt.

QUESEAR. n. der. nang *queso*. Mag*queso*; ó gumawâ nang *queso*.

QUESERA. f. der. nang *queso*. Lugal na pinaggágawan nang *queso*. ||Ang dùlang ó hulmáhan nang *queso*.

|| Ang babaying nagbibili nang *queso.*

QUESERÍA. f. der. nang *queso.* Panahong mabuting igawâ nang *queso.* || Pinagkekesohan.

QUESERO, RA. adj. der. nang *queso.* Ang laknip ó katawàn nang gatas, na siyang ginàgawang *queso.* || m. Lalaking magkekesó.

QUICIAL. m. der. nang *quicio.* Ang tumali, na kinàkakabitan nang pintô, ó bintánâ.

QUICIO. m. Ang húkay ó lugal na kinàtatamnan nang tumali nang pintô ó bintánâ.

QUIDAM. m. fam. Tawong sínoman; ó bálang na.

QUIEBRA. f. Básag; láhang; bálì. || Bitak nang lúpâ. || Pagkukúlang, ó pagliit nang anomán. || comer. Pangũ ugi; ò pagkasírâng malakí nang puhunan.

QUIEN. pron. relat. y adj. Na. || pron. interrogativo. ¿Sino? ¿alin? =*de ellos.* Sino sa kanilá. = *de entre tantos.* Sino sa madlâ.

QUIENQUIER. adj. y

QUIENQUIERA. adj. Sínoman; alinmán.

QUIETADOR, RA. m. y f. Ang nagpápahimpil; pangpahimpil; ó pangpatahímik, etc.

QUIETAMENTE. adv. m. Matahímik; mahinahon.

QUIETE. f. Pagpapahingá; paglilibang. Karaniwang intindihing ang panahón ú oras nang paglilibang nang ibang *comunidad,* kung makatapus kumáin.

QUIETO, TA. adj. Hindî gumágalaw; waláng kimot.||Tahímik; walâng kibô.

QUIETUD. f. Katahimikan; kapàhingãhan; katiwasayán.

QUIJADA. f. Síhang; pangá.

QUIJAL ó QUIJAR. m. Bagang. || Pangá; sìhang.

QUIJARUDO, DA. adj. der. nang *quijada.* Pángahan; ó malakí ang pangá; sihangán.

QUIJOTADA. f. der. ng̃ *quijote.* Ang gawâ ò kilos na lubhâng tángì sa ibá at nakátatawa. || Ang pagpupumílit na lual sa kapanáhunan.

QUIJOTE. m. Ang balútì na ibinábalot sa hítâ. || Ang tawong lubhâng kakaibá, ó tángì sa ibá ang kaposongang ginágawâ.||Ang mapagpumílit sa hindì dápat pakialamán.

QUIJOTERÍA. f. der. nang *quijote.* Ang kílos, ó gawáng kakaibá, pángit at lual sa panahòn.

QUILATACIÓN. f. der. nang *quilatar.* Pagúrì.

QUILATAR. a. Urìin.

QUILATE. m. Úrì; ó kadalisayan nang gintô, perlas, at mahalagang batò. Láong karaniwang plural na gamitin. || Sa gintông dalísay, ay ang ikadalawang puô at ápat na bahagi nang kaniyang halagá ó timbang.||Ang timbang na ápat na grano. || met. Kamáhalan; kabutihan, nang anomán.—*por quilates.* mod. adv. met. Untíuntì; maliliit.

QUILATERA. f. der. nang *quilate.* Uriàn.

QUILLA. f. náut. Kàhoy na magbùhat sa hulihàn hangang doong nang sasakyán, na nakalagay sa gitnâ, ta siyang pinakagulugod, at kinákakabitan nang boô niyang kayarìan; lunas nang daong.

QUIMERA. f. Pagaáway; babag

|| Pagtatalo. || Ang nánasok sa ìsip na párang túnay bagamán hindî.

QUIMÉRICO, CA. adj. der. nang *quimera*. Hindî túnay; kabulaánan; konowâ.

QUIMERISTA. adj. der. nang *quimera*. Palaaway; mapagbásagulo. || m. Ang maibigín sa salitâng hindî tutoó at sa mangã bágay na kabulaanan.

QUIMERIZAR. adj. der. nang *quimera*. Magsasalitâ; ó magakálâ nang mangã bágay na hindî mangyáyari ó mahírap gawín.

QUINA. f. Ditâ.

QUINCALLA. f. Kalàkal na mumunting halagá at kasankapang maliliit, para nang gunting, labasa, dedal, etc.

QUINCALLERÍA. f. der. nang *quincalla*. Ang kapisanan nang mangã bágay, na mumuntî ang halagá, para nang sinùlid, gunting, etc. || Ang tindahan nang mangã bágay na itó.

QUINCE. adj. num. card. Labinglimá.||adj. num. ord. Ikalabinglimá: v. gr. IKALABINGLIMÁ *nang buán*, *ò* QUINCE *del mes*. || m. Ang número 15.

QUINCENA. f. der. nang *quince*. Ang panahong nasásaklaw nang labinglimang áraw.

QUINCUAGENARIO, RIA. adj. Ang may bílang na limangpuô; ó tawong may limangpuông taòn.

QUINCUAGÉSIMO, MA. adj. Ikalimangpuô; ó may limangpuô.

QUINDÉSIMO, MA. adj. Ikalabinglimang bahagi.

QUINDENIO. m. Labinglimang taón.

QUINIENTOS, TAS. adj. pl. Limangdaán.

QUINQUENIO. m. Limang taòn.

QUINTA. f. Báhay, ó lugal sa búkid na talagang áliwan, ó bákasionan. || Ang pagsosorteo sa bayan sa mangá bi átâng dápat magsundalo.

QUINTAL. m. Ang timbang, ò panimbang na may isangdaang librá, ó may ápat na arroba. || Ang ikalimang bahagi nang isang daán.

QUINTALEÑO, ÑA. adj. der. nang *quintal*. Ang may timbang; ó maglùlang isang *quintal*.

QUINTALERO, RA. adj. der. nang *quintal*. May timbang na isang *quintal*.

QUINTAÑÓN, NA. adj. Ang tawong may isangdaang taón.||Lubhâ nang matandá.

QUINTO, TA. adj. num. ord. Ikalimá. || m. Bágong tawong sorteado. || adj. nùm. part. Ikalimáng bahagi nang isang bágay.

QUINTUPLICACIÓN. f. der. ng *quintuplicar*. Ang pagdaming makálimang dublé nang anomán.

QUINTUPLICAR. a. Paramihing makálimang dublé; ó limahíng dublé ang anomang bágay

QUÍNTUPLO, PLA. adj. arit. Ang malakí nang limang dublé kay sa ibá.

QUISICOSA. f. fam. Bugtong; paláisipan.

QUISQUILLOSO, SA. adj. fam. Maramdamin; magalitín; matampuhin sa walâng anomán. || Mapapansinin ng maliliit na bágay na hindî dápat asikasuhin.

QUITÁGUAS. m. Páyong sa tagulán,

QUITAIPÓN. m. Tangalin,—

de quitaipón. mod. adv. Tangalin; saulîin.

QUITAPELILLOS. com. fam. Mapaghibôhibô; mapaglangĩs; mapagmahabâng dilâ.

QUITAPESARES. amb. fam. Pangpaluag loob; pangpáwî nang dalamhátî.

QUITAR. a. Alisín.||Ilayô.||Tubsín. v. gr. TUBUSÍN *sa pagkaalipin,* QUITAR *de la esclavitud.* || Umitín; nakawin. || Kamkamín. || Bawalan; sawaín v. gr. *Fulano me* QUITÓ *el ir á paseo,* PINAGBAWALAN, ò SINAWAY *akó ni Fulano nang pagpasa pásialan;* SAWAÍN, ó IBÁWAL *ang paglákad nang alañgán sa oras,* QUITAR *el andar á deshora.* || Pawîin; putputín; bawîin. || r. Lumayô; umilag sa anomán ó sa isang lugal.—*al quitar.* mod. adv. Kadaglián.—*sin quitar ni poner.* fr. fam. Walâng kúlang at labis; ó walâng kakulangán ni kalabisan.

QUITASOL. m. Páyong sa tagaraw.

QUITE. m. Ang pagaalís; paghadlang; pagsikî.—*No tiene quite.* fr. fam. Walâng daán; ò mahirap ilagan; ó hindî matàtangihan.

QUIZÁ, ó QUIZÁS. adv. m. Marâhil; sinong nakáaalam kung.

R

RABADILLA. f. anat. Tulatod.

RABANAL. m. der. nang *ràbano.* Lábanusan; ó tatamnán nang labanós; lugal na maraming tanim na labanós.

RABANIZA, f. der. nang *rába-no.* Ang binhî nang labanós.

RÁBANO. m. bot. Labanós.

RABEAR. n. der. nang *rabo.* Mamaypoy; ò pamaypoyín nang háyop ang kaniyáng buntot.

RABEO. m. der. nang *rabo.* Pa mamaypoy nang buntot.

RABIA. f. Ang sakit na gáling sa pagkákagat nang asong ulol; ó nang anomang háyop na may kamandag. Ito'y sakit na matindí at nakáhahawa, at ang táwag nang mañgá *médico* ay *hidrofobia.* || met. Gálit; pagñgañgálit; ó poot. na malakí.

RABIAR. n. y r. Magkaroón, ó magdamdam nang sakit na pagkahibang ó kabaliwán dáhil sa pagkákagat nang ásong ulol, ó ibang háyop na makamandag. || met. Managhoy; manambitan nang malabis, dàhil sa anomang matinding hirap.|| Magnásâ; magpita nang malakì. || met. Magàlit; mangígil; magñgálit. =*contra alguno.* Magálit na lubhâ sa sínoman; pangigilan ang sínoman. =*de hambre.* Mangígil sa gútom.= *por comer.* Magpita nang malakí na makákain.

RABIATAR. a. Talîan sa buntot.

RABICORTO, TA. adj, Kutod; ó maiklî ang buntot. || Ang nagsùsuot nang saya, ó nang ábitong maiklî sa kaugalián.

RABIETA. f. der. nang *rabia.* met. Gálit na malakí, na nagbúhat sa muntîng dahilán, ó talagá kayáng pinagkaugalián.

RABILARGO, GA. adj. Háyop na mahábâ ang buntot. || met. Ang kung manamit ay lubhâng mahábâ at kirákaladkad.

RABIOSO, SA, adj. der, nang *rabia.* Asong ulol; ó tawong baliw dáhil sa pagkákagat sa kaniyá ng̃ asong ulol ó anomang háyop na may kamandag. || met. Magalitín. ||

met. Malabis; lagpùs; marahás.

RABO, m. Buntot. || met. Anomang bágay na nakasábit sa gawing likod. —*Ir al rabo.* mod. adv. met. Bumuntotbuntot; sumunodsunod na lágî.

RABÓN m. der. nang *ra'o.* Hàyop na putol ang buntot; tókong.

RABOSO, SA. adj. der. nang *rabo.* May buntot. || Himulmol ang ladlaran.

RABOTEAR. a. der. nang *rabo.* Put'ân nang buntot ang tupa. || n. Pamaypoyán ang buntot.

RABUDO, DA. adj. der. nang *rabo.* Mahábâ ang buntot.

RACIMO. m. Buig nang bungà nang káhoy.||met. Ang pagkakálang kom nang mangá bágay na maliliit, na nánahawig sa buig. || fam. Ang binítay; ó ang nagbigtí.

RACIMOSO, SA. adj. der. nang *racimo.* Nagbúbuig; ó may buig.

RACIOCINAR. n. Magwárî; magkúrô; magísip.

RACIOCINIO. m. Ang ísip; wárî. ||Pagwawárî. || Ang pagsasaysay na mahúsay nang katowiran, at iniisip na na anomán.

RACIÓN f. Bahagi ó rasión ng anomán, na ibinìbigay sa isá sa towing pagkáin. || Palábol.

RACIONAL. adj. Náuukol at náaayon sa matowid.

RACIONALIDAD. f. Pagkáayon sa matowid. || filos. Ang sankap ò ipinangyáyari nang kalulowá na magísip, ó magkúrô, kumilala at magpasiyá nang ayon sa matowid.

RACIONALMENTE. adv. m. Matowid; ó ayos sa katowiran.

RACIONERO. m. der. ng *ración.* Ang *canónigo* na mayroong *ración* sa isang *catedral.* || Ang namúmudmod nang *ración* sa isang katipunan.

RACIONISTA. com. der. nang *ración.* Ang may *ración;* ò may sueldo.

RADA. f. Look; ò loob nang tangós na kanlungin nang mangá sasakyán.

RADIANTE. p. a. nang *radiar.* adj Maningning; naglíliwanag.

RAEDERA. f. Kudkuran; pangud kod; ó kaskasan.

RAEDIZO, ZA. adj. Madaling kudkurín ó kakasin.

RAEDOR, RA. m. y f. Mángangalis; mángungudkod; ó tagapagkudkod.||m. Pangalís; pangaskás; pamagi.

RAEDURA. f. Pinagpagihan; pinagkaskasàn; ó yamuam.

RAER. a. def. na ang ginágamit lìmang na tiempo at persona ay ger. rayendo: p. p. raido: ind. pres. rao; raes; rae; raemos; raeis; raen: imperf. raía; raías; raía; etc: perf. raí; raiste; rayó; raimos; raisteis; rayeron: fut. raerè; raerás; etc.: imperat. rae tù; raed vosotros: imperf. rayera raería. y rayese, etc.: fut. rayere, etc. Kalisín; kudkurín; kakasin; ahitin. || met. Talikuran; tangihang lubós ang mangá bágay, na para ng masasamâng gawá ò udiok na mahálay, etc.=*del casco.* Kudkurín; kayurin sa baiat.

RÁFAGA. f. Símoy na súsumandalî nang hangin.

RAIBLE. adj. der. nang *raer.* Madaling kakasin; ó makìkakas.

RAIDO, DA. p. p. nang *raer,* y adj. Gulanit; nasnàs. || met. y fam. Walâng hiyâ, at hindî marúnong tu-

mingín sa sarili at magpitagan man sa ibá.

RAIGAMBRE. f. Kapisanan nang lahat nang ugat.

RAIGÓN. m. aum. nang *raiz*. Ugat na malakí. || Ang púnô nang mangá bagang ó ngípin, na nakabaón sa gilágid.

RAIZ. f. Ugat nang halaman, ó nang anomang káhoy. || met. Ang gawîng ibabâ ó paanan nang anomán; ò ang pinakaugat bagá. || met. Ang pinagmulán; ó pinagbuhatan nang anomán.—*Bienes raices*. pl. Ang mangá pagaárîng hindî mabúbuhat at dî mailílipat sa ibang lugal, para nang búkid, halaman, báhay at ibá pang ganganitò.

RAJA. f. Pidpid nang káhoy; ó kasibak na káhoy. || Láhâng; putok nang anomang bágay.|| met. Pakiá bang; bahaging ipinamàmahagi; ò pinagáagawanan: v. gr. *Si Fulano'y nakákuha na nang* PAKINÁBANG, ò *nakákuha na nang* KABAHAGI, *Fulano ya sacò* RAJA; *ako'y magpipilit kumuha ó makàagaw nang* KAUNTÎ ò BAHAGING ANOMÁN *kung mangyáyari, yo he de sacar* RAJA *como pueda.*—*Hacerse rajas.* fr. Lumáhang; magputok ang anomán. Magkápirapiraso.—*Sacar raja.* f. Magkamit; ó tamuhín ang anomán maging hindî mang para nang ninánasâ.—*Hacer rajas.* f. Mamudmod; mamahagi.

RAJADIZO, ZA. adj. der, nang *raja*. Lahangín; basagín.

RAJAR. a. Sibakín; biyakín; ó pidpirín ang káhoy. Sinásabi rin namán sa ibá pang bágay, na para nang: SIBAKÍN, ó BIYAKÍN *ang ulo,* RAJAR *la cabeza.* || met. y fam. Magsabì nang makapal na kasinóngalingan.

RALEAR. n. Dumálang; lumabnaw; mabuhaghag.

RALEZA. f. der. nang *ralo*. Karalangan; kalabnawán; etc.

RALO, LA. adj. Madálang· malabnaw; buhaghag.

RALLEDERA. f. Kaskasan; kudkuran; pangáyod.

RALLADURA. f. Bakás ng daán nang pangáyod ó kudkuran. || Ang nákudkud; ó nakáyod.

RALLAR. a. Kumaskás; kumudkod; kumàyod. || met. Yumamot; ó makamuhî sa kaulitan at bigat manalitâ ó nang ugàlî.

RALLO. m. Kaskasan; kudkuran; ó pangáyod.

RAMA. f. Sangà. || Lípì; ó kamaganakan.

RAMAJE. m. der. nang *rama*. Karamihang sangá. || Pagsasangá.

RAMALAZO. m. aum. ng *rama*. Hampás nang suga ò pamitik. || Gayón din ang tàwag sa pasá ó mansá nang balat, na búhat sa pagkakasakit, ó pagkahúlog, etc. || met. Sakit; dalamhatîng big'âng dumatal. || Kapangányayâang nanggáling sa ibá.

RAMERA. f. Babaying nagpápaupa nang kaniyang puri.

RAMERÍA. f. Kapisanan nang mangá babaying nangángalakal nang katawang sarili. || Pangangalàkal ng katawàn; ó pagpapaupá nang puri.

RAMIFICARSE. r. Magsangá.

RAMILLETE. m. Kapisanan ng sarísarîng mababangong bulaklak na pinagsaglitsaglit, at ginawâng pamuti. || Matamís na tabas bunga nang ká-

hoy, na inihåhayin sa mesa nang piging. || met. Ang kapisanan nang mangá bágay na mahúsay at pakíkinabangang gamitin sa anomán.

RAMIZA. f. der. nang *rama*. Kapisanan nang mangá sangáng putol.

RAMONEAR. a. der. nang *rama*. Putlín ang mangá sangá nang káhoy. || Putputing kanin nang háyop ang mangá sangá ó dahon nang kàhoy.

RAMONEO. m. der. nang *rama*. Ang pagpútol nang sangá nang káhoy. || Pagputpot nang háyop nang mangá sangá at dahon nang kàhoy.

RAMOSO, SA. adj. der. nang *rama*. Masangá ó maraming sangá.

RAMUJOS. der. nang. *rama* m. pl. Malilit na sangá nang kàhoy, ò binigkís na sangang maliliit nang káhoy.

RANA. f. Palaká; tugak; kükak.

RANCAJAR. a. Bunutin ang káhoy nang sapol sa ugat.

RANCOJO. m. Salubsob sa balat.

RANCIARSE. r. Umantá||Maimbak.

RANCIO, CIA. adj. Maantá. || Imbak; tinágông maluat. || Matandâ; lúmâ.

RANGO. m. Ang *clase*, ó kalágayan sa pamamayan nang báwa't isang tawo.

RAPACIDAD. f. Hílig nang loob sa pagnanàkaw. Sinásabi namán sa mangá ibong mandadágit at ibá namang háyop na ápat ang paá. || Pangangágaw; panguumit.

RAPADOR, RA. m. y f. Mangaáhit. || fam. Barbero.||met. Manguumit; magnanàkaw; |mángangágaw.

RAPADURA. f. Pagáhit. || Inàhit; áhit. || Panguumit; pagágaw.

RAPAR. a. Ahitin nang labasa ang buhok. Ginágamit namán sa lugal nang *gupitán nang sagad*. || fam. Ahitan nang balbás. || Nakawin nang paagaw. || a. Magàhit.

RAPAZ, adj. Mahílig sa panguumit; ó sa pagnanàkaw. || m. y f. Bátang pahat; ó pasit.

RÁPIDAMENTE. adv. m. Biglá; matulin.

RAPIDEZ. f. Katulinan; bilís; kabiglaán.

RÁPIDO, DA. adj. Mabilis; matulin; biglâ.

RAPIÑA. f. Pangaágaw; pangha-hárang; ó pagnanákaw nang paagaw at sápilitan.

RAPIÑAR. a. fam. Mangháraug; mangágaw.

RAPISTA. m. fam. Mangaáhit; manggugupit.

RAPTA. f. y adj. Babaying inágaw; ó hinìbô nang lalaking itinanan sa magùlang.

RAPTO. m. Pagágaw; ó pagtatanan nang lalaki sa isang babayi. || Pagkawalâ nang díwâ.

RAPTOR, RA. m. y f. Ang nangágaw; ó umágaw nang isang babayi.

RAQUÍTICO, CA. adj. Yayat; onsiyámî; mahìnâ ang katawán.

RAREFACER. a. irreg. como. *satisfacer*. Ang verbong ito'y halos hindî ginágamit, kundî sa ger. *rarefaciendo*, at sa p. p. *rarefacto*. Dalangan; buhaghagín. || r. Dumalang; mamahaghag.

RARO, RA. adj. M dálang, at bumábanat.||Katakataka.||Hindî kau-

ga'ing mangyari ò mákita. || Madilag; ó tángî sa ibá.—*Rara cosa.* fr. Kitakatakang bágay; ó bágay na dî kaugalián.—*Raras veces.* fr. Bihírâ; manakânakâ; maminsanminsan.—*Raro.* adv. de tiempo, Bihírâ; madàlang.—*De raro en raro.* mad. adv. Bihíbihirâ; lubhâng madálang na panahòn.

RASADURA. f. Pagkalos. || Pagságî; ó pagkákiskis nang marahan nang isang bágay sa ibá.

RASAMENTE. adv. m. Maliwánag at háyagan; waláng palikuadlikuad; tápatan.

RASAR. a. Kalusin. | Sumágî; dumaán nang marahan ang isang bágay sa ibá, at niwíwikâ: *la bala* RASÓ *la pared, ang bala ay* SÚMAGÎ *sa pader.*

RASCADERA. f. Pangámot. || fam. Ang almohasa.

RASCADOR. m. Tagakaskàs; nagkíkinis ò nagpápakinis. || m. Pangaskás; pangkinis. || Sípit nang buhok nang babayi na may pamuting bató.

RASCADURA. f. Pagkámot; pagkaskás. || Kámot; ó galos at hadhad nang kámot.

RASCAR. a. Kamutin ang balat, nang kukó ò nang anomang bágay na magalás. || r. Magkamot.

RASERO. m. Kalos; ò pangalos.

RASGAR. a. Wahîin; gahîin; gisîin; tilasin.

RASGUÑAR. a. Galusan; kamutin na sugatan nang kukó, aspilé, etc. ang balat.

RASGUÑO. m. Galos; halas; ó kámot nang kukò, aspilè, etc.

RASO, SA. adj. Pátag; malinis. || m. Kayong sutlâ at makintab.

RASPAR. a. Kaskasín; kalisín. || m. Sumigid sa dílâ ang álak.

RASTRALLAR. n. Sumagiok ang látiko ó anomang ganganitó; humaginit.

RASTREAR. a. Bakasín; ó sundán ang bakás, na doon halataín ang anomán. || met. Siyasatin; amoyán ang isang bágay sa mangá tandâ ó hinálâng nápapansin. || n. Lumipad ang mangà ibon nang lubhâng mabábâ na halos sumáyad sa lúpâ. || Mangayupápâ nang boông kabastusán.

RASTRO. m. Bakás. || Panghila; ó pangbátak nang anomán. || Kalaykay; ó pangáhig. || met. Ang bakás; ó labí nang anoman.

RASTROJO. m. Dayame; ó pinaggapasang naiwan sa pinítak.

RASURA. f. Paggupit nang buhok; pagáhit. || Yamoam; pinagkalisán. || pl. Látak nang álak na pinaglàlagâan nang pilak, at nang ito,y pumutî; ginágamit namán sa ibá pa.

RASURAR. a. Gupitín ang buhok; ó ahitin ang balbás. || r. Magáhit.

RATA. f. Dagâng babayi.

RATEAR. a. Bawasan nang katamtaman. || Mamahagi; ó bahaginin nang katamtaman sa báwa't isá. || Mangumit nang boông katalasan at liksí nang mangá bágay na mumuntîng halagá. || n. Gumápang; umúsad sa lúpâ.

RATERÍA. f. Panguumit. || Kabastusán; kasakimán sa bágay na muntî ang halagá.

RATERO, RA. adj. der. nang *rata.* Ang umúusad; ò gumágapang sa lúpâ. || Mangá ibong halos sumásayad nang lúpâ kung lumipad. ||

Mañguumit; ó tekas na mangugupit nang bulsá; ò magnanákaw nang bágay na muntî ang halagá. || met. Abâ; ó bastós na paguugálî. || Hámak na tawo.

RATIFICACIÓN. f. der. nang *ratificar*. Pagpapatíbay; pagpapatutoó sa sinabi ó ginawâ.

RATIFICAR. a. for. Kunan ñg bagong tanong ang mañgá saksí, at nang pagtibayin ang unang sinabi ó ginawâ.

RATO. m. Sandalî; saglit. Kung kasama nang bawa't isá nang mañgá adjetivong *bueno* ó *malo* ang kahulugán nitóng mañgá adjetivo ay *mahúsay* ó *masamâ*: v. gr. MAHÚSAY ò MATIWASAY *na sandalî*, *rato* BUENO; MASAKLAP ó MASAMANG *sandalî*, *rato* MALO.—*A ratos*. Maminsanmínsan; manakánakâ.—*buen rato*. fam. Karamihan; kasaganâan nang anomán. —*de rato en rato*. mod. adv. Manakânakâ; maya't mayâ.=*para rato*. fam. Sa mahábâng panahón.

RATÓN. m. Dagâng lalaki.

RATONA. f. Dagâng babayi.

RATONAR. a. Kagatín; ñgatñgatín nang dagâ ang anomán. || r. Mag kasakit ang púsâ sa karamihan ñg kináing dagâ.

RATONERA. f. der. nang *ratón*. Patibong na panghuli nang dagâ. || Lungâ nang dagâ.

RATONERO, RA. adj. der. ñg *ratón*. Mandadagâ. Sinásabi sa púsâ.

RATONESCO, CA. adj. der. ñg *ratón*. Náuukol sa dagâ.

RAUDAL. m. Kaagusan. || met. Kasaganâan; ó karamihan nang anomang páminsanang dumatal.

RAUDO, DA. adj. Mabilís; matulin.

RAYA. f. Gúhit. || Hangá; ó hangahan nang isang bayan, provincia, etc. || Isdâng pagi.—*à raya*. mod. adv. Sa loob nang karampatang gúhit; sa katamtaman; ó nàaayos sa katowiran.—*echar raya*. fr. Makiagaw; makitalò.—*hacer raya*. fr. Lumálô; humigit sa ibá; mamukod ó humùsay sa anomán.—*Pasar de raya*. fr. Lumampás sa katamtaman; ó sa katowiran; magkùlang sa karampátang kagalañgán.

RAYADO. p. p. nang *rayar*. m. Ang mañgá gúhit nang isang damit, kayo, etc.

RAYAR. a. Guhitan; ó gumúhit nang anomán. || Burahín; ó guhitan ang isang súlat. || n. met. Mañgibá; ó mamukod sa ibá. || met. Málapit, máhawig ang isang bágay sa ibá || Sumílang; magliwanag: v. gr. SUMÍSILANG, ó NAGLÍLIWANAG *ang àraw*, RAYABA *el sol*, *etc*.=*en desvergüenza*. Málapit, máhawig sa kawalânghiyaán.

RAYO. m. Ang gúhit na matowid na pinagpápalagyang tinútungtuñgan ó tinútuñgo nang anomán.|| Sinag nang anomang bágay na maliwánag, lálô na ang nagbúbuhat sa áraw. || Lintik. || Sa rueda ay báwa't isá nang pinakatadyang nang gulong, na nakapákô sa mesa; ó ang rayos nang rueda. || met. Ang *armas de fuego*. || met. Alinmang bágay na may malaking lakás ó bísâ. || met. Ang lubhâng maliksí at matalinong ísip; ó maliksí at madalî anoman ang kilusin.

RAYOSO, SA. adj. der. nang *rayo*. Magúhit; ó may mañgá gúhit.

RAZA. f. Láhî; ának; o ankná.

|| met. Kalidad nang isang bágay, ayon sa kaniyáng pagkáyarî ó pagkágawâ || met. Ang liwánag nang áraw ó nang ílaw.

RAZÓN. f. Katowiran. || Ísip; ò pagiísip. || Dahilán. || Pagsasabi; pagbabalítâ || Katampatan sa halagáng pagbibilí ò pamimilí, at niwíwikâ sa hinihingîng lubhâng mataás na halagá: *Lumagay pô kayó sa* KATAMPATAN, *póngase V. en la* RAZÓN. Dahilán; dahidahilán.—*Poner en razón.* fr. Payapâin ang nagkákagalit ò nagtatalo. Pangusápan ang sìnoman nang nabalásik, ó may hálông parusa.—*Ponerse á razones.* fr. Makipagtalo; ó makipagtutulán.—*privarse de razón.* fr. Magdilim ang ísip. Làlông kalaniwang sabihin sa langô.—*Tomar razón, ò tomar la razón.* f. Salinin; tandâ; ó ikopia ang anomán sa talagang librong tandâan.

RAZONABLE. adj. der. nang *razonar.* Akmá; ó támâ sa katowiran. || met. Katatagán; kainaman.

RAZONADO, DA. p. p. nang *razonar.* adj. May ísip at mabùti ang katowiran.

RAZONAMIENTO. m. Pagmamatowid.

RAZONAR. n. y r. Magmatowid; ó mangatowiran. || Magsalítâ nang walâng tuto, at huag lámang dî ma kápagsalitâ =*con alguno.* Makipagmátowiran sa ibá.

REAGRADECER. a. irreg. como *agradecer.* Pakágantihin ó kilanling malabis ang útang na loob.

REAGRAVAR. a, Pabigatín; ó patindihing lálô ang anomán. || r. Bumigat na lálô; tuminding lálô ang anomán.

REAGUDO, DA. adj. Nápakatulis; malabis nang tulis.

REAL. adj. Túnay; tutoó. || Ang náuukol sa hárî. || met. Dakílâ; lubhâng marilag; marangal. || Tapat na kalooban. || Magandá at mahal na loob. || fam. Lubhâng mabuti: v. gr. LUBHANG MABUTING *dalaga,* REAL *moza.* || m. Ang lugal na kináhihintûan ng isang hukbó, at lálô na ang lugal na kinálalagyan nang hárî ó nang general. Ginágamit nang plural sa kahulugang itó. || Ang salapîng sikápat.

REALENGO, GA adj. der. nang *real.* Náuukol sa hárî.

REALIDAD. f. der. nang *real.* Katunayan; katutohanan.

REALIZACIÓN. f. der. ng *realizar.* Pagkakátutoó; pangyayari.

REALIZAR. a. der. nang *real.* Tutohanin; gawín. || r. Matunayan; maging tutoó; mátuloy. || comer. Ipagbilí; salapiín ang kalákal.

REALMENTE. adv. m. Túnay; tutoó. || Sa katunayan.

REALZAR. a. Ipátaas; itampok. || Padilagín. || Paumbukín ang anomán. || Buldaháu nang realzado; ò lagyán nang labor na nakaumbok.

REAMAR. a. Sintahíng mulî; ò giliwin nang lubhâng malakíng pagíbig.

REANIMAR. a. Magpalakás; ó bigyáng lakás. || met. Palakasín; ó buhayin ang loob; patapangin ang nálulupaypay na loob. || r. Lumakás; ó magbágong lakàs. || Tumápang; mabùhay ang loob.

REAPARECER. n. irreg. como *agradecer.* Muling sumipot; pakitang mulî.

REAPARICIÓN. f. der. nang

reaparecer. Mulîng paglitaw; panibàgong pagsipot.

REAPRETAR. a. irreg. como *acertar.* Páhigpitan.||Higpitíng mulî. ||r. Páhigpit.

REARAR. a. Mulîng araruhin. || Halôin.

REATAR. a. Ibuntot ang isang háyop sa isá.; ó itálî ang isang hàyop na ibuntot sa ibá at nang magsunod sa paglákad. Pagbuntutín. || Mulîng talîan ó higpitín ang tálî. ||met. Pahinúhod sa pasiyá nang ibá.

REAVENTAR. a. irreg. como *acertar.* Pahanĝinan, ó iyangyang na mulî. || Hungkuyín ulî; mulîng ipa hanĝin.

REBAJA. f. Bawas, ó babâ na ginágawâ sa anomán.

RABAJAR. a. Bawasan; babâan; ó kulanĝan ang anomán. || Ialís ang isá; ó huag ibílang sa katunkùlang tinátangnang kasalukuyan. = *(diez peses) de la suma total.* Awasán (nang sangpuông piso) ang kaboôang bílang. || r. met. Magpakabábâ; magpakaabâ.||Magpakahàmak; ò gumawâ nang kabastusán.

REBAJO. m. carp. y cant. Sábak nang káhoy ó nang batò.

REBALAJE. m. Ulî-úlî.

REBANADA. f. Híwâ, ó pirasong manipís at mahábâ nang anomán; kahíwâ; kagáyat. || Pagtigpás; pagpùgot: v. gr. *Sa isang* TIGPÁS *pinugutan siyà nang ulo, de una* REBANADA *le cortò la cabeza.*

REBANAR. a. Gayatin; hiwâin nang manipís at pahabâ ang anomán. || Tigpasìn; pugutin; punĝusin.

REBAÑO. m. Manada; kawan; ó kapisanan nang manĝá háyop. Kapisanan nang sarísarîng bágay. || met. Ang kapisanan nang manĝá binyagan, na pinamámahalâan ó sakop nang isang párî.

REBATE. m. Pagdadaop; pagaáway; paghahámok.

REBATIÑA. f. Pagaagawán.

REBATIR. a. Salangsangín; paudlotín ang lakás ó bilís nang ibá. || Pukpuking magaling. || met. Paglabanan; iwaksí kung tuksó ó hikáyat na masamâ ang sinásabi.

REBATO. m. Biglâng paglúsob; ó pagdalùhong sa kaâway; na may kahâlong lalang. || Anomang bágay na hindî ináakalâ ay biglâng dumatal.—*de rebato.* mod. adv. fam. Kaginsaginsá; kagyat.—*tocar à rebato.* Repikihin ang kampánâ; ó tugtugín ang tambol, dáhil sa súnog ó anománg gulong malakí.

REBAUTIZAR. a. Binyagáng mulî.

REBEBER. a. Uminom nang madalás; magpakainom.

REBECO, CA. adj. fam. Masúnĝit; magagalitín. || Simarón; ó hindî mansò; mailap.

REBELAR. a. Papagalsahín; ó magtayô nang isang pagaalsà. || r. Manghimagsik; magalsá; lumabag; sumuway. || Humiwalay sa pakikipagíbigan sa kápowâ.

REBELDE. adj. Sowail; masówain. || met. Pùsô na hindî nalálamuyot nang manĝà pakítang loob; hílig na dî napahìhinuhod sa katowiran. || Ang taksil makisama.

REBELDÍA. f. Kasowayán.||Pagsuay; paglabag; panghihimagsik.

REBELIÓN. f. der. nang *rebelar.* Pagsuay; paglabag; magalsá; pang-

hihimagsik nang laban sa hári.

REBELÓN, NA. adj. aum. nang *rebelde.* Lubhàng suwail.||Masúwaing lágî.||Kabayong áayaw pípihit.

REBENDECIR. a. irreg. como *bendecir.* Bindisionang mulî; mulîng benditahin.

REBIÉN. adv. m. fam. Lubhâng mabuti.

REBISABUELO, LA. m. y f. Núnô sa talampakan.

REBIZNIETO, TA. m. y f. Apò sa talampakan.

REBLANDECER. a. irreg como *agradecer.* Palambutín; papanariwâin. || r. Lumambot; ò manaríwâ.

REBLANDECIMIENTO. m. Paglambot; pananaríwâ.

REBOSAR. n. Umápaw; lumápaw; lumabis sa katatagán ó sa kinásisidlan.||met. Sumagánâ sa anomán: v. gr. SAGÁNA ó LABIS *sa panalapî,* REBOSA *en dinero.*=*de agua.* Umápaw sa túbig.

REBOZAR. a. Balutin ang úlam na kapulan ng̃ itlog at harina, at sakâ lutûin sa mantíkâ. || Balutin, ó takpán halos ang boong mukhâ nang kúmot, inawak ó *capa.*

REBOZO. m. Hiyâ; alang̃álang; tákot. || Pagtatakip nang panyô, inawak ó lambong sa mukhâ. || met. Dahídahilan.—*de rebozo.* mod. adv. Líhim; patagô.—*sin rebozo.* mod. adv. Háyagan; tálampakan; walâng likuadlikuad.

REBUENO, NA. adj. fam. Lubhâng mabuti.

REBUFAR. n. Suming̃ásing nang malakás; ò mulîng suming̃ásing.

REBULLIR. n. irreg. como *bruñir.* Kumiyaw; kumutô; maggálawang mulî. || Kumayaw; ò mulîng kumulô.

REBUSCA. f. Panghihimálay. || Labî; tirá. || Paguusísâ.

REBUSCAR. a. Manghimàlay; mamúlot nang laglag. || Halawín; ó hanaping magaling.

RECABAR. a. Kamtán sa lúhog ang ninánasâ. || r. Magtamó sa lúhog nang anomán.—*con, de alguno.* Kamtán sa mahigpit na káluluhog sa kang̃ínoman.

RECADO. m. Bilin; ó pabilin.|| Pakumustá || Baunan. || Pagiíng̃at. || Sankap.

RECAER. n. irreg. como *caer.* Mulîng mahúlog. || Mabínat. || Mulîng makágawâ nang salang kinàhulugan nang minsan.||Mahúlog sa sakop nang ibá ang anomán; ó mahúlog sa ibá, ó màpasaiba ang anomán.

RECAIDA. f. Bínat; ó mulîng pagkahùlog sa anomang sakit ò kamálîan.

RECALENTAR. a. irreg. como *acertar.* Iínit ulî. || Makáisip ó sumpung̃ín nang kalupaán ang tawo ó háyop man. || Papaginitin; ó pagalíting lubhâ. || r. Magínit; magálit.

RECÁMARA. f. Silid na lalagyán nang hias ó kasankapan nang pamamáhay. || Sa mang̃á *armas de fuego* ay ang lugal na kinálalagyan nang kargá. || met. Pagiíng̃at; kalihimán; at niwíwikâ: *Ang tawong ito'y may malaking* PAGIÍÑGAT ó KALIHIMÁN, *este hombre tiene mucha* RECÁMARA.

RECAMBIAR. a. Paliting mulî ang anomán. || comer. Punán, ó patung̃an nang bagong patùbô ang *cambio* nang salapî.

RECAMBIO. m. Mulîng pagpa-

palit; ó ikalawáng palit. || Ikalawáng pagpapadalá nang salapî sa *cambio.*
RECANCANILLA. f. Ang pagpipilaypilayan.
RECAPACITAR. a. Waríwarîin; isîping mahúsay ang anomán. || n. Magwaríwarî; magísip na mabuti.
RECAUDACIÓN. f. der. nang *recaudar*. Panininğil; páninğilan.
RECAUDAR. a. Maninğil; sinğilín.
RECEÑIR. a. irreg. como. *ceñir*. Mulîng ibigkís; ipulùpot na maigi; bigkisán nang mahigpit.
RECEPCIÓN. f. Pagtanggap. || Pagsalúbong.
RECEPTADOR, RA. m. y f. Ang tagapagkanlong; kanlunğan.
RECEPTAR. a. Itágô; pagtakpán ang sínoman ó ang anomán. || Tangapín; kupkupín. || r. Magtàgô; magkanlong.
RECIBIDOR, RA. m. y f. Tagatangap. || m. Lugal na tangapan sa dumárating.
RECIBIMIENTO. m. Pagtanggap.||Pagsalùbong.||Ang lugal na tanggapan sa pumápanhik na dumádalaw.
RECIBIR. a. Tangapín. || Sahurin ang upa ò sueldo. || Makátanggap nang kasiraán; dalamhàtî; ó karowahaginan.||Haraping labanan ang kaáway.||Sumalùbong. || r. Maggrado sa anomang karunungan ó *ciencia.* =*de abogado.* Magabogado.=*en medicina.* Maggrado nang pagka*médico.* =*á cuenta (alguna cosa)* Tangapín sa *cuenta* nang útang nang isá (ang anomàn) =*de criado (á uno) en casa.* Tangaping alílà (ang ísà) sa báhay =*en cuenta.* Tangapín sa *cuenta* nang isá ang anomán. Tangapín alangálang sa.=*por correo.* Tangapín sa *correo.*
RECIBO. m. Ang kasulatang kinàtitititikan nang pagkátangap nang anomàn.
RECIÉN. adv. t. y
RECIENTE. adj. Bago; saríwâ; kayáyarî pa lámang; ò hindî pa nalálaonang nangyáyari.
RECIO, IA. adj. Malakás; matíbay, || Batíbot. || Malakì. || Magandá ang tikas. || Masunğit ang ugálî. || met. Mahírap tiisín, ó gawín. || Malakás na lúpâ. || Panahong masamâ. =*de cuerpo.* Malakás ang katawán; batíbot ang panğanğatawán; tikasán.
RECITAR. a. Salitìn; ò saysayín; sabihin nang malakàs.
RECLAMO. m. Panğatîng ibon; páin. || Ang sutsot; ó sigaw sa pagtàwag sa kanğínoman. || met. Anomang nakaháhalinang bágay. || for. Pagrereklamo; pagsasaysay nang matuwid.
RECLINACIÓN. f. der. nang *reclinar*. Paghílig; pagsandig. || Pagkáhilig.
RECLINAR. a. Ihilig; isandig. || r. Humìlig; sumandig. =*en, sobre la almohada.* Humílig sa unan.
RECLINATORIO. m. Hiligán; sandigan. || Mesang maliit at makítid na may tarima sa ibabâ, na lúhuran sa pagdarasal.
RECLUIR. a. irreg. como. *huir.* Kulunğín; ibilangô; piitín. || r. Mákulong; magkulong.
RECLUSIÓN. f. Pagkukulong na kùsâ; ó pagligpit. || Pagbibilangô. || Ang kinákukulunğang lugal.
RECLUSORIO. m. Kúlunğan.
RECOBRAR. a. Bawîin ò singi-

ling mulî. || Mákuha; ò mabáwî ang anomang nawalâ ó natalo. || r. Manaúlî ang anomán; makabáwî. || Makàalam tawo ang nawalán nang diwâ; pagsaulang loob.=*de la enfermedad.* Magbàwîng lakàs; manaúlî áng lakàs, na nasírâ sa pagkakasakit.

RECOBRO. m. Pagkabâwî nang nawalâ ó natalo.

RECOCER. a. irreg. como. *cocer.* Lutûing mulî; ó pakalutûin. || met. Pahirapan; pasakitan sa loob. || r. Malutô nang labis. || met. Maghìrap; magpighatî ang loob; ó masúpok sa gàlit.

RECOCIDO, DA. p. p. nang *recocer*, met. y fam. Tawong lubhâng sanay sa anomán. || met. y fam. Naghíhirap ang loob.

RECODAR. n. Humílig nang siko; ó sumandig na siko ang ipaniín. || Lumikô ang daán nang ilog ó lánsañgan.

RECODO. m. Likô nang alinmang lugal.

RECOGER. a. Mulîng ligpitín; ó tipuning mulî ang anomán. || Langkumín; lagumin; pagsamahin; ó itumpok ang nakakàlat na mañgá bágay. || Iligpit; ó kulungín ang sínoman ó ang anomán. || r. Lumigpit; umalís; ó magtágô sa isang lugal. || Lumayô sa malabis na pakikisalamúhâ sa kápuwâ. || Magtipid.||Magpahiñgá; ó matúlog. || met. Ilayô ang loob sa mañgà bágay sa lúpâ; ó iligpit ang kalooban.=*à casa.* Lumigpit sa báhay.=*en sí mismo.* Lumigpit sa sarili. =*del bullicio.* Lumayô; umílag sa alingasngàs.

RECOGIDO, DA. p. p. nang *recoger.* adj. Nakaligpit; maláyô sa mañgá kagúluhan. || fam. Mahinhín.

RECOLAR. a. irreg. como. *acordar.* Salâing mulî ang anomang bágay na tunaw.

RECOLECCIÓN. f. Kasaysayang maiklî nang anomán. || Ani. || Paniningil.

RECOLECTAR. a. Anihin. || Tipunin ang maraming bágay. || Maningil sa iba'tibang lugal. || r. Maani. || Matipon.

RECOMENDABLE. adj. Dápat ipagtagubilin; ó dápat mahalín; ó halagahán,

RECOMENDACIÓN: f. der. ng *recomendar.* Pagbibilin. || Bilin; tagobilin; ó pakiúsap.

RECOMENDAR. a. irreg. como *acertar.* Ipagbilin; ó ipakiúsap ang sìnoman ó ang anomán na kaliñgâin, ipagmasàkit, etc.

RECOMPENSA. f. Gantí; bihis; báyad; pálâ.

RECOMPENSAR. a. Gantihing loob; bihisin.||Bayaran.=*con favores.* Gantihín nang pálâ; gantihìn ng mabuting gawâ.

RECOMPONER. a. irreg. como. *poner.* Husaying mulî; kumpunihing panibago.

RECONCILIAR. a. Pagkásundûin; ó pagbatiin ang nagkákagalit.|| Duminğig ang pârî nang isang maikling pagkakumpisal.||Benditahin ang isang nalabasâng lugal na *sagrado.* =*á uno con su amigo.* Ipakipagkàsundô ang isá sa kaniyang kaibigang nákagalit; papagkásundûin ang dalawâng magkaibigang nagkákagalit. || r. Ikumpisal ang mañgá kasalanang nalimutan.||Makipagkàsundô. =*con sus padres.* Makipagkásundô

sa kaniyang magùlang.

RECÓNDITO, TA. adj. Násusulok; ó lubhâng tagô.

RECONDUCIR. a. irreg. como *conducir*. Ihatid ó mulîng ipatnúgot.

RECONOCEDOR, RA. m. y f. Tagasiyásat; tagakilala.

RECONOCER. a. irreg. como *conocer*. Pakasiyasatin; ò kilalaning mabuti. || Mákilala: v. gr. *le* RECONOCÍ *por el andar*, NÁKILALA KO *sa làkad*, etc. || Kilalanin ang túnay na kapangyarihan, ó pagkapúnò nang sínoman. || Kilanlín ang ùtang na loob. || Isipin; halataín. || Tantuín ang anomán.=*á uno por pariente*. Kilanlin; ó tuntuning kamagának ang isá. || r. Magsisi. || Kilanlín ang sarili. || r. Magkìlalanan.

RECONOCIDO, DA. p. p. nang *reconocer*, y adj. Kumilala nang útang na loob; marúnong gumanting loob.

RECONSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Ibang̃ong mulî; ó itayông panibago ang isang báhay, etc.

RECONTAR. a. irreg. como *acordar*. Bilang̃ing mulî; sabihin ó ibalítâng mulî ang anomán. || Kuéntahin ùlî. Ginágamit namang parang *recíproco*.

RECONVALECER. n. irreg. como *agradecer*. Mulîng gumaling at magpalakás nang katawán ang nabínat.

RECONVENCIÓN. f. der. ng *reconvenir*. Pang̃úsap; pang̃áral.

RECONVENIR. a. irreg. como *venir*. Pang̃usapan; pang̃aralan.=*con, de, por, sobre alguna cosa*. Pang̃usapan nang, ó nang úkol sa, dáhil sa anomang bágay.

RECOPILAR. a. Tipunin; pagsamasamahin; sipîin.

RECORDAR. a. irreg. como *acordar*. Alalahanin; ó magalaala. || Ipaalaalang pílit. || met. Mágising; pagsaulang loob, etc.

RECORRER. a. Siyasatin; malasin; libutin na tingnang mahùsay ang anomán. || Paraanan nang masid ang isang sùlat.=*la memoria*. fr. Magísip; magkùrô; alalahanin sa ísip.

RECORTAR. a. Bawasan; pung̃usan; tabasan; padparán.

RECORTE. m. Pagtabas; pagbabawas. || pl. Pinagputulan nang damit, papel at ibá pa.

RECOSER. a. Tahiing mulî ang púnit ó laslás nang damit.

RECOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Ihílig; isandig; isunday; isandal; itagílid. || r. Humílig; sumunday; sumandig; tumagílid. || Matùlog; magpahing̃ang mahigâ.=*en, sobre la cama* Humílig sa hihigán.

RECOVECO. m. Palikôlikô ng̃ daàn, batis, etc.||met. Pagpapálikuadlikuad.

RECREACIÓN. f. der. nang *recrear*. Pagaaliw; paglilibang. Láló na ang pagdayo sa kaparang̃an ó búkid.

RECREAR. a. Libang̃ín; aliwín. || r. Maglibang; magaliw.=*en leer*. Magaliw nang, sa pagbasa.=*con la lectura*. Maaliw nang pagbabasá.

RECREATIVO, VA. adj. Nakaáaliw; nakalílibang.

RECRECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Lumakí ò lumagô nang malakás.

RECREO. m. Paglilibang; pagaaliw. || Lugal na áliwan; ó pinaglílibang̃an.

RECRUDECER. a. irreg. como *agradecer*. Mahilaw, ó manaúlî ang nilúlutô sa tigás ó lagay na dati noong hilaw.

RECTIFICAR. a. Husayin; towirín.

RECTITUD. f. Katowiran; katapatán.

RECTO, TA. adj. Matowid; tapat. || met. Banal; mahigpit sa kaniyáng mangá pasiyá.

RECUERDO. m. Alaala; pagkáalaala. || Pagpapaalaala.

RECULADA. f. Pagúrong; paghinúhod.

RECULAR. n. Umúrong; umudlot.

RECULO, LA. adj. Tandang; ó inahíng tókong. || m. Pagúrong; paghinùhod; pagudlot.

RECUPERACIÓN. f. der. nang *recuperar*. Pagkákuhang mulî; ó pagbabalik nang nawalâ; manaùlî. || r. Manaùlî sa dáting lakás ang katawán ó pamumúhay.

RECURRIR. a. Dumulog na maghablá; ó humingî nang anomán sa isang makapangyarihan. || Paampón; sumalílong sa ilálim nang pagtatankílik nang ibá, ó gumawâ ng hindî kaugaliang paraán úpang kamtán ang anomán. || n. Mábalik ang anomán sa pinagbuhatang lugal.

RECURSO. m. Pagdulog; pagsasakdal. || Pagbabalik; pananaùlî ng anomán sa pinangalingan. || Tútol.|| fam. Kagámutan; remedio.

RECUSACIÓN. f. der. nang *recusar*. Ang hindî pagpáyag; ó dî pagtangap.

RECUSAR. a. Huag pumàyag; huag tumangap.

RECHINAMIENTO. m. Pagalatiit; paglangitngit.

RECHINAR. n. Umalatiit; lumangitngit. || met. Gawín nang masamâ sa loob ang anomán.

RECHONCHO, CHA. adj. fam. Pandak at malakí ang katawán.

RED. f. Lambat; sakag; salambaw; pantí, etc. || Bílangûan sa mangá báyang maliliit.|| met. Lalang; sílô; híbô.

REDAR. a. der. nang *red*. Ipukol ang lambat; mandala; magúmang nang bukatot, pantí, etc.; magkatkat.

REDARGÜIR. a. irreg. como *huir*. Panghawakang ilaban ang matowid din nang katalo.

REDEDOR. m. Palíbid; ó palíkid; palíbot. —*al rededor; en rededor*. mod. adv. Sa palígid; ò sa palíbid.—*los alrededores*. pl. Ang mangá kanugnog; ó mangá kalapit.

REDENCIÓN. f. der. nang *redimir*. Pagtubòs; pagsákop. || Kagámutan; dagison; takbuhan; ó sálilongan. || Pagkahángô; pagkaahon sa kaalipinan.

REDENTOR, RA. m. y f. Mànunubos; mánanakop.

REDERO, RA. m. y f. der. ng *red*. Maglalambat; mámamanti; etc. Manbabating; ó nanghúhuli nang háyop sa bating. || adj. Ang náuukol sa bating, ó sa lambat at ibá pang ganganitò.

REDIL. m. Kural; ò kulungán nang háyop. || Bakuran.

REDIMIR. a. Tubsín; alisín sa pagkaalipin.||Iligtás. || Tubsín sa pagkásanlâ ang anomán.

RÉDITO. m. Pakinàbang; túbô; ó kabuisang nádarapat sa isang pu-

hunan.

REDITUAR. a. Magbigay pakinábang; ó pakinabangan.

REDOBLAR. a. Dublihín; ó punán nang isà pang ganoón. || Baluktutín; balikokoín. || Ulitin; ó gawing mulî ang anomán. || mil. Tumugtog nang redoble sa tambol.

REDOLER. n. y r. irreg. como *absolver*. fam. Pásakit; kumirot nğ labis.

REDOMADO, DA. adj. Maíngat at tuso.

REDONDEAR. a. Bilugin. || r. Bumuti ang búhay; makabúnot sa útang ò pagaalaala; makasiyá ò makabanhaw sa sarili ang hánap. || Bumílog; mamílog.

REDONDEZ. f. Kabilugan; bìlog.

REDONDO, DA. adj. Mabílog. || met. Tawong ang pinagbuhatan ay patás nang dugô, walâ bagang mataás at walâng mababâ. || Maliwánag; tálastasan.

REDUCIDO, DA. p. p. nang *reducir*, y adj. Maiklî; masikip. || Mahírap; salat sa pamumúhay.

REDUCIR. a. irreg. como *conducir*. Iklián; liitán. || Isaúlî sa dati. || Palitán ang isang bágay nang ibang kahalagá. || Supilin. || Lamuyutin; hikayatin sa pamagitan nang mabuting pagmamatowid. || r. Mapilitan. || Maghinahon; maghúsay nang kilos ó pamumùhay. || Magbawas; magtipid nğ paggastá.=*á lo más preciso*. Magpumílit na mamaluktot at huag gumámit ó gumastá kundî sa lálông kailanğan.=*en los gastos*. Magtipid sa paggastá.=*(alguna cosa) á la mitad*. Liitán (ang isang bágay) na gawing kalahátî lámang nang dati niyang lakí.

REDUNDANCIA. f. Kasaganâan; kalabisan nang anomán.

REDUNDAR. a. Umápaw; lumálô; lumabis. || Makabuti; ó makasamâ sa isá ang anomán.=*en beneficio*. Makabuti: pakinabangan.

REDUPLICACIÓN. f. der. nğ *reduplicar*. Pagkadublé; pagdublé.

REDUPLICAR. a. Dublihín; ó ulitin. || Madublé.

REEDIFICACIÓN. f. der. nang *reedificar*. Panibagong pagbabanğon nang anomang nágibâ ó nasírâ.

REEDIFICAR. a. Itayô ulî; ó ibáñgong panibago ang anomang nasírâ ò nágibâ.

REELEGIR. a. irreg como *pedir*. Ihalal ulî; mulîng ipalagay sa katungkulan. || r. Mulîng máhalal.

REEMBARCAR. a. Ilulang mulî ang naahon na. || r. met. Mulîng magpumílit; ò pagpilitang panibago ang anomán.

REEMBARGAR. a. Embarguhing mulî.

REEMPLAZAR. a. Palitán; halinhán ang isang bágay nang ibang kamukhâ ó kahalagá.=*(á una persona) con otra*. Palitán (ang isang tawo) nang ibá.=*(á Luis) en su empleo*. Halinhán (si Luis) sa kaniyang katunkulan.

REEMPLAZO. m. Pagpapalit; paghahalili. || Kapalit; kahalili.

REENCARGAR. a. Mulîng ipagbilin; ipagbiling mulî't mulî.

REENCOMENDAR. a. irreg. como *acertar*. Ipagtagubilin; ò ipakiúsap na mulî't mulî.

REESPERAR. a. Pakaasahan nğ

malakí.

REFECTORIO. m. Ang kinákanang lugal nang isang *comunidad.*

REFERENCIA. f. Pagsasaysay; pagbabalítâ nang anomán. || Pagkákatnig; pagkáugnay; ó pagkákawing nang isang bágay sa ibá.

REFERIR. a. irreg. como *sentir.* Ibalítâ; saiaysayín; salitín. || Bangitín. || Itunkol; itaán. || r. Máukol; màtunkol.—REFERENTE *á esto,* ÚKOL *dito* ó TUNGKOL *dito.*

REFINAR. a. Dalisayin ang anomán. || met. Pakahusayin; pakagalingín ang anomán.

REFLEXIONAR. a. Bulaybulayin; warîing mahúsay ang anomán. || r. Magbulaybùlay; magwárî. =*en, sobre nuestra miseria.* Magbulaybúlay sa ating kasalatán; magwárî úkol sa ating kahirapan.

REFLORECER. n. irreg como *agradecer.* Mulîng mamulaklak.

REFLUIR. n. irreg. como *huir.* Umúrong; kumati ang tùbig, ó anomang bágay na tunaw. || fam. Mulîng bumukal; mulîng umápaw; ó sumagánâ at sumasal na lálô ang anomán.

REFLUJO. m. Pagkati ng túbig.

REFORMAR. a. Husayin; tibayan; iulî. || Alisán nang katunkulan. || Bawasan nang halagá ó bílang ang anomán. || r. Magbago nang ásal; magpakahúsay. || Magpígil.=*en las costumbres.* Maghùsay nang paguugálî.

REFORZAR. a. irreg como *acordar.* Tibayàn; kapalàn; ó dagdagán nang tíbay. || Ululan nang lakás, etc. || Buhayin; palakasín ang loob; patapangin. || r. Magtíbay; magùlol ng lakás; manghinápang.

REFRÁN. m. Kawikaán.

REFREGAR. a. irreg. como *acertar.* Ikusot; ikuskós; ò ipákuskos. || Kuyakusin. || met. fam. Italampak; sabihin sa mukhâ nang isà ang anománg ikagágalit, na ulitulitín. || r. Madumhin; madungisan; mákiskis.

REFREIR. a. irreg. como *reir.* Pirituhing mulî; pakápirituhin. || met. Pagalitin ó yamuting malabis.

REFRENAR. a. Supilin nang freno; ó frenohan ang kabayo. || met. Pigilan; supilin. || r. Magpígil.

REFRESCAR. a. Palamigán. || Uminom nang pangpalamig. || met. Balingang panibaguhang gawín ang anomang nagawâ na. || met. Sariwâin ang anomang dalamhatî, katuwaán ó matandâng kaugalián. || Palakasín; pasiglahín. || Magpahingâ; magpalamig. Ginágamit namang pàrang *recíproco.*

REFRIEGA. f. Pagsasagúpâ; pagpapamuok.

REFRIGERACIÓN. f. der. nang *refrigerar.* Pagpapalipas nang ínit; pagpapalamig.

REFRIGERAR. a. Palipasin ang ínit; bawasan ang silakbó niyá. || Papanaulîin ang lakás sa pamagitan nang anomán. || Pagaanín ang damdam nang púsô ò nang katawán. || Magsaùlîng lakás; gumaán ang anomang dinàramdam; magtamóng ginhawa.

REFRIGERIO. m. Katahimikan; kaginhawahang kinákamtan sa tinátangap na lamig. || Ginhawa; ó kaaliwân sa anomang kagípitan ó hírap. || Ang kasùbông pagkáin na ipinagpápatid gútom ó pagal.

REFUERZO. m. Pagdaragdag ng lakás. || Pagyayaman nang anomang masísirâ at nang huag magtuloy. || Abúloy; túlong.

REFUGIAR. a. Kupkupín; ampunín ang isá. || r. Sumalílong; paampón; pakupkop; magkublí; kumanlong. =*á, bajo, en sagrado*. Sumalílong sa sagradong lugal; ó pakupkop sa isang ginoong kagalangálang ùpang madaig ó malabasán ang anomang kagípitan.

REFUGIO. m. Takbuhan; sálilongan. || Pagaampòn.

REFUNFUÑAR. n. Dumábog; umíngos. || Sumingásing || Umángil; bumulongbulong.

REFUNFUÑO. m. Pagdábog; pagángil; etc.

REFUTAR. a. Salangsangín; pintasán; ò masamaín ang anomàn.

REGADERA. f. der. nang *regar*. Pandilig.

REGADÍO, ÍA. adj. y.

REGADIZO, ZA. adj. Lúpáng may patùbig; ò lúpâng panagarawán. Ginágamit namang *sustantivo*.

REGALADOR, RA. m. y f. Mapagregalo; maìnam makáeestima.

REGALAR. a. Magregalo; magalaala nang anomán sa kápowâ; ó magálay. || Himashimasin; palayawin. || Libangín; pasayahín ang loob. || Alagâang malabis ang kitawang sarili na pagpilitang tamohín ang lahat nang kaginhawahan; mabúhay nang boong kalayawán, etc. =*con buenos vinos*. Magtamasá nang mabubúting álak.

REGALO. m. Handog; alaala; álay; dùlot; biyáyâ. || Towâ; lugod; ò galak na tinátamo sa anomàn. || Paghahandog; pagreregalo; pagaálay. || Pagkáing masasarap at sadyâ. || Kaginhawahan; katiwasayán. || Kalayawang malabis; kawalán nang gawâ. || Pagtatamasá.

REGALÓN, NA. adj. der. nang *regalo*. fam. Lubhâng layaw. || Mapagtamasá. || Malambing.

REGAÑAR. n. Umángil ang aso. || Magálit; dumábog. || Makipagtalo; makipagtákapan. || Bumuká; pumutok ang balat nang alinmang bunga nang káhoy sa pagkahinog, para nang sampálok, kamatsilé, etç. || a. Kagalitan; bulasin; awayin; pangusapan ang isá.–*á regaña dientes*. mod. adv. Masamâ sa loob.

REGAÑIR. n. irreg. como *bruñir*. Mulîng humuhol; mulîng umángil.

REGAÑO. m. Simángot. || Dábog.

REGAÑÓN, NA. adj. der. nang *regaño*. Masúngit; magagalitín.

REGAR. a. irreg. como *acertar*. Magdilig; diligín. | Basaìn; wiligán. || Magdaán; ò umagos sa isang lugal ang alinmang ílog.=*con, de llanto*. Diligín nang lùhâ || r. Madilig.

REGATEAR. a. Tumáwad; ò manawaran; makitungo. || Ipagbilí nang untíuntî ang anomang pagkáin; ó ipagtingî. || Paglumatlumatin; ó tangihang huag agad gawín ang anomán. || m. náut. Magpareha nang bankâ; ó anomang sasakyáng ginágauran.

REGATEO. m. Pagtáwad; ó táwad. || Pagtitingî nang anomán. || náut. Pagpapareha nang dalawàng sasakyang ginágauran.

REGATERO, RA. adj. y

REGATÓN, NA. adj. Ang nagtitingî nang mangá bágay na ki-

nákain; magbabaliwás. Magágamit na mang parang *sustantivo.* || Matàwad; makulit mamilí.

REGAZO. m. Sinapupunan; kandungan.

REGICIDA. com. y adj. Ang natay sa hàrî.

REGICIDIO. m. Ang pagpatay sa hárî.

REGIR. a. irreg. como *pedir*. Pamahalâan; ipatnúgot. || Ihatid; akayin. || m. náut. Sumunod sa úgit ó timón ang sasakyán.

REGISTRAR. a. Siasatin; bunkalín; usisâing magaling ang anomán. || Itandâ; ó isùlat sa librò ng *registro* ang anomán. || r. Humarap at pasúlat, ò mag*matrìcula*.

REGISTRO. m. Pagsisiyásat; pagusísâ; pagtatandâ. || Lugal na tálibâan. || Ang butas nang pabuluang na; may takip, etc., na siyang pinagsísiasatan kung may dumí itó, at doón din naman nilílinis. || Padrón, ó libró nang *matrìcula* na kinásusulatan nang pangálan at bílang nang tawo sa isang kaharián, bayan, *colegio*, etc. || Ang *protocolo* nang *escribano*. || Tandâan.

REGLA. f. Pitik; kalat; ó regla. || Reglang sinúsunod nang isang kapisanan ó *comunidad*. || Pùnông áral. || Alinmang bágay na húwaran nang gawâ at kilos, úpang ito'y magsilabás na matutuwid. || Súkat; kasukatán. || Panahòn ó regla nang babayi.

REGLADO, DA. p. p. ng *reglar*. y adj. Maibigín; mahilig sa kasiahán.

REGLAR. adj. Ang nátutungkol sa regla. || a. Guhitan nang regla; ó réglahan. || Iayos ang mangá kilos at gawâ sa katuwiran. || r. Lumagay sa kasukatán; magpakahúsay.=*á lo justo*. Lumagay sa katowiran ó katamtaman.=*por otro*. Sumunod sa ibá; paákay sa ibá.

REGOCIJADO, DA. p. p. ng *regocijar*, y adj. Nakapagbíbigay towâ; nakalúlugod. || Masayá; ginágalak.

REGOCIJAR. a. Pasayahín; bigyang katuwaân; pistahìn. || r. Matowâ; galakín; magsayá.

REGOCIJO. m. Towâ; galak. || Pagpapakitang katowaán.

REGODEARSE. r. fam. Matowâ; malugod.=*con, en la comida*. Malugod nang, sa pagkáin.

REGOLDAR. n. irreg. como *acordar*. Dumilhay; ó dumighay. Ito'y salitâng gámit lámang nang mangá tawong salat sa pinagaralan: ang mahihinhín at may pinagaralang mangá tawo kung sabihin ito'y *eructar*. || met. y fam. Maghambog nang malabis at walâng kapararakan.

REGRESAR. a. Ipagkaloob sa ibá ang pakinàbang. || n. Bumalik; ó manumbálik sa pinangalingan. || Pagkakaloob sa ibá nang kapakinabangàn.

REGRUÑIR. n. irreg. como *bruñir*. Magngangasab; gumukgok nang malabis.

REGÜELDO. m. Dilhay; ó dighay. Hindî itò ginágamit nang mangà tawong maáyos ang ugálî kundî ang *eructo*. || met. Kahambugàn; kapalalûan.

REGULARIZAR. a. Husayin. || Lagyán nang *regla*; ó ilagay sa *regla*.

REHACER. a. irreg como *hacer*. Mulíng gawín. || Iulî; husayin ang nasírâ ó nabawasan. || r. Makabáwî.

|| Maguling lakás; manaúlî ang katawán; panaulan nang loob.||Tumíbay.

REHARTAR. Pakabusugìn; pakabuyâin. || a. Magpakabusog; magpakabúyá

REHECHO, CHA. p. p. irreg. nḡ *rehacer*. Yárî; náulî; husay na; ulî na ang katawán; hangô sa pangánib, etc.||adj. Katatagán ang taás, bilugàn at malakás.

REHÉN. m. Ang tawong nakasanlâ sa kaáway, na párang katibayan ó prenda nang isang sálitâan. Karaníwang plural kung gamitin, at *regido* nang *preposición* EN.

REHENCHIR. a. irreg como *pedir*. Mamantog na mulî; mulîng mapunô.

REHERIR. a. irreg. como *sentir*. Iwàan; sugatang mulî.

REHERRAR. a. irreg. como *acertar*. Bakalang mulî ang paà nang kabayo nang kaniyang dating bákal, at pakûan nang bago.

REHERVIR. n. irreg. como *sentir*. Kumulông mulî. || Magínit; magálab ang loob. || r. Umasim ang anomang minatamís ó nilùtô sa matamís.

REHOLLAR. a. irreg. como *acordar*. Mulîng yurakan. || Pagtapakán || met. || Mulîng hiyaín; siphayôing ulî.

REHUIR. a. irreg. como *huir*. Layuán; ilágang pakaingatan; pakalayuán. || Tangihán. || met. Kasuklamán. || Ilayông biglâ. || Ilagay. || r. Umilag; lumayô; || r. Magilagàn.

REHUMEDECER. a. irreg como *agradecer*. Basâbasaín ulî; pagbutihin; wiligán ó pahinasan. || r. Manaûlî sa pagkabasâbasâ.

REHUNDIR. a. Ipálubog. || Bubûing mulî ang anomang metal. || Pahagposín. || r. Málubog; humagpòs.

REHUSAR. a. Tangiháng huag tangapín. || r. Tumangí

REIMPRESIÓN f. der. nḡ *reimprimir*. Paglilimbag na mulî. || Ang manḡá bágay na mulîng nililimbag nang páminsanan.

REIMPRIMIR. a. Limbaging mulî ang isang libró ó súlat. Ginágamit namang *recíproco*.

REINADO. p. p. nang *reinar*.|| m. Panahong nilálakaran ó nalakaran nang paghaharî. || Ang lùpâng sakop nang isang hárî.

REINAR. n. Magharî. || Manaig ang anomán sa ibá.=*en España*. Magharî sa España.=*entre las gentes el terror*. Manaig ò magharî sa manḡá tawo ang sindak.=*sobre muchos millones de hombres*. Magharî sa angaw ángaw na bílang nang tawo.

REINCIDENCIA. f. Paggawâ; ó pagkahúlog na mulî sa nágawang sala ó kamálian.

REINCIDIR. a. Mahúlog; ó magkásalang mulî nang dáting nágawâng sala.=*en la culpa*. Mulîng mahùlog sa kasalanan.

REINO. m. Kahariàn. || hist. nat. Báwa't isá nang tatlong *clase* nang pagkakábahahabahaging tátag nang manḡá naturalista sa manḡá lamàn nitong lúpâ: *reino animal*, ang táwag sa láhat nang tawo at háyop: *reino vejetal*, ang lahat nang káhoy, halaman at pananim: at *reino mineral*, ang manḡá tansô, bákal at ibá pang sa ilálim nang lúpâ tumútubô.

REINTEGRACIÓN. f. der. nḡ *reintegrar*. Pagkàsaulî; pagkabáwî nḡ

naging kúlang ó kasiraán. || Pagsasaúlì.

REINTEGRAR. a. Saulàn; bayarang puspòs ang naging kasiraán ó kakulangán nang anomán. || r. Mabáwîng lahat; ó manaùlîng lahat ang naging kasiraán ó pangulugi.

REINTEGRO. m. Pagkásaulì ng naging kasiraàn.

REIR. n. y r. ger. *riendo*: p. p. reido: pres. *rio; ries; rie;* reimos; reís; *rien:* perf. reí; reiste; *rió*; reimos; reisteis; *rieron*: imperat. *rie* tú; *ría* él; *riamos* nosotros; reid vosotros; *rian* ellos: subj. *ría; rias; ria:* imperf. *riera;* reiría *riese;* etc: fut. *riere, rieres,* etc. Tumawa. || Lumibak; bumírô. || r. fam. Magáhì; ó magmulâng masírâ ang damit sa katandaán, ó dáhil sa talagang karupukán.=*á carcajadas*. Humalakhak; tumawa ng tutoong malakás.=*de*. Pagtawanán, ò pagtáwananan; pawalâng kabuluhán ang kápowâ; huag asikasuhin.

REITERACIÓN. f. der. ng *reiterar*. Pagúlit. || Pagkáulit.

REITERAR. a. Ulitin ò mulîng gawín ó sabihin ang anomán.

REJUVENECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagsaulîin sa lakás at sayá nang katawán nang kabatâan; batâin. || n. y r. Mabátâ; manaúlì sa pagkabátâ.

RELACIÓN. f. Pagsasaysay; pagsasabi; pamamalítâ. || Pagkáagpang; ò pagkáayos nang isang tawo ó bágay sa ibá. Pagkakáhinlog.

RELACIONAR. a. Saysayín; salitín ang isang pangyayari.

RELAJAMIENTO. m. Pagkasírâ, paghínâ nang lakás nang katawán. | Lámat; básag. || met. Paglipas ng karampátang pagsunod sa mangá kautusán, ò sa mabuting kaugalián.

RELAJAR. a. Pahinâin; palambutín. || met. Bigyáng daang lumamig at masírâ ang tapat na pagsunod sa mangá kautusán. || fam. Sirâin ang mabubúting kaugalián. || r. Humínâ ang alinmang lugal nang katawán, dáhil sa anomang ginawang pagbibiglâ ó pagpupuersa, ó dàhil sa talagang kahinâan na.||met. Masírâ ang mabuting kaugalián.

RELAMER. a. Himuring mulì; ó pakahimurin nang dílâ ang lábî at ngùsô. || Pakahusàying malabis ang mukhâ. || met. Ipagmagaling; ó ipagpalalô ang anomang ginawâ, na magpakita nang galak sa pagkáyarì noón.

RELÁMPAGO. m. Kidlat.||Alinmang ningas ó liwánag na biglâ at madaling mapáwì. || Alinmang bágay na agad nakaraán.

RELAMPAGUEAR. n. é impder. nang *relámpago*. Kumidlat; magkikidlat. || met. Umaluningning. Kadálasang sabihin sa mangá matang totoong buhay ó mapanglísik.

RELAPSO, SA. adj. Ang nagbalik, ó mulîng nahùlog sa paggawâ nang dating sala.

RELATAR. a. Magbalítâ; magsaysay nang anomán.

RELATIVO, VA. adj. Ang náuukol sa; ó nátutungkol sa anomán. ||gram. Ang salitâng dumádawit nang anomang pangungùsap ó bágay, na pinagúusapan ó nábangit na.||Katugón.

RELATOR. m. Ang nagsàsaysay ó nagbábalitâ nang anomàn.

RELENTECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Lumambot; lumatâ.

RELEVACIÓN, f. der. nang *relevar*. Paghahalili. || Patáwad; ó pagpapatáwad sa isá nang anomang katunkulang gawín.

RELEVAR. a. Alisán; ibsán nang anomang daláng mabigat ò nang anomang katunkulan. Palitán; halinhán, || Abuluyan; tulungan sa mangá kasalatàn.|| Patawarin; kalagàn sa sala. || Lagyán nang kankak ang gintô, pílak, etc.

RELEVO. m. mil. Paghahalili. || Kahalilí.

RELIEVE. m. Kankak sa gintô, pílak, etc. || pl. Ang labí nang pagkáing nátira sa dúlang na kinanan.

RELIGAR. a. Mulîng talian; ó higpitang lálô ang tàlî. || Mulíng ihálô ang isang metal sa ibà.

RELIMAR. a. Kikiling mulî; pakákikiin.

RELINCHAR. n. Humuni ang kabayo.

RELINCHIDO. m. y

RELINCHO. m. Huni nang kabayo.

RELOJ. m. Orasán.

RELUCIR. n. irreg como *lucir*. Kumilap; magningning.||Magliwánag nang malabis ang anomán. || Mulîng sumíkat. || met. Sumíkat; magningning sa kabánalan, etc.

RELUMBRAR. n. Magliwánag; magningning nang malakì ang anomán.

RELLENAR. a. Pakapunín ó pakasiksikín ang anomán.|| Palamnán nang karneng tinadtad ó ibang bágay ang manok, íbon, etc. na inilúlutô. || fam. Magpakáin. || r. Magpakasandat.

RELLENO, NA. adj Namámanlo; siksik.||m. Tinadtad na karnè, isdâ, gúlay, etc, na ginágawâng palamán sa ibon, manok, ó sa ibang bágay na iniúulam. || Ang pagpapalamán; ò pagpupunô.

RELLENTECER. n. irreg. como *agradecer*. V. RELENTECER.

REMACHAR. a. Salsalín; baluktutín ang dulo nang pákô sa kinápapakûan; silsilin.

REMACHE. m. Pagsalsal; pagbabaluktot nang pákô, at nang lálông magtíbay sa kinápapakûan.

REMANECER. n. irreg. como *agradecer*. Lumitaw; ó sumipot na biglâ; mulîng lumitaw ó pakita.

REMANENTE. m. Labí; ó tirà nang anomán.

REMAR. n. Gumáod; sumaguán. || met. Lágîng magpagal nang malakíng pagsusumíkap.

REMATADO, DA. p. p. nang *rematar*. adj. Hindî na magágamot; ó walâng kagámutang anomàn na ikaáahon sa kinálalagyang hírap ó sákit. Lálô na kung mangá sirâ ang ulo ó bubuanín ang pinagsásalitaanan. || Ang sinentensiahang pasapresidio, na hindî na makatùtutol.

REMATAR. a. Tapusin; lutasin. || Rematahen ang pagaalmoneda, na ibigay sa nagdagdag ó tumáwad ng malakí.||Sa pangangaso ay patayiug pátuluyan ang huli sa putok. || Sa mànanahî ay ibuhol na pagtibaying mabuti ang dulo nang tahî at nang huag makalás.=*al toro*. Patayìng utasín ang toro.=*con una copla*. Duluhan nang isang dalit. || n. Matapos. || r. Mawalâ; masírâ ang anomán.

REMATE. m. Dulo; ó katapusán

nang anomán. || Ang huling salitâ sa almoneda; pagremate nang ipinagbíbili, sa namimiling mataás sa lahat ang táwad.

REMECER. a. irreg. como *empobrecer*. Iugoyugoy ang anomán. || r. Umugoyugoy; ò magpaugoyugoy.

REMEDADOR, RA. m. y f. Mapangagad.

REMEDAR. a. Gagarín. || Mangbadyá; ó badyahín.

REMEDIAR. a. Gamutín; gawán nang magaling ang anomang kasiraán ó damdam.||Abuluyan.||Iligtàs; ó ilayô sa pang̃ánib·

REMEDIO m. Kagámutan. || Paggamot; ó paggawâ nang magaling sa anomang kasikián ó kasiraán.

REMEDIR. a. irreg. como *pedir*. Sukatin ó takaling mulî ó mulî't mulî.

REMEMORAR. a. Ipaalaala; alalahanin. || Husayin; ó alisán nang malî.

REMENDAR. a. irreg. como *acertar*. Tagpián; sulsulán. || Hayumahin. || Husayin; ó alisán nang malî, kasiraán ó nakapápang̃it na anomàn.

REMENDÓN. m. Mánanagpî; manunulsí; manghahayuma,

REMENTIR. n. irreg. como *sentir*. Magsinung̃aling ulî; lágîng magsinung̃aling.

REMERO. m. der. nang *remo*. Mangagáod; mánanaguan.

REMESA. f. Pagpapadalá.

REMESAR. a. Labnutín ang buhok. || Ipadalá; ipahatid ang anomán sa ibang lugal.

REMESÓN. m. Paglabnot; pagsabúnot nang buhok. || Ang buhok na sumama sa pagsabùnot.||Ang maikling síbad nang kabayo, na biglâng pinigil sa kalakasán nang takbó. Kaugalîang gawín sa pagpapakitang tikas.

REMETER. a. Mulîng ipaloob. || Ipakápasok sa loob na loob.

REMIENDO. m. Panagpî.||Tagpî; dagdag. || Pagtatagpî; tutos.

REMIRAR. a. Pakámasdan; paká, tingnan ang anomàn. || r. Magpakaigi; magpakaing̃at sa anomán. || Pakámasdanmasdan ang anomán sa lugod.

REMISIÓN. f. der. nang *remitir*. Pagpapadalá. || Patáwad sa sala, ó sa útang.||Katàmaran; kapabayâan.||Paghupâ; ó pagbabawas nang tindí nang anomang sakit.

REMITIR. a. Ipadalá.||Ipatàwad ang sala ó patawarin sa sala. || Ilabás; iligtás sa anomang katungkulan. || Palumatin; itáyong.

REMO. m. Gáod. || met· Kahirápang malakí at lágî. || pl. Ang mang̃á paá at kamay nang tawo ó nang hayop. || Sa mang̃á ibon ay pakpak.

REMOJAR. a. Basaíng mulî; ò ibábad ang anomán.

REMOJO. m. Pagbabábad; pagbasâ nang anomán.

REMOLAR. m. der. nang *remo*. Ang mangagawâ nang gáod, ó saguàn. || Lugal na pinaggágawan nitó.

REMOLCAR. a. náut. Hilahin; aspiahín; ó itálîng ikawing na ipahila ang isang sasakyán sa kápowâ sasakyán.

REMOLER. a. irreg. como *absolver*. Pakàdurugin; pakáligisin. || met. y fam. Pagurin; muhiín nang malabis, etc.

REMOLINEAR. a. Painugin; paikitin ang anomán. || r. Magulíulî.

REMOLINO. m. Ipoipo; buhawi. || Ulíulî. || Puyò nang buhok. || met. Kagu uhàn; pagkakábunton nang maràming tawo, na búhat sa pagkakagulò.

REMOLÓN. adj. Mahàga'; tamad; pabayâ.

REMOLQUE. m. Paghila; ò pagákay nang isang sasakyán.

REMONTAR. a. Itapín; bugawin; itaboy. || Itaás; ipanhik sa kamáhalan. || r. Pátaas; pakápanhik; maglayás; magtagô. || met. Pailanglang; magpakátaas.=*al, hasta el cielo.* Pailanglang sa, hangang sa lángit.=*por los aires.* Paimbulog sa impapawid.=*sobre todos.* Pátaas sa lahat.

REMORDER. a. irreg. como *absolver.* Muling kagtín.||Pagkakagatín; kagatkagatín; ó kagatín nang malakás. || Balisahin; guluhín; huag bigyang kapalágayan ó katahimikan ang loob. Karaniwang gamiting kasama nang salitâng *conciencia.* || r. Kagatín ang sariling katawán; kagatín ang labî sa pagpipigil nang anomang katowaán ó dalamhâtî: halimbáwâ, KINAGAT *ang lábî sa gálit ò sa pagtatawá,* SE REMORDIÓ *los labios de cólera ó de risa.* || Magkàgatan. || met. Magdusa; maghírap ang kalooban.

REMORDIENTE. p. a. nang *remorder.* Balisá ang kalooban.

REMORDIMIENTO. m. Balisa; ó dî pagkápalagay nang loob dáhil sa masamáng nágawâ.

REMOTO, TA, adj Maláyô. || met. Ang maláyô; ó mahírap mangyari: v. gr. *Pañgànib na* MALÁYÔ Ó MAHÍRAP MANGYARI, *peligro* REMOTO.—*Estar remoto.* fr. met. Nakalílimot na halos nang anomang nálalaman ò pinagaralan.

REMOVER. a. irreg. como *absolver.* Galawing mulî; ilípat ó ibago nang lugal. || Halùin; kalawkawín.|| Alisín; ilayô ang anomang pangabala, etc. || Alisín ang isá sa katungkúlang kinàlalagyan.

REMPUJAR. a. Itúlak ||met. Ipatúloy ang akalâ, na huag alintanahin ang anomang nakasísikî.

REMPUJÓN. m. fam. Túlak.

REMUDA. f. Paghahalili. || Bihisan.

REMUDAR. a. Halinhán; ò ihalili. || r. Humalili; pumalit sa ibá. || Magpálitan; maghálinhinan.

REMULLIR. a. irreg. como *bruñir.* Pakábuhaghagin.

REMUNERACIÓN. f. der. ng *remunerar.* Gantí; bihis. || Pagganti.

REMUNERAR. a. Gantihín; bihisin; pagpalâin.

REMUSGAR. n. Maghinálâ.

RENACER. n. irreg. como *nacer.* Mulîng sumipot; gamiting mulî; mulîng tumùbô. || met. Kamtán sa pag bibinyag ang búhay nang grasia. || met. Manaúlî ang lumipas na lakás.

RENCILLA. f. Áway; pagtatalo na namunga nang pagtatániman.

RENCILLOSO, SA. adj. der. nang *rencilla.* Palaaway; mahílig sa pakikipagtalo.

RENCO, CA. adj. Hiwid; hinkod dáhil sa sálâ nang balakang.

RENCOR. m. Pagtatanim; ó matandâng gálit.

RENCOROSO, SA. adj. der. ng *rencor.* Mapagtanim sa loob; mapagtágô nang gálit.

RENDICIÓN. f. Pagsùkô. ‖ Ang pakinábang ò tùbô na ibínibigay nang anomán.

RENDIMIENTO. m. Pagsúkô.‖ Págod; pagal.‖Kapakumbabâan; pagtalima. ‖ Pakinábang na nákukuha sa isang bágay

RENDIR. a. irreg. como *pedir*. Pasukûin; supíiin. ‖ Magbigay pakinábang ang anomán. ‖ Hapôin; pagalín ‖Isuka ang kináin.‖naut. Mabálî ang isang albor nang sasakyán. ‖ r. Sumúkô; pahinúhod. ‖ Mahápô, v. gr. SIYA'Y NAHÁPÔ *sa kakapalán nang gawâ*, SE RINDIÓ *de tanto trabajo*. =*á la razón*. Sumúkô; pahinúhod sa katowiran.

RENEGAR. a. irreg. como *acertar*. Tangihang muli't muli na pakatigasán ang anomán.‖Kasuklamán; kalupitán. ‖ n. y r. Tumalíkod sa kaniyang dating *religión* at lumípat sa ibá; talikuran ang pananampalataya. Karaniwang sabihin sa tumátalikod sa *religiòn* nang ating P. J. ‖ Sumumpá nang dî tutoó at ang ngalan nang Dios ang gamitin. ‖ Maglasuá; magsabí nang masâmâ ó panírâng purî. =*de alguna cosa*. Kasuklamán ang anomán; talikuran.

RENGLÓN. m. Talátâ; taludtod. ‖ met. Bahagi nang pakinábang ó tùbô ò nang nagúgugol: at sinásabi, *Si Fulano'y* NAKÍKINABANG ó NAGTÚTUBÔ *nang sanglibong piso taontaón, Fulano entra con el* RENGLÓN *de mil pesos anuales; sa báhay ko'y lubhâng mahal ang* NAGÚGUGOL *sa lañgis, en mi casa es muy costoso el* RENGLÓN *del aceite*. ‖ pl. Ang mañgá kasulatan, ó ang nàsasaysay sa kanilá.

RENOVAR. a. irreg. como *acordar*. Baguhin; ó gawing parang bago ang anomán. ‖ Ulitin; pagpanibaguhan. ‖ Palitán; halinhán nang bago. ‖ Ipagpalit nang bago ang isang bágay na lùmâ ò nagámit na. ‖ Ipaháyag na panibago. ‖ r. Mabago.

RENQUEAR. n. Huminkodhinkod; lumákad na magpilaypilayan.

RENTA. f. Tùbô; pakinàbang na nákikita sa santaong áraw.

RENUENCIA. f. Kaayawán sa anomán, na napagháhalatâ sa mukhâ.

RENUEVO. m. Supling; sulol; suí; talbós.

RENUNCIA. f. Pagtangí sa isang katunkulan ó sa anomán; pagrerenunsia.

RENUNCIAR. a. Tumangí; kumalag sa katungkulan.‖Tangihàn ang anomán.‖Pawalang kabuluhán; pabayaán; layoán =*á un proyecto*. Talikuran ang isang proyecto.=*(algo) en otro*. Ipagkaloob (ang anomán) sa ibá.

REÑIDO, DA. p. p. nang *reñir*, y adj. Galit, ó may gálit sa ibá. ‖ Kaalit.

REÑIDOR, RA. m. y f. Palaaway.

REÑIR. a. irreg. como *pedir*. ‖ a. Gasâan. ‖ a. Pañgusapan nang may katigasán ò may kahàlông bálâ. ‖ Sisihin.‖Awayin; kagalitan.‖r. Magáway; magtalo.

REO. com. Ang may sala. Sinásabi itò sa nakasùgat, nagnákaw, etc. ‖ for. Ang inihabiá; ó náhahabla.—*reo de estado*. Ang gumawâ ng anomang sala na laban sa katahimikan nang kaharián.

REOJO (MIRAR DE). fr. Su-

muliap; tumingĩn nang pagalit: ó tila nagpápawalâng halagá.

REPACER. a. irreg. como *nacer*. Sayurin nang háyop ang pinangĩngĩnáing damó. || Mulîng mangĩnáin.

REPADECER. n. irreg. como *agradecer*. Papagdálitâin nang labis. || Magdàlitâ nang malabis.

REPAGAR. a. Bayaran nang lagpós. || Bayarang mulî.

REPARAR. a. Husayin; pagpalâin ang kasiraán nang anomán. || Halataín; pansinín ang anomán. || Isipin; gunamgunamin.||Papanaulîin ang lakás; palakasín ang loob ó ang katawán. || Sahurin; sangahín. || Batîin. || Gantihín; bayaran. =*perjuicios con favores*. Bayaran ang mangá karowahaginan nang pálâ ó mabubúting gawâ.=*en cualquier cosa*. Pansinín ang anomán. || n. Humintô; tumígil sa isang lugal. || r. Magpígil; maghinahon.

REPARÓN, NA. adj. Mapansinin nang kamálian nang kápowâ; ó nang mangá walâng kabuluhang bágay.

REPARTICIÓN. f. y

REPARTIMIENTO. m. Pamamahagi; paghahátì.

REPARTIR. a. Ipamahagi; ipamudmod; ipangáyaw.=*(el pan) à, entre los pobres*. Ipamudmod (ang tinápay) sa mangá salantâ.=*en porciones iguales*. Ipamahagi nang magkakasinglakí, ó magkakasindami.

REPARTO. m. Pamamahagi.

REPASAR. a. y n. Daanang mulî ang nadaanan na. || Tingnang mulî at usisâin ang anomán. || Basahing mulî ang pinagaralan. || Paraanan ng tingĩn ang anomang súlat. || Sulsihín ang damit. || Saysaying mulî; ò esplikahing mulî ang lisión.

REPASO. m. Pagdaraang mulî sa naraanan na. || Paguusísâng mulî nang anomán. || Ang mulîng pagbasa nang napagaralan na, at nang lálông magtíbay sa alaala: pagrerepaso.

REPECHO. m. Dalisdís nang bundok na lubhâng tarik.

REPEDIR. a. irreg. como *pedir*. Mulîng hingĩn; pakáhingĩn.

REPELAR. a. Anitang ulî; mulîng panutin. || Sabunutan. || Labnutín ang buhok. || Bunutan nang buhok. || Patakbuhín nang isang síbad na maiklî ang kabayo. || Gumitî; ó tumúbô ang damó. || met. Bawasan; kulangan; untián. || Palasin.

REPELER. a. Iwaksí; itakwil.|| Salangsangĩn ang anomán.

REPENSAR. a. irreg. como *acertar*. Isiping ulî nang dahandahan; bulaybulaying mahúsay. || Pakàkurûkurûin. || r. Magisipísip na mabuti; magkúrông dahandahan.

REPENTE. m. Kilos; ó pangyayaring biglâ.—*de repente*. mod. adv. Kadingatdingat; karakaraka.

REPENTINO, NA. adj. Biglâ; kaginsaginsá.

REPEOR. adj. fam. Lálông masamá.

REPESAR. a. Timbangĩng mulî ang anomán.

REPETICION. f. Pagúlit; pagulî.

REPETIR. a. irreg. como *pedir*. Ulitin; ulín. || n. Idilhay ó idighay ang kináin ó ininom na málasahang mulî sa bibig. || Tumihat. || r. Máulit; muling màgawâ.

REPICAR. a. Pakátadtarin ang anomán. || Repikihin ang kampàná.|| Mulîng tudlukín; ó pagduruin. || r. Magmayabang; maghambog.

REPIQUETEAR. a. der. nang *repique*, Repikihin nang malakás ang mangá kampáná, ó anomang bágay. || r. Magtákapan.

REPIQUETEO. m. der. nang *repique*. Pagrepike. || Pagtatákapan.

REPISCAR. a. Kumurot; ó kurutín.

REPLEGAR. a. irreg. como *acertar*. Tiklupîng ulî.||Pagtikloptiklopín; paglupîlupiín. || Ulaking ulî ang sutlâ ó sinùlid. || r. Mulîng pahinúhod, || Manaulîng mangúndot ó kumubot.

REPLETO, TA. adj. Namúmunínî; butiktik; sandat; punongpunô, Karaniwang sabihin sa tawong lubhâng punô nang humores ó sandat sa pagkákain.

RÉPLICA. f. Tútol; sagot; paklí.

REPLICADOR, RA. m. y f. Matútol; masàgutin.

REPLICAR. n. Sumagot; tumútol. || a. for. Sumagot ang nagháhabla na tutulan ang sagot nang kaniyang ipinaghablá.

REPLICÓN, NA, adj. fam Maságutin; matùtol.

REPOBLAR. a. irreg. como *acordar*. Paramihin ang namámayan sa isang lugal na kákauntî ang nanánahan, na dalhán nang tawo.

REPODRIR, ó REPUDRIR. a. irreg. como *podrir*. Agad mabulok. || r. Magkukot ang loob sa pagpipígil.

REPONER. a. irreg. como *poner* Isaúlî, ò iulî sa dáting lagay ó sa dáting kinálalagyan. || Palitán; halinhán. || Tumútol; sumagot. || r. Lumakás; manaùlî ang lakás. || Mabáwî ang lakás nang katawán; manaùlî ang pagaárîng nasírá.

REPORTACIÓN. f. der. nang *reportar*. Hinahon; tíning nang loob.

REPORTADO, DA. adj. Mahinahon; matíning na loob; malubay ang ásal.

REPORTAR. a. Pahinahonin; pigilan ang anomang silakbó nang kalooban; ó ang kapusukán nang púsô. || Kamtán; tamohín. || Dalhán; hatdán. || r. Maghinahon; magpígil.

REPOSADO, DA. p. p. nang *reposar*, y adj. Tahímik: palagay. || Mabínî; mahinahon.

REPOSAR. n. Magpahingá; himimlay; magpahingalay. || Humimpil; tumahímik. || Mádatay. || Máhimbing sa katahimikan nang kamátayan. || Tumíning.

REPOSO. m. Pagpapahingá; kapàhingahan. || Kapalágayan; katahimikan.

REPRENDER. a. Batîin; pangusapan; libakín; tuyaín sa ginawâ ó sinalitâng malî. || Sisihin ang námamalî.

REPRENSIBLE. adj. Dàpat batîin; ò dápat sisihin ó pangusapan. || Kalaitláit.

REPRENSIÓN. f. der. nang *reprender*. Pangúsap; pagsisi; pagbátî.

REPRENSOR, RA. m. y f. Ang nangúngusap, ó sumisisi sa námamalî.

REPRESENTACIÓN. f. der. ng *representar*. Ang pagpapaalaala nang anomán.||Kapangyarihan; karángalan; pagkaginoó; at niwíwiká: *Si Fulano'y táwong* GINOÓ ó MARAÑGAL, ó MAKAPANGYARÍHAN *sa Maynìlâ, Fu-*

lano es hombre de REPRESENTACIÓN *en Manila.* ‖ Ang paglalabás sa komediahan nang anomang búhay.

REPRESENTAR. a. Ipaalaala ang anomàn. ‖ Ilabás ang anomang búhay sa isang teatro. ‖ Howarán, ó ipintá ang anomán. ‖ Maging larawan, ò talinhágâ nang anomán.

REPRIMENDA. f. fam. Báti; pangũsap; pagsisi.

REPRIMIR. a. Pigilan, ó pagpigilan; supilin. ‖ r. Magpígil.

REPROBAR. a. irreg como *acordar.* Salahín; huag magalingìn; huag tangapìn.; ‖ Pakasamìn sa infierno.

RÉPROBO, BA. adj. Ang náparool; ò nápakasamâ sa infierno. Ginágamit namang *sustantivo.*

REPROCHAR. a. Talampakín; suatán; ò pagsalitán nang mukhâan. Paalisín; tangihán; salahín.

REPRODUCIR. a. irreg. como *conducir.* Mulîng kathaín. ‖ Mulîng gawìn. ‖ Panibagúhang gawín.

RÉPTIL. m. Háyop na dáhil sa kawalán nang paá, ó sa malábis na kaiklîan nitó, ay iginágapang sa lùpâ ang tian, para nang ahas, timbubuli, etc.

REPUDIAR. a. Itapon; itaboy ang sariling asawa; hiwalayán.

REPUDRIR. V. REPODRIR.

REPUGNANCIA. f. Sukiam; dimárim sa anomán.

REPUGNAR. a. Másaiungãt ang isang bágay sa ibà. ‖ Tangihán; kasukiamán ang anomán. ‖ Gawín nang masamâ sa loob ang anomán.

REPULGAR. a. Ilupî nang hinlalakí ang gílid nang kayo at lilipin. ‖ Ilupî at burdahán ang gílid nang empanada, pastel at ibá pang ganitó.

REPULIR. a. Bulihin ulî; ó pakákinisin. ‖ met. Pakáhusayin; pakápamutihan. ‖ r. Magpakakinis nang labis.

REPUTAR. a. Mahalìn. ‖ Aríing... mabuti ó masamâ ang anomán, ayon sa palagay nang nagmámasid ó kumùkurô. =*(á uno) por honrado.* Arîin (ang isang) may puring tawo; kilanling táwong may puri ang isá.

REQUEBRAR. a. irreg. como *acertar.* Pakiusapan; pagsalitán ang isang babayi nang hingil sa paglígaw; panuyûan. ‖ r. Magpákiusapan; magligawán.

REQUERER. a. y n. irreg. como *querer.* Pakágiliwin; pakásintahin.

REQUERIR. a. y r. irreg. como *sentir.* Babalaín. ‖ Kailanganin. ‖ Siyasatin. ‖ Pakiusapan ang isang binibini.

REQUIEBRO. m. Ang pakiúsap; ó salitáng panininta. ‖ Paglígaw.

REQUISA. f. Ang pagsisiásat ng *carcelero* sa mangã bilangô at sa bílangûan. ‖ Pagrerekisa.

REQUISAR. a. Siasatin; usisâin.

RES. f. Ngãlang itinátawag sa alinmang háyop na ápat ang paá, na kaugaliang kanin ó ipagtrabaho, para nang báboy, baka, kabayo, etc.

RESABER. a. irreg. como *saber.* Matahông mabuti.

RESABIO. m. Ang masamâng lasang naíiwan nang anomán. ‖ Masamâng kaugaliang pinagkaratihan.

RESALIR. n. irreg. como *salir.* n. arq. Mamukod; lumimbutod.

RESARCIR. a. Tamtamán; bayaran ang anomang kasiráan.

RESBALADERO. m. Lugal na

madulás. || met. Mapangánib. || adj. Madulás. || met. Nábibingit makágawâ nang anomang kamálîan.

RESBALADIZO, ZA. adj. Madulás na lugal. || Madúlasin. || met. Sinaín; mahírap.

RESBALADURA. f. Bakás ng pagkádulas.

RESBALAR. n. Dumulás; mádupilas. || r. Magdulàs. || met. Mahúlog sa kamálîan; magkúlang sa pagtupad nang katungkulan. =*de, de entre, entre las manos*. Humagpús sa kamay; dumulás sa kamay.=*por el pendiente*. Mádulas na mahúlog sa dalisdìs.=*con, en, sobre el hielo*. Mádulas sa yelo.

RESBALÓN. m. Pagkàdulas. || met. Pagkahúlog sa kamálîan.

RESBALOSO, SA. adj. Madulás.

RESCATAR. a. Tubsín; hangûin sa dálitâ ó sa pagkábilangô. || Tutusìn sa pagkàsanlâ. || Timawáin.

RESCATE. m. Pagtubós. || Tubós; ó salapîng katúbusan sa anomàn. || Kapalit; kahalilí.

RESCINDIR. a. for. Pawalâng kabuluhán ang isang kasulatan ó testamento; pagkulîan.

RESCOLDO. m. Abong mainit na may kapirasong baga sa loob. || met. Agamágam nang loob; hinálâ.

RESECAR. a. Patuyuing magaling. || r. Matuyông magaling.

RESECO, CA. adj. Nàpakatuyô; tuyongtuyô. || Táwong payat na payat. || m. Ang tuyông lugal nang káhoy.

RESEGAR. a. irreg. como *acertar*. Pagbalikang gapasin ang bukiring nagapas na.

RESEMBRAR. a. irreg. como *acertar*. Tamnán ó hasikang mulî ang isang búkid.

RESENTIMIENTO. m. met. Salaghátî nang loob; samâ nang loob na tinangap sa anomang salitâ ó gawâng dî minabuti; tampó.

RESENTIRSE. r. irreg. como *sentir*. Manghínâ. || Magmithî. || met. Magdamdam; magsalaghátî. || Magdalang gálit.=*con, contra alguno*. Magdamdam; magdalang gálit sa kangínoman.=*de, por alguna cosa*. Magdamdam sa, ó dáhil sa anomán. =*del, en el costado*. Magdamdam nang sakit nang, sa tagiliran.

RESERVA. f. Laán; taán. || Tinàgô; iníngat. || Lìhim. || Paglilíhim; pagiíngat.—*á reserva*. mod. adv. Patagô; palihim.—*sin reserva*. mod. adv. Hàyagan; tàlampakan.

RESERVADO, DA. p. p. nang *reservar*. adj. Maíngat; malíhim. || Walâng kibô. || Mahinahon.

RESERVAR. a. Maglaán; magtaán; magtirá nang anománg handâ sa dárating na panahón. || Ilual; itángî na huag sakupin nang kaugaliang kautusán ó kalakarán. || Ipagpaliban nang panahòn ang gágawin ó sásabihin. || Itàgô; ilíhim. || r. Magíngat.

RESIDENCIA. f. Táhanan; pamamáhay. || Paninirá sa isang lugal. || Pagkuhang tanong nang isang púnô sa kàpowâ púnô ó sa ibá, nang pagkápamahalâ nang katungkulang tañgan sa boong panahong nilakaran niya doón.

RESIDENCIAR. a. Kunan ng tanong ang isá nang pagkátupad ng

katungkúlang ipinagkàtiwalâ sa kaniyá; siasatin.

RESIDIR. n. Tumahán; manirahan sa isang lugal. || Dumoón. =*en la ciudad.* Tumahán sa *ciudad.* =*entre amigos.* Tumirá sa gitnâ nang mañgà kaibigan. =*de asiento.* Manirahan nang pirmé.

RESIDUO. m. Tirá; labí. || Tíning; làtak.

RESIGNAR. a. Tangihán; magrenunsia. || Iabot sa ibá ang katungkulan, etc. || r. Magtiis; umayon sa kalooban nang ibá.=*á los trabajos.* Magtiís; umayon sa mañgá kahirapan.=*con su suerte.* Umayon sa kaniyang pálad.=*en la adversidad.* Magtiís sa kasakunaàn.

RESINA. f. Dagtâng malinaw nang alinmang kahoy, na kung sulsulàn nang apoy ay nagníningas.

RESINOSO, SA. adj. der. nang *resina.* Madagtâ.

RESISTENCIA. f. Pagsuway; paglabag; paglaban; pagsalangsang.

RESISTERO. m. Ang oras na katalimán nang síkat nang àraw kun taginit, na ito'y búhat sa á las once hangang á las tres. || Ang ìnit nang sinag nang áraw, na gumaganti sa pagtámâ sa anomán. || Ang lugal na tumátangap nang ganting itó; ó tampak sa áraw.

RESISTIBLE. adj. der. nang *resistir.* Matítiis; madádalitâ.

RESISTIR. a. Paraanin; tiisín; batahín. || Paglabanan ang mañgá násâ at hiìig nang loob. || Salansañgín. || n. y r. Lumaban; magtangol. || Tumangí; makipagtalo.

RESOBAR. a. Hiluting ulitulitin.

RESOBRAR. n. Lumabis nang marami.

RESOL. m. Sínag nang áraw na tumátamâ sa isang bágay na makintab, at búhat dito'y gumáganti namán sa ibá.

RESOLUCION. f. der. nang *resolver.* Pasiyá. || Tápang; lakás ng loob. || Kasaysayan; katuturingán ng anomang bágay na dì matarok nang ísip ó ipinagáalangan. || Liksí; dalì; kaayaán sa pagsasalitâ, ó sa paggawâ nang anomán.

RESOLVER. a. irreg. como *absolver.* Magpasiyá. || Hatulan ang anomán. || Kalagín; saysayín ang isang bàgay na malábô. || Tapusin. || Tunawin; kanawín. || Siràin; lansagín. || r. Magpasiyá sa sarili na gumawâ ó magsalitâ nang anomán. || Mahúlog ó máowì sa ibá ang anomán.=*á alguna cosa.* Magpasiyang gawín ang anomán.=*á navegar.* Magpasiyang maglayag. =*en agua.* Maging tùbig.

RESOLLAR. n. irreg. como *acordar.* Humiñgá nang matunog. || Magsalitâ; umimik. Sa kahulugang ito'y lalong karaníwang gamitin ng may *negación,* na sabihin; *Hindì* UMIMIK, *no* RESOLLÓ. || met. Makahiñgà sa hírap; maibsán nang dàlitâ.

RESONAR. n. irreg. como *acordar.* Umaliñgawngaw; ó umuliao ang tunog. || Tumunog nang malakás. || met. Mábantog; mábalitâ.=*(el pueblo) con, en alabanza.* Umúgong (ang báyan) sa pagpupuri.

RESORBER. a. Higuping mulì.

RESPALDO. m. Líkuran nang papel na kinásusulatan nang anomán. || Ang súlat na nakalagay sa likod nang papel. || Sandalan nang uupán.

RESPETABLE. adj. der. nang *respetar*. Kagalanggálang; dápat igálang.

RESPETAR. a. Igálang; pagpítaganan. || impers. Mádapat; mátungkol.

RESPETO. m. Gàlang; pítagan. || Alangá ang; pagtingín.||Panghalili: v. gr. *Kabayong* PANGHALILI, *caballo de* RESPETO.

RÉSPICE. m. fam. Sagot na maiklî at masaklap. || Pangùsap; payo na matigás ang pagkàsabi.

RESPIRACIÓN. f. der. nang *respirar*. Paghingá. || Hiningà.

RESPIRADERO. m. Butas na hínghan, ó síngawan. || met. Kaáliwan; kapáhingahan sa anomang págod ó hírap.

RESPIRAR. n. Humingá. || Suminğaw ang anomang amoy. || met. Lumakás; ó manaúlî ang loob. || Mápahingá. || Máahon sa hírap. || Mangúsap. Karaniwang kasama ng pagtangí kung gamitin, at niwíwika. *Si Fulano'y* HINDÎ NAÑGÚSAP Ó HINDÎ UMIMIK, *Fulano* NO RESPIRÒ.—*No tener por donde respirar*. fr. met. Waláng máisagot.

RESPLANDECER. n. irreg como *agradecer*. Magningning; magliwánag. || met. Mamukod sa ibá sa gawáng magaling.

RESPLANDECIENTE. p. a. ng *resplandecer*, y adj. Nagníningning; maningning.

RESPLANDOR. m. Ningning; liwánag na malakí. || met. Dilag.

RESPONDER. a. Sumagot; tumugón. || Mamunga: Kaya't sinásabi sa isang payat na lúpâ: *hindî* NAMÚMUÑGA, *no* RESPONDE.=*á la pregunta*. Sagutín ang tanong; sumagot sa tanong.=*con su cabeza*. Isagot ang kaniyang ulo. Ipangákô bagang kapalit ang kaniyang bùhay.|| n. Umuliao ang boses. || Gumanting loob. || Mábagay; máakmâ ang isang bágay sa ibá. || Magsasagot. || Manindigan sa útang nang ibá. || Máharap, ó málagay ang mukhâ nang báhay, etc. sa isang lugal.=*del dinero*. Sagutìn ang salapî; ó managot sa salapî.=*por otro*. Manindigan sa ibá; ó ipanagot ang ibá.

RESPONDÓN, NA. adj. Maságutin; matùtol.

RESPONSABILIDAD. f. Katunkulang magbáyad, managot ó magulî ng anomang kasiraán, útang etc.=*Persona de responsabilidad*. Tawong mayaman ó may kaya.

RESPONSABLE. adj May katungkulang magbàyad, ó managot sa anomán.

RESPONSAR. n. Magresponso; ó magdasal nang *responso*.

RESPUESTA. f. Sagot; tugòn; pagsagot. || met. Uliáo nang boses sa malàyô, kung nagsásalitâ sa isang lugal na kulong.

RESQUEBRADURA. f. y

RESQUEBRAJADURA. f. Paglàhang. || Láhang; litak.

RESQUEBRAJAR. a. Palahañgin; pagbitakín ó paglitakín. || n. y r. Lumàhang; maglitak. Itó ang lálông kagamitán.

RESQUEBRAJO. m. Láhang; litak; bitak.

RESQUEBRAJOSO, SA. adj. Lahañgín; bítakin; ò madalîng magbitak.

RESQUEBRAR. n. y r. irreg.

como *acertar*. Lumáhang; ó mabaak, pumutok; lumitak. || a. Palahañgin; palitakín.

RESQUICIO. m. Puang; síñgit nang ugpong nang anomán, lálò na ang sa pintô. || Puang; ò bitak na maliit na masísilipan. || met. Pagkakátaon.

RESTABLECER. a. irreg. como *agradecer*. Isaúlî; iulî ang anomàn sa dáting pagkálagay. || Itayông mulî ang anomang nasírâ. || r. Magsaulîng lakás; gumaling sa dinároamdam. || Mábalik sa dating lagay na mabuti; mabúnot sa hirap.

RESTALLAR. n. Sumagiok. || Lumañgitñgit.

RESTAURACIÓN. f. der. nang *restaurar*. Pananaúlî; panunumbálik sa mahúsay na kalágayan. || Ang pagkáligtas sa kaalipnán nang isang bayan ó kahariang nasúpil ñg ibá.

RESTAURAR a. Bawîin. || Isaulî; papanumbalikin sa dating lagay. || r. Manaúlî; mábalik sa dating lagay.

RESTITUCIÓN. f. der. nang *restituir*. Pagsaùlî. || Paguulî.

RESTITUIR. a. irreg. como *huir*. Isaúlî; iulî ang isang bágay sa dating kalágayan. || r. Manaúlî; magbalik ò manumbálik; mábalik sa dating lagay ò lugal na pinangalingan. =*á su casa*. Bumalik; mábalik sa kaniyang bábay.

RESTREGAR. a. irreg. como *acertar*. Kuskusín nang malakás, ô maluat, etc. || r, Mákuskus; máhasâ, etc.

RESTRIÑIR. a. irreg. como. *bruñir*. Pigilan; ó higpitín. || r. Mapígil; maghigpit,

RESUCITAR. a. Buhaying ulî ang isang patay. || met. y fam. Ipaala ala; buhayin ó papanariwâin ang bágay na nalílimutan ò lipás na sa kaugaliàn. || n. Mabùhay ulî. || met. Máligtas sa isang matinding sakit.

RESUDAR. n. Himigan nang pawis.

RESUDOR. m. Hímig ñg pawis.

RESUELLO. m. Hiningá. || Paghiñgang malakás.

RESURRECCIÓN. f. Pagkabúhay na maguiî.

RESURTIR. n. Umudlot ang isang bágay sa pagkàumpog sa ibá.

RETAGUARDIA. f. Hulihin ñg hukbó; likod.

RETALLECER. n. irreg. como *agradecer*. Mulîng magsuí ó magsúpang ang halaman.||Lumagông mulî.

RETAPAR. Takpang mulî.

RETAR. a. Hamunin. || fam. Pañgusapan.=*à muerte*. Hamunin nang pátayan.=*de traidor*. Pañganlang lilo; tawáging taksil.

RETARDACIÓN. f. der. nang *retardar*. Pagluluat; antala.

RETARDAR. a. Pagluatín; antalahin; bimbiñgin.||r. Magluat; maantala.

RETARDO. m. Pagluluat; antala; líwag.

RETASAR. a. Halagahang mu î.

RETAZAR. a. Retasuhin ang anomán. || r. Magkàretaretaso.

RETAZO. m. Retaso, ó pinaggupitán nang damit.

RETEMBLAR. n. irreg. como *acertar*. Yumanig; kuminíg, etc. || poèt. Yumanig nang maùgong. || Mulîng yumanig; yumanig nang maluat.

RETENER. a. irreg. como *tener*. Bimbingín. ‖ Pigilan; balamín. ‖ Itágô. ‖ Ingatan sa ísip ang anomang nábasa ó nàringig; tandaán. ‖ Ibilangô,

RETENTAR. a. irreg. como *acertar*. Mulîng tuksuhín ó lamuyutin. ‖ Tuksuhing masákit.‖Hipûin ó dapahing ulî ò muli't mulî ang anomán, ‖ Subuking pagpanibaguhan. ‖ Máramdamang panibago ang sakit na dating dinádamdam. ‖ r. Magmasid; magkúróng mahùsay bago gumawâ nang anomán; magtaglay nang malaking pagiíngat. ‖ Magtuksuhan. ‖ Maglámuyutan. ‖ Magdamahán; maghipuán. ‖ Magsubukán.

RETEÑIR. a. irreg. como *ceñir*. Tinâin ulî; pakátinâin. ‖ r. Matínâng mabuti. ‖ Marumhán; mamansahán.

RETINTIN. m. Taginting; ó tíngig nang anomang bágay, na lumálagak sa ating tainga. ‖ Ang paraán at puntong talagang ginágawâ sa pagsasalitâ. Karaniwang sabihin sa ginágamit na pangungutyâ at paghámak sa kápowâ.

RETIÑIR. a. irreg. como *bruñir*. Umalingawngaw nang maluat sa dinggig ang anomang tunog.

RETIRADO, DA. p. p. nang *retirar*. adj. Lugal na nakasùlok, ó maláyô sa guló nang tawo. ‖ Maláyô; nahihiwalay.‖m. Sundalong retirado.

RETIRAR. a. Ilayô; ihiwalay. ‖ Ikanlong sa masid ang anomán. ‖ Paurungin; paudlutín ang anomán ó ang sínoman. ‖ r. Lumayô; umudlot; humiwalay sa pakikisama, pakikipagpúlong, etc.=*á la soledad.* Lumigpit sa mundó.

RETIRO. m. Paglayó; paghiwalay. ‖ Pagligpit. ‖ Lugal na nakasúlok at maláyô sa guló.

RETIRONA. f. fam. Pagalís na biglâ ò may kabastusán.

RETO. m. Hamon; paghamon. ‖ Balâ; pagbabálâ. ‖ Babag.

RETOÑAR. n. der. nang *retoño*. Magsúlol; magusbong; magsupling. ‖ met. Sumíbol; ó sumipot na mulî; manumbálik na lumitaw.

RETOÑECER. n. irreg. como *agradecer*. der. nang *retoño*. Magusbong; magsúlol.

RETOÑO. m. Usbong; talbòs; súlol; supling.

RETORCER. a. irreg. como *cocer*. Pakápilihin. ‖ Pakápilitin. ‖ Pilihín ulî. ‖ met. Intindihín nang pasaliwâ ang anomang bágay; na bigyán nang ibang kahulugán. ‖ r. Mamilìpit; magpilipit.

RETORCIMIENTO. m. Pilípit; pilí. ‖ Pagpilìpit. ‖ Pagkàpilipit.

RETORTIJAR. a. Pilipitin; pilihing mabuti; kulutín. ‖ r. Mapilí; mamaluktot; mamilípit; makulot.

RETOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Idarang na mulî; isangag ulî, etc. ‖ Ipakádarang; pangalirangin; ipakásangag, etc. ‖ r. Mangalirang.

RETOZAR. a. Damahing laruín nang lalaki ang babayi; ó nang babayi ang lalaki. ‖ n. Maglulundag sa towâ. ‖ r. Magdamahàn; ó maghipuàn. ‖ Magkátowâang maglarô.

RETOZO. m. Paglalarô; paglulundagan sa towâ.

RETOZÓN, NA, adj. Mapaglarô. ‖ Lubhâng magalaw; magaslaw.

RETRACTAR. a. Baguhin; bawîin ang sinalitâ ó ginawâ. ‖ r. Tumalikod sa sinalitâ ó ginawâ. =*de*

lo dicho. Talikuran ang sinabi ó tumalíkod sa salitâ.

RETRAER. a. irreg. como *traer.* Ilayô; ilihís. || Pahiwalayín; palayuín. || r. Lumayô; umìlag.

RETRASAR. a. Bimbiñgín; antalahin; palumatlumatin; v. gr. ANTALAHIN; BIMBIÑGÍN *ang báyad,* RETRASAR *la paga.* || n. y r. Máhuli; maantala.

RETRASO. m. Pagluluat; pagkáhuli; pagkaantala.

RETRATAR. a. Ilarawan; iretrato ang sínoman ò ang anomán. || Parisan; mukhaán.

RETRATO. m. Larawan; ó retrato. || Pagreretrato.

RETRIBUCIÓN. f. der. nang *retribuir.* Gantí; báyad. || Pagbabáyad; pagganti.

RETRIBUIR. a. irreg. como *huir.* Gantihìn; bayaran ang tinangap na túlong ó útang. || Maggantihan; magbayarán.

RETRIBUYENTE. p. a. nang *retribuir.* Gumáganti; nagbábayad.

RETRILLAR. a. Giiking mulî ang pálay.

RETROCEDER. n. Umudlot; umúrong; bumalik. = *à, hácia tal parte.* Umúrong sa may gayong bandá ó lugal. = *en el camino.* Umùrong sa daan; magbalik. = *de un sitio á otro.* Umudlot na umalís sa isang lugal at pasa ibá.

RETROCESO. m. Pagudlot; pagúrong.

RETROGRADAR. n. Umúrong; bumalik.

RETRONAR. n. impers. irreg. como *acordar.* Kumulog ulî at umaliñgawñgaw sa malàyô ang úgong. || Muling kumulog. || Umalalad sa maláyô ang kagungkong nang kulug ò putok.

RETROTRAER. a. irreg. como *traer.* Ipalagay na párang nangyari ang anomán, nang una kaisa talagang panahong ipinanyari.

RETROVENDER. a. for. Ipagbiling mulî sa binilhán sa halagang pagkabili.

RETROVENTA. f. Pagbibiling mulî nang isang bágay sa binilhán.

RETUMBAR. n. Umalalad; umalatuat nang malakás; ó umúgong na párang kulog ang anomán.

RETUMBO. m. Alalad; úgong na lubhang malakás at tila gumúguhit.

REUNIÓN. f. Pagkakápisan; pagpipisan. || Kapisanan; katipunan. || Lúpong; púlong.

REUNIR. a. Ipisan; ilákip; ilágom na mulî. || Pisanin; tipirín. || r. Magpipisan; magtitipon. || Sumama; makipisan.

REVALIDACIÓN. f. der. nang *revalidar.* Pagpapatotoò; pagpatíbay nang anomán.

REVALIDAR. a. Patotohanan; pagtibayin; ó bigyán nang panibágong katibayan ang anomán. || r. Makaexamen; maggrado sa anomang karunùñgan.

REVEJECER. n. irreg. como *agradecer.* Agad tumandâ; maiúmâ agad.

REVELACIÓN. f. der. nang *revelar.* Paháyag; pagpapaháyag.

REVELAR. a. Ipahàyag ang nálilihim. || Ipatalastás nang Dios sa kaniyang katoto ang anomang dárating ó nálilihim.

REVENDER. a. Ipagbiling mulî nang untîuntî ang anomang biniling páminsanan.

REVENIR. n. y r. irreg. como *venir*. Mangùrong; mangundot.||Maúbos na untiuntî. || Umásim ang *licor* ó alinmang minatamís na bunga ng káhoy.||Pumawis: v gr. PUMAWIS *ang pader*, REVENIRSE *la pared*, etc. || met. Pahinúhod nang bahagyâ sa ipinagmámatigas na ipinakikipagtalo. || fam. Maglandî ang háyop (ó tawo man.)

REVENTAR. n. y r. irreg. como *acertar*. Lagutin. || Paputukín. || Sayañgin; sirâin sa malabis na paggámit: v. gr. SAYAÑGIN ó SIRÁIN *ang kabayo sa malabis na kapapatakbó*, REVENTAR *el caballo á fuerza de correrlo*. || Pahirapan ò pasakitan nang anomang násâ na tinátaglay sa loob. || met. Pagurin; yamutín: piiting malabis. || Magputok. || Masagsag. || Pumulandit; tumilároy. || Mapisâ. || met. Magnásâ nang mahigpit. || Manábog; mamásag ang alon. || Magpagal nang malabis.=*de risa*. Magputok sa towâ. =*por hablar*. Masagsag sa kásasalitâ. || a. met. Yumamot; pumágod; makamuhî.

REVER. a. irreg. como *ver*. Mulîng tingnán; ò mákitang mulî. || Pakámasdan; pakáiniñgin.

REVERDECER. n. irreg. como *agradecer*. Manariwâng mulî ang párang ó halaman; magmúrâ. || met. Manaúlî ang lakás.

REVERENCIA. f. Pítagan; gálang ó kagalañgán. || Pagyukod. || Salitâng ipinangágalang sa mañgá fraile.

REVERENCIAR. a. Igálang; pintuhûin. || Sambahín.

REVERENDO, DA. adj. Kagalanggálang. || fam. Lubhâng mahinhín at maingat.

REVERENTE. adj. May pítagan; magàlang; mabábâng loob.

REVERSO. m. Likod. || Kabalikán. Kasalungat nang *anverso, mukhâ:* sinásalitâ sa medalla.

REVERTER. n. irreg. como *ascender* Umápaw; magkanlalabis.

REVÉS. m. Kabalikán. || Tampal, ó hampás na pasaliwâ. Ang likod bagá nang kamay ang pinatámâ. || met. Kasaliwaán; kakulañgang pálad.

REVESTIR. a. irreg. como *pedir*. Susunán ang damit na nakasuot sa katawán; ó isuot na pagpatuñgin ang damit sa katawán. || Kulapulan nang paletada ang pader, muog, etc || r. Magsusón nang damit. || met. Magpalalô; ó ipagmagaling ang sariling kamáhalan ó katungkulan.

REVISAR a. Tingnang mulî; siasatin; malasin. || Magmalas; magmasid.

REVIVIFICAR. a. Buhayin; pasiglahín. || Buháying mulî.

REVIVIR. n. Mulîng mabúhay || Pagsaulan ang isang tila patay na. || met. Magpanibago; mulîng lumitaw ang anomán.

REVOCACIÓN. f. der. nang *revocar*. Pagbago nang anomang yàrî na; pagpapawalâng halagà.

REVOCAR. a. Baguhin ang anomàn; pawalâng halagâ; bawîin ang náipagkaloob na. || Ilayô ang isá sa anomang inâakalâ. || Paudlutín; paurungin. || Pintahán nang isang paraán lámang ang pader.

REVOLAR. a. irreg. como *acor-*

dar. Magbalik na lumipad; ó lumipad ulî ang íbon. || Lumipad na magpaikitíkit.

REVOLCADERO. m. Lubluban.

REVOLCAR. a. irreg. como *acordar*. Ilugmok; igumon.||r. Gumúlong; gumumon sa anomán. || Màgumon; mágulong. || Maglubálob. || met. Manatili sa anómán, na magpakatigás. =*en su sangre*. Mágumon sa kaniyang dugô.

REVOLEAR. n. Lumipad nang painogínog sa isang lugal ang ibon.

REVOLOTEAR. n. Lumipad na magpasikosiko; ò magpaínog ang ibon. || Sumalipadpad nang lipad.

REVOLOTEO. m. Lipad na pasikosiko, ó paínog nang ibon. || Pagsalipadpad sa paglipad nang ibon.

REVOLTOSO, SA. adj. Malikot. || Suwail; mapangulò.

REVOLUCIÓN. f. der. nang *revolver*. Paghálò; pagkakáhalò. || Guló; pagkakaguló. || Ang tákbong palibid sa áraw, nang alinmang planeta, na sa isang táning na bílang nang panahón ay mulîng nábabalik sa pinangalingan. || Panghihimagsik nang bayan laban sa mangá pinúnô. || Pagiibà nang kalágayan nang mangà bágay.

REVOLUCIONAR. a. Papagalsahín; papanghimagsikín.

REVOLVER. a. irreg. como *absolver*. Halûin; gawgawín; kalasawín. || Balutin ang anomán sa ibang bágay; paluputan. || Guluhín; manguló; mangbásagulo. || Pagbalikang lakarin ang nálákad na. || Balingang labanan ang kaáway. || Bunkalín; halukayin; unkatín.=*en la mente*. Bunkalín sa ìsip, bulaybulayin; kurûin.=*entre sí*. Bunkalín sa sariling ísip. || r. Magpabilingbiling; bunialibaligtad.||Magbago ang panahón. || Maguló; huag mápalagay. || Magápiran. || Lumaban: humarap na mulî.||Maglubalob. Kung sa háyop.—*Revolver á uno con otro*. fr. Pagkagalitín ang dalawá.—*Revolverse al, contra, sobre el enemigo*. Haraping pagbalikán ang kaáway; mulîng haraping labanan ang kaáway.

REVUELTAMENTE. adv. m. Guló; walâng kahusayan.

REVUELTO, TA. p. p. irreg. nang *revolver*. Guló; gusot; hindî magkámayaw. || adj. Malikot; mapanguló, || Gulò; gusot. || Suotsuot; mahírap intindihín. || Bágay na binálot ó iginawgaw sa anomán.

REY. m. Hárî. || fam. Tagapagalágâ nang báboy sa mangà barrio ó báyang maliliit. || met. Tawong mahal na ugàlî at mahùsay ang mangà kílos, at malakí ang pùsô.

REYERTA. f. Pagaáway; pagtatalo; taltalan. || Áway.

REZADOR, RA. m. y f. Mapagdasal; mahábâng magdasal.

REZAR. a. Manalangin; magdasal. || fam. Bumulongbulong; umángil. || fam. Salitín; saysayín sa isang kasulatan ang anomán: v. gr. SINÁSABI Ò SINÁSAYSAY *nang libró, el libro lo* REZA.=*á los santos*. Manalangin sa mangá santò.=*por los difuntos*. Ipanalangin; ó ipagdasal ang nangamatay na.

REZELADOR. m. Kabayong bulugan.

REZELAR. a. y r. der. nang *rezelo*. Matákot; magalapaap ang loob; mangánib. || Ikáhig ang kabayong bulugan sa inahin at nang ito'y pa-

lúkob.

REZELO. m. Pangambá; tákot; alapaap nang loob.

REZELOSO, SA. adj. der. nang *rezelo*. Párgambahin; mapaghinàlâ.

REZO. m. Pananalangin; pagdarasal. || Pangadyî, ò dasal.

REZONGAR. n. Umángil; bumulongbulong, at gawín ang anomán nang masamâ sa loob.

REZONGLÓN, NA. adj. y

REZONGÓN, NA. adj. Mabúlungin; maangilín.

REZUMARSE. r. Tumalas ang tùbig ó anomán sa kinásisidlan; tumiím.

RIACHUELO. m. der. nang *rio*. Ílog na muntî at mahínâ ang agos; batis.

RIADA. f. der. nang *rio*. Bahâ.

RIATILLO. m. der. nang *rio*. V. RIACHUELO.

RIBAZO. m. Burol.

RIBERA. f. Tabí; pangpang; baybay ìlog ó dágat.—*Ser de monte y ribera*. fr. Maging sa bálang na.

RIBERO. m. Bákod na estákâ sa gílid nang mangá pabuluang ó patúbig.

RIBETE. m. Tutop. || Dagdag; dugtong. || Pamuting idinádagdag sa pagsasalitâ.

RIBETEAR. a. Tutupán; ó lagyán nang ribete.

RICACHO, CHA. adj. aum. ng *rico*, y

RICAZO, ZA. adj. aum. nang *rico, ca*. Lubhâng mayaman; masalapî, dátapowa't hindî lìpíng ginoò, ó bastos na ugálî.

RICO, CA. adj. Mayaman; masalapî. || Sagánâ.=*en ganados*. Maháyop; mayaman sa háyop. || Matabâ; masarap; malinamnam.=*con, por su legítima*. Mayaman sa, dàhil sa kaniyang mana.=*de hacienda*. Mabùkid; ó maasienda.

RICOHOMBRE ó RICOHOME. m. Tawong pangúlong kaginoòhan sa España nang una.

RIDICULEZ. f. Salitâ; ó gawâng nakadùrumal at labás sa kaugalián; ò kakaibá sa lahat.

RIDICULIZAR. a. Birûin; uyamín; halayin ang kápowâ.

RIDÍCULO, LA. adj. Nakátatawa dáhil sa kaibhán sa ibà. || Walâng halagâ. || Kakaibá.=*en los modales*. Kakaibá ang mangá gawâ ó kilos.=*por su traza*, Nakátatawa dáhil sa kaniyang bikas.

RIEGO. m. Dilig; pagdidilig,

RIENDA, f. Rienda. || met. Pagsúpil; pagpipìgil nang mangà kílos at pangungúsap. || pl. Pamamahálâ nang anomán, at sinásabi: *Tangnán* ó *tangapìn ang* PAMAMAHÁLÁ *nang caharián, tomar las* RIENDAS *del estado*. —*Aflojar las riendas*. fr. met. Gaanán; bawasan ang hírap at pagal sa paggawá nang anomán.

RIESGO. m. Pangánib; kapangánibán. || Pagkàbingit sa anomang ikasísirâ.—*De cuenta y riesgo*. fr. Sa ilálim nang pananagot nang sinoman.

RIFA. f. Pagtatalo; áway. || Larông rifa.

RIFAR. n. Makipagáway; makipagbabag.||a. Maglarô nang rifa. Ginágamit namang *recíproco*. || r. náut. Matastás; magkápirapiraso ang láyag.

RIGIDEZ. f. Kabaksikan; higpit.

RÍGIDO, DA. adj. Mahigpit; mabagsik = *con, para, para con su familia.* Mahigpit sa kaniyang familia.=*de carácter.* Mabagsik ang paguugálì; ó arregladong lubhâ ang ugalí. = *en sus juicios.* Mabagsik; mahigpit sa kaniyang pasiyá; ó mahigpit magpápasiya.

RIGOR. m. Ang sidhî; ó tigás nang lamig. || Bagsik; bangís; lupit. —*en rigor.* mod. adv. Sa katunayan; ang tutoó.—*ser de rigor.* fr. Maging kailangan ang anomán, na huag mailagan.

RIGOROSO, SA. adj. der. nang *rigor,* y

RIGUROSO, SA adj. der. nang *rigor.* Mabagsik. || Malabis na lamig nang panahón. || Lubhâng mahigpit mamahálâ.

RINCÓN. m. Sùlok. || Lugal na tagô. || Ang táhanan nang isá.

RINGLA. f. y

RINGLE. m. y

RINGLERA. f. fam. Ang taludtod; ó hanay nang pagkahilerang mahúsay nang anomán. || Hilera; pagkakásunodsunod.

RIÑA. f. Away; babag; pagtatalo || Pangáral; pangúsap.

RIÑÓN. m. Bató nang bàboy, baka ó ibang háyop.||met. Ang úbod; ó gitnâ nang isang lùpâ ó lugal.

RIO. m. Ilog. Kung ang ílog ay sa kápowâ ílog nároon ang wawâ ay *estero* ang táwag: *rio* ay ang ílog na ang wáwâ ay sa dágat. || met. Ang kasaganâang malakí nang anomang bagay.

RIQUEZA. f. Kayamanan; yaman. || met. Pagaárî; pananalapî.

RISA. f. Tawa; ngitî. || Ang nakátatawa.—*caerse de risa.* fr. fam. Tumawa nang malabis.—*comerse de risa.* fr. met. y fam. Magputok sa pagpipígil nang pagtawa.

RISADA. f. der. nang *risa.* Halakhak.

RISIBLE. adj. der. nang *risa.* Mangyáyaring mátawa.||Makátatawa; ò nakátatawa.

RISOTADA. f. der. nang *risa.* fam. Halakhak; galakgak.

RISUEÑO, ÑA. adj. der. nang *risa.* Masayá ang mukhâ; nakangitî. || Matatawanìn. || met. Nakalùlugod; nakatútowâ. || met. Kaayaaya.

RITO. m. Kaugalián; kaasalán. || Ang *ceremonia* at reglang nakatátag nang iglesia tungkol sa paggawâ nang mangá *oficio* sa simbahan.

RIVAL. m. Kaagaw; katalò.

RIVALIZAR. n. Mákaagaw; mákatalo.

RIZAR. a. Kulutín ang buhok, | Paalonalunín ang túbig sa dágat nang hanging mahínâ. || r. Mangulot ang buhok; umalon nang maliliit ang túbig sa dágat.

ROBAR. a. Agawin; sambilatin; lupigin. || Nakawin; umitín.||Agawin; itanan sa magúlang ang isang babayi. || met. Mahalina ang púsò ng kápowâ.

ROBÍN. m. Kaláwang.

ROBLADURA. f. Ang pagkarematsá; ó pagkábaluktot nang dulo nang bákal sa kinálalagyan, ó kiná papakúan.

ROBLAR. a. Irematsá; baluktutín ang bákal.

ROBLIZO, ZA. adj. Matíbay at matigás.

ROBO. m. Nàkaw; pagnanákaw·

|| Ang ninákaw.

ROBORAR. a. Tatagán at tibayan ang anomán. || met. Pagtibayin nang panibagong pagmamatuid ó bagong katowiran ang anomang sinabi.

ROBORATIVO, VA. adj. Pangpatíbay; pangpalakás; ó nakatítibay.

ROBUSTECER. a. irreg. como *agradecer*. Palakasin; bigyáng lakás. || r. Lumakas.

ROBUSTEZ. f. Kalákasan; lakás.

ROBUSTO, TA. adj. Malakas; matatag. || Balísaksakan; malakás ang katawán.

ROCA, f. Batò; na lubháng matigás. || Ang bundok na bató na tumútubô sa dalatan ó sa dágat. || met. Matíning; matigás at hindí nagmámaliw anomang mangyari,

ROCE. Pagkásagî; pagkákiskis ng marahan. || Paggúsad; paghawan. || met. Lágîng pakikipanayam; ó pakikipagúsap sa kápowâ; pakikihalobilo.

ROCIADA. f. der. nang *rocío*. Paghamog. || Hamog. || Damong may hamog, na ipinakákaing iginágamot sa kabayo. || met. Libak na nálalaban sa marami. || met. Bátîng matulis; pangũsap na masaklap.

ROCIADERA. f. der. nang *rocío*. Pandilig.

ROCIADO, DA. p. p. nang *rociar*, y adj. Basâ nang hamog.

ROCIAR. n. Humamog. || a. Iwîsik; ipagwisik ang anomang bágay na lusaw. || Wiligán; wisikàn. || met. Ipukol na pasambulatin ang anomán. || Manlibak na patamâan ang marami.

ROCIN. m. Kabayong matandâ at masamâ. || Kabayong pangtrabaho at hindî panregalo. || met. y fam Tawong bastós at walâng pinagaralan.

ROCÍO. m. Hamog.

RODADA. Bakás nang gulong sa dinaànan.

RODADERO, RA. adj. Gulugĩn; ó madalîng gumùlong.

RODADIZO, ZA. adj. Madalîng gumúlong; magulungĩn.

RODADURA. f. Pagpíhit; paggùlong.

RODAJA. f. Ruedang muntî na walâng rayos, at kagamitán sa ma ngã màkina ó sa karitón.

RODAPIÉ m. Tábing na takip sa paá nang mangá hihigán, mesa, etc. || Pintá nang ibabâ nang pader na ibá ang kúlay kaysa pintá nang kalakhàn. || Ilinálagay na tabla sa paá nang *balcón*.

RODAR. n. irreg. como *acordar*. a. Pagulungĩn; painugin. || n. Gumùlong; umíkit;.|| Mahúlog na gumúlong bùhat sa isang taluktok ó tarik na lugal. || met. Kumalatkálat ang anomàn na parang walâ nang kabuluhán. || met. Bumahâ; ó magkaroón nang malaking kasaganâan nang anomán v. gr. *Sa báhay na itoy* BUMÁBAHA, Ó SAGANA *nang salapî, en esta casa* RUEDA *el dinero.*=*de lo alto*. Mahúlog na gumúlong magbúhat sa mataás.=*de cabeza*, Gumùlong, mahúlog na gumúlong nang patiwarik, ó ulo aug máuna.=*(el ginete) por tierra*. Mahúlog na gumúlong (ang nangãngãbayo) sa lúpâ.

RODEAR. n. Magpalígid; lumiklik. || met. Magpalikuadlikuad. || a. Inugin; paluputan; bilibiran nang anomán ang isang bágay. || Painogin

ang anomán. = (*una plaza) con, de murallas.* Inúgin (ang isang plaza ò bayan) nang kútâ.

RODELA. f. Kalásag.

RODEO. m. Paglilígid; paglikliklik.||Liklik. || met. Linikuadlikuad at nang màligtas sa humáhabol; ó sa itinátanong nang ibá na íbig málaman.||met. Pagpapalumatlúmat nang paggawâ.

RODILLA. f. anat. Túhod.||Kayong magaspang na panglinis nang anomán. || Dikín.

RODILLADA. f. der. nang *rodilla,* y

RODILLAZO. m. der. nang *rodilla.* Pagtuhod; tuhod; ó saksak nang túhod.

RODILLO. m. Paralis. || Batong mabílog na pamaikpik nang lúpâ.

RODILLUDO, DA. adj. der. ng̃ *rodilla.* Tuhurán; ò malakí ang túhod.

ROEDURA. f. Pagng̃atng̃at; paghimang̃it nang ng̃ipin. || Ang nakùkuha nang ng̃atng̃at.

ROER. a. Ng̃atng̃atín; himang̃itín. || met. Gasgasín; ó alising untîuntî ang ibábaw nang anomàn. || met. Balisanhín; pahirapan ang loob nang anomang pagiísip.

ROETE. m. Katás nang granadâ na ginawâng álak, at ipinaíinom na iginágamot.

ROGACIÓN. f. der. nang *rogar.* Pagdalang̃in. || pl. Ang *procesión* ng̃ letanía sa bayan, ó sa patio nang simbahan sa mang̃ã áraw na táning nang isang taón. Lálông kaugaliang sabihing *rogativas.*

ROGAR. a. irreg. como *acordar.* Dumaláng̃in; dumaing. || Makiúsap; sumàmô; lumúhog.=*por sí, ó por otro.* Idalang̃in ang sarili, ó ang ibá.

ROGATIVA. f. Pananalang̃ing hayag sa Dios nang maraming tawo, sa paghing̃î nang àwâ.

ROJEAR. n. Mamulá.

ROJIZO, ZA. adj. Mamulamulá namùmula.

ROJO, JA. adj. Kúlay pulang matinkad; mapulá.

ROLLAR. a. Likawin; kidkirín.

ROLLIZO, ZA. adj. Mabílog na habâ, na párang lulón nang banig. || Tawong bilugán at malakí ang katawán.

ROLLO. m. Lulón.

ROMADIZARSE, r. der. nang *romadizo.* Sipunín.

ROMADIZO. m. Sipón.

ROMANAR. a. der. nang *romana.* Timbang̃ín sa romana.

ROMANEAR. a. der. nang *romana.* Tumimbang sa romana.

ROMANO, NA. adj. Tagá Roma. || Púsâ na may pintang pulà at itim na nagkápatongpatong.

ROMERAL. m. der. nang *romano.* Lùpá; ó lugal na maraming romerong tanim.

ROMO, MA. adj. Salsal; pulpul ang dulo. || Ilong na maliit at dapâ.

ROMPEDERO, RA. adj. Madalîng masírâ; basagín.

ROMPEDURA. f. Sirâ; básag.

ROMPER. a. Basagin; patirín; lagutín; punitin. || Hatîin; sirâin; lansagín; baakín; lapakin. || Wahîin. || n. Magmulâ; magpamulâ: v. gr. MAGPAMULANG *mang̃úsap,* ROMPER *á hablar:* MAGMULANG *lumakad;* ROMPER *la marcha;* MAGBUKANG *liwayway,* ROMPAR *el dia.* || Salansang̃ín;

labagín ang anomán.=*con alguno*. Ipaháyag sa kápowâ ang gàlit ò samâ nang loob. at humiwalay nang pakikisama sa kaniyá at pakikipagibigan.=*en llanto*. Umiyak; humagulhol na biglâ.=*por todo* Dumalúhong na gawín ang anomán, na huag pagpítaganan alinmán.

RONCADOR, RA. m. y f. Mapaghilik.

RONCAR. n. Maghilik; humilik. ‖ Tumunog nang tila paós. Sinásabi sa ilang mangã *instrumento de viento* at sa úgong nang dágat. ‖ fam. Magbálá nang mabalásik.

RONCEAR. a. Palibanlibanin ang anomán; lantutayin; sibansibanin.‖Hibuhibûin sa salitâ at sa gawâ ang sínoman, úpang kamtàn ang hináhangad sa kaniyá. ‖ náut. Palakarin nang mahínâ ang sasakyán, lálô na kung may kasabay.

RONCERÍA. f. Paghihimanhiman; paglalantutay. ‖ Paghíbô; paghimas.

RONCERO, RA. adj. Mahiman; mapaglantutay.‖ Magagalitín; bugnot. ‖ Mapaghibôhibô; mapaglangís. ‖ Sasakyang mabágal lumákad.

RONCO, CA. adj. Namámaos; payaòs.

RONCHA. f. Ligátâ; pantal. ‖ met. Kasiraang dinamdam nang isang násubâ ó náumitan nang salapî. ‖ pl. Tagulabay.

RONDAR. n. Maglibot na usisâin ang pamamayan at ang mangã namámayan. ‖ Lumákad na maglíbot nang gabí sa daán. Kaugaliang lalong sabihin sa mangà binátâng naglílibot sa daàn. na tinitirahan nang kanilang nililigawan. ‖ a. Ligidligiran; painoginugin sa palibot ang anomang bágay, at sinásabi: *Ang paroparò ay* NAGPÁPALIGIDLIGID *sa ìlaw, la mariposa* RONDA *la luz*.

RONDÍN. m. Ang rondang isang kabohang sundalo, na nagsísiyasat ng bantay sa kútâ.

RONQUEAR. n. Mamáos.

RONQUEDAD. f. Kapausán; ó pagkapaós.

RONQUERA. f. Pamamáos; pamamalat.

RONQUIDO. m. Hilik. ‖ met. Tunog na bagol.

ROPA. f. Damit; at alinmang kayo na isinúsuot nang tawo ò ginágawâng pamuti nang bâhay.

ROPAJE. m. der. nang *ropa*. Pananamit; ó kapisanan nang lahat nang damit. Kaugaliang lálông gamitin sa pagsasaysay nang damit na mahábâ at maínam nang mangã pinúnô.

ROPAVEJERÍA. f. Tindahan ng mangã lúmâng damit.

ROPAVEJERO. m. Ang nagtítindá nang mangã lúmâng damit.

ROPERÍA. f. der. nang *ropa*. Tindahan nang mangã yáríng damit na bago. ‖ Sa mangã *comunidad*, ay ang lugal na tataguán at husayán nang damit nang lahat. ‖ Ang katungkulan, oficio ó arte nang pagiíngat nang damit.

ROPERO, RA. adj. der. nang *ropa*. Ang nagbibili nang bagong yáring damit. ‖ Tagapagsínop nang damit sa isang *comunidad*. ‖ Aparador na malakí na taguán nang damit.

ROPETA. f. dim. nang *ropa*. Damit na maiklî.

ROPÓN. m. aum. nang *ropa*. Damit na mahàbâ at pangibábaw.

RORRO. m. fam. Bátâng maliit; sangol.

ROSA. f. Bulaklak nang *alejandría*, at ibà pang *rosa*. || Kúlay na pulang tila *rosa*.

ROSADO, DA. adj. der. nang *rosa*. Kúlay *rosa* ang pulâ. || Sinangkapàn; ó hinalûan nang *rosas*.

ROSARIERO. m. der. nang *rosario*. Mangagawâ, ó nagtítinda nang kuintás.

ROSARIO. m. Kuintàs. || Ang dasal na rosario. || fam. Gulugod.

RÓSEO, EA. adj. der. nang *rosa*. Kùlay rosa.

ROSTRICO m. dim. nang *rostro*, y

ROSTRILLO. m. dim. nang *rostro*. Sínag na inilálagay sa mukhâ nang mangã larawan nang santó.

ROSTRITUERTO, TA. adj. fam. Mukhâng galit; nakamúñgot.

ROSTRO. m. Mukhâ nang tawo, || Tukâ nang ibon. || náut. Ang dulo nang doong nang sasakyán.—*rostro á rostro; á rostro firme*. mod. adv, Tálampakan; mukhâan.

ROTACIÓN. f. Pagikit; pagbiling sa *eje* na para nang pagíkit nang gulong.

ROTO, TA. p. p. irreg. nang *romper*. Sirâ; lansag. || adj. Gulanit; punit; basag; larot. Ginágamit namang párang *sustantivo*.

ROTULA. f. anat. Bayugo nang túhod.

ROTULAR. a. Lagyán nang *rótulo*.

RÓTULO. m. Súlat na inilálagay sa mangã libró at papel, etc. nang málaman ang may gawâ ó nakalamán doón. || Papel na may súlat na idinídikit sa mangá eskina.

ROTUNDIDAD. f. Bílog; kabilugan. || Kabuoán; kapupusan.

ROTUNDO, DA. adj. Mabílog. || Buô; pupos.

ROTURA. f. Biak; sírâ; láhang; gísî; púnit, || met. Kaguluhán.

RUAR. n. Lumákad nang nagkákaruage; ò magpasial na nakakaruage. || Maglibot sa daán na walâng ibang hañgad kundî magmasid nang babayi ó magligaw.

RUBIFICAR. a. Papulahín ang anomán. || Papagbagahin.

RUBIO, IA. adj. Mapulang múrâ; kúlay gintô.

RUBOR. m. Kúlay na pulá ng mukhâ. || Pamumulá nang mukhâ sa hiyâ. || Kahihiyán; hinhín.

RUBORIZAR. a, Humiyâ; hiyaín; papamulahín sa kahihiyán. || r. Mahiyâ; ò mamulâ sa pagkahiyâ.

RUBOROSO, SA, adj. nang *rubor*. Mahihiín.

RUBRICAR a. Lagyàn nang firmà lámang ang isang kasulatan, ñguni't walâng ñgalan nang nagfirmá. || Pirmahán nang ñgalan at apellido at talagang firmá.

RUDEZA. f. Kagaspañgán; kabastusán. || Kapurulán nang ísip.

RUDO, DA. adj. Bastòs. || Mapurol ang ìsip.

RUECA. f. Putusán; panúlid. || Pagkápili.

RUEDA. f. Gulong. || Bílog; lupon nang mañgã tawo ó nang anomán.

RUEGO. m. Lúhog; daing; pakiúsap.

RUFIÁN. m. Sitsit; ó alkaguete; parális nang naglíligawan.||Sinomang

magnanákaw. || Ang nañgañgalákal nang puri nang babayi.

RUFIANEAR. a. Magparalis; magalkagü etc.

RUGOSO, SA adj. Kunotkunot; kulubot.

RUIDO. m. Íñgay. || Kalugkog; kagungkong. || Alingasngás.||Kalatog; kalatís; kulós; lagusaw, etc. || Pagtatalo; pagaáway; pagtatákapan, etc. || met. Gayak ó ambâng malakí ñg isang bágay, na ang katapusán ay walâng anomán. || Kababalaghang nakasísindak nang loob.—*Hacer ruido*: fr. Makámanghâ; makapangilalás.—*Querer ruido*. fr. met. Maibigín sa pakikipagtalo; mahílig sa pakikipagáway.—*meter ruido*. fr. Magiñgay; màbantog.—*armar ruido*. fr. Magbásagulo; magalboroto. — *Buscaruidos*. fr. Mapagbàsagulo; palaaway.

RUIDOSO, SA. adj. der. nang *ruido*. Maguló; maíñgay. || Makagungkong; maúgong.

RUÍN. adj. Hámak; walâng halagá; bastós. || Masamâ ang ugálì. || Maímot at masakim.

RUINA. f. Pagkágibâ; pagkasírâ. || met. Pagkápahamak; pagkálugsô nang sínoman, ó nang isang ának, ó bayan. || Dahilán, ó pinagbuhatan nang kapahamakán nang isá. || pl. Ang mañgá labí nang isang báhay na gibâ.

RUINDAD. f. Gawâng hámak; bastós: ò mahálay. || Kaliitán at kawalâng kabuluhàn nang anomán. Kaimutan at kasakimán.

RUMIAR. a. Magliit; ó ñguyaíng ulî ang nakáin na, na pabaliking mulî sa bibig. Ito'y sarili lámang nang kalabaw, kambing at ibá pang háyop na ápat ang sikmúrâ. || met. Bulaybuláying mahinahon; kurûing mahúsay ang anomang bágay.

RUMIÓN, NA. adj. Lubhâng mapagliit; ó palañguyâ nang damong nakáin na.

RUMOR. m. Bulongbùlungan; sabisabing líhim sa marami, dátapua't napagkákaalaman nang mañgá ilàn. || poét. Aliñgawngaw; íñgay na marahan.

RUNRUN. m. fam. Bulongbúlungan.

RURAL. adj. Náuukol sa párang ó sa bukirín.

RUSIENTE. adj. Ang namúmula sa pagbabaga.

RUSTICIDAD. f. Kagaspangán nang pagkàyarî. || Kabastusán.

RÚSTICO, CA. adj. Náuukol sa párang.||Bastós; magaspang ang ugálì. || m. y f. Tawong búkid.

RUTA. f. Daán; ó tinútuntong landás sa paglalakbay bayan.

RUTILAR. n. poét. Magningning.

RUTINA. f. Kaugaliang sa masid lámang nàtutuhan, ó sa kásasanay. || Lúmâ; ó matandâng kaugalián nang paggawâ nang anomán.

RUTINARIO, IA. adj. der. ñg *rutina*. Ang ginágawâ ò gumàgawâ nang pulós na nátutuhan sa masid lámang, at hindî marùnong magkúrô nang lálong magaling sa dating nákikita.

S

SABALAR. m. der. nang *sábalo.* Dala; lambat; ó anománg panghuli nang bangós.

SABALERO. m. der. nang *sábalo.* Magbabangós.

SÁBALO. m. Bangós.

SÁBANA. f. Kúmot na linsó, na inilálatag sa hihigàn. || Ang bálot nḡ ibàbaw nḡ altá.—*sábana santa.* Ang ibinálot kay Kristo nang siya'y ilibing.

SABANA. f. Párang na walâng káhoy, maláwak at mabuhanḡin.

SABANDIJA. f. Alinmang maliliit na háyop na nakasúsuklam, para nang butikî, himbubuli, etc. || met. Ang tawong maliit, at masamâ ang hitsura, ó walâng halagá.

SABANILLA. f. dim. nang *sábana.* Kúmot na maliit na linsó. || Ang linsó na bálot nang altar.

SABAÑÓN. m. Alipunḡá.

SABEDOR, RA. m. y f. Nakatátalastas; nakatátahô.

SABER. a. irreg. indic. yo *sé:* perf. *supe; supiste; supo; supimos; supisteis; supieron:* fut. *sabré; sabrás;* etc.: imperat. sabe tú; *sepa* él; *sepamos* nosotros: sabed vosotros; *sepan* ellos: subj pres. *sepa; sepas;* etc.: imperf. *supiera; sabría* y *supiese;* etc.: fut. *supiere;* etc. Málaman; matalastás; matahô. || Máranasan. || Dumúnong; mátuto. || Masànay; maratihan: v. gr. MASÁNAY, MARATIHANG *gumáwâ nang magaling sa kápowâ,* SABER *hacer favores.* || n. Marúnong; bihasa: v. gr. *Ang táwong ito'y* MARÚNONG ò BIHASANG *lubhâ, ó maràming* NÁLALAMAN, *este hombre* SABE *mucho.* || Lumasa; ó magkalasa. v. gr. *May*LASA *itó; ó mabuti ang* LASA *itó; esto* SABE *bien.*=*à.* Makálasa; ó mákamukhâ nang lasa nang anomán: v. gr. *Ito'y* KALASA *nang álak, ó ito'y* LÁSANG *àlak; esto* SABE *à vino.*—met. Mákahawig; mákatulad ang isang bágay nang ibá.=*de trabajos.* Maraming nàlalàmang gawàn. || m. Dúnong; karunungan; katalinuhan; liksí sa paggawâ nang ano·

mán.—*Hacer saber*. Ibalítâ; ipagbigay alam.—*Es á saber; conviene á saber*. Sa makatowid.—*Saber como el padre nuestro*. Málamang parang túbig ang isang bágay.

SABIDO, DA. p. p. nang *saber*. y m. y f. Maráming nálalaman ò maálam. || adj. Hayag; alam nang marami; maliwànag.

SABIDURÍA. f. Kabihasahan; karunungan. || Katalinuhan. || Kabáitan.

SABIENDAS (Á). mod. adv. Tinalagá; kinúsá.

SABIO, IA. adj. Nakatútutô; nakámumulat nang matà nang ísip; nakaáaral. || m. y f. Pantàs; marùnong. =*en su profesión*. Marúnong; bihasa sa kaniyang *oficio*.

SABIONDO, DA. adj. der. nĝ *sabio*. fam. Mapagmarunong.

SABLAZO. m. aum. nang *sable*. Lapad nang sable. || Súgat na gawâ nang sable.

SABLE. m. Sandatang tabas sampàlok, manipís at mahábâ, na isá ang talim at may dulo.

SABOR. m. Lasa; lasap; namnam.

SABOREAMIENTO. m. der. nĝ *sabor*. Paglasa; paglasap.

SABOREAR. a. der. nang *sabor*. Pasarapín; palinamnamín; ó pahusayin ang lasa.|| met. Lasapín; namnamín. || Pagkagustuhín; pawilihin. || r. Mágustuhan; másarapan; kumáin nang masahan na magaliw sa sarap nang kinákain.

SABOREO. m. der. nang *sabor*. Paglasap; pagnamnam.

SABROSO, SA. adj. Masarap. || met. Nakáwiwili. || fam. Malasa; ó maasín; ò pagkàing may kaalatan.

SACA. f. der. nang *sacar*. Pagkuha. || Ang unang salin nang anomang kasulátang nakaprotokolo, na yárî sa harap nang *escribano*.

SACABALA. f. Kasankapan nĝ *cirujano* na panĝuha nang bala sa loob nang katawán.

SACABALAS. f. Panĝuha nang bala sa baril ó sa *cañón*.

SACAMANCHAS. m. Ang may *oficiong* magalìs nang mansá nang damit.

SACAMOLERO. m. y

SACAMUELAS. m. Ang bihasang bumúnot nang nĝipin; ó manbubùnot nang nĝipin.

SACAR. a. Kunin; ilabás; alisín, ilayô; hugutin. || Gumawà nang anomán: v. gr. GUMAWÁ *nang isang estatua*, SACAR *una estatua*. || Humowad; sumalin. || Iligtás: v. gr. ILIGTÁS *sa isang pañgánib*, SACAR *de un peligro*. || Halataín; kilalanin sa manĝâ senyal: v. gr. HALATAÍN *sa bakás;* ó TUNTUNÍN *sa bakàs*, SACAR *por el rastro*.|| Kamtán; tamuhín: v. gr. KAMTÁN *ang mana*, SACAR *la herencia*.|| Ilabás; iuna: v. gr. INIÚUNA, ó INILÁLABAS *ni Fulano ang dibdib kung lumákad, Fulano* SACA *el pecho cuando anda*. | Itánĝî; ilual. || Isalin; ò *icopia*. =*en claro*. Hinuhahin; mákilalang malínaw.=*en limpio*. Matalastás; malinawan.=*á relucir*. Itanyag; ipakita sa madlâ ang anomán.=*á luz*. Ilabás sa maliwánag ang anomán; ipanĝanak.=*al campo*. Hamunin; babagin.=*de pila*. Anakín sa binyag.= *de pañales*. Hanĝûin sa kahirapan. =*la cara por alguno*. Ipagtangol; tindigán ang isá sa pagkakaútang.=*(una cosa) à plaza, à la plaza*. Itanyag sa

madlâ; ipagbantog.=*á pulso.* Kunin sa lakás lámang nang pulsó, na huag ipaglaban ang alinmang lugal nang katawán.=*de alguna parte.* Kunin sa isang lugal.=*de la cárcel.* Kunin; banĝûin sa bílangûan.

SACATRAPOS. m. Kasankapang panĝuha nang takó nang baril, at panglínis namán tuloy nitó.

SACERDOCIO. m. der. nang *sacerdote* Pagkapárî; ò kamáhalan, karánĝalan at katunkulan nang párî.

SACERDOTAL. adj. der. ang *sacerdote.* Ang náuukol sa párî.

SACERDOTE. m. Párî,—*sumo sacerdote.* Ang Papa.

SACIABLE. adj. der. nang *saciar.* Súkat mabusog; mangyáyaring mabusog.

SACIAR. a. Busugìn; sandatín, buyâin; suyâin.=*de viandas.* Buyâin sa úlam. || r. Mabusog; mabúyâ; masandat.=*con poco.* Mabusog sa kákauntî.=*de dulces.* Magpakabúyà sa matamís.

SACIEDAD. f. Pagkabusog; kabúsugan; kabuyâan; pagkasúyâ.

SACO. m. Súpot; bayong. || Pangloloob; pagsamsam.

SACRA. f. Báwa't isá nang tatlong tablá ó kartón, na inilálagay sa altang pinagmímisahan.

SACRAMENTAL. adj. der. nĝ *sacramento.* Ang náuukol sa *sacramento.*

SACRAMENTAR. a. Hatdán nĝ *viático* ang may sakit.

SACRIFICAR. a. Magháin; magálay sa Dios. || met. Papaghiraping lubhâ ang kápowâ. || r. Humayin; umálay sa Dios. || Tiisín ang hírap ó anomang súkal nang loob.=*por Dios.* Magtiís nang hírap dáhil sa, ò alanĝálang sa Dios.

SACUDIDA. f. y

SACUDIDURA. f. y

SACUDIMIENTO. m. Pagpag; paspàs; ó pagpagpag.

SACUDIR. a. Ipagpag; ipaspá; iwagwag; ipilig. || Palùin; hampasín.=*el polvo.* Hampasín; labuín nang pálô. || r. Iwaksí. || Ipagtaboy ang sinoman nang masaklap. || Mátutong lumabás sa anomang panĝánib.=*de los importunos.* Mátutong lumayô; umílag sa manĝá mauúlit ó nakamúmahî.

SACHAR. a. Gusarin ang lúpâ, buhaghagín nang taktak; bayubûan.

SACHO. m. Taktak.

SAETA. f. Palasô; pánâ· tùnod.

SAETADA. f. der. nang *saeta,* y

SAETAZO. m. aum. nang *saeta.* Pagpánâ. || Súgat na gawâ nang pánâ.

SAETAR. a. der. nang *saeta.* Panâin.

SAGACIDAD. f. Katalasan; katalinuhán nang ísip na tumarok ó kumilala nang anomán. || Sa aso ay, ang katalasang umamoy ó tumuntòn nang hináhanap.

SAGACÍSIMO, MA. adj. sup. nang *sagaz.* Lubhâng matalas; lubhâng matunog manĝamoy.

SAGAZ adj. Matalas umamoy; ò matalinong kumilala nang anománg bago pa lámang manyáyarî. || Aso na matalas umamoy nang bakás nang háyop na hináhanap.

SAGRADO, DA. adj. Nakataán sa Dios at sa paggálang sa kanyá. || Náuukol sa *religión* || met. Kagalanggálang.

SAHUMADURA. f. Pagsuob. ||

Panuob.

SAHUMAR. a. Suobín. || Paasuhán.

SAHUMERIO. m. Pangsuob. || Pagsuob.

SAINAR. a. Patabaín ang mangá háyop.

SAFA. f. Kadlit; tabad.

SAJADOR. m. Mángangadlit.

SAJADURA. f. Kudlit; tabad.

SAJAR. a. Tabarán; kadlitán.

SAL. f Asin. || quim. Bágay na pinaghalông isang *ácido* at isang *óxido metálico.* = *común.* Asìn na gámit sa pagkàin. || met. Katalinuhan; kainamang manalitâ; ò lasa sa pananalita.

SALA. f. Kabahayán; ó lugal nang báhay na kaugaliang paglupungan nang panauhín. || Sa matataás na tribunal ang katipunan ng ilang bilang na mangá *Jueces,* na titingin at háhatol nang isang úsap.

SALADERO. m. der. nang *sal.* Lugal na pinagáasinan nang karné ó isdâ.

SALADO, DA. p. p. nang *salar.* y adj. Maálat; maasín. || Salitâng malasa.

SALADURA. f. Pagaasín nang isdâ ó karnè.

SALAR. a. Asnán; ò lagyán ng asín.

SALARIO. m. Upa; ó báyad sa alilâ at sa mangá gumágawâ nang araw. || met. Gantí; bàyad.

SALCOCHAR. a. Sankutsahín ang úlam.

SALDAR. a. Tapusang bayaran ang isang útang.

SALEGAR. a. der. nang *sal.* Lugal na pinagpápakanan nang asín sa háyop.

SALERO. m. der nang *sal.* Palaasnán; ó lalagyán nang asín na iniháhayin sa mesa. || Lugal na taguán nang asín. || Mina nang asín. || fam. Kainaman; gandá nang kilos ó pananalitâ: v. gr. *Si Fulano'y lubhâng* MAGANDANG MANALITÁ, ó *lubhâng* MAGANDÁ ANG KILOS, *Fulano tiene mucho* SALERO.

SALEROSO, SA. adj. der. nang *sal.* fam. Tawong masayang sumalitâ; ó magandang umanyô.

SALIDA. f. Paglabás; pagalís. || Lábasan. || Ungôs; ó taás nang anomán sa ibá. || Dahilán; ó katowirang ikinálalabas sa anomang kagípitan ó pangánib.

SALIDO, DA. p. p. nang *salir.* y adj. Ungós; lampás.

SALIFICAR. adj. der. nang *sal.* Gawing asín; ó asinin ang anomán.

SALÍN. m. der. aang *sal.* Ásinan ó tingalan nang asín,

SALINA. f. der. nang *sal.* Pinaggágawan; ó kinúkunan nang asìn. Làlông kagamitán sa plural

SALINERO. m. der. nang *sal.* Ang namímili at nagbíbili nang asìn. || Ang manghahákot nang asín.

SALINO, NA. adj. der. nang *sal.* May asìn.

SALIR. n. irreg. ind. pres. yo *salgo;* fut. *saldrě; saldrás;* etc.: imperat. *sal* tú; *salga* él; *salgamos* nosotros; salid vosotros; *salgan* ellos: subj. pres. *salga; salgas;* etc.: imperf. saliera, *saldría*, saliese; etc.: fut. *saliere;* etc. Lumabás; sumipot; lumitaw. || Umalìs. || Tumanan; tumakas. || Sumílang; sumíkat: v. gr. SUMÌLANG ANG *áraw,* SALIR *el sol.*||Sumápaw; gumitì: v. gr,

SUMÁPAW; ó GUMITÎ *ang pálay*, SALIR *el arroz.* || Magmulâ; magbúhat; mangáling ang isang bágay sa ibà. Tapusin; ipagbilí ang anomán: v. gr. NÁIPAGBILI, ó NATAPOS ko *nang lahat ang aking mañga kalákal, ya* HE SALIDO *de todas mis mercancías.*=*á la, en la cara* Sumipot; sumiñgaw sa mukhâ.=*con una simpleza.* Magsabi nang isang kahunghangñán.=*con la pretención.* Kamtán ang hináhañgad ó lakad.=*contra alguno.* Lumaban; harapín ang sínoman.=*de alguna parte.* Umalís sa isang lugal.=*por fiador.* Magfiador. =*por la ventana.* Tumakas ó umalís na magdaán; sa bintánâ.=*Salirse con la suya.* Kamtán; ó gawín ang máibigan; manyari ang màibigan, bagamán sinásalangsang nang marami.=*de la regla.* Málabas sa gúhit, ó sa katatagán.

SALIVA. f. Láway; lurâ.—*Gastar saliva en valde.* fr. Magsasalitâ nang walâng pakinábang,

SALIVACIÓN. f. der. nang *salivar.* Paglalaway.

SALIVAL. n. der. nang *saliva.* Náuukol sa láway.

SALIVAR. n. der. nang *saliva.* Maglaway.

SALIVOSO, SA. adj. der. nang *saliva.* Malàway; ó mapaglaway. || Parang láway.

SALMEAR. a. der. nang *salmo.* Dasalín ó awitin ang mañgá salmo.

SALMUERA. f. der. nang *sal.* Tugnô; tásik; patís. || met. fam. Bágay na lubhâng maàlat,

SALOBRAL. adj. der. nang *sal.* Lúpâng alatín; may asín.

SALOBRE. adj. der. nang *sal.* Maálat; tabsing.

SALOBREÑO, ÑA. adj. der. ng *sal.* Lúpâng alatín ó maálat.

SALPICADURA. f. Pagtilamsik; pagpulandit. || Dungis na gawâ ng tilamsik; ò dumí nang pulandit, etc.

SALPICAR. n. Patilamsikím; papulanditín. || Laktawán; ó paglaktawlaktawin ang pagbasa ó anomán. Dumhin; mansahán.=*con, de aceite.* Dumhán; pilansikán nang lañgís. || r. Pumilansik; pumulandit; ó mapilansikan. || Magwísikan; magpílansikan. || Umilandang.

SALPIMENTAR. a. irreg. como *acertar* Imbakín sa asín at paminta ang anomán, at nang huag masírâ at bagkús sumarap, etc.

SALPRESAR. a. Buruhin; ó asnán ang isdâ at karnè.

SALPRESO, SA. p. p. irreg. nang *salpresar.* Buro; pakásam; inasnàn; bagoong.

SALPULLIDO. m. Bungang àraw.

SALPULLIR. a. y r. irreg. como *bruñir.* Tigdasín. || Butligín ang katawan; malipòs nang butlig ó búngang àraw.

SALSA. f. Sáhukan. || Sarísarîng rekadong pinaghálô at tinúnaw na isinásabaw sa úlam. May maraming *clase* nitó. || met. Kasárapang manalitâ; sisté.—*Salsa de san Bernardo.* met. y fam. Ang gútom ò ganang kumáin, na dákil dito'y hindî na makuha ang magpihikán ó mamílì nang kákanin: itó sa makatowid ang pinakamabuti sa lahat nang salsa.

SALSERA. f. der. nang *salsa.* Lalagyàn nang salsa.

SALSERILLA. f. dim. nang *salsera.* Pingang maliit na lalagyán ng

salsa, ó salserang muntî.

SALTAR. n. Lumundag; lumuksó; magtalón.=*de gozo.* Lumundag sa galak.=*por la cerca.* Lumuksó sa bákod.||Dumambâ ||Tumilansik; umilandang.||Tumilàroy.||Matinkab; mapaka sa kinálalapatan ang anomán. || Malagot sa malabis na pagkabánat ang anomán, para nang *cuerdas* nang *violìn*, kung malabis ang pagkáhigpit. || Mamukod, maging pansinin ang anomán sa pangingibá v. gr. SALTAR *una cosa à los ojos*, MÁPANSIN, SUMÚROT *sa matà ang anomán, dáhil sa kaibhàn niyá.* || Sumúrot na biglâ sa ísip ang anomán. || met Sumabad sa sálitáan; magbitiw nang kakatuâng sabi: v. gr. SALTAR *con una simpleza,* MAGSABÍ *nang isang kahunghañgán.*||a. Sa háyop ay lumùkob ang lalaki sa babayi. || Laktawán ang anomán.

SALTARÍN, NA. m. y f. der. nang *saltar.* Mánanayaw. || met. Binátáng magasó at maiklî ang bait.

SALTEADOR. m. Manghahárang; tulisán; maglilingó.

SALTEAR. a. Mangharang. || Lumoob; lumùsob. || Gumawâ nang palaktawlaktaw; mulán ang anomán at hnag tapusin, at lumípat sa ibang gawâ.

SALTEO. m. Panghahárang; panglolooh. || Paglaktaw.

SALTO. m. Luksó; lundag.

SALUBRE. adj. Ang mabuti sa katawán; ó nakagágaling sa katawán. || met. Makabúbuti sa anomán, lálô na sa kálolowa.

SALUD f. Galing; ginhawa nang katawán; kawalán nang damdam. || Kalágayan nang kálolowang na sa gracia.

SALUDABLE. adj. der. nang *salud.* Nakabúbuti; nakapagpápalakas nang katawán. || Mabuti.

SALUDADOR. m. der. nang *saludar.* Mapagbigay gálang; magaán ang bibig sa kakilala. || Mapagpagaling, ó ang bulaán na nakapangágamot kunowâ nang láway at bulong lámang, etc.

SALUDAR. a. Bumátî; magpúgay; magbigaygàlang.

SALUDO. m. Pagbátî. || Bátî; púgay; yukod. || mil. Tandâ nang pagdadangal na may putok nang kanyón ó mangá baril, tugtog nang *música* ó tambol.

SALUTACIÓN. f. Pagbátî.=*angélica.* Ang Abá Ginoong María.

SALUTÍFERO, RA. adj. Nakabúbuti; nakapagpápalakas nang katawàn. || Mabuti.

SALVADO. m. Darak.

SALVADOR. m. Mánanakop.

SALVAGUARDIA, m. Tánod na nagáalagâ nang anomán. || f. Ang papel, ó hudyátang ibiníbigay sa isá, at nang hindî paslangin ó sansaláin sa kaniyang gágawin.

SALVAJE. adj. Káhoy bundok, at hindîináalagaan. || Háyop na hindî mansó; ó háyop gùbat. || met. Lubhâng bunghang at matigás ang ugálî.

SALVAR. a. Tubsìn; sagipín; iligtás sa pangánib ó sa anomang kasiraán. || Ipagkaloob nang Dios ang kalowalhatián. || Ilagan; layuán ang anomang pangánib, kaabalahán, etc. || Lundagín; luksuhín; tawirín ang anomán,=*(á alguno) del peligro.* Iligtás (ang isá) sa pangánib. || r. Máligtas sa pangánib ó sa kaáway. ||

Mápasalangĩt; kamtán ang kalualhatîán.=*á nado.* Máligtas sa pangánib, ó makapagílid na máligtas sa kamátayan sa kálalangõy.

SALVE, interj. Ingatan ka nang Dios. || f. Ang Abá pô.

SALVO, VA. adj. Ligtás sa pañgánib. || adv. m. Liban sa; labàs. —*á salvo.* mod. adv. Waláng kúlang; walâng bawas at labás sa kapañganibán.—*en salvo.* Máluai sa pañgánib; mapasapátag—.*Salir á salvo.* fr. Mautàs; matapos na mahúsay ang anomang bágay na mahírap.

SANABLE. adj. der. nang *sano.* Mapagágaling; ò mangyàyaring mapagaling.

SANAR. a. Pagalingĩn; hangũin sa sakit ang sínoman. || n. Gumaling sa damdam; mabáhaw ang súgat = *de la enfermedad.* Gumaling sa sakit. =*por ensalmo.* Gumaling sa bulong ó sa anomang gamot na abusión ang ginámit. Gumaling na biglâ, na hindî málaman ang ikinabuti.

SANATIVO, VA. adj. Nakagágaling; makagágaling.

SANCOCHAR. a. Sankutsahín.

SANDALIA. f. Sandalias.

SANDÍA. f. Pakuán.

SANDIO, IA. adj. Hañgal; mangmang.

SANEAR. a. der. nang *sano.* Pagtibayin ang pananagot sa kasiraang mangyáyaring tangapín nang isang bágay; magbigay nang fianza tungkol sa bágay na itó. || Husayin; pagpalâin; bayaran ang anomang kasiraán, ó ang anoman bágay. || Linisin; dalisayin ang anomang nabulok na isaú'î sa kalágayan nitong una.

SANGLEY, adj. Insik. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

SANGRADERA. f. der. nang *sangre.* Lansetang panangrá.

SANGRADOR. m. der. nang *sangre.* Mánanangra. || Butas na pàlabasan nang túbig.

SANGRAR. a. der. nang *sangre.* Tabarán; kadlitán.||Dumugô.||r. Magsangrá.

SANGRE. f. Dúgô. || met. Lípî; làhî. || Katás; ò pagaàrî: v. gr. *Hitítin ang* KATÁS ó *ang* YAMAN, *chupar la* SANGRE.

SANGRÍA. f. der. nang *sangre.* Tabad; kadlit ó *sangría.*

SANGRIENTO, TA. adj. der. *sangre.* Dumúdugô. || Dugôduguán; ò tigmak nang dugô. || Tawo ò háyop na mabañgís. || met. Nakauupasalâ ng malabis: v. gr. *Pagmúrang* NAKAUUPASALÁNG MALABIS, *injuria* SANGRIENTA.

SANGUAZA. f. der. nang *sangre.* Pasâ ò namùmuông dugô. | met. Katás na kúlay dugô nang ibang halaman, gúlay ó buñga nang káhoy.

SANGUIJUELA. f. der. nang *sangre.* Lintâ || met. Ang táwong nápakasuitik, at lubhâng matalas humitit nang salapî, ò pagaárî nang kápowâ.

SANGUINARIO, IA. adj. Mabañgís.

SANGUÍNEO, EA. adj. y

SANGUINO, NA. adj. Madugô; ó masagáná sa dugô. || Kùlay dugô. || Náuukol sa dugô.

SANO, NA. adj. Mahúsay; walâng sakit. || Nakasiguro; walâng pañgánib. || Pangpalakas nang katawán. || met. Tapat na loob. || Buô; walâng

sírâ.=*y salvo.* loc. fam. Ligtás sa pangànib; walâng kúlang; walâng sírâ; labás sa hírap at sàkit.=*de cuerpo.* Mahúsay; malakás ang katawán.

SANTABÁRBARA. f. náut. Lugal na pinagtátagûan nang pólvora sa mangã sasakyàn.

SANTIDAD. f. Kabánalan; kasantosán. || Kagalangãng salitâ na ginágamit sa Papa.

SANTIFICACIÓN. f. der. nang *santificar.* Pagbabanal; pagpapakabanal.

SANTIFICAR. a. Pakabanalín sa pamagítan nang grasia nang Dios; hulugan nang grasia nang Dios. || Ihayin; iálay sa Dios ang anomán. || Igálang; paglinkurán; pangãyupapâan ang bágay na banal. || Ipangîlin ang mangã áraw nang fiesta.||met. y fam. Patutuhanang mabuti at walâng bakás sala ang anomán; ó mabutihin; mahusayin ang anomán.

SANTIGUAR. a. Kurusàn; ó lagyán nang tandâ nang kurús ang sínoman. || met. y fam. Saktán; salantaín. Lálô na kung sinalantâ sa tampal. ||r. Magkurós; magantandâ.

SANTÍSIMO, MA. adj. sup. nang *santo.* Kásantusantusan. || Kagalangãn na ginágamit sa Papa.—*el Santísimo.* m. Si Kristo, na, nasa *sacramento.* nang altar.

SANTO, TA. adj. Banal. || Santó; ó tagalángit. || Náaayos sa mabuting kaugalián; ó mangã utos nang Dios. || Alinmang bágay na tángîng nátataan sa Dios. || fam. Táwong palagay na loob at walâng málay sa mundó. || Larawan nang alinmang santò.

SANTORAL. m. der. nang *santo.* Librong kinálalamnan nang búhay nang mangã santó. || Librò sa *coro,* na kinásusulatan nang *intróito* at *antífona* nang *oficio* sa mangã santó, at nakalagay sa *canto-llano.*

SAÑA. f. Gàlit na biglâ at malakí, na madaling mapáwì. || Pagtatanim sa loob na malakì.

SAÑUDO, DA. adj. der. nang *saña.* Galit na galit. || Magagalitín.

SAPO. m. Kúkak; palakâng kakapsoy.

SAQUEAR. a. der. nang *saco.* Mangloob na samsamín bálang mátagpuan.

SAQUEO. m. der. nang *saco.* Pangloloob; pananamsam.

SAQUERA. f. y adj. der. nang *saco.* Karáyom na panahî nang sùpot.

SAQUERÍA. f. der. nang *saco.* Ang kapisanan nang mangã ginágawâng sùpot.

SARAMPIÓN. m. Tigdás.

SARAO. m. Lupon nang mangã tawong ginoó na nagsásayawan ó nagtùtugtugan. || Sáyawan.

SARCASMO. m. Uyam; bírông masaklap.

SARDINA. f. Halobaybay; tambán.

SARMENTAR. n. irreg. como *acertar.* Pulutin ó tipunin ang mangã kinitil na usbong at sangã nang ubas.

SARNA. f. Galìs. || met. Násâ; kikiò sa pagkakamit nang anomang bágay na nákalugdan.=*perruna.* Galís aso.—*Ser mas viejo que la sarna.* fr. Màpakatandâ; mápakalumâ.

SARNOSO, SA. adj. der. nang *sarna.* Gálisin.

SARPULLIDO m. Bùngang áraw || met. Kagat nang pulgás na nábabakas sa balat.

SARPULLIR. n. Mamantal ang katawán sa kagat ng pulgás. || r. Malipós nang tigdás.

SARRACINA. f. Áway na maguló nang maraming tawo. Sinásabi rin namán sa ibang pagaáway na may kámatayan. ó pagkakasugat.

SARTA. f. Pagkàhanay sa tuhugán; ó tuhug nang anomang bágay na para nang bútil nang kuintàs. etc. || met. Hánay nang tawo, na nakahilerang mahúsay.

SARTÉN. f. Kawálî na mahábâ ang tatagnán at malanday na parang pingán.

SARTENADA. f. der. nang *sartén*. Ang isang kahustuhang malulan sa sartén.

SARTENAZO. m. der. nang *sartén*. || Hampàs nang sartén. || met. Alinmang hampás na malakás.

SASTRA. f. Ang asawa nang sastré. || Mánanahing babayi.

SASTRE. m. Sastré.

SATANÁS. m. Ang demonio.

SATISFACCIÓN. f. der. nang *satisfacer*. Pagbabáyad na lubòs. || Kapalágayang loob. || Pagkasunod; pagkatalima nang násá. || Pagdedeskargo sa nágawang di náibigan nang kápowâ.

SATISFACER. a. irreg. ger. satisfaciendo: p. p. satisfecho: ind. pres. yo *satisfago;* tú satisfaces; etc.: perf. *satisfice; satisficiste; satisfizo; satisficimos; satisficisteis; satisficieron:* fut. *satisfaré; satisfarás;* etc.: imperat. *satisfaz*, ó satisface tú; *satisfaga* él; *satisfagamos* nosotros; satisfaced vosotros; *satisfagan* ellos: subj. pres. *satisfaga; satisfagas;* etc.: imperf. *satisficiera; satisfaría; satisficiese;* etc.: fut. *satisficiere;* etc. Bayárang lubós ang útang; ó kaupahang náuukol sa isá. || Makasapat. || Pagbigyang loob. Gumawâ nang ikabábayad na lubós sa sala. || met. Sundín ang anomang násâ nang loob.=*con las setenas*. Pagbayaran nang lagpós sa karampatan ang anomang kasalanan.=*por las culpas*. Magbáyad sa nágawâng sala; ipagbáyad ang nágawâng kamàlîan. || r. Manghigantí. || Magbígayan nang des*cargo*.—*Satisfacer* y *satisfacerse de la duda*. Mapáwî ang pagaalangán.

SATISFACTORIO, IA. adj. Ikabábayad; ikinakákawas. || Ikapápawî nang anomang násâ nang loob, etc.

SAUSERÍA. f. *Oficina* sa *palacio* na pinagbábahaginan nang pagkáing idúdulot sa hárî, at tataguán nang manga kasankàpang gámit sa mesa.

SAUSIER. m. Púnô nang *sausería* nang *palacio*.

SAYA. f. Ang saya.

SAZÓN. f. Kahinugán. || Kapanàhunan. || fam. Pagkátimpla; pagkálutô. || Lasa nang anomán.—*á la sazón*. mod. adv. Nang panahong yaón.—*en sazón*. Sa panahón; sa kapanáhunan. Kahínugan; kapanáhunang dápat samantalahin ang anomán.

SAZONADO, DA. adj. der. nang *sazón*. Malasa; nakátatawang salitâ.

SEBOSO, SA. adj. der nang *sebo*. Masebo. || May páhid na sebo.

SECA. f. Túyot; ò panahong salat sa ulán.

SECADAL. m. der. nang *seca*

Lúpâng tuyot at mahínâ. || Lúpâng panagulán.

SECADERO. m. Bílaran; lugal na pátuyûan, ó yangyangan. || adj. Bunga nang káhoy na maitítingal nang tuyô.

SECAMEMTE. adv. de mod. Katagâng salítâ; maiklîng salitâ. || Walâng gàlang; may katigasán ang pagkásalitâ.

SECANO. m. der. nang *seca*. Lúpâng tubigan; ó panagulán || met. Anomang bágay na lubhâng tuyô.

SECANTE. p. a. nang *secar*. Nakatútuyô; ó pangpatuyô. || m. pint. Panghálô sa *color*, na pangpatuyông madalî nang pintà, para nang *aceite de linaza*, etc.

SECAR. a. Patuyuin; iyangyang; ibilad. || Laingin; tuyuín.=*al aire*. Iyangyang; patuyuín sa hángin.= *con un paño*. Patuyuín nang isang panyô; ò pahírang patuyuín nang panyô. || r. Matuyô; malantà. || Mangayáyat sa sakit ó sa katandaán. || met. Maúhaw nang malakí. || met. Mainip; mamuhî. || Magdamdam nang lubhâng malaking úhaw.= *de sed*. Maúhaw na malabis; manuyô sa úhaw.

SECO. CA. adj. Tuyô; lanta; walâng katás. || Payat. || met. Walâng kibô, at maiklîng manalitâ. || Mahigpit, lubhâng matowid mamahàlá. || Tuyot; kúlang nang mangá kailangang bàgay; salat: v. gr. *Ang lugal na ito'y* SALAT, *este lugal es* SECO.—*á secas* mod. adv. Tángî; nagìisa; walâng kasama. —*á secas y sin llover*. mod. adv. Walâng abogabog; walâng babalâ.— *en seco*. mod. adv. Sa tuyô; sa walâng túbig; at sinásabi: *ang sasakyang ito'y nàsadsad* SA TUYÔ, *esta nave varó* EN SECO.—Walâng púno't dahilan.—*Seco de carnes*. Payat.

SECRETARÍA. f. der. nang *secreto*. Ang asawa nang *secretario*. || Babaying tagasúlat nang isang *comunidad*, ó nang isang ginoong babayi rin.

SECRETARÍA. f. der. nang *secreto*. Katunkulan; ù *oficina* nang *secretario*.

SECRETARIO. m. der. nang *secretaría*. Ang tagasúlat; ó tagasagot sa sùlat; ó namámahalâ nang pagkabúhay nang isang ginoó; ó nang *negocio* nang isang *oficina*, etc. || met. || Ang tagasùlat nang idinídikta ng ibá.

SECRETO, TA. adj. Nálilihim; nátatagô. || m. Líhim.—*echar algún secreto en la calle*. fr. met. y fam. Ipaháyag sa madlà ang anomang líhim.

SECTA. f. Tàngîng áral, na itinúrô nang isang maestrong bantog, at sinúsunod al ipinagtátangol nang ibà. || Malîng pagsambá, na nálalaban sa áral nang Santa Iglesia, para nang *secta* ni Mahoma, etc.

SECUAZ. adj. Sumúsunod sa áral at akálâ nang ibá; kampón.

SECUNDAR. a. Tumúlong; ò ayunan ang ibá sa anomán.

SECUNDINA. f. pl. anat. Inunan.

SED. f. Úhaw. || met. Mahigpit na násâ sa anomán.

SEDA. f. Sutlâ.

SEDATIVO, VA. adj. med. Pangpahimpil.

SEDEÑO, ÑA. adj. der. nang *seda*. Bágay na tila sutlâ. || May sutlâ; ó may balahibong lubhâng fino.

SEDERÍA. f. der. nang *seda*. Ká-

yong sutlâ. || Tindahan nang mangá kayong sutlâ; ó nang sutlâ lámang.

SEDERO. m. der. nang *seda*. Magsusutlâ; manghahabi nang sutlâ.

SEDICIÓN. f. Pagkakaguló nang bayan; panghihimagsik laban sa pùnô.

SEDIENTO, TA. adj. der. nang *sed*. Naúuhaw; uhaw na uhaw. || met. Lùpâng uhaw sa túbig; ò nagkákailangan nang dilig. || Nagnánasâng lubhâng mahigpit nang anomán.=*de oro*. Uhaw sa gintô ó sa salapî.

SEDIMENTO. m. Látak; tíning.

SEDOSO, SA. adj. der. nang *seda*. Parang sutlâ.

SEDUCCIÓN. f. der. nang *seducir*. Paghíbô; paglamúyot; pag-urálì.

SEDUCIR. a. irreg. como *conducir*. Lamuyutin; hibûin sa hindî dápat; upatán. || r. Mahíbò; malamúyot.

SEGABLE. adj. der. nang *segar*. Magágapas.

SEGADERA. f. der. nang *segar*, Pangapas; ílik,

SEGADOR, RA m. y f. der. nang *segar*. Mangagapas.

SEGAR. a. irreg. como *acertar*. Gapasin. || met. Putlín nang walâng tuto ang anomán.

SEGAZÓN. f. der. nang *segar*. Paggapas. || Panahón nang gapasán.

SEGREGACIÓN. f. der. nang *segregar*. Pagbubukod; paghihiwalay nang anomang nàkasama sa karamihan.

SEGREGAR. a. Ibukod; ihiwalay,=*(una cosa) de otra*. Ihiwalay (ang isang bágay) sa ibá.

SEGUIDO, DA. p. p. ng *seguir*. y adj. Sunodsunod; tuloy; patúloy. || Matowid. || Pátag.

SEGUIR. a. irreg. como *pedir*. Sundán; buntután. || Umalagad; sumama. || Ituloy; ipatúloy. || Tuntunín. || Sundín. || met. Habuling buntután; ó tagudturán ang sínoman; bakasín; hanapin; usigin.=*con su narracion*. Ipatúloy ang kaniyang sinàsabi ò balítâ.=*de cerca*. Sundán sa malápit; buntután. || r. Sumunod; ò magbúhat ang anomán sa ibá. || Mahinuhâ; makúrô.=*(una cosa) de otra*. Magbúhat; mangáling (ang isang bágay) sa ibá.

SEGÚN. prep. Ayon; tunkol.

SEGUNDARIO, IA. adj. der. nang *segundo*. Pangalawá.

SEGUNDO, DA. adj. num. ord. Pangalawá. || f. Pangalawáng akálâ. Hindî karaníwang sabihin kundî sa masamâng kahulugán, at ganitó ang kaugalían: v. gr. *Si Fulano'y may tinàtaglay na* MASAMANG AKALA *sa kaniyang ginàgawâ, Fulano lleva* SEGUNDA *en lo que está haciendo*.

SEGUNDOGÉNITO, TA. adj. y

SEGUNDÓN. m. der. nang *segundo*. Pangalawang anak. Tinàtawag ding namang gayón ang ibang anak, liban lámang sa pangánay, na hindî.

SEGUR, f. Palakol na malakí. || Linkaw; ó pangapas.

SEGURIDAD. f. Katiwasayán; kapanatagán. || Katunayan; kasiguruhán.

SEGURO, RA, adj. Tiwasay; panátag; ligtás sa pangánib. || Túnay; tutoó. || Matíbay.=*de ganar*. Sigurong manánalo; túnay na manánalo. =*en su virtud*. Matíbay sa kaniyang kabaitan.

SEIS. adj. num. card. Ánim. ||

adj. num. ord. Ikaánim. || m. Ang número 6.

SEISAVADO, DA. adj. der. ng *seis*. May ánim na sampad at ánim na pánulukan.

SEISCIENTOS, TAS. adj. num. card. Ánim na daán.

SEISENO, NA. adj. num. ord. Ikaànim.

SELECCIÓN. f. Pamimílì. || Kagálingan nang anomán.

SELECTO, TA. adj. Pílì; hirang; pinakamagaling sa ibá.

SELVA. f Gúbat.

SELVATIQUEZ. f. der. nang *selva*. Kabastusán; kagaspangán nang ugàlì.

SELLADOR. m. der. nang *sello*. Tagatatak; tagapagsello.

SELLADURA. f. der. nang *sello*. Pagtatatak; pagsesello.

SELLAR. a. Tatakán; talaán; lagyán nang sello. || Ilimbag; imarká ang anomán sa isang bágay. || Tapusin ang anomàn. || Sadhán; takpán.

SELLO. m. Panatak; tatak; ó sello.

SEMANA. Sanlingó; ó lingò. Panahòn bagang nasásaklaw nang pitong áraw: gayon din ang tàwag sa bílang na pitong taón, buán ó siglo.

SEMANAL. adj. der. nang *semana*. Linguhan; ó náuukol sa sanlingó.

SEMBLANTE. m. Pagmumukhâ; ó mukhâ. || met. Lagay nang anomán.

SEMBRADÍO, ÍA. adj. Tatamnán.

SEMBRADO. p. p. nang *sembrar*. Lúpâng may tanim; bukirín.

SEMBRAR. a. irreg. como *acertar*. Magtanim; maghasik; magsábog; magpunlâ. || Magtaad: kung sa bakood. || met. Ikálat; isábog ang anomàn; ipamalitâ at nang mápagkaalaman. =*con de, flores el camino*. Sabugan nang bulaklak ang daán.= *en la arena*. Itanim sa buhangin.= *entre piedras*. Magtanim sa pagitan nang mangá bató; magtanim sa balábatohan.

SEMEJANTE. p. a. nang *semejar*. adj. Kamukhâ; katùlad; kawangis. =*á su padre*. Kamukhâ nang kaniyang amá.=*en las costumbres*: Kawangis; kahambing nang paguugàlì.

SEMEJANZA. f. Pagkakáwangis; pagkakàtulad; pagkakámukhâ.

SEMEJAR. n. y r. Mámukhâ; mákatulad; máhawig; máparis.=*(una cosa) à otra*. Mámukhâ (ang isang bágay) sa ibà.=*en andar*. Mákahawig nang lákad.

SEMENTERA. f. Pagtatanim. || Búkid; ó lúpâng may tanim. || Panalnim. || Panahong mabuting ipagtanim.

SEMESTRE. adj. Naglúluat ng ánim na buán. || m. Ánim na buán; ó kalahátìng taòn.

SEMI. m. y adj. Kalahátì; kabiak. || adv. m. Halos.

SEMICÍRCULO. m. Kalahátì ng bílog.

SEMIDORMIDO, DA. adj. Naáagaw tulog; ò halos natútulog.

SEMILLA. f. Binhì. || met. Alinmang bágay na pinangalingan nang ibá.

SEMILLERO. m. der. nang *semilla*. Punglâan; punglâ. || met. Ugat na pinagbúbuhatan nang anomang

masasamâng bágay, para nang; PINAGBÚBUHATAN, ó PINANGÁGALIÑGAN *nang mañgà sàlitâan* ó *básagulo*, SEMILLERO *de pleitos*.

SEMINARIO. m. Punlâan. ‖ Báhay na pinagtùturûan at pinagáandukaan sa magaling. ‖ met. Pamulâ ng̃ anomán.

SENCILLO, LLA. adj. Walâng hálô. ‖ Manipís. ‖ met. Mùang ó madalîng ululín. ‖ met. Tapat na loob.

SENDA. f. Landás; paraán; buláos.

SENDERAR. a. der. nang *senda*. Gumawâ nang landás; ò mang̃a bulaós.

SENDEREAR. a. der. nang *senda*. Ipatnùgot; itúrô nang landás. ‖ n. Mamuláos; magdaán sa paraán.

SENDERO. m. der. nang *senda*. Landás; buláos; ‖ met. Paraang ipagkákamit nang anomang hang̃ad.

SENDOS, AS. adj. pl. Báwa't isá; ó sa bawa't isá. ‖ Marami; malakí: v. gr. MALALAKING *lagok nang àlak*, SENDOS *tragos de vino;* MARAMI ó MAKAPAL *na bàgay*, SENDAS *cosas*.

SENECTUD. f. Pagkahukluban; katandaang malabis.

SENO. m. Loob nang dibdib. ‖ Sinapupunan. ‖ Ang tián nang iná. ‖ Úbod. ‖ Takbuhan; sakdalan.

SENSATEZ. Kabáitan at katalinuhan nang ísip.

SENSATO, TA. adj. Mabait; matalino.

SENSIBILIDAD. f. Pangdamdam.

SENSIBLE. adj. Dápat damdamín. ‖ Náraramdaman. ‖ Litaw; pansinin; hayag. ‖ Kasakitsákit; mahapdî. ‖ Tawong maramdamin.=*á las injurias*. Maramdamin sa masakit na sabì ó kilos na dî maínam.

SENSUAL adj. Náuukol sa gawâ ó násâng kalupaân. ‖ Ang napatátangay sa pitang mahálay nang katawán.

SENSUALIDAD. f. Kalupaán; katamasahán nang láyaw nang katawán.

SENTADILLAS (Á). mod. adv. Sakay babayi; ó saklang babayi: sinásabi sa pang̃ang̃abayong nagkákapisan ang dalawang paà sa isang tagiliran.

SENTADO. p. p. nang *sentar*. y adj Matalino; maútak at mahinahon.

SENTAR. a. irreg. como *acertar*. Pagtibayin ipátag. ‖ Iikmô; iupô. ‖ Isùlat sa tandâan. ‖ n. y r. Magtíbay. ‖ Maupô; lumikmô; himindulós. ‖ Dumápô. ‖ Tumíning ang látak. ‖ Pumások sa isang kapisanan na pasùlat doon.‖fam. Mápaupô =*à la mesa*. Maupô sa mesa, na dumulog sa pagkáin.=*en la silla*. Lumikmô sa silla. =*sobre un banco*. Umupô sa ibábaw nang isang bankô.=*de cabecera en la mesa*. Mang̃abesera sa mesa. ‖ Kungkasama nang adverbio BIEN ó MAL ay *mábagay*, ó *hindî mábagay*, *màayos* ó *mäakmä* ó *dilì; makabuti* ó *makasamâ*, ayon sa adverbiong kasama niyá v. gr. NÁBABAGAY, ó HINDI NÁBABAGAY *sa iyó ang damit na iyán*, *te* SIENTA BIEN, ó *te* SIENTA MAL *ese vestido*; MÁAYOS *ang isang bágay*, SENTAR BIEN *una cosa;* NAKASAMA *sa akin ang pagkáin*, *me* SENTÓ MAL *la comida*.

SENTENCIA. f. Pasiyá; hátol. ‖ Paghátol.

SENTENCIAR. a. Humátol; sumentensia ‖ met. Magbigay nang pa-

siyáng sarili, tunkol sa anomang pinagtátalunan. || fam. Itaán ang anomán sa isang hangad ó tungo.

SENTIDO. p. p. nang *sentir*. Pangdamdam. || Ísip; pagwawárî. || Tùnay na kahulugán nang anomán. || adj. Sìrâ. || Lahang. || Maramdamin.

SENTIMIENTO. m. Pangdamdam; ó pagdamdam. || Pighatî; hinanakit, || Pasiyá; akálâ.

SENTIR. a. irreg. ger. *sintiendo*: p. p. sentido: ind. pres. *siento; sientes; siente;* sentimos; sentís; *sienten:* perf. él *sintio;* ellos *sintieron:* imperat. *siente* tú; *sienta* él; *sintamos* nosotros; *sentid* vosotros; *sientan* ellos: subj. pres *sienta*; *sientas, sienta; sintamos; sintais; sientan:* imperf. *sintiera; sentirìa; sintiese;* etc: fut. *sintiere*, etc. Máramdaman.||Màolinigan; máringig.||Damdamín; indahín. || Magpighatî.=*con otro*. Makipagdamdam sa kapuwâ; makipagpasiyá; makiisá sa pasiya nang ibá. || m. Kapighatián. || Damdam. | Pasiya. || r. Magdamdam. || Dumaing. || Mag kasákit.=*de algo*. Magdamdam sa anomán.

SEÑAL. f. Tandâ; bakás; bakat, kintal; lágak. || Babalá.

SEÑALAR. a. der. nang *señal*. Tandaán; ó kintalán nang tandâ ang anomán. || Firmahán ang anomàn. || Itùró nang kamay ang anomán. || Sabihin nang tiyak ang anomán. || Magtáning; magtakdá; magsabi nang áraw. || Hanganán.=*con el dedo*. Itúrô nang dalirî. || r. Mamukod; mangibá sa kápowâ; láló na sa náuukol sa dangal ó puri.=*en la guerra*. Mamukod sa pakikidigmâ.

SEÑOR, RA. m. y f. Poón; ó May árî nang isang lugal ó lupaín. || fam. Ang Dios. || Ginoó. || Panginoón. fam. Bianan.

SEÑORAJE. m. der. nang *señor* y

SEÑOREAJE. m. der. nang *señor*. Ang buís sa *casa de moneda* sa pagpapagawâ nang salapî, na ito'y nátutunkol sa hárî, palibhásâ'y siyang may árî noon.

SEÑOREAR. a. der. nang *señor*. Sumakop; ó magutos na parang may árî. || met. Magúkol nang anomán na parang siyang may árî noon. || Umankín; umárî nang hindî kanyá. Madalàs na gamiting párang *reciproco* || Mátampok; ó málagay ang isang bágay sa isang mataás na lugal kaysa ibang kasíping. || Supílin sa katowíran ang sariling kalooban, || r. Gumámit nang kaformalán at hinahon sa kaniyang kilos, pananamit at pakikipagkápowâ.

SEÑORÍA. f. der. nang *señor*. Kagalangang ginàgamit sa matataás na tawo.

SEPARABLE. adj. der. nang *separar*. Mangyáyaring ihiwalay.

SEPARACIÓN. f. der. nang *separar*. Paghihiwalay; paghiwalay.

SEPARAR. a. Ihiwalay; ilayô sa kasama; itiwalag; itángî.=*(una cosa) de otra*. Ihiwalay (ang isang bágay) sa ibá. || r. Magkáhiwalay; magkátiwalag. || Lumayô, humiwalay; tumiwalag.

SEPTENO. adj. num. ord. Ikapitó.

SEPTENTRIÓN. m. Hílagáan; amihan.

SEPTENTRIONAL. adj Hílagâan.

SÉPTIMA. f. Ikapitò.

SÉPTIMO, MA. adj. num. ord. Ikapitò.

SEPTUAGENARIO, IA. adj. Tawong may pitongpuông taón ang edad.

SEPTUPLICAR. a. Multiplikahín nang siete ang isang número; ó palakhín nang makàpitong dublí ang isang bágay.

SÉPTUPLO, LA. adj. Makàpitong dublí ang lakí sa ibá.

SEPULCRAL. adj. der. nang *sepulcro.* Nátutunkol sa líbiñgan.

SEPULCRO. m. Líbiñgan; báunan. || Ang kinálalagyan nang laráwang nábuburol nang áting P. Jesukristo.

SEPULTAR, a. Ilibing; ibaón.|| Ilubog. || met. Itágô; iliñgid; ikanlong ang anomàn, úpang huag mákita ò nang mákalimutan.

SEPULTURA. f. Húkay na líbiñgan.||Báunan; pinaglibiñgán.||Pagbabaon; paglilibing.

SEPULTURERO. m. der. nang *sepultura.* Manhuhúkay nang líbiñgan, at tagapagtabon nang patay.

SEQUEDAD. f. der. nang *seco.* Katuyuán; kasalatán nang u'án ó nang pamumuñga nang halaman. || Wikâng masaklap at matigás. Kaugaliang plural na lálòng gamítin sa kahulugáng itó.||met. Kakulañgán ñg gíliw sa pakikipagúsap; katigasán ñg ugálì.

SEQUÍA. f. der. nang *seco.* Katuyuang malakì; ó malakíng kasalatán nang pamumuñga nang mañgá pananim na ikinabúbuhay, para ñg pálay, maiz, etc. || Kasalatang malakí nang ulán.

SÉQUITO. m. Ábay; ò mañgá tawong sumama sa pagsalúbong ò paghahatid sa isá.

SEQUIZO, ZA. adj. der. nang *seco,* Túyot; ó tuyô.

SER. ger. *siendo;* p. p. sido: pres. ind. *soy; eres; es; somos; sois; son:* imperf. *era; eras;* etc.: perf. *fuí; fuiste; fuè; fuimos; fuisteis; fueron:* imperat. sé tú; *sea* èl; *seamos* nosotros; sed vosotros; *sean* ellos: subj. *sea; seas; seamos; seais; sean*: imperf. *fuera; sería; fuese;* etc.: fut. *fuere,* etc. v. sust. aux; n; é imper. Maging; pagka; paging: para nang *ibig cong* MAGING *pàrì,* ó *ibig cong* MAG*pári; quiero* SER *sacerdote;* PAGIGING *médico mo* ó *kung* MAG*médico ka na, cuando* SEAS *médico.* || Magámit ó magsilbí sa anomán: v. gr. *Si Luis ay hindî* MAGÁGAMIT, ó *hindî* MAGSÍSILBI *sa bágay na itó, Luis no* ES *para esto*; *ang kabayong iya'y hindî* MAGÁGAMIT *sa lakarang mahábâ, ese caballo no* ES *para caminatas largas.* || Manyàyari; magkátaon: v. gr. *¿Paanong* PANGYAYARI *niyán? ¿Còmo* FUÉ *eso?.* || Tagá; túbô, ó tawo sa: v. gr. *Si Juan ay* TAGA *Malolos. Juan* ES *de Malolos,* na kaisá nang TÚBÔ ò TAWONG *Malulos: ang álak na iniinom natin ay* GÁLING *sa España, ó álac España, el vino que tomamos* ES *de España.* || Ñgâ: para nang, *iyán* ÑGÁ, *eso* ES =*(una cosa) á gusto de todos.* Máibigan (ang isang bágay nang lahat=*de desear.* Márapat nàsâin.=*de, para uno* Sa isá; maging para sa isá.

SERÁFICO, CA. adj. Parang *serafín;* ó mukhâng *serafín.* || Nàuukol sa *serafín.*

SERAFÍN. m. Espìritung malu-

lualhátî na nasa unang *coro* sa làñgit. || met. Ang tawong lubhâng magandá.

SERENAR. a. der. nang *sereno* Patahimikin; pahimpilín; liwanagan. || Lumínaw; lumiwánag. || Pahamugán ang anomán; ó palamigín sa hamog. || Patiniñgin. || met. Payapâin; patahimikin ang guló. || Palubagín ang gálit. || r. Tumahímik; humimpil; magliwànag ang panahón. || Tumilá. || Máhamugán. || Tumíning || met. Tumahìmik; humimpil ang guló. || Mapáwî; maglubag ang gàlit.

SERENATA. f. der. nang *sereno*. Tugtugan nang *música* sa gitnâ ñg hamog nang gabí. Serenata.

SERENERO. m. der. nang *sereno*. Talukbong nang babayi sa hamog nang gabí.

SERENIDAD. f. der. nang *sereno*. Kalinawan nang panahón. || met. Katahimikan; kapalágayan. || met. Kabuoán nang púsô; tìning nang loob, na hindî marúnong mabaklá sa anomàn.

SERENO, NA. adj. Malínaw; maliwánag; maliwalas. Sinàsabi sa panahón ó sa láñgit na walâng pañganurin. || met. Tahímik. || Palagay na loob. || Matíning na kalooban. || m. Hamog nang gabí. || Ang bantay sa daán kung gabí, na siyang nagsísigaw nang lagay nang panahón at oras, at nagtátanod sa magnanákaw, at siyá rin namang nangígising kung may súnog.

SERIE. f. Pagkakátalatag at mahúsay na pagkakásunodsunod nang anomán.

SÉRIO, IA. adj. Mabagsik ang pagmumukhâ, kung tumiñgin ó mañgúsap. || Formal; mabait ang mañgá kilos at matowid ang panukálâ. || Túnay; totoò. || Mahalagá; dakílâ. || Marañgal; ó kagalanggálang.

SERMÓN. m. Pañgáral kristiano; pañgañgáral; ó sermón.

SERMONEAR. a. der. nang *sermón*. fam. Sisihin; ó pañgusapang lágî.

SERPENTEAR. n. Magpaahasahas nang paglákad.

SERPIENTE. f. Ahas. || met. Ang demonio.

SERRADIZO, ZA. adj. der. ñg *serrar*. Malálagarî; ó mangyáyaring lagarîin.

SERRADO, DA. p. p. nang *serrar*. adj. May ñgiping parang lagárî; ò ñgíping lagárî.

SERRADOR. m. Manlalagárî.

SERRADURA. f. der. nang *serrar*. Paglalagàrî. || pl. Pinaglagarîan; ó kúsot.

SERRANO, NA. adj. der. nang *sierra*. Ang nagtítira; ó ipinañganak sa bundok.

SERRAR. a. irreg. como *acertar*. Lagarîin.

SERRÍN. m. der. nang *sierra*. Pinaglagarîan; ó kúsot.

SERRUCHO. m. Lagàrîng may puluhan ang isang dulo lámang.

SERVIBLE. adj. Magágamit.

SERVICIAL. adj. der. nang *servicio*. Makaliñgâ; maalágâ; mapaglinkod.

SERVICIO. m. Paglilinkod. || Pagaalágâ. || Pagkaalílâ. || Pamimintuhô sa Dios. || *Servicio;* ó karapatang búhat sa paglilinkod sa hárî, lálô na ang búhat sa pakikidigmâ. || Ang tataeán; ó basín. || Ang kubiertong

inilálagay sa mesa sa báwa't isang tawong kákain.

SERVIDOR, RA. m. y f. Linkod; ó naglíligaw sa isang binibini. || Alílâ. || Sa estilong mahal, ang *umàalay na maglinkod sa kàpowâ.*

SERVIDUMBRE. f. Paglilinkod, || Paninilbihan sa kápowâ. || Kapisanan nang lahat nang alílá. || Kaalipinan; ò pagkaalipin.

SERVIL. adj. Náuukol; ó sarili nang mangá alílâ at alipin. || Hámak; ó walâng halagá.

SERVIR. a. irreg. como *pedir.* Paglingkurán; pagsilbihàn.||Magámit; gamitin. || Suyûin. || met. Pakinabángan ang anomàn. || n. Maglingkod; manilbihan. || Manúyô; sumunod. || Magálay; magdúlot.||Magsundalo.—*à una dama.* Magligaw sa isang binibini.=*de mayordomo.* Magmayordomo; pamayordomo.=*en palacio.* Manilbíhan sa *palacio.*=*para la cocina.* Magàmit; magsilbí sa kusínâ.=*por la comida.* Mások na alílâng kánin; ó paalílâ nang walâng upa, pakanin lámang.=*sin sueldo.* Manilbíhan nang walâng upa. || r. Magalingín; tangapín nang mahúsay sa loob ang anomán. || Gumámit nang anomán sa paggawà. || Magsuyuán.=*de alguno.* Gamitin ang kápowâ; magparaàn sa ibá. at nang kamtán ang anomán. || n. Maglinkod; manilbihan. || Manùyô; sumunod. || Magálay; magdúlot.

SESADA. f. der. nang *sesa.* Pritadang útak.

SESENTA. adj. num. card. Ánim na puô. || adj. num. ord. Ikaánim na puô. || m. Ang número 60.

SESENTÓN, NA. adj. May ánim na puông taon.

SESERA. f. der. nang *seso.* Bahagi nang ulo na kinálalagyan nang útak. || Ang boong útak na lamán nang ulo.

SESGADURA. f. der. nang *sesgo.* Pagtabas nang pahiwás; ò pagsusùsog nang damit na tinabas nang pahiwás ó sesgado.

SESGAR. a. Hatîin; tabasin ng̃ pahiwás. || Hiwasin; hiwás.

SESIÓN. f. Pagpupúlong nang isang *concilio ó congreso.* || met. Paguusapúsap; pagsasangunían nang marami.

SESMA. f. Ikaánim na bahagi nang anomán.

SESO. m. Útak nang ulo. Karaníwang p'ural kun gamitin. || met. Bait; pagiísip. || Kálang nang palayok at nang pumátag sa kalàn.

SESTEADERO, RA. adj. der. nang *siesta.* Páhing̃ahan nang háyop kung tanghálî.

SESTEAR. n. der. nang *siesta.* Magpahingá nang tanghálî, na matùlog ò magpahing̃alay kayâ lámang.

SESTERO. m. der. nang *siesta,* y

SESTIL. m. der. nang *siesta.* Pàhing̃ahan sa tanghálî nang hàyop.

SETA. f. Tutsang nang báboy. || Kabutí. || Ñg̃ùsô at lábî. || Titis nang ílaw.

SETECIENTOS, AS. adj. num. card. Pitong dáan.

SETENIO. m Panahong saklaw nang pitong taón.

SETENO, NA. adj. num. ord. Ikapitó.

SETENTA. adj. num. card. Pi-

tong puô. ‖ Ang número 70.

SETENTÓN, NA. adj. fam. May pitong puông taon. ‖ Lálông kaugaliang sabihing *septuagenario.*

SETENTRIÓN. m. Hilágâ.

SETENTRIONAL. adj. Nâuukol sa, ó nasa gawìng hilágâ.

SÉTIMO, MA. adj. num. ord. Ikapitó. ‖ m. Ang ikapitong bílang ò bahagi.

SETUAGENARIO, IA. adj. May pitong puông taong edad.

SETUPLICAR. a. Gawìng makápitong dublé.

SÉTUPLO, LA. adj. Makápito; ò pitong dublé ang lakí ó dami.

SEVERIDAD. f. Kabagsikan; kahigpitang magparusa. ‖ Katigasang makipagúsap ‖ Kawalán nang kibô, at kaformalàn na malabis nang kilos. ‖ Katapatán nang loob sa pagsunod.

SEVERO, RA. adj. Masamâng magparusa; mabagsik manalitâ. ‖ Mahigpit; tapat at lubós túmupad ñg anomán. ‖ Walâng kíbô at formal sa kaniyang mangá kilos at gawâ.=*con los discípulos.* Mahigpit sa mangá discípulo.=*de semblante.* Mabagsik ang pagmumukhâ.=*en la amistad.* Tapat; lubhâng formal sa pakikipagíbigan.=*para, para con los súbditos.* Mahigpit; mabagsik sa mangá nasásakupan.

SEVICIA. f. Kabangisang malabis.

SEXAGENARIO, IA. adj. May ánim na puông taong edad.

SEXAGÉSIMO, MA. adj. num. ord. Ikaànim na puô.

SEXO. m. Kaibhán nang lalaki sa babayi. At tinàtawag na *sexo masculino; sexo feo; ó sexo fuerte*, ang lalaki.—*Sexo femenino; sexo bello; ó sexo débil*, ang babayi.

SEXTO, TA. adj. num. ord. Ikaánim.

SEXTUPLICAR. a. Palakihing makáanim; ó gawing ánim na dublè.

SÉXTUPLO, LA. adj. Makáanim na dublé ang lakí.

SEXUAL. adj. der. nang *sexo.* Náuukol; sariii nang *sexo.*

SÍ. adv. afir. Oo.=*señor.* Oo pô. ‖ m. Tañgô; oo; pahintúlot: v. gr. *Nasa akin na ó tinangap ko na ang* TAÑGÔ, ó *ang* OO, ó *ang* PAHINTÚLOT *nang kaniyang amà, ya tengo el* sí *de su padre.* ‖ *Dar el sí.* fr. Ipagkaloob ang anomán, tumañgô; ò tangoan; umayon. Lálông kadálasang gamitin sa pagaasawa.—*por sì ò por no.* mod. adv. Sakálî; kun sakálî; ó sakasakálî.—*Sí por sí ó no por no.* fr. fam. Tálastasan; oo kung oo at hindî kung hindî.

SIEGA. f. Paggapas. ‖ Panahón ñg pagaani. ‖ Pálay na ginapas ó inani.

SIEMBRA. f. Pagtatanim; paghahasik nang pálay ó anomán. ‖ Tanim; ó pananim.

SIEMPRE. adj. t. Kailán man; làgî na; towî na.=*que.* mod. adv. Sa towing; kailán man at.=*jamás.* mod. adv. Magpakailán man; magpasawalâng katapusang panahòn.—*por siempre; ó para siempre.* mod. adv. Lágî na; magpakailán man; sa hìbâng búhay.—*de siempre.* fr. Kaugalián; karaniwan. ‖ m. Pagluluat nang anomán sa hábâng búhay. ‖ Walâng katapusán.

SIEN. f. Pálipisan; ó sentido.

SIERPE. f. Ahas. || met. Tawong lubhâng pángit; ó lubhâng mabangís ó mal bis nang pagkamagagalitín.

SIERRA. f. Lagàrî. || Kapisanan nang bundok na nagkakasunodsunod.

SIERVO, VA. adj. Alipin. || Linkod; talisúyô.=*de Dios.* Ang nagíilinkod sa Dios at tumátalima ng̃ kaniyang mang̃á utos.

SIESO. m. Butas nang puit,; ó loob nang tumbong.

SIESTA. f. Katanghalîan. || Ang panahón at oras na ipinagpápahing̃a kun makapananghálî. || Pagtúlog sa makapananghálî || Ang kinàkanta kung hapon sa simbahan.—*dormir la siesta.* f. Matúlog nang tangháli.

SIETE. adj. num. card. Pitó. || adj. num. ord. Ikapitò. || m. Ang número 7.

SIETEÑAL. adj. Ginágawâ ó nang yáyari tuwîng pitong taon.

SIETEÑAL. adj. May pitong taon.

SIGILAR. a. Huag sabihin; ilíhim; ipagkait. || r. Maglíhim.

SIGILO. m. Líhim; kalihimán; ó pagiíng̃at nang líhim.

SIGILOSO, SA. adj. der. nang *sigilo.* Malíhim; ó marúnong magíng̃at nang líhim. || Líhim; tagô.

SIGLO. m. Panahong nasásaklaw nang isang daang taón; ó bílang na isang daang taón. || Panahong isinikat nang isang dakílâng tawo; ó ipinangyari nang anomang bágay na táng̃î at hindî kaugaliang mangyari, para nang: *Ang* PANAHÓN *nang cruzada, el* SIGLO *de las cruzadas; ang* PANAHÓN *ni Carlos V, el siglo de Carlos V.* || Maluát; ó mahábâng panahón: v. gr. MALUAT; ó MAHABANG PANAHÓN *nang hindî kitá nákikita, un* SIGLO *ha que no te veo.* || Ang mundó.

SIGNACULO. m. der. nang *signo.* Kintal; tandâ; tatak.

SIGNAR. a. Kintalán; tatakán; ó lagyán nang tandâ. || Pirmahán, || n. y r. Magantandâ; magkurús.

SIGNIFICACION. f. der. nang *significar,* y.

SIGNIFICADO. m. p. p. nang *significar.* Pagsasaysay; pagpapatalastás. || Kahulugán; kasaysayan.

SIGNIFICAR. a. Saysayín; ipaintindí; bigyang kahulugán ang anománn. || Magkaroón nang ganitò ó gayong kahulugán: v. gr. *Qué* SIGNIFÍCA *esto? Anong* KAHULUGÁN *nito? Esto* SIGNIFÍCA...*Ang* KAHULUGÁN *nito'y...*

SIGNO. m. Tandâ.

SIGUIENTE. p. a. nang *seguir.* Sumúsunod. || adj. Kasunod.

SILBANTE. p. a. nang *silvar.* Humáhaging.

SILVAR. n. y r. Humáging; sumagiok. || Sumutsot. || a. Pagsutsutanan; ipahalatâ ang kaayawán sa anomang hindî náiibigan. || met. Kutiaín; pintasán ang anomán.

SILBATO. m. Panutsot. || Butas na maliit na dinádaanan nang hang̃in.

SILVADO. p. p. nang *silbar.* m. y.

SILBO. m. Sutsot. || Haging. || met. Tílî, sigaw na matinig nang ibang háyop.

SILENCIO. m. Hindî pagimik; kawalán nang kibô. || met. Katahimikan.

SILENCIOSO, SA. adj. der. ng̃ *silencio.* Walâng kibô. || Tahímik na

lugal.

SILVESTRE. adj. Anomang sumísingaw na kùsâ na hindî itinátanim sa mangã bundok at párang. || Háyop na singaw sa kagubatan, ó doon túbô.

SILLA. f. Uupang may sandalan na hustó lámang sa isang tawo. || Siyá nang kabayo. || Butas nang tumbong. || Karángalan nang pagka-Papa; nang pagkapúnô sa santa iglesia, ó pagkaharî.

SILLERÍA. f. der. nang *silla*. Kapisanan at hánay nang mangã sillang uupán. Gayón ang táwag sa nangã sa koro nang simbahan, na inúupan nang *comunidad*. || Tindahan nang mangã silla.

SILLERO. m. der. nang *silla*. Mangagawâ nang silla ó siá; ó nagtítinda nang mangã kasankapang itó.

SILLETA. f. dim. nang *silla*. Silla, ò siáng maliit. || Tataean nang may sakit, na isang orinolang pàtag at pandak. || Lígisan ó múlihan ng̃ sikulate.

SILLÓN. m. aum. nang *silla*. Síllang malakí. || Siáng sasakyán nang babayi.

SIMIENTE, m. Binhî. || met. Anomang bágay na pinagbúbuhatan ng̃ ibá

SÍMIL. adj. Kawang̃is; katúlad. || m. Halimbáwâ.

SIMILITUD. f. Pagkakámukhâ; pagkakátulad; pagkawang̃is.

SIMPATÍA. f. Kagaanan nang dugô nang isá sa kaniyang kápowâ. || met. Pagkakáayos; pagkakáugalî.

SIMPÁTICO, CA. adj. der. ng̃ *simpatìa*. Magaán ang dugô. || Kabágay; kaakmá nang ibá.

SIMPATIZAR, n. Magkahiang̃î magkáakmâ.

SIMPLE. adj. Walâng há'ô; pulós. || Manipís. || Salin nang anomang kasulatan, na walâng firmà. || Walâng lasa. || Walâng wastô. || Walâng íng̃at; mababâng loob; banáyad na ugálî.

SIMPLEZA. f. der. nang *simple*. Kabastùsán; hahunghang̃án. || Kawalán nang íng̃at ò nang wastô.

SIMULTÁNEO, EA. adj. Ginawâ; ó nangyaring sabay.

SIN. prep. Walâ. || Bukod; ó táng̃î sa: at sinásabi nang ganitó. *Dinalá ang salapî* BUKOD SA Ó TÁÑGÎ SA *ibang marámìng bàgay, llevó el dinero* SIN *otras muchas cosas.* || Kapag kalákip nang *infinitivo* nang *verbo* ay kaisá nang *hindî*, na kasama nang *participio* ó *gerundio* niyá: v. gr. *Me fuì* SIN COMER, na kaisá nang *me fui* NO HABIENDO COMIDO, *naparoón akó* NANG HINDÎ *kumákain*.

SINCERIDAD. f. Kalinisan. || Katapatáng loob.

SINCERO, RA. adj. Tapat; ó malinis na loob.

SINCOPAR. a. met. Iklián; liitán

SINDICAR. a. Isumbong; ipaghablá ang sínoman nang anomang sala. || Lagyán nang anomang kapintàsan ó hinálâ. || met. Ipahiwátig; ipaintindí.

SINGULAR. adj. Táng̃î; nagíisa, bugtong. || met. Namúmukod; nang̃íng̃iba; bukod táng̃î.

SINGULARIDAD f. Pamumukod; pang̃ing̃ibá || Pagkátang̃î.

SINGULARIZAR. a. Papamukurín; papang̃ibahín. || r. Mamukod. || Mátang̃î; mang̃ibá.=*con sus parientes.*

Mamukod; mangĩbà sa kaniyang kamaganakan. = *en vestir*. Mamukod sa paggayak. = *por su trage*. Mangĩbá sa kápowâ dáhil sa kaniyang suot.

SINGULTO. m. med. Sinok.

SINIESTRA. f. Kaliwâng kamay.

SINIESTRAMENTE. adv. m. Masamâ; dî karampatan.

SINIESTRO, TRA. adj. Nasa sa kaliwâ; ó nágagawîng kaliwâ. || Masamâng ugàlî; gawâng masamâ; masamâ ang hílig. || Kúlang; sa iwang pálad.

SINIGUAL. adj. Tángî; walâng katúlad. || Walâng makakamukhâ.

SINO. conj. adv. Kundî; bagkús: v. gr. *Hindi gintô* KUNDÎ *tansông dinorado, no es de oro* SINO *cobre sobredorado; hindî malínaw* BAGKUS *lubhâng malábô, no está explicito* SINO *muy canfuso.*

SINÓNIMO, MA. y m. Salitâng tila magkaisá nang kahulugán.

SINRAZÓN. f. Kamalian; ó gawâng labás sa matowid.

SINSABOR. m. Dalamhátî; samâ nang loob.

SINUOSIDAD. f. Kabaluktután; kapilipitán.

SINUOSO, SA. adj. Pilipit; baluktot. || Malundô; suotsuot.

SIQUIERA. conj. Mánong; man lámang v. gr. MÁNONG *parito; ó parito* MAN LÁMANG, SIQUIERA *venga.*

SIRVIENTA. f. y

SIRVIENTE. com. p. a. nang *servir*. Alí â, ó namàmanĝinoon.

SISA. f. Ang inúumit na untîuntî; lálô sa paninindahan. || Pinagtabasan nang damit

SISAR. a. Mangumit nang untîuntî sa ipinamímili. || Tabasan ang damit at nang lumagay sa lugal. || Iklián; ó liitán ang panúkat ó takalán. = *de la tela*. Tumabas; umumit sa kayo = *en la compra*. Mangũpit sa pamimili.

SITIAL. m. Kaurukan; uupán nang mangá hirî, *príncipe* ò alinmang pinùnô sa isang hayag na pagtitipon.

SITIAR. a. Kubkubín ang isang bayan; ó kútâ at agawin ó lusubin. || Kubkubín; kulunĝin ang isá at nang huag makatakas. = *por mar y tierra*. Kubkubín sa dàgat at sa dalatan. = *por hambre*. Samantalahin ang pagdadahop ó paghihírap nang isá at nang mapílit na umayon sa hináhanĝad na kamtán sa kaniyá.

SITIO. m. Lugal. || Pagkubkob sa isang lugal.

SITUAR. a. Ilagay. || Itayô; iabang sa isang lugal ang isá. || r. Tumayô; lumagay sa isang lugal. = *en alguna parte*. Lumagay sa isang lugal, = *entre dos rios*. Lumagay sa pagitan nang dalawáng ílog.

SO. prep. Ilálim; ilálim nang; ó sa ilálim nang: v. gr. so *color de*, so *protexto de*, SA ILÁLIM NANG *dahilang*.

SOASAR. a. Malasaduhin; ó ihaw nang hilawhilaw. || r. Masalab, ó makáramdam nang labis na ínit.

SOBA. f. Paghílot. || met. Pagpálô; paghagkís sa isá.

SOBACO. m. Kilikili.

SOBADOR, RA. m. y f. Manghihílot.

SOBAQUERA. f. der. nang *sobaco*. Butas nang kilikili nang damit.

SOBAQUINA. f. der. nang *soba-*

co. Anhit nang kilikili.

SOBAR. a. Hilutin; lamasin; hagurin. || Palambutin sa hágod. || Parusahang pa'ûin. || met. Himasin.

SOBARCAR. a. Kumipkip; kipkipín sa ilalim nang kilikili ang anomán, at dahil sa laki ay namúmukol at nábahalatâ. || Sumikíg; ó mábunton ang damit sa kilikili.

SOBERANO, NA. adj. Lubhâng dakílà, kátaastaásan at táñgî sa ibá. || m. y f. Ang harî.

SOBERBIA. f. Kapalalûan. || Karikitang malabis nang anomán.

SOBERBIO, IA. adj Mayábang; palálô. || met. Dakìlâ; matíbay; matatag; marikit: kun bágay at hindî tawo ang pinagsàsalitaanan. || Pusok na kalooban.=*con, para con sus amigos.* Hambog sa kaniyang mañgá kaibigan.=*de indole.* Talagang palàlô; ó talagang pusok na loob.=*en palabras.* Mayábang manalitâ.

SOBORNACIÓN. f. der. nang *sobornar.* Pagsúhol; sùhol.

SOBORNAR. a. Suhulan.

SOBORNO. m. Pagsúhol; súhol.

SOBRA. f. Lamang; ò kalamañgán; kalabisan. || Kalapastañganan pagagravio. || Kasaganâan. || pl. Ang mañgá labí; ó tirá.—*de sobra.* mod. adv. Malabis; lampàs; sagánâ. Hindî kailangan.

SOBRADO. p. p. nang *sobrar,* y adj. Mayaman. || Sagánâ; lubhâ v. gr. SAGANA *sa ílaw,* SOBRADO *de luces.*

SOBRAJA. f. der. ng *sobra.* Labì; tirà.

SOBRANCERO. adj. der, nang *sobra.* Ang walâng sariling *oficio,* at pagayongayón lámang.

SOBRANTE. p. a. nang *sobrar.* Labis; lampás. || adj. Mayaman; masagánâ. || m. Kalabisan; kalamañgán.

SOBRAR. n. Lumabis. || Maging kalabisan. || Mátira.

SOBRE. prep. Sa ibábaw. || Tunkol sa; hingil sa. || Bukod sa; táñgî sa. ||.m. Ang balot nang súlat, ó sobre. Ginágamit namang ipagsaysay nang *kahigtàn* ó *kalabisang kauntî* nang anomân: v. gr. MAHIGIT NANG KAUNTÎ *sa tatlong puong taòn,* SOBRE *treinta años;* MAGKÁKAROON AKÓ NANG MAHIGIT NANG KAUNTÎ *sa walong piso, tendré* SOBRE *ocho pesos.* || Sa; sa may; ò sa gawìng: v. gr. *Patuñgo akó* SA *Maynílâ,* ó SA GAWÎNG *Maynílâ, me dirijo* SOBRE *Manila.* || Maká; ó pagkatapus nang: v. gr. MAKA*pananghálî;* ó PAGKATAPUS *nang pananghalián,* SOBRE *comida.*—*Sobre manera.* adv. Malabis; lampás.—*sobre sí.* May malaking pagiíñgat; malaking pagasikaso. || Sa boong kabuoan nang loob; tíning nang púsô. Hindî itó nagágamit nang walâng kasamang verbo.—*Ir sobre alguno.* fr. Buntutàn; sundàn ang isá. Habuling dakpín ang sìnoman.

SOBREABUNDANCIA. f. Kasaganâang malabis.

SOBREABUNDAR. n. Samagánâng lubhâ.

SOBREAGUAR. n. Lumútang sa ibábaw nang túbig.

SOBREALIENTO. m. Híñgal.

SOBREALZAR. a. Itaás ang anomàn. || r. Mátaas.

SOBREAÑADIR. a. Dagdagán nang malabis. || r. Mádagdagan.

SOBREASAR. a. Íhaw ulî ang anomán. || r Máihaw ulî.

SOBRECARGA. f. Ang dagdag

na ipinátong sa ibábaw nang isang katatagang kalgahin. || met. Dalamhátîng nádagdag na panibago sa dàting pighatî, ò hírap. || Ang tálî ó bilíbid na lúbid sa ibábaw nang anomang kalgahin at nang huag tumìnag itó.

SOBRECARGAR. a. Kalgahán nang labis ò pakákalgahan; pakábigatan. || Hulipan nang tahî ang lugal nang damit, na laktawán. || met. Pahirapan nang lampàs, na anopa't huag mabatá ang pasákit.

SOBRECARTA. f. Bálot nang sùlat; sobre.

SOBRECOJER. a. Subukan ang isá at pagkalingat ay biglaín. || Mápatan. || Gulatin. || Másubukan. || r. Mágulat; matákot. || Mábiglâ.

SOBRECOGIMIENTO. m. Pagkágulat; pagkatákot.

SOBRECOMIDA. f. Himagas.

SOBRECRECER. n. irreg. como *agradecer*. Tumúbông pumátong sa ibàbaw. || poét. Mulîng sumipot na tumúbô sa unang tinubûan.

SOBREDICHO, CHA. adj. Nasabi na; nábangit na.

SOBREDIENTE. m. Ngipin na tumúbông pumátong sa kápowâ ngìpin.

SOBREDORAR. a. Duraduhin.

SOBRENTENDER. a. irreg. como *ascender*, at

SOBREENTENDER. irreg. como *ascender*. Maintindihan ó mapaguwíuwî ang anomán, hindî man sinásabi, dáhil sa paraán nang lákad ng sálitaan, ò dáhil kayâ sa nàunang sinabi; etc. Ginágamit namang pàrang *recíproco*.

SOBREFAZ. f. y.

SOBREHAZ. f. Ibábaw; mukhá ò balat nang anomàn. || Takip.

SOBREMESA. f. Látag; ò takip nang mesa. || Himagas.—*de sobremesa*. mod. adv. Pagkatapus ku máin; pagkapananghálî.

SOBRENADAR. n. Lumùtang.

SOBRENOMBRE. m. Ang apellido. || Bansag; tit; pamagat.

SOBREPAGA. f. Dagdag na kaupahán.

SOBREPONER. a. irreg. como *poner*. Ipaibábaw; ipátong; patungan; dagdagán. || Paibábaw, ó pumaibábaw; mápaibabaw || Supilin; alintanahin ang mangá hìrap, kasaliwaang pàlad, etc. —*Sobreponerse à las hablillas del vulgo*. Pawalâng kabuluhân; ò huag pansinin ang sabisabí nang madlâ.

SOBREPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *sobreponerse*. Pátong; pangibábaw.

SOBREPUJAR. a. Palalûin; pahigitín sa ibá; palampasín. || r. Lumálô; lumampás sa ibá.—*Sobrepujar en fuerzas*. Lumàlô sa ibá sa lakás.

SOBRESALIENTE. p. a. nang *sobresalir*. Namúmukod; litaw; marangal; pangulo.

SOBRESALIR. a. irreg. como *salir*. Mamukod; lumálò; humìgit; mangibá sa lahat.=*en mèrito*. Mamukod; ó lumálô sa ibá sa karapatán.=*entre todos*. Mamukod sa lahat. =*por su saber*. Mamukod sa kaniyang dúnong. || n. fam. Lumimbutod.

SOBRESALTAR. a. Gulatin; sindakín. || Dumalúsong; lumùsob na biglâ. || r. Mágulat; masindak; mágiklà.=*con, por el ruido*. Mágulat sa, dáhil sa úgong.=*de la noticia*.

Maguló; mágikla sa balità.

SOBRESCRITO. m. Ang letrang nakalagay sa takip nang súlat. || Ang papel na bálot nang súlat.

SOBRESEER. n. Urungan; huag ipatùloy ang anomán. || Magpahingà sa paglákad nang anomán. Lálông kaugalîang gamitin sa náuukol sa tribunal nang justisia.

SOBRESELLAR. a. Tatakán uli; ò lagyán nang pangalawang sello.

SOBRESELLO. m. Pangalawang tatak; pagtatatak na mulî.

SOBRESEMBRAR. a. irreg. como *acertar.* Tamnang panibago; hasikán ò tamnang patungan ang dáting tanim.

SOBRESOLAR. a. irreg. como *acertar.* Tahián ó sapinàn nang bágong suelas ang dáting suelas ng sapín. || Lagyán nang sahig na pangibábaw ang dati.

SOBRESTANTE. adj. Bágay na lubhâng nálalapit ó nakapátong sa ibá. || m. Ang tawong nagtátanod sa mangá gumágawâ nang anomán, at nang huag magsipagasikot.

SOBREVENIR. n. irreg. como *venir.* Sumunod na mangyari; mápatong na mangyari. || Mangyari nang waláng abogabog. || Kagyat mangyari.

SOBREVENTAR. a. irreg. como *acertar.* mar. Unahan ang ibang daong sa dakong pinangágalingan nang hangin at nang makasapol ng híhip.

SOBREVERTERSE. r. irreg. como *ascender.* Umápaw; mábubô.

SOBREVESTIR. a. irreg. como *vestir.* Patungan ang damit na nakasuot nang ibang damit. || r. Magsuot nang ibang damit, na ipátong sa nakasuot sa katawán.

SOBREVIVIR. n. Mátirang mabúhay. || Mabùhay nang mahábâ kay sa ibá.

SOBRIEDAD. f. Kasiyahán; kasukatán.

SOBRINO, NA. m. y f. Pamankín. =*carnal.* Pamanking buô. =*segundo.* Pamankín sa pinsan.

SOBRIO, IA. adj. Mapagpígil; maibigín sa kasiyahán. || Kasiyahán. =*de palabra.* Matipid; kasiyahang mangúsap. =*en comer.* Katatagàn sa pagkáin, na hindî lumálampas sa kasiyahán.

SOCARRAR. a. Magíhaw nang dî hilaw at dî namán lútô.

SOCARRENA. f. Guang; puang ó pagitan.

SOCARRÓN, NA. adj. Suítik; matalas; tuso.

SOCARRONERÍA. f. Kasuitíkan; katalasan; katusuhan.

SOCAVAR. a. Hukayin ang lùpâ na ukâin ang ilálim at huag matínag ang ibábaw, gaya nang karaniwang nangyáyari sa pangpangin dáhil sa agos nang túbig.

SOCIABLE. adj. Mahílig sa pakikisama; marúnong na tutoong makipagkápowâ.

SOCIAL. adj. Náuukol sa kapisanan nang mangá tawo. || Náuukol sa magkakasama.

SOCIEDAD. f. Kapisanan nang mangá tawo. || Sámahan nang mángangalakal.

SOCIO. m. Kasama; ó kasamá.

SOCOLOR. m. Dahilán.

SOCORRER. a. Umabùloy; tumùlong; gumibik. || Kupkupín. =*con algo.* Abuluyan; bigyán nang anomán.

=*de víveres.* Abuluyan nang mangá pagkáin. ‖ r. Alagâan; abuluyan ang sarili. ‖ Magtulungán.

SOCORRO. m. Pagdaló; paggibik; pagabùloy. ‖ Túlong; abùloy; ambag. ‖ interj. Abuloyi; ó gikbán akó!

SOEZ. adj. Hâmak.

SOFÁ. m. Kanapeng maluang.

SOFISMA. m. Katowirang pakonuarî, na siyáng ipinagtátangol nang bágay na malî, ó katowirang hindî támâ.

SOFLAMAR. a. Magsasabí at nang makápangulol, ó makádayâ. ‖ met. Magbigay daang mahiyâ ang ibá; ó hiyaín ang kápowâ.

SOFREIR. a. irreg. como *pedir.* Pirituhin nang patakbó; pirituhin nang bahagyâ ó paraán lámang.

SOGA. f. Lúbid na anibuong; ó suga.

SOJUZGAR. a. Supilin; dahasín. ‖ Magutos nang mabalásik.

SOL. m. Áraw na sumísikat; ó nagpápaliwanag sa atin, ‖ met. Ang tawong nápakaganda.—*Al poner del sol.* mod. adv. Paglubog; ó sa pag lubog nang áraw.—*al salir del sol.* mod. adv. Pagsílang nang áraw.—*de sol à sol.* mod. adv. Bùhat sa pagsíkat nang áraw hangang sa paglubog; ó maghapon.—*al sol puesto.* fr. Sa pagtatakip sílim.—*campear de sol á sombra.* fr. Gumawâ nang bùkid búhat sa umagang umaga hangang sa gumabí.—*Meter à alguno donde no le dé el sol.* fr. Ipások sa madilim na bílangûan.

SOLACEAR. a. der. nang *sol.* Aliwín. ‖ r. Magaliw; magsayá.

SOLADA. f. der. nang *sol.* Látak, tíning. ‖ Sahig, ó lípâng may látag na baldosa.

SOLANA. f. der. nang *sol.* Lugal na násisikatang mabuti nang áraw sa tanhàlî. ‖ Ang lugal nang báhay, na kung tutoong maginaw ay pinagpápaarawan.

SOLAR. a. irreg. como. *acordar.* Sahigán. ‖ Kabitán nang suelas ang sapín, ‖ adj. Ang náuukol sa ò sarili nang áraw. v. gr: *Sínag,* ò *síkat* NANG ÁRAW, *rayos* SOLARES. ‖ m. Bakuran.

SOLAZ. m. Kaaliwan; tuwâ.—*á solaz.* mod. adv. Maluag at masayá sa loob ó sa pùsô.

SOLAZAR. a. Aliwín. ‖ r. Magaliw; magsayá. =*con fiestas.* Magaliw na magpistá.=*entre amigos.* Maglibang na kasama nang mangá kaibigan.=*en banquetes.* Magaliw sa malalaking piging.

SOLAZO. m. aum. nang *sol.* Ínit na matindí nang áraw.

SOLAZOSO, SA. adj. der. ng *solaz.* Nakaáaliw; nakalúlugod.

SOLDADA. f. Kaupahán sa alílâ.

SOLDADO. p. p. nang *soldar.* ‖ m. Sundalo.

SOLDADOR. m. Manghihínang. ‖ Panghínang.

SOLDADURA. f. Hínang.‖Panghínang. ‖ Paghihínang. ‖ met. Pagkàhusay; pagkákumpuni nang anomán.

SOLDAR. a. irreg. como *acordar.* Ihínang; hinangin. ‖ met. Bayaran nang mabuting gawâ ó salitâ ang anomang kamálîan. ‖ Pagbalikán ang kamálîang nágawâ ó násalitâ.

SOLEAR. a. Ibilad.

SOLEDAD. f. der. nang *solo.* Pagiisá. ‖ Lugal na ilang. ‖ Pamamanglaw. ‖ Pangungulila,

SOLEMNE. adj. Ang ginàgawâ nang taontaon. || Dakílâ. || Ginágawâ sa hayag nang boong kasáyahan at pagdadangal. || Masayá.

SOLEMNIDAD. f. der. nang *solemne*. Pagkakatipon nang madlâ sa pagdidíwang nang anomán; ó pagpipistá. || Karíkitan at kasáyahan ng̃ isang hayag na pagtitipon.

SOLEMNIZAR. a. der. nang *solemne*. Ipagpistá nang marang̃al ang anomang áraw, || Ipagdíwang; puríhin.

SOLER, *determinante* nang ibá, sa iba'tibang paraán, at *verbo defectivo* , na sa mang̃a tiempo at personang sumúsunod lamáng gámit: ger. *soliendo:* p. p. *solido:* ind. pres. *suelo; sueles; suele;* solemos; soleis; *suelen:* imperf. solía; solías; solía; etc.: perf. solí; soliste; solió; solíamos; solisteis; solieron: subj. pres. *suela; suelas; suela;* solamos; salais; *suelan*. Hindî lubhâng kagamitán itong dalawang tiempong hulí. Ang kadálasang paggamitan sa kaniya'y sa kahulugang: *karaniwan; kaugalîan:* v. gr. KAUGALIÁN *nilá ang dumating na maaga*, ó KARANÍWANG *dumating silá nang maaga*, SUELEN *llegar temprano*.

SOLEVANTAR. a. Halikuatín; salunkitín. || Sulsulán; ó pagpayuhang bumago nang tírahan, hanapbúhay, etc. Lálông karaniwang sabihin úkol sa alílâng pinabábago nang pang̃inoón nang ibá.

SOLICITAR. a. Lakarin; ó hanapin nang buông síkap at tiagâ ang anomán. || met. Lamuyuting pairugin ang sínoman.=*con, del Ministro*. Hing̃ing ipakiúsap; ó lakarin sa Ministro.=*para, por otros*. Lakarin para sa ibà.

SOLÍCITO, TA. adj. Masíkap; maágap. || Makalíng̃â.=*con otro*. Makalíng̃â sa ibá.=*en, para pretender alguna cosa*. Masípag lálakad nang anomán.

SOLICITUD. f. Sípag; tiagâ. || Ang súlat na kinálalagyan nang kahílingan ò lùhog sa isang púnô.

SOLIDEZ. f. Tíbay; tatag. || Gúlang nang ìsip.

SÓLIDO, DA. adj. Matatag; buô at paikpik ó masinsín; matíbay. || m. geom. Alinmang bágay na taglay ang tatlong súkat na: *hàbâ, luang, at làlim* ó *taàs*.

SÓLIO. m. Karurukán; ó trono.

SOLITARIO, IA. adj. der. nang *solo*. Walâng nagkúkupkop. || Nagíisa. || Ilang na lugal. || Nakaligpit; maibigín sa pagiisá. || Ermitaño.

SOLITO, TA. adj. dim. nang *solo*. Nagìisa.

SOLO, LA. adj. Nagìisa; ó íisaisá. || Nátatang̃î; nábubukod.—*à solas*. mod. adv. Sa sarili; nagíisa; ó sa magisang sarili.

SOLTAR. a. irreg. como *acordar*. Kalagín. || Pawalán; bitiwan. || Saysaying liwanagan ang kahulugán nang isang bágay na may kalabûan. || Mábulalas: v. gr. MÁBULALAS *ang tawa* ó *iyak;* SOLTAR *la risa ò el llanto*.=*(à un niño) á andar*. Pabayâang lumàkad ó maglakad ang isang bátâ. || r. Lumiksí; masánay sa paggawâ nang anomán. || met. Mawalâ ang kaumirán ò kadung̃uán. || met. Mapáwî ang kahinhinán, at sumamâ ang ugàlî, na pábigay sa kalupaán. || Mamulangós; mabúnot.=*á, en an-*

dar. Magpamulâng humakbanghakbang.

SOLTERÍA. f. Kabagongtawohan; kadalagahan; ó kalágayan nang walâng asawa.

SOLTERO, RA. adj. der. nang *suelto*. Bágongtawo; dalaga. Ginágamit namang párang *sustantivo*. ‖ Layâ.

SOLTERÓN, NA. m. y f. aum. nang *soltero*. Ang bagongtawo, ó dalàgang may edad.

SOLTURA. f. Kalayâan. ‖ Pagpapawalâ. ‖ met. Katalasan nang ísip.

SOLUBLE. adj. Madalîng kalagín; ó madalîng matùnaw.‖Tunawín.

SOLVENTAR. a. Bayaran; tapusan ang útang.

SOLVENTE. p. a. nang *solver*. Nakákalag; nasásaysay. ‖ adj. Nakaahon na sa mangá ùtang.

SOLVER. a. Kalagín. ‖ Tunawin. ‖ Bigyáng kasaysayan ang anománg hindî mapagkúrông mabuti; turingan.

SOLLOZAR. n. Humibik.

SOLLOZO. m. Hibik. ‖ Paghibik.

SOMBRA. f. Lilim.‖Dilim. ‖ Anino. ‖ met. Pagkukupkop; tankílik; ampón ó pagaampón. ‖ Ang pagkáwankî.—*á sombra de tejado, ó de tejados*. mod. adv. Patagô; palihim. Kadálasang gamiting kasama nang *verbo* ANDAR.—*Hacer sombra*. fr. Makatakip; makalilim. Ampunín; lukuban ang kápowâ at nang pagpitaganan nang ibà.—*Poner á la sombra*. fr. Ibilangô.

SEMBRAJE. m. der. nang *sombra*, y

SOMBRAJO. m. der. nang *sombra*. Palapala; damara.

SOMBRERAZO. m. aum. nang *sombrero*. Sombrerong lubhâng malakí. ‖ Hampás nang sombrero.

SOMBRERERA. f. der. nang *sombrero*. Kabang kartón na lalagyán nang sombrero.

SOMBRERERÍA. f. der. ng̃ *sombrero*. Tindahan nang sombrero; pinaggágawan nang sombrero.

SOMBRERERO. m. der. nang *sombrero*. Ang mangagawâ; ó nagtítinda nang sombrero.

SOMBRERO. m. der. nang *sombra*. Sumbalilo; ó sombrero.

SOMBRILLA. f. dim. nang *sombra*. Lílim na muntî. ‖ Páyong na muntî, na gámit nang babayi.

SOMBRÍO, ÍA. adj. der. nang *sombra*. Lugal na madilim; ó lágîng malilim. ‖ met. Malunkot; mapanglaw na lugal. ‖ Madilim na pagmumukhâ.

SOMERO, RA. adj. Mabábaw. ‖ met. Paimbabaw; pasalapsap.

SOMETER. a. Ilagay ang isang bágay sa ilálim nang ibá. ‖ Supilin. ‖ Sakupin ang isang bayan; etc. ‖ r. Sumúkô; pasúpil sa ibá.=*á su padre*. Pasúpil; sumúkô sa kaniyáng amá.

SOMPESAR. a. Buhatin ang anomán na tayahin ang bigat; atuhin.

SOMPESO. m. Pagtaya nang bigat; pagato.

SON. m. Tìng̃ig; tunog nang *música*. ‖ met. Balítâ; pagkábantog. ‖ Paraán: v. gr. *Sa* PARAÁNG *itó, á este* SON.—*á son*. mod. adv. Sa tugtog; ó sa kumpás nang tugtog.—*Sin ton; ni son; ó sin ton y sin son*. fr. Walâng katowiran; walâng wastô.—*Sin son*. fr. Walâng dahilán; walâng púno't dulo. Lual sa panahón. ‖ Padalosdálos. ‖ Walâng lasa.

SONADERA. f. der. nang *son*. Pagsingá.

SONADO, DA. p p. nang *sonar*. y adj. Bantog. || Balítâng lubhâ.

SONAJA. f. der. nang *son*. Pakalog; kalog.

SONAR. n. irreg. como *acordar*. Tumunog; tumaginting; kumalansing; kumalog. || Tumagúpak. || a. Tugtugín ang alinmang instrumento. || Isingá ang úhog. || Linisin ang ilong. r. Sumingá.||impers. Umalingawngaw nang líhim ang anomang bulongbúlungan.=*(alguna cosa) á hueco*. Kumapak; ó tumunog na tila walâng lamán ang loob.=*en, hácia tal parte*. Tumunog sa, sa may gayong lugal.

SONATA. f. der. nang *son*. Tugtog na nagkákaakmâ nang maraming instrumento; ò tugtugan nang mùsiko.

SONDA. f. Pagtarok. || náut. y cir. Panarok; pangsonda, ó panonda.

SONDAR. a. y

SONDEAR. a. Tarukín; arukín.

SONIDO. m. der. nang *son*. Tunog; kalasing; kalatog; lagapak; etc. || Balítâ; pagkabantog.

SONORIDAD. f. der. nang *son*. Katunugán; taginting.

SONORO, RA. adj. der. nang *son*. Matíngig; mataginting.

SONREIR. n. y r. irreg. como *reir*. Màngitî; ngumitî.

SONRISA. f. y

SONRISO. m. Pagngitî. || Ngitî.

SONRODARSE. r. irreg. como *acordar*. Mábalahò; mápangaw ang ngulong nang isang *carruage, carromata*, etc.

SOÑADOR, RA. m. y f. Mapagpanaginip. || Mapagsabí nang kabulaanang pinagtahîtáhî.

SOÑANTE. p. a. nang *soñar*. Nanánaginip.

SOÑAR. a. irreg. como *acordar*. Managínip; mangárap.=*con ladrones*. Mangàrap nang magnanákaw.=*en esto ó aquello*. Mangàrap nitó ó noón.

SOÑOLIENTO, TA. adj. Nagáantok.||Matutulugín.||Nakapagáantok. || met. Makúpad; tamad.

SOPALANCAR. a. Hikuatín ng pingá.

SOPAPO. m. Suntok sa kalamnàn nang bábâ. || Sampílong; sumbî.

SOPERA. f. der. nang *sopa*. Lalagyán nang sopas, na iniháhayin sa mesa.

SOPERO. m. der. nang *sopa*. Pinggang malukong, na kinákanan nang sopas.

SOPESAR. a. Buhating tayahin ang bigat.

SOPETEAR. a. Isahok na madalás ang tinápay sa sabaw. || met. Salantaín ang kápowâ; ó alimurahin.

SOPISTA. m. der. nang *sopa*. Ang nabúbuhay sa limós.

SOPLADO, DA. p. p. ng *soplar*. y adj. met. Mapagmarikit na labis. || Nanínigas ang katawán kun tumayôtayô, dáhil sa pagmamarikit.

SOPLAR. n. Humíhip. || a. Hipan. || met. Umitìn. || met. Ibulong sa isá ang anomang hindî nàlalaman ó dî mátumpakang sabihin, úpang mátutuhang saysayín. || n. met. Uminom. || r. fam. Kumáin; uminom ng labis, at niwíwikâ: UMINOM *nang dálawang boteng alak, at* KUMÁIN *nang kalahátîng jamòn*, SE SOPLÓ *dos*

bötellas de vino, y medio jamòn.

SOPLETE. m. der. nang *soplo.* *Tsukov* ó panghíhip nang platero na ipinanghíhinang.

SOPLO. m. Paghihip. || Hínip. || met. Babalâ; ó sumbong na líhim. || met. Sumandalî; sandalî.

SOPLÓN, NA. adj. Palasumbong nang líhim; mapagsumbong nang líhim.

SOPÓN. m. aum. nang *sopa.* Nabúbuhay sa limós; pulubi.

SOPORTABLE. adj. Matítiis ò mangyáyaring; tiisín.

SOR. f. Kapatid: sa manĝa religiosa ginágamit, at niwìwikáng, SOR *Marìa;* SOR *Juana,* etc. Kaisá nang salitâng *hermano,* ó *hermana,* na tawagàn sa manĝá *comunidad.*

SORBER. a. Hùmígop; humitit. || Lamunin: v. gr. NILAMON ó HINÍGOP *nang dágat ang mañga daong, el mar* SORBIÓ *las naves.*

SORBETÓN. m. aum. nang *sorbo.* Hígop na malakí, ó malakás.

SORBO. m. Hígop. || Paghígop. || Kahìgop; ó ang nakúkuha sa isang hígop.

SORDERA. f. Kabinĝihán.

SORDIDEZ. f. Karumihán; kapanĝitan; kahalayan. || met. Karamutan; kasakimán.

SÓRDIDO, DA. adj. Marumí. || met. Pánĝit; mahálay. || Marámot; masakim.

SORDO, DA. adj. Binĝí. || Tahímik; walâng guló. || met. Hindî marúnong dumamdam; walâng pangdamdam; paking.—*á la sorda; á lo sordo;* ò *á sordas.* mod. adv. Walâng íngay; walângkalasaw; palihim; walâng kibókibô.=*á los avisos.* Paking; hindî marúnong duminĝig nĝ babalâ.=*de un oido.* Binĝí nang isang tainĝa.=*de nacimiento.* Binĝí ang pinagkàlabasan; ó binĝing ipinanĝanak.

SORPRENDENTE. p. a. nang *sorprender.* y adj. Nakágugulat; nakámamanghâ dàhil sa hindî karaniwang màkita. || Kakaibá.

SORPRENDER. a. Sumúrot na biglâ sa ísip ang anomán. || Mangyáring biglâ; sumipot nang walâng abogabog ang anomán. || Gawíng malihim ang isang anomán. || Biglaín; gitlahín. || Subukan.=*con la noticia.* Gulatin; màgulat; mabiglâ nang balítâ.=*en el hecho.* Subukan sa paggawâ ó sa oras na ginágawà ang anomán. || r. Mágulat; mangilalás.

SORPRESA. f. Pagkágitla; pagkábiglâ sa isá nang anomang bagong dumating na hindî hìníhintay. || Pagkásubok.

SORREGAR. a. y r. irreg. como *acertar.* Mádilig ó màtubigan nang patúbig nang isang pítak, ang kadaiting bùkid.

SORTIJA. f. Singsing. || met. Kulot nang buhok, na likaw na párang singsing.

SOSEGADO, DA. p. p. nang *sosegar,* y adj. Walâng básagulo; tahímik; lagay na loob.

SOSEGAR. a. irreg. como *acertar.* Payapâin; patahimikin; pahinayin; pahupaìn. || met. Pahimpilín ang silakbó nang pùsô; pawîin ang gálit; etc. || n y r. Tumahímik; humimpil; humupâ. || Matùlog; magpahingá; mápahinĝa. || Mapáwî ang gàlit. || Mápakali. || Tumantan; pumayápâ.

SOSIEGO. m. Kapayapâan; katahimikan; kapalágayan.||Pagtahímik. || Hínay; hinhín.

SOSLAYAR. a. Gawín nang pasulipat; ó pangiwî ang anomán.

SOSLAYO (AL Ó DE), mod. adv. Pasulipat; paliling. Lubhâng kagamitáng isama sa verbo *mirar*.

SOSO, SA. adj. Matabang; walâng lasa. || met. Walâng wastô at lasang manalità.

SOSPECHA. f. Hinálâ; hinágap; sapantáhâ. || Pagaalangán.

SOSPECHAR. a. Maghinálâ; magsapantáhâ. Ginágamit namang parang *recìproco.=(infidelidad)*|*de un criado*. Maghinálâ (nang kataksilán) sa isang alílà.=*en alguno*. Maghinálâ sa sínoman.

SOSPESAR. a. Paliparin; patasín ang anomán. Para nang ginágawâ sa mangá globo kun nagpípista.

SOSTÉN. m. Pagalàlay. || Túkod; haligi; ò ang umáalalay sa anomán. || met. Sakdalan; takbuhan.

SOSTENER. a, irreg. como. *tener*. Alalayan; pigilan. || Ipaglaban; ipagtangol. || met. Tiisín; batahín. || Pakanin; bigyán nang ikabúbuhay ang kápowâ. || Palakasìn ang loob; papanghinapangin.=*con razones*. Ipaglaban nang kàtowiran ó ipagmatuid. || r. Manatili; mamalágî. || r. Managal; tumagal.

SOTACOLA. f. Batikola nang guarnición nang kabayo.

SOTERRÁNEO, EA. adj. Bágay na nasa ilálim nang lúpâ. | m. Lugal na nasa ilálim nang lúpâ.

SOTERRAR. a. irreg. como *acertar*. Ibaón; ipailálim sa lúpâ. || met. Itàgông mabuti ang anomán, at ng huag mákita, paganhin mang hanapin. || r. Pailálim sa lúpâ. || met. Magtágông mabúti; ó mátagông mabuti.

SUAVE. adj. Malambot; *suave*. || Anáyad; malambot na ugálî. || Maàmông loob.

SUAVIDAD. f. der. nang *suave*. Kalambutàn.||Kaanayaran nang ugálî.

SUAVIZAR. a. Palambutín; palatain. || Paanayarin ang ugálî; lambután. || r. Lumambot; lumatâ.

SUBARRENDAR. a. irreg. como *acertar*. Arendahín sa arendador; ipaarendá sa ibá nang arendador. || r. Máarenda sa arendador.

SUBASTAR. a. Ipagalmoneda ang anomán.

SUBIDA. f. Pagakyat; akyatan; sálungahan. || Pagsúlong; pagbigat ng sakit. || met. Pagkakahalagá; ó pagtaàs nang halagá nang anomán.

SUBIDERO, RA. adj. Kasangkapang panhikan, ó akyatan. || m. Lugal na pinápanhikan.

SUBIDA, DO. p. p. nang *subir*, Mataás; malubhâ; malàbô. || Masangsang na amoy. || Matinkad na kúlay. || Lubhâng mahal, ó mataás ang halagá.

SUBIR. n. Pumanhik; umakyat; sumampá. || Sumalunga; umahon. || Lumakí: para nang, LUMAKÍ *ang mañgá ílog*; SUBIR *los rios*. || met. Tumaás ang katunkulan; mápanhik sa kalágayang mataás. || a. Itaàs; ipanhik.=*á, en alguna parte*. Ipanhik; pumanhik sa isang lugal.=*de la bodega*. Ipanhik na kunin sa bodegà. =*sobre la mesa*. Itaás sa ibábaw nang mesa.=*de precio*. Tumaás ang halagà.

SÚBITAMENTE. adv. m. Kag-

yat; kaalamalam.

SÚBITO, TA. adj. Biglâ; pagdaka. || Dalosdalos; biglâbiglâ. || adv. t. Kaalamalam; kaginsaginsá.—*de súbito.* mod. adv. Pagkuán; biglâ; pagdaka.

SUBLIMAR. a. Padakilâin; itaás ang kalágayan; pagpalâin; parangalín

SUBLIME. adj. Marangal; dakílâ.

SUBLIMIDAD. f. Kadakilâan; karángalan.

SUBORDINAR. a. Supílin; sakupin.

SUBROGAR. a. Ipalit; ó ihalili ang anomán sa lugal nang ibá. =*(una cosa) con, por otra.* Palitán (ang isang bágay) nang ibá; ipalit sa ibá.=*en lugar de otra.* Ihalili sa lugal nang ibá.

SUBSEGUIR. a. y r. irreg. como *pedir.* Másunod; mábuntot. || Kasunod na mangyari.

SUBSIDIO. m. Abúloy; túlong na malakí. || Buis.

SUBSISTENCIA. f. Pamamalágî; pagtatagal. || Pagkabúhay; ò kapisanan ng mangá bágay na kailangan sa pagkabúhay.

SUBSISTIR. n. Mamalágî; manatili; tumagal; mátira. || Mabúhay sa mundó.=*con, del auxilio ajeno.* Managal; mabúhay sa tùlong nang kàpowâ.

SUBSTITUIR. a. irreg. como *huir.* Halinhán; ó palitán. || Humalili. || r. Maghalili; maghálinhinan.

SUBSTITUTO. m. Kahalili; kapalit.

SUBTENDER. a. irreg. como *ascender.* Maglagay nang gúhit sa harapán nang isang *àngulo*, na anopa't ang gúhit na ito'y tumuntong nang dalawang dulo ó *punto* nang *círculo*, ó nang *circunferencia*, ó ng isang *arco.*

SUBTENIENTE. m. Alferez. Ngayo'y sa nasa infantería lámang gámit.

SUBTERRÁNEO, EA. adj. Bàgay na nasa ilálim nang lúpâ. || m. Alinmang lugal na nasa ilálim nang lúpâ.

SUBVENIR. a. irreg. como *venir.* Ampunín; saklulohan. || Abuluyan; tulungan; bigyán nang kailangan.

SUBVERTIR. a. irreg. como *sentir.* Pagligawligawín; guluhín ang hánay ó talatag. || r. Maguló; magkáligawligaw.

SUBYUGAR. a. Supilin; pasukûin; sakupín.

SUCEDER. a. y n. Humalili; umali. || Magmana; sumunod sa ibá. || impers. Mangyari.=*á Pedro.* Halinhan si Pedro; magmana kay Pedro ó humalili kay Pedro.=*con Pio lo que con Luis.* Mangyari kay Pio ang nangyari sa kay Luis.=*(á alguno) en el empleo.* Máhalili (sa ibá) sa katunkulan.

SUCESIÓN. f. der. nang *suceder.* Paghalili; pagkakásunod. || Pagmamana. || Ának; inapó.

SUCESIVO, VA. adj. Kasunod; sumùsunod.

SUCESO. m. Nangyáyari; ó nangyari: làlô na kun malaking bágay. || Lákad; takbó nang panahòn. || Pangyayari.

SUCESOR, RA. m. y f. Kasunod; kahalilí.

SUCIEDAD. f. der. nang *sucio.* Dumí; dungis; libag.

SUCIO, IA, adj Madungis; marumí. || met. May dungis nang sala; ó punô nang ibang kapintasan. || Malíbog; mapagsalitâ nang mahàlay.

SUCO. m. Katàs; gatâ.

SUCOSO, SA. der. nang *suco.* Makatàs.

SUCULENCIA. f. der. nang *suco.* Kakatasán.

SUCULENTO, TA. adj. der. ng *suco.* Makatás; masustansia.

SUCUMBIR. n. for. Matalo ang úsap. || Sumúkô. || Mahúlog. || Mamatay.

SUD. m. Tímug. || Timugan.

SUDADERO. m. der. nang *sudor.* Pamáhid nang pawis. || Lugal na pinagpápawisan, ò kulubán sa mangá *baño.*

SUDAR. n. Pamawis || Kumatás. || met. Magpagal na malabis, taglay ang boong pagsisíkap.

SUDARIO. m. der. nang *sudor.* Pamáhid nang pawis. || Ang kùmot na ibinàlot ni José sa katawán ni Kristo nang ipanáog sa kurús. || Takip na kayo sa mukhâ nang patay.

SUDOR. m. Pawis. || Pagal; hírap: kadálitâan. || met. Ang dagtâ, ó katás na ipinápawis nang mangá káhoy, at nang mangá batóng malalakí sa bundok.

SUDORIENTO, TA. adj. der. nang *sudor.* May pawis; pawisán.

SUDORÍFERO, RA. adj. der. nang *sudor,* y

SUDORÍFICO, CA. adj. der. nang *sudor.* s. y adj. Pangpapawis; nakapápawis.

SUDOSO, SA. adj. der. nang *sudor.* Mapawis; ó may pawis.

SUEGRO, RA. m. y f. Bianan.

SUELA. f. Talampakan; ó suelas nang sapín; sinelas, etc. || pl. Sandalias.

SUELDO. m. Upa; báyad ó sueldo.

SUELO. m. || Ang ibábaw nang lúpâ. || met. Lunas nang tapayan, etc. || Tíning; látak, || Sahig. || met. Ang sanglibután.||Lùpâ ó bayang tinubûan. || met. Hangá; katapusán.—*Echarse por los suelos.* fr. met. Magpakabábâ; sumúkô sa isang maláit na paraán. —*Faltar el suelo.* fr. Màtisod; mahúlog; másilat.—*Venirse al suelo.* fr. Mahúlog; lumagpak; mágibâ.—*No salir del suelo.* Mápakapandak; huag lumakí.

SUELTO, TA. p. p. irreg. nang *soltar,* at *soltarse.* Kalag. || adj. Mabilís; matulin.||Maliksí; madalî.||Layâ. || Pangahás magsalitâ ò gumawâ ng anomàn. || Matulin sumalitâ. || Nakahiwalay; ò hiwalay.=*de lengua.* fr. Mapagmurá, mapanírâng puri; walâng pígil mánalitâ.=*de manos* Magaán ang kamay.=*en el decir.* Maláyâ: tuloytuloy manalitâ.

SUEÑO. m. Túlog. || Pangárap; panagínip. || Antok: at sinásabi, *ako'y* NAGÁANTOK, *tengo* SUEÑO.=*ligero.* Magaang túlog; ó magaang antok.=*pesado.* Mahimbing; ó malálim na túlog. Panagimpang malumbay, na parang bangúngot.—*Entre sueños.* fr. Náaagaw túlog.—*Espantar el sueño,* fr. Pawîin ang antok; ó huag patulugin.

SUERO. m. Bahaging parang túbig nang dugô ó gatas.

SUERTE. f. Kapalaran; pálad.

‖ Paraán nang pagsasalitâ ó paggawâ nang anomán. ‖ Kalágayan; ó lákî.

SUFICIENCIA. f. Kasapatán; kaya; ò dúnong na gumawâ.

SUFICIENTE. adj. Kasia; súkat. ‖ Sapat; may kaya; may dúnong.

SUFOCAR. Inisín; pagpigilan. ‖ r. Mainís.

SUFRAGAR. a. Sumú'ong; umabúloy. ‖ n. y r. Makasapat; magkasia.

SUFRAGIO. m. Pangákô; ó *voto.* ‖ Tùlong; saklolo. ‖ Patunkol na gawâng magaling sa kàlulowa sa purgatorio.

SUFRIDO, DA. p. p. nang *sufrir,* y adj. Matiís; mapagbatá. ‖ Ang lalaking kumukúnsinti sa kaniyang asawa.=*en la adversidad.* Matiís sa kasaliwâang pálad.

SUFRIMIENTO. m. Dálitâ; pagtitiís; handukâ.

SUFRIR. a. Dálitain: tiisín; batahín; dalumatin. ‖ Itagal. ‖ Itúlot. ‖ Pagbayaran; tiisìn. = *con paciencia.* Dálitain.=*de uno lo que no se sufre de otro.* Tiisìn sa isá ang hindî binábata sa ibá.=*por amor de Dios* Batahín alangálang sa pagìbig sa Dios.

SUGERIR. a. irreg. como *sentir.* Udyukán; sulsulán. ‖ Isú:ot sa ìsip; ipaalaala. ‖ r. Sumúrot sa ísip.

SUGETO. m. Tawo. Maging símoman at hindî tinùtukoy kun sino. ‖ Liksì; lakás at talas nang isang tawo, at karaniwang sabihin sa may sakit na lubhâng mahínà: *no hay* SUJETO, *walâng* LAKÁS.

SUICIDA. com. Nagbigtí; ó natay sa sarili.

SUICIDARSE. r. Magbigtì; magpakamatay.

SUJECIÓN. f. Pagsúkô; pangangayupàpâ. ‖ Pagkálagay nang isá sa ilálim nang kapangyarihan nang ibá.

SUGETAR. a. Pasukûin; supilin. ‖ Talîan nang mahigpit. ‖ r. Pasúpil; sumúkô. ‖ Umayos; sumunod.= *con un mecate.* Talîan nang isang lùbid. =*por los brazos.* Talîan sa brazo.

SUJETO, TA. p. p. irreg. nang *sujetar.* Supil; súkô; may tálî. ‖ adj. Mahílig; mahingil sa anomán. ‖ Bágay na pinagúusapan; ò sinásalitâ.

SUMA. f. Kabuôan nang marámin bágay, na nagkákasama, lálo't higit nang salapî. ‖ Ang pagsuma.‖ Ang lálông mabísâ at pinakamahalagá nang anomán.—*En suma.* mod. adv. Sa kabuôan; sa katapusán; sa hulí.

SUMAR. a. Buoín; bilugin; pisanin.

SUMERGIR. a. Ilubog sa túbig. ‖ met. Ilubog; ibaón: v. gr. ILUBOG, IBAÓN *sa kahirapan,* SUMERGIR *en la miseria.*

SUMERSIÓN. f. der. nang *sumergir.* Paglulubog. ‖ Pagkálubog.

SUMINISTRAR. a. Bigyán; ò laanán nang kinákailangan. ‖ Tu'ungan; abu'uyan.

SUMIR. a. Inumín ang *consagrado̱ng* álak, na nasa *caliz.* ‖ Ilubog: v. gr. ILUBOG *sa dàlitâ,* SUMIR *en las penas, etc.* ‖ r. Lumubog sa túbig. ‖ Maglubálob.‖ Humumpak ang pisngí. = *en una ciénaga.* Mábaon; maglublub sa isang lablab.

SUMISIÓN. f. Pagsúkô. ‖ Kapakumbabâan.

SUMISO, SA. adj. Masúnurin.‖ Malambot na ugálî at magálang.= *á las leyes.* Masúnurin sa mangá kau-

tusán.

SUMO, MA. adj. Lubhâng dakílâ; lálông malakí; lálông mataás.

SUNTUOSIDAD. f. Kainamang lubhâng marangal; kadakilâan.

SUNTUOSO, SA. adj. Mahalagá; marañgal; lubháng marikit.

SUPERABLE. adj. Malálalûan; madáraig.

SUPERABUNDANCIA. f. Kasaganâang malábis. || Kalagpusán.

SUPERABUNDANTE. p. a. ñg *superabundar*. Sumásaganâ; lumálabis na lubhâ. || adj. Lubhâng sagánâ.

SUPERABUNDAR. a. Umàpaw; sumagánâ nang labis.

SUPERAR. a. Palalûin; pahigitín sa ibá. || Daigín. || r. Lumálô; humigit.

SUPERCHERÍA. f. Dáyâ; kasinuñgalingan.

SUPERCHERO, RA. adj. Magdaráyâ. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

SUPERFINO, NA. adj. Lubhâng manipís; lubhâng pino. || Lubhâng maínam.

SUPERFLUIDAD. f. Kalagpusán; kalabisan.

SUPÉRFLUO, UA. adj. Hindî kailangan; lagpùs; labis; malabis.

SUPERIOR. adj. Lálông mataàs, lálông dakílâ. || m. y f. Púnô; ó pinúnông nagáatas at namàmahalâ.= *á los demás*. Madakílâ; mahal kay sa ibá.=*en luces*. Mahigit sa ibá sa dúnong.=*por su ingenio*. Dakílâ sa, dáhil sa kaniyang katalinuhan.

SUPERIORIDAD. f. Kataasán; kadakilâan; kagálingan sa ibá.

SUPERPONER. a. irreg. como *poner*. V. SOBREPONER.

SUPERSTICIÓN. Pamahîín. || Pagsambá sa mañgá hindî karampatang diosin.

SUPERSTICIOSO, SA. adj. der. nang *superstición*. Náuukol sa pamahîín. || Mapamahîín.

SUPINO, NA. adj. Tihayâ. || Kamangmañgang malabis, na gáling sa kapabayáan, ó katámaran.

SUPLENTE. p. a. nang *suplir*. Kahalilí; kapalit.

SÚPLICA. f. y

SUPLICACIÓN. f. der. nang *suplicar*. Paglúhog; pagmamakaámô. || Daing; lúhog; pakiúsap.

SUPLICAR. a. Ilúhog; idaing; ipakiúsap. || Apelahán ang úsap.=*al Rey*. Idaing; hayinan sa hárî.=*de la sentencia*. Apelahán ang hátol.= *para ante el Consejo*. Apelahán sa harap nang *Consejo*.=*por alguno*. Ipakiùsap; ipagapelar ang sínoman. || r. Makiúsap.

SUPLICIO. m. Parusa; dusa; pahírap. || met. Lugal na pàrusahan; bibitayán.—*Último suplicio*. Bítay.

SUPLIR. a. Bayaran; ó tamtamán ang kakulangán nang anomán. || Halinhán; ó humalili sa ibá. || Paraanin; ó huag pansinín ang kakulañgán nang ibá.=*en actos del servicio*. Humalili ó halinhán sa mañgá *acto* nang *servicio*.=*por alguno*. Halinhán ang sìnoman; humalili sa lugal nínoman.=*(las faltas) á alguno*. Paraanin (ang mañgá kakulañgán) nínoman.

SUPONER. a. irreg. como *poner*. Ipalagay; ó ipagpalagay. || Isipin; arîing... || Hakâin; akalâin.

SUPOSICIÓN. f. der. nang *suponer*. Palagay; pagpapalagay.

SUPREMO, MA. adj. Lubhâng mataàs; kátaastaasan.||Káhulihulihan; at tinátawag na *hora* SUPREMA, *ang oras nang* KAMÁTAYAN.

SUPRESIÓN. f. der. nang *suprimir*. Pagpígil; pagpâwî. || Pagsasará nang butas, na dadaluyán nang anomán.

SUPRIMIR. a. Pigilin; antalahin. || Pawîin; lipulin. || Alisín.

SUPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *suponer*. adj. y m. Palagay.=*que*, conj. comp. Yáyang; yáyamang.

SUPUTACIÓN. f. der. nang *suputar*. Bálak.

SUPUTAR. a. Balakin; bilañgin.

SUR. m. Tímugan. || Tímog.

SURCAR. a. Daanan nang araro; ó ararohin; tudlingán. || Lumákad sa ibàbaw nang túbig, na wahîin itó nang tâkbó, para nang ginágawâ nğ bankâ ó daong sa paglákad nilá.

SURCO, m. Daán nang araro.|| Bakás nang daàn nang isang bágay sa anomán. || Kulubot nang mukhâ; ó nang ibang lugal nang katawán.

SURGIDERO, m. náut. Punduhan; dòoñgan nang mañgà sasakyán.

SURGIR. n. náut. Dumoong; sumadsad ang sasakyán. || Tumilároy; bumukal nang malakàs ang túbig. =*(la nave) en el puerto*. Sumadsad (ang daong) sa puerto, ó sadsaran.

SURTIR. a. Ihandâ; ó ipaghandâ; ipaggayak; bigyán nang kinákailañgan.=*de víveres*. Ipaggayak nang mañgá pagkáin. || n. Tumilároy; pumulandit ang tùbig. || r. Maghandâ; maggayak nang kinákailañgan sa sarili.

SURTO, TA. p. p. irreg. nang *surtir*. Nakapundó; nakasadsad.

SUSCRIBIR. a. Pirmahán ang isang kasulatan. || Umayon; ò ayunan ang panukálâ nang itá. || r. Umambag na kúsâ sa anomang pagkákagugulan.

SUSCRICIÓN. f. der. nang *suscribir*. Pagambag. || Ambag.

SUSCRITO, TA. p. p. irreg. nğ *suscribir*, at *suscribirse*. Nakapirmâ.

SUSODICHO, CHA. adj. Násabi na, ó nábagit na sa itaás.

SUSPENDER. a. Ibitin.||Itáyong; itígil.||Pigilin.||Makámanghâ.=*de un clavo*. Ibitin sa isang pákô.=*de hacer*. Itígil nang paggawâ.=*en el aire*. Ibitin sa hañgin.=*por los cabellos*. Ibitin sa buhok. || r. Mábitin. || Mámanghâ.

SUSPENSIÓN. f. der. nang *suspender*. Pagkàbitin. || Pagpígil; pagpapatígil. || Paghintô; pagtígil. || Pagtataká. || Pagaalañgàn.

SUSPENSO, SA. p. p. irreg. nang *suspender*. Nakabitin; nakatígil; náhihintô.

SUSPIRAR. a. y r. Magbuntong hiniñgá sa pagìrog; ó umìrog nang lubhâng mahigpit.=*por ir*. Pakanasâing makaparoón.

SUSPIRO. m. Buntong hiniñgá. —*El último suspiro*. fam. Ang katapusán nang anomán.

SUSTANCIA. f. Lasa; lamán; katás. || Kabagayán nang anomán.|| Pagaárî, ó mañgà kayamanan. || Ang bisâ nang mañgá pagkáin, na siyang nagpàpalakas at nagpápahusay nang katawán.

SUSTENTAR. a. Alalayan; ò tangnán ang anomán. || Magpakáin; ó sumustento. || Ipaglában; ipagtangol ang sinásalitâ, ginágawâ, ipina-

lálagay ó pinatotohanan. || r. Kumáin; mabúhay sa.=*con hierbas*. Kumain nang gúlay; mabúhay sa gùlay.

SUSTENTO. m. Pagkáing ikinabùbuhay.

SUSTITUCIÓN. f. der. nang *sustituir*. Paghahalili. || Kahalili.

SUSTITUIR. a. irreg. como *huir*. Halinhán; palitán. || Humalili. = *á, por alguno*. Humalili sa sínoman.= *(una cosa) con otra*. Palitán (ang isang bàgay) nang ibá.=*en el empleo*. Humalili sakatunkulan.||r. Maghalilí. || Maghâlinhinan.

SUSTITUTO, TA. p. p. irreg. nang *sustituir*. Inihalili. || m. y f. Kahalilí; kapalit.

SUSTRAER. a. irreg. como *traer*. Bawasin; awasín. || Ihiwalay; ilayô. || Kunin; alisín. || Kumanlong; tumágô. || Lumayô; humiwalay.=*á, de la obediencia*. Sumoway.

SUSURRACIÓN. f. der. nang *susurrar*. Pagbubulongbúlungan; pagsasálitáan nang bágay na líhim. || Bulungbùlungan.

SUSURRAR. n. y r. Bumulong. || met. Mákalat; magmulang mapagkaalamán ang anománg nálilihim.|| Tumunog nang malumánay at panay ang hangin, túbig sa batis, etc.

SUTIL. adj. Manipís; maliit na maliit. || Matalino; matulis ang ísip.

SUTILEZA. f. Kanipisán; kaliitáng lubhâ. || Katalinuhan.

SUVERTIR. a. irreg. como *sentir*. V. SUBVERTIR.

SUYO, YA. pron. posesivo. Kaniyá; ó sarili niyá. || f. Akálâ: at niwíwikâ, *Kamtán ang kaniyang* AKÁLÁ, *salirse con la* SUYA.

T

TA. interj. Tígil; hintay!

TABALADA. f. fam. Tampal. || Biglâng paglupágî nang pabagsak, tinalagá man ó dilî.

TABALARIO. m. fam. Pigî.

TABALEAR. a. Ugaín; ugaugin. || n. Magkakatog nang dalírî sa tabla, na ang mañgá dulo nang dalírî ang irepike.

TABANAZO. m. fam. Sampal.

TABAQUERA. f. der. nang *tabaco*. Lalagyán nang tabako. || Kuako na hítitan nang tabako: tinátawag din namang TABAQUERA DE HUMO, *ang kuako*.

TABAQUERÍA, f. der. nang *tabaco*. Tindahan nang tabako at sigariliò.

TABAQUERO. m. der. nang *tabaco*. Magtatabakó; ó nagtítinda nang tabako.

TABAQUISTA. com. der. nang *tabaco*. Mapagtabakó; ó marúnong kumilala at humitit nang mabuting tabako.

TABERNA. f. Tindahan nang ipinagtitingîng álak.

TABERNÁCULO. m. Lugal na pinaglálagyan nang mañgá judio nang *arca* nang *testamento*. || Kinálalagyan nang Santìsimo. || met. Lugal na sagrado.

TABIQUE. m. Dinding; atáhong tablá, palpat, bató, etc. nang mañgá silid.

TABLA. f. Pirasong kahoy na nilagárî, na ito'y manípis at malápad: tablá. || Ang lugal na waláng plieges nang damit, na nasa pagitan nang dalawáng tahî. || Tandâan ó listahan. || Kama nang hálamanan na pinagtátamnan. || Dúlang na hiwaán nang karnè. || f. pl. Ang entablado na pinagkokomediahan: at sinásabi: *lumabás sa* KOMEDIAHAN, *salir á las* TABLAS.=*de juego*. Báhay nang súgalan.—*Hacer tabla*. fr. Maghandâ; magpiging.—*A raja tabla*. mod. adv. Sa boong lakás; pikit matá.

TABLAJERO. m. der. nang *tabla*. Anluageng mangagawâ nang entablado. || Magkakarné; ó naghihiwâ

nang karnéng ítinítindâ nang pirà-piraso.

TABLAZO. m. aum. nang *tabla*. Hampás nang tablá. || Bahagi nang dàgat ó ílog, na may kaluangãn.

TABLEAR. a. Magkama nang lúpâ, kun sa maghahalamán. || Pantayín; ò paragusin ang lúpâng inararo. || Sa panday ay hampasin ang bákal, na palaparing parang tablá.

TABLERO. m. der. nang *tabla*. Tablang lagarî, sukat at katam na. || Báol na lágarîin, at gagawing tablá. || Pákô na talagâng pamákô sa tablá || Damahân.

TABLETEADO. m. der. nang *tabla*. Alatiit, ó íngay nang tablá kun tapakan ó galawín.

TABURETE. m. Uupáng wa lâng kamay at sandalan man, at makítid.

TACAÑEAR. n. Manuítik magsuítik; magmaramot. || Gumawâ nang kapíkaruhan.

TACAÑO, ÑA. adj. Suítik; marámot. || Tampalasan; píkaro.

TACAZO. m. aum. nang *taco*. Saksak ò hampás na malakás nang *taco*.

TÁCITO, TA. adj. Tahímik. || Hindî sinásaysay nang maliwánag at háyagan kundî ipinaíintindi lámang.

TACONEAR. n. Pataguktukín ang takong nang sapín. || Magmarikit sa paglákad.

TÁCTICA. f. Arteng nagtúturô nang mahúsay na paghahánay nang anomàn || mil. Arteng nagtúturô ng paghahánay nang hukbó, paggámit nang sandata, etc.=*naval*. Ang arteng nagtúturô nang paghahánay nang mang daong sa pakikidigmâ, pagwawastô nang mangá kilos nilá sa paglúsob at pagtatangol.

TACHA. f. Pintás, ó kapintasan; kakulangãn; kapangitan.

TACHAR. a. Pintasán. || Bigyáng sala. || Pangusapan. || Burahín ang násusulat na.=*(à alguno) de ligero*. Pintasán (ang isang) dalosdalos; panganláng dalosdalos.=*por su mala conducta*. Pangusapan; ó pintasàn sa kaniyang masasamáng kaugalián.

TACHUELA. f. Pákông maliit na bilog ang ulong parang salakot.

TAFANARIO. m. fam. Pigî.

TAHONA. f. Gilingan nang harina, na kabayo ang humíhila. || Báhay na gagawàn at pinagbíbilhan nang tinápay

TAHONERO. m. der nang *tahona*. Ang may árî nang tahona.

TAHUR, RA. adj. y m. Mapagsugal. || Lubhâng matalas sa sugal.

TAIMADO, DA. adj. Pusakal; matalas.

TAITA. m. Táwag na maírog ng mangá bátâ sa kanilang amá.

TAJADA. f. der. nang *tajo*. Kahìwâ; kapiraso; kagáyat. || Láłô na kun bágay na pagkáin. || met. Pamamáos sa sipón.

TAJAR. a. der. nang *tajo*. Hatîin; partihín; hiwáin. || Tasahán ang pluma.

TAJO. m. Hiwâ. || Tagâ; ó súgat na gawâ nang patalim. || Tasà nang pluma. || Sankalan. || Talim.

TAJÓN. m. aum. nang *tajo*. Tagâng malakás; híwâ ó súgat na malaki. || Sankalan.

TAL. adj. rel. Gayón. || Kung kasama nang *cual*, ang kahuluga'y

katatagán, katamtaman; v. gr. *Si Juan ay isang alìlàng* KATATAGÁN, *Juan es un criado* TAL CUAL.

TALA. f. Pagpútol; paghawan; ó paglípol nang káhoy na buhay.

TALADRAR. a. Butasin nang barrena. ‖ met. Masaktán ang pandingig nang anomang tunog na malabis; ó nang salitâng mahálay. ‖ met. Matarok; matagós ng̃ ísip ang isang bágay na malálìô ó mahírap intindihín.

TALADRO. m. Pangbutas; barrena. ‖ Ang butas na gawâ nang barreno; ó ibang kasangkapang matalim. ‖ Pagbutas.

TALANTE. m. Paraàn. ‖ Pagmumukhâ; bikas; kalágayan nang anomàn. ‖ Kalooban; násâ.

TALAR. adj. Damit na mahábâ, na búhat sa liíg hangang sákong. ‖ a. Putulin ó pumútol nang kàhoy na buhay, na sapulín ang púnô. ‖ Yasakín; sigán; gubatin ang isang párang; bayan, etc.: bágay na kaugalîang gawín nang hukbó nang kaáway na lumúlusob.

TALEGA. f. Súpot. ‖ Ang nakasilid sa sùpot. ‖ met. Ang kapisanang sala na ipang̃úng̃umpisal. ‖ Kabilang̃ang hustong isang libong pisong pílak.

TALEGO. m. Sùpot na mahábâ at makípot, na lalagyán nang báon. ‖ fam. Ang tawong bagol ang katawán; malakí ang bayawang at walâng tabas.—*tener talego.* fr. Magkasalapî.

TALENTO. m. Pagiísip. ‖ met. Talas, ó talino nang ísip.

TALENTOSO, SA. adj. der. ng̃ *talento*, Matalino; matalas ang ísip.

TALÓN. m. Sakong.—*Ir á talón.* fr. Maglakad nang paá.—*Bajarse la sangre à los talones.* fr. Mawalán nang dugô; matákot nang malakí.—*Apretar los talones.* fr. Magtumulin nang lákad; kumarímot nang takbó.

TALONEAR. n. Lumákad nang matulin, ó nang buông tiyagâ.

TALLA. Burdang nakalimbutod nang bató ò káhoy. ‖ Tayô; taás ng̃ katawán; bikas.

TALLE. m. Pang̃ang̃atawán. ‖ Bayawang. ‖ Lagay; paraán. ‖ met. Bikas; anyô; tayô; tikas.

TALLECER. n. irreg. como *agradecer*. V. ENTALLECER, su sinónimo.

TALLER. m. Lugal, tindahan ú *oficinang* gagawân nang gawâng kamay. ‖ met. *Escuela* na pinaggáaralan nang mang̃á karunung̃an.

TALLO. m. Púnô nang halaman, na kinakakabitan nang mang̃à sang̃á at dàhon. ‖ Supling. ‖ Suí ng̃ ibang halaman.

TALLUDO, DA. adj. nang *tallo*· Malakí ang púnô. Sinásabi itó sa mang̃á halàman, sa káhoy ay hindî. ‖ Masupling; masuí. ‖ met. Malagô at mataás. Sinásabi sa mang̃á bàtàng malakás lumakí. ‖ Sinásabi rin namán sa babaying lampás na sa kadalagahan; ó bágay na lipás sa kapanáhunan.

TAMAÑO, ÑA. adj. Lágî; súkat nang isang bágay. ‖ Lubhâng malakí. ‖ Maliit; muntî. ‖ m. Ang lakí, pang̃ang̃atawàn ó taás nang anomán.

TÁMARAS. f. pl. Pinagtinghasán; pinagtatalan nang káhoy.

TAMARINDO. m. Sampálok.

TAMBALEAR. n. y r. Gumiraygíray; pumawidpáwid; mauyot dáhil sa kabuayán nang tayô.

TAMBALEO. m. Gíbang; gíray.

TAMBIÉN. conj. y adv. m. Gayón din; namán.

TAMBOR. m. Gimbal; ó tambol. || Sa mañgá *máquina* ay alinmán sa mañgá kasankapang mabílog na párang bumbong, at sarado ang dalawáng dulo. || Ang tumútugtog nang tambol. || Barfles ò tapayang walâng lamán.=*mayor*. Ang púnô nang mañgá tambol.

TAMBORIL. m. der. ñg *tambor*. Tambol na kaugalîang gamitin sa pagsasayaw at karaniwang kun tugtugín ay isá lámang baketa.

TAMBORILEAR. n. der. nang *tamboril*. Tugtugíng làgî ang *tamboril*. || a. Pakapurihin nang malabis, ang húsay, dúnong ó bikas, etc. ñg kápowâ.

TAMIZAR. a. der. nang *tamiz*. Salâin; ó agagìn.

TAMPOCO. conj. y adv. m. Hindî rin; yaón ma'y hindî.

TAN. adj. y adv. comp. na kaugalîang gamiting kalákip nang COMO at nang mañgà *adjetivo* at *adverbio*. Sa tagálog ay kaisá nang salitâng SING; KASING, LUBHÁ v. gr. *Si Juan ay* SING *buti*, ò KASING *buti nang kaniyàng kapatid; Juan es* TAN *bueno* COMO *su hermano*. || Kung QUE ang katugón sa dulo, ay NÁPAKA......; ó LUBHÁ, sa tagálog: v. gr. *Siya'y* LUBHANG *mataàs* ó NÁPAKA*taàs na sínoma'y hindî makaabot, es* TAN *alto* QUE *nadie le alcanza*.

TANGANILLAS (EN), mod. adv. May pañgánib mahúlog.

TÁNGANO. m. Larông tanga.

TANGIBLE. adj. Nahíhipô; mahíhipô.

TANTEAR. a. Akalâin; siyasáting mahúsay ang anomán, bago gawín. || Isúkat; ibágay ang isang bágay sa ibà, at nang mákita kun lápat ó támâ. || met. Paligsahín.—*Tantear á alguno*. Tantiahín ang isá; tarukín ang kalooban. Siyasatin; tingnàn ang kaya nang isá.

TANTEO. m. Bálak. || Sùkat na kinuha sa isang bágay, na ipinápaaris sa ibá. || Pagbabálak. || Tantós.

TANTO, TA. adj. Lubhâ; malabis; sing; kasing. Kaugalîang gamiting katugón nang QUE; CUANTO, TA; at nang COMO: v. gr. *Ang sumbalilo niya'y* LUBHÁNG MALAKÍ NA *walâng mákaparis, su sombrero es* TAN *grande* QUE *no tiene igual; si Lope ay* LUBHANG *masipag* NA GAYA *nang kaniyáng amà, Lope es* TAN *estudioso* CUANTO *lo es su padre*, ó KUN ANÓ *ang sípag ni Lope* GAYÓN DIN *ang kaniyang amà*, CUAN *estudioso es Lope* TANTO *lo es su padre;* KASING *buti* NANG *isá*, TAN *bueno* COMO *el otro*. || m. Kabilañgan; halagáng talagá.—*Al tanto*. Sa gayòng halagá.—*En tanto* ó *entretanto*. Samantalang.—*Por lo tanto*. Kayâ.—*Un tanto*. Kauntî; kapatak.

TAÑER. a. irreg. ger. tañendo: perf. él *tañò;* ellos *tañeron:* imperf. subj. *tañera*, tañería, *tañese:* fut. *tañere*, etc. Tumugtog nang instrumentong de *cuerdas*.

TAÑIDO. p. p. nang *tañer*. m. Tugtòg. || Tunog; taginting. | Pagtugtog.

TAPA. f. Takip: na ang karaniwan ay nakakabit sa tinátakpan, para nang baul, maleta, etc. || Sa sapìn ang balat na inilálagay sa ilálim nang takong.=*de los sesos*. fam. Bao nang ulo;

TAPABOCA. m. Sampal sa bibig; ó ang dágok nang puño nang espada sa bibig. || met. y fam. Ang katuwiran ó salitâng isinàsabat at ipinagpápatigil sa pagsasalitâ, lálô na kun dáhil dito'y maniwálâng malî ang sinàsalitâ nang sinásabat.

TAPADERA. f. Panakip; suklob; tungtong; tàlob.

TAPAR. a. Takipán; ó takpán; siksikán; taluban; tabunan, etc. || met. Pagtakbán ang anomang kapintasan.||r. Magtakip; magkulubong.

TAPERUJARSE. r. fam. Magtakip nang mukhâ; ó magtalukbong nang walâng ayos.

TAPERUJO. m. Pagtatakip, ó pagtatalukbong na walâng ayos at masamâng tingnán. || Tapón na masamâ ang pagkakàgawâ, ó pagkálagay.

TAPETADO, TA. adj. Maitim.

TAPIA. f. Pader na lúpâ. || fam. Alinmang pader.

TAPIAR. a. der. nang *tapia*. Padirán; ò bakuran nang pader na lùpâ. || Sadhán nang matìbay ó túluyan ang isang nakabukás na lugal, at nang hindî na mabuksán ó magámit.

TAPÓN. m. Siksik; ó tapón.

TAPONERÍA. f. der. nang *tapón*. Kapisanan nang maraming tapón. || Tindàhan nang tapón.

TAPONERO. m. der. nang *tapón*. Mangagawâ ó nagtítinda nang tapón. || *ra*. adj. Náuukol sa mangá tapón.

TARASCADA. f. Saksak; sùgat na gawà nang ngipin. || met. y fam. Sagot na masaklap; ó salitâng mabigat na laban sa isang nakíkiusap nang mahùsay.

TARASCAR. a. Mangagat. Lálông karaniwang gamitin kun aso ang pinagúusapan.

TARAVILLA. f. met. y fam. Tawong madalás mangùsap, masalitâ at walâng kawastuang manabi.

TARAZÓN. m. Kalimpak; lapang; kagilit; kapiraso. Karaniwang sa isdâ ó longaniza gámit.

TARDANZA. f. Hínay; pagluluat; pagkabálam.

TARDAR. n. y r. Magluat; maglaón.=*en venir*. Magluat nang pagdating.

TARDE. f. Hapon. || adv. t. Hulí. —*de tarde en tarde*. m. adv. Maminsanminsan; manakánakâ.

TARDECICA, LLA, TA. f. dim. nang *tarde*. Malápit nang lumubog ang áraw; ó malápit nang magtakip sílim.

TARDÍO, ÍA. adj. Hulí; ó búngang páhuli. || Tighabol.||Makúpad; mabágal.

TARDO, DA. adj. Tamad; mabágal. || Hulí sa panahòn. || Tangà; mapurol ang ísip.=*de oido*. Mahínâ ang taingà.=*en comprender*. Mabágal lumírip; mahínâng umintindí.

TARDON, NA. adj. aum. nang *tardo*. Lubhâng makúpad. || Lubhâng mabágal umísip.

TAREA. f. Gawâ; ó gagawing dápat tapusin sa isang tàning na panahòn. | Trabahong ipinamámahagi nang maestro sa kaniyang ma-

ngã discípulo, ó nang panginoón sa kaniyang alilà. || met. Pagal ó hírap na búhat sa isang pagtatarabahong panay; alinmáng kadálitâan nang kálolowa ó katawán, etc. || Tungkol.

TARJETÓN. m. aum. nang *tarjeta*. Tarjetang malakí.

TARQUÍN. m. Labuab; búrak; ó banlik.

TARQUINADA. f. fam. Pagpílit sa babayi.

TARSO. m. anat. Bubong nang paá.

TARTAJEAR. n. Magsalitâ na magkápalit ang mangã letra nang isang pangungúsap, búhat sa kasiraang anomán nang dilâ. || Umutal-utal; umunounó sa pagsasalitá.

TARTAJOSO, SA. adj. Utal; unounó; amil.

TARTAMUDEAR. n. Umutal-utal; umunounó.

TARTAMUDEO. m. Kautalán.

TARTAMUDO, DA. adj. Utal; amil.

TARUGO. m. Pákông káhoy; pàsak; ó tások. || met. Tangã; mangmang.

TARUMBA (VOLVER Á UNO). fr. fam. Lituhín; ululín; paglaruán.

TASA. f. Halagang katasahán, ó táning sa isang kalàkal. || Sùkat; ó reglang inilálagay sa anomán. || Paghahalagá; pagtasa.

TASACIÓN. f. der. nang *tasar*. Paghahalagà; kahalagahan.

TASADOR. m. Maghahalagá: ó tagapaghalagá.

TASAJO. m. Pindang. Sinásabi rin sa anomang piraso nang karné.

TASAR. a. Halagahán. || Ilagay sa kasukatán ang anomán. || Tipirín; bigyàn nang untîuntî.

TASQUERA. f. Áway; babag.

TATARABUELO, LA. m. y f. Núnô sa talampakan.

TATARANIETO, TA. m. y f. Apó sa talampakan.

TATAS (ANDAR Á). fr. Maghakbanghakbang ang bátâ; gumápang.

TAUROMAQUIA. f. Arte nang pakikilaró at pagpatay sa toro.

TAZA. f. Tasa; suliaw.

TAZÓN. aum. nang *taza*. Mangkok; ó tasang malakí.

THÉ. m. Ang *tsá;* ó túbig na pinaglagâan nang *tsà*.

TE. pron. Sa iyó; ó para sa iyò; ka.

TEA. f. Sulô.

TEATRO. m. Komediahan.

TECHADO. p. p. nang *techar*. || met. Bubong; bubungán; atip.

TECHAR. a. Lagyán nang bubong; magbubong; atipán.

TECHO. m. Bubong; loob nang bubungán. || met. Báhay; tábanan. || met. Lúpàng tinubûan.

TEDIO m. Muhî; yamot.

TEDIOSO, SA. adj. der. nang *tedio*. Múhîin; mayámutin.

TEJA. f. Tísâ.

TEJADO. p. p. nang *tejar*. m. Bubungang tísâ.

TEJAR. a. der. nang *teja*. Balutin nang tísâ; tisâin ang bubungán. || m. Lugal na gáwâan nang tísâ.

TEJAZO. m. der. nang *teja*. Saksak nang tísâ.

TEJEDERA. f. der. nang *tejer*, y

TEJEDOR, RA. m. y f. der. ng *tejer*. Manghahabi.

TEJER. a. Humabi; habihan.=

con, de seda. Habihan nang sutlâ; salitàn nang sutlâ sa paghabi.

TEJERO. m. der. nang *teja.* Magtitisâ.

TEJIDO. m. Kayo. || Habi. || Hinabi.

TEJO. Kapirasong tìsâ na ipinagtátanga. || Larông tanga. || Pirasong buô nang gintô: kun pílak, ang táwag ay *barra.*

TEJOLETA. f. der. nang *tejo.* Bibìnga.

TELA. f. Kayo; habi. || Bálok ng ibang bunga nang káhoy. || Bilig sa matá, nang bagong tinútubûan nang pílak. || met. Alinmang bágay na suotsuot; ó salitâng gawágawâ.

TELAR. m. Habihán.

TELARAÑA. f. Báhay gagambá. || met. Alinmang bágay na maliit ó manipis na kákauntî ang halagá at marupok.

TELAREJO. m. dim. nang *telar.* Habiháng muntî at pángit.

TELINA. f. y

TELLINA. f. Halaán; tahong; etc.

TEMBLAR. n. irreg. como *acertar.* Mangînig; mangaligkig; mangatal; umugâ. || Matákot nang labis. || Yumanig; kuminig. || Lumindol.=*con el susto.* Mangînig sa gúlat ó tákot =*de frio.* Mangatal sa ginaw ó sa lamig.=*por su vida.* Ikatákot ang kaniyang búhay.

TEMBLÓN, NA. adj. Nangángatal· || Lubhâng duag; matakutín.

TEMBLOR. m. Panginginig.=*de tierra.* Lindol.

TEMER. Matákot; mangambá; mangànib.=*de otro.* Mangambá; mangànib sa ibá.=*por sus hijos.* Ikatákot ang kaniyáng mangá anak; mangánib dahil sa kaniyáng mgá anak.

TEMEROSO, SA. der. nang *temer.* adj. Nakatátakot. || Duag; matakutín.=*de la muerte.* Natátakot sa kamátayan.

TEMIBLE. adj. Dápat katakutan; katakottákot.=*á sus enemigos.* Katakottákot sa kaniyáng mangá kaáway; kinatátakutan nang kaniyáng mangá kaáway.=*por su arrojo.* Katakottákot sa, ó dáhil sa kaniyang kapusukán.

TEMOR. m. Tákot; hinálâ; pangambá.=*al peligro.* Tákot sa pangánib.=*de Dios.* Tákot sa Dios.

TEMPESTAD. f. Bagyó; siguá. || met. Salitâng masakap na náwiwikâ dáhil sa kalabisan nang gálit. || met. Kapusukán nang loob.

TEMPLADO, DA. p. p. nang *templar.* adj. Mapagpígil; mahinahon.

TEMPLANZA. f. Kasiyahán. || Lagay nang panahón na hindî maínit at dî malamig.

TEMPLAR. a. Ilagay sa katatagán ang anomán. || Tabagan; bantuán ang túbig na maínit. || met. Pahinahunin; payapáin ang gálit nang sínoman.||r. Maghinahon; magpígil; lumagay sa katamtaman.=*en comer.* Magpígil sa pagkáin, na lumagay sa katamtaman.

TEMPLO. m. Simbahan.

TEMPORADA. f. der. nang *tiempo.* Panahong maiklî.

TEMPORAL. adj. der. nang *tiempo.* Ang nagtátagal nang iláu ó kauntîng panahón. || Náuukol sa panahón. Ginágamit namang ipagsaysay nang mangá bágay, na hindî náuukol sa Dios at sa kàlulowa. || m. Siguá; unòs. || Ang línaw ò samâ nang pa-

nahóng dumáraan.

TEMPRANO, NA. adj. Maaga; una. || adv. t. Maaga; madalî; maágap.

TEMULENTO, TA. adj. Langó; lasing.

TENACICAS, LLAS, TAS. f. pl. dim. nang *tenazas*. Sípit; ó gunting na maliit na panútog nang baga nang ílaw.

TENACIDAD. f. der. nang *tenaz*. Higpit nang pagkákapit; kahigpitán. || met. Tigás nang ulo, na mahirap mapagbago sa anomang náisip ó nàakalâ.

TENAZ. adj. Mahigpit kumápit. || met. Matigàs ang ulo.

TENAZAS. f. pl. Sípit; panípit.

TENAZADA. f. der. nang *tenazas*. Pagsípit. Pagkásipit.

TENDEDERO. m. Latagán; bilaran; yangyarán. || Tindíhan.

TENDENCIA. f. Tungo; tumpá; gawî.

TENDER. a. irreg. como *ascender*. Iladlad; ilátag; unatin ó banatin. || Ibilad; ikadkad. || Ihigâ; idátay. || Iabot. v. gr. INIABOT *sa akin ang kamay, me* TENDIÓ *la mano* || Tumumpá; tumungo. || r. Tumimbuang; humindusay; mahigâng magpakaunat-ùnat. || met. Magpabayâ; huag kalingãin ang anomàn dáhil sa katámaran. || Mádatay.

TENDERO, RA. m. y f. der. nang *tienda*. Nagtítinda.

TENEBROSO, SA. adj. Madilim; mapanglaw.

TENER. a. irreg. ind. pres. *tengo; tienes; tiene;* tenemos; teneis; *tienen:* perf. *tuve; tuviste; tuvo; tuvimos; tuvisteis; tuvieron:* fut. *tendrè; tendrás;* etc.: imperat. *ten* tú; *tenga* él; *tengamos* nosotros; tened vosotros; *tengan* ellos: subj. pres. *tenga; tengas; tenga; tengamos;* etc.: imperf. *tuviera; tendrìa; tuviese;* etc.: fut. *tuviere; tuvieres;* etc. Tangnán; hawakan. || May; mey; magkaroón; nasa: v. gr. *Ako'y* MAY ó MAYROÓNG *salapî, yo* TENGO *dinero*, NASA *iyó ang salapî ko*, TIENES *tú mi dinero*. || Alalayan. || Saklawin. || Kamtán. || Pigilin harangĩn. || Tuparín; ingãtan: para ng̃ TUPARÍN *ang pañguñgúsap*, TENRR *la palabra;* TUPARÍN *ang pangákô*, TENER *la promesa*. || Patuluyin, tangapin sa kaniyang bàhay || Karaniwang may kasamang *preposiciòn* POR sa kahulugang: IPALAGAY; ARÎING; INTINDIHING =*en poco; à menos;* ò *en menos*. fr. Mauntiín; pawalâng kabuluhán; huag mahalín. =*en mucho*. fr. Maramihin; mahalín.=*tener miedo*. fr. Matákot. —*Tener de ahi*. interj. Tígil; hintô dian. Layô dian; hayo rian. =*á mano*. Pigilan; supilin; máhandâ; mágayak, =*con, en cuidado*. Pagingãtan.=*de criado;* ò *por criado*. Tangaping alílâ, maging alílâ.=*en, entre manos*. Nasa kamay; hawakan; magmaneho ò imaneho ang anomán.=*para sí*. Isaloob; wikáin, ó aríin sa sariling loob.=*de, en pié*. Tumindig; makatayô; managal sa pagkátindig. || r. Tumatag; kumápit. || Tumígil; humintô.

TENSO, SA. adj. Banat.

TENTACIÓN. f. der. nang *tentar*. Tuksó; urálîng masamâ. || Pagtuksó.

TENTAR. a. irreg. como *acertar*. Damahín; hipûin; apuhapin; salatín. || Sulsulán; lamuyutin; hikayatin; tuksuhín; tikmán ó tantiahín. || r. Mapahinúhod. || Matuksó; malamúyot.

TENTE BONETE (Á); ò HASTA TENTE BONETE. mod. adv. Masagánâ: malabis; malagpós.

TÉNUE. adj. Marupok; lubhâng manipís. ‖ met. Lubhâng magaán; ò halos dî máramdaman.‖Kàkauntî ang halagá; ó walâng halagáng anomán.

TEÑIDURA. f. Pagkatínâ. ‖ Pagtitìnâ.

TEÑIR. a. irreg. ger. *tiñendo:* p. p. teñido, *tinto:* pres. ind. *tiño; tiñes; tiñe;* teñimos; teñís; *tiñen:* perf. él *tiñó;* ellos *tiñeron:* imperf. *tiñe* tú; *tiña* él; *tiñamos* nosotros; teñid vosotros; *tiñan* ellos: imperf. subj. *tiñera;* teñiría; *tiñese;* etc.: fut. *tiñere;* etc. Tinâin; dampolín.=*con, en sangre.* Tinâin nang, sa dugò.=*de azul.* Tinâin nang asul. ‖ r. Matínâ.

TERCER. adj. num. ord. Ikatló; pangatló.

TERCERO, RA. adj. num. ord. Ikatló; pangatló. ‖ Alkaguete.

TERCIA. f. Ikatlong bahagi.

TERCIANA. f. Lagnat na tàtahan at úulî towîng ikatlóng áraw.

TERCIAR. a. Ihiwás; ihàlang ang anomán. ‖ Pagtatluhing bahagi. ‖ n. Kumatlô; maging pangatló. ‖ Mamagitan. ‖ Makihálô sa isang sálitaân. =*en una contienda.* Makitalamítam; ó makihálô sa isang pagtatalo ó pagaàway.=*entre dos.* Mamagitan sa dalawâ.

TERCIO, IA. adj. y s., m. y f. Ikatlòng bahagi. ‖ Isang bahagi nang rosario. ‖ pl. Ang batíbot at malakás na pangangatawán: v. gr. *Si kua'y may* MALAKÁS NA PANGANGATAWÁN, *fulano tiene buenos* TERCIOS.

TERCO, CA. adj. Matigás ang ulo. ‖ Matigás na bàgay.

TERMINABLE. adj. Manyáyari, ó dàpat matapos.

TERMINACIÓN. f. der. nang *terminar.* Pagkatapos; pagkautás. ‖ Katapusán; kayarîan.

TERMINACHO. m. aum. nang *término.* fam. Salitâng mahálay, pángit at sarili lámang nang tawong bastós.

TERMINAR. a. Tapusin; utasín, yarîin. ‖ Humangá. ‖ n. y r. Matapos; mautás; mayàrî =*en tal punto.* Humangá sa gayong lugal.

TÉRMINO. m. Hangá; katapusán. ‖ Hanganan. ‖ Salitâ; panungùsap. ‖ Ang bágay na tungo nang anomán. ‖ for. Táning na panahón.

TERNERO, RA. m. y f. Bulô nang baka.

TERNEZA. f. Kamurâan. ‖ Gíliw; *cariño.* ‖ Kalambután. ‖ Katámisang mangúsap; katámisan nang salitâ. ‖ Pagkamaramdamin; kadaliang mahabag.

TERNILLA. f. Butong malambot, na matigás nang kauntî làmang sa lamán. Tinàtawag namang *cartílago.*

TERNURA. f. Lambot; latâ. ‖ Kamurâan; kasariwâan. ‖ Katamisán; kasarapán sa pananalitâ ò mangá kilos. ‖ Kasangulán; kabatáan. ‖ Pagkamaramdamin.

TERRAPLÉN. m. der. nang *tierra.* Tambak na lúpâ, na pinaikpik.

TERRAPLENACIÓN. f. der. nang *terraplenar.* Pagtatambak.

TERRAPLENAR. a. Tabunan; tambakán nang lùpâ, na patnasín.

TERREAR. n. der. nang *tierra.* Lumitaw; mákita ang lúpâ nang

mangá pananim.

TERREGOSO, SA. adj. der. nḡ *tierra*. Matininkal.

TERREMOTO. m. Lindol na paugoy at painsalò.

TERRENAL. adj. der. nang *terreno*. Nàuukol sa lúpâ.

TERRENO, NA. adj. der. nang *tierra*. Bágay lúpâ; ó nàuukol sa lúpâ. || m. Lupaín; búkid

TERRESTRE. adj. der. nang *tierra*. Úkol sa lúpâ.

TERRIBLE. adj. Katakottákot; ó dápat katakutan. || Masamâ; masaklap ang ugálî. || Lubhâng malakí; ó lampás sa kápowâ niyá.

TERRINO, NA. adj. der. nang *tierra*. Bágay na lúpá; ò kasankapang lúpâ.

TERRITORIO. m. der. nang *tierra*. Lúpâng kinálalagyan nang isang *ciudad*, báyan, etc. || Nasásakop nang isang pùnô.

TERRÓN. m. aum. nang *tierra*. Tininkal; tinkal. || Pirasong buô nang asúkal, asín, ò anomán. || pl. Pagaáríng mangá lúpâ, búkid, etc. = *á rapa terròn*. mod. adv. fam. Sapol sa ugat.—*Tener cuatro terrones*. fr. fam. Magkaroón nang kaunting pagaárì.

TERROR. m. Tákot; sindak sa anomang pangánib.

TERRORÍFICO, CA. adj. der. nang *terror*. Nakasísindak; nakapanghihilakbot.

TERROSO, SA. adj. der. nang *tierra*. Malúpâ; ó may hálông lúpâ.

TERSAR. a. Pakinisin; pakinangín; palinawin || Bulihin.

TERSIDAD. f. Kinis; kakinisan; kinang; línaw.

TERSO, SA. adj. Makinis; makinang; malínaw.

TERSURA. f. Kalinawan; kakinangán. || Linis at liwánag manalitâ.

TESAR. a. nàut. Banatin ang mangá lúbid.

TESÓN. m. Pananatili; tiagâ; tamán. || Tigás nang loob.

TESORO. m. Kayamanan.

TESTAR. n. Gumawâ naug testamento; ó isúlat ang mangá huling kalooban; ó ipagbíbilin. || Bagubin; alisín ang mangà malî nang isang súlat.

TESTARADA. f. der. nang *testa*. Untog; pagkáuntog nang ulo. || met. Katigasán nang ulo.

TESTARUDO, DA. adj. Matigàs ang ulo; sowail.

TESTÍCULO. m. Bayag; itlog.

TESTIFICACIÓN. f. der. nang *testificar*. Pagpapatotoò.

TESTIFICAR. a. Sumaksí; patutohanan ang anomán.

TESTIGO. com. Sâksí.=*de vista; testigo ocular*. Ang saksing nakákita nang nangyaring pinagúusapan.

TESTIMONIO. m. Katotohanan nang anomán. || Kasulatang yárî nḡ isang púnô ó *escribanong* nagbíbigay katutuhanan nang anomang nangyari.—*falso testimonio*. Bintang; parátang; parikit; kasinungalingan.

TESTUZ. m. Tuktok na pinakanoó nang ibang háyop.||fam. Úlong mapurol.

TESURA. f. Tigás; katigasán. || met. Kapormalang malabis; ó ginágawâ lámang.

TETA. f. Suso. || Utong nang suso.— *dar la teta*. fr. Magpasuso; pasusuhin.

TETAZA. f. aum. nang *teta.* Susong malakí.

TETÓN, NA. m. y f. aum. ng *teta.* fam. Susuhán; ó malakí ang suso.

TÉTRICO, CA. adj. Mapanglaw; lubhâng malungkot.

TEXTO. m. Sailtâng sarili nang isang autor.—*libro de texto.* Libró na itinadhanang talagang pagaralan.

TEZ. f. Balat na manipís at makintab nang anomán: lálô nang karaniwang wikâin sa balat nang mukhâ nang tawo.

TIBIEZA. f. Pagkamalahiningá; pagkamalakukó. || met. Bágal; katámaran; kapabayaán. || Kalamigán; katamlayàn sa pagmamahal ó pakikisama.

TIBIO, IA. adj. Malahiningá; malakukó. || met. Pabayâ; tamad; anyáyâ.

TIBOR. m. Gúsî; tupak.

TIEMPO. m. Panahón. || Kapanáhonan; kasagsagan; ó kasaksâan. || Ang edad; ó mangá nilakarang taòn nang isá: v. gr. *Sa boong* PANAHÓN *nang aking búhay, en todo el* TIEMPO *de mi vida.* || Maláon; maluat: v. gr. MALUAT *nang hindî tayo nagkikita;* TIEMPO *ha que no nos vemos.*—*á tiempos.* mod. adv. Manakânakâ; maminsanminsan.—*con tiempo.* fr. Maágap; maaga.—*un tiempo.* fr. Nang ibang panahón; bálang áraw. —*abrir el tiempo.* fr. Magpamulâng luminaw ang panahón; tumígil ang lakás nang hangin ò lamìg nang panahón.—*acomodarse al tiempo.* fr. Umayon sa nangyáyari; ó sa lákad nang panahón.—*á tiempo.* mod. adv. Sa panahón; ó sa kapanáhunan.=*á un tiempo.* mod. adv. Kasabay; sabaysabay.

TIENDA. f. Kulandong na lona, na, nakapúgal sa mangá tulos ó estákâng nábabaon sa lúpâ, na siyang pinakahaligi, at siyang sinísilungan ó tulugán sa párang, lálô na kung panakón nang digmâ. Karaniwang tawaging *tienda de campaña.* || Kárang na lona nang mangá daong: at sinásabing *Hacer* TIENDA; *ilagay ang* KÁRANG: at *abatir* TIENDA; *alisin* ó *ibabâ ang* KÁRANG. || Tindahan nang damit, ó nang anomán.—*Abrir tienda.* Magtayô; ó maglagay nang tindahan. —*Quitar* ó *levantar tienda.* f. Magsará nang tindahan.

TIENTO. m. Pagapúhap; pagkapâ. || Tunkod nang pulubi. || Tuto; bait; íngat. || Hípò; salat. || Hampás: v. gr. *Binigyàn siyá nang dalawáng* HAMPÁS, *le dio dos* TIENTOS.—*Á tiento.* mod. adv. met. Pasumalá.—*Por el tiento.* fr. Sa hipô; ó salat.

TIERNO, NA. adj. Malambot. Bago; saríwâ; múrâ || Maramdamin. || met. Magíliw; maírog; *cariñoso.* =*de corazòn.* Malambot ang púsô. =*de ojos.* Mapúngay ang matá.

TIERRA. f. Lúpâ.|| Bayang tinubûan. || Búkid. || Ang sanglibután; ang mundò,=*abertal.* Lúpâng bítakin.=*adentro.* fr. Maláyô sa dàgat; paloob sa isang lúpâ. met. Mások sa ísang *negocio.*—*Salir à, ó saltar en tierra,* Umahon sa dalatan.

TIESO, SA. adj. Matigás; matatag. || Nanúnuid; nanínigas. || Malakás ang katawán; batíbot.|| Matápang; bayani. || Banat; mahigpit. || met. Matigás ang ulo, ó ang ugàlî.

TIESTO. m. Bibinga. || Lila; ó

másetasan.

TIFÓN. m. Ipoipong masasal. || Buhawi.

TIJERA. f. Gunting. Karaniwang kung gamitin ay plural. || Pitás nang bùkid. || met. Mapagsalitâ nang búhay nang may búhay.—*Buena tijera.* fr. Sanay, ó maliksing gumupit.—met. Malakás kumáin; lubhâng masalitâ; ó mapanìrâng puri.—*Echar la tijera.* fr. Mulâng gupitín nang gunting ang anomán.—fr. met. Putlín sa mahùsay; harángin ang mangá kapinsalâang nakaáabala sa anomán.

TIJERETA. f. dim. nang *tijera.* Gunting na maliit.

TIJERETADA. f. der. nang *tijera.* Pùtol nang isang gupit nang gunting.

TIJERETEAR. a. der. nang *tijera.* Guntingín; ó gupitín nang gunting. || met. Makialam sa gawâ nang ibá, na pamahalâan ang dí nàuukol sa kaniyá.

TIJERETEO. m. der. nang *tijera.* Íngay nang gunting kun iginúgupit.

TIMBRAR. a. Tatakán; séllohan.

TIMBRE. m. Tatak. || Tandâ ng pagkaginoó; sagisag. || met. Gawâng marangal, na nakapagbíbigay puri. || Tunog: v. gr. *Ang* TUNOG *noon ay nakáwiwili, el* TIMBRE *de aquello es agradable.*

TIMIDEZ. f. Tákot; kadunguán.

TÍMIDO, DA. adj. Matakutín; dungô.

TIMÓN. m. Úgit.

TIMONEAR. a. náut. Pamahalâan ang úgit, ó ang pagúgit.

TIMONEL. m. der. nang *timòn, y*

TIMONERO. m. der. nang *timón.* Ang umúugit sa saksakyán.

TÍMPANO. m. Isang instrumentong parang tambol; gimbal. || anat. Salamín nang tainga.

TINA. f. Tapayang malakí. || Kaang; ó balsang malakí na ginágamit sa pagtitínâ, at sa ibà pa.

TINADA. f. Talaksàn nang káhoy. || Bubong na siiungán nang háyop kun masamâ ang panahón.

TINAJA. f. Tapayan.

TINAJERO. m. der. nang *tinaja.* Magtatapayán. || Lugal na gagawán nang tapayan, ó lalagyán nitó.

TINAJÓN. m. dim. nang *tinaja.* Tapayang muntî.

TINIEBLA. f. Dilim; kadilimán. Karaníwang plural kun gamitin. || pl. met. Malabis na kamangmangàn. || Ang maitines sa huling tatlong áraw nang Semana Santa.

TINO. m. Tuto; tumpak; tarós. || met. Bait; kabáitan.—*Sacar de tino.* fr. Lituhín; tuligín.

TINTORERÍA. f. Tinaán; ó báhay na pinagtitinâan.

TINTORERO, RA. n. y f. Máninínâ

TINTURAR. a. Tinâin. || Turûan nang patakbó; ó mádalîan, na huag mátutuhang mabuti ang pinagaralan. || r. Magáral nang pasalapsap.

TIO, IA. m. y f. Amaín; ali.=*carnal.* Ang kapatid nang amá ò nang iná; amaing buô.

TIPO. m. Hulmahan; parisán; ulirán.

TIRABUZÓN. m. Panghúgot ng tapón. || met. Kulot nang buhok na pabalisusô.

TIRANÍA. f. Pamamahálâ; ó paggobierno na walâng sinúsunod na katuwíran ni regla, kundî ang kalooban lámang nang nagpùpunô. || Bagsik; bangís. || met. Ang lampás na halagá nang pagbibilí nang kalákal, láló na sa panahong nagsakasalat.

TIRANO, NA. adj. Ang pinúnô na walâng sinúsunod na leyes at katowiran, kundî ang sariling kalóoban lámang. || Mabagsik; mabangís. || met. Ang mángangalakal na lubhâng mahal magbilí. Sinásabi namán sa alinmang násâ, ó hilig nang loob na humíhila at sumùsupil sa ating púsô.

TIRANTE. p. a. nang *tirar*. Pumúpukol; namúmukol. || adj. Banat; mahigpit. || m. Ang káhoy na tirante nang bàhay ó kamálig. || Ang kátad, ó lúbid nang *guarnicion* nang kabayo, na siyang inihíhila sa *carromata, calesa*, etc.—*á tirantes largos*. mod. adj. Ang ápat na kabayo, ó dalawâng pareha ang sinkaw sa *carruaje*, at dalawâ ang *cochero*: kun íisà lámang ang *cochero* at dalawâng pareha ang sinkaw ay tinátawag na *á guias*.

TIRANTEZ. f. Kahabâan. || Kahigpitang malabis.

TIRAR. a. Itudlâ; itulag; ihagis; ipukol; etc. || n. Mámukhâ; mátulad ang isang bágay sa ibá. Lálông sa kúlay karaniwang sabihin. || a. Higitín; hìtitín. || Batakin; hilahin; biwásin. || Banátin. || Paraanin sa batakán ang gintó, pilak, etc. at nang maging hilo. || Paputukín ang baril ó ibang *armas de fuego*. || met. Itapon; aksayahín ang salapî ó pagaárî. Karaniwang kung sabihin ay *tirar á la calle*. || Gumùhit; v. gr. *Tirar línea; tirar una raya*. || n. Lumikô; pumíhit: at niwiwikâ *Pagdating sa gayong lugal*, LUMIKÔ ó PUMÍHIT *pô Kayó sa kanan, en llegando á tal parte*, TIRE *V.* Á, HÁCIA, POR *la derecha*. || r. Dumalúhong; sumugbá.—*Ir tirando*. fr. Mabúhay; magdaán nang katatagán.—*Tirar la oreja á Jorge*. fr. met. Magsugal.—*Tirar coces*. fr. met. y fam. Magsasalitâ nang kahangalàn.—*Tirar de la camisa*. Hilahin sa bárô.

TIRITAR. n. Mangaligkig; mangatal.—*de frio* Mangaligkig nang, ó sa ginaw.

TIRITÓN. m. fam. Pangangaligkig; pangangatal sa ginaw.

TIRO. m. Pagpukol; pukol || Bakás nang támâ nang pukol. || Putok nang baril. || Láyô nang abot nang putok nang armàs. || Tirante nang *guarnicìon* nang kabayo.

TIRÓN. m. Bago; ó baguhan sa isang arte, *oficio*, etc. || Pagbátak nang biglâ at malakás; baltak—*De un tiròn*. fr. Paminsan.

TIROTEAR. n. Magpaputok ng sunodsunod nang baril; ó magpútukan nang baril.

TIROTEO. m. Pagpupútukan ng baril.

TIRRIA. f. fam. Higantí. || Poot.

TITUBEAR. n. Humínà ang tayô; bumuay. Karaniwang sabihin ùkol sa báhay. || Umutalutal; umunounó; umuritutit sa pangungúsap. || met. Magalangán; madungô.—*en salir*. Magalangàng umalís.

TITUBEO. m. Pagkabuay. || Paguunó; ó pagkautal. || Pagaalangán.

TIZNAR. a. Pahiran ang isá nang anomang kúlay, làlô na nang úling ò tintá; bulingbulingin. || met. Siraan; dungisan ang puri nang kápowâ.

TIZNE. m. Úling nang kawálî, palayok, etc.

TIZÓN. m. Dúpong; agipò. || met. Dungis ó kasiraan nang puri.

TOBILLO. m. Bukongbúkong.

TOCADOR, RA. m. y f. Mànunugtog. || m. Talukbong. || Mesa na may salamín at ibá pang kasankapan sa pagsusuklay at paggagayak nang mangá babayi at gayón din ang táwag sa silid na kinálalagyan nitó.

TOCAMIENTO. m. Paghípô; pagdamá. || met. Katog; tugtog nang loob.

TOCAR. a. Hipûin; damahín; salangín; salatín. || Tugtugín; ò tumugtog. || Pukawin: v. gr. PINÚKAW *nang Dios ang kaniyang púsô, Dios* TOCÓ *su corazón.* || Bangitín. || Suklaín ang buhok, na pamutihan nang listón, etc. || Bunguín. || n. Máaboy; mátunkol sa isà ang anomán. || Sumágî; ó magdaán nang sandalî sa isang lugal. || Maging katunkulan nang isá ang anomán: ó màtoka sa isá ang anomán. || Mátamâ ang anomán sa isá.=*(la herencia) à alguno.* Máaboy (ang mana) sa isá.=*á muerto.* Umaguniás; dumublás.=*en alguna parte.* Magdaang sandalî; sumágî sa alinmang lugal. || r. Magsuot nang gorra; magpanyô.||Magsuklay; maghúsay; gumayak. || Maghipuàn. || Damahìn ang sarili.

TOCAYO, YA. m. y f. Kangalan; kalagyô.

TOCINO. m. Karné nang báboy na inasnán. Làlô na ang tabâ. || met. Tawong marumí at nakasúsuklam.

TOCHEDAD, f. der. nang *tocho.* Kahangalán; kabastusán.

TOCHO, CHA. adj. Hangal; bastós; mangmang.

TODAVÍA. adv. de mod. Bagamán; gayòn man: v. gr. *Sinisi siyà nang malabis at* GAYON MAN *ay hindî nagbago; le riñó mucho y* TODAVÍA *no se enmendó.* || Pa: v. gr. *Nagdagdag* PA *nang àpat na piso; añadió* TODAVÍA *cuatro pesos.*

TODO, DA. adj. Lahat. || Páwâ; dilâ; buô. || Pulós: v. gr. *Ang alahas na ito'y* PULÓS *na gintô, esta alhaja* TODA *es oro.* || Tuwî; bálang: v. gr. *Kumikita nang walong piso* BÁLANG *lingó* ó TOWING *lingò, ganaba ocho pesos* TODAS *las semanas.* || Alinmán sínoman: v. gr. ALINMÁN ò SÍNOMANG *babaying mabait ay iginágalang nang lahat,* TODA *mujer virtuosa es respetada de todos.* || m. Kabuôan; kapisanan.—*Con todo eso; con todo esto.* mod. adv. Bagamán.—*del todo.* mod. adv. Buô.—*De todo; en todo.* mod. adv. Lahatlahat.—*meterse en todo.* fr. Lumahok; humá'ô sa lahat.

TOLDO. m. Tambil; kárang; kulandong na panábing sa áraw; tolda. ||met. Pagmamarikit; pagmamagaling.

TOLERABLE. adj. Matítiis; mapararaan.

TOLERANCIA. f. Pagbabalâ; katiisàn. || Pahintúlot at pagpaparaán nang mangá bágay na hindî dápat tiisín, at karampátang parusahan ang gumágawâ.

TOLERAR. a. Tiisín; batahin; alintanahin. || Paraanin.

TOMA. f. Pagkuha; pagtangap.||

Pagsalàkay; pagágaw nang isang báhay, báyan, etc. sa kamay nang kaáway. || Ang dami nang anomang nakùkuha sa isang dampot, ó ibiníbigay ò iníinom nang panlinsan.=*de razón.* Ang pagtatandâ; ó pagsusùlat sa librong tandâan nang mañgá súlat, kuenta, etc. || interj. O; abot; kuha.

TOMADOR, RA. m. y f. Ang kumuha; ó tumangap nang anomán.

TOMAR. a. Sungabán; kunin; damputín. || Tangapín; sahurin: v. gr. TANGAPÍN; ó SAHURIN *ang bàyad,* TOMAR *el pago.* || Salakayin; agawin sa dahás ang alinmang kútâ ò *ciudad.* || Kung kasama nang ñgalan nang pagkáin, ang kahuluga'y KUMÁIN ò UMINOM NOON v. gr. KUMÁIN *nang agahan* ò *almusal,* TOMAR *un desayuno;* UMINOM *nang isang basong tùbig,* TOMAR *un vaso de agua.* || met. Intindihín ó ipalagay ang anomán àyon sa pagkámasid ó kúrông sarili. || Kunin; ó umitín; nakawin. || Bumilí: at niwíwikâ, *sa plaza tayo* BÍBILI *nang lamangkati, en la plaza* TOMARÉMOS *carne.* || Howarán; parisan: at sinásabi, HOWARÁN ò PARISAN *ang mañgá kilos nang isá,* TOMAR *los modales de uno.* || Kung kasama nang nombreng nagbúhat sa *verbo* ò *derivado nang verbo,* ay nagsásaysay ñg kahulugàn nang *verbong* pinangaliñgan ó pinagbuhatan: v. gr. *Magpahiñgá,* TOMAR *descanso,* na kaisá ñg DESCANSAR. || Kun ang kasama'y *nombre* ó ñgálan nang anomang kasankapan, ang kahuluga'y gumawâ na gamitin ang bágay na yaón; ó gumawâ nang bágay na pinaggágamitan sa kanilá: v. gr. TOMAR *la pluma sumúla't;* TOMAR *el libro, magáral,* etc.=*á pechos.* Damdaming malabis sa loob ang anomán; pagsumakitang lubhâ; malakhíng lubhâ ang isang agraviong tinangap.=*bajo su protección.* Kupkupín.=*con las manos.* Damputín nang kamay; sumùbô nang kamay.=*en las manos.* Isakamay na hawakan.=*entre las manos.* Sungabán nang walâng abogabog, ó walâng anoano; salakayin; agawing biglá.=*(á un niño) de, por la mano.* Tagnán (ang bátâ) sa kamay.=*(al niño) en brazos.* Kilikin ang bátâ.=*de la mesa.* Damputín; kunin sa mesa.=*en mala parte.* Intindihín; ó ipalagay sa masamâ.=*por dicha alguna cosa.* Ariing kapalaran ang anomán. || r. Kalawangin.—*Tomarse con alguno.* fr. Makipagáway sa kápowâ. *Tomarse del vino.* fr. Maglañgó.=*con, por la humedad.* Kalawangin sa lamig.=*de orìn.* Maubos sa kaláwang; ó kalawangin.

TOMATE. m. Buñga nang kamatis.

TOMATERA. f. der. nang *tomate.* Púnô nang kamatis.

TONO. m. Tíñgig; tunog nang boses. || Paraang sarili nang pagsasalitâ. || Kilos na sarili. || met. Lakás; bagsik.—*Bajar el tono.* fr. Magpakabábâ at pahinùhod, pagkatapos magsalitâ nang may kapalalûan.—*Mudar el tono.* fr. Baguhin ang sálitâan; ó ibahín ang paraán nang pagsasalitâ.

TONTADA. f. der. nang *tonto.* Kaululán; kauñgasán.

TONTEAR. n. Gumawâ, ó magsalitâ nang kauñgasán.

TONTEDAD. f. der. ñg *tonto,* y

TONTERA. f. der. nang *tonto*, y
TONTERÍA. f. der. nang *tonto*. Kabaliwán; kahangálán; kaululán.

TONTO, TA. adj. Hangal; ungás; ulol; tangá.—*á tontas y á locas*. mod. adv. Paguloguló; paulolulol; walâng tuto.

TONTÓLOGO. m. fam. Teólogong mangmang.

TOPAR. a. Iumpog; iuntog; ibungô nang malakás ang isang bàgay sa ibá. || Mátakid. || Másumpong; mábonguan; mátaunan. || n. Máuntog ang ulo. || Magsúagan, lálô na ang mangá tupa. || Mátisod.—*Tope donde tope*. fr. Tumámâ kun saan tatamâ; lumabás ang kálalabasan.=*con, contra, en un poste*. Máuntog; mábangâ sa isang haligi.

TOPETÓN. m. Untog; ó umpog. || Pagkakáumpog.

TOQUE. m. Paghípô; pagsalat. || Pagtugtog nang anomàn. || Pagúrî.

TORAZO. m. aum. nang *toro*. Torong malakí.

TORBELLINO. m. Ipoipo. || met. Kasaganâan nang madlang bágay na paminsang dumating. || fam. Tawong nápakakaros at walâng tuto.

TORCER. a. irreg. pres. ind. *tuerzo; tuerces;* etc.: imperat.. *tuerce* tu; *tuerza* él; torzamos; torzais; *tuerzan* ellos: subj. *tuerza; tuerzas;* etc. Pilihín; lubirin. || Baluktutín; pilipitin. || Ikíling; ilihís ang katawán. || Lumikô: v. gr. LUMIKÓ *sa kanan*, TORCER *á la derecha*. || met. Baguhin ang pasiyà nang ibá, na lamuyuting pagpayuhan. || met. Suminsay sa daan nang katowiran. || Lagyàn nang masamâng kahulugán ang anomán. || r. Pumilípit; mapilípit; bumaluktot. || Umásim; ó masírâ ang álak || Magkúlang sa ipinangákô, dáhil sa paglíngap sa ibá. || Magbago nang pasiyá.—*Torcer la vista*. fr. Magduling.—*Torcer al cuello á alguno*. fr. Pataín.

TORDO, DA. adj. May pintang putî at itim; kulakling. Itinátawag sa kabayo.

TORETE. m. dim. nang *toro*. Bulò nang baka. || met. y fam. Bágay na mabigat at mahírap isipin. || Bulongbúlungan; sabísabí.

TORMENTA. f. Sigwá; unós na may hálong kidlat at kulog. || Bagyó. || met, Kasaliwâang pálad. Pagkakaguló nang bayan.

TORMENTO. m. Pagpapasákit. ||Sàkít; hírap; dálitâ. || Pasákit.||met. Hinagpís nang loob.

TORNABODA. f. Áraw na sumunod sa pagkakasal.||Ulîng báhay nang ikinasal.

TORNAR. a. Isaúlî; ibalik. || Baguhin; ulitin. || Kun kasama sa hulihán niyá ang *preposicion* Á, at isang *infinitivo* nang ibang *verbo*, ang kahuluga'y *ulitin* ang kahulugán nitó. v. gr. TORNAR Á *salir*, MULÎNG *umalìs;* TORNAR Á *volver*, MULÎNG *bumalik*. || n. Bumalik sa pinangalingan. || Kun kasama sa hulihán niyá ang *preposición* POR ang kahuluga'y; IPAGSANGALANG; IPAGTANGOL.=*á las andadas*. Manaúlî sa *vicio;* ò sa masamâng kaugalîan na tila iniwan na. =*de Pampanga*. Bumalik na mangáling sa Kapangpángan.=*por el resto*. Pagbalikán ang suklî ó ang labis.

TORNEADOR. m. der. nang *torno*. Manglalálik.

TORNEAR. a. der. nang *torno*.

Lalikin; ó lumálik. || n. Magpalíbid na lakarin ang isang lugal. || Makipaghámok sa isang torneo.

TORNERO. m. der. nang *torno*. Manlalálik. || Mangagawâ nang lalikàn.

TORNO. m. maq. Molinete na pangtaàs nang mabibigat na bágay. Lalikàn. || Sulirán. || Ikit; ó pagíkit. || Tablang mabílog, na may pitakpítak na patindig, na inilálagay sa isag butas ó bintanà nang pader, at doon inilálagay ang íbig ipások ó ilabas, na hindî nákikita ang tawong nasa kabilá. Gámit sa mangá báhay nang monha, bílangûan, etc.—*en torno*. mod. adv. Sa palíbid.

TORO. m. Bákang babayagía na hindî amak, ó hindî mansó.

TORPE. adj. Mabágal; kimî; dungô. || Mahálay. || met. Mapurol ang ísip; mangmang; tungak.

TORPEZA. f. Kabagalan. || met. Kamangmangãn; kapurulán nang ísip. || Hálay; kahalayan; kalibugan. || Gawâng masamâ; kamálîang malaki. || Kapangĩtan; kawalán nang ayos; kawalang pinagaraan.

TORRENTE. m. Batis. || Bábang biglâ at malakí. || Ang boses na maúgong ó bagol ang tunog. || met. Kasaganâan nang mangá bágay na paminsang nangyayarî ó dumárating.

TORREZNO. m. Kahíwàng tosino na pipirituhin, ó piritó na.

TÓRRIDO, DA. adj. Lubhâng maínit; ó nakasúsupok. Sinásabi sa lugal na nátatapat sa dáanan nang áraw, na nasa pagitan nang dalawang *tròpico*.

TÓRTOLA. f. Kaiapati; na maliit sa kaugalián.

TORTUGA. f. Pagong; pawikan.

TORTUOSO, SA. adj. Palikôlikó; pasuotsuot. || Bakôbakô.

TORVO, VA. adj. Matigás ang mukhâ; mabagsik títingĩn; matalim ang matá.

TOS. f. Ubó; dáhak.

TOSCO, CA. adj. Magaspang; bagol. || met. Bastós; waláng pinagaralan; ugálîng párang.

TOSEGOSO, SA. adj. der. nang *tos*. Maúbuhin; madahakin.

TOSER. n. Magubó. || Dumàhak; tumikhim.

TOSQUEDAD. f. der. nang *tosco*. Kagaspangãn. || Kabastosán.

TOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Isangag; ibusá; íhaw. || Tayantangĩn; idarang. || Íhalabós. || r. Matayangtang. || Mainitang lubhâ nang áraw; mangĩtim sa áraw.

TOTAL. adj. y s. m. Boô; lahat; bilog; kabilugan.

TOTALIDAD. f. der. nang *total*. Kabuôan; kabilugan.

TOTALIZAR. a. der. nang *total*. Buôin ang maráming bágay na pagisahín.

TRABACUENTA. f. Kamálîang nakagúgulo; ó pagkalímang sa pagbílang. || met. Pagtatalo; pagkakáalit.

TRABAJADOR, RA. m. y f. der. nang *trabajador*. Ang magaaraw. || Masípag gumawâ; masiglá.

TRABAJAR. n. Gumawâ; kumimot. || met. Magpumílit; magsíkap. || a. Gawín; husayin ang anomán. || met. Balisahin; guluhín.—*Trabajar la tierra*. fr. Linangĩn; sakahin ang lùpà.—*Trabajar como un negro*. fr. Gumawâ nğ walâng tígil, maging

áraw at gabi; ò magtrabahong parang alipin. = *á destajo*. fr. Gumawâ nang pákiawan. = *á, por jornal*. Magtrabaho nang araw, ó hornalan. = *de sastre*. Magsastrè = *en oficio de carpintero*. Maganluage. = *para comer*. Gumawâ; magtrabaho at nang kumáin.

TRABAJO. m. Gawâ. || met. Sakit; hìrap; dalamhátî. || pl. Kasalatán; karukhaán.

TRABAJOSO, SA. adj. der. ng *trabajo*. Mahírap; masákit.

TRABAR. a. Iugnay; itambal; ikatnig. || Lagyán nang kaabalahán ó salabid. || Bumábag; umáway. || met. Makipagtalo; tumakap. Ngayón kun sabihin ay: TRABARSE ó TRABAR DE PALABRS.

TRABAZÓN. m. Pagkakáugpong; pagkakálapat; pagkakàkulia.

TRABUCAR. a. Halûin; gusutín; bukalkalín ang pagkakásalansan; ó hánay nang anomán. || met. Guluhín ang anomán. || r. Mámalî sa pagsasalitâ na ibá ang másabi. = *en la disputa*. Malitó; mámalî sa pakikipagtalo.

TRADICIÓN. f. Pagkakásalinsaling walâng patlang nang mangã áral, balítâ. at kaugalîan sa mangã tawong nagkáhalihaliling nabúhay.

TRADUCCIÓN. f. der. nang *traducir*. Paghuhúlog nang isáng wíkâ sa ibá.

TRADUCIR. a. irreg. como *conducir*. Ihùlog ang isang wíkâ sa ibá. || met. Saysayìn; paliwanagan. || Ibahín; baguhin. || Mahúlog sa ibang wíkâ.

TRADUCTOR, RA. m. y f. Ang naghúlog nang isang súlat ó libró sa ibáng wìkâ.

TRAER. a. irreg. ger. *trayendo*: p. p. traido: ind. pres. yo *traigo*: perf. *traje; trajiste; trajo; trajimos; trajisteis; trajeron:* imperat. *traiga* él; *traigamos* nosotros; traed vosotros; *traigan* ellos: subj. pres. *traiga; traigas;* etc. imperf. *trajera;* traería; *trajese;* etc: fut. *trajere*, etc. Taglayìn ó magtaglay; dalhín dito: v. gr. DALHÍN MO RITO *ang súlat at ibibigay ko sa iyó ang sagot*, TRAE *la carta y te daré la respuesta; pagparito mo* IPAKITAGLAY MO RITO *ang bárô ko, cuando vengas* TRAE *mi camisa;* TAGLAY KO *ang salawal*, TRAIGO *el pantalòn*. = *à casa*. Dalhín dito sa báhay; dalhín sa báhay. = *consigo*. Taglayín; dalhín sa katawán. = *del campo*. Kunin sa búkid at dalhín dito.

TRAFAGAR. n. Mangalákal; magbaliwás.

TRAFALMEJO, JA. adj. Bayani; matápang.

TRAFICACIÓN. f. der. nang *traficar*. Pangangãlákal; pagbabaliwás

TRAFICANTE. p. a. nang *traficar*, y adj. Magbabaliwás; mángãngãlakal. Madalás na *sustantivo* kun gamitin.

TRAFICAR. n. Magbaliwàs; mangãlákal ó magviaje. = *en sombreros*. Mangãlàkal nang sombrero. = *con su empleo*. Ipaghànapbúhay ang kaniyang katunkulan.

TRÁFICO. m. Pagbabaliwàs; pangãngalákal.

TRAGADERO. m. der. nang *trago*. Lalamunan; gulonggulungán. || Butas na humíhitít ó kumákain,

TRAGADOR, RA. m. y f. der. nang *tragar*. m. Malakás kumáin; matákaw.

TRAGALDABAS. m. fam. Malakàs kumáin; masíbâ; ó lubhâng matàkaw.

TRAGALEGUAS. m. Tawong lágîng pasugodsúgod kung lumákad; ó malakàs lálakad na madalîng makarating sa ibang lugal.

TRAGAR. a. Lunlunín; lamunin nang mádalîan. || Kumáin nang marami at mádalîan na halos hindî na nginúnguyâ. || met. Higupin; lamunín nang lùpâ. || r. Magkunowarîng hindî alam ó dî nápapansin ang anomán, láló na kun bágay na masakit ó dápat damdamin.

TRAGAZÓN. m. Kasibâan; katakawan.

TRAGO. m. Lagok; ò kalagok na túbig, álak, etc. || met. Pighatî; sùkal nang loob; kasaliwâang pálad na mahírap dálitâin.—*A tragos.* mod. adv. Untîuntî; dahandahan.

TRAGÓN, NA. adj. Matákaw; masíbâ.

TRAICIÓN. f. Kaliluhan; kasukabán.—*á traición.* mod. adv. Palihim; pasukab,

TRAIDOR, RA adj. Sukab; lilo.

TRAIDORAMENTE. adv. de m. Pasukab; palihim.

TRAJE. m. Pananamit. || Jsang kasuotang hustó.

TRAJEAR. a. der. nang *traje.* Damtán ang isá nang karampátan.

TRALLA. f. Lúbid na pansuga sa háyop; tálî nang timbà, etc. || Ang lúbid nang látiko.

TRAMONTANA. f. Hanging sabalás ó hilágâ. || Sábalasan; hilagâan. || met. Kapalalûan.—*Perder la tramontana.* fr. met. Mahibang; mabaliw; ó magdilim ang ísip sa kalakhán nang gálit.

TRAMONTANO, NA. adj. Nasa kabilâ nang bundok; ò tagà kabilâ nang bundok.

TRAMONTAR. n. Kumabilâ ng bundok; ó pasakabilâ nang bundok. || a. Patakasin; palayuín sa anomang pangánib; iligtás ang kápuwâ. || r. Tumakas; lumayô.

TRAMPA. f. Sílô; bítag; patibong; etc. || Ang pintô sa ibábaw nang yungib. || Dáyâ; lalang.—*Caer alguno en la trampa.* fr. met. Malalangán mádakip sa lalang.—*Llevàrselo la trampa.* fr. fam. Masírà; ó masáyang ang anomán.

TRAMPEAR. n. Manùbâ; manekas. || a. Suitíkin; subáin ang kápuwâ.

TRAMPISTA. adj. der. nang *trampa.* Mánunubâ; magdaráyâ; tekas. Ginágamit namang parang *sustantivo.*

TRAMPOSO, SA. adj. der. ng *trampa.* Mánunubâ; magdaráyâ.

TRANCA. f. Pangáling; káling, kalsó; trangká; talások.

TRANCE. m. Ang lugal na mahigpit, ó mapangánib nang anomang pangyayari; pangànib. || Kalágayang kinádoroonan nang isá. || Ang kalàgayan ó panahòn nang búhay na kalapit na nang kamátayan.—*A todo trance.* mod. adv. Sa paano mang paraán.

TRANQUILIDAD. f. Katahimikan; kapanatagan. || met. Katiwasayán nang loob; katahimikan nang pùsô.

TRANQUILIZAR. a. Patiwasayín ang kalooban nang kápowâ; payapâin; itiwasay; patahimikin ang anománg guló.||r. Pumayápâ; tumahímik.

TRANQUILO, LA. adj. Tahímik-panátag. || met. Palagay; lagay na loob. || Maàmông kalooban.

TRANSBORDAR. a. Ilípat na kunin sa isang sasakyàn at dalhín sa ibá. || r. Lumípat sa ibang sasakyán.

TRANSEAT. loc. lat. Súlong; siyá.

TRANSEUNTE. adj. Nagdáraan, ó naglálakad na tagá ibang bayan.

TRANSFERIR. a. irreg. como *sentir*. Ilípat. || for. Isalin sa ibá ang sariling kapangyarihan, ó pagaáring sarìli. || Palumatin. || Ipagpalúmat; ó itáyong ang dàpat madaliín.=*(alguna cosa) á, en otra persona.* Isalin (ang anomán) sa ibá.—*Transferirse de una parte á otra.* Lumípat búhat sa isang lugal at pasa ibá.

TRANSFIGURARSE. r. Magmalikmátâ; magbalat kayô; magibá. =*en ángel.* Maging àngel; magmukhâng ángel.

TRANSFORMAR. a. V. TRASFORMAR.

TRANSFREGAR, a. irreg. como *acertar*. Kuskusín na pabilingbilingìn. Ginágamit namang parang *recìproco.*

TRANSITAR. n. Magdaán; dumaán; maglakbay bayan. =*por alguna parte.* Magdaán sa anomang lugal. =*por la tierra.* Mabúhay dito sa lùpá.

TRÁNSITO. m. Paglípat sa ibang lugal. || Paglalakbay. || Ang táning na lugal na hintûan ó páhingahan sa pagialakad. || Ang lugal na dinádaanan nang paglìpat sa ibang lugal. || Paglípat; pagbago. || Pagkamatay ng tawong banal.

TRANSITORIO, IA. adj. der. nang *tránsito.* Natàtapos; naúutas. || Madalíng makaraán ó matapos.

TRANSPONER. a. irreg. como *poner*. Ilìpat ó ibago nang lugal. || Pagpalitín; guluhìn. || r. Mawalâ. || Mákatulog. || Lumubog ang áraw ò ibang astro.

TRAPACEAR. n. Mandáyâ; manekas. || Mangbírô; manghiyâ.

TRAPACERÍA. f. Dáyâ.

TRAPACERO, RA. adj. Magdaráyâ.

TRAPACISTA. adj. Magdaráyâ. || Sinungáling.

TRÁPALA. f. Íngay nang sìgawan, ó pádiakan.

TRAPERÍA. f. der. nang *trapo.* Kapisanan nang maraming basahan; ó lugal na binílbilhan nang basahan.

TRAPICHE. m. Kabiawan; álilisan.

TRAPICHEAR. n. fam. Gumasogasó, na huag mápakali sa isang lugal.

TRAPO. m. Gulanit; basahan.|| Mangá láyag nang sasakyán.

TRAQUEAR. n. Magkakalabog. || a. Ulugín; iligín.

TRASANTEAYER. adv. t. Kamakatló.

TRASCENDER. a. irreg. como *ascender*. Mákalat; mápagkaalaman ang anomang nálilihim. || Humalimùyak; umalingásaw; sumamyô.||Malírip; makúrô agadagad. || Umalisangsang ang amoy. || n. Paibayo; pakabilâ; lumípat na paroôn sa ibayo nang lugal na kinàlalagyan. || Umakyat; paituktok. || a. Mamunga nang mabìgat; ó magkadulo nang mabigat; ò magkadulo nang malakí ang anomang sálitâan ó ibang bágay na hindì namán pananim.

TRASCOLAR. a. irreg. como *acordar*. med. y cir. Saláin. ‖ Ipawis ó lumabàs sa kilàbot ang humores nang katawán.

TRASCORDARSE. r. irreg. como *acordar*. Makalìmot.

TRASCRIBIR. a. Isalin sa ibang papel ang isang súlat.

TRASCURRIR. n. Tumakbò, ò makaraán ang panahón.

TRASCURSO. m. Takbó; ó lákad nang panahón.

TRASEGAR. a. irreg. como *acertar*. Ilìpat; ibago nang lugal; isalin nang sisidlàn. Ginágamit namang parang *neutro*.

TRASERA. f. Líkuran; ó gawìng likod.

TRASERO, RA. adj. Ang na sa hulihán; ò sa hulí. ‖ Karitong tikuás sa puit dáhil sa mabigat ang lulan sa hulí. ‖ m. Puit. ‖ pl. fam. Ang mangà magúlang, ó kánunûan.

TRASFERIR. a. irreg. como *sentir*. V. TRANSFERIR.

TRASFIGURACIÓN. f. der. ng *transfigurar* y *transfigurarse*. Pagmamalikmátâ.

TRASFIGURARSE. r. V. TRANSFIGURARSE.

TRASFORMAR. a. Ibahín; bagubin. ‖ r. Magbago; magmalikmátâ.

TRASFREGAR. a. irreg. como *acertar*. V. TRANSFREGAR.

TRASFUNDIR. a. Isalin nang marahan ang anomang bágay na lusaw sa ibang sisidlán; tigisin. ‖ met. Ikàlat na ipanabi, ó ipamigay sa maraming tawo ang anomán. ‖ r. Mákalat sa marami; mapagkaalamán.

TRASGO. m. Tiának; duende.‖ met. fam. Ang bátâng buhay na loob at lubhâng malikot.

TRASLACIÓN. f. Pagsasalin. ‖ Paglilípat; paglìpat. ‖ Paghuhùlog ng isang wíkâ sa ibá.

TRASLADAR. a. Ilípat ang anomán sa ibang lugal. ‖ Isalin. ‖ Ihúlog ang isang wìkâ sa ibá.=*á su casa*. Ilípat sa kaniyang báhay.=*al castellano*. Ihúlog sa kastílâ; ilagay sa wìkâng *castilâ*.=*de Manila á Malolos*. Ilípat búhat sa Maynílâ na dalhín sa Malolos.=*del griego*. Hangûin sa wíkâng griego at ilagay sa ibang wíkâ. ‖ r. Lumípat; bumago nang lugal.

TRASLADO. m. Salin. ‖ Pagsalin.

TRASLOAR. a. Purihin nang malabis. ‖ r. Mápuring lubhâ.

TRASLUCIDO, DA. p. p. nang *traslucir*, y adj. Malínaw; maanínag.

TRASLUCIENTE. p. a. nang *traslucir*, y adj. Nangánganinag.

TRASLUCIR. a. irreg. como *lucir*. met. Hinuhahin; halataìn. ‖ Máhalatâ; mápansin. ‖ n. y r. Manganínag; mamanaag.

TRASLUMBRAR. a. Makasílaw. ‖ Masílaw. ‖ Mawalâng biglâ sa masid.

TRASMANO. m. Sa larô nang mangá bátâ ay ang kasunod nang mano.

TRASMAÑANA. f. Áraw na háhalili sa kinábukasan; ang áraw na makalawá.

TRASMARINO, NA. adj. Na sa ibayo nang dágat; ó tùbô sa ibayo nang dágat.

TRASMIGRAR. n. Lumípat ng ibang bayan, na doón tumirá.

TRASMITIR. a. Isalin; ilípat sa

ibá ang pagaárì.

TRASMUTAR. a. Baguhin; ibahín ang kabagayán nang anomán.

TRASNOCHADA. f. fam. Pagpupuyat. ‖ Gabing sinundán nang áraw ngayón.

TRASNOCHADO, DA. adj. Puyat; namúmutlâ; ó nanglúluok sa púyat.

TRASNOCHAR. n. Magpayat. ‖ Matùlog nang gabí sa ibang lugal.

TRASNOMBRAR. a. Pagpalitín, ó ibahín ang ng̃ lan.

TRASOIR. a. irreg. como *oir*. Magkariringán.‖Mámalî nang dingig.

TRASOJADO, DA. adj. Nanglúluok ang matá.

TRASOÑAR. a. irreg. como *acordar*. Intindihín nang malî; arîing tutoó ang hindî; ó paniwalâang nangyari ang hindî nangyáyari, para nang nagdáraan sa isang panagínip.

TRASPARENTAR. a. Pang̃aninagin. ‖ r. Mang̃anínag.

TRASPARENTE. adj. Maanínag; nang̃áng̃aninag. ‖ m. Bintanâng salamín na inilálagay na pamuti sa likod nang altar.

TRASPASAR. a. Ilípat; isalin. ‖ Tawirín: para nang, TAWIRÍN *ang batis*, TRASPASAR *el arroyo*. ‖ Pagdaánang mulî. ‖ Tuhugin; sugatan nang sandata na patagpusín sa kabilâ.=*con la espada*. Tuhúgin nang espada. ‖ met. Salangsang̃ín; sowayín ang isàng kautusàn. ‖ Lakbang̃án ang kapangyarihan. =*(alguna cosa) à, en otra*. Isalin (ang anomán) sa ibá ‖ Manuot ang lamig nang hang̃in sa katawàn. ‖ met. Paglagusán: v. gr. TRASPASARSE *de dolor*, PAG LAGUSÁN *nang sákit ó dalamhàtî*. ‖ r. Tumawid. ‖ Lumampás sa katampatan, ó sa iniùutos nang katowìran. ‖ Magdalamhátî nang malakí.

TRASPIÉ. m. Pagkádulas; pag kálipâ; pagkátakid nang paá. ‖ Pátid; tipiaw.—*Dar traspiés*. fr. Mátisod.—Gumiraygíray na para nang lang̃ó.

TRASPILLARSE. r. Magkayáyat; manghínâ nang malakí. Kaugalîang sabihin sa panghihínâng búhat sa tiniís na mahábâng kakulang̃ân nang pagkáin.

TRASPIRACIÓN. f. der. nang *transpirar*. Pagpapawis; ó pawis.

TRASPIRAR. n. Magpawis.=*por todas partes*. Magpawis sa lahat nang lugal.‖r. met. Mákalat; màpagkaalaman ang anomang balítà, pangyayari, etc.

TRASPLANTAR. a. Maglípat nang pananim; ó ibago nang pagkátanim ang halaman.=*de una parte á, en otra*. Ibago nang pagkátanim na kunin sa isang lugal at ilípat sa ibá. ‖ r. met. Lumípat na tumirá sa ibang *provincia* ò kaharián.

TRASPONER. a. irreg. como *poner*. Ibago; ilípat nang lugal. ‖ Guluhín; pagpalitpalitín ang pagkálagay. ‖ Ilípat ang pananim. ‖ n. y r. Mákanlong ang isá sa masid nang ibá, dáhil sa lumikô nang daán ó nápakabilâ sa anomán. ‖ r. Mawalâ. ‖ Mákatulog; ó máagaw tulog. ‖ Lumubog ang áraw ó ibang astro, na mákanlong sa ating ting̃ín.

TRASPORTAR. a. Dalhín; ilípat; hakutin ang anomán sa ibang lugal.=*á lomo*. Hakuting ikalgá sa háyop.=*de una parte á otra*. Hakuting kunin sa ibang lugal at dal-

hín sa ibá.=*en hombro.* Hakuting pasanín. || r. Mabaliw; mahibang || Masambílat ang dili; mawalâng loob.

TRASQUILAR. a. Gupitán; ó ahitan nang walâng tuto nang buhok ó balahibo. Lálô na ang háyop na mahábâ ang balahibo. || met. Kulangan; ó bawasan ang anomàn. || r. Maanitan.

TRASTADA. f. fam. Gawâ ó kilos na walâng tuto, kaululán ó kawalanghiyaán.

TRASTEJAR. a. met. Husayin; siyasatin ang anomán at husáyin.

TRASTO. m. Kasankapan nang báhay, para nang mangá salamín, taburete, etc. Karaniwang sabihin sa mangá kasankapang sirâ na, at nábubuntong nakatabí lámang. || met. fam. Ang tawong walâng kabuluhán; ó nakasísikî lámang, ó nakayàyamot at masamâ ang ugàlî. || pl. Ang espada, daga at ibá pang sandatang ga nitín. || Ang kasankapan nang anluage, kantero, etc.

TRASTORNAR. a. Baligtarín; balikín; ikíling. Guluhín; gusutín; paghalôhalûin. || met. Lituhín ang ísip nang singaw nang álak, etc. || r. Malitó ang ísip. || Maguló; magkàsuotsuot.

TRASTORNO. m. Kaguluhán; kalituhán. || Pagkaguló.

TRASTROCAR. a. irreg. como *acordar.* Pagibahin; baguhin ang ang dáting lagay ó anyô nang anomàn. || Pagpalitìn; guluhìn, etc. || r. Magbago; magibá ang dating hitsura ó dáting kalágayan.

TRASTUMBAR. a. Ilagpak; ó pagulungin ang anomán.

TRASUNTAR. a. Sumalin nang anomán. || Humuad. || Iklián.

TRASUNTO. m. Salin; huad nang isang bágay. || Pagsalin, etc.

TRASVASAR. a. Isalin; ilípat ng sisidlán.

TRASVERTER. n. y r. irreg. como *ascender.* Umápaw na tumapon sa lábî.

TRASVOLAR. a. irreg. como *acordar.* Magpalipatlìpat nang lipad.

TRATAMIENTO. m. Pakikipagúsap; paraán nang pakipagúsap sa kápowâ. || Kagalangáng dápat ibigay sa isa't isá.

TRATANTE. p. a. nang *tratar.* Mángangalakal; nakíkitungo ng anomán. || m. Magbabaliwás; mámamakiaw; ó mámimilí nang anomang naipagbíbi i ulî.

TRATAR. a. Tangnán at gamitin ang anomán. || Sumúlat; ó makipagúsap nang úkol sa anomán, na saysayíng maliwánag at nang máintindíhan. || Makipagúsap; makisabi. || Pakitunguhan. || Mangalákal. || Makisama nang mabuti ó masamâ sa kápowâ.=*à la baqueta; à baqueta.* Salantaín; pahirapan. || r. Makipagíbigan; makilagúyô; makisama nang mahúsay. || Magsama nang mabuti.|| Palayawin ang sariling katawán; sundín ang gustó, etc.

TRATO. m. Pakikipagúsap; pakikitungo. || Paguúsap. || Sálitâan; ó trato.||Pangangalákal.|| Pakikisama. || Pakitang loob.=*doble.* Kasukabán; kaliluhan.

TRAVESAÑO. m. Síkang; sabat. || Unang mahábâ, na abot sa magkabikábilâng gílid nang hihigán.

TRAVESEAR, n. Maglilikot. || Maggagalaw. || Magpapakialam sa ba-

bayi.=*con otro niño.* Makipaglíkutan sa kápowâ bátâ.

TRAVESURA. f. Paglilikot; paggalaw na malabis. ‖ Kagalawàn; kalikután.

TRAVIESO, SA. adj. Paliwás; pahálang. ‖ Matalas; matalino. ‖ Magalaw; magasó; malikot.

TRAZA. f. Búkô; akálâ. ‖ Pagmumukhá; anyô; tabas.

TRAZAR. a. Igúhit; ipintá ang tabas ó tindig na súsundin sa pagtatayô nang isang báhay, etc. ‖ met. Akaláin; bukûin ang mangá paraáng karampatan sa pagkakamit nang anomàn; ó ilagdâ ang mangà paraáng itó. Ginágamit namán itó sa *reflexivo.*

TRAZO. m. Gúhit. ‖ Paggùhit.

TRÉBEDES. f. pl. Tungkô; ó salangang bákal na mabílog, tatlò ang paà, at gámit sa batidor, kawàlîng maliit, etc.

TRECE. adj. num. card. Labing tatló. ‖ adj. num. ord. Ikalabing tatlò. ‖ m. Ang número 13.

TRECHO. m. Pagitan; aguat.—*à trechos* mod. adv. Madálang; may pagitan; watakwatak.=*de trecho en trecho.* mod. adv. Manakánakâ; layô ayô ang pagkálagay.

TREFE. adj. Magaán, manipís at marupok. ‖ Lilo.

TREMEBUNDO, DA. adj Kagulatgùlat; katakottákot; kakilakilàbot. ‖ Dápat katakutan.

TREMENDO, DA. adj. Kasindaksindak; katakottákot. ‖ Kagalanggálang; dakílâ. ‖ Lubhâng malakí.

TREMOLAR. a. Iwagayway; ó itaás na iladlad ang bandílâ sa dulo nang tagdán.

TRÉMULO, LA adj. Nangínginig; nangángatal.

TRENOS. m. pl. Panaghoy; ó mangá dalit na malumbay. Sinàsabi sa mangá mahahambal na panambitan nang profeta Jeremías.

TRENZA. f. der. nang *tres.* Tirintás. ‖ Buhok nang babayi hindî man tirintás.

TRENZAR. a. der. nang *trenza.* Tirintasin.

TREPAR. n. Umakyat na magukiabit. ‖ Gumápang ang halaman na paitaás at kumápit na pumulúpot sa anomán. ‖ a. Butasan; balibulin.

TRÉPIDO, DA. adj. Nangínginig; nangángatal.

TRES. adj. num. ord. Ikatló. ‖ adj. num card. Tatló. ‖ m. Ang nùmero 3.=*veces.* mod. adv. Lubhâ; v. gr. LUBHANG *banal,* TRES VECES *santo;* LUBHANG *bayani,* TRES VECES *guerrero.*

TRETA. f. Lansí; lalang.

TRIÁLOGO. m. Sàlitâan; ó lùpong nang tatló katawo.

TRIANGULAR. adj. May tátlóng pánulukan.

TRIÁNGULO, LA. adj. geom. Pigura na tatló ang pánulukan, at tatló ang sampad.

TRIBULACIÓN. f. Hinagpìs; pighatî na bùhat sa isang dumàrating na kasaliwâang pálad.

TRIBUTANTE. p. a. nang *tributar.* Namùmuisan; ó bumúbuis; kabalángay.

TRIBUTAR. a. Bumuís. ‖ Magálay; maghandog.

TRIBUTO. m. Buís; ambag. ‖ met. Handog; álay.

TRICÍPITE. adj. Tatló ang ulo.

TRICOLOR. adj. Tatló ang kúlay.

TRIDENTE. adj. May tatlòng ngipin. ‖ Salapang; ó anománg kasankápang nákakahawig nitó.

TRIDUO. m. Ang nasásaklaw nang tatlòng áraw. Karaníwang sabihin sa mangá gawâng banal na ginágawâ sa loob nang tatlòng áraw.

TRIGUEÑO, ÑA. adj. der. ng *trigo*. Kayumanging mùrâ; ó kúlay trigo.

TRILINGÜE. adj. May tatlóng wíkâ; ó na sa tatlóng wíkâ. ‖ Tawong marúnong nang tatlóng wíkâ.

TRILLA. f. Paggigiik; ó panahón nitó.

TRILLABLE. adj. Magígiik; dápat giikín.

TRILLAR. a. Gumiik. ‖ Lansakín. ‖ fam. Pagpalagîan ò gawing lágî ang anomán. ‖ met. Pahirapan; pasakitan.

TRILLO. m. Paggiik.

TRIMESTRE. m. Panahòn nang tatlóng buan; ó nalálakaran nang tatlóng buan.

TRINAR. a. Umàwit; ó tumugtug na pagsabayín ang dalawà ó maraming puntó nang *música*. ‖ met. Magálit; mayamot: v. gr. *Si fulano'y* NAGÁGALIT, *fulano está que* TRINA, sa lugal nang *fulano está* FURIOSO.

TRINCHAR. a. Paghiwâhiwaìn ang úlam at nang ipamahagi.

TRINO, NA. adj. May tatlóng bâgay; ó tatló. ‖ Tíñgig nang *voces* nang ibon.

TRIPA. f. Ísaw; bituka. ‖ Tiyán: láló na ang sa buntís. ‖ met. Kabuntisán. ‖ pl. Ang bunot; ó úbod nang bunga nang káhoy ó nang anomán.—*Hacer de tripas corazón.* fr. Magpakapílit; magtiís; batahín na huag máhalatâ nang ibá ang anománg malakíng hirap ó pighatî.

TRIPLICAR. Gawíng tatlong dublí ang lakí; ó dublihín nang tatló.

TRIS. m. Taginting; kalasing ng mangá bágay na maliit na para ng baso; pingán, etc. ‖ fam. Walâ; kauntî.—*En un tris.* fr. Sa isang sandalî; sa isang walâng anomàn; kagyat; agadagad.

TRISCAR. n. Maglulundag; magtatakbó; maglilikot nang maíñgay ang lagpak nang paá. ‖ Maglilikot.

TRISTE. adj. Malunkot; mapanglaw. ‖ Kúlang pálad; ó saliwâng pálad. ‖ Damot; kúlang; salat.=*de aspecto.* Malunkot ang tayô; malumbay ang hitsura.=*con, por el suceso.* Malunkot sa, dáhil sa pangyayari ó kasakunaán.

TRISTEZA. f. Lumbay; pighatî; panglaw; hapis.

TRITURAR. a. Dikdikín; bayuhíng durugin ang anománg bágay na matigàs. ‖ r. Madúrog.

TRIUNFANTE. p. a. nang *triunfar.* Nagdíwang; nanalo.

TRIUNFAR. n. Manalo; magdíwang; magwagí =*de los enemigos.* Magtagumpay sa mangá kaáway.=*de espada.* Maglagay nang triunfong espada; ipanalo sa sugal ang espada. =*en la lid.* Manalo sa digmâ.

TRIUNFO. m. Pagdidíwang.

TROCABLE. adj. Maipápalit; mapápalitan.

TROCAR. a. irreg como *acordar.* Ipagpalit; pagpalitín. ‖ Isuka ang kináin. ‖ Imalî; iligaw: v. gr. *Lahat ay* INILÍLIGAW *mo*, ó IMINÁMALÎ *mo*, *todo*

lo TRUECAS *tú.*=*(una cosa) con, por otra.* Ipagpalit; palitán nang ibá.=*de papeles.* Magpálitan. ‖ r. Magbago; magibá, etc. ‖ Magpalit nang upô.

TROJE. f. Bangán; tambúbong.

TROMPADA. f. fam. Pagkakàuntog nang ilong nang dalawâng nagkásagupâ. ‖ Suntok; buntal: sa Andalucía ay gayong kahulugán ang pinaggágamitan. v. gr. MAGSUNTUKAN, *andar à* TROMPADAS.

TROMPAR. n. Maglarô nang turompó.

TROMPIS (ANDAR Á). fr. fam. Magsuntukan.

TRONADO, DA. p. p. nang *tronar.* adj. fam. met. Tawong hughog nang lubòs, dukhâ at walâng pagkunan nang paganhinanhín; lálô na sa mangá mánunugal na natalong lahat ang kualtá.

TRONAR. impers. irrreg. como *acordar.* Kumulog. ‖ Umúgong ó kumagungkong na parang kulog. ‖ a. irreg. como *acordar.* Dukhaín; papamulubihin ang kápowâ: v. gr. PINAPAMULUBI ó DINUKHÁ *siyá nang kaniyang kaibigan, le* HA TRONADO, *su amigo.*=*con alguno.* fr. fam. Makipagkagalit sa isá at lumayô sa kaniyá ng pakikisama. ‖ n. irreg. como *acordar.* Makipagáway; makipagkagalit: v. gr. *Dati silang magkaibigan: ñgùnit máyroon nang isang taon ñgayòng* NAGKAGALIT, *ántes eran amigos: pero hace un año que* TRONARON. ‖ r. met. fam. Mamulubi; maubos ang árì; mátapong lahat ang salapî.

TRONCO. m. Púnô nang káhoy, magbúhat sa nálilitaw sa lúpâ hangang dulo, dátapua't hindî kabílang ang sangá; tinibán nang ságing. ‖ Magugúlang na pinagbuhatan nang isang lipî. ‖ Ang katawán nang tawo, kahiwalay ang ulo, mangá kamay at paà. ‖ met. Táwong walâng pandamdam at kabuluhán.

TRONCHAR. a. Pungulín; bangalín. ‖ r. Mabangal.

TRONZAR. a. Basagin; balîin; sirâin; durugin. ‖ Igibâ. ‖ Pilegesan.

TROPEL. m. Kiyâ; ò kilos na maguló at maùgong nang maraming tawo, ó nang mangá bágay na nagkákagulo. ‖ Pagtutumuling maíngay at dî magkámayaw. ‖ Kaguluhán; pagkakábuntonbunton.—*De tropel.* mod. adv. Maguló; buntonbunton.

TROPEZADOR, RA. m. y f. Tisurín.

TROPEZAR. n. irreg. como *acertar.* Mátisod. ‖ Mábungô; mátakid; ò màtagid; máumpog. ‖ met. Mautal; v. gr. NAÚUTAL ò NÁGAGATID *sa pagsasalitâ,* TROPIEZA *en el habla.* ‖ met. Mábagkô; mapígil. ‖ Magkásala; ò mábingit sa pagkakásala. ‖ Sumalà; ò makipagtalo. ‖ Mábunguan; màtagpô ó másumpungan.=*con, contra, en alguna cosa.* Mátisod; mábungô sa anomán. ‖ r. Mágkabungô; magkáumpog. ‖ Magkita. ‖ Magábot sa paglákad ang mangá paá nang isang hàyop.

TROPIEZO. m. Pagkátisod.‖Tísod. ‖ Kamálîan.

TROTAR. n. der. nang *trote.* Sumagsag; yumagyag; ó tumorote. ‖ Lumákad nang matulin.

TROTE. m. Sagsag; yagyag ó trote. ‖ Pagsagsag.

TRUENO. m. Kulog. ‖ Tunog nang putok nang alinmang *armas de fuego.*

TRUEQUE. m. Palit; pagpapálitan; kapalit.

TRUFA. Kasinungalingan; salisalitâ.

TRUNCAR. a. Bangalìn. || Baakín. || met. Alisín; burahín ang ilang salitâ sa isang súlat. || Bawasan.

TÚ. pron. pers. Ikaw; ka.

TU. pron. pos. Iyó; mo.

TUECO. m. Kabkab ó hùkay sa katawán nang káhoy, na gawâ nang bukbok.

TUERTO, TA. p. p. irreg, ng *torcer* at *torcerse*. Nakapilípit. || adj. Pilipit; kiling; hiwàs. || Pisak; ó sirâ ang isang matà. Ginágamit namang parang *sustantivo*, sa kahulugang itó. || Duling; sulipat.=*de ojo derecho*. Pisak nang kanang matá.—*à tuertas*. mod. adv. Pabalik; papilipit.—*á tuerto*. fr. Lual sa katowiran; laban sa matowid.

TUÉTANO. m. Útak nang butó. —*Hasta los tuètanos*. mod. adv Hangàng butó; ó hangáng sa mangâ útak nang butò.

TUFO. m. Singaw na maìnit ng lùpâ, nang tùbig, etc. || met. Amoy na masangsang at masamâ, na sumísingaw at nangágaling sa anomán. || Palipisan nang buhok, na nátatapat sa sentido. || Kapalalûan; kayabangan.

TUGURIO. m. Dampâ; barongbárong.

TULLIDO, DA. p. p. nang *tullir*. m. y f. Lumpó.

TULLIR. n. irreg. como *bruñir*. Tumae ang ibon. || r. Malumpô; ó mamatay ang alinmang pangkat nang katawán.

TUMBA. f. Líbingan; libing. || tumbá nang patay. || Pagkahúlog; pagkabual.

TUMBAR. a. Itimbuang; ibual ang sínoman; ilagpak ang anomán. || met. Languhín. || Liuhìn ó himatayín dáhil sa násamiong mabagsik na amoy. || n. Mabual; gumùlong sa lùpâ. || r. fam. Mahigâ; ó máhigâ.

TUMBO. m. Pagkabual; pagkábapay. || Pagkábabag; pagkáhampas.

TUMBONEAR. n. fam. Magsisté; magpatawâ.

TUMEFACCIÓN. f. der. nang *tumefacerse*. Pamamagâ; pamamanás.

TUMEFACERSE. r. irreg. ger. tumefacièndose: p. p. *tumefacto:* pres. ind. me *tumefago;* te tumefaces; se tumeface; nos tumefacemos; os tumefaceis; se tumefacen: imperf. me tumefacía; etc. perf.: me *tumefice;* te *tumeficiste;* se *tumefizo;* nos *tumeficimos;* os *tumeficìsteis;* se *tumeficieron:* fut. me tumefaiè; etc: imperat. *tumefaste* tù; *tumefàgase* èl; *tumefagámonos* nosotros; tumefaceos vosotros; *tumefàganse* ellos: subj. me *tumefaga;* te *tumefagas;* etc: imperf. me *tumeficiera*, me *tumefaría*, me *tumeficiese;* te *tumeficieras*, te *tumefarìas*, te *tumeficieses*, etc.: fut. me *tumeficiere;* te *tumeficieres*, etc. (1) Mamanás; mamagâ na may hálòng pamamanhid.

TUMOR. m. Buklaw; ó búkol na anomang tumutúbô sa katawân.

TÚMULO. m. Líbingang nakalimbutod sa ibábaw nang lúpâ. || Tumbá nang patay. Tìnátawag namang

---

(1) Hindî lubhâng kagamitán ang verbong itó, kundî sa kaniyang *gerundio* at *participio*.

catafalco; sarcófago.

TUMULTO. m. Kaguluhán; ó pagkakagulò nang marami.

TUNANTE. p. a. nang *tunar*. Nagpápagayongayon. || TE, TA. adj. Saragate. || m. Pahampashampás. || Sa femenino'y ginágamit namang ang kahuluga'y: BABAYING DALAHÍRÁ Ó MASAMÁ.

TUNAR. n. Gumayongayón; maghampaslúpâ. || fam. Magmasamâ; magsaragaté. || Maglibot na manapat nang kantà at tugtog.

TUNDIR. a. Putlín ang balahibo nang damit, at pantayín nang gunting. || met. y fam. Palûin; paghahampasín; balugbugán.

TUPIDO, DA. p. p. nang *tupir*. adj. Masinsín; paikpik. Làlô na kun kayo ang sinásabi. || fam. Sandat; busog na busog.

TUPIR. a. Sinsinín; paikpikín.|| r. Mabùyâ; masandat sa malabis na pagkáin ó paginom nang anomán.

TURBACIÓN. f. der. nang *turbar*. Kalituhán; pagkalitó. || Kaguluhán; pagkakaguló.

TURBAR. a. Guluhín; lituhín. || met. Gulatin; hiyaín ang sínoman na anopa't huag mátumpakan ang pagsasalitá. || Labûin; kalasawín. || r. Mágulat; malitó na kasama ang pagkahiyâ.

TURBIEDAD. f. der. nang *turbio*. Kalabûan.

TURBIO, IA. adj. Malábô; || met. Salang pálad; saliwáng kapalaran. || Magulò; suotsuot.

TURBIÓN. m. Uláng biglà at masasal; unós.

TURBONADA. f. Unós.

TURBULENTO, TA. adj. Malábô; maguló. || met. Hindî mápalagay; magalaw; mapanguló.

TURNAR. n. der. nang *turno*. Sumimana; tumurno; humalili.

TURNIO, IA. n. adj. Sulipat; dulíng. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa tawong may ganitong sálâ. || Mabagsik tíntingin; mabalásik ang pagmumukhâ.

TURNO. m. Kasimanahán; pagsimana.

TUSÓN. m. Balahibo nang tupa. || Balat nang tupa na may balahibo.

TUTEAMIENTO. m. der. nang *tú*. Ang dî pamumupô.

TUTEAR. a. der. nang *tù*. Kumaúsap, ó makipagsálitâan nang hindî namúmupô.

TUTELA. f. Pagaampón; pagsasangalang; pagiwi.

TUTELAR. adj. Nagáampon; pintakasi.

TUTEO. m. der. nang *tù*. Hindî pamumupô.

TUTIPLEN (Á). mod. adv. Sagánâ.

TUYO, YA. pro. pos. Iyó; mó.

U

UBÉRRIMO, MA. adj. Lubhâng sagánâ; lubhâng matabâ.

UBRE f. Suso nang háyop na babayi.

UBRERA. f. Súgat nang bibig nang bátá sa pagsuso, ó dáhil sa init.

UESTE. m. Kalunuran. || Hángîng gàling dito.

UFANARSE. r. Magmagaling; magpalalô.=*con, de sus hechos.* Magmagaling nang; ò ipagpalálô ang kaniyáng mangá gawâ.

UFANÍA. f. Pagpapalalô; pagmamagaling; kahambugáng may kahálông paggagalak. || Lugod; towâ na dináramdam sa pagkakamit ng̃ isáng kapurihán, etc.

UFANO, NA. adj. Mayábang; mapagmarikit. || met. Masayá; nalúlugod.

UFO (Á). mod. adv. Nang hindî ináanyahan; mabúhay sa gúgol ng̃ ibá; makisalamúhâ nang hindî tinàtawag.

UJIER, ó HUJIER. m. Alílâ sa *palacio*, na tagá tánod sa pintô, at tagapagpások nang dálaw.

ÚLCERA. f. cir. Sùgat na malálim, at maluat na, na gawâ nang masasamâng humores.

ULCERACIÓN. f. cir. nang *ulcerar*. Pagnanaknak nang súgat. || Pagsusúgat na búhat sa masasamâng humores.

ULCERAR. a. Pagsugatin nang masamâng humores ang alinmang lugal nang katawán. || met. Papagdamdamín; sugatan ang púsô nang isang malálim na dalamhátî. || r. Magsúgat; magnaknak. || Magdalamhátî ng̃ malakí.

ULCEROSO, SA. adj. der. ng̃ *úlcera*. Súgatin.

ULONCIA. f. med. Pamamagâ nang gilágid.

ULORRAGIA. f. med. Pagdurugô nang gilágid.

ULTERIOR. adj. Ang na sa kabilâ; ò dako roon nang lugal na pinagúusapan. || Ang ginàgawâ, ó nangyáring hulí kaysa ibá.

ÚLTIMAMENTE. adv. de m. Sa hulí; sa katapusán; sa káduluhan.

ULTIMAR. a. Tapusin.

ULTIMÁTUM. m. Kàhulihulihang pasiyà ò salitâ.

ÚLTIMO, MA. adj. Hulí; katapusán; dulo. ‖ Lálông magaling ó pipinakamahúsay sa ibà, ‖ Tungõ; tumpá. ‖ Mabábâ; páñgit ó masamâ sa lahat.=*de todos.* Hulí sa lahat.=*en la clase.* Pangwakás sa *clase.*—*Por último.* mod. adv. Sa katapusán; sa kàhulihan.—*Estar á la último,* ó *á los últimos.* fr. Naghíhingalô; ò malápit nang mamatay.—*Estar á lo último.* fr. Makúrô; mátuklasan ang kahulugán nang anomán; málapit sa pagkatapus; ó matapustapús na ang anomán.

ULTRAJADOR, RA. m. y f. Ang lumalapastañgan; lumáit.

ULTRAJAMIENTO. m. Paglapastañgan; pagalipustâ.

ULTRAJAR. a. Lapastañganin; paslagín. ‖ Alimurahin.=*con* palabras. Bansagán; alimurahing lagyàn nang bansag.=*depalabra.* Murahin.=*en público.* Lapastañganin; alimurahin sa hàyagan.

ULTRAJE. m. Paglapastañgan; pagláit; pagalipustâ. ‖ Kapaslañgán; kaalimurahán.

ULTRAJOSO, SA. adj. der. ñg *ultraje.* Nakaáalimura.

ULTRIZ. adj. f. Mapanghiganting babayi.

UMBILICADO, DA. adj. der. nang *ombligo.* Tabas púsod

UMBILICAL. adj. der. nang *ombligo.* Náuukol sa púsod.

UMBRÍA. f. Lugal na halos lágî nang malilim.

UMBRÍO, ÍA. adj. y

UMBRIOSO, SA. adj. Malilim.

UN. adj. Isá; sang; ka: láging sa unahán nang nombre inilálagay. Nagbíbigay lakás at tikas sa pananalitâ; at dáhil dito'y isinásama siyá sa alinmáng bahagi nang pañguñgùsap: v. gr. *Yaon ay* ISANG *pananalitâng lubhâng malinaw, aquel es* UN *hablar muy claro.*

UNÁNIME. adj. der. nang *uno.* Kaayos; kaayon; ó kaisá nang ibá sa pasiyà, kalooban ó sa anomán.

UNANIMIDAD. f. der. nang *uno.* Pagkakáisa; pagkakáayos nang dalawá ó nang marami.

UNCIÓN. f. der. nang *uncir.* Pagpapáhid nang lañgís sa anomán. ‖ Pagpapáhid sa may sakit nang Santo Óleo. ‖ Biyáyâ nang Dios Espíritu Santo, na humíhikayat sa kálolowa sa kabánalan.

UNCIR. a. Isinkaw nang balangsang ang mañgà háyop na panghila. ‖ met. Ilankap; isánib ang isang bágay sa ibá. ‖ Supilin; alipinin ang kàpowâ.=*(las carabaos) al carro.* Isinkaw nang balangsang (ang mañgá kalabaw) sa *caretón.*=*(el carro) con carabaos.* Sinkawán (ang karitón) nang kalabaw na balansang.

UNDÉCIMO. MA. adj. num. ord. Ikalabiñgisá.

UNDÉCUPLO, LA. adj. Bilang na makálabing isang dubleng malakí kaysa ibá.

UNDICULACIÓN. f. pint. Pagkáhuad nang inainalón nang dágat sa pagkápinta.

UNDÍVAGO, GA. adj. poét. Inainalón ang galaw.

UNDOSO, SA. adj. Ináinalon; ó

nagiináinalon.

UNDULAR. n. Pumagápagaypay; yumagayway ang isang bandílâ, kayo, etc. ‖ Uminâinalón ang túbig.

UNGIR. a. Pahiran nang langís ó ibang ganganitó ang alinmang bágay. ‖ Pahiran nang Santo Óleo ang isá.=*con esencia.* Pahiran nan *esencia.*=*por Obispo.* Pahiran nang Santo Óleo na konsagrahìng Obispo.

UNIANGULAR. adj. Íisa lámang ang pánulukan.

UNIBLE. adj. der. nang *unir.* Mangyàyaring mapaglákip; mapagsásama.

ÚNICAMENTE. adv. de m. Tángî; nagíisa; lámang.

ÚNICO, CA. adj. Tângî; lámang; nagíisa; bugtong.=*en su clase.* Nagíisa; bugtong sa kaniyang kasamahán ó kapara.=*entre mil.* Bugtong; tángî sa sanglibo.

UNICOLOR. adj. Isá lamang kùlay; ó nagíisang kúlay.

UNIDAMENTE. adv. de mod. Nagkákalakip; nagkákasama.

UNIFICAR. a. Isahín; ó paglagumin ang maraming bágay.

UNIFORMAR. a. Iayos; ibàgay; imukhâ sa ibá. ‖ Husayin; ayusin ang anomán. ‖ Suotán nang uniforme; ó suotán nang magkamukhàng damit. =*(una cosa) á, con otra.* Imukhâ; iayos (ang isang bágay) sa ibá. ‖ r. Magkàayos; magkámukhâ. ‖ Makibágay. ‖ Magsuot nang uniforme.

UNIFORME. adj. Nagkákaakmâ; nagkákaisa. ‖ m. Ang pananamit na talagáng ginágamit nang mangá sundalo ó ibang katipunan. ‖ adj. Kamukhâ; kaisá. ‖ Hindî nagbábago.

UNIFORMIDAD. f. Pagkakáayon; ó pagkakáisa; pagkakámukhâ; pagkakáwastô.

UNIGÉNITO, TA. adj. Bugtong na anak.

UNILOCUO. m. Pagsasalitâ ng̃ nagíisa; ang nagsásalitâ nang nagíisa; ó kumákausap sa sarili.

UNÍMANO. adj. Íisa lámang ang kamay.

UNIÓN. f. der. nang *unir.* Pagkakápisan ‖ Pagkálakip; pagkakálapat. ‖ Pagkakáisa; pagkakàayos. ‖ Pagkakásang̃ayon. ‖ Paglalákip; paguugnay. ‖ Pagkakáhalô; pagkágawgaw.

UNIR. a. Isama; ilákip; ilankap; ikatnig. ‖ Ihà ô; igawgaw. ‖ Itagnî; iugnay; ikamá; etc. ‖ met. Paghilumin ang súgat. ‖ Papagkáisahín; pagayusin ang mang̃á kalooban =*(una cosa) á, con otra.* Ikatnig; ikamá (ang isang bágay) sa ibá. ‖ r. Magtulung̃án; magpipisan; magsang̃ayon. ‖ Sumama; sumánib; pumisan.=*á, con los compañeros.* Umayon; tumúlong sa mang̃à kasama.=*en comunidad.* Magpipisan; magsasama.

UNISONANCIA. f. Pagkakátono; pagkakásingtinig.

UNÍSONO, NA. adj. Nagkàkatono; katínig.

UNIVERSAL. adj. der. nang *universo.* Nakasásaklaw sa lahat. ‖ Lagánap.

UNIVERSALIDAD. f. der. nang *universo.* Pagkásaklaw sa lahat ó sa marami.

UNIVERSALIZAR. a. Ikalat sa lahat.

UNIVERSO, SA. adj. Lagánap, sumásaklaw sa lahat. ‖ m. Ang mundó; ò sangdaigdig.

UNO, NA. adj. Isá; ó nagíisa. || Katúlad; kaisà; buô. || Lubhâng kamukhâ. || Magkaisá; ó isá rin: v. gr. *Iyàn at yaong isá ay* MAGKAISÁ, ó SIYÁ RIN, ò ISÁ RIN, *eso y él otro es* UNO.||Sa plural ay ginágamit na kaisá nang ALGUNOS, na sa atin ay MAÑGÁ ILÁN: v. gr. MAÑGÁ ILANG *salawal,* UNOS *pantalones; nagsidating* ANG MAÑGÁ ILANG *babayi, llegaron* UNAS *mujeres.—á uno; ó uno por uno.* fr. Isaisá. =*tras otro.* fr. Sunodsunod. = *de tantos.* Isá sa madlâ.=*entre muchos.* Isá sa gitnâ nang marami; isá sa marami.=*para cada cosa.* Isá sa báwa't isang bágay.

UNTADOR, RA. m. y f. Tagapagpáhid nang mantíká ó langís.

UNTADURA. f. Pagpapàhid ng langís, etc. || Pamáhid na panlagay nang langís.

UNTAMIENTO. m. Pagpapáhid nang langis, etc.

UNTAR. Pahíran nang langís, mantíkâ, etc,: at winíwika, UNTAR *con, de aceite, manteca,* etc. || met. y fam. Suhulan nang salapî ó nang anomán, lálô na ang mangá pinúnông hàhatol. Karaniwang sabihin: UNTAR *las manos, ò el carro,* suhulan. || r. Madungisan; marumhán nang anomang langislangís na bágay. || Magpáhid nang gamot. || Màlahiran; màtirahan nang hinawakang anomán, lálô na kun salapî.

UNTO. m. Pamáhid na ungüento, etc. || Tabâ nang háyop.=*de rana; de méjico.* fam. Salapî na isinúsuhol.

UNTUOSO, SA. adj. Langislangís; matabâ; malagkit.

UÑA. f. Kukô. || Sakuá nang káhoy, na kinàkakabitan nang ugat. || met. y fam. Talas, ó sadyang hílig sa panguumit. Kagamitán sa plural. —*Afilar las uñas.* fr. Magìsip; magpakatalas at nang malabasán ang isang pangánib ó kamtán ang anománg bágay na may kahirapan.—*Tener en la uña.* fr. Masaulo; ó matandaang mabuti sa ìsip.—*Ser largo de uña.* Lubhâng magnanákaw.—*Mirarse las uñas.* f. Gumayongayón.

UÑADA. f. der. nang *uña.* Paggulamos; pagkámot. || Kámot; ó galos na gawâ nang kukó.

UÑARADA. f. der. nang *uña.* Galos na gawâ nang kukó.

UÑATA. f. aum. nang *uña.* Kukóng mahábâ, ó malakí.

UÑERO. m. der. nang *uña.* Tungâ; ó salinsing.

UÑETA. f. dim. nang *uña.* Kukóng maliit. || Hibàs na pangpútol ng balat.

UÑOSO, SA. adj. der. nang *uña.* Mahábâ ang kukó.

URACRASIA. f. med. Balisawsaw.

URACHO. m. auat. Daraanan nang íhî.

URBANAMENTE. adv. de m Magálang.

URBANIDAD. f. Gálang; hinhín; mabuting paguugálî, at karunungang makipagkápowâ tawo.

URBANO, NA. adj. Náuukol sa *ciudad.* Magálang; marúnong makipagkápowá tawo.

URBÍCULA. adj. Naninirahan sa bayan.

URDIDOR, RA. m. y f. Tagapaghúsay nang habihàn. || Ulakán; ó husayán nang anománg ilálagay sa

habihán.

URDIR. a. Husayin, ulakín ang háhabihin. at nang maihánay sa habihán. || met. Maghandâ nang anománg líhim na laban sa ibá, nang kamtán ang anománg hañgad ò nğ maigibâ ang anomang ginágayak nğ kápowâ.

URETRA. f. anat. Liig nang pantog.

URGENCIA. f. Kabiglaanan. || Pagkakailañgan nang anomán. || Kun sa kautusàn ay ang katunkulang tuparín agad-agad ang iniúutos.

URGENTE. p. a. nang *urgir*. adj. Nagbíbiglâ. || Mádalîan; biglâan.

URGIR. n. Maging kailañgang mahigpit ang anomàn.

URINARIO, IA. adj. Náuukol sa íhî.

USADO, DA. p. p. nang *usar*. y adj. Gasgás; gamit; ó lùmâ sa pagkàgamit. || Náuuso; ó kaugalián; kadâlasan.—*Poco usado*. fr. Salitâng dî kagamitán.

USAJE. m. der. nang *uso*. Kaugalián; uso.

USANZA. f. der. nang *uso*. Kaugalián; ugálî; uso.

USAR. a. Gamitin. || Ararâin.=*con, contra un simple de buenas palabras*. Gumámit sa, laban sa isang hañgal nang mabubuting pañguñgúsap. || r. Ugalîin; maging kaugalián. || Magasgás ang anomán sa kágagamit.

USO. m. Paggámit. || Paguugálî; kaugalîan. || Ásal.=*de razòn*. Bait; pagiísip.—*Andar al uso*. fr. Makiugálî; umayon sa panahón.—*Al uso*. mod. adv. Náaayon sa kaugalián.

USTED. com. pron. pers. Kayó pô; ang kamáhalan pô Ninyó. Salitâng gámit sa magálang na pakikipagúsap.

USUAL. adj. der. nang *uso*. Kagamitàn; kaugalîan. || Magàgamit. || Madalîng magawâ, ó magámit. || Tawong malambot ang ugâlî at mahósay makisama.

USUFRUCTO. m. Katowirang makagámit at makinábang sa árî nang ibá. || Pakinábang na nákukuha sa anomán.

USUFRUCTUAR. a. for. Magkamit, ò tumangap nang pakinábang sa pagaárî nang ibâ, na hináhawakan niyá.

USURA. f. Patúbô; pabuís. || met. Tùbô; pakinábang. Karaniwang intindihíng sa lubhâng malabis na tùbô.

USURAR. n. der. nang *usura*, y

USUREAR. n. der. nang *usura*. Magpatùbô; magpabuìs; mamuisar. || Makinâbang. || Magpatùbô nang lampàs.

USURERO, RA. m. y f. der. nang *usura*. Mapagpatùbô.

USURPACIÓN. f. der. nang *usurpar*. Paglùpig; pagkuha nang dî kaniyâ.

USURPADOR, RA. m. y f. Manlulúpig.

USURPAR. a. Lupigin; ankinìn; arîin ang dî kaniyá. || Gagahín.

USURPATORIO, IA. adj. Náuukol sa paglúpig.

UTENSILIOS. m. pl. Mañgá kasankapang kagamitán.

ÚTIL. adj. Pakíkinabangan. || Magágamit.=*á mi hermano*. Pakíkinabañgan nang aking kapatid.=*para tal cosa*. Pakíkinabañgan; magàgamit

sa gayóng bágay.

UTILIDAD. f. der. nang *útil.* Pakinábang. || Kagamitàn; ó kapakinabangán. || pl. Tùbô; pakinábang na nàkuha sa anomán.

UTILIZABLE. adj. der. nang *útil.* Mapakíkinabangan; magágamit.

UTILIZAR. a. der. nang *ùtil.* Gamitin; pakinabangan. || n. Bigyán nang pakinábang ò patúbô. || r. Pakinabangan; magàmit. =*con, en alguna cosa.* Magámit sa anománg bágay. =*de su talento.* Gamitin; pakinabangan ang kaniyáng talas nang ìsip.

UTRERO, RA. m. y f. Bulô ng baka, na búhat sa edad na dalawáng taon hangáng mahustòng tatlo.

UVA. f. Ubas.—*Estar hecho una uva.* fr. Lubháng langó.

UVADA. f. der. nang *uva.* Kasaganâan nang ubas.

V

VACA. f. Bakang babayi. || Karné nang baka. || Salapîng bakahàn sa larô Tinátawag namang FRAGATA.

VACACIÓN. f. der. nang *vacar*. Pagpapahingá; paglilibang. || pl. Panahóng ipinagpápahinga nang pagaáral ó paggawâ.

VACADA. f. der. nang *vaca*. Bakahan; ó manada nang baka.

VACAR. n. Magpahingá sa paggawâ ó pagaàral; maglibang.=*à los estudios*. Magbakasión. || Mawalán ng tawong gumanap sa isang katunkulan; ó mábakante ang isang katunkulan.

VACIABLE. adj. der. nang *vaciar*. Maibùbubô; maihúhulma. || Mamùmuliohon. | Maibúbuhos.

VACIADERO. m. Bubuhusán ng anománg bágay na lusaw; ó pádaluyan nitó.

VACIADOR. m. Magmumuliohón. || Múliohonan.

VACIAR. a. Isalin ang anomán. || Ibuhos; ihuhô; isábog.||Ibubô; ihulmá. || Ukitin; ó dukiting burdahán ang anomán. || Ihásâ sa muliohón ang labasang pangáhit, lanseta, etc. || n. Bumuhos; umagos ang isang ílog sa dágat ó sa kápowâ ílog. || Kumati ang túbig. || Manliit ang lúbid, dàhil sa pagkabánat, ó dàhil sa pagkágamit. || Malaglag ang kùlay ò kinang nang anomán. || Sa kahulugáng ito'y hindî lubhâng kagamitán. || r. Mábuhos; máliguak sa kinálalagyan ang anománg bágay na lusaw, at sinásabi: VACIARSE *del vaso*. MÁLIGUAK *sa vaso*. || Mawalán nang tawo; ó mahawan ang isang lugal. || met. y fam. Másabi ó sabihin ang bágay na karampatang ilìhim.

VACIEDAD. f. der. nang *vacìo*, Kahunghangàn; kahangalán.

VACIERO. m. Pastol nang háyop na walâng anak.

VÁCILABILIDAD. f. Kauyután kahinâan nang tayô.

VACILABLE. adj. Mauyut; mahínâ ang tayô; umùugâ; nagsásalawahan.

VACILACIÓN. f. der. nang *va-*

ilar. Pagugâ; pagkauyot. || met. Pagaalangăn; pagsasalawahán.

VACILAR. n. Umugaugâ. || Humínâ ang tayô; mápanğanib na mahúlog ó mágibâ.=*en responder*. Magalangăn nang, sa pagsagot.

VACÍO, ÍA. adj. Gawang; hunkag, walâng lamàn. || Háyop na babaying waláng ańkay. || Walâng pakinábang. || met. Hambog. || Kúlang nğ bait, at sinásabi: VACÍO *de entendimiento*. || Walâng gawâ; pagayongayòn. || Táwong waláng kapararakan. || m. Puang; pagitan. || Ang *vacante* nang isang *oficio*. || Guang.— *de vacìo*. mod. adv. Walâng lamán; walâng kalgá Sinásabi sa manğá *carruaje* ó háyop; lálô na kun papabalik. || Walâng gawá.

VACO, CA. adj. Katungkulan, ù *oficiong* walâng gumáganap.

VACUNA. f. der. nang *vaca*. Butlig nang bulùtong na tumútubô sa suso nang *vaca*. || Binhî nang bulútong at ang bulùtong na tanim.

VACUNACIÓN. f. der. nang *vacunar*. Pagtatanim nang bulútong. || Bulútong na tanim.

VACUNAR. a. Tamnán nang bulútong.

VACUNO, NA. adj. der. nang *vaca*. Náuukol sa ganado nang *vaca*.

VADEABLE. adj. Natátawid, || Nadádaig.

VADEAMIENTO. m. y

VADEO. m. Pagtawid sa ílog.

VADEAR. a. Tawirín ang ílog. || met. Supiiin; daigín ang anomang mabigat na bágay. || Tarukín ang kalooban nang kápowâ; liripin; aninawin nang bait ang anomang bágay na mahírap kurûin.

VADO. m. Lugal na mabábaw na matátawíran nang walâng bankâ; tàwiran. || Ang lunas ò lálim nang ílog. || met. Kagámutan; kaáliwan sa anománg nangyàyari: v. gr. *Huag makàkita nang* KAGÁMUTAN Ó KAÁLIWAN, *no hallar* VADO.

VAGAMUNDEAR. n. Maghampás lùpâ; gumayongayón.

VAGAMUNDO, DA. adj. Hampás lúpâ; layás.

VAGAR. n. Maglagalag; maglayás; magligalig; lumibotlíbot; humampashampás. || Lumakadlákad sa isang lugal na ilang, na huag mátagpuan ang daan ó ang talagáng hináharap. || Magalanğán ang loob. || m. Panahóng walâng gawâ: v. gr. *Walâ akong* PANAHÓNG WALÁNG GAWÁ, *no tengo* VAGAR.—*Andar ó estar de vagar*. fr. Walâng mágawâ; ó walâng ginágawâ. =*por el mundo*. Lumakadlákad na lumíbot sa mundò.

VAGIDO. m. Iyak; hibik nang bátâng sangol.

VAGO, GA. adj. Layás; lagalag; hampaslúpâ; pasampiadsampiad. || Alanğán; salawahán. || Bágay na hindî tiyak; ó walâng sariling tunkol.

VAGUEAR. n. der. nang *vago*. Sumampiadsampiad; maglagalag. || Magalanğán. V. VAGAR.

VAGUEDAD. f. der. nang *vago*. Kaalanğanán; kasalawahang loob. || Kalabûan.

VAHIDO. m. Pagkahilo; hilo; pagkalúlâ.

VAHO. m. Sinğaw na nagbúbuhat sa anománg bàgay na basâbasâ at maínit. || Hininğá. || Asó.

VAINA. f. Kaloban; suksúkan nang sandata. || Balat na saríwâ at

mahábâ nang iláng bunga nang káhoy.

VAINERO, VAINISTA. der. nang *vaina.* m. Mangagawâ nang kalóban ó *vaina.*

VAIVÉN. m. Giniwagiwa.

VALENTÍA. f. Tápang; katapañgan. || Tibay; katapátang loob. || Kapañgáhasan. || Ínam; gilas sa pananalitâ, ò sa paggawâ nang anomán.— *Pisar de valentía.* fr. Lumákad ng̃ matikas at may taglay na kapalalûan.

VALENTÓN, NA. adj. aum, ng̃ *valiente.* Hambog; paláló; mapagmatapang.

VALER. a. irreg. pres. ind. yo *valgo;* tú vales etc.: fut. *valdré; valdràs; valdrá; valdrémos; valdréis; valdràn:* imperat. *val* ó vale tú; *valga* èl; *valgamos* nosotros; valed vosotros; *valgan* ellos: subj *valga; valgas;* etc.: imperat. valiera; *valdría;* valiese; etc.: fut. *valiere;* etc. Amponín; kupkupín. || Maghalagang.... || Pakinabañgan nang. || Magkaroon nang lakás ò kapangyarihan. || r. Gamitin ang anomán sa kapanáhunan. || Magsakdal sa ibá, nang mákamtan ang anomàn. = *de alguno.* Magsakdal sa isá. = *de noble.* Magpangap na mahal na tawo. || m. Kapangyarihan; lakàs.—*Hacer valer.* fr. Bigyang lakás; papanaigín.

VALEROSÍSIMO, MA. adj. sup. nang *valeroso.* Lubhâng matapang; ò kátapantapañgan.

VALEROSO, SA. adj. Mabísâ. || Matápang; malakás ang loob.

VALETUDINARIO, IA. adj. Masasaktín; mahinâ ang katawán.

VALIDAR. a. Bigyáng lakás; ó bigyáng halagá.

VALIENTE. adj. Matápang; bayani. || Malakás; matatag. || Magaling; mahúsay. || Malabis; lampás: v. gr. MALABIS *ang lamig nang panahón, hace un* VALIENTE *frio.* — *Valiente cosa.* fr. fam. Walâng halagá; walâng kabuluhán.

VALIZA. f. náut. Tandâ na inilálagay sa lugal na mabàbaw sa dágat.

VALIZAR. a. der. nang *valiza.* Lagyán nang *valiza.*

VALOR. m. Halagá; kamahalan. || Bisâ; lakás. || Tápang. || Bunga; pakinábang. || Lakás nang loob; katiisán.
—*Cobrar valor; cobrar espìritu; cobrar ánimo.* fr. Tumápang; pagsaulán nang loob.

VALORABLE. adj. der, nang *valor.* Mahápahalagáhan.

VALORAR. a. der. nang *valor, y*

VALOREAR. a. der. nang *valor.* Lagyán nang halagá; tasàhan. || Halagaháa; mahalín. || r. Maghalagá; magkahalagá.

VALORÍA. f. der. nang *valor.* Halagá. || Kamáhalan.

VALUACIÓN. f. der. nang *valuar.* Paglalagay nang halagá; pagtasa.

VALUAR. a. Tasahan; halagahán. || Mahalín.

VALVA. f. Balat nang tahong, perla, etc.

VALLA. f. Bákod na estákâ; pimpín. || Hangá, ó hangáhan nang anomàn. — *Romper la valla.* fr. Máunang umato nang paggawâ nang anomang bágay na mahírap. Lagpusán ang nakatátag na gúhit.

VALLADO. m. der. nang *valla.* Pimpín; ó pilápil na nilagyán nang tanim na káhoy na binilahan.

VALLE. m. Libís; lambak na nasa pagítan nang mang̃ bundok ó burol.=*de làgrimas.* met. Ang mundong itó, dàhil sa mang̃á kahirapan at kasalatàn niyà.—¡*Hasta el valle de Josafat,!* fr. met. Hangáng sa áraw nang paghuhukom. Karaniwang sabíhin nang mang̃á nagpápaalaman na umáasang hindî magkíkita ulî.

VANAGLORIA. f. Kahambugán; kaparang̃alanán nang sariling dúnong ó halagá.

VANAGLORIARSE. r. Magpalalô; magmagaling. ‖ Ipagparang̃alan ang sariling galing, halagá ó gawâ. =*de, por su estirpe.* Ipagmagaling ang kaniyáng láhî; ò ipagpalalô ang kaniyáng làhîng pinangaling̃an.

VANAGLORIOSO, SA. adj. Màpagmagaling; mapagparang̃alan.

VANEAR. a. Magsasalitâ nang kahambugán. ‖ Magsabí nang walâng kabuluhán ó walâng kapararakan.

VANIDAD. f. der. nang *vano.* Kawalàn nang halagá ó nang lasa. ‖ Kapalalûan. ‖ Pagmamarikit; kaparang̃alanán. ‖ Salitâng walâng kapararakan.—*Ajar la vanidad.* fr. met. fam. Sirâin, ó ihápay ang kapalalûan. —*Hacer vanidad.* fr. Magpalalô; maghambog.

VANIDOSIDAD. f. der. nang *vanidad.* Pagkapaláló; pagkahambog.

VANIDOSO, SA. adj. der. ng *vanidad.* Palàlô; mapagmarikit.

VANO, NA. adj. Kunuâ. ‖ Walâng lasa; hindî tutoò; walâng lamán at marupok. ‖ Walâng kabuluhán.‖ Kun bung̃a nang káhoy na matigás ang balat ay WALANG LAMÁN, dáhil sa nabulok. ‖ Palàlô; mapagmarikit.—*en vano.* mod. adv. Walâng kapararàhan; walâng dahilán; hindî kailang̃an; dî karampátan.

VAPOR. m. Sing̃aw. ‖ Daong, na mákinang ginágatung̃an nang apoy ang nagpápalakad.=*de tierra.* Alimuúm.

VAPULAMIENTO. m. fam. Pagpáló.

VAPULAR. a. fam. Palûin; hampasín. ‖ r. Maghampás.

VAPULATIVO, VA. adj. y

VAPULATORIO, IA. adj. Namàmalô; pamàlô.

VAQUERO, RA. adj. der. nang *vaca.* Náuukol sa pastol nang baka, ò sarili nilá. ‖ m. y f. Ang pastol nang baka.—*Ayer vaquero, y hoy caballero.* ref. Kahapo'y pastol, at ginoó ng̃ayón. Kasabiháng nagsúsulit nang kadaliang magbago nang búhay nang tawo.

VARA. f. Varas. ‖ Panúkat.

VARADERO. m. Lugal na bárahan nang sasakyán.

VARAR. a. Isadsad; hilahin sa dalatan ang sasakyán. ‖ n. Mábara; sumáyad ang sasakyán. ‖ met. Mátigil; máhintô ang anomán.

VARIABLE. adj. Nagbábago; nagíiba. ‖ Salawahán; pabagobago.

VARIACIÓN. f. der. nang *variar.* Pagbabago.

VARIAR. a. Baguhin; ibahín. ‖ n. Máiba; magbago. Ginágamit namang parang *recíproco.*=*de opinión.* Magbago nang akálâ.=*en dictamen.* Máiba nang pasiyá.

VARIEDAD. f. Kaibhàn; ó pagkakáiba nang mang̃à bágay. ‖ Balákî. ‖ Pagbabago; pagiibá nang mang̃á bágay.

VARIO, IA. adj. Ibà. ‖ Ibaibá.

|| Nagbábago. || pl. Mangà ilán.

VARÓN. m. Lalaki || Ang lalaking umabot na sa 30 hangang 40 taong edad. || Ang tawong kagalanggàlang, may kapangyarihan, etc.= *de Dios.* Lalaking mabait at banal. —*Buen varòn.* Ang lalaking mabait, at matalino ang isip, at malakí ang naáabot.—irón. Lalaking pániwalain at mangmang.—*Santo varón.* met. Lalaking mabait, ngúni't maiklî ang naáabot.

VARONIL. adj. der. nang *varón* Náuukol ó sari i nang lalaki. || Matápang; bayani; may tigás.

VASIJA. f. der. nang *vaso.* Tapayan; gúsî; ó sisidláng alinmàn nang mangá bágay na lusaw. || Kapisanan nang mangá tapayan at tina sa isáng bodega.

VASILLO, TO. m. der. nang *vaso.* Vasong maliit.

VASO. m. Vaso; ínuman. || Ang lulan; ó tákal nang isang sasakyán, ó nang anomàng mapagsísidlan. || Tataean; ó iihâng basín. Tinàtawag namán itong *vaso excretorio.*

VÁSTAGO. m. Sùlol; supling; suí.

VASTO, TA. adj. Maláwak; lubhâng malakí; lubhâng malápad.

VATICANO. m. Palasio nang Papa.

VATICINAR. a. Hulâan.

VATICINIO. m. Húlâ.

VECINDAD. f. Kapisanan; ó bílang nang namamáyan; tawong naninirahan sa isang bayan; barrio ó lugal. || Pagkálapit; ó kalapitan nang anomán sa ibá.

VECINDARIO. m. Bílang nang tawong nanínirahan sa isang bàyan ó lugal.

VECINO, NA. adj. Kababayan; kabarrio ó kanayon. || Ang may báhay sa isang lugal at doón nagtítira. Ginágamit namang parang *sustantivo.* || met. Kaapid báhay; kalapit. || Katúlad; kawangis; kamukhâ.=*al, del palacio.* Malapit sa palasio; kalapit nang palasio.

VEDA. f. Pagbabáwal. || Panahón nang kabawalán.

VEDAR. a. Ipagbáwal. || Sansalâin; sawataín; sawayín.

VEEDOR, RA. m. y f. Ang nagmámasid; ó sumísiyasat nang kilos nang kápowá, at nang málibak niyà. || m. Sa mangá *ciudad,* at báhay nang ginoó ay ang tagapagsiásat; tagá tingín nang paggawâ at paggagayak nang mangá kailangan.

VEHEMENCIA. f. Kabilisán ng kílos; kadagliàng gumawá. || Lakás; bagsik nang pangangatuiran. || met. y fam. Bagsik; dahás nang mangá damdam nang kalooban.

VEHEMENTE. adj. Mabilìs; masasal; lubhâng mahigpit sa kaniyang mangá násâ at kilos.

VEJAMEN. m. Pagapí; pagkutyâ; pahírap.

VEJAR. a. Duwahaginin; apihín; pasakitan. || r. Maapí; maduwahagi.

VEJETE. adj. dim. nang *viejo.* Matandâng masamâ ang hitsura.

VEJEZ. f. Katandaàn. || Kasungitang sarili nang matatandâ.—*à la vejez viruelas.* fr. na ipinangìit sa matatandáng masasayá at mairugín sa babayi.

VEJIGA. f. Pantog. || Sùpot na kinásisidlan nang apdó. || Lintós ó paltós nang balat, na may lamang tila túbig. || pl. Bulutong.

VEJIGATORIO, IA. adj. y s. der. nang *vejiga*. med. Emplastong *cantàridas* na pangpalintós nang balat.

VELA. f. Pagpupuyat; paglalámay; ó ang panahong ipinagtátanod na ipinagpúpuyat. || met. Pagsisínop; masíkap na pagaalágâ nang anomán. || Kandílâ. || Láyag. || Pagtánod sa Santísimo. || met. Daong; ó sasakyán. —*Darse, hacerse* ó *ponerse á la vela*. fr. Tumùlak sa sadsaran at lumáyag. —*Hacer vela para un punto*. fr. Tumungo sa isáng lugal.—*Cantar vela*. fr. Ibabalâ ang pagkátanaw nang sasakyán,—*A la vela*. mod. adv. Maglayás; tumùlak na maglayag.—*En vela*. fr. Hindî natùtulog; nagpuyat. —*A vela y remo*. fr. Mádalîan; matulin.

VELAR. a. Takpán nang *velo*; itàgô. || Bantayán; tanuran ang anomán sa gabí. || Bindisiunàn ang mangá ikinàkasal; ó ikasal ang sínoman. || Tanuran. || n. Magpuyat; magbantay. || Magtánod sa Santísimo. || met. Tuparíng mahúsay ang anomán. =*á los muertos*. Tanurang pagpuyatán ang mangã patay.=*en, sobre alguna cosa*. Tumánod; magbantay sa anomán.

VELEIDAD. f. Kasalawaháng loob; kahalaghagàn.

VELEIDOSO, SA. adj. Salawaháng loob; halaghag.

VELEJEAR. adj. der. nang *vela*. náut. Lagyàn nang láyag ang sasakyán. || n. Maglayag.

VELERO, RA adj. der. nang *vela*. Sasakyáng matùling maglayag. || m. Mangagawâ; ó nagtítinda nang kandílâ.

VELETA. f. Girimpulá; pabiling. || met. Tawong halaghag; ò salawaháng loob.

VELOCIDAD. f. der. nang *veloz*. Tulin; katulinan. || Bilís. || Liksí; talas na gumawâ, ó magàral ng̃ anomán.

VELOZ. adj. Matulin; mabilís.|| Maliksí.

VELLO. m. Balahibo. || Bulo.

VELLÓN. m. aum. nang *vello*. Balahibong lahat nang isang tupa. Balat nang tupa na may balahibo. || Bariá.

VELLOSO, SA. adj. der. nang *vello*. Mabalahibo; ó punô nang bàlahibo; baláhibuhin; mabulo. || Balabalahibó; bulobulò.=*de cuerpo*. Baláhibuhin ang katawán.

VELLUDO, DA. adj. der. nang *vello*. Baláhibuhin; lubhâng mabalahibo. || May bulo.=*de cuerpo*. Mabalahibo ang katawán. || m. Ang *terciopelo* ó *felpa*.

VENA. f. anat. Ugat nang katawán nang tawo ó nang háyop. || Ang sangã nang gintô, pílak at ibá pang metal na tumútubô sa ilálim nang lúpâ. || Ang bukal nang túbig sa ilálim nang lúpâ. || Ugat ng̃ káhoy. || met. Talas nang ísip na gumawâ nang tulâ.=*de loco*. met. Pagkahalaghag na ísip.

VENADO. m. Usá.

VENAL. adj. der. nang *vena*. Náuukol sa ugat. || Nábibili, ò ipinagbíbili. || met. Nasùsuhulan.

VENALIDAD. f. Pagpapasúhol.

VENCEDOR, RA. m. y f. Ang nanalo; ó nagdíwang. || Mánanalo; mapagwagí.

VENCER. a. Supilin; madaig; ma-

ta'o ang kaáway. || Magtagumpay; magwagí. || Lálúin; higtán ang ibá. || met. Tiisín; batahín ang anomang hirap ó kasakitan. || n. Matápos ang táning na panahóng dápat ipagbáyad nang buís ó útang. || r. Supilin ang silakbò nang sariling kaloob-n; ó hílig na masamâ nang loob, etc.=*de ruegos*. Masúpil; malamúyot sa lúhog ó daing.

VENCIBLE. adj. Masúsupil; madádaig.

VENDA. f. Panálì; ó pamigkís sa súgat.

VENDAR. a. Talían; bigkisán nang benda. || met. Lituhín ang ìsip; palabûin ang katowiran.

VENDAVAL. m. Habágat na masasal.

VENDER. a. Ipagbilí; magbilí. || Itindá; magtindá.||met. Pagliluhan; pagsukabán.=*à tanto*. Ipagbilí nang gayòng halagá.=*en tanto*. Ipagbilí sa gayóng halagà.=*gato por liebre*. Dayâin ang kápowâ sa kalidad ñg bágay na ipinagbilí. || r. Magpangap; magmagalíng; magpalalô. || met Maglinkod nang buông púsô, na salangsañgín anomàng pañgánib, at ibíñgit ang búhay dáhil sa pinaglílinkuran. || Magpaupá nang puri.=*à alguno*. Maglinkod nang boông pùsô sa kápowâ. Magpaupá nang puri sa sínoman.=*por amigo*. Magpangap na kunua'y kaibigan.—*Vender cara alguna cosa*. Ipagtangol; ipagsangalang na ipaglaban ang anomán ñg boông kaya.

VENDIBLE. adj. Maipagbíbili; mabilí.

VENDIMIA. f. Pagaani nang ubas. || met. Masagánâng pakinábang, na nákukuha sa anomán.

VENÉFICO, CA. adj. nang *veneno*. May lason. || Mangkukúlam.

VENENO. m. Lason; kamandag. || met. Pagtatanim sa loob.

VENENOSO, SA. adj. der. ñg *veneno*. May lason; nakamamatay.

VENERABLE. adj. Kagalanggálang; ó dapat igálang.

VENERACIÓN. f. der. nang *venerar*. Paggálang; kagalañgán. || Magálang na pagmamahal sa anomàn, ayon sa karapatán. || Paglilinkod sa Dios.

VENERANDO, DA. ger. nang *venerar*. || adj. Kagalanggálang.

VENERAR. a. Igálang. || Pagpítaganan; paunlakán. || Sambahín; paglinkurán ang Dios, mañgá Santos at ibá pang bágay na banal.

VENERO. m. der. nang *vena*. Bakal; ó mina nang bákal, tansô, *color*, túbig, etc.

VENGADOR, RA. m. y f. Mapanghigantí.

VENGANZA. f. Panghihigantí. || Higantì; parusa.

VENGAR. a. Gumantí; ó ipanghigantí ang anománg karowahaginan. || Parusahan. || r. Manghigantì.=*de una ofensa*. Ipanghigantí ang isang kaalimurahán.=*en el ofensor*. Manhigantí sa umalimura.

VENGATIVO, VA. adj. Mapanghigantí.

VENIA. f. Pahintúlot; pasintábî. || Patáwad. || Yukod nang ulo.

VENIDA. f. Pagparito. || Paglàpit; pagdating. || Pagbabalik sa pinangalingan.

VENIDERO, RA. adj. Ang mangyàyari; dárating na panahón; ang hà-

harapin. || m. pl. Ang mangá ipangánganak; ó ang mangà hàhalili sa atin.

VENIR. n. irreg. ger. viniendo. p. p. venido: ind. pres. vengo; vienes; viene; venimos; venìs; vienen: perf. vine; viniste; vino; vinimos; vinisteis; venieron: fut. vendré; vendrás; etc.: imperat. ven tú; venga él; vengamos nosotros; venid vosotros; vengan ellos: subj. venga; vengas: etc.: imperf. viniera; vendrìa; y viniese; etc.: fut. viniere; etc. Dumating. || Parito; lumápit dito; humarap dito. || Magbúhat; mangáling. || Málapit. || met. Máayon; máayos ang isang bágay sa ibà. || Mahùlog: v. gr. MAHÚLOG *sa lùpâ*, VENIR ó VENIRSE *à tierra;* MAHÚLOG *sa kamay ko*, VENIR ó VENIRSE *á mis manos* || Sumúrot sa ísip ang anomán.=*à casa.* Parito; dumating dito sa bàhay.=*con un criado.* Paritong may kasamang isang alílà.=*del teatro.* Mangáling sa teatro.=*de, hácia Manila.* Mangáling sa, sa may gawîng Maynílà = *hácia aquí.* Lumápit dito; pumaripaitó.=*sobre uno mil desgracias.* Dumagsâ; dumating sa isá ang makapal na kasakunaán; datnán nang maraming kasaliwâang pálad.—*En lo porvenir.* fr. Sa háharapin; ó sa panahòng dárating.—*Venga lo que viniere.* fr. Mangyari ang manyáyari.—*Venir á menos.* fr. Masírà; sumamâ. *Venirse abajo.* fr. Gumùhô; lumagpak.—*Venirse á buenas.* Paritong kúsâ; paritong sumunod na mahúsay.

VENTA. f. Pagbibili. || Kasulatan nang pagbibílihan nang anomán. || Báhay sa ilang na pánuluyanan ng naglálakad.

VENTAJA. f. Kalalían; kahigtán; lamang. || Pakinábang.

VENTANA. f. Dungawán; sungawán. || Alinmáng butas na ginawâng talagang pasukán nang liwánag ó hangin. || Butas nang ilong.—*Arrojar, ò echar por la ventana.* fr. met. Sayangin; ipagtapón; ubusing aksayahín.—*Hacer ventana.* fr. Magpanungaw ang babayi, at nang makátanaw ó mátanaw.—*Condenar una ventana.* fr. Isará ang isang bintànà, na ipákô.

VENTANEAR. n. der. nang *ventana.* Magpanungaw.

VENTANEO. m. der. nang *ventana.* Pagdúngaw na lágì. || Salpok na maiunog nang bintánà.

VENTAR, n. irreg. como *acertar.* n. Humíhip ang hangin. V. VENTEAR.

VENTEAR. n. Humíhip nang masasal ang hangin. || a. y n. Sangapin nang háyop ang hangin, na sahurin nang ilong. || met. Halataín; usisâing bakasín ang anomán. || Ipahangin ang anomán at nang maalís ang dumí. || Iyangyang || r. Sumágap; maglamán nang hangin; lumáhang sa hangin. || Masirâ; mabulok sa hangin. || Umutot.

VENTILACIÓN. f. der. nang *ventilar.* Símuy nang hangin. || met. Pagtatalo; paguúsap nang úkol sa anomán, úpang matalastás, matarok, etc.

VENTOSA. f. der. nang *viento.* Tandok, ó *ventosa.*

VENTOSEAR. n. y r. der. ng *viento.* Umutot.

VENTOSEO. m. der. nang *viento.* Pagutot. || Utot. Tinátawag na *flato* nang mangà tawong malilinis

at *pedo* nang karamihan.

VENTOSIDAD. f der. nang *viento.* Kábag. || Utot.

VENTRECHA. f. der. nang *vientre.* Tián nang isdâ.

VENTREGADA. f. der. nang *vientre.* Mangá anak nang isang inahín, na sabaysabay na ipinanganak. || met. Kasaganâan nang anomàn.

VENTRUDO, DA. adj. aum. ng *vientre.* Titiyanín; buyunín.

VENTURA. f. Pàlad; kapalaran, nígô. || Pagkakátaon. || Pangánib.—*Á ventura; ò á la ventura.* mod. adv. Sápalaran.

VENTUROSO, SA. adj. der. nang *ventura.* Mapálad; mapalarín.

VER. a. irreg. ger. viendo: p. p. *visto.* ind. pres. *veo;* ves; ve; vemos; veis; ven; imperf. *veia; veias; veia: veiamos; veiais; veian:* imperat. *vea* él; *veamos* nosotros; ved vosotros; *vean* ellos: subj. pres. *vea; veas; vea; veamos; veais; vean.* Tingnán; masdán. || Mákita; tanurán. || Siasátin; usisáin. || Dalawin. || Kilalanin.|| Mápansin. || met. Bulaybulayin; liningin. || Kung nakalagay sa futuro, at may YA sa unahan, ay ginágamit sa pagbabálâ: v. gr. *Màkikita mo rin,* YA VERÁS.=*de hacer largo.* Tikmáng gumawâ nang anomán. = *con, por sus ojos.* Masdán; mákita nang kaniyáng matá.=*por un agujero.* Silipin sa isang butas. || r. Lumagay; ó málagay sa isang lugal. || Mákita; magdalawán. || Magkita.||Mapilitan. || Magbulaybùlay. || m. Pangtingín; pangmasid. || Pagmumukhâ; ó hitsura nang anomán, at niwiwikâ: *Tener buen* VER, *magkaroòn nang mabuting* MUKHÁ; *tener otro* VER, *magkaroòn nang ibang* HITSURA.—*Á mi ver.* mod. adv. Sa masid ko; sa tingin ko.—*A mas ver.* fr. Hangang sa ulîng pagkikita.=*A ver.* interj. Tingnán ko; masdán natin; dalhín dito iyàn, ¿anó iyán? ¿anó bagá yaon? —*Ver mundo.* fr. Maglibot; maglakbay báyan.—*Dar á ver.* fr. Ipakita.—*Hacer ver.* fr. Ipatalastás.—*Ver,* ò *hacer ver las estrellas.* met. Damdamín, ò pagdamdamín nang malakíng sákit; pasakitang malabis.—*Verse pobre.* Maghírap,—*Verse con alguno,* fr. Makipagúsap sa isá nang ùkol sa anomán. Hanáping para babagin ang sínoman.—*Verse las caras.* fr. Magáway.

VERANO. m. Panahón nang tagaraw.

VERBO. m. teol. Ang Dios anak. || gram. Ang bahagi nang pangungúsap na nagsásaysay nang kilos, dináramdam ó kalágayan nang tawo ó nang anománg bágay; at kinó*conjugar* sa mangá *modo* at *tiempo.*

VERBOSO, SA. adj. Masagánà sa salitâ. || Masabí; masalitâ.

VERDACHO. m. der. nang *verde.* Verdeng múrâ.

VERDAD. Katotohanan; katunáyan.

VERDADERO, RA. adj. der. nang *verdad.* Túnay; tutoò; lubós.

VERDE. adj. y m. Múrâ; saríwâ. || Kúlay na verde. || Hilaw.|| met. Ang binátâ, na nasa kapanàhunan nang lakás nang katawán at pagiísip. || Mahálay na salitâ, kilos, etc.

VERDEAR, n. der. nang *verde.* Manaríwâ; magmúrâ; magkúlay *verde.*

VERDECER. n. irreg. como

agradecer. V. REVERDECER.
VERDÍN. m. der. nang *verde.* Liâ nang túbig; lùmot. || Kalâwang nang tansô.
VERDOLAGA. f. bot. Kulasiman.
VERDOR. m. der. nang *verde.* Kasariwáan; kamurâan. || Kúlay verdeng buhay. || met. Lakás; tatag.
VERDURA. f. der. nang *verde.* Kasariwaân; kamurâan. || Gúlay. Sa kahulugáng ito'y lálông kagamitán sa plural. || met. Kalakasán; kabatâan.
VEREDA. f. Buláos; landás.
VERGONZOSO, SA. adj. der. nang *vergüenza.* Mahihiín. || Nakahì hiyâ. || Mahálay. || Mahinhín.
VERGÜENZA. f. Hiyâ. || Kaumirán; pagkahiyâ. || f. pl. Ang kabahagi; ó púnông katawán.
VERÍDICO, CA. adj. Tutoó; túnay; tapat.
VERIFICAR. a. Patutohanan ang anomán. || Ipatúloy; gawín ang anomàn. || Siyasatin; tikmán ang kàtutohanan nang anomán. || r. Mangyari; magkátutoo; matunayan.
VERRACO. m. Bulugang báboy.
VERRUGA. f. Kulugó; kuntil.
VERSADO, DA. adj. Bihasá; sanay. = *en disputar.* Sanay sa pakikipagtalo.
VERSIFICACIÓN. f. der nang *versificar.* Pagtulâ.
VERSIFICADOR, RA. m. y f. Mapagtulâ.
VERSIFICAR. n. Tumulâ; bumerso.
VERSIÓN. f. der. nang *verter.* Paghuhúlog nang isang wíkâ sa ibá.
VERSO. m. Tulâ.
VERTER. a. irreg. como *ascender.* Ibuhos; isalin ibubô. || Pagdanakin. || Isábog; isambúlat. || Ihúlog ang isang sùlat ò libró sa ibang wíkâ. || met. Ipanabi; ikalat ang bágay na dápat ilíhim. || Sumagánâ; magkanlalabis. = *sangre.* fr. Sinásabi sa bágay na lubhâng mapulá, na tíla dugô. =*al suelo.* Ibubô sa sahig ó sa lúpâ. =*al, en castellano.* Ihúlog sa wíkâng kastílâ. =*del cántaro.* Lumiguak sa bangâ. =*en el jarro.* Isalin sa saro.
VERTIENTE. p. a. nang *verter.* y adj. Ang tumútulô; ó bumúbuhos: v. gr. *Aguas* VERTIENTES, *ang mañgá tubig* NA TUMÚTULÔ. || amb. Bálisbisan.
VÉRTIGO. m. Hilo; pagkahilo.
VESTIDO. p. p. nang *vestir.* || m. Damit; saplot.
VESTIGIO. m. Bakás.
VESTIR. a. irreg. como *pedir.* Paramtán; damtán; ó suután nang damit. || Balutan; pamutihan. || Kalupkupán. || Gayakán: v. gr. VESTIR *los altares,* GAYAKÁN *ang mañgà altar.* =*à la española.* Magdamit kastílâ; manamit na parang kastílâ. =*de seda.* Damtán nang sutlâ. || n. y r. Manamit; magbihis. || r. Magbihisán. || Magdáhon ang káhoy; mabálot nang damó ang kaparañgan. || Lumakás sa dináramdam na sakit; gumaling. || Mabálot: v. gr. VESTIRSE *de orín el hierro,* MABÁLOT *nang kaláwang ang bàkal.* =*con lo ajeno.* Magsuot nang damit nang ibá.
VIA. f. Daan. || Paraán. || Dadaluyàn.
VIAJANTE. p. a. nang *viajar.* Naglálakbay lugal; ó nagbíbiahe.
VIAJAR. a. Maglakbay lugal; mañgibáng bayan; magbiahe.
VIANDA. f. Pagkáin; úlam.

VIBRAR. a. Ipaspás ang sibat, espada, etc. nang pakinigkinig. || Papañginigín ang *voces*. || Ihagis nang malakás ang anomán. || n. Kuminig; umugoyugoy.

VICTORIA. f. Pagdidíwang; pagtatagumpay: pananalo.

VICTORIOSO, SA. adj. Mapagdíwang; mánanalo.

VID. f. Pùnô nang *uvas*.

VIDA. f. Búhay. || Pamumúhay. =*ancha*. Masamâng pamumúhay, na ang sinùsumod ay ang hílig na masamâ nang katawán.=*canonical, ó de canónigo*. fam. Maginhawang pamumúhay.—*La vida eterna*. Ang bùhay na walâng hangán; ang kalowalhatián nang lángit.=*de perros*. Mahírap na pamumúhay.

VIDRIERÍA. der. nang *vidrio*.— Tindahan nang mangà kasankapang bùbog; ó lugal na pinaggágawan nitò at pinagpúputulan.

VIDRIO. m. Búbog. || met. Alinmáng bágay na masailan at basagín. || Tawong maramdamin at madalîng magálit. || pl. Ang mangá salamín nang *carruage*.

VIDRIOSO, SA. adj. der. nang *vidrio*. Babasagín; parang salamín. || Marupok. || Magagalitín; maramdamin. || met. Sahig na madulás.

VIEJO, JA. adj. Matandâ. || Lúmâ; maluat na.=*verde*. Tawong matandâ; ñguni't kílos bátâ, at mahilig sa kalupaán.=*chocho*. Úlîan.—*Tener alguna cosa de viejo*. fr. Mápagkaugalîan; mapagkaratihan ang anomán.

VIENTO. m. Hañgin; símoy. || met. Kahambugân; kahañgínan.= *cardinal*. Alinmán sa àpat na hañging pinakapañgulo: na ito'y ang *sa amihan, habagat, sa àraw at balaklaot*.—*Soplarle á uno buen viento*. fr. Hipan; ó panuntán ang isá nang mabuting kapalaran.

VIENTRE. m. anat. Tian. || Ang lahat nang kasankapan nang katawán, na nálalaman sa tian. || Ang loob; ó guang nang anomán. || Ang balikat nang tapayan, gúsî, etc. || Ang tian nang háyop ang tàuag ay *barriga*.—*Descargar el vientre*. fr. Manabí; tumae.—*Desde el vientre de su madre*. mod. adv. Búhat pa sa tian nang kaniyang iná; ò bùhat sa pagkápanganak. —*Hacer del vientre*. fr. Manabí; pasa kumùn.

VIGA. f. Tahilan.

VIGENTE. adj. for. Kautusán, ley, etc. na kasalukuyang umíiral, ó sinúsunod.

VIGILANTE. p. a. nang *vigilar*. Nagtátanod. || adj. Maalágâ.

VIGILAR. n. Magtànod; magalágâ.=*en custodia de*. Magtànod sa pagaalàgâ nang.=*sobre sus súbditos*. Alagâan ang kaniyáng mangá sakop.

VIGOR. m. Lakás; bagsik; bìsâ; talas; etc.

VIGORAR. a. der. nang *vigor*, y

VIGORIZAR. a. der. nang *vigor*. Bigyáng lakás; palakasín; tibayan.

VIGOROSO. SA. adj. der. nang *vigor*. Malakás; mabísâ.

VIL. adj. Hámak; bulísik.

VILEZA. f. der. nang *vil*. Pagkahámak; hámak; kabulisikan.

VINAGRADA. f. der. nang *vinagre*. Iinumíng pinaghálông túbig, sùkâ at matamís.

VINAGRE. m. Sùkâ. || met. y fam. Tawong masakláp ang ugálî.

VINAGRERA. f. der. nang *vinagre*. Lalagyán nang súkâ. || pl. Mangã́ boteng maliliit, na lalagyàn ng̃ sùkâ, *aceite de olivo*, asin at pamintá, na idinúdulot na sabaysabay sa mesa.

VINAZO. m. der. nang. *vino*. Álak na lubhâng matápang.

VINIFICACIÓN. f. der. nang *vinificar*. Arte nang paggawâ at pagtatágô nang álak.

VINO. m. Álak, na nagbùhat sa ubas: kun álak na pinaraán sa alam bike ang tâwag ay *alcohol*.

VIÑA. f. Lúpâ na may tanim na maraming *uva*.

VIOLAR. a. Labagín; suwaín ang isang kautusán. || Dahasín; pilitin ang isang babayi, nang laban sa kaniyang kalooban. || Paslang̃ín ang isang sagradong lugal.

VIOLENCIA. f. Dahás; karahasán; bugsô. || Pagpilit; pagdahás.

VIOLENTAR. a. Dahasín; pilitin; gahisín.||Baakín; palahang̃in.||r. Magpílit; magpígil.=*á, en alguna cosa*. Magpígil; magpílit sa anomán.

VIRAR. náut. Ipíhit; ibiling ang sasakyán.

VIRGEN. com. Lalaki ó babaying walâng báhid nang kalupaán. || Lúpâng hindî nalàlawag; ó hindî nalílinang. | Anománg bágay na walâng hàlò. || Si Ginoóng Santa María, at alinmáng mang̃á larawan niyá.

VIRILIDAD f. der. nang *viril*. Kalakasán.

VIROLENTO, TA. adj. Binùbulutong; bùlutung̃in.

VIRTUD. f. Lakás; bìsâ; kabagsikan. || Bagsik; tápang. || Kapangyarihan. || Kabáitan; kabànalan.

VIRTUOSO, SA. adj. der. nang *virtud*. Mabait; banal. || Mabísâ.

VIRUELA. f. Bulútong.=*negras*. Tibátib.=*locas*. Bulùtong na madálang ang litaw at dî mabigat.

VISAJE. m. Ng̃ibit; ng̃iwî nang mukhâ. || iron. Pagmumukhâ.

VISIBLE. adj. Nákikita; litaw; tanyag.=*á para todos*. Tanyag sa lahat; tanaw nang lahat.=*entre todos*. Litaw, ung̃ós sa lahat.

VISITA. f. Pagdálaw. || Dálaw; ó panauhín. || Pagsisiyásat.=*de médico*. Pagdálaw na susùmandalî.

VISITAR. a. Dumálaw. || Magsiyásat. || r. Magdalawán.

VISLUMBRAR. a. Mábanaagan sa maláyô ang anomán; mátanaw nang may kalabûan, dáhil sa kakulang̃án nang liwánag. || met. Kurûin; halataín; sapantahâin.

VISTA. f. Paning̃ín. || Pagting̃ín

VISTAZO. m. aum. nang *vista*. Ting̃ín na paraán lámang.

VISTOSO, SA. adj. der. nang *vista*. Tánawin; marikit; maínam.

VITAL. adj. Náuukol sa bùhay; ò sarili nang búhay.

VITUALLA. f. Kapisanan nang mang̃à pagkàin nang isang hukbó. || met. Kasaganâan nang pagkáin.|| Baunang pagkáin. || Anománg bágay na pagkáin.

VITUPERACIÓN. f. der. nang *vituperar*. Paglibak; pagupasalâ.

VITUPERAR. a. Pintasán; libakín; pulâan. || Magwíkâ; umupasalâ.

VITUPERIO. m. Libak; pintàs. || Paglibak; pagmura; pagpintás. || Kapintasan; kamurahán.

VIUDA. f. Babaying bawo.

VIUDEDAD. f. der. nang *viuda*. Pagkabawo ó kalágayan nang bawo.

||Ang sueldong tinátangap nang isang bawo, na para ikabúhay niyà.

VIUDO. m. Lalaking bawo.

VIVACIDAD. f. Kalákasan; siglá. || Kabuhayán nang dugô; talas; talino nang ísip. || Dikit; kinang ng̃ anomán. || Pagkadalosdalos; kapusukán.

VIVIDERO, RA. adj. Matátahanan; ó súkat matahanán.

VIVIENDA. f. Táhanan; báhay.

VIVIFICAR. a. Buhayin.||Palakasín; pasiglahín. || r. Mabúhay; lumakás; sumiglá.

VIVIR. n. Mabúhay. || Manahàn sa isang lugal. || Mamáhay.—*Vivir muriendo*. fr. Mabúhay nang lipós ng̃ dálitâ, punô nang kahirapan, etc.—*Como se vive, se muere*. Kun ano ang pamumùhay, siyáng kamàtayan. Ipinagsúsulit din namán nang kahulugáng: *mahìrap nang mabago ang pinagkaugalìan ò pinagkatandaàn*.=*con su hermano*. Mamàhay na kapisan nang kaniyáng kapatid; mamáhay na kasama nang kaniyáng kapatid.=*de limosna*. Mabúhay sa limós.=*sobre la haz de la tierra*. Mabúhay sa balat nang lùpâ; ó mabúhay sa ibàbaw nang mundò.=*de milagro*. Màligtas sa isáng lubhâng malaking pang̃ánib, ó kamátayan.

VIVO, VA. adj. Buhay. || Mabísà; masidhî. || Matinkad na kúlay. || Matalino; matalas. || Maliksí.—*Caballo vivo*. Kabayong matulin, maínit.

VOCAL. adj. Náuukol sa *voces*. || Sinásalitâ; ó ginágawâ sa pamagitan nang *voces*.

VOCEAR. a. der. nang *voz*. Ipagtáwag. || Saysayín sa salitâ ang anomán. || Sigawáng tawagin ang kápowâ. || Purihin nang malakás ang sinoman.||Magsabí nang sariling galing. || n. Sumigaw; maging̃ay. || r. Magsígawan; ó magtawagàn nang pasigaw.

VOCEO. m. der. nang *voz*. Pagsigaw; pagiing̃ay. || Kaing̃ayan; sigaw.

VOCERÍA. f. der. nang *voz*. Hiyawan; sígawan; káing̃ayan.

VOCIFERAR. n. der. nang *voz*. Magsisigaw nang malakás. || a. Ipagsígawan; ipagtáwag.

VOCINGLERO, RA. adj. der. ng̃ *voz*. Malakás magsalitâ; masigawin. || Masabí; matabil. || Matálakin.

VOLAR. n. irreg. como *acordar*. Lumipad; pailanglang. || met. Magtumulin nang lákad; magkumámot ng̃ takbò.=*al cielo*. Pailanglang sa lángit.=*de rama, en rama*. Lumipad na magpalipatlípat nang sang̃á.=*por muy alto*. Lumipad sa lubhâng mataás; pailanglang na lubhâ. || a. met. Paliparín; pailandang̃ín. || met. Pagalitin; maáyop, at sinásabi: *aquella pregunta me* VOLÓ, PINAGÁLIT *akó ñg tanong na yaón*.

VOLCABLE. adj. Táobin; búalin.

VOLCAR. a. irreg. como *acordar*. Itaob; igibâ; ibual na mátapon ang lamán. || met. Papagbaguhin ng̃ akálâ ang kápowâ. || Tuksuhíng gipitín hangàng sa magálit. || n. y r. Mátaob; mágiwa; mabual. || Málagpak.

VOLTEAR. a. Paikitin; pabiling̃ín. || Baligtarín; biling̃ín. || Baguhin; ibahín. || Itimbuang; ibual nang biglâ ang anomán. || Tapusin. v. gr. *Mapalìng* NATAPOS, *enseguida* ESTÁ VOLTEADO.||Mahúlog; gumúlong; umíkit; pu-

míhit ang anomán. || Magpalíbid nang lákad sa isang lugal.

VOLUBLE. adj. Madalîng paikitin. || met. Halaghag; salawaháng loob.

VOLUMEN. m. Lakí nang anomán. || Ang librò.

VOLUNTAD. f. Kalooban; loob; budhî. || Pasiyà. || Akálâ. || Pagíbig; pagsintá. || Násâ. || Utos.—*Por voluntad.* fr. Sa kautusán.—*Mala voluntad.* fr. Gàlit; pagtatanim sa loob.

VOLUPTUOSO, SA. adj. Malìbog. || Nakahihikayat sa kalibugan.

VOLVER. a. irreg. como *absolver.* Baligtarín; balikín; biliñgín; pagbilingbiliñgín. || Baguhin; ibahín. || Gumanting loob. || Magbáyad. || Ihúlog ang isang wíka sa ibá. || Isaùlî; ibalik sa may árî ang anomán. || Isuka. Suklián. || n. Bumalik; umowî.—*Volver à casa.* Bumalik; umowî sa báhay.=*del barrio.* Bumalik na mangáling sa barrio. || Lumikô. || Kung *preposición* POR ang kasama sa hulihán ay: IPAGLABAN; IPAGTANGOL. || Pagsaúlang loob ang nasindak ó hinimatay. || r. Magbago; magibá; maging: v. gr. MAGING *putî;* VOLVERSE *blanco;* BUMUTÍ *ang dating masamâ,* VOLVERSE BUENO; SUMAMÁ, VOLVERSE MALO, etc. || Umàsim; masírâ. Kun álak, ó ibang ganganitó ang pinag úusapan. || Lumiñgón; lumíñgap. || Kumíling. || Magbalik; bumalik || Umúrong; umudlot. || Magbalik loob; ó magbago nang akálâ.—*Volver en sì.* fr. Pagsaúlang loob; mahimasmasán.=*por sí.* fr. Magtangol; lumaban.—met. Bumàwî nang kasirâang puri ó pañgulugi.=*ó volverse atrás.* fr. Umùrong. Huag tuparín ang kapañgakûan; ó magkúlang sa pañgàkô.—*Volverse loco.* fr. Maulol; masírâ ang ulo. Matowâ nang malabis.—*Volver la hoja.* fr. Magbago nang akálâ; baguhin ang sálitâan.

VOMITAR. a. Isuka; ó sumuka; iluâ. || met. Magmurá; magsabí nang masamâ. || fam. Ipaháyag ang nálilihim. || Sumirâng puri sa kápowâ.

VOMITINA. f. der. nang *vómito.* Pangpasuka. Ginágamit namang parang *sustantivo masculino.*

VÓMITO m. Pagsuka. || Suka.

VOMITORIO, IA. adj. der. nĝ *vòmito.* Pangpasuka.

VORACIDAD. f. Katakawan; kasibâan.

VORAZ. adj. Palakaín; malakás kumáin; lubhâng matákaw. || met. Ang lubhâng malulong sa mañgá pitang mahahálay nang katawán. || met. Malakás umubos nang anomán, para nang maniñgas na apoy.

VÓRTICE. m. Ipoipo; ulîulî.

VOS. pron. pers. Kayó. || Salitâng magálang na ginágamit sa pakikipagùsap sa matataás na tawo.

VOSOTROS, AS. pron. pers. Kayó.

VOTAR. a. Magbigay nang kaniyáng pasiyá; ò bumoto. || Iboto ang sínoman. || n. Magpanata; mañgákô sa Dios ó sa mañgá santos. || Manumpâ.=*una novena á la Virgen.* Mañgákô nang isang novena sa Virgen. =*por su amigo.* Iboto ang kaniyáng kaibigan; bumoto sa kaniyáng kaibigan.

VOTO. m. Panata; ò pañgàkô sa Dios ó sa mañgá santos. *Voto.* || Pasiyá nang báwâ't isá sa gitnâ nang isàng pagpupùlong. || Sumpâ; panu-

numpâ. || Násâ. || Pagasa.

VOZ. f. Tíng̃ig; kalatuat; ó *voces.* || Háging; tunog. || pl. Sigaw. || Salitâ; wikâ. || Bulunbúlung̃an. || Kapangyarihan; lakás. || Utos; kautusán nang pinúnô. = *aguda, mús.* Matilî; ó maliit at mataás na *voces.* = *argentada ó argentina. Voces* na malínaw, at matunog. = *cascada. Voces* na mahínâ at payaos. = *vaga.* Sabísabí; balítâ; ò salísalitâng hindî màlaman kun saan nagbúhat. - *à voces.* mod. adv. Pasigaw; pahiaw.—*à voz en cuello; ó à voz en grito.* Malakás ang pagkásalitâ; pasigaw.—*Correr la voz.* fr. Kumálat; ó mapagkaalamán ang anománg nálihim.

VUELCO. m. Pagkabual; pagkabaligtad; pagkágiwa.

VUELO. m. Paglipad. || Lipad; ó nalílipad. || Ang buông bagwís na inilílipad nang ibon; ó ang boong pakpak. Karaniwang plural kun gamitin. || Ang tapon ó saikadkad nang damit, na hindî dumádaite sa katawán. = *á vuelo, ó al vuelo.* mod. adj. Mádalîan; mabilís. Pàikitan ng̃ *esquila* at tugtugan: kun sa kampánâ. —*De vuelo; en un vuelo; de un vuelo.* fr. Kagyat; agadagad; pagdaka.—*Coger al vuelo.* mod. adv. Samantalahin. Masakián agad ang anománg nákita nang paraán làmang, ó náring̃ig nang dungit.—*coger ó tomar vuelo.* fr. met. Màsulong; humùsay; mátuto.

VUELTA. f. Pagbiling; pagpíhit. || Pagbabalik. || Pagíkit. || Pagiíkid. || Pagsasaùlî || Pagúlit. || Suklî. || Likod; ó líkuran nang anomán. || Lupî nang damit.—*Dar una vuelta.* fr. Magpaíkit; magpalíbid sa isang lugal.

VUESTRO, RA, adj. y pron. pos. Inyó; ninyó.

VULGAR. adj. Karaniwan; kaugalîan. || Sarili nang mang̃á tawong mabábâ ó tawong bayan. || Hámak; bastòs.

VULGARIDAD. f. der. nang *vulgar.* Kabastusán; ó kilos at salitâ nang walâng pinagaralan.

VULGARIZAR. a. der. nang *vulgar.* Ikalat ang anomán. || r. Makisalamúhâ sa mabábâng tawo; ó magugálî nang paris nilá.

VULGO. m. Kapisanan nang mang̃á tawong mabábâ; ó nang mang̃à kùlang nang pinagaralan. || Ang mang̃á tawong bayan.

Y

Ya adv. t. Na. || Din; ó rin. || Náyaong.

YACENTE. p. a. nang *yacer*. Nádadatay. || adj. Nakatimbuang.

YACER. n. irreg. ger. yaciendo: p. p. yacido: ind. pres. yo *yazco, yazco, yago:* tú yaces; etc.: imperat. *yace* tú; *yazca, vazga,* ó *yaga* él; *yazcamos, yazgamos,* ó *yagamos* nosotros; yaced vosotros; *yazcan, yazgan,* ó *yagan* ellos: subj. pres yo *yazca, yazga,* ò *yaga;* tù *yazcas, yazgas,* ò *yagas;* etc. Mádatay. || Màburol; ó málibing. || Máhimlay ang bangkay sa líbiñgan. || Sipiñgan nang lalaki ang isang babayi.

YACIENTE. p. a. nang *yacer*. Nakadàtay; nakabúrol.

YACIJA. f. Hihigán. || Burulán; ó kinàbuburulan: líbiñgan.

YACTURA. f. Kasiraán; pañguluging tinangap.

YEDRA. f. Kàhoy na balítî.

YEGUA. f. Kabayong babayi. = *de vientre*. Ang kabayong mangyáyari, at na sa kapanáhunan nang magkaanak.

YEGÜADA. f. der. *yegua*. Manada nang mañgá kabayong babayi.

YEGÜERIZO. m, der. nang *yegua* y

YEGÜERO. m. der. nang *yegua*. Ang tagapagalágâ nang mangá kabăyong babayi.

YEMA. f. Buko, ò usbóng nang káhoy. || Búrok nang itlog. = *del dedo* Atay nang dalírî

YERBA. f. Damó. || pl. Lason; at karaniwang sabihin: *le dieron* YERBAS, *siya'y pinacáin ò pinainom nang lason*.

YERBAJO. m. der. nang *yerba*. Damóng masamâ; ó gúlay na walâng kabuluhán.

YERMO, MA. adj. Ilang ó lúpâng hindî sinásakâ at payat: v. gr, *tierra* YERMA, *lúpâng* HINDÍ SINÁSAKA AT PAYAT. || m. Ang lugal na ilang ò walâng nanánahan.

YERNO. m. Manùgang na lalaki.

YERRO. m. Kamálîan; sala; malî. || pl. Mañgá kamálîang halatâ, na nágawâ nang tawong tanyag ó li-

taw sa bayan.

YERTO, TA. adj. Matigás; nanúnuid. || Ang nanigás sa malabis na lamig; ó ang patay.—*Quedarse yerto.* fr. met. Manlamig sa gùlat; ó matákot nang labis.

YESCA. f. Lùlog; yamuam. || met. Ang pangpasúlong ó pangpaálab ng̃ anomàng pita nang loob. || pl. Anománg bágay na tuyô, at madalîng magdikit. || pl. Binalon ó pinkían.

YESERO, RA. adj. der· nang *yeso.* || Náuukol sa yeso; parang yeso. || m. Magyeyesó.

YO. pron. pers. Akó.

YUGO. m. Pamàtok nang kalabaw. || met. || Singkaw. || met. Ang sintás ó talukbong na ibinabálabal sa nagáasawa sa oras nang kasal. || Ang matrimonio; ó pagaasawa. || met. Kautusán nang isang pùnô. || Alinmáng tálî, ó gapos; ó mabigat na dalá.

YUNQUE. m. Palihán. || met. Ang tawong matíbay na loob, at mapagtiís nang hírap: matagal gumawâ.

YUNTA. f. Pareha nang háyop na pang̃araro.

Z

ZABUCAR. a. Halûin; kalawkawín. || r. Magkáhalô.

ZABULLIDA. f. y

ZABULLIDURA. f. Paglúsong na biglâ sa túbig, na tuloy sísid.

ZABULLIR. a. irreg. como *bruñir*. Italbog na biglâ sa túbig. || Isísid. || r. Tumalbog ó tumalóng biglâ sa túbig, na sabay sísid. || met. Magtágô; magkanlong. || Magtabon nang anomán at nang huag mákita. =*en el agua*. Tumalón sa túbig nang tuloy sísid.

ZACAPELA. f. Babag; ó áway na lubhâng maìngay.

ZAFAR. a. Pamutihan; gayakán. || Hawanin; alisín ang nakaáantala sa anomán. Ginágamit namang parang *recíproco*, at lálông gámit nang magdaragat at nang nàtitira sa tabíng dágat. || r. Tumakas; ó magtágô; umílag sa anománg pangánib. || met. Magdahilán at nang huag makágawâ. || met. Makaligtás sa anománg kahirapan. =*de alguna persona*. Tumakas; magtágô sa kangínoman. =*del compromiso*. Máligtas sa pangánib ó kasikián.

ZAFIEDAD. f. Kamangmangán; kabastusán sa pananalitâ ó kilos.

ZAFIO, IA. adj. Mangmang; bastós.

ZAFO, FA. adj. nàut. Aliwalas; walâng súkal. || met. Patas; ligtás: at sa larô ay sinásabi. *Salió* ZAFO, *lumabàs* NA PATAS, ò HINDÎ NATALO AT DÎ NANALO.

ZAGA. f. Líkuran; hulí. || Kalgá na inilálagay sa likod nang *carruage*. || m. Ang kulátad sa larô.—*A zaga, ó en zaga*. mod. adv. Sa hulihán; hulì.—*No ir ó no quedarse en zaga*. fr. fam. Huag máhuli sa ibá.

ZAGAL. m. Ang bátàng sumápit na sa kabaguntawohan. || Binátàng malakás, matápang at tikasán. Salitâng kagamitán sa mangá barrio at bayang maliliit sa España.

ZAGALA. f. Alinmáng babaying bagong nagdàdalaga; ò kadalagahan. || Dalagang nagpápastol nang háyop.

ZAGUÁN. m. Ang lugal nang sílong nang báhay, na, na sa tabi nang

pagpások nang pintông malakí.

ZAHERIDOR, RA. m. y. f. Manlilibak.

ZAHERIMIENTO. m. Panglilibak.

ZAHERIR. a. irreg. como *sentir*. Oyamín. || Parungitán. || Tuyaín. Libakín ang kápowâ hangang sa mahiyâ nang malakí.

ZAHUMAR. a. Suubín; paasuhán nang mabangó.

ZAHUMERIO. m. Panuob na mabangó.

ZAHURDA. f. Kulungán nang bàboy.

ZALAMERÍA. f. Paghíbô; pagbabalbás; paglalangís; ò pagpuring malabis.

ZALAMERO, RA. adj. y s., m. y f. Mapagmápuri; mapagbalbás.

ZAMACUCO. m. fam. Tawong mangmang, tangá at dungô. || Kalasingán.

ZAMBIGO, GA. adj. Pikî.

ZAMBO, BA. adj. Pikî. Sinásabi namang PATIZAMBO, BA.

ZAMBOMBO. m. fam. Tawong bastós at maiklî ang ísip.

ZAMBUCAR. a. fam. Isiksik; ò ilíngit nang mádalîan ang anomán sa gitnâ nang marami at nang hindî màkita. || r. Sumiksik na biglâ sa alinmáng lugal at nang dî mákita.

ZAMBULLIR. n. y r. irreg. como *bullir*. Sumísid; lumubog na biglâ sa túbig. V. ZABULLIR.

ZAMPACUARTILLOS. m. fam. Mapaglàngó.

ZAMPAR. a. Ipaloob ang anomán, na isaksak nang màdalîan sa ibá ó sa gitnâ nang karamihan, at nang dî màkita. || Kumàin nang mádalîan, na hálos hindî na nginúnguy ang kinákain. || r. Paloob; ó mások na biglâ sa isang lugal.=*en la sala*. Mások na biglâ sa salas. Magtuloytuloy sa salas.

ZAMPATORTAS, ó ZAMPABODIGOS, etc. m. fam. Ang lubhâng ma...kás kumáin at híndî nahihiyâ masunod lámang ang pitang makákain. || Ang táwong sa kaniyáng pagmumukhâ, kílos at pananalitâ ay nagpápakilang malínaw nang malaking kamangmangán at kawaláng pinagaralan.

ZAMPUZAR. a. Ilublob sa túbig. || met. Iliblib; ó ikanlong ang anomán sa isang lugal na hindî mákikita, hindî man sa túbig. || r. Sumísid; lumiblib.=*en agua*. Sumísid sa túbig; ó tumalón sa túbig na tuloy sìsid.

ZANCA. f. Ang paá nang ibon búhat sa daliri, ó kukó hangang hítâ. || met. Ang payat na paá nang tawo ó nang háyop.

ZANCADILLA. f. der. nang *zanca*. Pátid; pagpàtid. || met. y fam. Lalang; paráyà.

ZANCAJO. m. der. nang *zanca*. Sákong. || Ang sákong nang sapín ó medias, láló na kun sirâ. || met. Ang tawong masamâ ang tikas, ó nápakaliit.—*Ir royendo á uno los zancajos*. fr. fam. met. Buntután; sundáng làgî ang isá.

ZANGANEAR. n. Gumalàgalâ; gumayongayón.

ZANGUANGO. m. fam. Tawong tamad, at naghâhanap nang dahiláng huag makàgawâ.

ZANJA. f. Sangká; bambang. || met. Ang ugat, ó pinakahaliging pi-

COMISIÓN PERMANENTE DE CENSURA

El Excmo. Sr. Gobernador general con fecha 24 de Noviembre último, se ha servido decretar lo que sigue:

"En vista de la instancia promovida por D. Sebastian Cardó á nombre de D. Pedro Serrano, este Gobierno general viene en concederle el permiso que solicita para imprimir y publicar el *Diccionario español-tagálog* y viceversa, debiendo someterse dicha obra al prévio exámen de la Comisiòn Permanente de Censura."—Lo que traslado à V. para su conocimiento y fines correspondiente.

Dios guarde á V. muchos años. Manila 24 de Abril de 1889.

Antonio de Santisteban.

Sr. D. Sebastian Cardó.